

שבוע פרשת ואתחנן - שבת נחמו
ה' - י"א מנחם-אב תשפ"ג (23 - 29 July 2023)

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגֵךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹת וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהַ עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמַתְחֵל לִימֵי הַחוֹדֶשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אֵלֶיךָ נִשְׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הֲנֵה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְתָהּ אֶל יַד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁחְנָנוּ: ג חָנְנוּ יְיָ חָנְנוּ
כִּי רַב שִׁבְעָנוּ בּוֹז: ד רַב־תָּבֵעָה לָּהּ
נַפְשָׁנוּ הַלֵּעָג הַשְּׂאֲנִיִּים הַבּוֹז לַגֹּאֲוִי
יוֹנִים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם יְיָ נִלְךָ:
ב עֲמֻדוֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָהּ כְּעִיר, שֶׁחִבְּרָהּ־לָהּ יְהוָה: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבִטֵי־יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיחוּ אֶת־כִּיבָן: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחֵילֶיךָ
שְׁלוֹה, בְּאֲרָמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה־נָא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

זמן תחילת קידוש לבנה ביום שלישי בערב, ז' מנחה אב
אך "מנהג ישראל לקדש את הלבנה דווקא במוצאי תשעה באב"
(מומכתב מוצאי ת"ב ה'תשד"מ שנדפס להלן)

אגרות קודש

ב"ה, מוצאי ת"ב, יהפך בקרוב ממש (וכל הצומות) לששון
ולשמחה ולמועדים טובים,
יום רביעי פ' פנים בפנים דבר הוי' עמכם,
שנת ה'תשד"מ. ברוקלין, נ.י.

תלמידים השלוחים-ישיבה גדולה קזבלנקה
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

המכו' והמצוי"ב והערות התמימים ואנ"ש נתקבלו ות"ח.

ע"פ מנהג ישראל אשר תורה היא לקדש הלבנה דווקא במוצאי ט"ב,

ומפרש הטעם בכ"מ, כי בשו"ט היא כי ישראל והשכינה עתידין להתחדש כמותה,
וגם כי במנחת ט"ב נולד המשיח,

הרי הזמ"ג לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל עניני תשובה והתנומ"צ, שהן
המבטלות סיבת הגלות, אשר (רק) מפני חטאינו גלינו מארצנו, ובהבטל הסיבה מיד (בטל
המסובב – הגלות) והן נגאלין.

המשך בעמוד 214

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 252..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
 253..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 257..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 261..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 262..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 263..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 264..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 266..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
 266..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 267..... אגרות קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.
 270..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 51..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 52..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
 206..... נביאים וכתובים
 215..... עין יעקב - מסכת ברכות
 271..... הלכות בית הבחירה
 273..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 274..... חומש לקריאה בציבור
 283..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 285..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ד
 286..... לוח זמנים
 287..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה בונה ירושלים הוי' נדחי ישראל יכנס,
 שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, י"א מנחם-אב, ה'תשכ"ט . . 5

התוועדות

- שיחת ש"פ ואתחנן, שבת נחמו, י"א מנחם-אב, ה'תשכ"ט . . 15
 משיחות ש"פ ואתחנן, שבת נחמו,
 י"א מנחם-אב ה'תשמ"ט . . 26

לקוטי שיחות

- שבת נחמו, כרך יט. 36
 חמשה עשר באב, כרך כד, א 44

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת ואתחנן 53
 לוח לתהלים היומי 83
 תניא יומי 84
 לוח 'היום יום' 96

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 99
 שלושה פרקים ליום 103
 פרק אחד ליום 177
 ספר המצוות 198

לימוד מהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת ביצה 208
 גמרא עם ביאור - מסכת גיטין 216
 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 253

סוגיית 'בר קמצא' ממוסכת גיטין ללימוד בתשעה באב בעמוד 244

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתהילים (בפרקים הנאמרים ב'פסוקי דזמרה' של תפילת שחרית):
 2 **בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַיְוָי נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָס** הקדוש-ברוך-הוא לעתיד
 3 לבוא, אחר השבחים של הקדוש-ברוך-הוא היא העובדה שהוא הַרְּוּפָא
 4 **לְשִׁבּוּרֵי לֵב** ומחזק אותם וגו'.

5 **וְאֵיתָא** ומובא ב**מַאֲמָר** חסידות של
 6 הרבי מהר"ש **דְּבוּרֵי הַמִּתְחִיל**
 7 הפותח בפסוק **הַזֶּה מְשַׁנֵּת**
 8 **תְּרַכְט**² (לפני **מָאָה שָׁנָה** בעת
 9 אמירת מאמר זה על-ידי הרבי בשנת
 10 תשכ"ט), **דְּצָרִיף לְהַבִּין מַהִי**
 11 **שְׁיִכּוּת** הקשר הפנימי בין עֲנָנִין
 12 **"הַרְּוּפָא לְשִׁבּוּרֵי לֵב"**

בס"ד. שבת פרשת ואתחנן,

שבת נחמו, ו"א מנחם-אב,

ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

1 **בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַיְוָי נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָס** הַרְּוּפָא
 2 **לְשִׁבּוּרֵי לֵב** וגו'.¹ **וְאֵיתָא בְּמַאֲמָר דְּבוּרֵי-**
 3 **הַמִּתְחִיל הַזֶּה מְשַׁנֵּת תְּרַכְט**² (לפני **מָאָה שָׁנָה**),
 4 **דְּצָרִיף לְהַבִּין מַהִי שְׁיִכּוּת עֲנָנִין** "הַרְּוּפָא לְשִׁבּוּרֵי
 5 **לֵב"** ל"בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה'".³ וממשיך **בְּמַאֲמָר,**
 6 **דֵּאֵיתָא בְּיַלְקוּט** מובא
 7 **דְּרַמְיָה**³ מדרש ילקוט שמעוני' על
 8 ספר ירמיה **עֲלָה אַרְיָה בְּמִזְל**
 9 **אַרְיָה וְהַחְרִיב אֶת אַרְיָה - זֶה**
 10 **נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל, דְּכַתִּיב**⁴
 11 **בְּנִבְאוּהָ שֶׁל יִרְמִיָה עַל חוֹרְבַן בֵּית**
 12 **הַמִּקְדָּשׁ (הַרְּאִשׁוֹן) עֲלָה אַרְיָה**
 13 **מִסְפָּכּוֹ** (יצא מהכלוב שלו)
 14 "ומשחית גוים נסע יצא ממקומו לשום
 15 ארץ לשמה עריך תצינה מאין יושב"
 16 והדברים הם משל על נבוכדנצר שיצא
 17 מבבל לארץ ישראל כדי לגרום חורבן.
 18 **בְּמִזְל אַרְיָה - בְּחֻדוֹשׁ אֲב** שמולו
 19 אריה **שְׁנַאֲמָר**⁵ בירמיה **עַד גְּלוֹת**
 20 **יְרוּשָׁלַיִם בְּחֻדוֹשׁ הַחֲמִישִׁי**
 21 **מְחֻדָּשׁ נִסָּן, חֻדוֹשׁ אֲב. וְהַחְרִיב**
 22 **אַרְיָאֵל, כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בִּישְׁעֵיהּ הוּי**
 23 **אַרְיָאֵל אַרְיָאֵל קָרִית הַנָּה**

24 **אֶבְלָם לְשִׁשׁוֹן**¹², וְיִכְנָה אַרְיָאֵל - "בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה' נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָס".
 25 **וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁמַבִּיא בְּמַאֲמָר דְּכָרִי הַיַּלְקוּט,**
 26 **כְּדִי לְהוֹכִיחַ שְׁהָעֲנָנִין**
 27 **דְּ"בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה'"** בניין
 28 ירושלים והמקדש הוא עקר עֲנָנִין
 29 **הַגְּאוּלָּה (שְׁהָרִי כְּתוּב זֶה**
 30 **נֶאֱמַר עַל הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה),**
 31 **הַיְוָי, שְׁעַקַר הַגְּאוּלָּה הוּא**
 32 **בְּנִין יְרוּשָׁלַיִם,** כפי שממשיך
 33 ומבאר.

(1) תהלים קמו, ב-ג. (2) סה"מ תרכ"ט ע' רצד ואילך. (3) רמז רנט. (4) ירמי' ד, ז. (5) שם א, ג. (6) ישע' כט, א. (7) פירש"י, רד"ק ומצו"צ עה"פ. (8) ראה יחזקאל מג, טז. (9) יומא כא, ב. (10) ראה זהר ח"א ו, ב. ח"ב רעה, א. ח"ג יז, א. ועוד. (11) עמוס ג, ח. (12) ירמי' לא, יב.

ביאור בדרך אפשר

1 ובאור הַעֲנֵן, דְּהֵגָה, כְּלָלוֹת עֲנֵן הַחוּרְבָן וְהַגְלוּת, שהוא כפי
 2 שאומרים בנוסח תפילת מוסף של החגים "מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ
 3 מְאַרְצֵנוּ"¹³, הוא מַצַּד הַחֲסָרוֹן בַּעֲבוּדָה הַרוּחַנִית, עֲבוּדַת ה'
 4 בַּעֲנֵן הַיְרָאָה יֵרֵאת ה' דְּוָקָא. וְהֵינּוּ, דְּעַם הַיְיִוֹת שֶׁהֵיָה קוֹדֵם
 5 חוֹרְבֵן הַבַּיִת וְהַגְלוּת מֵאַרְצֵנוּ חֲסָרוֹן
 6 גַם בַּעֲבוּדָה בַּעֲנֵן הָאֵהָבָה, 1 כְּלָלוֹת עֲנֵן הַחוּרְבָן וְהַגְלוּת, "מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ
 7 וגם אהבת ה' לא הייתה במידה ראוייה
 8 ומספקת, מִפְּלִמְקוֹם עוֹנֵשׁ 2 גְּלִינוּ מְאַרְצֵנוּ"¹³, הוא מַצַּד הַחֲסָרוֹן בַּעֲבוּדָה
 9 הַחוּרְבָן וְהַגְלוּת הוא לא 3 בַּעֲנֵן הַיְרָאָה דְּוָקָא. וְהֵינּוּ, דְּעַם הַיְיִוֹת שֶׁהֵיָה
 10 בְּגַל הַחֲסָרוֹן בַּעֲנֵן הָאֵהָבָה, 4 חֲסָרוֹן גַם בַּעֲבוּדָה בַּעֲנֵן הָאֵהָבָה, מִפְּלִמְקוֹם
 11 אֶלָּא בְּגַל הַחֲסָרוֹן בַּעֲנֵן 5 עוֹנֵשׁ הַחוּרְבָן וְהַגְלוּת הוא לא בְּגַל הַחֲסָרוֹן
 12 הַיְרָאָה דְּוָקָא.¹⁴ 6 בַּעֲנֵן הָאֵהָבָה, אֶלָּא בְּגַל הַחֲסָרוֹן בַּעֲנֵן הַיְרָאָה
 13 וּמָזָה שַׁעֲקָר הַחֲסִירוֹן בַּעֲבוּדַת ה' 7 דְּוָקָא.¹⁴ וּמָזָה מוֹבָן שֶׁעֲנֵן הַגְּאוּלָּה (שְׁנַעֲשֵׂה
 14 לפני החורבן היה בעניין יראת ה', יותר 8 עַל־יְדֵי תְקוּן סִפְתָּ הַחוּרְבָן וְהַגְלוּת) הוא עַל־יְדֵי
 15 מאשר בעניין אהבת ה', מוֹבָן 9 שְׁלֵמוֹת הַעֲבוּדָה בַּעֲנֵן הַיְרָאָה. וְזֶהוּ שֶׁעֲקָר
 16 שֶׁעֲנֵן הַגְּאוּלָּה (שְׁנַעֲשֵׂה עַל־ 10 הַגְּאוּלָּה הוא עֲנֵן בְּנֵן יְרוּשָׁלַיִם, כִּי "יְרוּשָׁלַיִם"
 17 יְדֵי תְקוּן סִפְתָּ הַגּוֹרֵם שֶׁל 11 הוא עַל שֵׁם 'יְרָאָה' וְעַל שֵׁם 'שְׁלֵם'¹⁵, שֶׁהוּא
 18 הַחוּרְבָן וְהַגְלוּת) הוא עַל־יְדֵי 12 עֲנֵן שְׁלֵמוֹת הַיְרָאָה.¹⁶
 19 שְׁלֵמוֹת הַעֲבוּדָה בַּעֲנֵן
 20 הַיְרָאָה. וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכֵּן 13 (ב) וּמִמְשִׁיף בַּמְּאָמֵר, שֶׁהַעֲנֵן דִּ"בּוֹנָה
 21 שֶׁעֲקָר הַגְּאוּלָּה גַם כַּפְּשׁוּטוֹ הוּא 14 יְרוּשָׁלַיִם הַהוּי' (דְּקָאֵי גַם עַל
 22 עֲנֵן בְּנֵן יְרוּשָׁלַיִם, כִּי 15 בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ, כְּדַבְּרֵי ה'יִלְקוּט': וַיְבַנֶּה אֲרִיאֵל,
 23 "יְרוּשָׁלַיִם" הוּא עַל שֵׁם 16 בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה'), יוֹבֵן בְּהַקְדָּיִם מָה שֶׁכְּתוּב¹⁷
 24 'יְרָאָה' וְעַל שֵׁם 'שְׁלֵם'¹⁵, 17 "גְּדוּל יְהִיָּה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֲרָיוֹן מִן
 25 שֶׁהוּא עֲנֵן שְׁלֵמוֹת הַיְרָאָה¹⁶
 26 ולכן כאשר יש שלמות ביראת ה',
 27 ירושלים נבנית.
 28 (ב) וּמִמְשִׁיף בַּמְּאָמֵר, שֶׁהַעֲנֵן
 29 דִּ"בּוֹנָה יְרוּשָׁלַיִם הַהוּי' 18 הָרֵאשׁוֹן", דְּשִׁרְשׁ עֲנֵן 'בַּיִת רֵאשׁוֹן' וּ'בַיִת שְׁנִי'
 30 (דְּקָאֵי הַמַּכּוּוֹן לֹא רַק עַל הַעִיר 19 הוּא עֲנֵן שְׁתֵּי הַהֵי"ן דְּשֵׁם הַהוּי', 'בַּיִת רֵאשׁוֹן'
 31 ירושלים אלא גַם עַל בַּיִת 20 הוּא בְּחִינַת ה' עֲלָאָה, בְּחִינַת בִּינָה, וּ'בַיִת שְׁנִי'
 32 הַמִּקְדָּשׁ, כְּדַבְּרֵי ה'יִלְקוּט': 21 הוּא בְּחִינַת ה' תַּתְּאָה, בְּחִינַת מַלְכוּת, וְאִם כֵּן,
 33 וַיְבַנֶּה אֲרִיאֵל, הֵינּוּ הַמּוֹזַבַּח 22 גְּלוּי אֱלֻקוֹת שֶׁהֵיָה ב'בַּיִת רֵאשׁוֹן' הֵיָה מְבַחֲחֵינַת
 34 שְׁבִיבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוּבָא לַעִיל, בּוֹנֵה 23 יְחֹדֵר י"ה, וּב'בַּיִת שְׁנִי' הוּא מְבַחֲחֵינַת יְחֹדֵר ו"ה¹⁸
 35 יְרוּשָׁלַיִם ה'), יוֹבֵן בְּהַקְדָּיִם
 36 מָה שֶׁכְּתוּב¹⁷ בְּנוֹבֵאת חֲנִי "גְּדוּל יְהִיָּה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה
 37 הָאֲחֲרָיוֹן בַּיִת שְׁנִי שֶׁנִּבְנָה אַחֲרֵי גְלוּת בְּכָל מִן הָרֵאשׁוֹן" וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ
 38 הַכוּוּנָה שְׁבִיבֵית שְׁנִי הִיא גְּדוּל בְּכִינֵינוּ וְכֵן בַּמִּסְפָּר שְׁנוֹת קִיּוּמוֹ, כִּפִּי שִׁיבָא
 39 הַלֵּל, וְהַעֲנִין לְפִי חֲסִירוֹת, דְּשִׁרְשׁ עֲנֵן 'בַּיִת רֵאשׁוֹן' וּ'בַּיִת שְׁנִי'
 40 לַמַּעֲלָה בְּאֻלּוּקוֹת, הוּא עֲנֵן שְׁתֵּי הַהֵי"ן דְּשֵׁם הַהוּי', שִׁישׁ בּוֹ ה'

ביאור בדרך אפשר

ראשונה וה' אחרונה 'בַּיִת רֵאשׁוֹן' הוּא בְּחִינַת ה' עֲלָאָה, ה' 41
 הראשונה הנקראת ה' עליונה בְּחִינַת בִּינָה שְׁבַעֲשֵׁר הַסְּפִירוֹת הַעֲלִיוֹנוֹת, 42
 ו'בַּיִת שְׁנִי' הוּא בְּחִינַת ה' תַּתְּאָה, ה' הַשְּׁנִיָּה הַנִּקְרָאֵת ה' תַּחְתּוֹנָה 43
 בְּחִינַת מַלְכוּת שְׁבַעֲשֵׁר הַסְּפִירוֹת הַעֲלִיוֹנוֹת, וְאִם כֵּן, גְּלוּי אֱלֻקוֹת 44
 שֶׁהֵיָה ב'בַּיִת רֵאשׁוֹן' הֵיָה 45
 מְבַחֲחֵינַת יְחֹדֵר י"ה, וּב'בַּיִת 46
 שְׁנִי' הוּא מְבַחֲחֵינַת יְחֹדֵר 47
 ו"ה¹⁸ כְּמוּבָר בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת, 48
 האור האלוקי שביסוד השתלשלותו 49
 נמשך ויורד ממדרגה למדרגה אבל 50
 כאשר יש יְחֹדֵר בֵּין שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת, הֵינּוּ 51
 חיבור והתאחדות עמוקה ופנימית, יש 52
 גילוי אור אלוקי נוסף, יתר על הרגיל, 53
 ועל כך מְבוּרָא שְׁתּוֹסַפֵּת גִּילוּי 54
 האלוקות בבית ראשון הייתה כתוצאה 55
 מיחוד חכמה (הנרמזת באות יו"ד, כי 56
 כשם שצורת האות יו"ד היא כנקודה 57
 בלבד, כך החכמה היא הנקודה 58
 הראשונית של הרעיון השכלי) ובינה 59
 (הנרמזת באות ה', כי כשם שצורת 60
 האות ה' היא שיש לה התפשטות 61
 לאורך ולרוחב, כך בינה היא הסתעפות 62
 והתפשטות נקודת החכמה לפרטים 63
 שונים, לאורך ולרוחב), ואילו גילוי 64
 האלוקות הנוסף בבית המקדש השני 65
 היה כתוצאה מיחוד המידות (הנרמזות 66
 באות ו' כי מספרן, מחסד עד יסוד, 67
 הוא שש, הגימטריא של אות וא"ו עם 68
 ספירת המלכות הנרמזת באות ה' 69
 האחרונה (כְּמוֹ שְׁנַתְּבָאָר 70
 בַּמְּאָמֵר שְׁלַפְנִי־זָה¹⁹ דיבור 71
 המתחיל 'ציון במשפט תפדה', יוצא 72
 לאור עם ביאור בדרך אפשר בדבר 73
 מלכות' לפרשת דברים שנה זו, ושם 74
 מְבוּרָא באריכות שַׁעֲקָר הַגּוֹרֵם שֶׁל 75
 החורבן והגלות הוא חיסרון ביחוד של ו"ה, המידות והמלכות, כפי שהיה 76
 בבית שני, והעדר האור הנוסף המתגלה על ידי יחוד זה). 77
 וְעֲנִינָם שֶׁל שְׁנֵי יְחִידוֹת אֵלֶּה, יְחֹדֵר יו"ד ע"ה, חֲכֵמָה וּבִינָה, וְיְחֹדֵר וְא"ו 78
 ע"ה, המידות עם מלכות, בַּעֲבוּדָה כִּפִּי שֶׁהֵם בְּאִים לִידֵי כִּיטוּי בַּעֲבוּדַת 79
 ה' שֶׁל כָּל אֶחָד גַּם בּוֹמֵן הוּא הֵם שְׁנֵי הָאוֹפְנִים שֶׁכְּלָלוֹת הַעֲבוּדָה 80

(13) תפלת מוסף דיו"ט. (14) ראה סידור (עם דא"ח) קנב, ב. (15) ב"ר פנ"ו, י. תוד"ה הר — תענית טז, א. (16) ראה לקו"ת פקודי ד, א. ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. (17) חגי ב, ט. (18) ראה זהר ח"א נ, ב. ח"ב ט, ב. רד"ה בכה תבכה באוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'נ. סה"מ תרכ"ט ע' רפז. (19) ד"ה ציון במשפט תפדה דש"פ דברים, שבת חזון פ"ב (לעיל ע' רצ).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עבודת ה' באופן כללי, אופן אחד הוא הַעֲבֹדָה שֶׁמֻצָד הַמוֹחִין,
- 2 בַּחֲנִינֵת י"ה שְׁעֵנִינִים, כאמור, חכמה ובינה, היינו הבנה והשגה באלוקות,
- 3 כשם שבנפש האדם החכמה והבינה הם עניין המוחין. [האופן השני
- 4 הַעֲבֹדָה בַּעֲסֵק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת קָוֹל וְדַבּוּר וּמַעֲשֵׂה, בַּחֲנִינֵת
- 5 ו"ה²⁰, עבודה השייכת לבחינת המידות (הרמוזות באות ו') ובחינת
- 6 המלכות (הנרמזות באות ה' אחרונה),
- 7 והיא העבודה על ידי כוחות הנפש
- 8 הנחותים והיציניים (לעומת המוחין),
- 9 כוחות הדיבור והמעשה.
- 10 וּכְנִגְדָם כנגד שני האופנים האמורים
- 11 בעבודת ה' יֵשׁ שְׁנֵי אֹפְנִים
- 12 בְּעֵינֵי הַשֶּׁכֶר שניתן לנשמה בעד
- 13 עבודת ה', גֵּן-עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן וְגֵן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהֵם בַּחֲנִינֵת
- 14 הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהֵם בַּחֲנִינֵת
- 15 בִּינָה שֶׁהֵיא אֶגֶן עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן
- 16 וּמַלְכוּת שֶׁהֵיא אֶגֶן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, ה'
- 17 עֲלֵאָה ה' עליונה, בחינת בינה וְה'
- 18 תַּתְּאֵה ה' תחתונה, בחינת מלכות.
- 19 וְזֶהוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַמְּבֹאֵר לַעֲלֵי
- 20 שְׁעַל-יָדֵי הַחֲסָרוֹן בְּשְׁנֵי אֹפְנֵי
- 21 עֲבֹדָה הַנְּל, בעניין ההבנה
- 22 וההשגה (הקשור ביחוד י"ה) ובעניין
- 23 הַקּוֹל, דיבור ומעשה (הקשור ביחוד
- 24 ו"ה) נַעֲשֵׂה גַם הַחֲסָרוֹן דְּבֵית
- 25 רֵאשׁוֹן שְׂגִילוֹ הַאֲלוּקוֹת שְׁבוּ הִיּהוּ
- 26 מִיחֹד י"ה וְבֵית שְׁנֵי שְׂגִילוֹ
- 27 הַאֲלוּקוֹת שְׁבוּ הִיּהוּ מִיחֹד ו"ה.
- 28 וְהִנֵּה אֶף שְׁבֵיט שְׁנֵי חֲסָרוֹ
- 29 בּוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים²², ובלשון
- 30 הַגְּמָרָא, "מאי דכתיב וארצה בו ואכבד
- 31 וקרין ואכבדה מאי שנא דחוסור ה"א
- 32 אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש
- 33 ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון
- 34 וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח
- 35 הקודש ואורים ותומים", מַלְכ־
- 36 מְקוֹם, יֵשׁ בּוֹ בְּבֵית שְׁנֵי מַעֲלָה
- 37 עַל בֵּית רֵאשׁוֹן, וּכְדֹאֲתֵא
- 38 וּכְמוֹבֵא בַּגְּמָרָא²³ דְּמָה שְׁכַתּוֹב "גְּדוּל יְהִיָּה כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה
- 39 הָאֶחָדֶוֹן מִן הָרֵאשׁוֹן", קָאֵי מְכוּוֹן עַל בֵּית שְׁנֵי שְׁהִיָּה גְדוּל
- 40 מִבֵּית רֵאשׁוֹן בְּכַנְיָן בְּנִינָו הִיּהוּ גְדוּל וּמְפֹאֵר יוֹתֵר וּבְשָׁנִים בֵּית שְׁנֵי

עמד יותר שנים מבית ראשון, ומוכן שהיתרון והמעלה של בית שני 'בבניין ובשנים' נובעת מהיתרון והמעלה שלו ברוחניות. וְהַסְפָּרָה בְּזֶה הִיא עַל-דֶּרֶךְ שְׁאֲמָרוֹ רַז"ל²⁴ אָדָם רוֹצֵה בְּקָב (מידת נפח לדברים יבשים כמו תבואה ופירות) שְׁלוֹ מִתְשַׁעָה קִבְיִן שֶׁל חֲבָרוֹ, שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, "הַמְּפָקִיד פִּירוֹת אֶצֶל חֲבִירוֹ אֶפִּילוֹ הֵן אֲבוּרִין (מתרקים), או נֹאכִלִים עַל יַדִּי עֲכָבְרִים) לֹא יִגַע בָּהֶן (השומר, ולא ימכור אותם)", ופירשו בַּגְּמָרָא בַּטַּעַם הַדֶּבֶר, כִּי הָאָדָם מַעְרִיף אֶפִּילוֹ מַעַט מִשְׁלוֹ מֵאִשֶׁר יוֹתֵר מִמֶּה שִׁקְנָה מִחֲבִירוֹ (וכפירוש רש"י בַּגְּמָרָא שֶׁם, "חֲבִיבָה עֲלוּי עַל יַדִּי שֶׁעֲמַל בָּהֶן, וְקָב יִשְׁאָר לוֹ מֵהֶם הוּא רוֹצֵה מִתְשַׁעָה קִבְיִן שֶׁל אַחֲרִים שִׁיקַח בְּדַמְיָהּ אִם יִמְכְּרֶם"), דָּאֶף שְׁאִין זֶה אֵלָא קָב אָחָד, וְזוֹ כְּמוֹת הַרְבֵּה יוֹתֵר קִטְנָה מִתְשַׁעָה קִבְיִן מִכָּל-מְקוֹם לְהִיּוֹתוֹ קָב שְׁלוֹ, רוֹצֵה בּוֹ הָאָדָם יוֹתֵר מִתְשַׁעָה קִבְיִן שֶׁל חֲבָרוֹ, וְאִין זֶה עֲנִיָּן שְׁאִין בּוֹ טַעַם, רַצוֹן לֹא הַגִּיּוּנִי, אֵלָא הַטַּעַם וְהַחֲסָר הַהַגִּיּוּנִי לִכְךָ הוּא מֻצָד מַעֲלַת הַעֲבֹדָה בְּכַח עֲצָמוֹ דְּקָא כִּי יֵשׁ מַעֲלָה וִיתְרוֹן מִיחֹד לְעַבְדוּת ה' כְּכוּחַ שֶׁל הָאָדָם עֲצָמוֹ, לֹלָא סִיוַע מִמְקוֹר שַׁחֲרִץ מִמְנוּ.

וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה מוּכָן גַּם בְּנוֹגַע לְבִתֵּי הַמִּקְדָּשׁ, שְׁבֵיט רֵאשׁוֹן הִיּהוּ בְּזִמְן שְׁלֵמָה, עֲלִיו נֶאֱמָר²⁵ וַיֹּשֶׁב שְׁלֵמָה עַל כְּסֵא הַנְּוִי, שְׁאָז הִיּהוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכַעַם יִשְׂרָאֵל מֵעַמְד וּמַעֲמָד שֶׁל גְּאוּלָּה (וְהַחֲסָרוֹן שְׁלֵמָה וְהַחֲסָרוֹן הִיּהוּ רַק בְּכָף שְׁלֵא הִיּהוּ זֶה גְּאוּלָּה וְהַחֲסָרוֹן הִיּהוּ רַק בְּכָף שְׁלֵא הִיּהוּ גְלוּת²⁶), וְהִיּהוּ גְלוּת אֲלֻקוֹת בְּיוֹתֵר, וְאָז הִיּהוּ עֶקֶר עֲבֹדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּאֹפֶן שֶׁל עֲבֹדַת הַצִּדִּיקִים. מֵה-שְׁאִין-פֶּן בְּזִמְן בֵּית שְׁנֵי,

גְּאוּלָּה מוֹשְׁלֵמַת הִיא גְּאוּלָּה נִצְחִית), וְהִיּהוּ גְלוּת אֲלֻקוֹת בְּמִידָה גְדוּלָּה וּמְרוּבָה בְּיוֹתֵר, וְאָז בִּימֵי בֵּית רֵאשׁוֹן הִיּהוּ עֶקֶר עֲבֹדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּאֹפֶן שֶׁל עֲבֹדַת הַצִּדִּיקִים שֶׁלָּא חֲטָאוּ מֵעוֹלָם.

(20) ראה לקו"ת ר"פ ראה (יח, א ואילך). (21) ביאורי הזהר להצ"צ ח"ב ע' תרמד. (22) יומא כא, ב. (23) ב"ב ג, סע"א. (24) ב"מ לח, א. (25) דברי הימים א כט, כג. (26) ראה תוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ומָה־שְׂאִי־פֶן בּוֹמֵן 'בַּיִת שְׁנִי', שָׁבָא לְאַחֲרֵי וְעַל־יְדֵי הַתְּקוֹן
 2 שֶׁל חוֹרְבָן 'בַּיִת רִאשׁוֹן', הִיְתָה עֲבוֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹפֶן
 3 שֶׁל עֲבוֹדַת פְּעַל־תְּשׁוּבָה²⁷ שְׁהוּ רְחוּקִים מִדְּבִיקוֹת בְּאִלְקוֹת וְנִתְקַרְבוּ
 4 [שֶׁפָּלְלוּתָהּ בְּאִפְסָן כְּלָלִי, עֲבוֹדַת בְּעַלֵי תְּשׁוּבָה הִיא עֲבוֹדַת הַבְּנוּנִים,
 5 כַּמְבֹאָר בְּסֵפֶר הַתְּנִיחַ שִׁבְיֹנוּי' אִינוֹ
 6 הַגְּדֵרָה שֶׁל מַעֲשֵׂי הָאָדָם שֶׁחֲצִי מִצְּוֹת
 7 וְחֲצִי עֲבִירוֹת, אֲלֵא שֶׁהַבְּנוּנִי לֹא עֵבֶר
 8 שׁוֹם עֲבִירָה. וְהַבְּנוּנוֹת' הִיא הַגְּדֵרָת
 9 מִצְּבֹו הַנּוֹפֵשִׁי, הֵינּוּ שֶׁגַם הֵיזֵר הַטּוֹב
 10 וְגַם הֵיזֵר הָרַע קִיּוּמִים וְפַעֲלִים בְּנַפְשׁוֹ
 11 אֲלֵא שֶׁלְמַעֲשֵׂה הוּא מַתְּגַבֵּר עַל הֵיזֵר
 12 הָרַע, אֲךָ הוּא נִמְצָא בְּמַאֲבָק תְּמִידִי
 13 כִּיּוֹן שֶׁהָרַע שֶׁכַּנְפֹּשׁ הוּא
 14 בְּתֵקֶפּוֹ²⁸ וְיֵשׁ לוֹ תְּאוֹת גְּשְׁמִיּוֹת,
 15 וְצָרִיף לְהִלָּחֵם בּוֹ בְּרַע כָּל
 16 יוֹם, וְיִודַע שֶׁגַם לְמַחְרָתוֹ
 17 יִצְטָרֵף לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְעַד
 18 שִׁיְהִיָּה כָּל יְמֵי בְּמִלְחָמָה זֶה
 19 לְאַכְפֵּיא לְסִטְרָא־אַחְרָא לְכוּפָּר
 20 וְלִהְכַנִּיעַ אֶת הַצֵּד הָאֲחֵר, הַצֵּד הַהַפּוֹךְ
 21 מִצֵּד הַקְּדוּשָׁה, תְּמִיד²⁹], וְהָרִי
 22 הָעֲלִוִי הִיתְרוֹן הַמִּיּוּחַד שֶׁבְּעֲבוֹדַת
 23 פְּעַל־תְּשׁוּבָה לְגַבֵי עֲבוֹדַת
 24 הַדְּבִיקִים הוּא מִצֵּד מַעֲלַת
 25 הָעֲבוֹדָה בְּכַח עֲצָמוֹ³⁰ שֶׁלְמֵרוֹת
 26 הִיּוֹתוּ רְחוּק מֵאִלְקוֹת, אוֹ לְמֵרוֹת
 27 שֶׁהָרַע שָׁבוּ בְּתוֹקָה, הוּא הַתְּגַבֵּר עַל כֶּךָ
 28 וְהוּא קְרוֹב לְאִלְקוֹת [וְעַל־דֶּרֶךְ
 29 הַמְּבֹאָר בְּתַנְיָא³¹ בְּעֵנֵן מֵאֲמַר
 30 חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל מַעֲלַתוֹ שֶׁל הָעוֹשֶׂה
 31 תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה, יְדוֹנוֹת עֲבִירוֹת
 32 שֶׁעֲשֵׂה בְּמוֹד הַתְּהַפְּכוֹ נַעֲשׂוּ לוֹ
 33 פְּזִיכוּת³², שְׁזָהוּ לְפִי שֶׁעַל־
 34 יְדֵי הַיְדוֹנוֹת הֵינּוּ מִתּוֹךְ הִרְחִיקוּ
 35 עֲצָמוֹ נַעֲשֵׂה אֲצָלוֹ אֲצֵל הַבַּעַל־
 36 תְּשׁוּבָה גּוֹדֵל וְתוֹקֵף הַצְּמָאוֹן
 37 לְה' כּוֹ, וּמִשׁוֹם זֶה נַעֲשִׂית הָעֲבוֹדָה שֶׁל בְּעַלֵי הַתְּשׁוּבָה, כִּלְשׁוֹן
 38 הַזוּהַר, בְּחִילָא תִּירִי³³ כְּכּוֹחַ רַב יוֹתֵר, בִּיתֵר שְׂאֵת, מֵאֲשֶׁר עֲבוֹדַת הַצִּדִּיק
 39 שֶׁמְעוֹלֵם לֹא הִתְרַחַק מֵאִלְקוֹת וְלֹכֵן לֹא גִיעַ לְכוּחַ צִימָאוֹן לְדְבִיקוֹת
 40 בְּאִלְקוֹת].

1 וּמָה־מִּכֵּן גַּם בְּנוֹגַע לְחִסְרוֹן דְּבַיִת רִאשׁוֹן' וּבַיִת שְׁנִי',
 2 שְׁגַרְם אֶת הַחוֹרְבָן מִצֵּד הַחִסְרוֹן שֶׁהִיא בְּאוֹתָהּ שֶׁהָ, קוֹרֵם הַחוֹרְבָן,
 3 בְּשִׁנֵי אֹפְנֵי הָעֲבוֹדָה הָאֲמוּרִים לְעִיל דִּי"ה (עֲבוֹדַת הַמוֹחִיזִין,
 4 הַמְּבֹסֶסֶת עַל הַכְּנָה וְהַשְּׂגָה בְּאִלְקוֹת) ו"ה (הָעֲבוֹדָה דְּעֶסֶק הַתּוֹרָה
 5 וּמִצְוֹת בְּקוֹל וְדְבוּר וּמַעֲשֵׂה),
 6 שֶׁהָעֵקֶר בְּזָה עֵיקֶר הַחִסְרוֹן שֶׁהִיא
 7 קוֹרֵם הַחוֹרְבָן הוּא הַחִסְרוֹן
 8 דְּבַיִת שְׁנִי', הַחִסְרוֹן שֶׁבְּעֲבוֹדָה
 9 שֶׁל דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, שְׁזָהוּ מָה
 10 שְׁנֵאָמְרָ³⁴ בְּאִיּוֹב וְנִהָר יִחְרַב
 11 וְיִבֵּשׁ, וּפְרִישׁוּ בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת
 12 "יִחְרַב" בְּבַיִת רִאשׁוֹן'
 13 "וְיִבֵּשׁ" בְּבַיִת שְׁנִי³⁵, שֶׁעֵנֵן
 14 הַיְבֻשׁוֹת מֵרָאֵה עַל חִסְרוֹן גְּדוֹל
 15 יוֹתֵר, הוּא יוֹתֵר הַרְבֵּה מֵעֵנֵן
 16 הַחֲרִיבוֹת³⁶, שֶׁיִּבֵּשׁ לְגַמְרֵי
 17 וְאִינוֹ מְאִיר כָּלֵל כּוֹ, וְלֹכֵן נֵאֱמַר
 18 הַבִּטּוּי 'יִבֵּשׁ דּוֹקָא עַל בַּיִת שְׁנִי, כִּי
 19 הַחִסְרוֹן שֶׁהִיא בְּבַיִת שְׁנִי הוּא עֵיקֶר
 20 הַחִסְרוֹן שֶׁל הַחוֹרְבָן שֶׁהוּא מִצְּבֹו שֶׁל
 21 הָעֵדֶר גִּילּוֹי אִלְקוֹת.
 22 וְזָהוּ גַּם מָה שְׁאָמְרוּ רַז"ל³⁷
 23 בְּגֵמְרָא נִשְׁבַּע ה' שְׁלֹא יִכְנוֹס
 24 בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעֲלָה (שֶׁהִיא
 25 עֵנֵן הַהִמְשָׁכָה וְהַגְּלוּי בָּה'
 26 עֲלֵאָה, ה' הַעֲלִינָה, בְּחִינַת בֵּינָה
 27 שֶׁהִיאִירָה בּוֹמֵן 'בַּיִת רִאשׁוֹן') עַד
 28 שֶׁיִּכְנוֹס תְּחִילָה, קוֹרֵם לֹכֵן
 29 בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מִטָּה
 30 (הַהִמְשָׁכָה וְהַגְּלוּי בָּה'
 31 תְּתַאָּה, ה' תְּחַתּוּנָה, בְּחִינַת מַלְכוּת
 32 שֶׁהִיאִירָה בּוֹמֵן 'בַּיִת שְׁנִי'), הֵינּוּ,
 33 שֶׁהָעֵקֶר הוּא יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל
 34 מִטָּה דְּיוֹקָא.
 35 כְּלוֹמַר: אֲמַרו חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּגֵמְרָא:
 36 אֲמַר לִיָּה רַב נַחְמֵן לר' יִצְחָק: מֵאִי
 37 דְכַתִּיב 'בְּקִרְבְּךָ קְדוּשׁ וְלֹא אֲבוֹא בְּעִיר'. מִשׁוֹם דְּבִקְרַבְךָ קְדוּשׁ לֹא אֲבוֹא בְּעִיר?
 38 אֲמַר לִיָּה: הֲכִי אֲמַר ר' יוֹחָנָן, אֲמַר הַקְּדוּשׁ־בְּרִיךְ־הוּא, לֹא אֲבוֹא בִירוּשָׁלַיִם
 39 שֶׁל מַעֲלָה עַד שֶׁאֲבוֹא לִירוּשָׁלַיִם שֶׁל מִטָּה [רש"י: הֲכִי קָאֲמַר עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּקִרְבְּךָ
 40 קְדוּשׁ לְמִטָּה הֵינּוּ יְרוּשָׁלַיִם, לֹא אֲבוֹא בְּעִיר שֶׁלְמַעֲלָה]. וְמִי אִיכָּא [יש]

(27) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך. (28) ראה תניא פ"ג. (29) שם פכ"ז. (30) ראה תורת מנחם ספר המאמרים – שבט, ע' סדס ואילך. וש"נ. (31) פ"ז. (32) יומא פו, ב. (33) זח"א קכט, ב. (34) איוב יד, יא. (35) זח"א ו, ב. כו, א. לקו"ת במדבר יג, ג. (36) ראה גם סה"מ תרכ"ז ע' רט ואילך. ע' שטט. (37) תענית ה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ירושלים למעלה? אין [כן], דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחרוי
 2]רש"י: ירושלים שלמטה תהא בנויה כעיר שחבורה לה שהיא כיוצא בה
 3 חבירתה ודוגמתה, מכלל דאיכא [משמע שיש] ירושלים אחריתי והיכן אם לא
 4 למעלה?], ועל כך מבואר כאן (ובמאמר הקודם, דיבור המתחיל 'ציון במשפט
 5 תפדה') כי משמעות הדברים על-פי
 6 חסידות היא ש'ירושלים של מעלה',
 7 בחינת בינה, המקבלת תוספת שפע
 8 ביחוד י"ה בבית ראשון. ו'ירושלים של
 9 מטה' היא בחינת מלכות, המקבלת
 10 תוספת שפע ביחוד ו"ה בבית שני,
 11 כמבואר לעיל, ונשבע הקדוש-ברוך-
 12 הוא שלא ישרה את שכנינו בירושלים
 13 של מעלה, עד שיכנס בירושלים של
 14 מטה, כלומר שכדי שיהיה יחוד חכמה
 15 ובינה, צריך להיות תחילה היחוד של
 16 המידות ומלכות, ומזה מובן העילוי
 17 והיתרון של בית שני דווקא. ולכן
 18 העדר תוספת הגילוי בבית שני היא
 19 עיקר החיסרון, כמבואר לעיל.
 20 **וַיֵּשׁ לְקִשְׁרֵהּ זֶה** את האמור לעיל
 21 שעיקר החיסרון היה בבית שני **עַם**
 22 **מֵה שְׁנַתְבָּאָר לְעִיל שְׁעָקָר**
 23 **עֲנֵינָה הַגְּלוּת וְהַגְּאוּלָּה הוּא**
 24 **מִצַּד הַחֲסָרוֹן הַגּוֹרֵם אֶת הַגְּלוּת**
 25 **וְהַתְקַוֵּן הַמְבִיא אֶת הַגְּאוּלָּה**
 26 **בְּעֵבֹדָה בְּעֵינֵי הַיְרָאָה דְּוָקָא,**
 27 כפי שממשיך ומבאר.
 28 להבנת הקטע הבא, יש להקדים:
 29 כאמור לעיל, 'יחוד' בין שתי בחינות
 30 באלוקות, פירושו חיבור, התאחדות
 31 והשפעה מהעומק והפנימיות של בחינה אחת, המשפיע, לבחינה שנייה,
 32 המקבל, בשונה מהמשכה והשפעה רגילה ב'סדר השתלשלות' בה נמשך
 33 מהחלק התחתון והחיצוני של המשפיע והמשכה היא מצומצמת, 'ביחוד' יש
 34 תוספת גילוי אור. ונתבאר לעיל שהגילוי בבית ראשון היה כתוצאה מיחוד
 35 י"ה, חכמה ובינה, ובוה חכמה היא המשפיע ובינה היא המקבל, והגילוי בבית
 36 שני היה כתוצאה מיחוד ו"ה, מידות ומלכות, ובוה המידות הם המשפיע
 37 והמלכות היא המקבל.
 38 ועל כך ממשיך ומבאר:
 39 **דְּהִנְהָ, בְּכָלְלוֹת הָעֲנֵינָ דְ'בֵּית רֵאשׁוֹן' וּבֵּית שְׁנֵי שְׁעֲנִינָם**
 40 **הוּא יְחֹד י"ה חכמה ובינה בבית ראשון וְיְחֹד ו"ה מידות ומלכות**
 41 **בבית שני, הַעֲקָר הוּא אוֹת ה', כלומר, עיקר הכוונה והפעולה של**
 42 **היחוד היא המשכת והתגלות השפע במקבל ההשפעה, ובשני היחודים הללו,**

(38 ראה אוה"ת ואתחנן ע' שטז ואילך. סה"מ תרנ"ב ע' רלג ואילך. ע' רמז ואילך. 39) סה"מ שם ע' שב.

ביאור בדרך אפשר

1 הָרֵאשׁוֹן קָאֵי מְכוּון עַל בַּיִת שְׁנִי' וְהַנְּבִיא אָמַר שֶׁכְּבוֹדוֹ שֶׁל בֵּית
 2 שְׁנִי, בְּבִנְיָן וּבְשֵׁנִים, יִהְיֶה יוֹתֵר גָּדוֹל מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל הַבַּיִת הָרֵאשׁוֹן, מְכַל־
 3 מְקוֹם יֵשׁ מִפְּרָשִׁים דְּקָאֵי שְׁכוֹנוֹת הַכְּתוּב הִיא עַל בַּיִת הַמְּקַדָּשׁ
 4 דְּלַעֲתִיד-לָבֵא בֵּית הַמְּקַדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי. וְזֶהוּ שְׁנַאֲמַר עָלָיו עַל בֵּית
 5 הַמְּקַדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי "גְּדוֹל יִהְיֶה",
 6 דְּלַעֲתִיד-לָבֵא כְּתִיב⁴⁰ בַּיּוֹם
 7 הַהוּא יִהְיֶה "ה' אַחַד וְשֵׁמוֹ אַחֵד",
 8 וּבְמִלָּה "יִהְיֶה" יֵשׁ שְׁתֵּי פְּעָמִים
 9 "ה'", וְהַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַדָּבָר
 10 הִיא שְׁוֹ"ה הַחֲצִי הַשְּׁנִי שֶׁל שֵׁם הַיְיָ
 11 שְׁכִיּוֹם הוּא לְמַטָּה בְּמַדְרִיגָה מִהַחֲצִי
 12 הָרֵאשׁוֹן, יִתְעַלֶּה וְאוֹ יִהְיֶה שְׁוֹה
 13 בְּמַעֲלָתוֹ וּמַדְרִיגָתוֹ כְּמוֹ י"ה⁴¹,
 14 וְנִמְצָא, שְׁוִיָּהּ בְּבֵית הַמְּקַדָּשׁ
 15 הַשְּׁלִישִׁי גְּלוּי אֲלָקוֹת יוֹתֵר
 16 מִכְּמוֹ שְׁוִיָּהּ הַגְּלוּי בְּבֵית
 17 שְׁנִי', שְׂאָז בְּבֵית הַשְּׁנִי קִבְּלָה ה'
 18 תַּתְּאָה ה' אַחֲרוֹנָה שֶׁל שֵׁם הַיְיָ
 19 הַשְּׁפָעָה וְהַמְשַׁכָּה עַל-יְדֵי וְאוֹ,
 20 שֶׁפַע הַמִּידוֹת לְמַלְכוּת, וְלַעֲתִיד-
 21 לָבֵא תִּקְבַּל ה' אַחֲרוֹנָה מִהַיּוֹד
 22 עֲצָמוֹ בְּחִינַת הַחֲכָמָה וְאוֹר הַמוֹחִין
 23 נַעֲלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאוֹר הַמִּידוֹת. וְעַל
 24 פִּי בִּיאור זֶה, בֵּית הַמְּקַדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי
 25 יִהְיֶה נַעֲלָה יוֹתֵר מִבֵּית הַמְּקַדָּשׁ הַשְּׁנִי
 26 אֲףִ לְשׁוֹן הַכְּתוּב הָאֲמוּר "גְּדוֹל
 27 יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה
 28 הָאֲחֵרוֹן מִן הָרֵאשׁוֹן",
 29 מִשְׁמַע, שְׁגַם מַבֵּית רֵאשׁוֹן
 30 "יִהְיֶה בֵּית הַמְּקַדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי
 31 גְּדוֹל" (וְכִמוֹ שֶׁהוּא לְפִי
 32 הַפְּרוּשׁ הַפְּשוּט שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר
 33 עַל מַעֲלַת בֵּית שְׁנִי לְגַבֵּי בֵּית רֵאשׁוֹן,
 34 כִּךְ לְפִי הַפִּירוּשׁ עַל פִּי חֲסִידוֹת, הַכְּתוּב
 35 מְדַבֵּר עַל מַעֲלַת בֵּית שְׁלִישִׁי אֲפִילוֹ
 36 לְגַבֵּי בֵּית רֵאשׁוֹן) וְכִפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
 37 וּמְבָאֵר.
 38 וְהַעֲנִין הוּא, דְּבִכְדֵי שְׁתַּקְבַּל
 39 ה' תַּתְּאָה ה' אַחֲרוֹנָה שֶׁל שֵׁם הַיְיָ
 40 מִבְּחִינַת הַחֲכָמָה, לְלֹא יִירֵד וּצְמִצּוֹם הַשְּׁפָעָה מִמַּדְרִיגָה לְמַדְרִיגָה, בְּהִקְרַח
 41 שְׁוִיָּהּ נִמְשָׁךְ שְׁרֵשׁ הַהִמְשָׁכָה מִמְּקוֹם גְּבוּהָ יוֹתֵר נַעֲלָה,

ביאור בדרך אפשר

בחינה שלמעלה גם מהי"ד וגם הה"א שלגביה ריחוק הערך בין הי"ד והה'
 האחרונה אינו תופס מקום וזהו ש"גדול יהיה" הבית השלישי גם
 "מן הראשון" כי בבית הראשון הייתה המשכה מהי"ד לה' ראשונה, ה'
 עילאה. ואילו בבית השלישי תהיה המשכה והתגלות ישירה מהי"ד גם לה'
 אחרונה, ה' תתאה.
 ומוסיף בסיום המאמר⁴²,
 שלעתידי לבא תגלה בחינת
 שם הוי' שלמעלה
 מהשתלשלות [כפידוע בפרוש
 הכתוב⁴³ האמור בשלוש עשרה
 מידות ויקרא הוי' הוי', שיש
 שני שמות הוי', שם הוי'
 דלתתא מדריגה תחתונה בשם הוי'
 ושם הוי' דלעלא⁴⁴ מדריגה
 עליונה בשם הוי'], ויהיה בגין
 בית המקדש מבחינת שם
 הוי' דלעלא המדריגה העליונה של
 שם הוי' שלמעלה
 מהשתלשלות, למעלה מסדר
 השתלשלות של ירידת והמשכת האור
 האלוקי מדרגה לדרגה כאשר בכל
 דרגה האור בא ביותר צמצום ומיעוט
 ולכן "גדול יהיה כבוד הבית
 הזה האחרון בית המקדש השלישי,
 אפילו מן הראשון", כי "בונה
 ירושלים הוי'" הגילוי האלוקי
 שבו יבנה הבית השלישי לעתיד לבוא
 הוא בחינת שם הוי' דלעלא
 שלמעלה מהשתלשלות אור
 שלמעלה מההגבלות והצמצומים של
 סדר השתלשלות וכפי שממשיך
 ומפרט להלן במעלת האור והגילוי של
 שם הוי' דלעלא לגבי האור והגילוי של
 שם הוי' דלתתא.
 והענין בזה, דהנה כתיב⁴⁵
 בדברי הקדוש-ברוך-הוא למשה רבינו
 וארא אל אברהם גו' ושמי
 הוי' לא נודעתי להם וגו'
 לכן אמר לבני-ישראל אני הוי', היינו, שאצל
 אברהם יצחק ויעקב לא היה גלוי שם הוי', ורק במתן-תורה
 נתגלה שם הוי'⁴⁶. אמנם, גם שם הוי' שנתגלה
 לכן אמר לבני-ישראל אני הוי', היינו, שאצל האבות
 אברהם יצחק ויעקב לא היה גלוי שם הוי', ורק במתן-תורה
 לבני ישראל בימי משה רבינו נתגלה שם הוי'⁴⁶ ובכך מודגשת מעלת

מהשתלשלות.

(40) זכרי' יד, ט. (41) ראה לקו"ת להאריז"ל עה"פ. לקו"ת במדבר ז, ד. (42) סה"מ שם ע' דש. (43) תשא לד, ו. (44) ראה זה"ג (אדר"ר) קלת, רע"א. תו"א בשלח סא, ד. ובכ"מ. (45) וארא ו, ג. שם, ו. (46) תו"א שמות מט, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

<p>40 שְׁפָתוֹב לְעֵת־לְבָא שְׁתֵּי פְעָמִים "זֶה", הוּא עֲנִין גְּלוֹי שָׁם 41 הַיְוֵי' דְּלַעְלָא⁵¹ גִּילוֹי יוֹתֵר נַעֲלָה בְּשֵׁם הַיְוֵי עֲצֻמוֹ. 42 וְעַל-דִּרְדְּרֵיהּ פִּנּוּגָע לְבֵית הַמְּקֻדָּשׁ, דְּאָף שְׁנַאָמַר בּוֹ⁵² 43 מְקֻדָּשׁ אֲדַנְי' כּוֹנְנֵי יְדִידָהּ, וְשֵׁם אֲדוּתָהּ הוּא לְמַטָּה בְּמִדְרֵיגָה מִשֵּׁם הַיְוֵי' 44 מְפַל־מְקוֹם הַרִי זֶה בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ 45 הֵיכַל וְכָלִי לְגִלּוֹי שָׁם הַיְוֵי'⁵³, 46 אָמְנָם, בְּבֵית רֵאשׁוֹן וּבֵית 47 שְׁנֵי הֵיכָה גִּילּוֹי דְשָׁם הַיְוֵי' 48 דְּלַתְמָא. וּבְפִרְטוּיָתָהּ יוֹתֵר, 49 אֲדוּתָהּ הַהִבְדֵּל בֵּין גִּילּוֹי שֵׁם הַיְוֵי' בְּבֵית 50 רֵאשׁוֹן לְגִילּוֹי שֵׁם הַיְוֵי' בְּבֵית שְׁנֵי, הֵיכָה 51 בְּבֵית רֵאשׁוֹן הֵיכָה גְּלוֹי י"ה 52 שְׁתֵּי הָאוֹתוּת הִרְאשׁוֹנוֹת, הַחֲלֵק 53 הַנַּעֲלָה יוֹתֵר, שְׁבָשֵׁם הַיְוֵי', 54 וּבְבֵית שְׁנֵי הֵיכָה גְּלוֹי ו"ה 55 שְׁתֵּי הָאוֹתוּת הַחֲרֻנוֹת, הַחֲלֵק 56 שְׁמִדְרֵיגָתוֹ יוֹתֵר נְמוּכָה שְׁבָשֵׁם הַיְוֵי' 57 וְזֶהוּ שְׁבֵית שְׁנֵי חֲסָרוֹ בּוֹ 58 חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, כַּמֵּאֵר חֲכָמֵינוּ 59 ז"ל שֶׁהוּבָא לְעֵיל, וְחִמְיָה בְּגִמְטְרִיא 60 ה' שְׁהוּא עֲנִין ה' עֲלָא⁵⁴ 61 שְׁהִיָּה בְּבֵית רֵאשׁוֹן וְהִיָּה חֲסֵר בְּבֵית 62 שְׁנֵי. וּבְבֵית הַמְּקֻדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי 63 יְהִיָּה גְּלוֹי שָׁם הַיְוֵי' דְּלַעְלָא. 64 וְזֶהוּ "גְּדוּל יְהִיָּה כְּבוֹד הַבֵּית 65 הֵיכָה הָאֲחֵרוֹן הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי אִפִּילוּ 66 מִן הָרֵאשׁוֹן", דְּאָף שְׁיֵשׁ 67 מַעְלָה בְּבֵית רֵאשׁוֹן שְׁעֲנִינוּ 68 הוּא עֲבוּדַת הַצְּדִיקִים (בְּחִינַת 69 י"ה), וְיֵשׁ מַעְלָה בְּבֵית שְׁנֵי 70 שְׁעֲנִינוּ הוּא עֲבוּדַת פְּעֻלֵי- 71 תְּשׁוּבָה (בְּחִינַת ו"ה), כַּמְבוּאֵר 72 לְעֵיל הַהִבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי אֹפְנִים אֵלָה 73 בְּעֲבוּדַת ה', מְפַל־מְקוֹם יְהִיָּה 74 בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ דְּלַעְתִּיד-לְבָא 75 בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי גְּדוּל יוֹתֵר</p>	<p>1 הִגְלוֹי שֶׁל שֵׁם הַיְוֵי'. אָמְנָם, גַּם שֵׁם הַיְוֵי' שְׁנַתְּגַלָּה בְּמִתְן-תּוֹרָה 2 הוּא רַק שֵׁם הַיְוֵי' דְּלַתְמָא, הַמְּדִרְיָה הַתְּחִתּוֹנָה שֶׁל שֵׁם הַיְוֵי', הַשְּׂיִכַת 3 לְסֹדֵר הַשְּׁתַלְשׁוּת וְלַעְתִּיד-לְבָא בִּימוֹת הַמְּשִׁיחַ יִתְגַּלָּה שֵׁם הַיְוֵי' 4 דְּלַעְלָא⁴⁷, הַמְּדִרְיָה הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁל שֵׁם הַיְוֵי' שְׁלֹמַעֲלָה מִסֹּדֵר הַשְּׁתַלְשׁוּת. 5 וְזֶהוּ גַם שְׁלַעְתִּיד-לְבָא 6 כְּתִיב⁴⁸ בְּנְבוּאֵת יִשְׁעִיָּה וְאָמַר 7 בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁתּוּבָא הַגּוֹלָה, בְּנֵי 8 יִשְׂרָאֵל יֵאמְרוּ הִנֵּה אֲגָלִינוּ זֶה 9 גּוֹ' זֶה הַיְוֵי' קָוִינוּ לוֹ גּוֹ', שְׁתֵּי 10 פְּעָמִים "זֶה". דְּהֵנָּה, תִּיכַת 11 "זֶה" מוֹרָה עַל הַגְּלוֹי, וְזֶהוּ 12 שְׁאָמְרוּ רַז"ל⁴⁹ כָּל הַנְּבִיאִים 13 נִתְּנָבְאוּ בְּכַה־, וּמִשָּׁה נִתְּנָבְא 14 בְּ"זֶה", שְׁנִבְנָאָתוֹ הִיָּתָה 15 בְּבִחִינַת אֲסַפְקָלְרִיא 16 הַמְּאִירָה⁵⁰, וְהוּא עֲנִין גְּלוֹי 17 שָׁם הַיְוֵי'. עַל הַכְּתוּב "וַיִּדְבֵּר מִשֶּׁה 18 אֶל רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת... זֶה הִדְבִּיר אֲשֶׁר צִוָּה 19 ה'" דְּרִשׁוֹ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁמֶשֶׁה רִבְנּוּ 20 נִתְּנָבְא בְּ"זֶה", הוּא לִשׁוֹן שְׁבו 21 מִתִּיחִסִּים לְדַבֵּר שְׁנֵרָאָה בְּכִירוּת, כִּי 22 מִשֶּׁה רִבְנּוּ רָאָה אֶת מִרְאֵה הַנְּבוּאָה 23 בְּ"אֲסַפְקָלְרִיא" (זְכוּכִית) הַמְּאִירָה 24 שְׁאִינָה מִסְתִּירָה עַל הָאוֹר, בְּשׁוּנָה 25 מִשְׁאֵר הַנְּבִיאִים שֶׁהִתְנַבְּאוּ בְּלִשׁוֹן "כֹּה 26 אָמַר ה'" וְ"כִּי" הוּא לִשׁוֹן שְׁבו 27 מִתִּיחִסִּים לְדַבֵּר שְׁנֵרָאָה מִרְחֻק, כִּי הֵם 28 רָאוּ אֶת הַנְּבוּאָה בְּ"אֲסַפְקָלְרִיא" שְׁאִינָה 29 מְאִירָה אֲלֵא מִסְתִּירָה עַל הַכִּירוּת הָאוֹר. 30 וְכַפִּי שְׁמִסּוּפֵר בְּגִמְטָרָה שֶׁהַמֶּלֶךְ מִנְּשֵׁה 31 הִרְג אֶת יִשְׁעִיָּה הַנְּבִיא אַחֲרַי שְׁטַעַן 32 כְּלִפּוּי: "מִשֶּׁה רִבְנָה אָמַר כִּי לֹא יִרְאֵי 33 הָאָדָם וְחֵי - וְאֵת אֲמֵרַת וְאִרְאָה אֶת ה' 34 יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַם וְנִשְׂא". וּבְהַמְּשָׁךְ 35 הַגִּמְטָרָה עוֹנָה עַל הַסְתִּירָה לְכַאוּרָה בֵּין 36 דְּבָרֵי מִשֶּׁה לְדְּבָרֵי יִשְׁעִיָּה: "כֹּל 37 הַנְּבִיאִים נִסְתַּכְּלוּ בְּאֲסַפְקָלְרִיא שְׁאִינָה מְאִירָה (וְלֹכֵן בְּעֵצֵם לֹא רָאוּ אֶת ה' 38 מִמֶּנּוּ), מִשֶּׁה רִבְנּוּ נִסְתַּכְּלוּ בְּאֲסַפְקָלְרִיא הַמְּאִירָה" וְעַל פִּי חֲסִידוֹת, מַעֲלַת 39 הַנְּבוּאָה שֶׁל מִשֶּׁה רִבְנּוּ, בְּחִינַת "זֶה" הִיא שֶׁהִגְלוֹי לְמִשֶּׁה הִיָּה מִשֵּׁם הַיְוֵי'. וְזֶהוּ</p>
---	--

(47) ראה תו"א שם נ, סע"ב ואל"ך. וראה גם סה"ש תשמ"ח ח"א ס"ע 235. (48) ישע"י כה, ט. (49) ספרי ופירש"י ר"פ מטות. (50) יבמות מט, ב. (51) ראה גם אוה"ת נ"ך ע' רד. סה"מ תרנ"ד ע' קנד. (52) בשלח טו, יז. (53) ראה אוה"ת דרושים לשבת שובה ע' א'תעה. (54) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נו, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ד) וּמִמְשִׁיף בְּפְתוּב: שָׁבַח נוּסַף עַל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא הַרֹפֵא
2 לְשִׁבּוּרֵי לֵב גּוֹ'. וְהֶעֱנַן בְּזָה, כְּפִי שְׁמִבְּאֵר בְּמֵאמְרֵי⁴²
3 שִׁ"שְׁשִׁבּוּרֵי לֵב" בְּעִבְרוֹת ה' הֵם אוֹתָם שֶׁהֵם בְּבַחֲיֵינָת "לֵב נִשְׁפָּר
4 וְנִדְפָּה" (צוּבְרָאֶנְקְנֵיט שְׁפִלוֹת וְנִמְיֻכוֹת הַרוּחַ) עַל-יְדֵי הַרְצוּא
5 מִשִּׁיכָה עוֹה וְהִתְשׁוּקָה וְהַפְּסוֹף
6 וְהַצְּמָאוֹן לְהִדְבֵק בְּאַלּוּקוֹת
7 לְהַפְּלֵל וְלִבְטֵל בְּבַחֲיֵינָת אוֹר-
8 אֵי-סוֹף עַד כִּי שִׁיאֲבֵרוּ לְגַמְרֵי
9 אֵת הַמְצִיאוֹת הָאִישִׁית שֶׁלָּהֶם וַיְהִי
10 כְּלוּלִים בְּאֵין סוֹף [שְׁלֹכָן כִּיוּן
11 שֶׁנִּמְצְאִים בְּתַנוּעָה נִפְשִׁית חֻזָּקָה שֶׁל
12 רְצוּא, תְּשׁוּקָה לְהַתְּבַטֵּל וְלַהֲיִית
13 דְּבָקִים בְּאַלּוּקוֹת עֲבוֹדַת פֶּל יוֹם
14 הִיא בְּאוֹפֵן שְׁצִירָף לְהִיֹּת גַּם
15 הֶעֱנַן דִּ'שׁוּב', לְחֹזֵר לְמִלּוֹ
16 שְׁלִיחוֹת הַנִּשְׁמָה בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּפוּעַל
17 (עַל-דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמַעֲשֵׂה
18 הַמַּרְכָּבָה בְּנִבּוֹאֹת יִחְזַקְאֵל, לְגַבִּי
19 מְלֹאכִים עֲלִיּוֹנִים הַנְּקֹרְאִים 'חַיּוֹת
20 הַקְּדוּשׁ', זֵה־חַיּוֹת רְצוּא וְשׁוּב', שִׁישׁ
21 בְּהֵם גַּם תְּשׁוּקָה לְהִיבְטֵל וְלַהֲכִלֵּל
22 בְּאַלּוּקוֹת, רְצוּא, וְגַם חוֹרָה לְמִלּוֹ
23 תְּפִקֵּדִים, 'שׁוּב') שְׁזָהוּ עֲנָן
24 פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה דְקָרִיאַת-שְׁמֵעַ,
25 שְׁבָה נֶאמְרָם⁵⁵ וְאֶסְפֹּת דִּגְנָךְ
26 וְגו'⁵⁶ כְּלוּמֵר, בְּפִרְשָׁה רַאשׁוֹנָה נֶאמֵר
27 הַצִּיּוֹן עַל אֶהֱבֵת ה' בְּדֶרֶךְ רְצוּא אֲבָל
28 בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה הָרִי מִיד לְאַחַר דְּבָרֵי
29 הַכְּתוּב עַל אֶהֱבֵת ה', נֶאמֵר וְאֶסְפֹּת
30 דִּגְנָךְ, הִינּוּ עִיסוּק בְּעִנְיַיִן הַעוֹלָם וְהוּא
31 עֵינֵין הַשׁוּב שֶׁלֹּאֲחֵר הַרְצוּא].
32 אָמֵנָם, עַל-יְדֵי-זֵה שִׁ"שְׁבוֹנָה
33 יְרוּשָׁלַיִם הַיּוֹי", שְׁמֵאִיר
34 וּמִתְגַּלָּה בְּחִינַת שֵׁם הַיּוֹי
35 דְלַעֲלֵא לְמִטָּה, בְּנִיּוֹן יְרוּשָׁלַיִם
36 וְבֵית הַמִּקְדָּשׁ עַל-יְדֵי-זֵה הוּא
37 הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא "רֹפֵא לְשִׁבּוּרֵי
38 לֵב" הַנְּ"ל, הַנִּמְצְאִים בְּתַנוּעָה
39 נִפְשִׁית שֶׁל רְצוּא וּמִשְׁתַּקְּוִים
40 וְנִסְפָּסִים לְאַלּוּקוֹת בִּיּוֹן שְׁיִהְיֶה נִמְשָׁף אֶלְקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ לְמִטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה.

1 (ד) וּמִמְשִׁיף בְּפְתוּב: הַרֹפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב גּוֹ'.
2 וְהֶעֱנַן בְּזָה, כְּפִי שְׁמִבְּאֵר
3 בְּמֵאמְרֵי⁴² שִׁ"שְׁשִׁבּוּרֵי לֵב" הֵם אוֹתָם שֶׁהֵם
4 בְּבַחֲיֵינָת "לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְפָּה" (צוּבְרָאֶנְקְנֵיט)
5 עַל-יְדֵי הַרְצוּא וְהִתְשׁוּקָה וְהַפְּסוֹף וְהַצְּמָאוֹן
6 לְהַפְּלֵל וְלִבְטֵל בְּבַחֲיֵינָת אוֹר-אֵי-סוֹף [שְׁלֹכָן
7 עֲבוֹדַת פֶּל יוֹם הִיא בְּאוֹפֵן שְׁצִירָף לְהִיֹּת גַּם
8 הֶעֱנַן דִּ'שׁוּב', שְׁזָהוּ עֲנָן פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה דְקָרִיאַת-
9 שְׁמֵעַ, שְׁבָה נֶאמְרָם⁵⁵ וְאֶסְפֹּת דִּגְנָךְ וְגו'⁵⁶. אָמֵנָם,
10 עַל-יְדֵי-זֵה שִׁ"שְׁבוֹנָה יְרוּשָׁלַיִם הַיּוֹי", שְׁמֵאִיר
11 וּמִתְגַּלָּה בְּחִינַת שֵׁם הַיּוֹי דְלַעֲלֵא לְמִטָּה, עַל-יְדֵי-
12 זֵה הוּא "רֹפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב" הַנְּ"ל, בִּיּוֹן שְׁיִהְיֶה
13 נִמְשָׁף אֶלְקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ לְמִטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה.
14 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּבִאּוֹר דִּיּוֹק הַלְשׁוֹן "הַרֹפֵא
15 (לְשִׁבּוּרֵי לֵב)", שְׁמוֹרָה עַל עֲנָן הַחוּלִי,
16 עַל-פִּי מָה שֶׁפְּתַב הָאֲרִיזֵ"ל⁵⁷ עַל הַפְּסוּק⁵⁸ פֶּל
17 חוּלִי וְגוֹ', שִׁ"חוּלָה" בְּגַמְטָרִיא מ"ט, שֶׁהוּא עֲנָן
18 מ"ט שְׁעָרֵי בֵינָה, וְהִינּוּ, שְׁגַם כְּפֶאֶשׁ מְשִׁיג מ"ט
19 שְׁעָרֵי בֵינָה, וְחֶסֶר לוֹ רַק שְׁעַר הַנּוֹי", כְּפִי
20 שְׁמִצִּינוּ בְּמִשָּׁה, כְּמֵאֵמֵר רַז"ל⁵⁹ חֲמִשִּׁים שְׁעָרֵי
21 בֵינָה נִבְרָאוּ בְּעוֹלָם, וְכוּלָם נִתְּנוּ לְמִשָּׁה חֶסֶר
22 אֶחָד, שְׁנֶאמְרָם⁶⁰ וְתַחֲסִרְהוּ מֵעֵט מַאֲלָקִים, אֲזִי
23 נַעֲשֶׂה חוּלָה מֵצַד הַרְצוּא וְהַצְּמָאוֹן שְׁיִהְיֶה אֶצְלוֹ
24 גַּם גְּלוּי שְׁעַר הַנּוֹי". וְעַל-פִּי-זֵה מוּבָן שֶׁהֶעֱנַן
25 דִּ"הַרֹפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב", "הַרֹפֵא" דִּיקָא, שְׁמֵרְפֵא
26 אֶת הַחוּלָה, הוּא עֲנָן גְּלוּי שְׁעַר הַנּוֹי". וְכִפִּי
27 שְׁמִצִּינוּ בְּמִשָּׁה, שְׁבַגְמֵר עֲבוֹדָתוֹ, בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ,
28 זָכָה גַּם לְשַׁעַר הַנּוֹי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶¹ וַיַּעַל מִשָּׁה
29 גּוֹ' אֶל הַר נְבוֹ, נוֹי"ן בּוֹי⁶², שְׁזָהוּ שְׁאֵמְרוּ רַז"ל⁶³
30 וְנִסְפָּסִים לְאַלּוּקוֹת בִּיּוֹן שְׁיִהְיֶה נִמְשָׁף אֶלְקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ לְמִטָּה כְּמוֹ
31 שְׁזָהוּ שְׁאֵמְרוּ רַז"ל⁶³ עַל הַכְּתוּב 'כִּי

55) עקב יא, יד. 56) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עד, סע"ב ואילך. אוה"ת ואתחנן ח"ו ע' ב'רלו ואילך. סה"מ תרכ"ט ע' רמז. ד"ה ראשית עריסותיכם שנה זו פ"ה (ספר המאמרים תשכ"ט ע' רמט). 57) טעמי המצוות פ' וירא. 58) עקב ז, טו. 59) ר"ה כא, ב. נדרים לח, א. 60) תהלים ח, ו. 61) ברכה לר, א. 62) ראה לקו"ת וסה"ל להאריז"ל ואתחנן ג, טו. של"ה שסט, א. לקו"ת במדבר יב, א. 63) תו"כ ויקרא א, א. במדבר ספ"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לא יראני האדם וחי, בַּחַיִּיָּהֶם הצדיקים אינם רואים את כבודו של
 2 הקדוש ברוך הוא, אָבֵל בְּמִיתָתָם רואים. וְכִמוֹ-כֵן כשם שמשו רבינו
 3 זכה לגילוי שער הנו"ן מחמישים שערי בינה בעת פטירתו, כך יִהְיֶה
 4 לְעֵת־לָבָא גְלוֹי שְׁעַר הַנוּ"ן, שְׁזָהוּ מָה שְׁנֶאֱמַר⁶⁴ בנבואת
 5 מיכה כִּימִי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ
 6 מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת, 1 בַּחַיִּיָּהֶם אֵינָם רואים, אָבֵל בְּמִיתָתָם רואים.
 7 והביטוי 'נפלאות' אותיות נו"ן 2 וְכִמוֹ-כֵן יִהְיֶה לְעֵת־לָבָא גְלוֹי שְׁעַר הַנוּ"ן,
 8 פְּלְאוֹת, רומז על הגילוי המיוחד 3 שְׁזָהוּ מָה שְׁנֶאֱמַר⁶⁴ כִּימִי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 9 שיהיה לעתיד לבוא, שְׁהוּא עֲנִי 4 אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת, נו"ן פְּלְאוֹת, שְׁהוּא עֲנִי גְלוֹי
 10 גְלוֹי שְׁעַר הַנוּ"ן⁶⁵. 5 שְׁעַר הַנוּ"ן⁶⁵. וְזָהוּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַהוּ" גו'
 11 וְזָהוּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַהוּ" גו' 6 הָרוּפָא לְשִׁבּוּרֵי לֵב", שְׁעַל-יְדֵי "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם
 12 הָרוּפָא לְשִׁבּוּרֵי לֵב", שְׁעַל- 7 הַהוּ", שְׁהוּא עֲנִי גְלוֹי שְׁעַר הַנוּ"ן, נַעֲשֶׂה
 13 יְדֵי "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַהוּ", 8 "הָרוּפָא לְשִׁבּוּרֵי לֵב", שְׁהוּא עֲנִי רְפוּאָת הַחוּלִי
 14 שְׁהוּא עֲנִי גְלוֹי שְׁעַר הַנוּ"ן, 9 שְׁמַצַּד הָרְצוּא וְהַצְמָאוֹן לְגְלוֹי שְׁעַר הַנוּ"ן.
 15 הדרגה הכי עליונה מחמישים שערי 10 (ה) וַיֵּשׁ לְקִשְׁרֵי זֶה עִם מָה שְׁכָתוּב בַּהִפְטָרָה
 16 בינה נַעֲשֶׂה "הָרוּפָא לְשִׁבּוּרֵי 11 נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי גּו'⁶⁶, שְׁזָהוּי
 17 לֵב", שְׁהוּא עֲנִי רְפוּאָת 12 הַהִתְחַלָּה דְּשִׁבְעַ דְּנַחֲמָתָא⁶⁷, וְכִמוֹ שְׁכָתוּב
 18 הַחוּלִי של ה'שיברון לב' שְׁמַצַּד 13 בְּאֶבְרוּדְרָהִם⁶⁸ בְּשֵׁם הַמְדַרְשׁ בְּבֹאוֹר סֵדֵר
 19 הָרְצוּא וְהַצְמָאוֹן לְגְלוֹי שְׁעַר 14 הַהִפְטָרוֹת, שְׁבִתְחִילָה אֹמֵר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 20 הַנוּ"ן שהרי ה'שיברון לב' הוא מכך 15 לְנִבְיָאִים "נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי", וְעַל זֶה מְשִׁיבָה
 21 מהתשוקה לדביקות באלוקות לא 16 כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל (בַּהִפְטָרָה דְּשִׁבְתָּ שְׁלֹאֲחֵרֵי-זֶה)
 22 מתמלאת, אבל כשישנו גילוי נעלה כל 17 "וְתֹאמַר צִיּוֹן עֲזַבְנִי ה'"⁶⁹, כְּלוֹמַר אֵינִי מִתְפַּיֶּסֶת
 23 כך, גילוי שער הנו"ן, ה'שיברון לב' 18 מִנְחָמַת הַנְּבִיאִים, וְחוּזְרִים הַנְּבִיאִים וְאוֹמְרִים
 24 מתרפא. 19 לְפָנָי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "עֲנִיָּה סְעָרָה לֹא
 25 (ה) וַיֵּשׁ לְקִשְׁרֵי זֶה עִם מָה 20 גַחְמָה"⁷⁰, הֵינּוּ, שְׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לֹא נִתְפַּיֶּסֶה
 26 שְׁכָתוּב בַּהִפְטָרָה של שבת זו, 21 בְּתַנְחֻמִּין שְׁלָנוּ. וְעַל זֶה חוּזֵר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
 27 פרשת ואתחנן, נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי 22 הוּא וְאוֹמֵר "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחָמְכֶם"⁷¹. וְהָעֲנִי
 28 גו'⁶⁶, שְׁזָהוּי הַהִתְחַלָּה דְּשִׁבְעַ 23 בְּזָה, דְּהִנֵּה יְדוּעֵ⁷² שְׁהִשְׁגַּת הַנְּבִיאִים הִיא
 29 דְּנַחֲמָתָא⁶⁷, הַהִפְטָרָה הַראשונה 24 מִהֶאֱרַת הָאֲצִילוֹת הַמְתַּלְבְּשֵׁת בְּבַחֲיִנַת נִצְח-הוּד-
 30 מבין שבע הפטרות רצופות של דברי 25 יסוד דְּבִרְיָאֵה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּהּ. וּבְזָה גּוּפָא יֵשׁ
 31 נחמה וְכִמוֹ שְׁכָתוּב 26 חֲלוּקֵי מְדֻרְגוֹת, שְׁנִבּוּאָת יִשְׁעִיָּהּ הִיא עַל-יְדֵי הַהִתְלַבְּשׁוֹת בְּנִצְח-וְהוּד
 32 בְּאֶבְרוּדְרָהִם⁶⁸ בְּשֵׁם הַמְדַרְשׁ 27 דְּבִרְיָאֵה', נְבוּאָת יְחִזְקָאֵל הִיא עַל-יְדֵי הַהִתְלַבְּשׁוֹת בְּנִצְח-וְהוּד דִּי־עִירָה',
 33 בְּבֹאוֹר סֵדֵר הַהִפְטָרוֹת הַללו של 28 וְנְבוּאָת זְכַרְיָה הִיא עַל-יְדֵי הַהִתְלַבְּשׁוֹת בְּנִצְח-וְהוּד דִּי־עִירָה',
 34 'שבעה דנחמא', שְׁבִתְחִילָה 29 רַבְּנוּ נְשַׁגְדְּלָה מְעַלְתוּ עַל כָּל שְׁאָר הַנְּבִיאִים, שְׁכָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּ"כֹה",
 35 אֹמֵר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 30 בְּחִינַת אֶסְפֶּקְלָרְיָא שְׂאִינָה מְאִירָה, וּמִשָּׁה נִתְנַבְּא בְּ"זָה", בְּחִינַת אֶסְפֶּקְלָרְיָא
 36 לְנִבְיָאִים "נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי", 37 וְעַל זֶה מְשִׁיבָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
 38 (בַּהִפְטָרָה דְּשִׁבְתָּ שְׁלֹאֲחֵרֵי- 39 זָה, פְּרִשְׁת עֵקֶב) "וְתֹאמַר צִיּוֹן
 40 עֲזַבְנִי ה'"⁶⁹, כְּלוֹמַר אֵינִי

(64) מיכה ז, טו. (65) ראה זח"א רסא, ב. אוה"ת נ"ך עה"פ (ח"א ע' תפו). (66) ישעי' מ, א. (67) טושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ח.
 (68) סדר הפרשיות וההפטרות (ד"ה וכתב רבינו). (69) ישעי' מט, יד. (70) שם נד, יא. (71) שם נא, יב. (72) ראה המשך תערי"ב
 ח"ב ע' תשטו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 המְאִירָה (פְּנֹזֵכֶר לְעֵיל סְעִיף ג) מדברי חכמינו ז"ל על כן, הִיתָה
 2 מִבְּחִינַת יַצְחָהוּד־יְסוּד דְאֶצִּילוֹת, כְּפִי שְׁנַמְשָׁכִים וְיוֹרֵדִים
 3 דְרָף מַעְבִּיר כְּאֵדָם הַעוֹבֵד בְּמִקּוּם מְבַלֵּי לְהַתְּעַכֵּב בּו כֵּן שְׁאִינוּ מוֹשְׁפֵע
 4 מִהַמְּקוֹם (שְׁאִינוּ בְּבְחִינַת הַתְּלַבְּשׁוֹת גְּמוּרָה) פְּעוֹלִם הַבְּרִיאָה.
 5 אֲמָנָם, גַּם נְבוֹאֵת מִלְּשָׁה, עִם כָּל
 6 מַעֲלָתָהּ, אֵינָה אֶלָּא מִבְּחִינַת 1 הַמְאִירָה (פְּנֹזֵכֶר לְעֵיל סְעִיף ג), הִיתָה מִבְּחִינַת
 7 הַנְּיָה דְלִתְמָא הַמְדוּרִיגָה הַתְּחַתְּנוּה 2 יַצְחָהוּד־יְסוּד דְאֶצִּילוֹת, כְּפִי שְׁנַמְשָׁכִים דְרָף
 8 שֶׁל שֵׁם הַיְוִי. וְזוֹהִי טַעֲנַת כְּנֶסֶת 3 מַעְבִּיר (שְׁאִינוּ בְּבְחִינַת הַתְּלַבְּשׁוֹת גְּמוּרָה)
 9 יִשְׂרָאֵל שְׁאִינָה מִתְּפִיסָת 4 פְּעוֹלִם הַבְּרִיאָה. אֲמָנָם, גַּם נְבוֹאֵת מִלְּשָׁה אֵינָה
 10 מִנְחַמַת הַנְּבִיאִים, פִּינּוּן 5 אֶלָּא מִבְּחִינַת הַנְּיָה דְלִתְמָא. וְזוֹהִי טַעֲנַת כְּנֶסֶת
 11 שְׁרִצוּנָה וְחֻפְצָה שֶׁל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל 6 יִשְׂרָאֵל שְׁאִינָה מִתְּפִיסָת מִנְחַמַת הַנְּבִיאִים, פִּינּוּן
 12 שִׁיחָה הַגְּלוּי דְשֵׁם הַנְּיָה 7 שְׁרִצוּנָה וְחֻפְצָה שִׁיחָה הַגְּלוּי דְשֵׁם הַנְּיָה דְלִעְלָא.
 13 דְלִעְלָא וְאֵינָה מִסְתַּפְקַת דְּבִרְוִי 8 וְכַנְּזֹכֶר לְעֵיל שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא מְקַבֵּל טַעֲנָה
 14 הַנְּבִיאִים שֶׁהֵם גִּלּוּי מִשֵּׁם ה' דְּלִתְמָא. 9 זֶה, וְאוֹמֵר "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחַמְכֶם", וְהִנְנוּ,
 15 וְכַנְּזֹכֶר לְעֵיל שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא מְקַבֵּל טַעֲנָה 10 שְׁנוֹסֶף עַל נְחַמַת הַנְּבִיאִים שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא
 16 הוּא מְקַבֵּל טַעֲנָה זֶה שֶׁל בְּנֵי 11 אוֹמֵר לָהֶם "נְחַמּוּ נְחַמּוּ עִמִּי", נְחַמָּה בְּכַפְלִים⁷³,
 12 עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן דְּכַפְלִים 12 עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן דְּכַפְלִים
 13 לְתוֹשִׁיעָה⁷⁴, הִנְהָ עוֹד זֹאת, שִׁיחָה גַּם הַנְּחַמָּה 13 לְתוֹשִׁיעָה⁷⁴, הִנְהָ עוֹד זֹאת, שִׁיחָה גַּם הַנְּחַמָּה
 14 עַל-יְדֵי הַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא בְּעֶצְמוֹ שְׁאוֹמֵר "אֲנֹכִי 14 עַל-יְדֵי הַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא בְּעֶצְמוֹ שְׁאוֹמֵר "אֲנֹכִי
 15 אֲנֹכִי הוּא מִנְחַמְכֶם", שֶׁהוּא עֲנִינְ גְּלוּי שֵׁם הַנְּיָה 15 אֲנֹכִי הוּא מִנְחַמְכֶם", שֶׁהוּא עֲנִינְ גְּלוּי שֵׁם הַנְּיָה
 16 דְלִעְלָא⁷⁵. וְזֶהוּ גַּם מָה שֶׁכְּתוּב⁷⁶ וְאַתְחַנֵּן אֶל 16 דְלִעְלָא⁷⁵. וְזֶהוּ גַּם מָה שֶׁכְּתוּב⁷⁶ וְאַתְחַנֵּן אֶל
 17 הַנְּיָה וְגו', "וְאַתְחַנֵּן" דִּיקָא, פִּי עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת 17 הַנְּיָה וְגו', "וְאַתְחַנֵּן" דִּיקָא, פִּי עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת
 18 הַתְּשׁוּבָה בְּאִים לְדְרָגָה נְעִלִית שֶׁהִיא בְּבְחִינַת מִתְּנַת חֲנָם⁷⁷, שֶׁהוּא עֲנִינְ גְּלוּי 18 הַתְּשׁוּבָה בְּאִים לְדְרָגָה נְעִלִית שֶׁהִיא בְּבְחִינַת מִתְּנַת חֲנָם⁷⁷, שֶׁהוּא עֲנִינְ גְּלוּי
 19 שֵׁם הַנְּיָה דְלִעְלָא⁷⁸. 19 שֵׁם הַנְּיָה דְלִעְלָא⁷⁸.
 20 וְכַנְּזֹכֶר לְעֵיל שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא מְקַבֵּל טַעֲנָה 20 וְכַנְּזֹכֶר לְעֵיל שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא מְקַבֵּל טַעֲנָה
 21 נְחַמַת הַנְּבִיאִים אֲמֵר לָהֶם לְנְבִיאִים 21 נְחַמַת הַנְּבִיאִים אֲמֵר לָהֶם לְנְבִיאִים
 22 כְּכַפְלִים⁷³, עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת 22 כְּכַפְלִים⁷³, עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת
 23 הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן 23 הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן
 24 דְכַפְלִים לְתוֹשִׁיעָה⁷⁴, כְּמוֹב 24 דְכַפְלִים לְתוֹשִׁיעָה⁷⁴, כְּמוֹב
 25 לְעֵיל שֶׁהַבְּעַל-תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא רְחוּק 25 לְעֵיל שֶׁהַבְּעַל-תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא רְחוּק
 26 וְנִתְקַרֵב עוֹבֵד אֶת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא 26 וְנִתְקַרֵב עוֹבֵד אֶת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 27 בְּחִילָא יְתִיר הִנְהָ עוֹד זֹאת, בְּנוֹסֶף 27 בְּחִילָא יְתִיר הִנְהָ עוֹד זֹאת, בְּנוֹסֶף
 28 לְנַחֲמָה שֶׁעַל יְדֵי הַנְּבִיאִים (וְלֹא 28 לְנַחֲמָה שֶׁעַל יְדֵי הַנְּבִיאִים (וְלֹא
 29 בְּמִקּוּמָה) שֶׁהִיא כְּאִמּוֹר נַחֲמָה כְּפוּלָה 29 בְּמִקּוּמָה) שֶׁהִיא כְּאִמּוֹר נַחֲמָה כְּפוּלָה
 30 שִׁיחָה גַּם הַנְּחַמָּה עַל-יְדֵי 30 שִׁיחָה גַּם הַנְּחַמָּה עַל-יְדֵי
 31 הַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא בְּעֶצְמוֹ 31 הַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא בְּעֶצְמוֹ
 32 שְׁאוֹמֵר "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא 32 שְׁאוֹמֵר "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא
 33 מִנְחַמְכֶם", שֶׁהוּא עֲנִינְ גְּלוּי 33 מִנְחַמְכֶם", שֶׁהוּא עֲנִינְ גְּלוּי
 34 שֵׁם הַנְּיָה דְלִעְלָא⁷⁵. 34 שֵׁם הַנְּיָה דְלִעְלָא⁷⁵.

(73) ראה איכ"ר פ"א, נז. (74) שמו"ר רפמ"א. (75) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א"רג. (76) ואתחנן ג, כג. (77) פירש"י עה"פ. (78) ראה אוה"ת ואתחנן ס"ע נג ואילך.

לקבץ יהודים, אנשים נשים וטף, ולדבר דברי תורה, ומה טוב – לעשות 'סיום מסכת', ולתת נתינה לצדקה, ולקבל החלטות טובות להוסיף בכל ענייני תורה ומצוות ובכל עניינים טובים משיחות שבת פרשת דברים, יום א' עשירי באב, ויום ב', י"א באב ה'תשנ"א

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ ואתחנן, שבת נחמו, י"א מנחם-אב, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- א. ביום הש"ק זה – "שבת נחמו", ע"ש התחלת ההפטרה "נחמו נחמו עמי"¹ – קורין לעולם פרשת
 1 ואתחנן, ומזה מובן, שפרשת ואתחנן שייכת לענין ד"נחמו", שהרי ההפטרה שייכת לפרשת השבוע
 2 (כמבואר בגמרא, מפרשי הגמרא ופוסקים²).
- ואע"פ שהתחלת קריאת פרשת ואתחנן היא בשבת חזון, אחר חצות היום, בזמן "רעוא דרעוין"³, וכן
 4 ביום שני וחמישי – הרי עיקר הקריאה של פרשת ואתחנן היא בשבת נחמו (ואילו הקריאה בשני וחמישי
 5 היא מצד תקנת משה שלא ילינו ג' ימים בלא תורה, כדברי הגמרא במסכת ב"ק⁴).
- ולהעיר, שגם הימים שלפני שבת נחמו (החל מיום ראשון, שהי' לפני תשעה באב, וכן תשעה באב
 7 עצמו, שבקרוב יהפך לששון ולשמחה) שייכים לשבת נחמו, דכיון שהענין ד"מי שטרח בערב שבת יאכל
 8 בשבת"⁵ קאי על כל ימי השבוע, החל מיום ראשון, נמצא, שענינו של "שבת נחמו" נפעל ע"י הטירחא
 9 והעבודה במשך כל ימי השבוע.
- וזהו גם הטעם שקורין פרשת ואתחנן (ששייכת לשבת נחמו) בימים שלפני שבת נחמו – בהתאם
 11 לכלל אצל בניי, שכדי שיוכל להיות ענין המעשה, ש"הוא העיקר"⁶, צ"ל תחילה ענין התלמוד, כי "גדול
 12 תלמוד שמביא לידי מעשה"⁷,
- וכפי שמבאר הצ"צ באוה"ת⁸ שלכן נאמר תחילה "ודברת בס"ד"⁹, ואח"כ נאמר "וקשרתם וגו'"¹⁰,
 14 שכולל כל המצוות, כמארוז"¹¹ "הוקשה כל התורה כולה (מצוות התורה)¹² לתפילין" – לפי ש"גדול
 15 תלמוד שמביא לידי מעשה",
- וכמשנ"ת בהתוועדות די"ג תמוז¹³, דיוק לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו להגיגת י"ב-י"ג תמוז
 17 הראשונה¹⁴: "לקובעו ליום התוועדות והתעוררות לחיזוק התורה והיהדות", תורה ואח"כ יהדות, אף
 18 שלכאורה הסדר הוא שעניני יהדות, מצוות, מתחילים משעה שנולד (לפני ששייך להבנה והשגה), ורק
 19 לאח"ז ישנו הענין דלימוד התורה, "כשהתינוק מתחיל לדבר אביו .. מלמדו תורה"¹⁵ – כי דוקא ע"י
 20 התורה יודעים כיצד צ"ל ענין היהדות (קיום המצוות).
- ויש להוסיף ולהעיר, שגם ענינה של ההפטרה שייך (לא רק לסיום הקריאה, "מפטיר", אלא גם) לכל
 22 הפרשה, כמובן מהדין¹⁶ שבהפטרה צ"ל לכל הפחות כ"א פסוקים (אף שלפעמים די במספר פסוקים
 23 פחות מזה), כנגד שבעת הקרואים שכל אחד מהם קורא ג' פסוקים, וכיון ששבעת הקרואים הם כנגד
 24

(9) פרשתנו ו, ז.

(10) שם, ח.

(11) קידושין לה, א. וש"נ.

(12) ראה גם מכתב ועש"ק ואתחנן שנה זו (אג"ק חכו' ע'

קעג) בהערה (ד"ה שהוקשה כו'). תורת מנחם חמ"ט ריש ע' 189. וש"נ.

(13) ס"ה ואילך (תורת מנחם חנ"ז ע' 58 ואילך). וש"נ.

(14) אג"ק שלו ח"ב ע' פ ואילך. וש"נ.

(15) סוכה מב, א. ספרי ופרש"י עקב יא, יט.

(16) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ד. וש"נ.

(1) ישע"י מ, א.

(2) ראה תוס' מגילה לא, ריש ע"ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ג הי"ט. טושו"ע או"ח סו"ס תכח.

(3) זח"ב פח, סע"ב.

(4) פב, א.

(5) ע"ז ג, סע"א.

(6) אבות פ"א מ"ז.

(7) קידושין מ, ב. וש"נ.

(8) פרשתנו ע' רלח ואילך. ע' רנב ואילך. (כרך ה) ע' ב"ט

ואילך. ע' ב"ב ואילך. וראה גם תורת מנחם חנ"ג ע' 358 ואילך. וש"נ.

1 שבעת ימי השבוע, נמצא, שג' פסוקים הראשונים של ההפטרה שייכים לקרוא הראשון שהוא כנגד יום
2 ראשון, כך, שגם יום ראשון שייך כבר להפטרה דשבת נחמו.

3 [אלא שקריאת ההפטרה בפועל ובגילוי היא ביום השבת דוקא, ולא כמו קריאת התורה שקורין גם
4 בימי השבוע שלפני השבת, כי, בספרי הנביאים באים הענינים בגילוי יותר מאשר בתשוב"כ, והרי הענין
5 ד"נחמו" בגילוי הוא ביום השבת].

6 ב. והענין בזה:

7 "נחמו" – היא התחלת ה"שבע דנחמתא", שזוהי הנחמה על הגלות, ע"י הגאולה העתידה לבוא.

8 וכיון שנמצאים עדיין בגלות וצריכים לפעול את ענין הגאולה – הרי מובן שיש צורך בתפלה על הענין
9 ד"נחמו", שכן, ענין התפלה שייך רק כאשר הדבר שמבקשים אודותיו לא בא עדיין בפועל, משא"כ
10 לאחרי שכבר בא בפועל, שאז לא שייך על זה ענין התפלה, אלא ענין הברכה וההודאה.

11 וזוהי גם השייכות לפרשת ואתחנן – כי "ואתחנן" הוא "אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה"¹⁷.

12 ג. ובפרטיות יותר:

13 בתפלה גופא יש כמה סוגים, עד להסוג היותר נעלה – תפלה שנענית מיד¹⁸, שזוהו גם אופן התפלה
14 ד"ואתחנן"¹⁹.

15 וזוהי גם מעלת תפלת הבעל-תשובה, ש"צועק ונענה מיד"²⁰, כמו כללות ענין התשובה שאינו תלוי
16 בגדרי הזמן – "בשעתא חדא וברגעא חדא"²¹, וכפירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר²² ש"שעתא חדא" הוא מלשון
17 הפנה, "איין קער", שזהו מצד גודל מעלת עבודת התשובה שבאין ערוך לגמרי לגבי עבודת הצדיקים,
18 כמארז"ל²³ "מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו", להיותה סוג עבודה
19 אחרת לגמרי, שעל ידה "זדונות נעשו לו כזכיות"²⁴, ולא רק "כזכיות" (בכ"ף הדמיון) אלא גם "זכיות"
20 ממש²⁵, ולכן הרי זה באין ערוך גם בענין הזמן²⁶ – "בשעתא חדא וברגעא חדא" (שענין זה אינו שייך
21 בצדיק, ככל שתהי' עבודתו בזריזות יותר).

22 ועפ"ז מובן גם הקשר עם הענין ד"נחמו נחמו", "נחמה בכפלים"²⁷ – שזהו ע"ד "כפלים לתושי"²⁸
23 שמצינו לגבי בעל תשובה, שזהו מצד גודל הירידה שהיתה לפני²⁹, שע"ז נעשה אצלו עילוי שבאין
24 ערוך²⁹, וכן הוא בנוגע ל"נחמה בכפלים", שכיון שהגלות היתה באופן ד"לקתה בכפלים"²⁷, לכן תהי'
25 גם הגאולה באופן ד"נחמה בכפלים", שפירושו לא רק ב"פ ככה, אלא באופן שבאין ערוך לגמרי³⁰.

26 וכמובן גם מגודל הירידה שבענין הגלות באופן של אין ערוך, עד כדי כך שאמרו רז"ל³¹ בנוגע לגלות
27 האחרון שלא נתגלה קיצו (כיון שלא נתגלה חטאו, ולא כמו בגלות הראשון שנתגלה חטאו, ולכן נתגלה
28 קיצו – שבעים שנה), ולכאורה, ככל שתהי' אריכות זמן הגלות, הרי זה בכל זאת זמן מוגבל?! – אלא
29 שמצד קושי הגלות הרי זה באופן שלא נתגלה קיצו, ועד שאפילו רגע אחד בגלות הוא באופן שלא
30 נתגלה קיצו!

(25) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' קסו. וש"נ.

(26) ראה גם שם ע' קפ. ע' רכ. תורת מנחם חנו"ו ע' 284. וש"נ.

(27) איכ"ר ספ"א. יל"ש עה"פ (רמז תמה).

(28) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

(29) כמובן מהמבואר בתניא פ"ז.

(30) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 83 הערה 30. תורת מנחם חמ"ח

ע' 34. וש"נ.

(31) יומא ט, ב.

(17) פרש"י ריש פרשתנו.

(18) ראה ב"ר פ"ט, ד. וראה גם דב"ר פרשתנו פ"ב, יו"ד.

(19) חסר קצת (המו"ק).

(20) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ז. וראה לקו"ש ח"כ ע' 92

ואילך.

(21) זח"א קטט, סע"א.

(22) ראה סה"מ תרצ"ג ס"ע תקמא. וש"נ.

(23) ברכות לד, ב. רמב"ם שם.

(24) יומא פו, ב.

1 וכיון שכל כך גדלה הירידה שבענין הגלות עד לאופן של אין ערוך – הרי מובן עד כמה תגדל מעלת
2 העלי' של הגאולה, באין ערוך אפילו לגבי האין ערוך שבירידת הגלות, כיון שכל ענין הירידה אינו אלא
3 צורך עלי'. וזהו הענין ד"נחמה בכפלים" – באופן שבאין ערוך לגמרי.

4 וזהו גם הטעם שמיד לאחרי תשעה באב בא חמשה עשר באב (שלפעמים חל בו שבת נחמו, ובכל
5 אופן ה"ז שייך לשבת נחמו):

6 אמרו רז"ל³² "לא היו ימים טובים לישראל (כל הימים טובים, כולל חג הפסח חג השבועות וחג
7 הסוכות) כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים".

8 וטעם הדבר – לא בגלל שבחמשה עשר באב "קיימא סיהרא באשלמותא"³³, שהרי מעלה זו ישנה
9 גם בחג הסוכות שחל בט"ו בתשרי, ובחג הפסח שחל בט"ו בניסן (ובזה נכלל גם חג השבועות שנקרא
10 "עצרת" של חג הפסח), אלא – כיון שבא לאחרי הירידה הכי גדולה של תשעה באב, לכן גם העלי'
11 היא באופן שבאין ערוך לגמרי³⁴.

12 ד. ויש להוסיף בביאור השייכות דענין התשובה ("כפלים לתושי'"), כמו "נחמה בכפלים" עם פרשת
13 ואתחנן:

14 בפירוש "ואתחנן" – מפרש רש"י: "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם"¹⁷.

15 והנה, הענין ד"מתנת חנם" שייך אמנם גם אצל צדיקים, כפי שמפרש רש"י מ"ש "ואתחנן אל ה'",
16 "אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים [וכפי שמצינו שצדיקים נקראים "אבירי לב
17 הרחוקים מצדקה"³⁵, ש"כל העולם כולו נזונין בצדקה, והם נזונין בזרוע", "בזכות שבידם .. וקרי להו
18 רחוקים מצדקתו של הקב"ה"³⁶], אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם"; אבל עיקר הענין ד"מתנת
19 חנם" הוא אצל בעלי תשובה דוקא.

20 ובהקדים ביאור החילוק שבין צדיקים לבעלי תשובה – שצדיקים, "אפילו הוא צדיק גמור עובד ה'
21 ביראה ואהבה בתענוגים, אעפ"כ אינה בטלה (נשמתו) במציאות לגמרי .. רק הוא דבר בפני עצמו ירא
22 ה' ואוהבו"³⁷, "יש מי שאוהב"³⁸, משא"כ בעלי תשובה הם בטלים במציאות לגמרי.

23 וזהו הטעם שאצל בעלי תשובה נעשים זדונות זכויות, ועד לזכויות ממש – דלכאורה אינו מובן: כיון
24 שחטא ופגם ועבר את הדרך, איך יכול לחזור ולהיות מרוצה לפניו ית', ועד שזדונות יהפכו לו לזכויות?!
25 – אך הענין הוא²⁶, שזהו לפי שנעשה מציאות חדשה לאחרי שמציאותו הקודמת מתבטלת לגמרי ("אני
26 אחר ואיני אותו האיש שעשה אותם המעשים"³⁹) – "בטל רצונך" (שלמעלה מ"עשה רצונך")⁴⁰, שזהו
27 אמיתית ענין התשובה.

28 אמנם עדיין אינו מובן: כיון שנתבטל מציאותו לגמרי – איך נעשה לאח"כ מציאות חדשה, ואיך
29 יוכל להיות אצלו הענין ד"בטל רצונך", בה בשעה שענין הרצון מושלל אצלו, להיותו בביטול המציאות
30 לגמרי!?

31 אך הענין הוא – שע"י עבודת התשובה שלמעלה מסדר השתלשלות, הנה "הקב"ה עוזרו"⁴¹ ומסייע
32 לו להיות מציאות חדשה; ועזר וסיוע זה הוא באופן של "מתנת חנם".

(37) תניא פל"ה (מד, סע"א ואילך).

(38) תו"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד. ובכ"מ.

(39) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ד.

(40) אבות פ"ב מ"ד. וראה לקו"ת במדבר ב, א.

(41) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.

(32) תענית כו, ב (במשנה).

(33) זח"ב רטו, א. ועוד.

(34) ראה תורת מנחם חמ"ז ע' 279. וש"נ.

(35) ישע"י מו, יב.

(36) ברכות יז, ב ובפרש"י.

- 1 ה. ויה"ר שהקב"ה יתן לכאור"א מישראל (גם לצדיקים) "מתנת חנם", וכפסק ההלכה ש"כל הנותן
2 בעין יפה הוא נותן"⁴², וכפי שמפרש רש"י במשנה במסכת בבא בתרא⁴³ ש"נותן יותר מדאי".
- 3 ובפשטות – שתומשך לכאור"א הצלחה בכל עניניו, החל מעניניו הרוחניים בעבודת ה', ומזה תומשך
4 הרחבה גם בענינים הגשמיים – שהרי הגשמיות של בני" (אידישע גשמיות) נמשכת מהרוחניות שלהם
5 ("אידישע רוחניות") – "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁴⁴, ובאופן ד"הריקותי לכם ברכה עד
6 בלי די"⁴⁵.
- 7 ועד לברכה העיקרית – הקשורה גם עם ענין התשובה, שהרי משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא⁴⁶
8 – ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.
- * * *
- 9
- 10 ו. בפרשת השבוע מדובר אודות ענין התפילין: הן אודות התפילין של בני" למטה – פרשת שמע⁴⁷,
11 והן אודות תפילין דמארי עלמא – "כי מי גוי גדול גוי ומי גוי גדול"⁴⁸ .. או⁴⁹ הנסה אלקים"⁵⁰.
- 12 וזוהי המעלה שבפרשתנו לגבי פרשת בא⁵¹ ופרשת עקב⁵² שגם בהם מדובר אודות ענין התפילין –
13 כיון שבפרשתנו מדובר (לא רק אודות התפילין של ישראל, אלא) גם אודות תפילין דמארי עלמא⁵³.
14 ז. והנה, בנוגע למצות תפילין אמרו רז"ל⁵⁴ "הוקשה כל התורה כולה (מצוות התורה) לתפילין".
- 15 [ואף שבכל מצוה כלולים כל המצוות, שלכן "העוסק"⁵⁴ במצוה פטור מן המצוה"⁵⁵ – הרי בכל
16 המצוות הרי זה בהעלם, משא"כ במצות תפילין, שממנה למדים עניני הלכה בנוגע לשאר המצוות⁵⁶].
- 17 ומבואר בזה⁵⁷, שענין התפילין הוא שלוקחים דבר גשמי, קלף גשמי ודיו גשמי, ועושים ממנו חפצא
18 של קדושה. ומזה למדים גם בנוגע לכל המצוות ("הוקשה כל התורה כולה לתפילין") – שעושים מהדבר
19 הגשמי ענין רוחני.
- 20 וממשיך לבאר, שאע"פ שכן הוא גם בכל המצוות, כמו אתרוג, שלוקחים פרי גשמי ועושים ממנו
21 ענין רוחני של מצוה, מ"מ, במצות תפילין הרי זה ענינה הפרטי של המצוה⁵⁸, והוא בגלוי יותר מאשר
22 בשאר המצוות¹⁹.
- 23 וזהו גם מה שתפילין הוא מלשון תופל⁵⁹, שהו"ע של חיבור⁶⁰ – החיבור של בני" עם הקב"ה¹⁹.
24 ח. ולהעיר⁶¹:
- 25 גם בנוגע למצות ציצית מצינו ששקולה כנגד כל המצוות⁶², כמ"ש⁶³ "וזכרתם את כל מצות ה'",
26 "שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים, הרי תרי"ג".

(42) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.
(43) ע"א, א. וראה גם מכתב הנ"ל (אג"ק שם ע' קעד) בהערה
(ד"ה ונתתי כו').
(44) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.
(45) מלאכי ג, יו"ד.
(46) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.
(47) פרשתנו ו, ד ואילך.
(48) שם ד, ז"ח.
(49) שם, ל"ד.
(50) ראה ברכות ו, סע"א.
(51) יג, ט. שם, טז.
(52) יא, יח.
(53) חסר קצת – ע"ד הקישור עם בעלי תשובה (וראה גם לקמן ס"ט). – המו"ל.
(54) סוכה כה, סע"א. וש"נ.
(55) ראה תורת מנחם חנ"א ע' 53. וש"נ.
(56) ראה קידושין שם.
(57) ברשימת ההנחה: ומבאר הצ"צ באור התורה (וראה גם אוה"ת פרשתנו ע' דס ואילך). וראה גם תורת מנחם חמ"ט ע' 433.
(58) בזכרון אחדים: כמוכין מזה שדוקא במצות תפילין ישנה הכוונה לשעבד המוח והלב (וכדלקמן בפנים (ס"ח)).
(59) ראה המשך תער"ב ח"א ע' תריח. ח"ב ע' תשפו. ועוד.
(60) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ו ח"ב ע' תנו. וש"נ.
(61) ראה גם תורת מנחם חנ"א ריש ע' 224.
(62) מנחות מג, ב. הובא בפרש"י עה"ת ס"פ שלח.
(63) שם טו, לט ובפרש"י. וראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"א סכ"ז. וש"נ.

וגם בנוגע לתפילין מצינו מספר תרי"ג – כדאיתא בזהר⁶⁴ שמנין ב' השי"ן שבתש"ר עולה ת"ר, וב' השי"ן כשהם בסמיכות זל"ז הם "שש", ויחד עם ג' הראשין וד' הראשין, הרי תרי"ג.

ועד"ז מצינו בנוגע לפירוש הפסוק⁶⁵ "ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו" – שיש מדרש שקאי על ציצית ותפילין⁶⁶, ויש מדרש שקאי על תפילין – תש"י ותש"ר⁶⁷.

וא"כ, נשאלת השאלה: מדוע הענין ד"הוקשה כל התורה כולה" (שנוגע גם ללימוד עניני הלכה) הוא "לתפילין" דוקא, ולא לציצית?

והביאור בזה – כפי שמבאר הצ"צ⁶⁸ – שציצית הו"ע של מקיף, "פריסו דמלכא"⁶⁹, שהרי הטלית רק מקיף על הגוף, ואינו פועל בהאדם עצמו, משא"כ ענין התפילין הוא באופן שנמשך ופועל בפנימיות, שהרי ענין התפילין הוא ש"ישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם תאוות ומחשבות לבו לעבודתו ית"⁷⁰, וכדאיתא בזהר⁷¹ ש"ע"י תש"ר ותש"י קושרים ומשעבדים את היצה"ר כו', ועד שנמשך גם בעולם, כמרומוז בכך שרצועות התש"ר נמשכים ויורדים למטה מן הטבור⁷²; ואילו בציצית לא מצינו ענין ההמשכה בעולם.

וזוהי גם מעלת התפילין לגבי מזוזה, שקובעים אותה על פתח הבית, וענינה להגן על הבית (ובמילא גם על בעל הבית), וזהו גם הר"ת של השם שכותבים מבחוץ למזוזה: "שומר דלתות ישראל" (כדאיתא בספרים⁷³) – שכל זה הו"ע של מקיף, ורק תפילין הו"ע פנימי.

ט. בהמשך השיחה נתבאר שמעלת מצות תפילין היא באין ערוך לגבי שאר המצוות, וענין זה קשור עם העילוי שבאין ערוך שבמעלת בעלי תשובה, שזהו תוכן הענין דשבת נחמו. וסיים: ומשבת נחמו באים לכל השבע דנחמתא, ועד לערב ר"ה, להתברך בשנה טובה כו'.

ויה"ר שתומשך הצלחה לכאו"א מישראל בכל עניניו, ולכל לראש – בנוגע לביורו כל הניצוצות, והיינו, שהענין ד"לקחת לו גוי מקרב גוי"⁴⁹ נעשה באופן שבנ"י לוקחים עמהם את כל ניצוצות הקדושה, כמ"ש⁷⁴ "ונצלחתם את מצרים", ש"עשאוה כמצודה שאין בה דגן . . (ו)כמצולה שאין בה דגים"⁷⁵, ויוצאים משם "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁷⁶, "לא תשאר פרסה"⁷⁷, ו"כספם וזהבם אתם"⁷⁸, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

* * *

י. מאמר (כעין שיחה) ד"ה בונה ירושלים הוי'.

* * *

יא. בקשר למנהג לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע – יתבאר פירוש רש"י שבו מדובר אודות ענין התפילין, ובזה גופא – תפילין של בני.

הביאור בפירוש רש"י על הפסוק¹⁰ "וקשרתם לאות על ירך", "אלו תפילין שבזרוע", "והיו לטטפת

מנחם חנ"ד ע' 95. וש"נ.

(72) ראה תורת מנחם סה"מ אלול ע' רסב. וש"נ.

(73) ראה לקו"ש חי"ט ע' 123 הערה 22. וש"נ.

(74) שמות ג, כב.

(75) ברכות ט, ריש ע"ב. וש"נ.

(76) בא יו"ד, ט.

(77) שם, כו.

(78) ישע' ס, ט.

(64) ח"ג רכח, ריש ע"ב.

(65) תהלים ב, ג.

(66) יל"ש ישע"י רמז תנב.

(67) מדרש תהלים עה"פ.

(68) סהמ"צ מצות ציצית ומצות תפילין (דרמ"צ יד, סע"א

ואילך; יז, א ואילך).

(69) ראה בהנסמן בסוף הספר שם (רטו, א).

(70) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סכ"ה סי"א. וש"נ.

(71) ח"ג רלח, א (ברע"מ). רפב, ב ואילך. וראה גם תורת

1 בין עיניך", "אלו תפילין שבראש, ועל שם מנין פרשיותיהם נקראו טטפת, טט בכתפי שתיים פת באפריקי
2 שתיים",

3 — החילוק בין הפירוש "על שם מנין פרשיותיהם נקראו טטפת", להפירוש כפ' בא⁵¹ "על שם שהם
4 ארבעה בתים⁷⁹ קרויין טטפת", כי, כפ' בא יש רק ב' פרשיות (קדש והי' כי יביאך), ועכצ"ל שמספר
5 ארבעה (טטפת) קאי על ה"בתים" (ב' בתים — עם פרשיות, וב' בתים — ללא פרשיות). אך גם בפרשתנו
6 שיש כבר ד' פרשיות⁸⁰, נחלקים הם לב' סוגים ("טטפת", "טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים"): ב'
7 פרשיות לפני מ"ת (ובהם נכלל גם הענין דיצי"מ), וב' פרשיות לאחרי מ"ת;

8 והחילוק בין מ"ש כפ' בא⁵¹ שתיבת "והי" קאי הן על "לאות על ירך גו' ולטטפת בין עיניך", שתש"י
9 ותש"ר הם הוי' ומציאות אחת, למ"ש בפרשתנו¹⁰¹ "וקשרתם גו' והיו לטטפת גו'", שתש"י ותש"ר הם ב'
10 ענינים — בהתאם לב' האופנים בהסגולה דמצות תפילין: (א) כפי שהי' בשעת יצי"מ (כפ' בא), שמשה
11 הי' אמור להכניס את בני' לארץ, באופן שלמעלה מהטבע⁸¹ — "וראו כל עמי הארץ גו' ויראו ממך"⁸²,
12 "אלו תפילין שבראש"⁸³, ותש"י הם רק תוספת כח בתש"ר⁸⁴, משום "כל זמן שבין עיניך יהו שתיים"⁸⁵,
13 (ב) כפי שהי' בשנת הארבעים (בפרשתנו), שידעו כבר שהכניסה לארץ תהי' ע"י יהושע, שהי' צורך
14 במלחמה⁸⁶, אלא שינצחו במלחמה באופן ד"טרף זרוע אף קדקד"⁸⁷, ע"י תש"י (כפ"ע) ותש"ר⁸⁸ —

15 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ט ע' 49 ואילך.

אמנם, כיון ש"על שם מנין פרשיותיהם נקראו טטפת",
שפירושו ארבע, ולא מצינו בתורה ארבע פרשיות בנוגע לתפילין
ללא פרשיות קדש והי' כי יביאך, עכצ"ל שגם הם נכללים
בתפילין (אף שנאמרו קודם מ"ת).

(81) ושאיני מלחמת עמלק, כיון ש"ראשית גוים עמלק" (בלק
כד, כ), שלכן היתה אצלו החוצפה כו' (ראה תו"א תצוה פג, א.
מג"א צא, ב. ובכ"מ). ומה גם שהמלחמה עצמה היתה ע"י
יהושע, כמ"ש (בשלח יז, יג) "ויחלוש יהושע גו'", ואילו אצל
משה הי' רק הענין ד"כאשר ירים גו' ידו וגבר ישראל" (שם, יא).

(82) תבוא כח, יו"ד.

(83) ברכות שבעה ערה 50. וש"נ.

(84) ולאידך גיסא — ע"י תש"ר ניתוסף גם בתש"י הענין
ד"וראו ממך", שמצד עצמו שייך רק בתש"ר, "לפי שהן בגבהו
של ראש ונראין, דשייך בהו וראו, אבל תפילין של יד מכוסין,
דכתיב לך לאות על ירך, ולא לאחריים לאות" (תוד"ה אלו —
ברכות שם).

(85) מנחות לו, א.

(86) החל מכיבוש יריחו, שהיתה מנעולה של ארץ ישראל, וכן
בכיבוש העי, ושאר המלחמות.

(87) ברכה לג, כ.

(88) נסמן בלקו"ש שבפנים הערה 33.

(79) והחילוק ביניהם* גם להלכה** — בנוגע לדין זקן ממרא,
שחולק על הלכה שהיא מדברי סופרים ורק מרומזת בתורה, ולא על
דבר המפורש בתושב"כ (ראה סנהדרין פז, א. רמב"ם הל' ממרים
פ"ג ה"ד) — שלפי הפירוש ש"טטפת" קאי על "מנין פרשיותיהם",
והיינו, שד' פרשיות בתפילין הו"ע המפורש בתושב"כ, נמצא,
שהאומר "חמש פרשיות בתפילין", אין לו דין זקן ממרא.

ולהעיר, שרש"י אזיל לשיטתי' — בפירוש מ"ש "לא תוסיפו
גו'" (פרשתנו ד, ב), "כגון חמש פרשיות בתפילין, חמשת מינין
בלולב, וחמש יציאות***, שמוזה משמע, שכל ג' הדוגמאות
שויים, והיינו, ש"חמש פרשיות בתפילין" הוא היפך המפורש
בתושב"כ, כמו "חמשת מינין בלולב, וחמש יציאות".

(80) וי"ל שכוונת רש"י לפרש שבתפילין צ"ל ד' פרשיות, ולא
רק ב' פרשיות כבתפילין שבפ' בא:

לכאורה יש מקום לומר, שכיון שב"משנה תורה" חזרו הכתוב
ושונה כל הענינים שהיו לאחרי מ"ת, הנה מש"נ כאן "וקשרתם
גו'" — דקאי על "הדברים האלה", שנאמרו זה עתה בפרשה,
"אשר ראו עיניך יום אשר עמדת בחורב אשר ראייתם את הקולות
ואת הלפידים", ועז"נ "והודעתם לבניך ולבני בניך" (פרשתנו ד,
ט"ו ובפרש"י) — קאי רק על פרשיות שנאמרו לאחרי מ"ת: שמע
והי' אם שמוע, ולא על קדש והי' כי יביאך שנאמרו בזמן יצי"מ,
קודם מ"ת.

(* נוסף לכך ש"ארבעה בתים" קאי רק על תש"ר, ואילו "מנין" (ארבע) פרשיותיהם" קאי גם על תש"י — דאף שכתובות על קלף אחד, הרי הם
ד' פרשיות, וכמו ב' הפרשיות שבמזוזה שכתובות על קלף אחד, וכן בס"ת, שכל היריעות תפורות ביחד, ומ"נ מחלקות לפרשיות פרשיות בפני
עצמם (ולהעיר גם ממה שמצינו בטענת קרח שבית מלא ספרים פטור ממזוזה, לפי שבס"ת יש ער"ה פרשיות, ואילו במזוזה יש רק שתי פרשיות:
שמע והי' אם שמוע (תנחומא ויל"ש ר"פ קרח)).

** כמדובר כמ"פ שבפירוש רש"י ישנם גם ענינים של הלכה, אלא שבאים ברמו, שכן, עיקר ענינו של פירוש רש"י הוא דרך הפשט, כפי שקובע
בעצמו כלל (בראשית ג, ח): "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא".

*** וענין זה דורש ביאור בפני עצמו — מדוע נקט רש"י ג' דוגמאות אלו דוקא (נתבאר בשיחת ש"פ ראה סכ"ו (תורת מנחם חז"נ ע' 301
ואילך)).

1 יב. בהאמור לעיל בפירוש "טטפת", "טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים" – עדיין צריך להבין:
 2 כיון ש"טט" בכתפי אינו אלא שתיים, וכן "פת" באפריקי אינו אלא שתיים – א"כ, מהי ההוכחה
 3 ש"טטפת" הם ארבע?!

4 וכאן רואים איך ש"דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר"⁸⁹:

5 איתא בגמרא במסכת סנהדרין⁹⁰: "לטטפת לטטפת לטוטפות (בפרשת שמע ובפרשת כי יביאך כתיב
 6 לטטפת חסר וי"ו, אבל בפרשת והי' אם שמוע כתיב לטוטפות מלא), הרי כאן ארבעה (בתים לתפילין
 7 של ראש), דברי ר' ישמעאל. ר"ע אומר, אינו צריך, טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים", ומפרש רש"י:
 8 "כתפי – שם מקום, כשרוצים לומר שתיים, אומר טט, ואפריקי נמי מקום, וקורין לשתיים פת".

9 אבל בתוס'⁹¹ מבואר ("הא דלא דרשינן בתים טובא", "תרי סרי בתי" (ג"פ ארבעה)), "דלר"ע דל חד
 10 (לטטפת) לגופי, ומשני טטפת דריש ד' בתים לכל לשון, שני טט ושני פת", ולא כמשמעות פירוש רש"י
 11 ש"בתיבה אחת רמז הכתוב ארבע בתים בין שתי הלשונות כתפי ואפריקי".

12 ויש לבאר אופן הלימוד מתיבה אחת – ע"פ דברי השל"ה⁹² שמביא הצ"צ באוה"ת⁹³: "אל יעלה
 13 בדעתך שהתורה כתבה אלו הלשונות שאינם לה"ק, אלא הכי פירושו, כשברא הקב"ה עולמו לא הי' רק
 14 לה"ק. . וכשבלל הקב"ה את הלשונות בדור הפלגה⁹⁴, בלל לה"ק ג"כ בשאר הלשונות, והתיבות הנ"ל
 15 הם לה"ק, ונכללו בלשון יוני או בכתפי או באפריקי".

16 ומסיים הצ"צ: "וצ"ע א"כ ט"ט הוא שתיים בלה"ק, וכן פת, וגם שתיים הוא שתיים, וא"כ יש שמות
 17 טובא על לשון שתיים, ללא צורך".

18 ובכל אופן, רואים מכאן ש"טט" ו"פת" אינם תיבות מב' לשונות אחרים, אלא הם תיבות בלשון
 19 הקודש שמשמעותם שתיים, ועפ"ז אתי שפיר שבתביבה אחת רמז הכתוב ארבע בתים: טט – שתיים, ופת
 20 – שתיים.

21 *

22 יג. בנוגע לאגרת התשובה – נתעכב על ענין הדורש ביאור שהוא ע"ד וברוגמת הענין ד"טטפת",
 23 "טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים":

24 בפרק ט' כותב רבינו הזקן: "וזה"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר עבירה ונתחייב. . מה יעשה ויחי',
 25 אם הי' רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים וכו', והיינו, כמשל חבל
 26 הנפסק וחזור וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל".

27 וכבר דובר פעם בארוכה⁹⁵ אודות הפירוש ד"כפול ומכופל" [ועד"ז מצינו בחלק א' בתניא: "שמחה
 28 כפולה ומכופלת"⁹⁶, "יגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת"⁹⁷] – שאין זה רק ב' פעמים, אלא ב' פעמים
 29 ב', דהיינו ד' פעמים⁹⁸.

30 וענין זה הוא ע"ד "טטפת", "טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים" – שבמקום לכתוב תיבה אחת
 31 שפירושה ארבע, כותבים שתי תיבות שפירושם שתיים. ועד"ז בנדו"ד: במקום לכתוב ד' פעמים, כותבים
 32 "כפול ומכופל", ב' פעמים כפל, שכל א' הוא ב"פ.

(89) ברייתא דל"ב מדות טו. וראה ירושלמי ר"ה פ"ג סה"ה. (94) נח יא, ט.
 (95) שיחת ש"פ חיי שרה שנה זו (לקו"ש ח"ה ע' 111 הערה תוד"ה אלא – כריתות יד, סע"א.
 (90) ד, ב (ובפרש"י). (96) פל"ג (מב, ב).
 (91) ד"ה טט – שם. וכן בזבחים לו, ב. (97) פמ"ב (נט, ב).
 (92) טט, ב. (98) ראה גם תורת מנחם ח"ל ע' 233. וש"נ.
 (93) פרשתנו ע' שכו (סט"ו).

1 וכשם שב"טטפת" נתבאר הטעם שהלימוד דארבעה בתים הוא באופן שנחלק לב' סוגים (כנ"ל סי"א)
 2 – כמו"כ צריך לבאר טעם דיוק הלשון "כפול ומכופל", במקום לכתוב בפירושו ד' פעמים.
 3 וגם צריך להבין⁹⁹: איך מתאים המשל מ"חבל הנפסק וחוזר וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל",
 4 ד' פעמים, למ"ש בהנמשל ע"ד לימוד ב' דפים או ב' פרקים במקום דף אחד או פרק א'?
 5 וכפי שיתבאר לקמן.

*

7 יד. בהמשך להמדובר אודות הדיוקים הנ"ל, שזהו מצד גודל הדיוק בכל ענין שבתורה (ובנדו"ד,
 8 בפירושו רש"י, וכן באגרת התשובה) – יש להוסיף, שמדיוק בתורה יכולים ללמוד (לא רק בנוגע לעניני
 9 התורה עצמם, אלא) גם בנוגע לעניני העולם, כיון שגם הם נלקחים מהתורה.
 10 וכפי שדובר בהתוועדות הקודמת¹⁰⁰, שרבי יהושע בן חנני' למד זמן עיבורו של נחש מק"ו בתורה,
 11 ואילו סבי דבי אתונא, שידעו זאת מחכמת הטבע, טעו בדבר¹⁰¹.
 12 אלא שבשביל זה יש צורך להתייגע בתורה, וע"י היגיעה בתורה כדבעי, יכולים למצוא כל הענינים
 13 מהתורה גופא, וכדברי הירושלמי¹⁰² על הפסוק¹⁰³ "כי לא דבר ריק הוא מכס", "ואם הוא ריק, מכס הוא,
 14 למה, שאין אתם יגיעין בתורה".
 15 ולהעיר, שענין היגיעה – "יגעתי ומצאתי"¹⁰⁴ – צריך להיות גם בשאר חכמות, כמו חכמת הרפואה.
 16 ונפק"מ גם להלכה – שהתורה סומכת על רופא (אפילו אינו יהודי) בנוגע להלכות שבת ויוהכ"פ¹⁰⁵ כו',
 17 רק אם למד והתייגע בחכמת הרפואה כדבעי.
 18 – שמעתי פעם אודות חובש ("א' פעלדשער") שהי' בליובאוויטש, שבשמעו שהצ"צ מרפא חולים עי"ז
 19 שנותן להם "שמורה" או יין של קידוש והבדלה וכיו"ב, התחיל גם הוא לעשות כן... ושלח הצ"צ לומר
 20 לו, שלא יתערב בבעל-הבית/שקייט שלו... וימשיך לרפא עם "סממני רפואה" ("פֶּאָרְאָשְׁקֶעס"), שכן,
 21 ענינו של רופא הוא לרפא ע"י סממני הרפואה ע"פ חכמת הרפואה. –
 22 ולפעמים, הנה גם ע"פ התורה צריכים להגיע לעניני העולם (אע"פ שכל הענינים ישנם בתורה גופא),
 23 וכפי שמצינו שר"ש בן חלפתא "עסקן בדברים הי"י"¹⁰⁶, שהתעסק לברר עניני הטבע של חיות ובהמות
 24 כדי לידע דיני טריפות, ורב אמר "שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה בהמה לידע איזה מום קבוע
 25 ואיזה מום עובר"¹⁰⁷.
 26 טו. אך יש גם ענינים פשוטים (שמוכנים גם ללא יגיעה) – כמו הענין שאודותיו נתעורר "רעש"
 27 ("עס טומלט זיך") לאחרונה, שטסו ונחתו על הירח וחזרו משם¹⁰⁸.
 28 ובכן, לכל לראש יש להתייחס להוראה מזה, שמוכנת בפשטות – כפי שאמר אפילו הגוי¹⁰⁹,
 29 – והרי ידוע מאמר הבעש"ט¹¹⁰, שבכל דבר שרואים או שומעים, אפילו מגוי, יש הוראה בעבודת

99 ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 236 הערה 35. וש"נ. תורת מנחם חנ"ד ע' 194.
 100 שיחת ש"פ דברים סי"א (תורת מנחם חנ"ד ע' 171 ואילך).
 101 ראה בכורות ח, ב.
 102 פאה פ"א ה"א. וש"נ.
 103 האזינו לב, מז.
 104 מגילה ו, ריש ע"ב.
 105 ראה שר"ע אדה"ז אר"ח סתרי"ח ס"ב ואילך. וש"נ.
 106 חולין נו, ב.
 107 סנהדרין ה, ריש ע"ב.
 108 ראה גם שיחת ש"פ דברים ס"ז ואילך (תורת מנחם חנ"ד ס"ע 166 ואילך). וש"נ.
 109 כנראה הכוונה לא' ה"אסטרונואטים" שהביע גודל התפעלותו באמירת הפסוק "בראשית ברא אלקים גו" וכו"ב (המו"ל).
 110 ראה כתר שם טוב בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

ה'. ובאמת כן הוא גם ע"פ נגלה, כי, בסוף מסכת קידושין איתא¹¹¹: "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני". ובמסכת שבת¹¹² איתא: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה". והקישור ביניהם, שכיון ש"לא ברא אפילו דבר אחד לבטלה", לכן, בכל דבר ישנו הענין ד"לשמש את קוני"¹¹³ – שבכל ענינים אלו רואים את גדלות ה', ובלשון הכתוב¹¹⁴: "כי אראה שמיך גו' ירח וכוכבים אשר כוננתה!"

והגע עצמך:

לאחרי שהאדם הגיע להישגים כאלו, עלול להתעורר אצלו רגש של גאווה, מצד הסברא ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"¹¹⁵.

אך האמת היא – שלא זו בלבד שאין זה גורם ענין של ישות, אלא אדרבה: הוא רואה בזה גדלות הבורא, ובא לידי מסקנא שצריך להתבונן בשפלות האדם, כהמשך הכתוב¹¹⁶: "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו", שכן, כל הכחות שיש לו, עד כדי כך ש"ותחסרהו (רק) מעט מאלקים", "וכבוד והדר תעטרהו" (לאדם), עי"ז ש"תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו", וכפי שהולך ומפרט: "צונה ואלפים גו' וגם בהמות שדי צפור שמים וגו'" – הנה כל זה הוא רק כדי שהאדם יכיר את גדולת ה': "מה אדיר שמך בכל הארץ!"

טז. ועד"ז בנוגע לבלבול שנגרם כתוצאה מזה¹¹⁷ – שהיו כאלו שהעזו לשנות את נוסח התפלה בקידוש לבנה: "ואיני יכול לנגוע בך".

ובהקדמה:

נוסח התפלה בכללותו נקבע ע"י ברי-סמכא, ובפרט בנדו"ד, שהנוסח דקידוש לבנה הובא בטור¹¹⁸ ממסכת סופרים¹¹⁹, ושם (בשינוי מהנוסח שלפנינו): "ורוקד ג"פ כנגדה, ואומר בכל פעם, כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול ליגע בך, כך אם ירקדו אחרים כנגדי להזיקני לא יגעו בי".

ולעזיר, שענין הריקוד כנגד הלבנה הוא (לא ע"פ קבלה ונסתר דוקא, אלא) גם ע"פ נגלה – ע"ד המובא בדרשות הר"ן (ובכמה ספרים)¹²⁰ שענין הנבואה הי' צריך להיות באופן של אחיזה בדבר גשמי, כדי להמשיך את קיום הנבואה למטה באופן ד"עד מהרה ירוך דברו"¹²¹, ועד"ז בנדו"ד, שכאשר רוצים לפעול ש"לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי לרעה", מקשרים זאת עם ענין גשמי של ריקוד.

והלבוש¹¹⁸ מוסיף לבאר הטעם לענין הריקוד דוקא – דלכאורה די בכך שיושיט אצבעו ויאמר כשם שאני מושיט אצבעי ואיני יכול לנגוע בך כך כו' – "שהוא סימן שמחה", וכפי שרואים במוחש שיש כמה דרגות בשמחה: שמחה רגילה – מתבטאת בדיבור בלבד; שמחה גדולה יותר – מתבטאת גם בסיפוק בידים; ושמחה גדולה ביותר – מתבטאת גם בריקוד ברגלים, והיינו, ששמחת הנפש חודרת את כל הגוף, עד למקום שבו מאיר השכל בתכלית המיעוט.

ולכן יש להזהר שלא לשנות את הנוסח דקידוש לבנה, אפילו לא שינוי שאינו בעצם הענין, שכן, גם מנין התיבות בנוסח התפלה הוא בדיוק, וכמ"ש הטור¹²²: "לשון אחי ה"ר יחיאל ז"ל, דורשי רשומות... היו שוקלין וסופריין מספר מנין תיבות התפלות והברכות כו'" (ואף ששם מדובר אודות תפלת שמו"ע, הרי כן הוא גם בכל התפלות).

(116) תהלים שם, ה ואילך.

(117) ראה גם תורת מנחם חנ"ה ס"ע 116 ואילך. וש"נ.

(118) אור"ח סתכ"ו.

(119) פ"כ.

(120) ראה דרשות הר"ן דרוש ב'. רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש

על הרקאנטי לך לך שם.

(121) תהלים קמו, טו. וראה לקו"ת ס"פ קרח. ובכ"מ.

(122) אור"ח סוסקי"ג.

(111) ע"פ הגירסא בש"ס כת"י (אוסף כתבי היד של תלמוד הבבלי – ירושלים תשכ"ד). וכ"ה במלאכת שלמה למשניות קידושין שם. ועוד.

(112) עז, ב.

(113) ראה גם אג"ק חיי"ב ע' תמו. לקו"ש חל"ב ע' 125.

ועוד.

(114) תהלים ח, ד.

(115) עקב ח, יז.

- 1 ובכל אופן, עניני נוסח התפלה שייכים ל"דורשי רשומות", ובודאי לא למי שאינו יודע אפילו פירוש
2 הפשוט.
- 3 ובנוגע לעניננו:
- 4 כאשר ישאלו בן חמש למקרא מהו הפירוש בנוסח התפלה "כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע
5 בך" – יאמר בפשטות שהכוונה היא שבשעה שיהודי זקן מדלג ורוקד כנגד הלבנה למטה בארץ, אינו
6 יכול לנגוע בה!...
- 7 ואעפ"כ, הנה דוקא מי שלא יודע אפילו את הפירוש הפשוט, הוא זה ש"קופץ בראש" (כדברי
8 הגמרא¹²³), ורוצה לשנות את נוסח התפלה.
- 9 וכל זה – למרות שהוא בעצמו נמצא במקום ובזמן שבו זקוקים ביותר לתפלה ש"לא יוכלו כל אויבי
10 לנגוע בי לרעה"!
- 11 ובנוגע לפועל: יש להקפיד על נוסח התפלה – שלא להוסיף תפלות חדשות, ולא לשנות את נוסח
12 התפלות שנתקנו ע"י זקני ישראל.
- 13 ואז יכולים להיות בטוחים ב"כחו של זקן"¹²⁴, שאכן תקויים הבקשה ש"לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי
14 לרעה", כולל ובמיוחד בארץ ישראל, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית
15 שנה"¹²⁵,
- 16 ויקויים היעוד¹²⁶ "ונתתי שלום בארץ .. וחרב לא תעבור בארצכם", "אפילו חרב של שלום"¹²⁷, כיון
17 שזהו סותר ומבלבל לענין השמחה,
18 ועד שזוכים לביאת משיח צדקנו.
- 19 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה להתלמידים שניכוו בשריפה (בקרותו להם: השרופים)¹²⁸ שיאמרו
20 "לחיים"¹²⁹, באמרו: "באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה"¹³⁰.
- 21 ואח"כ אמר:
- 22 כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' חולה בחום גבוה, אמר הגאון הרגצ'ובי, שלפני שנעשה נשיא, שזוהי
23 מציאות חדשה, צריכה להיות "טבילותא בנורא"¹³¹ (ואמר, שיש לו ראי' לדבר מירושלמי).
- 24 – לא שמעתי זאת מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אבל כך סיפרו בפטרבורג¹³². –
- 25 ובכן: גם הם צריכים להיות מציאות חדשה – "לומדים", הן בנגלה והן בחסידות (וכידוע גם
26 הפתגם¹²⁸ שלאחרי שריפה מתעשרים), בטוב הנראה והנגלה.
- 27 וכאמור: "באש אתה עתיד לבנותה, שנאמר¹³³ ואני אהי' לה גו' חומת אש גו'".
- 28 וכיון שבסמיכות לפסוק זה נאמר "פרזות תשב ירושלים"¹³⁴ – ינגנו עתה הניגון "פרזות תשב
29 ירושלים".]

* * *

31 יז. הביאור באגרת התשובה – בדיוק הלשון "שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל":

(129) ואמר, שאלו שאינם נמצאים עתה – יאמרו קרוביהם
"לחיים" עבורם.
(130) נוסח תפלת "נחם" דת"ב.
(131) סנהדרין לט, סע"א.
(132) ראה מגדל עז (כפ"ח תש"מ) ס"ע צה.
(133) זכרי' ב, ט.
(134) שם, ח.

(123) מגילה יב, ב.
(124) ב"ר פ"פ, יו"ד. הובא בפרש"י עה"ת וישלח לד, כה.
(125) עקב יא, יב.
(126) בחוקותי כו, ו.
(127) תענית כב, א"ב.
(128) ראה שיחת ש"פ חו"ב, י"ב תמוז ס"ט (תורת מנחם
חנ"ז ע' 25 ואילך). וש"נ.

1 מצינו בהלכות שבת, ש"קשר של קיימא" הוא קשר כפול דוקא¹³⁵.

2 וכיון שבתשובה יש ב' ענינים: חרטה על העבר, וקבלה גמורה על להבא, הנה גם ענין הקשר

3 שבתשובה ("כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו") – שכדי שיהי' קשר של קיימא צ"ל קשר כפול (כנ"ל)

4 – הרי זה באופן ד'כפול ומכופל", כנגד ב' הענינים שעל ידם היא שלימות התשובה.

5 וכללות הענין בזה – ש"כפל" אינו רק שני ענינים, ובנדו"ד, שני קשרים, או ארבע קשרים, שכל אחד

6 מהם הוא קשר בפני עצמו, אלא באופן שכל אחד מהם מוסיף על זולתו, ורק בצירוף שניהם יחד נעשה

7 "קשר של קיימא", והיינו, שהקשר הראשון הוא קשר של קיימא בגלל שיש על גביו קשר שני, והקשר

8 השני הוא קשר של קיימא בגלל שיש תחתיו קשר ראשון.

9 וכן הוא בנוגע לענין הכפל שבתשובה – שעבודת התשובה אינה כפלים עבודת הצדיק, אלא זוהי

10 עבודה מסוג אחר לגמרי, ולדוגמא – שהבעל תשובה צריך זהירות מיוחדת, דכיון ש"עבר ושנה", הנה

11 כדי שלא יהי' באופן ש"נעשית לו כהיתר"²⁴, זקוק הוא לגדרים וסייגים נוספים, וכידוע תורת המגיד¹³⁶

12 "שאע"פ שארז"ל¹³⁷ אל יאמר אדם אי אפשי בבשר כו' אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי, היינו

13 במי שלא חטא מעולם, אבל הבע"ת צ"ל כל מיני רע ואיסורים מאוסים אצלו ושיאמר אי אפשי כו', בכדי

14 שלא יפול ח"ו".

15 וכן הוא בנוגע למ"ש בתנא דבי אליהו "אם הי' רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק א' ישנה

16 ב' פרקים" – שאין זו רק הוספה בכמות, ב"פ ככה, אלא גם הוספה באיכות, כי, ע"י לימוד דף

17 הב' ניתוסף הבנה עמוקה יותר גם בדף הא', וכן לאידך, שדף הא' מוסיף הבנה עמוקה יותר בדף הב'. וכפי

18 שרואים במוחש בלימוד ב' מסכתות, שע"י לימוד מסכת הא' נעשה אצלו תוספת הבנה בלימוד

19 מסכת הב', וע"י לימוד מסכת הב', הנה לא זו בלבד שניתוסף אצלו בכמות, שיש לו ב' מסכתות, אלא

20 שע"י ניתוסף הבנה יתירה גם במסכת הא' שכבר למדה.

21 וכן הוא בנוגע להמבואר בחלק א' בתניא: "יגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת .. יגיעת בשר ..

22 (ו)יגיעת הנפש"⁹⁷ – שכל אחת מוסיפה בחברתה; וכן "שמחה כפולה ומכופלת .. שמחת הנפש המשכלת

23 בקרבת ה' .. (ו)שמחת ה' וגודל נחת רוח לפניו ית"⁹⁶ – שכל אחת מוסיפה בחברתה, והיינו, שכאשר

24 הקב"ה רואה שיהודי שמח, הרי זה מוסיף כביכול בשמחתו של הקב"ה, וכן כאשר יהודי יודע אודות

25 שמחתו של הקב"ה, הרי זה מוסיף בשמחתו, כך, שזהו באין ערוך יותר מאשר שמחה כפולה.

26 יח. ועד"ז מצינו גם בנוגע לענין התפילין – תש"י ותש"ר:

27 תש"י ותש"ר – "כל אחת מצוה בפני עצמה, ואין מעכבות זו את זו" (ולכן, מי ש"אינו יכול להניח

28 רק אחת מהן, מניח אותה שיכול ומברך עלי"¹³⁸. ואעפ"כ, מלבד ענינו של כל א' מהם בפני עצמו,

29 ישנו גם הענין שכל א' מוסיף בזולתו (כנ"ל סי"א).

30 (המשך השיחה בנוגע להביאור בפירוש רש"י – נכלל שם).

31 [לאחר אמירת ברכה אחרונה, נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א את המזונות עבור ה"מלוה מלכה".

32 טרם צאתו התחיל לנגן הניגון "אנא עבדא", ולאחר תפלת מנחה התחיל לנגן הניגון "ניעט ניעט

33 ניקאוּוָּץ".]

(137) תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.
 (138) שו"ע אדה"ז או"ח סכ"ו ס"א-ב. וש"נ.

(135) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסשי"ז. וש"נ.
 (136) לקו"ת פרשתנו ט, ד.

בס"ד. משיחות ש"פ ואתחנן, שבת נחמו, י"א מנחם-אב ה'תשמ"ט.

24 להתחיל תיכף ב"נחמה בכפלים", מן הקצה אל
25 הקצה!?

26 ב. ויובן בהקדם הקשר והשייכות לפרשת
27 השבוע [שגם בה מצינו שמתחילים מיד בענין הכי
28 נעלה, דוגמת ההתחלה ב"נחמה בכפלים", ועל-פי
29 הביאור בפרשת השבוע, יובן גם בנוגע להפטרה
30 ד"נחמו נחמו עמי" (כדלקמן סעיף ו')] – דאף-על-
31 פי שההפטרות ד"שבע דנחמתא" אינן "מענין
32 הפרשיות דומה בדומה", אלא "לפי הזמן ולפי
33 המאורע"¹², מכל-מקום, יש קשר ושייכות בין תוכן
34 הזמן והמאורע (תוכן ההפטרות) לפרשת השבוע¹³:
35 שבת נחמו היא התחלת התקופה ד"שבע
36 דנחמתא", ונוסף על ה"התחלה", הרי היא גם
37 "ראש"¹⁴ – שכוללת כל המשך הזמן והעבודה
38 ד"שבע דנחמתא", שבהם נעשית ה"נחמה" על
39 ענין החורבן והגלות דג' השבועות ("תלתא
40 דפורענותא").

41 והענין בזה:
42 נתבאר לעיל¹⁵ ש"תלתא דפורענותא" הם גם
43 כנגד ג' מוחין, ו"שבע דנחמתא" הם גם כנגד ז'
44 מדות, אשר, מהחילוקים שבין מוחין למדות,
45 שמוחין הם העלם (לעצמו) ומדות הם גילוי
46 (לזולת), ולכן, בג' השבועות, שכנגד ג' המוחין,
47 הטוב הוא בהעלם, דאף שיודעים וגם מבינים
48 שהתוכן הפנימי דג' השבועות הוא ענין טוב,
49 ועל-דרך (בלשון רבינו הזקן ב'אגרת הקדש'¹⁶)
50 "כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו
51 כו' בנו יחידו מרוב אהבתו", מכל-מקום, טוב זה

1 א. שבת נחמו היא השבת הראשונה מ"שבע
2 דנחמתא"¹, ש"מפטירין בנחמות ישעיהו² מאחר
3 תשעה באב עד ראש השנה"³, החל מ"שבת שאחר
4 תשעה באב (שבה) מפטירין נחמו⁴ נחמו עמי"³,
5 "נחמו נחמו" ב' פעמים, "נחמה בכפלים"⁵.
6 וצריך להבין:

7 הסדר ד"שבע דנחמתא" הוא באופן שהולך
8 וניתוסף בענין הנחמה, "דרך הנחמות להיות
9 הולכות ומשובחות יותר"⁶, שלכן, ההתחלה היא
10 בנחמה שעל-ידי הנביאים, ש"הקב"ה אומר
11 לנביאים נחמו נחמו עמי", ולאחר שכנסת-ישראל
12 משיבה "ותאמר ציון עזבני ה'"⁷, "איני מתפייסת
13 מנחמת הנביאים"⁸, ו"הנביאים חוזרין ואומרים
14 לפני הקב"ה הנה כנסת ישראל לא נתפייסה
15 בתנחומין שלנו", "עניה סוערה לא נוחמה"⁹, אזי
16 "חוזר הקב"ה ואומר אנכי¹⁰ אנכי הוא מנחמכם
17 וכי"¹¹.

18 ועל-פי-זה צריך להבין הטעם שההתחלה
19 ד"שבע דנחמתא" היא "נחמו נחמו עמי" –
20 דלכאורה, צריך להתחיל בנחמה אחת, ואחר-כך
21 להוסיף עוד נחמה, ולמה מתחיל ב"נחמה בכפלים"?
22 ויתירה מזה: כיון שבאים זה עתה ממצב הכי
23 ירוד ד"תלתא דפורענותא"¹ עצמם – איך יכולים

(1) טושר"ע א"ח סו"ס תכח.
(2) להעיר, ששמו – ישעי' – מלשון ישועה (פרש"י ומצו"ד ישעי' מט, א. א. ועוד), ו"כול"י נחמתא" (ב"ב יד, ב) – נוסף לכך ש"בדברי הנביאים (כל הנביאים) .. כל הספרים מלאים בדבר זה", גאולת משיח (רמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ב).
(3) רמב"ם הל' תפלה פי"ג הי"ט.
(4) ישעי' מ, א.
(5) איכ"ר ספ"א.
(6) תוס' מגילה לא, רע"ב.
(7) ישעי' מט, יד.
(8) אע"פ שדברי הנביא הם מה ש"גלה סודו אל עבדיו הנביאים" (עמוס ג, ז), ואמירת הנבואה היא בשליחותו של הקב"ה, ש"שלוחו של אדם (העליון) כמותו" (ראה לקו"ת ויקרא א, ג).
(9) שם נד, יא.
(10) שם נא, יב.
(11) אבודרהם – בסדר הפרשיות וההפטרות (בשם המדרש).

(12) טור שם.
(13) כמ"ש השל"ה (חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א)) ש"המועדים של כל השנה .. ככולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן". ולהעיר גם מהפתגם הידוע ש"צריכים לחיות עם הזמן" ("היום יום" ב' חשון. ובכ"מ). וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 61.
(14) בדוגמת ה"ראש" שכולל החיות דכל אברי הגוף (ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ).
(15) ראה קונטרס משיחות ש"פ דברים ס"ז.
(16) סימן כב.

1 (י"ה), כיון שהעיקר הוא ההמשכה והגילוי במדות
2 דוקא.

27 וענינו בעבודה – על-פי הידוע²⁴ שעיקר
28 העבודה בזמן הזה בבירור המדות דוקא,
29 ובפרט בזמן הגלות, ועד לסיום הגלות, באחרית
30 הימים, בחינת עקב ("והיה עקב תשמעון") בזמן,
31 עקבתא דמשיחא²⁵, שמצד התגברות חושך הגלות
32 לא יכולה להיות העבודה דמוחין (י"ה) כדבעי²⁶,
33 ולכן, עיקר העבודה היא במדות (ו"ה)²⁷, שזהו
34 ענין ד"והיה עקב תשמעון" (ועל-דרך-זה הקדמת
35 הת"ק לט"ו בגימטריא ד"ואתחנן"), שעיקר
36 העבודה היא בו"ה (לפני י"ה), ורק אחר-כך באים
37 גם להגילוי די"ה (מוחין), שלהיותו אחרי הו"ה
38 (אף שבשם הוי"ו קודם לו"ה) הרי זה הגילוי
39 די"ה כפי שהוא שם בפני-עצמו (למעלה מהי"ה
40 דשם הוי"ו), שיתגלה בשלימות לעתיד לבוא.

41 ועל-פי-זה יש לבאר גם השייכות ד"והיה עקב
42 תשמעון" למאמר רבותינו ז"ל²⁸ "אין והיה אלא
43 לשון שמחה" – כיון שהעבודה ב"ו"ה" שבאחרית
44 הימים ("והיה עקב תשמעון"), שגם בחושך הגלות
45 דעקבתא דמשיחא, שאינו מאיר הגילוי די"ה,
46 מכל-מקום, "תשמעון" בנוגע למעשה בפועל, על-
47 ידי העבודה דו"ה) מעוררת שמחה גדולה
48 למעלה²³, "ישמח ה' במעשיו"²⁹, ועל-ידי-זה
49 מתגלה גם השמחה למטה, "ישמח ישראל
50 בעושייו"³⁰, ועד לשמחה הכי נעלית שעל-ידי
51 הפיכת תלתא דפורענותא לששון ולשמחה
52 ולמועדים טובים, שזהו הטעם לגודל השמחה

1 הוא בהעלם, ומה שנראה בגלוי הוא ענין בלתי-
2 רצוי (שהרחיצה היא גם כמשל האב המכה את בנו
3 כו'); מה-שאינ-כן בשבעה דנחמתא, שכנגד
4 המדות – נמשך הטוב בגילוי, טוב הנראה והנגלה,
5 ועד שגם הרחיצה דהענינים הבלתי-רצויים היא
6 באופן של נחמה¹⁷, על-ידי חסדים הגלויים¹⁸.

7 ומזה מובן שבשבת נחמו, התחלת וראש
8 ה"שבע דנחמתא", מודגשת ההמשכה מההעלם
9 דמוחין אל הגילוי דמדות, במשך כל שבע
10 דנחמתא שכנגד שבע המדות¹⁹, שעל-ידם נעשה
11 ענין ה"נחמה" בטוב הנראה והנגלה.

12 ג. על-פי-זה מובן גם הקשר והשייכות לפרשת
13 השבוע, פרשת ואתחנן:

14 "ואתחנן" – בגימטריא תקט"ו, ועל-פי הידוע²⁰
15 שת"ק רומז על המדות (עיקר המדות, ה' מדות,
16 כפי שכל אחת כלולה מעשר, ועשר מעשר), וט"ו
17 (י"ה) רומז על המוחין, הרי, ההקדמה דת"ק לט"ו
18 היא הקדמת המדות למוחין²¹, היינו, שהעיקר הוא
19 ההמשכה והגילוי במדות דוקא²².

20 ויש לקשר זה גם עם פרשת עקב שקורין
21 במנחת שבת נחמו – "והיה עקב תשמעון",
22 שבתיתב "והיה" ישנם ד' אותיות שם הוי"ו, אלא,
23 ססדרם הוא באופן שאותיות ו"ה קודמות לאותיות
24 י"ה²³, שמורה על הקדמת המדות (ו"ה) אל המוחין

17 כולל גם הפירוש ד"נחמה" מלשון "וינחם", "נהפכה
מחשבתו .. מחשבה אחרת" (פרש"י בראשית ו, ו), ובנדוד –
ש"נהפכה מחשבתו" שהרחיצה עצמה תהי' באופן של חסד,
בטוב הנראה והנגלה.

18 להעיר מהדיוק הידוע בלשון רבינו הזקן באגה"ק הנ"ל,
בהתחלת הענין כותב "כמו אב רחמן וצדיק המכה בנו", ובהמשך
הענין כותב "אביו הרחמן והצדיק וחטיד" – כי, מצד בחי' החסד,
"חסיד", אין מקום להנהגה ד"מכה בנו", כי אם, טוב הנראה
והנגלה (סה"ש תש"ד ע' 15).

19 החל משבת נחמו, שהיא כנגד מדה הראשונה, מדת
החסד. ולהעיר, שמדת החסד כוללת כל המדות והיא "יומא דאזיל
עם כולהו יומין" (ראה זח"ג קג, א"ב. קצא, ב. הנסמן בלקו"ש
ח"ה ע' 174 בשוה"ג).

20 ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע קיג ואילך. ועוד.
21 היפך הסדר דלתא דפורענותא ושבעה דנחמתא –
הקדמת ג' המוחין לו' המדות.

22 להעיר, שת"ק רומז גם על החסדים – ה' חסדים דארין
וה' חסדים דעתיק (סה"מ עת"ר ע' רל), ועפ"ז תומתק השייכות
לשבת הראשונה דשבע דנחמתא, שהיא כנגד מדת החסד, כנ"ל
הערה 19.

23 ראה לקו"ת פ' ראה ל, ד. ובכ"מ.

24 ראה בארוכה ד"ה אל תצר במאמרי אדהאמ"צ דברים
ח"א בתחלתו.

25 אוה"ת ר"פ עקב. שם ס"ע תצא, ריש ע' תקד.
26 להעיר ממ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"ט ה"א) ע"ד
הצורך ביעודים הגשמיים כדי ש"ישב פנויים ללמוד בחכמה כו".

27 ראה אגה"ת ספ"ד בביאור ענין ד' אותיות שם הוי"ו
בעבודה – ש"ה קאי על ההתבוננות בגדולתו ית' כפי שמולידה
אהו"י בהתגלות לבו, ואילו ו"ה מורה על העבודה "בעסק
התורה והמצוות בקול ודיבור או מעשה". ובזמן הגלות – עיקר
העבודה (בו"ה גופא) היא (לא כ"כ בענין הלימוד, וא"ו, אלא
בעיקר) בענין המעשה (ראה אגה"ק ס"ט), אלא, שבהכרח להקדים
הלימוד כדי לידע את המעשה אשר יעשון.

28 ראה ב"ר פמ"ב, ב. וש"נ.

29 תהלים קד, לא.

30 שם קמט, ב.

24 פרטי מציאותו) של האדם, "ובכל מאדך", "בכל 24
 25 ממונך"⁴², שחודר בכל עניניו של האדם, עד
 26 לענינים הכי תחתונים, "היקום אשר ברגליהם, זה
 27 ממונו של אדם"⁴⁴, ועד שפועל גם בחלקו בעולם
 28 – "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך"⁴⁵, שעל-
 29 ידי-זה פועל גם מחוץ לבית ושער שלו (כמו
 30 שכתוב "ה' ישמר צאתך גו"⁴⁶), ובזה גופא –
 31 "לרבות"⁴⁷ שערי חצרות ושערי מדינות ושערי
 32 עיירות"⁴⁸, ועד שפועל בכל העולם כולו"⁴⁹.

33 וסיום וחותם הפרשה – "היום לעשותם", דקאי
 34 על כללות מעשינו ועבודתינו במשך שית אלפי
 35 שנין דהוי עלמא, שעל-ידי-זה ולאחרי-זה באים
 36 לשכר דלעתיד לבוא (באלף השביעי) – כסיום
 37 וחותם הפרשה בפירושו רש"י, פשוטו של מקרא –
 38 "היום לעשותם, ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם".

39 ויש לומר, שאף שבפרשה זו נכללת כללות
 40 העבודה דבני ישראל במשך כל הדורות, מכל-
 41 מקום, עיקר ההדגשה היא על גמר וסיום העבודה
 42 בסוף זמן הגלות⁵⁰, סיום התקופה ד"היום
 43 לעשותם", שממנה נכנסים תיכף ומיד (על-דרך
 44 ובדוגמת "היום" ו"מחר" כפשוטם) לתקופה
 45 ד"למחר לקבל שכרם"⁵¹.

1 דחמשה עשר באב³¹, "לא היו ימים טובים לישראל
 2 כחמשה עשר באב"³².

3 ד. ויש להוסיף בביאור הקשר והשייכות דשבת
 4 נחמו (נוסף על התחלת הפרשה, "ואתחנן", גם)
 5 לתוכן כללות הפרשה עד לסיומה וחזרתה.
 6 ובהקדמה – שפרשת ואתחנן היא פרשה כללית
 7 שבה משתקפת התורה כולה:

8 בפרשת ואתחנן מסופר בארוכה ובפרטיות
 9 אודות מתן תורה, "יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך
 10 בחורב גו"³³, וכולל גם כל המשך הזמן שלפני-
 11 זה, מהתחלת הבריאה, "כי שאל נא לימים
 12 ראשונים גו' למן היום אשר ברא אלקים אדם על
 13 הארץ גו' הנהיה כדבר הגדול הזה גו"³⁴, ועד
 14 לכל פרטי הענינים דעשרת הדברות (מ"אנכי" עד
 15 "לרעך"³⁵) שכוללים כל התורה כולה³⁶.

16 ובהמשך הפרשה – פרשת שמע³⁷ (פרשה
 17 ראשונה דקריאת-שמע), קבלת עול מלכות
 18 שמים³⁸, כולל גם הציווי "ואהבת את ה' אלקיך"³⁹,
 19 שורש לכל מצוות-עשה⁴⁰, כולל גם מצוות-עשה
 20 דיראת ה'⁴¹ שהיא שורש לכל ס"ה מצוות לא-
 21 תעשה⁴⁰, ובאופן ד"בכל לבבך", "בשני יצריך"⁴²,
 22 שגם היצר שבחלל השמאלי שבלב נהפך לאהבה
 23 את ה' בכל לבו⁴³, "ובכל נפשך", כל נפשו (כל

(שנרמזו בשתי הבי"תין ד"לבבך"), היינו, שגם האהבה דחלל
 השמאלי היא בכל חלל השמאלי, שלא נשאר נקודה אחת שלא
 נהפכה לאהבה את ה'.

(44) עקב יא, ו ובפרש"י.

(45) פרשתנו שם, ט.

(46) תהלים קכא, ח. וראה זהר פרשתנו רסג, ב. רסו, ב.

(47) פרש"י פרשתנו עה"פ (ו, ט).

(48) נוסף על ה"שערים" שבאדם עצמו – ראה ש"ך עה"ת
 ר"פ שופטים. הובא ונתבאר באוה"ת שופטים ע' תתכב. ועוד.

(49) להעיר גם מפירוש רש"י על הפסוק "שמע ישראל ה'
 אלקינו ה' אחד" – "ה' שהוא אלקינו עתה ולא אלקי האומות,
 הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה
 ברורה לקרוא כולם בשם ה', ונאמר ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו
 אחד", היינו, גילוי אחדותו של הקב"ה בכל העולם.

(50) להעיר, שאין המלאכה נקראת אלא ע"ש גומרה (ראה
 פרש"י עקב ח, א. ועוד).

(51) ויתירה מזה – שבתקופה הראשונה דימות המשיח יהי
 הענין דקבלת שכר ("לקבל שכרם") ביחד עם ענין העבודה
 ("לעשותם"), כי, "מ"ש רז"ל דמצוות בטילות לעתיד לבוא היינו
 בתחיית המתים, אבל לימות המשיח קודם תח"מ (בתקופה
 הראשונה) אין בטילים" (אגה"ק סוסכ"ו), וכדמוכח מהציווי דערי
 מקלט (שבפרשתנו ד, מא) – "אז יבריל משה שלש ערים גו"⁴¹,
 שלעתיד לבוא (לא רק שלא תיבטל מצוה זו, אלא אדרבה) יתוספו
 עוד ג' ערי מקלט, כמ"ש (שופטים יט, ח-ט) "ואם ירחיב ה'

(31) להעיר, שבקביעות שנה זו חל חמשה עשר באב בפ' "והי'
 עקב תשמעו", ומתברך מהשבת שלפניו (פ' ואתחנן*) שבתפלת
 מנחה קורין "והי' עקב תשמעו" – "אין והי' אלא לשון שמחה".
 (* שבה נאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם
 היום" (ד, ד) – כפי שנתברר בחמשה עשר באב ש"כבר כלו מתי
 מדבר, ואלו מאותן שכתוב בהן חיים כולכם היום" (פרש"י חוקת
 כ, כב).

(32) תענית כו, ב – במשנה. וראה פ"ח שער חגה"ש בסופו
 (דרוש סוד ט"ו באב) – הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו (כרך ו)
 ע' ב'קצו ואילך. ד"ה נחמו עת"ר.

(33) ד, יו"ד.

(34) שם, לב.

(35) ה, י"ח.

(36) ראה פרש"י משפטים כד, יב. תורה שלימה כרך טז
 מילואים ס"א א' ע' רה ואילך. וש"נ.

(37) ו, ד ואילך.

(38) ברכות רפ"ב.

(39) שם, ה.

(40) תניא פ"ד. ובכ"מ.

(41) נוסף לכך שהציווי הפרטי דיראת ה' נתפרש בהמשך
 הפרשה (שם, יג) – "את ה' אלקיך תירא".

(42) ספרי ופרש"י עה"פ שם, ה.

(43) שהרי, תיבת "בכל (לבבך)" קאי על שתי הלבבות

לומר (על-פי מה שכתב הרמב"ם⁵⁷ ש"רוב דיני 24
 התורה אינן אלא.. לתקן הדעות") שבזה נרמזת 25
 כללות העבודה ד"היום לעשותם", וההמשך 26
 שלאחר-יזה, "למחר לקבל שכרם": 27
 "כלים" – רומז על כל עניני העולם שבהם 28
 נעשית העבודה במשך כל הזמן ד"היום לעשותם", 29
 שתכליתה ומטרתה – לעשות מכל עניני העולם 30
 "כלים" לאלקות, בדוגמת ה"כלי" שבטל לגמרי 31
 לדבר שבתוכו⁵⁸, היינו, שפועלים בכל עניני 32
 העולם שיהיה ניכר בהם שאינם מציאות לעצמם, 33
 אלא כל מציאותם היא "אמתת המצאו"⁵⁹, כיון 34
 ש"כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא 35
 נמצאו אלא מאמתת המצאו" (כמו שכתב הרמב"ם 36
 בהתחלת ספר הי"ד)⁶⁰. ובסגנון דהלכות כלים – 37
 שגם בכלים שמצד עצמם יכולים לקבל טומאה 38
 ("שבעה"⁶¹ מיני כלים הן שמקבלין טומאה מן 39
 התורה"⁶²) פועלים מצב של טהרה⁶³ ("טהורין 40
 לתרומה"⁶⁴). 41
 ו"מקוואות" – שנוסף לכך שטהרת הכלי היא 42
 על-ידי הטבילה במקוה ("כל הטמאין בין אדם בין 43
 כלים.. אין להן טהרה אלא בטבילה במים הנקוין 44
 בקרקע"⁶⁵), היינו, שהטבילה במקוה רומזת על 45
 השלימות והגמרה⁶⁶ ד"כלים" (כל עניני העולם), הרי 46

וכמודגש גם בהתחלת הפרשה שלאחר-יזה 1
 שמתחילין לקרוא במנחה – כי: נוסף על הפירוש 2
 ש"והיה עקב תשמעון" קאי על אחרית הימים דסוף 3
 הגלות, עקבתא דמשיחא (כנ"ל סעיף ג'), ישנו גם 4
 הפירוש שקאי על "אחרית הימים" דימות המשיח⁵², 5
 כפירוש המדרש⁵³ "אמר להם הקב"ה כו' שכרו 6
 בעקב אני נותן לכם כו' (שנאמר) והיה עקב 7
 תשמעון", שקאי על השכר שלאחר העבודה 8
 ("למחר לקבל שכרם"), שפירוש זה מתאים גם עם 9
 פשטות הכתוב – שבגלל ("עקב") ש"תשמעון את 10
 המשפטים האלה גו'", יקבלו השכר ש"ושמר ה' לך 11
 את הברית ואת החסד וגו'". וכיון ששני הפירושים 12
 הם בתיבה אחת – הרי זה מורה שבאים יחד, היינו, 13
 סיום הגלות שממנו באים תיכף ומיד לימות המשיח. 14
 ועל-פי-זה יש לבאר הקשר והשייכות לשבת 15
 נחמו – התחלת התקופה ד"שבע דנחמתא" שבה 16
 מסיימים⁵⁴ ענין הגלות, כולל (ועל-ידי) הסיום 17
 ד"מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁵⁵, ועד 18
 לסיום ד"היום לעשותם", שמזה באים תיכף ומיד 19
 לשכר דלעתיד לבוא, "למחר לקבל שכרם". 20
 ה. ויש להוסיף, שענין הנ"ל מרומז גם 21
 בשיעור הרמב"ם דמוצאי שבת זו – סיום 22
 הלכות כלים והתחלת הלכות מקוואות⁵⁶ – די 23

(57) ה' תמורה בסופן.

(58) וכמודגש בהלכות שבת – ש"המוציא פחות מכשיעור 58
 אע"פ שהוציאו בכלי פטור שהכלי טפילה לו כו'" (רמב"ם ה' 58
 שבת ספ"ח).

(59) ולהעיר מהשייכות לפרשת השבוע – שבה נאמר "אין עוד 59
 מלבדו" (ד, לה), ו"אין עוד" (שם, לט); ולהפטר – שבה נאמר 60
 "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר" (ישעי' מ,
 ה).

(60) ובהמשך הענין (הלכה ו') – "וידיעת דבר זה מצות עשה,
 שנאמר אנכי ה' אלוקיך", פסוק שנאמר גם בעשה"ד שבפרשתנו.

(61) שבעה דייקא – כיון שכל עניני העולם הם במספר שבעה,
 החל משבעת ימי הבנין.

(62) ריש ה' כלים.

(63) להעיר גם מסיום מסכת כלים במשנה – "אשריך כלים 63
 שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה".

(64) סוף ה' כלים.

(65) ריש ה' מקוואות.

(66) וי"ל – כולל גם מלשון "מוגמר" – "מניחין מוגמר תחת 66
 הכלים", לבונה ומיני בשמים שנותנים על האש ומעשנין הכלים
 שיהי' ריחן נודף (שבת יח, א ובפרש"י) – שמורה על שלימות
 העבודה לא רק בנוגע לגוף הכלים, אלא גם בנוגע לנשמת הכלים,
 שזהו"ע ה"ריח", שהנשמה נהנית ממנו (ברכות מג, ב), הן בנוגע
 לנשמת האדם והן בנוגע לנשמת העולם.

אלקיך את גבולך גו' ויספת לך עוד שלש ערים גו'", ו"מעולם 54
 לא הי' דבר זה", ויקויים לעתיד לבוא בביאת המשיח*.

(52) כלשון הכתוב (ישעי' ב, ב) "והי' באחרית הימים נכון 52
 יהי' הר בית ה' גו'". וראה אוה"ת עקב ע' תגן ש"קץ הימין"
 נקרא "עקב".

(53) דבר"ר ר"פ עקב (פ"ג, א) – הובא באוה"ת שם. וראה גם 53
 ד"ה והי' עקב תשמעון תשכ"ז פ"ב (סה"מ מלוקט ח"ב ע' סח).

(54) להעיר, ש"שבעה דנחמתא" הם גם טיוס השנה – "מאחר 54
 תשעה באב עד ראש השנה", אשר, נוסף לכך שהסיום ד"שנה"
 בכלל רומז על סיום כל עניני העבודה שחוזרים ונשנים (שנה
 מלשון שננה, שני) בכל שנה (ע"ד הסיום ד"היום לעשותם"), ה"ז
 בהדגשה יתירה בשנה זו – "תשננו ירך", שממנה נכנסים לשנת
 נסים, וכן שנת הארבעים (דוגמת שנת הארבעים בפעם הראשונה,
 שבסיומה – לאחר ט"ו באב – עמדו מוכנים להכנס לארץ),
 כמדובר כמ"פ במשך השנה.

(55) תניא רפ"ז.

(56) להעיר מהנוסח ד"הדרן" – "כשם שעזרתני לסיים כו' כן 56
 תעזרני להתחיל כו'", ובפרט בנדו"ד ששניהם (סיום ההלכות
 שלפניו והתחלת ההלכות שלאח"ז) בשיעור דיום אחד.

(* ועד שפסוק זה הוא מהראיות שביאת משיח צדקנו נתפרש בתורה 57
 (נוסף על דברי הנביאים) – ראה רמב"ם ה' מלכים פ"א ה"ב.

24 חנם.. דבר אחר זה אחד מעשרה לשונות של
25 תפלה."

26 ומהענינים ד"יינה של תורה"72 שבפירושו רש"י
27 — ש"תפלה" (אחד מעשרה לשונות של תפלה)
28 מורה על כללות עבודת המטה, "אתערותא
29 דלתתא", ואילו "מתנת חנם" מורה על המשכה
30 מלמעלה שבאין-ערוך לעבודת המטה, אתערותא
31 דלעילא מבחינה שאין אתערותא-דלתתא מגעת
32 שם, וזהו ענין ד"מתנת חנם", "חנם מן המצוות",
33 "בחינה גבוה ונעלה מאד למעלה מעלה מבחינת
34 המצוות שאין המצוות מגיעות שם"73, שעל-זה
35 נאמר "אתה החילות", "אתה הוא המתחיל מעצמך,
36 כי הוא בחינת אתערותא-דלעילא שלמעלה
37 מאתערותא-דלתתא"74.

38 וצריך להבין:

39 כיון שסדר העבודה הוא מן הקל אל הכבד —
40 צריך להקדים תחלה ענין התפלה ("אחד מעשרה
41 לשונות של תפלה"), ואחר-כך להוסיף ענין נעלה
42 יותר, "מתנת חנם"75?

43 ויתירה מזה: כיון שמדובר אודות העבודה
44 בסיום התקופה ד"היום לעשותם"76, כשנמצאים
45 בדרגא נמוכה, שלכן גם העבודה היא בדרגא
46 נמוכה (ו"ה בלבד) — איך יכולים להתחיל מיד בענין
47 הכי נעלה, "מתנת חנם"?

48 ועל-דרך-זה נשאלת השאלה בהתחלת פרשת
49 עקב שקורין במנחה:

50 ממה שנאמר "והי' עקב תשמעון גו' ושמר ה'
51 אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע
52 לאבותיך", אף-על-פי שבמעמד ומצב ד"תשמעון"

(72) "היום יום" כ"ט שבט.

(73) לקר"ת פרשתנו ג, א. וראה שם ד, סע"ג ואילך.

(74) לקר"ת שם, ד.

(75) ושאלה זו היא גם בפשוטו של מקרא: כיון שהבן חמש
למקרא שמבין לשון הקודש יודע ש"ואתחנן" הו"ע של בקשה —
הי' לו להקדים תחלה הפירוש הפשוט "זה אחד מעשרה לשונות
של תפלה", ואח"כ להוסיף עוד פירוש שמבאר הדיק ד"ואתחנן"
דוקא, "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם".*
(76) על"י נאמר אם הראשונים כמלאכים כו' ואנן כו' (שבת
ק"ב, ב. ועוד. וראה הנסמן בלקו"ש חט"ו ע' 281 הערה 14).

(* הביאור נ"ד הפשט (נוסף על המבואר לקמן בפנים) — ראה שיחת
ש"פ ואתחנן דאשתקד. וראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 28 ואילך).

1 זה רומז גם על שלימות הטבילה "במי הדעת" (כמו
2 שכתב הרמב"ם בסוף67 הלכות מקוואות), דקאי על
3 "דעה את ה'", "שנאמר68 כי מלאה הארץ69 דעה
4 את ה' כמים לים מכסים" (כמו שכתב הרמב"ם
5 בהלכות מלך המשיח שבסיום וחותם ספר הי"ד)70,
6 כלומר, שנוסף על הטהרה בפועל (על-ידי הטבילה
7 במקוה כפשוטה71) באופן שנשאר עדיין אפשרות
8 למצב דהיפך הטהרה, תהיה שלימות הטהרה
9 באופן שנשללת האפשרות אפילו למצב דהיפך
10 הטהרה, כיון שהמציאות דכל הבריאה תהיה מנוסה
11 ב"דעה את ה' כמים לים מכסים", ששלימות זו
12 תהיה לעתיד לבוא דוקא ("למחר לקבל שכרם").

13 ו. על-פי האמור לעיל שבפרשת השבוע (כולל
14 גם התחלת הפרשה שקורין במנחה) מודגשת
15 בעיקר העבודה דאחרית הימים ("עקב", עקבתא
16 דמשיחא), בסיום התקופה ד"היום לעשותם",
17 כאשר עיקר העבודה היא (לא בבחינת י"ה, אלא)
18 בבחינת ו"ה (כנ"ל בארוכה) — נשאלת שאלה על
19 התחלת פרשת ואתחנן (וכן על התחלת פרשת
20 עקב) מעין ודוגמת השאלה דלעיל (סעיף א') על
21 התחלת ההפטרה ב"נחמה בכפלים":

22 בפירושו "ואתחנן" כותב רש"י — פשוטו של
23 מקרא — "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת

(67) ונעוץ סופן בתחלתן. — ולהעיר, ש"הלכות מקוואות" רומז
על הענין ד"הליכות (עולם לו") (ראה מגילה כח, סע"ב) — הליכה
מחיל אל חיל בהענין ד"מקוואות", עד להשלימות דטבילה "במי
הדעת".

(68) ישע"י יא, ט.

(69) "הארץ" דייקא, "כל העולם" (לא רק אומות העולם, אלא
כל העולם ממש). — אלא שאעפ"כ, "יהיו ישראל חכמים גדולים
ויודעים דברים הסתומים וגו'", שאצלם יהי' זה בעילוי שבאין
ערוך ל"כל העולם". וכמודגש גם בסיום הלכות מקוואות — "הרי
הוא אומר וזריתי עליכם מים טהורים", "עליכם" דייקא (וכמ"ש
"מקוה ישראל ה'", "הקב"ה מטהר את ישראל" (משנה סיום וסוף
יומא)).

(70) ולהעיר, שבסיום הלי' כלים והתחלת הלי' מקוואות משתקף
כל ספר הי"ד (ש"כל הנמצאים משמים וארץ" נעשים "כלים"
ל"אמתת המצאו", עד לטבילה ב"דעה את ה' כמים לים מכסים")
— ע"ד משנת"ל (ס"ה) שבפ' ואתחנן משתקפת כל התורה
(מ"שאל נא לימים ראשונים גו' אשר ברא אלקים אדם גו", עד
להסיום ד"היום לעשותם").

(71) ולהעיר, שגם טבילה כפשוטה קשורה עם הטבילה
ברוחניות — "במי הדעת" (כמ"ש הרמב"ם בסוף הלי' מקוואות),
אבל אעפ"כ, אין זה דומה לטבילה בתכלית השלימות שתהי'
לעתיד לבוא — "כמים לים מכסים".

23 שכתוב "בני בכורי ישראל"⁸⁶, "בנים אתם לה'
24 אלקיכם"⁸⁷.
25 ולכן, גם במעמד ומצב ד"והיה עקב תשמעון",
26 בעקבתא דמשיחא, שעיקר העבודה היא בדרגא
27 נמוכה כו' (לא רק שמגיע להם גם שכו שבאיין
28 ערוך לעבודה, אלא יתירה מזה) – מתחילים עם
29 השכר שבאיין-ערוך, "ושמר ה' אלקיך לך את
30 הברית גו' אשר נשבע לאבותיך", מצד ההתקשרות
31 העצמית דישראל עם הקב"ה שלמעלה מטעם
32 ודעת.

33 ועל-דרך-זה בפרשת ואתחנן – שמתחילים עם
34 הענין הכי נעלה ד"מתנת חנם", "אתה החילות",
35 "אתה הוא המתחיל מעצמך", ועד ל"אתה" האמיתי,
36 מהותו ועצמותו יתברך ממש, שלגביו כל הגילויים
37 וההמשכות הם באופן ד"מתנת חנם"; ולאחרי-זה
38 בא הענין ד"עשר לשונות של תפלה" – להמשיך
39 הגילוי הכי נעלה ד"מתנת חנם" שיומשך ויחדור
40 בכל פרטי הדרגות שבעבודת האדם, בכל עשר
41 כחות נפשו⁸⁸.

42 וענין זה מובן ושייך גם לבן חמש למקרא⁸⁹:
43 טבע הקטן שרוצה ופושט ידו ליקח כל דבר
44 טוב, ללא חשבונות אם מגיע לו, "מתנת חנם",
45 וצריכים לחנכו שלא ליטול מעצמו, אלא לבקש
46 כו'. ודוגמתו בנוגע לישראל – "כי נער ישראל
47 ואוהבהו"⁹⁰.

48 ולכן, מקדים רש"י הפירוש "ואתחנן, אין חנון
49 בכל מקום אלא לשון מתנת חנם", מבלי להזכיר

(86) שמות ד, כב.

(87) פ' ראה יד, א.

(88) ויתירה מזה – שהגילוי ד"מתנת חנם" ("ואתחנן") נמשך
וחודר בתקט"ו (הגימטריא ד"ואתחנן") – בכל סדר
ההשתלשלות שנכלל בט"ו פעמים ת"ק, כחשבון מהארץ לרקיע
מהלך ת"ק שנה, ובין רקיע לרקיע ועובי הרקיע כו', שעולה ט"ו
פעמים ת"ק (תוס' וחדא"ג לחגיגה יג, א. וראה אוה"ת פרשתנו
ס"ע קיג ואילך).

(89) כבכו"כ מהענינים שבפירוש רש"י, פשוטו של מקרא,
ל"בן חמש שנים למקרא", כולל גם "יינה של תורה" שבפירוש
רש"י.

(90) הושע יא, א. וראה לקו"ש חכ"א ע' 20. וש"נ.

(* וגם כאן מודגשת ההתחלה בהענין היותר נעלה – שהרי הגימטריא
(תקט"ו) באה לאחור תוכנה של התיבה עצמה ("ואתחנן").

1 מגיע השכר מצד העבודה עצמה, ללא צורך בברית
2 חסד ושבועה שלמעלה מטעם ודעת – מוכח⁷⁷,
3 שמדובר כאן על שכר שבאיין-ערוך לעבודה, ועד
4 לשכר בלתי-מוגבל, שנמשך (לא על-ידי העבודה,
5 אלא) מצד "הברית.. החסד אשר נשבע
6 לאבותיך"⁷⁸.

7 ולכאורה: כיון שמדובר אודות העבודה
8 בעקבתא דמשיחא ("והיה עקב תשמעון") – למה
9 מתחילים, ואיך יכולים להתחיל, בשכר הכי
10 נעלה⁷⁹, "ושמר ה' לך את הברית ואת החסד אשר
11 נשבע גו'?"!

12 ז. והמענה לזה – בכתוב זה עצמו – "ושמר ה'
13 אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע
14 לאבותיך":

15 כל אחד ואחד מישראל הוא בן אברהם יצחק
16 ויעקב – כמאמר רבותינו ז"ל⁸⁰ "אין קורין אבות⁸¹
17 אלא לשלשה"⁸², שניכר בו ההמשך דפעולת
18 האבות – כמו שכתוב⁸³ "כי ידעתיו למען אשר
19 יצוה את בניו גו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה
20 ומשפט"⁸⁴.

21 ובעומק יותר – שכל אחד ואחד מישראל הוא
22 בנו יחידו של מלך מלכי המלכים הקב"ה⁸⁵, כמו

(77) ראה לקו"ש ח"ט ע' 71 ואילך.

(78) אלא, שההתגלות דשכר זה הוא לאחור הקדמת העבודה
– כמו "המשכת אתעדל"ע שאינו תלוי במעשה בתחתונים ..
(ש)אינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות למטה" (לקו"ת שם,
ד, א).

(79) ומזה מובן גם בנוגע להעבודה – שצריכה להיות מעין
ודוגמא עכ"פ מהשכר שנמשך על ידה, אע"פ שהשכר הוא
באיין-ערוך להעבודה.

(80) ברכות טז, ב.

(81) ועד"ז בנוגע לד' האמהות ("אין קורין אמהות אלא
לארבע"), וארבה, בנוגע לאמהות יש עליו גדול יותר – ע"ד
"נקבה תסובב גבר" שיהי לעתיד לבוא (ראה ספר השיחות
ה'תשמ"ט ח"א, שיחת ש"פ תולדות ס"ז ובהערה 98. וש"ג).

(82) "שבחי" האבות היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור
ודור .. ולכן אומרים אלקי אבותינו, אלקי אברהם וכו', אבל שאר
בחינות ומעלת הצדיקים, כגון השבטים .. יש לך אדם שאין בו
כלל בחי' ומדרגות אלו, משא"כ בחי' האבות צריך להיות בכל
אדם שהם שרש ומקור כל נשמות ישראל" (תו"א ר"פ וארא).

(83) וירא יח, יט.

(84) להעיר, ש"צדקה ומשפט" הם כללות התומ"צ – "משפט"
קאי על התורה (כמבואר בלקו"ת ר"פ דברים בפירוש "ציון
במשפט תפדה") ו"צדקה" היא כללות כל המצוות (ראה תניא
פל"ז. ובכ"מ).

(85) ראה כש"ט הוספות סקל"ג.

33 אף-על-פי שבהתחלת "שבע דנחמתא",
 34 בסמיכות ממש ל"תלתא דפורענותא", שצריכים
 35 להתחיל (בשנה זו) העבודה דהפיכת הענינים
 36 הבלתי-רצויים דחורבן וגלות (שהרי משיח צדקנו
 37 עדיין לא בא), נמצאים בדרגא נמוכה כו' –
 38 מכל-מקום, כיון שההתקשרות הפנימית והעצמית
 39 דישראל והקב"ה היא בשלימות תמיד, בכל זמן
 40 ובכל מקום, גם בזמן ומצב דחורבן וגלות⁹⁵, לכן,
 41 גם במצב ירוד כו' (בגלוי ובחיצוניות) יכולים
 42 וצריכים להתחיל ב"נחמה בכפלים".

43 ויש לומר, שה"נחמה בכפלים" שבהתחלה
 44 ו"ראש" ה"שבע דנחמתא" הוא ענין כללי שלמעלה
 45 מכל פרטי הדרגות ד"שבע דנחמתא", ונמשכת
 46 בכלל, שבכל אחת ואחת מהן הנחמה היא
 47 "בכפלים"⁹⁶:

48 הפירוש האמיתי ד"כפלים" (לא רק במובן
 49 המצומצם, ב' פעמים ככה) כולל כל הריבוי
 50 שניתוסף על הפעם הראשונה, ריבוי למעלה
 51 מריבוי, עד אין-סוף. ועל-פי-זה, ב"נחמה בכפלים"
 52 נכללת גם הנחמה הכי נעלית שאין למעלה ממנה
 53 – נחמה ממהותו ועצמותו יתברך.

54 ומצד גודל מעלתה – יכולה לבוא, באה
 55 ופועלת בהתחלת "שבע דנחמתא", במצב הירוד
 56 שבסמיכות ממש ל"תלתא דפורענותא", שגם שם
 57 ישנה ההתקשרות העצמית דישראל עם הקב"ה
 58 בשלימותה, ואדרבה – בדרגא התחתונה דוקא
 59 מודגשת ההתקשרות שמצד עצם הנשמה עם
 60 ה'עצם' דהקב"ה, למעלה מבחינת הגילויים.

61 ולאחר ההתחלה והפתיחה וה"ראש" ב"נחמה
 62 בכפלים" שמצד ההתקשרות העצמית דהקב"ה עם
 63 ישראל – נמשכת ומתגלה ה"נחמה" גם בבחינת

1 (בפירוש התיבה⁹¹) ענין של בקשה – כיון שלכל
 2 לראש מרגיש יהודי ("נער ישראל") שמגיע לו כל
 3 דבר טוב באופן ד"מתנת חנם", ואחר-כך ניתוסף
 4 גם ענין של בקשה, "מבקשים מתנת חנם", ועד
 5 לבקשה ב"עשר לשונות של תפילה".

6 ויש להוסיף, שכן הוא גם בנוגע לענין ד"אתה
 7 החילות", "אתה הוא המתחיל מעצמך", מהותו
 8 ועצמותו יתברך – שאצל בן חמש למקרא מתקבל
 9 ומונח הדבר בפשוטות, כמובן מהפתגם הידוע בשם
 10 גדול אמיתי בישראל "אני מתפלל לדעת זה
 11 התינוק"⁹², שאינו זקוק להודעה והסברה שהתפילה
 12 צריכה להיות "אליו ולא למדותיו"⁹³, כיון שאינו
 13 יודע אודות עניני הספירות ("מדותיו"), וכונתו
 14 בתפילה היא למהותו ועצמותו יתברך, ועל-דרך-זה
 15 נעשה גם אצל הגדול בישראל – שכל פרטי
 16 הענינים ד"עשר לשונות של תפילה", הקשורים עם
 17 פרטי הכוונות שבתפילה שכנגד עשר ספירות (שם)
 18 א-ל בחדס וכיו"ב), חדורים בכוונת "זה התינוק"
 19 – למהותו ועצמותו יתברך שלמעלה מכל המשכה
 20 וגילוי, שממנו נמשכים כל הענינים באופן ד"מתנת
 21 חנם".

22 ועל-דרך-זה בנוגע לכללות עבודת בני ישראל
 23 ("נער ישראל") – שהמשכת ה'עצם' שלמעלה
 24 ("מתנת חנם", "אתה החילות", "הברית גו' אשר
 25 נשבע") היא בהדגשה יתירה כשנמצאים בדרגא
 26 נמוכה (בסיום התקופה ד"היום לעשותם",
 27 ב"עקב", עקבתא דמשיחא, שעיקר העבודה היא
 28 במעשה בפועל, ו"ה), שאז העבודה אינה מצד
 29 בחינת הגילויים, אלא (בעיקר) מצד הרצון הפנימי
 30 וההתקשרות העצמית דבני ישראל עם הקב"ה⁹⁴.

31 ח. על-פי-זה יש לבאר גם ההתחלה ד"שבע
 32 דנחמתא" ב"נחמה בכפלים":

95 ויתירה מזה – כפי שמצינו "שלפני נשמות הגבוהות כמו
 רשב"י לא נחרב הבית כלל" (פלא הרמון שמות ע' ז), ודוגמתו
 בכל ישראל – מצד עצם הנשמה.
 96 ויומתק יותר ע"פ האמור לעיל (ס"ב) ש"שבע דנחמתא"
 הם כנגד שבע מדות, וידוע ששבע המדות נקראים "שבע כפולות"
 (תניא פ"ג). ולהעיר גם מהשייכות דכל שבת לענין הכפל –
 "קרבנו כפול" (מדרש תהלים צב, א. ראה לקו"ת בתחלתו.
 ובכ"מ), וידוע ש"כפל" קשור עם ענין הגאולה (יל"ש ר"פ לך
 לך), ועאכו"כ הכפל דשבת, שמצ"ע קשור עם גאולה – "מזמור
 שיר ליום השבת כו' ליום שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים"
 (תמיד בסופה), ועאכו"כ שבת ד"שבע דנחמתא".

91 ורק אח"כ מפרש משמעות ותוכן הענין – ש"צדיקים ..
 אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם", אבל, פירוש תיבת
 "ואתחנן" הוא – "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם".
 92 שו"ת הריב"ש סקני"ז. הובא ונתבאר בסהמ"צ להצ"צ
 שרש מצות התפלה פ"ח.
 93 ספרי – הובא ונתבאר בפרדס של"ב פ"ב. סהמ"צ שם
 פ"ז ואילך. ובכ"מ.
 94 אלא שאח"כ צריך להמשיך גם בבחי' הגילויים, היינו,
 שהעבודה תהי' גם בבחי' י"ה – ט"ו שלאחרי הת"ק בגימטריא
 ד"ואתחנן", וי"ה שלאחרי וי"ה בתיבת "והי' עקב תשמעון".

שברגא התחתונה דוקא מודגשת ההתקשרות
 דעצם הנשמה עם ה'עצם' דהקב"ה, בחינת "אנת
 הוא חד"¹⁰⁵, אשר, מצד בחינה זו אין מקום
 לכתחילה לענין של חורבן וגלות, ובלשון
 הכתוב¹⁰⁶ "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה",
 היינו, שבכל מקום ומצב שיהיה, גם בחשכת
 הגלות דעקבתא דמשיחא, מקומו האמיתי ב"ציון"
 (ש"יולד בה"), כי מציאותו האמיתית היא "ציון",
 עצם הנשמה¹⁰⁷, ובחינה זו מתגלה מיד אחר
 החורבן, ב"אחד עשר יום", שבמצב ירוד זה
 מתגלה האהבה העצמית דהקב"ה ("אנת הוא חד")
 לישראל¹⁰⁸, ומבחינה זו נמשכת ומתגלה הנחמה
 האמיתית, "נחמה בכפלים" ("כפלים" כהפירוש
 כנ"ל עד אין-סוף), כמודגש בקביעות שנה זו
 (וממנה למדים בנוגע לכל השנים) שאמירת
 ההפטרה "נחמו נחמו עמי", "נחמה בכפלים", היא
 ב"אחד עשר יום" חודש החמישי¹⁰⁹.

י. על-פי האמור לעיל גודל העילוי ד"נחמה
 בכפלים" שבהתחלת וראש ה"שבע דנחמתא" –

1 הגילויים, בכל פרטי הענינים ד"שבע דנחמתא",
 2 שבאים בסדר מסודר, "דרך הנחמות להיות הולכות
 3 ומשובחות יותר", מהנחמה שמתגלה על-ידי
 4 הנביאים עד לנחמה ד"אנכי אנכי"⁹⁷ הוא מנחמכם"
 5 (על-דרך האמור לעיל שהעילוי ד"מתנת חנם"
 6 נמשך ומתגלה ב"עשר לשונות של תפילה".

7 ט. ויש להוסיף, שהעילוי ד"נחמה בכפלים"
 8 בשבת נחמו הוא בהדגשה יתירה בקביעות שנה זו
 9 – ששבת נחמו חל ביום ר"א מנחם-אב:
 10 בפירוש הכתוב "אחד עשר יום מחורב"⁹⁸
 11 מבואר בדרושי חסידות⁹⁹ ש"אחד עשר יום" הוא
 12 בחינת "אנת הוא חד ולא בחושבן"¹⁰⁰, בחינת
 13 פנימיות הכתר, שלמעלה מעשר ספירות¹⁰¹, ועד
 14 למהותו ועצמותו יתברך שלמעלה מכל גדר ותואר
 15 כו"¹⁰².

16 וענין זה הוא בהדגשה יתירה ב"אחד עשר יום"
 17 דחודש החמישי (מנחם-אב) – כי, חודש החמישי
 18 בכללותו קשור עם בחינת "חמישית לפרעה",
 19 "דאתפריעו ואתגליין מיניה כל נהורין", בחינת
 20 הכתר¹⁰³, ומזה מובן גודל העילוי ד"אחד עשר
 21 יום" שבחודש החמישי גופא.

22 וכאן רואים דבר פלא:

23 חורבן בית המקדש היה בתשיעי ובעשירי¹⁰⁴,
 24 והיום הראשון שלאחר החורבן – מצב ירוד ביותר,
 25 שזה-עתה היה החורבן, וצריכים להתחיל העבודה
 26 דהפיכת החורבן והגלות לעילוי דגאולה ובית
 27 המקדש השלישי – הוא "אחד עשר יום", בחינת
 28 "אנת הוא חד"!

29 וההסברה בזה – על-פי האמור לעיל –

(105) ודוגמתו בעבודה – העבודה במעשה בפועל, ו"ה,
 בגימטריא "אחד עשר".

(106) תהלים מזמור פ"ז (ססימנו "19") פסוק ה'. – ולהעיר
 מהשייכות לשנת הארבעים (ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ
 בשלח שנה זו ס"ח-ט). וראה גם סה"מ עטר"ת שבהערה 99
 (בהמשך ביאור הענין ד"אחד עשר יום מחורב", דקאי על "אנכי")
 בביאור ההעכבה במדבר ארבעים שנה, שזהו ע"ד לא קאי איניש
 אדעת' דרבי' עד ארבעין שנין, היינו, שע"י העבודה במשך
 ארבעים שנה נמשך הגילוי ד"אנכי" שבמ"ת באופן של קליטה
 בפנימיות מצד התחנות, ע"י עבודתו מלמטה למעלה.

(107) ראה לקו"ת ר"פ דברים. ובכ"מ.

(108) ובלשון הכתוב בפרשתנו – "כך בחר ה' אלקיך גוי" (זו,
 ו) "מאהבת ה' אתכם" (שם, ח). ולהעיר, שגם בחודש ניסן –
 שבו הייתה לידת עם ישראל (כחג הפסח*) – מודגשת הבחירה
 בישראל כ"יום עשתי עשר" (אחד עשר), בקרבנו של נשיא אשר,
 ש"הקריב ע"ש הבחירה שבהר הקב"ה בישראל" (במדב"ר פי"ד,
 יו"ד), כי, הבחירה היא ממהותו ועצמותו ית', "אנת הוא חד",
 שזהו ע"ד "אחד עשר" (ראה בארוכה קונטרס משיחות שבת
 הגדול שנה זו ס"ה-ו).

(109) להעיר, שבי"א אב נסע רבינו הזקן מפרטבורג לליאדי
 בשנת תקס"א – לאחר החופשה השני' שבה הי' נצחון תורת
 החסידות ודרכי החסידות ביתר שאת וביתר עוז מכמו שהי' בפעם
 הראשונה (ראה ספר הערכים-חב"ד כרך א' ע' ח'. וש"נ), שאז
 ניתוסף בהפצת המעיינות חוצה, שע"ז קא אתי מר דא מלכא
 משיחא.

(* להעיר מהשייכות דחג הפסח לתשנה באב (כהסימן א"ת – יום א'
 דפסח בו חל תשנה באב) – ראה לקו"ש ח"י"ח ע' 313. וש"נ.

(97) ב"פ אנכי (כפול), למעלה אפילו ממ"ת שנאמר "אנכי"
 פעם אחת (ראה לקו"ת דרושי ש"ש סה, ב ואילך. ובכ"מ).

(98) דברים א, ב.

(99) רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ע' מח. אוה"ת דברים
 ע' יט. סה"מ עטר"ת ע' תקפו. ועוד.

(100) תקו"ז בהקדמה (ז, א).

(101) ואעפ"כ נקרא "אחד עשר" – להורות שבחי' "אנת הוא
 חד" ("אחד") נמשך ומתגלה וחודר גם בעשר ספירות ("עשר").

(102) להעיר גם מהשייכות לעשה"ד שבפרשתנו – כדאיתא
 במדרש (שמו"ר פמ"ב, א. הובא ונתבאר בדרושים שבהערה 99)
 "אחד עשר יום .. מיוחד שבעשרה .. שהוא אחד שהוא ראש לכל
 הדברות, אנכי ה' אלקיך".

(103) ראה זח"א רי, א. לקו"ת ס"פ פינחס. ובכ"מ.

(104) ראה תענית כט, א.

25 מובן גם שכשמקבל ד' מאות רוצה ח'¹¹⁶ מאות,
26 ואם בענינים גשמיים כן, אף-על-פי שבנוגע
27 לגשמיות צריך להיות "שמח בחלקו"¹¹⁷ – בענינים
28 רוחניים ש"שמח בחלקו" הוא חסרון גדול¹¹⁸,
29 על-אחת-כמה-וכמה.

30 יא. ויש לומר, שהעבודה ד"כפלים" (ובשני
31 קצוות הנ"ל) נרמזת גם בענין ערי מקלט
32 שבפרשתנו¹¹⁹ – "או יבדיל משה שלש ערים גו":
33 בערי מקלט כתיב¹²⁰ "תכין לך הדרך", "מקלט
34 מקלט היה כתוב על פרשת דרכים"¹²¹, "מקלט
35 מקלט" דייקא, ב' פעמים, "כפלים".
36 וביאור הענין בעבודת האדם¹²²:

37 כיון שנמצאים "על פרשת דרכים", שיש כמה
38 דרכים, כמו שכתוב¹²³ "ראה נתתי לפניך היום את
39 החיים ואת הטוב וגו'", וצריך לבחור בדרך הישרה,
40 "דרך ה'" – צריך כל אחד ואחד לעמוד ולהכריז
41 (הן לעצמו והן לכל הנמצאים מסביבו) בדיבור
42 ובקול רם: "מקלט מקלט", דקאי על תורה, "דברי
43 תורה קולטין"¹²⁴, שהתורה היא ה"מקלט" מ"גואל
44 הדם"¹²⁵, "הוא השטן הוא היצר הרע כו"¹²⁶, שגם
45 מי שלא חטא כו' צריך לילך לערי מקלט (תורה)
46 שעל-ידי-זה ינצל מ"גואל הדם" שלא יבוא לידי
47 חטא חס-ושלום, ולא די בהכרזה אחת, "מקלט",
48 אלא צריך להכריז "מקלט מקלט" (ב' פעמים),
49 שרומז שהכרזה היא באופן ד"כפלים"¹²⁷.

50 ויש להוסיף, שהכפל ד"מקלט מקלט" מורה על
51 ב' האופנים שבערי מקלט – מן הקצה אל הקצה:

116 להעיר מהשייכות דמספר שמונה לגאולה (ראה ערכין
יג, ב. ועוד).

117 אבות רפ"ד.

118 ראה "היום יום" ל' סיון. ובכ"מ.

119 ד, מא-ג.

120 שופטים יט, ג.

121 פרש"י עה"פ.

122 ראה לקו"ש ח"ב ע' 363 ואילך. ועוד.

123 נצבים ל, טו.

124 מכות יו"ד, א.

125 מסעי לה, יט-כז. שופטים יט, ריב.

126 ראה ב"ב טז, א.

127 ולהעיר, שהכרזה בכלל (גם הכרזה אחת) היא באופן
ד"כפלים" – שיש בה שני ענינים: (א) הדיבור כשלעצמו, שעל
ידו נעשה הגילוי מהמחשבה אל הדיבור, (ב) ההכרזה שבהדיבור,
שכוללת כל פרטי הענינים שבהוספה על דיבור סתם – דברים
היוצאים מן הלב, עד לפנימיות הלב וכו'.

1 מובן, שה"כלי"¹¹⁰ לקבל נחמה זו, שתומשך ותתגלה
2 ותחדור למטה בפועל ממש, הוא, על-ידי עבודה
3 דוגמתה באופן ד"כפלים"¹¹¹ לתושיה"¹¹², הן בנוגע
4 לעצמו, והן בנוגע לפעולה על הזולת, היינו,
5 שעבודתו בעצמו היא באופן ד"כפלים", ועבודתו עם
6 הזולת היא באופן ד"כפלים"¹¹³.

7 ובפרטיות יותר – בשתי הקצוות:

8 גם כשנמצאים בדרגא נמוכה – יכולים וצריכים
9 להתחיל מיד בעבודה שהיא באופן ד"כפלים", עד
10 ל"כפלים" לאמיתותו, הוספה ועילוי שבאין-ערוך,
11 ולדוגמא – שמתחילים מיד בהידור מצוה¹¹⁴ וכיוצא-
12 בזה, כולל גם בנוגע לחינוך דקטנים, ואדרבה,
13 כטבע הקטנים שלוקחים כל דבר טוב (כנ"ל סעיף
14 ד'), טוב אמיתי, כל עניני תורה ומצוות.

15 וגם כשנמצאים בדרגא נעלית – אין להסתפק
16 במצב ההווה, אלא צריכים להוסיף ולהעלות
17 בקודש ועד באופן ד"כפלים", הוספה ועילוי
18 שבאין-ערוך גם לדרגא הנעלית, כפי שהטביע
19 הקב"ה בטבע האדם ש"מי שיש לו מנה רוצה
20 מאתיים, מאתיים רוצה ד' מאות"¹¹⁵, היינו, שגם
21 כשיש לו "מנה" (מאה, מספר השלם), רוצה (לא
22 רק עוד כמה וכמה פרוטות, אלא) כפלים,
23 "מאתיים", ומיד כשמקבל ה"מאתיים" רוצה (לא
24 רק עוד מאה כו', אלא) כפלים, "ד' מאות", ומזה

(110) להעיר מהשייכות לשיעור הרמב"ם – בהלכות כליים.

(111) להעיר, ש"כפלים" אותיות "כלים", ובתוספת פ' – ב"פ
מ', ר"ת "מקוה", ששיעורה מ' סאה, וב"פ מ' – "מקוואות" לשון
רבים (מקוה 29כ), שרומז לב' הדרגות (בכללות) דמקוה
שבהתחלת סיום הל' מקוואות, כנ"ל ס"ה.

(112) ל' הכ' – איוב יא, ו.
(113) ולהעיר גם בדיוק הלשון "נחמו נחמו" – לא רק "נחם"
בלשון יחיד, אלא "נחמו" בלשון רבים, ובוה גופא – "נחמו
נחמו", ב"פ.

(114) וכמו במצות תפילין (שנוכרה בפרשתנו ו, ח) – שאף
שברורות שלפנ"ז לא היו מתחילים להניח תפילין דר"ת (גם
המדקדקים ומהדרים במצוות) אלא לאחר משך זמן מהבר-מצוה,
ועד לאחר הנישואין (משום טהרת הגוף כו'), מ"מ, בדורנו זה
פשט המנהג (ובפרט מנהג חב"ד) שמתחילים להניח תפילין דר"ת
באותו זמן שמתחילים להניח תפילין דרש"י (כולל גם בנוגע לזמן
ההכנה שלפני בר-מצוה) – ראה לקו"ש ח"ב ע' 507 ובהערה 39,
ונתבאר בארוכה בישיבת פורים תשל"ו.

(115) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי
שרה. שערי תשובה לר"י ב, כז. מנוה"מ להר"י אלנקווה ח"ד
פ"ד ע' 250.

25 המצוות (צדקה), ועל-ידי-זה "יוסיף חיים על
26 חיייו".
27 ויהי-רצון – והוא העיקר – שההחלטה טובה
28 להוסיף בכל עניני העבודה באופן ד"כפלים" תפעל
29 תיכף ומיד את ה"נחמה בכפלים" בפועל ממש,
30 ובפשטות – שתיכף ומיד ממש, "לא" 137 עיכבן
31 כהרף עיין" 138, שבעיצומו של יום השבת-קודש,
32 "אחד עשר יום" ד"חודש החמישי" (בחינת הכתר,
33 כנ"ל סעיף ט'), "יבוא" 139 אריה כו' ויבנה
34 אריאל" 140, בית המקדש השלישי, "מקדש אדני
35 כוננו ירך" 141, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי
36 משיח צדקנו.
37 ובבוא חמשה עשר באב, עליו נאמר 32 "לא היו
38 ימים טובים ישראל כחמשה עשר באב" 142 – נחגוג
39 ה'יום-טוב' בארצנו הקדושה, בירושלים עיר
40 הקודש – "בנות" 32 ירושלים כו' יוצאות וחולות כו'
41 צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה גו' ביום
42 שמחת לבו זה בנין בית המקדש 143 שיבנה במהרה
43 בימינו, ועד ל"מחול" ש"עתידי הקב"ה לעשות
44 מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל
45 אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר 144 ואמר ביום
46 ההוא הנה אלקינו זה גו' זה ה' קוינו לו (כפלים
47 "זה" 145) נגילה ונשמחה בישועתו" 146, ותיכף ומיד
48 ממש.

1 "מקלט" הא' מורה על הקצה התחתון – בנוגע
2 ל"מכה נפש" (ברוחניות) על-ידי חטא כפשוטו,
3 התיקון ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו"; ו"מקלט"
4 הב' מורה על הקצה העליון – בנוגע ל"מכה נפש"
5 (בדקות דקות) בדרגות הכי עליונות, כמו שנתבאר
6 לעיל בארוכה 128 שהתיקון ד"מכה נפש" בדרגא הכי
7 נעלית הוא על-ידי ההמשכה והגילוי דמהותו
8 ועצמותו יתברך שלמעלה מכל ענין של צמצום
9 ומיצר, "אנת הוא חד" 129, דיש לומר, שענין זה
10 מרומז בהוספת ג' ערי מקלט לעתיד לבוא 130,
11 כידוע 131 שעל-ידם יהיה תיקון חטא עץ הדעת,
12 ובזה נכלל גם (ומתחיל) מהתיקון דשרש חטא עץ
13 הדעת – מיעוט הירח כו', עד לצמצום הראשון 132.

14 יב. והמעשה הוא העיקר 133:

15 נוסף על השלימות בכל עניני התורה ד"ציון
16 במשפט תפדה ושביה בצדקה", בתורה ובצדקה
17 (כללות כל המצוות) – יש להוסיף ביתר שאת
18 וביתר עוז, באופן ד"כפלים", עד להוספה שבאיך-
19 ערוך, "ילכו מחיל אל חיל (עד) יראה אל אלקים
20 בציון" 134.

21 ובפרט החל מחמשה עשר באב (שמתברך
22 משבת זו) – "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", "מוסיף
23 לילות על הימים לעסוק בתורה" 135, וכיון ש"גדול
24 תלמוד שמביא לידי מעשה" 136, ניתוסף גם בקיום

137) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.
138) ויש לומר, שזהו"ע ד"כפלים" בומן – שעם היותו בגדר הזמן (לא למעלה מהזמן), ה"ז נעשה במהירות הכי גדולה, "כפלים".

139) יל"ש ירמי' בתחלתו רמז רנט.
140) וזוהי כוונת החורבן – "עלה ארי' כו' והחריב אריאל ע2 מנת שיבוא ארי' כו' ויבנה אריאל".

141) בשלה טו, יז.

142) ומש"נ גם "וכיום הכפורים" – הרי, ע"פ הידוע ש"כפורים" (בכ"ף שמדמה זל"ז) הוא כמו פורים (תקו"ז תכ"א נז), ב), שפורים הוא למעלה מיוהכ"פ, כיון שגילוי בחי' היחידה שביוהכ"פ נעשה בפורים (לא ע"י תענית, אלא) ע"י משתה ושמחה (ראה תו"א מג"א צה, סע"ד ואילך. ובכ"מ), יש לומר, שכן הוא גם בנוגע להתגלות היחידה בחמשה עשר באב (שבו נעשית השלימות ד"אחד עשר יום", בחי' "אנת הוא חד"), שהיא באופן נעלה יותר מביוהכ"פ, ע"ד ובדוגמת העילוי דפורים לגבי יוהכ"פ.

143) "אחמשה עשר באב קאי, שטעמי שמחתו .. תלויים בבנין המקדש" (חדא"ג מהרש"א תענית שם).

144) ישע"י כה, ט.

145) שמור"ר ספכ"ג.

146) סיום מסכת תענית בגמרא – בהתאם להסיום במשנה.

128) קונטרס משיחות ש"פ מטו"מ ס"ד ואילך.

129) ועפ"ז יש להמתק ע"ד הרמז (נוסף על המבואר בפשטני המקרא) השייכות ד"אז יבדיל משה שלש ערים גו" לפרשה זו, באמצע פרטי הענינים דמתן-תורה – כי, ע"י התורה (דברי תורה קולטין) נעשים ישראל וקב"ה כולא חד*, עד להתאחדות עם בחי' "אנכי" (התחלת עשה"ד), "אנת הוא חד".

130) ואולי י"ל שנרמז גם בדיוק הלשון "אז יבדיל" – לשון עתיד.

131) ראה של"ה כד, א (בשם האריז"ל) – הובא באוה"ת מסעי ע' א'תטו.

132) ראה סה"מ קונטרסים ח"א קצא, ב ואילך.

133) אבות פ"א מ"ז.

134) תהלים פד, ח.

135) תענית בסופה ובפרש"י. וראה בארוכה לקו"ש חלק לד – שיחה לחמשה עשר באב, ע' 41 ואילך.

136) קידושין מ, ב. וש"נ.

(* ד"תלת קשרין מתקשראן דא בדא, ישראל באורייתא ואורייתא בקב"ה" (זח"ג עג, א) – "זח"ט המשולש". ולהעיר מהשייכות לפרקי אבות שלומדים בשבת זו – פרק שלישי (במחזור שלישי). שהתחלתו "הסתכל בשלשה דברים".

לקוטי שיחות

שבת נחמו*

כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

18 להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו
 19 כושיים⁷ שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת
 20 כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי
 21 אלקינו שרוף באש ולא נבכה? אמר להן: לכך אני
 22 משחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על-אחת
 23 כמה-וכמה. שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון
 24 שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר
 25 הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו
 26 הן בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו: מפני מה אתה
 27 משחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו:
 28 מקום שכתוב בו⁸ והזר הקרב יומת, ועכשיו שועלים
 29 הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני משחק,
 30 דכתיב⁹ ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת
 31 זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה,
 32 אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה
 33 הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה
 34 כתיב¹⁰: לכן בגללכם ציון שדה תחרש, בזכריה
 35 כתיב¹¹: עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד
 36 שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא
 37 תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו
 38 של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, בלשון
 39 הזה אמרו לו: עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו¹².

40 למרות שקטע הגמרא הנ"ל הוא מחלק האגדה

א.

**כפילות-הלשון בענין נחמה בתורה שבכתב ובתורה
 שבעל-פה**

1 על כפל הלשון בפסוק¹ "נחמו נחמו עמי יאמר
 2 אלקיכם", נאמר במדרש²: "לקו בכפלים ומתנחמים
 3 בכפלים", שענין הנחמה יהיה כפול. יש להבין: מהי
 4 משמעותה של נחמה כפולה?
 5 מצד שני, ידוע הקושי הפשוט: מהו היתרון
 6 שב"מתנחמים כפלים", אם ה"לקו" היה "בכפלים"?
 7 הדברים יובנו על-ידי הסבר סיום מסכת מכות,
 8 שגם שם יש לשון כפולה של נחמה – "עקיבא
 9 ניחמתנו עקיבא ניחמתנו"³, וגם שם מדובר על החורבן
 10 והגלות, שעל כך בא כפל הלשון "ניחמתנו"⁴.
 11 ולפי הידוע, שעניני תורה שבכתב מתבארים בתורה
 12 שבעל-פה, הרי כך גם בענינו.

ב.

דברי הגמרא בסוף מסכת מכות

13 בסוף מסכת מכות אומרת הגמרא: "וכבר היו רבן
 14 גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע⁵ ורבי
 15 עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי⁶
 16 מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל. התחילו בוכין ורבי
 17 עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר

"רבי אלעזר" (סתם). אבל בספרי (דלקמן שם) מקדים ר"י לראב"ע. וראה דק"ס.

(6) כ"ה ברוב דפוסי הש"ס (הובאו בדק"ס), ועד"ז באיכ"ר וספרי (דהערה 12). ובע"ז "של ארם". ובכמה דפוסי "של בבל". וכנראה סיבת השינויים – מפני בקורת המלכות.

(7) ראה בע"ז: עו"כ הללו. ובדק"ס: שגויים הללו.

(8) במדבר א, נא. ג, יו"ד. יח, ז.

(9) ישע"י ח, ב.

(10) מיכה ג, יב.

(11) זכר"י ח, ד.

(12) ב' סיפורים הנ"ל הובאו גם בספרי עקב יא, טו. ילקוט שם. איכ"ר פ"ה, יח. בכמה שינויים.

(* וסיום מס' מכות.

(1) ישע"י מ, א. הפרטת פרשתנו.

(2) ילקוט ישע"י שם.

(3) ראה חדא"ג שם "מציינו כל הנחמות בלשון כפול נחמו נחמו עמי". ובכמה מפרשי התורה בריש פרשתנו מבואר סיום מס' מכות. ראה עקידה, ראש דוד. ועוד.

(4) להעיר על השייכות המיוחדת דסיום מס' מכות (ב' סיפורים דלקמן) לתוכן המס', בו מדובר בנוגע לגלות פרסי "אלו הן הגולין" (וכן בתחלת המס'), וכן לפרשתנו (ד, מא ואילך) "אז יבדיל משה שלש ערים גו' לנוס שמה ורצח גו'", דגם גלות הכללי שייכת לשופך דם האדם כו' (ראה לקו"ת במדבר יג, ג. ועוד). וערי מקלט הם גם כפרה (מכות ב, ב. ובכ"מ) – דוגמת הגלות.

(5) כ"ה סדרם בגמ' ובע"ז ואיכ"ר וילקוט (דהערה 12. ובילקוט אי

בשיא חורבנו – "שועל שיצא מבית קודש הקדשים" 28
 – נדרשים אבל ובכי? 29
 (ב) יתר-על-כן: מן הסיפור השני "כשהגיעו להר 30
 הצופים קרעו בגדיהם", מוכן, שגם ר"ע נהג כך. 31
 כלומר, גם הוא התאבל בכך על חורבן הבית, ומדוע 32
 הוא שואל "מפני מה אתם בוכים"? 33
 (ג) הפסוק "והזר הקרב יומת" אינו מדבר על נניסת 34
 זר לקדש-הקדשים, אלא על עבודה בבית-המקדש²⁰. 35
 היה אפוא על התנאים, שרצו להדגיש את איסור 36
 הכניסה לקדש-הקדשים, להביא את הפסוק²¹ "ואל 37
 יבוא בכל עת אל הקודש" – אפילו לכהן הגדול אסור 38
 להכנס לקודש הקדשים בכל השנה²². 39
 (ד) מהי סברתו של ר"ע "עד שלא נתקיימה נבואתו 40
 של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של 41
 זכריה" – כיצד ייתכן להטיל ספק שנבואה לא 42
 תתקיים? ובמיוחד לפי מאמר חז"ל²³: "כל דבור ודבור 43
 שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו"? 44
 (ה) מדוע מציין ר"ע דוקא את הנבואה "ציון שדה 45
 תחרש" ולא נבואת חורבן (וגאולה) אחרת, קודמת? 46
 (ו) מדוע מפרשת הגמרא את שמות כל התנאים²⁴, 47
 הרי העיקר הוא שר"ע סבר ונהג אחרת מהם, ויכול 48
 היה להכתב, כבמקומות אחרים: כבר היו ר"ע 49
 וזקנים...²⁵ וכדומה?²⁶ 50
 (ז) מדוע אמרו חכמים "עקיבא ניחמתנו" רק 51
 במאורע השני, ולא בראשון? 52
 (ח) "בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא 53
 ניחמתנו" – מהו כפל (כל) הלשון²⁷? ומהו הדיוק 54
 ש"בלשון הזה אמרו לו"? 55

שבתורה, וקיים כלל שאין למדים הלכה מאגדה¹³, הרי 1
 זהו כאשר הלימוד מהאגדה סותר להלכה, אך כשאין 2
 סתירה, ניתן ללמוד הלכה מאגדה ולהסתמך על כך¹⁴. 3
 ועוד: אף אם תאמר שאין למדים מאגדה הלכה 4
 למעשה בפועל¹⁵, הרי סברא בהלכה ניתן ללמוד. 5
 נוסף על כך, הרי בענייננו אין אלה דברי אגדה 6
 בלבד, אלא מעשה רב¹⁶, כפי שגדולי התנאים נהגו 7
 בפועל, והברייתא מונה את שמותיהם, כולל ר"ע, 8
 ש"כולהו (כל תורה שבע"פ) אליבא דר"ע"¹⁷, ומוכן 9
 שנכללות כאן סברות הנוגעות להלכה. 10
 במיוחד כשבחלק השני אין מסופר רק על "בוכים" 11
 ו"משחק", אלא על מעשה של הלכה – "כיון שהגיעו 12
 להר הצופים קרעו בגדיהם" – "רדינו ליעבד הכי"¹⁸. 13
 לפי כל הנ"ל צריך להבין "במאי קמפלגי", כלשון 14
 הגמרא: מהן הסברות ההלכתיות שהן הגורם למחלוקת 15
 בין חכמים לר' עקיבא, מקצה אל קצה: מ"בוכין" 16
 ל"משחק"? ולמרות שהמסקנה היא "אמרו לו: עקיבא 17
 ניחמתנו עקיבא ניחמתנו", הרי מוכן שגם לסברתם 18
 ש"התחילו בוכין" יש מקום בהלכה, ובמיוחד כאשר 19
 בסיפור הראשון אין מוזכר שאמרו "עקיבא ניחמתנו", 20
 וכפי שמשתמע מכך שתשובת ר"ע במאורע הראשון לא 21
 מנעתם מבכי במאורע השני – "שוב פעם אחת...". 22

ג.

השאלות על הסיפורים הללו בגמרא

כן יש להבין מספר דיוקים בתוכן הסיפורים 23
 הנ"ל¹⁹, ולהלן חלקם: 24
 (א) מהי שאלת ר"ע "מפני מה אתם בוכים"? הרי 25
 ברור, שכאשר שומעים קול המונה של רומי, שהחריבה 26
 את בית-המקדש, ובמיוחד כשרואים את בית-המקדש 27

(23) ברכות ז, סע"א.

(24) והובא גם בספרי ילקוט ובאיכ"ר שם.

(25) להעיר מקדושין מ, ב: "וכבר הי' ר"ט וזקנים מסובין כו".

(26) ראה ב"ר פ"כ, ד: "כיון שעלו הזקנים לרומי כו" ומשמע שזה הי' באותה ההליכה ואותם הזקנים, ואינו מפרש שמות כולם. משא"כ במע"ש פ"ה מ"ט, כי שם נוגע שמות כ"א שאליהם שייך מעשר זה. וכן בסוכה (מא, ב) אגב אורחא קמ"ל דינים: ישראל ת"ח וכהן ת"ח מי קדם, ועוד (וראה הגש"פ (קה"ת) ע' טז). נתבאר בארוכה בהתעודות, וכן בנוגע לב"ר הנ"ל. ואכ"מ.

ולהעיר מסנהדרין קא, א: כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקר בו התחילו הן בוכין ור"ע משחק כו'. ולא נזכר שמות תלמידיו רק דר"ע. וראה לקמן שם: נכנסו ארבעה זקנים לבקר ר"ט ור"י וראב"ע ורע"ק.

(27) בספרי "ובלשון הזה אמרו לו עקיבא עקיבא ניחמתנו". אבל בילקוט שם (שהוא קרוב ללשון הספרי): עקיבא ניחמתנו נחמתנו.

(13) ירושלמי פאה פ"ב ה"ד.

(14) ס' הישר לר"ת ס' תרי"ט. וראה שד"ח כללים מערכת א' אות צה, אנציקלופדי' תלמודית ערך אגדה.

(15) שו"ת נוב"י מהדו"ת חיו"ד ס' קסא. וראה שד"ח ואנציקלופדי' שם.

(16) שבת כא, א. וש"נ. וראה ב"ב קל, ב. וברשב"ם שם.

(17) סנהדרין פו, רע"א. וש"נ.

(18) פ"י רבינו גרשום. ונוגע לשקו"ט בהלכה – ראה טוש"ע אור"ח תקס"א ס"א וב'. צפנת פענח למכות. לקמן הערה 36.

(19) כמה דיוקים דלקמן הם במפרשי הש"ס והע"י.

(20) רמב"ם רפ"ט מהל' ביאת המקדש. וראה רש"י עה"ת במדבר א, גא. י.

(21) ר"פ אחרי.

(22) כמו שהקשה בערוך לנר כאן. ועוד.

25 בשו"ע³², ולא מסתבר שר"ג וראב"ע ור"י יחלקו
 26 עליו³³. במיוחד, שגם כאשר אמרו במאורע השני
 27 "עקיבא ניחמתנו" אין הכרח שהתחרטו על דעתם?
 28 ג) לפי הנ"ל היה על ר"ע לומר בתשובתו את עצם
 29 שיטתו "כל דעביד רחמנא לטב עביד", ואחר-כך, אם
 30 יש צורך, להביא הוכחה לפרט זה?

ו.

ההסבר בפשטות לתמיהתו של רבי עקיבא

31 הדברים יובנו על-ידי הסבר פשוט לגמרא.
 32 הסיבה לתמיהת ר"ע "מפני מה אתם בוכים" היא,
 33 שהם התחילו לבכות רק כש"שמעו קול המונה של
 34 רומי..." ולא לפני כן, ומכאן, שבכיים אינו על עצם
 35 חוזה של רומי, שעל כך ידעו לפני שיצאו ל"דרך"
 36 (שהרי עצם הליכתם לרומי³⁴ כדי לבטל גזירות על
 37 ישראל³⁵, נבעה מעוצמת הגלות).

38 כך גם בסיפור השני: בכייתם לא היתה על עצם
 39 החורבן, שעל כך מפורש ש(רק) "קרעו בגדיהם" לפני
 40 זה³⁶, אלא סיבת הבכיה היתה "כיון.. ראו שועל...
 41 התחילו הן בוכין".

42 לפיכך שאל ר"ע "מפני מה אתם בוכים" – מה
 43 התחדש להם עכשיו, שבגללו "התחילו הן בוכין"³⁷.

ז.

תשובת החכמים לרבי עקיבא במאורע הראשון

44 ההסבר לתשובתם לר"ע "הללו כושיים... יושבין
 45 בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"
 46 הוא: עצם העובדה שרומי היא במצב של "בטח
 47 והשקט" בגשמיות איננה מביאה לבכי. אדרבה: היתה
 48 של רומי תקיפה היא לטובת ישראל, כי "והלכנון

פ"י ה"ג "שאפילו בעת שייצרו לו יודה וישבח בשמחה". משא"כ
 בטושו"ע סי' רכב ס"ג. ודוחק. וראה לשון הרמב"ם ספ"י שם. ואכ"מ.
 (34) בגמרא לפנינו "מהלכין בדרך", אבל בספרי ובאיכ"ר "נכנסים
 לרומי", וכ"ה בפשטות הכוונה בגמרא.

(35) דאל"כ אין יצאו מא"י לחו"ל, ובפרט שראב"ע הי כהן וחול'
 גזרו עלי' טומאה (שבת יד, ב ואילך. וש"נ. וראה תודה ארץ – נזיר נד,
 ב. ועוד.

(36) דמשמע דכ"שהגיעו להר הצופים" קרעו על המקדש. ראה
 בהמצויין בצפ"נ כאן. וראה שם מפרשי ברכות מט, ב. פסחים מט, א
 (צופים מקום שיכול לראות בהמ"ק). ברכות סא, ב. תוס' ברכות מט, ב.
 וראה שו"ע אדה"ז מהדו"ק סי' ג סי"א. שיח יצחק כאן.

ולהעיר שבספרי וילקוט ואיכ"ר ה'ל' "הגיעו לצופים" (וראה דק"ס
 כאן), כלי' רש"י ותוס' בהני"ל. ואכ"מ.

(37) וראה תדא"ג כאן.

1 המהרש"א²⁸ אומר על שאלות ז' וח': "כפלו
 2 הדברים על שם שני המעשים שזכר". אך תשובתו
 3 דורשת הסבר: "שני המעשים" היו בהפסק של זמן
 4 ומקום²⁹ – הראשון אירע כשהיו "מהלכין בדרך"
 5 לרומי, והשני "שוב" כש"היו עולין לירושלים" –
 6 וכיצד הם נענים בתשובה אחת?

ד.

ההסבר הפשוט: שיטת ר"ע – ראיית הטוב שבדבר

7 בפשטות ניתן להסביר, שבשני המאורעות נראית
 8 נקודה משותפת שביטתם של ר"ג, ראב"ע ור"י
 9 ובשיטתו של ר"ע מן הצד השני: ר"ג וראב"ע ור"י ראו
 10 את השלילי שבמאורע, ור"ע ראה את הטוב שיצא
 11 מכך, בעקביות לשיטתו, כדבריו במקום אחר³⁰ "לעולם
 12 יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד",
 13 וכפי שהגמרא מספרת שכך היתה דרכו בפועל³¹.

14 לפי זה ניתן להסביר, שהגמרא מביאה את שני
 15 המאורעות ביחד, למרות שארעו בזמנים ומקומות
 16 שונים, לא מפני שארעו לאותם תנאים, אלא בגלל
 17 הנקודה המשותפת בשיטת ר"ע בשניהם – לראות
 18 בהווה את הטוב שיצא מכל דבר מאוחר יותר.

ה.

הקשיים בהסבר זה

19 אך לפי האמור, צריך להבין:

20 (א) מהו החידוש בשיטת ר"ע בכל אחד מן
 21 המאורעות הנ"ל ומה בכלל החידוש בשניהם בענין
 22 "לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד"?
 23 (ב) "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא
 24 לטב עביד" הוא כלל שאין בו מחלוקת, וכך נפסק

ובאיכ"ר שם: עקיבא נחמתנו תנחם ברגלי מבשר. וראה ר"ה (כה, א)
 בענין אחר "בלשון הזה אמר לו (ר"י) עקיבא נחמתני נחמתני".

(28) וכ"ה בעקידה ריש פרשתנו (שער פ"ח).

(29) וכהלשון "שוב פעם אחת" (ועד"ז בספרי וילקוט). ובאיכ"ר
 "פעם אחרת".

(30) ברכות ס, טע"ב.

(31) ועפ"ז י"ל לכאורה שזהו גם לשיטתו בסנהדרין שם דר"ע משחק.

(32) טושו"ע א"ח סו"ס ר"ל.

(33) וגם נשנית שם "משום רבי מאיר". אבל להעיר שהרמב"ם לא
 הביאו בהלכות ברכות. ובפי' המשניות ברכות שם (נד, א) מפרש זה
 ("זכמו שהיו אומרים החכמים ברוב דבריהם כל מה דעביד מן שמיא
 לטב כו") בחיוב אדם לברך על הרעה (ו"ל דמקורו מזה שבגמרא הובא
 זה כהמשך לה"ל). [אבל בטושו"ע הוא ענין בפ"ע "דין קצת ברכות
 פרטיות" (הכותרת בשו"ע)]. ועפ"ז אולי נרמז בלשונו בהלכות ברכות

ה.

ההסבר לתשובות רבי עקיבא לחכמים

על כך ענה ר"ע: "ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על-אחת-כמה-וכמה": אכן, כשרומי שוכנת בטח בעוד בית אלקיננו שרוף באש, הרי זה חילול שם שמים ושם ישראל, אבל על-ידי-זה תהיה גם הטובה גדולה יותר, "על אחת כמה וכמה". כלומר, ר"ע ראה את הטוב היוצא אפילו מהצלחת רומי, ואפילו מחילול שם שמים וישראל.

בדומה לכך גם בסיפור השני: קיום נבואת החורבן במלואה, עד ששועל יוצא מקדש-הקדשים, הוא הוכחה לכך שנבואת הגאולה של זכריה תתקיים בשיא שלמותה. לא היה לו ספק ח"ו על קיום הנבואה, אלא על אופן הקיום - אם בשיא השלמות, אם לאו⁴⁵, כפי שמוצאים במספר יעודים בתורה.

לדוגמא, לגבי נבואת "שדה תחרש": יכולה לנבוע מכך צמיחה של "ואספת דגנך"⁴⁶, או יותר: "מאה שערים"⁴⁷, או יותר: "חטים ככליות"⁴⁸, ואף יותר מכך, כפי שיהא רק לעתיד-לבוא "ונגש חורש בקוצר"⁴⁹.

על-ידי אופן קיום נבואת החורבן, הוא חזה את קיום נבואת הגאולה באופן הנעלה ביותר.

לפי זה מובן מדוע הוא מציין דוקא את הנבואה "ציון שדה תחרש"⁵⁰. חרישת שדה איננה כדי לקלקל אלא להיפך, היא הכרחית כדי להביא את השדה לשלמות - ונתנה הארץ יכולה. על-ידי החרישה, הצמיחה היא אח"כ כדבעי⁵¹, ובהתאם לחרישת השדה, כך יהיה טיב הצמיחה. וכך בעניננו: חורבן ביהמ"ק דומה לחרישה, שדוקא באמצעותה באה צמיחת הגאולה. לפיכך, כאשר ראה ר"ע שהחורבן, החרישה, נעשה בשלמות, עד למקום קדש-

1 באדיר יפול"³⁸, שהרי "הכל לפי המבייש
2 והמתבייש"³⁹, ואם כך, הבושה קטנה הרבה יותר כאשר
3 נפילת ה"לבנון" (ביהמ"ק) היא על-ידי מלכות אדירה.
4 כך יובן יותר מדוע הם לא הדגישו תחילה
5 בתשובתם שרומי החריכה את בית-המקדש ובכל זאת
6 יש לה עוצמה רבה, כי אדרבה, זה לטובת ישראל,
7 להקל את רגש הבושה, כדלעיל.

8 טענתם היתה: היותה של רומי⁴⁰ במצב של "בטח
9 והשקט" בעוד אשר "אנו בית הדום רגלי אלקיננו שרוף
10 באש" הוא חילול שם שמים, בנוסף לחילול שם
11 ישראל⁴¹. יתר-על-כן: אם כל עוצמתה של רומי הוא
12 כדי ש"והלבנון באדיר יפול" - מדוע היא עדיין
13 "אדיר" ו"בטח והשקט" גם עתה, כאשר בית-המקדש
14 כבר שרוף?

15 בדומה לכך גם במאורע השני: בראותם "שועל
16 שיצא מבית קודש הקדשים", הם ראו בכך חילול שם
17 שמים ושם ישראל ש"מקום שכתוב בו והזר הקרב
18 יומת", ששום יהודי אסור להתקרב לשם, ואפילו לכהן
19 הגדול (קודש הקדשים⁴² של עם ישראל) אסור להכנס
20 לשם (חרוץ מפעם אחת בשנה, ביום כיפור, ורק בזאת
21 יבוא...") וגם הוא נחשב כזר בכל השנה⁴³, והנה
22 "עכשיו שועלים הלכו בו?!"

23 כלומר, עיקר טענתם היה: אמנם נגזר שביהמ"ק
24 ייחרב וישראל יגלו, אך מדוע ייגרם על-ידי-זה גם
25 חילול השם וחילול שם ישראל? (א רומי אינה חייבת
26 להישאר "בטח והשקט" גם לאחר חורבן ביהמ"ק. (ב
27 נבואת החורבן "ציון שדה תחרש" יכלה להתקיים
28 בחלקים אחרים של ביהמ"ק, ולא דוקא בקודש-
29 הקדשים, מקום, שאפילו על הקדושים ביותר נאמר
30 "והזר הקרב יומת..."⁴⁴.)

(38) ישעי' יו"ד, לד.

(39) ב"ק רפ"ח.

(40) משתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים, ע"ז - שנאסר גם לבן נח.

(41) ראה עין יוסף לע"י.

(42) ראה דה"א כג, יג. וראה אמור (כא, י"ט) "והכהן הגדול מאחיו כו' כי אני ה' מקדשו". ובתרו"כ שם.

(43) עפ"ז מתורצת הקושיא הג' דלעיל ס"ג שמגדיל גודל חילול שם ישראל, אבל עדיין צ"ע הלשון "מקום שכתוב בו". ויל"פ במכש"כ מהדעות (ראה הגהות פערלא למנ"ח מצוה רלב) בדר"ל בלפני עוור לא תתן מכשול - עצה שאינה הוגנת לו (תו"כ קדושים יט, יוד. הובא בפרש"י שם. וראה ליקוטים בסוף פס"ד להצ"צ) - דאין זה שולל מקרא כפשוטו - נתנית מכשול כו'. ועד"ז י"ל ב"הזר הקרב יומת" (אף דעפ"ז

צע"ק בל' הרמב"ם וכו'). ובקה"ק הכל זרים.

(44) ראה עין יוסף לע"י.

(45) ראה ענף יוסף לע"י ד"ה הייתי מתירא.

(46) עקב יא, יד.

(47) תולדות כו, יד.

(48) תו"כ בחוקותי כו, ד. תענית כג, א. ועוד.

(49) עמוס ט, יז. ראה יל"ש עה"פ עמוס בסופו. תענית ה, א. רש"י

ב"ב טו, סע"ב.

(50) להעיר שבגמרא (וכן בדק"ס) הובא רק "לכן בגללכם ציון שדה תחרש", אבל בע"י ספרי וילקוט הובא גם המשך הכתוב וירושלים עיין תהי' והר הבית לבמות יער. ובאי"כ הובא הכ' בירמ' (כו, יח) כה אמר ה' גוי וירושלים עימם תהי'.

(51) ראה תדא"ג מהרש"א שבת קלט, א.

1 הקדשים⁵², היווה הדבר הוכחה לכך שגם הגאולה,
2 הצמיחה, תיעשה בשיא השלמות⁵³.

ט.

התחשבות לגבי ההווה בתוצאות עתידיות

3 לפי האמור לעיל ניתן להסביר את המחלוקת שבין
4 ר"ע לתנאים האחרים, התלויה בשאלה כללית לגבי
5 מספר מצוות:
6 באם יש להתחשב ולהכריע בהווה במצווה שתהיה
7 בעתיד. כגון הדוגמא⁵⁴: חולה, שהרופאים אומרים
8 שאם יצום בצום גדליה הוא לא יוכל לצום ביום-כיפור
9 – האם מותר, וצריך לצום בצום גדליה שהוא מדברי
10 קבלה⁵⁵, למרות שבגלל זאת לא יוכל לקיים בעתיד
11 מצוה מדאורייתא – לצום ביום-כיפור, או אסור לו
12 לצום בצום גדליה, כדי שיוכל לצום ביום-הכפורים⁵⁶.
13 יש לומר שזהו ההסבר למחלוקת בין רבי עקיבא
14 לתנאים האחרים על חילול שם שמים ושם ישראל
15 בהווה שממנו יצמח כעבור זמן יתרון גדול לישראל,
16 וקידוש שם שמים גדול מאוד: ר"ג וראב"ע ור"י
17 סוברים, שאין להתחשב במה שיצא מכך בעתיד, אלא
18 במצב העכשווי: עכשיו זהו היפך קידוש שם שמים
19 ושם ישראל, ולכן זה גורם לבכי.
20 ר"ע סובר, שגם בהווה מכריעה התוצאה בעתיד,
21 ולכן, אם מחילול השם ושם ישראל בהווה תצמח
22 מעלה בקידוש השם ושם ישראל בגאולה העתידה, הרי
23 זה מכריע בהווה עד כדי כך ש"משחק".

י.
הידור כללי, או פרט במצוות

24 יש לומר שמחלוקתם תלויה גם בשאלה כללית
25 אחרת, הנוגעת יותר⁵⁷ לעניינינו:
26 אם אפשר לקיים מצוה לכל פרטיה, אך על-ידי-זה
27 יפגם הידור הכללי של המצוה, ומצד שני אם יקיימו
28 אותה בהידור יחסר פרט (שאינו מעכב) במצוה, מה
29 מכריע: קיום המצוה לכל פרטיה, או ההידור הכללי
30 בה?
31 דוגמא לכך היא שאלת האחרונים⁵⁸ לגבי ברית
32 מילה: אם יקיימו את המצוה בבוקר, בהתאם לכלל
33 "זריזין מקדימין למצות", יחסר "כרב עם הדרת מלך",
34 מצד שני, אם ידחו אותה לשעה מאוחרת יותר ביום,
35 לא יתקיים זריזין מקדימין אך יתקיים "כרב עם הדרת
36 מלך"⁵⁹ – מה מכריע?
37 וכך במספר עניינים, שעל-ידי דחיית המצוה
38 יקיימה בהידור ומן המוכרח⁶⁰.
39 גם בכך כרוכה מחלוקתם⁶¹, שישראל יקבלו שכר
40 על היותם עושי רצונו, ובשעת הגאולה יהיה קידוש
41 שם שמים וישראל, כדלהלן בפשטות.
42 השאלה היא: מלכות רומי, עובדי עבודה-זרה,
43 "יושבת בטח והשקט, ואנו בית... שרוף", וכן "שועל
44 שיצא מבית קדשי הקדשים..." הם כבר עכשיו חזילול
45 שם שמים, חסרון בעצם הענין של קידוש השם.

(52) ראה זח"ג (רצו, ב) דקד"ק נק' "ציון".

(53) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 176 הערה 34 באופן אחר קצת.

(54) ולא ממש כי בזה י"ל שתלוי באין מעבירין על המצוות וכיו"ב (ראה הנסמן בהערה 56).

(55) כ"כ בשד"ח שבהערה הבאה. ויל"ע בזה שהרי אפילו בנוגע לת"ב בזה"ז יש שכתבו שאינו אלא מדרבנן ולא מדברי קבלה (פנ"י פסחים נד, ב. טו"א מגילה ה, ב).

(56) ראה בארוכה שד"ח אסיפת דינים מע' יוהכ"פ ס"א סק"י. ושם גם הדוגמא דמפליג ג"י לפני השבת (ראה ב' הדיעות בשו"ע אדה"ז סי' רמח סי"ג). פרש"י סוכה כה, ב ד"ה שחל שביעי שמתמאין למת אף שעני"ז לא יוכלו לעשות הפסח. ועוד. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א ס"ד ובקו"א שם. שו"ת הצי"ע מילואים סי"א. יו"ד סצ"ב. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ס"ע 494 ואילך. חט"ו [המתורגם] ע' 424 ואילך.

ולכן הובאו דוגמאות הנ"ל דוקא, כי בדברים שחיוכם נתחדש בזמן שלאח"ז י"ל (דלא כנ"ל הערה 54) דאין בזה משום אין מעבירין, ראה שד"ח שם.

ולהעיר דשאלה הנ"ל י"ל גם באופן אחר קצת: אם מצות הנוהגות בזמנים מיוחדים החיוב שלהם הוא רק בשעת זמן המצוה או שכל הזמן עליו החיוב יעשה המצוה בזמנה (ראה לקח טוב – להר"י ענגל – כלל

ו' אות ג'. ועוד. לקו"ש ח"ב ע' 129-30 והערה 33. ח"ה ע' 65 ואילך ובהערות שם).

(57) ועוד: בנדר"ד י"ל דהוי גדר מצוה אחת, קידוש השם וחילול השם. משא"כ בהג"ל שעיקר השאלה הוא בשתי מצות – ראה במקומות שצויינו בהערה הקודמת.

(58) בארוכה בשד"ח כללים מע' ז כלל א"ג. מע' פ כלל לט. וראה אנציקלופדי תלמודית בערכו.

(59) דורזין מקדימין הוא פרט בעושה, בהמצוה (וישכם אברהם) ועד"ז בעשייתה בזריות (שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק – רש"י ד"ה אגב, פסחים סה, א). משא"כ "כרב עם" אין כל שינוי בפרטי קריאת המגילה, בהמהול והמילה. ועוד.

(60) ראה שם אם להמתין בברכת הלכנה עד מוצש"ק: להמתין בקיום ד' מינים עד שישגי ד' מינים מהודרים: להמתין עד שיוכל לעשות המצוה בהידור יותר. ועוד.

(61) בשד"ח מכריע דורזין מקדימין כו' דוחה הא דברוב עם כו' מש"ס דר"ה (לב, ב) – אבל ראה מ"ש מע' פ' שם, דהיינו משום דברב עם כו' אינו הידור בגוף מצוה, משא"כ בנדר"ד שההידור הוא בגוף הענין דהגאולה. וגם בנוגע לברב עם כו' י"ל שתלוי באיזו מצוה מדובר ובכמה מצות י"ל (עד"מ במילה) דהוי הידור בגוף המצוה. וראה לקו"ש ח"ז ס"ע 306 ואילך. ואכ"מ.

25 בהתאם לכך מובן הדין שאומרת הגמרא⁶⁵,
 26 שכאשר פוגעת באדם רעה, למרות שמאוחר יותר יצא
 27 מכך טוב "כגון שבא לו שטף על שדהו, אף-על-פי
 28 שכשיעבור השטף היא טובה לו שהשקה שדהו"⁶⁶,
 29 צריך לברך ברוך דיין האמת, כי "השתא מיהא רעה
 30 היא"⁶⁷.
 31 בענין של "לומר כל דעביד..." מסכימים גם ר"ג
 32 וראב"ע ור"י עם ר"ע.
 33 החידוש בעניננו הוא, שרבי עקיבא לא ראה ברעה
 34 "שועל שיצא מבית קדש-הקדשים" רק תוצאה טובה,
 35 אלא ראה אותה עצמה כחלק⁶⁸ והתחלה⁶⁹ של הטוב⁷⁰.
 36 כך לפי מאמר חז"ל על הפסוק⁷¹, נילה ה' את
 37 חמתו - "על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על
 38 בני ישראל", ולפיכך אין זה "בני לאסף" אלא "מזמור
 39 לאסף" - וכילה חמתו התרחש על-ידי "שועלים הלכו
 40 מבית קודש הקדשים" ("ויורשלים לעיין"...) ⁷².
 41 אמנם גם בסיפור הראשון "משחק" וגם בו יש
 42 חידוש בכלל "כל דעביד רחמנא...",
 43 [שהרי הכלל חל בפרטים אלו: א] יודעים שהרעה
 44 היא "לטב", אך אין יודעים מהו הטוב. ב] זוהי רעה
 45 ש"לטב עביד", אך גם ללא כל הענין היה טוב.
 46 כדוגמא על ר"ע, שאם מלכתחילה לא היו לו החמור
 47 והתרנגול וכו' היה גם כן ניצל. ואילו הסיפור בעניננו
 48 אינו כך: "מה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכור"כ":
 49 א] הוא רואה ש"כך" - מורו הטובה שתצא. ב] תהיה
 50 תועלת, יותר ממה שהיה לולא זאת].

1 לעומת זאת, השכר הנעלה יותר שיקבלו ישראל וקיום
 2 נבואת זכריה באופן נפלא ביותר הוא בהידור והוספה
 3 בקידוש שם שמים, מאוחר יותר⁶².
 4 לפי ר"ג וראב"ע ור"י, אם יש עכשיו פגם בעצם
 5 קידוש השם (למרות שאין זה חילול השם, כי בין כך ובין
 6 כך אין קידוש שם ישראל ושם שמים לאחר החורבן),
 7 הרי אין להתחשב בכך שמאוחר יותר יבוע מכך הידור
 8 והוספה בקידוש השם. לפיכך "התחילו בוכין".
 9 אך שיטת ר"ע היא, שההידור בכללות המצוה הוא
 10 המכריע, ולכן הידור מאוחר יותר גובר על הפגם
 11 העכשווי בעצם קידוש השם - פרט במצוה. לפיכך
 12 "משחק".

יא.

דברי רבי עקיבא "כל דעביד רחמנא..." - רעה שתוצאתה טובה

13 כך הוא באופן כללי. בפרטיות יש חידוש בסיפור
 14 השני על הראשון בכל שלושת הפרטים הנ"ל: כל
 15 דעביד רחמנא לטב עביד, ההתחשבות לגבי ההווה
 16 בתוצאות שבעתיד, הכרעת פרט במצוה או הידור
 17 בכללות המצוה. כדלהלן.
 18 דברי ר"ע "כל דעביד רחמנא לטב עביד" מכוונים
 19 לדבר שבהווה הוא רע, אלא שכוונתו היא לטוב. כפי
 20 שנראה מהדוגמא שמביאה הגמרא⁶³ על ר"ע עצמו:
 21 הוא לן בשדה שמחוץ לעיר, ואבד את חמורו ותרנגולו,
 22 ונרו כבה - ומכך נבעה אחר-כך טובה של הצלת
 23 נפשו. כלומר, המעשה עצמו הוא צער, אך הוא למען
 24 טובה⁶⁴.

ולכן אין מברכין כו'. משא"כ בנדר"ד.

69 דבהנ"ל "כל דעביד רחמנא כו'" הרי המדובר בעובדא אחת (רעה), שהיא בשביל ענין אחר (טוב). משא"כ בנדר"ד "ציון שדה תחוש" שהיא התחלת פעולה שלאחר" (וכמו בשדה כפשוטו שהיא התחלת הזריעה והצמיחה). וראה לקמן סי"ג ד"ה און דער הכרת. ועד"ז הוא החילוק בנוגע להשאלה הרווה ועתיד דלקמן סי"ב - ראה הערה 74.

70 בלקו"ש ח"ב שם נתבאר שהטעם מה ששיטת רע"ק היא "כל דעביד רחמנא לטב עביד" ולא כהנהגה דנחום איש גם זו - "גם זו לטובה" (תענית כא, א. סנהדרין קח, ב) שזה עצמו טוב, כי רע"ק הי' תלמידו דנחום איש גם זו, ולכן בדורו (שחושך הגלות נתגבר) אא"פ לראות בגילוי בכל ענין הטוב שבוה, אבל זהו בנוגע להנהגה דכל אדם; וכל דעביד רחמנא, משא"כ בנדר"ד שהמדובר בדבר הנוגע לכללות עם ישראל; יסודי וכללי - גאולת ישראל והשכינה (וישי ע"ז נבואה מפורשת כדלקמן בפנים) י"ל דאפשר לראות בגילוי הטוב שבוה.

71 איכה ד, יא. איכ"ר שם.

72 ראה הערה 50.

62 עפ"ז יומתק שהביא הנבואה "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" ראה תוס' שם דהמדובר אחר תח"מ, והיינו שאין המדובר בהיעדר של הגאולה או של תח"מ, דפשיטא הוא שהרי הוא יסוד באמונה, אלא שגם "ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" - דאינו מוכרח והוא היפך טבע הרגיל. משא"כ ילדים וילדות. ועפ"ז מובן מה שבגמרא (וכ"ה בע"י, ספרי ויל"ש) הובא רק כתוב זה. אבל להעיר שבאיכ"ר אי' "וכתיב בתרי' ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות כו'".

63 ברכות ס, סע"ב.

64 ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 98.

65 שם ס, א. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ד. טושו"ע או"ח סרכ"ב ס"ד.

66 לשון השו"ע שם.

67 כפרש"י ברכות שם "שמחבלת תבואה של שנה זו". ולהעיר מרמב"ם שם "שאין מברכין על העתיד להיות אלא על מה שאירע עתה".

68 וי"ל החילוק מברכת דיין האמת שאין מברכין על העתיד להיות כמ"ש בפיה"מ שם "לפי שהעמידות הם אפשר שיהיו או שלא יהיו".

24 מזה, אלא יותר מזה: התועלת שבגאולה איננה דבר
25 טוב הנובע מדבר אחר, רע, אלא שזהו דבר אחד: "ציון
26 שדה תחרש" – לחורבן עצמו יש יתרון של חרישת
27 השדה, שההמשך שלה הוא זריעה וצמיחה.

28 זוהי נחמה כפולה: א) המעלה וההידור שבעתיד.
29 ב) שהמעלה קיימת בהווה.

30 ההוכחה לכך היא "דכתיב ואעידה לי עדים... את
31 אוריה הכהן ואת זכריה..." הפסוק עצמו מצביע על כך
32 שאין מדובר בשני דברים שונים, אלא בדבר אחד, כמו
33 עדות (על-פי שני עדים נעשית מציאות אחת של
34 "עדות"⁷⁵), נבואת זכריה ונבואת אוריה הן עדות
35 אחת⁷⁶.

36 לא כך בסיפור הראשון, שבו היה ר"ע "משחק"
37 בגלל הסיבה "מה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו
38 על-אחת-כמה-וכמה", הרי זה רק לדעת רבי עקיבא,
39 ואילו התנאים האחרים נשאר בדתם, במיוחד שכאן
40 צריך לראות טוב של דבר אחד ("עושי רצונו") מדבר
41 אחר ("עוברי רצונו") – ועל כך הוא לא נתן להם
42 הוכחה מן הפסוק, כבסיפור השני, שממנו ילמדו
43 בקל-וחומר לגבי הסיפור הראשון.

יד.

הסיבה לפירוט שמות התנאים

44 כך ניתן להסביר את הסיבה לכך שהגמרא מפרטת
45 את שמות כל התנאים, כי על-ידי-זה מובנת הסיבה
46 למחלוקתם: ר"ג היה נשיא – ישראל (משבט יהודה),
47 ראב"ע היה כהן – דור עשירי לעזרא⁷⁷, ר"י היה לוי,
48 מן המשוררים⁷⁸, ר"ע היה בן גרים⁷⁹,

1 אך עדיין אין הרעה עצמה ניכרת כחלק והתחלה
2 של הטוב, כבסיפור השני⁷³.

יב.

החידוש בסיפור השני לגבי שתי השאלות האחרות

3 כך גם לגבי שתי השאלות האחרות.
4 לפי ההסבר שהתוצאה בעתיד מכריעה על קיום
5 המצוה בהווה, וכך גם לגבי הדעה שההידור בכללות
6 המצוה מכריע על פרטי המצוה עצמה, הרי הסיבה לכך
7 היא שזה מה שמכריע ומתגבר. כלומר בפעולה
8 שבהווה, וכן לגבי הפרט שבמצוה זהו פגם קיים, אלא
9 שהמעלה בעתיד, וההידור הכללי גובר עליו, וכך הוא
10 בסיפור הראשון.

11 ואילו בסיפור השני, הרי, לדעת רבי עקיבא, לא רק
12 שהתוצאה וההידור מכריעים על פני הפעולה שבהווה
13 וכו', אלא שהוא רואה כאן רק את מעלת העתיד.
14 כלומר, ר"ע רואה כאילו ההידור של קידוש שם שמים
15 וישראל בעתיד כבר התחיל בפעולה שבהווה – במה
16 שנראה כפגם בקידוש השם וישראל⁷⁴.

יג.

הסיבה לאמירת "עקיבא ניהמתנו..." רק בסיפור השני

17 זוהי הסיבה לכך שדוקא במאורע השני, ולא
18 בראשון, אמרו לו "עקיבא ניהמתנו עקיבא ניהמתנו":
19 השוני בפירוש הענין של "שועל שיצא מבית קדשי"
20 הקדשים" לפי ר"ע, לעומת דעת שאר התנאים, הוא
21 בשני דברים: לדעתם הם ראו ענין של היפך הטוב,
22 המעורר לבכי. לדעת ר"ע, לא רק שצריך לראות את
23 הטוב – קידוש שם שמים וישראל השלם – שיצא

(משא"כ בשו"ע שם סכ"ה ס"ד, שמצוה מן המובחר שם היא לא במצוה
זו עצמה, אלא להקדים מצוה תדירה. ולכן בזה אמרין "אין משהין את
המצוה" דתפילין). ואכ"מ.

(75) להעיר מסוטה (ב, רע"ב. וש"נ) כל מקום שנאמר עד הרי כאן
שנים כו'.

(76) וי"ל שזהו ע"ד מ"ש הרמב"ן לך (יב, ו. וראה לבוש לרקנטי לך
שם. דרשות הר"ן דרוש ב') שהטעם שבכמה נבואות מצינו שהקב"ה צוה
לעשות פעולות גשמיות בכדי שהנבואה תתקיים בגשמיות. ועד"ז י"ל
בנדרד, שכשראה "ציון שדה תחרש" הרי התחילה הנבואה להתקיים
בגשמיות וא"כ "בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת".

(77) ברכות כז, ב.

(78) ערכין יא, ב. וראה ע"ד הנ"ל במפרשי המשניות מע"ש פ"ה
מ"ט.

(79) סדר הדורות בערכו. וש"נ.

(73) וי"ל"ע באיזה אופן הוא זה ד"ר"ע משחק" בסנהדרין (קא, א) דפשיטא שזהו באופן נעלה מ"כל דעביד רחמנא לטב עביד" דהרי ר"ע משחק... שמח". ובפשוטו הרי"ז כסיפור הא' דכאן "ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח כו'" (ראה פרש"י שם "ושכרו משתמר להבא לכך אני שמח"). אבל י"ל שזהו מנין "כינה חמתו" בעוה"ז. או י"ל (וראה לקמן שם "נענה ר"ע ואמר חביבין יסורין כו'") שהוא ע"ד אשר יאהב הוי' יוכיח (משלי ג, יב. וראה ברכות ה, א) וכפ"י שזהו חסדים מכוסים ונעלים מחסדים גלויים (ראה תניא פכ"ו. אגה"ק סי' יא). ולפ"ז הרי"ז כסיפור הב', אבל להעיר שבוה לא מצינו שיאמר עקיבא ניהמתנו. ראה לקמן בפנים. וראה שם לקמן "אמר להם סמכוני ואשמעה כו'".

(74) וע"ז שיש להמתין לעשות המצוה באופן יותר משובח דאין בזה משום אין מעבירין – משא"כ במצות שונות – שו"ת חכ"צ סי' קו בסופו. וראה לשון אדה"ז שו"ע סי' צד ס"ה "ראין בזה משום אין מחמיצין את המצות וורוים מקדימין למצוה כיון שמתכוין כדי לקיים מצוה מן המובחר", והיינו שהמתנה גופא היא חלק מההכשר וחביבות המצוה

26 משתחווים... יושבים בטח והשקט ואנו... שועל שיצא
 27 מבית קודש הקדשים".
 28 ובהתאם לכך גם הנחמה היא בכפליים: בנוסף
 29 לנחמה, שהטובה שבעצם החורבן מתגלה – שכל זה
 30 היה כדי שיתגלו גילויי הגאולה העתידה, הרי מתגלית
 31 גם המעלה שבהוספה שבחורבן ("לקו בכפליים", וזה
 32 עצמו באופן של "נחמה בכפליים")⁸⁵. כלומר, לא רק
 33 שיורגש שהירידה הגדולה היתה כדאית כדי להגיע
 34 לתוספת והידור בזמן הגאולה, אלא שיחושו בטובה
 35 שבהוספה בחורבן ובגלות עצמה – ועל כך אומרים⁸⁶
 36 "אודך ה' כי אנתפ בי".
 37 לפי זה יש להסביר את הרמז לענין הנחמה
 38 בפרשתנו, כדברי חז"ל⁸⁷, אשר רש"י מצטט כאן, על
 39 ההוראה⁸⁸ "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ..."
 40 ש"רמז⁸⁹ להם שיגלו ממנה לסוף ח' מאות ונ"ב שנה
 41 כמנין ונושנתם, והוא הקדים והגלם לסוף ח' מאות
 42 וחמשים, והקדים ב' שנים לונושנתם כדי שלא יתקיים
 43 בהם כי אבד תאבדון וזהו שנאמר⁹⁰ וישקוד כו' צדקה
 44 עשה עמנו שמהר להביאה ב' שנים לפני זמנה". כלומר,
 45 לא רק המעלה והתועלת שבגלות עצמה, שהביא
 46 ל"ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו...
 47 ושבת עד ה' אלקיך..."⁹¹, אלא גם את היתרון
 48 שבהקדמת הגלות, שמבטלת את "אבד תאבדון".
 49 ועל-ידי מעשינו ועבודתנו בזמן הגלות נזכה בגלוי
 50 ממש ל"נחמו נחמו", ויותר מכך, ל"אנכי אנכי הוא
 51 מנחמכם" בביאת משיח צדקנו.

(משיחות כ' מנ"א, ש"פ עקב, ש"פ ראה תשל"ד)

1 בפשטות, מי יכול לראות ב"לעומת זה" בצד של
 2 היפך הטוב, את ביטול הרע שבו גם כאשר הוא בתקפו
 3 – המעלה שבחורבן באופן של נחמה כפולה? – דוקא
 4 מי שבו עצמו התרחש תהליך כזה, (בדומה לדברי
 5 הגמרא⁸⁰, שדוקא עובדיה ניבא על מפלת אדום, כי
 6 "עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מני' וביה
 7 אבא נזייל בי' נרגא"). לא כן בן ישראל – כהן, לוי או
 8 ישראל – שאיננו יכול לראות זאת בעצמו, אצלו זהו
 9 חידוש.
 10 זהו גם ההבדל ביניהם בשיטות בהלכה: אם ההווה
 11 מכריע או העתיד, הפרט במצוה או ההידור בכללות
 12 המצוה: דוקא ר"ע, שבנוסף להיותו בן גרים, הוא
 13 התחיל ללמוד תורה רק בהיותו בן ארבעים⁸¹, הרי אם
 14 היה מביט ומתחשב במצבו כהווה, לא היה מגיע
 15 לדרגת רבי עקיבא⁸². רק ראייתו את התוצאות של
 16 העתיד בבירור ובודאות כראיה של "אבנים שחקו
 17 מיים"⁸³ הביאו ללימוד התורה, כפי שמוסבר בדברי
 18 חז"ל⁸⁴.

טו.

היתרון שבנחמה כפולה לאחר גלות כפולה

19 יש לומר שזהו גם ההסבר ליתרון שבנחמה כפולה,
 20 נחמו נחמו עמי, על פני הגלות והחורבן באופן של
 21 "לקו בכפליים": "לקו בכפליים" מתבטא בכך,
 22 שבנוסף לעצם החורבן והגלות והיפך קידוש שם שמים
 23 וישראל בכך, הרי יש גם חילול שם שמים וישראל
 24 ביותר – יותר מאשר עצם החורבן והגלות (כמוסבר
 25 לעיל על המסופר בסוף מסכת מכות "הללו

ושלאח"ז) ע' תסה ואילך – הדרן (הא') דמס' פסחים במחלוקת דרע"ק ור"י.

(85) להעיר דכפלים פירושו לא רק שתי פעמים אלא – בכ"מ – גם באופן דאי"ע, וע"ד הפי' במדרש (שמו"ר רפמ"ו) כפליים לחושי' (איוב יא, פמ"ח. יל"ש לך רמז סד). וראה ד"ה ויאמר גוי' לך תרכ"ז, שהשייכות דאותיות כפולות לגאולה היא לפי שאותיות כפולות הם מבחי' הסובב, שלמעלה מהגבלה.

(86) ישעי' יב, א.

(87) סנהדרין לח, א.

(88) ד, כה.

(89) לשון רש"י.

(90) דניאל ט, יד.

(91) ד, כט"ל.

(80) סנהדרין לט, סע"ב.

(81) אדר"ג פ"ו, ב. וראה פסחים מט, ב. וראה שיטה מקובצת בשם ריטב"א כתובות סב, ב דמקודם לא ה' צנועי ומעלי.

(82) ובא לזה ע"י הק"ו – כבסוגיין: ומה כו' עאכו"כ – דאבנים שחקו מיים – אדר"ג שם.

(83) אדר"ג שם.

(84) עוד י"ל: שר"ע ה' בן גרים אשר מתייחס בעיקר לא "לאברהם יצחק ויעקב (ישראל) כ"א למי – שאמר והי' העולם" (תשובת הרמב"ם לר' עובדי' גר צדק (רמב"ם – נ"י. תש"ז – בהוספות לח"א סי' יט. תשובות הרמב"ם ירושלים (כרך ב') סרצ"ג), ולכן בכל ענין ה' מפרש גדרו מצד הקב"ה: בהווה ראה את העתיד – דלגבי הקב"ה ה' הוה ויהי' כאחד (שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, א)): בכל דבר ראה בזה "דעביד רחמנא" וא"כ הרי זה טוב דאין רע יורד כו'. משא"כ בר"ג וראב"ע ור"י – מפרשים כמו שהוא בגדר דישראל, ראה הגש"פ (קה"ת, תשמ"ו – בני" – מפרשים כמו שהוא בגדר דישראל, ראה הגש"פ (קה"ת, תשמ"ו

לקוטי שיחות

חמשה עשר באב

כרך כד שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

ביטול של גזירה ועונש (יום שכלו בו מתי מדבר⁶, יום שביטל הושע .. שלא יעלו ישראל לרגל, יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה) או מילוי של חסרון כלשהו (יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה⁷, יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל).

אך לגבי הטעם האחרון "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה" יש להבין: מהי המעלה המיוחדת ומה הטוב שיש בהפסקת ההכנה של העצים למערכה, אשר משום כך זהו יום טוב, ועד כדי כך, שנאמר שלא היה יום טוב כט"ו באב וכיום הכיפורים? – ביום זה הפסיקו להכין לצורך המקדש, ומדוע יהא זה יום טוב⁸? – ורב מנשיא אף מוסיף שהפסקת כריתת העצים למערכה היא נעלה כל כך עד אשר יש ליום זה שם מיוחד "יום תבר מגל".

התמיהה אף חזקה יותר: לפי רבי אליעזר הגדול ש"לא היו כורתים עצים למערכה" מפני ש"תשש כחה של חמה" יוצא, שעובדה זו נובעת מחולשה ומחוסר בענין טוב שבטבע המביא תועלת והכרחי כדי שיהיו עצים יבשים למערכה!

ומפורש ברשב"ם "ולכך עשו ימי משה ושמה על הדיבור שחזר למשה". ובר"ג (תענית שם) מפורש "יום שכלו מתי מדבר וקבעו יו"ט לפי שחזר הדיבור למשה". – אבל ליתא בירושלמי ואיכ"ר שם. וכן לא הובא בפיה"מ להרמב"ם (וכן בר"ח לתענית שם). וראה מאירי שם. רבינו בחיי דברים ב, טז. גבורת ארי תענית שם. ענף יוסף לע"י תענית שם. וראה (ובהבא לקמן) אנציקלופדי תלמודית ערך חמשה עשר באב. ואכ"מ.

(7) ראה חדא"ג ב"ב שם.
(8) בירושלמי ואיכ"ר שם הובא זה כטעם ראשון, אבל בשינוי לשון: שבו זמן קיצה יפה לעצים שכל עצים שהן נקצצין בו אינן עושין מאכולות. ולפי לשון זה מוכן מה שהיו עושים אותו יו"ט, כי יום זה הוא זמן יפה – מיוחד לקציצת עצים יותר משלפניו יפה ענף (הובאו בעץ יוסף) לאיכ"ר שם. כן לא הובא בירושלמי שם מאמר ר"א הגדול. ובאיכ"ר שם הובאו ר"א הגדול ור"א מנסיא לאחר שאר הטעמים שהובאו שם (ראה לקמן בפנים).

אבל ברשב"ם (ב"ב שם ע"ב) ד"ה מניסן הביא הלשון ממדרש איכה "שבו נלה זמן קציצה למזבח", כמובא ביפ"מ שם.

א.

חמשה עשר באב – "יום תבר מגל"

על דברי המשנה¹ "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים" מובאים בגמרא² מספר טעמים שמציינים האמוראים לגבי יום טוב של ט"ו באב: יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה, יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל, יום שכלו בו מתי מדבר, יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל, יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה. ולבסוף נאמר בגמרא: "רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו (=שאומרים שניהם): יום שפסקו מלכרות עצים למערכה³, דתניא⁴ רבי אליעזר הגדול אומר: מחמשה עשר באב ואילך⁵ תשש כחה של חמה ולא היו כורתים עצים למערכה לפי שאינם יבשין, אמר רב מנשיא: וקרו ליה יום תבר מגל" (=קראו לו "יום שבירת המגל").

ככל הטעמים הקודמים מוכן מדוע נקבע יום זה ליום טוב, כי אירע בו אירוע חיובי ומועיל לישראל –

(* וסיום מס' תענית

(1) תענית כו, ב.

(2) שם ל, סע"ב ואילך. ב"ב קכא, א ואילך. וראה גם ירושלמי סוף תענית. פתיחתא דאיכ"ר לג.

(3) כ"ה בגמרא תענית שם לפנינו. ובב"ב שם "יום שפוסקין בו". ועד"ז הוא בע"י תענית שם "יום שהיו פוסקין בו מלכרות עצים". וראה לקמן בפנים.

(4) כ"ה הגי' בע"י (תענית וב"ב) שם. ובגמ' "תניא". וראה דק"ס.

(5) כ"ה בתענית. ובב"ב "כיון שהגי' חמשה עשר באב כו". ומשמע קצת, שגם ביום ט"ו באב לא היו כורתים. ובדברי ר"א הגדול באיכ"ר שם: ניחא בחמשה עשר (מאכן ואילך תשש כחה של חמה). ובמת"כ שם מפרש, כלומר נח בט"ו בו שבו היו נוחים מלכרות עצים למערכה מפני שמכאן כו'. וראה הערה 8 ושיחת ט"ו באב תשמ"ב.

(6) ראה פרש"י* (ותוס') תענית שם ד"ה שכלו. רשב"ם (ב"ב שם) בסופו "ועשו משה ושמה ויו"ט". ובגמ' שם ממשך "דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא הי' דבור עם משה" ובפרש"י "לפיכך יו"ט הוא".

(* ראה מהר"ץ חיות סוף מס' תענית. שם הגדולים להחיד"א (מערכת גדולים ערך רש"י קרוב לסופו). ושד"ח כללי הפוסקים (סי"ח אגות 2) – אם הפירוש לתענית הוא לרש"י.

קשורה בהשלמת המצוה, כפי שמוצאים את ענין השמחה בהשלמת ובסיום מצוות אחרות¹⁹.

ומובן מדוע אין הרשב"ם מסביר כרבינו גרשום, כי לפי הסברו של רבינו גרשום: א) העיקר חסר בגמרא – המעלה ש"מיכן ואילך היו עוסקין בתורה" אינה מוזכרת בדברי רבה, ודברי הגמרא בהמשך "מכאן ואילך דמוסיף יוסף"²⁰ מופיעים כמאמר והוראה בפני עצמה, ולא כסיבה, ובכלל אין מודגש עצם הענין שניתן מאז לעסוק בתורה, אלא שמיום זה "מוסיף מזילות על הימים לעסוק בתורה"²¹, בקשר לכולם ולא דוקא בקשר לכורתי העצים, ובמיוחד כאשר כריתת העצים, כמלאכות אחרות, בודאי לא נעשתה "בלילות", ולכן אין יחוד בענין זה אצל כורתי העצים. ב) אין סביר לומר שיקבעו יום טוב שיבטא את הפגם שבמצוה של כריתת העצים למערכה.

אך יש להבין: במילים "מצוה גדולה" מתכוון הרשב"ם להסביר מדוע חמשה עשר באב אינו סתם יום טוב, אלא – "לא היו ימים טובים לישראל" כמוהו וכיום הכפורים – יום טוב גדול ומיוחד. ונדרש הסבר: מדוע כריתת העצים למערכה היא "מצוה גדולה", ולא

1 ומכך שסיבה זו, "יום שפסקו מלכרות עצים", היא
2 דעת רבים: רבה ורב יוסף (ורב מנשיא)⁹, בשונה
3 מהטעמים הקודמים שכל אחד מהם הוא דעת יחיד¹⁰,
4 הרי מובן¹¹, שזהו הטעם העיקרי¹² לשמחה של חמשה
5 עשר באב, ולפחות יותר מיתר הטעמים¹³, למרות ש"כל
6 הנך אמוראי לא פליגי (=כל האמוראים הללו אינם
7 חולקים זה על זה) אלא מר גמיר האי מרביה (=אלא
8 אמורא זה למד כך מרבו) ומר גמיר האי מרביה"¹⁴.

ב.

הטעמים לשמחה שבהפסקת כריתת העצים

רבינו גרשום¹⁵ בפירושו אומר שהחשיבות של "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה" היא משום "לפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמיכן ואילך היו עוסקין בתורה". ולפי דבריו מובנת המעלה של "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה", אשר משום כך קבעו יום זה ליום טוב.

אך הרשב"ם¹⁶ אומר "באותו יום שפסקו היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימין¹⁷ מצוה גדולה כזאת"¹⁸, שהמעלה והשמחה של הפסקת כריתת העצים

(17) כ"ה ברשב"ם בגמ'. ובע"י "היו משלימין ומסיימין".
(18) ועד"ז הוא בנמוק"י*** ב"ב שם "ומפני שבאותו יום היו משלימין ומסיימין המצוה היו עושין שמחה גדולה". וכתבו בהמשך לפירושו בד"ה יום תבר מגל.

(19) ראה נמוק"י שם סוף ד"ה מאן דלא "וגם שהוא מנהג לשמוח בענין מצוה עיד שכשהשלימה עושין שמחה ומשתה ויו"ט". ובקרבן העדה (לירושלמי שם) "והיו שמחים לגמרה של מצוה". בתויו"ט תענית שם: וכיון שנגמר מלאכת ה' עשאוהו יו"ט כדרך עושיין סעודה לגמרה של תורה וילפינן לה כו'. ביש"ש ב"ק סוף פרק מרובה מביא ראי' מטעם דרבה ור' יוסף דעושיין שמחה וסעודה בסיום מסכתא. וכתב "וכ"כ לשם הר"ן*** שמהא שמעינן שמנהג ישראל היא לשמוח ולעשות יו"ט בהשלמת המצוה". ועד"ז נסמן ברמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ו.

(20) דלכאורה כ"ה לפי פירושו דר"ג, דהמשך הגמ' "מכאן ואילך דמוסיף יוסף כו"י" הוא סיום הענין והפירוש דיום שפסקו כו'. ולהעיר דבאיכ"ר שם בא בהמשך לדברי ר"א הגדול ורב מנשיא ("המוסיף יוסף ודלא מוסיף יוסף"). ואח"כ הובא הטעם דר' אבון ור' יוחנן יום שביטל החפר מן מתי מדבר. ובירושלמי שם שלא הובא מאמר ר"א הגדול ורב מנשיא לא הובא בכלל המוסיף יוסף כו'.

(21) לשון ר"ג (ועד"ז הוא ברשב"ם) תענית שם. רשב"ם ב"ב שם.

(9) ולפי הגי' באיכ"ר גם ר"א הגדול בא לומר טעם היו"ט בחמשה עשר באב*. משא"כ לפי הגירסא שלפנינו בע"י "דתיא" – דפי' שזהו רק ראי' על הענין שמאז אין כורתים עוד עצים. ובכל אופן גם לפנינו מוכח לכאורה ש"כ"ה דעת ר' מנשיא.

(10) טעם דעולא ודרב מתנה. וגם בג' הטעמים הראשונים, שנאמרה השמועה בשם אומרה, שמן הסתם אף מוסר השמועה סובר כמותו וחשובים כב' דעות (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך הלכה ע' רנח, וש"ג), הרי בהטעם דיום שפסקו לכרות עצים יש ג' דעות כנ"ל.

(11) או נ"ד ומעין הכלל הדדיעה דהגמ' שקו"ט אליב"י ש"מ דס"ל כוותי' (יד מלאכי כלל תט. וש"ג). וראה תורת חיים ב"ב שם. לקמן הערה 32.

(12) להעיר מעיין יעקב (לע"י תענית שם): ודאי כולהו אמוראי לא פליגי אתנא דר"א הגדול שקרו לי' יום תבר מגל* לפי שתשש כחה של חמה בטי"ו בו והוא דבר הניכר והנראה.

(13) להעיר גם על השינוי דטעם זה משאר הטעמים, שכולם הם זכר למאורע שהי' בעבר ופעם אחת, ולטעם שפסקו מלכרות עצים ה"ז בכל שנה ושנה בזמן המקדש.

(14) רשב"ם ב"ב שם ע"א ד"ה יום שהותר שבת בנימין.

(15) ב"ב שם ע"ב. ועד"ז בתענית שם בקיצור.

(16) שנסמן בסוף הערה 8.

(* אכל צ"ע דמביא במדרש דר"א הגדול לאחר טעם כמה אמוראים. וראה חזדשי הרד"ל שם שמוחק מהמדרש דברי ר"א הגדול ורב מנשיא (וכן – הב' דיעות שלפנ"ז במדרש).

(** וצ"ע שכתב דברי ר' מנשיא ש"קרו לי' יום תבר מגל" בשם ר"א הגדול. וראה לקמן הערה 32.

(*** ראה "הגרות מא"י" בתחלת פי' הנמוק"י ב"ב (א. א) סק"ב.

(**** כנראה הכונה לנמוק"י הנ"ל. ראה שוה"ג להערה 18.

רק שהפסיקו לכרות עצים על ידי המגל, יוצא, שבדבריו "וקרו ליה יום תבר מגל" מוסיף רב מנשיא³¹ על דברי רבה ורב יוסף "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה", לא בענין עצמו, אלא שיום זה נקרא על שם זאת³²?

ועוד, ועיקר – בענין של "תבר מגל" המשמעות של "מונעין מלכרות עצים למערכה" אינו שונה יום זה מכל הימים שלאחריו, שהרי הענין של "מונעין מלכרות עצים" נמשך עד ניסן³³ שלאחריו.

לפיכך מסביר הרשב"ם שהכוונה היא ש"נשברו הקרדומות", ורב מנשיא מוסיף, שלא זו בלבד ש"לא היו כורתים עצים למערכה", אלא "תבר מגל", ביום זה נשבר המגל שבו כרתו את העצים.

אך יש להבין: מהי המעלה בשבירת הקרדומות, עד כדי כך שיום זה נקרא על שם פעולה זו – "קרו ליה יום תבר מגל"?

כן לא מובן, באופן כללי: מדוע היה צורך לשבור את המגל, והרי, להיפך, זהו "בל תשחית"³⁴?

לגבי אי השימוש במגל זה לצרכי חול, ניתן להסביר: כיון שהשתמשו בו לצרכי קודש "לכרות עצים למערכה", לא רצו להשתמש בו לענינים של חול³⁵.

אך לא מובן: מדוע צריך היה לשבור אותו? ניתן היה לשמור אותו לכריתת העצים בשנה הבאה³⁶.

באם מפרשים דמאמר רב מנשיא בא בהמשך לדברי ר"א הגדול, שבדבריו אינו מבאר שיום זה מיוחד ורק שמת"ו באב לא היו כורתים עצים למערכה (ולהעיר מהגירסא דאיכ"ר שם (כ"ל הערה 8, 9), ושם ואמר רב מנשיא), אבל באם מפרשים שבא בהמשך לדברי "רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו (הטעם על זה שלא הי' יו"ט לישראל כט"ו באב) יום שפסקו משמע דרב מנשיא בא להוסיף בזה. (33) ראה רשב"ם שם "מניסן ועד ט"ו באב היו כורתים". וראה חדא"ג שם.

(34) ראה לקמן הערה 36.
 (35) להעיר מחדא"ג שם: כלומר שכבר נגמרה המצוה ואין צריכין עוד אף למכשירי המצוה שהיא מגל. ולהעיר מספר חסידים סי' תתפח. תתצב. תתצד.

(36) בדוחק י"ל דאינו מתאים להניחו כ"כ הרבה זמן כיון שאז יצטרכו עוה"פ לתקנו (שיהי' ראוי להשתמש בו), ואין עניות במקום עשירות (ע"ד זבחים פת, סע"א ואילך). ומה"ט מובן גם שאין מקום להשתמש בו בשביל כריתת עצים וכיו"ב בשביל ענינים אחרים לביהמ"ק* (ראה ראב"ד הל' ביהב"ח פ"א ה"ט ובמפרשי הרמב"ם שם). אבל מ"מ צריך ביאור למה הוצרכו לשברו, שדומה לבל תשחית, ולא הנחווה או גנוהו.

1 סתם מצוה? ולהיפך, לכאורה זהו הכשר מצוה בלבד,
 2 הכנת עצים בלשכה במדה מספקת לצורך המערכה
 3 והקרכת הקרבנות על המזבח.
 4 ובמיוחד שאפילו לגבי סיום מצוה ממש – סיום
 5 התורה²² – אין מוצאים התבטאות שזהו זמן של שמחה
 6 גדולה ויום טוב ש"לא היו ימים טובים"²³ כמוהו.

ג.

שבירת הקרדומות בחמשה עשר באב

על דברי רב מנשיא "וקרו ליה יום תבר מגל" יש גם כן שני פירושים: בעלי ה"תוספות"²⁴ מפרשים "שמונעים מלכרות עצים למערכה", וכך בפירוש רבינו גרשום²⁵ "מיכן ואילך אין צריכין המגל לכרות עצים"²⁶.

אך הרשב"ם²⁷ מפרש "שנשברו הקרדומות שאין צורך עוד בהם לחטוב עצים", ומפשטות לשונו מובן שמשמעותו של השם "תבר מגל" אינו בא רק לבטא שאין צורך לכרות עצים במגל²⁸, אלא המשמעות היא כפשוטה: שברו את ה"מגל", את הקרדום, וכך מובן גם מפירוש רש"י²⁹ המפרש "שבירת הגרזן".

וההכרח לפרש כך את דברי הגמרא מובן בפשטות [בנוסף לכך שהמשמעות הפשוטה של "תבר מגל" ולא "בטל" או "פסק"³⁰, היא "שבירת (הכלי) גרזן"]:

לפי הפירוש שבכינוי "יום תבר מגל" הכוונה היא

(22) ראה טור ורמ"א או"ח סתרי"ט ס"א. וראה שהש"ר פ"א, א(ט).
 תירו"ט הנ"ל הערה 19.
 (23) ראה רמ"א שם. וביש"ש שם (הובא בש"ך שם סק"ז) דסיום מס' הוה סעודת מצוה. ולהעיר מלשון היש"ש שם "וא"כ השלמת הספר אין לך מצוה גדולה מזו .. דאפילו מי שלא סיים מסכתא זו מצוה רבה שישמח עם המסיים" (הובא בש"ך שם).
 (24) תענית שם.
 (25) תענית שם.
 (26) וכ"ה בר"ח תענית שם, ובערוך ערך תבר. ועד"ז פי' בר"ג ב"ב שם: שהי' פוסק מגל מלכרות עצים למערכה.
 (27) ב"ב שם ע"ב ד"ה יום תבר מגל. וכ"ה בנמוק"י שם.
 (28) ראה ערוך השלם שם.
 (29) תענית שם.
 (30) ראה הלשונות בראשונים שם (הנ"ל הערה 26).
 (31) ראה חדא"ג מהרש"א (כ"ב שם) ד"ה ולא היו כורתין.
 (32) בתרו"ח כ"ב שם: נראה דמייתי ראי' מהא דרב מנשיא דעושין יו"ט בט"ו באב לפי שפוסקין בו מלכרות עצי מערכה דמדקרו ל' יום תבר מגל צ"ל דקרו ל' הכי לזכר וטעם היום טוב שעושין בו ביום דאי לאו הכי מאי נפק"מ ומאי רבותא דקרו ל' הכי. עיי"ש. ופירושו מתאים

(* ולהעיר דבנוגע למחבז נאמר (יתרו כ, כא) מחבז אדמה תנעה לי. שתהא תחילת נעשיתו לשמי (פרש"י שם. וראה מכילתא וצפנ"נ עה"ת שם. וש"י). וא"כ מקום לומר שכן נהגו גם בהמגל ל"מנשיא מצוה" (ראה לעיל הערה 35) השייכים למחבז. [ובפרט לפי מ"ש ברב"ד שם (וראה כ"ס"מ שם שכן ס"ל גם להרמב"ם. וראה שאר

ד.

חמשה עשר באב – כנגד תשעה באב

ויש לומר שההסבר לכך הוא: מאמרו של רשב"ג "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב..." מופיע בהמשך וכסיום לדברי המשנה³⁷ אודות תשעה באב, שזהו יום אבל, אשר במשך השנה אין עוד יום של הוי"פ משמחה ויום טוב כיום תשעה באב. ובקשר לכך ממשיכה המשנה ומסיימת בענין טוב, בקצה הנגדי, ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים"³⁸.

ולפי זה ניתן להבין שגם הטעמים של "לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב" הם ענינים המנוגדים והפוכים למאורעות שארעו בתשעה באב³⁹.

בפשטות מובן, שהטעמים "יום שכלו בו מתי מדבר", ביטול הגזירה⁴⁰ שלא להכנס לארץ ישראל, ו"יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה" מנוגדים לשני האירועים "בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ"⁴¹ "ובתשעה באב נלכדה ביתר".

ולגבי טעמים האחרים: הטעם הראשון שמציינת

הגמרא הוא "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה"⁴², התבטל המחסום של "לא תשוב נחלה ממטה למטה אחר"⁴³, אשר כתוצאה מכך "הותרו..."⁴⁴, מביא לעילוי ומעלה בכניסה ובהתיישבות בארץ⁴⁴, ולכן עשאוהו יום טוב.

ההסבר לכך הוא: כל עוד חל האיסור "לא תשוב נחלה..." כל חלק בארץ ישראל חייב להשאר אצל השבט שהוא ניתן לו מלכתחילה, הרי אז: לגבי חלק זה לא היתה לשבט בעלות מושלמת – כי הוא לא יכול היה להעביר זאת לשבט אחר⁴⁵.

לגבי שאר החלקים בארץ ישראל – אין לשבט קשר אתם בכלל, ואפילו לא אפשרות לבעלות, הוא אינו ראוי לבעלות על החלקים האחרים. לכל שבט היה רק חלקו המסויים⁴⁶.

כשבטל האיסור – חלה בעלות שלמה בחלקו של השבט, וכל אחד ואחד ראוי לבעלות בכל ארץ ישראל.

ויש לומר שזאת בדוגמת ומעין שני האופנים של בעלות בני ישראל על ארץ ישראל – באופן של ירושה ובאופן של מתנה⁴⁷: מצד הירושה, שסיומה הוא

(37 בגמ' הכל משנה אחת. ובמשניות "אמר רבן שמעון בן גמליאל" – במשנה בפ"ע.

(38 ראה גם (ובהבא לקמן) קרן אורה לסוף תענית.

(39 אף שבפועל זה דלא הי' יו"ט כט"ו באב היינו "שהי' יו"ט גדול בונן המקדש" (מג"א סי' קלא סקט"ו. השלמה לשו"ע אדה"ז שם ס"ח) – הרי גם עכשיו עכ"פ אין אומרים בו תחנון (שו"ע או"ח שם ס"ו). ולהעיר ממאירי למשנה כאן בסופו: כונת המשנה לבאר שאין להתיישב לרוב הצרות אבל כל אשר יענו אותנו כן נרבה בחיות ה' אתנו בלכתנו בדרך. וראה מראה כהן לסוף תענית מה שגרים בפסקי תוס' תענית (אות כא): אבל יו"ט כגון ט"ו באב לא בטלו (מגילת תענית). וראה צפע"ג דלקמן הערה 42.

(40 ראה ירושלמי שם (הובא בפרש"י תוס' ר"ח תענית שם. ועוד) דומה שביטל הקב"ה אותה הגזירה קשה מעלינו (ועד"ו באי"ד שם). וראה פי' ר"ת בתוד"ה יום שכלו (ב"ב שם).

(41 ואולי י"ל שלכן כפיה"מ להרמב"ם (וכן בריטב"א וכלבו סי' סב בשם הראב"ד. ועוד) הובא רק הטעם דיום שכלו בו מתי מדבר כטעם ליום שמחה, כי זהו דבר הראשון שאירע בט"ו באב ונעשה יום זכאי וזה גם שאר הדברים יתגלגלו ליום זה (ראה תענית כט, א). וראה מאירי כאן שהביא מתחלה רק טעם זה. ואח"כ הוסיף "פירושו בדרש", "פירושו בה עור" – שאר הטעמים שבגמרא.

(42 ראה תוד"ה יום שהותרו (תענית שם) "פירוש דהיינו יו"ט". ושק"ט בארוכה במפרשים בפ"י דברי התוס'. ומפרשים שמצד טעם זה הוא יו"ט (סתם) בשוה לשאר יו"ט, ושאר האמוראים מוסיפים טעמים

מה ש"לא היו ימים טובים כט"ו" – גדול משאר יו"ט (אלי' רבה סי' תקפ סק"י הובא בענף יוסף בע"י תענית (וראה עיון יעקב). מהר"ץ חיות שם. שו"ת פנים מאירות ח"ג ס"ז. וראה שו"ת חיים שאל סני"א. וראה גליוני הש"ס להר"י ענגל חגיגה כו, א. ובכ"מ). ובצפע"ג השלמה (טו), ג. הובא בצפע"ג כללי התהומ"צ ע' ח ס"ז): וזה ר"ל התוס' תענית כו' על ט"ו באב דהיינו יו"ט ר"ל היום גופא נעשה יו"ט ושוב לא שייך בטלה מגילת תענית כו' (וראה המשך לשונו – הובא לקמן הערה 58 בסופה). וראה שיחת ט"ו באב תשמ"ב.

(43 מסעי לו, ט. וראה בפרטיות בהמובא בנציקלופדי' שם בתחלתו אם עמדו והתירו או שקיבלו מתחלה שהאיסור ה' רק לדור ההוא. ואכ"מ.

(44 עפ"י המבואר בפנים מותרין מה שהקשה מחדא"ג ב"ב שם ובגבורת אר"י תענית שם.

(45 אף ש"ל שאין זה חסרון בבעלות אלא אר"י הוא דרביע עלי'. וצ"ע מאי בינייהו. – וראה לקמן בפנים.

(46 להעיר ממעלת דלא נתחלקה לשבטים (בעל ההפלאה בספרו פנים יפות (פינחס כו, ה). ועוד. וראה ג"כ ירוש' ב"ק פ"ז ה"ז (וראה ירוש' חגיגה פ"ג ה"ה) עה"פ שחבורה לה יחדיו – "עיר שמחברת ישראל זה לזה"). – שמוזה יש ללמוד למעלת שאף שנתחלקה אבל לא לגמרי. (47 ראה ירושלמי ב"ב פ"ח ה"ב. וראה צפע"ג עה"ת לך טו, ד"ח. אלא דשם מפרש דזהו החילוק דכיבוש ראשון וכיבוש שני. וראה לקו"ש (המתורגם) חט"ו ע' 107, 115 ואילך.

מפרשי הרמב"ם שם וצפע"ג לרמב"ם שם) דלא אסרה תורה כל עין אלא אצל מובה ה' אבל בעזרת נשים ובהר הבית (שנראה חזל ולא נתקדש – פרש"י סוטה מ. טנ"ב. ובכ"מ) מותר. ואכ"מ.

נגזרו על אבותינו שלא יכנסו לארץ, בכל זאת עיקר גזירת התענית בתשעה באב הוא עקב חורבן הבית אשר אירע ב⁵⁶.

ולכן סוברת הגמרא שהטעם העיקרי של "לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב" הוא היותו "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה", ענין הקשור לבנין וקיום הבית⁵⁷, שהוא ההיפך מחורבן הבית⁵⁸.

בחורבן הבית היו שני ענינים: חורבן הבית, שאין בית המקדש ומשום כך אין מתקיימות בו העבודות; טיבת החורבן – שבבית שני (אשר "חמיר לך"⁵⁹ מחורבן הבית הראשון), היה הגורם "מפני שהיתה בו שנאת חנם"⁶⁰.

והניגוד לשני ענינים אלו⁶¹ התרחש בחמשה עשר באב לפי הטעם⁶² "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה".

1 כשמחלקים אותה לגמרי לירושים, ההדגשה היא על
2 חלק מסויים לשבט מסויים⁴⁸. ומצד המתנה שבנתינת
3 ארץ ישראל, הרי להיפך – "כל הנותן בעין יפה נותן"⁴⁹,
4 נתן הכל, והנתינה היא בשלימותה⁵⁰. ואפילו כאשר
5 קיים האיסור של "לא תסוב נחלה" הרי זה רק בבחינת
6 "אריה הוא דרביע עליה"⁵¹.

7 ולכן מובן ששלימות הכניסה לארץ ישראל, שיש
8 בעלות מושלמת וזכות לבעלות לכל יהודי על כל ארץ
9 ישראל⁵², נתגלתה כאשר⁵³ "הותרו שבטים לבוא זה
10 בזה"⁵⁴.

ה.

קיום הבית על ידי כריתת העצים בניגוד לחורבן הבית למרות ש"חמשה דברים ארעו את אבותינו .. בתשעה באב"⁵⁵, והאירוע הראשון הוא "בתשעה באב

(58) ובפרט שיו"ט (גדול) בזמן בית שני הי' לאחרי (ובמילא תיקן) חורבן בית הא'. ולהעיר מהשק"ט ומחלוקת אם התענו בת"ב בימי בית שני (הובא ונסמן בלקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 451 הערה 43). וראה תר"ח ב"ב שם (תחלת לשונו נעתקה לעיל הערה 32): ועוד רב מנשה (מנשיא) לאחר החורבן היה .. ואמאי הוה קרי ליי בזמנו יום חבר מגל אי לאו כו'.

ולהעיר מטעם דרב מתנה "יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה" שהי' לאחרי חורבן הבית (ראה גבורת ארי תענית שם). ובצפ"ע שהובא בסוף הערה 42 ממש"ך: וא"ש מה דאמר שם טעם דנעשה לאחר חורבן ולא אמרינן כמו הך דר"ה דף י"ט קמייאת בטל כו' ועי' תוס' עירובין ד' מא ע"א גבי קרבן עצים ותענית ד' יב ובפסקי תוס' שם משמע דלא בטלה וע"ש בתוס'.

(59) שו"ע אור"ח סתקמ"ט ס"ב. וראה הערה 39. והערה שלפניו.

(60) יומא ט, ב.

(61) ולהטעם "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל" מודגש רק הפרט הב' – ענין האחדות ולהעיר דביהמ"ק (והמזבח) הוא בחלקו של בנימין דוקא (זבחים קיח, ב. ושי"ג).

(62) ועד"ז הוא בהטעם ד"יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל ואמר לאיזה שירצו יעלו":

גם בזה מודגש ב' הפרטים: א) ענין האחדות היפך סיבת החורבן, כי (נוסף ע"ז שאו יוכלו כל ישראל להתאחד גם עם אלה שהוכרחו לילך לפני העגלים אשר עשה ירבעם (מ"א יב, ל), הרי) העלי' לרגל היא ש"חוגגין אליו שלש פעמים בשנה" (רמב"ם ריש הל' בית הבחירה*) שהוא ענין של התאחדות דכל ישראל**. ב) הענין דעלי' לרגל "חוגגין אליו שלש פעמים בשנה" הוא חלק וגדר המצוה – המכוון דה"מצוה עשה לעשות בית לה" (כברמב"ם שם) – בנין ביהמ"ק. וראה לקמן הערה 70.

(48) להעיר מדין המוכר קברו או דרך קברו כו' באין בני משפחה וקוברים שם בעל כרחו משום פגם משפחה (ב"ב ק, ב. רמב"ם הל' מכירה ספכ"ד).

(49) ראה ב"ב נג, א. וש"נ.

(50) ולהעיר מצפ"ע השמטות להל' תרומה (סב, א): ועי' במכילתא פ' יתרו דל' נתנה על תנאי וברישו פ"א דקדושין וב"ב פ"ח לאחר שקראה אותה מתנה כו'. אך כך דא"י שייכא לישראל מחמת ב' דברים אחד מחמת ירושה ואחד מחמת דשייכא למין ישראל וזה לא יפקע לעולם.

(51) להעיר מביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג ח"ג פרשה כז, שכתב בדעת הבה"ג ורס"ג דלאו דלא תסוב נחלה נוהג לדורות ולכן מנהו במנין המצות (ורק הציווי "לאחד ממשפחת מטה אבי תהי' לאשה" (מסעי לו, ח) הותר ואינה נוהגת אלא בדור של באי הארץ) עיי"ש בארוכה [ושם (קסד, א ואילך) מביא ראי' מגמ' כאן (בתענית וב"ב) ממ"ש ר"י הטעם על היו"ט דט"ו באב יום שהותרו השבטים לבוא זה בזה. והוא שלא כפרש"י ורשב"ם ושאר מפרשים, כמ"ש שם בעצמון].

(52) וראה לקו"ש שם ע' 111 ואילך. וש"נ.

(53) אף שעצם הענין גם דמתנה ניתן כבר בימי אברהם. ואכ"מ.

(54) את"ל שזהו כענין הב' דבצפ"ע תרומות שם יומתק ביותר מה דהיו"ט בט"ו באב מצד זה דהותרו השבטים לבוא זה בזה, הוא בניגוד כו' לת"ב, כי ענין זה "דשייכא למין ישראל" לא פקע לעולם גם אחר ת"ב וחורבן הבית. וכמו דהענין דהותרו השבטים כפשוטו והיתר הסבת נחלה נמשך לאחר החורבן.

(55) משנה תענית כו, א.

(56) מאירי למשנה שם. וראה תוד"ה הואיל (ר"ה יח, ריש ע"ב).

(57) להעיר מחדא"ג במשנה תענית שם ד"ה וכה"א "ולפי ענינו נראה דאט"ו באב קאי שטעמי שמחתו אמרינן בגמרא תלויים בבנין המקדש". וראה אוצר בלום לע"י שם.

(* ועד"ז כתב בסהמ"צ מ"ע כ: ואליו תהי' ההליכה והעלי' לרגל והקבוץ בכל שנה. ושם שורש יב כתב: והוא שיהי' לנו בית מוכן יבאו אליו ויחוגו בו ובו תהי' ההקרבא ובו יהי' הקבוץ במועדים. וראה הלשון בהוצאות הר"ח העליר והר"י קאפז.

(** ראה חגיגה כו, א (פ"י ר"ח שם). וירושלמי ת"ל (הערה 46). גליוני הש"ס חגיגה שם.

ובכך מוכן הסברו של רבי אליעזר הגדול: "מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה" – אין עצים הראויים למערכה, ולפיכך מובנת חשיבותה הגדולה של כריתת העצים הנשלמת עד ט"ו באב⁶⁸.

ולכן מוכן, שבכך מושגת השלימות של (בנין ה) בית המקדש: ביהמ"ק נבנה כדי שיהא "בית לה" מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות⁶⁹ – וזה נעשה אפשרי ומושלם דוקא בחמשה עשר באב, שאז מסיימים לכרות את העצים למערכה, ועל ידי כך זהו "בית לה" מוכן להיות מקריבים בו קרבנות", מוכנים גם העצים להקרבת הקרבנות עד חודש ניסן שלאחר מכן⁷⁰.

ז.

"תבר מגל" – שלימות תכלית בניית בית המקדש על כך מוסיף רב מנשיא "וקרו ליה יום תבר מגל", שעל ידי הפסקת כריתת העצים למערכה מתחדש ענין עמוק יותר בשלימות של בנין הבית, בנוסף לכך שעל ידי ה"מצוה גדולה" נעשה "בית לה" מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות!

לגבי איסור נגיעת ברזל באבני המזבח, שבעקבות זאת האבן נפסלת ואסור לבנות בה מזבח, נאמר במשנה⁷¹ "שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם".

ולכך מתכוון רב מנשיא בהוסיפו (לפי פירוש רש"י ורשב"ם) את הענין של "תבר מגל" – "שבירת הגרזן (של ברזל)": מעלתו של ט"ו באב, כאשר "פסקו לכרות עצים למערכה", אינה רק בעשיית הכשר מצוה, בפשטות (שמשום כך לא השתמשו במגל לצרכי חולין

ו.

כריתת העצים – צדקה גדולה

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר דיוק נוסף בענין זה: לשם מה צריכה הגמרא להביא כאן את ההוכחה "דתניא רבי אליעזר הגדול אומר מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה" – לשם מה⁶³ חשובה בעניננו הסיבה להפסקת כריתת העצים למערכה? ובמיוחד כאשר הדבר מקשה יותר להבנת הטעם לשמחה על הפסקה בכריתת העצים, שהרי עשו זאת באיין-ברייה, וכפי שהוסבר לעיל.

ההסבר לכך הוא, שהיא הנותנת: כריתת העצים למערכה איפשרה את הקרבת כל סוגי הקרבנות במשך כל השנה – הן קרבנות יחיד, שכל אחד בנפרד צריך להביא עקב חובתו או נדרו או בנדבה, והן קרבנות ציבור של כלל ישראל, שלכל יהודי יש חלק בהם⁶⁴, וגם היחיד מתכפר בהתאם לסוגי קרבנות הצבור הללו⁶⁵.

כלומר, פעולת כריתת העצים היא במהותה מצות צדקה, אשר "שקולה כנגד כל המצוות ובכל תלמוד ירושלמי היא נקראת בשם מצוה סתם"⁶⁶, ובמיוחד כאשר מקיימים זאת באופן הנעלה ביותר⁶⁷, שאז זוהי מצוה גדולה יותר.

וצדקה – בענין הקרבנות

גדולתה של צדקה זו היא הן בכמות – שזוהי צדקה עבור כל יחיד ועבור כלל ישראל, ומאפשרת את הקרבת קרבנות היחיד והצבור. והן גדולה באיכות, סוג אחר של צדקה, כי לולא כריתת העצים עד ט"ו באב אין לאחר מכן עצים הראויים למערכה.

(63) ראה לעיל הערה 5, 8 הגירסא באיכ"ר.

(64) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"י"ז ע' 30 הערה 47. וש"נ.

(65) ראה ריש מס' שבועות במשנה. במדב"ר פכ"א, כא. וש"נ.

(66) תניא פל"ז (מח, ב). ושם "מפני שהיא עיקר המצות מעשיות ועולה על כולנה".

(67) גם כפשוטו אלו שכרתו עצים למערכה והביאו ללשכה הרי"ז ברוגמת א' ממעלות הכי גדולות בצדקה "ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח כו' כגון לשכת חשאים שהיתה במקדש כו'" (רמב"ם הל' מת"ע פ"י ה"ח).

(68) ראה גם לקו"ש ח"ד [המתורגם] (ע' 85 ואילך), ח"ט [המתורגם] (ע' 91 ואילך), לענין נדבת עצים בט"ו באב, כ"ף בו וכו' שבמשנה תענית שם.

(69) רמב"ם ריש הל' בית הבחירה.

(70) ואף שגם בהטעם ש"יום שביטל כו' שלא יעלו ישראל לרגל" מודגשים ב' הענינים (כנ"ל הערה 62), מ"מ בהטעם ד"יום שפסקו מלכרות עצים למערכה" מודגש א) ענין האחדות – היפך דשנאת חנם ביותר, כנ"ל בפנים. ב) גם ענין דבנין הבית מודגש יותר, כי: 1) כריתת והכנת עצים למערכה הוא מעשה בפועל וחלק מהמערכה והקרבת הקרבנות*. 2) ענין הא' שבהמ"ע הוא "לעשות בית לה" מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, ואח"כ ממשיך "יחוגגין אליו שלש פעמים בשנה". ועוד ועיקר, גם השלימות דחוגגין שצ"ל עולת ראי' – ולא יראו פני ריקם** – בא ע"י כריתת עצם למערכה כו'.

(71) מדות פ"ג מ"ד. מכילתא ופרש"י יתרו כ, כב. וראה חינוך מצוה מ.

(* משא"כ יום שביטל.. שלא יעלו ישראל לרגל: א) שלא הי' בזה פעולה (ושייכות לבנין הבית). ב) "אמר לאיזה שירצו יעלו". וגלו ישראל בימיו "על ידי ששטמ את הקולד מצאורו ותלוי בצואר הרבים לא אמר כל עמא יסקון אלא מאן דבעי מיוסק יוסק" (ירושלמי תענית שם. איכ"ר שם). (** והבא ולא הביא עולה לא דין שלא עשה מ"ע אלא עובר על ל"ת שנאמר ולא יראו פני ריקם (רמב"ם הל' חגיגה בתחלתו).

בהמשך – רוקדות כולן במחול אחד, בשלום ובאחדות. ויותר מכך: הן היו לבושות אז "בכלי לבן שאולין שלא לבייש⁷⁷ את מי שאין לו", כפי שממשיכה הגמרא⁷⁸ ומפרטת את הסדר: בת מלך שואלת מבת כהן גדול בת כהן גדול מבת סגן... וכך מתבטאת יותר השלימות של השלום והאחדות עד שבת המשתייכת לשכבה גבוהה "שואלת" – מבקשת ומקבלת ממי ששייכת, לכאורה, לשכבה נמוכה יותר.

ובאותו ענין מסתיימת המסכת: עתיד הקדוש־ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר⁷⁹ ואמר ביום ההוא... – אז תהא שלימות של האחדות וההתכללות של כל ישראל ביחד – ועמך כולם צדיקים, כפי שהוסבר בהרחבה במקום אחר⁸⁰.

"ביום ההוא" שלעתיד לבוא יהא "תבר מגל", בכל העולם כולו "וכתתו חרבותם לאתים... לא ישא גוי אל גוי חרב"⁸¹, ויקייים בשלימות היעוד "להאריך ימיו של אדם"⁸² – אתם קרויים אדם⁸³ – אריכות ימים ושנים בזמן תחיית המתים⁸⁴ לעתיד לבוא⁸⁵, אצל "כל ישראל" אשר "יש להם חלק לעולם הבא"⁸⁶ שנאמר⁸⁷ ועמך כולם צדיקים, כך שכל ישראל יטלו חלק ב"מחול לצדיקים" אשר "עתיד הקדוש־ברוך הוא לעשות".

במהרה בימינו ממש.

(משיחות ט"ו וכ' מנ"א תשל"ט)

1 והוא "בטל"), ואף לא רק בהיותה במהותה מצוה
2 גדולה של צדקה ובאמצעותה נעשה "בית לה" מוכן
3 להיות מקריבים בו הקרבנות, אלא יותר מכך: זו היתה
4 גם השלמת והגשמת המטרה של בנית הבית והמזבח
5 והקרבת הקרבנות⁷² – תכליתו של המזבח, ש"נברא
6 להאריך ימיו של אדם" על ידי הקרבת הקרבנות עליו
7 הושלמה והתבטאה ביום זה ובסיום כריתת העצים (לפני
8 הבאת העצים במקדש על המערכה בכל הימים עד
9 ניסן), בכך ש"תבר מגל" – "נשברו הקרדומות". כלומר,
10 כבר אז, בט"ו באב, מגיעים לידי כך ששוכרים ומבטלים
11 את ההיפך מהמזבח והקרבת הקרבנות, ברזל אשר נברא
12 לקצר ימיו של אדם⁷³.

13 ולכן שברו את הקרדום העשוי ברזל⁷⁴, כפשוטו:
14 מכיון שמאז והלאה, אין הוא משמש לכריתת העצים
15 למערכה למזבח ונשארה בו רק התכונה הפוכה, שהוא
16 נברא לקצר ימיו של אדם – לפיכך מן הראוי לשברו⁷⁵.

ח.

האחדות במחול של ט"ו באב

לפי כל האמור לעיל, שמהותו של יום טוב חמשה עשר באב הוא האחדות⁷⁶ בין ישראל – ההיפך, התיקון והביטול של שנאת חנם אשר גרמה לחורבן – מובן, מדוע נחוג יום זה בכך ש"בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים"⁷⁷, בלי להתחשב בהבדלים שביניהן – יפיוות, מיוחסות, מכווערות, כפי שמפרטת הברייתא⁷⁸

(80) לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 93 ואילך.

(81) ישע"י, ב, ד.

(82) להעיר מהסיום בתחומא יתרו בסופו.

(83) יבמות סא, רע"א.

(84) ועפ"ז יש לקשר הסיום לתחלת המס' "מוזכירין גבורת גשמים בתחיית המתים", ד"מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבועה בתחיית המתים" (תענית ז, רע"א). ובירושלמי תענית בתחלתו: כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירדת גשמים חיים לעולם. ולהעיר מדב"ר פ' תבוא (פ"ז, ז) דביום ירדת גשמים כולם שמחים (וד"ה במד"ר פ' תבוא – ש"ת תרכ"ח ס"ו"ס המאמרים תרכ"ז).

וראה ריטב"א בתחלת המס'. טור או"ח סי' קיד. וש"ע אדה"ז שם. (85) כי אף שנאמר "והוא יושב ביניהם בגן עדן", הרי מפשטות הלשון "ענתי הקב"ה לעשות מחול" וכן מהכתוב שהביא "ואמר ביום ההוא" (ראה שמור"ד ספכ"ג) אולי יש לומר שהמדובר לעת"ל בעוה"ב, אחר התחי' שגם אז יהי' מקום דג"ע בעולם. וראה לקו"ת ואתחנן ז, ב. לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 154 הערה 44. לקמן ע' 79 הערה 76.

(86) סנהדרין ר"פ חלק.

(87) ישע"י, ס, כא.

(72) להעיר מדעת ר"א (שבת קל, א) ד"כורתין עצים (בשבת) לעשות פחמים לעשות ברזל" שבביל איזמל למילה. ולהעיר מהמבואר במ"א (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"י ע' 200 ואילך. ובכ"מ) בגדרי הכשר מצוה ופעולה המוכרחת למצוה וכיו"ב שנעשה מעין החשיבות וגדר המצוה. (73) עפ"ז יומתק יותר ההמשך בגמ' "מכאן ואילך דמוסין (יוסיף חיים על חיי) דלא יוסף כו".

(74) וצ"ע בלשון הרשב"ם "שנשברו הקרדומות", כאילו נשברו מעצמם. משא"כ בלשון רש"י תענית "שבירת הגרון".

(75) ובמילא אין בזה משום כל תשחית, שהוא רק "כשעושה דרך השחתה וקלקול" (שו"ע אדה"ז חלק חו"מ ה' שמירת גוי'ג ובל תשחית ס"ט).

(76) וכמודגש גם ב"זמן עצי הכהנים והעם (שמתנדבים עצים .. והיו מקריבים קרבן אותו היום – רש"י שם) כו' בחמשה עשר בו (באב) בני תתאו בן יהודה ועממם כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבטו ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות" (משנה תענית כו, א).

(77) במשנה שם ע"ב.

(78) לא, א.

(79) ישע"י, כה, ט.

ילקוט לוי יצחק על התורה

בר' וברי' ומשלח ברכותיו לאד' עד שיכלו שפתותיהם מלומר די"ז, שזהו"ע של חסד.

ובנוגע להשייכות דדם לענין הדין – הרי, גם לדעת ר' אבא עיקר ענין המזוזה הוא (לא דין, אלא) רחמים ושמירה לבני, "חס קב"ה על בניו . . לנטרא לך", ולכן, קרוב יותר לפרש שקאי על שם שד"י, ר"ת שומר דלתות ישראל, שבו מודגש בגלוי ענין השמירה, וכן על והי' שבפנים (כנגד שד"י שבחוץ), אותיות הוי', ששם הוי' הוא מדת הרחמים.

ב. ויש להוסיף בהיתרון שבפירוש אאמו"ר ש"שמי קאי על השם שדי שבחוץ המזוזה" או "על והי"ה שמבפנים ושדי שמבחוץ":

המקור להשמירה ע"י כתיבת שם שד"י מבחוץ למזוזה (שלא מצינו זה בנמרא) הוא – מאמרו של ר' אבא בזהר פ' ואתחנן: "אמר קב"ה לישראל . . אתון תהוון זמינין בבתיכון וניימי בערסיכון ואנא אהא נטיר לכו לבר . . בשעתא דאינון זינין בישין קריבין לפתחא דב"נ זקפן רישא ומסתכלן בשמא קדישא דאתחזי לבר דאיהו שדי . . מני' דחלקין וערקין ולא קריבין לפתחא". ומוסיף, "והי' שמא קדישא מתתא לעילא ועל דא שדי אתרשים מלבר לקבלי שמא דא והי"ה מלגאו שד"י מלבר למהוי נטיר ב"נ מכל סטרין מלגאו ומלבר".

ולכן, מסתבר לומר, שפירוש דברי ר' אבא בפרשתנו "כתוב שמי ושוי לפתחך" הוא בהתאם לדבריו (ושיטתו) בפ' ואתחנן ש"כתוב שמי" קאי על שם שד"י שהוא השומר, ועל והי"ה שבפנים ושד"י שבחוץ – כפירוש אאמו"ר, שלפירוש זה תוכן ב' המאמרים של ר' אבא הוא **בשזה**.

תורת מנחם – תפארת לוי יצחק שמות טימן 95

(7) שערי אורה (להר"י גיקטלייא) תחלת שער שני. וראה בארוכה אורה"ת וארא ע' קלד ואילך.

(8) רסו, א. וראה ב"י לטאו"ח סרפ"ח: ענין כתיבת שד"י מפורש בספר הזוהר כו'.

שמות יב, כג – ועבר ה' לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' אל הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף

אאמו"ר כותב ש"לכאורה קרוב יותר לפרש ששמי קאי על השם שדי שבחוץ המזוזה . . גם יורמו בשמי על והי"ה (אותיות הוי') שמבפנים ושדי שמבחוץ" – כיון שפירוש זה מתאים יותר לדיוק לשון הזהר (בהתאם לדרכו של אאמו"ר) "כתוב שמי ושוי לפתחך", כפי שמבאר בפרטיות.

ובביאור ההתאמה עם המשך דברי הזהר – הן בנוגע להשייכות להמשקוף ושתי המזוזות, והן בנוגע לדעת ר' אבא שהדם קשור גם עם ענין הדין – יש לומר:

בנוגע להשייכות למשקוף ושתי המזוזות ("תלת סטרין") – ידוע ששם שד"י הוא בספירת היסוד¹, וכיון שיסוד נקרא "כל" ("כי כל בשמים ובארץ")² שכולל כל הספירות שלפניו³, נכללים בו גם חסד וגבורה, נצח והוד – קו הימין וקו השמאל (שתי המזוזות)⁴.

ויזומתק יותר ע"פ המבואר במדרשי הז"ל בפירוש שם שד"י – "שאמרתי לעולמי די"⁵, שזהו"ע של הגבלה, בחי' הגבורה⁶, וביחד עם זה, "מדת א-ל שדי הוא נותן מזון לכל

(1) כנ"ל הערה 10. וראה לקוטי לוי"ז, הערות לזהר בראשית ע' מא. קלד. קנא. רלט. ועוד.

(2) דברי הימים-א כט, יא.

(3) ראה סה"מ תש"י ריש ע' 121. ספר הלכותים (דא"ח להצ"צ) ערך כל (ע' קכו ואילך). וש"נ.

(4) ראה גם תקו"ז תכ"ב (סו, א): "בהאי רשימו דמזוזה דאיהו שדי מלבר הוי' מלגאו . . שדי הא אוקמוה ש' תלת אבהן דאינון תרין דרועין וגופא, אלין אינון תלת ענפין דשי"ן כו".

(5) חגיגה יב, א. זח"ג רנא, ב.

(6) ראה גם לקוטי לוי"ז צ' שם ע' קנא: "הגבורות שביסוד הוא שם שד"י. שפירוש שד"י הוא שאמר לעולמי די, הנה די הוא מצד הגבורות כמו שהם ביסוד".

ילקוט גאולה ומשיח

ג, כג – ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר

רמזים שביקש משה ליכנס לא"י כדי שיהי' השם והכסא שלם וכמו שיהי' לע"ל וכו'

הנה מלחמת עמלק' היא מצוה אחת שצוה הקב"ה לישראל בכניסתן לארץ מוג' מצות (סנהדרין כ:), שסימנם מצות ה' 'ברה מאירת' עינים (תהלים יט, ט), בר"ת מן 'ברה מאירת' עינים, נרמזין ג' מצות אלו שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ, דהיינו ב' של בר"ה 'בנין בית המקדש, מ' של מאירת למנות להם 'מלך, ע' של עיני"ם מלחמת עמלק, וסימנם מב"ע, נוטריקון 'מושל בגבורתו' עולם (שם סו, ז), והי' חושב שיקיים שלשתן 'משה' בן 'עמרם, אבל באמת שלא יתקיימו עד שיבא 'מנחם' בן 'עמיאל וכו'.

ויודע (תנחומא תצא סימן יא) שאין השם מלא אלא במחיית זרעו של עמלק. ולכן נתאוה משה לכניסת ארץ ישראל ולהשלים השם והכסא, וג' מצות אלו שנצטוו הם להשלים ג' אותיות שחסרים מכס יה, דהיינו בבנין בית המקדש ישלימו אות א' של כסא, כי שמה ישבו כסאות למשפט (תהלים קכב, ו), ובית המקדש הוא כסא ה', כמו שכתוב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו (ירמ' יז [יב]), רצה לומר מקום המקדש הוא כסא כבוד, נמצא שבבנין של בית המקדש נשלם אות א' של כסא. ובמינוי מלך נשלם אות ה' מן השם, כי הוצרך המלך להיות ממלכות בית דוד שהוא מלכות שמים ה' אחרונה של השם, כמ"ש דוד כי בכה ארוץ גדוד (תהלים יח [ל]), אמר בכה בתוספת ה'. ובמחיית זרעו של עמלק שפגם באות ברית שהיא רזא דו' גוף וברית חשבינן חד, הרי שבג' מצות אלו יושלם התיקון של השם והכסא.

ולכן אמר משה ואתחנן אל ה' בעת ההיא, ר"ל שרצה

לתקן באותו עת מה שצוה הקב"ה לאמר לדורות, ההוא כתיב, ר"ת אותן אותיות החסרים מן השם שהוא ה"ו, ומן הכסא שהוא א', רצה הוא לתקן עתה, ולפי שאי אפשר להכרית זרעו של עמלק אלא מי שיניקתו משם של ב"ן שהוא בעולם העשיי, כי עמלק הוא יסוד כל"ב, ולכן הוא מאמין בצורת כלב, ולכן נקרא עמלק כדאיתא במדרש (שמו"ר פרשה ס"ה, תנחומא תצא סי' ט) עם שלקק בכלב? וכו'. ולכן התחיל משה בכאן מאחר שאתה החלות להראות לי להלחם עם עמלק, כמ"ש אנכי נצב על ראש הגבעה (שמות יז [ט]) וכו'.

ומי שמתחיל במצוה ראוי לגמור כדאיתא (בסוטה דף יג ע"ב), את ידך החזקה שראוי לסייע אל המצוה שנשבעת שם בידך החזקה, כמ"ש כי יד על כס יה (שמות יז [טז]), גם שם הראה לו ידו החזקה כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל. לכן סיים אשר מי אל בשמים ובארץ, הזכיר כאן שמים וארץ, בסוד כה אמר י"י 'השמים כסאי' והארץ 'הדום רגלי' (ישעי' סו, א), תסתכל תמן ותמצא שם מלא בראשי אתון והכסא באמצע, כה אמר י"י 'השמים ראשי תיבות י"ה', והארץ 'הדום ראשי תיבות ו"ה, והכסא באמצע וכו'.

השיב הקב"ה רב לך, אתה חושב להלחם בעמלק לפי שיניקתם מן שם של ב"ן³ שקראתי אותך בן ביתי, אבל הגדולה שלך היא בסוד של מ"ה שהוא יותר גבוה מן שם של ב"ן, כמ"ש מה שם בנו (משליל [ד]) שהוא משה (זוהר ח"ב קצ"ז ע"א), לכן אל תוסף דבר, אבל צו את יהושע שהוא ישלים מלחמות עמלק מדור דור, מדורו של שאול שיניקתו מן שם ב"ן, לדורו של מרדכי שהי' גם כן משבט בנימין (מגילה י"ב ע"ב), דתמן שם של ב"ן, לכן חזקה"ו ואמצה"ו בגימטריא מרדכי".

מגלה עמוקות אופן קמ

(2) כל"ב בגי' ב"ן ע"ש.

(3) עיין באריכות בפנים הספר שעמלק סוד כל"ב בגי' ב"ן.

(1) מלחמת עמלק... מוצת... שסימנם מצות ה' ברה מאירת עינים וכו': עיין בזה רשימות.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' 1

6 שדעתו שאין ברירה. הגמרא מביאה עוד שיטות בדין זה של 'מה
7 היא באותן הימים: 'הגנו רבנן, ימים שבימים, בעלה זכאי, במציאתה
8 ובמעשה ידיה, ובתפירת נדריה, ואם מתה היא לפניו, הרי הוא
9 יורשה

1 הדבר שלא היתה גרושה באותה שעה אלא אשת איש והבא
2 עליה חייב חטאת. ולדעת רבי יוסי, כיון שמשעת נתינת הגט כל
3 שעה היא בספק שמא היא השעה הסמוכה למיתתו, הבא עליה
4 הרי הוא כבא על ספק אשת איש שחייב אשם תלוי, ולא אומרים
5 לאחר זמן, הוברר הדבר שלא היתה גרושה באותה שעה, כיון

חומש יומי

פרשת ואתחנן

~ יום ראשון ה' מנחם-אב ~

כג וציליתי קדם יי בעדנא ההיא למימר :

ג (כג) ואתחנן אליהוה בעת ההוא לאמר:

מעשרה לשונות שנקראת תפלה, פדאיתא בספריי. בעת ההוא • לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג, דמיתי שמא התר הנדר (ספרי). לאמר • זה אחד משלשה מקומות שאמר משה לפני המקום: איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי, אם לאו.

כש"כ ואתחנן • אין חנוון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם, אף-על-פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר לו (שמות לג): "וחנתי את-אשר אחן", אמר לו בלשון "ואתחנן". דבר אחר: זה אחד

כד יי אלהים את שריתא לאחזאה ית עבדך ית רבוך וית ידך תקפמא די את הוא אלהא דשכנתך בשמיא מלעלא ושלטי בארעא ולית דיעבד כעובדיך וכגברתך :

(כד) אדני יהוה אתה החלות להראות את-עבדך את-גדלך ואת-ידך החזקה אשר מי-אל בשמים ובארץ אשר-יעשה כמעשיך וכגבורתך:

ברחמים את מדת הדין החזקה. אשר מי-אל וגו'. אינך דומה למלך בשר-ודם, שיש לו יועצים וסנקטורין הממחין בידו פשרוזה לעשות חסד ולעבר על מדותיו. אתה, אין מי ימחה בידך אם תמחל לי ותבטל גזרתך. ולפי פשוטו: "אתה החלות להראות את עבדך", מלחמת סיחון ועוג, פדכתבי (ברבים ב): "ראה החלתי תת לפניך", הראני מלחמת שלשים ואחד מלכים.

כש"כ ה' אלהים • רחום בדין. אתה החלות להראות את-עבדך • (שם) פתח, להיות עומד ומתפלל, אף-על-פי שנגזרה גזרה. אמר לו: ממך למדתי, שאמרת לי (שמות לב): "ועתה, הניחה לי", וכי תופס הייתי בך? אלא לפתח פתח, שבי הנה תלוי להתפלל עליהם, כמו-כן הייתי סבור לעשות עכשו. את-גדלך • זו מדת טובך, וכן הוא אומר (במדבר יד): "ועתה גדל נא כח ה'". ואת-ידך • זו מינדך שהיא פשוטה לכל באי עולם. החזקה • שאתה כובש

כה אעבר פען ואחזי ית ארעא טבתא די בעברא דירדנא טווא טבא הדין וביית מקדשא :

(כה) אעברה-נא ואראה את-הארץ הטובה אשר בעבר הירדן הנה הטוב הזה והלבנון:

כש"כ אעברה-נא • אין נא אלא לשון בקשה. הנה הטוב הזה • זו ירושלים. והלבנון • (יומא לט) זה בית המקדש.

המקדש.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ששם החיות יבגי אדם: כמעשיך. שהם פולם בכחמה: וכגבורתך. ביכלת וטעם זו הפרשה לחבב את ארץ ישראל ואם הארץ תהיה חביבה ישמרו מצות השם שלא יגלו ממנה: תורה כה

מהחכמים אתה החלות להראות את גדלך בשמים ובארץ כמעשי שנוהג העולם כם: ואת ידך החזקה. באותות שנעשו על ידו עד שנודע בעולם כי אין אל כי אם הוא לבדו והטעם תקיף בשמים ששם המלאכים והצבא ובארץ

כג) ואתחנן. הטעם וכבר התחננתי כי באשר הזכיר יהושע ואמר צויתיו בעבור כי אינני עובר עמכם כי התחננתי לשם לעבור עמכם בעבור כי לגדולת השם אין חקר וחדשים לבקרים רבה אמנתך: תורה כד (כד) אתה החלות. אמר חכם

~ נקודות משיחות קודש ~

רצון משה להכנס לארץ

חלק כ"ו עמוד 4.

ומשעם זה, איתא בספרים (מגלה עמוקות אופן קפה, ועוד) שאם משה היה מכניס את בני ישראל לארץ, לא היה שניף עגנון של גלות וכו', והיתה זו ישיבה נצחית לעולם, כיון שמעשה ידיו נצחיים.

וזהו תכן בקשתו של משה "שיתקומו בלן (כל המצות) על ידי", דבבקשתו זו לא בקש אנפשיה "אכנס לארץ כדי שאני אקים את כל המצות", דלטובת עצמו קא מבעי?. אלא טעם רצונו לכנס אל הארץ, הוא בכדי ש"המצות] תקומו על ידו", היינו שחפצו היה שהמצות תקומו בארץ ישראל מכחו שלו, וכן יהיו קיימים לעולם, ללא כל הפסק של גלות.

(על-פי שיחת ליל ד' דחול-המועד סוכות תשמ"ו - מותר לקראת שבת')

אעפ"ה נא וראה את-הארץ הטובה (ג, כה)

בגמרא (סוטה יד, א) אמרו: "מפני מה נתאנה משה רבנו לכנס לארץ ישראל? וכי לאכול מפרה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כן אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל, ואין מתקומו אלא בארץ ישראל. אכנס אני לארץ כדי שיתקומו בלן (כל המצות) על ידי". והנה, דייק הלשון "שיתקומו בלן על ידי" תמוה, דלכאורה תהיה-ליה-למימר "שאקים את בלם". והבאור בזה:

ידוע שמדתו של משה רבנו היא מדת האמת, כדאיתא במדרש (שמות רבה ה, ט) "אמת זה משה", שמדה זו מורה על נצחיות וקביעות. ולכן 'מעשה ידי משה נצחיים' המה, ללא כל שנוי. וכנגמר בגמרא (סוטה ט, א) "משה ודוד לא שלטו שונאיהם במעשיהם" (ראה גם לקוטי-שיחות

כוונה רצונו מן קדם יי עלי בדילכוון ולא קביל מני ואמר יי לי סגי לך לא תוסף למללא קדמי עוד בפתגמא הדין:

ויתעבר יהוה בל למענכם ולא שמע אלי ויאמר יהוה אלי רב-לך אל-תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה:

רב-לך • (ספרי) שלא יאמרו: הרב כמה קשה, והתלמיד כמה סרבן ומפציר. דבר אחר: "רב-לך", הרבה מזה שמור לך, רב-טוב הצפון לך.

כש"כ ויתעבר ה' • (ספרי) נתמלא חמה. למענכם • בשבילכם, אתם גרמתם לי. וכן הוא אומר (תהלים קו): "ויקציפו על-מי מריבה וירע למשה בעבורם".

כו סק לריש רמתא וזקוף עיניך למערבא ולצפונא ולדרומא ולמדינתא וחזי בעיניך ארי לא תעבר ית ירדנא הדין:

עלה • ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך בילא תעבר את-הירדן הזה:

כש"כ וראה בעיניך • בקשת ממני: "וראה את הארץ הטובה". אני מראה לך את פלה, שנאמר (דברים לה): "ויראהו ה' את כל הארץ".

כח ופקד ית יהושע ותקפיה ואלמיהי ארי הוא יעבר קדם עמא הדין והוא יחסן יתהון ית ארעא די תחזי:

וצו את-יהושע וחזקוהו ואמצהו ביהוא יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את-הארץ אשר תראה:

אבן עזרא על תורה - מהורות בלום, אברמוביץ

כו) עלה ראש הפסגה. הוא הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה: תורה כח

הָעַם אֶל הָעֵי, וְהוּא יִשָּׁב: "וַיִּכְפוּ מֵהֶם אֲנָשִׁי הָעֵי וְגו'" וְכִינֹן שֶׁנֶּפֶל עַל פְּנָיו, אָמַר לוֹ: "קָם לָךְ", 'קָם לָךְ' כְּתִיב, אֵתָהּ הוּא הַעוֹמֵד בְּמִקוּמָךְ וּמְשַׁלַּח אֶת בְּנֵי לְמַלְחָמָה, "לָמָּה זֶה אֵתָהּ נוֹפֵל עַל פְּנֶיךָ", 'לֹא כָךְ אָמַרְתִּי לְמֹשֶׁה רַבְּךָ: אִם הוּא עוֹבֵר, עוֹבְרִין. וְאִם לֹא, אִין עוֹבְרִין'?!.

כִּי־ וַיִּצוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ • עַל הַטְּרָחוֹת וְעַל הַמְּשָׁאוֹת וְעַל הַמְּרִיבוֹת. וְחִזְקָהוּ וְאַמְצָהוּ • בְּדַבְּרֶךָ, שְׁלֹא יֵרָךְ לְבוֹ לומר: 'כְּשֶׁם שֶׁנֶּעֱנֶשׂ רַבִּי עֲלֵיהֶם, כִּךָ סוֹפִי לִיעֲנֶשׂ עֲלֵיהֶם! מְבִטִּיחוּ אֲנִי, כִּי הוּא יַעֲבֹר וְהוּא יִנְחִיל. כִּי־הוּא יַעֲבֹר • אִם יַעֲבֹר לְפָנֵיהֶם יִנְחִלוּ, וְאִם לֹא, לֹא יִנְחִלוּ. וְכֵן אֵתָהּ מוֹצֵא כְּשֶׁשַּׁלַּח מִן

כט ויתבנא בגילתא לקבל בית פעור:

פ (כט) וַנִּשָּׁב בְּגֵיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר: פ

כִּי־ וַנִּשָּׁב בְּגֵיא וְגו' • (ספרי) וְנִצְמַדְתֶּם לְעִבּוֹדַת אֱלִילִים, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, שְׁמַע אֶל־הַחֲקִים", וְהַפֵּל מִחוּל לָךְ, וְאַנִּי לֹא זְכִיתִי לְמַחֵל לִי.

א וּכְעַן יִשְׂרָאֵל שְׁמַע לְקוֹמֵיָא וְלְדִינֵיָא דִּי אָנָּא מְאַלְף יְתִכּוֹן לְמַעַבְד פְּדִיל דְּתִיחּוּן וְתִיתּוּן וְתִירְתּוּן יְת אֲרַעָא דִּי יִי אֱלֹהָא דְאַבְהַתְכּוֹן יְהֵב לְכוּן:

ד (א) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֲקִים וְאֶל־הַמְּשֻׁפְּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבְאַתֶּם וַיִּרְשַׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם:

ב לֹא תוֹסְפוּן עַל פְּתֻמָּא דִּי אָנָּא מְפַקֵּד יְתִכּוֹן וְלֹא תִמְנַעֵן מִנְּהָ לְמַטַּר יְת פְּקוּדֵיָא דִּי אֱלֹהֵכּוֹן דִּי אָנָּא מְפַקֵּד יְתִכּוֹן:

ב (ב) לֹא תוֹסְפוּ עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרַעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם:

כִּי־ לֹא תוֹסְפוּ • (ספרי שם) כְּגוֹן: חֲמֵשׁ פְּרָשִׁיּוֹת בְּתַפְלִין, חֲמֵשֶׁת מִינֵין בְּלוּלִב וְחֲמֵשׁ צִיצִיּוֹת, וְכֵן "לֹא תִגְרַעוּ".

~ נקודות משיחות קודש ~

הוּא אֶחָד פְּחוֹת מִרְמ"ח, וּמִט"ר הוּא אֶחָד יוֹתֵר מִרְמ"ח, וְהַסְפָּה שׁוֹמֵרֵת הֵן מִפְּנֵי זֶרֶם, — "לֹא תִגְרַעוּ", וְהֵן מִפְּנֵי מִט"ר — "לֹא תוֹסְפוּ".
(שיחת שמחת בית השואבה תשי"ד - תורת מנחם התועודויות י עמ' 61)

לֹא תוֹסְפוּ וְלֹא תִגְרַעוּ (ד, ב) שְׁמַעְתִּי מֵאֲמוֹר"ר וְי"ל, שְׁמִצּוֹת סָפָה רוֹמְזוֹת עַל שְׁלֵמוֹת הַקִּיּוּם שֶׁל רְמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ שְׁכָתוּב (ישעיה ד, ו) וְסָפָה תִהְיֶה . . . לְמַחְסֵה וּלְמַסְתוֹר מִזָּרֵם וּמִמְטָר: זֶרֶם

ג עֵינֵיכֶם חֲזָן יְת דִּי עֵבֵד יִי כְּבַעַל פְּעוֹר אַרְי פֵּל גְּבֵרָא דִּי אֲזַל בְּתַר בַּעַל פְּעוֹר שְׂצִיָּה יִי אֱלֹהֵךְ מִבִּינְךָ:

ג (ג) עֵינֵיכֶם הָרְאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרָי בַּעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוּ יְהוָה אֱלֹהֵיךְ מִקְּרַבְךָ:

אבן עזרא על התורה - מהדרות בלום, אברמוביץ

היא עֲבוּדָה לְשֵׁם ג"כ לֹא תִגְרַעוּ וְאֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְמַעַן תַּחֲיוּ אִין צוּרְךָ לְעֵדִים כִּי עֵינֵיכֶם הָרְאוֹת: תורה ג
ג) כְּבַעַל פְּעוֹר. בְּעַבּוּר בַּעַל פְּעוֹר וְרַבִּים כֵּן וּמִי שְׁלֹא עֵבֵד בַּעַל פְּעוֹר הֵנוּ חֵי: תורה ד

א) מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת. כִּי עֵיקַר הַלְמוּד לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת: לְמַעַן תַּחֲיוּ. כִּי עוֹבְדֵי פְעוֹר גִּשְׁמָדוֹ: וַיִּרְשַׁתֶּם. בְּעַבּוּר שֶׁנֶּחַ וְנִעְלַם הִי"ד בְּשִׁבְר הַיִּוִּי וְשִׁבְר עֵי"ן הַפֶּעַל וְאָפַס עַל מְשַׁקְלוֹ: תורה ב
ב) לֹא תוֹסְפוּ. מִדְּעַתְכֶם וְתִשְׁבּוּ כִּי

כט) וַנִּשָּׁב בְּגֵיא. טַעְמוֹ וּכְבָר יִשְׁבְּנוּ בְּגֵיא הַזֶּה שֶׁהוּא רֹאשׁ הַפְּסָגָה כִּי מִשָּׁם נִסְעוּ אֶל עֲרֵבוֹת מוֹאָב וְהִגִּיא הוּא בְּהַר הָעֵבְרִים כִּי כֵּן מְפוֹרָשׁ וְעַתָּה הַחֵל לְדַבֵּר עַל הַמִּצְוֹת בְּעַבּוּר שֶׁהָיוּ מוֹל בֵּית פְּעוֹר הַחֵל לְדַבֵּר בְּעִבּוֹדַת פּוֹכְכִים: תורה א

(ד) וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים בְּלַבְבְּכֶם
 וְאַתֶּן דְּאֶלְפִיתָ תִּכּוֹן קְנִימָא וְדִינָא כְּמָא דִּי
 קְנִימִין בְּלַבּוֹן יוֹמָא דִּין:
 הַיּוֹם:

~ יום שני ו' מנחם-אב ~

ה חזו דאלפית תכון קנימא ודינא כמא די
 פקדני יי אלהי למעבד פן בגו ארעא די
 אתון עליו תמן למירתה:

(ה) רָאָה | לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר
 צִוִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

ו ותשרון ומעבדון ארי היא חכמתכון
 וסובלתנותכון לעיני עממיא די ישמעון ית
 כל קנימא האלין ונמרון לחוד עם חכמים
 וסובלתן עמא רבא הדין:

(ו) וְשִׁמְרַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם
 לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
 וְאָמְרוּ רַק עִם־חַכְּמֵי וְנַבְּוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה:

זש"י • ושמרתם • זו משנה • ועשיתם • כמשמעו • כי הוא חכמתכם ובינתכם וגו' • בזאת תחשבו חכמים
 ונבונים לעיני העמים.

ז ארי מן עם רב די לה אלהא קריב לה
 לקבלא צלותה בעדן עקתה פני אלהא
 בכל עדן דאנחנא מצלין קדמוהי:

(ז) כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרִיבִים אֵלָיו
 בַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאֵנוּ אֵלָיו:

ח ומן עם רב די לה קנימין ודינין קשיטין
 ככל אורייתא קדא די אנא יהב קדמיכון
 יומא דין:

(ח) וּמִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים
 כְּכָל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם:
 טש"י • חקים ומשפטים צדיקים • הגונים ומקבלים.

ט לחוד אסתמר לה וטר נפשך לתדא
 דילמא תנשי ית פתגמיא די חזו עיניך
 ודילמא יעדון מלפך כל יומי חייך
 ותהודענן לבניך ולבני בניך:

(ט) רַק הַשְּׁמֵר לָךְ וְשָׁמַר נַפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן־תִּשְׁכַּח
 אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפְנֵי־סוּרוֹ מִלְּבַבְךָ
 כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתֶּם לְבַנְיָךָ וּלְבְנֵי בְנֵיךָ:

יזש"י • רק השמר לך וגו' פן-תשכח את-הדברים • אז, כשלא תשכחו אותם ותעשום על אמתתם, תחשבו חכמים ונבונים, ואם תעזותו אותם מתוך
 שכחה, תחשבו שוטים.

אמן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

גדול. בעבור חכמי לב יראי ה':
 תורה ח
 ט רק השמר לך. הטעם אם תשכח
 כל דבר אל תשכח יום אשר עמדת
 בסיני: אשר ראו עיניך. זהו וכל
 העם רואים את הקולות: תורה י

יבגם המשפיל וידע למה נתנו: תורה ו
 ז כי מי גוי גדול. שיש לו אלהים
 שיהיה קרוב אליו שיצנחו תמיד בכל
 אשר יבקש ממנו בחכמה גם אין גוי
 גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים
 בשקול הדעת כמו ישראל: וטעם גוי

ה וטעם למדתי אתכם. אחר שאמר
 אשר אנכי מלמד אתכם להוסיף כאשר
 צוני ה' כי המצוות הם מצוותיו שישעו
 בארץ שיתן לכם השם לירושה ועוד
 כי יש לכם תפארת במצותיו על כל
 הגוים והטעם כי עיקר כל המצוות

יִוְמָא דִּי קִמְתָּא קְדָם יְיָ אֱלֹהֵךָ בְּחֵרֵב בְּדֹאמְרָא
 יְיָ לִי כְּנוֹשׁ (אֶכְנֹשׁ) קְדָמִי יְתָ עֲמָא
 וְאֲשַׁמְעֶנּוּן יְתָ פְתַגְמִי דִּי גְלַפּוֹן לְמַדְחַל
 קְדָמִי כֹּל יוֹמָא דִּי אֲנֹן קִמְיִן עַל אֲרֻעָא
 וְיֵת בְּנִיחוּן וְלַפּוֹן :

י' וְיִוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֵרֵב
 בְּאֹמֶר יְהוָה אֵלַי הִקְהַלְלִי אֶת־הָעַם וְאֲשַׁמְעֵם
 אֶת־דְּבָרַי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים
 אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן :

כט"ו יום אשר עמדת • מוסב על מקרא שלמעלה | אשר ראית את הקולות ואת הלפידים • ילמדון •
 ממנו: "אשר ראו עיניך", יום אשר עמדת בחורב, | ילפון לעצמם • ילמדון • יאלפון לאחרים.

יא וְקִרְבָּתוֹן וְקִמְתוֹן בְּשׂוּלַי טוּרָא וְטוּרָא
 כְּעַר בְּאֶשְׁתָּא עַד צִית שְׁמִיָּא חֲשׂוּכָא עֲנָנָא
 וְאֶמִיטָתָא :

יא) וְתִקְרְבוּן וְתִעְמְדוּן תַּחַת הַהָר וְהָהָר בְּעַר בְּאֵשׁ
 עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשָׁד עֵנָן וְעַרְפָּל :

יב וּמְלִיל יְיָ עֲמֹכּוֹן מְגוֹ אֶשְׁתָּא קַל פְּתַגְמִין
 אֲתוֹן שְׁמַעִין וְדַמּוּת לִיתִיכּוֹן חֲזָן אֱלֹהֵן
 קָלָא :

יב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים
 אֲתָם שְׁמַעִים וְתִמּוּנָה אֵינְכֶם רְאִים זוֹלָתִי קוֹל :

יג וְיַחְוִי לְכוֹן יְתָ קְנֻמָּה דִּי פְקִיד וְתִכּוֹן
 לְמַעַבְדַּ עֲשֵׂרַת פְּתַגְמִין וְכַתְּבוּן עַל תְּרִין
 לוּחֵי אֲבָנִיָּא :

יג) וַיֵּגֵד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
 עֲשֵׂרַת הַדְּבָרִים וַיְכַתְּבֶם עַל־שְׁנֵי לְחוֹת אֲבָנִים :

יד וְיַחְוִי פְקִיד יְיָ כְּעֵדָנָא הֵיכָא לְאַלְפָּא וְתִכּוֹן
 קְנֻמִּין וְדִינִין לְמַעַבְדְּכוֹן וְתִהוֹן בְּאֲרֻעָא דִּי
 אֲתוֹן עֲבָרִין תַּמּוֹן לְמִידְתָּהּ :

יד) וְאֹתִי צִוָּה יְהוָה בְּעַת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם
 חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אֲתָם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר
 אֲתָם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ :

כט"ו ואתי צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם • תורה שבפעל-פה.

טו וְחִסְתְּמִרּוֹן לְחַדָּא לְנַפְשֵׁיתִיכּוֹן אָרִי לָא
 חֲזִיתוֹן כֹּל דְּמּוּת בְּיוֹמָא דִּי מְלִיל יְיָ עֲמֹכּוֹן
 בְּחֵרֵב מְגוֹ אֶשְׁתָּא :

טו) וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיתִיכֶם כִּי לֹא רִאִיתֶם כָּל־
 תִּמּוּנָה בְּיוֹם דְּבַר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּחֵרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ :

טז דִּילְמָא תַּחְבְּלוּן וְתַעַבְדוּן לְכוֹן צָלָם
 דְּמּוּת כֹּל צוּרָא דְּמּוּת דְּכַר אוֹ נְקָבָא :

טז) פֶּן־תִּשְׁחַתּוּן וְעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תִּמּוּנַת כָּל־
 סֶמֶל תְּבַנִּית זָכַר אוֹ נִקְבָּה :

כט"ו סמל • צורה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

תורה טו
 טז) פֶּסֶל. דְּכַר נִקְצָב כְּמוֹ וַיִּפְסְלוּ
 בּוֹנֵי שְׁלֹמֹה: זָכַר אוֹ נִקְבָּה. בְּגוֹיִם
 יְדוּעִים. גַּם יֵשׁ גּוֹיִם סוֹגְרִים וְעוֹבְדִים
 כֹּל בְּהֵמָה שִׁיפְגְּעוּ בַתְּחִלָּה יוֹמוֹ וַיִּיֵּא
 לְהוֹרִיד כַּח עֲלִיּוֹנִים כְּצוּרַת עֲקָרָב
 לְגִשׁוֹף וְהַצּוּרוֹת הָאֲרֻבְעִים וְשִׁבְעָה
 הַנְּשֹׂארוֹת: תורה יז

הָעַם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת: תורה יג
 יד) וְטַעַם וְאוֹתֵי צִוָּה ה'. כִּי בְּסִינַי
 צִוָּה הַשֵּׁם לְמַשָּׁה אֶת כָּל הַחֻקִּים
 וְהַמִּשְׁפָּטִים רַק הִגִּידֵם לִישְׂרָאֵל בְּשָׁנָה
 הַשְּׁנִיָּת. וַיִּפְעַם אַחֲרַת וּבְשָׁנָה
 הָאַרְבָּעִים. וְאַחַר שָׁלָא רִאִיתֶם כֹּל
 תִּמּוּנֵי הַשְּׁמֵרוֹ לָכֶם פֶּן תִּשְׁחַתּוּן מֵה
 שְׂרָאִיתֶם וְהַטַּעַם הָאֵמֶת אוֹ דְרַכִּיכֶם:

י) וְטַעַם כֹּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים
 עַל הָאָדָמָה. כִּי הַשֵּׁם יִדַּע שְׁלָא יוֹכְלוּ
 לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי כְּרָאוּי וְהֵם בְּאֲרֻצוֹת
 הַמּוֹשְׁלִים בָּהֶם: תורה יא
 יא) לֵב הַשָּׁמַיִם. בְּאֶמְצַע כְּנָגֵד
 הַרוֹאִים וְכֵן בְּלֵב יָם: תורה יב
 יב) זוֹלָתִי קוֹל. שְׁשַׁמְעַתֶּם. כִּי הַקּוֹל
 אֵינְנוּ נִרְאָה בְּעֵינַי וַיִּכְבֵּר פִּירְשֵׁתִי וְכָל

(יז) תִּבְנֶינָה כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר בָּאָרֶץ תִּבְנֶינָה כָּל־צִפּוֹר
 כָּנָף אֲשֶׁר תָּעוֹף בַּשָּׁמַיִם:
 יז דְּמוֹת כָּל בְּעִירָא דִּי בְּאֶרְעָא דְּמוֹת כָּל
 צִפּוֹר גְּדָפָא דִּי פְּרַח בְּאֶרֶץ רְקִיעַ שְׁמַיָא :

(יח) תִּבְנֶינָה כָּל־רֶמֶשׂ בַּאֲדָמָה תִּבְנֶינָה כָּל־דָּגָה
 אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:
 יח דְּמוֹת כָּל רְחִשָׂא דִּי בְּאֶרְעָא דְּמוֹת כָּל נוּגֵי
 דִּי בְּמַיָא מְלַרַע לְאֶרְעָא :

(יט) וּפְּנֵי־תֵשָׁא עֵינֶיךָ הַשְׁמִימָה וְרֵאִיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם
 וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צָבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחָתָּ
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעַבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֲתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם:
 יט וְדִילְמָא תִּזְקוּף עֵינֶיךָ לְשְׁמַיָא וְתַחֲזִי יָת
 שְׁמַשָׁא וְיָת סִיְהָרָא וְיָת כּוֹכְבַיָא כֹּל חִילֵי
 שְׁמַיָא וְתִטְעִי וְתִסְגּוּד לְהוּן וְתִפְלַחְנוּן דִּי
 זְמִינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יְתַהוּן לְכֹל עַמְמַיָא תַּחוּת כָּל
 שְׁמַיָא :

כש"י • וּפְּנֵי־תֵשָׁא עֵינֶיךָ • לְהִסְתַּפֵּל בְּדָבָר וּלְתַת לֵב
 לְטַעוֹת אַחֲרֵיהֶם. אֲשֶׁר חָלַק ה' וְגו' לְכֹל
 הָעַמִּים • (מגילה ט) לְהַאִיר לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: לְאַלְהוּת,
 לֹא מִנְעֵן מִלְטַעוֹת אַחֲרֵיהֶם, אֲלֹא הִחְלִיקִם בְּדָבָרֵי
 הַבְּלִיָּהִם לְטַרְדָּם מִן הָעוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים לו) :
 "כִּי הִחְלִיק אֱלֹהֵינוּ לְמִצְאָ עוֹנוֹנוֹ לְשָׂנְאָ."

(כ) וְאֲתַכֶּם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִפּוֹר הַבְּרוֹזַל
 מִמִּצְרַיִם לְהַיּוֹת לוֹ לְעַם נַחְלָה בַּיּוֹם הַזֶּה:
 כ וְיִתְכּוֹן קָרִיב יְיָ לְדַחְלָתָהּ וְאַפְקֵי יִתְכּוֹן
 מִפּוֹרָא דְּפְרוֹזָלָא מִמִּצְרַיִם לְמַהוּי לַה לְעַמָּא
 אַחְסָנָא פְּיוֹמָא הַדִּין :

כש"י • מִפּוֹר • הוּא כְּלִי שְׁמוֹנְקִין בּוֹ אֵת הַזֶּהָב.

(כא) וַיְהוֹה הַתְּאַנְפָּי עַל־דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי
 עֲבַרְי אֶת־הַיָּרְדֵן וּלְבַלְתִּי־כֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה:
 כא וּמִן קִדְּם יְיָ הָיָה רְגֵז עֲלֵי עַל פְּתַגְמִיכוֹן
 וְקִיָּים בְּדִיל דְּלֹא לְמַעַבְר יָת יִרְדְּנָא וּבְדִיל
 דְּלֹא לְמִיעַל לְאֶרְעָא טְבָא דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יְהִי
 לְךָ אַחְסָנָא :

כש"י • הַתְּאַנְפָּי • נִתְמַלֵּא רְגֵזוֹ. עַל דְּבָרֵיכֶם • עַל אוֹדוּתֵיכֶם, עַל עִסְקֵיכֶם.

(כב) כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינְנִי עֹבֵר אֶת־
 הַיָּרְדֵן וְאַתֶּם עֹבְרִים וַיִּרְשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
 הַזֹּאת:
 כב אַרְי אָנָּא מְאִית בְּאֶרְעָא הַדָּא לִית אָנָּא
 עֹבֵר יָת יִרְדְּנָא וְאַתּוֹן עֹבְרִין וְתִמְרִתּוֹן יָת
 אֶרְעָא טְבָא הַדָּא :

כש"י • כִּי אָנֹכִי מֵת וְגו' • אֵינְנִי עֹבֵר. מֵאַחַר שְׁמַת, מֵהִיכָן יַעֲבֹר? אֲלֹא אֵף עֲצַמּוֹתַי אֵינָם עוֹבְרִים.

אבן עזרא על התורה - מהדרות בלום, אברמוביץ

(ט) הַשָּׁמַיִם וְהַיָּרֵחַ. שֶׁהֵם הַמְּאֹרֹת
 הַגְּדוֹלִים וְאַחֵר שְׁאֵמֵר וְאֵת הַכּוֹכָבִים
 בְּאֵר בְּשֵׁם כָּל־כָּל צָבָא הַשָּׁמַיִם כְּכַיִּי
 לְכַת שֶׁהֵם כְּכַיִּי אֹר וְכָל הַמְּזֻלּוֹת
 וְהַצּוּרוֹת: וְנִדְחָתָּ. כָּאֵדָם שְׂיִדְחָה
 וַיְפּוֹל: אֲשֶׁר חָלַק. דְּבָר מְנוּסָה הוּא
 כִּי יֵשׁ לְכָל עַם וְעַם כְּכַיִּי יִדְוַע וּמְזֻל
 וְכֵן יֵשׁ מְזֻל לְכָל עִיר וְעִיר וְהַשֵּׁם שֵׁם
 לְיִשְׂרָאֵל מְעַלָּה גְּדוֹלָה לְהַיּוֹת הַשֵּׁם
 יוֹעֲצֵם וְלֹא כְּכַיִּי לָהֶם וְהַגָּה יִשְׂרָאֵל
 נַחֲלַת הַשֵּׁם: תּוֹרָה כ
 (כא) וְטַעַם וְה' הַתְּאַנְפָּי בִּי. בְּעֵבֹר

כג אֶשְׁמְרוּ לָכֶם פְּנֵי־תִשְׁבְּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
 וְיִי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר בָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל
 תְּמוֹנֹת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיךָ:

כ"ג* < תמונת כל • תמונת כל דבר. אשר צוה ה' • אשר צוה שלא לעשות.

כד בִּי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֵשׁ אֹכְלָהּ הוּא אֵל קָנָא: פ
 כד ארי יי אלהיך מִמְרָה אִשָּׁא אֶכְלָא הוּא
 אל קנא:

כ"ד* < אל קנא • מקנא לנקם, אנפרדמנט בלע"ז (אייפער), מתחרה על רגזו, להפרע מעובדי עבודת כוכבים.

כה כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבָנֵי בָנִים וְנוֹשְׁנֹתֶם בָּאָרֶץ
 וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוֹנֹת כָּל וַעֲשִׂיתֶם הֲרַע
 בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְהַכְעִיפוֹ:

כה ארי תולידו בני ובני בני ותעשקו
 בארץ ותחבלו ותעבדו צלם דמות פלא
 ותעבדו דביש קדם יי אלהיך לארצו
 קדמוהי:

כ"ה* < ונושנתם • (סנהדרין לח) רמז להם שיגלו ממנה
 לסוף שמונה מאות וחמשים ושנים שנה, כמנין
 "ונושנתם", והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות
 וחמשים, והקדים שתי שנים ל"ונושנתם" כדי שלא

יתקיים בהם: "כי אבד תאבדו", וזהו שנגמר (דניאל
 ט:) "וישקד ה' על-הרעה ויביאה עלינו, כי-צדיק ה'
 אלהינו", צדקה עשה עמנו שמהר להביאה שתי
 שנים לפני זמנה.

כו הַעֲדִיתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
 כִּי־אָבַד תֹּאבְדוּן מֵהָרַע מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתְּם
 עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לְאֶת־אֲרִיכּוּן
 יָמִים עֲלֶיהָ כִּי הִשְׁמַד תִּשְׁמְדוּן:

כו אסיהדית בכון יומא דין ית שמיא וית
 ארעא ארי מיבד תיבדון בפריע מעל ארעא
 די אתון עברין ית ירדנא לתמן למיתה לא
 תורכון יומין עלה ארי אשתצאה תשתצון:

כ"ו* < העידתי בכם • הנני מזמנים להיות עדים שהתיתי בכם.

כז וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים וּנְשַׁאֲרֹתֶם מִתִּי
 מִסָּפָר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה:

כז ויבדר יי תכון בעממא ותשתארון עם
 דמנן בעממא די ידבר יי תכון לתמן:

אבן עזרא על התורה - מהרות בלום, אברמובין

שיראום תמיד הם ויבניהם כי הם
 עומדים כטעם בימי השמים על הארץ
 וכן שמעו הרים את ריב ה'. וכן
 האבן הזאת תהיה בנו לעדה ושמה
 יטעון טוען פי שמים כעשן נמלחו
 וחבריו הטוען ער ולבו ישן: תאבדו.
 כמו תלמודן בעבור שאיננו סמוך:
 תורה כז

כ"ז* < כה) כי תוליד בנים. אמר אל קנא
 ואחר בן באר מה יקרה להם אם
 יעשו פסל: וַעֲשִׂיתֶם הֲרַע. בשאר
 המצות כמו לרצות ולנאוף: תורה כז
 (כו) העידותי בכם היום. י"א פי
 טעם עדות שמים וארץ המלאכים
 ובני אדם ואחרים אמרו על הגשם
 כטעם את שמיכם כבדל ואת ארצכם
 כנחושה והנכון בעיני להיותם עדים

כג) השמרו לכם ועשיתם פסל.
 וכבר אמר פנה והטעם להוסיף אש
 אוכלה על בן אנכי מצוה: תמונת
 כל. כל דבר: אשר צוה. כאשר צוה
 או מלת צוה שלא לעשות כמו ועל
 העבים אצוה ויש אומר על צורת
 הפככים וזה רחוק בעיני: תורה כז
 (כד) אש אוכלה הוא. בלי כ"ף
 הדמות והטעם כאש אוכלה הוא. אל
 קנא. לעבודת כוכבים וקנאות תאכל

כה ותפלחון תמן לעממיא פלחי טענתא
עבד ידי אנשא אעא ואבנא די לא יחזון
ולא שמעין ולא אכלין ולא מריחין:

וְעַבְדְּתֶם-שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ
וְאִבְן אֲשֶׁר לֹא-יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאָכְלוּן וְלֹא
יִרְיִחוּן:

כ"ט - וְעַבְדְּתֶם-שָׁם אֱלֹהִים • בתרגומו, משאתם עובדים לעובדיהם, כאלו אתם עובדים להם.

כט ותתבעון מתמן דחלתא דיי אלקה
ותשפח ארי תבעי מן קדמוהי בכל לבך
ובכל נפשך:

כט) וּבְקִלְשֵׁיכֶם מַשֶּׂם אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיךָ וּמִצְאָתָּהּ כִּי
תִדְרָשְׁנֹוּ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשֶׁךָ:

ל פד יעוק לך וינשפחך כל פתגמיא האלין
כסוף יומיא ותתוב לדחלתא דיי אלקה
ותקבל למימרה:

ל) בַּצַּר לְךָ וּמִצְאוֹךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית
הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְעֶתָ בְּקוֹלֹ:

לא ארי אלקה רחמנא יי אלקה לא ישפחך
ולא יחפךך ולא יתנשי ית קנימא דאבהתך
די קניים להון:

לא) כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא
יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁפַח אֶת-בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לָהֶם:

על לשון מפעיל ומתפעל, כמו (מלכים ב ד) "הרפה-
לה", תן לה רפיון. (דברים ט) "הרף ממני", התרפה
ממני.

כ"ט - לא ירפך • מלהחזיק בך בדין. ולשון "לא
ירפך", לשון 'לא יפעיל', הוא, לא יתן לך רפיון,
לא יפריש אותך מאצלו, וכן (שיר א): "אחזתי ולא
ארפנו", שלא ננקד "ארפנו". כל לשון רפיון מוסב

לב ארי שאל פען ליומיא קדמאי דהון
קדמך למן יומא די ברא יי אדם על ארעא
ולמספיי שמיא ועד ספיי שמיא הנהו
כפתגמא רבא דדין או האשתמע פנתה:

לב) כִּי שְׁאֵל-נָא לְיָמִים רֵאשֻׁנִים אֲשֶׁר-הָיוּ לְפָנֶיךָ
לְמַן-הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל-הָאָרֶץ
וּלְמַקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד-קֵצֵה הַשָּׁמַיִם הַנְּהִיחָה בְּדַבַּר
הַגָּדוֹל הַזֶּה או הנשמע כמהו:

והוא השעור עצמו אשר מקצה אל קצה. הנהיגה
בדבר הגדול הזה • ומהו הדבר הגדול? "השמע
עם וגו'".

כ"ט - לְיָמִים רֵאשֻׁנִים • על ימים ראשונים.
וּלְמַקְצֵה הַשָּׁמַיִם • וגם שאל לכל הברואים אשר
מקצה אל קצה, זהו פשוטו. (חגיגה יב) ומדרשו: מלמד
על קומתו של אדם, שהיתה מן הארץ עד השמים,

לג השמע עמא קל מימרא דיי ממלל מגו
אשתא כמא די שמעת את ויתקיים:

לג) הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ-הָאָשׁ
כַּאֲשֶׁר-שִׁמְעֶתָ אֹתָהּ וַיַּחֲי:

אבן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

או היא דרך צחות: וּלְמַקְצֵה הַשָּׁמַיִם.
רמז לאויר פאשר פירשתי שיש לו
קצוות: הנהיגה. בקמיו: או הנשמע
כמהו. ומה הוא השמע עם: תורה לג

אחד או לאדם אחד: תורה כט
כט) בְּכָל לִבְבְּךָ. עוד אפרשנו: תורה ל
לא) יִרְפֶּךָ. הפך חזקך: תורה לב
לב) כִּי שְׁאֵל נָא. לְיָמִים. שאל עתה:
למן היום. ה'למ"ד נוסף וכן רבים

כח) יִרְאוּן וְיִשְׁמְעוּן. הזכיר הארבעה
הרגשו' ואין צורך להזכיר החמישי'
כי הוא עבה מכולם ועוד כי היא
שורש חיי הגוף ואל תתמה על מלת
ובקשתם ומצאת כי ידבר לרבים ולגוי

לד או נסין די עבד יי לאתגלאה למפרק לה עם מגו עם פנסין באתין ובמופתין ובקרבא ובקידא תקיפא ובקדעא מקמא ובקחזנין ובקרבין ככל די עבד לכון יי אלהכון במצרים לעיניך:

(לד) או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באת ובמופתים ובמלחמה ובד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר-עשה לכם יהוה אלהיכם במצרים לעיניך:

לעשות כן, הרי זה נסיון. באתת • בסימנים, להאמין שהוא שלוחו של מקום, כגון (שם ד): "מה זה בידך"? ובמופתים • הם נפלאות, שהביא עליהם מכות מפלאות. ובמלחמה • בים, שנאמר (שם יד): "כי ה' נלחם להם".

כ"י • או הנסה אלהים • הכי עשה נסים שום אלה, לבא לקחת לו גוי וגו' ? כל ההי"ן הללו תמיהות הן, לכך נקודות הן בתטף פתח: הנהייה, הנשמע, השמע, הנסה. במסת • על-ידי נסיונות הודיעם גבורותיו, כגון: (שמות ח) "התפאר עלי", אם אוכל

לה את אתחזיתא למדע ארי יי הוא אלהים לית עוד בר מזה:

(לה) אתה הראת לדעת פי יהוה הוא האלהים אין עוד מלבדו:

התחתונים, וראו שהוא יחיד, לכך נאמר: "אתה הראת לדעת".

כ"י • הראת • פתגמו: 'אתחזיתא', כשנתן הקדוש-ברוך-הוא את התורה, פתח להם שבועה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את

~ נקודות משיחות קודש ~

בו, מה שאין-כן דבר שמבינו בשכלו. והדבר חשוב במיוחד באמונת היחוד, כי כאשר נשאר פת וענין מסתם שלא חדר לתוכו היחוד, הרי זה הפך ומנגד ליחוד. (לקוטי שיחות כרך ד עמ' 1170)

אתה הראת לדעת . . אין עוד מלבדו (ד, לה) הראת — כל יהודי יראה ומאמין, מצד נשמתו, באחדותו של הבורא: הוא לבדו הוא ואפס זולתו. אך צריך להיות גם לדעת - יש להביא אמונה זו גם בידיעה והבנה שכלית. שכן, אדם אינו מתאחד עם דבר שמאמין

לומן שמא אשמעך ית קל מימרה לאלפותך ועל ארעא אחזקך ית אשתה רבתיא ופתגמוהי שמעת מגו אשתא:

(לו) מן השמים השמיעך את קלו לייסרך ועל הארץ הראך את-אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כתוב וידבר אלהים והאלהים יענו בקול בא האלהים אשר שם האלהים כי המדבר הוא אלהים פי יש מי שלא יבין דרך קצרה והוא סוד עמוק: תורה לו (לו) לייסרך. על כן השמיעך את קולו שתירא ממנו כאשר אמרו ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות והנה פחדת בעבור העינים והאזנים ועוד לדבר אחר השמיעך את קולו בעבור פי אהב את אבותיך הם השלשה: תורה לו

בעמוד אש וענן: ובמוראים גדולים. טביעת פרעה וחילו עם בקיעת הים לישראל: במצרים. באנשי מצרים: תורה לה (לה) הראת. מבנין שלא נקרא שם פעלו והטעם כי כל אלה הראך האלהים עד אשר תדע כי הוא האלהים לבדו: וטעם אין עוד. כאשר רמזתי בפירושי קהלת בפסוק וגבוהים עליהם על כן מלת אין עוד ומלת אלהים פירשתיה בפרשת וישמע יתרו

(לד) או הנסה אלהים. י"א שהוא לשון חול וחלילה חלילה רק לשון קדושה: הנסה. כדרך בני אדם כדי שבינו השומעים: במסות. שם כלל או טעמו במסות שהיו באותות כמו ויעש האותות לעיני העם: ובמופתים. עשר מכות וכתוב ומשה ואהרן עשו: ובמלחמה. יתכן על הריגת הבכורים ושפטים באלהי מצרים: ובד חזקה. שיצאו ישראל ביד רמה ובזרוע נטויה על טעם

(ז) וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתָיִךְ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אֶחָדוֹ וַיִּזְצֹאֶךָ בְּפָנָיו בְּכַח הַגְּדֹל מִמְצָרִים:

לו וְחָלַף אָרִי רַחִים יַת אֲבֹהֶיךָ וְאֶת־רַעֲי בְכַנּוּהִי בְתַרְוָהּ וְאֶפְקֶךָ בְּמִימְרָהּ בְּחִילָה רַבָּא מִמְצָרִים:

כ"ט - וְתַחַת כִּי אָהַב • וְכָל זֶה "תַּחַת אֲשֶׁר אָהַב" • וַיִּזְצֹאֶךָ בְּפָנָיו • כְּאֵדָם הַמְנַהֵג בְּנוֹ לְפָנָיו, שְׁנֵאמַר (שם י"ז): "וַיִּסַּע מִלְּאֶף הָאֱלֹהִים הַחֵלֶף וְגו' וַיִּלְךְ מֵאַחֲרֵיהֶם" • דָּבָר אַחֵר: "וַיִּזְצֹאֶךָ בְּפָנָיו", בְּפָנָיו

אֲבוֹתָיו, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (תהלים ע"ח): "נִגְדַד אֲבוֹתָם עָשָׂה פְלֵא" • וְאֵל תַּתְּמָה עַל שְׁהַזְכִּירָם בְּלִשׁוֹן יְחִיד, שְׁהַרִי כְתָבָם בְּלִשׁוֹן יְחִיד (שם): "וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אֶחָדוֹ" •

(לח) לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמוֹת מִמֶּנָּךְ מִפְּנֵיךְ לְהַבְיִאֶךָ לְתַת־לֶךְ אֶת־אַרְצֶם נַחֲלָה בַיּוֹם הַזֶּה:

לח לְתַרְכָּא עַמְמִין בְּרַבְרִין וְתַקִּיפִין מִנְּךָ מִן קַדְמָךְ לְאַעְלוֹתָךְ לְמַתָּן לֶךְ יַת אַרְעֵהוֹן אַחְסָנָא כְּיוֹמָא הַדִּין:

כ"ט - מִמֶּנָּךְ מִפְּנֵיךָ • סָרְסְהוּ וְדַרְשֵׁהוּ: לְהוֹרִישׁ מִפְּנֵיךָ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמוֹת מִמֶּנָּךְ • בַּיּוֹם הַזֶּה • כְּאֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה הַיּוֹם •

(ט) וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל־לִבְכֶּךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מַמְעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

לט לַט וְתַדַּע יוֹמָא דִּין וְתַתּוּב לְלִפְךָ אָרִי יי הוּא אֱלֹהָא דְשַׁכְּנַתָּה בְּשָׁמַיָא מַלְעֵלָא וְשְׁלִיט עַל אַרְעָא מְלַרְעָ לִית עוֹד:

(מ) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקֵּי וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תִּאָּרִיךְ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כְּלֵי־חַיִּים: פ

מ מִן חֻטְרָא יַת קְנֻמְוֵהִי וְיַת פְּקוּדוּהִי דִּי אָנָּא מִפְּקֻדְךָ יוֹמָא דִּין דִּי יִיטַב לָךְ וּלְבָנֶיךָ בְּתַרְךָ וּבְדִיל דְתוֹרִיךָ יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי יי אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לָךְ כְּלֵי יוֹמָא:

~ יום שלישי ז' מנחם-אב ~

(מא) אִזּוּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַחָה שְׁמֹשׁ:

מא בְּכֹן יַפְרֵשׁ מֹשֶׁה תַּלַּת קְרוּוִין בְּעֵבְרָא דִּי־רְדָנָא מִדְּנַח שְׁמֹשָׁא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

(ז) וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ. רָמַז לְעַקֵּב כִּי אִם אָמַר בְּזַרְעִים יִכְנָסוּ עִמָּנוּ שְׁמִנָּה גוֹיִם: וַיִּזְצֹאֶךָ בְּפָנָיו. בְּפַעַם שְׂפָעַם עַל מִצְרַיִם וַיִּי"א כְּמוֹ וּמִלְּאֶף פָּנָיו הוֹשִׁיעַם וּלְפִי דַעְתִּי שֶׁהוּא כְּמוֹ וּפְנֵיךְ הוֹלֵכִי בְּקֶרֶב: תוֹרָה לח

(לח) בַּיּוֹם הַזֶּה. קְרוֹב מֵהַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲמַת שֶׁהוּא רָמַז עַל אֲשֶׁר נִחְלָו אָרֶץ ב' מַלְכֵי הָאֲמוּרִי כִּי רְאוּבֵן וְגַד וְחֲצִי שִׁבְט מְנַשֶּׁה יִשְׂרָאֵל יִקְרְאוּ וְכֵן

כְּתוּב כְּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ יְרוּשָׁתוֹ וְאִינוּ דָּבָר עֲתִיד כְּאֲשֶׁר פִּירְשׁוּהוּ רַבִּים וְהַעֲד לְמַכָּה מַלְכִּים גְּדֹלִים בְּמִזְמוֹר הַדּוּדוֹ לַה' כִּי טוֹב וְלֹא הַזְכִּיר רַק סִיחֹן וְעוֹג וְאָמַר נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ וְאַחַר שְׁאָמַר כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מְלַבְדּוֹ אָמַר טַעַם נִכְבָּד כִּי הָרֵאשׁוֹן הָרֵאשִׁי מִמְּרֵא' הַעֲזִין וּבְשִׁקוֹל הַדַּעַת וּבְחֻקְמַת הַלֵּב תַּדַּע כִּי הַשֵּׁם הוּא לְבָדּוֹ אֱלֹהִים

בְּשָׁמַיִם מַמְעַל שֶׁהֵם מַמְעַל בֶּן אָדָם וְעַל הָאָרֶץ שֶׁהִיא תַּחְתִּיו וְהַעֲד כִּי כֵן פִּי' וְהִיוּ שְׁמֵיךָ אֲשֶׁר עַל רֹאשׁךָ נַחֲשֵׁת וְאַחַר שְׂרָאִית הַנּוֹרְאוֹת וְהַשְּׁבוֹת אֵל לְכַבֶּךָ אַתָּה חַיֵּב לְשַׁמּוֹר מִצְוֹתָיו גַּם הוּא טוֹב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ: תוֹרָה לט

(מא) אִזּוּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַחָה שְׁמֹשׁ: תוֹרָה מב

שיעור יומי ליום שלישי ז' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת ואתחנן סג

כש"י ◀ אֲזַי יבְדִיל • נָתַן לֵב לְהִיטֹת תָּרַד לְדַבֵּר שִׁיבְדִילִם. (מכות י) וְאַף-עַל-פִּי שְׁאִינָן קוֹלְטוֹת עַד שִׁיבְדְּלוּ אוֹתָן שֶׁבְּאַרְצָן כְּנַעַן, אָמַר מֹשֶׁה: 'מִצְוָה שְׂאֵפְשֵׁר לְקַיְמָהּ, אֲקַיְמָנָה'. בְּעֵבֶר הִיִּרְדֵּן מִזְרְחָה

שְׁמֶשׁ • בְּאוֹתוֹ עֵבֶר שֶׁבְּמִזְרְחוֹ שֶׁל יִרְדֵּן. מִזְרְחָה שְׁמֶשׁ • לְפִי שֶׁהוּא דְּבוּק, נְקוּדָה רִישׁ בְּחֻטָּף, מִזְרַח שֶׁל שְׁמֶשׁ, מְקוֹם זְרִיחַת הַשְּׁמֶשׁ.

מב למעירוק תמן קטולא די קטול ית חברה בלא מנדעי והוא לא סני לה מאתמלי ומדקמוהי ויערוק לחד מן קרנא האלין ויתקנים:

(מב) לָנֶם שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצֵחַ אֶת-רֵעֵהוּ בְּבִלִי-דַעַת וְהוּא לֹא-שֹׁנֵא לוֹ מִתְּמַל שְׁלֶשֶׁם וְנִם אֶל-אַחַת מִן-הָעָרִים הָאֵל וְחִי:

מג ית בצר במדברא בארעא מישרא לשבטא דראובן וית ראמות בגלעד לשבטא דגד וית גולן במתנן לשבטא דמנשה:

(מג) אֶת-בְּצֹר בְּמִדְבַּר בְּאַרְצָן הַמִּישֵׁר לְרְאוּבֵנִי וְאֶת-רְאֵמֹת בְּגִלְעָד לְגַדִּי וְאֶת-גּוֹלָן בְּבִשְׁן לְמְנַשֵּׁי:

מד ודא אורינתא די סדר משה קדם בני ישראל:

(מד) וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל:

כש"י ◀ וְזֹאת הַתּוֹרָה • זוֹ שֶׁהוּא עֲתִיד לְסַדֵּר אַחַר פְּרִשָׁה זוֹ.

מה אליו סהדוּתא וקניא ודינא די מליל משה עם בני ישראל במפקהון ממצרים:

(מה) אֵלֶּה הַעֲדוֹת וְהַחֲקוּיִם וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתֵם מִמִּצְרַיִם:

כש"י ◀ אֵלֶּה הַעֲדוֹת וְגו' אֲשֶׁר דִּבֶּר • הֵם הֵם אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּצֵאתֵם מִמִּצְרַיִם, חִזֹּר וּשְׁנֵאָה לָהֶם בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

מו בעברא דירדנא בחילתא לקבל בית פעור בארעא דסיחון מלכא דאמראה די תב בחשבון די מחא משה ובני ישראל במפקהון ממצרים:

(מו) בְּעֵבֶר הִיִּרְדֵּן בְּגֵיאַ מוֹל בֵּית פְּעוֹר בְּאַרְצָן סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתֵם מִמִּצְרַיִם:

מז ויריתו ית ארעה וית ארעא דעוג מלכא דמתנן תרין מלכי אמראה די בעברא דירדנא מדנח שמשא:

(מז) וַיִּירָשׁוּ אֶת-אַרְצוֹ וְאֶת-אַרְצוֹ עוֹג מֶלֶךְ-הַבְּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הִיִּרְדֵּן מִזְרַח שְׁמֶשׁ:

כש"י ◀ אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הִיִּרְדֵּן • שֶׁהוּא בְּמִזְרַח, שֶׁהֵעֵבֶר הַשְּׁנַי הָיָה בְּמַעְרָב.

מח מערער אשר על-שפת-נחל ארנן ועדהר שיאן הוא חרמון:

(מח) מִעֲרַעֵר אֲשֶׁר עַל-שֵׁפֶת-נַחַל אֲרָנָן וְעַד-הַר שִׂיאֵן הוּא חֲרָמוֹן:

מט וכל-הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה תחת אשדת הפסגה: פ

(מט) וְכָל-הָעֲרֵבָה עֵבֶר הִיִּרְדֵּן מִזְרְחָה וְעַד יַם הָעֲרֵבָה תַּחַת אֲשֵׁדֶת הַפְּסָגָה: פ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(מו) בְּעֵבֶר הִיִּרְדֵּן בְּגֵיאַ. הוּא הַר הָעֲבָרִים קוֹדֵם נְסַעִם אֶל עַרְבוֹת מוֹאָב אַע"פ שֶׁהַר הָעֲבָרִים הוּא בְּאַרְצָן מוֹאָב: תורה מז

~ יום רביעי ח' מנחם-אב ~

א ויקרא משה לכל ישראל ואמר להון שמע ישראל ית קמיא וית דיניא די אנא ממלל קדמיכון יומא דין ותלפון יתהון ותטרון למעבדהון:

ה (א) ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר אלהים שמע ישראל את-החקים ואת-המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם:

ב וי אלהנא גזר עמנא קנים בחרב:

(ב) יהוה אלהינו פרת עמנו ברית בחרב:

ג לא עם אבהתנא גזר וי ית קמא הדא אלהן עמנא אנחנא אליו הכא יומא דין בלנא קמיין:

(ג) לא את-אבותינו פרת יהוה את-הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה היום בלנו חיים:

כ"א < לא את-אבותינו • בלבד פרת ה' וגו', כי אתנו וגו'.

ד ממלל עם ממלל מליל וי עמכון בטורא מגו אשתא:

(ד) בפנים | בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש:

ה אנא היתי קאם בין מימרא דיי וביניכון בעדנא הדיא לחוואה לכוון ית פתגמא דיי ארי דחלתון מקדם אשתא ולא סלקתון בטורא למימר:

כ"א < פנים בפנים • אמר רבי ברכיה: 'כף אמר משה: אל תאמרו, אני מטעה אתכם על לא דבר,

(ה) אנכי עמד בין-יהוה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את-דבר יהוה כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר: ׀

כ"א < לאמר • מוסב על: ״דבר ה' עמכם בהר מתוך האש״, לאמר: ״אנכי ה' וגו', ואנכי עומד בין ה' וביניכם״.

ו אנא וי אלהך די אפקתך מארעא דמצרים מבית עבדותא:

(ו) אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמובין

עומד בין ה' אחר מעמד הר סיני והטעם שהוא דבר עמכם פנים בפנים ומאותו היום הייתי אני עומד בין ה' וביניכם כי יראתם פאשר פרש: ולא עליתם בהר. פאשר עליתי אני ומשה נגש אל הערפל ואל תשים אל לבך בעבור היות מלת לאמר רחוקה פי כן רבים והמדבר לא הפסיק הפסוקי ולא הפרשיות: תורה ו

שהם פה והם חיים והעד על ישר זה הפירוש שאמר עמכם וביניכם: תורה ד (ד) פנים בפנים. בלא אמצעי והטעם פאשר ישמיע המשמיע קולו לאחר ופניו אל פניו ואם לא יראנו: תורה ה (ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם. פירשתי: כי יראתם מפני האש. ואם לא עליתם בהר: ומלת לאמר. דבקה עם דבר ה' עמכם בהר מתוך האש לאמר ויתכן להיות פירוש אנכי

(א) ויקרא משה אל כל ישראל. פאשר פירשתי להשמיע דברי הברית את הפנים: תורה ב (ב) בחרב. הוא סיני: תורה ג (ג) לא את אבותינו. לבדם. פי אתנו אנחנו. והטעם כי גם אתנו כמו לא יקרא שמך עוד יעקב. או טעמו לא פרת עם אבותינו שהיו במצרים רק אתנו פרת הברית כי רבים יש במחנה ששמעו הברית מפי השם על כן אמר אנחנו אלה

(ו) גם אל תשית לב אל המלות כי

צורת לוחות הברית

משיחת יום שמחת תורה ה'תשמ"ב

התורה בלה [.] הרי הם מצירים זאת באפן הפכי מדברי הגמרא!

[.] ישנו רב מסים בכאר־שבע - לא חסיד חב"ד - שפרסם לאחונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שעל־פי דברי הגמרא במסכת בבא־בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרבעות, ולא בצורת חצי עגול. ומסים, שלפלא בעיניו מדוע מצירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא־בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך צירו את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדבר אודות ענין שנוגע לחנוכה ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק, שכה היתה צורת הלוחות. ואחר־כך כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יבין שמה שהונח אצלו בפשטות כתוצאה מהלמוד במוסד זה, הרי זה הפך פשוט הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האמון במלמד ומחנה שלו, גם כאשר ילמדו עמו דבר אמתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שהיה דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדבר אודות דבר קטן, נאמר אל תהי כן לקטנות, ועל־אחת־כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה בלה!

ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עגול - נלקח מאמות העולם, וציור זה הוא הפך דברי הגמרא. ואם כן, כאשר מצירים את הלוחות בצורת חצי עגול - הרי מעדיפים את גירסת אמות העולם על דברי הגמרא!

ויהי־רצון שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה, ובפרט שתקון הדבר אינו כרוך עם קשי מיוחד [.]

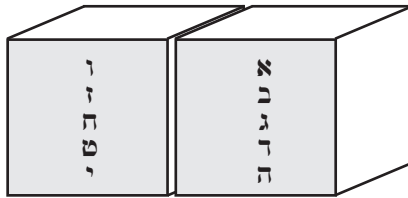
ובפרט על־פי האמור לעיל שהיה ענין הקשור עם חנוכה ילדי ישראל - והרי ענין החנוכה צריך להיות בתכלית השלמות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר על דרך המצוץ כו' - הנה כאשר מדבר אודות חנוכה בניו, הרי הוא מתנגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החנוכה הטוב ביותר, בתכלית השלמות.

בנוגע לכליות ענין הלוחות - כאן המקום להעיר ענין מסים. ובהקדים:

...מקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמו שכתוב "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית השלמות שבזה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחרי שבני ישראל הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהיה במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), היה זה באפן של עראי וכו' [.]

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדבר אודות עניני קדשה. ועל־פי־זה מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באפן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם היה נשאר מהום ריק.

הרי מקום זה הוא לבטלה חס ושלום. ועל־דרך שמצינו שפלי שרת מקדשים כשהם מלאים ידוקא.

וכמפורש בגמרא (בבא בתרא יד, א) "ארון שעשה משה אמתיים וחצי ארכו, ואמה וחצי רחבו, ואמה וחצי קומתו, באמה בת

ששה טפחים, והלוחות ארפן ששה ורחבן ששה ועבן שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פרנסת ארון לארכו. צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שעל־פי חשבון הגמרא, היה הארון מלא באפן שלא היה בו מקום פנוי.

ועל־פי־זה הרי בהכרח לומר שכל אחד מהלוחות היה רבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי־אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות היה בצורת חצי עגול, כי אז יוצא שמלמטה היה אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל צורת חצי עגול - וזה הפך משמעות הגמרא.

ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמצירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה - הפך דברי הגמרא!

והמדבר, גם אודות מוסדות חנוכה שמתנכים ילדי ישראל על טהרת הקדש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית כונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעל עליהם שהנהגתם תהיה באפן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעה", ועל־אחת־כמה וכמה בנוגע ללמוד התורה וכו', אף־על־פי־כן כאשר הם מצירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני

טו ותדבר ארי עבדא הוימא בארעא
דמצרים ואפקה יי אלהה מתמן בידיא
תקיפא ובדרעא מקמא על בן פקדה יי
אלהה למעבד ית יומא דשבתא :

(טו) וזכרת כי עבד הית בארץ מצרים ויצאך יהוה
אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על-בן צוף
יהוה אלהיך לעשות את-יום השבת: ם

כט"ו ◀ וזכרת כי עבד היית וגו' • על-מנת-בן פדאך, שתהיה לו עבד ותשמר מצותיו.

טז יקר ית אבוך וית אמך קמא די פקדה יי
אלהה בדיל דיורכון יומיך ובדיל דיוטב לך
על ארעא דיי אלהה יהב לך :

(טז) כבד את-אביך ואת-אמך באשר צוך יהוה
אלהיך למען יאריך ימך ולמען ייטב לך על
האדמה אשר-יהוה אלהיך נתן לך: ם

כט"ז ◀ באשר צוך • (סנהדרין טז) אף על כבוד אב ואם נצטוו במרה, שנאמר (שמות טו): "שם שם לו חק ומשפט".

יז לא תקטול נפש. ולא תגוף. ולא תגנוב
(נפשא). ולא תסדה בחברך סהדותא
דשקרא :

(יז) לא תרצח ם ולא תנאף ם ולא תגנב ם ולא-
תענה ברעך עד שוא: ם

כט"ח ◀ ולא תנאף • אין לשון 'נאוף' אלא באשת איש.

יח ולא תחמד אמת חברך ולא תרוג בית
חברך סקלה ועבדה ואמתה תורה ותמרה
וכל די לחברך :

(יח) ולא תחמד אשת רעך ם ולא תתאוה בית רעך
שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר
לרעך: ם

כט"ט ◀ ולא תתאוה • לא תרוג, אף הוא לשון חמדה, כמו (בראשית ב): "נחמד למראה" דמתרגמינן: 'דמרגג
למחזי'.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בספר הזה שבאר את התורה תחת
לא תחמוד אמר לא תתאן ורבים
אמרו כי אין עון במחשבת הלב ואין
עליהם שכר וענש ויש ראיות רבות
להשיב עליהן ולא אאריך רק אראה
להם לב חורש מחשבות און הטיבות
כי היה עם לכבד ולישרים בלבותם
ומשה אמר בסוף בפיך ובכבדך
לעשותו ועיקר כל המצוות ליישר הלב
ורובם זכר והמידד והשוגג יוכיחו:
תורה יז

מתפרש' לשני טעמים האחד גזל
ועושק וקחת של אחרים בחזקה
ובאונס וכך ולא יחמוד איש את ארצך
כי אם אין פירושו בן הנה תהיה
הארץ רעה ולא בא הפתיב אלא
לשבת והטעם השני ל' תאוה בלב
ולא תצא לפועל והנה לא תחמוד בית
רעך הדבור התשיעי ולא תחמוד אשת
רעך הדבור העשירי והנה בית רעך
ואשת רעך נדבקים זה עם זה או
בית רעך כלל והעד שאמר משה

טז) ולמען ייטב לך. י"א רמז
לעוה"ב וסוד העוה"ב ארמזנו בפסוק
אני אמית ואחיה: ימיך. באר שיהיו
טובים. דע כי דעת כל הקדמונים כי
הדבור הראשון הוא אנכי ואם יש
לשאול למה הפסיק המפסיק לא יהיה
לך וכבר פיר' עשרת הדברים כי
סמכתי על דעתם רק הישר בעיני
שמלת אנכי איננו מהעשר' פי דבור
אנכי הוא המצוה ועיקר המצוות באשר
פירשתי כבר. ומלת חמד בל' הקדוש

~ יום חמישי ט' מנחם-אב ~

יט' פתגמא האלין מליל יי עם כל
קהלכון פטורא מגו אשתא עננא ואמיטתא
קל רב ולא פסק וכתבנון על תרין לוחי
אבנא ויהבנון לי:

(יט) אַתְּ-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דְּבַר יְהוָה אֶל-כָּל-קְהָלְכֶם
בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הָעֲנַן וְהַעֲרַפֵּל קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף
וַיִּכְתְּבֶם עַל-שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים וַיִּתְּנֶם אֵלַי:

לעולם. דְּבַר אַחַר: "ולא יסף", לא הוסיף להראות
באותו פמבי.

כט' ◀ ולא יסף • מתרגמין: 'ולא פסק', (לפי שמדת בשר
נדם אינו כל לדבר כל דבריו בנשימה אחת, וצריך להפסיק, ומדת הקדוש ברין הוא אינו
כן, לא הנה פוסק, ומשלא הנה פוסק, לא הנה מוסיף), כי קולו חזק וקיים

~ נקודות משיחות קודש ~

ל'עקב' שלו, "ערוכה בכל רמ"ח אברים", הרי היא
"משמרת", שכן היא מגעת עד בחינת "לפני פסא
כבודך", שם "אין שכחה", אין כל הגבלה – "ולא יסף".
כאשר לימוד התורה הוא באופן כזה שהוא חודר גם
בדומם שבאדם, הרי זה "ולא יסף" גם בזמן (כנ"ל שאינו
שוכח) כי התורה תופסת אותו לא רק בשעת הלימוד,
אלא גם לאחר מכן, כשהוא עסוק (בהיתר התורה) בדברי
הרשות, נכר בו בכל הנהגותיו שהוא יהודי הלומד תורה,
והתורה מורגשת בכל עניניו, גם בגשמיים, עד ש"בכל
דרכיך – דעהו", ועושה מחלקו בעולם, דירה לו יתברך.

(לקוטי משיחות ואתחנן חלק ד)

במתן-תורה חדר הקול של עשרת הדברות גם בתוך
העולם הזה הגשמי, משום שהנה "קול גדול ולא יסף",
קול ללא הגבלות – כי הרי רוחניות וגשמיות הם
הפכיים: גשמיות אינה יכולה "לספוג" רוחניות,
ורוחניות אינה יכולה להדור בגשמיות; דוקא ה'קול
גדול', שהוא למעלה מהגבלות והשתלשלות, ושלפניו
גשמיות ורוחניות שוים, דוקא הוא יכול להדור גם
בגשמיות. על-דבר-זה הוא גם בעבודת האדם: כח זה,
שהתורה שאדם לומד תהדור גם ב'עקב', אינו מצד
השכל שבתורה, שכן אין כל שכחות בין שכל ודומם,
אלא שזה מצד האלקות שבתוכה, ולגבי אלקות אין כל
הגבלות. וכאשר לימוד התורה חודר בכל האדם עד

כ'הנה פד שמעכון ית קלא מגו השוכא
וטורא בער באשתא וקרבתין לנתי כל רישא
שבטיכון וסביכון:

(כ) וַיְהִי כְשִׁמְעֶכֶם אֶת-הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהַהָר
בְּעַר פֶּאֶשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל-רְאֵשֵׁי שְׁבִטֵיכֶם
וּזְקִינֵיכֶם:

כא ואמרתיון הא אחזינא יי אלהנא ית יקרה
נית רבותה ונת קל מימרה שמענא מגו
אשתא יומא הדין חזינא ארי ומלל יי עם
אנשא ויתקנים:

(כא) וַתֹּאמְרוּ הֵן הִרְאָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת-כְּבוֹדוֹ
וְאֶת-גְּדֻלוֹ וְאֶת-קְלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה
רְאִינוּ כִּי-יַדְבֵּר אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וְחַי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ואת קולו. עשרת הדברות ויש בדברי
יחיד שדבור אנכי לבדו אמר השם:
תורה כב

למה לא יסף והוא ויהי כשמעכם:
תורה כ
(כא) את כבודו. מראה האש: ואת
גדלו. קולות וברקים וקול שופר:

יט) את הדברים האלה. השעם
עשרת הדברים ולא הדבורים: קול.
גדול. שלא שמעו כמוהו: ולא יסף.
כי זה הנה פעם אחת והנה ביאר

כב וקצו לְמֵא נְמוֹת אָרִי תִּכְלֶנָּה אֲשֶׁתָּא
רְבִתָּא הָדָא אִם מוֹסְפִין אֲנַחְנָא לְמִשְׁמַע יְתָ
קָל מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵנָּא עוֹד וּמְזִיתִין אֲנַחְנָא :

כג אָרִי מִן כָּל בְּשָׂרָא דִּי שְׁמַע קָל מִימְרָא
דִּי קִנְיָא מְמַלֵּל מְגוֹ אֲשֶׁתָּא כְּתַנָּא
וְאֲתַקֵּים :

כד קָרַב אֶתְּ וּשְׁמַע יְתָ כָּל דִּי יִימַר יִי אֱלֹהֵנָּא
וְאֶתְּ תְמַלֵּל עֲמָנָא יְתָ כָּל דִּי מַלֵּל יִי אֱלֹהֵנָּא
עֲמָךְ וְנִקְבֵּל וְנַעֲבֹד :

כ"ג* וְאֶתְּ תַדְבֵּר אֲלֵינוּ • הַתְּשִׁתֶּם אֶת כַּחַי כְּנִקְבָה,
שְׁנַצְטַעְרַתִּי עֲלֵיכֶם וּרְפִיתֶם אֶת יְדֵי, כִּי רִאִיתִי שְׂאֵינְכֶם
| תַּרְדִּים לְהִתְקַרֵּב אֲלֵינוּ מֵאֲהָבָה. וְכִי לֹא הָיָה יָפָה לְכֶם
לְלַמֵּד מִפִּי הַגְּבוּרָה וְלֹא לְלַמֵּד מִמֶּנִּי?

כה וּשְׁמִיעַ גְּדָם יִי יְתָ קָל פִּתְגָמֵיכוֹן
בְּמַלְלוּתְכוֹן עֲמִי וְאִמַּר יִי לִי שְׁמִיעַ גְּדָמִי יְתָ
קָל פִּתְגָמִי עֲמָא הַדִּין דִּי מַלִּילוּ עֲמָךְ
אֲתַקִּינוּ כָּל דִּי מַלִּילוּ :

כו לְנִי דִּי הָיָה לְפָא הַדִּין לְהוֹן לְמַדְחַל גְּדָמִי
וּלְמַטֵּר יְתָ כָּל פְּקוּדֵי כָּל יוֹמָנָא בְּדִיל דִּיִּיטֵב
לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן לְעֵלָם :

כז אֲזַל אָמַר לְהוֹן תּוֹבוּ לְכוּן לְמִשְׁפָּנֵיכוֹן :

כח וְאֶתְּ הָבָא קִים גְּדָמִי וְאֲמַלֵּל עֲמָךְ יְתָ כָּל
תְּפַקְדָּתָא וְקִנְיָנָא וְדִינָנָא דִּי תִלְפוּן וְנַעֲבֹדוּן
בְּאַרְעָא דִּי אֲנָא יְהִיב לְהוֹן לְמִירְתָּה :

(כב) וְעַתָּה לְמָה נְמוֹת כִּי תֹאכְלֶנּוּ הָאִשׁ הַגְּדֹלָה
הַזֹּאת אִם-יִסְפִּים | אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַ אֶת-קוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ עוֹד וּמְתַנּוּ:

(כג) כִּי מִי כָל-בֶּשֶׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים תִּיִם
מְדַבֵּר מִתּוֹךְ-הָאִשׁ כְּמִנּוּ וַיְחִי:

(כד) קָרַב אֶתְּהָ וּשְׁמַע אֶת כָּל-אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְאֶתְּ | תַדְבֵּר אֲלֵינוּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ אֲלֶיךָ וּשְׁמַעְנוּ וְעֲשִׂינוּ:

(כה) וּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קוֹל דְּבַרְיֶכֶם בְּדַבְרֶכֶם אֲלֵי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲלֵי שְׁמַעְתִּי אֶת-קוֹל דְּבַרֵי הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֲלֶיךָ הִיטִיבוּ כָּל-אֲשֶׁר דִּבְּרוּ:

(כו) מִיִּיתָן וְהָיָה לְבַבְכֶם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וּלְשִׁמּוֹר
אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי כָּל-הַיָּמִים לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם
וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם:

(כז) לֵךְ אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ לְכֶם לְאַהֲלֵיכֶם:

(כח) וְאֵתְּהָ פִּה עֲמוֹד עֲמֹדֵי וְאֲדַבְּרָה אֲלֶיךָ אֶת
כָּל-הַמִּצְוָה וְהַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר תִּלְמְדֶם
וְעֲשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִכִּי נָתַן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

והכל אמת על בן אומר ודעתי ה' כי
לא לאדם דרכו ואומר למה תתענו
ה' מדרכך ומשה אמר ובחרת בחיים
ואחר שהשם לא ימנע טוב הנה הוא
אוהב להיטיב ואמר הפתוב כלשון

בני אדם מי יתן: תורה כו

(כז) לך אמר להם. השעם שיירד:

תורה כח

(כח) ואתה פה עמוד עמודי. השעם
שישוב וכן כ' ואדברה אליך את כל
המצוה והחקים והמשפטים והנה רוב

כל המעשים והתנועות גזרות השם
וכל הנמצאים תחת השמים כחם
ותולדותם כפי המערכ' העליונה עם
השרשים למטה וכן עם המורכבים
וכן כפי תנועתם יום יום ועת ועת
כי לעולם יהיה שנוי פאשר פירש
בעל ספר יצירה והחלקים יקבלו
מהפגלים כפי תולדותם ובעבור כח
הפגלים יוכלו לשנות מעט בתולדת
וזה טעם ויחזק ה' את לב פרעה
וימקום אחר ויכבד לבו הוא ועבדיו

(כג) קול אלהים חיים. לשון רבים
פאשר פירשתי: וטעם חיים. על דעתי
להפריש בין אלהים ובין הוצבא כי

לא יתנוצע הוא מעצמו: תורה כד

(כד) ואת תדבר אלינו. כמו אם ככה
את עושה לי ושמם מפורש: תורה כה

(כה) היטיבו. פעל עבר מהשנים

הנראים: תורה כו

(כו) מי יתן. אין הפתוב או' מי יתן
לי רק מי יתן להם ע"כ נכתב להם
אחר והיה לבכם זה ודע כי שורש

כט ותטרוין למעפד פמא די פקיד יי אלהכון
יתכון לא תסטון ימינא ושמאלא:

(כט) ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם
אתכם לא תסרו ימין ושמאל:

ל בקל ארץא די פקיד יי אלהכון יתכון
תהכון בדיל דתיחון וייטב לכון ותורכון
יומין בארעא די תירתון:

(ל) בכל הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם
תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים
בארץ אשר תירשון:

א ודא תפקדתא קמינא ודינא די פקיד יי
אלהכון לאלפא יתכון למעפד בארעא די
אתון עברין תמן למירתא:

ו (א) וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה
יהוה אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר
אתם עברים שמה לרשתה:

ב בדיל דתדחל קדם יי אלהך למטר ות כל
קנמוהי ופקודוהי די אנא מפקדך אתי וברך
ובר בך כל יומי תייד ובידיל דיורכון
יומיך:

(ב) למען תירא את יהוה אלהיך לשמר את כל
חקתיו ומצותיו אשר אנכי מצוה אתה ובנך ובן
בנך כל ימי חייד ולמען יארכו ימיך:

ג ותקבל ישאל ותטר למעפד די ייטב לך
ודי תסגין לחדא פמא די מליל יי אלהא
דאבקהך לך ארעא עבדא חלב ודבש:

(ג) ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך
ואשר תרבו מאד כאשר דבר יהוה אלהי אבותיך
לך ארץ זבת חלב ודבש: פ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

זה והעד השם שהוא סמוך אל צבאות
או העיקר הוא אלהינו ונכפל כמו כן
לומר אחד והטעם לבדו וראיות עד
אין חקר יש כי השם אחד והפסוק
שאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד על
מחשבות בני אדם והנכון בעיני שהוא
דבק עם מלך פי כן פתוב והיה ה'
למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה
ה' מלך אחד ושמו אחד פטעם פי
אז אהפך אל עמים שפה בורה והנה
כל העולם ידברו שפה אחת על כן
יהיה שם ה' אחד: תורה ד

הזה): תורה א
ג) ושמרת לעשות. והנה אצונך
שתשמור אשר ייטב לך: ארץ זבת
חלב. דבק עם לרשתה והנה הוא
רחוק מנו או יהיה חסר בי"ת כמו
הנמצא בית ה': ומה שהעתיקו
קדמונינו ו"ל על ק"ש הוא האמת
ואין צורך לחפש דע כי זה השם
הנכבד הוא שם העצם ואם כן מה
טעם לאמרו פעם שנית והתשובה כי
אדם שם עצם ושם מקרה שאיננו כן
ואם הוא נקרא מעצם האדמה וכן

התורה מסיני נאמרה למשה רק משה
אמרה במדבר סיני ובאותם אחד עשר
יום שנסעו מסיני כפי דעת: תורה כט
(כט) ושמרתם לעשות. להוסיף ולא
תסורו ימין ושמאל: תורה ל
(ל) בכל הדרך. פירוש ימין ושמאל
וזו המצוה והחוקים והמשפטים
עיקרם למען תירא אתה ובנך ובן
בנך והנה עיקר כל המצוות אמונת
הלב וכאשר תירא השם זה כל האדם
ויבטור זה נקרא האדם כדברי קהלת
ועוד יארכון ימים עם הכל על
האדמה ועם היחיד בעולם הבא (ס"א

עטרת מרים

אל מלון המדבר כי כלם מנאפים עצרת קבוצת בנדרים: ב גם הפה וידרכו חמישי את-לשונם דומה לקשתם הדרוכה לדבר שקר ולא לאמונה גברו אלה על אלה בארץ שישפטו משפט אמת ושימנעו העושקים כי מרעה ממעשה רעה אל מעשה רעה ו יצאו ואתי לאידעו

עטרת מרים

נאות מדבר מקום מרעה במדבר קינה פי נצתו נהיו שממה מבלי-איש עבר ולא שמעו שם עוד קול מקנה וגם מעוף השמים ועד-בהמה נדרו מקומם והלכו להם: י ונתתי את-ירושלם לגלים של אבנים מהבתים והתומות שגורסם, מעון מדור תנים ואת-ערי יהודה אתן

נאם-יהוה: ג אני מצוה לכם איש מרעהו השמרו היו נשמרים זה מזה ועל-כף על שום אה אל-תבטחו כי כל-אח עקוב ועקב מרמה את אחיו וכל-רע רכיל והלך וצדד להשמר מפניו: ד ואיש כל איש ברעהו והתלו ומלעיג, ואמת לא ידברו כי למדו הרגילו לשונם דבר-שקר הענה נלאו נתנעו כבר להענה ולעקם הדברים: ה אמר האל ותברך מה יועיל שבתך בתוך עם מרמה שלא תוכל להשיבם אליה, וכעבור עקם במרמה מאנו לדעת-אותי נאם-יהוה: ו לכן כה אמר יהוה צבאות הנני צורפם כיפירין להסיר מהם סיגי העון ובחנתים אם ישארו סיגים, כי-איך אעשה כי איני אוכל למניחם בדתם מפני שהם נקראים בת-עמי: ז חץ (שוחט) שחוטט משוק, החרת מרחוק, נדמה לשונם ועוד מרמה דבר כי בפיו שלום את-רעהו ידבר ובקרבו ישם ארבו מארב: ח וכי העל מעשים פאלה לא-אפקד אשנית כם להפיע מהם נאם-יהוה אם בגוי אשר-כזה לא תתנקם נפשי: ט על חרבן החרים אשר לא צמח עליהם מרעה הזאן אשא ככי ונהי ויללה, ועל-

מלון ארחים ואעזבה את-עמי ואלכה

מאתם כי כלם מנאפים עצרת בנדרים:

ב וידרכו את-לשונם קשתם שקר ולא

לאמונה גברו בארץ כי מרעה אל-רעה ו

יצאו ואתי לאידעו נאם-יהוה: ג איש

מרעהו השמרו ועל-כל-אח אל-תבטחו

כי כל-אח עקוב ועקב וכל-רע רכיל

יהלך: ד ואיש ברעהו יהתלו ואמת לא

ידברו למדו לשונם דבר-שקר הענה

נלאו: ה שבתך בתוך מרמה במרמה

מאנו דעת-אותי נאם-יהוה: ו לכן כה

אמר יהוה צבאות הנני צורפם ובחנתים

כי-איך אעשה בת-עמי: ז חץ

(שוחט) שחוטט לשונם מרמה דבר בפיו

שלום את-רעהו ידבר ובקרבו ישם

ארבו: ח העל-אלה לא-אפקד-כם נאם-

יהוה אם בגוי אשר-כזה לא תתנקם נפשי: ט על-החרים אשר

ככי ונהי ועל-נאות מדבר קינה פי נצתו מבלי-איש עבר ולא

שממה מבלי יושב כי כלם ילכו בגלות: יא מיהאיש החכם ויבן מדעתו את-זאת ומו הנביא ואשר דבר פי-יהוה אליו ויגדה על-מה אבדה הארץ למדו עד שלא תתנה ראות לישב כלל נצתה כמדבר מבלי עבר: יב ויאמר יהוה בעצמו, על-עזבם את-תורתו אשר נתתי לפניהם שלא למדו את התורה, ולכן ולא-שמעו בקולי לקם מצותיה ולא-הלכו כה דברך התורה: יג וילכו אחרי שררות לבם מה שלכם ראה והמרד ואחרי הבעלים אשר למדום הרגילים אבותם: יד לכן כה אמר יהוה צבאות אלתי ישראל הנני מאכילם את-העם הזה לענה עשב מר, והשקותים מיראש ארם נחש, רוצה לומר: אבאי עליהם צרות שונות: טו והפצותים אפור אותם בגוים במקומות אשר לא ידעו לא הכירו מעולם גם הפה גם ואבותם ושלחתי אחריהם אל המקומות אשר ניסו את-החרב עד פלותי אותם: טז כה אמר יהוה

יהוה אם בגוי אשר-כזה לא תתנקם נפשי: ט על-החרים אשר

ככי ונהי ועל-נאות מדבר קינה פי נצתו מבלי-איש עבר ולא

שמעו קול מקנה מעוף השמים ועד-בהמה נדרו הלכו: י ונתתי את-ירושלם לגלים מעון

תנים ואת-ערי יהודה אתן שממה מבלי יושב: יא מיהאיש החכם ויבן את-זאת ואשר

דבר פי-יהוה אליו ויגדה על-מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר: יב ויאמר יהוה

על-עזבם את-תורתו אשר נתתי לפניהם ולא-שמעו בקולי ולא-הלכו כה: יג וילכו אחרי

שררות לבם ואחרי הבעלים אשר למדום אבותם: יד לכן כה-אמר יהוה צבאות אלתי

ישראל הנני מאכילם את-העם הזה לענה והשקותים מיראש: טו והפצותים בגוים אשר

לא ידעו הפה ואבותם ושלחתי אחריהם את-החרב עד פלותי אותם: טז כה אמר יהוה

צבאות התבוננו בפועלות הקרובה לבא וקראו משה למקוננות הנשים הידועות לספור ולקונן על המתים ותבואינה לקונן על המתים ואלה החכמות בדברי הספר וקונה שלחו ותבואנה: ו ותמהרנה ותשנה ותקנה עלינו נהי וזלה, למען יתעוררו לבבנו ותדרנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלרמים:

צבאות התבוננו וקראו למקוננות ותבואינה ואלה החכמות שלחו ותבואנה: ו ותמהרנה ותשנה עלינו נהי ותדרנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלרמים: יה פי קול נהי נשמע מציון שאמרים איד שדדנו בשנו מאד פייעבנו ארץ לצאת בגולה פי האויבים השליכו משפנותינו לשבון במקום רחוק: יש חוץ מזה פי ששמענה אתן נשים המקוננות דברייהוה על שהיה הדבר בהשגחה ולא במקרה ותקח ותקבל אונכם דבר פיו לכן ולמדנה למדו בנותיכם לשאת נהי ואשה תלמד את רעותיה קינה: כ פייעלה מות האוב הממות בתלוננו דרך החלונות וקד בא בארמנותינו להכרית עולל מחוץ מאחורי הבתים, ששם שוקקים התינוקות, וכן הכרית הפחורים מרחבות ששם מנהגם ללכת תמיד: כא מאמר ה' אל

הנביא דבר אל ישראל פה נאם יהוה ונפלה נבלת האדם פני אדם ופלו על הארץ פרמן מכל על פני השדה וכעמיר וכעמיר התבואה המושלבים מאחרי הקצר ואין מאסף ואין קובר אותם: כב כה | אמר יהוה אליהלל חכם בחכמתו פי לא יוכל להציל נפשו בחכמתו ואליהלל הגבור בגבורתו להציל נפשו בגבורתו אליהלל עשיר בעשרו פי לא יפדה נפשו בעשרו: כג פי אם בזאת יתהלל המתהלל פעצמו, השכל במה שהשכל יודע אותו פי אני יהוה ואין עוד מלבדי, ואני הוא העשה חסד לאהבי ולשומרי מצותי, ואני הוא העושה משפט להפרע מן הרשעים וצדקה בארץ לקבל את השבים פי באלה חפצתי לתת לכל אחד פנמולו נאם יהוה:

יהוה ותקח אונכם דבר פיו ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותיה קינה: כ פייעלה מות בתלוננו בא בארמנותינו להכרית עולל מחוץ פחורים מרחבות: כא דבר פה נאם יהוה ונפלה נבלת האדם פרמן על פני השדה וכעמיר מאחרי הקצר ואין מאסף: כב כה | אמר יהוה אליהלל חכם בחכמתו ואליהלל הגבור בגבורתו אליהלל עשיר בעשרו: כג פי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל יודע אותי פי אני יהוה עשה חסד משפט וצדקה בארץ פי באלה חפצתי נאם יהוה:

ו דרשו יהוה בהמצאו בעוד הוא מצוי בכם קראהו בהיותו קרוב: ו יעזב רשע דרכו במעשה ובפה ואיש און מחשבתיו רעות וישב וישב אל יהוה וירחמיהו ואלאליהו ויש תקנה פי ירבה לסלוח: ח פי לא מחשבותי מחשבותיכם פי אני מרבה לסלוח ולא ישאר אצלי מהעון דבר ולא דרכיכם דרכי דרך בשר ודם לעגוש את המורד בו ואין מעיל תשובה ופזים, אבל דרכי לא כן היא נאם יהוה: ט ואין פאן רק הכבד בפחות

ותה, אלא פי פמו נבחו שמנים מארץ פן נבחו בהבדל רב דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם פי דרך בשר ודם שלא ימחול כלל וכלל, ודרכי למחול מכל וכל: י פי פאשר ירד הגשם והשילג מזה שמנים ושמה לא ישוב רקם פי אם ירונה השביע את הארץ והולידה מוציא הצמח מהרעון בעומק הארץ והצמיחה הצמח ממעל לארץ ונתן זרע לזרע

הפטרה לתענית ציבור בישיעה פרק נה ו דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב: ו יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל יהוה וירחמיהו ואלאליהו פי ירבה לסלוח: ח פי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: ט פי נבחו שמנים מארץ פן נבחו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם: י פי פאשר ירד הגשם והשילג

עטרת מרים

וְלַחֵם לֶאֱכֹל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא-יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אֲמַעֲשֶׂה אֶת-אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצַּלְתִּי אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו שְׂבֻדָּאִי תַחֲמָס הַבְּטָחָתִי: יב וְזוֹת הַבְּטָחָה כִּי-בְשִׁמְחָה תֵצֵאוּ מִן הַגְּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבְלוּן תּוֹכְאוּ לְאַרְצְכֶם, הַהָרִים וְהַגְּבְעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם

רָגָה דְרָךְ מִשָּׁל, וְכַל-עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֹאוּ-כָף יִבּוּ בְכַפְתֵּיכֶם לְשׂוֹמְרֵי, גַם זֶה עֵנִן מְלִיצָה: יג תַּחַת מְקוֹם הַנְּעֻצוּן הַרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְרוּשׁ יִמְשְׁלוּ צְדִיקִים וְתַחַת הַסְּרָפָד וְנַעֲצוּן הֵם מִיני קוֹצִים יַעֲלֶה הַדָּם וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לִיהוּדָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִפְרֹת: א אָמֵר לְבִנֵי הַגְּלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לְמִקְוֵם כִּי-קְרוּבָה יִשְׁוּעָתִי לְבֹאֵי עַל יְדֵי זֶה וְצַדִּיקְתִּי לְהַגְּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה מַעֲשֶׂה בֵּית הַמִּשְׁכָּן: ב אֲשֶׁרִי אָנוּשׁ יַעֲשֶׂה-זֹאת וּבִן-אָדָם יַחְזִיק בְּהַ שְׁמֵר שֶׁבֶת מִחֲלָלוֹ מִחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יְדוּ מַעֲשׂוֹת כְּלָרַע: ג וְאֵל-יֹאמֵר בֶּן-הַנֶּגֶר הַגְּלוּת אֶל-יְהוָה לְהַאֲזִין בּוֹ לְאֹמֵר הַבְּדֵל יְבַדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ בַעַת וְקָבְלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אֶקְבַּל עִמָּכֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק וְאֵל-יֹאמֵר הַפְּרִים הֵן אֲנִי עֵץ יִבֵּשׁ יִבֵּשׁ וְאִיני מְגַדֵּל פֶּרִי, וְלֹא יִשָּׂאֵר שְׁמוֹ לְזַכְרוֹן וְעַל מָה אֲשֶׁר דִּרְשִׁי: ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת-שִׁבְתוֹתַי וּבְחָרוּ בְּאֲשֶׁר חָפְצָתִי וּמְחֻזְקִים בְּבְרִיתִי: ה וְנִתְתִּי לָהֶם בְּבִיתִי וּבְחֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתְּוֹלוּ אֲשֶׁר לֹא יִפְרֹת: ו וּבְנֵי הַנֶּגֶר הַגְּלוּתִים עַל-יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וְלֹא-הִבָּה אֶת-שֵׁם יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כָּל-שְׁמֵר שֶׁבֶת מִחֲלָלוֹ וּמְחֻזְקִים בְּבְרִיתִי: ז וְהִבְיֹאוּתִים אֶל-הֵר קֹדֶשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלְתֵיהֶם וּבְחִיתֵיהֶם לְרַצּוֹן עַל-מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית-תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל-הָעַמִּים: ח נֹאֵם אֲדֹנָי יְהוָה מִקְּבֹץ יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ גֵּרִים עִלְיוֹ עַל יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת נֹסְפִים לְנִקְבְּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

עטרת מרים

וְשָׁבַח וְשֵׁם שְׁיִכּוֹר לְטוֹבָה, וְהוּא דָבָר טוֹב יוֹתֵר מִזְכְּרוֹן הַכָּא מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֶתְּוֹלוּ אֲשֶׁר לֹא יִפְרֹת וְכָרוֹן שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֶּגֶר וּבְנֵי הָעַמִּים הַגְּלוּתִים עַל-יְהוָה אֵל ה' לְשָׁרְתוֹ וְלֹא-הִבָּה אֶת-שֵׁם יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כָּל מִי כְהֵם אֲשֶׁר שְׁמֵר שֶׁבֶת מִחֲלָלוֹ וּמְחֻזְקִים בְּבְרִיתִי

בְּתוֹרָתִי: ז כִּשְׂבֻאוֹ לְהַתְּנִיר: וְהִבְיֹאוּתִים אֵת הָעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל-הֵר קֹדֶשִׁי אֵל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמְחָתִים אֲשַׁמְחֵם בְּבֵית תְּפִלָּתִי בְּבֵית הַמִּזְבֵּחַ לְהַתְּפַלֵּל שֵׁם לְפָנָי עוֹלְתֵיהֶם וּבְחִיתֵיהֶם יְהִי מִקְבָּלִים לְרַצּוֹן עַל-מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית-תְּפִלָּה יִקְרָא יְהוָה מִזְבֵּחַ לְכָל-הָעַמִּים: ח נֹאֵם אֲדֹנָי יְהוָה מִקְּבֹץ הַמִּקְבָּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ גֵּרִים עִלְיוֹ עַל יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת נֹסְפִים לְנִקְבְּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

מִן-הַשָּׁמַיִם וְשִׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אֲמַחֲרֶה אֶת-הָאָרֶץ וְהוֹלִידָה וְהִצְמִיחָה וְנָתַן זֶרַע לְזֶרַע וְלַחֵם לֶאֱכֹל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא-יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אֲמַעֲשֶׂה אֶת-אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצַּלְתִּי אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו: יב כִּי-בְשִׁמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבְלוּן הַהָרִים וְהַגְּבְעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רָגָה וְכַל-עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֹאוּ-כָף: יג תַּחַת

הַנְּעֻצוּן יַעֲלֶה בְרוּשׁ וְתַחַת הַסְּרָפָד יַעֲלֶה הַדָּם וְהָיָה לִיהוּדָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִפְרֹת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי-קְרוּבָה יִשְׁוּעָתִי לְבֹאֵי וְצַדִּיקְתִּי לְהַגְּלוֹת: ב אֲשֶׁרִי אָנוּשׁ יַעֲשֶׂה-זֹאת וּבִן-אָדָם יַחְזִיק בְּהַ שְׁמֵר שֶׁבֶת מִחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יְדוּ מַעֲשׂוֹת כְּלָרַע: ג וְאֵל-יֹאמֵר בֶּן-הַנֶּגֶר הַגְּלוּת אֶל-יְהוָה לְהַאֲזִין בּוֹ לְאֹמֵר הַבְּדֵל יְבַדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵל-יֹאמֵר הַפְּרִים הֵן אֲנִי עֵץ יִבֵּשׁ יִבֵּשׁ וְאִיני מְגַדֵּל פֶּרִי, וְלֹא יִשָּׂאֵר שְׁמוֹ לְזַכְרוֹן וְעַל מָה אֲשֶׁר דִּרְשִׁי: ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת-שִׁבְתוֹתַי וּבְחָרוּ בְּאֲשֶׁר חָפְצָתִי וּמְחֻזְקִים בְּבְרִיתִי: ה וְנִתְתִּי לָהֶם בְּבִיתִי וּבְחֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתְּוֹלוּ אֲשֶׁר לֹא יִפְרֹת: ו וּבְנֵי הַנֶּגֶר הַגְּלוּתִים עַל-יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וְלֹא-הִבָּה אֶת-שֵׁם יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כָּל-שְׁמֵר שֶׁבֶת מִחֲלָלוֹ וּמְחֻזְקִים בְּבְרִיתִי: ז וְהִבְיֹאוּתִים אֶל-הֵר קֹדֶשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלְתֵיהֶם וּבְחִיתֵיהֶם לְרַצּוֹן עַל-מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית-תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל-הָעַמִּים: ח נֹאֵם אֲדֹנָי יְהוָה מִקְּבֹץ יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ גֵּרִים עִלְיוֹ לְנִקְבְּצָיו:

יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הָיִיתֶם קָלְלָה בְּגוֹיִם בֵּית יְהוּדָה
 וּבֵית יִשְׂרָאֵל בֶּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהָיִיתֶם בְּרֻכָּה
 אֶל־תִּירָאוּ תַחֲזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת פֶּאֶשֶׁר זְמַמְתִּי לְהַרְעֵ לְכֶם
 בְּהַקְצִיף אֶבְתִּיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
 נַחֲמַתִּי: טו כֵּן שָׁבְתִי זְמַמְתִּי בַיָּמִים הָאֵלֶּה
 לְהִיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶל־
 תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַבְּרוּ
 אַמֶּת אִישׁ אֶת־רַעְיוֹנוֹ אַמֶּת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם
 שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רַעַת רַעְיוֹ
 אֶל־תַּחֲשִׁבוּ בְלִבְכֶם וּשְׁבַעַת שִׁקֵּר אֶל־תִּתְּאוּהֶבּוּ
 כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׁנַאתִי נֹאֵם־יְהוָה:
 יח וְהָיָה דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־
 אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי
 וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה
 לְשִׂשׁוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמַעֲרִים טוֹבִים וְהָאֶמֶת
 וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבּוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד
 אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וַיִּשְׁבְּי עָרִים רַבּוֹת:
 כא וְהָלְכוּ יִשְׁבְּוּ אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר גִּלְכָּה
 הַלּוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה
 צְבָאוֹת אֵלֶּכָּה גַם־אֲנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים
 וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
 בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הַהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה
 אַנְשִׁים מִכָּל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהַחֲזִיקוּ בְכַנְף אִישׁ
 יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָּה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים
 עִמָּכֶם:

א וְהָיָה דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת קִנְיֹן קִנְיָה גְדוּלָּה וְחִמָּה
 גְדוּלָּה קִנְיָתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁבַתִּי
 אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָה
 יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת וְהָר־יְהוָה צְבָאוֹת הָר
 הַקִּדְשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יֵשְׁבוּ
 זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחְבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ
 בִּידוֹ מְרַב יָמִים: ה וּרְחֻבוֹת הָעִיר יִמְלֵאוּ
 יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְלֵא בְעֵינַי שְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה
 בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפְלֵא נֹאֵם יְהוָה צְבָאוֹת:
 ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֲנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי
 מֵאֶרֶץ מִזְרַח וּמֵאֶרֶץ מְבֹאָה הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהִבַּאתִי
 אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי
 אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים בְּאֶמֶת וּבְצִדְקָה: ט כֹּה־
 אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תַּחֲזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשְּׁמַעִים
 בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי
 הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בָּיּוֹם יִפְדֹּ בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת
 הַחִיכַל לְהַבְנֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שָׁכַר
 הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׁכַר הַבְּהֵמָה אֵינְנָה וְלִיּוֹצֵא
 וּלְבָא אֵינ־שְׁלוֹם מִן־הַצָּר וְאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־
 הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְיוֹ: יא וְעַתָּה לֹא כַּיָּמִים
 הָרִאשִׁימִים אֲנִי לְשְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה נֹאֵם יְהוָה
 צְבָאוֹת: יב כִּי־זָרַע הַשְּׁלוֹם הִגִּפֹן תִּתֵּן פְּרִיָּהּ
 וְהָאֶרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָּהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלְמָם
 וְהִנַּחֲלָתִי אֶת־שְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה:

~ יום שישי י' מנחם-אב ~

(ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ חַד:

כ"ט • ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד • ה' שְׁהוּא אֱלֹהֵינוּ עִתָּה וְלֹא אֱלֹהֵי הַעֹבְדִי כּוֹכְבִים, הוּא עִתִּיד לְהִיּוֹת ה' אֶחָד, שְׁנֵאמַר (צפניה ג): "כִּי אֶזְאָהֲפֶךָ אֶל-עַמִּים שְׁפָה

בְּרוּרָה לְקֹרֵא כָלֶם בְּשֵׁם ה'", וְנֵאמַר (זכריה יד): "בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיֶּה ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד".

(ה) וְאֶהְבֵּת אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ:

ה וְתַרְחַם יְת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל נַכְסְךָ:

כ"ט • וְאֶהְבֵּת • (ספרי) עֲשֵׂה דְבָרָיו מֵאֲהָבָה, אֵינוּ דוֹמָה עוֹשֶׂה מֵאֲהָבָה לְעוֹשֶׂה מִרְאָה: הַעוֹשֶׂה אֶצֶל רַבּוֹ מִרְאָה, כְּשֶׁהוּא מְטָרִיחַ עֲלָיו, מִנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. בְּכָל-לִבְבְּךָ • (ברכות נד) בְּשֵׁנֵי יַצְרִיךָ. דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל לִבְבְּךָ", שְׁלֵא יִהְיֶה לְבָבְךָ חֲלוּק עַל הַמָּקוֹם. וּבְכָל-נַפְשְׁךָ • אֶפְלוֹ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל-מְאֹדְךָ •

(שם סא ב) בְּכָל מְמוֹנְךָ: יֵשׁ לְךָ אֲדָם שְׁמֹמוֹנוֹ חָכִיב עֲלָיו מִגּוֹפּוֹ, לְכָף נֵאמַר: "וּבְכָל-מְאֹדְךָ". דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל מְאֹדְךָ", בְּכָל מַדָּה וּמַדָּה שְׁמוֹדֵד לְךָ, בֵּין בְּמַדָּה טוֹבָה, בֵּין בְּמַדָּת פְּרַעְנוֹת, וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (תהלים קטז): "כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וְגו', צָרָה וְיָגוֹן אֲמַצָּא וְגו'".

(ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל-לִבְבְּךָ:

ו ויהיו פתגמי האליון די אנא מפקדך וימא דין על לבך:

כ"ט • וְהָיוּ הַדְּבָרִים וְגו' • וּמַהוּ אֶהְבֵּה? וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", שְׁמַתוּךָ כִּף אֶתָּה מִכִּיר בַּהֲקֵדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וּמִדַּבֵּק בְּדַרְכָּיו (ספרי) • מְצַוְּךָ הַיּוֹם • (שם)

לֹא יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּדִיוֹטְגָמָא יִשְׁנָה, שְׂאִין אֲדָם סוֹפְנָה, אֶלֹא כַּחֲדָשָׁה שְׁהַלֵּל רְצִין לְקֹרֵאתָהּ. דִּיוֹטְגָמָא, מְצוֹת הַמְלָךְ הַבָּאָה בְּמַכְתָּב.

(ז) וְשִׁנַּנְתֶּם לִבְנֵיךָ וְדַבַּרְתֶּם בָּם בְּשִׁבְתְּךָ וּבְלִכְתֶּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

ז ותתנגנון לבניך ותמלל בהון במתך בביתך ובמקדך בארמא ובמשפךך ובמקימך:

כ"ט • וְשִׁנַּנְתֶּם • (שם) לְשׁוֹן חֲדוּד הוּא: שְׂיִהְיוּ מִחֲדָדִים בְּפִיךָ, שְׂאָם יִשְׁאֲלֶךָ אֲדָם דָּבָר, לֹא תִּהְיֶה צָרִיךְ לְגַמְגֵּם בּוֹ, אֶלֹא אֲמַר לוֹ מִיָּד. לְבָנֶיךָ • אֵלוֹ הַתְּלַמִּידִים. מְצִינּוּ בְּכָל מָקוֹם, שְׁהַתְּלַמִּידִים קְרוִיִּים בְּנִים, שְׁנֵאמַר (דברים יד): "בְּנִים אֲתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", וְאוֹמֵר (מלכים ב ב): "בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בֵּית אֵל". וְכֵן

בַּחֲזָקָהּוּ שְׁלַמַּד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, קִרְאָם בְּנִים, שְׁנֵאמַר (ד"ה ב כט): "בְּנֵי עִתָּה אֶל-תִּשְׁלוּ". וְכִשְׁם שְׁהַתְּלַמִּידִים קְרוִיִּים בְּנִים, שְׁנֵאמַר: "בְּנִים אֲתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", כִּף הָרַב קְרוִי אָב, שְׁנֵאמַר (מלכים ב ב): "אָבִי אָבִי רַכֵּב יִשְׂרָאֵל וְגו'". וְדַבַּרְתֶּם בָּם • (ספרי) שְׁלֵא יִהְיֶה עֵקֶר דְּבוּרְךָ אֶלֹא בָּם, עֲשֵׂם עֵקֶר וְאֵל תַּעֲשֵׂם טַפַּל.

אבן עזרא על התורה - מהדורות כלום, אברמוביץ

איך ישונן החיץ הנה נרא' פי עיקר כל האדם עבודת השם ועבודתו להפיר פעליו והמעתיקי העתיקו שעת ק"ש וכלנו נסמוך עליהם: בשבתך. דבק עם ודברת בם: ובשכבך. לישן פי אין מצוה על הישן והנה ודברת בם בפה ובלב: תורה ח

מאדך. מטעם מאד מאד והטעם לרוב אהוב אותו בכל מה שתוכל ותהיה אהבה גמורה בלב: תורה ו
ו) והיו הדברים האלה. אמרו המכחשים על עשרת הדברות ועליהם נאמר וכתבתם על מזוזות ביתך והאמת כל המצות: תורה ז
ז) ושננתם. מגזרת חיך שונן. וידוע

ה) ואהבת. ואחר שאין לנו אלוה אחר רק הוא לבדו חייב אתה שתאהבנו פי אין לנו אלוה אחר: בכל לבבך ובכל נפשך. הלב הוא הדעת והוא פנוי לרוח המשפלת פי היא המרכב' הראשונה וכן חכם לב קונה לב: נפשך. היא הרוח שבגוף והיא המתאנ' וכחה נראה בכבוד:

שיעור יומי ליום שישי י' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ו - פרשת ואתחנן עז

וּבְשֹׁכְבְךָ • (ש) זְכַל אֶפְלוּ שָׁכַב בְּחֻצֵי הַיּוֹם? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "זְכַל אֶפְלוּ עִמָּד בְּחֻצֵי הַלְּיָלָה?"

וּבְשֹׁכְבְךָ • (ש) זְכַל אֶפְלוּ שָׁכַב בְּחֻצֵי הַיּוֹם? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "זְכַל אֶפְלוּ עִמָּד בְּחֻצֵי הַלְּיָלָה?"

וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל־יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ: ח וּתְקַטְרֵנִי לְאֵת עַל יָדְךָ וַיְהוֹן לְתַפְלִין בֵּין עֵינֶיךָ:

כ"י • וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל־יָדְךָ • אֵלוּ תַפְלִין שְׂבָרוּעַ. וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ • אֵלוּ תַפְלִין

שְׂבָרוּעַ. וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ • אֵלוּ תַפְלִין

שְׂבָרוּעַ. וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ • אֵלוּ תַפְלִין

~ נקודות משיחות קודש ~

החלוק בין תפלין שלי יד לתפלין של ראש בעבודת האדם

בנוגע למדות שבלב, הרי אין לבו של כל אדם ברשותו "להפך לבו מתאוות עולם הזה לאהבת ה' באמת" (תניא ריש פרק יז), כי רק צדיקים "לבם ברשותם" (תניא שם), ולכן אין מצות תפלין של יד - שעבוד תאוות הלב - "שיהיה מנח", אלא רק על מעשה הקשירה, זאת אומרת, דאף-על-פי שאין האדם יכול להפך את לבו מתאוות לבו לאהבת ה' באמת, שיהיה משעבד בתמידיות לאהבת ה', מכל מקום עליו לקשר את לבו, בדרך כפייה, לשלוט על עצמו שלא להוציא תאוותו מן הכח אל הפעל.

מה שאין כן בנוגע למחו, הרי "מחו ברשותו" של כל אדם ואדם מישאל, ש"יכול להתבונן בו בכל אשר יחפץ" (תניא שם), ולכן מצות תפלין של ראש היא מצוה תמידית, "שיהיה מנח", היינו שיהיה משעבד באופן תמידי לעבודתו יתברך.

(על-פי לקושי-שיחות חלק ל"ט עמוד 22 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל־יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ: (ו, ח)

בנוגע לתפלין של יד נקט הכתוב הלשון "וקשרתם", ואלו בתפלין של ראש כתב "והיו", ומזה מוכח דבתפלין של יד המצוה היא רק מעשה הקשירה, מה שאין כן תפלין של ראש - מצותן שיהיו מנחים על הראש, ונמצא שכל רגע שהן על הראש מקיים מצות תפלין (וראה בצפנת פענח על הרמב"ם (הלכות תפלין פרק ד הלכה ד. מהדורא תניא ע. ד. פט, א) שביאר על-פי חילוק זה לשון הרמב"ם).

יש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

החלוק הפנימי בין תפלין של יד ותפלין של ראש הוא כמבאר ב'שלחן ערוך' (אורח חיים סימן כה סעיף ה) דתפלין של יד שפניחים על הזרוע כנגד הלב - מורה על עבודת המדות, לשעבד להקב"ה "הלב שהוא עקר התאוות והמחשבות", ותפלין של ראש "על הראש כנגד המח" - לשעבד הנשמה שהיא במח" להקב"ה.

ועל-פי זה יש לבאר החלוק הנ"ל בין תפלין של יד ותפלין של ראש:

וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: ט וּכְתַבְתֶּנּוּן עַל מְזוֹזוֹן וּתְקַבְעֵנּוּן בְּסִפֵּי בֵיתְךָ וּבְתַרְעֵיךָ:

כ"י • מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ • מְזוֹזוֹת כְּתִיב, שְׂאִין צְרִיף אֵלָא אַחַת. וּבְשַׁעְרֵיךָ • לְרַבּוֹת שַׁעְרֵי חֲצָרוֹת וְשַׁעְרֵי מְדִינוֹת וְשַׁעְרֵי עִירוֹת (יזמא יא) •

י וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב לֵאמֹר לְךָ קְרוּיָן רַבְרָבָן וְטָבָן דִּי לֹא כְּבִיתָא:

י וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב לֵאמֹר לְךָ קְרוּיָן רַבְרָבָן וְטָבָן דִּי לֹא כְּבִיתָא:

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ח וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ. מְפוֹרָשׁ: אֵל דְרום וְזָה לֹא יִתְכַן כִּי שָׂרֵשׁ הַטֶּף נִטֵּף וְזָה חֶסֶר נְוִי'ן וְכַפּוֹל הַטִּי'ת: וּכְתַבְתֶּם. גַּם אִמְרוּ שֶׁהוּא כְּמוֹ קֶשֶׁר

וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ. מְפוֹרָשׁ: אֵל דְרום וְזָה לֹא יִתְכַן כִּי שָׂרֵשׁ הַטֶּף נִטֵּף וְזָה חֶסֶר נְוִי'ן וְכַפּוֹל הַטִּי'ת: וּכְתַבְתֶּם. גַּם אִמְרוּ שֶׁהוּא כְּמוֹ קֶשֶׁר

וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ. מְפוֹרָשׁ: אֵל דְרום וְזָה לֹא יִתְכַן כִּי שָׂרֵשׁ הַטֶּף נִטֵּף וְזָה חֶסֶר נְוִי'ן וְכַפּוֹל הַטִּי'ת: וּכְתַבְתֶּם. גַּם אִמְרוּ שֶׁהוּא כְּמוֹ קֶשֶׁר

יח וְתַעֲבֹד דְּכֶשֶׁר וְדַמְקֹן קָדָם יְיָ בְּדִיל דְּיִטַּב
לְךָ וְתַעֲוֹל וְתִירַת יְת אַרְעָא טַבְתָּא דִּי קַיִים
יְיָ לְאַבְתְּיָךְ:
יְיָ לְאַבְתְּיָךְ:

(יח) וְעִשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לְךָ
וּבָאת וִירִשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה
לְאַבְתְּיָךְ:

כט"י ◀ הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב • זו פְּשָׁרָה, לַפְּנִים מִשׁוֹרַת הַדִּין.

יט לְמַתְּבָר יְת כָּל בְּעַלְי דְּבַבְךָ מִקְדָּמָךְ כְּמָא
דִּי מְלִיל יְיָ:

(יט) לְהִרְדָּךְ אֶת־כָּל־אֵיבֶיךָ מִפְּנֵיךָ כְּאֲשֶׁר דִּבַּר
יְהוָה: ׀

כט"י ◀ כְּאֲשֶׁר דִּבַּר • וְהִכֵּן דִּבַּר? (שמות כג) "וְהַמְתִּי אֶת כָּל הָעַם וְגו'".

כ אַרִי יִשְׁאַלְךָ בְּרַךְ מִחַר לְמִימְרָא מָא
סְהַדְוֵתָא וְקִימָא וְדִינָא דִּי פְקִיד יְיָ אֱלֹהֵנָא
יְתַכּוֹן:

(כ) כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מִחַר לֵאמֹר מַה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתֶכֶם:

כט"י ◀ כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מִחַר • יֵשׁ "מִחַר" שֶׁהוּא אַחַר זְמַן.

כא וְתִימְרָ לְבָנְךָ עַבְדִּין הוֹינָא לְפָרְעָה
כְּמִצְרַיִם וְאַפְקֵנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם בִּידָא תְקִיפָא:

(כא) וְאָמַרְתָּ לְבְנֶךָ עַבְדִּים הָיוּנוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם
וַיִּצְיָאנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

כב וְיֵהֵב יְיָ אֶתִּין וּמוֹפְתִין רַבְרַבִּין וּבִישִׁין
כְּמִצְרַיִם בְּפָרְעָה וּבְכָל אֲנָשׁ בֵּיתָה לְעֵינָא:

(כב) וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדֹלִים וְרָעִים
בְּמִצְרַיִם בְּפָרְעָה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ:

כג וְיִתְנָא אֶפְק מִתְמָן בְּדִיל לְאַעְלָא יְתַנָּא
לְמַתָּן לָנָא יְת אַרְעָא דִּי קַיִים לְאַבְתְּנָא:

(כג) וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הִבִּיא אֹתָנוּ לְתַת לָנוּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתְּנוֹ:

כד וּפְקֵדְנָא יְיָ לְמַעְבַּד יְת כָּל קְנִמָּא הָאֵלִין
לְמַדְחַל יְת יְיָ אֱלֹהֵנָא לְטַב לָנָא כָּל יוֹמָא
לְקַמְיוֹתָנָא כְּיוֹמָא הַדִּין:

(כד) וַיִּצְוֵנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֲקִים הָאֵלֶּה
לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים
לְחַיֵּתָנוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה:

כה וְזִכּוּתָא תְּהִי לָנָא אַרִי נִטְר לְמַעְבַּד יְת כָּל
תְּפַקְדָּתָא הָדָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֵנָא כְּמָא דִּי
פְקֵדְנָא:

(כה) וַצִּדְקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּנוּ: ׀

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מְצוֹתֵינוּ חַיִּים הֵם לְמוֹצָאֵיהֶם: תוֹרָה כֹּא
(כח) וַצִּדְקָה תִּהְיֶה לָנוּ. י"א מִכָּאן
רָמַז לְשִׁכְר הַמִּצְוֹת לְעוֹה"ב וּלְפִי
הַפְּשָׁט כִּי מִדְּרָךְ הַצִּדְקָה חַיִּים אֲנַחְנוּ

פְּדָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים וְהִנֵּה עֲשָׂה לָנוּ
זֹאת הַטּוֹבָה וְהִנֵּה חַיִּים אֲנַחְנוּ לִירְאָה
אֶת שְׁמוֹ כִּי כָּבֵד הַכְּרָנוּ כִּי הוּא הַטִּיב
לָנוּ וְעוֹד יִיטִיב לָנוּ לְהַחְיוֹתָנוּ כִּי

(ט) לְהִרְדָּךְ. ה"א לְהִרְדָּךְ שׁוֹרֵשׁ וְהַעֲד
הַדְּפּוּ: תוֹרָה כ
(כ) מֵהַ הַעֲדוֹת. הַשַּׁעַם לְמָה זֶה הָעוֹל
עֲלֵינוּ בִּינּוֹת בְּגִי אָדָם וְאָמַרְתָּ כִּי הַשָּׁם

~ שבת קודש י"א מנחם-אב ~

א ארי יעלנך יי אלהך לארעא די את עלל לתמן למירמה ויתרף עממין סגיאין מן קדמך חתאי וגרנשאי ואמראי וכנענאי ופרזאי וחרזאי ויבוסאי שבועא עממין סגיאין ומקפין מנך :

ז (א) כִּי יבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וּנְשַׁל גּוֹיִם רַבִּים מִפְּנֵיךָ הַחַיִּי וְהַגְּרָשִׁי וְהָאֻמִּי וְהַפְּנֵעִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחַיִּי וְהַיּוֹבֹסִי שְׁבֹעָה גּוֹיִם רַבִּים וְעַצוּמִים מִמֶּךָ :

כ"ט • וְנִשַׁל • לשון השלכה והתזה, וכן (דברים יט) : "וְנִשַׁל הַכְּרִזָּל".

ב וימסרנוני יי אלהך קדמך ומתחננו גמרא תגמר יתהון לא תגזר להון קנים ולא תרחם עליהון :

ח (ב) וּנְתַנֶּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהַפִּיתָם הַחֲרָם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא-תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תַחֲנֶם :

כ"ט • וְלֹא תַחֲנֶם • (ע"פ) לא תתן להם חן, אסור לו לאדם לומר: 'כִּפְמָה נָאָה כְּנַעֲנֵי הַזֶּה' ! דְּבַר אַחֵר : לא תתן להם חנייה בארץ.

ג וְלֹא תַחֲסֹפֶן בְּהוֹן בְּרַמְךָ לֹא תַתֵּן לַכֶּרֶה וּבְרַתָּה לֹא תַסֵּב לַכֶּרֶךְ :

ט (ג) וְלֹא תַתְּחַתֵּן בָּם בְּתֶךָ לֹא-תַתֵּן לְבָנָו וּבְתוֹ לֹא-תַקַּח לְבַנְךָ :

ד ארי נטענין ית בך ממתר פלקני ויפלקו לטעות עממאי ויתקף רגזא דני ככון וישעף בפריע :

י (ד) כִּי-יִסִּיר אֶת-בְּנֶךָ מֵאֲחֵרִי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף-יְהוָה בְּכֶם וְהִשְׁמִידֶךָ מֵהָר :

כ"ט • כִּי-יִסִּיר אֶת-בְּנֶךָ מֵאֲחֵרִי • (קידושין סח) בְּנוֹ שֶׁל כְּנַעֲנִי, כְּשִׁישָׂא אֶת בְּתוּךָ יִסִּיר אֶת בְּנֶךָ אֲשֶׁר תִּלְד לוֹ בְּתוּךָ מֵאֲחֵרִי, לְמַדְנֹו שְׂכֵן בְּתוּךָ הֵבֵא מִן הַכְּנַעֲנִי קְרוּי

ה אכל בן בנך הבא מן הכנענית אינו קרוי בנך אלא בנה, שהרי לא נאמר על בתו: 'לא תקח פי תסיר את בנך מאחרי', אלא "כי יסיר את בנך וגו'".

יא (ה) כִּי אִם-כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתְּצוּ וּמִצְבֹּתָם תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשִׁירֵהֶם תַּגְדִּיעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרֹפֶן בָּאֵשׁ :

ה ארי אם פדין מעבדון להון אגוריהון תתצעון וקמתהון תתברון ואשריהון תקוצצון וצלמי טעותהון תוקדון כנורא :

כ"ט • מִזְבְּחֹתֵיהֶם • של בנין. מצבתם • אבן אחת. וְאֲשִׁירֵהֶם • אילנות שעוכדין אותם.

יב ארי עם קדיש את קדם יי אלהך כך אתרעי יי אלהך למהוי לה לעם חביב מכל עממאי די על אפי ארעא :

יב (ו) כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ :

הפותיו' המצויירו' במצבות ואשרים: תורה ו (ו) סגלה. פירשתי והוא דבר נחמד לא ימצא בכל מקום כמוהו וכן וסגול' מלכים: תורה ז

פי ישל זיתך: תורה ב (ד) כי יסיר את בנך. שב אל בנו הנזכר והוא שלא תתן בתך לבנו או לא תקח הבת הנזכרת: תורה ה (ה) פי אם. רק כה עשו להם כטעם פי עם קדוש אתה ולא תתגאל בדברי

לשמור את רצונו כי הוא אדוננו והנכון בעיני כי כל הגוים יראו שאנחנו צדיקים בשמרנו מצותיו וחקיו שהם צדיקים כי בן כתוב: תורה א (א) ונשל. הנז"ן שורש והוא מגזרת

(ז) לֹא מִרְבַּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חֶשֶׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־הָעַמִּים:

(ט): "וַנַּחֲנוּ מִה", לא כַּנְּבוּכַדְנֶאצַּר שָׁאֵמַר (ישעיה יד): "אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן", וּסְנַחְרִיב שָׁאֵמַר (שם לו): "מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת", וְחִירָם שָׁאֵמַר (יחזקאל כח): "אֵל אֲנִי מוֹשֵׁב אֱלֹהִים יִשְׁבַּתִּי". כִּי אַתֶּם הַמְעַט • הָרִי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בַּלְשׁוֹן 'דְּהֵא'.

כִּי־אֵין לֹא מִרְבַּכֶם • כִּפְשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: לִפִּי שָׁאֵין אַתֶּם מְגִדִילִים עֲצַמְכֶם כְּשָׁאֵנִי מִשְׁפִּיעַ לָכֶם טוֹבָה, לִפְיֶךָ "חֶשֶׁק ה' בָּכֶם". כִּי־אַתֶּם הַמְעַט • הַמְעַטִּין עֲצַמְכֶם, כְּגוֹן אֲבָרְהָם שָׁאֵמַר (בראשית יח): "וְאֲנִי עֶפְרָא וְאֶפְרָא", וּכְגוֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שָׁאֵמְרוּ (שמות

ה אָרִי מִדְרַחֲמִים יִי יִתְכּוֹן וּמִדְנִטְרָה יִתְקַמָּא דִּי קַיִים לְאַכְהֵתְכּוֹן אִפְקִי יִי יִתְכּוֹן בִּידָא תְקִיפָא וּפְרָקָה מִבֵּית עֲבָדוּתָא מִידָא דְּפָרְעָה מִלְּפָא דְּמִצְרַיִם:

(ח) כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתִּיכֶם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִיַּד חֲזָקָה וַיַּפְדֶּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פָּרְעָה מִלְּדַם־מִצְרַיִם:

אֶתְכֶם. וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת הַשְּׁבֻעָה • מַחֲמַת שְׁמֵרוֹ אֶת הַשְּׁבֻעָה.

כִּי־אֵין כִּי מֵאַהֲבַת ה' • הָרִי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בַּלְשׁוֹן 'אֶלָּא', לֹא מִרְבַּכֶם חֶשֶׁק ה' בָּכֶם אֶלָּא מֵאַהֲבַת ה'

ט וְתִדַּע אָרִי יִי אֶלְהֵךָ הוּא אֱלֹהִים אֱלֹהָא מִהִימְנָא נָטַר קְנָמָא וְחִסְדָּא לְרַחֲמוּהִי וְלִנְטְרִי פְקוּדוּהִי לְאַלְפֵי דְרִין:

(ט) וַיִּדְעֹתָ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנְּאֻמָּן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו לְאַלְף דֹּר:

יִתְרָ גְדוֹל, הוּא אוֹמֵר "לְאַלְפִים". לְאוּהֲבָיו • אֵלוֹ הַעוֹשִׂין מֵאַהֲבָה. וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו • אֵלוֹ הַעוֹשִׂין מִיִּרְאָה.

כִּי־אֵין לְאַלְף דֹּר • וְלִהְלֵךְ הוּא אוֹמֵר (דברים ח): "לְאַלְפִים". כְּאֵן שֶׁהוּא סְמוּךְ אֶצְל "לִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו", הַעוֹשִׂין מִיִּרְאָה, הוּא אוֹמֵר "לְאַלְף". וְלִהְלֵךְ שֶׁהוּא סְמוּךְ אֶצְל "לְאוּהֲבָיו", הַעוֹשִׂין מֵאַהֲבָה, שְׁשִׁכְרָם

יִמְשַׁלֵּם לְסִנְאוּהִי טְבֹן דִּי אַנּוּן עֲבָדִין קְדָמוּהִי בְּחֵייוֹן לְאוּבְדִיהוֹן לֹא מֵאַחַר עֲבָד טֹב לְסִנְאוּהִי טְבֹן דִּי אַנּוּן עֲבָדִין קְדָמוּהִי בְּחֵייוֹן מִשְׁלֵם לְהוֹן:

(י) וּמִשְׁלֵם לְשִׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לְשִׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יִשְׁלֵם־לוֹ:

כִּי־אֵין וּמִשְׁלֵם לְשִׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו • בְּחֵייוֹ, מִשְׁלֵם לוֹ גְּמוּלוֹ הַטּוֹב, כְּדִי לְהַאֲבִידוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא.

וְהַטַּעַם כִּי יִשְׁלֵם לְשִׁנְאוֹ בְּעִבּוֹר שְׁשִׁנְאוֹ הָאֵמַת: לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לְשִׁנְאוֹ. י"א כִּי הַטַּעַם יִשְׁלֵם לְרִשְׁעָה גְּמוּלָה טוֹב שֶׁעֲשָׂה בְּעוֹה"ו לֹא יֵאָחֵר לְתַת לוֹ בְּעוֹה"ב וְהַנְּכּוֹן בְּעֵינֵי שֶׁהוּא כְּנֻגַד אוּהֲבָיו שֶׁהֵם עוֹמְדִים לְאַלְף דֹּר שִׁנְאוֹ יֵאָבְדוּ וְהוֹסִיף לֹא יֵאָחֵר שֶׁיִּחְשַׁב שֶׁיַּעֲמֵד בְּנוֹ אוֹ בֶן בְּנוֹ כְּטַעַם עַל שְׁלֵשִׁים וְעַל רַבְעִים: תורה יא

או פִּירוּשׁוֹ אוּהֲבָיו בְּלֵב הֵם שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו בְּפֶה וּבִפְעֹל: לְאַלְף דֹּר. טְעָה הָאוֹמֵר כִּי בְּשִׁלְשִׁים אֶלְף וְשִׁשָּׁת אֶלְפִים יֵשׁוּב גְּלַגַּל הַמַּזְלוֹת כִּי הֵנָּה נִמְצָא הַמַּעֲלָה בְּשִׁבְעִים שָׁנָה וְטַעַם אֶלְף עַד אֵין קִץ: תורה י

(ז) חֶשֶׁק ה' בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם. וְלֹא בְּאַחֲרִים: תורה ח
(ח) וּמִשְׁמֵרוֹ. שֵׁם הַפְּעֵל: תורה ט
(ט) הוּא הָאֱלֹהִים. הַטַּעַם זֶה הוּא הָאֱלֹהִים בְּאֵמַת שִׁישׁ לוֹ כַּח וְהוּא נֶאֱמָן וְהַטַּעַם בְּעִבּוֹר הַשְּׁבוּעָה כִּי יִשׁ נֶאֱמָן וְאֵין בּוֹ כַּח לְמִלְאוֹ שְׁבוּעָתוֹ וְיִישׁ בַּעַל כַּח שֶׁאֵינּוּ נֶאֱמָן: שׁוֹמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאוּהֲבָיו. אֵין לְמַעֲלָה מִהֶם: וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו. אֲחֵרֵיהֶם.

(יא) וְשִׁמְרֶתָ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

כַּשֵּׁי « הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם • (עירובין כב) וּלְמַחֵר, לַעֲוֹלָם הַבָּא, לְטַל שְׁכָרָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

החול, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֹאכֶתְךָ, הַמְטָרָה הַיָּא לְהַמְשִׁיךְ
אור וקדושה בדרך גשמיים. אף שבת הוא גלוי התענוג,
”וְקָרָאתָ לְשַׁבַּת עֲנֹג”, שָׁבָא עַל יְדֵי הַקְדַּמַת שֵׁשֶׁת יָמֵי
הַמַּעֲשֵׂה, כְּמֵאמֶר ”מִי שִׁטְרַח בְּעֶרְבֵי שַׁבַּת יֹאכַל בְּשַׁבַּת”.

(רשימות קונטרס סו עמ' 8)

הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם (ז, יא)

וּלְמַחֵר לַעֲוֹלָם־הַבָּא לְטַל שְׁכָרָם (רש"י) לַעֲשׂוֹתָם – הַיָּנוּ
הַעֲבוּדָה בְּזִמְנָן הַזֶּה, שְׁעַל־יְדֵה נִמְשָׁף אור בְּגִשְׁמֵי
הַעֲוֹלָם, אֲכָל רק בַּהֲעֵלֵם. לְקַבֵּל שְׁכָרָם – הַיָּנוּ גְלוּי
הַתַּעֲנוּג הַעֲלִיּוֹן לַעֲתִיד לְבוֹא, בְּגִמְרַת הַעֲבוּדָה. וּמִצִּינוּ שְׁתֵּי
בְחִינֹת אֵלֶּה גַם בְּזִמְנָן הַזֶּה עֲצֻמוֹ: בַּעֲבוּדַת שֵׁשֶׁת יָמֵי

קי"ח פסוקים, עזי"ל סימן. חסלת פרשת ואתחנן

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפב

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יא) וְשִׁמְרֶתָ. הַטַּעַם בְּאֲשֶׁר הַשֵּׁם שׁוֹמֵר הַבְּרִית שְׁמוֹר אֶתָּה מְצֻוֶּיךָ:

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' ב

17 שני תבשילין אלו בשתי עריבות שונות, וְנִתְּי פְתוּרָא וְנִנְחַ עֵילוּיָהּ
18 – יביא שולחן ויניח עליו את העריבות, וישב על גבי אחת מהן,
19 וְנִיקוּם מַעֲלֵיו הַאי וְלוֹתִיב עֵילוּי הַאי, וּמַעֲלֵיו הַאי וְלוֹתִיב עֵילוּי הַאי
20 – יקום מעל גבי אחת וישב על האחרת, ושוב יקום מעל זו וישב
21 על גבי האחרת, וכך יעשה עַד דְּנִיפֵס בֵּיהַּ הַכֵּלָא – עד שיוע ויעלה
22 בו הבל, וְלִסְחֵי מִינְיָהּ – וירחץ במים חמין אלו שבעריבות, וְכִי
23 שְׁתֵּי – וכאשר רוצה הוא לשתות מאותן מים חמין שרחץ בהן
24 לרפואה, מְמַיָּא דְאֲדָרָא לִישְׁתֵּי – ממי עץ האדר ישתה, אולם מְמַיָּא
25 דְסוּפְלֵי לֹא לִישְׁתֵּי – ממי גרעיני התמרים לא ישתה, מְשׁוּם דְּמִיעֲקָרֵי
26 – לפי שמביאים לידי עקרות.
27 לְצִימְרָא גִוּוּנָא – לחולי קדחת פנימית, לִיתֵּי שְׁבַעָה בּוֹנֵי דְסִילְקָא
28 מְשֻׁב מְשֻׁאָרֵי – יביא כמלוא שבע ידות סלק שצמחו בשבע ערוגות,
29 וְנִישְׁלוּקִינְהוּ בְּעַפְרֵיהוּ וְנִיבּוּל – יבשלם יחד עם העפר העולה עם
30 שורשיהם ויאכלם. וְנִישְׁתֵּי אֲמָרָה אֲדָרָא בְּשִׁיבְרָא – וישתה מעלי
31 עץ האדר עם שיכר, או ישתה

1 ארון הנוד, לֵאשׁ פֶּאֶמָה וְלֵאשָׁה בְּדִדִין. וְאִי לֹא, לִיתֵּי חוּטָא דְהוּרִיתָא
2 – יביא חוט של זהורית, דְּשִׁרְתִּיָּה דְיוֹמָה פַת דְיוֹמָה – שטווחה אותו
3 אישה החשודה בזנות בת אשה החשודה בזנות, וְלִיתְלֵי לִיהָ –
4 יתלה חוט זה, לֵאשׁ פֶּאֶמָה וְלֵאשָׁה בְּדִדִין. וְאִי לֹא, לִיתֵּי פִינָה דְיוֹכֵר
5 וְנִקְבָה – יביא כינה אחת מזכר, וכינה אחת מנקבה, וְלִיתְלֵי לִיהָ –
6 ויתלה הכינה לֵאשׁ פֶּאֶמָה וְלֵאשָׁה בְּאִתּוֹ מְקוּם. וְכִי – וכאשר הוא
7 מְשִׁתֵּי, נִשְׁתִּין אֶסִּינָא וְבִישְׁתָא בְּצִינְרָא דְדִשָׂא – ישתין על סנה
8 יבש בחור שהדלת סובבת עליו במפתן הבית, וְנִעֲיִין בְּחוּמְרָתָא
9 דְנִפְקָא מִינֵיהּ – ויהא זהיר באבן היוצאת ממנו לשמור אותה,
10 דְּמַעֲלֵיא לְבוּלְהוּ צִימְרָא – משום שמועילה אבן זו לחום הקדחת
11 האוחז את הגוף.
12 לְצִימְרָא בְּרָא – לחולי קדחת חיצונית, שהגוף קודח מבחוץ, לִיתֵּי
13 תְּלָתָא גְרִיבֵי סוּפְלֵי – יביא שלוש סאין גרעיני תמרין, וְתִלְתָא גְרִיבֵי
14 אֲמָרָה אֲדָרָא – ושלוש סאין עלין של עץ הנקרא אדר, וְנִישְׁלוּקִינְהוּ
15 כָּל חַד לְחוּרֵיהּ – יבשלם כל אחד לחודו. וְלִיתֵּי בְּנִיחֵיהּ – אחר
16 בישולם יישב החולה ביניהם, וְלְתִבְנֵיהוּ בְּתִרְתֵּי מְשִׁיבְלֵי – וישים

לוח תהלים

יום ראשון, ה' מנחם-אב < מפרק כט עד פרק לד

יום שני, ו' מנחם-אב < מפרק לה עד פרק לח

יום שלישי, ז' מנחם-אב < מפרק לט עד פרק מג

יום רביעי, ח' מנחם-אב < מפרק מד עד פרק מח

יום חמישי, ט' מנחם-אב < פרק כ. מפרק מט עד פרק נד

יום שישי, י' מנחם-אב < מפרק נה עד פרק נט

שבת קודש, י"א מנחם-אב < פרק כ. מפרק ס עד פרק סה

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ה' מנחם-אב ~

מזרה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קג, ועתה הפעם הנני... עד עמ' קג, תורה וכו':

העסקים, מפל בִּיתר שֶׁאֵת וְיִתֵּר עֵזוֹ, – להאריך בכוונת תפלת שבת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשִׁלְחַן עֲרוֹף⁵⁰, – שעל בעלי העסקים העסוקים כל השבוע, להקדיש בשבתות זמן רב יותר לתורה ולתפלה, וְכֵמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה⁵¹:

”שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד כּוֹ יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַה' אֱלֹהֶיךָ” דִּיקָא – שכל השבת צריך להיות לה' אלקיך, לענינים של ה' אלקיך, שלא כמו ביום-טוב שנאמר בו גם ”לכם”, שצריך להיות גם ”לכם”, ואילו בשבת צריך להיות בְּלֹא לַה', – למסור הכל לענינים של ה' אלקיך. מכיוון שכל זה הוא מפני שזה בא אחרי ”ששת ימים תעבוד”, אחרי שבששת ימי החול עובדים בענינים גשמיים, הרי בבעלי עסקים וכדומה, שבכל ימי השבוע הם עסוקים ב”תעבוד”, כעבודה בענינים גשמיים, בודאי שצריך להיות אצלם שכל השבת תהיה לה'. וְלֹאֵת – ולכן, גַּם

וְעַתָּה הַפַּעַם, הַנְּנִי יוֹסִיף שְׁנִית יְדֵי בְּתוֹסֶפֶת בְּאוֹר, וּבִקְשָׁה כַּפּוּלָה שְׁמוּחָה וּפְרוּשָׁה לִפְנֵי כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמִים הַקְּרוּבִים וְהַרְחוּקִים, לְקַנֵּם עֲלֵיהֶם, – ולהנהיג ביניהם, שְׁכָל יָמֵי הַחֹל לֹא יִרְדּוּ לִפְנֵי הַתְּבָה ה' בְּעֵלֵי עַסְקִים

שֶׁאֵין לָהֶם פְּנָאֵי כָּל כֶּד, רַק אוֹתָם שׁוֹשׁ לָהֶם פְּנָאֵי, – ירדו לפני התיבה, או המלמדים, או הסמוכים על שלחן אביהם, שְׁיֻכְלוּם לְהַאֲרִיךְ בְּתַפְלַת הַשַּׁחַר עֲרֵךְ שְׁעָה וּמִחֲצָה לַפְּחוֹת⁴⁸ כָּל יְמוֹת הַחֹל⁴⁹, מִקֵּם יְהִיָּה הַיּוֹרֵד לִפְנֵי הַתְּבָה, עַל־פִּי הַגּוֹרֵל, – שיעלו בגורל מי יתפלל לפני העמוד, או עַל־פִּי רִצּוֹי הָרֵב. – של המתפללים, ייקבע מי יהיה הבעל-תפלה. וְהוּא – הבעל-תפלה, יֵאָסֵף אֵלָיו בְּסִבּוֹב לוֹ כָּל הַסְּמוּכִים עַל שִׁלְחַן אֲבִיהֶם, או מְלַמְדֵי שְׁיֻכְלוּ לְהַאֲרִיךְ – בתפלה, בְּמוֹתוֹ, – שיעמדו סביבו, כדי שלא יבלבל אותו מי שממחר, כְּבָל יִשְׁנָה – שלא ישנו את הדברים, אלא כִּךְ יִיעֲשֶׂה, נָא וְנָא:

אגרת הקדש

וְעַתָּה הַפַּעַם הַנְּנִי יוֹסִיף שְׁנִית יְדֵי בְּתוֹסֶפֶת בְּאוֹר, וּבִקְשָׁה כַּפּוּלָה שְׁמוּחָה וּפְרוּשָׁה לִפְנֵי כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמִים הַקְּרוּבִים וְהַרְחוּקִים לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם שְׁכָל יָמֵי הַחֹל לֹא יִרְדּוּ לִפְנֵי הַתְּיבָה הַבְּעֵלֵי עַסְקִים שֶׁאֵין לָהֶם פְּנָאֵי כ”כ. רַק אוֹתָם שׁוֹשׁ לָהֶם פְּנָאֵי אוֹ הַמְּלַמְדִים אוֹ הַסְּמוּכִים עַל שׁוֹלְחַן אֲבִיהֶם שְׁיֻכְלוּם לְהַאֲרִיךְ בְּתַפְלַת הַשַּׁחַר עֲרֵךְ שְׁעָה וּמִחֲצָה לַפְּחוֹת כָּל יְמוֹת הַחֹל מִקֵּם יְהִיָּה הַיּוֹרֵד לִפְנֵי הַתְּיבָה ע”פ הַגּוֹרֵל אוֹ ע”פ רִצּוֹי הָרֹב. וְהוּא יֵאָסֵף אֵלָיו בְּסִבּוֹב לוֹ כָּל הַסְּמוּכִים עַל שׁוֹלְחַן אֲבִיהֶם אוֹ מְלַמְדֵי שְׁיֻכְלוּ לְהַאֲרִיךְ כְּמוֹהוּ כְּבָל יִשְׁנָה נָא וְנָא:

אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם בכוונת לבם ונפשם לה'. ואדרכה עליהם מוטל ביתר שאת ויתר עזו כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים וכמו שכתוב בתורת משה ששת ימים תעבוד כו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך דייקא כולו לה'. ולזאת גם הם ירדו לפני התיבה בשבת ויום טוב על פי הגורל או בריצוי הרוב כמ"ש אשתקד: וּבְגוֹן דָּא צְרִיךְ לְאוֹדוּעֵי שְׁבַדְעֵתִי אִי”ה לְשַׁלּוּחַ לְכָל

הֶם – בעלי העסקים, יִרְדּוּ לִפְנֵי הַתְּבָה בְּשַׁבַּת יוֹם מוֹב, עַל־פִּי הַגּוֹרֵל – מי יהיה הבעל-תפלה, או בְּרִצּוֹי הָרֵב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתַפְלַת אֲשֶׁתְּקֵד:

אך בשבתות וימים טובים, שְׁגַם כָּל בְּעֵלֵי עַסְקִים יִשׁ לָהֶם פְּנָאֵי, וְשַׁעַת הַכּוֹשֵׁר – היא אז, לְהַאֲרִיךְ בְּתַפְלַתָם בְּכוֹנֵנַת לָבָם וְנַפְשָׁם לַה', וְאֲדַרְבֵּת, עֲלֵיהֶם – על בעלי

48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולחעיר מזח"א סב, ב ובמפרשיו שם. ואגה"ק בס' מאה שערים ב, ב ובהנסמן שם. וראה מאה שערים ט, ב". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ (ברכות לב, ב) דאפילו חסידים הראשונים היו מאריכים בתפלה עצמה שעה אחת – שם הכוונה לתפלת העמידה". 50. סר"צ ס"ב בהגהה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה תו"א ד"ה מי יתנך". 51. יתרו כ, ט.

בַּסֵּתֶר, לִידַע וְלַהוֹדִיעַ, – אודות, כָּל מִי שֶׁאֶפְשֶׁר לוֹ – לְשִׁמְעַ "דְּכַרֵּי אֱלֹהִים חַיִּים", – דברי חסידות, וּמִכְלָל וְכֹל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּנְאֵי לְהַאֲרִיךְ וְלַעֲזֹן בַּתְּפִלָּה – להתפלל באריכות ומתוך כוונה, וּמִתְעַצֵּל – וְהִנֵּה נִדוֹן בְּרַחֲוֶק מְקוֹם, לְהִיּוֹת נִדְחָה בְּשֵׁתֵי יָדַיִם כְּבוֹאוֹ לִפְנֵי לְשִׁמּוֹעַ דַּא"ח וּמִכְלָל לֹא אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן וְלִשְׁמוֹעִים יוֹנֵעַם וְתַבָּא עֲלֵיהֶם בְּרַכַּת טוֹב וְאִין טוֹב אֵלֹא תוֹרָה וְכוּ':

אגרת הקדש

~ יום שני ו' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 206, ב קמנתי מכל... עד עמ' קד, הפנים וגו':

למרות שהקב"ה הרי הבטיח לו⁴ "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך", הרי שלא היה לו ממה לפחד? אלא כיוון ש"קטנתי מכל החסדים" – בגין כל החסדים שעשה אתו הקב"ה, נעשה יעקב קטן יותר והוא מפחד שהוא נתון במצב שהוא זקוק לבקש מחדש "הצילני נא", שהקב"ה יציל אותו. [מה שרבונו הזקן מביא מהפסוק רק המילים "מכל החסדים",

ואת המילים "מכל האמת" אין הוא מביא בפירושו, רק המלה "ומכל" ו"וגומר" – הסביר פעם הרבי שליט"א, שלפי פירוש רש"י, הכוונה ב"חסדים" היא שהקב"ה עשה אתו חסדים שלא הבטיח לו, והכוונה ב"אמת" מה שהקב"ה אימת וקיים ההבטחה שהבטיח לו במפורש. ואילו בגאולתו של רבנו הזקן, היו אמנם "חסדים" בגלוי, אבל "אמת" – קיום הבטחה גלויה לרבנו הזקן – הרי לא היה, שהרי לא היתה שום הבטחה גלויה לגאולתו. לכן אין רבנו הזקן מביא בפירושו "ומכל" האמת. ומה שהוא מביא את המלה "ומכל" וגם מרמז על ה"אמת" ב"גור", הרי זה מפני שלאמיתו של דבר, קיימת הבטחה שהובטחה לכל אחד מישראל ההולך בדרך התורה והמצוות, ש"אם בחוקתי תלכו" יחולו עליו כל הברכות הכתובות לאחר מכן בפרשה⁵, ובמיוחד לנשיא בישראל המוסר נפשו לפרסם שיטת החסידות. אלא, כיוון שלא היתה זו הבטחה מפורשת לרבנו הזקן בפרט, הרי ביחס אליו בפרט, ההבטחה היא באופן של העלם (לא בגלוי, שהכוונה היא אליו), לכן גם רבנו הזקן מרמז זאת באופן של העלם במלה "וגור". [פְּרוּשׁ, – שהרי רש"י⁶ מפרש, שה"קטנתי" בא כתוצאה מכל החסדים וכל האמת, כלומר, ש"נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת

אחר ביאתו מפטרבורג
ג. – אגרת זו כתב רבנו הזקן לאחר ששב מפטרבורג, (שם היה כלוא במאסר כתוצאה מהלשנה שהוגשה נגדו בגין פרסמו תורת ושיטת החסידות. שחרורו מהמאסר הביע (גם)

הסכמה מצד הממשלה להתפשטות תורת החסידות. כיוון שהמאסר היה הרי (כמאמר הרבייט¹) תוצאה מקטרוג למעלה על שיטתו של רבנו הזקן, "להוריד" את תורת החסידות בשכל ובהבנה, כפי שהדבר מתבטא בחסידות חב"ד, ולהפיצה באופן שתגיע אל כל אחד מישראל, הרי מובן, שהשחרור למטה בא כתוצאה מביטול הקטרוג למעלה, ואדרבה – ניתנה הסכמה וניתן כוח לפרסם את תורת החסידות לפי שיטתו של רבנו הזקן) – אז כתב רבנו הזקן אגרת קודש זו סימן ב. דבר המרמז, שאז החלה התקופה השנייה בהתפשטות תורת ושיטת החסידות. מעניין לציין, שכאן כתוב "פרק ב" אחרי שצויין שזה נכתב "אחר ביאתו מפ"ב".

בסימן כ"ז של "אגרת הקודש", שם מובאת, לפני הפנים של האגרת, הקדמה (המסבירה את המאורע שבגללו כתב רבנו הזקן אותה אגרת), כתוב בתחילה "סימן כ"ז", ולאחר מכן ההקדמה לאגרת. ואילו באגרת שלפנינו מובאת בתחילה ההקדמה ולאחריה "סימן ב'", וזאת מפני שסימן ב' – התקופה השנייה (או בלשון החסידות² "גדלות שני") החלה אחרי ביאתו מפטרבורג.

"קַמְנָתִי מִכָּל תְּחִסְדִּים וּמִכָּל גּוֹ" – מילים אלו אמר יעקב אבינו בתור הקדמה לבקשתו, שהקב"ה יציל אותו מעשו.

1. ראה לקוטי שיחות ח"ע' 74. 2. ראה אור התורה במדבר ע' שסז ואילך. 3. וישלח לב, יא. 4. ויצא כח, טו. 5. בחוקתי כו, ג. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מיוסד בש"ס שבת לב, א".

שהכוונה היא, שהכלי לקלוט את "ה' נראה לי" – הוא כשהאדם מחזיק עצמו "מרחוק" ובנמיכות. **וְכַנֹּדֵעַ, דְּכֵלָא "קַמִּיָּה" דְּיִזְקָא – כֵּלָא חֲשִׁיב,** – וכידוע שהכל נחשב לגביו דוקא ככלום, אפילו המדרגה הנעלית ביותר, להיות "קמי",

להיות לפניו, קרוב אליו יתברך, היא "כלא חשיב", היא בטלה וכאילו איננה קיימת כלל (שכן, לגביו לא נחשב ולא קיים שום דבר), **וְאִם-כֵּן כֵּל שְׂהוּא "קַמִּיָּה" יוֹתֵר –** כל מי שהוא יותר "לפניו", קרוב יותר אליו יתברך, הוא יוֹתֵר כֵּלָא וְאִין וְאִפְסָ. – כל אחת משלוש המילים – "כלא", "אין" ו"אפס" – מבטאת אופן התבטלות מיוחד הבא מצד ה"קמי", מצד הקירוב אליו יתברך, וְזוּ הִיא בְּחִינַת יְמִין שְׂבָקְדָשָׁה,

וְחֶסֶד – הנמשך לְאַבְרָהָם, – כלשון הפסוק¹²: "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", הרי זה בכחינה ובאופן של ביטול. **שְׂאֵמְרָה¹³:** – אברהם אבינו: **"וְאֵלֶיךָ עָפָר וְאִפָּר."** – החסד "פעל" על אברהם אבינו את תכלית הביטול, עד שהחזיק עצמו ל"עפר ואפר"; שכן, כיוון שהימין שבקדושה למעלה הוא כך – שענין החסד הוא ביטול – לכן פועל הדבר גם במי שנמשך אליו החסד – ענין התבטלות, וְזוּ הִיא גַּם-כֵּן מִדְּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. – שהחסד פעל בו תכלית התבטלות. **וְכִזְזָת הַתְּנַצֵּל – יַעֲקֹב, עַל יִרְאָתוֹ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ, וְלֹא –** היה, די לו בְּהַבְטָחָתוֹ¹⁴ – של הקב"ה אליו: **"וְהָיָה אֲנִי עִמָּךְ כּוֹ,"** – "ושמרתך בכל אשר תלך", מִפְּנֵי הַיּוֹת קָמֵן יַעֲקֹב בְּמֵאֵד מְאֹד בְּעֵינָיו, מִחֲמַת רִבּוּי הַחֲסִדִים – כפי שאמר¹⁴: **"כִּי בְּמַקְלִי כּוֹ,"** – "עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לפני מחנות", וסבר ש – וְאִינוּ רְאוּי וְכִדְאֵי כֵּלָל לְהַנְצִיל כּוֹ, וְכִמְאֵר רְבוּתֵינוּ וְזְרוּנֵם לְבָרְכָה¹⁵: – שיעקב פחד, **"שְׂמָא יִגְרֵם הַחֲטָא,"** – שלא יינצל, שְׂנֵדְמָה בְּעֵינָיו שְׂחָטָא. – עד כדי כך פעל בו החסד ביטול והתקטנות, להחזיק עצמו במצב של חוטא. וזהו פירוש "קטנתי מכל החסדים", שריבוי החסדים פעל בו "קטנתי", להרגיש עצמו קטן ונמוך, עד לידי

שעשית עמי". על כך אומר הרמב"ן "ואינו נכון בלשון הכתוב", שהרי בפסוק כתוב "קטנתי", אני נעשיתי קטן יותר ולא שהזכויות נתקטנו, מיעוט באיכות ולא מיעוט בכמות⁷, והרמב"ן מפרש באופן אחר⁸ את ה"קטנתי", שאני קטן מדי

לקלוט את כל החסדים והאמת. בהתאם לפירושו זה של הרמב"ן, הרי ה"קטנתי" אינו תוצאה מהחסדים והאמת, כִּי־אִם שהוא קטן מדי ואינו זכאי לכל החסדים והאמת. ברם, רבנו הזקן מפרש כפירוש רש"י, שה"קטנתי" הוא תוצאה מהחסדים והאמת, כפשוטו הפסוק "קטנתי מכל החסדים", שמהחסדים והאמת נעשה "קטנתי". אלא שרבנו הזקן יפרש זאת באופן שה"קטנתי" מוסב אכן על האדם עצמו, שהוא עצמו התקטן כתוצאה

מריבוי החסדים והאמת (ולא שהזכויות נתקטנו ונתמעטו ובגלל כך נתקטן גם הוא⁹, אלא שה"קטנתי" הוא תוצאה ישירה מהחסדים והאמת). זה מה שרבנו הזקן אומר "פירוש", כלומר, "קטנתי" מוסב אכן על האדם, ובכל זאת זה בא כתוצאה מהחסדים והאמת, **שְׂבָבֵל חֶסֶד וְחֶסֶד שְׂהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לְאַדָּם, צְרִיף –** האדם לעצמו, לְהַיּוֹת שְׂפֵל רוּחַ בְּמֵאֵד. – להחזיק עצמו נמוך ביותר כתוצאה מהחסד שעשה אתו הקב"ה, כִּי חֶסֶד – למעלה, בספירות העליונות, **דְּרוּעָא יְמִינָא,** – הוא הבחינה של זרוע הימין, ענין של ימין וקירוב, **"וְיְמִינוּ תַּחְבִּקְנִי"¹⁰,** – הימין שלמעלה מקיף את האדם, שְׂהוּא בְּחִינַת קְרִיבַת אֱלֹהִים מִמֶּשׁ בִּיתֵר שְׂאֵת מְלִפְנֵינִים, – בחסד שעושה הקב"ה עם האדם, נעשה האדם קרוב יותר אל הקב"ה מאשר היה לפני שנעשה אתו החסד, **וְכָל הַקְּרוּב אֵל ה' בִּיתֵר שְׂאֵת וְהַנְּבִיָּה לְמַעְלָה מַעְלָה – צְרִיף לְהַיּוֹת –** בתוך עצמו, יוֹתֵר שְׂפֵל רוּחַ לְמַטָּה מִטָּה, – עליו להחזיק עצמו נמוך מאוד מאוד, כְּמוֹ שְׂבָבֵל¹¹: **"מִרְחוֹק ה' נִרְאָה לִי."** – כשהקב"ה נראה לאדם על ידי החסד שהוא עושה אתו – צריך הדבר לפעול על האדם הרגשה של "מרחוק", להחזיק עצמו בריחוק ובנמיכות, או

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה חדא"ג שם". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן הוא בב"ר כאן". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כבחדא"ג שם". 10. שיר השירים ב, ו. 11. ירמיה לא, ב. 12. מיכה ז, ב. 13. וירא יח, כז. 14. וישלח שם. 15. ברכות ד, א.

אצלו באופן של חסד של קדושה, כמו שהיה אצל אברהם ואצל יעקב, שהחסד פועל ביטול וענוה. וְלִזְמַת – ולכן, בְּאֵתֵי מִן הַמּוֹדִיעִים מוֹדְעָה רַבָּה לְכָלֹת אֲנִי שׁ – לכל החסידים, עַל רַבּוֹי הַחֲסִידִים אֲשֶׁר הִגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, – שבחינת חסד הר

נקראת בשם "גדולה" (המדות העליונות כפי שהן מנויות בפסוק¹⁶: "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו', הרי הכוונה ב"הגדולה" היא למדת החסד), וגדולה מבטאת מדריגה גבוהה יותר בחסד מאשר חסד סתם, לכן אומר רבינו הזקן "אשר הגדיל ה' לעשות עמנו", החסד הגדול שעשה ה' אתנו – חסידים – בגאולתו של רבינו הזקן – יפעול חסד זה לְאַחַז בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב – "שְׂאֵר עֲמוֹ" ו"שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל", – בני ישראל נקראים הרי "שאר עמו"¹⁷ ו"שארית ישראל"¹⁸, שיש בהם המדה של "שאר" ושל "שארית", שְׁמֵשִׁים עֲצָמוֹ – ומחזיק עצמו, כְּשִׁירִים וּמוֹתָרוֹת¹⁹ – דבר שאין הוא עיקר כלל, אלא שיריים מדבר שהוא מיותר, מְמַשׁ שְׂאֵין בּוֹ שׁוֹם צָרָה. לְבִלְתִּי רוּם לְבַבְּם מֵאַחֵיהֶם כּוֹ, – המנגדים שגרמו למאסרו של רבינו הזקן, וְלֹא לְהִרְחִיב עֲלֵיהֶם פֶּה, – שלא לדבר אליהם ברחבות ובתנועה של ניצחון, או לְשַׂרְק עֲלֵיהֶם תִּסְוֶשְׁלוֹם, הֵם מְלַהֲפִיר בְּאֹהֶרָה נֹרָאָה, – שלא לעשות זאת, רק לְהִשְׁפִּיל רוּחָם וְלַבֵּב, בְּמִדַּת "אַמֶּת לְיַעֲקֹב", מִפְּנֵי כָּל אָדָם, בְּנִמְכִּיכוֹת רוּחַ, וּמַעֲנָה רַךְ מִשִּׁיב חֶמָה, "וְרוּחַ נִכְאָה כּוֹ"²⁰, וְכֹלֵי הָאֵי וְאוּלֵי – ועל ידי כל זה, ואולי, יִתֵּן ה' פֶּלֶב אַחֵיהֶם – המנגדים, "כְּמִים תִּפְּנִים וְגוֹ"²¹. – שזה יבטל התנגדותם וגם הם יתנהגו באופן כזה.

פחד שמא חטא, וזקוק הוא לכן לבקש מחדש "הצילני נא", למרות שכבר הובטח לו "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך" וכו'. ההוראה מהאמור לכל אחד מישראל היא, שכל חסד שהקב"ה עושה אתו, צריך הדבר לפעול בו "קטנתי", להחזיק עצמו קטן ונמוך.

אגרת הקדש

הוא ישמעאל חסד דקליפה. כל שהחסד גדול הוא הולך וגדל כגובה וגסות הרוח ורוחב לבו. ולזאת באתי מן המודיעים מודעה רבה לכללות אנ"ש על ריבוי החסדים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו לאחוז במדותיו של יעקב שאר עמו ושארית ישראל שמשים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום צורך. לבלתי רום לבנם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו. הם מלהזכיר באזהרה נוראה רק להשפיל רוחם ולבם כמדת אמת ליעקב מפני כל אדם בנמיכות רוח ומענה רך משיב חימה. ורוח נכאה כו'. וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו':

מה שרבנו הזקן אומר "שבכל חסד וחסד", פירש פעם הרבי שליט"א, שהכוונה היא לשני סוגי חסדים: ישנו חסד של סדר ההשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם על פי הטבע, וישנו חסד שלמעלה מהשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם באופן שלמעלה מן הטבע. לכן הוא אומר גם הטעם "כי חסד דרועא

ימינא", שזה ענין אחד, ו"ימינו תחבנני", שזה ענין שני, שכן "חסד דרועא ימינא" הוא חסד של הספירות העליונות, חסד של סדר השתלשלות, שזה אור בכלי, כמו הזרוע שהוא חיות וכוח באבר, ו"ימינו תחבנני" הוא ימין וחסד עליון שלמעלה מהשתלשלות, שמחבק (סובב) בלבד את האדם באופן של מקיף (ואינו מתלבש בפנימיות כמו חיות הזרוע באבר), מפני שזה למעלה מהתלבשות אורות בכלים. מֵה־שְׂאֵין בֶּן בְּיָה לְעֵמֶת זָה, – הצד הנוגד לחסד של קדושה, הוא ישמעאל חסד דקליפה, – שכן, הניגוד לחסד של קדושה, לאברהם, הוא ישמעאל, חסד של "קליפה"; והניגוד ליצחק, גבורה של קדושה, הוא עשו, גבורה של קליפה, שלגביו, אצל מי שהוא בבחינת ישמעאל – כָּל שֶׁהַחֲסָד גְּדוֹל – הוא הולך וגדל בְּגִבְהָ וְנִפְסוֹת הָרוּחַ וְרַחֵב לְבוֹ. – ועל יהודי להישמר ולהיזהר מאופן חסד זה של ישמעאל, שחסד זה לא יפעול ח"ו עליו גדלות וגסות הרוח, אלא עליו להשתדל שהחסד יהיה

16. דה"א כט, יב. 17. ראה ישעי' יא, יא. 18. ראה ירמ' ו, ט. לא, ו. ועוד. 19. ראה ר"ה יז, א. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן: (1) מה מוסיף בזה. (2) למה מרמוז בכותבו גו' דכל ג' הכתובים (משלי טו, יג. יז, כב. יח, יד) המדברים ברוח נכאה לכאורה אין שייכים לכאן כלל (ואדרבא אינם לטוב). (3) לפני זה בהכתוב מענה גו' מביא כל הענין וכאן מרמוז ב"גרו". ו"ל דכוונתו למשלי (יז, כב) ורוח נכאה תיבש גרם. דגרם ענינו תוקף וקשה להתפייס (ב"ד ספ"ז. ו"ג וכן גם באדר"נ פ"ט – עה"פ עצם מעצמי) וע"י רוח נכאה יהי' לא רק משיב חמה כ"א גם שיתפייסו ועוד יותר וכולי האי כו' כמים הפנים וגו'. וכיון דפשוטו דהסיום הכתוב אינו בטוב לכן רק רמוז ב"גרו". 21. משלי כז, יט.

~ יום שלישי ז' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קד, ג וילבש צדקה... עד עמ' 208, [ח'ו]:

המצוות, הנמשכים – הלבושים נמשכים, מאור אינסוף ברוך-הוא – ומכיוון שהם באים ממקום שהוא אינסוף, לכן אפשר לקבל על ידם הגילוי של גן-עדן שהוא גילוי של אינסוף ובלי גבול, מְבַחֲיֵנָה "סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין" – שהוא אור שאינו מצומצם לפי

ערך הנבראים, להתלבש בפנימיות גלויה בהם, כי אם בחינה של סובב ומקיף מעליהם, ואור זה פועל בהם בהיותו למעלה מהם, (ממלא הַפְּרוֹשׁ – של, "ממלא כָּל עֲלָמִין" ו"סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין" בְּלִקְוֵי אֲמָרִים¹, – בחלק הראשון של ספר ה"תניא", עין שם) – לבושים אלה שמבחינת "סובב כל עלמין", מתהווים בְּאִתְעוּרָא דְלִתְתָא, – בהתעוררות שמלמטה, היא מצות ה'

וְרִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוא. – שכיוון שהמצוה היא רצון העליון, הבחינה של רצון (שהוא כח מקיף) וסובב – לכן נמשכים על-ידיה לבושים מבחינת "סובב כל עלמין". וְעֵינֵךְ הַמְשִׁכָה זוּ מְאֹר אֵינִסוֹף בְּרוּךְ-הוא, הוא לְבוּשׁ וְ"אֹר מְקִיף" לְעֵשֶׂר סְפִירוֹת – של ארבעת העולמות, דְאִצִּילוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָה, הַמְשַׁתְּלָשְׁלוֹת – עשר הספירות של ארבעת העולמות, משתלשלות מְעֵלָה לְעֵלָה וּמְפַדְרָגָה לְמַדְרָגָה כו', הַנְּקָרוֹת – הספירות נקראות, בְּשֵׁם "ממלא כָּל עֲלָמִין". – ההמשכה מאור אינסוף ברוך-הוא וסובב כל עלמין הנמשכת על ידי המצוות, נעשית בעיקר לבוש ומקיף להשתלשלותן של הספירות. ברם, לכאורה, כיוון שהספירות עצמן הן הרי אלקות – האלקות – של העולמות, אם-כן מדוע נדרשת המשכה מאור אינסוף כלבוש לספירות? פְּרוֹשׁ, – הכוונה היא, כי אור אינסוף בְּרוּךְ-הוא מְתַלַּבֵּשׁ וּמְאִיר בְּתוֹךְ כָּל הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת הַעֲשֶׂר סְפִירוֹת – של העולמות, דְאִצִּילוֹת-בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָה, – כלומר, הוא מאיר בהם בפנימיות, באופן של התלבשות, וְהוּא הַמְאֲצִיל הַעֲשֶׂר סְפִירוֹת דְאִצִּילוֹת, הַמְשַׁתְּלָשְׁלוֹת לְבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָה,

ג. וְיִלְבֵּשׁ – לבוש של צְדָקָה בְּשָׂרָן, – המגין על הגוף, וְכוּבֵעַ יְשׁוּעָה בְּרֵאשׁוֹ¹. – למרות שהפסוק מוסב כלפי הקב"ה, שהוא ילבש לבושים של צדקה וישועה לבני ישראל, ולבושים של נקמה (כפי שהוא מסיים בפסוק) כלפי אומות

העולם, אך כיוון שהכלי לקליטת (או להתהוות) הענינים שלמעלה² – נוצר מן הענינים שבני ישראל עושים למטה מעין ודוגמה מהם, הרי הכוונה היא (גם), שבעבודת הצדקה של בני ישראל ישנו הענין שצדקה היא לבוש, כמו שריון המגין על הגוף, ו"כובע ישועה" בשביל הראש, וְדָרְשׁוּ רְבוּתֵינוּ וְכְרוֹנֵם-לְכַרְכְּהָ: מַה שָּׂרִיזוֹן זֶה, כָּל קְלִפָּה וְקְלִפָּה – מהן מורכב השריון, מְצַטְרֶפֶת לְשָׂרִיזוֹן גָּדוֹל, אַף

צְדָקָה – כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה – שנותנים לצדקה, מְצַטְרֶפֶת לְחִשְׁבוֹן גָּדוֹל. – לכאורה, אותו דבר שמוכן במשל מוכן מאליו גם בנמשל: כשם שבשריון מתהווה מפרטים רבים – ענין גדול אחד, כך בנמשל, מתהווה מהרבה פרטים ענין וחשבון אחד גדול. אם-כן מה מוסיף המשל, שבלעדו לא היו מבינים את הדבר בנמשל? אלא הפירוש הוא: פְּרוֹשׁ, שְׁהַשָּׂרִיזוֹן עֲשׂוּי קְשָׁקְשִׁים – כעין קשקשי הדג, על נְקָבִים, וְהֵם – הקשקשים, מְגִינִים שְׂלֵא יִפְגַּם חֵין בְּנְקָבִים, וְכַבָּה הוּא מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה: – שגם בצדקה ישנו הענין של נקבים וקשקשים המגינים על הנקבים, כפי שיסביר להלן, את זה מוסיף המשל על הנמשל, שישנו ענין של נקבים, והקשקשים – הפרוטות – מגינים על הנקבים.

וּבְאֹר הַעֲנָיִן, – מהו ענין ה"נקבים" שה"קשקשים" של מעשה הצדקה מגינים עליהם? כִּי גְדוּלָה צְדָקָה מְכַל הַמְצוֹת, שְׂמֵחֵן – מהמצוות בכלל, נְעֻשִׁים – נוצרים, לְבוּשִׁים לְהַנְשִׁמָּה⁴, – כדי שהנשמה תוכל לקבל את הגילוי של גן-עדן ושלא תתבטל, היא זקוקה ללבושים שבאמצעותם תוכל לקבל את הגילוי. לבושים אלה מתהווים ממעשה

1. ישע'י נט, יז. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפי' אדה"ז דע מה למע' – ממך (היום יום י"ג באייר)". 3. ב"ב ט, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמשנ"ת לקמן סכ"ט". 5. פרק מ"ח.

בְּרוּךְ-הוּא, – המאיר בגן עדן, כי בהעדר לבוש זה, לא היתה הנשמה, שהיא בעלת גבול, יכולה לקבל ולהשיג הארה מאור אין-סוף שהוא בלי גבול, כְּמוֹ שְׂמֵכוֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. – להלן ב"אגרת הקודש". וְזֶה שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָה: "שֶׁכֵּר מִצּוּה בְּהָאֵי עֲלָמָא לִיכָא", –

שכר מצוה בעולם הזה – אין. חכמינו ז"ל לא אומרים ששכר מצוה אינו ניתן בעולם הזה כִּי-אם בעולם הבא, אלא הם אומרים, שבעולם הזה אין שום שכר מצוה. פִּי בְּעוֹלָם הַיָּהּ הַנִּשְׁמִי וּבְעוֹלָם גְּבוּלָה – החיות שבו הוא בִּצְמֻצוֹם רַב וְעֻצּוֹם מְאֹד מְאֹד, – לכן, אֵי אִפְשָׁר לְהַתְלַבֵּשׁ – בעולם הזה, שוֹם הָאֲרָה מְאֹד אֵין סוּף בְּרוּךְ-הוּא, כִּי-אִם – אלא, אך ורק עֲלֵי-יְדֵי – באמצעות עֶשֶׂר

סְפִירוֹת, הַנִּקְרָאִים "גּוּפָא" בְּזֵהר הַקְדוּשָׁה: – כפי שרבינו הזקן מסביר מיד להלן שכהשוואת הגוף לנשמה, שהגוף הוא באיך-ערוך לגבי הנשמה, כך הספירות הן באיך-ערוך לגבי אין-סוף, ומאחר שהשכר למעשה המצוות הוא המשכה מ"אין-סוף" – אין הוא יכול להתלבש בעולם הזה, ולכן "שכר מצוה בהאי עלמא – ליכא", אין בעולם הזה סוג המשכה התלבשותית כזו, כי ההמשכות המתלבשות בעולם הזה באות רק על ידי העשר ספירות הנקראות בזוהר הקדוש "גופא", "חֶסֶד דְּרוּעָא יְמִינָא כּוּ". – חסד – נקרא זרוע ימין, וגבורה – זרוע שמאל, וכך הלאה. לְפִי, שְׂכָמוֹ שְׂאֵין עֲרֹף לֹא לְהַגּוֹף הַנִּשְׁמִי לְגַבֵּי הַנִּשְׁמָה, כִּף אֵין עֲרֹף כָּלָל לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאִצִּילוֹת לְגַבֵּי הַמַּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, כִּי – שכן, אִפְלוֹ חֲכָמָה עֲלָאָה, – עליונה, שְׁהִיא רְאִישִׁיתָן, – של העשר ספירות, הִיא בְּבַחֲנֵית עֲשִׂיה גּוֹפְנֵית לְגַבֵּי אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, – כשם שעשיה גופנית של האדם מרוחקת מעצם הנפש שלו, כְּמוֹ שְׂנַתְבָּאָר בְּלִקּוּמֵי אֲמָרִים. – בחלק הראשון של ספר התניא, בהגהה שבפרק ב' 10. וְאֵי לְזֹאת, – ולכן, בְּמַעֲשֵׂה הַצְדָקָה וּגְמִילוֹת חֲסִדִים, שְׂאֵרִם

– כידוע שהספירות והפרצופים של עולם ה"אצילות", מאירים בעולמות "בריאה", "יצירה", "עשיה", והם מהווים האלקות שבעולמות אלה. אך, כיצד מתבצעת ההאצלה של הספירות של עולם ה"אצילות" ומה שאור אין-סוף מאיר, בהשתלשלות

הספירות של שאר העולמות? הרי זה – עֲלֵי-יְדֵי צְמֻצוֹם עֻצּוֹם הַמְבַאָר בְּ – ספר 'עין חיים', – שאין זה סתם צמצום ומיעוט של האור, אלא זהו סילוק של האור באופן שאור שהוא אין-סוף ובלי-גבול יוכל להיות נאצל ולהאיר באופן של גבול, וְנִקְרָא "אֹר פְּנִימִי", – אור המתלבש בפנימיות, שכן הוא מצומצם לפי ערך הדבר שבו הוא מתלבש. וְעֲלֵי-יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת, נִמְשָׁךְ "אֹר מְקִיף" הַנּוֹכַח לְעֵיל, וּמְאִיר תוֹךְ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאִצִּילוֹת-בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיה, וּמְתַנַּחַד עִם הָ"אֹר פְּנִימִי", – הרי מאיר אז בתוך האור הפנימי (בסדר ההשתלשלות) אור שהוא בבחינת אין-סוף, וְנִקְרָא "יְחִוּד קְדָשָׁא בְּרוּךְ-הוּא" – מה שהוא קדוש ומובדל, למעלה מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין", וְשִׁכְנֵיתִיה, – עם האור הפנימי הנקרא "שכינה", על שם ששוכן ומתלבש בהשתלשלות, כְּמוֹ שְׂנַתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, – שעלי-ידי מצוות נעשה יחוד של קודשא-בריך-הוא עם השכינה שלו, שלכן אומרים לפני קיום המצוות "לשם יחוד קודשא-בריך-הוא ושכינתִי", שכן המצוות "פועלות" יחוד זה, המשכת אור ה"סובב כל עלמין" הנקרא "קודשא בריך הוא" – באור ה"ממלא כל עלמין" הנקרא "שכינה". אם כן, זהו עיקר ההמשכה הנמשכת מאור אין-סוף על ידי מצוות – ההמשכה מאור אין-סוף בהשתלשלות הספירות של העולמות, וּמְהֵאָרָה דְּהָאֲרָה מִ"אֹר מְקִיף" הַנּוֹכַח לְעֵיל, עֲלֵי-יְדֵי צְמֻצוֹם רַב, נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ לְבַחֲנֵית נַפְשֵׁי-רוּחֵי-נִשְׁמָה שֶׁל הָאָדָם בְּגוֹן עֲדוֹן הַתַּחְתּוֹן וְהַעֲלִיּוֹן, שְׂיֻבְלוּ – הנפש-רוח-נשמה של האדם, לִיהְנוֹת וּלְהַשִּׁיג אִיזָה הַשְּׂגָה וְהָאֲרָה מְאֹד אֵין-סוּף

אגרת הקדש

לְבִי"ע עֵי"י צְמֻצוֹם עֻצּוֹם הַמְבּוֹאֵר בְּע"ה וּנְקֵרָא אֹר פְּנִימִי. וְעֵי"י קִיּוֹם הַמִּצְוֹת נִמְשָׁךְ אֹר מְקִיף הַנִּלְוֵה וּמְאִיר תוֹךְ הַעִ"ם דְּאִבִּי"ע וּמְתִיחַד עִם הָאֹר פְּנִימִי וּנְקֵרָא יְחִוּד קוּב"ה וּשְׂכִינְתִי כְּמוֹ שְׂכִינְתִי בְּמ"א. וּמְהֵאָרָה דְּהָאֲרָה מְאֹד מְקִיף הַנִּלְוֵה עֵי"י צְמֻצוֹם רַב נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ לְבַחֲנִי גְרִיזֵן שֶׁל הָאָדָם בְּנֵי"ע הַתַּחְתּוֹן וְהַעֲלִיּוֹן שְׂיֻכְלוּ לִיהְנוֹת וּלְהַשִּׁיג אִיזָה הַשְּׂגָה וְהָאֲרָה מְאֹד אֵ"ס ב"ה כְּמוֹ שְׂכִינְתִי בְּמ"א. וְזֶה שְׂאֵמְרוּ רו"ל שֶׁכֵּר מִצּוּה בְּהָאֵי עֲלָמָא לִיכָא. כִּי בְּעוּה"ז הַנִּשְׁמִי וּבְעוֹלָם גְּבוּל וְצְמֻצוֹם רַב וְעֻצּוֹם מְאֹד מְאֹד אֵ"א לְהַתְלַבֵּשׁ שוֹם הָאֲרָה מְאֹד אֵ"ס ב"ה כ"א עֵי"י"ם הַנִּקְרָאִים גּוּפָא כּוּזָה"ק. חֶסֶד דְּרוּעָא יְמִינָא כּוּ. לְפִי שְׂכָמוֹ שְׂאֵין עֲרֹף לֹא לְהַגּוֹף הַנִּשְׁמִי לְגַבֵּי הַנִּשְׁמָה כִּךְ אֵין עֲרֹף כָּלָל לִ"ם דְּאִצִּילוֹת לְגַבֵּי הַמַּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן אֵ"ס ב"ה. כִּי אִפִּי" ח"ע שְׁהִיא רְאִישִׁיתָן הִיא בְּבַחֲנִי עֲשִׂיה גּוֹפְנֵית לְגַבֵּי אֵ"ס ב"ה כְּמוֹ שְׂכִינְתִי בְּלִקּוּ"א. וְאֵי לְזֹאת בְּמַעֲשֵׂה הַצְדָקָה וּגְמִילוֹת שְׂאֵרִם

הַנִּקְרָאִים "גּוּפָא" בְּזֵהר הַקְדוּשָׁה: – כפי שרבינו הזקן מסביר מיד להלן שכהשוואת הגוף לנשמה, שהגוף הוא באיך-ערוך לגבי הנשמה, כך הספירות הן באיך-ערוך לגבי אין-סוף, ומאחר שהשכר למעשה המצוות הוא המשכה מ"אין-סוף" – אין הוא יכול להתלבש בעולם הזה, ולכן "שכר מצוה בהאי עלמא – ליכא", אין בעולם הזה סוג המשכה התלבשותית כזו, כי ההמשכות המתלבשות בעולם הזה באות רק על ידי העשר ספירות הנקראות בזוהר הקדוש "גופא", "חֶסֶד דְּרוּעָא יְמִינָא כּוּ". – חסד – נקרא זרוע ימין, וגבורה – זרוע שמאל, וכך הלאה. לְפִי, שְׂכָמוֹ שְׂאֵין עֲרֹף לֹא לְהַגּוֹף הַנִּשְׁמִי לְגַבֵּי הַנִּשְׁמָה, כִּף אֵין עֲרֹף כָּלָל לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאִצִּילוֹת לְגַבֵּי הַמַּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, כִּי – שכן, אִפְלוֹ חֲכָמָה עֲלָאָה, – עליונה, שְׁהִיא רְאִישִׁיתָן, – של העשר ספירות, הִיא בְּבַחֲנֵית עֲשִׂיה גּוֹפְנֵית לְגַבֵּי אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, – כשם שעשיה גופנית של האדם מרוחקת מעצם הנפש שלו, כְּמוֹ שְׂנַתְבָּאָר בְּלִקּוּמֵי אֲמָרִים. – בחלק הראשון של ספר התניא, בהגהה שבפרק ב' 10. וְאֵי לְזֹאת, – ולכן, בְּמַעֲשֵׂה הַצְדָקָה וּגְמִילוֹת חֲסִדִים, שְׂאֵרִם

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מח"א פמ"א. אבל אין לומר שלזה מתכוון – דא"כ הול"ל "בלק"א" – כדלעיל בזו האגרת בנוגע לסוכ"ע". 7. סימן כ"ט. 8. קידושין לט, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבאין ערוך בירידה לנשמה דילי – אוא"ס". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יותר נ"ל שהכוונה לח"ב פ"ח ט – ששם יש בי' נוסף על מש"כ כאן, משא"כ בהגה"ה דאדריבא. ואף דבאגה"ת פ"ד (ועוד) מוסיף "ח"ב" על מש"כ "בלק"א" – הוא משום דשם מצוין המקום בדיוק וכהסיוס פ"א, משא"כ כאן".

וּבְרוּחַנִיּוֹת, – שזה ענין שיכול להיות למטה על ידי יניקת החיצונים – ויש צורך למנוע זאת, לְזֹאת – ולכן, חוֹדֵר וּמְאִיר אֹרֶךְ הַמְקִיף וְסוֹתָם הַנֶּקֶב, עַל-דֶּרֶךְ-מִשָּׁל, – הנקב שנוצר על ידי מעשה הצדקה וגמילות חסדים חוזר ונסתם, כדי שהחיצונים לא יוכלו לקבל שום יניקה מההשפעה הנשפעת על ידי הנקב למשל, שכן מהאור המקיף אין הם יכולים לקבל יניקה, כִּי הוּא – האור המקיף בא מִבְּחִינַת אֵינְסוֹף וְסוֹבֵב כָּל עֲלְמִיּוֹ, כַּנֶּזְכָּר לְעֵיל. – שמשם אין החיצונים יכולים לקבל יניקה. הרי, שגם במעשה הצדקה וגמילות חסדים יש ענין של נקבים וקשקשים הסותמים את

אוֹכֵל מִפִּירוֹתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַהֵי"י, – הרי, אם בצדקה וגמילות חסדים יש לאדם משהו שכר – הפירות – בעולם הזה, הכוונה היא שבמצוות אלו אכן יורד לעולם הזה משהו מהאור הנזכר לעיל, וזאת מפני שיש נְקִבִים, עַל-דֶּרֶךְ-מִשָּׁל, בְּלִבּוֹשׁ הָעֲלִיּוֹן הַמְקִיף עַל – בחינת "גופא", הם הכלים דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת, – שמהו מהכלים של עשר הספירות ירדו דרך הנקבים לעולם הזה, לְהֵאִיר מֵהֶם וּלְהַשְׁפִּיעַ אֹרֶךְ וְשִׁפְעַת מִ"חֶסֶד" – שהוא בחינת דְּרוֹעַא יְמִינָא – הזרוע הימנית, נמשך אֲרֶךְ יָמִים בְּעוֹלָם הַהֵי"י הַגִּשְׁמִי, וְעֵשֶׂר וְכַבֻּד – נמשכים בעולם הזה, מִ"דְּרוֹעַא שְׂמָאלָא", – מספירת

אגרת הקדש

אוֹכֵל מִפִּירוֹתֵיהֶן בְּעוֹה"וֹ יֵשׁ נְקִבִים עַד"מ בְּלִבּוֹשׁ הָעֲלִיּוֹן הַמְקִיף עַל גּוּפֵא הֵם הַכֹּלִים דִּי"ס. לְהֵאִיר מֵהֶם וּלְהַשְׁפִּיעַ אֹרֶךְ וְשִׁפְעַת מִחֶסֶד דְּרוֹעַא יְמִינָא אֹרֶךְ יָמִים בְּעוֹה"וֹ הַגִּשְׁמִי וְעוֹשֶׂר וּכְבוֹד מִדְּרוֹעַא שְׂמָאלָא. וְכֵן בְּתַפְאֵרַת. וְהוּד וְהוֹדֵר וְחִדוּה וְכוּ': אֵךְ כְּדִי שְׁלֵא יִנְקוּ הַחִיצוֹנִים לְמַעְלָה מְאוּר וְשִׁפְעַת הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל וְיִוֹרֵד לְמַטָּה מִטָּה עַד עוֹה"וֹ הַגִּשְׁמִי. וְכֵן לְמַטָּה לְהַגִּיץ עַל הָאָדָם וּלְשַׁמְרוֹ וּלְהַצִּילוֹ מִכָּל דְּבַר רַע בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחַנִיּוֹת. לְזֹאת חוֹזֵר וּמְאִיר אֹרֶךְ הַמְקִיף וְסוֹתָם הַנֶּקֶב עַד"מ. כִּי הוּא מְבַחֵי א"ס וְסוֹבֵב כ"ע כְּנ"ל. וְזֶהוּ שְׂאֵמְרוֹ ר"ל מְצַטְרַפֵּת לְחִשְׁבוֹן גְּדוֹל דִּיּוּקָא כִּי גְדוֹל ה' וּמְהוֹלָל מְאֹד בְּלִי סוּף וְתַכְלִית וּגְבוּל [ח"ו]:

הנקבים. הנקבים משמשים כפתיחה באור המקיף ובלבד, דרכה ירדו "פירותיהן" כשכר לאדם שבעולם הזה. והקשקשים הם האור המקיף הסותם את הנקבים שלא תוכל להיות יניקה לחיצונים, ולפי-זה הרי זה מכוון למשל השריון העשוי מנקבים וקשקשים המגינים על הנקבים. וְזֶהוּ שְׂאֵמְרוֹ רְבוּתֵינוּ וְכְרוֹנָם לְבָרְכָה: – כשם שבשריון מצטרפת כל קליפה וקליפה לשריון גדול, כך בצדקה "מְצַטְרַפֵּת" – כל פרוטה ופרוטה, לְחִשְׁבוֹן גְּדוֹל" דִּיּוּקָא, – המלה "גדול" הוא בדיוק, "כִּי גְדוֹל ה' וּמְהוֹלָל מְאֹד"¹³, בְּלִי סוּף וְתַכְלִית וּגְבוּל [חֶסֶד וְשְׁלוֹם]: – הרי שעל-ידי הפרוטות של צדקה ממשיכים מהבחינה של "גדול ה'", כפי שהווי' המרמז על עשר הספירות, "חכמה, ה' בינה, ו' ששת המדות, וה' אחרונה מלכות"¹⁴ – מקבל מאי-סוף והן בבחינת "גדולה" מ"אי-סוף".

הגבורה שהיא בחינת הזרוע השמאלית, וְכֵן – נמשכת השפעה למטה בְּתַפְאֵרַת – מספירת התפארת, וְהוּד וְהוֹדֵר וְחִדוּה וְכוּ':¹² – נמשכים למטה מספירות הוד, יסוד, וכו'. כל האמור הוא השפעה הנמשכת למטה על ידי הנקבים למשל, הנוצרים בלבד ובאור המקיף הנמשך בתוך הספירות. אֵךְ כְּדִי שְׁלֵא יִנְקוּ הַחִיצוֹנִים לְמַעְלָה – הקליפות, מְאִיר וְשִׁפְעַת הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל וְיִוֹרֵד לְמַטָּה מִטָּה עַד עוֹלָם הַהֵי"י הַגִּשְׁמִי, – בשעה שההשפעה מצטמצמת כל כך, הרי זה נתן מקום שיוכלו החיצונים לניגן מזה. כשמאיר האור כמו שהוא, הרי הכלי לקליטתו הם רק הספירות וענינים של קדושה; ואילו כשהאור יורד למטה אחרי צמצומים רבים עד לעולם הזה הגשמי, יש מקום ח"ו שהחיצונים יוכלו לקבל יניקה מאור זה, וְכֵן לְמַטָּה – וכך גם למטה יש צורך לְהַגִּץ עַל הָאָדָם וּלְשַׁמְרוֹ וּלְהַצִּילוֹ מִכָּל דְּבַר רַע בְּגִשְׁמִיּוֹת

~ יום רביעי ח' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 208, אך מי הוא הגורם... עד עמ' קה, תדרשנו:

מְעֵשֶׂר סְפִירוֹת הַנֶּקֶבָאִים "גּוּפֵא"¹⁵, – מה הגורם, שאור כזה,

אגרת הקדש

אֵךְ מִי הוּא הַגּוֹרֵם לִירִידַת הָאֹרֶךְ וְהַשְׁפַּעַת לְעוֹה"וֹ הַגִּשְׁמִי מִי"ס הַנֶּקֶבָאִים גּוּפֵא הוּא הַיְחוּד הַנֶּ"ל שְׁהִיא

אֵךְ מִי הוּא הַגּוֹרֵם לִירִידַת הָאֹרֶךְ וְהַשְׁפַּעַת לְעוֹלָם הַהֵי"י הַגִּשְׁמִי,

11. קידושין מ, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה השמיט נצח ומהו 'וכו'". וכנראה זהו ע"פ זח"ב (צח, סע"א ורע"ב – הובא בצ"צ לתהילים קד, א) דהוה והדר וחידוה הם נה"י. [נעפמש"כ שם י"ל ג"כ מה שכתב כאן כינויים אלו ולא נה"י]. ואואפ"ל ד"וכו" היינו מל' שהיא כולי דכהנ"ל". 13. תהלים מח, ב. 14. ראה לעיל אגרת התשובה פ"ד. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

"אצילות": הש' מרמז על בחינת חב"ד, ג' המוחין, כפי שהם במדרגה של מאות – שלש מאות, והע' מרמז על ד' המדות כפי שכל אחת מהן כוללת עשר – שבעים, אור נעלה זה ("וכובע ישועה") נמשך "בראשו", בראשיתן של עשר הספירות.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב¹⁸: "יָאֵר ה' פָּנָיו – הפנימיות שלו, פנימיות השפע של אור אין-סוף, אֱלֹהִים, – אל בני ישראל כאן למטה, "יָאֵר פָּנָיו – הפנימיות שלו, אֲתַנּוּ סֵלָה"¹⁹. – "אֲתַנּוּ" – כדי שהאור של פניו יתברך יימשך ויהיה אתנו כאן למטה, הוּא עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה. וְזֶה הוּא – מה שכתוב²⁰: "זֹרַע צְדָקוֹת – מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת". –

שצדקה מביאה את ענין הישועות, שיהיו צמיחה וגילוי מבחינת ישועה, מהאור של ש"ע נהורין. וְכִבְהֵאָדָם²¹ יָאֵר ה' פָּנָיו אֲלֵיהֶם, צְדָקָתָם עֹמְדָת לְעַד²², – שכן, ההמשכה האמורה, שיורדת עתה בגילוי למטה הרי היא מהפירות בלבד, ואילו ה"קרון" ו"עצם" השכר, איננו יורד עתה בגילוי למטה, אלא נשאר בהעלם, עד לעתיד-לבוא בעולם התחיה, שאז יתגלה שכר המצוה עצמו כאן למטה, כי אז יאיר ויתלבש האור ה"סובב כל עלמין" למטה. – כפי שרבונו הזקן מסביר זאת להלן ב"אגרת הקודש" סימן ל"ב, וְקִרְנֵם תְּרוֹם בִּישׁוּעוֹת "מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה", "צִמַּח צְדָקָה" – שהקב"ה עושה עם ישראל, מִחַ"בּוֹכֵעַ יְשׁוּעָה" הַנּוֹכַח לְעֵיל, כִּנְפֹשׁ תְּדַרְשֵׁנוּ: – כפי הנפש הדורשת אותו.

שרק עשר הספירות של "אצילות" הן כלים אליו – ירד למטה בעולם הזה הגשמי? – הוּא תִּחְדוּד הַנּוֹכַח לְעֵיל, – היחוד של "קודשא-בריך-הוא ושכינתיה", היחוד של האור שבבחינת "אין-סוף" עם האור שמאיר בפנימיות בספירות והשתלשלות, הנעשה על ידי המצוות, שְׁהִיא תּוֹסֶפֶת הָאֶרֶץ וְהַשָּׁמַיִם מִבְּחִינַת אֹרֶךְ אֵינֶסוֹף הַמַּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא, – שמאציל עשר הספירות של עולם ה"אצילות", בִּיתֵר שְׂאֵת עַל הַהָאֶרֶץ וְהַשָּׁמַיִם – הנמשכות ב"אצילות", שֶׁבְּתַחֲלָת הָאֲצִילוֹת – של עולם ה"אצילות", וְהַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת – של הספירות, וכו'. – הרי, כיוון שנמשכת תוספת

אור שלמעלה מעלה מ"אצילות", ולגבי אור זה, "אצילות" ו"עשייה" שוים (כי האור הוא אין-סוף) – לכן יכול להימשך מצד אור זה השפעה מעשר ספירות של "אצילות" לעולם הזה הגשמי. וְרֵאשִׁית תּוֹסֶפֶת הַהָאֶרֶץ וְהַשָּׁמַיִם, – הנמשכת בספירות ד"אצילות", הִיא לְרֵאשִׁית הָעֵשֶׂר סְפִירוֹת. – לספירת ה"חכמה" שהיא ראשיתן של עשר הספירות. וְזֶה הוּא – מה שכתוב אחרי "וילבש צדקה כשריון" – "וְכֹבֵעַ יְשׁוּעָה בְּרֵאשׁוֹ" – "יְשׁוּעָה" הוּא מַלְשׁוֹן "וַיִּשַׁע ה' אֶל הַבַּל וְאֶל מִנְחֹתוֹ"¹⁶, – הרי שישועה היא מלשון פניה, שהקב"ה נפנה ונמשך, וְהוּא יְרִידָת – והמשכת הָאֹרֶץ וְהַשָּׁמַיִם ד' – של בחינת ש"ע נהורין – אורות, שְׁבִיחָהּ הַקְדוּשָׁה¹⁷, – אור שהוא למעלה מעלה מעשר הספירות של

אגרת הקדש

תוספת הארה והשפעה מבחי' אור א"ס המאציל העליון ב"ה ביתר שאת על ההארה וההשפעה שבתחילת האצילות וההשתלשלות וכו'. וראשית תוספת ההארה וההשפעה היא לראשית הי"ם וזה הוא וכובע ישועה בראשו ישועה הוא מלשון וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. והוא ירדת האור והשפע דש"ע נהורין שבוה"ק. וכמ"ש יאר ה' פניו אלך. יאר פניו אתנו סלה. אתנו הוא ע"י מעשה הצדקה. וזה הוא זורע צדקות מצמיח ישועות. וככה יאר ה' פניו אליהם צדקתם עומדת לעד וקרנם תרום בישועת מצמיח קרן ישועה צמח צדקה מהכובע ישועה הנ"ל. כנפש תדרשנו:

אור שלמעלה מעלה מ"אצילות", ולגבי אור זה, "אצילות" ו"עשייה" שוים (כי האור הוא אין-סוף) – לכן יכול להימשך מצד אור זה השפעה מעשר ספירות של "אצילות" לעולם הזה הגשמי. וְרֵאשִׁית תּוֹסֶפֶת הַהָאֶרֶץ וְהַשָּׁמַיִם, – הנמשכת בספירות ד"אצילות", הִיא לְרֵאשִׁית הָעֵשֶׂר סְפִירוֹת. – לספירת ה"חכמה" שהיא ראשיתן של עשר הספירות. וְזֶה הוּא – מה שכתוב אחרי "וילבש צדקה כשריון" – "וְכֹבֵעַ יְשׁוּעָה בְּרֵאשׁוֹ" – "יְשׁוּעָה" הוּא מַלְשׁוֹן "וַיִּשַׁע ה' אֶל הַבַּל וְאֶל מִנְחֹתוֹ"¹⁶, – הרי שישועה היא מלשון פניה, שהקב"ה נפנה ונמשך, וְהוּא יְרִידָת – והמשכת הָאֹרֶץ וְהַשָּׁמַיִם ד' – של בחינת ש"ע נהורין – אורות, שְׁבִיחָהּ הַקְדוּשָׁה¹⁷, – אור שהוא למעלה מעלה מעשר הספירות של

~ יום חמישי ט' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מועמ' קה, ד אין ישראל נגאלין... עד עמ' קה, נפש מישראל.

ד. "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", – בזכות הצדקה, צדקה, שבים בני ישראל לציון ונגאלים מהגלות. כְּתוּב: – שְׁנֵאמַר²: "וַיִּשְׁכַּח בְּצַדְקָה". – והשבים אליה – אל ציון – ייפרו על ידי צדקה, שעל ידי

אגרת הקדש

ד אין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנא' ושביה בצדקה. כתיב צדק לפניך יהלך והול"ל

"שלמעלה – דאוא"ס – א"כ ה"ה באי"ע בעילוי לגבי עוה"ז". 16. בראשית ד, ד. 17. ראה זח"א ד, ב. ח"ג קלג, ב. ובכ"מ. 18. נשא ו, כה. 19. תהלים סז, ב. 20. נוסח ברכות ק"ש של שחרית. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן – בניית אדה"ז למקבלי האגרת – נוטת הצדקה". 22. תהלים קיב, ג. 1. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א לקמן סוף סימן ט. 2. ישע"א, א. כז. 3. תהלים פה, יד.

וְעִמָּקָא דְלִבָּא, – ועומק הלב, שְׁהִיא לְמַעְלָה מְעַלָּה מִבְּחִינַת הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה שְׁיוּכַל הָאָדָם לְהַתְּבוּנָה בְּלִבּוֹ בְּגִדְלַת ה', – האדם בשכלו ובהתבוננותו, לא היה יכול אף פעם ליצור בקרבו אהבה גדולה ועמוקה כזו, אלא היא ניתנת

מלמעלה לנשמה, כפי שיסביר להלן, ועל האדם גלות אהבה זו בתוכו. וכמו שכתוב: "מִמְעַמְקִים קְרָאתִיךָ ה'" – "מִמְעַמְקָא דְלִבָּא" – מעומק הלב. לכן נאמר "מממעמקים" לשון רבים, שכן בלב יש עומק ועומק לעומק, (וְעַל-דִּרְדֵּי-מִשָּׁל, בְּמוֹ בְּמִלֵּי הַעֲלָמָא, – בעניני העולם, לא בעניני עבודת ה', לַפְעָמִים יֵשׁ עֵינַי גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד שְׁכַל חַיִּית הָאָדָם תְּלוּי בּוֹ וְנוֹגַע – הענין, עַד נִקְדַּת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב וְעַד בְּכָל, וְגוֹרָם לוֹ לַפְעָמִים לַעֲשִׂים מַעֲשִׂים וְלִדְבַר דְּבָרִים שְׁלֵא בְּרַעַת בְּלָל)*. – שכן הדבר נוגע בעצם הנפש שלמעלה מדעת

ומהבנה. וְזֶה לַעֲמַת זֶה, – בעבודת ה' ישנם אותם ענינים שישנם בעניני העולם, ולכן כשם שבמילי דעלמא ישנו לפעמים ענין הנוגע בפנימיות שלמעלה מהדעת, בְּכַה הוּא מְפֹשֵׁשׁ בְּעִבּוּדָה שְׁכַלְב. – באהבתו של יהודי להקב"ה – שישנה אהבה הנוגעת בעצם הנשמה, שהיא למעלה מדעת ומהבנה. וְהֵינָּה לְפִי שְׁבְחִינַת נִקְדַּת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב הִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת הַמְתַּפְּשֵׁט וּמְתַלְבֵּשׁ – שהדעת מתפשטת ממקומה ומתלבשת במדות שְׁנוֹלְדוּ מִחֻכְמַת-בִּינַת-הַדַּעַת בְּנוֹדַע, רַק – נקודת פנימיות הלב, הִיא בְּחִינַת הָאֲרֶת חֻכְמָה עֲלִיוֹנָה שְׁלִמְעָלָה מִהַבִּינָה וְהַדַּעַת, וְכַה – בחכמה העליונה, מְלַבֵּשׁ וְנִגְנוֹ אֹרֶךְ ה' מְפֹשֵׁשׁ, בְּמוֹ שְׁכַתּוּב: "ה' בְּחֻכְמָה כּוֹ", – אור איך-סוף מלוכש ב"חכמה", וְהִיא הִיא בְּחִינַת נִיצוּץ אֱלֻקוֹת שְׁכַלְב מִיִּשְׂרָאֵל. – מ"הניצוץ האלקי" שהוא למעלה לגמרי מ"דעת" ו"השגה" – באה האהבה שבפנימיות הלב, שלמעלה מדעת ומהשגה.⁷

"ילך" היא שהוא – הצדק – ילך, ואילו "יהלך" – שהוא יגרום להבר אחר ללכת. ממה שנאמר "יהלך" מסתבר, איפוא, שהכוונה היא על ענין אחר שהצדק – צדקה – גורם בו הליכה. אִךְ הַעֲנִינִי, – הוא, עַל-פִּי מַה שְׁכַתּוּב: "לֵךְ אִמֵּר לְבִי, בְּקִשׁוֹ פְּנִי", – פירושו הפשוט של הפסוק הוא, – לך ובשליחותך (של הקב"ה) אומר לי לבי: חפש את הפנים והפנימיות שלי (כפי שרש"י מפרש פסוק זה), והוא מסיים: "את פניך ה' אבקש", אני אכן עושה כך ואני מחפש את ה"פנים" שלך, ה'. ברם, לפי זה, ש"פני" היינו הפנים שלמעלה, הפנימיות שלמעלה, לא היה צריך, לכאורה, לומר לאחר מכן "את פניך ה' אבקש", אלא "את פניך אבקש" שהרי גם בחלקו הראשון של הפסוק הוא מדבר על הפנים שלמעלה. לכן, מפרש כאן רבנו הזקן, ש"פני" היינו הפנימיות של הלב היהודי

אגרת הקדש

יֵלֵךְ. אִךְ הַעֲנִינִי עַפ"י מ"ש לך אמר לבי בקשו פני פי בקשו פנימיות הלב כי הנה בלהב יסוד האש האלקית שבלב (נ"א הנה בלהב [יסוד האש האלקית שבלב]) יש ב' בחי'. בחי' חיצונית וביחי' פנימיות. חיצוני' הלב היא התלהבות המתלהבת מבחי' הבינה והדעת בגדולת ה' א"ם ב"ה (להתבונן) [להתבונן] בגדולתו ולהוליד מתבונה זו אהבה עזה כרשפי אש וכו'. ופנימי' הלב היא הנקודה שבפנימיות הלב ועומקא דליבא שהיא למעלה מעלה מבחי' הדעת והתבונה שיוכל האדם להתבונן בלבו בגדולת ה'. וכמ"ש ממעמקים קראתיך ה' מעומקא דליבא (ועד"מ כמו במילי דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא ברעת כלל) וזלע"ז ככה הוא ממש בעבודה שבלב. והיינו לפי שבחי' נקודת פנימיות הלב היא למעלה מבחי' הדעת המתפשט ומתלבש במדות שנוולדו מחב"ד כנודע. רק היא בחי' הארת חכמה עליונה שלמעלה מהבינה והדעת ובה מלוכש ונגזו אור ה' ממש כמ"ש ה' בחכמה כו' והיא היא בחי' ניצוץ אלקות שבלב נפש מישראל.

(ו"פניך ה'" הכוונה לפנימיות שלמעלה) פְּרוּשׁ, – "בקשו פני" היינו, בְּקִשׁוֹ פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב. – שאיננה בגלוי, ויש לחפשה ולגלותה. כִּי הֵנָּה, בְּלִהַב יִסוּד הָאֵשׁ הָאֱלֻקוֹת שְׁכַלְב – שהיא האהבה הלוהטת לאלקות המהווה יסוד האש של הנפש האלקית, כפי שאמר רבנו הזקן בפרק ג' שבחלק הראשון של ה"תניא", (נִפְחֵ אַחֲרַי: הֵנָּה, בְּהַלֵּב [יסוד האש האלקית שבלב]) יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת: בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת, וּבְחִינַת פְּנִימִיּוֹת. – אהבה חיצונית ואהבה פנימית. חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב, הִיא הַתְּלַהֲבוֹת – של אהבה, הַמְתַּלְהֶבֶת מִבְּחִינַת הַבִּינָה וְהַדַּעַת – ההתעמקות, בְּגִדְלַת ה' – שהוא, אִיךְ-סוֹף בְּרוּךְ הוּא, [לְהַתְּבוּנָה] לְהַתְּבוּנָה, וְהַלּוּדִי מִתְּבוּנָה זו אֲהַבָה עֵזָה כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וכו'. – שזה חיצונית הלב של הנפש האלקית – אהבה שנוצרת על ידי שכל והבנה בגדולת ה'. אהבה זו גלויה ומורגשת בלב היכן שהאדם מרגיש את אהבתו לה'. וּפְנִימִיּוֹת הַלֵּב, הִיא הַנִּקְדָּה שְׁבְּפְּנִימִיּוֹת הַלֵּב

4. שם כז, ה. 5. תהלים קל, א. זח"ב סג, ב. 6. משלי ג, יט. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיני ח"א פי"ט".
 * חצאי העיגול הם בספר ה"תניא" המקורי. ברם, הרבי שליט"א מעיר, שסיום חצאי עיגול אלה צריך לבוא להלן, אחרי המילים "שבכל נפש מישראל".

~ יום שישי י' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קה, ומה שאין כל אדם... עד עמ' קו, אלקיך כו'.

ישראל עושין תשובה – מיד הן נגאלין¹², שתשובה מביאה לגאולת השכינה, כך גם בגלות של הניצוץ האלקי שבכל אחד מישראל, שעל ידי תשובה באה הגאולה לשכינה הפרטית שלו – לניצוץ האלקי שלו, שהכיסוי וההעלם מוסרים ונתגלית

הנקודה הפנימית. וְהִנֵּה,

בְּמִילָה יֵשׁ שְׁנֵי – שתי

בְּחִינֹת: מִילָה וּפְרִיעָה,

שְׁתֵּי עֲרָלָה נִסְּה וְקִלְפָּה

דְּקָה. – "מילה" מסירה

את הערלה הגסה,

ו"פריעה" מסירה את

הקליפה הדקה המכסה

על הברית, וְכֵן – וכך

הדבר בְּעֲרַלְת הַלֵּב –

לגביה כתוב "ומלתם את

ערלת לבבכם", יֵשׁ גַּם

בְּנִתְאוּת גִּסּוּת – שהן

למשל כמו הערלה הגסה,

וְדַקּוּת – ותאוות דקות

שהן למשל כמו הקליפה

הדקה, והסרת הערלה

הגסה והקליפה הדקה,

התאוות הגסות והתאוות

הדקות, היא על ידי מִילָה

וּפְרִיעָה; – בעבודה

הרוחנית של הנפש, ו"מל ולא פָּרַע – בְּאֵלוֹ לֹא מַל"¹³, –

כך הוא הדין לגבי מילת הערלה הגשמית, ערלת הגוף, וכך גם

במילה הרוחנית ("ומלתם את ערלת לבבכם"), שאם אין הוא

מסיר את המכסה של התאוות הדקות, ענין הפריעה, חסר אז

כל ענין המילה, מִפְּנֵי שְׁפּוּף סוּף עֲדוּן נִקְדַּת פְּנִימִית הַלֵּב

היא מְכֻסָּה בְּלְבוּשׁ שֶׁק דְּקָה, – של קליפה, בְּבְחִינַת גְּלוּת

וְשִׁבְיָה. – הנקודה הפנימית שבלבו נמצאת עדיין בגלות

ושביה, ודוקא כשישנו גם הענין של פריעה, של התאוות

הדקות – אז נגאלת הנקודה הפנימית. וְהִנֵּה, עַל מִילַת

הְעֲרָלָה מִמּוֹשׁ – הסרת התאוות הגסות, בְּתִיב – כתוב:

"וּמִלְתֶּם אֶת עֲרַלְת לִבְבְּכֶם" – אֲתֶם בְּעֲצַמְכֶם. –

"ומלתם", שאתם תמולו, את זאת בכוחו של כל יהודי לעשות

בעצמו. שכן, על ידי תשובה הוא מבטל ומסיר את המכסה

וההסתר שהתאוות מכסות ומסתירות על הנקודה הפנימית

שבלב. אֲךָ לְהַסִּיר הַקִּלְפָּה הַדְּקָה, – הנוצרת מהתאוות

הדקות, וְהוּ דְבָר הַקָּשָׁה עַל הָאָדָם, וְעַל זֶה נֶאֱמַר¹⁴

וְמָה שְׁאִין כָּל אָדָם זוֹכֶה לְמַדְרַגָּה זוֹ, לְעִבּוּדָה שְׁבֻלָב מְעֻמָּא דְלֵבָב – מעומק הלב, בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת, – כיוון שאהבה ועבודה זו באות מצד הניצוץ האלקי שבנשמה – וניצוץ אלקי זה הרי קיים בכל אחד מישראל – אם-כן היה צריך כל אחד להגיע למדרגה זו ולעבודה זו –

הֵינּוּ לְפִי שְׁבְחִינָה זוֹ

הִיא אֲצִלוֹ בְּבְחִינַת

גְּלוּת וְשִׁבְיָה, וְהִיא

בְּחִינַת גְּלוּת הַשְּׁבִינָה

מִמּוֹשׁ, – בנפשו של

יהודי, כִּי הִיא –

השכינה, הִיא בְּחִינַת

נִיצוּץ אֱלֹהִים שְׁבֻנְפִשׁוֹ

הָאֱלֹהִית. – וכאשר

בחינה זו של הניצוץ

האלקי של הנשמה

נמצאת בגלות – הרי זה

גלות ה"שכינה", וכיוון

שבחינת הניצוץ האלקי

נמצאת בגלות, אין היא

פועלת בנפש שתהיה

העבודה של האהבה

מפנימיות הלב. וְסִפְת

הַגְּלוּת, – של הניצוץ

האלקי שבנשמה, הוּא מְאֻמָּר רְפוּתֵינוּ וְזְרוּנֵם לְבִרְבָּה?

"גְּלוֹ לְבָבְךָ – שְׁבִינָה עִמָּהֶם", – לגבי הגלות של הניצוץ

הפרטי שבכל אחד מישראל, הכוונה היא, שבשעה שהוא

נמצא ב"בבל", הוא עושה מעשי "בבל" – נמצאת השכינה

יחד אתו בגלות. דְּהֵינּוּ מִפְּנֵי שְׁהִלְבִּישׁ בְּחִינַת פְּנִימִית

נִקְדַּת לְבָבוֹ בְּ"זוֹהַ לְעֻמַּת זֶה", – בענינים שהם "לעומת זה",

הניגוד, לקדושה, דְּהֵינּוּ – שהלביש עצמו בְּלְבוּשִׁים צוּאִים

דְּמִלֵּי דְעֻלְמָא – דברי חולין של עולם, וְתִאוּת עוֹלָם הַזֶּה,

הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "בְּבֵל", – ובגלל כך, ישנה גלות השכינה –

של הניצוץ האלקי שלו – ב"בבל", בעניני עולם ותאוות. וְהִיא

– וענין זה בנפש הוא, בְּחִינַת עֲרָלָה הַמְּכַסָּה עַל הַבְּרִית

וְעַל הַנִּקְדָּה הַפְּנִימִית שְׁבֻלָב. וְעַל זֶה נֶאֱמַר¹⁵: "וּמִלְתֶּם

אֶת עֲרַלְת לִבְבְּכֶם". – שצריכה להיות העבודה של "ומלתם

את ערלת לבבכם", להסיר את המכסה המסתיר על הנקודה

הפנימית שבלב. כפי שמוכח¹⁶ בענין מילה זו – ענין התשובה,

שכשם שבגלות השכינה הכללית של כל בני ישראל, הרי "אם

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל 'כמאמר'". 9. מגילה כט, א. 10. עקב י, טו. 11. ראה ספר הליקוטים דא"ח – צ"צ ערך מילה. 12. סנהדרין צח, א. רמב"ם ה' תשובה פ"ז ה"ה. 13. שבת קלז, ב במשנה. 14. נצבים ל, ו.

הענין של "ומל ה' אלקיך את לבבך" ו'לאהבה את ה' אלקיך כי הוא חייד" תהיה אמנם, כאמור, בביאת המשיח, אך, גם כעת – יסביר להלן – ישנה יציאה מהגלות של השכינה הפרטית (של הניצוץ האלקי) – על כל-פנים יציאה לפי שעה – בעבודת התפילה.

ובלשון רבנו הזקן: וכן, כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל, יוצאת מהגלות והשכינה לפי שעה, ב"חיי שעה" זו תפילה, – כפי שהגמרא¹⁵ קוראת לתפילה "חיי שעה", ו"ב-עבודה שכלב מעמקא דלבא, – מעומק הלב, מבחינת נקודה הפנימית הנגלית מהערלה, – המכסה עליה, ועולה למעלה, לדבקה בו בתשוקה עזה בבחינת "למען תייד". – שהאלקות היא כל חייו, והוא – היציאה לפי שעה של הנקודה הפנימית בעבודת התפילה, היא גם כן – כמו הגאולה הכללית, בבחינת הפסח העת האדם, כי בחינה זו היא למעלה מדעת האדם והתבוננותו בגדולת ה' מן השמים, מהארת בחינת פנים העליונים, – מהפנימיות שלמעלה, כמו שכתוב: "אך ה' פניו – הפנימיות שלו, אלקיך", וכמו שכתוב: "ומל ה' אלקיך בו". – שלפי שעה קיים הדבר גם עתה.

בביאת המשיח: "ומל ה' אלקיך את לבבך בו, לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען תייד", כלומר: למען כי ה' לבדו הוא כל תייד ממש, – שלא תהיה אהבה שהיא כוח וגילוי בלבד מהנפש, אלא אהבה באופן שהוא חייד ממש.

וכשם שאדם אינו מרגיש את חייו כדבר נפרד ממנו, אלא זה הוא עצמו, כך שלא ירגישו את האהבה כדבר נפרד, אלא כאהבה עצמית שאינה נרגשת כלל. שכלב אהבה זו היא מעמקא דלבא – באה מעומק הלב, מנקדה פנימית ממש, בנקודת לעיל, – והיא ולמעלה מבחינת הדעת. – למעלה מהבנה והרגשה. ולכן משיח בא בהפסח הדעת לבללות ישראל, – ב'כלל ישראל' יהיה זה בהיסח הדעת, והוא – ביאת המשיח, גלוי

אגרת הקדש

לבבך בו' לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייד כלומר למען כי ה' לבדו הוא כל חייד ממש. שלכן אהבה זו היא מעומקא דלבא מנקודה פנימית ממש כנ"ל ולמעלה מבחינת הדעת ולכן משיח בא בהיסח הדעת לבללות ישראל והיא גילוי בחינת נקודה פנימית הכללית ויציאת השכינה הכללית מהגלות והשכינה לעד ולעולמי עולמים וכן כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות והשכינה לפי שעה בחיי שעה זו תפילה ועבודה שכלב מעומקא דלבא מבחינת נקודה הפנימית הנגלית מהערלה ועולה למעלה לדבקה בו בתשוקה עזה בבחינת למען חייד והוא גם כן בבחי' היסח דעת האדם כי בחינה זו היא למעלה מדעת האדם והתבוננותו בגדולת ה' רק היא בחינת מתנה נתונה מאת ה' מן השמים מהארת בחי' פנים העליונים כמו"ש יאר ה' פניו אליך וכמו"ש ומל ה' אלקיך בו'.

בחינת נקדה פנימית הכללית, – של כל בני ישראל, ויציאת השכינה הכללית – של כלל ישראל, מהגלות והשכינה, לעד ולעולמי עולמים. – כפי שהדבר מוסבר לגבי גאולה ויציאת השכינה הפרטית – הניצוץ האלקי – שהיא בהיסח הדעת, למעלה מדעת והשגה – כך גם לגבי היציאה של השכינה הכללית של כלל ישראל, תהיה יציאתה מהגלות וגאולתה של כלל ישראל על ידי המשיח בהיסח הדעת. אמיתת

~ שבת קודש י"א מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קו, אך מודעת זאת... עד עמ' קו, ושבי' בצדקה.

האדם לפעול ולהמשיך ענין זה – בכל זאת זקוקים להתעוררות מלמטה גם להמשכה מסוג זה, בבחינת העלאת "מין נוקבין", – ההתעוררות והתשוקה מצד המקבל, המהוות כלי להמשכת "מין דוכרין" – השפע מן המשפיע, כמו שאמר רבותינו

אך מודעת זאת, כי "אתערותא דלעילא" היא ב"אתערותא דלתתא" דוקא, – כל התעוררות מלמעלה הנמשכת לאדם, באה דוקא על ידי התעוררות שהאדם מעורר על ידי עבודתו למטה, הרי אפילו ענין הבא מלמעלה דוקא, ואין בכוח עבודת

אגרת הקדש

אך מודעת זאת כי אתערותא דלעילא היא באתערותא דלתתא דוקא בבחינת העלאת מ"נ כמשארו"ל אין טפה יורדת

15. שבת י, א. 16. נשא ו, כה.

שאי אפשר שלא עסק בהם פעמים רבות בבחינת נקדת פנימית הלב מעמקא דלבא, – מעומק הלב, כמנהג העולם בעסקיהם במשא ומתן ובהאיגונא, – וכיוצא בהם, הרי שבודאי עסק בכך אי פעם להרוויח כספו מתוך הנקודה הפנימית של לבו,

והרי עתה הפעם כשפזר מיגיעו – שלא לפי מעמדו, ונותן לה' בשמחה ובטוב לבב – הנה נזה פודה נפשו משחת, דהיינו – שהוא פודה בחינת נקדת פנימית ללבבו, שהיתה עד לאותה שעה, בבחינת גלות ושביה בתוך הקליפה גסה או דקה, כמו שכתוב: "מכל משמר נצור לבך" – "משמר" פירושו: בית האסורים, – ופירוש הפסוק "מכל משמר נצור לבך" הוא – שמור את לבך שלא יהא נתון במאסר ובגלות בתוך הקליפות והתאוות, הרי שעד לאותה שעה היה

לבו בגלות ובשביה, ועתה נפדה – נקודת פנימיות ללבבו, מהחיצונים – מהקליפות, בצדקה זו. וזה גם כן פירוש המלה "פריעה" – נקראת בשם "פריעה", הרי זה גם כן פירוש המלה "פריעה" – ענין פריעת חובי, שנתחייב ונשתעבד לחיצונים שמשלו בו על נקדת פנימיות ללבבו. וזהו – מה שהפסוק אומר "ושביה בצדקה" – שגם אלה שהיו נתונים בבחינת שביה, נפדים ונגאלים על ידי צדקה.

זכרונם לברכה: "אין טפה יורדת מלמעלה כו". – שאין עולים כנגדה טפיים". ולכן צריך האדם לעשות בעצמו תחלת מילה זו, להסיר ערלת הלב וקליפה הגסה ודקה, המלבישות ומכסות על בחינת נקדת פנימית

הלב, שהיא – פנימיות נקודת הלב, היא בחינת אהבת ה', בחינת "למען חיך", – שהאלקות היא כל חייו, שהיא בגלות בתאוות עולם הזה, שהם – התאוות הן גם כן בבחינת – ובאופן של – "למען חיך" בזה לעצמת זה", – בצד המנוגד לקדושה, שהוא מושקע בתאוות עד שהן כל חייו, כנוצר לעיל. – שישנם דברים שכל חיי האדם תלויים בהם, והוא שקוע בהם בכל פנימיות לבו, והיינו, – הסרת הערלה האמורה, היא עליידי נתינת הצדקה לה' מממונו, שהוא – הממון הוא חיותו. – כפי שרכנו הזקן מסביר בפרק ל"ז שבחלק הראשון, שבכל אדם – כיוון שבממונו הוא יכול לקנות דבר שנותן לו חיי נפשו, הרי שבממון שהוא נותן לצדקה, הוא נותן "חיי נפשו" להקב"ה, ובפרט מי שמוזנזו מצמצמים ודחיקא ליה שעתא טובא, – והשעה דוחקת לו במדה מרובה, שמצב פרנסתו דחוק לו מאד באותה שעה, שנותן מחייו ממש. – כשהוא נותן צדקה מבלי הבט על מצבו הקשה, ובפרטות אם – הוא נהנה מיגיע כפיו, – שהוא "חיי" ממסחרו או ממלאכתו

אגרת הקדש

מלמעלה כו'. ולכן צריך האדם לעשות בעצמו תחלת מילה זו להסיר ערלת הלב וקליפה הגסה ודקה המלבישות ומכסות על בחינת נקודת פנימית הלב שהיא בחינת אהבת ה' בחינת למען חיך שהוא בגלות בתאוות עוה"ז שהם ג"כ בבחי' למען חיך בזע"ז כנ"ל והיינו ע"י נתינת הצדקה לה' מממונו שהוא חיותו ובפרט מי שמוזנזו מצמצמים ודחיקא ליה שעתא טובא שנותן מחייו ממש ובפרטות אם נהנה מיגיע כפיו שא"א שלא עסק בהם פעמים רבות בבחי' נקודת פנימית הלב מעומקא דלבא כמנהג העולם בעסקיהם במו"מ וכה"ג והרי עתה הפעם כשפזר מיגיעו ונותן לה' בשמחה ובטוב לבב הנה בזה פודה נפשו משחת דהיינו בחינת נקודת פנימית ללבבו שהיתה בבחי' גלות ושביה בתוך הקליפה גסה או דקה כמו"ש מכל משמר נצור לבך משמר פי' בית האסורים ועתה נפדה חוב שנתחייב ונשתעבד לחיצונים שמשלו בו על נקודת פנימיות ללבבו וזהו ושביה בצדקה.

שרכנו הזקן מסביר בפרק ל"ז שבחלק הראשון, שבכל אדם – כיוון שבממונו הוא יכול לקנות דבר שנותן לו חיי נפשו, הרי שבממון שהוא נותן לצדקה, הוא נותן "חיי נפשו" להקב"ה, ובפרט מי שמוזנזו מצמצמים ודחיקא ליה שעתא טובא, – והשעה דוחקת לו במדה מרובה, שמצב פרנסתו דחוק לו מאד באותה שעה, שנותן מחייו ממש. – כשהוא נותן צדקה מבלי הבט על מצבו הקשה, ובפרטות אם – הוא נהנה מיגיע כפיו, – שהוא "חיי" ממסחרו או ממלאכתו

17. זח"ג רמז, ב. תענית כה, ב. 18. משלי ד, כג. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיין תקו"ז תל"ז: ודמא דמטיפין מפריעה למיחב מזונא כו'. ועד"ז תכ"ד בסופו. ועיין סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה. לבוש ליו"ד סרס"ה ס"ו."

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' א

משנה

הנותן גט לאשתו, ואמר לה 'הרי זה גיטך מהיום אם מתני, כיון שאם הוא ימות הרי היא מגורשת משעה שנתן לה את הגט, לכך לא תתייחד עמו אחר קבלת הגט ממשש שמא יבוא עליה ביאה לשם קידושין ותהא צריכה ממנו גט שני, אלא בפני עדים. ואפילו על פי עבד, אפילו על פי שפחה, כיון שבפניהם הוא בוש לבוא

עליה, הו"ז משפחתה, שאסורה היא להתייחד עם בעלה בפניה, מפני שלקח של האשה גם כה בשפחה – רגילה היא בה, ואינה בוש ממנה, לכך יש לחוש שמא יבוא עליה בפניה. מבררת המשנה, האומר לאשתו 'הרי זה גיטך מהיום אם מתני, מה היא – מה דינה פאותן תמים שבין נתינת הגט למיתתו. רבי יהודה, אומר,

לוח היום יום...

ה'תש"ג	ה מנחם אב	יום שישי	יום ראשון
שיעורים. חומש: דברים, ששי עם פירש"י. תהלים: כט-לד. תנאי: ומ"ש וחטאתי . . . פשעיו.			
<p>סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, האט דער בעש"ט געזאגט: אין יעדער דבר גשמי פון דברים המותרים זיינען פאראן טוב ורע: דער גשמי איז רע און דער חיות אלקי וואָס איז מחי' דעם גשמי איז טוב. באדארף דער מענש וואָס באנוצט דעם גשמי זיין א סור מרע, ניט וועלען דעם תענוג וואָס איז פאראן אין דעם גשמי, און זיין ועשה טוב וועלען געשפייזט און געהאלפען ווערען פון דעם חיות אלקי וואָס איז אין דעם דבר הגשמי. בקש שלום ורדפהו דער מענש וואָס איז א סור מרע און א ועשה טוב, באדארף זוכען און נאָכלויפען צו מאַכען שלום צווישען דעם גשמי און חיות אלקי וואָס איז איהם מחי'.</p>			

תרגום

"סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו". פֿרש הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב: בְּכָל דָּבָר גִּשְׁמִי מֵהַדְּבָרִים הַמְּתָרִים נִמְצָאִים טוֹב וְרַע: הַגִּשְׁמִי הוּא רַע, וְהַחַיּוֹת הָאֱלֹקִי הַמְּחִיָּה אֶת הַגִּשְׁמִי הוּא טוֹב. הָאָדָם הַמְּשַׁתְּמֵשׁ בַּגִּשְׁמִי, צָרִיף לֵהוּיֹת 'סור מרע', לֹא לְרָצוֹת אֶת הַתְּעוּגָה הַנִּמְצָא בַּגִּשְׁמִי, וְלֵהוּיֹת 'ועשה טוב', לְרָצוֹת לֵהוּיֹת גִּזוֹן וְלֵהוּשַׁע מֵהַחַיּוֹת הָאֱלֹקִי שֶׁבְּדָבָר הַגִּשְׁמִי. 'בקש שלום ורדפהו', הָאָדָם שֶׁהוּא 'סור מרע ועשה טוב', צָרִיף לְבַקֵּשׁ וְלְרַדֵּף לְעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין הַגִּשְׁמִי לְבֵין חַיּוֹת הָאֱלֹקִי שֶׁמְחִיָּהוּ.

ה'תש"ג	ו מנחם אב	שבת	יום שני
שיעורים. חומש: דברים, שביעי עם פירש"י. תהלים: לה-לח. תנאי: פרק יב. וטעם . . . ימצא טוב.			
<p>דער רבי (רבינו הזקן) בעת ער איז געקומען פון פעטערבורג, האָט ער געזאָגט פֿאר'ן מיטעלען רבי'ן א מאמר – אינגאנצען עטליכע שורות: שאו ידיכם קדש – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, וברכו את ה' – שממשיכים על ידי זה שם הוי' דלעילא, שעי"ז פועל שיהי' – יברכך ה' מציון – המשכת שם הוי' מעצמיות הנשמה, עושה שמים וארץ – שעי"ז הוא קיום העולמות.</p>			
תרגום			
<p>הַרְבֵּי (רַבְּנּוּ הַזְּקֵן), פֿאַשֶׁר בָּא מִפֶּטֶרְבוּרְג, אָמַר לִפְנֵי אֲדַמו"ר הָאֲמֻצְעִי מְאֹמֵר, – רַק כְּמָה שׁוֹרוֹת: "שֹׂאוּ יְדֵיכֶם קָדֵשׁ" – זֶהוּ הַעֲלָאת הַמְּדוֹת בְּמוֹחִין וְהָאֲרֵת הַמְּחִין בַּמְּדוֹת, "וּבְרַכּוּ אֶת ה'" – שֶׁמְּמַשִּׁיכִים עַל-יְדֵי-זֶה שֵׁם הַוְי' דְּלַעֲלָא, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֵל שִׁיְהִיָּה "יְבָרְכֶךָ ה' מְצִיּוֹן – הַמְּשַׁכֵּת שֵׁם הַוְי' מֵעֲצָמוּיֹת הַנְּשָׁמָה, "עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ" – שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה הוּא קִיּוּם הָעוֹלָמוֹת.</p>			

יום שלישי

יום ראשון

ז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: לט"ג.

תניא: א. פותחין . . . 204 והגוף שבנפש.

אגרת הקדש "פותחין בברכה", נכתבה עשרה שנים קדם פתיבת אגרת "קטנת"י."

יום רביעי

יום שני

ח מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, שני עם פירש"י.
תהלים: מד"ח.

תניא: אך מי . . . 204 מצוי הנפש.

יש זכירות אומרים אותם בכל יום, גם בשבת, יום טוב, ראש השנה ויום הכפורים.
מפתגמי אאזמו"ר: וואס איז די פעולה פון חסידות און יראת שמים, אז עס פעלט דער עיקר – אהבת ישראל, און נאך גורם זיין ח"ו צער אל הזולת.

תרגום

מפתגמי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: מהי פעלת חסידות ויראת שמים, אם חסר העקר – אהבת ישראל, ועוד גורם חסוֹשֶׁלום צער לזולת.

יום חמישי

יום שלישי

ט מנחם אב

ה'תש"ג

במנחה: קריאת שמע, שיר של יום, אין באלקינו, וכל השעורים השכיבים לשחרית, ואחר כך סדר תפלת מנחה.

אין מברכין "שעשה לי כל צרכי" עד למחר.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שלישי עם פירש"י.
תהלים: מט"ד.

תניא: ועתה הפעם . . . תורה וכו'.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] היה לומד בכל שנה ושנה בתשעה באב 'איכה רבה' וסוגית רבי יוחנן דפרק הנזקין. בבקר אחר אמירת הקינות – שהיה אומרם כלם – היה אומר 'איכה'. היה עולה לתורה למפטיר, ולפעמים הן בשחרית הן במנחה.

יום שישי

יום רביעי

י מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, רביעי עם פירש"י.
תהלים: נה"ט.

תניא: ב. קטנתי . . . הפנים וגו'.

מסיפורי אאזמו"ר: (א) מתחלה הי' אגה"ק קטנתי מסיימת "ורוח נכאה כו", ואחרי אשר אמר רבינו הגדול שלש פעמים – בליאזנא – המאמר כמים הפנים גו' כפירש"י ולא כתרגומו, אז הוסיף התיבות "וכולי האי – הפנים וגו'", ובזה נטע בהחסידים מידות טובות.

(ב) ווען דער רבי וואָלט ניט געשטעלט די דריי ווערטער "במדת אמת ליעקב" – באגה"ק קטנתי – וואָלט ער געהאַט נאָך פופציג טויזענט חסידים, אבער דער רבי מאַנט מדת אמת.

תרגום

מספורי אַדני אַבי זְקני מורי וְרבי [מהר"ש: א] מִתְחַלָּה הֵיְתָה אַגְרַת הַקִּדּוּשׁ "קִטְנֵתִי" מִסִּמַּת "וְרוּחַ נְכֹאָה כו", וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר אָמַר רַבְּנּוּ הַגְּדוֹל שְׁלֹשׁ פְּעָמִים – בְּלִיאֲזָנָא – הַמְאָמַר "כַּמִּים הַפְּנִים" גו' כְּפִרוּשׁ רַש"י וְלֹא כַתְּרִגּוּמוֹ, אָז הוֹסִיף הַתּוֹבוֹת "וְכִלֵּי הָאֵי – הַפְּנִים וְגו'", וּבְזֶה נִטַּע בְּהַחֲסִידִים מִדּוֹת טוֹבוֹת.
(ב) אֲלוּלֵי הֵיָה הַרְבֵּי מְכַנִּים אֶת שְׁלֹשׁ הַמְּלִים "בְּמִדַּת אֲמֶת לְיַעֲקֹב" – בְּאַגְרַת הַקִּדּוּשׁ "קִטְנֵתִי" – הָיוּ לוֹ עוֹד חֲמִשִּׁים אֲלֶף חֲסִידִים, אֲךָ הַרְבֵּי תוֹבֵעַ מִדַּת אֲמֶת.

שבת
קודש

ה'תש"ג

יא מנחם אב

יום חמישי

שיעורים. חומש: ואתחנן, חמישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תנאי: ג. וילבש . . . 208 (ח"ו).

רַבְּנּוּ הַזְּקֵן הֵלֵךְ לְמַעְזְרֵיטֵשׁ, בְּיַחַד עִם אָחִיו מִהַר"ל בְּשַׁנַּת תַּקכ"ד. מִהַר"ל הֵלֵךְ בְּלֵי רִשּׁוֹת בֵּיתוֹ [=אַשְׁתּוֹ], וְלָכֵן חִזַּר מְדַרְכּוֹ, וְרַבְּנּוּ בָּא לְמַעְזְרֵיטֵשׁ – וְשָׁהָה שָׁם, בְּפֶעַם הָרֵאשׁוֹנָה, עַד אַחֲרֵי חֵג הַפֶּסַח תַּקכ"ה. שְׁבוּעִים הָיָה מְסַפֵּק אִם לְהִשָּׂאֵר שָׁם, וְהַמְאָמַר הָרֵאשׁוֹן שֶׁשָּׁמַע הָיָה "נַחְמּוּ נַחְמּוּ". וַיֵּשׁ בְּזֶה סֶפֶק אִם הוּא הַמְאָמַר הָרֵאשׁוֹן לְבוֹאוֹ, אוֹ הָרֵאשׁוֹן לְאַחַר הַשְּׁבוּעִים שֶׁהַחֲלִיט לְהִשָּׂאֵר וּנְתַקְשֶׁר.

המשך ביאור למס' גיטין ליום וביעי עמ' א

- 1 אשת אחיו, שנפלה לפניו ליבום, ומשכנסה היבם נעשית כאשתו
2 לכל דבר. ועליו אמרה הבריייתא שאם רוצה עתה לגרשה אינו
3 יכול, שהיות וקידושיה לאחריו חלו מהתורה גם היא וזיקתה אליו
4 מן התורה אף בהיותו חרש, אין גיטו שנעשה בחרשות מפקיע זיקה
5 החלה מן התורה.
6 הגמרא מבררת את התירוץ, וְכִמְתּוּ מִמָּאן – מאיזה אח נפלה יבמה
7 זו לפני האח החרש, אֵילִימָא – אם נעמיד שמדובר דְנִפְלָה לִיה
8 מֵאָחִיו חֲרָשׁ, כלומר, שאף האח המת היה חרש, אם כן מדוע לא
9 יכול היבם שאף הוא חרש לגרשה, הלא כָּשֶׁם שֶׁכְּנִיּוּתָהּ לֵאחַ הַמֵּת
10 בתחילה היתה כְּרַמְיָה, כִּף יְצִיאָתָה מֵיבֵם זֶה תוֹעֵל כְּרַמְיָה, שהרי
11 יש לגירושי חרש להפקיע זיקת קידושי חרש. אֵלָא מדובר דְנִפְלָה
12 לִיה יבמה זו מֵאָחִיו שִׁיבָה, וכיון שקידושויו היו קידושין גמורין
13 ומכחם נפלה לפני אחיו ליבום, לא יכול היבם החרש לגרשה
- 14 ברמיזה.
15 אוקימתא נוספת: וְאֵיכְצִית אֵימָא – ואם תרצה נוכל להעמיד את
16 הבריייתא באופן אחר, לְעוֹלָם מדובר דְנִפְלָה לִיה יבמה זו מֵאָחִיו
17 חֲרָשׁ, וְגוֹיָה אָחִיו חֲרָשׁ אָטוּ אָחִיו שִׁיבָה – גזרו על גירושי יבמתו
18 מאחיו חרש אף שאין קידושיה גמורין, כדי שלא יבואו לטעות
19 ולהתיר גירושי יבמתו מאחיו פקח שקידושיה גמורין.
20 שואלת הגמרא, אֵי חֲכִי – אם כן, על אֲשֶׁתּוֹ נָמִי נגזור שלא יוכל
21 לגרשה ברמיזה כדי שלא יבואו להתיר מתוך כך גירושי יבמתו
22 מאחיו פיקח. מתרצת הגמרא, וְכִמְתּוּ מֵיחֲלָפָא – בין אשת
23 אחיו פיקח לאשת אחיו חרש יבואו להחליף ולטעות, אולם אֲשֶׁתּוֹ
24 כִּיבְמָתּוֹ לֹא מֵיחֲלָפָא, שהרי שונות הן זו מזו, שזו כנסה בנישואין וזו
25 כנסה ביבום.
26 מקשה הגמרא, וּמִי נְזַרְיָן אָחִיו חֲרָשׁ אָטוּ אָחִיו שִׁיבָה,

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' ב

- 1 אינה מדברת כשעמד ונתרפא מחליו לגמרי, אלא שניתק מחוליו
2 לחוליו – שיצא מחוליו זה ומיד חלה בחוליו אחר, ולכך צריך לאמרו
3 אם מת מחמת חולי הראשון או השני, ואילו דברי רב הונא לא
4 נאמרו אלא כאשר בא לכלל רפואה עשה אחת. מקשה הגמרא:
5 וְהָאֵל עֲמִיד קִתְּנֵי במשנתנו ומשמע שעמד מחליו ונתרפא. מתרצת
6 הגמרא: אין פירוש 'עמיד' שעמד מחליו ובא לכלל רפואה, אלא
- 7 עֲמִיד מְחולֵי זֶה וְנִפְלַח לְחולֵי אַחֵר, ואף על יציאה מחוליו אחר
8 למשנהו שייך בו לשון עמידה. מקשה הגמרא: וְהָאֵל 'הֵלֵךְ בְּשׁוּק'
9 קִתְּנֵי, ואם הוא ניתק מחוליו לחוליו כיצד הוא הולך בשוק. מתרצת
10 הגמרא, אין כוונת המשנה שהלך בשוק כאדם בריא, אלא הֵלֵךְ עַל
11 מְשַׁעְנָתוֹ – נשען על מקלו, ואכן מדובר שנפל מחוליו לחוליו.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ה' מנחם-אב ~

לקיחת משה את ציפורה אחר שילוחיה

שניתנה ונאסר עליו להחזיר גרושתו, איך נישאה לו כגירת שאף היא אסורה לכהן (להלן פ"ח ה"א), ואם לא קיים את מצוות התורה יכול היה לשאתה כגרושה? אלא בהכרח שכאשר נשא משה את אשתו בשנית עדיין לא היה כהן, כי באותה שעה נעשתה העבודה במשכן בבכורים, ורק לאחר חטא העגל ניטלה העבודה מהבכורים והתחילה הכהונה של משה בשבעת ימי המילואים.

והחיד"א (נחל קדומים יתרו ב) מיישב:

משה רבינו בוודאי קיים את התורה קודם שניתנה ונאסר עליו לשאת את ציפורה כגרושה, וכיון שנתגיירה התבטל מעמדה הראשון. ואף שגם גירת אסורה לכהן הותר למשה לשאתה, כי גירת שפסולה לכהונה הוא משום שבאה מן הגויים, ו"ביאת עכו"ם פסלה" (רש"י יבמות סא, א) ואסורה משום זונה האסורה לכהן מן התורה, אך ציפורה שהיתה נשואה למשה וידע שצנועה וכשרה היא, היתה מותרת גם לאחר שנתגיירה.

הלכות איסורי ביאה פרק יז, הלכה א: שְׁלֹשׁ נָשִׁים נֶאֱסְרוּ עַל כָּל הַכֹּהֲנִים – גְּרוּשָׁה...

במכילתא (יתרו פרשה א) נחלקו תנאים בפירוש הפסוק (שמות יח, ב) "ויקח יתרו חותן משה את צפורה אשת משה אחר שילוחיה". רבי יהושע אומר אחר שנפטרה ממנו בגט, ורבי אלעזר המודעי אומר אחר שנפטרה ממנו במאמר ("שאמר לה לשוב לביתה").

והקשה על כך ב'זית רענן' (לבעל ה'מגן אברהם'): משה רבינו כהן גדול היה (ובחסים קא, ב) ואם כן, לדברי רבי יהושע איך נשא את ציפורה אחר שנפטרה ממנו בגט, והלא כהן אסור בגרושה? ומיישב: רבי יהושע לשיטתו שבנישואיה הראשונים היתה ציפורה נכריה, ונישאה למשה שנית לאחר שנתגיירה. וכיון ש"גר שנתגייר כקטן שנולד" (יבמות כב, א), הרי לאחר שנתגיירה בטל מעמדה הקודם ומעתה מותרת לכהן גדול.

ותמה על כך בספר 'זה ינחמנו' (פירוש על המכילתא): ממה-נפשך, אם משה רבינו קיים את מצוות התורה קודם

~ יום שני ו' מנחם-אב ~

זכות השתיקה

ויש ראשונים שפירשו כי הלכה זו נאמרה באדם שידוע כי יש בקרב בני משפחתו אדם פסול ואין ידוע מיהו, ולכן כאשר נטען כלפיו שהוא הפסול, היה עליו להכחיש זאת כדי שלא תדבק בו ההאשמה, ומאחר שלא עשה כן יש לפרש את שתיקתו כהודאה (רמב"ן ורשב"א כתובות יד, ב).

אך הרמב"ם מביא הלכה זו בפשטות ואינו מחלק בין דורות הראשונים לאחרונים (כדברי הראב"ד), וגם לא פירש שמדובר דווקא באדם שיש פסול בקרב משפחתו. אולם גם לשיטתו אין ללמוד מכאן כי שתיקה נחשבת כהודאה לגבי כל עניין, אלא זו חומרא מיוחדת מדרבנן בנוגע לדיני יוחסין החמורים (ראה יד דוד ח"א כג, א), ולכן לא כתב אלא "חוששים לו ולמשפחתו, אלא אם כן בודקים", ואם השתיקה אכן היתה נחשבת כהודאה גמורה, לא היתה מועילה כל בדיקה כנגדה שהרי הודאת בעל דין כמאה עדים, ובהכרח שאין כאן הודאה אלא יש לחשוש לכך רק בתור חומרא (ראה בית מאיר אה"ע ח"ב ס"ד, נחל יצחק סי' פא ס"ז ענף ב).

הלכות איסורי ביאה פרק יט, הלכה כב: כָּל שֶׁקָוְרִין לוֹ 'מְמוּר' וְשׁוֹתֵק, או 'נְתִין' וְשׁוֹתֵק... חוֹשְׁשִׁין לוֹ וְלִמְשִׁפְחָתוֹ, וְאִין נוֹשְׂאִין מִתָּן אֵלָא אִם כֵּן בּוֹדְקִין אַחֲרֵיהֶן כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי. האם יש ללמוד מכאן שכל אדם שהטיחו בו האשמה במהלך ויכוח ולא הגיב עליה, יש לראות את שתיקתו כהודאה?

והראב"ד כתב על הלכה זו: "כל אלו שאמרו על שתיקתן שהם פסולים, לא אמרו אלא בדורות הראשונים", משום שאז היו בית-דין דנים וקונסים אדם שכינה את חברו בכינוי גנאי ולכן יש טעם להתלונן על המכנה בבית דין, ומאחר ולא עשה כן הרי זו הוכחה לנכונות הדברים, אולם בימינו ההתייחסות לא תביא כל תועלת, ולכן אדרבה – "השותק בשעת מריבה הרי זה משובח".

אמנם הראב"ד מוסיף ומדגיש כי אם הכינוי הוטח בו שלא בשעת מריבה ולא הגיב על כך, אכן יש לחשוש לנכונות הדברים.

שמחמת החשש יש להימנע מלהינשא למשפחתו ללא בדיקה, אולם אין היתר לעבור משום כך על איסור קבלת לשון הרע.

ולפי זה, כתב ה'חפץ חיים' (כלל ס"ב, ובאר מים חיים שם ג) שאין היתר להאמין ללשון הרע אפילו אם סיפרו זאת בפניו ושתק, כי אף לפי הדעה המחמירה בענייננו, אמרו רק

~ יום שלישי ז' מנחם-אב ~

'שסועה' האסורה באכילה

היא מותרת בשחיטת אמה (ככל עובר). והקשה ה'כסף משנה':

כיון שהלכה כרב ש'שסועה' הנמצאת במעי בהמה טהורה אינה ניתרת בשחיטת אמה, מדוע אם כן כתב הרמב"ם בהלכה זו "בהמה טהורה שילדה או שנמצא בה בריה" – הרי לדעת רב אין בעולם בעל-חי בצורה זו? מבאר ה'מרכבת המשנה':

גם לדעת רב, בריה זו (שסועה) הנמצאת במעי בהמה טהורה יכולה להיוולד ולצאת לאויר העולם, אלא שרב חולק על שמואל וסובר שאין בעולם מין בעל-חי הנקרא 'שסועה'. וזו גם דעת הרמב"ם שאין מין בעל חי כזה, אך אם נמצאה בריה כזו במעי הבהמה, אין היא ניתרת בשחיטת אמה וגם אם נולדה ויצאה לאויר העולם, הרי היא אסורה באכילה.

הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה ו: **בְּהֵמָה טְהוֹרָה שִׁילְדָה, או שְׁנִמְצָא בָּהּ, בְּרִיָּה שֵׁשׁ לָהּ שְׁנֵי גִבִּין וְשִׁתֵּי שְׁדָרוֹת – אִסוּרָה בְּאֲכִילָה; וְזוּ הִיא הַ"שְּׁסוּעָה" שְׁנִמְצָאָהּ בַּתוֹרָה, שְׁנִמְצָאָהּ: "אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ... הַשְּׁסוּעָה", בְּלוֹמַר בְּרִיָּה שִׁילְדָה שְׁסוּעָה לְשִׁתֵּי כְּהֵמוֹת.**

חז"ל דרשו את הכתוב "אך את זה לא תאכלו... השסועה" (דברים יד, ז) – שה'שסועה' היא "בריה שיש לה שני גבין ושתי שדראות" (נדה כד, א). ונחלקו אמוראים בדבר: לדעת רב אין בריה כזו שיש לה 'שני גבין ושתי שדראות' (היינו, בעל-חי שזו צורתו), ואיסור ה'שסועה' האמור בתורה מכוון לבעל-חי בצורה זו שנמצא במעי בהמה טהורה שנשחטה. ואף שכל עובר נותר בשחיטת אמו – ה'שסועה' אינה ניתרת בשחיטת אמה. ולדעת שמואל יש בריה כזו (שסועה) והתורה אסרה אותה, אך אם נמצאה במעי בהמה טהורה שנשחטה – הרי

~ יום רביעי ח' מנחם-אב ~

מתי 'מוזהירין מן הדין'?

אם התבצע זממם. ומבארים התוספות (בבא קמא ד, ב ד"ה ועדים) שלענין ממון אכן 'עונשין מן הדין', כדברי הגמרא (מכות ה, ב) ש'קל וחומר' הוא – אם רק זממו לעשות נענשים, כל-שכן שיש להענישם אם התבצע זממם.

והרמב"ם (הל' עדות פ"כ ה"ב) הוסיף שאף לענין מלקות "אם לקה זה שהעידו עליו – לוקין". ותמה ה'תוספות יו"ט' (ב"ב פ"ג מ"ד. וכן הקשה הכס"מ הל' עדות שם) מה המקור לחלק בין מיתה (שעד זומם אינו נענש אם התבצע זממו) למלקות שלוקה אף "אם לקה זה שהעידו עליו"?

ולפי האמור שלדעת הרמב"ם באיסור המפורש בתורה 'מוזהירין מן הדין', מבוארים דבריו בדין עדים זוממין:

בעדים זוממין כבר מפורש איסור 'לאו' של 'לא תענה ברעך' (ככל עדות שקר). ואמנם אין לוקים עליו כי הוא לאו שאין בו מעשה, אך היות ואיסורו מפורש (לא תענה) יכול ה'קל וחומר' לחייבו מלקות אף אם לקה זה שהעידו עליו. וכן בממון (כמשמעות המשנה ב"ב סו). וזהו שכתב הרמב"ם שהן "אם

הלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א: **וּבְגִמְלוֹ וּבְחִזּוֹר וּבְאֲרֻנָּת וּבְשִׁפּוֹ, נִמְצָא: "אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּעֵלֵי הַגֵּרָה וּמִמִּפְרִיֵי הַפְּרֹסָה" וְגו' – הֲרֵי לְמִדַּת שִׁתָּן בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן סִימָן אֶחָד. וְכִלְשָׁכֵן שְׂאֵר בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחֵיהָ עַל פִּי שֵׁשׁ אֵינֶן בָּהּ סִימָן כָּלֵל – שְׂאִסוּר אֲכִילָתָהּ בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְיֵתֵר עַל עֲשֵׂה הֵבֵא מִכָּלֵל "אֵתָהּ תֹאכְלוּ".**

כתב ה'מגיד משנה': לכאורה, איך לומדים מ'קל וחומר' שיש איסור 'לא תעשה' בשאר בהמות וחיות טמאות, והרי 'אין מזהירין מן הדין' (יבמות כב, ב) ? אלא שכיון שכבר מפורש בהם איסור 'עשה' (לאו הבא מכלל עשה) יכול ה'קל וחומר' ללמד שיש בהם גם 'לאו'.

ועל פי זה, מבארים אחרונים (תחם סופר ב"ב נו א, ערוך לנר מכות ה, ב) את שיטת הרמב"ם בדין עדים זוממין; שהדין הוא, אם זממו להרוג את הנפש, נהרגים העדים כל עוד לא התבצע זממם, אך אם התבצע זממם ונהרג – אינם נהרגים (הל' עדות פ"כ ה"ב). ומהמשנה (בבא בתרא נו, א) למדים שבממון נענשים גם

עונשין מן הדין' (בעונש מיתה) גם אם האיסור מפורש, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' עדות שם) לגבי עונש מיתה: "נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו, אינן נהרגין מן הדין".

לקח זה שהעידו עליו" והן "אם יצא הממון מיד זה ליד זה" – עושים להם כאשר זממו לעשות. וה'שער המלך' (כאן) דייק: בעדים זוממין בממון ובמלקות מזהירין (איסור לאו) מן הדין' כשהאיסור מפורש כבר, אבל אין

~ יום חמישי ט' מנחם-אב ~

רשלנות או פשיעה

ונמצא בשר נבילה או טריפה יוצא מתחת ידו... מעבירין אותו...". ומשמע מכך שאיבוד הנאמנות הוא דווקא במוכר, כי מאחר שמאכלים כשרים (או טהורים) יקרים יותר מטריפות (או טמאים) יש לחשוש שעשה זאת לשם רווח, אך אם יצאה יצא מתחת ידו מכשול שאין לו בו שום רווח, אין חושדים בו שעשה במזיד ודי לו באזהרה. ולפי זה מובן, כי בהלכה זו, לגבי בשר שאינו נקי מחלב, כיון שאין לו כל רווח מכך, אין לחשוד בו שעשה זאת מחמת ממון אלא מרשלנות בלבד, ולכן לא כתב הרמב"ם שמדובר במוכר, משום שבענייננו אין לכך משמעות כי גם המוכר אינו מרוויח מכך שלא ינקר, ואין לחשוד בו שנמנע מלנקר כראוי במזיד אלא שהתרשל, ולכן אם לא נזהר באיסור דאורייתא יש להעבירו מתפקידו, ואילו באיסור דרבנן ניתן להסתפק באזהרה.

(שו"ת ברית אברהם י"ד ג ד)

הלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה כא: וּמָפָח שְׁדָרְבוּ לְנִקּוֹת הַבָּשָׂר, וְנִמְצָא אַחֲרָיו חוּט או קְרוֹם – מְלַמְדִין אוֹתוֹ, וּמְזַהְרִין אוֹתוֹ שְׁלֹא יוֹלֵל בְּאִסּוּרָיו. אֲבָל אִם נִמְצָא אַחֲרָיו חֵלֶב – אִם הָיָה בְּשַׁעֲוֵתָהּ, מְעַבְרִין אוֹתוֹ. החילוק בין אם נמצא אחריו חוט או קרום לנמצא אחריו חלב, הוא שחלב אסור מדאורייתא ולכן אם יצא מכשול זה מתחת ידו יש להעבירו מתפקידו, אך חוטים וקרומים אסורים מדרבנן ולכן במכשול זה די באזהרה (מגיד משנה). אך בהלכות משכב ומושב (פ"ה ה"ג) כתב הרמב"ם: "חבר שנחשד על הטהרות, כגון שמכר אכלין טמאין בחזקת שהן טהורין – הרי זה אינו נאמן לעולם, עד שיוודע שחזר בתשובה גמורה", והרי באכילת מאכלים טמאים אין איסור תורה ומכל-מקום איבד בכך את נאמנותו ואין לרכוש אצלו עוד!

והנה, לשון הרמב"ם שם הוא "שמכר אכלין טמאין בחזקת טהורין", ועל דרך זה להלן (פ"ה ה"ט) "טבח הנאמן למכור בשר

~ יום שישי י' מנחם-אב ~

מדוע גיד הנשה מותר בהנאה?

הרמב"ם פסק כדעת רבי אבהו, שלא הנאמר בלשון 'אכילה' כולל גם איסור הנאה (הל' חו"מ שם) וכן סובר הרמב"ם ש'אין בגידין בנותן טעם' (להלן פט"ו הי"ז), ולפי-זה אין הגיד בכלל היתר שבנבילה. ואיך פסק כאן שגיד הנשה מותר בהנאה? ותירץ ה'שפת אמת' (פסחים כב, ב): אף אם אין בגידין בנותן טעם, וגיד הנשה אינו נכלל בהיתר של נבילה, דעת הרמב"ם היא, כמבואר בהמשך הסוגיה (שם כג, ב) שיש ללמוד שגיד הנשה מותר בהנאה בקל-וחומר מחלב: אם חלב שהאכלו ענוש כרת מותר בהנאה, גיד הנשה שאין עונשו כרת כלי-שכן שהוא מותר בהנאה.

וה'אור שמח' (הל' מאכ"א פ"ה ה"ז) מיישב:

הלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה יד: גִּיד הַנְּשָׂה מְתָר בְּהֵנָּאָה. לדעת רבי אבהו (פסחים כא, ב), כל מקום שנאמר לאו על איסור אכילה נכלל בו גם איסור הנאה, אך גיד הנשה, אף שאיסורו נאמר בלשון 'אכילה' (בראשית לב, ג) הרי הוא מותר בהנאה, כי כשהותרה נבילה בהנאה ('לגר אשר בשערך תתנה ואכלה') – הותרו היא וגידה, וממילא גם גיד הנשה של בהמה טהורה מותר בהנאה. אך זהו רק לדעה הסוברת 'יש בגידין בנותן טעם' ומאחר שהגיד הוא בטעם הבשר, הרי הוא בכלל הנבילה שהותרה, אך לדעה הסוברת 'אין בגידין בנותן טעם', אין הגיד בכלל הנבילה שהותרה, ואם כן גיד הנשה אסור בהנאה. ולפי זה, הקשו אחרונים (מגיד משנה וכסף משנה כאן, להם משנה

הל' חו"מ פ"א ה"ב):

אמנם 'אין בגידין בנותן טעם', אך כיון שהתורה אסרה אכילת גיד הנשה אף שאין בו טעם, הרי הוא נחשב כ'אוכל' (איסורו הישגו, בכורות י, א, ב), והאוכל גיד הנשה של נבילה לוקה משום נבילה ומשום גיד הנשה, וכשהותרה נבילה בהנאה – נכלל גם גיד הנשה בהיתר זה.

~ שבת קודש י"א מנחם-אב ~

'סתם יינם' ויין שנגע בו גוי

בו גוי, כי חז"ל אסרו לשתות יין השייך לגוי כדי שלא יבוא להתרועע עם הגויים ולהתחתן עמם, וגזירה זו שייכת דווקא כששתה מיינו של הגוי, והיא סיבה לאיסור שתייה, כי מתוך השתייה נוצרים קשרי ידידות, אך לא לאיסור הנאה. בנוסף לכך אסרו חז"ל יין שנגע בו הגוי שמא התכוון לנסך אותו לעבודה-זרה (ראה לעיל הל' ה) ומצד זה יש לאסור אפילו בהנאה כי יין שהתנסך לעבודה-זרה נאסר בהנאה. והחילוק בין יין מבושל לשאינו מבושל הוא בנוגע לאיסור הנאה, כי יין מבושל אין נוהגים לנסך לעבודה-זרה, אך מצד האיסור הראשון (מניעת קירבה לגוי) אין חילוק בין סוגי היין.

ולפי זה יתבאר דברי הרמב"ם: בתחילת ההלכה מדובר על הנאה מודיין, ומאחר ואיסור הנאה נובע מהחשש שמא הגוי ניסכו לעבודה-זרה, ביין מבושל אין לאסור. אך בהמשך ההלכה מדובר על שתיית היין, ויש להתיר רק יין של ישראל שנגע בו גוי שאין שייך בזה חשש חיתון, אך ביין של גוי שיש בשתייתו חשש חיתון אין להתיר.

(תר צבי י"ד ס' קיא)

הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה ט: אין מתנסף לעבודה זרה, אלא וין שראוי להקרב על גבי המזבח; ומפני זה, כשנגזרו על סתם יינם וגזרו על כל וין שיגע בו הגוי שיהיה אסור בהנאה, לא גזרו אלא על תיין הראוי להתנסף. לפיכך, וין מבושל של ישראל שנגע בו הגוי – אינו אסור, ומותר לשתותו עם הגוי בכוס אחד.

מלשון הרמב"ם "כשגזרו על סתם יינם, וגזרו על כל יין שיגע בו שיהיה אסור בהנאה...", מובן שמדובר בשני איסורים: יין השייך לגוי ('סתם יינם'), ויין שנגע בו הגוי – אפילו שייך לישראל.

ואילו בהמשך ההלכה כותב: "לפיכך יין מבושל של ישראל שנגע בו העכו"ם אינו אסור ומותר לשתות עם העכו"ם בכוס אחד", הרי שמזכיר רק יין של ישראל שנגע בו עכו"ם ולא יין של עכו"ם! וביאור הדברים:

בחלק הראשון של ההלכה מדובר על איסור הנאה, ועל זה כותב הרמב"ם שיין מבושל אינו נאסר, אך בהמשך מדובר על שתיית היין והיתר השתייה נאמר רק ביין של ישראל שנגע

המשך ביאור למט' גיטין ליום שבת קודש עמ' 1

- מבאת הגמרא, אלא לעולם שניהם סוברים כר' יוסף סבר 1
 כר' יוסף סבר כמבואר לעיל, ור' יוסף אמר לה, אמר דאמרי שהאריס נוטל 2
 שלישי, אפילו לשיטת ר' יוסף, משום שעד כאן לא קאמרי ר' יוסף ה"ם 3
 שלא נתקיים התנאי אלא אם נתן לו הבגד עצמו, אינו אלא משום 4
 שמן הסתם גירשה מחמת איבה, ומסתבר דלצערורה קא מיפנין 5
 בהתנאותו שתתן לו דווקא את הבגד עצמו, ואין דעתו להרויח 6
 ממון, ולכך לא נתקיים התנאי על ידי קבלת מעות. אכל תבא – 7
 לגבי אריס הטעם שהתנה עמו להוסיף השקאה משום הונוחה 8
 היא, וכיון שירדו גשמים כבר הרויח תועלת זו והא לא איצטרף 9
 להשקאה, לכך הרי תנאו נתקיים. 10
 שנינו במשנה 'הרי זה גיטין על מנת שתתני לי מאתים וזו הרי זו 11
 מגורשת ותתני'. ומבררת הגמרא האם נתניה זו מועלת בעל כרחו. 12
 תנן ה"ם בערכין (א), דין תורה שייכול המוכר לגאול את ביתו מן 13

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ה' מנחם-אב ~

הַלְבוּת אֶסְרֵי בִיאָה

פֶּרֶק הַמּוֹשֶׁה עֶשְׂרִי

(1) יבאר אי זה הוא ממזר האמור בתורה; המחזיר גרושתו; וגוי ועבד שבא על ישראלית; ממזר שנשא שפחה; ומי שחציו עבד וחציו בן חורין שבא על אשת איש; וגוי הבא על השפחה; ממזר אם מותר לישא גיורת או איפכא; שלושה מיני ממזרים הם; ומי הוא שתוקי ואסופי; פנויה שנתעברה אם נאמן [לה] על בנה [של] מי הוא; האב אם נאמן על בנו שהוא ממזר; ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה; אשה שיצאה עליה קול שהיא מזנה תחת בעלה אם חוששין לבניה.

א. אי זהו ממזר האמור בתורה²? זה הפא מערוה³ מן העריות. חוץ מן הנדה, שהבן ממנה פגום⁴ ואינו ממזר⁵. אבל הפא על שאר העריות, בין באנס⁶ בין ברצון, בין בנדון בין בשגגה - הולד ממזר. ואחד זכרים ואחד נקבות אסורין לעולם; שצאמר: גם דור עשירי. פלומר, לעולם.

(2) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". (3) "כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערוה, כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן". (4) כלומר, אינו מיוחס. (5) אף על פי, שעונש הבא על הנדה הוא כרת, משום שקידושין תופסין בנדה וממזרות תלוייה גם בתפיסת קידושין. (6) שהחילוק בין רצון ואונס, מזיד ושוגג אינו אלא לגבי עונשין.

ב. אחד ממזר שנשא ישראלית או ישראלית שנשא ממזרת, בין שפעלו אחר הקדושין - לוקין. קדש ולא פעל - אינו לוקה⁷. פעל⁸ ולא קדש - אינן לוקין⁹ משום ממזרות¹⁰; שאין לה בכל חזבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קדושין אלא כהן גדול באלמנה, כמו שיתבאר. המחזיר גרושתו משנשאת - הולד פשרי¹¹, שהרי אינה ערוה.

(7) כי בקידושין לבד אין לאו. (8) שהלאו הוא: "לא יבוא בקהל ה'". וביאה בקהל לא הוי אלא בקידושין". (9) רבינו דקדק בלשונו, בקידש ולא בעל כתב: "אינו לוקה" לשון יחיד, ובבעל ולא קידש כתב: "אינם לוקין" לשון רבים, מפני שבקידושין אף אם היה לאו על הקידושין לבד, גם כן אין היא לוקה, משום שיכולה לקבל קידושיה בלי מעשה מצידה, על ידי שיזרוק הקידושין לחצרה או לתוך חיקה ברצונה, ואם כן הרי זה אצלה לאו שאין בו מעשה

שאינן לוקין עליו. לכן גבי קידש כתב "אינו לוקה" שהחידוש הוא עליו, על המקדש, כי היא פטורה ממלקות, אפילו אם היה לאו על הקידושין, אבל בבעל ולא קידש, כתב "אינם לוקין" כלומר, שניהן, הוא והיא פטורין, שהרי בבעילה נחשבת גם היא כעושה מעשה, מפני הנאתה. (10) אבל לוקה הוא משום לא תהיה קדשה. (11) "היא תועבה ואין בניה תועבין". ואף על פי שכבר כתב בהלכה א' שאין ממזר אלא מעריות, חשש רבינו שלא יטעו להשוות מחזיר גרושתו לעריות, מפני שכתוב בה "תועבה", ולפיכך מצא לנכון להדגיש, שדינו כדן שאר חייבי לאוין.

ג. עובד פוכבים ומזלות ועבד הפא על פת ישראל - הולד פשר; בין פנויה בין פאשת איש, בין באנס בין ברצון. עובד פוכבים ומזלות ועבד הפאים על הממזרת - הולד ממזר¹²; וממזר הפא על העובדת פוכבים ומזלות - הולד עובד פוכבים ומזלות. נתגיר - הרי הוא פשר, פשאר גרים. ואם בא על השפחה - הולד עבד. שחררו - הולד פשר, פשאר עבדים משחררין, ומתיר בבת ישראל.

(12) מפני שהולד כמוה.

ד. זה הפלל: בן הפא מן העבד או מן העובד פוכבים ומזלות או מן השפחה או מן פת עובדת פוכבים ומזלות - הרי הוא באמו, ואין משגיחין על האב. לפי דבר זה, התיירו¹³ לממזר לשא שפחה, כדי לטהר את בניו; שהרי הוא משחרר אותם ונמצאו בני חורין. ולא גזרו על השפחה¹⁴ לממזר, מפני תקנת הבנים.

(13) ואפילו לכתחילה. (14) שהרי "השפחה אסורה לבן חורין". וזה מדברי סופרים. אולם בממזר לא גזרו.

ה. מי שחציו עבד¹⁵ וחציו בן חורין הפא על אשת איש - אותו הבן¹⁶ אין לו תקנה¹⁷, מפני שצד ממזרות¹⁸ וצד פשרות¹⁹ מערבין בו, לפיכך אסור בשפחה²⁰, ונמצאו בניו²¹ כמותו לעולם²².

(15) עבד של שני שותפים ושחרר אחד מהם את חלקו. (16) שנולד מביאה זו. (17) שנאמרה בהלכה הקודמת לישא ממזרת. (18) משום צד חירות שהוא כישראל הבא על אשת איש שהולד ממזר. (19) משום צד עבד, ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר גם באשת איש. (20) מפני צד כשרות שבו שאסור בשפחה. (21) שנולדו באיסור. (22) שאסורין לישא לא בת ישראל ולא שפחה.

ו. עובד פוכבים ומזלות הפא על השפחה שטבלה²³ - הרי זה עבד; ועבד שטבל שפא על עובדת פוכבים ומזלות - הולד עובד פוכבים ומזלות. הלך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. ואם לא נבדקה אמו עד שמתה, או שהיתה חרשת או אלמת או שוטה, או שאמרה: לפלוני הממזר נבעלת³², או לפלוני הנתין, אפלו אותו פלוני מודה שהוא ממנו - הרי זה הילוד ספק ממזר. פשם שזנתה עם זה שהודה לה, כך זנתה עם אחר³³. וזה הוא הנקרא שתוקי, שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי.

32) האשה נאמנת רק להכשיר את הוולד אבל לא לפוסלו, שרק לאב נתנה התורה נאמנות לפסול את בנו, אבל לא לאם, ממה שאמרה תורה "יכיר" יכירנו לאחרים, לכן הוא ספק ממזר. 33) שמה אביו כשר ובנו אסור בממזרות, ולפיכך אין מחזיקים אותו כממזר ודאי אלא כספק ממזר.

יג. וכן הבן הנמצא בשוק, והוא הנקרא אסופי - הרי הוא ספק ממזר, שאין אנו יודעים מה הוא.

יד. פנייה שזנתה, ואמרה: בן זה בן פלוני הוא, אם אותו פלוני פשר - הרי הבן פשר³⁴, ואינה נאמנת³⁵ להיות זה בנו של פלוני. ויראה לי, שהוששין לדבריה³⁶, ויהיה הבן אסור בקרובות אותו פלוני מספק. ואם אותו פלוני ממזר - אינה נאמנת להיות הבן ממזר ודאי על פיה, כמו שבארנו, אלא יהיה ספק ממזר.

34) שנאמנת לומר לכשר נבעלתי. 35) לפטור את אשתו מן הייבום או לירשו. 36) אף על פי שאינה נאמנת להחזיקו בבנו של אותו פלוני, מחמירים באיסור ערווה.

טו. אכל האב שהתזק שזה בנו, ואמר: בני זה ממזר הוא - נאמן. ואם יש לבן בנים - אינו נאמן. שלא האמינה אותו תורה אלא על בנו, שנאמר: פי את הבכר בן השנואה נפיר - יפירונו לאחרים.

טז. וכשם שנאמן לומר: בני זה בכור, כך נאמן לומר: בני זה ממזר או בן גרושה או בן חלוצה. וכן אם היתה אשתו מעברת - נאמן לומר: עבר זה אינו בני וממזר הוא, ויהיה ממזר ודאי. והאומר על עצמו שהוא ממזר - נאמן³⁷ לאסר עצמו בבת ישראל, ואסור בממזרות³⁸ עד שיודע ודאי שהוא ממזר. ובנו כמזהו³⁹. ואם יש לו בני בנים - אינו נאמן לפסל בני בניו⁴⁰, ולא לפסל אלא עצמו.

37) שהוא עצמו אסר עליו בת ישראל. ובלשון התלמוד: "שווייה אנפשיה חתיכא דאיסורא". 38) כי להתיר לו ממזרת אינו נאמן. 39) שהתורה נתנה לאב נאמנות על בנו לפוסלו. 40) וגם על בניו אינו נאמן כשיש לו בני בנים.

יז. ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה - הרי הולד בחזקת ממזר⁴¹, ואסור בבת ישראל ואסור בממזרת. ואם נבדקה אמו ואמרה: מארוסי נתעברתי -

אחר האם. אכל עובד פוכבים ומזלות הפא על שפחה עובדת פוכבים ומזלות²⁴, או עבד עובד פוכבים ומזלות²⁵ שבא על עובדת פוכבים ומזלות בת חורין - הלך אחר הזכר²⁶.

23) לשם עבדות. 24) כלומר, שלא טבלה. 25) שלא טבל. 26) "זה הכלל, באומות הלך אחר הזכר". ומכיוון שלא טבלו, עדיין הם בגיותן, שאין להם דין עבדות ושפחות.

ז. ממזר מתר לשא גיורת, וכן הממזרת מתרת לגר. והבנים משניהם ממזרים, שהולד הולך אחר הפגום. שנאמר: בקהל יי, וקהל גרים אינו קרוי קהל יי.

ח. גיורת שנשאת לגר והולידו בן, אף על פי שהורתו ולדתו בקדשה - הרי זה מתר בממזרות. וכן בן בן בנו, עד שישתקע שם גרותו ממנו ולא יודע שהוא גר, ואחר כך יאסר בממזרות. ואחד הגרים ואחד העבדים משתחרין דין אחד לכלן²⁷.

27) "עבדים שנשתחררו הרי הן כגרים, כל שאסור לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן".

ט. גר שנשאת בת ישראל²⁸ או ישראל שנשאת גיורת²⁹ - הולד ישראל לכל דבר, ואסור בממזרות.

28) לא גרע מגוי הבא על בת ישראל שהולד כשר ואסור בממזרות. 29) לפי הכלל: "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הוולד הולך אחר הזכר", והרי אביו ישראל.

י. שלשה ממזרים הם: ממזר ודאי, וממזר ספק, וממזר מדברי סופרים. אי זהו ממזר ודאי? זה שבא מן הערוה הודאית, כמו שבארנו. וממזר ספק - זה שבא מספק ערוה, כגון הבא על האשה שנתקדשה ספק קדושין או נתגרשה ספק גרושין, וכיוצא בהן. מדברי סופרים - כגון האשה ששמעה שמת בעלה ונשאת, והרי בעלה קיים³⁰, ובא בעלה הראשון עליה והיא תחת השני - הרי הבן ממזר מדברי סופרים.

30) כלומר, שלא גרשה, שמדרבנן היא צריכה גט מהשני, והיא אשת איש מדברי סופרים. והבן שנולד הוא ממזר מדברי סופרים, אבל אם גרשה השני, אף על פי שהיא אסורה לחזור לראשון, אין הוולד ממזר, שלא גרע ממחזיר גרושתו שאין הוולד ממזר.

יא. פנייה שנתעברה מזנות, אמרו לה: מהו העבר הזה או הילוד הזה? אם אמרה: בן פשר הוא, ולישראל נבעלתי - הרי זו נאמנת, והבן פשר. ואף על פי שרב העיר שזנתה בה פסולים³¹.

31) ממזרים או נתינים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבֹא בַקֶּהָל, וְלֹא סִפֵּק. אֲבָל חֲכָמִים עָשׂוּ מֵעֵלָה בְיוֹחֲסִין, וְאָסְרוּ גַם הַסִּפְקוֹת לְבֹא בַקֶּהָל. לְפִיכָךְ, מִמְזֵר וְדַאי - מִתֵּר לִשְׂא מִמְזֵר וְדַאי, אֲבָל מִמְזֵר סִפֵּק אוֹ שְׂתוּקָי אוֹ אֲסוּפֵי - אָסוּר לִשְׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל.

כב. וְאָסוּר⁵³ לִשְׂא מִמְזֵר. וְאִפְלוּ מִמְזֵר מִסִּפֵּק אָסוּרָה לוֹ, שְׂמָא אֶחָד מֵהֵן אֵינוֹ מִמְזֵר וְהַשְּׂנִי מִמְזֵר וְדַאי. וּמִמְזֵר שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - מִתֵּר לִשְׂא מִמְזֵר שֶׁל דְּבָרֵיהֶם. וְכֵן שְׂאָר הַסִּפְקוֹת - אָסוּרִין לִשְׂא זֶה מִזֶּה.

(53) לספק ממזר, לשתוקי ואסופי.

כג. פִּיֵּצֵד? שְׂתוּקִים וְאֲסוּפִים וְסִפֵּק מִמְזוּרִים - אָסוּרִים לְבֹא זֶה עִם זֶה. וְאֵם נִשְׂאוּ - לֹא יִקְיָמוּ, אֲלֹא יוֹצִיאוּ בְּגֻט⁵⁴. וְהַנִּלְדָּה סִפֵּק פְּאֻבּוֹתָיו. וְאֵין לְסִפְקוֹת אֵלוֹ תִּקְנָה⁵⁵, אֲלֹא שְׂיִשְׂאוּ מִן הַגְּרָיִם. וְהַנִּלְדָּה הוֹלֵךְ אַחֵר הַפְּגוּם.

54) ואף על פי שנשא באיסור צריכה גט, שקידושין תופסים בחייבי לאווין. (55) לשאת אשה.

כד. פִּיֵּצֵד? שְׂתוּקָי אוֹ אָסוּפֵי שְׂנִשְׂא גִיּוֹרֵת אוֹ מְשֻׁחָרֵרֵת, אוֹ גֵר וּמְשֻׁחָרֵר שְׂנִשְׂא שְׂתוּקֵית אוֹ אָסוּפֵית - הַנִּלְדָּה שְׂתוּקָי אוֹ אָסוּפֵי.

כה. הָאָסוּפֵי שְׂנִמְצָא בְּעִיר שְׂיִשׁ בְּהַ עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת, בֵּין שְׁהֵיָה רַב עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת אוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה סִפֵּק עוֹבֵד פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת לְעִנְיֵן יוֹחֲסִין. קִדְּשׁ אִשָּׁה - צְרִיכָה גִט מִסִּפְקָה⁵⁶. מִי שְׁהִרְגוּ - אֵינוֹ נִהְרַג עָלָיו⁵⁷.

56) והטעם, מפני שכלל בידינו "כל קבוע כמחצה על מחצה". אבי-דוגמא ל"קבוע" בכמה מקומות: "תשע חנויות מוכרות בשר שחווטה ואחת בשר נבילה ולקח מאחת מחנויות אלו ואינו יודע מאיזו [=חנות] מהן לקח, ספיקו אסור". מפני שהספק נולד במקום שגם המיעוט נמצא בו באופן קבוע. אמנם הברייתא מסתיימת: "ובנמצא הלך אחר הרוב" מפני שפירש ממקומו הקבוע ואף על פי שהבשר הוא מאותן החנויות עצמן, והרי כאן הילד נמצא ופירש ממקומו הקבוע ולמה אין הולכין אחר הרוב? הטעם הוא, שביוחסין החמירו, "מעלה עשו ביוחסין" שמא יתירו גם בקבוע ממש. וכן החמירו גם באיסור אשת איש ולא הלכו אחרי רוב גויים, ובספק נפשות הקילו ולא הלכו בו אחרי רוב ישראל. (57) אפילו בעיר שרובה ישראל.

כו. הַטְּבִילוֹהוּ בֵּית דִּין⁵⁸ לְשֵׁם גְּרוֹת, אוֹ שֶׁטְבַל מִשְׁהַגְּדִיל - הָרִי הוּא⁵⁹ כְּשֶׂאָר אָסוּפִים הַנִּמְצָאִים בְּעִרֵי יִשְׂרָאֵל. הָיָה רַב הָעִיר עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת⁶⁰ - מִתֵּר לְהַאֲכִילוֹ נְבִלוֹת⁶¹. הָיָה רֶבֶן יִשְׂרָאֵל - מִתְזַרְזֵין לוֹ אֲבֵדְתוּ כִּי־יִשְׂרָאֵל. מְחַצֵּה עַל מְחַצֵּה - מִצְוָה לְהַחֲיוֹת כִּי־יִשְׂרָאֵל, וּמְפַחְחִין עָלָיו אֶת הַגֵּל

נְאֻמָּת, וְהוֹלֵד כְּשֶׁר. וְאֵם הַכְּחִישָׁה הָאֲרוּסָה וְאָמְרָ: מַעוֹלָם לֹא בָאתִי עֲלֶיהָ - הָרִי הוֹלֵד מִמְזֵר; שְׂאִפְלוּ הָיָה בְּחֻזְקַת בְּנוֹ, וְאָמְרָ: בְּנִי זֶה מִמְזֵר - נִאֻמָּן. וְהָאִשָּׁה אֵינָה בְּחֻזְקַת זוֹנָה, אֲלֹא נִאֻמָּת⁴² לוֹמְרָ: לְאֲרוּסָה נִבְעַלְתִּי, וְאֵינָה זוֹנָה. וְאֵם נִשְׂאָת לְכַהֵן - לֹא תִצָּא⁴³, וְהוֹלְדָה מִמְנוֹ - כְּשֶׂאָר⁴⁴.

41) שהוא ספק ממזר ולא ממזר וודאי. (42) שאינו נאמן לפסול את האשה. (43) אבל לכתחילה אסורה להינשא לכהן מאחר שהארוס מכחישה. (44) לכהונה, שאינו חלל.

יח. הָיוּ הָעַם מְרַנְּנִים אַחֲרֶיהָ, וְהָיָה אָרוּסָה⁴⁵, עִם אָרוּסָה וְעַם אֲנָשִׁים אַחֲרֵיהֶם⁴⁶, אֶף עַל פִּי שְׂבָא עֲלֶיהָ אָרוּסָה בְּבֵית חָמִיו - הָרִי זֶה סִפֵּק מִמְזֵר; כְּשֵׁם שְׁהַפְקִינָה עֲצָמָה לְאָרוּסָה, הַפְקִינָה לְאֲחֵרִים⁴⁷. וְאֵם נִבְדְּקָה וְאָמְרָה: עֶבֶר זֶה מִאָרוּסִי - הָרִי זֶה כְּשֶׁר, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ.

45) בזמן שהייתה ארוסה. (46) חושדים אותה ומלעזיזים שבא עליה ארוסה וגם זנתה עם אחרים. (47) אבל כשהיא אינה חשודה שזנתה עם אחרים, וידוע שארוסה בא עליה, הוולד כשר, ואין צריכים לבדוק אותה.

יט. אֵשֶׁת אִישׁ שְׁהִיתָה מְעַבְרֵת, וְאָמְרָה: עֶבֶר זֶה אֵינוֹ מִבְּעַלִּי - אֵינָה נִאֻמָּת לְפָסְלוֹ, וְהָרִי הַבֵּן בְּחֻזְקַת בְּשָׂרוֹת; שְׂלֹא הָאֵמִנָה תוֹרָה אֲלֹא הָאָב. אָמְרָ הָאָב: אֵינוֹ בְּנִי, אוֹ שְׁהֵיָה בְּעֵלָה בְּמִדִּינַת הַיָּם - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת מִמְזוּר⁴⁸. וְאֵם אָמְרָה: מַעוֹבֵד פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת וְעֹבֵד גִּתְעַבְרָתִי - הָרִי הוֹלֵד כְּשֶׂאָר⁴⁹; שְׂאֵין הַבְּעַל יָכוֹל לְהַכְחִישָׁה בְּדְבָרֶיהָ. וְאֵין הָעֶבֶר מְשַׁתְּהָה בְּמַעֲוֵי אָמוֹ יִתֵּר עַל שְׂנִיִּים עֶשֶׂר חֳדָשׁ⁵⁰.

48) כלומר, ספק ממזר, שאולי מגוי נתעברה והוולד כשר. (49) שהיא נאמנת להכשיר וולדה אפילו ברוב פסולין. (50) ואין להכשיר הוולד אלא כשנולד בתוך שנים עשר חודש מיום שבעלה עזב אותה, שיותר משנים עשר חודש אין העובר יכול לשהות במעי אמו.

כ. אֵשֶׁת אִישׁ שְׂיִצָּא עֲלֶיהָ קוֹל שְׁהִיתָה זוֹנָה תַּחַת בְּעֵלָה, וְהַכֵּל מְרַנְּנִין אַחֲרֶיהָ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכַנְּיָהּ שְׂמָא מִמְזוּרִים הֵם, שְׂרַב בְּעֵילוֹת אֲצֵל הַבְּעַל, וּמִתֵּר לִשְׂא בְּתָה לְכַתְחָלָה. אֲבָל הִיא עֲצָמָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם זוֹנָה⁵¹. וְאֵם הִיתָה פְּרוּצָה יוֹתֵר מִדֵּי - אֶף לְכַנְּיָהּ חוֹשְׁשִׁין⁵².

51) כהן אסור לישא אותה מדין התורה, וישראל אם רוצה להתרחק מן הכיעור. (52) בעייה שלא נפשטה, ומספק מחמירים.

כא. דִּין תוֹרָה, שְׂסִפֵּק מִמְזֵר מִתֵּר לְבֹא בַקֶּהָל; שְׂנִאָמְרָ: לֹא יָבֵא מִמְזֵר בַּקֶּהָל יְי - מִמְזֵר וְדַאי אָסוּר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמְחַזְקִין אוֹתָן בְּשָׂר בְּשֵׁר בְּסֶפֶק, עַד שֶׁיּוֹדַע בּוֹדְאֵי שְׂזוּ עָרוּהָ עָלָיו. שְׁאֵם אֶתָּה אוֹמֵר כֵּן, כָּל הַיְתוּמִים שֶׁבְּעוֹלָם שְׂלֵא הִפְרִיזוּ אֲבוֹתֵיהֶם הָיוּ אֲסוּרִין לְהַנָּשֵׂא בְּכָל מְקוֹם, שְׁמָא יִפְגְּעוּ בְּעָרְוָה.

ל. הַנֶּלֶד שֶׁהָיָה מְשֻׁלָּף בְּדֶרֶךְ, וְכֵא אֶחָד וְאֶמֶר: בְּנֵי הוּא וְאֵי הַשְּׁלֻכְתִּיזוּ - נֶאֱמָן. וְכֵן אִמּוֹ נֶאֱמַנְתָּ. נֶאֱסָף מִן הַשּׁוֹק, וְכֵאֵו אָבִיו וְאִמּוֹ אַחֵר כֵּן וְאֶמְרוּ: בְּנֵנו הוּא - אֵין נֶאֱמָנִין, הוֹאִיל וְיָצָא עָלָיו שֵׁם אֲסוּפִי. וְכִשְׁנֵי יָעֻבּוּן - נֶאֱמָנִין; שְׁמִפְנֵי רָעֵב הַשְּׁלִיכְוָהוּ, וְהֵן רוֹצִין שְׁיִזוּנּוֹ אוֹתוֹ אַחֲרֵים, וְלִפְיָכֶךָ שִׁתְּקוּ עַד שְׁנֶאֱסָף.

לא. נִמְצָא הַנֶּלֶד מְהוּל, אוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּג⁶⁷ אוֹ שֶׁהִמְלַח⁶⁸, אוֹ שֶׁהָיָה הַפְּחֻלָּה⁶⁹ בְּעֵינָיו אוֹ הִקְמִיעִין בְּצוּאָרוֹ, אוֹ שֶׁנִּמְצָא תַּחַת אֵילָן מְסֻבָּף שְׁאֵין חַיָּה נִכְנָסֶת לוֹ וְהָיָה סְמוּךְ לְעִיר, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית הַכְּנָסֶת הַסְּמוּךְ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים אוֹ בְּצַדֵי רִשׁוֹת הַרְבִּים - אֵין כָּאֵן מְשׁוּם אֲסוּפִי; מֵאַחַר שֶׁהֵן מְשֻׁמְרִין אוֹתוֹ שְׂלֵא יָמוּת, בְּחֻזְקַת פְּשֵׁר הוּא⁷⁰. אֲבָל אִם נִמְצָא מְשֻׁלָּף בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ, אוֹ רְחוֹק מִן הָעִיר אֶפְלוֹ תַּחַת אֵילָן⁷¹, אוֹ בְּבֵית הַכְּנָסֶת, אוֹ שֶׁנִּמְצָא תְּלוּי בְּאֵילָן מְקוֹם שֶׁחַיָּה מַגְעֵת לוֹ - הָרִי זֶה אֲסוּפִי.

67 מעוטף ומכורך בבגדים. (68 שמולחץ את הילד כדי שיתקשו איבריו. (69 משחת עיניים שצבעה כחול. (70 ואף על פי כן אם בת היא, אסורה לכהן, שמעלה עשו ביוחסין. (71 נשים שילדו בבית אחד, אשת כהן ולויו וממזר.

לב. נֶאֱמַנְתָּ חַיָּה⁷² לֹאֵמֵר: זֶה הֵבֵן כֶּהֵן הוּא אוֹ לֹוֹי אוֹ נְתִין אוֹ מְמֻזָּר; מִפְּנֵי שְׂלֵא הַחֲזֹק, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין יְחוּסֵן. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהַחֲזֻקָה בְּנֶאֱמָנוֹת וְלֹא עָרְעַר עָלֶיהָ⁷³ אָדָם; אֲבָל אִם עָרְעַר עָלֶיהָ אֶפְלוֹ אֶחָד וְאֶמֶר: בְּשֶׁקֶר מַעֲיֵדָה - אֵינָה נֶאֱמַנְתָּ, וְהָרִי הֵבֵן בְּחֻזְקַת פְּשֵׁר⁷⁴ וְאֵין לוֹ יְחוּסֵן⁷⁵.

72 מיילדת. (73 כלומר, על החיה המעידה. (74 זה שהחיה מעידה עליו שהוא ממזר, מכיוון שהוכחשה על ידי עד אחד. (75 זה שהעידה עליו שהוא כהן.

לג. דְּבַר בְּרוּר⁷⁶, שֶׁהַשְּׁתוּקֵי אֲסוּר לְשֵׂא שְׁתוּקִית, וְאֲסוּפִי אֲסוּר בְּאֲסוּפִית, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפָקוֹת. אֲבָל מְמֻזָּרִים וְנֶאֱמָרִים - מְתָרִים לְבֹא זֶה בְּזֶה, וְהַנֶּלֶד מְמֻזָּר. וְשְׁתוּקֵי וְאֲסוּפִי - מְתָרִין בְּנֶתִינִים וּבְשָׂר הַגֵּרִים, וְהַנֶּלֶד סְפָק.

76 בהלכה זו מסכם רבינו דיני ממזרות השנויים בפרק זה.

פֶּרֶק שֶׁשָׁה עֲשָׂרֵי

1 יבאר פצוע דכא וכרות שפכה שנשאו בת ישראל; אם

בְּשֶׁבֶת⁶². וְהָרִי הוּא לְעֵנִין נְזָקִין כְּכָל סְפָק מְמוּן: הַמוֹצִיא מִחֻבְרוֹ עָלָיו הָרֵאָה⁶³.

58 "גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין".." (59 שדינו כספק ממזר, שהטבילה מועילה רק להוציאו מכלל גוי אבל לא מספק ממזר. ואף על פי שיש כאן שני ספקות, שמא הוא גוי והרי נתגייר, ואפילו אם הוא ישראל שמא אינו ממזר, ביוחסין החמירו אפילו בשני ספקות ואפילו בדין שלפנינו, שהספק שמא הוא ממזר אינו אוסרו מן התורה כשאר ספיקות ספיקין אסור. ויש להוסיף עוד נימוק לאיסור מפני שהוא קבוע. (60 ולא התגייר. (61 כרב פפא, שברוב גויים הולכים אחרי הרוב לעניין אכילת איסורים, ואין לדון בזה דין קבוע, כי הילד פירש ממקומו הקבוע, ורק ביוחסין ובאשת איש החמירו כלמעלה בהלכה כ"ה. (62 שהרי גם ספק פיקוח נפש דוחה שבת. (63 אם שור של ישראל נגח שורו, ישראל בעל השור פטור, שיכול לומר לו, הבא ראייה שישראל אתה ואשלם לך, ואם שורו נגח לשור ישראל, והוא שור תם, אינו משלם לישראל אלא חצי נזק, אף על פי ששור תם של גוי חייב נזק שלם, שיכול לומר לניזק: הבא ראייה שגוי אני ואשלם לך את כל הנזק.

כז. יִרְאֶה לִי, שְׁכָל מִדִּינָה שְׁנֵי־שָׁה⁶⁴ בְּהַ שְׁפָחָה אוֹ עוֹבְדָת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת הָרְאוּיָה לִילָד, הוֹאִיל וְהָאֲסוּפִי הַנִּמְצָא שֵׁם סְפָק עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אוֹ סְפָק עֶבֶד, כְּשִׁישָׂא הַגִּיּוֹרֶת כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ - הָרִי זֶה סְפָק אֵשֶׁת אִישׁ, וְהִבָּא עָלֶיהָ - פְּטוּר; שְׁאֵין הוֹרְגִין עַל סְפָק. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שֶׁהַשְּׁתוּקֵי שְׁנֵי־שָׁה אֵשֶׁת שְׁאֶפְשֵׁר שֶׁהִיא עָרוּהָ עָלָיו - וְהָרִי הִיא סְפָק אֵשֶׁת אִישׁ; שְׁאֵין קְדוּשֵׁין תּוֹפְסִין בְּעָרִיוֹת.

64 ואפילו בעיר שרובה ישראל.

כח. וְאֵין זֶה הִיא הָאֵשֶׁת שְׁאֶפְשֵׁר שֶׁתְּהִיָּה עָרוּהָ עָלָיו? כָּל אֵשֶׁת שֶׁהָיָה אָבִיהָ אוֹ אֶחָיָה קָיָם כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה בּוֹ אִמּוֹ⁶⁵. וְכָל אֵשֶׁת שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמָנָה⁶⁶, שְׁמָא אֵשֶׁת אָבִיו הִיא אוֹ אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו.

65 ושמא אחותו או אחות אביה היא. (66 ובעלה הקודם היה קיים כשנתעברה בו אמו.

כט. וּמִנֵּין אָנִי אוֹמֵר, שְׁאֵין הַשְּׁתוּקֵי וְהָאֲסוּפִי אֲסוּר בְּכָל אֵשֶׁת שְׁאֶפְשֵׁר שֶׁתְּהִיָּה עָרוּהָ עָלָיו? שֶׁהָרִי הַפְּשֵׁר שֶׁנּוֹבְדָקָה אִמּוֹ - אֵינוֹ אֲסוּר בְּכָל אֵשֶׁת שְׁאֶפְשֵׁר שֶׁתְּהִיָּה עָרוּהָ עָלָיו; וְהָרִי נֶאֱמֵר בְּתוֹרָה: אַל תַּחֲלֵל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ, וְאֶמְרוּ חֻכְמִים: שְׁאֵם יַעֲשֶׂה זֶה, נִמְצָא אֵב נוֹשָׂא בְּתוֹ וְאֵחָ נוֹשָׂא אַחֲתוֹ; וְאֵלוֹ הָיָה הַדִּין, שְׁכָל מִי שְׁאֵינוֹ יוֹדַע אָבִיו בּוֹדְאֵי - אֲסוּר בְּכָל אֵשֶׁת שְׁאֶפְשֵׁר שֶׁתְּהִיָּה עָרוּהָ עָלָיו, לֹא הָיִינוּ בְּאֵים לְמַדָּה הַזֹּאת לְעוֹלָם, וְלֹא תְּהִיָּה הָאֶרֶץ מְלֵאָה זִמָּה. הֵא לְמַדָּתָ, שְׁאֵין אוֹסְרִין עָרִיוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) שהנקב הולך באלכסון, מתחיל למטה מן העטרה ויוצא כנגדו למעלה מתוך העטרה.

ו. נסתם שביל שכבת זרע, ויחזר לראות שכבת זרע משביל שמשתין בו - הרי זה פסול¹⁷.

17) "במקומה מבשלת, שלא במקומה אינה מבשלת".

ז. נכרתו הביצים או אחת מהן, או שנפצעה אחת מהן, או שנדוכה אחת מהן, או שחפרה¹⁸ או שנקבה - הרי זה פסול. נכרתו חוטי ביצים או אחת, או שנדף או נפצע - הרי זה פסול.

18) אפילו אחת מהן.

ח. נקב חוט מחוטי הביצים לשביל מי רגלים, והרי הוא מטיל מים משני מקומות: משביל המים ומשביל שכבת זרע - הרי זה פסול.

ט. כל פסול שאמרנו בענין זה - כשלא היו בידי שמים, כגון שכרתו אדם או פלב או הפהו קוץ וכיוצא בדברים אלו; אכל אם נולד פרות שפכה או פצוץ דבא, או שנולד בלא ביצים, או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו, או שנולד בהם שחין והמסה אותן או פרתן - הרי זה פסול לבוא בקהל; שפל אלו בידי שמים.

י. אסור להפסיד איברי זרע, בין באדם בין בבהמה חיה ועוף, אחד טמאים ואחד טהורים, בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ. אף על פי שנאמר: ובארצכם לא תעשו - מפי השמועה למדו, שדבר זה נזהג בכל מקום. וענין הפתוב: לא יעשה זאת בישראל, בין בגופן בין בגוף אחרים. וכל המסרס - לוקה מן התורה בכל מקום. ואפילו מסרס אחר מסרס - לוקה.

יא. פיצד? הרי שבא אחד וכרת את הגיד, ובא אחר וכרת את הביצים או נתקן, ובא אחר וכרת חוטי ביצים; או שבא אחד ומעף את הגיד, ובא אחר ונתקו, ובא אחר וכרתו - פלן לוקין, ואף על פי שלא סרס האחרון אלא מסרס. בין באדם בין בבהמה חיה ועוף. והמסרס את הנקבה, בין באדם בין בשאר מינים - פטור¹⁹.

19) ודעת רבינו שחיוב מלקות אין, אבל איסור יש, לכן כתב: פטור.

יב. המשקה עקרין²⁰ לאדם או לשאר מינים כדי לסרסו - הרי זה אסור, ואין לוקין עליו²¹. ואשה - מתרת לשתות עקרין כדי לסרסה עד שלא תלד. הרי שפכה את האדם ושסה בו פלב או שאר חיות עד

אסור לסרס כל בעלי חיים; ואם יאמר לגוי לסרס; ומסרס אחר מסרס.

א. פצוץ דבא וכרות שפכה ששואו²² בת ישראל ובעלו²³ - לוקין; שנאמר: לא יבא פצוץ דבא וכרות שפכה בקהל יי. ומתירין²⁴ לשא גיורת ומשחררת. ואפלו כהן²⁵ שהוא פצוץ דבא מתר לשא גיורת ומשחררת, לפי שאינו בקדשתו²⁶. ואפלו נתינה²⁷ או אחד מן הספקות²⁸ מתרת לו.

2) כלומר שקידשו. 3) "שאין לך בכל חיבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קידושין". 4) שקהל גרים אינו קרוי קהל. 5) שכהן אסור לישא גיורת ומשחררת. 6) בקדושת כהונתו. 7) שאיסורן מדרבנן, "בא דוד וגזר עליהם שלא יכנסו בקהל". ובפצוץ דבא, לא גזרו. 8) של ממזרים שמתרים מן התורה, וחכמים אסרו.

ב. הואיל ופצוץ דבא אסור לבוא בקהל, לא גזרו בו על הנתינים ולא על הספקות. אכל פצוץ דבא וכרות שפכה אסור בממזרת ודאית, שהרי אסורה מן התורה.

9) ואף-על-פי שגירות לכהן גם כן אסורה מן התורה, ובכל זאת מותרת היא לפצוץ דבא, כהן, סובר רבינו, שפצוץ דבא פוגם רק בקדושת כהונה אבל לא בקדושת ישראל, ולכן אסור הוא בממזרת.

ג. ואי זהו פצוץ דבא? כל שנפצעו הביצים שלו. וכרות שפכה? כל שנכרת הגיד שלו. ובשלשה איברים אפשר שיפסל הזכר: בגיד, ובביצים, ובשבילין שבהן תתפשט שכבת זרע, והן הנקראין חוטי ביצים. וכיון שנפצע אחד משלשה איברים אלו או נדף - הרי זה פסול¹⁰.

10) "כל חולי שיתחדש בכלי הזרע, ממה שיחייב חכמת הטבע שהוא לא יזרע בהן, הרי הוא פסול".

ד. פיצד? נפצע הגיד או נדף, או שנכרת העטרה או¹¹ למעלה מעטרה¹² - פסול. ואם נכרת מראש העטרה ונשתיר ממנה אפלו כחוט השערה מקף לקל הגיד¹³ - פשר. נכרת הגיד למעלה מעטרה פקלמוס¹⁴ או כמרזב¹⁵ - פשר.

11) שנכרת הגיד. 12) לצד הגוף "שאין גיד אלא מעטרה ואילך" (רש"י). 13) אבל אם רק לרובו של הגיד, פסול. 14) כחיתוך קולמוס שמחתכין את חודו באלכסון" (רש"י). 15) שנחקק כסילון ויש לו דפנות משני צדדים, והחקק באמצע כמין צינור" (רש"י).

ה. נקב למטה מעטרה - פשר. נקבה העטרה עצמה, אם פשיראה קרי תצא שכבת זרע מן הנקב - פסול. נסתם הנקב - חזר להכשרו. נקב למטה מעטרה שנגדו¹⁶ למעלה בתוף העטרה - פסול; שהעטרה פלה מעפכת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא, יד): "אלמנה, גרושה וחללה זונה, את אלה לא יקח . . ולא יחלל זרעו", "לא יקח קידושין משמע, שהן הקוננין אותה" (רש"י). ולא יחלל, משמעו ביאה, שעל-ידי הביאה היא מחוללת. והקיתה, כלומר הקידושין, אינה אסורה אלא משום הביאה, וכהן הדיוט אנו לומדים מכהן גדול ב'גזירה שוה' (שם), שאינו לוקה אלא אם קידש ובעל (מגיד-משנה). אבל הוא לוקה משום "לא תהיה קדשה". "כל הבעל (14) אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מן התורה, לפי שבעל קדשה" (פ"א מהל' אישות ה"ד). (15) שם.

ג. אַבֵּל פֶּהֶן גְּדוּל שֶׁבֵּא עַל אֶלְמָנָה - לֹקֵה אַחַת, אֵף עַל פִּי שְׁלֵא קִדְשׁ; שְׁנֵאמַר¹⁶: לֹא יִחַלֵּל - פִּינֹן שֶׁבְּעֵלָה חֲלָלָה וּפְסָלָה לְפָנֶיהָ. אַבֵּל זֹנָה וְחֲלָלָה וּגְרוּשָׁה - הֲרֵי הֵן מְחַלְלוֹת וְעוֹמְדוֹת קִדְם בְּעֵילָתוֹ. וּלְפִיכֶן לֹקֵה פֶּהֶן גְּדוּל לְבָדוֹ עַל בְּעֵילַת אֶלְמָנָה לְבִדְדָה, אֵף עַל פִּי שְׁאִין שָׁם קְדוּשִׁין; שֶׁהֲרֵי חֲלָלָה, וְהוּא מְזַהֵר שְׁלֵא יִחַלֵּל פְּשָׁרִים, לֹא אִשָּׁה וְלֹא זָרְעוֹ. (16) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: משום.

ד. קִדְשׁ פֶּהֶן גְּדוּל אֶלְמָנָה וּבְעֵלָה - לֹקֵה שְׁתֵּי¹⁷: אַחַת מִשּׁוּם אֶלְמָנָה לֹא יִקַּח, וְאַחַת מִשּׁוּם לֹא יִחַלֵּל. וּבֵין פֶּהֶן גְּדוּל וּבֵין פֶּהֶן הַדְּיוּט שְׁנֵשֵׂא אִשָּׁה מִן הָאֲרָבַע וְלֹא בְּעַל - אֵינוֹ לֹקֵה.

(17) שם.

ה. וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא לֹקֵה - הִיא לֹקֵה¹⁸; וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא אֵינוֹ לֹקֵה - הִיא אֵינָה לֹקֵה. שְׁאִין הַפֶּרֶשׁ בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה לְעֻנְשֵׁין, זֹלָתִי בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה בְּלִבְד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹⁹.

(18) כריתות י, ב. (19) למעלה פ"ג הי"ד.

ו. כָּל פֶּהֶן הִבָּא עַל הַכּוֹתֵיית, בֵּין גְּדוּל בֵּין הַדְּיוּט - לֹקֵה מִשּׁוּם זֹנָה²⁰; שֶׁהֲרֵי אֵינָה בֵּת קְדוּשִׁין²¹, וְהוּא אֲסוּר בְּבְעֵילַת זֹנָה בֵּין יִשְׂרָאֵלִית בֵּין כּוֹתֵית.

(20) תמורה כט, ב. (21) לכן לוקה בבעילה לבד.

ז. הַחְלוּצָה - אֲסוּרָה לְכַהֵן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים²², מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּגְרוּשָׁה, וּמִפְּנֵי אֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת מְדַבְּרֵיהֶם²³. פֶּהֶן שְׁנֵשֵׂא סִפְק חְלוּצָה - אֵין מוֹצִיאִין אֹתָהּ²⁴ מִתַּחְתּוֹ, וְהִיא פְּשָׁרָה²⁵ וּלְדָה פְּשָׁרָה²⁶; מִפְּנֵי שְׁלֵא²⁷ גָּזְרוּ עַל סִפְק חְלוּצָה, אֶלָּא עַל חְלוּצָה וְדִאֵית. וְכֵן מִי שֶׁהִיָּתָה סִפְק גְרוּשָׁה אוֹ סִפְק אֶלְמָנָה אוֹ סִפְק זֹנָה וּסְפִק חֲלָלָה²⁸ - מִפְּנֵי אֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת, וּמוֹצִיא בְּגֵט²⁹.

(22) קידושין עח, א. (23) "מפני שעובר על לא-תעשה של דבריהם, כדבר שיש לו עיקר מן התורה" (מגיד-משנה, פ"א מהל' שבת ה"ב). ראה ביאורנו למעלה פ"א ה"ח. (24) יבמות כד, א. אבל לכתחילה אסורה, מפני שדומה

שֶׁעֲשָׂאוּהוּ פְרוֹת שֶׁפָּקָה, אוֹ שֶׁהוֹשִׁיבוּ בְּמִים אוֹ בְּשִׁלְגַ עַד שֶׁבִטַל מִמֶּנּוּ אִיבְרֵי תְשֻׁמִישׁ - אֵינוֹ לֹקֵה, עַד שִׁסְרַס בְּדוֹ. וְרֵאוּי לְהַפְּוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת.

(20) סמים שגורמים לעקרות. (21) כיון שלא נגע באיברי התולדה ומאליו מסתרס.

יג. אֲסוּר לִזְמַר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת לְסִרְס בְּהֵמָה שְׁלָנוּ. וְאִם לְקַחָהּ הוּא מְעַצְמוֹ וְסִרְסָה - מִתֵּר. וְאִם הָעָרִים יִשְׂרָאֵל בְּדַבְּרָה זֶה - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמוֹכְרָה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְאֶפְלוּ לְבָנוּ הַגְּדוּל מִתֵּר לְמַכְרָה. אַבֵּל לְבָנוּ הַקָּטָן - אֵינוֹ מוֹכְרָה לוֹ וְלֹא נוֹתְנָה לוֹ.

פֶּרֶק שְׁבַעָה עֶשְׂרִי

(1) יבאר שלוש נשים שאסורות לכהנים וארבע לכהן גדול; איסור בת אחת ואיסור כולל ואיסור מוסיף; כהן גדול אם ישא בגורת או מוכת עץ; ואם אירס בעולה ונתמנה כהן גדול; יצא עליו קול שגירש את אשתו, והרי היא תחתיו; יצא לה שם מזנה בעיר.

א. שְׁלֹשׁ נָשִׁים נְאֻסוּ² עַל כָּל הַכֹּהֲנִים: גְרוּשָׁה³, זֹנָה⁴ וְחֲלָלָה⁵. וְעַל פֶּהֶן גְּדוּל - אֲרָבַע: אֵלוּ הַשְּׁלֹשׁ וְהָאֶלְמָנָה⁶. אֶחָד פֶּהֶן גְּדוּל מְשׁוּחַ בְּשִׁמֶן הַמִּשְׁחָה אוֹ הַמְרִבָּה בְּגָדִים⁷, וְאֶחָד פֶּהֶן הַעוֹבֵד וְאֶחָד פֶּהֶן גְּדוּל שְׁמֻנּוֹהוּ וְעֵבֶר⁸, וְכֵן פֶּהֶן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה⁹ - בְּלִין¹⁰ מְצוּיִן עַל הַבְּתוּלָה¹¹, וְאֲסוּרִין בְּאֶלְמָנָה.

(2) מן התורה. (3) אשת איש שנתגרשה בגט. (4) "כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה לכל, או שנבעלה לחלל" (להלן פ"יח ה"א). (5) "זו שנולדה מאיסור כהונה" (להלן פ"ט ה"א). כל אלו מפורשות בתורה (ויקרא כא, ז). (6) שם, יד. (7) "מרוכה בגדים הוא כהן בבית שני שלא היה להם שמן המשחה, אבל היה כהן גדול בלבישתו בגדי כהונה גדולה" (פיה"מ לרבינו, מגילה פ"א). (8) "וכהן שעבר הוא כשאיירע (שקרה) פסול בכהן גדול ביום הכיפורים, ומינו אחר תחתיו . . . שאחר יום הכיפורים ישוב הראשון לגדולתו, ויעבור השני שנתמנה ונשתוו שניהן" (על שניהם חלים דיני כהן גדול. שם). (9) "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות, ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה, ומושחין אותו בשמן המשחה, וזהו הנקרא משוח מלחמה" (פ"ז מהל' מלכים ה"א). (10) מגילה יב, ב. (11) כמבואר להלן הי"ג.

ב. כָּל פֶּהֶן שְׁנֵשֵׂא¹² אַחַת מִהַשְּׁלֹשׁ נָשִׁים אֵלוּ, בֵּין גְּדוּל בֵּין הַדְּיוּט, וּבְעַל - לֹקֵה¹³. וְאִם בָּא עָלֶיהָ דֶּרֶךְ זֹנָת - אֵינוֹ לֹקֵה מִשּׁוּם זֹנָה¹⁴ אוֹ גְרוּשָׁה אוֹ חֲלָלָה; שְׁנֵאמַר: לֹא יִקַּחוּ - עַד שֶׁיִּקַּח וְיִבְעַל¹⁵.

(12) שקידש. (13) קידושין עח, א. "בעל - לוקה, לא בעל - אינו לוקה, משום דכתיב ולא יקח ולא יחלל, מה טעם לא יקח, משום לא יחלל", כלומר: בכהן גדול כתיב (ויקרא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כגון גרושה ונעשית זונה ונעשית חללה, לוקה שתיים, משום גרושה זונה, שזונה הוא איסור מוסף, ופטור על חללה, שאיסור חללה לא חל (מגיד-משנה).

יא. מי שנתאלמנה מאנשים הרבה או נתגרשה מאנשים הרבה - אין לוקין עליה אלא אחת⁴⁰ על כל ביאה. אלמנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין - אסורה⁴¹.

(40 קידושין עז, א. א. (41 יבמות נט, א.

יב. כהן גדול שמת אחריו, אף על פי שהוא מן הארוסין⁴² - הרי זה לא ייבם⁴³, אלא חולין⁴⁴. נפלה לו יבמה והוא כהן הדיוט, ונתמנה להיות כהן גדול, אף על פי שעשה בה מאמר⁴⁵ כשהוא כהן הדיוט - הרי זה לא ייבם אחר שנתמנה⁴⁶. אכל אם ארס את האלמנה, ונתמנה להיות כהן גדול - הרי זה יכנס אחר שנתמנה⁴⁷. היתה מקדשת ספק קדושין, ומת ארוסה - הרי זו ספק אלמנה⁴⁸.

(42 והיא עדיין בתולה, ואין בה איסור 'עשה' של 'כי אם בתולה מעמי יקח'. (43 שם כ, א. (44 "ומפני מה צריכה חליצה, מפני שיש בה ליקוחין הואיל וקידושין תופסין בהן הרי הן זקוקות ליבם, ומן הדין היה שיתייבמו שהיבום מצות-עשה, וכל מקום שאתה מוצא 'עשה' ו'לא תעשה' יבוא 'עשה' וידחה את 'לא תעשה', אבל חכמים גזרו שלא יתייבמו חייבי לאוין. . . גזירה שמא יבוא עליה פעם שניה, והרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה שאין מצות-עשה אלא ביאה ראשונה בלבד" (פ"ו מהל' יבום וחליצה, ה"י). (45 קידושי כסף או שטר ביבמה: "ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה" (תוספות יום-טוב, 'יבמות פ"ב, מ"א). וקידושין אלה קונים רק מדרבנן, אבל מן התורה יבמה אינה נקנית אלא בביאה. (46 שם סא, א. "ואין המאמר קונה ביבמה קנין גמור כמו הביאה" (פ"ב מהל' יבום וחליצה ה"א). (47 שם. מפני שכבר קנה אותה לפני שנתמנה לכהן גדול. (48 ואסורה לכהן גדול לכונסה, ואם כנסה מוציא בגט, כמבואר למעלה ה"י.

יג. מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה⁴⁹, ומשתבגר⁵⁰ - תאסר עליה. שנגמר: והוא אשה בבתוליה יקח. אשה - לא קטנה⁵¹, בבתוליה - ולא בוגרת. הא פיצד? יצאת מפלל קטנות, ולכלל בגרות לא באה. זו נערה. ואינו נושא שתי נשים לעולם⁵² כאחת; שנגמר: אשה - אחת ולא שתיים⁵³.

(49 שם נט, א. (50 שם. שבוגרת נתמעטו קצת בתוליה, והתורה אמרה "בבתוליה", שישנן אצלה כל הבתולים. (51 הבת גשילה למטה מן 12 שנה ויום אחד נקראת קטנה, מגיל זה ולמעלה אם צמחו לה שתי שערות למטה בגוף במקומות ידועים שמתמלאים שער עם גידול הבת - היא נקראת נערה, עד ששה חדשים שלמים. לאחר מכאן נקראת

לגרושה. (25 כלומר, ואיננה ספק חללה. (26 ש"הולד כדעבד דמי" (ביאור הגר"א אה"ז ס' ז, ס"ק טו). ומכיון שאם כנס אותה אין מוציאין אותה מתחתיו, לכן גם הולד כשר. (27 אבל חלוצה ודאית היא פסולה כחללה, וולדה פסול (מדרבנן, מגיד-משנה). (28 שכל אלו ספיקא דאורייתא, ויש להחמיר בהן, שספיקא דאורייתא לחומרא. (29 שם.

ח. פלל גדול הוא בכל אסורים שבתורה, שאין אסור חל על אסור³⁰, אלא אם כן היו שני אסורין³¹ באין פאחת³², או שהיה האסור האחד מוסיף דברים אחרים על אותו האסור³³, או אם היה פולל³⁴ דברים אחרים עם אסור זה.

(30 כריתות יד, ב. (31 בכת"י תימן: האיסורין. (32 וזה נקרא איסור בת אחת (יבמות לג.). (33 כלומר, שנוספו עוד אנשים שנאסרו באותו הדבר. אנו אומרים מתוך שהאיסור החדש חל על האנשים האחרים שלא היו בכלל האיסור הקודם, חל גם על אותו האיש שנאסר כבר ע"י האיסור הקודם. (34 כלומר, שניתוספו עוד דברים שנאסרו ולא היו בכלל האיסור הראשון, ואנו אומרים, מתוך שהאיסור החדש חל על אותם החברים שמקודם היו מותרים, חל גם על אותו הדבר שכבר היה אסור.

ט. לפיכך³⁵, אשה שהיתה אלמנה, ונעשת גרושה, ונעשת חללה, ונעשת זונה, וכא עליה כהן גדול אחר כף - לוקה ארבע מלקיות³⁶ על ביאה אחת. לפי שהאלמנה אסורה לכהן גדול, ומתרת להדיוט.

(35 מפני שבאיסור מוסף, איסור חל על איסור. (36 בהלכה הבאה, מבאר רבינו למה ארבע מלקיות.

י. חזרה להיות גרושה - נוסף בה אסור ונאסרת לכהן הדיוט, לפיכך נוסף בה אסור אחר³⁷ על אסור האלמנה. ועדין היא מתרת לאכל בתרומה. נעשת חללה - נוסף בה אסור, שהרי נאסרת בתרומה. ועדין היא מתרת לישראל. נעשת זונה, הואיל ויש שם זנות שאוסרה על ישראל, אם זנתה אשתו ברצון - נוסף בה אסור אחר. והוא הדין³⁸ לכהן הדיוט שבא על הגרושה שנעשית חללה ואחר כף זונה, שהוא לוקה שלש על ביאה אחת. אכל אם נשתנה סדר זה - אינו לוקה אלא אחת³⁹.

(37 גם על הכהן הגדול, מתוך שחל על כהן הדיוט. (38 ואף-על-פי שזונה זו היא מאיסור ולא נאסרה לישראל, אבל ישנה זונה שאסורה לישראל, ולכן איסור זונה הוא איסור מוסף. (39 שהאיסורים האחרים שבאו אחרי איסור זונה, לא הוסיפו לא נאסרים ולא איסורים חדשים, ונשאר הכלל: אין איסור חל על איסור. וזה שכתב רבינו, שאינו לוקה אלא אחת, מדובר שזנתה תחילה, שאיסור זונה היה הראשון, לכן לא חל איסור גרושה וחללה, ובכהן גדול איסור האלמנה, אבל אם זנתה באמצע, בין איסור לאיסור,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

58) מפני שאינו עובר אלא ב'עשה' "כי אם בתולה", בתולה ולא בעולה, ולא הבא מכלל עשה, עשה (כתובות ל.).
59) שאסור לקיימה כדין כל חיביי 'עשה'. (60) יבמות ס, א. (61) כאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול, המבואר למעלה הי"ב.

טז. אָנֶס נַעֲרָה בְּתוּלָה אוּ פִּתְּהָ אוֹתָהּ, אֶפְלוּ אָנֶסָה אוּ פִּתְּהָ אוֹתָהּ כְּשֶׁהוּא כֹהֵן הַדִּיּוֹט וְנִתְמַנָּה כֹהֵן גָּדוֹל קִדְּם שְׂיִכְנָס - הֲרִי זֶה לֹא יִכְנָס⁶²; וְאִם כְּנָס - מוֹצִיא⁶³.

(62) שם. (63) שם נט, א.

יז. אָרֶס אֶת הַקְּטָנָה וּבְגָרָה תַּחֲתוֹ קִדְּם נִשְׂוֵאִין - הֲרִי זֶה לֹא יִכְנָס, מִפְּנֵי שְׂנִשְׁתַּנָּה גּוּפָה⁶⁴; וְאִם כְּנָס - לֹא יוֹצִיא⁶⁵.

(64) ואין זה דומה לאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול שיכול לכונסה אחר שנתמנה, מפני שנתמנה גופה מקטנה לבוגרת. (65) שהרי בבוגרת אם עבר ונשאה יקיים אותה, כמבואר למעלה הט"ו.

יח. אֶת גְּרוּשָׁה מִן הָאֲרוּסִין אוּ מִן הַנִּשְׂוֵאִין. אֶבֶל הַמִּמְאָנָת⁶⁶, אֶפְלוּ גְרֻשָׁה כְּגַט וְהַזִּזְיָה וּמֵאֲנָה בּוֹ - הֲרִי זֶה מִתְּרַת לִכְהֵן, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת גְּרוּשִׁין⁶⁷. וְכָל מִי שְׂאִינָה רְאוּיָה⁶⁸ לְחַלְצָהּ, אִם נִחְלְצָה - לֹא נִפְסְלָה לְכַהֵן⁶⁹.

(66) הנושא קטנה יתומה שאין לה אב, והשיאוה אחיה ואמה ולא רצתה בבעלה אינה צריכה ממנו גט, אלא ממאנת והולכת לה, כי רק לאב נתנה תורה זכות לקבל קידושי בתו הקטנה (ראה פ"א מהל' גירושין, ה"א). (67) פ"א, הט"ז: "שכל היוצאת במיאון, אף-על-פי שקדמו גט, הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם" (יבמות קח.). (68) כגון החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת. (69) שם לה, ב.

יט. יֵצֵא עֲלֶיהָ קוֹל: אִישׁ פְּלוֹנִי כֹהֵן כְּתוּב⁷⁰ גָּט לְאִשְׁתּוֹ אוּ נֶתַן גָּט לְאִשְׁתּוֹ, וְהֲרִי הִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחֲתוֹ וּמִשְׁמִשְׁתּוֹ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת בְּעֻלָּה⁷¹. וְאִם נִשְׂאֵת לְכֹהֵן אַחֲרָי⁷² - תֵּצֵא מִן הַשְּׂנִי⁷³.

(70) ויש אנשים שקורין לנתינת הגט כתיבה. (71) גיטין פא, א. (72) אחר שמת בעלה הראשון. (73) שם. מפני שלגבי הכהן השני, קדם הקול לנישואין.

כ. יֵצֵא שְׂמָה⁷⁴ בְּעִיר שְׂנַתְקַדְּשָׁה וְנִתְגַּרְשָׁה מִן הַקְּדוּשִׁין - חוּשְׁשִׁין⁷⁵ לָהּ⁷⁶, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת גְּרוּשִׁין⁷⁷. אֶבֶל אִם יֵצֵא עֲלֶיהָ קוֹל⁷⁸ שֶׁהִיא חִלּוּצָה - אֵין חוּשְׁשִׁין לָהּ⁷⁹.

(74) והקול הוחזק בבית-דין, כמבואר בפ"ט מהל' אישות הכ"ב. (75) ואסורה לכהן כמגורשת. (76) גמרא שם פט, א. (77) פ"י, ה"כ. (78) אף-על-פי שהוחזק הקול בבית-

בוגרת. (52) כלומר, לא רק ביום הכיפורים, שלמדו חכמים (יומא יג.) מהכתוב "וכפר בעדו ובעד ביתו" (ויקרא טז, יז), בית אחד ולא שני בתים, אלא לעולם, אפילו בכל ימות השנה, שנאמר: "והוא אשה בבתוליה יקח", אחת ולא שתיים. (53) ה'מגיד משנה' מבאר שרבינו למד דין זה מסוגיא במס' יבמות נט, א. ונדחק לפרש את דברי הגמרא שלא כפירוש רש"י, עיי"ש. וראה בהשגת הראב"ד, שהקשה מהכתוב (דברי הימים-ב, כד, ג) "וישא לו יהוידע נשים שתיים", והוא היה כהן גדול. אולם רבים תמחו על הראב"ד, שהרי הפירוש שם, שיהוידע השיא ליואש שתי נשים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כֹּהֵן גָּדוֹל שְׂיֵשָׂא נַעֲרָה בְּתוּלָה".

יש שהעירו על מה שכתב הזוהר (ח"ג קמ"ה, ב.) שכל כהן שאין לו בת זוג אסור בעבודה והרי רק בכה"ג ביוה"כ הדין כן. ואולי גם בזוהר הכוונה כך אף שאין הלשון ("כל כהן") משמע כן, וכמו שמביא רביה מקרא דכה"ג.

ואף אם בזוהר הנ"ל אפשר היה לדחוק שמדבר בכה"ג כיון שמשתייע בקרא דכה"ג, אי אפשר לומר כן בזח"ג, ה, ב שם מדבר אודות נדב ואביהוא, וגם לא ביוה"כ (ועיי"ג כ"א רלט, א.).

ונלפענ"ד לתרץ על פי מה שמצינו בכמה מקומות הלשון אסור, שאינו אלא מדת חסידות. וראה שדה חמד כללי הפוסקים שהביא דוגמאות מפירוש תוס' תענית יא, א. ד"ה אסור (לשמש בשני רעבון), נמוק"י ספ"ז דסנהדרין (לעשות שותפות עם העכו"ם) מגיד משנה הלכות שכנים פ"ב הט"ז (לעמוד בשדה רעהו) סמ"ג עשין פ"ז (לאכול קודם שיאכיל לבהמתו) ועוד.

וגם בזוהר כאן הכוונה למדת חסידות, ועיין גם מגן אברהם לאור"ח סקכ"ה סקס"ד.

ומה שנעשו נדב ואביהוא במיתה, י"ל דימי המילואים שאני. ועיין שם המשל בזח"ג ה, ב. וגם הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כו'.

לקוטי שיחות חלק ז עמוד 319

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

יד. כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא יֵשָׂא מִכַּת עֵינָי⁵⁴, אֶף עַל פִּי שְׂלֵא נִבְעָלָה⁵⁵. [נִבְעָלָה שְׂלֵא פְּדָרְפָה - הֲרִי זֶה נִנְבְּעָלָה פְּדָרְפָה⁵⁶. נִבְעָלָה לְבִהְמָה - הֲרִי זֶה מִתְּרַת]⁵⁷.

(54) שנשרו בתוליה מחמת מכה שקיבלה. (55) שם. (56) שם. (57) שם, ב.

טו. כֹּהֵן גָּדוֹל שְׂנִשְׂא בְּעוּלָה - אֵינוֹ לוֹקָה⁵⁸, אֶבֶל מוֹצִיא בְּגִט⁵⁹. נִשָּׂא בּוֹגְרָת אוּ מִכַּת עֵין - הֲרִי זֶה יִקְיָם⁶⁰. אָרֶס בְּעוּלָה וְנִתְמַנָּה כֹּהֵן גָּדוֹל - הֲרִי זֶה יִכְנָס אַחֲרָי שְׂנִתְמַנָּה⁶¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לֹא נַעֲשֶׂת זֹנָה וְלֹא נִפְסְלָה מִן הַפְּהֵנָה, שְׁהָרִי אֵינָה אֲסוּרָה לְהִנְשָׂא לוֹ. אֲבָל הַנִּבְעָלֹת לְאֶחָד מֵאֲסוּרֵי לְאוּיֵן הַשְּׂוִיִּן בְּכָל וְאִין מִיְחִידִין בְּפְהֵנִים, אוּ מֵאֲסוּרֵי עֲשָׂה⁹, וְאִין צָרִיף לֹמַר לְמִי שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ מִשׁוּם עֲרֻה, אוּ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת וְעוֹבֵד - הוֹאִיל וְהִיא אֲסוּרָה לוֹ לְהִנְשָׂא, הָרִי זֶה זֹנָה.

(8) משום הלאו "לא תהיה קדשה מבנות ישראל". (9) גר מצרי ואדומי לפני דור שלישי.

ג. וְכֵן הַגְּיוּרָת וְהַמְשַׁחֲרֶרֶת, אֲפִלוּ נִתְגַּיְרָה וְנִשְׁתַּחֲרָה פְחוּתָה מִבַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים, הוֹאִיל וְאֵינָה בַת יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה זֹנָה, וְאֲסוּרָה לְכַהֵן. מִבְּאֵן אָמְרוּ: עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת אוּ נִתִּין אוּ מִמְזֵר אוּ גֵר עֲמוּנִי וּמִמְזַבֵּי אוּ מִצָּרִי וְאֲדוּמִי רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי אוּ פְצוּעֵ דָבָא וְכָרוֹת שִׁפְכָה אוּ חָלָל שִׁפְאוּ עַל הַיְהוּדִית - עֲשׂוּ אוֹתָהּ זֹנָה, וְנִפְסְלָה לְפְהֵנָה. וְאִם הִיְתִיה פְּהֵנָת - פְּסֻלָּהּ מִן הַתְּרוּמָה¹⁰. וְכֵן בְּמָה¹¹ שִׁבָּא עָלֶיהָ זֶר - עֲשָׂאָה זֹנָה. וְהֵאֱלוּגִינִית¹² - מִתְּרַת לְכַהֵן, וְאֵינָה זֹנָה.

(10) "אמר קרא ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל כיוון שנבעלה לפסול לה (לאדם שהוא זר לה) פסלה". (11) אשה הזקוקה לייבום ולחליצה ונבעלה לאחר לפני הייבום והחליצה, שנאמר "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". לאו זה חמור משאר איסורי לאווין כמבואר בפרק ד' מהלכות אישות הלכה י"ד: "נסתפק לחכמים אם הקידושין תופסין ביבמה לשוק (לחוק) כשאר חייבי לאווין או אין קידושין תופסין בה כערווה", ולפיכך ברור שפסלה מן הכהונה כשאר חייבי לאווין. (12) אשה שאינה ראוייה מטבעה ללדת, כאיל זכר: דוכרניתא דלא לידה.

ד. הַבָּא עַל אַחַת מֵהַשְּׂנִיּוֹת¹³ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, כְּגוֹן הַבָּא עַל קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ¹⁴ אוּ עַל חֲלוּצָתוֹ¹⁵ - לֹא עֲשָׂה אוֹתָהּ זֹנָה, שְׁהָרִי אֵינָה אֲסוּרָה לְהִנְשָׂא לוֹ מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שִׁבְאָרְנוּ בְּהַלְכוֹת יְבוּם.

(13) "שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראות שניות". (14) "החולץ ליבמתו ... קרובותיה אסורות עליו ... הרי היא כאשתו שגרשה". (15) "החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה ... על החולץ".

ה. הָא לְמַדְתָּ, שְׂאִין הַיְוִתָהּ זֹנָה תוֹלָה בְּבַעֲלָהּ שֶׁל אֲסוּר. שְׁהָרִי הַבָּא עַל הַנְּדָה וְעַל הַקְּדוּשָׁה וְהַנְּרִבְעַת לְבַהֲמָה - נִבְעָלָה בְּעִילָהּ שֶׁל אֲסוּר וְלֹא נַעֲשֶׂת זֹנָה; וּמִי שֶׁנִּשְׁאָת לְחָלָל - נִבְעָלָה בְּעִילָהּ שֶׁל הַתֵּר, כְּמוֹ שִׁיְתַבָּאָר, וְנַעֲשֶׂת זֹנָה. וְאִין הַדְּבָר תְּלוּי אֲלֵא בְּפִגְיָמָה, וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוּ שְׂאֵינָה פְּגוּמָה אֲלֵא מֵאֲדָם הָאֲסוּר לָהּ אוּ מִחָלָל, כְּמוֹ שְׂאֵמְרָנוּ.

דין. (79) שהקול אינו אלא כספק, ובספק חלוצה לא גזרו, כמבואר למעלה ה"ז (מגיד-משנה).

כא. יִצָּא קוֹל⁸⁰ עַל הַבְּתוּלָה שֶׁהִיא בְּעוּלָה - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ⁸¹, וְתִנְשָׂא לְכַהֵן גְּדוֹל. יִצָּא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שְׂפַחָה - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ⁸², וְתִנְשָׂא אֲפִלוּ לְכַהֵן. יִצָּא לָהּ שֵׁם מְזוּנָה בְּעִיר - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ⁸³. וְאֲפִלוּ הוֹצִיאָהּ בְּעִלָּה מִשׁוּם שְׂעָבָרָה עַל דַּת יְהוּדִית⁸⁴ אוּ בְּעַדֵי דְבָר מְכַעֲרִין⁸⁵, וּמַת קָדָם שְׂיִתֵן לָהּ גֵּט - הָרִי זֶה מִתְּרַת לְכַהֵן. שְׂאִין אוּסְרִין אִשָּׁה מֵאֲלוּ אֲלֵא בְּעִדוֹת בְּרוּרָה⁸⁶ אוּ בְּהוֹדָאת פִּיהָ⁸⁷.

(80) אפילו שהחזק הקול בבית-דין. (81) שם. (82) שם, לפי שזה פסול משפחה, ואין פוסלין בפסולי משפחה אלא בראיה ברורה (מגיד-משנה). (83) ומותרת לכהן. (84) כמבואר בפכ"ד מהל' אישות ה"ב. (85) כמבואר שם הט"ו. (86) שזנתה. (87) כמבואר להלן פי"ח ה"ט.

~ יום שני ו' מנחם-אב ~

פֶּרֶק שְׂמוּנָה עֲשָׂרִי

1) יבאר אי זו היא זונה האמורה בתורה; אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי או [שנמצאת] דרוסת איש (נמצאתי); אשה שקינא לה בעלה ונסתרה; פנויה שאמרה לכשר נבעלתי, אם נאמנת; שבויה אם אסורה לכהן ואם יש לה עד שלא נתייחד עמה; וקטן אם נאמן לעדות (זה) [זו]; האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני, אם נאמנת; האב שאמר קידשתי בתי וגירשתיה או נשבית ופדיתיה אם נאמן; עיר שבאה במצור ונכבשה, אם הנשים פסולות לכהונה; אשה שנתפשה ביד גויים על ידי ממון או נפשות.

א. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה² לְמַדְנוּ, שֶׁהַזֹּנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא כָּל שְׂאֵינָה בַת יִשְׂרָאֵל³; אוּ בַת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְעָלָה לְאָדָם שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְהִנְשָׂא לוֹ⁴ אֲסוּר הַשְּׂוִה לְכָל; אוּ שֶׁנִּבְעָלָה לְחָלָל⁵, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא מִתְּרַת לְהִנְשָׂא לוֹ⁶. לְפִיכָף, הַנְּרִבְעַת לְבַהֲמָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּסֻקְלָה - לֹא נַעֲשֶׂת זֹנָה⁷ וְלֹא נִפְסְלָה לְפְהֵנָה, שְׁהָרִי לֹא נִבְעָלָה לְאָדָם. וְהַבָּא עַל הַנְּדָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּכָרַת - לֹא נַעֲשֶׂת זֹנָה וְלֹא נִפְסְלָה לְפְהֵנָה, שְׁהָרִי אֵינָה אֲסוּרָה לְהִנְשָׂא לוֹ.

2) "דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה". (3) אפילו שלא נבעלה, לפי שבאה מן הגויים השטופים בזימה. (4) "אין זונה אלא גיורת ומשוחחרת ושנבעלה בעילת זנות". (5) הנולד מאיסורי כהונה, כגון כהן שנשא גרושה והוליד ממנה בן. (6) ואפילו בת כהן מותרת להינשא לחלל. (7) ומותרת אפילו לכהן גדול אם נבעלה שלא כדרכה, שאם נבעלה כדרכה הרי היא כמוכת עץ.

ב. וְכֵן הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה, אֲפִלוּ הִיְתִיה קְדוּשָׁה שֶׁהִפְקִירָה עֲצָמָה לְכָל, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּמַלְקוֹת⁸ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָלְיוּ. שֵׁשׁ פָּאן שְׁנַי סַפְקוֹת: שְׁמָא קְדָם קְדוּשִׁין וְשְׁמָא אַחַר קְדוּשִׁין; וְאִפְלוּ נֹאמַר לְאַחַר קְדוּשִׁין, שְׁמָא בְּאִנְס שְׁמָא בְּרִצּוֹן. שְׁהָאֲנוּסָה מִתְּרַת לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁבַאֲרֵנוּ.

(25 כלומר, שיש לומר שזנתה אחרי הקידושין. (26 שלא מצאה בתולה. (27 ומותרת לו. (28 ואסורה לו אפילו אם נאנסה.

יא. לְפִיכָךְ, אִם קְדִישָׁה אֵבִיָּה לְיִשְׂרָאֵל וְהִיא פְחוּתָה מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְטַעַן שְׁמִצְאָה דְרוּסָת אִישׁ - גְּאָסְרָה עָלָיו מִסַּפְקָא²⁹; שְׂאִין פָּאן אֲלָא סַפְק אֶחָד: שְׁמָא בְּאִנְס שְׁמָא בְּרִצּוֹן³⁰, וְסַפְק אֲסוּר שֶׁל תּוֹרָה - לְחֻמְרָא.

(29 ואפילו אם היא קטנה, שדעת רבינו שאפילו קטנה כשזינתה ברצון נאסרה על בעלה ישראל. (30 והספק שאולי נבעלה לפני הקידושין אין כאן, שהרי אז הייתה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד ובתוליה חוזרים, ומכיוון שלא היו לה בתולים, הרי נבעלה לאחר קידושין.

יב. כָּל אִשָּׁה שְׁקִנְיָא³¹ לָהּ בְּעֵלָהּ וְנִסְתְּרָה³², וְלֹא שָׁתַת מִי סוּטָה³³ - אֲסוּרָה לְכַהֵן³⁴, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סַפְק זוֹנָה³⁵. בֵּין שְׁלֹא רָצַת הִיא לְשִׁתּוֹת, בֵּין שְׁלֹא רָצָה לְהִשְׁקוּתָהּ, בֵּין שֶׁהִיָּתָה שָׁם עֵדוּת³⁶ שְׁמוֹנְעָה מִלְשִׁתּוֹת, בֵּין שֶׁקִּנְיָא לָהּ בֵּית דִּין³⁷, בֵּין שֶׁהִיָּתָה מִן הַנְּשִׁים שְׂאִין רְאוּיּוֹת לְשִׁתּוֹת - הוֹאִיל וְלֹא שָׁתַת מִכָּל מְקוֹם, הִרִי זֶה אֲסוּרָה לְכַהֵן מִסַּפְק.

(31 "קיניי האמור בתורה וקינא את אשתו הוא, שיאמר לה בפני עדים אל תיסתרי עם איש פלוני". (32 "הסתירה האמורה בתורה ונסתרה, היא שתיסתר עם אותו האיש שאמר לה אל תיסתרי עימו, בפני שני עדים". (33 שאילו שתתה מי סוטה ולא מתה מותרת היא סוטה ששתתה מי המרים ולא מתה מיד הרי היא מותרת לבעלה ואפילו היה כהן. (34 כשמת בעלה. (35 ובהלכות סוטה מבואר שהנשים שאינן שותות אסורות על בעליהן בין ישראל בין כהן. (36 שעד אחד העיד שראה שהיא נבעלה עם זה שקינא לה בעלה [במקרה זה היא אסורה על בעלה, וודאי לא מספק, ומכל שכן לכהונה. ומה שסיים כאן רבינו "מספק" נמשך לשאר המקרים]. (37 "ואלו שבית דין מקנין להן, מי שנתחרש בעלה או שנשתטה או שהיה במדינה אחרת או שהיה חבוש בבית האסורין".

יג. פְּנוּיָה שְׂרָאוּהָ שְׁנִבְעֵלָה לְאֶחָד וְהִלָּךְ לוֹ, וְאָמְרוּ לָהּ: מִי הוּא זֶה שְׁבָא עָלֶיךָ? וְאָמְרָה: אָדָם פְּשֵׁר - הִרִי זֶה גְּאָמְנָת. וְלֹא עוֹד, אֲלָא אִפְלוּ רְאוּהָ מְעַבְרָת, וְאָמְרוּ לָהּ: מִמִּי נִתְּעַבְרָת? וְאָמְרָה: מֵאָדָם פְּשֵׁר - הִרִי זֶה גְּאָמְנָת, וְתִהְיֶה³⁸ מִתְּרַת לְכַהֵן.

(38 אם העובר נקבה, ואף על פי שאין לה חזקת כשרות כמו לאמה.

ו. כָּל הַנְּבֻעֵלַת לְאָדָם שְׁעוּשָׁה אוֹתָהּ זוֹנָה, בֵּין בְּאִנְס בֵּין בְּרִצּוֹן. בֵּין בְּדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה, [בֵּין בְּדִרְכָּה בֵּין שְׁלֹא בְּדִרְכָּה] - מִשְׁהַעֲרָה בַּהּ נִפְסְלָה מִשּׁוּם זוֹנָה. וּבִלְבָד שֶׁתִּהְיֶה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד¹⁶, וְיִהְיֶה הַבּוֹעֵל בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וּמַעֲלָה¹⁷. לְפִיכָךְ, אִשֶׁת אִישׁ שְׁנִבְעֵלָה לְאַחַר, בֵּין בְּאִנְס בֵּין בְּרִצּוֹן - נִפְסְלָה לְכַהֵן.

(16 שפחות מזה אין ביאתה ביאה. (17 ובפחות אין ביאתו ביאה.

ז. אִשֶׁת כַּהֵן שְׁנִאֲנָסָה - בְּעֵלָה לּוֹקָה עָלֶיהָ מִשּׁוּם טְמֵאָה. שְׁנֹאמַר: לֹא יוּכַל בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְחָה לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמֵאָה. הַכֹּל בְּכֻלָּל, שְׂאִם נִבְעֵלוּ - אֲסוּרִין עַל בְּעֵלֵיהֶן¹⁸. פֶּרֶט לָךְ הַפְּתוּב בְּאִשֶׁת יִשְׂרָאֵל שְׁנִאֲנָסָה שֶׁהִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ, שְׁנֹאמַר: וְהִיא לֹא נִתְּפָשָׁה; אֲבָל אִשֶׁת כַּהֵן - בְּאֲסוּרָה עוֹמְדָת, שֶׁהִרִי הִיא זוֹנָה¹⁹.

(18 כלומר בין תחתיו בין אחר שנתגרשה, ובין באונס בין ברצון. (19 כלומר ולוקה אף משום זונה.

ח. אִשֶׁת יִשְׂרָאֵל שְׁנִאֲנָסָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ - אֲסוּרָה לְכַהֵן²⁰. אִשֶׁת כַּהֵן שְׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: גְּאָנְסֵתִי אוֹ שִׁגְגַתִּי וּבֵא עָלַי אֶחָד, אוֹ שְׁבָא עַד אֶחָד וְהָעִיד לוֹ עָלֶיהָ שְׁזוֹנָתָה, בֵּין בְּאִנְס בֵּין בְּרִצּוֹן - הִרִי זֶה אֵינָה אֲסוּרָה עָלָיו; שְׂמָא עֵינֵיהָ נִתְּנָה בְּאַחֲרֵי²¹. וְאִם הִיא גְּאָמְנָת לוֹ אוֹ הָעִיד נֹאמֵן לוֹ וְסִמְךָ דַּעְתּוֹ לְדַבְּרֵיהֶם - הִרִי זֶה יוֹצֵיא, כְּדִי לְצַאת יְדֵי²² סַפְק.

(20 אם מת בעלה. (21 מוסב על היא שאמרה נאנסתי ובעד אחד אינה נאסרת, מהטעם, שעד אחד אינו נאמן לאסור אשה על בעלה, אלא אם קינא לה ואמר לה אל תיסתרי עם איש פלוני, ונסתרה עם האיש שקינא לו. (22 כלומר לצאת ידי שמים.

ט. אִשֶׁת כַּהֵן שְׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: גְּאָנְסֵתִי, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ כְּמוֹ שְׁבַאֲרֵנוּ²³ - הִרִי הִיא אֲסוּרָה לְכָל כַּהֵן שְׁבַעוּלָם אַחֲרֵי שִׁימּוֹת בְּעֵלָהּ²⁴; שֶׁהִרִי הוֹדַת שֶׁהִיא זוֹנָה, וְאֲסוּרָה עֲצֻמָּה, וְנִנְעֶשֶׁת פְּחִתִּיכָה הָאֲסוּרָה.

(23 בהלכה הקודמת, שאנו חוששים שמה עיניה נתנה באחר. (24 בכתובות ט"ז. אמרו בפירושו, שאם אמרה שנאנסה אחרי שנתארסה, פסלה עצמה מכהונה.

י. כַּהֵן שֶׁקִּדַּשׁ גְּדוּלָה אוֹ קִטְנָה, וְאַחַר זְמַן²⁵ בָּא עָלֶיהָ וְטַעַן שְׁמִצְאָה דְרוּסָת אִישׁ²⁶ - גְּאָסְרָה עָלָיו מִסַּפְק, שְׁמָא קְדָם קְדוּשִׁין נִבְעֵלָה²⁷ אוֹ אַחַר קְדוּשִׁין²⁸. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁטַעַן טַעֲנָה זֶה - לֹא גְּאָסְרָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. השבועיה⁴⁶ שנגפדיה והיא פת שלש שנים ויום אחד⁴⁷ או יתר - אסורה לכהן; מפני שהיא ספק זונה, שמא נבעלה לעובד פוככים ומזלות. ואם יש לה עד שלא נתיחד העובד פוככים ומזלות עמה - הרי זו פשרה לפניה. ואפלו עבד או שפחה או קרוב נאמן לעדות זו. ושתי שביות שהעידה פל אחת מהן לחברתה - הרי אלו נאמנות. הואיל ואסור פל הספקות פלן מדברי סופרים⁴⁸, לפיכך הקלו בשבועיה.

(46) בת ישראל שנשבת בין הגויים. (47) שהיא כבר ראוייה לביאה. (48) שזה רק חשש שמא נבעלה לגוי.

יח. וכן קטן שהיה מסיח לפי תמו⁴⁹ - נאמן. מעשה⁵⁰ באחד שנשבעה הוא ואמו, ובנה מסיח לפי תמו ואמר: נשבינו לבין העובדי פוככים ומזלות אני ואמי, יצאתי לשאב מים ודעתי על אמי, ללקט עצים ודעתי על אמי; והשיאו אותה חכמים לכהן על פיו.

(49) מספר דבר שלא בכוונה לעדות. (50) דוגמא למסיח לפי תומו.

יט. אין הבעל נאמן להעיד באשתו השבועיה שלא נטמאה, שאין אדם מעיד לעצמו. וכן שפחתה לא תעיד לה. אבל שפחת בעלה - מעידה לה. ושפחתה שהיתה מסיחה לפי תמה - נאמנת.

כ. פהן שהעיד לשבועיה שהיא טהורה - הרי זה לא ישאנה, שמא יעניו נתן בה. ואם פדאה והעיד בה - הרי זה ישאנה; שאלו לא ידע שהיא טהורה - לא נתן בה מעותיו.

כא. האשה שאמרה: נשפיתי וטהורה אני - נאמנת; שהפה שאסור הוא הפה שהתיר. אפלו היה שם עד אחד שמעיד שהיא שבועיה⁵¹. אבל אם יש שם שני עדים שנגשפית - אינה נאמנת, עד שיעיד לה אחד שהיא טהורה. היו שם שני עדים שנגשפית, ועד אחד מעיד שנטמאת, ואחד מכחיש אותו ומעיד לה שהיא טהורה ולא נתיחד עמה עובד פוככים ומזלות עד שנגפדיה, אפלו זה שמעיד שהיא טהורה אשה או שפחה - הרי זה מתרת⁵².

(51) שהיא יכולה להכחישו, שאין פוסלין אותה רק בשני עדים שנשבת. (52) ואפילו אם עד המעיד שנטמאה, בא תחילה, גם כן מותרת, שבשבועיה הקילו להאמין עד אחד להכשירה אפילו בהכחשה.

כב. מי שאמרה: נשפיתי וטהורה אני, והתירוה בית דין להנשא, ואחר כך באו שני עדים שנגשפית - הרי

יד. במה דברים אמורים? בשיהיה המקום שנגבעלה בו פרשת דרכים או בקרנות שבשדות שהכל עוברין שם, והיו רב העוברים שם פשרים, ורב העיר שפרשו אלו העוברין ממנה פשרים. שהחכמים עשו מעלה ביוחסין והצריכו שני רבות³⁹. אבל אם היו רב העוברים פוסלים אותה, פגון עובדי פוככים ומזלות או ממזרים וכיוצא בהם, אף על פי שרב המקום שבאו ממנה פשרים, או שהיו רב אנשי המקום פסולין, אף על פי שרב העוברין שם פשרים - חוששין לה שמא למי שפוסל אותה נבעלה, ולא תנשא לכהן⁴⁰; ואם נשאת - תצא⁴¹.

(39) רוב תושבי העיר ורוב העוברים שם. (40) אבל הכשיר את הבת היא נאמנת אפילו לכתחילה להינשא לכהן, שהולד הוא כדיעבד. (41) הגירסה הנכונה: "לא תצא", וכן בכתב יד תימן.

טו. ראיה שנגבעלה בעיר⁴² או נתעברה בעיר, אפלו לא היה שוכן שם אלא עובד פוככים ומזלות אחד או חלל אחד ועבד וכיוצא בהן - הרי זה לא תנשא לכתחילה לכהן; שפל הקבוע - פמחצה על מחצה הוא⁴³. ואם נשאת - לא תצא, הואיל והיא אומרת: לקשר נבעלתי.

(42) שאין לתלות בעוברים ושבים. (43) כל הדין שאנו הולכים אחר הרוב, אינו אלא אם אנו דנין על דבר או אדם שנעקר ממקומו הקבוע והגיע למקום אחר, ואיננו יודעים אם הוא בא מהרוב או מהמיעוט, אז אנו אומרים שהולכין אחר הרוב, "וכל דפריש מרובא פריש", כלומר מאחר שהדבר נד ממקומו הקבוע, וודאי מהרוב הוא בא. אבל כשהרוב והמיעוט עומדים במקומם, והספק הוא על האדם שהלך לשם, למי הוא ניגש ובא, אם אל הרוב או אל המיעוט, במקרה זה, אין הדין שהולכין אחרי הרוב, מכיוון שהמיעוט נמצא במקומו ולא נפרש, והרי הוא קבוע, וכמחצה על מחצה הוא. ודעת רבינו שאפילו כשהבועל הלך אצלה, שמצד הדין יש לנו לומר, מכיוון "דפריש מרובא פריש", ורוב בני העיר הרי כשרים הם, אף על פי כן לא תינשא לכתחילה לכהן, גזרה משום מקרים, שהיא - הנבעלת תלך אל הבועל, כלומר, שאז הבועל הוא קבוע, ובמקרה זה הרי אין אנו הולכים אחרי הרוב, ורק כאשר יש שני רובים אנו מכשירין לכתחילה.

טז. היתה אלמת או חרשת, או שאמרה: איני יודעת למי נבעלתי, או שהיתה קטנה שאינה מקרת בין פשר לפסול - הרי זה ספק זונה⁴⁴. ואם נשאת לכהן - תצא. אלא אם פן היו שני הרבין המצויין אצלה פשרים⁴⁵.

(44) והוולד הוא ספק ממזר. (45) כגון שנבעלה בפרשת דרכים ורוב העוברים שם כשרים ורוב העיר שפרשו אלו ממנה כשרים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שִׁפְשֵׁט וְשִׁטָּף וְעֵבֶר - לֹא נֶאֱסְרוּ הַנְּשִׁים, מִפְּנֵי שְׂאִין לָהֶם פְּנָאֵי לְבַעַל, שֶׁהֵן עוֹסְקִים בְּשִׁלְל וּבִוְרָחִין לָהֶם. וְאִם שָׁבוּ נְשִׁים וְנַעֲשׂוּ בְרִשׁוֹתָן, אָף עַל פִּי שֶׁרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל וְהִצִּילוּ אוֹתָן מִיָּדָם - הֲרִי הֵן אֲסוּרוֹת.

זו תנשא לכתחלה, ולא תצא מהתרה. ואפלו נכנס אחריה שבאי, והרי היא שבוייה לפנינו ביד אדוניה - הרי זו לא תצא מהתרה שהתירוה. ומשמרין אותה מעתה עד שתפדה.

כג. באו לה שני עדים אחר כך שנטמאת, אפלו נשאת ואפלו היו לה בנים - הרי זו תצא. ואם בא עד אחד - אינו פלוס. אמרה: נשפיתי וטהורה אני, ויש לי עדים שאני טהורה - אין אומרין: נמתין עד שיבואו העדים, אלא מתירין אותה מיד. ולא עוד, אלא אפלו יצא עליה קול שיש עליה עדי טמאה - מתירין אותה עד שיבואו. שבשבויה הקלו.

ל. האשה שנחבשה ביד עובדי כוכבים ומזלות, על ידי קמון - מתרת⁵⁵, על ידי נפשות - אסורה לכהנה. ולפיכך, אם היזה בעלה פהן - נאסרה עליו⁵⁶. במה דברים אמורים? בזמן שידי ישראל תקיפה על העובדי כוכבים ומזלות והם יראין מהם; אבל בזמן שידי העובדי כוכבים ומזלות תקיפה - אפלו על ידי קמון, כיון שנעשית ברשות עובדי כוכבים ומזלות נאסרה. אלא אם בן העיד לה אחד, כשבוייה, כמו שבארנו.

כד. האב שאמר: קדשתי את בתי וגרשתי, והרי היא קטנה - נאמן⁵³. קדשתי וגרשתי כשהיתה קטנה, והרי היא גדולה - אינו נאמן להחזיקה גרושה⁵⁴. נשפית ופדיתה, בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה - אינו נאמן. שלא האמינה אותו תורה אלא לאסרה משום אישות, שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה, אבל לא לפסלה משום זנות.

(55) שמפחדים שיפסידו ממונם אם יבעלו אותה. (56) אבל אשת ישראל מותרת לבעלה שאין חוששים שמא נתרצה היא, ובאונס הרי מותרת לבעלה ישראל.

פָּרֵק תְּשַׁעָה עֶשְׂרִי

1) יבאר אי זו חללה האמורה בתורה וחלל מדבריהם, ומה בין זה לזה; ספק חלל וגרים ומשחררים שנשאו אלו מאלו; כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות; כל הפוסל את אחרים שחוששין לו; משפחה שקרא עליה רעור; ומי שקורין לו ממזר או נתין או חלל - ושותק; ודין משפחה שנערב בה ספק חלל.

(53) להחזיקה גרושה ואסורה לכהן. (54) שיש נאמנות לאב רק בבתו הקטנה ולא בגדולה.

כה. אשת פהן שנאסרה עליו משום שבוייה, הואיל והדבר ספק - הרי זו מתרת לדור עמו בחצר אחת; ובלבד שיהיו עמו בניו ובני ביתו תמיד לשמר.

א. אי זו היא חללה? זו שנולדה מאסור פהנה. וכן אחת מן הנשים האסורות לכהנה שנבעלה לכהן - נתחללה. אבל הפהן עצמו שעבר העברה - לא נתחלל².

כו. עיר שבאה במצור ונכבשה: אם היו העובדי כוכבים ומזלות מקיפין את העיר מפל רוחותיה, כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותעשה ברשותן - הרי כל הנשים שבתוכה פסולות לכהנה כשבוייות, שמא נבעלו לעובדי כוכבים ומזלות. אלא מי שהיתה מבת שלש שנים ולמטה, כמו שבארנו.

(2) "הוא עצמו... שעבר עבירה ואין מתחלל".

ב. ובין שנבעלה באנס או בשגגה, [בין פדרפה בין שלא פדרפה] - משהערה בה נתחללה. והוא³ שיהיה פהן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה⁴, ותהיה זו האסורה לו בת שלש שנים ויום אחד ומעלה⁵.

כז. ואם היה אפשר שתמלט אשה אחת ולא ידעו בה, או שתהיה בעיר מחבוא אחת, אפלו אינה מחזקת אלא אשה אחת - הרי זו מצלת על הפל.

(3) וזה נאמר. (4) שראוי לביאה. (5) הראויה לביאה.

ג. כיצד? פהן בן תשע שנים ויום אחד שבא על הגרושה או על הזונה, וככה גדול שבא עליהן, או על האלמנה, או שנשא⁶ בעולה ובא עליה - הרי אלו נתחללו לעולם. ואם הוליד ממנה בן, בין זה שחללה בין פהן אחר - הולד חלל⁸. אבל פהן שקדש אשה מאסורי כהנה, ונתאלמנה או נתגרשה מן הארוסין - לא נתחללה⁹. ואם נשאת, אף על פי

כח. כיצד מצלת? שפל אשה שאמרה: טהורה אני - נאמנת, ואף על פי שאין לה עד. מתוך שיכולה לומר: נמלטתי כשנכבשה העיר או במחבוא הייתי ונצלת, נאמנת לומר: לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא נטמאתי.

כט. במה דברים אמורים? בגדוד של אותה מלכות, שהם מתישבין בעיר ואין יראין, לפיכך חוששין להם שמא בעלו; אבל גדוד של מלכות אחרת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(21) "חלל יצירתו בעבירה".

ח. כָּבֵר בְּאֲרָנוּ שֶׁהַחְלוּצָה אֲסוּרָה לְכַהֵן מִדְּבָרֵיהֶם. לְפִיכָף, כֹּהֵן שֶׁבָּא עַל הַחְלוּצָה - הָרִי זֶה חֲלָלָה וְזִרְעָה מִכֹּהֵן חֲלָלִים, וְהַכֹּל מִדְּבָרֵיהֶן. אֲבָל כֹּהֵן שֶׁבָּא עַל אַחַת מֵהַשְּׁנָיִת - הִיא כְּשֶׁרָה וְזָרְעוּ מִמֶּנָּה, כְּשָׂרִים; שְׂאִסוּר הַשְּׁנָיִת - אֲסוּר הַשְּׂרָה בְּכֹל הוּא, וְאִינוּ מִיַּחַד בְּכֹהֲנִים.

ט. כֹּהֵן שֶׁבָּא עַל סֶפֶק זוֹנָה, כְּגוֹן סֶפֶק גִּיּוּרַת אוּ מִשְׁחַרְרַת, אוּ שֶׁבָּא עַל סֶפֶק גְּרוּשָׁה, וְכֵן כֹּהֵן גְּדוּל שֶׁבָּא עַל סֶפֶק אֶלְמָנָה - הָרִי זֶה סֶפֶק חֲלָלָה, וְיִלְדָה סֶפֶק חֲלָל.

י. נִמְצְאוּ הַחֲלָלִים שְׁלֹשָׁה: חֲלָל מִן הַתּוֹרָה, וְחֲלָל מִדְּבָרֵיהֶם²², וְסֶפֶק חֲלָל. וְכֹל סֶפֶק חֲלָל נֹתָנִין עֲלָיו חֻמְרֵי כֹהֲנִים וְחֻמְרֵי יִשְׂרָאֵל: אִינוּ אוֹכֵל בְּתְרוּמָה²³, וְלֹא מִטְּמֵא לְמֵתִים²⁴, וְנוֹשֵׂא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְכַהֵן²⁵. וְאִם אֲכָל²⁶ אוּ נִטְמָא אוּ נָשָׂא גְרוּשָׁה - מִכֵּין אוֹתוֹ²⁷ מִפֶּת מְרֻדוֹת²⁸. וְהוּא הָדִין בְּחֲלָל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם²⁹. אֲבָל חֲלָל שֶׁל תּוֹרָה הַיְדָאִי - הָרִי הוּא כְּזֶר, וְנוֹשֵׂא גְרוּשָׁה וּמִטְּמֵא לְמֵתִים; שְׂנֵאֲמַר: אָמַר אֵל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהְרֵן - אֵף עַל פִּי שְׁהֵם בְּנֵי אֶהְרֵן, עַד שִׁיְהִיּוּ בְּכַהוֹנִים³⁰.

(22) כהן שבא על החלוצה. (23) שמא הוא חלל ודאי שאסור לאכול תרומה "שהחלל כזר לכל דבר". (24) אולי הוא כהן כשר, שאסור ליטמא. (25) שמא אינו חלל. (26) תרומה. (27) אבל לא מלקות של תורה, שאין מלקין מן התורה על הספק. (28) שעל ספק של תורה מכין אותו מכת מרדות שלא גרע מאיסור של דבריהם. (29) שנותנים עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל. אבל לענין מלקות, אם נטמא למתים או אם בא על נשים הפסולות לכהן מלקין אותו מן התורה, מכיין שמן התורה הוא כהן כשר. (30) "בני אהרן יכול (להתפרש) חללים, תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים".

יא. כֹּהֵן זָכָר שֶׁהוּא אֲסוּר לִשְׂא זוֹנָה וְחֲלָלָה - אֲסוּר בְּגִיּוּרַת וּמִשְׁחַרְרַת, שֶׁהִיא כְּזוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ. אֲבָל הַפְּהֵנֶת מִתְּרַת לְהַנְשֵׂא לְחֲלָל וְלִגְר וְלִמְשַׁחֲרֵר. שֶׁלֹּא הַזְּהָרִי כְּשֵׁרוֹת לְהַנְשֵׂא לְפְסוּלִין; שְׂנֵאֲמַר: בְּנֵי אֶהְרֵן - וְלֹא בְּנוֹת אֶהְרֵן. נִמְצְא הִגֵּר מִתֵּר לִשְׂא מִמְזַרְת וְלִשְׂא כֹהֲנָתָה³¹.

(31) "והלכתא, גר מותר בכהנת ומותר בממזרת".

יב. גָּרִים וּמִשְׁחַרְרִים שֶׁנִּשְׂאוּ אֵלָיו מְאֵלוּ וְהוּלְדוּ בֵּת, אֲפִלּוּ לְאַחַר פְּמָה דוֹרוֹת, הוּאִיל וְלֹא נִתְעַרַב כֹּהֵן זָרַע יִשְׂרָאֵל - הָרִי אוֹתָהּ הַבַּת אֲסוּרָה לְכַהֵן³². וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצְאָא³³, הוּאִיל וְהוֹרְתָה וְלִדְתָה

שֶׁלֹּא נִבְעָלָה - נִתְחַלְלָה¹⁰; שֶׁפָּל נִשְׂוָאָה בְּחֻזְקַת בְּעוּלָה הִיא¹¹, אֵף עַל פִּי שְׂנִמְצָאָת בְּתוּלָה.

(6) שקידש, אבל אם לא קידש אותה - אינה נעשית חללה. (7) כלומר, אפילו אם לא הולידה מביאה זו. (8) ככתוב: "ולא יחלל זרעו". (9) "נתארמלו או נתגרשו... מן האיסורין כשרות", פירוש: אם נתארמלו כשרות לכהונה, ואם היא בת כהן מותרת בתרומה, ואם נתגרשו לא שייך לומר מותרות לכהונה, שהרי גרושה אסורה לכהן, אלא כשרות לאכול בתרומה אם היא בת כהן, אבל אם היא בת ישראל אינה אוכלת בתרומה. (10) "מן הנישואין פסולות", משמע אפילו לא נבעלו. (11) "בתולה אלמנה... כתובתן מנה" "דבחוזקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה".

ד. כֹּהֵן גְּדוּל שֶׁנִּשְׂא בּוֹגֵרַת אוּ מִפֶּת עֵץ - לֹא חֲלָלָה¹². וְכֵן אִם בְּעַל בְּעוּלָה בָּלֵא נִשְׂוָאִין - לֹא חֲלָלָה¹³.

(12) שהרי בדיעבד, אם נשאה מותר לקיימה. (13) שרק בנישואין הוא עובר על עשה "והוא אשה בבתוליה יקח", אבל אם בא על הבעולה שלא בדרך נישואין אינו עובר עליה, אמנם כן הוא עובר על לאו "לא תהיה קרשה", אולם לאו זה אינו מאיסורי כהונה ואין חלל אלא מאיסורי כהונה.

ה. כֹּהֵן הַבָּא עַל עֲרוּה מִן הָעֲרִיּוֹת חוּץ מִזְנֵה, אוּ עַל אַחַת מִחֻיְבֵי לְאוּיֵן הַשְּׂוִיִן בְּכֹל¹⁴ - עֲשָׂה אוֹתָהּ זוֹנָה¹⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ. חֲזֵר וּבָא עָלֶיהָ בִּיאָה שְׁנִיָּה¹⁶, בֵּין הוּא בֵּין כֹּהֵן אַחֵר - נִעֲשִׂית חֲלָלָה, וְזָרְעוּ מִמֶּנָּה חֲלָלִים. לְפִיכָף¹⁷, כֹּהֵן שֶׁבָּא¹⁸ עַל זְקוּקָה לְיָבֵם וְנִתְעַבְּרָה מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה - הוּלָד כְּשָׂר, לְפִי שֶׁאִינוּ מְאִסוּרֵי כֹהֲנָה, וְנִעֲשִׂית זוֹנָה¹⁹. חֲזֵר וּבָא עָלֶיהָ בִּיאָה שְׁנִיָּה, נִתְעַבְּרָה וְיִלְדָה - הִיא חֲלָלָה וְיִלְדָה חֲלָל, לְפִי שֶׁהוּא מְאִסוּרֵי כֹהֲנָה.

(14) והיא אסורה להנשא לו. (15) ולא חללה, "כהן הבא על אחותו, זונה משוי לה (עושה אותה), חללה לא משוי לה", מפני שאין זה מאיסורי כהונה. (16) והיא אסורה לו מאיסורי כהונה, שהרי נעשית זונה. (17) שביאה שניה עושה אותה חללה, וזרעו חללים. (18) רבינו לא מצא דוגמא אחרת שהבן יהא כשר אלא בבא על זקוקה ליבם, שהרי בחייבי כריתות הבן ממזר, וכן בבא על הממזרת הבן ממזר. (19) "יבמה שבא עליה זר, עשאה זונה".

ו. וְכֵן כֹּהֵן הַבָּא עַל הַגִּיּוּרַת וְהַמִּשְׁחַרְרַת - חֲלָלָה²⁰, וְזָרְעוּ מִמֶּנָּה חֲלָלִים. כֹּהֵן הַבָּא עַל הַגְּדָה - הוּלָד כְּשָׂר וְאִינוּ חֲלָל, שֶׁאִין אֲסוּר הַגְּדָה מִיַּחַד בְּכֹהֲנִים, אֲלֵא שְׂוָה בְּכֹל.

(20) שאסורה לו משום זונה.

ז. כֹּהֵן שֶׁנִּשְׂא גְרוּשָׁה מְעַבְּרַת, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאַחֵר, וְיִלְדָה כְּשֶׁהִיא חֲלָלָה - הוּלָד כְּשָׂר, שֶׁהָרִי לֹא בָּא מִטְּפַת עֲבָרָה²¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לָהֶן, וְרָאוּ לְהִתְרַחֵק מֵהֶן; שְׂאֵלוּ סִמְנֵי פְּסָלוֹת הֵם. וְכֵן הַפּוֹסֵל אֶת אֲחֵרִים תָּמִיד, כְּגוֹן שְׁנוֹתָן שְׂמִיץ בְּמִשְׁפָּחוֹת אוֹ בִּיחִידִים וְאוֹמֵר עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן מְמֻזְרִים - חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׂמָא מְמֻזָּר הוּא; וְאִם אָמַר לָהֶן שֶׁהֵם עֲבָדִים - חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׂמָא עֶבֶד הוּא. שְׂפָל הַפּוֹסֵל - בְּמוֹמוֹ פּוֹסֵל. וְכֵן כָּל מִי שִׁישׁ בּוֹ עֲזוֹת פְּנִים אוֹ אֶקְרִיבוֹת וְשׂוֹאֵא אֶת הַבְּרִיּוֹת וְאִינוֹ גּוֹמֵל לָהֶם חֶסֶד - חוֹשְׁשִׁין לוֹ בִּיִּתְרֵי שְׂמָא גְבַעוֹנִי⁴² הוּא. שְׂפִימְנֵי יִשְׂרָאֵל הָאֵמָה הַקְּדוּשָׁה: בְּשִׁנְיוֹן, רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֶסְדִּים; וּבְגַבְעוֹנִים הוּא אוֹמֵר: וְהַגְּבַעוֹנִים לֹא מְבִינֵי יִשְׂרָאֵל הַמָּה, לְפִי שֶׁהֵעִזּוּ פְּנֵיהֶם וְלֹא נִתְפָּסוּ וְלֹא רָחַמוּ עַל בְּנֵי שְׂאוּל, וְלֹא גָמְלוּ לְיִשְׂרָאֵל חֶסֶד לְמַחֵל לְבָנֵי מְלָכָם, וְהֵם עָשׂוּ עִמָּהֶם חֶסֶד וְהִחִיּוּם בַּתְּחִלָּה.

(38) "אבל חכמים אומרים, כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות". (39) "אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו, שמץ פסול יש באחת מהן." (40) "אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה, שמץ פסול יש באחד מהן." (41) "ארבע מאות עבדיו היו לו לפשחור בן אימר, וכולם נטמעו בכהונה. וכל כהן שיש בו עזות פנים, אינו אלא מהם." (42) "ולמה גזר עליהם (על הגבועונים) הוא (דוד) ובית-דינו, לפי שראה עזות ואכזריות שהיתה בהם."

יח. מִשְׁפָּחָה שֶׁקָּרָא עֲלֶיהָ עֲרַר, וְהוּא שִׁיעִידוֹ שְׁנַיִם⁴³ שֶׁנִּתְעַרְבּ בֵּהֶן מְמֻזָּר אוֹ חָלָל אוֹ שִׁישׁ בֵּהֶן⁴⁴ עֲבֻדוֹת⁴⁵ - הֲרִי זֶה סָפֵק. וְאִם מִשְׁפַּחַת כְּהֻנִּים הִיא - לֹא יִשְׂאֵא⁴⁶ מִמֶּנָּה אִשָּׁה עַד שִׁיבְדֹק עֲלֶיהָ אֲרַבַּע אֲמָהוֹת שֶׁהֵן שְׂמָנָה⁴⁷: אֲמָה, וְאִם אֲמָה, וְאִם אָבִי אֲמָה, וְאִם אִם אָבִי אֲמָה; וְכֵן הוּא פּוֹדֵק עַל אִם אָבִיהָ, וְאִם אִם אָבִיהָ, וְאִם אִם אָבִיהָ, וְאִם אִם אָבִיהָ.

(43) "אין ערעור פחות משנים". מכיון שלפי ההלכה הקודמת: "כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות" ורוצים להוציא אותה מחזקתה, לכן צריכים שנים שיעידו. (44) רבינו לא כתב בפסול עבדות "שנתערב" כמו במזר ובחלל, מפני שאם נתערב במשפחה עבדות, עדיין אי-אפשר לפסול את המשפחה שאולי שחרר את כל בני התערובות, שהרי אם "נתערב ולד ישראלי בולד שפחה... וכופין בעל השפחה ומשחרר את שניהם". לכן דדק רבינו בלשונו, וכתב "שיש בהן עבדות" כלומר, שברגע זה יש במשפחה עבדות. (45) רבינו לא כתב "או עבד", מפני שעבד אם נתערב בישראל, כלומר בא על בת ישראל, הולד הרי כשר, כמבואר למעלה פרק טו הלכה ג. ואפילו לכהונה הוא כשר לדעת רבינו, לכן כתב רבינו "עבדות". כלומר, דהערעור הוא שיש במשפחה עבדים ושפחות, שוולד הולד משפחה הוא עבד, וכל המשפחה היא ספק עבד, דשמא נולד מן השפחה. (46) כהן. שעיקר הבדיקה משום פסול חללות ומשום חללות, הצריכו לבדוק גם פסול ממזרות. (47) כלומר הן ואמותיהן. "שמפני בדיקת הארבע, צריך

בְּקִדְשָׁה. אֲבָל גַּר אוֹ מְשַׁחֵרֵר שֶׁנִּשְׂא בַת יִשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׂא גֵיּוֹרֵת אוֹ מְשַׁחֵרֵרֵת - בְּתוֹ כְּשֶׁרָה לְכַהֵנָּה לְכַתְּחִלָּה³⁴.

(32) "ומיום שחרב בית המקדש, נהגו כהנים סלסול (מעלה) בעצמן כרבי אליעזר בן יעקב" הסובר גר שנשא גיורת, בתו פסולה לכהונה. (33) "נשא אין מוציאין אותה ממנו" כרבי יוסי האומר "אף גר שנשא גיורת, בתו כשרה לכהונה". (34) מפני שנתערב בה זרע ישראל מצד האב או מצד האם.

יג. גַּר עֲמוּנֵי שֶׁנִּשְׂא בַת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן מְצָרֵי שְׁנֵי שֶׁנִּשְׂא בַת יִשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שֶׁבִּיאָתָם בְּעִבְרָה וְהֲרִי נְשׂוּתֵיהֶן זֹנוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵנוּ - בְּנוֹתֵיהֶם כְּשֵׁרוֹת לְכַהֵנָּה לְכַתְּחִלָּה.

יד. חָלָל שֶׁנִּשְׂא כְּשֶׁרָה - זָרְעוֹ מִמֶּנָּה חָלָלִים. וְכֵן כֵּן בֶּן בְּנוֹ, וְאִפְלוֹ אַחַר אֶלֶף דוֹר. שֶׁכֵּן הֵחָלָל הַזֶּכֶר הוּא חָלָל לְעוֹלָם. וְאִם הֵיָתָה בַת - אֲסוּרָה הִיא לְכַהֵנָּה, שֶׁהֲרִי הִיא חָלָלָה. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׂא חָלָלָה - הַנּוֹלֵד כְּשֶׁר. לְפִיכָּה, אִם הֵיָתָה בַת - הֲרִי זֶה תִּנְשָׂא לְכַהֵנָּה לְכַתְּחִלָּה.

טו. כְּהֻנִּים וְלוֹוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים - מִתְרִין לְבֹאֵ זֶה בְּזֶה, וְהַנּוֹלֵד הוֹלֵךְ אַחַר הַזֶּכֶר³⁵. (לוִיִּים וְיִשְׂרָאֵלִים וְחָלָלִים - מִתְרִים לְבֹאֵ זֶה בְּזֶה, וְהַנּוֹלֵד הוֹלֵךְ אַחַר הַזֶּכֶר³⁶). שְׂנֵאֵמַר: וְיִתְלַדוּ עַל מְשַׁחֵתָם לְבֵית אֲבֹתָם - בֵּית אָבִיו הוּא מְשַׁפְּחָתוֹ, וְאִין בֵּית אִמּוֹ מְשַׁפְּחָתוֹ.

(35) ואם האב כהן, הולד הוא כהן. ואם האב לוי, הוא לוי. (36) ואם האב הוא חלל, הולד חלל. ואם האב הוא כשר, גם הולד כשר, אף-על-פי שהאם היא חללה. "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר".

טז. לוִיִּים וְיִשְׂרָאֵלִים וְחָלָלִים, גְּרִים וְעֲבָדִים מְשַׁחֵרְרִים - מִתְרִים לְבֹאֵ זֶה בְּזֶה. וְהַגֵּר וְהַמְּשַׁחֵרֵר שֶׁנִּשְׂא לְוִיָּה אוֹ יִשְׂרָאֵלִית אוֹ חָלָלָה - הֲרִי הֵבֵן יִשְׂרָאֵלִי³⁷. וְיִשְׂרָאֵלִי אוֹ לְוִי אוֹ חָלָל שֶׁנִּשְׂאָו גֵיּוֹרֵת אוֹ מְשַׁחֵרֵרֵת - הַנּוֹלֵד הוֹלֵךְ אַחַר הַזֶּכֶר.

(37) ואסור במזרות, ואף-על-פי שאמר: כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר, כלומר אחר האב, והאב הרי הוא גר, וגר מותר במזרות - כלל זה נאמר רק כשהאב הוא ישראל, אבל לא כשהוא גר. וכן גר שנשא ממזרת, שהיא מותרת לו - הולד ממזר כאמו.

יז. כָּל הַמְּשַׁפְּחוֹת בְּחֻזְקַת כְּשֵׁרוֹת³⁸, וּמִתָּר לְשֵׂא מֵהֶן לְכַתְּחִלָּה. וְאֵף עַל פִּי כֵן, אִם רְאִיתָ שְׂתֵי מְשַׁפְּחוֹת שֶׁמִּתְגַּרְוֹת זֶה בְּזֶה³⁹ תָּמִיד, אוֹ רְאִיתָ מְשַׁפְּחָה שֶׁהִיא בְּעֵלֶת מְצָה וּמְרִיבָה⁴⁰ תָּמִיד, אוֹ רְאִיתָ אִישׁ שֶׁהוּא מְרַבֵּה מְרִיבָה עִם הַפֶּל וְעַז פְּנִים בְּיִתְרָה⁴¹ - חוֹשְׁשִׁין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

54) ואם היא אלמנתו, נאסרה בביאתו. (55) זה מוסב על כל ההלכה. כלומר, ספק ממזר אם נתערב - דינו כספק חלל, שאם נישאת לא תצא. וממזר ודאי אם נתערב - דינו כחלל ודאי, שאם נישאת תצא. (56) למעלה פרק יח הלכה א.

פְּרָק עֲשָׂרִים

1) יבאר שכל הכהנים בזמן הזה בחזקת כהנים הם; חלה ותרומה בזמן הזה הם מן התורה; אם מעלין משמרות לכהונה; ושנים שבאו, זה אומר אני וחברי כהן וכן האחר; ודין מי שבא ואמר כהן אני אם הוא נאמן; מי שהחזיק אביו כהן ויצא עליו קול שהוא בן גרושה; אם נתערב ולד כהן עם ולד ישראל.

א. **כָּל כֹּהֲנִים בְּזִמְנֵי הַזֶּה - בְּחֻזְקָהּ הֵם כֹּהֲנִים, וְאֵין אוֹכְלִין אֶלָּא בְּקִדְשֵׁי הַגְּבוּל.** והוא שְׁתֵּהִיחַ תְּרוּמָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם; אֲבָל תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה וְחֻלָּה שֶׁל תּוֹרָה - אֵין אוֹכְלִים אוֹתָהּ אֶלָּא כֹּהֵן מִיִּחְסוֹ.

2) שאין מזבח ואין סנהדרין. (3) כלומר, שהם מוחזקים לכהנים. (4) כתובות כד, ב. (5) תרומה שהיא נוהגת בגבולין (בגבולי הארץ) חוץ למקדש ולירושלים (רש"י). (6) שחיובה אינה אלא מדרבנן. (7) "כל אוכל אדם הנשמר שגידולו מן הארץ, חייב בתרומה - ומצות-עשה להפריש ממנו ראשית לכהן, שנאמר (דברים יח, ד) ראשית דגןך תירושך ויצהרך וגו' תתן לו" (פ"ב מהל' תרומות ה"א). (8) מצות-עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה מהל' ביכורים ה"א). (9) כתובות, שם.

ב. **אֵי זֶהוּ כֹּהֵן מִיִּחְסוֹ? כָּל שֶׁהֶעִידוּ לוֹ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁהוּא כֹּהֵן בְּן פְּלוּנֵי הַכֹּהֵן, וּפְלוּנֵי בְּן פְּלוּנֵי הַכֹּהֵן, עַד אִישׁ שֶׁאֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה, וְהוּא הִפְהֵן שֶׁשָּׁמַשׁ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ;¹⁰ שְׁאֵלוּ לֹא בְּדָקוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אַחֲרָיו - לֹא הָיוּ מְנַיְחִין אוֹתוֹ לְעַבְדוֹ.¹¹ לְפִיכָּה, אֵין בּוֹדְקִין מִהַמְזַבֵּחַ וּמַעֲלָה, וְלֹא מִן הַסְּנֵהֲדָרִין וּמַעֲלָה; שֶׁאֵין מְנַיְחִין בַּסְּנֵהֲדָרִין אֶלָּא כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים מִיִּחְסוֹ.¹²**

~ נקודות משיחות קודש -
"לפיכה, אין בודקין מהמזבח ומעלה"

בהלכה זו יש לימוד נפלא על מעלתם של ישראל, שהרי "תפילות כנגד תמידין תקנום", ונמצא שבזמן שאין בית המקדש קיים, נעשית העבודה שעל גבי המזבח בתפילות שכנגד תמידין על ידי כל אחד ואחד מישראל, כהן לוי וישראל ואפילו גר.

תפילה היא מצות-עשה מהתורה ומצוה זו אינה שייכת ליחידי סגולה אלא לכל אחד מישראל הצריך לדבר מה, ללא הבדל במעמדו ומצבו. ואף אם חסר בו ענין רוחני זה או אחר, גם אז יש עליו ציווי להתפלל לקב"ה שהוא מקור כל הברכות, והקב"ה בוודאי מקבל תפילתו שהרי

לבדוק האחרות, שאין הארבע נבדקות יפה אלא-אם-כן הוא בודק שלמעלה מהן".

יט. **וְאֵם הֵיחָד מִשְׁפַּחָה זֹו שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ עֲרֵעַר לְוִיִּם אוֹ יִשְׂרָאֵלִים⁴⁸ - מוֹסִיף לְבָדֵק לָהֶם זֹוג אֶחָד⁴⁹, וְנִמְצָא בּוֹדֵק עֲשָׂרָה אִמֹּהוֹת. שֶׁהָעֲרוּב בְּלוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים יֵתֵר מִן הַכֹּהֲנִים.**

48) וכהן רוצה לישא אשה ממשפחה זו. ואף-על-פי שבלויים וישראלים אין חשש פסול חללות "ישראל שנשא חללה, הולד כשר... אם היתה בת, הרי זו תנשא לכהונה לכתחילה" (למעלה הלכה יד), אולם מפני שהצריכו לכהן לבדוק במשפחת כהנים משום פסול חללות, הצריכו לבדוק גם משום פסול ממזרות, וזה שייך אפילו במשפחות לויים וישראלים. (49) אם אם אמה ואם אם אביה. והטעם: קנס, כדי שידבק האדם בשכניו.

כ. **וְלָמָּה בּוֹדֵק בְּנָשִׁים בְּלִבָּד? מִפְּנֵי שֶׁהָאֲנָשִׁים, כָּל עֵת שֶׁיָּרִיבוּ זֶה עִם זֶה, יִחַרְף אֶת חֲבֵרוֹ בַּפִּסּוּל שֶׁיֵּשׁ בְּיָחוּסוֹ; וְאֵלוֹ הֵיחָד שֶׁסּוּל - הֵיחָד נִשְׁמָע. אֲבָל הַנָּשִׁים אֵין מְחַרְפוֹת בְּיּוֹחֲסִין.**

כא. **וְלָמָּה יְבַדֵּק הָאִישׁ בְּשִׁירְצָה לְשֵׁא מִמִּשְׁפַּחָה זֹו שֶׁהוֹרְעָה חֻזְקָתָה, וְלֹא תְבַדֵּק אִשָּׁה שֶׁתִּנְשָׂא לָהֶן? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִזְהִירוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנְשָׂא לַפִּסּוּלִין⁵⁰.**

50) והואיל ולא הקפידה התורה עליהן ביוחסי כהונה, לא עשו החכמים בהן מעלה שתצרכנה לבדוק, ואפילו משום פסול ממזרות.

כב. **כָּל שֶׁקוֹרִין לוֹ מְמַזֵּר וְשׁוֹתֵק, אוֹ נִתִּין וְשׁוֹתֵק, אוֹ חָלַל וְשׁוֹתֵק, אוֹ עֶבֶד וְשׁוֹתֵק - חוֹשְׁשִׁין לוֹ וְלִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, וְאֵין נוֹשְׂאִין מִהֵן אֶלָּא אִם בֵּן בּוֹדְקִין⁵¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.**

51) והבדיקה מכשרתו, שלא יהא זה השותק גרוע ממשפחה שהעידו עליה עדים שנתערב בה פסול.

כג. **מִשְׁפַּחָה שֶׁנִּתְעַרְבַּ בָּהּ סֶפֶק חָלַל - כָּל אֶלְמָנָה⁵² מֵאוֹתָהּ מִשְׁפַּחָה אֶסוּרָה⁵³ לְכַהֵן לְכַתְחֵלָה. וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי סִפְקוֹת: שֶׁמָּא זֹו אֶלְמָנָה אוֹתוֹ חָלַל⁵⁴ שֶׁמָּא אֵינָה אֶלְמָנָה; וְאִם נִאֲמַר שֶׁהִיא אֶלְמָנָה, שֶׁמָּא חָלַל הוּא שֶׁמָּא אֵינּוּ חָלַל. אֲבָל אִם נִתְעַרְבַּ בָּהּ חָלַל וְדָאֵי - כָּל אִשָּׁה מִהֵן אֶסוּרָה לְכַהֵן עַד שֶׁיְבַדֵּק; וְאִם נִשְׂאָת - תִּצָּא. וְהוּא הַדִּין⁵⁵ אִם נִתְעַרְבַּ בָּהּ סֶפֶק מְמַזֵּר אוֹ מְמַזֵּר וְדָאֵי; שֶׁאֲשַׁת מְמַזֵּר וְאֲשַׁת חָלַל לְפָנֶיהָ אֶסוּרָה אֶחָד הוּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.⁵⁶**

52) כלומר, כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתלאמנה. (53) ואף-על-פי שיש כאן שני ספקות, כאמור למטה, אסורה לכתחילה מפני ש"מעלה עשו ביוחסין".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איסורי דאורייתא ובית-דין סוקלין ושורפים על סמך חזקה? גזירה היא שגור נחמיה, ככתוב בספר עזרא ב, סג. וראה מס' כתובות, שם.

ד. מי שְׁהֵעִידוּ עָלָיו [שָׁנִין] עֵדִים שָׂרְאוּהוּ שְׁהֵי אֹכֵל בְּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מֵיָחֵס. וְאִין מְעַלִּין לְיוֹחֲסִין לֹא מִנְשִׂיאָתָא¹⁷ בְּפִימָם¹⁸, וְלֹא מִקְרִיאָהָ¹⁹ בְּתוֹרָה רְאִשׁוֹן²⁰, וְלֹא מִחֲלוּק תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, וְלֹא עַל פִּי עַד אַחַד.

(17) הכהנים עולים לדוכן כשמגיע שליח-ציבור לברכת "רצה" בשמונה-עשרה, ומברכים את הציבור אחרי שגומר שליח-הציבור את ברכת ההודאה (היינו: ולך נאה להודות). אם העידו עדים שראוהו עולה לדוכן ומברך את העם, אין מחזיקים אותו משום כך למיחוס. (18) כתובות כד, ב. בעיא שלא נפשטה, ולכן אין מעלין. (19) שם כה, ב. (20) "בכל קריאה וקריאה (קריאת התורה) . . . כהן קורא ראשון, ואחריו לוי ואחריו ישראל" (פי"ב מהל' תפילה ה"ח).

ה. כֹּהֵן מֵיָחֵס שְׂאֵמַר: בְּנֵי זֶה כֹּהֵן הוּא - אִין מְעַלִּין²¹ אוֹתוֹ לְיוֹחֲסִין עַל פִּיו, עַד שְׂכִיבֵי עֵדִים שְׂהוּא בְּנוֹ.

(21) שם.

ו. כֹּהֵן מֵיָחֵס שְׂעִצָּא הוּא וְאִשְׁתּוֹ שְׂעִדְנָה²² שְׂהִיא כְּשֶׁרָה לְמִדְיָנָה אַחֲרֵת, וּבָא הוּא וְהִיא וּבָנִים כְּרוּכִין אַחֲרֵיהֶן²³, וְאָמַר: אֵשֶׁה שְׂעִצָּאת עִמִּי הִיא זו וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - אֵינּוּ²⁴ צְרִיף לְהִבִּיא עֵדִים לֹא עַל הָאֵשֶׁה וְלֹא עַל הַבָּנִים. מִתָּה וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - צְרִיף לְהִבִּיא עֵדִים שְׂאֵלוּ בְּנֵיו²⁵, וְאֵינּוּ צְרִיף לְהִבִּיא עֵדִים עַל אִמָּן שְׂהִיא²⁶ כְּשֶׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבַר הַחֹזֵק שְׂעִצָּא מִעַמְּנוּ כְּאֵשֶׁה כְּשֶׁרָה.

(22) שברקוה כשנשאת (רש"י). (23) בכת"י תימן: אחריה. (24) קידושין עט, ב. (25) שם. (26) בכת"י תימן: שהיתה.

ז. יֵצֵא כֹּהֵן מֵיָחֵס לְמִדְיָנָה אַחֲרֵת, וּבָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאָמַר: אֵשֶׁה זוֹ נְשִׂאתִי וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - צְרִיף²⁷ לְהִבִּיא רְאֵיהָ שְׂאֵשֶׁה זוֹ כְּשֶׁרָה, וְאֵינּוּ מְבִיא עֵדִים שְׂאֵלוּ בְּנֵיהָ. וְהוּא שְׂהִיָּהוּ כְּרוּכִין אַחֲרֵיהָ. וְאִם בָּא בְּשִׁתֵּי נָשִׁים, וְהִבִּיא רְאֵיהָ עַל הָאֵחָת, אָף עַל פִּי שְׂהִבְנֵים קְטָנִים וּכְרוּכִין אַחֲרֵיהָ - צְרִיף²⁸ לְהִבִּיא רְאֵיהָ עֲלֵיהֶם; שְׂמָא בְּנֵיו מִן הָאֵחָת הֵם וּנְכַרְכוּ אַחַר זוֹ הַמֵּיחָסָת.

(27) שם. (28) שם.

ח. בָּא הוּא וּבָנָיו, וְאָמַר: אֵשֶׁה נְשִׂאתִי וְמִתָּה וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - מְבִיא עֵדִים²⁹ שְׂאֵוֹתָה הָאֵשֶׁה כְּשֶׁרָה הִיתָה וְאֵלוּ בְּנֵיהָ. וּבְדִין הִזָּה דְנִין³⁰ בִּישְׂרָאֵל מֵיָחֵס וּבְלֵוִי

הוא שציווה על התפילה, ועד כדי כך שעבודה זו שייכת גם לנשים, שגם הן פועלות את כל הענינים שבזמן הבית היו נפעלים רק על ידי יחידי סגולה.

ידוע הכלל שהרמב"ם סומך בדבריו על מה שכבר כתב, אבל לא על הנכתב אחר כך. ובענינו, כאשר לומדים ההלכה ש"אין בודקין מהמזבח ולמעלה", כבר למדו הלכות תפילה ובכללם דבריו שם "תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות", היינו שגם בזמן הזה ישנו הענין של שימוש על גבי המזבח על ידי תפילה, וא"כ נמצא שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת כהן ששימש על גבי המזבח ש"אינו צריך בדיקה".

ענין זה מודגש ביותר בזמן הגלות, ובפרט ב"עיקבות משיחא"; מבואר ב'תורה אור' שבדורות ראשונים מי שהיה זכאי היה במדרגת צדיק גדול או נביא, ומי שהיה חייב היה רשע גמור. אך בדורות האחרונים אין בהם רשעים כ"כ ולא צדיקים כ"כ. בזמן הבית כאשר היה גילוי אלוקות בתוקף, היתה גם התגברות הקליפה בתוקף, ולכן היה גם יצר הרע של עבודה-זרה בתוקף גדול, לאחר הירידה בגילוי התבטל גם תוקף התגברות הקליפה, כולל יצר הרע של עבודה-זרה.

נמצא, שדווקא בזמן הגלות לא שייך ענין הע"ז, והקשר של כל אחד ואחד מישראל עם הקב"ה הוא בתוקף ובשלימות. העילוי בזמן הבית הוא בגילוי אלקות בהבנה והשגה, אבל בזמן הגלות ענין האמונה הפשוטה הוא בתוקף גדול, וכידוע ביאור רבותינו נשיאינו על הפסוק "והאיש משה עניו מאוד" שעיקר ענוותנותו היתה ביחס לדרא דעקבתא דמשיחא, שלמרות הקשיים, הניסיונות, המלעיגים וכו' עומדים בתוקף הכי גדול מתוך אמונה פשוטה.

(יין מלכות ספר קדושה סימן ד'
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(10) קידושין עו, א. (11) שם, ב. (12) שם.

ג. חֵלָה בְּזִמְן הַזֶּה, וְאִפְלוּ פְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵינָה שֶׁל תּוֹרָה. שְׂנֵאֵמַר: בְּבִאָתְכֶם אֶל הָאָרֶץ - בִּיאַת כְּלָכֶם וְלֹא בִיאַת מְקַצְתְּכֶם; וּכְשֶׁעָלוּ בִימֵי עֲזָרָא - לֹא עָלוּ כְּלָמָּם¹³. וְכֵן תְּרוּמָה בְּזִמְן הַזֶּה¹⁴ - שֶׁל הַבְּרִי סוֹפְרִים¹⁵. וְלִפְיֶכָּךְ¹⁶ אוֹכְלִים אוֹתָהּ הַכֹּהֲנִים שְׂבֻזְמַנָּהוּ שְׂהֵן בְּחֻזְקָה.

(13) כתובות כה, א. (14) "התרומה בזמן הזה וכו' ואפילו בימי עזרא - אינה מן התורה וכו' שנאמר "כי תבואו אל הארץ" וגו' בבית כולכם, כשהיו בירושלם ראשונה וכו'" (פ"א מהל' תרומות הכ"ו). (15) יבמות פב, ב. (16) כלומר, מפני שזה רק מדרבנן, אבל תרומה דאורייתא מותרת רק לכהן מיוחס. וכן כתב רבינו בפירוש בהל' תרומות פ"ו ה"ב. ולמה אין סומכים על החזקה, כמו בכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמו בגרושה וזונה וחללה⁴⁶, ואינו מטמא למתים. ואם נשא או נטמא - לוקה⁴⁷, והנבעלת⁴⁸ (לו) ספק חללה⁴⁹.

(44) שם כג, ב. (45) מפני שמקריאה בתורה ראשון ומנשיאות כפים ומאכילת וחלוקת תרומה בבית הגורן, מחזיקין אותו לכהן, כמבואר למעלה ה"ט, ומכיון שאין מי שיעיד עליו שהוא כהן, רק הוא בעצמו, ואין הוא נאמן על עצמו (מגיד-משנה). (46) שהרי אומר שכהן הוא, ונעשו פסולי הכהונה עליו כחתיכה דאיסורא, כמבואר למעלה פ"ח ה"ט. (47) מכיון שלא הוחזק מתחילה לישראל או לכהן, ועד אחד נאמן לומר עליו שהוא כהן, נאמן על עצמו בנוגע אליו ('מחנה אפרים'). (48) מפסולי כהונה, כגון גרושה וזונה. (49) ואם כהן אחר בא עליה, אינו לוקה. וכן זרעה מכהן, הם ספק חללים ('חלקת מחוקק').

יד. ואם היה מסיח לפי תמו - נאמן⁵⁰. פיצד?
מעשה⁵¹ באחד שהיה מסיח לפי תמו ואמר: זכור אני בשהייתי תינוק והייתי מרכב על כתפו של אבי, הוציאני מבית הספר⁵² והפשיטוני פתנתי והטבילוני⁵³ לאכל תרומה לערב, וחברי בודלין ממני⁵⁴ והיו קוראין אותי יוחנן אוכל חלות. והעלהו רבנו הקדוש לכהנה על פי עצמו.

(50) להיות בחזקת כהן ולאכול קדשי הגבול, שדינו כעד אחד המבואר למעלה ה"ט. (51) כתובות כו, א. (52) הוכחה שאינו עבד (שעבד כהן מותר בתרומה) "שאסור לאדם שילמד את עבדו תורה" (פ"ח מהל' עבדים ה"ח). (53) "מפני שסתם תינוק מטפח באשפות, ושרצין מצוין שם" (רש"י). (54) כדי שלא יטמאו את התרומה.

טו. נאמן גדול לומר⁵⁵: זכור אני בשהייתי תינוק⁵⁶ וראיתי פלוני טובל ואוכל בתרומה לערב, ומחזיקין אותו בכהנה בעדותו⁵⁷. מי שבא בזמן הזה ואמר: כהן אני, ועד אחד מעיד לו: שאני יודע שאביו של זה כהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זה, שמא חלל הוא⁵⁸, עד שיעיד שזה כהן⁵⁹ הוא. אבל אם החזק אביו כהן, או שבאו שנים והעידו שאביו של זה כהן - הרי הוא בחזקת אביו.

(55) כתובות כח, א. (56) בכת"י תימן: קטן. (57) שדינו כעד אחד. (58) מכיון שלא הוחזק אביו לכהן ויש רק עד אחד, חוששין לבנו אפילו כשלא יצא עליו קול שהוא בן גרושה או בן חללה (מגיד-משנה). (59) כשר, לא חלל.

טז. מי שהחזק אביו כהן, ויצא עליו קול שהוא בן גרושה או חלוצה - חוששין לו ומורידין אותו⁶⁰. בא עד אחד אחר כהן והעיד שהוא פשר - מעלין אותו לכהנה על פיו. באו שנים עדים אחר כהן והעידו שהוא חלל - מורידין אותו מן הכהנה. בא עד אחד והעיד שהוא פשר - מעלין

מיחס. ואחר כך נעיד על פנו זה שהוא מיחס, פדי שיהיה ראוי לסנהדרין³¹.

(29) שם. (30) שם, שהמשנה אומרת "מי שיצא הוא ואשתו" וכו', כלומר, בין כהן בין ישראל (מגיד-משנה). (31) כמבואר למעלה ה"ב.

ט. אין מעלין משטרות לכהנה³². פיצד? הרי שהיה פתוב בשטר: פלוני כהן לזה מפלוני והלוהו כהן וכהן, והעדים מלמטה - אין מחזיקין בהם כהן זה שהוא מיחס, שמא לא העידו אלא על המלוה. במה דברים אמורים? לענין יחוס: אבל לחזקה שיהיה כהן ככהני זמן זה, ויאכל תרומה וחלה של חברי סופרים³³ ובשאר קדשי הגבול³⁴ - מעלין מן השטרות³⁵, ועל פי עד אחד, ומנשיאות פפים, ומקריאה בתורה ראשון.

(32) כתובות פד, ב. (33) כמבואר למעלה ה"א. (34) לתת לו מתנות כהונה, כמו: פדיון הבן, פדיון פטר חמור וראשית הגז. (35) שם.

י. וכן פל כהן שאמר: בני זה כהן - נאמן להאכילו בתרומה³⁶ ולהיותו בחזקת כהן, ואינו צריך להביא ראיה לא על הפנים ולא על האשה.

(36) שם כה, ב.

יא. שנים שבאו למדינה, זה אומר: אני וחברי כהן, וזה אומר: אני וחברי כהן, אף על פי שגראין כגומלין זה את זה - הרי אלו נאמנין³⁷, ושניהם בחזקת³⁸ כהנים. וכן עד שאמר: ראיתי זה שגשא בפיו, או שאכל בתרומה, או שחלק על הגרן, או שקרא בתורה ראשון וקרא אחריו לוי³⁹ - מחזיקין אותו בכהנה על פיו. וכן אם העיד שזה קרא שני בתורה אחר כהן⁴⁰ - מחזיקין אותו בלוי⁴¹.

(37) שם כד, א. (38) כמבואר למעלה ה"ט, שמחזיקים בכהונה על פי עד אחד. (39) שם: שאם לא קראו אחריו לוי, בזה שהוא היה הראשון - עוד אין הוכחה שהוא כהן, שאולי קראו אותו ראשון בחזקת שהוא גדול. (40) שם. (41) ליתן לו מעשה ראשון.

יב. העיד⁴² שראה זה שחלק עם אחיו בבית דין תרומה שהניח להן אביהן הכהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זו; שמא חלל הוא, ולקח חלק ירשתו מתרומה למכרה⁴³.

(42) עד אחד (מגיד-משנה). (43) לכהן (שם כו.).

יג. מי שבא בזמן הזה ואמר: כהן אני - אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהנה על פי עצמו⁴⁴, ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את פיו, ולא יאכל בקדשי הגבול⁴⁵, עד שיהיה לו עד אחד. אבל אוסר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקרבנות שהקריבו ביוםם. הספק הזה אינו מקבל חלק, כי שני המשמרות דוחים אותו וטוענים: הבא ראייה שאתה ממשמר שלנו - ותקח.

יט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזִמְן שֶׁהָן בָּאִין מִכַּח נְשׂוּאִין; אֲבָל בְּזִנּוּת - גָּזְרוּ חֲכָמִים⁷⁰ שֶׁמִּשְׁתַּקֵּין אוֹתוֹ מִדִּין פְּהִינָה כָּלֵל, הוֹאִיל וְאִינוּ יוֹדְעֵ אֲבִיו הַדְּבָאִי. שְׁנֵאמַר: וְהִתְהַ לוֹ וְלִזְרְעוּ אַחֲרָיו - עַד שִׁיְהִי זָרְעוֹ מִיְחָס אַחֲרָיו.

(70) שם ק, ב. והסמיכו גזירתם על הכתוב.

כ. בַּיְצֵד? עֲשָׂרָה כְּהֵנִים שֶׁפָּרַשׁ אֶחָד מֵהֶם וּבָעַל, שֶׁהָרִי הוֹלֵד כִּהֵן וְדָאִי, וְאָף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְאִינוּ יוֹדְעֵ אֲבִיו שִׁיְתִיחַס לוֹ - מִשְׁתַּקֵּין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהֵנָה, וְאִינוּ עוֹבְדֵ וְלֹא אוֹכְלֵ וְלֹא חוֹלְקֵ. וְאִם נִטְמָא לְמַתִּים אוֹ נִשְׂאָ גְרוּשָׁה - לֹקְהָ, שְׂאִין כָּאֵן סָפֵק הֵתֵר.

~ יום שלישי ז' מנחם-אב ~

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

1) יבאר איסור חיבוק ונישוק לערוה דרך תאוה; אם מותר להסתכל בבתולה או באשתו נדה; אם מותר לחבק אחת מן העריות שאין לבו נוקפו עליהן; נשים המסוללות אם נאסרות לכהונה או לבעליהן; אם ישמש האדם עם אשתו שלא כדרכה או לאור הנר או ביום; וכל הנהגת האדם עם אשתו בתשמיש המטה; אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ושיתקשה עצמו לדעת; אסור לעבור על פתח זונה; אסור לשלוח יד במבושיו אם אינו נשוי; ששיא בניו סמוך לפרקן; ומי שגרש אשתו אם תדור עמו בחצר; אם ישא אשה ודעתו לגרשה; ואשה שנשאת לשני אנשים ומתו; לעולם ימכור אדם מה שיש לו לישא בת תלמיד חכם.

א. כָּל הַבָּא עַל עֲרֻה² מִן הָעֲרִיּוֹת דִּרְךְ אִיבְרִים, אוֹ שֶׁחִבֵּק וְנִשֵּׁק דִּרְךְ תֵּאָוָה וְנִהְיָ כְּקָרֹב בְּשָׂר - הָרִי זֶה לֹקְהָ³ מִן הַתּוֹרָה. שְׁנֵאמַר: לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מִחֻקֹּת⁴ הַתּוֹעֵבֹת וְגוֹמֵר. וְנֵאמַר: לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרֻה - כְּלוֹמֵר: לֹא תִקְרְבוּ לְדָבָרִים הַמְּבִיאִין לְיָדִי גְלוּי עֲרֻה⁵.

2) כל ביאות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת "והם האמורים בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערוה. 3) אבל מיתת בית דין וכרת אינו חייב אלא בביאה או בהעראה. ודברים אלה אסורים גם בחיבי לאווין, אבל אינו לוקה אלא בחיבי כריתות כלבד. 4) מנהגים המביאים לתועבות הזימה. 5) מדרבנן.

ב. הַעוֹשֶׂה דְּבָר מִחֻקֹּת אֱלוֹ - הָרִי הוּא חֲשׂוֹד עַל הָעֲרִיּוֹת. וְאִסוּר לְאָדָם לְקַרֵּץ בְּיָדוֹ וּבְרַגְלָיו אוֹ לְרַמּוֹ בְּעֵינָיו לְאַחַת מִן הָעֲרִיּוֹת, אוֹ לְשַׁחַק עִמָּה⁶ אוֹ לְהַקֵּל רֹאשׁוֹ. וְאִפְלוּ לְהַרְיֵחַ בְּשָׂמִים שֶׁעֲלִיָּה אוֹ לְהַבִּיט בְּפִיָּה - אִסוּר. וּמִפְּנֵי⁷ לְמַתְּכֹן לְדָבָר זֶה מִפַּת

אוֹתוֹ לְכַהֵנָה. שְׂזָה הָאֶחָרוֹן מִצְטָרֵף לְעַד רֹאשׁוֹן⁶¹, וְהָרִי שְׁנַיִם מְעִידִין שֶׁהוּא בְּשָׂר וּשְׁנַיִם מְעִידִים שֶׁהוּא פְּסוּל; יִדְחוּ אֵלָיו וְאֵלָיו, וְיִדְחָה הַקּוֹל, שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה, וְיִשְׁאָר כִּהֵן בְּחֻקֹּת אֲבִיו⁶².

(60) שם כו, א. 61) שם. 62) כלל הוא בתלמוד, שאם יש שני עדים כנגד שני עדים - אנו מעמידין את האדם על חזקתו (יבמות לא.) ואין חוששין לקול במקום עדים, ואפילו כשעדים אחרים מכחישים אותם.

יז. אִשָּׁה שְׂלֵא שֶׁהִתְהַ שְׁלִישָׁה חֲדָשִׁים אַחֵר בְּעֵלָה וְיִלְדָה, וְאִין יוֹדְעֵ אֵם כֵּן תִּשְׁעָה לְרֹאשׁוֹן אוֹ כֵּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן, וְהִיא אֶחָד מֵהֵן כִּהֵן וְהַשְּׁנֵי יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה סָפֵק כִּהֵן⁶³. וְכֵן אִם נִתְעַרַב וְלֵד כִּהֵן בּוֹלֵד יִשְׂרָאֵל וְהַגְדִּילוֹ הַתְּעַרְבוּת - כָּל אֶחָד מֵהֵן סָפֵק כִּהֵן. וְנוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֻמְרֵי יִשְׂרָאֵל וְחֻמְרֵי כְּהֵנִים: נוֹשְׂאִין נְשִׁים הָרְאוּיוֹת לְכַהֵנָה, וְאִין מִטְמָאִים לְמַתִּים, וְלֹא אוֹכְלִין בְּתוֹמָה; וְאִם נִשְׂאָ גְרוּשָׁה - מוֹצִיאִין וְאִין לֹקְהִין.

(63) שם ק, ב.

יח. שְׁנֵי כְּהֵנִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ וְלִדְוִתֵיהֶם, אוֹ אִשֶׁת כִּהֵן שְׂלֵא שֶׁהִתְהַ אַחֵר בְּעֵלָה שְׁלִישָׁה חֲדָשִׁים וְנִשְׂאָת לְכַהֵן אַחֵר וְאִין יוֹדְעֵ אֵם כֵּן תִּשְׁעָה לְרֹאשׁוֹן אוֹ כֵּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן - נוֹתְנִין לוֹ עַל הַוֹלֵד חֻמְרֵי עֲלֵיהֶם: הוּא אוֹנֵן עֲלֵיהֶם⁶⁴, וְהֵן אוֹנְנִין עֲלֵיהֶם⁶⁵; הוּא אִין מִטְמָא לְהֶם⁶⁶, וְהֵם אִין מִטְמָאִין לוֹ⁶⁷; וְעוֹלָה בְּמִשְׁמְרוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה⁶⁸, וְאִין חוֹלְקֵ⁶⁹. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמֵר אֶחָד וּבֵית אָב אֶחָד - נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד.

(64) ביום המיתה של קרובים, האדם מתאונן על מותו ונקרא "אונן", ודיני אונן מבוארים בהלכות אבל. 65) "וביום מותו (של הולד) אסורים שניהם בקדשים" (רש"י). ויצוייר הדבר ששניהם מתו אחרי לידתו, והאשה לא נתגרשה מן הראשון (אם נתגרשה ונשאה השני, הרי הבן חלל ומותר ליטמא למתים, ובמשנה שם אמרו: "הוא אינו מטמא להם"). כגון שנשאת לראשון ונתעברה ממנו ואחר-כך נתברר שקידושי הראשון היו קידושי טעות, ונשאה לשני בתוך שלשה חדשים, בלא גט, שהרי היא אינה צריכה גט, מכיון שנתברר שקידושי טעות היו (גמרא שם). 66) לכל אחד מהם, שמא לאו אביו הוא. 67) כל אחד מהם אינו מטמא לו, שמא אינו בנו. 68) עשרים וארבעה משמרות של כהנים היו במקדש, והיו מתחלפים כל שבוע לפי תור שנקבע להם ע"י גורל בימי דוד. והמשמרות נחלקו לבתי אב, וכל בית אב היה עובד במקדש יום אחד מימי השבוע של משמרו. ואפילו אם שני הכהנים הללו משתייכים לשני משמרות, אין חברי המשמרות יכולים לעכב עליו מלעבוד בבית המקדש בשבוע שלהם. 69) אנשי כל בית אב חולקים ביניהם את עורות הקדשים, ואת חלקם בכשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12) ואפילו נתקדשה.

ח. נשים המסוללות¹³ זו בזו - אסור, וממעשה מצרים הוא שהזהרנו עליו, שנאמר: כמעשה ארץ מצרים לא תעשו. אמרו חכמים: מה היו עושים? איש נושא איש, ואשה נושא אשה, ואשה נשאת לשני אנשים. אף על פי שמעשה זה אסור - אין מלקין עליו, שאין לו לאו מיוחד, והרי אין שם ביאה כלל. לפיכך אין נאסרות לכהנה משום זנות, ולא תאסר אשה על בעלה בזה, שאין כאן זנות¹⁴. וראוי להכותן מפת מרדות, הואיל ועשו אסור¹⁵. ויש לאיש להקפיד על אשתו מדבר זה, ומונע הנשים הידועות בכף מלהפגס לה ומלצאת היא אליהן.

13) "מביאות אשה על אשה ... וזה שקוראין חכמים נשים המסוללות זו בזו". (14) "פריצותא בעלמא" ומשום פריצותא אין אשה נאסרת על בעלה. (15) ככל העובר על איסור מדבריהם.

ט. אשתו של אדם - מתרת היא לו. לפיכך כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו - עושה: בועל בכל עת שירצה, ומנשק בכל אבר ואבר שירצה, ויבא עליה כדרכה ושלא כדרכה; ויבלד שלא יוציא שכבת זרע לבטלה. ואף על פי כן, מדת חסידות שלא יקל אדם את ראשו לכה, ושקדש עצמו בשעת תשמיש, כמו שבארנו בהלכות דעות, ולא יסור מדבר העולם ומנהגו, שאין דבר זה אלא כדי לפרות ולרבות.

י. אסור לאדם לשמש מטתו לאור הנר. הרי שהיתה שבת ולא היה לו בית אחר והיה הנר דלוק - הרי זה לא ישמש כלל. וכן אסור לישראל לשמש מטתו ביום, שעזות פנים היא לו. ואם היה תלמיד חכם, שאינו בא להמשך ככה - הרי זה מאפיל בטליתו ומשמש. ואין נזקקין לדבר זה אלא מפני צרף גדול¹⁶. ודרך קדשה לשמש באמצע הלילה.

16) "כמו דרך הרפואה".

יא. אין דעת חכמים נוחה למי שהוא מרבה בתשמיש המטה ויהיה מצוי אצל אשתו כתרנגול, ופגום הוא עד מאד, ומעשה בורים הוא. אלא כל הממעט בתשמיש - הרי זה משבח; והוא שלא יבטל עונה [אלא] מדעת אשתו. ולא תקנו בראשונה¹⁷ לבעלי קריין שלא יקראו בתורה עד שיטבלו, אלא כדי למעט בתשמיש המטה.

17) אחר כך בטלוה.

יב. וכן אסרו חכמים, שלא ישמש אדם מטתו ולבו מחשב באשה אחרת, ולא יבעל מתוך שכרות, ולא

מרדות. והמסתכל אפלו באצבע קטנה של אשה ונתפון להנות - כמי שנסתכל במקום התרף⁸. ואפלו לשמע קול העונה או לראות שצורה - אסור.

6) "שחוק וקלות ראש מרגילין לערווה". (7) ככל העובר על דברי חכמים. (8) ערווה.

ג. והדברים האלו אסורין בחיביי לאוין. ומתרת להסתכל בפני הפנויה ולבדקה, בין בתולה בין בעולה, כדי שיראה אם היא נאה בעיניו ושאנה, ואין בזה צד אסור. ולא עוד, אלא שראוי לעשות כן. אבל לא יסתכל דרך זנות. הרי הוא אומר: ברית ברתי לעיני, ומה אתבונן על בתולה.

9) כלומר, גם בחיביי לאוין. וחיבוק ונישוק וקרבת בשר בחיביי לאוין איסורן מדרבנן.

ד. ומתרת לאדם להביט באשתו כשהיא נדה, ואף על פי שהיא ערוה. ואף על פי שיש לו הנאת לב ממנה בראיה, הואיל והיא מתרת לו לאחר זמן - אינו בא בזה לדבר משול. אבל לא ישחק ולא יקל ראש עמה, שמא ירגיל לעברה.

ה. אסור להשתמש באשה כלל, בין גדולה בין קטנה, בין שפחה בין משחררת, שמא יבוא לידי הרהור. פאי זה שמוש אמרו¹⁰? רחיצת פניו ידיו ורגליו, והצעת מטה לפניו, ומזיגת הכוס, שאין עושה לאיש דברים אלו אלא אשתו בלבד. ואין שואלין בשלום אשה כלל, ואפלו על ידי שליח.

10) שאסור.

ו. המחבק אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו¹¹ עליהן, או שמשק לאחת מהן, כגון אחותו הגדולה ואחות אמו וכיוצא בהן, אף על פי שאין שם תאוה ולא הנאה כלל - הרי זה מגנה ביותר, ודבר אסור הוא, ומעשה טפשים הוא. שאין קרובין לערוה כלל, בין גדולה בין קטנה, חוץ מהאם לבנה והאב לבתו.

11) כלומר, אין לבו חרד שיבוא לידי חטא.

ז. כיצד? מתר האב לחבק בתו ולנשקה, ותישן עמו בקרוב בשר, וכן האם עם בנה, כל זמן שהם קטנים. הגדילו ונעשה הבן גדול והבת גדולה עד שיהיו שדים נכחו ושערף צמח - זה ישן בכסותו, והיא ישנה בכסותה. ואם היתה הבת בוששה לעמד לפני אביה ערמה, או שנשאת¹², וכן אם האם בוששה לעמד בפני בנה ערמה, ואף על פי שהן קטנים - משהגיעו להכלם מהן אין ישנים עמהם אלא בכסותן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. וכן אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור. אלא אם יבוא לו הרהור - יסיע לבו מדברי הבאי (והשקתה) לדברי תורה²², שהיא אילת אהבים ויזעלת חן. לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, עד שיטה מעט, כדי שלא יבוא לידי קשוי.

(22) "משכהו לבית המדרש".

כ. ולא יסתפל בבהמה ובחיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה. ומתיר למרביעי בהמה להכניס פמכחול בשפופרת, מפני שהן עסוקין במלאכתן לא יבואו לידי הרהור.

כא. וכן אסור לאדם להסתפל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה. אפלו להסתפל בבגדי צמר של אשה שהוא מפיחה - אסור, שלא יבוא לידי הרהור.

כב. מי שפגע באשה בשוק - אסור לו להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו. וכל המהלך בשוק אחרי אשה - הרי זה מקלי עמי הארץ. ואסור לעבר על פתח אשה זונה עד שירחק ארבע אמות, שגאמר: ואל תקרב אל פתח ביתה.

כג. ואסור לאדם שאינו נשוי לשלח ידו במבושיו, שלא יבוא לידי הרהור. ואפלו מתחת טבורו לא יכניס²³ ידו, שמא יבוא לידי הרהור. ואם השתיין מים - לא יאחז באמה וישתיין. ואם היה נשוי - מתיר. ובין נשוי ובין שאינו נשוי - לא יושיט ידו לאמה כלל אלא בשעה שהוא צריך לנקביו.

(23) "לא כתב (רבינו) אסור (כמו בתחילת ההלכה) ... דבזה אין איסור רק מצד תוספת קדושה (שלכן קראו לרבי יהודה הנשיא רבינו הקדוש "שלא הכניס ידו תחת אבנטו".

כד. חסידים הראשונים וגדולי החכמים - התפאר אחד מהם שמעולם לא נסתפל במילה שלו, ומתן מי שהתפאר שלא התבונן מעולם בצורת אשתו²⁴. מפני שלבו פונה מדברי הבאי לדברי האמת, שהן אוהזות לבב הקדושים.

(24) "מעשה באדם שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה (במומה) עד יום מותה ... כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו".

כה. מצות חכמים, ששיא אדם בנזו ובנותיו סמוך לפרקן; שאם יניחן - יבואו לידי זנות או לידי הרהור. ועל זה נאמר: ופקדתן נזוף ולא תחטא. ואסור להשיא אשה לקטן²⁵, שגה כמו זנות היא.

(25) לפני שנת השלוש עשרה.

מתוך מריבה, ולא מתוך שנאה, ולא יבוא עליה על פרחה והיא יראה ממנו, ולא כשיהיה אחד מהן מנדה, ולא יבוא עליה אחר שגמר בלבו לגרשה. ואם עשה כן - הפנים אינן הגונים, אלא מהן עזי פנים ומהן מורדים ופושעים.

יג. וכן אמרו חכמים, שקל אשה חצופה שהיא תובעת תשמיש המטה בפיה, או המפתה אשה לשם נשואין, או המתפונן לבוא על רחל אשתו וקא על לאה אשתו, ומי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חדשים והרי הפן ספק - כל אלו הפנים הילודים מהם הם המורדים והפושעים שישורי הגלות בוררין אותן.

יד. ואסור לאדם לבוא על אשתו בשוקים וברחובות או בגנות ובפרדסין, אלא בבית דינה; שלא יראה פזנות, וירגילו עצמם לידי זנות. והבועל את אשתו במקומות אלו - מפין אותו מכת מרדות. וכן המקדש בבאה, והמקדש בשוק¹⁸, והמקדש בלא שדוף - מפין אותו מכת מרדות.

(18) "אפילו בכספא דמנהג זילות ופריצות הוא".

טו. ואכסנאי אסור בתשמיש המטה עד שיחזר לביתו. וכן אסרו חכמים על האיש שיחזר בבית חמיו, שזו עזות פנים היא. ולא יפנס עמו למרחץ.

טז. ולא יפנס אדם עם אביו למרחץ, ולא עם בעל אחותו, ולא עם תלמידו. ואם היה צריך לתלמידו - מתיר. ויש מקומות שנהגו שלא יפנסו שני אחים כאחד למרחץ.

יז. לא יהלכו בנות ישראל פרועיות¹⁹ ראש בשוק, אחת פנויה²⁰ ואחת אשת איש. ולא תלך אשה בשוק ובנה אחריה. גזרה שמא יתפשו בנה, ותלך אחריו להחזירו, ויתעללו בה הרשעים שתפסוהו דרך שחוק.

(19) מגולות שער. (20) אלמנה או גרושה או בעולה, אבל בתולה מותרת לצאת פרועת ראש.

יח. אסור להוציא שכבת זרע לבטלה. לפיכך לא יהיה אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד. אבל אלו שמנאפין בידי ומוציאין שכבת זרע - לא די להם שאסור גדול הוא, אלא שהעושה זה - בנדיה הוא יושב²¹, ועליהם נאמר: ידיתם דמים מלאו, וכאלו הרג הנפש.

(21) כלומר, שחכמים נידו כל מי שיעשה כן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין זיווגן עולה יפה, אלא מת בלא פנים, או מת הוא או היא במהרה, או קטטה תהיה ביניהם³⁵. אכל תלמיד חכם שנשא פהנת - הרי זה נאה ומשבח, הרי תורה וכהנה פאחד.

34) שהחזקה שבעליה מתים ונקראת "קטלנית" ויש סכנה לבעל השלישי הנושא אותה. (35) "או מביאתו לידי עניות", ורבינו כותב "קטטה תהיה ביניהם", מפני שעניות מביאה לידי קטטה, כמו שאמרו "כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא" (=כאשר נגמרים השעורים בכד באה מריבה לבית) ודעת רבינו שמריבה גרועה מן העניות. וכאשר משבח רבינו ביתו של תלמיד חכם הוא כותב: ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

לב. לא ישא אדם בת עמי הארץ; שאם מת או גולה - בניו עמי הארץ יהיו, שאין אמן יודעת פתח התורה. ולא ישא בתו לעם הארץ. שכל הנותן בתו לעם הארץ - כמי שפסקתה ונתנה לפני הארי; מכה ובוזעל, ואין לו בשת פנים. ולעולם ימכר אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם; שאם מת או גולה - בניו תלמידי חכמים. וכן ישא בתו לתלמיד חכם; שאין דבר מגנה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם בת עמי הארץ... שאין אמן יודעת פתח התורה".

המושג "כתר תורה" מופיע ב"יד החזקה" בעוד שני מקומות ובכל אחד מהם הכוונה לענין אחר.

א: בהלכות תלמוד תורה (פרק ג' ה"ו) כתב "מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים כו"ו והכוונה שאם יהיה עיסוקו בתורה תמיד ולא יסיח דעתו לדברים אחרים, תעשה התורה כתרו היינו חלק ממנו ומכיון שהתורה היא מציאותו הרי הוא - "מוכתר בכתר תורה".

ב: שם בסוף פרק ג': "אעפ"ש שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו כו"ו וכוונתו שם לסגולת הלימוד בלילה שעל ידה זוכה לכתר התורה, היינו לענין נעלה יותר בתורה גופא שלא רק שמבין ומשיג את התורה אלא שיש בו גם הדביקות ב'צותן התורה'. ולכן שינה שם וכתב כתר התורה, היינו לעיקרה ומהותה של התורה ולא רק ידיעתה.

ומה שכתב כאן "לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ יהיו, שאין אמן יודעת פתח התורה", כוונתו שאינה יודעת ומכירה יוקר התורה.

27) לקו"ש חלק ל"ד ע' 43 והע' 27) מתוך רמב"ם "פרס המלך")

כו. ואין האיש רשאי לישוב בלא אשה. ולא ישא עקרה וזקנה שאינה ראויה לילד²⁶. ורשות לאשה שלא תנשא לעולם או תנשא לסריס. ולא ישא בחור זקנה²⁷, ולא ישא זמן ילדה; שדבר זה גורם לזנות.

26) כאשר עדיין לא קיים מצות פריה ורביה. (27) אפילו הראוייה לילד.

כז. וכן מי שגרש את אשתו מן הנשואין - לא תדור עמו בחצר, שמא יבואו לידי זנות. ואם היה פהן²⁸ - לא תדור עמו במבוי²⁹. וכפר קטן נדון כמבוי. היה לה מלוה אצלו - עושה שליח לתבעו. וגרשה שבאה עם המגרש לדין - מנדין אותן או מכין אותן מכת מרדות³⁰. ואם נתגרשה מן הארוסין - מתרת לתבעו בדין ולדור עמו. ואם היה לבו גס³¹ בה - אף מן הארוסין אסור. ומי נדחה מפני מי? היא נדחית מפניו. ואם היתה החצר שלה - הוא ידחה מפניה.

28) שיש עליו גם איסור גרושה. (29) בתים שלהם היו בנויים על פי תכנית שכזו: בתים אחדים פתוחים לחצר אחת וחצרות אחדות פתוחות למבוי. (30) "ואי אתי לקמן לדינא (ואם באו לפנינו לדין) רב פפא אמר שמותי משמתינן להו (מנדין אותן, נידוי הוא חרם קל), רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגודי מנדינן להו" (מכין אותן). ומכיוון שבגמרא לא נפסקה ההלכה, פסק רבינו או נידוי או מכין. (31) "לבו קרוב לה"

כח. אסור לאדם לשא אשה ודעתו לגרשה; שנאמר: אל תחרש על רעה רעה והוא יושב לבטח אתה. ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים - מתר.

כט. ולא ישא אדם אשה במדינה זו ואשה במדינה אחרת; שמא יאריכו הימים, ונמצא אה נשוא אהותו ואהות אמו ואהות אביו וכיציא פהן, ואינו ידוע. ואם היה אדם גדול ששמו ידוע, והרי זרעו מפרסמין וידועין - הרי זה מתר.

ל. לא ישא אדם אשה ממשפחת מצרעים ולא ממשפחת נכפין³². והוא שהחזקו שלשה פעמים³³ שיבואו בנייהם פה.

32) מחלת הנפילה, ונקרא כך לפי שמתהפך שלא ברצונו בשעה שהוא כורע". (33) ואף על פי שרבינו פוסק שבשתי פעמים הווה חזקה, אולם להחזיק את המשפחה צריך שלוש פעמים.

לא. אשה שנשאת לשני אנשים ומתו - לשלישי³⁴ לא תנשא; ואם נשאת - לא תצא. ואפלו נתקדשה - יכנס. ולא ישא ישראל עם הארץ פהנת, שזה כמו חלול לזרעו של אהרן. ואם נשא - אמרו חכמים:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(7) בכת"י תימן: הרי זה מותר.

פָּרָק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

ה. וכן אין מוסרין תינוק ישׂראל לכותי ללמדו ספר וללמדו אַמְנוֹת, מפני שפֶּלֶן חֲשׂוּדִין על משפּב זכור. ואין מעמידין בהמה בפּנְדְקִיּוֹת של פּוֹתִים, ואפלו זְכָרִים אֶצֶל זְכָרִים וּנְקָבוֹת אֶצֶל נְקָבוֹת.

(8) "שְׁעוּשֵׁין הֶתְחַסְּן עוֹבְרֵי דְרָכִים שֵׁם וּמַעֲלִים שֵׁכַר לְבַעֲלִים" (רש"י).

ו. ואין מוסרין בהמה חֲזֵה וְעוֹף לְרֹעֵה פּוֹתֵי, אֶפְלוּ זְכָרִים לְכּוֹתִים וּנְקָבוֹת לְכּוֹתִית. מפני שפֶּלֶן חֲשׂוּדִין על הַרְבֵּעַת בְּהֵמָה, וּכְבֵר בְּאַרְבָּעִים¹⁰ שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּזָכוֹר וּבְבֵהֵמָה, וְנֶאֱמַר: וּלְפָנֶי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכָשֶׁל.

(9) שרביעה אסורה גם בעוף, כמבואר למעלה פרק א הלכה טז. (10) למעלה פרק יד הלכה י.

ז. ומפני מה אין מוסרין בהמה נקבה לכותית? מפני שפֶּלֶן בְּחֻזְקַת נֹאֲפִים, וּכְשִׁיבֹא הַנּוֹאֵף לְשֹׁכֵב עִם הַכּוֹתִית זֶה, אֶפְשֵׁר שֶׁלֹא יִמְצָאָהּ וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה. או אפלו יִמְצָאָהּ וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה.

ח. לא תתיחד אשה אחת אפלו עם אַנְשֵׁים הַרְבֵּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם שֵׁם¹¹. וכן לא יתיחד איש אחד אפלו עם נשים הרבה. נשים הרבה עם אַנְשֵׁים הַרְבֵּה - אין חוששין ליחוד¹². היו האַנְשֵׁים מִבְּחוּץ וְהַנְּשִׁים מִבְּפָנִים, או הַנְּשִׁים מִבְּפָנִים וְהַנְּשִׁים מִבְּחוּץ, וּפְרָשָׁה¹³ אִשָּׁה אַחַת לְבִין הַנְּשִׁים או איש לבין הנשים - אסורין משום יחוד¹⁴. אפלו¹⁵ איש ששֶׁעֶסְקוּ וּמְלַאכְתּוֹ עִם הַנְּשִׁים - אסור לו' להתיחד עם הנשים. כיצד יעשה? יתעסק עִמָּהֶן וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, או יפנה למלאכה אחרת.

(11) מפני שאשתו משמרתו, כמבואר למעלה הלכה ד. ואין לחוש שמא האשה תזנה עם האחרים, שאין נשותיהן שם, מכיון שהיא לא תזנה מפני בעלה, גם חברתה לא תזנה, מפני שהיא מפחדת שמא היא ובעלה יגלו סודה. (12) אנשים מבחוץ (בבית החיצון) ונשים מבפנים, אין חוששים משום יחוד (שהחיצונים אין להם דרך לפנים, ואם יכנס אחד מהם לפנים - ירגישו בזה חבריו), אנשים מבפנים ונשים מבחוץ, חוששין משום יחוד (שמא יצא אחד מהם ויתייחד עם הנשים). "במתניתא תנא איפכא" (אנשים בחוץ ונשים בפנים חוששין שמא יכנס האחד לפנים... אנשים בפנים ונשים בחוץ אין חוששין... ואם אחד מהם יוצא לבין הנשים אין זה יחוד, דמיסתפי (מפחד) שמא יצא אחד מהם אחריו שהרי דרך הפנימיים על החיצוניים. רש"י) והרי בנשים הרבה עם אנשים הרבה - אין חוששין ליחוד. (13) נראה שרבינו מפרש דברי הגמרא, שהמדובר אם פירשה אשה לבין האנשים או איש לבין הנשים, אבל מותר שיתאספו אנשים הרבה בחדר אחד ונשים בחדר הסמוך לו, אולם בסוכה נא: משמע קצת שלא כדעת רבינו.

(1) יבאר איסור ייחוד עם ערוה מן העריות ועם בהמה או זכר; איסור ייחוד ישראלית עם הגויים וכן תינוק ותינוקת ובהמה; מי שאין לו אשה אם ילמד תינוקות; ואשה אם תלמד קטנים; אין דורשין בסתרי עריות בשלשה; ושירגיל עצמו בקדושה.

א. אסור להתיחד עם ערוה מן העריות², בין זקנה בין ילדה; שדָּבָר זֶה גֹרֵם לְגִלוֹת עֲרוּהָ. חוץ מהאם עם בנה, והאב עם בתו, והבעל עם אשתו נדה. ותתן שפֶרְסָה אִשְׁתּוֹ נְדָה קֵדָם שְׂיִבְעֵל - אסור להתיחד עִמָּה, אֶלֶּא הִיא יִשְׁנָה בֵּין הַנְּשִׁים וְהוּא יִשֵּׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים. ואם בא עליה ביאה ראשונה ואחר כך נטמאת - מִתֵּר לְהִתְיַחַד עִמָּה.

(2) ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה א. אבל יחוד עם חיבי לאוין אינו אסור מן התורה.

ב. לא נחשדו ישׂראל על משפּב זכור ועל הבהמה. לפיכך אין אסור להתיחד עִמָּהֶן. ואם נתרחק אפלו מיחוד זכור ובהמה - הרי זה משפּב. וגדולי החכמים היו מרחיקין הבהמה פְּדֵי שֶׁלֹא יִתְיַחְדוּ עִמָּה. ואסור יחוד העריות מפי הקבלה³.

(3) כלומר, שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו. ושם "רמז ליחוד מן התורה".

ג. כשארע מעשה אַמְנוֹן וְתָמָר גִּזַר דוֹד וּבֵית דִּינּוֹ על יחוד פְּנוּיָהּ. ואף על פי שאינה ערוה⁴ - בכלל יחוד עריות היא. ושמאי והלל⁵ גזרו על יחוד פותית. נמצא, כֹּל הַמִּתְיַחַד עִם אִשָּׁה שְׂאִסוּר לְהִתְיַחַד עִמָּה, בֵּין יִשְׂרָאֵלִית בֵּין כּוֹתִית - מִפְּנֵי אֵת שְׂגִייתָן מִפַּת מְרִדוֹת, הַאִישׁ וְהָאִשָּׁה, וּמִכְרִיזִין עֲלֵיהֶן⁶. חוץ מאשת איש, שאף על פי שִׂאִסוּר לְהִתְיַחַד עִמָּה, אִם נִתְיַחַד - אין לוקין; שֶׁלֹא לְהוֹצִיא לְעוֹ עֲלֵיהָ שְׂזֻנְתָּהּ, וְנִמְצָאוּ מוֹצִיאִין לְעוֹ עַל הַבָּנִים שֶׁהֵן מִמְזִרִים.

(4) אלא לאו, כמבואר בפרק א מהלכות אישות הלכה ד: "הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מן התורה". (5) כלומר, בית-שמאי ובית-הלל, ובגמרא עבודת-זרה לו: "ואתו (ובאו) תלמידי בית-שמאי ובית-הלל גזור אפילו איחוד דבת גוים". ומפני "שהיו שמאי והלל עצמן ביום שגזרו שמונה-עשר דבר", הזכיר רבינו את שמאי והלל כגוזרי הגזירה. (6) "מר זוטר מלקי ומכריז".

ד. כֹּל אִשָּׁה שְׂאִסוּר לְהִתְיַחַד עִמָּה, אִם הִיָּתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - הִרִי זֶה מִתְרַת לְהִתְיַחַד, מִפְּנֵי שְׂאִשְׁתּוֹ מְשַׁמְרָתוֹ. אֲבָל לֹא תִתְיַחַד יִשְׂרָאֵלִית עִם הַכּוֹתִית וְאֵף עַל פִּי שְׂאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, שְׂאִין אִשְׁתּוֹ שֶׁל כּוֹתִית מְשַׁמְרָתוֹ וְאִין לָהֶן בּוֹשָׁה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. תקנו חכמים, שתהיינה הנשים מספרות זו עם זו בבית הכסא, כדי שלא יפגם שם איש, משום יחוד.

טו. אין ממנין אפלו אדם נאמן וכשר להיות שומר חצר שיש שם נשים, אף על פי שהוא עומד בחוץ; שאין אפוטרופוס לעריות. ואסור לאדם למנות אפוטרופוס על ביתו, שלא ינהיג אשתו לדבר עברה.

טז. אסור לתלמיד חכם לשפן בחצר שיש בה אלמנה, אף על פי שאינו מתחיד עמה, מפני החשד; אלא אם בן היתה אשתו עמו. וכן אלמנה אסורה לגדל פלב²³, מפני החשד. ולא תקנה אשה עבדים²⁴ זכרים, אפלו קטנים²⁵, מפני החשד.

23) משום לזות שפתים, שלא ירננו אחריה, כשיראו שהכלב הולך אחריה, אבל מותרת להתייחד עם הכלב, שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה. (24) "ומבואר בש"ס שכל-שכן דעבד עברי אסור לה לקנות, משום דזנוע בעיניה, שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדברי". (25) "ויראה לי, שאינה אסורה לקנות אלא עבד בן תשע שנים ומתשע ולמעלה" (קשה להבין דין זה, הלא העבדים יגדלו? ראה 'טור' יורה-דעה סימן רסז וב'כסף משנה' הלכות עבדים שם).

יז. אין דורשין בסתרי עריות בשלשה, מפני שהאחד טרוד בשאלת הרב, והשנים נושאים ונותנים זה עם זה ואין דעתם פנויה לשמע. שדעתו של אדם קרובה אצל עריות, אם נסתפק לו דבר ששמע - מורה להקל. לפיכך אין דורשין אלא לשנים, כדי שיהיה האחד השומע מפניה דעתו יודע מה שישמע מן הרב.

יח. אין לה דבר בכל התורה כלה שהוא קשה לרב העם לפרש אלא מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים: בשעה שנצטוו ישראל על העריות בכו, וקבלו מצוה זו בתרעמת ובכיה; שנאמר: בכה למשפחתיו - על עסקי משפחות²⁶.

26) "שנאסר להם קרובות" (רש"י).

יט. ואמרו חכמים: גזל ועריות - נפשו של אדם מתאנה להן ומתמתנת. ואין אפה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצין בעריות וביאות אסורות. [ועוד] אמרו חכמים: רב - בגזל, מעוט - בעריות, והכל - באבק²⁷ לשון הרע²⁸.

27) כלומר, מעין לשון הרע כאבק שאינו עפר ממש. 28) "אבק לשון הרע כיצד? מי יאמר לפלוני שיהיה כמות

14) "אמר אביי, השתא דאמר רב כהנא הכי, ותנא מתניתא איפכא - אנן נעביד לחומרא". (15) כלומר, "אף-על-פי שהיה ראוי להתיר לו יותר, משום דבעבידתיא (בעבודתו) טריד, או משום שאינו יכול לזוהר, אפילו הכי אסור" (הרא"ש). ואף-על-פי שמתור להרביע בהמה (למעלה פרק כא הלכה כ), מפני שעסוק במלאכתו, באשה חוששים יותר.

ט. מתר להתיחד עם שתי יבמות, או עם שתי צרות, או עם אשה ויבמתה, או עם אשה ובת בעלה, או עם אשה ובת חמותה; מפני ששונאות זו את זו, ואין מחפות זו על זו. וכן מתר להתיחד עם אשה שיש עמה תינקה קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה; שאינה מזנה בפניה, שהרי זו מגלה את סודה.

י. תינקה מבת שלש ולמטה ותינוק בן¹⁶ תשע ולמטה - מתר להתיחד עמהן; שלא גזרו אלא על יחוד אשה הראויה לביאה, ואיש הראוי לביאה.

16) בכת"י תימן: מבן.

יא. אנדרויגינוס¹⁷ אינו מתייחד עם הנשים¹⁸, ואם מתייחד - אין מכין אותו, מפני שהוא ספק. אבל האיש מתייחד עם האנדרויגינוס¹⁹ ועם הטמטום.

17) שיש בו זכרות ונקבות. ראה ביאורנו למעלה פרק א הלכה טו. 18) "דהוא מתאזה לאשה גמורה, לכן אסור להתייחד עם נשים". 19) "ואיש אינו מתאזה לספק אשה, לכן מותר להתייחד עם אנדרויגינוס". והגר"א מגיה דברי רבינו גורס: אנדרויגינוס אינו מתייחד עם האנשים ולא עם הנשים... אבל האיש ואשה מתייחד עם הטמטום.

יב. אשת איש שהיה בעלה בעיר - אינה חוששת ליחוד, מפני שאימת בעלה עליה. ואם היה זה גס²⁰ בה, פגון שגדלה עמו או שהיתה קרובתו - לא יתיחד עמה ואף על פי שבעלה בעיר. וכן כל המתיחד עם אשה, והיה הפתח פתוח לרשות הרבים - אין חוששין משום יחוד.

20) לבו קרוב לה, ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה כז.

יג. מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות, מפני שאמות הבנים פאות לבית הספר לבניהם, ונמצא מתגרה²¹ בנשים. וכן אשה לא תלמד קטנים, מפני אבותיהן שהן באין בגלל בניהם, ונמצאו מתניתנים²² עמה. ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר, אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו.

21) ואפילו באופן שאין חשש ליחוד, אסור משום גירוי בנשים. 22) כאן כותב רבינו מתייחדים עמה, מפני שבנשים לא שייך גירוי, ואין אסור אלא אם מתייחדת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1) שנאמר (ויקרא יא, ב): זאת החיה אשר תאכלו, ודרשו ב'תורת כהנים' פ' שמיני פרק ג סי' א-ב: "אותה באכילה, ואין בהמה טמאה באכילה. ולא הבא מכלל עשה - הריהו עשה". ולכן מצוה לבדוק ('ספר המצוות', עשה קמט. אולם לקמן בפ"א ה"א מוסר רבינו 'עשה' אחרת, היינו מה שנאמר (שם כ, כה) והבדלתם וגו', ראה שם הערה א. 2) שנאמר (דברים יד, א): כל צפור טהורה תאכלו, ומכאן שציפור טמאה אסורה באכילה, ולא הבא מכלל עשה - עשה (מגיד-משנה לקמן פ"ב ה"ד בשם 'ספרי', אולם ב'ספרי' שלפנינו, לא מצאנו זאת). 3) שנאמר (ויקרא יא, כא): את זה תאכלו מכל שרץ העוף, ומשמע אחרים לא תאכלו. 4) שנאמר (שם ט): את זה תאכלו מכל אשר במים. 5) שנאמר (שם ד): אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה. פסוק זה מדבר בבהמה וחיה בעלי סימן טהרה אחד, היינו: גמל, שפן, ארנבת, חזיר, ולמדנו בקל-וחומר את אלה שאין בהם סימן טהרה כלל (ראה לקמן פ"ב ה"א). 6) שנאמר, ואת אלה תשקצו מן העוף (ויקרא יא, ג). 7) שנאמר (שם יא): ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו. 8) שנאמר (דברים יד, יט): וכל שרץ העוף, טמא הוא לכם. 9) שנאמר (ויקרא יא, מא): וכל השרץ השורץ על הארץ, שקץ הוא. 10) שנאמר (שם, מד): ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש. 11) שנאמר (שם, מב): לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום. [במנין המצוות שבפתיחה ל'יד החזקה' הגירסא: כשיצא לארץ, וכן בכת"י תימן. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' יש ללמוד, שלהלכה אין הבדל בין שתי הגירסאות, ואם יצאו על הפרי (היינו לאויר) נקרא "יצאו לארץ"]. 12) שנאמר (שם, מג): אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ (לקמן פ"ב ה"ב). 13) שנאמר (דברים יד, כא): לא תאכלו כל נבלה. 14) שנאמר (שמות כא, כח): ולא יאכל את בשרו. 15) שנאמר (שם כב, ל): ובשר בשדה טרפה לא תאכלו. 16) שנאמר (דברים יב, כג): ולא תאכל הנפש עם הבשר. 17) שנאמר (ויקרא ז, כו): וכל דם לא תאכלו. 18) שנאמר (שם, כג): כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו. 19) שנאמר (בראשית לב, לג): לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. 20) שנאמר (שמות לד, כו): לא תבשל גדי בחלב אמו. 21) [אותו הלא-תעשה, ראה לקמן פ"ט ה"ב. כאן הקדים רבינו איסור אכילה לאיסור בישול, אולם ב'ספר המצוות', לא-תעשה קפ"קפו, הפך הסדר. והטעם, מפני שלקמן (שם) למד רבינו שני האיסורים מפסוק אחד. וב'ספר המצוות', שלומד איסור אכילה מ"לא תבשל" השני, מקדים איסור בישול, הנלמד מ"לא תבשל" הראשון]. 22) שנאמר (ויקרא כג, יד): ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה. 23-24) מאותו הפסוק שבהערה הקודמת. 25) שנאמר (שם יט, כג): ערלים לא יאכל. 26) שנאמר (דברים כב, ט): פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. ו"פן" משמעותה 'לא תעשה'. 27) שנאמר (ויקרא כב, טו): ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה'. 28) שנאמר (דברים לב, לח): אשר חלב זבחימו יאכלו, ישחו יין נסיכם.

ובאור מצות אלו בפ"ק אלו:

שהוא עתה, או שיאמר: שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה".

כ. לפיכך ראוי לו לאדם לכף יצרו בדבר זה, ולהרגיל עצמו בקדושה יתרה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה, כדי להנצל מהן. ויזהר מן היחוד, שהוא הגורם הגדול. גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם: הזהרו בי מפני בתי, הזהרו בי מפני פלתי. כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה, ויתרחקו מן היחוד.

כא. וכן ינהג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים²⁹, שאלו גורמין גדולים והם מעלות של עריות. ולא ישב בלא אשה, שמנהג זה גורם לטהרה יתרה. גדולה מפל זאת אמרו³⁰: יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה; שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה. ובחכמה הוא אומר: אצלת אהבים ויעלת חן, דדיה ירוף בכל עת, באהבתה תשגה תמיד.

29) דברי תאוה. 30) ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה ט.

סלקו להו הלכות אסורי ביאה בסיעתא דשמיא

הלכות מאכלות אסורות

יש בכללן שמונה ועשרים מצות. ארבע מצות עשה, וארבע ועשרים מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) לבדק בסימני בהמה וחיה להבדיל בין טמאה לטהורה¹. ב) לבדק בסימני העוף להבדיל בין הטמא לטהור². ג) לבדק בסימני חגבים להבדיל בין טמא לטהור³. ד) לבדק בסימני דגים להבדיל בין טמא לטהור⁴. ה) שלא לאכל בהמה וחיה טמאה⁵. ו) שלא לאכל עוף טמא⁶. ז) שלא לאכל דגים טמאים⁷. ח) שלא לאכל שרץ העוף⁸. ט) שלא לאכל שרץ הארץ⁹. י) שלא לאכל רמש הארץ¹⁰. יא) שלא לאכל תולעת הפרות כשתצא לאויר¹¹. יב) שלא לאכל שרץ המים¹². יג) שלא לאכל נבלה¹³. יד) שלא להנות בשור הנסקל¹⁴. טו) שלא לאכל טרפה¹⁵. טז) שלא לאכל אבר מן החי¹⁶. יז) שלא לאכל דם¹⁷. יח) שלא לאכל חלב בהמה טהורה¹⁸. יט) שלא לאכל גיד הנשה¹⁹. כ) שלא לאכל בשר בקלב²⁰. כא) שלא לבשלו²¹. כב) שלא לאכל לחם תבואה חדשה²². כג) שלא לאכל קלי מן החדש²³. כד) שלא לאכל פרמל מן החדש²⁴. כה) שלא לאכל ערלה²⁵. כו) שלא לאכל פלאי הכרם²⁶. כז) שלא לאכל טבל²⁷. כח) שלא לשתות יין נסוף²⁸.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' מנחם-אב - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

1) יבאר סימני בהמה חיה ועוף [דג] וחגב; דג טהור שנמצא במעי דג טמא או איפכא; היוצא מן הטמא - טמא.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לִידְעָה² הַסִּימָנִין שֶׁמִּבְדִּילִין בֵּין בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָגִים וְחַגְבִּים שֶׁמִּתֵּר לְאָכְלָן³ וּבֵין שְׂאִין מִתֵּר לְאָכְלָן. שְׂנֵאָמֵר: וְהַבְדִּילֵם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לְטֵמְאָה וּבֵין הָעוֹף הַטְּמֵא לְטְהוֹרָה. וְנֵאָמֵר: לְהַבְדִּיל בֵּין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכָלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל.

ג. לְפִיכָף¹⁵, הַמוֹצֵא בְּהֵמָה בְּמִדְבָּר וְאִינוּ מִפִּיָּהּ, וּמִצְאָהּ חֲתוּכָה הַפְּרֻסוֹת¹⁶ - בּוֹדֵק בְּפִיָּהּ¹⁷: אִם אֵין לָהּ שְׁנַיִם לְמַעְלָה¹⁸ - בִּידוּעַ שְׂהִיא טְהוֹרָה¹⁹. וְהוּא שְׂפִיר גְּמֹל²⁰. מִצְאָה בְּהֵמָה שְׂפִיָּה חֲתוּף²¹ - בּוֹדֵק²² בְּפִרְסוֹתֶיהָ: אִם הִיא שְׂסוּעָה - טְהוֹרָה²³. וְהוּא שְׂפִיר חֲזִיר²⁴. מִצְאָה פִּיָּה חֲתוּף וְרַגְלֶיהָ חֲתוּכוֹת²⁵ - בּוֹדֵק בָּהֶן²⁶ אַחַר שֶׁשָּׁחַטָהּ בְּכַנְפֵי הָעֵקֶץ²⁷: אִם מִצְאָה בְּשָׂרָה שֶׁשָּׂם מֵהֶלֶף שָׂתִי וְעָרַב²⁸ - טְהוֹרָה. וְהוּא שְׂפִיר עָרוּד²⁹, שֶׁפֶן הוּא בְּשָׂרוֹ³⁰ שְׂתִי וְעָרַב³¹.

15) מאחר שאנו יודעים שלשה הסימנים האלו: מעלה גרה, מפרסי פרסה ואין להם שיניים בלחי העליון. 16) ואין האפשרות לבדוק אם היא מפרסת פרסה. 17) חולין, שם. 18) בלחי העליון. 19) שהרי אם אין לה שיניים למעלה, כבר ברור שהיא מעלה גרה, כמבואר למעלה (ה"ב), ומאחר שהיא מעלה גרה, ידוע לנו גם שהיא מפרסת פרסה. 20) כמבואר למעלה (שם). 21) חולין, שם. לגמל רך אין שיניים בלחי העליון, כמבואר למעלה הערה ט. 22) ואין אפשר להכיר אם אין לה שיניים למעלה. 23) שהרי אם היא מפרסת פרסה, היא גם מעלה גרה, כמבואר בהלכה הקודמת. 24) חולין, שם. שהרי חזיר הוא מפרסי פרסה. 25) ואין לבדוקה לא בפה ולא ברגלים. 26) שם. 27) בקצות הזנב. 28) לאורך ולרוחב, "יש בשר ששקורעין אותו נקרע שתי (לאורך), ויש שנקרע ערב (לרוחב)" רש"י. כלומר, שהבשר שבקצות הזנב, אם תקרעו שתי - נקרע, ואם תקרעו ערב - גם כן נקרע ('מעדיני יום טוב' להרא"ש, שם). ורבינו גרשום מפרש: דמצד אחד הבשר נקרע בשתי, ומצד אחר נקרע בערב. 29) חמור הבר. 30) בכת"י תימן: מהלך שתי וערב. 31) חולין שם.

ד. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׂלִלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֶף עַל פִּי שְׂאִינוּ מִפְּרִיס פְּרָסָה וְלֹא מַעְלָה גְּרָה, אֶלָּא כְּמִין סוֹס אוֹ חֲמוֹר לְכֹל דְּבָר - הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּאֲכִילָה³². בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּשִׁלְדָה לְפָנָיו; אֲבָל אִם הִנִּיחַ פְּרָה מַעֲבֵרַת בְּעֶדְרוֹ, וְכֹא וּמִצְאָה כְּמִין חֲזִיר כְּרוּף אַחֲרֶיהָ, אֶף עַל פִּי שְׂהוּא יוֹגֵק מִמֶּנָּה - הֲרִי זֶה סָפֵק, וְאֶסוּר בְּאֲכִילָה³³; שְׂמֵא מִן הַטְּמֵאָה נוֹלֵד, וְנִכְרַף אַחַר הַטְּהוֹרָה.

32) בכורות ה, ב. 33) שם כד, א.

ה. בְּהֵמָה טְמֵאָה שְׂלִלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶף עַל פִּי שְׂהוּא מִפְּרִיס פְּרָסָה וּמַעְלָה גְּרָה, וְהֲרִי הוּא כְּמִין שׂוֹר לְכֹל דְּבָר אוֹ כְּמִין שֶׁה - הֲרִי זֶה אֶסוּר בְּאֲכִילָה³⁴. שְׂהַגְדָּה³⁵ מִן הַטְּמֵאָה - טְמֵא, וּמִן הַטְּהוֹרָה - טְהוֹר. (לְפִיכָף)³⁶ דָּג טְמֵא שְׂנִמְצָא³⁷ בְּמַעֵי דָּג טְהוֹר - אֶסוּר³⁸, וְדָג טְהוֹר הַנִּמְצָא בְּמַעֵי דָּג טְמֵא - מִתֵּר³⁹; לְפִי שְׂאִין גְּדוּלָיו, אֶלָּא בְּלֵעוּ.

34) שם ה, ב. 35) במשנה שם כתוב: "שהיוצא", ורבינו

2) גירסת המגיד משנה "לבדוק" שהרי המצוה אינה ידיעת הסימנים ולימודם, אלא הבדיקה של בעל-החי, כדי להבדיל בין הטמא ובין הטהור. רבינו בפתיחתו להלכות אלו, מנה בדיקת כל מין מצוה בפני עצמה, ויצאו לו ארבע מצוות: בהמה וחיה, עוף, דגים, חגבים. וכן מנאן ב'ספר המצוות' עשין קמט'קנב, במצוות-עשה של "והבדלתם וכו'". ובמצוה קמט הוא מבאר כוונת מצוות אלו: "שאנו נצטוונו לדרוש סימנים אלה בכל בהמה וחיה, ואז מותר יהיה לאכילה, ודין זה הוא המצוה". 3) המצוה מוטלת על האדם כשהוא רוצה לאכול את בעל-החי, כמו 'עשה' של שחיטה שהאדם חייב בה רק אם הוא רוצה לאכול בשר. 4) רבינו סידר את מיני בעלי-החיים לא כפי שהם סדורים בתורה (ויקרא יא). סדר הכתוב הוא: בהמה וחיה, דגים, עוף, חגבים. והטעם, מפני שהסתמך כאן על הפסוק והבדלתם וכו' שבו נסמך עוף לבהמה, מנה עוף סמוך לבהמה, ולאחר מכן סידר דגים תחילה ואחר-כך חגבים, כסדר שנכתבו בתורה במקומם. ובמצוות "והבדלתם" לא נזכרו דגים וחגבים בפירושו. וראה לקמן הכ"ד.

ב. סִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה⁵ נִתְפָּרְשׁוּ⁶ בַּתּוֹרָה⁷, וְהֵם שְׁנֵי סִימָנִין: מִפְּרֻסַת פְּרָסָה וּמַעְלַת גְּרָה. עַד שְׂפִיָּהּ וְשְׁנֵי הַיָּדַיִם. וְכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה⁸ שְׂהִיא מַעְלַת גְּרָה - אֵין לָהּ שְׁנַיִם בְּלַחֵי הָעֲלִיוֹן⁹. וְכֹל בְּהֵמָה שְׂהִיא מַעְלַת גְּרָה¹⁰ - הֲרִי הִיא מִפְּרֻסַת פְּרָסָה¹¹, חוּץ מִן הַגְּמֹל¹². וְכֹל בְּהֵמָה שְׂהִיא מִפְּרֻסַת פְּרָסָה - הִיא¹³ מַעְלַת גְּרָה, חוּץ מִן הַחֲזִיר¹⁴.

5) כלומר, סימני ההבדל בין בהמה וחיה טהורה לטמאה, אבל סימני ההבדל שבין בהמה לחיה, מבואר להלן (ה"י) ש"מפי השמועה הן". 6) לשון המשנה חולין נט, א. 7) ויקרא יא, ג. 8) הטהורים. 9) חולין, שם. 10) ואין צריך לבדוק (מגיד-משנה). 11) ויקרא יא, ד. ואין לתמוה למה לא הזכיר רבינו השפן והארנבת, שגם הם מעלי גרה ואינם מפרסי פרסה (שם, ה'-ו'), כהשגת הראב"ד: כי רבינו מדבר במינים הטהורים, ועליהם אמר שאין להם שיניים למעלה, והשפן והארנבת שהם טמאים, אם כי מעלי גרה הם יש להם שיניים בלחי העליון, אבל הגמל הרך דומה לבהמות הטהורות שאין לו שיניים למעלה (מגיד-משנה). 13) בכת"י תימן: הרי היא. 14) שם, ז, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִפְּרִיס פְּרָסָה וּמַעֲלָה גְּרָה וַיֵּשׁ לוֹ קַרְנִים⁵⁶ מִפְּצֻלוֹת⁵⁷, כְּגוֹן הָאֵיל - הָרִי זֶה חֵיהָ טְהוֹרָה בְּדָאִי; וְכָל שְׂאֵין קַרְנָיו מִפְּצֻלוֹת, אִם הָיוּ קַרְנָיו כְּרוֹכוֹת⁵⁸ כְּקַרְנֵי הַשּׁוֹר, וְחֲרוֹקוֹת⁵⁹ פְּקַרְנֵי הָעִז, וַיְהִי הַחֶרֶק מְבֻלַע בָּהֶן, וְהַדְּוִרוֹת⁶⁰ פְּקַרְנֵי הַצִּבִי - הָרִי זֶה חֵיהָ טְהוֹרָה. וּבְלִבָּד שְׂיִהְיֶה בְּקַרְנֵים שְׁלֹשָׁה⁶¹ סִימָנִין אֵלּוּ: כְּרוֹכוֹת, חֲרוֹקוֹת וְהַדְּוִרוֹת.

(55) "דברים שלמדו אותן מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה" (פ"א מהל' ממרים ה"ב). (56) חולין נט, א. (57) שהרבה פיצולין יוצאין מהן (רמ"א י"ד, סי' פ). (58) עקומות ומעוותות (פירוש המשנה לרבינו). (59) "מעוותים ומפותלים כמו נפתל, דבר עגול שאין לו שפה חדה" (פירוש המשנה לרבינו). (60) עגולות, לשון המקרא "והדורים אישר" (ישעיה מה, ב). (61) כלומר, ואם חסר סימן אחד - אין זו ודאי חיה.

יא. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמִין שְׂאֵינוּ מִפִּירוֹ; אֲכָל שְׂבֻעָה מִיָּנִי חֵיהָ הָאֲמֹרִין בְּתוֹרָה, אִם הָיָה מִפִּירֵי אוֹתָן, אֲפֹלוּ לֹא מִצָּא לוֹ קַרְנִים - הָרִי זֶה אוֹכֵל חֲלָבוֹ, וְחֵיב לְכַסּוֹת דָּמוֹ.

יב. שוֹר הַבֵּר - מִין בְּהֵמָה הוּא⁶². וְהַקְּרָשׁ⁶³, אֵף עַל פִּי⁶⁴ שְׂאֵין לוֹ אֵלָא קַרְן אַחַת - הָרִי הוּא חֵיהָ. וְכָל שְׂיִסְתַּפֵּק לָךְ אִם הוּא מִין חֵיהָ אוּ מִין בְּהֵמָה - חֲלָבוֹ אֲסוּר⁶⁵, וְאֵין לוֹקִין⁶⁶ עָלָיו, וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ⁶⁷.

(62) כלאים פ"ה, מ"א. ואף שהוא גדל במדבר וטבעו כחיה, נחשב הוא למין בהמה, מפני שהוא בא מיישוב וברח למדבר ("ירושלמי שם, ה"ד). (63) חולין נט, ב. (64) וכל החיות הטהורות יש להן שתי קרנים. (65) שמא מין בהמה הוא. (66) שאולי מין חיה הוא, ואין לוקין על הספק. (67) מספק, כחיה.

יג. בְּלָאִים הֵבֵא מִבְּהֵמָה טְהוֹרָה עִם חֵיהָ טְהוֹרָה - הוּא הַנִּקְרָא כּוֹי⁶⁸. חֲלָבוֹ אֲסוּר⁶⁹, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו⁷⁰, וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ⁷¹. וְאֵין מִין טָמֵא מִתְּעַבֵּר⁷² מִמִּין טְהוֹר כְּלָל⁷³.

(68) שם פ, א. (69) כבהמה (הל' ביכורים פ"ב, ה"י). (70) שם. (71) חולין פג, ב. (72) בכורות ז, א. (73) וגם מין טהור אינו מתעבר ממיין הטמא, כמבואר שם בגמרא.

יד. סִימָנֵי עוֹף טְהוֹר לֹא נִתְפָּרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה⁷⁴, אֵלָא מִנְּהָ⁷⁵ מִנְּיָן טָמֵאִים בְּלִבָּד, וּשְׂאָר מִיָּנֵי הָעוֹף - מִתְּרִין⁷⁶. וְהַמִּיָּנִין הָאֲסוּרִין אֲרַבְּעָה וְעֶשְׂרִים הֵן⁷⁷, וְאֵלוֹ הֵן: (א) נֶשֶׁר. (ב) פָּרָס. (ג) עֲזַנְיָה. (ד) דָּאָה. וְהִיא⁷⁸ הָרָאָה הָאֲמֹרָה בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה⁷⁹. (ה) אֵיָה. וְהִיא⁸⁰ הַדְּיָה הָאֲמֹרָה בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה⁸¹. (ו) מִין הָאֵיָה. שְׂכָן קְתוּב בְּהָ⁸²: לְמִיָּנָה, מִכָּלֵל שְׂהוּא⁸³ שְׂנֵי מִיָּנִין. (ז) עוֹרֵב. (ח) זְרִיר. שְׂכָן נֶאֱמַר בְּעוֹרֵב⁸⁴: לְמִינוֹ - לְהַבִּיא

שינה הלשון וכתב "שהגדל", להשמיענו שהגידול בלבד קובע ולא הגוף שבו נמצא או שממנו יצא. (36) כלומר, מכיון שתלוי בגידול ולא בגוף שבו נמצא. (37) ואפילו כשלא ראינו שבלעו (ביאורי הגר"א י"ד, סי' פג, סקל"א). (38) שם ז, ב. (39) שם.

ו. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׂיִלְדָה אוּ שְׂנַמְצָא בְּהָ בְּרִיָּה שְׂיֵשׁ לָהּ שְׂתִי⁴⁰ גְּבִין וְשְׂתִי שְׂדָרוֹת - אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה⁴¹. וְזוֹ הִיא הַשְּׂסוּעָה שְׂנֹאֲסָרָה בְּתוֹרָה, שְׂנֹאֲמַר: אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגְּרָה וּמִמְּפִרְסֵי הַפְּרָסָה הַשְּׂסוּעָה. כְּלוֹמַר: בְּרִיָּה שְׂנוֹלְדָה שְׂסוּעָה לְשְׂתִי בְּהֵמֹת.

(40) בכת"י תימן, ובדפוס רומי: שני. ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"א. (41) נדה כד, א.

ז. וְכֵן בְּהֵמָה שְׂנַמְצָא בְּהָ דְמוֹת עוֹף, אֵף עַל פִּי שְׂהוּא עוֹף טְהוֹר - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּאֲכִילָה⁴². לֹא הִתֵּר מִן⁴³ הַנְּמִצָּא בְּבֵהמָה אֵלָא מִה שְׂיֵשׁ לוֹ פְּרָסָה.

(42) חולין סט, א. (43) בכת"י תימן: "מין", וכן גורס ה'מגיד משנה'.

ח. אֵין לָךְ בְּכָל בְּהֵמָה וְחֵיהָ שְׂבֻעוֹלָם שְׂמִתָּר בְּאֲכִילָה חוּץ מִעֲשֶׂרֶת הַמִּיָּנִין⁴⁴ הַמִּנְוִיין בְּתוֹרָה⁴⁵. שְׂלֹשָׁה מִיָּנֵי בְּהֵמָה, וְהֵם: שוֹר, שֶׂה, וְעִז; וְשְׂבֻעָה מִיָּנֵי חֵיהָ: אֵיל, וְצִבִי, וְיַחְמוֹר, וְאָקוּ, וְדִישָׁן, וְתֹאוּ, וְזוֹמֵר. הֵם וּמִיָּנֵיהֶן. כְּגוֹן שוֹר הַבֵּר וְהַמְּרִיא⁴⁶, שְׂהֵן מִמִּין הַשּׁוֹר⁴⁷. וְכָל הָעֲשָׂרָה מִיָּנִין וּמִיָּנֵיהֶם - מַעֲלָה גְּרָה וּמִפְּרִיס פְּרָסָה. לְפִיכֹף, מִי שְׂהוּא מִפִּירָן - אֵינוֹ צָרִיף לְבָדֵק לֹא בְּפָה⁴⁸ וְלֹא בְּגִלְמִים⁴⁹.

(44) שם פ, א. (45) דברים יד, ד"ה. (46) מין מיוחד בבקר המצטיין בגדלו ובשמנו. [אין אנו בקיאים בשמות הבהמות והחיות, ואין לסמוך על תוצאות החקירות המדעיות, כי מושגות הן על יסודות רעועים והשערות, ויש לסמוך על המסורת שבידינו מה מותר ומה אסור, כמו בעופות]. (47) ראה 'מגיד משנה', כסף משנה' ו'לחם משנה'. (48) אם יש לה שיניים בלחי העליון, כמבואר למעלה ה"ג. (49) אם היא מפריסה פרסה, כמבואר למעלה שם.

ט. אֵף עַל פִּי שְׂפֵלָן מִתְּרִין בְּאֲכִילָה, צָרִיכִין אֲנוּ לְהַבְדִּיל בֵּין בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחֵיהָ טְהוֹרָה. שְׂהֵחֵיהָ - חֲלָבָהּ מִתְּרִין⁵⁰, וְדָמָה טְעוּן כְּסוּי⁵¹; וְהַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה⁵² - חֲלָבָהּ בְּכָרֵת⁵³, וְאֵין דָּמָה טְעוּן כְּסוּי⁵⁴.

(50) חולין נט, ב. (51) "מצות-עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה" (פ"ד מהל' שחיטה ה"א). (52) אבל על חלב של בהמה טמאה אינו חייב כרת, כמבואר להלן פ"ז ה"א. (53) ויקרא ז, כה. (54) שכיסוי הדם אינו אלא בחיה ועוף ולא בבהמה.

י. וְסִימָנֵי חֵיהָ - מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁵⁵ הֵן: כָּל מִין שְׂהוּא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' מנחם-אב - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אליו" (פירוש המשנה לרבינו). (108) כלומר, הכיס שבתוך הקורקבן נקלף. (109) שם סב, ב.

יז. לפי שאין בכל אלו המינין האסורין מין שאינו דורס ויש בו אחד משלשה סימנין אלו חוץ מפרס ועזניה, ופרס ועזניה אינן מצויין בלשונם¹¹⁰, אלא במדברות איי הים הרחוקות עד מאד, שהן סוף הישוב.

(110) שם.

יח. הנה הקרקבן נקלף בספיין ואינו נקלף ביד, ואין בו סימן אחר¹¹¹, אף על פי שאינו דורס¹¹² - הרי זה ספק¹¹³. הנה חזק ודבק, והניחו בפשמש ונתרפה ונקלף ביד - הרי זה מתר¹¹⁴.

(111) שאם היה בו סימן אחר, הרי הוא עוף טהור, כמבואר למעלה הט"ז. (112) שאם הוא דורס, הרי זה עוף טמא ודאי, כמבואר למעלה (שם). (113) שם סב, ב. (114) שם.

יט. אמרו הגאונים: שפסרת היא בידיהם, שאין מורין להתיר עוף הבא בסימן אחד, אלא אם היה אותו סימן שנקלף קרקבנו ביד; אבל אם אינו נקלף ביד, אף על פי שיש לו זפק או אצבע יתרה - מעולם לא התירוהו.

כ. כל עוף שחולק את רגליו¹¹⁵ בפשמותחין לו חוט שתיים לכאן ושתיים לכאן, או שקולט מן האויר ואוכל באויר - הרי זה דורס, וטמא¹¹⁶. וכל השוכן עם הטמאים ונדמה להם - הרי זה טמא¹¹⁷.

(115) "וענינו שעוף טמא כשעומד על חבל או שרביט דק, ונותן קצת צפרניו על אותו השרביט מצד אחד ומקצת מצד אחר עד שיהא השרביט תחת אצבעותיו כמו שאוחז שום דבר ביניהן" (פירוש המשנה לרבינו). (116) שם סה, א. (117) שם.

כא. ומיני חגבים שהתירה תורה¹¹⁸ - שמונה, ואלו הן: (א) חגב¹¹⁹. (ב) מין חגב, והוא הרזפנית¹²⁰. (ג) תרגל. (ד) ומין תרגל, והוא ערצובניא¹²¹. (ה) ארבה. (ו) ומין ארבה, והיא צפרת¹²² פרימס¹²³. (ז) סלעם. (ח) ומין סלעם, והיא יוחנא ירושלמית¹²⁴.

(118) ויקרא יא, כב. (119) רבינו שינה מסדר המקרא, שהוא: ארבה, סלעם, חרגול, חגב. מפני ש"חגב" הוא שם הכולל לכל החגבים הטהורים, ומסימני טהרה: ששמו יהא חגב, כמבואר להלן בסוף הכ"ב, לכן הזכיר רבינו את ה"חגב" בראשונה. ומכיון שבתורה כתוב חרגול על-יד חגב, שמכו רבינו למין החגב, ואחרי מין החרגול חזר רבינו לסדר המקרא: ארבה וסלעם. (120) שם. (121) שם. (122) שם. (123) המצויה אצל דקלים צעירים (שבת ז:). (124) חולין, שם.

את הזרזיר⁸⁵. (ט) יענה. (י) תחמס. (יא) שחף. (יב) גין. (יג) ושרנקא, והוא מין הנץ⁸⁶. שפן כתוב בו: למינה⁸⁷. (יד) כוס. (טו) שלף. (טז) גנשוף. (יז) תנשמת. (יח) קאת. (יט) רחמה. (כ) חסידה. (כא) האנפה. (כב) מין האנפה⁸⁸. שפן נאמר בה: למינה⁸⁹. (כג) הדוכיפת. (כד) העטלף.

(74) חולין נט, א. (75) ויקרא יא, יג"ט; דברים יד, יב"ח. (76) חולין סג, ב. (77) שם. (78) שם. (79) דברים יד, יג. (80) חולין, שם. (81) דברים, שם. (82) ויקרא יא, יג. (83) בכת"י תימן: "שהן", וכן בסמ"ג. (84) שם, טו. (85) חולין סב, א. (86) שם סג, א. (87) ויקרא, שם, טז. (88) חולין, שם. (89) ויקרא, שם, יט.

טו. כל מי שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן - הרי זה אוכל עוף שאינו מהם, ואינו צריך בדיקה⁹⁰. ועוף טהור⁹¹ נאכל במסרת⁹². והוא⁹³ שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור. ונאמן ציד לומר: עוף זה התיר לי רבי הציד. והוא שיתחק⁹⁴ אותו ציד⁹⁵ שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן⁹⁶.

(90) בסימנים המפורשים להלן (בהלכה הסמוכה). (91) חולין, שם, ב. (92) ואינו צריך בדיקה. (93) "כלומר, שאם קיבלו בני המקום ונהגו בפשיטות לאכלו בחזקת טהור שאין לפקפק עליו כלל ואין צריך לבודוק" (ה'חינוך' מצוה קנז). (94) בכת"י תימן: שהחזוק. (95) כלומר, הרב שהתיר לו (ש"ך, י"ד, סי' פב). (96) חולין, שם.

טז. מי שאינו מכיר⁹⁷ ואינו יודע שמותיהן - בודק בסימנין אלו שנתנו חכמים⁹⁸: כל עוף שהוא דורס⁹⁹ ואוכל - בידוע¹⁰⁰ שהוא מאלו המינין¹⁰¹, וטמא¹⁰²; ושאינו דורס ואוכל, אם יש בו אחד¹⁰³ משלשה סימנין אלו - הרי זה עוף טהור. ואלו הן: אצבע יתרה¹⁰⁴, או זפק¹⁰⁵, והיא המראה¹⁰⁶, או שהיה קרקבנו¹⁰⁷ נקלף¹⁰⁸ ביד¹⁰⁹.

(97) ששני הדברים צריכין: לידע את שמותיהן וגם להכירן (שם בגמרא). (98) שם נט, יא. ודף סא, א. (99) "שיתן ידו על הדבר שהוא אוכל ואחר-כך אוכל ממנו, וכן עושים כל בעלי-חיים שהם טורפים" (פירוש המשנה לרבינו). ראה 'מגיד משנה'. (100) שם נט, א. "כל עוף הדורס - טמא". (101) הנזכרים למעלה הי"ד. (102) ואפילו אם יש לו סימני טהרה. (103) שם סב, א. (104) "אצבע הגבוה שאחורי האצבעות" (רש"י, שם). "ואף-על-פי שברוב העופות היא, קרי לה יתירה לפי שאינה בסדר אצבעות חברותיה. ואחרים פירשו: שהאצבע שלפניו גדולה ויתרה מחברותיה, קרויה אצבע יתרה" (הר"ן). (105) "כיס שהאוכל נקבץ שם" (לפני שהוא מגיע לקורקבן, רש"י). "והוא לעוף במקום האסטומכא לאדם" (פירוש המשנה לרבינו). (106) הכתובה בתורה (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו". (107) קיבת העופות. "וייש בתוכו כיס מקיף על המאכל שבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה). (140) נדה נא, ב. (141) עבודה זרה לט, א. (142) בכת"י תימן: אחד. (143) 'ספרא' שמיני, פרשה ג.

~ יום רביעי ח' מנחם-אב ~

פָּרָק שְׁנִי

1) יבאר האוכל מבהמה חיה ועוף הטמאים או מבשר אדם; ודין שמונה שרצים האמורים בתורה; ותולעים הנמצאים בפירות או במים; ודין רסק נמלות והביא אחת שלימה וצירפה לאלו.

א. מִפְּלֵל שְׁנֵי אֲמָרִים: וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרִסְתָּ פִּרְסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת שְׁתֵּי פִּרְסוֹת מֵעֵלַת גְּרָה, שׁוֹמְעֵי אָנִי שְׂכָל שְׂאִינָה מֵעֵלַת גְּרָה וּמִפְּרִסְתָּ פִּרְסָה - אֲסוּרָה. וְלֹא הֵבֵא מִפְּלֵל עֲשָׂה⁴ - עֲשָׂה הוּא⁵. וּבִגְמֹל וּבְחִזִּיר וּבְאַרְנָבָת וּבְשִׁפּוֹן נֶאֱמַר: אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֵּעֲלֵי הַגְּרָה וּמִמִּפְרִיֵּי הַפִּרְסָה וּגְוֹמֵר. הָרִי לְמִדַּת שְׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בֶּהֱן סִמֵּן אֶחָד. וְכָל שִׁבְן שְׂאֵר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחִיָּה טְמֵאָה, שְׂאִין בָּהּ סִמֵּן כָּלֶּל⁶, שְׂאִסוּר אֲכִילָתָם בְּלֹא תַעֲשֶׂה, קָתַר עַל עֲשֵׂה הֵבֵא מִפְּלֵל אֲתָה תֹאכְלוּ.

2) ביטוי שגור במשנה ובברייתא. כלומר, זה שאומר הכתוב. 3) מבין אני, כלומר, מכאן אני לומד. 4) מאחר שכתוב: "לעשות כך" אנו מבינים שרצון התורה הוא שלא לעשות אחרת, אף שלא נכתב במפורש לא לעשות, וזהו "לאו הבא מכלל עשה", כלומר, שהלאו נלמד מסגנון הפסוק הנכתב בלשון עשה. 5) ואם עשה לא כציווי התורה הוא עובר על עשה. 6) שאינן מפורשות בתורה.

ב. לְפִיכָף, כָּל הָאוֹכֵל מִבְּשָׂר בְּהֵמָה וְחִיָּה טְמֵאָה כְּזֵית - לֹאֲכָה מִן הַתּוֹרָה. בֵּין שְׂאֵכָל מִן הַבְּשָׂר בֵּין שְׂאֵכָל מִן הַחֲלָב⁸. לֹא חֵלֵק הַתּוֹבֵב בְּטְמֵאִים בֵּין בְּשָׂרָם לְחֲלָבָם.

7) "כל השיעורין כולן בכזית". 8) כלומר, רק משום לאו של בשר בהמה טמאה, אבל לא משום אכילת חלב.

ג. הָאָדָם, אֵף עַל פִּי שְׁנֵי אֲמָרֵי בּוֹ: וְיֵהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה⁹ - אֵינוֹ מִפְּלֵל מִיַּי חַיָּה בְּעֵלַת פִּרְסָה¹⁰, לְפִיכָף¹¹ אֵינוֹ¹² בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הָאוֹכֵל מִבְּשָׂר הָאָדָם אוֹ מִחֲלָבוֹ, בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת - אֵינוֹ לֹאֲכָה¹³, אֲבָל אֲסוּר הוּא בְּעֲשֵׂה; שֶׁהָרִי מִנָּה הַתּוֹבֵב שְׂבַעַת מִיַּי חַיָּה וְאֲמַר בֶּהֱן: זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ¹⁴, הָא פֶל שֶׁהוּא חוּץ מִהֶן¹⁵ - לֹא תֹאכְלוּ, וְלֹא הֵבֵא מִפְּלֵל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

9) ואין בו סימני טהרה, אף על פי כן אין בשרו בלא תעשה של "את זה לא תאכלו". 10) והתורה כתבה: אך את זה לא תאכלו וג' ומפריסי הפרסה. 11) כלומר, מפני שהמין שאינו בעל פרסה אינו בכלל פרשה זו. 12) האדם. 13) וגם משום בשר מן החי אינו חייב, שזה אינו אלא

כב. מִי שֶׁהוּא בְּקֵי בֶּהֱן וּבְשִׁמְוֵתֵיהֶן - אוֹכֵל. וְהִצִּיד נֶאֱמַן עֲלֵיהֶן, כְּעוֹף¹²⁵. וְמִי שְׂאִינוֹ בְּקֵי בֶּהֱן - בּוֹדֵק בְּסִימָנָיו. וְשִׁלְשָׁה¹²⁶ סִימָנָיו יֵשׁ בֶּהֱן: כָּל שֵׁשׁ לֹא¹²⁷ אֲרַבַּע רַגְלִים, וְאֲרַבַּע כְּנָפִים שְׁחֹפּוֹת¹²⁸ רַב אֲרֶךְ גּוּפוֹ וְרַב הֶקֶף גּוּפוֹ¹²⁹, וְיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כְרָעִים¹³⁰ לְנִתְר בֶּהֱם - הָרִי זֶה מִיֵּן טְהוֹר. וְאֵף עַל פִּי¹³¹ שְׂרָאשׁוּ אֲרֶךְ וְיֵשׁ לוֹ זָנָב, אִם הִיָּה שְׁמוֹ חֲגַב¹³² - טְהוֹר.

125) כמבואר למעלה הט"ו. 126) רבינו מנה את שניהם: ארבע כנפים וחופות רוב אורך גופו - לסימן אחד, וממילא הם שלשה סימנים. אולם, הגמרא (שם סו.) מונה לשני סימנים והרי הם ארבעה (לחם-משנה). ונימוקו של רבינו הוא: שהמשנה הפסיקה בין הארבע כנפים לכנפיו חופין את רובו, בסימן של קרסולים (הכרעים), וממילא הם מחולקים לשנים, אולם רבינו חשיב "כרעים" בסוף - וטעמו לזה יבואר להלן (אות קכב) - לכן כללם לסימן אחד. 127) בכת"י תימן: לו, וכן במשנה. 128) ואף-על-פי שבמשנה כתוב הסימן של הכרעים לפני הסימן של החופות את רוב אורך גופו, שינה רבינו את הסדר, שלא נבוא לטעות ולומר שגם הכרעים צריכות להיות חופות רוב אורך הגוף, לכן כתב: "שחופות", אצל הכנפים, ללמדנו שרק הכנפים צריכות להיות חופות, אבל לא הכרעים ('בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' פה). 129) שם סה, א. 130) לשון המקרא (ויקרא יא, כא). 131) שכל שמונת המינים אין ראשם ארוך ואין להם זנב, וזה אפילו אם ראשו ארוך ויש לו זנב, הרי הוא מין טהור, כיון שיש לו כל שלושת הסימנים וישו חגב. 132) שם סה, ב.

כג. מִי שְׂאִין לוֹ עֲכָשׁוֹ כְּנָפִים אוֹ כְרָעִים, אוֹ שְׂאִין לוֹ כְּנָפִים הַחוּפִין¹³³ אֵת רַבּוֹ, וְעֵתִיד לְגַדֵּל אוֹתָן אַחֵר זְמַן כְּשֵׁיגְדִיל - הָרִי זֶה מִתְרָ¹³⁴ מֵעֵתָה¹³⁵.

133) בכת"י תימן: החופות. 134) שם סה, א. 135) כלומר, ואפילו שעכשו אין לו הסימנים.

כד. וּבְדָגִים¹³⁶ שְׁנֵי סִמָּנָיו: סִנְפִיר וְקַשְׁקֶשֶׁת¹³⁷. וְסִנְפִיר הוּא שְׁפּוֹרֵת בּוֹ¹³⁸, וְקַשְׁקֶשֶׁת הִיא הַדְּבוּקָה¹³⁹ בְּכָל גּוּפוֹ. וְכָל שֵׁשׁ לוֹ קַשְׁקֶשֶׁת - יֵשׁ לוֹ סִנְפִיר¹⁴⁰. אֵין לוֹ עֲכָשׁוֹ וּכְשֵׁיגְדִיל וְיֵהִי לוֹ, אוֹ שֵׁשׁ לוֹ קַשְׁקֶשֶׁת כְּשֶׁהוּא בָּיִם וּכְשֵׁיגְדִיל יֵשִׁיר קַשְׁקֶשֶׁת - הָרִי זֶה מִתְרָ¹⁴¹. וְמִי שְׂאִין לוֹ קַשְׁקֶשֶׁת הַחוּפִין אֵת כָּל - מִתְרָ. אֲפֵלוֹ אֵין בּוֹ אֵלָא סִנְפִיר אֶחָד וְקַשְׁקֶשֶׁת אַחַת¹⁴² - הָרִי זֶה מִתְרָ¹⁴³.

136) רבינו שינה כאן את הסדר, והקדים חגבים לדגים כפי שהם סדורים במשנה חולין נט, ששם מקור הדינים שבהלכה זו. 137) ויקרא יא, ט. 138) חולין, שם. 139) במשנה: "קשקשין הקבועים בו". ורבינו כתב: "הדבוקה" במקום "הקבועה", ללמדנו שהקשקש אינה קבועה בגוף, שהרי היא נקלפת ביד או בכלי, אבל אם היא קבועה שאינה נקלפת מעור הדג, אינה קשקשת (מגייד-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ח' מנחם-אב - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְכַזֵּית. אֲכַל אֶבֶר שְׁלֹם מִן הַשֶּׁרֶץ אַחַר שְׁמַת - אֵינוֹ לֹקֵה עַד שְׁיִהְיֶה בּוֹ כַּעֲדָשָׁה.

22) והטעם, שבמיתתן הם מטמאים לכן שיעור אכילתן כעדשה, משום שהוקשה לטומאה, אבל בחייהן אינם מטמאים ולפיכך שיעור אכילתם בכזית בכל איסורי אכילות שבתורה. 23) ואף על פי שאברים מטמאים בכל שהוא: "האברים אין להן שיעור אבר מן השרץ כברייתו", אין לוקין על אכילתו בכל שהוא, שלא אמרו "שיעור אכילתו כשיעור טומאתו" אלא כבעדשה, שזהו חידוש בשרץ, אבל טומאת האברים בכל שהוא, אינה נבדלת בשרצים משאר הטומאות, שכל הטומאות אבריהן מטמאין בכל שהן, אין אנו אומרים באברים שיעור אכילתן כשיעור טומאתן, והשיעור כבעדשה, גם באברים שלמים בעינו עומד. ולמה כבעדשה ולא בכזית? מפני שאין מתקבל על הדעת, שאבר שלם שיעורו גדול יותר מחתיכת אבר.

ט. דם שִׁמְנֵה שְׂרָצִים וּבִשְׂרֹן - מִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה. וְהוּא שְׁיִהְיֶה הַדָּם מְחַבֵּר לְבִשְׂרֹן. וְכֵן דָּם הַנְּחֹשׁׁט מִצְטָרֵף לְבִשְׂרֹן לְכַזֵּית וְלֹקֵה עֲלָיו, לְפִי שְׁאִין בִּשְׂרֹן חֲלוֹק מְדָמוֹ. וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ מְטַמֵּא. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בּוֹ מְשָׂאָר שְׂרָצִים שְׁאִינָן מְטַמְּאִין.²⁵

24) שהוא מן השרצים ששיעורם בכזית. 25) "ואין לך בכל השרצים מה שמתמא במותו חוץ משמונת המינין המפורשין בתורה". אבל אסורים באכילה ושיעורם בכזית, ואין דמן חלוק מבשרן ולפיכך מצטרפין.

י. דם שְׂרָצִים שֶׁפָּרַשׁ, וְכִנְסוּ וְאָכְלוּ - לֹקֵה עֲלָיו בְּכַזֵּית.²⁶ וְהוּא שְׁפִתְרוֹ בּוֹ מְשֹׁם אוֹכֵל שְׂרָץ; אֲבָל אִם הִתְרוֹ בּוֹ מְשֹׁם אוֹכֵל דָּם - פְּטוּר.²⁷ שְׁאִין חִיבִין אֲלָא עַל דָּם בְּהִמָּה חִיָּה וְעוֹף.

26) אפילו בשמונה שרצים ששיעורן כבעדשה. 27) לא כרת ולא מלקות.

יא. כֹּל הַשְּׂעוּרִין וּמְחַלְקוֹתֵם²⁸ - הִלְכָה לְמִשְׁהָ מְסִינֵי.

28) כלומר, החילוקים שיש בשיעורים, כגון אלה שנאמרו למעלה: זה בכזית וזה כבעדשה.

יב. הָאוֹכֵל פְּזִית מִשְׂרֵץ הַמַּיִם - לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה. שְׁנֵאמַר: אֵל תִּשְׁקְצוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּכֹל הַשֶּׁרֶץ הַשֶּׁרֶץ וְלֹא תִשְׁמְאוּ בָהֶם; הֲרִי כָּלֵל בְּלֹא זֶה שְׂרֵץ הָאָרֶץ וְשְׂרֵץ הָעוֹף וְשְׂרֵץ הַמַּיִם. אֵי זֶהוּ שְׂרֵץ הַמַּיִם? אֵלוֹ הַבְּרִיּוֹת הַקְּטָנוֹת, כְּמוֹ הַתּוֹלְעִים וְהַעֲלֻקָּה שְׂבָמִים, וְהַבְּרִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּיָתֵר, שֶׁהֵן חַיּוֹת הַיָּם. כָּלָּו שֶׁל דָּבָר: כֹּל שְׁאִינוֹ בְּצוּרַת הַדְּגָיִם, לֹא דָג טָמֵא וְלֹא דָג טְהוֹר, כְּגוֹן כָּלֵב הַמַּיִם וְהַדְּלָפוֹן.²⁹ וְהַצְּפָרְדֵּעַ וְכִיּוּצָא בָהֶן.

29) "דגים יש ביים שחציין צורת אדם וחציין צורת דג".

בבהמה, חיה ועוף טהורים. וגם איסור נבלה אינו אלא במינים טהורים. 14) ה"לאו הבא מכלל עשה" שיש בבשר אדם, אינו אותו שלמד ממנו למינים טמאים בראש הלכה א', כי מקרא זה מדבר בבעלי פרסה ואדם אינו מבעלי פרסה, כמו שכתב רבינו בראש הלכה זו, אלא העשה "זאת החיה אשר תאכלו" ואדם נקרא חיה כאמור למעלה. 15) אפילו לא מבעלי פרסה.

ד. הָאוֹכֵל פְּזִית מִבִּשְׂרֵץ עוֹף טָמֵא - לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר: וְאֵת אֵלֶּה תִשְׁקְצוּ מִן הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ. וְהֲרִי עֵבֶר עַל עֲשָׂה, שְׁנֵאמַר: כָּל צְפוּר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ, הֵיא טְמֵאָה - לֹא תֹאכְלוּ. וְכֵן הָאוֹכֵל פְּזִית מְדֻגָּה טָמֵא - לֹקֵה, שְׁנֵאמַר: וְשִׁקְץ יִהְיֶה לְכֶם, מִבִּשְׂרֵץ לֹא תֹאכְלוּ. וְעֵבֶר עַל עֲשָׂה, שְׁנֵאמַר: כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סַנְפִיר וְקִשְׁקִשֹׁת תֹאכְלוּ, מִכֹּל שְׁמֵי שְׁאִין לוֹ סַנְפִיר וְקִשְׁקִשֹׁת - לֹא יֵאָכֵל. הֵיא לְמִדְתָּהּ, שְׁכָל הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא אוֹ בְהִמָּה וְחִיָּה טְמֵאָה אוֹ עוֹף טָמֵא - בְּטַל מִצְוֹת עֲשָׂה וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.

16) רבינו לא הזכיר כאן "מבשר הדג", כמו בבהמה ובעוף, מפני שלא בכל מקום נקרא בשר הדג בשם בשר, בלשון בני אדם.

ה. חֲגַב טָמֵא - הֲרִי הוּא בְּכֹל שְׂרֵץ הָעוֹף, וְהָאוֹכֵל פְּזִית¹⁷ מִשְׂרֵץ הָעוֹף - לֹקֵה, שְׁנֵאמַר: כֹּל¹⁸ שְׂרֵץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לְכֶם לֹא יֵאָכְלוּ. וְאֵי זֶהוּ שְׂרֵץ הָעוֹף? כְּגוֹן זְבוּב אוֹ יְתוּשׁ וְצִרְעָה וְדַבְּרוּרָה וְכִיּוּצָא בָהֶן.

17) גם כאן בחגב לא הזכיר רבינו מבשר שרץ העוף, כי חגבים לא נקראו בשם בשר. 18) בספר ויקרא לא נזכר לאו על שרץ העוף, אלא בספר דברים בלבד.

ו. הָאוֹכֵל פְּזִית מִשְׂרֵץ הָאָרֶץ - לֹקֵה, שְׁנֵאמַר: וְכֹל הַשֶּׁרֶץ הַשֶּׁרֶץ עַל הָאָרֶץ שִׁקְץ הוּא לֹא יֵאָכֵל. וְאֵי זֶהוּ שְׂרֵץ הָאָרֶץ? כְּגוֹן נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים וְחַפְזוֹשִׁית וְנִדְלָל¹⁹ וְכִיּוּצָא בָהֶן.

19) בלשון הפסוק: מרבה רגלים.

ז. וְשִׁמְנֵה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן: הַחֹלֵד וְהַעֲכָבֵר וְהַעֲבֹב וְהַאֲנָקָה וְהַפַּח וְהַלְטָאָה וְהַחֲמֹט וְהַתְּנַשְׁמַת, הָאוֹכֵל מִבִּשְׂרֵץ²⁰ כַּעֲדָשָׁה - לֹקֵה. שְׂעוֹר אֲכִילְתָּן פֶּשְׁעוֹר טְמֵאָתוֹ. וְכֹלֵם מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה בְּכַעֲדָשָׁה.²¹

20) לאחר מיתתן. 21) שאם יש בין כולם ביחד כעדשה - האוכל מהם לוקה.

ח. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׂאֵל מִהֵן אַחַר מִיתָתָן²²; אֲבָל הַחוֹתָף אֶבֶר מִן הַחַי מִן אַחַד מִהֵן וְאָכְלוּ - אֵינוֹ לֹקֵה עֲלָיו עַד שְׁיִהְיֶה בּוֹ פְּזִית בִּשְׂרֹן.²³ וְכֹלֵן מִצְטָרְפִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשתותן עם המים. שנאמר: וכל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אתם תאכלו. כלומר: במים ובימים ובנחלים הוא שאתה אוכל את שיש לו ואין אתה אוכל את שאין לו; אבל בפלים, בין שיש לו בין שאין לו - מתר.

37) "קוקיאני אסיר", כלומר תולעים. ואסורים מפני שאינם מתהווים ממנו אלא נכנסו לו דרך נחיריו מן החוץ. 38) שבוודאי דרך הנחירים נכנסה. 39) מפני שנתהוו בבשר אחר מיתה, ואסורות מפני שבהמה ניתרת באכילה בשחיטה וכל דבר חי שיצא ממנה אפילו לאחר מיתה אסור כיוון שאי אפשר לו בשחיטה. 40) אם התולעת עודנה מחוברת בהם, אבל אם פירשה מהחתיכה - אסורה.

יח. שרץ המים הנברא בבורות ובשיחין ובמערות, הואיל ואינן מים נובעין והרי הן עצורים⁴¹ - הרי הן במים שבפלים ומתר. ושוחה ושוחה ואינו נמנע, ואף על פי שפולע בשעת שתיה מאותן השרצים הדקים.

41) מכונסים. אבל אם אינם עצורים, כגון חרצים ונעיצין של מים הנמשכים, דינם כימים, אף על פי שאינן נובעין.

יט. במה דברים אמורים? שלא פָּרְשׁוּ מִמָּקוֹם בְּרִיתָן; אבל אם פָּרַשׁ הַשָּׂרֵץ, אף על פי שחזר לתוף הפלי או לתוף הבור - אסור. פָּרַשׁ לְדַפְנֵי הַחֲבִית וְחָזַר וְנָפַל לְתוֹף הַמַּיִם או לְתוֹף הַשָּׂכָר - מִתְּרָם⁴². וכן אם פָּרַשׁ לְדַפְנֵי הַבּוֹר או הַמַּעְרָה וְחָזַר לַמַּיִם - מִתְּרָם.

42) "היינו רביתיה", כלומר כך הוא גדל, זה מקום גידולן, ודרכו לפרוש לדפני הכלי או הבור ולחזור למים ולפיכך אף על פי שפירש לדופן אין בכך כלום. ואם פירש לאחורי הכלי או על שפת הבור בחוץ, אסור שאינו מקום גידולו.

כ. המסגן את היין או את החמץ או את השכר, ואכל את היבחושים או את היתושין והתולעות שפגן - לוקה משום שרץ המים⁴³ או משום שרץ העוף ושרץ המים⁴⁴. אפלו חזרו לקלי אחר שסגנו, שהרי פָּרְשׁוּ מִמָּקוֹם בְּרִיתָן⁴⁵. אבל אם לא סגנו - שוחה ואינו נמנע, כמו שפָּרְשָׁנוּ.

43) ביבחושים. 44) ביתושים, שהוא גם שרץ העוף. ומכיוון שהתהווה במים לוקה גם משום שרץ המים. 45) כלומר, אין לחשוש שאולי פירשו.

כא. זה שאמרנו בפרק זה האוכל פזית - בפֶּשֶׁאֵל פְּזִית מִבְּרִיה גְּדוּלָה, או שצָרַף מֵעַט מִבְּרִיה זו וּמֵעַט מִבְּרִיה זו שְׂבִמְיָנָה⁴⁶ עד שִׁיאֲכַל פְּזִית; אבל האוכל בְּרִיה טְמֵאָה בְּפָנָי עֲצָמָה פְּלָה - הרי זה לוקה מן התורה, ואפלו היתה פחותה מן התרדל⁴⁷. בין שאכלה מתה⁴⁸ בין שאכלה חיה. ואפלו סרחה הבריה⁴⁹ ונשתנית צורתה⁵⁰, הואיל ואכלה פלה - לוקה.

יג. אלו המינין שנבראין באשפות ובגופי הנבלות, כגון רמה ותולעה וכיוצא בהן, שאינן נבראין מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהן - הן הנקראין רומש על הארץ. והאוכל מהן פזית - לוקה, שנאמר: ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ, ואף על פי שאין פָּרִין ורְבִיין. אבל השרץ השורץ על הארץ הוא שפָּרַה וְרָבָה מְזַכֵּר וְנִקְבָּה.

יד. אלו המינין הנבראין בפרות ובמאכלות: אם פָּרְשׁוּ וַיֵּצְאוּ לָאָרֶץ³⁰, אף על פי שחזרו לתוף האכל, מי שאכל מהן פזית - לוקה; שנאמר: לכל השרץ השורץ על הארץ - לאסור אלו שפָּרְשׁוּ לָאָרֶץ. אבל אם לא פָּרְשׁוּ - מתר לאכל הפרי והתולעת שבתוכו.

30) לאו דווקא "לארץ", הוא הדין אם עלתה וריחשה על הפרי.

טו. במה דברים אמורים? שהתליע האכל אחר שנעקר מן הארץ; אבל אם התליע והוא מחבר - אותה התולעת אסורה כאלו פָּרְשָׁה לָאָרֶץ, שעל הארץ נבראת, ולוקין עליה³¹. ואם ספק - אסורה³². לפיכך, פל מיני פרות שדרכן להתליע כשהן מחברין - לא יאכל עד שיבדק הפרי מתוכו, שמא יש בו תולעת³³. ואם שהה הפרי אחר שנעקר שנים עשר חדש - אוכל בלא בדיקה; שאין תולעת שבו מתקיימת³⁴ שנים עשר חדש.

31) משום הלאו של השרץ השורץ על הארץ. 32) ככל ספק של איסורי תורה. 33) ואם יש בו אסור מספק. 34) הני תמרי דכדא (שהתליעו) לבתר תריסר ירחי שתא שריין (אחרי שעברו עליהן י"ב חודש - מותרין).

טז. פָּרְשׁוּ לְאוֹר וְלֹא נִגְעוּ לָאָרֶץ³⁵, או שפָּרְשׁוּ מִקְצָתָן לָאָרֶץ, או שפָּרְשׁוּ אַחַר שְׂמֵתוֹ, או שִׁנְמַצְאָת תולעת על הגרעינה מבפנים, או וַיֵּצְאוּ מִתּוֹף הָאֲכָל לְתוֹף אַחַר - פל אלו אסורין מספק, ואין לוקין עליהן³⁶.

35) כלומר, שלפני שהגיעו לארץ קלטה בפיו לבולעה. 36) שאין מלקות בספק. וכל הדינים בהלכה זו נאמרו בהתליעו בתלוש, אבל אם התליעו במחובר פסק רבינו שאפילו לא פירשה התולעת - אסורה.

יז. תולעת³⁷ הנמצאת במעי הדגים ובמח שבראש הבהמה³⁸ והנמצאת בפֶּשֶׁר³⁹ - אסורה. אבל דג מליח שהתליע - הרי התולעת שבו מתרת⁴⁰; שהן כפרות שהתליעו אחר שנעקרו מן הארץ, שמתר לאכלן פלן פאחת בתולעת שבתוכן. וכן המים שבפלים שהשריצו - הרי אותן שרצים מתר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נבלת הטמאים, כלומר שרצים, משום אל תשקצו את נפשותיכם.

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) יבאר מאכל היוצא מן האסור אם הוא אסור; ומה טעם לדבש דבורים וצרעים שהוא מותר; חלב האדם אם מותר לאכול או לינק אותו מהשדיים; חלב וביצים הבאים מהטמאה; וביצת עוף טהור שנמצא עליו קורט דם; ודין אפרוח שנולד מביצת טריפה; גבינה וחמאה של גויים וסימני ביצים; וציר דגים טמאים; גוי שהביא חביות פתוחות של ציר ודג טהור באחת מהם.

א. פֶּל מֵאֶכָּל הַיּוֹצֵא מִמֵּינֵי מִן הַמֵּינֵי הָאֲסוּרִין שְׁלוּקִין² עַל אֲכִילָתָן - הָרִי אוֹתוֹ הַמֵּאֶכָּל אֲסוּר בְּאֲכִילָה מִן הַתּוֹרָה. כְּגוֹן חֶלֶב בְּהֵמָה וְחֵיהּ הַטְּמָאִים וּבִיצֵי עוֹף וְדָג הַטְּמָאִים. שְׁנָאֵמַר: וְאֵת בֵּית הַיַּעֲנָה - זֶה בִּיצָתָהּ. וְהוּא הַדִּין לְכָל הָאֲסוּרִים פְּעֻעָה⁴, וּלְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לַבִּיצָה.

2) כלומר, איסורי לאו ולא איסורי 'עשה'. 3) כוונת רבינו היא שהדין "שכל היוצא מן הטמא טמא" אנו למדים מפסוק זה. 4) שמתמצאים מתוך הגוף.

ב. חֶלֶב הָאָדָם מִתֵּר בְּאֲכִילָה, אֵף עַל פִּי שֶׁבִּשַׁר הָאָדָם אֲסוּר בְּאֲכִילָה, וְכִבֵּר בְּאֲרֻנֹּי⁵ שֶׁהוּא בַּעֲשָׂה⁶.

5) למעלה פרק ב הלכה ג. 6) ובאיסור 'עשה' אין הכלל: "שכל היוצא מן הטמא טמא" כמבואר בהלכה הקודמת.

ג. דְּבֶשׂ דְּבוֹרִים⁷ וְדְבֶשׂ צְרָעִים - מִתֵּר, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ מִתְמַצֵּית גּוֹפֵן, אֶלָּא פּוֹנְסִין אוֹתוֹ מִן הַעֲשׂוּבִים בְּתוֹךְ פִּיהֶן וּמְקִיאִין אוֹתוֹ בַּפִּי, כְּדִי שְׂמִימָצְאוּ אוֹתוֹ לְאֶכָּל מִמֶּנּוּ בִּימֹת הַגִּשְׁמִים.

7) כסתם משנה, מכשירין פרק ו, ולא כר' יעקב בכורות ז.

ד. אֵף עַל פִּי שֶׁחֶלֶב אָדָם מִתֵּר, אֲסוּר חֲכָמִים לְגַדּוֹל לִינֵק אוֹתוֹ מִן הַשְּׂדִים, אֶלָּא חוֹלְבֵת אִשָּׁה לְתוֹךְ הַפִּלִי וְשׂוֹתָהּ. וְגַדּוֹל שְׂנֵיק מִן הַשֵּׁד - פְּיוֹנֵק שְׂרִץ⁸, וּמִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת.

8) לפיכך מכין אותו מכת מרדות.

ה. יוֹנֵק תֵּינוֹק וְהוֹלֵךְ אֶפְלוֹ אֲרִבַּע אוֹ חֲמֵשׁ שָׁנִים. וְאִם גְּמָלוּהוּ וּפְרַשׁ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יֶתֶר, מִחֲמַת בְּרִי⁹ לֹא מִחֲמַת חֲלִיוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְיוֹנֵק. וְהוּא שְׂגֻמָּלוּהוּ אַחֵר עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה חֳדָשׁ; אֲבָל בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אֶפְלוֹ גְּמָלוּהוּ חֳדָשׁ אוֹ שְׁנָיִם - מִתֵּר לְחִזּוֹר וְלִינֵק עַד סוֹף עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה חֳדָשׁ¹⁰.

9) כשהוא בריא. 10) כלומר, שאם לא פירש כלל, יונק והולך עד ארבע שנים. אבל אם פירש תוך ארבעה ועשרים חודש, אף-על-פי שמתר לחזור ולינק, יונק והולך רק עד סוף כ"ד חודש ולא יותר.

46) כלומר משם אחד, שאסורים בלאו אחד "כל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין" אבל שני מינים אינם מצטרפים לכזית. 47) כלומר, בכמות קטנה ביותר, כל שהוא. 48) "טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא". 49) אולם היא עוד ראוייה לאכילת אדם, אבל אם סרחה עד כדי כך שאינה ראוייה כבר לאכילת אדם, פטור כמבואר להלן פרק י"ד הלכה י"א "שאכל אוכל האסור אחר שהסתיח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור". 50) נשתנית, אבל לא נתרסקה.

כב. נִמְלָה שֶׁחֶסְרָה אֶפְלוֹ אַחַת מִרְגְּלֶיהָ - אֵינוֹ לוֹקֵה עָלֶיהָ⁵¹ אֶלָּא בְּכִזִּיתָ. לְפִיכָךְ⁵², הָאוֹכֵל זָכוּב שְׁלֹם אוֹ יִתּוּשׁ שְׁלֹם, בֵּין חֵי וּבֵין מַת - לוֹקֵה מִשּׁוּם שְׂרִץ הָעוֹף.

51) בעיני בגמרא: אם חשוכה ברייה או לא, ולא נפשטה, ועל ספק אין לוקים. 52) מכיוון שלוקים על אכילת ברייה שלימה כל שהיא.

כג. הָרִי שֶׁהֵיחָה הַפְּרִיָה מִשְׂרִץ הָעוֹף וּמִשְׂרִץ הַמַּיִם וּמִשְׂרִץ הָאֲרִץ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לָהּ פְּנִפִּים⁵³, וְהִיא מְהַלֶּכֶת עַל הָאֲרִץ פֶּשְׁאָר שְׂרָצִים⁵⁴, וְהֵיחָה רֶבֶה בְּמַיִם⁵⁵, וְאֶכְלָה - לוֹקֵה שְׁלֹשׁ מְלָקִיּוֹת⁵⁶. וְאִם הֵיחָה יֵתֵר עַל זֶה מִן הַמֵּינֵי שֶׁנִּבְרְאוּ בַּפְּרוֹת - לוֹקֵה עָלֶיהָ אַרְבַּע מְלָקִיּוֹת⁵⁷. וְאִם הֵיחָה מִן הַמֵּינֵי שֶׁפְּרִין וְרִבִּין - לוֹקֵה חֲמֵשׁ. וְאִם הֵיחָה מְקַלֵּל עוֹף טְמֵא יֵתֵר עַל הַיּוֹתֵה מִשְׂרִץ הָעוֹף - לוֹקֵה עָלֶיהָ שֵׁשׁ מְלָקִיּוֹת: מִשּׁוּם עוֹף טְמֵא, וּמִשּׁוּם שְׂרִץ הָעוֹף, וּמִשּׁוּם שְׂרִץ הָאֲרִץ, וּמִשּׁוּם שְׂרִץ הַמַּיִם, וּמִשּׁוּם רִמְשׁ עַל הָאֲרִץ, וּמִשּׁוּם תּוֹלַעַת הַפְּרוֹת. בֵּין שֶׁאֶכְלָה בְּלֵה בֵּין שֶׁאֶכָּל מִמֶּנָּה כִּזִּיתָ. לְפִיכָךְ, הָאוֹכֵל נִמְלָה הַפּוֹרְחַת הַגְּדֻלָּה בְּמַיִם - לוֹקֵה חֲמֵשׁ מְלָקִיּוֹת.

53) ופורחת ויש בה לאו שרץ העוף. 54) ההולכים על הארץ, ולכן היא נכללת בלאו "בכל השרץ השורץ על הארץ". 55) שנוסף בה לאו של שרץ המים. 56) מלקות לכל לאו ולא. 57) "אכל פוטיא לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, צרעה לוקה שש". דעת רבינו שאם יש בדבר אחד כמה לאווין אינו לוקה אלא אחת ולכן הוא מבאר כאן טעם ריבוי המלקיות מפני שבריות אלו יש בהן תכונות שונות ועל ידן הן נכללות בכל אלה המינים והאוכלן לוקה על כל הלאווין ואין זה דומה כלל למקרה של לאווין הרבה על איסור אחד ולפיכך הדגיש כאן את התכונות השונות.

כד. רִסְקָה⁵⁸ נְמָלִים וְהִבִּיא אַחַת שְׁלֵמָה וְצִרְפָּה לְאֵלוֹ שְׁנַתְרַסְקוּ וְנַעֲשָׂה הַפֶּל כִּזִּית וְאֶכְלוּ - לוֹקֵה שֵׁשׁ מְלָקִיּוֹת: חֲמֵשׁ - מִשּׁוּם הַנְּמָלָה הָאֶחָת, וְאַחַת - מִשּׁוּם כִּזִּית מְנַבֶּלֶת הַטְּמָאִים⁵⁹.

58) דכיוון שריסקם ביטלם מתורת ברייה ואין לה דין של אוכל נמלה שלימה. 59) ולא משום לאו "לא תאכלו כל נבלה", כי לאו זה מדבר במיני טהורים. וכאן לוקה משום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָסוּר עַל פִּי שְׁחָלֵב בְּהֵמָה טְמֵאָה וּבִיּוֹצֵי עוֹף טְמֵא אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה - אֵין לּוֹקִין עֲלֵיהֶם¹¹; שְׁנֵאמַר: מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ - עַל הַבְּשָׂר הוּא לּוֹקָה, וְאֵינוּ לּוֹקָה עַל הַבֵּיצָה וְעַל הַחֵלֶב. וְהָרִי הָאוֹכֵל אוֹתָן - כְּאוֹכֵל חֲצִי שְׂעוּר¹², שֶׁהוּא אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה וְאֵינוּ לּוֹקָה, אֲבָל מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת¹³.

23) ודוקא כשיצא לאויר העולם, וכל עוד שלא יצא לאויר העולם - אסור מדברי סופרים משום שרץ, כמבואר למעלה הלכה ח. (24) כמבואר למעלה הלכה א.

י. אֲפֻרוֹחַ שְׁנוּלָד מִבֵּיצַת טְרֵפָה - מִתֵּר, שְׂאִין מִינוּ טְמֵא²⁵. הֵיךְ הָעוֹף סִפֵּק טְרֵפָה, כָּל הַבֵּיצִים שֶׁתִּלְד בְּעֶרְמָה רֵאשׁוֹנָה²⁶ - מִשְׁהִיִּן אוֹתָן²⁷: אִם טְעֵנָה עֶרְמָה שְׁנִיָּה²⁸ וְהִתְחִילָה לִילֵד - הִתְרוּ הָרֵאשׁוֹנוֹת, שְׂאִם הֵיחָה טְרֵפָה - לֹא הֵיחָה יוֹלְדֵת עוֹד²⁹; וְאִם לֹא יִלְדָה - הָרִי הֵן אֲסוּרוֹת.

25) רבינו לא התכוון כאן לנמק למה האפרוח מותר, אף-על-פי שבא מביצת טריפה, כי לזה ניתן נימוק אחר בגמרא שם, אלא כוונתו לומר מה בין אפרוח מביצת טריפה לאפרוח מביצת טמאה. (26) בטעינה ראשונה, כלומר אותן הביצים שהיו במעיה בשעה שנולד בה ספק טריפות. אחרי שגמרה להטיל כל הביצים של הטעינה הראשונה. (27) וזמן השהיה עשרים ואחד יום, שזה זמן עיבורה של התרנגולת. (29) "טריפה אינה יולדת" כלומר, אינה מתעברת ויולדת, אבל יולדת היא מה שעיברה לפני שנטרפה.

יב. חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה אֵינוּ נִקְפָּה וְעוֹמֵד בְּחֵלֶב הִטְהוּרָה. וְאִם נִתְעַרְב חֵלֶב טְמֵאָה בְּחֵלֶב בְּהֵמָה טְהוּרָה, כְּשֶׁתַּעֲמִיד אוֹתוֹ - יַעֲמֵד חֵלֶב הִטְהוּרָה, וַיֵּצֵא חֵלֶב הַטְּמֵאָה עִם הַקּוֹם שֶׁל גְּבִינָה.

יג. וּמִפְּנֵי זֶה יִתֵּן הַדִּין: שֶׁכֵּל חֵלֶב הַנִּמְצָא בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת³⁰ - אֲסוּר, שְׂמָא עֲרַב בּוֹ חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וּגְבִינַת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - מִתְּרַת, שְׂאִין חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה מִתְּגַבֵּן. אֲבָל בִּימֵי חֻקֵּי מִשְׁנָה גָּזְרוּ עַל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְאֲסוּרוֹם, מִפְּנֵי שְׂמַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּעוֹר קֶבֶה שֶׁחִיטְתָּן שֶׁהִיא נִבְלָה. וְאִם תֹּאמַר: וְהֲלֹא עוֹר הַקֶּבֶה דָּבָר קָטָן הוּא עַד מֵאֵד בְּחֵלֶב שְׂעֵמֵד בּוֹ, וְלָמָּה לֹא יִבְטַל בְּמַעוּטוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמַּעֲמִיד הַגְּבִינָה, וְהוֹאִיל וְדָבָר הָאֲסוּר הוּא שְׂהַעֲמִיד - הָרִי הַכֹּל אֲסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר³¹.

30) ואין ישראל רואה אם חלבו מבהמה טהורה. 31) להלן פרק ט הלכה טז.

יד. גְּבִינָה שְׂמַעְמִידִין אוֹתָהּ הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בְּעֶשְׂכִּים אוֹ בְּמֵי פְרוֹת, כְּגוֹן שֶׁרָץ הַתְּאֲנִים, וְהָרִי הֵן נִכְרִין בְּגְבִינָה - הוֹרוּ מִקְצֵת הַגְּאֹנִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה. שֶׁכֵּבֶר גָּזְרוּ³² עַל כָּל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, בֵּין שְׂהַעֲמִידוּהָ בְּדָבָר אֲסוּר בֵּין שְׂהַעֲמִידוּהָ בְּדָבָר

11) "אם ריקמה ואכלה, לוקה עליה משום השרץ השרוץ על הארץ", משמע, אבל אם לא ריקמה אף-על-פי שהיא אסורה מביצת טמא - אין לוקין עליה. והוא-הדין כל היוצא מן הטמא שאסור מן התורה, אין שם מלקות. (12) שבא מדרשת כל חלב לא תאכלו, ויש רק אסור מן התורה ואינו לוקה, כן ביצת עוף טמא וחלב בהמה טמאה שבא מדרשת בת היענה אין בהם מלקות אף-על-פי שאיסורם מן התורה. (13) "והאוכל חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות".

14) כיון שהם בגוף הדגים ואין בהם קליפה, הרי הם בשר גמור. (15) כלומר, שעדיין לא פרשו, וגם לא נגמרו. והמלה "לא", מוסכת על שניהם, שאם נגמרו, אינם כבני מעיים ואינו לוקה.

ז. יִרְאָה לִי, שֶׁהָאוֹכֵל בִּיּוֹצֵי דָגִים טְמֵאִים הַנִּמְצָאִים בְּמַעֲיָהֶם - כְּאוֹכֵל קֶרְבֵי דָגִים טְמֵאִים¹⁴, וְלוֹקָה מִן הַתּוֹרָה. וְכֵן בִּיּוֹצֵי הָעוֹף הַטְּמֵא הַתְּלוּיֹת בְּאֲשָׁפוֹל, שְׂעֵדִין לֹא פָּרְשׁוּ וּנְגַמְרוּ¹⁵, הָאוֹכֵל אוֹתָן - לּוֹקָה, כְּאוֹכֵל בְּנֵי מַעֲיִם שְׁלֵהָן.

16) "ריקמה לוקה משום שרץ הארץ". ודעת רבינו שהוא-הדין מביצת עוף טמא, שאם ריקמה לוקה משום שרץ העוף, מכיון שהוא ממין העוף, ואף-על-פי-כן אינו לוקה משום עוף טמא, מפני שטרם הגיע לכלל עוף, ועדיין הוא שרץ, ולכן דינו כזבובים ויתושים, וכמבואר למעלה פרק ב הלכה ה. (17) בגמרא שם מבואר שריקמה אסורה מדרבנן כל זמן שהאפרוח לא יצא לאויר העולם. ולכן חייב מכת מרדות.

ח. בֵּיצַת עוֹף טְמֵא שֶׁהִתְחִיל הָאֲפֻרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ וְאֲכָלָה - לּוֹקָה מִשּׁוּם אוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף¹⁶. אֲבָל בֵּיצַת הָעוֹף טְהוֹר שֶׁהִתְחִיל הָאֲפֻרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ וְאֲכָלָה - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת¹⁷.

16) "ריקמה לוקה משום שרץ הארץ". ודעת רבינו שהוא-הדין מביצת עוף טמא, שאם ריקמה לוקה משום שרץ העוף, מכיון שהוא ממין העוף, ואף-על-פי-כן אינו לוקה משום עוף טמא, מפני שטרם הגיע לכלל עוף, ועדיין הוא שרץ, ולכן דינו כזבובים ויתושים, וכמבואר למעלה פרק ב הלכה ה. (17) בגמרא שם מבואר שריקמה אסורה מדרבנן כל זמן שהאפרוח לא יצא לאויר העולם. ולכן חייב מכת מרדות.

ט. נִמְצָא עֲלֶיהָ קֶרֶט דָּם¹⁸: אִם עַל הַחֵלֶב - זוֹרֵק אֶת הַדָּם¹⁹ וְאוֹכֵל אֶת הַשָּׂאֵר, וְאִם עַל הַחֵלֶמֶן - אֲסוּרָה כְּלָה²⁰. בֵּיצָה הַמּוֹזְרֵת²¹ - הַנֶּפֶשׁ הַיְפָּה²² תֹּאכְלָנָה.

18) טיפת דם. 19) מפני שרק במקום הדם יש קשר הולד, ולא נתפשט בשאר החלקים. 20) שכבר פשט קלקול בכל הביצה. 21) שאינה של זכר אלא התרנגולת "מתחממת בקרקע ויולדת ביצים, ואותן ביצים אין מגדלות אפרוחים". 22) "שאין דעתו קצה בה מחמת מיאוס".

י. אֲפֻרוֹחַ שְׁנוּלָד, אֵף עַל פִּי שְׂלֹא נִתְפַּתְחוּ עֵינָיו - מִתֵּר לְאֲכָלוֹ²³. בְּהֵמָה טְהוּרָה שְׁנוֹטְרָפָה - חֵלְבָהּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ח' מנחם-אב - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) שחלבו לצרכו של ישראל, ומתיירא לערב בו חלב טמא, פן יעמוד ויראה אותו.

המִתָּר, גִּזְרָה מְשֻׁמֵם שְׁמַעְמִידִין³³ אוֹתָהּ בְּדָבָר הָאֶסוּר.

יח. בִּיצָה שְׁשָׁנִי רֵאשִׁיָּהּ פְּדִין אוֹ שְׁשָׁנִי רֵאשִׁיָּהּ חֲדָיִן, אוֹ שְׁהִיָּה חֲלָמוֹן מִבְּחוּץ וְחֲלָבוֹן מִבְּפָנִים - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא בִּיצַת עוֹף טָמֵא. רֵאשִׁיָּה אֶחָד פֶּדַר וְרֵאשִׁיָּה אֶחָד חֹד, וְחֲלָבוֹן מִבְּחוּץ וְחֲלָמוֹן מִבְּפָנִים - אֶפְשָׁר שֶׁהִיא בִּיצַת עוֹף טָמֵא⁴⁴ וְאֶפְשָׁר שֶׁהִיא בִּיצַת עוֹף טָהוֹר. לְפִיכָף שׁוֹאֵל לְצִיד יִשְׂרָאֵל⁴⁵ שְׁמוֹכָרָה: אִם אָמַר לוֹ: שֶׁל עוֹף פְּלוֹנִי הוּא וְעוֹף טָהוֹר הוּא - סוֹמֵךְ עָלָיו; וְאִם אָמַר: שֶׁל עוֹף טָהוֹר, וְלֹא אָמַר לוֹ שְׁמוֹ - אֵינִי סוֹמֵךְ עָלָיו⁴⁶.

32) שהגזירה היתה סתם. 33) בכת"י תימן: "משום שהעמידוה בדבר האסור", וכן הגירסה בהגהות מיימוניות. פירוש הדברים: מפני שנוהגים להעמיד בדבר האסור, גזרו על סתם גבינות גויים, ולא חילקו בין העמידו בדבר אסור או בדבר מותר, ולכן אסורה אפילו במקומות שרובם או כולם מעמידים בהיתר.

טו. הָאוֹכֵל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, אוֹ חֶלֶב שֶׁחֲלָבוּ עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְאֵין יִשְׂרָאֵל רֹאֶהוּ³⁴ - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת³⁵. הַחֲמָאָה שֶׁל עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - מְקַצֶּת הַגְּאוּנִים הַתִּירוּיָהּ; שֶׁהִי לֹא גְזוּרָה עַל הַחֲמָאָה, וְחֶלֶב הַטְּמָאָה אֵינוֹ עוֹמֵד³⁶. וּמְקַצֶּת הַגְּאוּנִים אֶסְרוּהָ, מִפְּנֵי צַחְצוּחֵי חֶלֶב שֶׁיִּשְׂאָר בָּהּ. שֶׁהִי הַקּוֹם שֶׁבַחְמָאָה אֵינוֹ מְעַבְרֵד³⁷ עִם הַחֲמָאָה פְּדֵי שֶׁיִּבְטַל בְּמַעוּטוֹ, וְכָל חֶלֶב שֶׁלֶּהֶן חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׁמָא עֲרֹבוּ בוֹ חֶלֶב בְּהֵמָה טְמָאָה³⁸.

44) שאין סומכין על סימני טהרה אלו, מפני שסימני ביצים אינם מן התורה, והדבר ספק. 45) אבל גוי אינו נאמן, כמבואר בהלכה הסמוכה. 46) כלשון הגמרא: "של עוף פלוני, וטהור הוא". וכן בעוף טהור, אנו מאמינים רק לצייד שבקי בהם ובשמותיהם, כמבואר למעלה פרק א הלכה טו. וכתב הראב"ד, שאם הוא מוחזק בנאמנות לוקחים ממנו אפילו בסתם. ונראה שגם דעת רבינו כך, כפי שכתב בפירוש גבי ביצי דגים בהלכה כ.

34) שחלבו מבהמה טהורה. 35) ככל העובר על איסורי חכמים. 36) וצחצוחי (טיפות זעירות) חלב טמא שנשארו בה, אינם אוסרים. שהמה בטלים במיעוטם כשאר איסורים שבטלים בששים, שהרי חלב זה אינו מעמיד. 37) כלומר שהאיסור, היינו הקום, ניכר - אלא שאי אפשר לברור אותו ולסלקו מן החמאה, לפיכך אינו בטל. 38) כמבואר למעלה הלכה יג.

יט. לְפִיכָף אֵין לוֹקְחִים בִּיצִים מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, אֲלֵא אִם הָיָה מְכִיר אוֹתָן⁴⁷ וְיָשׁ לוֹ בְּהֵן טְבִיעוֹת עֵין שֶׁהֵן בִּיצֵי עוֹף פְּלוֹנִי הַטָּהוֹר. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שְׁמָא הֵן בִּיצֵי טְרֵפָה אוֹ בִּיצֵי נִבְלָה. וְאֵין לוֹקְחִין מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בִּיצָה טְרוּפָה⁴⁸ פְּלֵל.

טז. יִרְאֶה לִי, שְׁאֵם לֶקַח חֲמָאָה מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וּבִשְׁלָה עַד שֶׁחֲלָבוּ לָהֶן צַחְצוּחֵי חֶלֶב³⁹ - הָרִי זוֹ מְתַרְתֵּן⁴⁰. שְׁאֵם תֹּאמַר: נִתְעַרְבוּ עִמָּה וְנִתְבַּשְׁלוּ כֶּלֶן - בְּטָלוּ בְּמַעוּטָם. אֲבָל הַחֲמָאָה שֶׁבַשְׁלוּ אוֹתָהּ עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - אֶסְרוּהָ מְשֻׁמֵם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁴¹, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר⁴².

47) וכמבואר בהלכה הקודמת, שרק ישראל שאינו מוחזק בכשרות נאמן, אם אומר של עוף פלוני וטהור הוא, אבל לא גוי. ועכשיו לוקחים ביצים מן הגויים אף-על-פי שאינו אומר של עוף פלוני הוא, שסומכים אנו על רוב ביצים המצויים בינינו שהן של עופות טהורים (הגהות מיימוני). 48) ואפילו אם הוא מכיר שהן ממין עוף טהור, מפני שאנו חוששין שמא היא ביצת טריפה, וישראל מכרה לו, כמבואר שם בגמרא.

39) שניתכו על-ידי האש. 40) כלומר, אפילו לשיטת האוסרין חמאה של גוי, מותר אפילו לכתחילה, שהרי יש כאן הרבה ספיקות. שמא לא היה חלב טמא כלל. ואם תמצא לומר שנתערב, שמא לא נשאר כלום. ואם תמצא לומר נשאר, שמא בתחלת הבישול ניתך על-ידי אש, ולפיכך אין לאסור משום מבטל איסור. ובכלל אין לאסור משום מבטל מלכתחילה, שהרי כוונתו בבישולה שיוכתו הצחצוחים ולא ישארו בה כלל. 41) פליטת איסור מהכלי של הגוי. 42) להלן פרק יז הלכה ב. שסתם כלי גוי הם בני יומן, והבלועה שבהם אינה פוגמת את התבשיל.

כ. בִּיצֵי דָגִים - סִימְנֵיהֶם פְּסִימְנֵי בִּיצֵי הָעוֹף. אִם הָיָה שְׁנֵי רֵאשִׁיָּהּ פְּדִין אוֹ חֲדָיִן - טְמָאָה. אֶחָד פֶּדַר וְאֶחָד חֹד - שׁוֹאֵל לְיִשְׂרָאֵלִי הַמוֹכֵר⁴⁹: אִם אָמַר לוֹ: אֲנִי מְלַחְתִּים⁵⁰ וְהוֹצֵאתִים מִדֶּג טָהוֹר - אוֹכֵל עַל פִּי⁵¹; וְאִם אָמַר לוֹ: טָהוֹרִין הֵם - אֵינוֹ נֶאֱמָר⁵², אֲלֵא אִם בֵּן הָיָה אָדָם שֶׁהִחֲזִק בְּכִשְׁרוֹת.

יז. יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּשְׁבַּח בְּצַד הָעֵדֶר שֶׁל נְכָרִי, וְבֵא הַנְּכָרִי וְהֵבִיא לוֹ חֶלֶב מִן הָעֵדֶר⁴³, אִף עַל פִּי שֵׁיֶשׁ בְּעֵדֶר בְּהֵמָה טְמָאָה - הָרִי זֶה מְתָר, וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא רֵאֶה אוֹתוֹ חוֹלֵב. וְהוּא שֶׁיִּכּוֹל לְרֹאוֹתוֹ כִּשְׁהוּא חוֹלֵב כְּשֵׁיֶעֱמֵד; שֶׁהַנְּכָרִי מִתְנַרֵּא לְחֶלֶב מִן הַטְּמָאָה, שְׁמָא יַעֲמֵד וְיִרְאֶה אוֹתוֹ.

49) שגוי אינו נאמן בעדותו. 50) ובעוף, די אם הוא אומר של עוף פלוני. והטעם, שהדגים המלוחים באים ממרחק, ואולי נשמטו הביצים האלו מדג טמא, לפיכך צריך לומר אני מלחתים. 51) אם הוא אינו חשוד ואינו מוחזק בכשרות, אבל אם הוא חשוד למכור טמא בטהור - אינו נאמן, מכיון שהוא נוגע בדבר. 52) מפני שעל סימנים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ח' מנחם-אב - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. ואם הטרפה שלא מתה אסורה, יכול אם פא זאב וגרר הגדי ברגלו²⁶ או בזנבו או באזנו, ורדף אדם והצילו מפיו, והיה אסור, שהרי נטרף? תלמוד לומר: וכשר בשדה טרפה וגומר לפלג תשלכון אתו - עד שיעשה אותה בשר הראויה²⁷ לפלג. הא למדת, שהטרפה האמורה בתורה היא שטרפה אותה חית היער ושברה אותה ונטת למות ועדין לא מתה. אף על פי שקדם ושחטה קדם שתמות - הרי זו אסורה משום טרפה, הואיל ואי אפשר שתחיה ממכה זו הבאה עליה.

26 כלומר, שלא דרסה בידו, שאם דרסה, הרי היא דרוסת זאב בדקה, שהיא טריפה. (27 בדפוס רומי ר"מ: הראוי.

ח. נמצאת למד: שהתורה אסרה המתה, והיא הנבלה, ואסרה הנוטה למות מחמת מכותיה ואף על פי שעדין לא מתה, והיא הטרפה. וכשם שלא תחלק במיתה בין מתה מחמת עצמה, בין שנפלה ומתה, בין שחנקתה עד שמתה, בין שדרסתה חיה והתגתה; כן לא תחלק בנוטה למות בין שטרפתה חיה ושברתה, בין שנפלה מן הגג ונשתברו רב צלעותיה, בין שנפלה ונתרסקו איבריה, בין שזרק בה חץ ונשב לבה או ראתה, בין שבא לה חלי מחמת עצמה ונשב לבה או ראתה או שבר רב צלעותיה וכיוצא בהן. הואיל והיא נוטה למות מכל מקום - הרי זו טרפה, בין שהיה הגורם בידי בשר ודם בין שהיה בידי שמים. אם כן, למה נאמר בתורה טרפה²⁸ דבר הכתוב בהנה²⁹. שאם לא תאמר כן³⁰, לא תאסר אלא אותה שנטרפה בשדה, אבל אם נטרפה בחצר - לא תאסר. הא למדת, שאין הכתוב מדבר אלא בהנה³¹.

28 שמשמעה שנטרפה בידי חיה. (29 דבר המצוי ורגיל. 30 אלא שהכל דוקא לפי מה שנכתב. 31 מכילתא משפטים פרשה ב.

ט. וענין הכתוב³²: שהנוטה למות מחמת מכותיה³³ ואי אפשר לה לחיות³⁴ מחמת מכה זו - אסורה. מפאן אמרו חכמים³⁵: זה הפלל: כל שאין כמותה חיה³⁶ - טרפה. ובהלכות שחיטה³⁷ יתבאר אי זה חלי עושה אותה טרפה ואי זה חלי אין עושה אותה טרפה.

32 "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו". (33 או מחמת חולי, כמבואר בהלכה הקודמת. 34 שנים עשר חודש, כמבואר בפ"א מהל' שחיטה ה"א. 35 חולין מב, א. 36 "שלקתה מכה שאין בהמה לקויה דוגמתה ראויה לחיות" (רש"י). 37 פ"י ה"ט.

י. וכן החותף בשר מן החי מן הטהורים³⁸ - הרי

פזית⁹. ואף על פי שאין בכלו בשר פזית, הואיל ויש בכלו פזית¹⁰ - חיב עליו משום נבלה.

(8 חולין קב, ב: "אכל צפור טהורה בחייה, בכל שהוא". ורבינו מפרש שהוא חייב משום נבילה ולא משום אבר מן החי (מגיד-משנה). [אבל בגמרא שם נראה ללא כל ספק, שלוקה משום אבר מן החי. ונלאו כל המפרשים למצוא ישוב מלא לדברי רבינו, ובהגהות ה'חזון איש' שנספחו לרמב"ן הוצאת "אל המקורות", כתב שטעות-סופר היא, וצריך לומר: משום אבר מן החין. וראה שם ברש"י. 9 שם: "במיתתה בכזית". 10 שם: "במשהו בשר גידין ועצמות", כלומר, שגידים ועצמות משלימין לכזית.

ד. האוכל פזית מבשר נפל¹¹ בהמה טהורה - לוקה משום אוכל נבלה¹². ואסור לאכל¹³ מן הבהמה שנולדה עד ליל שמיני¹⁴; שפל שלא שהה שמונה ימים בבהמה - הרי זה כנפל¹⁵. ואין לוקין עליו¹⁶. ואם נודע לו שפלו לו חדשיו¹⁷ בכטן ואחר כך נולד, שהן תשעה חדשים לבהמה גסה וחמשה לדרקה¹⁸ - הרי זה מתר ביום שנולד.

(11 ואפילו אם הוא חי. 12 שנפל חשוב כמת (שבת קלו.). 13 חולין קלח, ב. 14 שם קלו, א. ומשנכנס ליל שמיני מותר לאוכלה, ואין צריך לחכות שמונה ימים שלמים (מגיד-משנה). 15 כלומר, ספק נפל (שם קלה, א). 16 שאין לוקים על הספק. 17 שם קלו, א. 18 בכורות ה, א.

ה. השליא שניצאת עם הולד - אסורה באכילה¹⁹. והאוכלה - פטור²⁰, שאינה בשר²¹.

(19 חולין עז, א. 20 משום נבילה. 21 שם: "חישב עליה מטמאה טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבילות", והיינו מפני שאינה בשר, אבל נחשבה לאוכל, כדמוכח שם.

ו. האוכל פזית מבשר בהמה או חיה או עוף טהורים²² שנטרפו - לוקה, שנאמר: וכשר בשדה טרפה לא תאכלו, לפלג תשלכון אתו. טרפה האמורה בתורה - זו שטרפה אותה²³ חית היער, כגון ארי ונמר וכיוצא בהן²⁴. וכן עוף שטרף אותו עוף הדורס, כגון גץ וכיוצא בו. ואין אתה יכול לומר שטרפה אותה והמיתה אותה; שאם מתה - הרי היא נבלה, ומה לי מתה מחמת עצמה או הפה בסוף והמיתה או שברה ארי והמיתה? הא אינו מדבר אלא בשנטרפה ולא מתה.

22 אבל לא טמאים, שאיסור טריפה אינו אלא במינים טהורים בלבד כמו איסור נבילה, כמבואר למעלה ה"ב. 23 כגון שדרסה עליה בידה או גרמה לה בכל אופן שהוא, אחד מסוגי הטרירות המבוארים בפ"ה מהל' שחיטה ה"ה. 24 שלאו דוקא ארי, אלא כל חיות יער גדולה, שדרסה בהמה גסה וכלי-שכן בהמה דקה, נטרפה. 25 הרי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם פשטה ידה ולא החזירתה - הרי זו אסורה, שאין זו אלא הוצאת נפש בלבד⁵⁸. ובבהמה גסה⁵⁹: אחד היד ואחד הרגל, בין שפשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה - הרי זה פרכוס ומתרת; ואם לא פשטה לא יד ולא רגל ולא כפפה כלל - הרי זו נבלה. ובעוף: אפלו לא רפרף אלא בעינו⁶⁰ ולא כשפש אלא בזנבו - הרי זה פרכוס.

(54 שם לז, א. 55) עבודה זרה טז, ב: "חיה גסה, הרי היא כבהמה דקה לפירכוס." (56) אבל אם היתה ידה פשוטה מקודם וכפפתה - אינו פרכוס. (57) שם לה, ב: "אבל ברגל, בין פשטה ולא כפפה, בין כפפה ולא פשטה - כשרה." (58) שם לז, א. (59) שם לח, ב. (60) שם, וכן גירסת הרי"ף והערוך. אולם הגירסא שלנו בגמרא: "בגפרו".

טו. השוחט את המסכנת בלילה, ולא ידע אם פרכסה או לא פרכסה - הרי זו ספק נבלה ואסורה⁶¹.

(61) שם לז, א.

טז. כל אסורין שבתורה אין מצטרפין⁶² זה עם זה, חוץ מאסורי נזיר⁶³, כמו שיתבאר שם⁶⁴. לפיכך, הלוקח מעט⁶⁵ חלב ומעט דם ומעט בשר בהמה טמאה ומעט בשר נבלה ומעט בשר דג טמא ומעט בשר עוף טמא וכיוצא באלו משאר האסורין וצירף מן הכל פזית ואכלו - אינו לוקה, ודינו כדין אוכל חצי שעור⁶⁶.

(62) ערלה פ"ב, מ"א. (63) נזיר לז, ב: "מכל אשר יעשה מגפן היין, לימד על איסורי נזיר שמצטרפין זה עם זה." (64) פ"ה מהל' נזירות ה"ג. (65) פחות מכזית. (66) "שהוא אסור מן התורה, ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות" (למעלה פ"ג ה").

יז. כל הנבלות⁶⁷ מצטרפות⁶⁸ זו עם זו. ונבלה מצטרפת עם טרפה⁶⁹. וכן כל בהמה וחיה הטמאים - מצטרפין זה עם זה. אבל בשר נבלה עם בשר בהמה טמאה - אין מצטרפין. כיצד? הלוקח מנבלת השור ונבלת הצבי ונבלת התרנגול, וקבץ מן הכל פזית בשר ואכלו - לוקה. וכן אם קבץ חצי זית מנבלת בהמה טהורה וחצי זית מן הטרפה, או חצי זית מבשר נבלה וחצי זית מבשר מן החי⁷⁰ מן הטהורה⁷¹, ואכלו - לוקה. וכן בשר הגמל והחזיר והארנבת⁷², שקבץ מפלם פזית ואכלו - לוקה. אבל אם צירף חצי זית מנבלת השור וחצי זית מבשר הגמל - אינן מצטרפין. וכן כל פיוצא בזה. וכן בהמה טמאה ועוף טמא או דג טמא - אין בשר שניהן מצטרף, לפי שהן שני שמות; שהרי כל אחד מהן בלאו בפני עצמו, כמו שבארנו⁷³. אבל כל

אותו הבשר טרפה³⁹, והאוכל ממנו פזית - לוקה משום אוכל טרפה. שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה⁴⁰, מה לי טרפה אותה חיה מה לי חתכה בסכין? מה לי בכלה מה לי במקצתה? הרי הוא אומר: ובשר בשדה טרפה לא תאכלו - כיון שנעשית הבהמה בשר בשדה⁴¹ הרי היא טרפה.

(38) אבל בטמאים, כשם שאיסור טריפה אינו נוהג בהם, כמבואר למעלה ה"ב, כך אינו נוהג בהם איסור בשר מן החי. (39) חולין קב, ב. (40) שרק מתה אסורה משום נבילה, כמבואר למעלה ה"א. (41) שפירש ממקומו (רש"י שם).

יא. בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות⁴², הואיל ולא ארעה⁴³ מפה באבר מאיברייה הממיתים אותה⁴⁴ - הרי זו מתרת; שלא אסרה תורה אלא פעין טרפת חית היער, שהרי עשית⁴⁵ בה מפה הממיתה אותה.

(42) שם לז, א. בלשון המשנה: "מסוכנת." (43) לא קרה. (44) כוונת רבינו לבאר את ההבדל המהותי בין טריפה למסוכנת, ואומר - שבטריפה נעשית בה מכה, ובמסוכנת לא אירעה מכה. (45) בכת"י תימן: נעשית.

יב. אף על פי שהיא מתרת, גדולי החכמים⁴⁶ לא היו אוכלין מבהמה שממרהין ושוחטין אותה פדי שלא תמות, ואף על פי שפרכסה בסוף שחיטה⁴⁷. ודבר זה אין בו אסור, אלא פל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה - הרי זה משבח.

(46) שם לז, ב. (47) שאם לא פירכסה בסוף שחיטה - אסורה באכילה, כמבואר להלן בהלכה הסמוכה.

יג. השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם - הרי אלו מתריין⁴⁸, ואין אומרין שטמא מתים היו. וכן השוחט את הבריאה ולא פרכסה - הרי זו מתרת⁴⁹. אבל המסכנת, והיא: כל שמעמידין אותה ואינה עומדת, אף על פי⁵⁰ שהיא אוכלת מאכל בריאות, אם שחטה ולא פרכסה⁵¹ כלל - הרי זו נבלה⁵², ולוקין עליה. ואם פרכסה - הרי זו מתרת. וצריך שיהיה הפרכוס בסוף השחיטה⁵³, אבל בתחלתה - אינו מועיל.

(48) שם לג, א. (49) שם לז, א. (50) שם, ב. (51) שם. (52) שכל שלא פירכסה, אין שחיטתה כלום ורק גמר מיתתה (מגיד-משנה). (53) שם לח, א: "כל שאינה עושה כן בסוף שחיטה, בידוע שנשמתה נטולה הימנה קודם לכן".

יד. כיצד הוא הפרכוס? בבהמה דקה⁵⁴ ובחיה גסה⁵⁵ ודקה: בין שפשטה⁵⁶ ידה והחזירה, או שפשטה רגלה אף על פי שלא החזירה⁵⁷, או שכפפה רגלה בלבד - הרי זה פרכוס ומת; אבל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ח' מנחם-אב - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

81) "כעין שליא שהחמור נולד בו" (רש"י). (82 בכורות ז, ב. 83) ראה השגת הראב"ד וב' מגיד משנה'. (84 חולין קכב, א. 85) שם. שאם עבדן או שהילך בהן כדי עבודה שהם מתקשים, אינם אוכל ואינם כבשר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... כמו הפרש ימי רגלים שהן מתרין .".

בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ב) פסק שמי רגלים של בהמה אינם כמים ואין מכשירין, ומקורו מתוספתא סוף מכשירין. אבל בבכורות ז, א. וברמב"ם כאן פסק שמתרין, כיון שלא נשתנתה מציאות המים בגוף הבהמה אלא "מיא עול מיא נפוק".

וקשה, כיון שלא נשתנתה מציאות המים בגוף הבהמה, מדוע "אין מכשירין". ועל כרחך צריך לומר שעל ידי כניסת המים בגוף הבהמה, ניטלה מהן התכונה המחלקת בין מים שמכשירין ומי פירות שאין מכשירין, ואעפ"כ אין נעשים עדיין כגוף הבהמה כמו חלבה ומשום כך מותרים.

דוגמא לדבר: סברתם של אנשי אלכסנדריא ששאלו את ריב"ח "אשתו של לוט מהו שתטמא" כי אף שהשתנתה צורתה לנציב מלח לא נעשית כחומר המלח, ועדיין נשאר וקיים החומר הראשון של בשר גוף אדם ולכן הסברא שמתטמאת.

ואולי אפשר לומר שדוגמא זו היא גם לאידך גיסא – שגם אם נאמר שלא נשתנה עצם מציאות גופה, עדיין יש מקום לומר שע"י שנעשית נציב מלח (בחיצוניות), ניטל ממנה גדר גוף אדם, ולכן אינה מטמאת – בדוגמת מי רגלי בהמה שאף שלא נעשו כגוף הבהמה, מכל-מקום ניטלה תכונת המים מהם ולכן אינם מכשירין.

(רשימות חוברת קכ"ט מתוך רמב"ם "פרס המלך")

כא. ואלו שעורותיהן כבשרין⁸⁶: עור האדם; ועור החזיר של ישוב⁸⁷; ועור חטוטרת⁸⁸ של גמל שלא טענו עליו משא מעולם ולא הגיע⁸⁹ למשא, שעדיין היא רכה; ועור בית הבשת⁹⁰; ועור שפתת האליה⁹¹; ועור השליל; ועור האנקה והפח והלטאה והחמט. כל אלו העורות, פשהן רפות - הרי הן כבשר לכל דבר, בין לאסור אכילה בין לטמאה.

86) ביאור להלכה הקודמת. (87) מפני שהוא רך ואוכלים אותו (רש"י). אבל חזיר הבר קשה ואינו כבשר. (88) דבשת הגמל. "ועל דבשת גמלים" (ישעיה ל, ו) תרגום: על חטרייא גמליא (ערוך). (89) זמנו. (90) בית הרחם (רש"י שם). (91) עור הזנב מתחת מקום שאין שיער מפני שהוא רך (רש"י שם).

כב. נאמר בשור הנסקל: ולא יאכל את בשרו.

העופות הטמאין - מצטרפין, כמו שמצטרפין כל בהמה וְחיה הטמאין. זה הכלל: כל שאסורין בלאו אַחַד - מצטרפין, בשגוי לאוין - אין מצטרפין; חוץ מנבלה וטרפה, הואיל והטרפה תחלת נבלה היא⁷⁴.

67) כלומר, נבילת בהמה ונבילת חיה ועוף הטהורים. (68) מעילה טז, ב. (69) שטרפה תחילת נבילה, כמו שמסיים בסוף ההלכה. (70) כבשר מן החי אסור משום טריפה, כמבואר למעלה ה"י, ונבילה מצטרפת עם טריפה. (71) אבל בטמאה אין אסור בשר מן החי, כמבואר למעלה שם. (72) אף-על-פי שכל אחד מוזהר לברו, אמנם הואיל וכולם נכללו בפסוק "את זה לא תאכלו", כמבואר למעלה פ"ב ה"א, הרי אסורם בלאו אחד ולפיכך מצטרפים. (73) למעלה פ"ב. (74) שטרפה אסורה משום שאי אפשר לה לחיות, כמבואר למעלה ה"ז. וְלא נתבאר למה הוצרך רבינו לטעם זה. הלא נבילה וטרפה נאמרו בלאו אחד: "נבילה וטרפה לא יאכל טמאה בה" (ויקרא כב, ח), וכל שבלאו אחד מצטרפים? ואולי מפני שחיוב המלקות אינו מלאו זה, אלא מלאוים מחולקים].

יח. האוכל מנבלה וטרפה או מבהמה וְחיה הטמאים מן העור⁷⁵ ומן העצמות ומן הגידים, ומן הקרנים ומן הטלפים, ומן הצפרנים של עוף ממקומות שמבצבצין משם הדם פשיחתכו, ומן השליא שלהן, אף על פי שהוא אסור - הרי זה פטור, מפני שאלו אינן ראויין לאכילה⁷⁶. ואין מצטרפין עם הבשר לכוּנית.

75) חולין קיז, ב: "העור... והעצמות והגידין והקרנים והטלפים מצטרפין לטמא טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות". והטעם: מפני שאין בהן לאו של נבלה (מגיד-משנה). (76) אין כוונת רבינו לומר, שאינם ראויין להחשב כאוכל, שהרי הם מטמאים טומאת אוכלין, אלא שאינם נקראים בשר שיחול עליהם אסור בשר נבילה.

יט. קבת⁷⁷ הנבלה וקבת הטמאה - מתרת, מפני שהיא כשאר טנפת שבגוף⁷⁸. ולפיכך מתרת⁷⁹ להעמיד הגבינה בקבת שחיתט העובד כוכבים ומזלות, ובקבת בהמה וְחיה טמאה. אַבַּל עור הקבה - הרי הוא כשאר המעים⁸⁰, ואסור.

77) חלב הכנוס בתוך הקיבה, ולא חילק רבינו בין קרוש לניגור, וכן דעת הר"ף. וראה 'כסף משנה' ורדב"ז לקמן פ"ט הט"ו. (78) שם קטז, ב: "פירשה בעלמא הוא". (79) שם. (80) שם.

כ. עור הבא כנגד פניו של חמור⁸¹ - מתר באכילה⁸², מפני שהוא כמו הפרש ומי רגלים שהן מתרין⁸³. יש עורות שהן כבשר⁸⁴, והאוכל מהן פזות - פאוכל מן הבשר. והוא פשיאכל אותן כשהן רפים⁸⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְגִידִים וְעֲצָמוֹת; אֲכַל אִם פֶּרֶשׁ מִן הַחֵי הַבֶּשֶׂר בְּלִבָּר - חֵיב עָלָיו מְשֹׁם טְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, לֹא מְשֹׁם אֲכָר מִן הַחֵי.

(6) "אכל חלב מן החי מן הטריפה חייב שלוש" (משום חלב ומשום טרפה ומשום אבר מן החי). הרי דגם באבר שאין בו עצם חייב משום אבר מן החי, שהלא אין עצם בחלב. (7) "כגון שתלש ממנה אבר וטרפה בו ... איסור אבר ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו" (שחלו בבת אחת), הרי שאם חתך ממנה אבר שהיא נטרפת מנטילתה חייב משום אבר מן החי כשאכלו (אמנם בגיליון נדפס: "מצאתי כתוב בגיליון ספר אחד וזה לשונו, והלב, נראה לי שצריך להיות והחלב כי הלב עושה טרפה אם ניטל", אבל הדברים תמוהים, כי מה בכך אם הבהמה נטרפת, וכי משום זה אין איסור אבר מן החי? (8) "אכל חלב מן החי", משמע אפילו מקצת. הרי שבאבר שאין בו עצם, כמו חלב, חייב משום אבר מן החי אפילו אם חתך מקצתו.

ג. האוכל מאבר מן החי פְּזִית⁹ - לֹקְהָ. וְאִפְלוּ אֲכַל אֲכָר שְׁלֵם: אִם יֵשׁ בּוֹ פְּזִית¹⁰ - חֵיב, פְּחוֹת מְפִזִית - פְּטוּר¹¹. חֲתַךְ מִן הָאֲכָר כְּבָרְתוֹ בֶּשֶׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת פְּזִית וְאֲכָלוּ - לֹקְהָ, אִף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ בֶּשֶׂר אֲלֵא פֶל שֶׁהוּא¹². אֲכַל אִם הִפְרִיד הָאֲכָר אַחַר שֶׁתְּלָשׁוּ מִן הַחֵי וְהִפְרִיד הַבֶּשֶׂר מִן הַגִּידִים וּמִן הָעֲצָמוֹת - אִינוּ לֹקְהָ¹³ עַד שִׁיאֲכַל פְּזִית מִן הַבֶּשֶׂר לְבִדּוֹ, וְאִין הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים מְצַטְרְפִין בּוֹ לְכַזִּית, מֵאַחַר שֶׁשְׁנָה בְּרִיתוֹ¹⁴.

(9) ככל איסורי תורה. (10) וגידים ועצמות מצטרפים לכזית. (11) אף על פי שאכל אבר שלם. (12) שגידים ועצמות מצטרפים. (13) "חלקו מבחוץ פטור". ואפילו אם החלק הוא יותר מכזית, אין עליו כבר שם אבר מן החי אלא בשר מן החי, והגידין והעצמות אין מצטרפים. (14) האבר נברא בשר ועצמות וגידים מחוברים, ועכשיו הם נפרדים ולפיכך אין לו דין אבר מן החי.

ד. חֲלָקוֹ לְאֲכָר זֶה¹⁵ וְאֲכָלוּ מֵעַט מֵעַט: אִם יֵשׁ בְּמָה שֶׁאֲכַל פְּזִית בֶּשֶׂר - חֵיב, וְאִם לֹא - פְּטוּר¹⁶. לִקְחָה פְּזִית מִן הָאֲכָר כְּבָרְתוֹ בֶּשֶׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת וְאֲכָלוּ, אִף עַל פִּי שֶׁנִּחַלַק בְּפִיו בְּפָנִים קֹדֶם שֶׁיִּבְלַעְנֻ - חֵיב¹⁷.

(15) ולא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות, ואין בכל חלק כזית. אין לו דין אבר מן החי, אלא דין בשר מן החי, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "שאכל כזית בשר", כי הגידים והעצמות אינם מצטרפים. אבל אם יש בכל חלק כזית, הרי הוא אבר מן החי, מכיוון שלא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות. (16) שגידים ועצמות אין מצטרפים בבשר מן החי. (17) "חלקו מבפנים חייב".

וְהִיאֵף הִיָּה אֶפְשָׁר לְאֲכָלוֹ אַחַר שֶׁנִּסְקַל וְהָרִי הוּא נְבִלָה? אֲלֵא לֹא בָּא הַפְּתוּב אֲלֵא לְהוֹדִיעָךָ⁹²: שֶׁפִּינִן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְסִקְלָה נְאֻסֵר⁹³, וְנַעֲשֶׂה כְּבַהֲמָה טְמֵאָה, וְאִם קָדָם וְשִׁחְטוּ שֶׁחִטָּה פְּשֵׁרָה - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּהִנְיָה, וְאִם אֲכַל מִבֶּשֶׂר פְּזִית - לֹקְהָ⁹⁴. וְכֵן כְּשִׁיִּסְקַל לֹא יִמְכַר וְלֹא יִתְנֶנּוּ לְכֹלֵבִים וְלֹא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת. לִכְךָ נְאֻמְרָ⁹⁵: לֹא יֵאָכַל אֶת בֶּשֶׂרוֹ. וּפְרָשׁ שֶׁל שׁוֹר הַנִּסְקַל מֵתָר⁹⁶ בְּהִנְיָה. נוֹדַע שֶׁהוּא פְּטוּר מִסִּקְלָה⁹⁷ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוֹזְמִו הַעֲדִים - יֵצֵא וְיִרְעָה פְּעֵדָר⁹⁸. וְאִם נוֹדַע אַחַר שֶׁנִּסְקַל - הָרִי זֶה מֵתָר בְּהִנְיָה⁹⁹.

(92) בבא-קמא מא, א. (93) כלומר, אפילו שלא סקלו אלא שחטו. (94) משום הלאו: "ולא יאכל את בשרו". (95) פסחים כב, ב. (96) עבודה זרה לד, ב: שנאמר: "לא יאכל את בשרו", בשרו אסור ופירשו מותר. (97) כריתות כג, ב. (98) עם שאר צאנו, כחולין גמורים (רש"י שם). (99) שם.

~ יום חמישי ט' מנחם-אב * ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) יבאר איסור אבר מן החי ובשר המדולדל בבהמה; המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול והכליות והניחו בתוכה; ודין ביצים שניתקן; עובר שהוציא ידו שנאסר אותו אבר ואח"כ נולד; השוחט בהמה מעוברת ומצאה בה שליל או בן תשעה חי.

א. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה² לְמָדוּ, שֶׁזֶה שֶׁנְּאֻמְרָ בְּתוֹרָה: לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר - לְאִסֵּר אֲכָר שֶׁנִּחַתַּךְ מִן הַחֵי. וְעַל אֲכָר מִן הַחֵי הוּא אוֹמֵר לְנַח: אִף בֶּשֶׂר כְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ. וְאִסוּר אֲכָר מִן הַחֵי נוֹהֵג בְּבַהֲמָה חַיָּה וְעוֹף, בְּטְהוֹרִים אֲכַל לֹא בְּטְמֵאִים⁵.

2) תורה שבעל פה. (3) "דאבר חי מקרי נפש שאם יחתנו אינו עושה חליפין שלא ישוב עוד, כנפש הנטולה שאינה חוזרת והכי משמע לא תאכל הנפש בעודו עם הבשר בעוד החיות עם הבשר". (4) אבר מן החי היא אחת משבע מצוות שבני נח נצטוו עליהן. (5) מחלוקת תנאים בדבר, ופסק כחכמים.

ב. אַחַד אֲכָר שִׁישׁ בּוֹ בֶּשֶׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת, כְּגוֹן הַיָּד וְהָרֵגֶל, וְאַחַד אֲכָר שְׂאִין בּוֹ עֲצָם⁶, כְּגוֹן הַלְּשׁוֹן וְהַבִּיצִים וְהַטְּחוּל וְהַכְּלִיּוֹת וְהַחֵלֶב וְכִיּוּצָא בְּהוֹן. אֲלֵא שֶׁהָאֲכָר שְׂאִין בּוֹ עֲצָם - בֵּין שֶׁחַתַּךְ פֶּלּוֹ בֵּין שֶׁחַתַּךְ מִקְצָתוֹ⁸, הָרִי זֶה אֲסוּר מְשֹׁם אֲכָר מִן הַחֵי; וְהָאֲכָר שִׁישׁ בּוֹ עֲצָם - אִינוּ חֵיב עָלָיו מְשֹׁם אֲכָר מִן הַחֵי עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ כְּבָרְתוֹ: בֶּשֶׂר

(* השיעור של תשעה באב - ללמוד במוצאי היום.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶלָּא פְּקֻלָּה, או שְׁנַתְּאֵל הַבֶּשֶׂר מִלְּמַטָּה מֵעַל הָעֵצִים שֶׁנִּשְׁבֵּר עַד שֶׁנִּמְצָא הַבֶּשֶׂר הַחוּפָּה אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּעֵצִים - בְּכָל אֵלוֹ מוֹרִין לְאֶסוּר³⁶, עַד שִׁיתְרַפָּא הַבֶּשֶׂר³⁷. וְאִם אָכַל מִפֶּל אֵלוֹ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת.

(29) מכסה. (30) שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו מכוסה. (31) רוב היקף הבשר שעל השבר - קיים. (32) הבשר אינו מכסה אותו. (33) כלומר, שהיה הבשר מרודד וקלוש אבל מכסה את רוב העצם. (34) בשר הנותר לכסות הרוב אינו יחד אלא כאן מעט וכאן מעט ואם תצרפו הרי רוב היקפו נכסה. (35) בלא חיסרון. (36) כל אלו בעיות הן בגמרא שם ומספק מחמירים. (37) "מסרטו בעצם ומעלה ארוכה", הרי שאם מעלה ארוכה (מתרפא) - כשר.

ט. הַמוֹשֵׁיט יָדוֹ לְמַעַי הַבְּהֵמָה וְחִתְּפוּ מִן הַטְּחוּל וּמִן הַפְּלִיּוֹת וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן³⁸, וְהִנִּיחַ הַחֲתִיכוֹת בְּתוֹךְ מַעֲיָה, וְאַחַר כֵּן שִׁחְטָהּ - הֲרִי אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם אֲבֵר מִן הַחַיִּים³⁹, וְאִם עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ מַעֲיָה. אֲבָל אִם חִתְּפוּ מִן הָעֶבֶר שֶׁבְּמַעֲיָה וְלֹא הוֹצִיאוּ, וְאַחַר כֵּן שִׁחְטָהּ - הֲרִי חֲתִיכַת הָעֶבֶר אוֹ אֵיבְרוֹ מִתָּר, הוֹאִיל וְלֹא יֵצֵא⁴⁰. עֶבֶר שֶׁהוֹצִיָּא יָדוֹ אוֹ רְגָלוֹ - נֶאֱסַר אוֹתוֹ אֲבֵר לְעוֹלָם, בֵּין שִׁחְתְּכוּ קִדְּם שֶׁתִּשְׁחַט אִמּוֹ בֵּין שִׁחְתְּכוּ אַחַר שֶׁנִּשְׁחַטָּה אִמּוֹ⁴¹. וְאִפְלוּ הַחֲזִיר אוֹתוֹ אֲבֵר לְמַעַי אִמּוֹ וְאַחַר כֵּן נִשְׁחַט⁴², אוֹ נוֹלַד הַגֹּלֵד וְחִיָּה פְּמָה שְׁנַיִם - הֲרִי אוֹתוֹ הָאֲבֵר אֲסוּר מִשּׁוּם טְרֵפָה. שֶׁכָּל בֶּשֶׂר שֶׁיֵּצֵא חוּץ לְמַחְצוֹתוֹ - נֶאֱסַר כְּבֶשֶׂר שֶׁפָּרַשׁ מִן הַחַיִּים; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבֶשֶׂר בֶּשֶׂרָה טְרֵפָה - בֵּינָן שֶׁיֵּצֵא לְמַקּוֹם שֶׁהוּא לוֹ כְּשֶׁרָה נִעְשָׂה טְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוֹ.

(38) איברים שנטילתם אינה מטריפה את הבהמה. (39) והשחיטה אינה מתירה אותן. (40) וניתר בשחיטת אמו. (41) אכן יש הבדל בין חתכו קודם שחיטת אמו לחתכו אחר שנשחטה אמו, שאם נחתך לפני שנשחטה אמו, אסור משום טרפה כדמסיים בסוף ההלכה. ובחתכו לאחר שחיטת אמו חייב משום אבר מן החי. (42) כלומר, שהוולד יצא חי לאוויר העולם אחרי שחיטת אמו, אז נשאר האבר היוצא באיסורו לעולם ושחיטת אמו אינה מתירתו מכיוון שהאבר לא היה בפנים הבהמה בשעת שחיטה, והוולד עצמו, הרי נחשב כשחוט, מפני שהוא היה בפנים [=הבהמה] בשעת שחיטה, ואין לו דין שחיטה. אבל אם הוולד יצא לפני ששחטו את אמו, הרי יש לוולד דין שחיטה, ששחיטת אמו לא התירתו, ואז שחיטתו מתירה גם את האבר היוצא.

י. הוֹצִיָּא מִקְצַת הָאֲבֵר וְנִשְׂאָר מִקְצַתוֹ בְּפָנִים, אִפְלוּ לֹא נִשְׂאָר אֶלָּא מְעוּטוֹ⁴³ - הַיּוֹצֵא אֲסוּר, וְשִׁפְפָנִים מִתָּר⁴⁴. וְאִם חִתְּפוּ הַיּוֹצֵא מִן הָאֲבֵר אַחַר שֶׁחֲזִירוּ וְנִשְׁחַטָּה - אוֹתוֹ שֶׁיֵּצֵא בְּלֶבֶד אֲסוּר⁴⁵, וְנִשְׂאָר הָאֲבֵר מִתָּר; וְאִם לֹא חֲזִירוּ וְחִתְּכוּ וְהוּא בְּחוּץ, בֵּין

ה. תֵּלַשׁ אֲבֵר מִן הַחַיִּים וְנִטְרְפָה בְּנִטְלָתוֹ וְאֶכְלוּ - חַיִּב שְׂתִימִים: מִשּׁוּם אֲבֵר מִן הַחַיִּים, וּמִשּׁוּם טְרֵפָה; שֶׁהֲרִי שְׁנֵי הָאֲסוּרִין בְּאֵין כְּאֶחָת¹⁸. וְכֵן הַתּוֹלֵשׁ חֵלֶב מִן הַחַיִּים וְאֶכְלוּ - לוֹקָה שְׂתִימִים: מִשּׁוּם אֲבֵר מִן הַחַיִּים, וּמִשּׁוּם חֵלֶב¹⁹. תֵּלַשׁ חֵלֶב מִן הַטְּרֵפָה וְאֶכְלוּ - לוֹקָה שְׁלֹשׁ²⁰.

(18) כלומר, בבת אחת, ש"בהמה בחייה לאו לאיברים עומדת", ואיסור אבר מן החי חל רק בשעה שהופרש האבר ובאותה שעה היא נטרפה ובאיסור בת אחת איסור חל על איסור לכל הדעות. (19) ואף על פי שאיסור אבר מן החי חל בשעה שנחתך האבר ואיסור חלב הרי חל משעת יציאת הבהמה לאוויר העולם, חל איסור אבר מן החי על איסור חלב, מפני שאבר מן החי נאסר גם לגויים, ומתוך שהוא חל על הגויים חל גם על יהודים, אף על פי שכבר נאסר עליהם משום חלב. (20) משום טרפה ומשום חלב ומשום אבר מן החי.

ו. בֶּשֶׂר הַמְדֻלְדָּל²¹ בְּבֵהֵמָה וְאֲבֵר הַמְדֻלְדָּל בֵּהּ, אִם אֵינוֹ יְכוֹל לְחַזֵּר וְלַחַיּוֹת²², אִם עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרַשׁ אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּשְׁחַטָּה - אֲסוּר²³, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. וְאִם מִתָּה הַבְּהֵמָה - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאֵלוֹ נֶפֶל מַחַיִּים²⁴. לְפִיכֵן לוֹקִין עָלָיו מִשּׁוּם אֲבֵר מִן הַחַיִּים. אֲבָל הַיְכוּל לְחַזֵּר וְלַחַיּוֹת, אִם נִשְׁחַטָּה הַבְּהֵמָה - הֲרִי זֶה מִתָּר²⁵.

(21) נתלש מן הגוף, אבל לא לגמרי אלא מחובר עוד ברצועות בשר קטנות. (22) להתחבר אל הגוף ולהידבק בו. (23) מדרבנן. (24) "מיתה עושה ניפול שחיטה אין עושה ניפול", כלומר, אם מתה אנו רואים כאילו האבר נפל מחיים והרי זה אבר מן החי, אבל בשחיטה אין אנו אומרים, כאילו נפל מחיים, וממילא אין זה אבר מן החי. (25) הואיל ויכול האבר לחזור ולחיות, השחיטה מתירתו ונחשב כגוף הבהמה. ובמתה אינו חייב אלא משום נבלה ולא משום אבר מן החי.

ז. שֶׁמֵט²⁶ אֲבֵר אוֹ מַעְכוֹ אוֹ דָכוּ, כְּגוֹן הַבְּיָצִים שֶׁמַּעֲפָה אוֹתָן אוֹ נִתְקַן²⁷ - הֲרִי זֶה אֵינוֹ אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרִי יֵשׁ בוֹ מִקְצַת חַיִּים, וּלְפִיכֵן²⁸ אֵין מְסֻרִיחַ. וְאִם עַל פִּי כֵן אֲסוּר לְאֶכְלוֹ מִמְּנַהֵג שֶׁנִּהְיָה כֵּל יִשְׂרָאֵל מִקְדָּם, שֶׁהֲרִי הוּא דוֹמָה לְאֲבֵר מִן הַחַיִּים.

(26) אבל לא תלשו. (27) ונשחטה הבהמה. (28) מפני שיש בו מקצת חיים.

ח. עֵצִים שֶׁנִּשְׁבֵּר: אִם הָיָה הַבֶּשֶׂר אוֹ הַעוֹר חוּפָּה²⁹ רַב עֵבְיָי³⁰ שֶׁל עֵצִים הַנִּשְׁבֵּר וְרַב הַקָּף הַשֶּׁבֶר³¹ - הֲרִי זֶה מִתָּר; וְאִם יֵצֵא הָעֵצִים לְחוּץ³² - הֲרִי הָאֲבֵר אֲסוּר. וְכִשִּׁישְׁחַט הַבְּהֵמָה אוֹ הַעוֹף - יַחֲתֵפוּ מִמְּקוֹם הַשֶּׁבֶר וְיִשְׁלִיכוּ, וְהִשְׂאָר מִתָּר. נִשְׁבֵּר הָעֵצִים, וְהַבֶּשֶׂר חוּפָּה אֶת רִבּוֹ, אֲבָל הָיָה אוֹתוֹ בֶּשֶׂר מְרֻסָּס³³ אוֹ נִתְאָפַל, כְּבֶשֶׂר שֶׁהוֹפָא גוֹרְרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְלַקֵּט³⁴ הֲרִב מִמְּקוֹמוֹת הֲרֵבָה, אוֹ שֶׁהָיָה הַבֶּשֶׂר שֶׁעָלָיו נִקְבִים נִקְבִים³⁵, אוֹ שֶׁנִּסְדַּק הַבֶּשֶׂר, אוֹ שֶׁנִּקְדַּר כְּמִין טְבַעַת, אוֹ שֶׁנִּגְרַר הַבֶּשֶׂר מִלְּמַעְלָה עַד שֶׁלֹּא נִשְׂאָר מִן הַבֶּשֶׂר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. קָרַע אֶת הַבְּהֵמָה או שֶׁחַט בְּהֵמָה טְרֵפָה וּמָצָא בָּהּ בֶּן תְּשֻׁעָה חַי - צָרִיף שְׁחִיטָה⁵⁷ לְהַתִּירוֹ, וְאֵין שְׁחִיטַת אָמוּ מוֹעֵלֶת לוֹ. וְאִם לֹא גָמְרוּ לוֹ חֲדָשִׁי, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא חַי בְּמַעֲזֵי הַטְּרֵפָה - הָרִי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּאָכֵר מְאֹמוֹ. כֹּל עֶבֶר שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהִחֲזִירוֹ, וְאַחֵר כִּף שֶׁחַט אֶת אָמוֹ - אֵין שְׁחִיטַת אָמוֹ מוֹעֵלֶת לוֹ, וְהָרִי הוּא פִּילוּד וְצָרִיף שְׁחִיטָה.

(57) שאין הוולד נותר בשחיטת אמו טרפה.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) יבאר האוכל כזית מן הדם ועל איזה דם חייב; ודיני הלב הטחול והכבד ודגים וחגבים; השובר מפרקת בהמה עד שתצא נפשה; ודין מליחת הבשר; ואם מולחין דגים ועופות ביחד; וראש שצלהו בתנור; עופות שהניחן שלמים ומילא חללן בשר וביצים או שטפלן בבצק; סכין ששחט בה אם יחתוך בה רותח.

א. הָאוֹכֵל פְּזִיזָה מִן הַדָּם:² בְּמִזִּיד - חַיִּב פְּרֹת,³ בְּשׁוּגָג - מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה. וְדָבָר מִפְּרִשׁ בְּתוֹרָה, שְׂאִינוֹ חַיִּב אֲלֵא עַל דָּם בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף בְּלָבָד, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין. שְׂנֵאָמֵר: וְכֹל דָּם לֹא תֹאכְלוּ כֹּל מוֹשְׁבֵי תִיכֶם לְעוֹף וּלְבְּהֵמָה; וְחַיָּה בְּכֹלל בְּהֵמָה, שְׂנֵאָמֵר: זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר וְגוֹמֵר אֵיל וְצִבִי וְגוֹמֵר. אֲכָל דָּם דְּגִים וְחֲגָבִים וְשִׁקְצִים וְרִמְשִׁים וְדָם הָאָדָם⁴ - אֵין חַיִּבִין עָלֵינוּ⁵ מִשּׁוּם דָּם. לְפִיכֶף: דָּם דְּגִים וְחֲגָבִים טְהוֹרִים - מִתֵּר לֹאכְלוֹ. וְאַפְלוּ כְּנִסוּ בְּכָלִי וְשִׁתְּהוּ - מִתֵּר.⁷ וְדָם חֲגָבִים וְדְגִים טְמֵאִים - אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא תְּמִצִּית גּוֹפָן, כְּחֹלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה.⁸ וְדָם שִׁקְצִים - כְּבִשְׂרֹן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

2) שיעור איסור אכילת דם בכזית, אף-על-פי שהוא משקה, וכל המשקים שיעורם רביעית. וטעמו של דבר, מפני שהתורה כתבה בלשון אכילה "כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה". "דמו הוא כל אוכליו יכרת" וכל אכילה שיעורה בכזית, וכן כתב פרק ב הלכה ט"י, וכן משמע מגמרא כריתות כא: כב. ורק לענין טומאה שיעורו ברביעית. וכן בנזיר לח. בסוגיא של עשר רביעיות. אולם ביבמות קיד: גרסינן "דם עד דאיכא רביעית", ושם המדובר באיסורי אכילה. וכיצד משערים אותו? שינינו בתוספתא נזיר, ששמים זית בכוס מלאה משקה, והכמות הנשפכת מהכוס הוא שיעור כזית. (3) משנה כריתות ב. כשלא התרו בו שעבירה זו עונשה מלקות, אבל כשהתרו בו למלקות, בית-דין מלקים אותו ונפטר מכרת. (4) בלשון הגמרא: דם מהלכי שתיים. (5) אבל הוא אסור כשפירש, כמבואר בהלכה ב. (6) ברייתא בכריתות כא. דם דגים וחגבים מותר לכתחילה. ובגמרא שם מפרשים, כגון "דאית ביה קשקשים", ולפיכך אין לחוש משום מראית עין, אפילו כנסו בכלי. (7) רבינו אינו מחלק בדם דגים טהורים, בין כנסו ובין לא כנסו. (8) ואין לוקין עליו, כמו שכתב בפרק ג הלכה א, ו, אבל אין בו איסור דם.

שְׁחַתְכוּ קֶדֶם שְׁחִיטָה או אַחַר שְׁחִיטָה - מְקוּם הַחֲתָף אָסוּר. וְהוּא הַמְקוּם שֶׁנֶּגְד הָאֵוִיר⁴⁶, אַחֵר שִׁחַתְתֶּם הַיּוֹצֵא חוּזֵר וְחֹתֶף מְקוּם הַחֲתָף.

(43) כלומר, אף על פי שבלידה אומרים אנו "יצא רובו הרי זה כילוד". (44) כי אין לידה לאברים ואין הרוב היוצא עושה כילוד את המיעוט שנשארו בפנים. (45) ומצמצם וחותך ומקום החתך גם כן נותר בשחיטת הבהמה. (46) "מפני שהוא עומד על שפת הרחם ולא קרינא ביה בהמה בבהמה, דלאו בתוכה הוא".

יא. כֹּל אֲכָר עֶבֶר שֶׁיָּצָא, וְחַתְכוּ קֶדֶם שְׁחִיטָה וְהוּא בְּחוּץ - הָרִי זֶה אֲכָר מִן הַחַי⁴⁷ וְלוֹקִין עָלָיו, וְאַפְלוּ מֵת⁴⁸ הַעֶבֶר קֶדֶם שְׁחִיטָה. וְאִם נִחַתְתֶּם אַחֵר שְׁחִיטָה - הָאוֹכְלוֹ אֵינוֹ לוֹקֵה⁴⁹, וְאַפְלוּ מֵת. וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה וְאַחֵר כִּף חֲתָכוּ - הָאוֹכְלוֹ לּוֹקֵה מִשּׁוּם אֲכָר מִן הַחַי⁵⁰.

(47) וכמו שביארנו למעלה שהאיסור של "ובשר בשדה טרפה" אינו אלא כשנחתך אחרי שחיטת אמו, אבל בנחתך לפני השחיטה הרי זה אבר מן החי. (48) "דעובר שבפנים אפילו מת חשיב כחי דהא מהני ליה שחיטת אמו להתירו אף באכילה". (49) משום אבר מן החי. אבל לוקה משום טריפה. (50) דמיתה עושה ניפול ורואים כאילו נפל מחיים.

יב. עֶבֶר שֶׁהוֹצִיא אֲכָר וְנֹאסֵר הָאֲכָר, וְאַחֵר כִּף נוֹלָד וְהָרִי הִיא נִקְבָה - הַחֲלָב שֶׁלָּהּ אָסוּר לְשִׁתּוֹתוֹ מִפְּקָן, הוֹאִיל וְהוּא בָּא מִכֹּלל הָאֲכָרִין וְיֵשׁ בָּהּ אֲכָר אֶחָד אָסוּר. וְהָרִי זֶה כְּחֹלֶב טְרֵפָה שֶׁנִּחַתְּרַב כְּחֹלֶב טְהוֹרָה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה מְעַבְרַת וּמָצָא בָּהּ שְׁלִיל⁵¹, בֵּין חַי בֵּין מֵת - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּאֲכִילָה. וְאַפְלוּ שְׁלִיא⁵² מִתֵּרַת בְּאֲכִילָה. וְשְׁלִיא שֶׁיָּצָאת מִקְצָתָהּ וְשֶׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה: אִם הִיתָה שְׁלִיא זוֹ קְשׁוּרָה⁵³ בְּוֹלָד - מֵה שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה אָסוּר⁵⁴, וְהַשְּׂאֵר מִתֵּר; וְאִם לֹא הִיתָה קְשׁוּרָה בּוֹ - כֹּלָּה אָסוּרָה; שְׂמָא שְׁלִיא זוֹ שֶׁיָּצָאת מִקְצָתָהּ הֵלֶךְ לוֹ וְלָד שֶׁהָיָה בָּהּ⁵⁵, וְוֹלָד זֶה שֶׁנִּמְצָא בְּבֶטֶן הַלֵּבָה שְׁלִיא שְׁלוֹ. וְאֵין צָרִיף לוֹמֵר, שְׂאִם לֹא נִמְצָא בְּבֶטֶן וְלָד כֹּלָּל, שֶׁהַשְּׁלִיא כֹּלָּה אָסוּרָה.

(51) עובר. (52) "והוא הכיס שבתוכו יהיה העובר". (53) ואם כן השלייה היא חלק מהוולד שנמצא בתוך הבהמה. (54) שהרי הוא כאבר מן העובר שיצא. (55) ולא נותר בשחיטת האם ולפיכך גם שלייתו אסורה.

יד. מָצָא בָּהּ עֶבֶר חַי, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן תְּשֻׁעָה חֲדָשִׁים גְּמוּרִין וְאַפְשָׁר שִׁחְחֶיהּ - אֵינוֹ צָרִיף שְׁחִיטָה, אֲלֵא שְׁחִיטַת אָמוֹ מְטַהֲרָתוֹ. וְאִם הִפְרִיס עַל גְּבִי קֶרֶע - צָרִיף שְׁחִיטָה⁵⁶.

(56) ושחיטה זו היא מדרבנן משום מראית עין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"האוכל פנות מן הדם: גמור - תיב פרת".

ואינו חייב אלא על דם חיה ועוף, אבל דם חגבים ושקצים ורמשים ודם האדם, אין חייבין עליהם משום דם. ובהלכה שאח"ז ממשיך "דם האדם אסור מדברי סופרים . . ומכין אותו מכת מרדות".

נמצא שבאיסור דם יש הבדל בין בעלי חיים גדולים - חיה ועוף, ובין דגים חגבים שקצים ורמשים. ולאידך, דם האדם "אין חייבים עליו אלא מדברי סופרים".

תוכן זה מצינו גם בהלכה שלפני זה "כל האוכל מבשר בהמה וחיה טמאה כזית, לוקה מן התורה". אבל "האוכל מבשר האדם . . אינו לוקה, אלא שאסור הוא בעשה".

וביאור הענין: טומאה וטהרה שייך רק בדברים השייכים לקדושה - אצל בני ישראל דוקא, כי רוח הטומאה והלעו"ז מתאווה לדבר כדי לקבל יניקה מקדושה, משא"כ בדבר שאין בו קדושה אין השתדלות מצד רוח הטומאה והלעו"ז לקבל ממנו, ועד"ז בענין הגלות ושליטת אוה"ע על ישראל בסיבת החטאים - "מפני חטאינו גלינו מארצנו" כי כשיהודי עובר על המצוות, אזי יש יניקה ללעו"ז. ובזה יובן גם ההבדל שבין דם בהמה חיה ועוף לדם דגים וחגבים כו', כי בריה קטנה אין בה ריבוי חיות, ומעט הדם שבו הוא להחיות מציאותו של החגב, ובוודאי שאין בו חיות מספקת כדי שיוכל אחר לקבל ולינוק חיותו ממנו, ולכן אין איסור בדמו.

בנוסף, אי אפשר לינוק ממנו מאומה כיון שהחיות שישנה בעצם מציאות הדם אינה קשורה עם ג' קליפות הטמאות אלא עם הכח האלקי המהוה מציאות זו מאין ליש, ומלבד זאת אינו מקבל שום חיות והשפעה כו'. אבל בדם בהמה ועוף הגדולים ישנה חיות מרובה ויש מקום ללעו"ז לינוק ממנו ולכן אסור לשתותו. אלא שלפיה"ז צריך להבין, מדוע הותר דם האדם ונאסר רק מדברי סופרים.

והביאור בזה: אמרו חז"ל "חמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה", ונמצא שלא זו בלבד שאיסורו של דם האדם חמור יותר משל בהמה חיה ועוף להיותו איסור מדברי סופרים, אלא זה שאין בו עונש חמור כמו בדם בהמה וחיה הוא מצד שאיסורו חמור כל כך עד שאי אפשר לתקנו על ידי עונש.

וא"כ צריך להבין, מדוע מסיים הרמב"ם "ומכין אותו מכת מרדות" ומדוע לצערו ללא תועלת. אלא, מה שכתב אודות חומר האיסור של "דם האדם" שלכן אין מועיל בו עונש - הוא לפני עבודת התשובה, אבל על ידי עבודת התשובה שהיא למעלה ממדידה והגבלה

הקשורה עם בחי' יחידה שבנפש הרי ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה", וענינן של מכות מרדות שאינן מלקות ממש כי אינן כעונש כיון שאינן מכפרות על חומר הדבר, ואם כדי לצערו על שעשה דבר בלתי רצוי - הרי אין זו דרך התורה.

אלא שהוא כדברי הרמב"ם כדי לעוררו לתשובה, שעל ידי זה יבוא הדבר על תיקונו ואף יתהפך לטוב.

(יין מלכות ספר קדושה סימן ד')

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ב. דם האדם - אסור מדברי סופרים, אם פָּרַשׁ, ומכין עליו מכת מרדות⁹. אָבַל דָּם הַשְּׂנַיִם¹⁰ - בּוֹלְעוֹ וְאִינוֹ נִמְנָע. הָרִי שֶׁנֶּשֶׁף בַּפֹּת וּמָצָא עָלֶיהָ דָּם - גּוֹרֵר אֶת הַדָּם וְאַחַר כֵּן אוֹכַל, שֶׁהָרִי פָּרַשׁ.

9) מלקות מדרבנן, כדי לרדות את החוטאים העוברים על דברי חכמים. 10) בגמרא: דם שבין השנינים.

ג. אין חייבין פרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה ונחירה או התנת הראש¹¹, כל זמן שיש בו אדמומית¹²; ועל הדם הפגוס בתוף הלב¹³; ועל דם הקֶזָה, כל זמן שהוא מקלח ויוצא¹⁴. אָבַל הַדָּם הַשּׁוֹתֵת¹⁵ בַּתְּחִלַּת הַקֶּזָה קִדְּם שִׁתְּחִיל לְקַלַּח, וְדָם הַשּׁוֹתֵת בְּסוֹף הַקֶּזָה כִּשְׁתְּחִיל הַדָּם לְפֶסֶק - אֵין חַיִּבִין עָלָיו, וְהָרִי הוּא פְדֵם הָאֵיבָרִים¹⁶; שֶׁדָּם הַקְּלוֹחַ הוּא הַדָּם שֶׁהִנְפֵּשׁ¹⁷ יּוֹצֵאָה בּוֹ.

11) כל אלה הם דם שהנשמה יוצאה בו, כמו ששינוי בדם הקזה ונקרא דם הנפש. 12) שהוא דם של חיות הבהמה, אבל הליחה שאין בה אדמימות המטפטפת אינה דם. 13) שם כב. שנמצא תמיד בלב, אבל דם שמתכנס מאליו בשעת שחיטה, אינו חייב כרת אלא בלאו, כמו שכתב בהלכה ד. בגמרא שם גירסת רבינו היא: "כי קאמר רב (שחייב כרת) בדם דלילה (דם שלו), כי קתני "אין חייבין" דאתי מעלמא (שבא מבחוץ). ובספרים שלפנינו הגירסא הפוכה, ראה שם. ופירשה רש"י שדם דלילה זהו דם של בשר הלב, ודינו כדם איברים שאין חייבים עליו כרת, ודם שחייב עליו כרת הוא הדם הכנוס בחלל הלב. 14) הקילוח רצוף, שרק דם זה הנפש יוצאה בו. כמו שמסיים רבינו. כרבי יוחנן שם. 15) מטפטף. 16) בהלכה הסמוכה. 17) הנשמה.

ד. דם התמצית¹⁸ ודם האיברין, כגון דם השחול ודם הפליות ודם ביצים¹⁹, ודם המתפגס ללב בשעת שחיטה, ודם הנמצא בפכד²⁰ - אין חייבין עליו פרת. אָבַל הָאוֹכַל מִמֶּנּוּ פְּזִית - לּוֹקֵה²¹, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ. וּבְחִיּוֹב פָּרַת הוּא אוֹמֵר: כִּי נֶפֶשׁ הַבְּשָׂר בְּדָם הִיא²² - אִינוֹ חַיִּב פָּרַת אֲלָא עַל הַדָּם שֶׁהִנְפֵּשׁ יּוֹצֵאָה בּוֹ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. הפָּבֵד, אִם חֲתָכָה³⁴ וְהִשְׁלִיכָה לְתוֹךְ הַחֲמִץ³⁵ אוּ לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין³⁶ עַד שֶׁתִּתְלַבֵּן - הֲרִי זֹו מִתְּרַת לְבִשָׁל אוֹתָהּ³⁷ אַחַר כֵּן. וְכִבֵּר נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל³⁸ לְהִבְהִיבָה עַל הָאוֹר וְאַחַר כֵּן מִבְּשָׁלִין אוֹתָהּ. בֵּין שֶׁבִשְׁלָה לְבִדָּה בֵּין שֶׁבִשְׁלָה עִם בֶּשֶׂר אַחַר. וְכֵן מִנְהַג פְּשוּט³⁹, שְׂאִין מִבְּשָׁלִין הַמֵּחַ שֶׁל רֹאשׁ וְלֹא קוֹלֵין⁴⁰ אוֹתוֹ עַד שֶׁמִּבְּהִיבִין אוֹתוֹ בְּאוֹר⁴¹.

34) אע"פ שחולט אותה בחומץ או במים רותחים, צריך לפני כן לחתוך הכבד ואז מותר לבשל אותה, החליטה רק מצמיחה הדם שבכבד עצמה, והדם אינו יוצא והרי הוא כדם האיברים שלא פירש שמותר, אבל הרי יש דם בסמפונות הכבד והוא ככנוס בכלי, ולפיכך צריך לחתוך אותה כדי שיצא הדם שבסמפונות. (35) בגמרא הלשון: חלטה. (36) ולא פושרים, עיין הלכה י. (37) אבל לצלי, דין הכבד כדין בשר ואינה צריכה חתיכה. ויש אומרים, שכבד צריכה חתיכה אפילו לצלי. (38) בבה"ג מביא תשובות הגאונים: שלחו מישיבה, שעכשיו אין אנו בקיאים בחליטה וספק איסור להחמיר, ומותר לאכול כבד מבושלת אלא אם צלאוה תחלה ואחר-כך בישלוה, אבל לבשלה לכתחלה (בלי צליה) אסור, וכן המנהג בכל ישראל. ור' אלפסי כתב מנהג ישראל שלא לבשל את הכבד בקדירה אלא לאחר צליה ולא לאחר מליחה, אבל רבינו-תם אומר שאם נמלחה הכבד, מותר לבשלה כמו אחר צליה, שגם המלח מוציא דם. (39) אבל לא פשט בכל ישראל. (40) צולין. (41) ועכשיו נוהגים שמוציאים המוח מקדרת הראש שהוא נתון בו ואחר-כך הקרום מעליו ומולחו, ומותר בזה אף לקדרה.

ח. הפָּבֵד שֶׁבִשְׁלָה וְלֹא הִבְהִיבָה עַל הָאוֹר וְלֹא חֲלָטָהּ⁴² בְּחֲמִץ אוּ בְרוֹתְחִין - הֲרִי הַקְּדָרָה פְּלָה אֲסוּרָה, הַפָּבֵד וְכָל שֶׁנִּתְבַּשַׁל עִמָּהּ⁴³. וּמִתַּר לְצִלוֹת⁴⁴ כִּבְד עִם הַבֶּשֶׂר בְּשֶׁפּוּד אֶחָד, וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַפָּבֵד לְמִטָּה⁴⁵. וְאִם עָבַר וְצִלָּהּ לְמַעַל מִבֶּשֶׂר - הֲרִי זֶה אוֹכְלִין⁴⁶.

42) וגם לא חלטה, אבל אם חלטה כדין הגמרא, מותרת הכבד וכל שנתבשל עמה, שמה שתיקנו הגאונים והמנהג הנהוג שלא לבשל כבד אפילו לאחר חליטה, אינו אלא לכתחילה. אבל בדיעבד, אם נתבשלה מותר. (43) כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה, שאמר: שלוקה אוסרת ונאסרת. (44) לכתחילה. (45) שהדם הזב מן הכבד, אינו נוטף על הבשר אלא זב לחלל התנור, שם. ודווקא אם השפוד מונח או תלוי בתנור זקוף וחודר למטה, אבל אם השפוד כולו מונח לרוחב התנור על גבי האש ואין כאן מעלה ומטה, בכל אופן אסור לכתחילה, מגיד משנה. והרשב"א כתב: הוא הדין שאסור למלוח לכתחילה את הכבד על הבשר, וכן נהגו. (46) שהדם הזב אגב צליה, אינו נבלע בבשר אלא מחליק ונופל, בגמרא: מישרק שריק.

ט. הַטְּחוּל - מִתַּר לְבִשָׁלוֹ אֶפְלוֹ עִם הַבֶּשֶׂר; שְׂאִינוֹ

18) דם השותת שאין הנפש יוצאה בו. (19) ביצי זכר. (20) במשנה ובברייתא שם, לא נמנה דם הכבד בדין דם האיברים. ורבינו-תם למד מזה, שדם הכבד אף-על-פי שפירש, מותר מן התורה. מפני שהכבד כולו דם, והתורה התירה לאכלו. ראה תוספות חולין קי: דיבור-המתחיל כבדא. ורבינו מסתמך כנראה, על מה שאמרו שם קיא. לענין דם הכבד: "דם דאורייתא הוא". (21) כריתות כא: הרי אלו בלא-תעשה. (22) ולפני-זה (פסוק י) כתוב: והכרתי אותה מקרב עמה".

ה. הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בְּמַעֵי הַבְּהֵמָה - הֲרִי דְמוֹ פְּדָם הַיְלֹוד²³. לְפִיכָף: הֲדָם הַנִּמְצָא כְּנוֹס בְּתוֹךְ לְבוֹ - חֲיִבִין עָלָיו²⁴ פְּרַת²⁵, אֲבָל שְׂאֵר דְמוֹ - הֲרִי הוּא פְּדָם הָאֲבָרִין²⁶.

23) ואפילו הוא בן שמונה שלא שלמו לו חדשיו, שחלבו מותר, כמבואר בפרק ז הלכה ג - דמו אסור. (24) כר' יוחנן חולין עד: וטעם ההבדל בין חלב לדם בשליל שלא שלמו לו חדשיו, שבחלב פירט הכתוב שור או כשב או עז, ושליל שלא שלמו לו חדשיו אינו חלב שור כשב ועז אלא חלב אבר מאיברי אמו, שהתירתו התורה מקרא "וכל... בבהמה אותה תאכלו", אבל בדם נאמר "כל דם" ואפילו של שליל משמע, תשובת הרשב"ץ הובאה ב'לחם משנה'. (25) כמבואר בהלכה ג. (26) שעובר בלא-תעשה, אבל אינו חייב כרת.

ו. הַלֵּב, בֵּין לְצָלִי²⁷ בֵּין לְקְדָרָה²⁸ - קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת דְמוֹ, וְאַחַר כֵּן מוֹלְחִין²⁹. וְאִם בִּשָׁל הַלֵּב וְלֹא קָרְעוֹ - קוֹרְעוֹ אַחַר שֶׁבִשְׁלוֹ וּמִתַּר³⁰; וְאִם לֹא קָרְעוֹ וְאֲכָלוּ³¹ - אִינוֹ חֲיִב עָלָיו פְּרַת³². בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּלֵב הַעוֹף, שְׂאִין בּוֹ פְּזִית דָּם³³; אֲבָל אִם הָיָה לֵב בְּהֵמָה - חֲיִב פְּרַת; שֶׁהָרִי יֵשׁ בּוֹ פְּזִית מִדָּם שֶׁבְּתוֹךְ הַלֵּב, שֶׁחֲיִבִין עָלָיו פְּרַת.

27) לצלות אותו. (28) לבשלו. (29) מלשון רבינו נראה שמולחו בין לצלי ובין לקדירה, שאף לצלות את הבשר צריך למלחו קודם, כמו שכתב רבינו בהלכה יב, וראה מה שכתבתי שם. (30) משום שבשר הלב חלק ואינו בולע את הדם (פסחים עד), ולפני-זה רק הלב אינו נאסר, אבל אם לא בשלו עמו דברים אחרים נאסרים, שהדם היוצא מן הלב נבלע בהם ואוסר אותם (רשב"א). (31) בבא בפני עצמה ואינו מוסב על בשלו, דמיירי בלא בישול, שהרי הדם שבשלו אסור רק מדרבנן (מנחות כא. מגיד משנה). ובל'לחם משנה' כאן מביא בשם הרלב"ח, שרבינו לא קיבל להלכה את המימרא של ר' חנינא במנחות שהזכרנו, וסובר שגם דם שבשלו, אסור מן התורה וחיביב עליו כרת. (32) ואפילו מלקות אין בו, כיון שאין בו כזית. (33) בתוך הלב. ואם יש בו כזית מדם שבתוכו ומתכנס אליו בשעת שחיטה ביחד, עובר בלאו וחיביב מלקות, אבל כרת אין בו, שעל הדם המתכנס אין חיביבין כרת כמו שכתב למעלה הלכה ד, ובדם שבתוכו אין שיעור כזית. תשובות ר' לוי בן חביב הובאה ב'לחם משנה'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל הראב"ד כתב: לא שמענו ולא ראינו מימינו. וכל האדמימות שיצא אחר מליחה ממנו אינו אלא חמר בשר. והמתמיר יותר מכן, עליו להביא ראיה. וכן דעת כל האחרונים, שאחר מליחה אין צריך שום דבר. ואין מקור לדברי רבינו, מגיד משנה.

יא. פִּשְׁמוֹלְחִין הַבֶּשֶׂר - אֵין מוֹלְחִין אוֹתוֹ אֲלָא בְּכָלִי מְגַבֵּי. וְאֵין מוֹלְחִין אֲלָא בְּמִלַּח עֵבֶה פְּחוּל הַגֶּסֶם⁶⁰; שְׁהַמִּלַּח דִּק פְּקַמַּח יִבְלַע בְּבֶשֶׂר וְלֹא יוֹצִיא דָם. וְצָרִיךְ לְנַפֵּץ הַבֶּשֶׂר מִן הַמִּלַּח⁶¹ וְאַחַר כֵּן יִדְיַחְנֹנֵי⁶².

(60) "מילחא גללינתא". והערוך פירש גללינתא חזק כאבן. והטעם, שהמלח הדקה נבלעת ואינה מוציאה דם. (61) שנאסר מפני שנבלע בו דם. (62) אפילו בכלי שאינו מנוקב.

יב. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ - לְבֶשֶׂר שְׁצָרִיף לְבָשָׁלוּ; אֲבָל לְצָלִי - מוֹלַח וְצוּלָה מִיָּד⁶³. וְהַרְוֵצָה לְאָכֹל בֶּשֶׂר חַי - מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה⁶⁴ וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כֵּן יֵאָכֵל. וְאֵם חֲלָטוֹ בְּחִמְצָן⁶⁵ - מִתֵּר לְאָכְלוֹ⁶⁶ פֶּשֶׁהוּא חַי. וּמִתֵּר לְשִׁתוֹת הַחִמְצָן⁶⁷ שֶׁחֲלָטוֹ בוֹ, שְׁאֵין הַחִמְצָן מוֹצִיא הַדָּם.

(63) שאין צריך לשהות במלחו כדי הילוך מיל, האמור בהלכה י. נראה מזה שדעת רבינו, שאף לצלי צריך מליחה. ובמנחות כא. גורס "אמר אביי, וכן לצלי" שמולחו וצולוהו מיד, מגיד משנה. ואפשר לפרש אחרת בדברי רבינו: אם רצה למלוח ולצלוח מיד, בלא הדחה ראשי, שהמלח הנשאר על הבשר לא נאסר. אבל אם שהה במלחו, המלח בולע הדם ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה יפה וצולוהו ואוכל. ולפי פירוש זה, אין ללמוד מדבריו אם לצלי צריך מליחה או לא, שהרי כאן המדובר במקרה שהוא רוצה למלוח, והשאלה היא אם צריך להדיח לפני הצליה. (64) והראב"ד משיג ואומר, שמותר לאכול בשר חי בלא מליחה, שדם האברים שלא פירש מותר, והסוגיא דחולין שם, מדברת בבשר מבית השחיטה שבולע יותר כמו חתיכה שהאדימה בהלכה הסמוכה, ולפיכך מולחו יפה יפה, מגדל עזו. ודעת רבינו, שדם האברים אף-על-פי שלא פירש אסור, אם הוא ראוי (יכול) לפרוש. (65) פסחים עד: האי אומצא וכו'. (66) שהחומץ מצמית את הדם ולא יפרוש יותר. ודם האברים שאינו ראוי לפרוש, גם לדעת רבינו מותר, כסף משנה. (67) שם: "הוא וחליה שרי", שהדם לא נבלע בחומץ.

יג. חִמְצָן שֶׁחֲלָט בוֹ בֶּשֶׂר - לֹא יִחְלַט בוֹ פְּעַם שְׁנִיָּה⁶⁸. וְחִתִּיכָה שְׁהֶאֱדִימָה⁶⁹ בְּתוֹךְ הַחִמְצָן - הִיא וְהַחִמְצָן אֲסוּרִין⁷⁰, עַד שְׁיִמְלַח⁷¹ אוֹתָהּ יָפֶה יָפֶה וְיִצְלָה⁷². בֶּשֶׂר שְׁהֶאֱדִים⁷³, וְכֵן בִּיצֵי בִּהְמָה וְחִיָּה⁷⁴ בְּקִלְפָה שְׁעֲלִיחֵין⁷⁵, וְכֵן הָעֶרְף שָׁבוּ הַמְזַרְקִים⁷⁶ שֶׁהֵן מְלֵאִים דָּם, אִם חֲתַכֵּן וּמְלַחֵן בְּדַת - מִתֵּר לְבָשָׁלוֹ⁷⁷. וְאִם לֹא חֲתַכֵּן⁷⁸ וְיִצְלָאָן בְּשִׁפּוּד, וְיִצְלָה הָעֶרְף וּפְיוֹ

דָּם, אֲלָא בֶּשֶׂר⁴⁷ הַדּוּמָה לָדָם. הַשׁוֹבֵר מִפְּרֻקַּת בִּהְמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נִפְשָׁה - הֲרֵי הֵדָם נִבְלַע בְּאֲבָרִים⁴⁸, וְאֲסוּר לְאָכֹל מִמֶּנָּה בֶּשֶׂר חַי⁴⁹, וְאִפְלוּ חֲלָטוֹ⁵⁰. אֲלָא פִּיֻצֵּד יַעֲשֶׂה⁵¹? יַחֲתִיף הַחֲתִיכָה⁵² וְיִמְלַח יָפֶה יָפֶה⁵³, וְאַחַר כֵּן יִבְשָׁל אוֹ יִצְלָה⁵⁴. וְכִבֵּר בְּאֲרָנוֹ, שֶׁהַשׁוֹחֵט בִּהְמָה חַיָּה וְעוֹף וְלֹא יֵצֵא מִהֵן דָּם, שֶׁהֵן מִתְרִין⁵⁵.

(47) ואף שהוא אדום מאד, ונראה כאילו כולו דם. בגמרא חולין שם: "טחלא שומנא בעלמא הוא". ורבינו כתב: "בשר", שצריך מליחה כשאר בשר. והדם שבו הוא כדם האיברים, כמו שכתב בהלכה ד. (48) לפי שבשעת שחיטתה היא טרודה להוציא דם. וכששבר מפרקתה, מתוך צרתה אין בה כוח להתאנח ולהוציא דם, והיא נחה ושוקטת והדם נבלע באבריה, רש"י. (49) בעיה בגמרא שם ק"ג. ומשום ספק איסור - מחמירים ואוסרים. (50) שהחליטה אינה מוציאה את הדם אלא מצמיתו במקומו, ודם זה שנבלע באיברים אינו דומה לדם האיברים שלא פירש, ו'מגיד משנה' מפרש בדעת רבינו, שכל דם האיברים שלא פירש אסור, ולכן אסור לאכול כל בשר חי בלא מליחה או חליטה, אבל בשובר מפרקתה אפילו חליטה אינה מועילה אלא מליחה. וראה להלן הלכה יב ו'כסף משנה' שם. (51) כיון שאפילו חליטה אינה מותרת. (52) לדעת ה'מגיד משנה' החתיכה אינה מעכבת כלל. וה'לחם משנה' מפרש, שצריך לחתוך כמו בכבד למעלה הלכה ז. (53) אבל חליטה, אפילו אחר החיתוך אינה מועילה. ואין זה דומה לכבד, מפני ששבר המפרקת ונבלע בבשרה דם האיברים שפירש ממקומו כדי לצאת, ולפיכך דינו כדם האיברים שפירש, שאסור. והחליטה אינה מוציאו, אלא מצמיתו במקומו, כמו שנתבאר למעלה. מה-שאיין-כן בכבד שדם הכבד שלא פירש מותר, שהרי כולו דם הוא והתורה התירתו, וראה לקמן בהלכה יב בדין חליטה של בשר. (54) שאפילו לצלי צריך מליחה קודם בשובר מפרקתה, ובלחם משנה' מפרש שלצלי לא צריך חתיכה ומליחה כלל, אלא צולה כשאר הבשר. (55) ואין אומרים שמא מתים היו, כמו שכתב רבינו שם. וגם אין אנו חוששין שמא נבלע דם באיבריה ולא יצא כמו בשובר מפרקתה.

י. אֵין הַבֶּשֶׂר יוֹצֵא מִיָּדִי דָּמוֹ אֲלָא אִם כֵּן מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה. פִּיֻצֵּד עוֹשֶׂה? מְדִיחַ הַבֶּשֶׂר תְּחִלָּה, וְאַחַר כֵּן מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה⁵⁶, וּמְדִיחוֹ בְּמִלְחוֹ כְּדֵי הַלּוּף מִיָּד⁵⁷, וְאַחַר כֵּן מְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה⁵⁸ עַד שְׁיִצְאוּ הַמַּיִם וְיָכִים, וּמְשָׁלִיכוֹ מִיָּד⁵⁹ לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין, אֲבָל לֹא לְפוֹשְׁרִין, כְּדֵי שְׁיִתְלַבֵּן מִיָּד וְלֹא יֵצֵא דָם.

(56) מכל צדדיו עד שיהיה אינו נאכל מחמת מלחו, הגהות מיימוניות. (57) שמליח הרי הוא כרותח דצלי, שם ק"א: ושיעור צלייה, פירשו הגאונים: כדי הילוך מיל. (58) להדיח שתי פעמים, ראשונה להעביר המלח הבלוע מדם, ושניה להעביר לחלוחית המים הראשונים האסורים הנשארים על הבשר, הגהות מיימוניות. (59) חומרת רבינו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(85) השמנונית של הצלי, ואסור מפני שמעורב בה דם. (86) ורש"י שם פירש בין על הבשר ובין בתוך הכלי. (87) בגמרא: "תרי גללי דמילחא". והדם נגור אל המלה בשולים, ודווקא מעט מלה, אבל כשנותן הרבה מלה מתערב הדם בשומן. רש"י שם (מגיד משנה בשם הלכות גדולות). (88) ויש לשאול: הרי מיד כשנוסף קצת שומן מן הבשר נאסר מחמת איסורו, על-פי הכלל "אפשר לסוחטו אסור"? בעלי התוספות הרגישו בקושיא זו שם דיבור-המתחיל תרי, ותיצרו שהדם נפרד לגמרי מן השמנוניות ולא נשאר אפילו משהו, ובכגון זה לא אמרו אפשר לסוחטו אסור. (89) בגמרא שם: ומשפיה. ופירש רש"י יערה השומן העליון בנחת מכלי אל כלי, כדי שלא יתערב הדם בו. (90) צריך להיות: אסורים.

טז. פת שחתך עליה בשר צלי⁹¹ - מתר לאכלה, שאינה⁹² אלא שמנונית⁹³. דגים ועופות שמלחן זה עם זה, אפלו בכלי מנגב - הדגים אסורין⁹⁴; שהדג רפה⁹⁵, ובוילע דם היוצא מן העוף. ואין צריך לומר אם מלח דג עם בשר בהמה או תפה⁹⁶.

(91) שם. והיינו שנצלה עד שיהא ראוי לאכילה. ויש מי שכתב, כל שהגיע לשליש בישולו, מגיד משנה. ובלשון התלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", שהיה אוכל בשר כשהגיע לשליש בישולו. (92) האדמימות. (93) הואיל ונצלה. בגמרא: רבא אכל, וקרא לזה יין של בשר. (94) אבל העופות מותרים. (95) שהקרום שלו רפה, כמבואר בגמרא. (96) אבל בהמה ועוף, מותר למלוח ביחד בכלי נקוב, מפני שהעופות פולטים ציר כל זמן שבשר בהמה פולט דם, ומתוך שטרוד לפלוט אינו בולע את הדם, מגיד משנה.

יז. עופות שהניחן שלמים ומלא חללן בשר וביצים ובשמן - אסורות, שהרי דם יוצא לתוכן⁹⁷. ואף על פי שמלחן יפה יפה⁹⁸. ואפלו היה הבשר שבתוכן שלוק או צלוי⁹⁹. ואם צלאן - הרי אלו מתרות¹⁰⁰, אף על פי שהבשר שבתוכן חי¹⁰¹, ואפלו פיהן למעלה¹⁰².

(97) כלומר, הדם יוצא מן העופות לתוך הבשר וביצים של המלוי, מגדל עוז. (98) לפני בישולם, שאין המליח מפליט את כל הדם בשיעור המליחה, כמו שכתב רבינו בהלכה י, שאחרי המליחה משליך את הבשר מיד לתוך רותחין, כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם. וכשחללן מלא מבשר, אין המים הרותחים נכנסים לתוכן יפה, מגיד משנה. והוא מוסיף וכותב, שכל האחרונים חולקים על רבינו וסוברים, שלאחר המליחה אין כל דם בבשר, ונהגו כדבריהם. (99) ואין אומרים שבשר שלוק או צלי הוא רך ואינו מעכב על המים הרותחים מלהכנס לפנים. ומה שכתב המגיד משנה כאן: "מה לי מבושל, מה לי אינו מבושל" וכו', אי-אפשר ליישבו עם פירושו בעיקר הדין שלפנינו. (100) שם. והלכתא מולייתא שריא, ופירש רי"ף: ודוקא לצלי כעין פסח שהוא צלי, אבל לקדירה לא, מגיד משנה.

למטה⁷⁹, או שצלאן פלן על הגחלים⁸⁰ - הרי אלו מתרין.

(68) בשר כדי להתיירו כשהוא חי, לפי שנחלש כוחו בחליטה הראשונה, רש"י שם. (69) בגמרא פסחים שם: "אומצא דאסמיק". ורבינו מפרש, שהכוונה להאדים בתוך החומץ. (70) רבינו גורס: "הוא וחליה אסור". כשנותנים בשר חי לתוך החומץ, ואינו שוהה בתוכו, הדם נצמת בתוך הבשר ואינו פולט כלום, ולפיכך הכל מותר שהדם לא פירש. ואם שוהה בתוכו עד שהתאדם, נעקר הדם מהבשר ונפלט בחוץ, ולפיכך גם החתיכה וגם החומץ אסורים. (71) כבשר שלא נחלט. (72) נראה שהכוונה או יצלה, כי לפי פירושו של ה'מגיד משנה' שאנו הולכים כאן בעקבותיו, מותר גם לבשלו אחרי המליחה. וב'כסף משנה' פירוש אחר, ולדעתו רק לצליה מותר. וכן כתב בפירוש ב'טור' יורה-דעה סי' סז, וראה 'לחם משנה' כאן. (73) פסחים שם: אומצא דאסמיק חתיכה וכו'. (74) של זכר, רש"י שם. (75) הקרום שעליהם, שאסור משום דם, כמבואר בחולין צג. וזהו כפירוש רבינו חננאל שם ולא כפירוש רש"י, ראה תוספות שם. (76) כן מפרש רבינו "ומזוקין" שם עד: אבל רש"י מפרש חטים גסים שהם ורידים שבבית השחיטה. (77) בגמרא, חתיכה ומלחיה אפילו לקדירה שרי, דין זה כולל בשר שהאדים בתוך החומץ, לחם משנה. וכנראה גם ה'מגיד משנה' מפרש כך. (78) לבשלו צריך גם חתיכה, אבל לצלי לא. ובתוספות חולין צג. דיבור-המתחיל חתיכה, כתבו שגם לצלי צריך חתיכה, אבל לא מליחה. (79) בגמרא שם, בית השחיטה למטה שהדם זב דרך החתך, ורבינו אומר ופיו למטה שהמדבר במזוקי העורף. ראה מה שכתבנו למעלה. (80) מחלוקת רב אחא ורבינא שם, והלכה כרב אחא להקל.

יד. ראש הבהמה שצלהו בתנור או בכבשן, אם תלהו ובית שחיטתו למטה⁸¹ - מתר; שהדם יוצא ושותת. ואם היה בית השחיטה מן הצד: מחו - אסור⁸², שהדם מתקבץ לתוכו; ושאר הבשר שעל העצמות מבחוץ - מתר⁸³. הניח חטמו למטה⁸⁴: אם הניח בו גמי או קנה כדי שישאר פתוח ויצא דמו דרך חטמו - מתר, ואם לאו - מחו אסור.

(81) והוא-הדין אם ניקב העצם שהמוח מונח בו, וצלאו כשהנקב למטה - מותר (רשב"א). (82) אבל ראשו מותר, וכן כתב בהלכות גדולות בפירוש הסוגיא, ואם בישל את הראש אחרי צלייתו, הכל אסור אם אין ששים נגד המוח, ואף-על-פי שמונח בקדרתו, רמב"ן. (83) בצלי. (84) שם, כלשון ראשון להחמיר.

טו. אין מניחין כלי תחת הצלי לקבל מימיו⁸⁵ עד שתכלה פל מראה אדמומית שבו. וכיצד עושין? משליכין לתוך הפלי⁸⁶ מעט מלח⁸⁷, ומניח הפלי עד שצלה, ולוקח השמנונית⁸⁸ של מעלה⁸⁹, והמים של מטה שתחת השמנונית אסורה⁹⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברבינו "צונן", אבל הסיום "וכיוצא בו", מראה שגירסא זו מוטעית. וה'מגיד משנה' מקיים גירסא זו, ואם-כן לכל צונן צריך הדחת סכין לכתחלה או קינוח.

כא. קְעָרָה שְׁמֵלַח בְּהַ בֶּשֶׂר, אֶפְלוּ הִיְתָה שׁוּעָה בְּאָבָר - אָסוּר לְאָכַל בְּהַ רוּתָח¹¹⁹ לְעוֹלָם, שְׁפָכָר נִבְלַע הַדָּם בְּחֶרְסִיהָ¹²⁰.

(119) חולין שם. מפני שדם הנבלע בכלי חוזר ונפלט בו. ויש אומרים שאף בצונן אסור להשתמש בה, שמא יבא להשתמש בחמין. ולפיכך שבר ר' אמי הקערה שמלח בה. יש אומרים דוקא כשאין הקערה מנוקבת, אבל אם היתה מנוקבת לא נאסרה. והרשב"א אסר אפילו אם היא מנוקבת (מגיד משנה). (120) משמע שמדבר בכלי חרס, ולפיכך כתב "אסור לעולם", כי כלי חרס ניתרים בהגעלה במים ורתחים (מגיד משנה).

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) יבאר האוכל כזית חלב משלשה מיני בהמה; השוחט בהמה ונמצא בה שליל חי או מת אם חלבו מותר; החלבים שחייב עליהם כרת מן התורה; חוטין האסורין משום דם וחלב; מליחת חלבים עם בשר; וסכין שחתך בה חלבים אם יחתוך בה בשר; ודין טבח שדרכו לנקר הבשר ומצאו אחריו חלב.

א. הָאוֹכֵל פְּזִית חֵלֶב²: בְּמִזִּיד - חֵיֵב פָּרְתָּ, בְּשׁוּגָג - מִבֵּיא חֲטָאת קְבוּעָה⁴. וּבְכַפּוּשׁ אֲמָרָה תּוֹרָה שְׂאִינוּ חֵיֵב אֶלָּא עַל שְׁלִשָּׁה מִיָּנִי בְּהִמָּה טְהוֹרָה בְּלָדוֹ⁵, שְׁנֵאמַר: כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעִז לֹא תֹאכְלוּ. בֵּין שְׂאֵכֵל מִחֵלֶב שְׁחוּטָה בֵּין שְׂאֵכֵל מִחֵלֶב נִבְלָה וּטְרֵפָה⁶ שְׁלֵהֶן⁷. אֲבָל שְׂאֵר בְּהִמָּה וְחִיָּה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה - חֵלְבָהּ כְּבִשְׂרָה⁸. וְכֵן נִפְלָה⁹ שֵׁל שְׁלִשָּׁה מִיָּנִי בְּהִמָּה טְהוֹרָה - חֵלְבוֹ כְּבִשְׂרוֹ¹⁰, וְהָאוֹכֵל מִחֵלְבוֹ פְּזִית - לוֹקֵה מִשׁוּם אוֹכֵל נִבְלָה.

2) כל איסורי אוכלין שיעורם בכזית. 3) משנה כריתות ב, א. 4) כבשה או שעירה, שם. יש שני סוגי קרבן חטאות, קבועה ועולה ויורד, חטאת קבועה בין עני בין עשיר מביא בהמה, וקרבן עולה ויורד - עשיר מביא בהמה, ועני מביא שני תורים או שני בני יונה. ויש קרבנות שעני שקשה לו להביא עופות, מביא סולת למנחה, וזה נקרא בתלמוד "דלי דלות". 5) שם ד, א. 6) ככתוב (ויקרא ז, כד) "וחלב נבלה וחלב טריפה . . . ואכול לא תאכלוהו". 7) ראה הלכה ב. 8) בחיה טהורה מותר לאכול אפילו החלב, ובבהמה וחיה טמאות אסור לאכול החלב כבשון, משום טומאה, אבל אין בו כרת. 9) שלא נגמרו חדשי הריונו. 10) ואין בו עונש כרת של חלב. ודוקא נפל שלא נגמרו חדשי הריונו, אבל כשנגמרו חדשיו - אסרה התורה את חלבו, כרבי יוחנן בחולין עה, א. וכלשון אחרון.

ב. הָאוֹכֵל מִחֵלֶב נִבְלָה וּטְרֵפָה - חֵיֵב מִשׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב וּמִשׁוּם אוֹכֵל נִבְלָה וּטְרֵפָה. מִתּוֹךְ שְׁנוּסָף

(101) דקיימא-לן כבולעו כך פולטו. 102) שהאור שואב הדם ומוציאו.

יח. בְּנֵי מַעִים שְׁמֵלָאָן עַל דְּרָף זֶו בְּבִשְׂרָ צְלוּי אוּ שְׁלוּק¹⁰³, או שְׁמֵלָאָן בְּבִיעִים וּשְׁלָקָן אוּ קְלָאָן¹⁰⁴ - הָרִי אֵלוּ מִתְרִין; שְׂאִין מִחֲזִיקִין דָּם בְּכַנֵּי מַעִים¹⁰⁵. וְכֵן הָרִי הִגְאוּנִים.

(103) אבל בבשר מלוח, אנו חוששים משום דם היוצא מן הבשר ובולעים בני המעיים, שאין המלח מפליט את כל הדם, כמו שכתבנו בהלכה יז, מגיד משנה. 104) צלאן. 105) האיברים הפנימיים, שהמאכל סובב בחללם, כמו שכתב בפרק ז הלכה טו.

יט. עוֹפוֹת שְׁטַפְלָן בְּבִצֵּק וְצֵלָאָן, בֵּין שְׁלָמִים בֵּין מִחְתָּכִין: אִם טַפְלָן בְּסֵלֶת גָּסָה, אֶפְלוּ הִסְמִיקָהָ¹⁰⁶ הַטְּפֵלָה - אוֹכֵל אֶת הַטְּפֵלָה, מִפְּנֵי שְׁפֵלֶת גָּסָה מִתְפָּרֶרֶת¹⁰⁷ וְיוֹצֵא הַדָּם. וְאִם טַפְלָן בְּקִמְחָ חֲטִים שְׁלֵתָתָן¹⁰⁸: אִם הִיְתָה הַטְּפֵלָה לְבִנָּה כְּמוֹ הַפֶּסֶף¹⁰⁹ - מִתֵּר לְאָכַל מִמֶּנָּה, וְאִם לֹא - אֲסוּרָה¹¹⁰. טַפְלָן בְּשֵׂאֵר קְמָחִין: אִם הָאֲדִימוּ - אֲסוּרִין, וְאִם לֹא הָאֲדִימוּ¹¹¹ - מִתְרִין.

(106) האדימה. 107) אינה נדבקת כל-כך ומלחלה, והדם זב דרך הרווחים הזעירים וכבולעו כך פולטו. 108) הקמח דק, והבצק נדבק ואינו פולט מה שבלע. 109) בגמרא: "דזיג כוזא חיוורא". 110) אף בצלי, מה-שאין-כן במולייתא שמותרת בצלי, כמו שנתבאר בהלכה יז. וכל דינים אלה, אף אם העופות מלוחים ומוכשרים לקדירה כמו שביארנו בדעת רבינו, מגיד משנה. 111) אף שאינו לבן ככסף.

כ. סִפִּין שְׁשֻׁחַט בְּהַ¹¹² - אָסוּר לְחַתֵּךְ בְּהַ רוּתָח¹¹³, עַד שְׁיִלְבֵּן הַסִּפִּין בְּאוֹר, אוּ לְשַׁחֲזֵנָה בְּמִשְׁחָזָת, אוּ לְנַעֲצָנָה בְּקַרְקָע¹¹⁴ קִשָּׁה עֶשֶׂר פְּעָמִים. וְאִם חָתַךְ בְּהַ רוּתָח - מִתְרֵ¹¹⁵. וְכֵן אֵינוּ חוֹתֵךְ בְּהַ צְנוּן¹¹⁶ וְכִיוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים הַחֲרִיפִים לְכַתְּחָלָה. וְאִם הִדִּיחַ הַסִּפִּין¹¹⁷ אוּ שְׁקַנְחָה בְּכָלִי - מִתֵּר לְחַתֵּךְ בְּהַ צְנוּן וְכִיוֹצֵא בּוֹ¹¹⁸, אֲבָל לֹא רוּתָח.

(112) והסכין בולעת מן הדם, רש"י. 113) חולין קיא: מפני שחוזרת ופולטת בו, רש"י. 114) כיון שהיא רק חומרא בעלמא כמו שיתבאר, מספיקה נעיצה בקרקע. אבל מסכין שבלעה איסור רותח ממש, צריך ללבנה באור אם רוצה לחתוך בה רותח, ולחתוך צונן מספיקה נעיצה בקרקע. 115) לאכול, מפני שבית השחיטה צונן, והסכין לא בלעה דם בשעת השחיטה, אלא לכתחילה אנו מחמירים (מגיד משנה). 116) שם קיב. "צונן, אגב חורפיה בלע". 117) שם קיא: כפירוש התוספות שם ח: דיבור-המתחיל והלכתא, ולא כפירוש רש"י שהצונן שנחתך טעון הדחה. 118) נראה שרבינו גורס שם בגמרא "צונן" ולא "צונן" כגירסתנו. וסתם צונן אינו חריף כל כך. ויש ספרים שגורסים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינן חלב השליל יותר בשחיתת האם - כאן, בחלב שנחתך ונשאר במעיה - מותר (כסף-משנה).

ה. **שְׁלֵשָׁה חֲלָבִים הֵן שְׁחִיבִין עֲלֵיהֶן פֶּרֶת: חֲלָב שֶׁעַל הַקָּרֶב, וְשֶׁעַל שְׁתֵּי הַפְּלִיּוֹת, וְשֶׁעַל הַפְּסָלִים. אֲבָל הָאֵלֶּיהָ מִתֵּרֵת בְּאֵכִילָה²¹. לֹא נִקְרָאת חֲלָב²² אֲלָא לְעִנְיֵן קֶרֶן בְּלֶבֶד, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרָאוּ חֲלָבִים פְּלִיּוֹת וְיוֹתֵרֵת הַפֶּבֶד²³ לְעִנְיֵן קֶרֶן. כְּמוֹ שֶׁאָתָּה אוֹמֵר²⁴: חֲלָב הָאֶרֶץ²⁵ וְחֲלָב פְּלִיּוֹת חֲשָׂה²⁶, שֶׁהוּא טוֹבֵם. וְלִפִּי שְׁמֵרִימִין דְּבָרִים אֵלוֹ מִן הַקֶּרֶן לְשׂוֹרְפָה לְשֵׁם נִקְרָאוּ חֲלָב, שְׁאִין שֵׁם²⁷ דְּבָר טוֹב אֲלָא הַמּוֹרֵם לְשֵׁם²⁸. וְלִכְךָ נֶאֱמַר בְּתוֹרַת מִצְוֵי: בְּהִרְמִימֵם אֶת חֲלָבוֹ מִמֶּנּוּ.**

(21 חולין קיז, א. 22) כן מפרש רבינו את תשובת רב זביד לרב מרי שם. ראה שם בסוגיא. (23 לענין קרבן, שם. למדו שיש מעילה בכליות ויותרת הכבד של קדשים קלים, מפסוק "כל חלב לה" לרבות אימורי קדשים-קלים למעילה. (24 כלומר, פירושו של חלב האמור לענין קרבן טובה של הבהמה, היינו המורם לשם. (25 בראשית מה, יח. (26 דברים לב, יד. (27 ראה פ"א מהל' יסודי התורה הערה ד. (28 מובא ב'תוספות' שם צב, ב: חלב שאין ראוי ליקרב לא אמרתי לך.

ו. **חֲלָב שֶׁעַל הַמֶּסֶס וְשֶׁעַל בֵּית הַכּוֹסוֹת - הוּא הַחֲלָב שֶׁעַל הַקָּרֶב²⁹. וְחֲלָב שֶׁבַעֲקָרֵי הַיְּרוּכּוֹת מִבְּפָנִים³⁰ - חִיבִין עֲלָיו פֶּרֶת, וְהוּא הַחֲלָב שֶׁעַל הַפְּסָלִים. וְיֵשׁ שֵׁם חֲלָב עַל הַקָּבָה עֵקָם כְּמוֹ קֶשֶׁת, וְהוּא הָאֶסוּרִים³¹; וְחֹט מְשׁוּף כְּמוֹ יֵתֵר, וְהוּא מִתֵּרֵת³². חוֹטִין שֶׁבַחֲלָב - אֶסוּרִין³³, וְאִין חִיבִין עֲלֵיהֶן פֶּרֶת.**

(29 שם צג, א. 30) שם: תרבה דקליבוסתא. ובי'הלכות גדולות' ובי'שאלות' כתבו: חלב הקלובוסתא במקום שהירכים מתחברות. (31 שם מט, ב. (32 בגמרא שם, שבני בבל נהגו בו איסור שלא מן הדין, ואין אנו נגררים אחר בני בבל במנהג שלא מן הדין, ובזמננו נהגו לאסור (מגיד-משנה). (33 מדרבנן, רש"י שם צב, ב.

ז. **חֲלָב שֶׁהַבֶּשֶׂר חוֹפָה אוֹתוֹ - מִתֵּרֵת; שֶׁעַל הַפְּסָלִים אֶסֶר הַכְּתוּב, לֹא שֶׁבִּתּוֹף הַפְּסָלִים³⁴. וְכֵן חֲלָב שֶׁעַל הַפְּלִיּוֹת נֶאֱסֵר, וְלֹא שֶׁבִּתּוֹף הַפְּלִיּוֹת³⁵. וְאֵף עַל פִּי כֵן, נוֹטֵל אֲדָם לְבֵן שֶׁבִּתּוֹף הַפְּלִיא³⁶ וְאֶחָד כֶּף אוֹכֵל אוֹתָהּ, וְאִינוּ צָרִיף לְחַטָּט³⁷ אַחֲרָיו.**

(34 שם צג, א. 35) שם. (36) שיש להחמיר בלובן כוליא. וכן דעת רש"י, ועי' ב'תוספות' שם צב, ב דיבור- המתחיל אמר אביי, שביארו הדברים בהרחבה. (37) כרב אסי, שם.

ח. **יֵשׁ כְּמוֹ שְׁתֵּי פְּתִילוֹת שֶׁל חֲלָב בְּעֵקְרֵי הַמֵּתִנִּים³⁸ סְמוּךְ לְרֵאשׁ הַיֶּרֶךְ. כְּשֶׁהִבְהֵמָה חִיָּה - חֲלָב זֶה נִרְאֶה בְּמַעֲיָם³⁹, וְכִשְׁתַּמּוּת - יִדְבַּק בְּשָׂר בְּבֶשֶׂר וְיִתְפַּסֵּה**

הָאֶסוּר בְּבִשְׂרָה¹¹ שֶׁהִיא מִתֵּרֵת¹², נוֹסֵף עַל הַחֲלָב, וְלִפִּיכֶף לֹקֵה שְׁתֵּימִם.

(11 כלומר, אף-על-פי שכלל בידינו ש"אין איסור חל על איסור, ולמה כאן חל איסור נבילה או טריפה על איסור חלב? ומבאר, מתוך שנוסף וכו'. ובתלמוד זה נקרא "איסור כולל", מפני שהאיסור השני כולל דברים שהאיסור הראשון לא חל עליהם. "ואיסור מוסיף" זהו ענין אחר. ובפירוש המשניות לכריתות פ"ג מ"ד, מגדיר את שלושת האופנים, שאיסור חל על איסור, היינו: כולל, מוסיף ובת-אחת. ולפי הגדרתו שם, המקרה שלפנינו נקרא "איסור כולל". וראה 'מגיד משנה' ו'כסף משנה' כאן. ויש לדייק בדברי רבינו, למה הוא נמק דין זה מפני שהוא "מוסיף", הלא בחולין לז, א - אמר רבא, אמרה התורה יבא איסור נבילה ויחול על איסור חלב, שנאמר (ויקרא ז, כד) "וחלב נבילה וחלב טריפה . . . ואכול לא תאכלוהו", והוא חידוש שאין אומרים כאן "אין איסור חל על איסור", כמו שפירש רש"י שם, וכן פירשו 'תוספות' במעילה טז, א. דיבור-המתחיל אמר. וכנראה רבינו מפרש טעם הפסוק על-פי הכלל, שב"איסור כולל" איסור חל על איסור, ואיסור נבילה חל על איסור חלב משום שנבילה "איסור כולל" הוא. (12) אחר שחיטה.

ג. **הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה וּמִצָּא בָּהּ שְׁלִיל¹³ - כָּל חֲלָבוֹ מִתֵּרֵת, וְאִפְלוּ מִצָּאוּ חֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּאֶבֶר מִמֶּנָּה¹⁴. וְאֵם שְׁלָמוֹ לוֹ חֲדָשִׁיו וּמִצָּאוּ חֵי, אֵף עַל פִּי שְׁלֵא הַפְּרִיס¹⁵ עַל הַקֶּרֶקֶע וְאִינוּ צָרִיף שֶׁחִיטָּה¹⁶ - חֲלָבוֹ אֶסוּר¹⁷, וְחִיבִין עֲלָיו פֶּרֶת. וּמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ כָּל הַחוֹטִין וְהַקְּרוֹמוֹת הָאֶסוּרִין¹⁸, כְּשֶׁאֵר הִבְהֵמוֹת¹⁹.**

(13) שלא שלמו לו חדשיו. (14) ואין איסור חלב בו. (15) עמד על פרסותיו, רש"י. (16) כמו שכתב פ"ב הי"ד. (17) כרבי יוחנן וכלשון אחרון, חולין עה, א - שסובר שחדשים גורמים באיסור חלב, וכיון ששלמו לו חדשיו אף-על-פי שלא יצא לאויר העולם - החלב אסור. וסובר רבינו שאפילו בנשחטה האם ונמצא העובר בתוכה, גם כן חלבו אסור. אבל מפרשים אחרים אמרו, שכשנשחטה האם - חלבו מותר, ורבי יוחנן לא אמר אלא בשלא נשחטה האם, וכגון שהושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב של העובר החי ואכלו, אבל נשחטה ועוד העובר במעיה - הכל מותר, כמו שדרשו חכמינו: כל בבהמה תאכלו (מגיד-משנה). (18) שיש בהם משום חלב, וכל-שכן הקרומות האסורים משום דם, כמו שכתב בפ"ו ה"ה. (19) הילודות.

ד. **הוֹשִׁיט יָדוֹ לְמַעַי בְּהֵמָה וְחִתַּף מִחֲלָב הָעֶבֶר שֶׁפָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו וְהוֹצִיא²⁰ - הָרִי זֶה חִיב עֲלָיו כְּאִילוּ חִתְּכוּ מִחֲלָב הָאֵם עֲצָמָה; שֶׁהַחֲדָשִׁים הֵן הַגּוֹרְמִין לְאֶסֶר הַחֲלָב.**

(20) משמע דוקא כשהוציאו לחוץ ואכלו, אבל אם תלשו והניחו במעי בהמה, מותר לאכול את החלב שניתר בשחיתת האם, מן הדרש "כל בבהמה תאכלו". וכן כתבו הרא"ש ורמב"ן. ואף-על-פי שכתב רבינו בהלכה הקודמת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם קלג, א. בחוטי לחי אם בצלי הדם זב, ואם לבשל צריך חתיכה ומליחה. וראה למעלה פ"ו הי"ג בענין מזוקים. ודעת הרשב"א שאפילו לצלי צריך חתיכה, אבל אינו טעון מליחה. וראה ב'תוספות' שם צג, א דיבור-המתחיל חתיכה. (52 שם.)

יא. חמשה חוטין יש בפסלים: 53. שלשה מן הימין, ושנים מן השמאל. השלשה שמן הימין - מתפצל כל אחד מהם לשנים שנים, והשנים שמן השמאל - מתפצלין לשלשה שלשה. וכלן משום חלב. וחוטי הטחול וחוטי הפליות - משום חלב. וכן קרום שעל הטחול וקרום שעל הפסלים וקרום שעל הפליות - אסורין משום חלב. וקרום שעל דד הטחול 54 - חביבין עליו פרת; ושאר הקרום 55 - אסור, ואין חביבין עליו 56.

53 שם: "בכפלי" (בארמית). (54 על מקום עבוי (רש"י שם). (55 שעל הטחול. (56 שם.)

יב. ושני קרומות יש לפלגיא: העליון 57 - חביבין עליו פרת, פחלב שעל הפלגיא; והתחתון - הרי הוא כשאר קרומות. וחוטין שבהן - אסורין, ואין בהן פרת.

57 שעל הכליות יש חלב דק והוא חלב גמור, שם.

יג. חוטי חלב 58 וחוטי היד 59 וחוטי העקין 60 וחוטי הלחי התחתון 61 שפצד הלשון מן ומפן, וכן החוטין הדקין 62 שהן בתוך חלב הדקין כמו בית עקביש מסבכין זה בזה, וקרום שעל המוח 63 שפבדקדק, וקרום שעל הביצים - הפל אסורין משום דם.

58 שהן מלאים דם. בגמרא לא מוזכרים חוטי חלב, אבל לפי שמלאים דם - דינם כדן שאר החוטים. וכן נוטה דעת הראב"ד, אבל הרשב"א כתב שאינן אסורים אלא הנזכרים בגמרא (ביאור הגר"א). (59 רש"י חולין צג, א. 60 שם: חוטין שבעוקץ, אסורין. ומפרש רבינו שאסורים משום דם, אבל רש"י שם מפרש חוטין שבעוקץ היינו ה' חוטין שבכפלי, ואם כן אסורים משום חלב. וכוונתו לקרום שאנו נוטלים מן הכסלים שקורים פלאנקש, ועב וחזק הוא, לכן אסור שחלב נבלע בו, כמו שכתב רש"י שם ח, ב. אבל אין זה חלב הכפלא ממש. ובזה תתיישב המיתה הלחם משנה' וה'בית יוסף' על רש"י. ולפירוש רבינו, עוקץ לחוד וכפלי לחוד. (61 בגמרא: דלועה. (62 היא הוראת הגאונים שאסרו חלב הדקין מפני ריבוי החוטין הדקים שיש בהם דם. ועכשיו נהגו בהם היתר, והבקי בחוטים אלו שולפם היטב עד שלא ישאר אחד מהם (מגיד-משנה). וב'בית יוסף' י"ד ס' סה, מביא בשם 'הרוקח' ס' סט: יש בבהמה ג' חוטין, כ"ה מצד זה וכ"ה מצד זה, ואחד בתוך האליה. וסימנך: אל תאכלו ג' נ"א. (63 חולין, שם.)

יד. ביצי גדי או טלה 64 שלא השלים שלשים יום -

חלב זה, ואינו נראה עד שיתפרק הבשר מן הבשר. ואף על פי כן הרי זה אסור, שאין זה חלב שהבשר חופה אותו 40. וכל מקום שתמצא בו החלב פחת הבשר, והבשר מקיף אותו מכל סביביו, ולא יראה עד שיקרע הבשר - הרי זה מתר.

38 שם צג, ב: תרבה דתותי מתני. (39 מפני שבחייה, מפורק הבשר מן הבשר. "בהמה בחייה, אפרוקי מיפרקא". (40 כיון שבחיים, אין הבשר חופהו.

ט. חלב חלב 41 וחלב המעים 42, והן הדקין המלפפין 43 - פלן מתרין, והרי הם פשמן שהוא מתר. חוץ מראש המעי ששמוף לקבה 44, שהוא תחלת בני מעים, שצריך לגרר החלב שעליו 45. וזהו חלב שעל הדקין 46 שאסור. ויש מן הגאונים שאומר, שראש המעי שצריך לגררו הוא המעי שיצא בו הרעי, שהוא סוף המעים 47.

41 וכן פסק רבינו בהל' שחיטה פ"ו ה"ו, ולמד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם מט, ב - שלב שניקב וחלב הלב סותמו - טריפה, שאין זו סתימה טובה. ולמה צריך להשמיענו במיוחד דין זה, הלא כבר נאמר למעלה שחלב אסור אינו סותם? ומוכח מכאן שחלב הלב מותר באכילה, ואף-על-פי-כן אינו סותם. (42 בחולין צג, א - אמרו: בראש המעים צריך גרייה, ודנו מזה ששאר חלב המעים מותר (מגיד-משנה). (43 היינו "כנתא דהדורין", וכיון שבשעה שמפרישים את החלב, נשאר מן החלב על המעים ואינו תותב קרום ונקלף כחלב המכסה את הקרב - אינו אסור (רש"י שם מט:). (44 כשהדקין יוצאין מן הקיבה (רש"י שם צג). (45 שם הגירסא: ריש מעיא באמתא בעי גרייה, ופירש רש"י: לגרור חלב שעליהן אורך אמה. ורבינו לא כתב באורך אמה, ונראה שהוא מפרש "באמתא" בכני מעיים, שלבני מעיים קורא אמתא, כמו אמת המים (כסף-משנה בשם הרא"ש). (46 כרבי ישמעאל, שאומר שם מט, ב: "את כל החלב", להביא חלב שעל גבי הדקין. ופירשו שם צג, א בראש המעיים בלבד. (47 וכן פירשו הראב"ד ורבינו חננאל בפירוש שני. וכתב המגיד משנה' שרבינו הביא שני הפירושים, שיש לחוש לשניהם. אבל בפ"ו מהל' שחיטה ה"י הוא מונה חלב המעי האחרון, בין החלבים המותרים.

י. יש בגוף הבהמה חוטין וקרומות שהן אסורין. מהם משום חלב, ומהן משום דם 48. וכל חוט או קרום שאסור משום פל דם לא תאכלו - צריך לנטלו ואחר כך ימלח ויבשל הבשר, כמו שאמרנו 49. ואם נתקו ומלחו 50 - אינו צריך לנטלו. וכן לצלי - (אינו צריך לנטלו) 51. וכל חוט או קרום שהוא אסור משום פל חלב, בין לצלי בין לבשול - צריך לנטלו 52 מן הבהמה.

48 שם צג, א. (49 פ"ו ה"י. (50 שם. חתכו ומלחו אפילו לקדירה - שפיר דמי. (51 שהצלי מוציא הדם, וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המים מן השמנונית ע"י השפשוף בידים, ואע"ג שאין החלב נבלע בבשר, נדבק הוא מבחוץ (רש"י). (78) שם. (79) ולא ינקנה על-ידי חיתוך דבר אחר, כדי שלא תיפגם ותתקלקל, ופעמים שיבוא לידי איסור, שישחוט בלא בדיקה (רש"י).

יח. ואם הָרַף אותו מקום שְׂדִיחַ הַטֶּבַח הַבָּשָׂר בַּחֲנוּת, צָרִיף לְהַתְקִין לוֹ שְׁנֵי פְלִים שֶׁל מִים⁸⁰: אֶחָד - שְׂמֵדִיחַ בּוֹ בָּשָׂר, וְאֶחָד - שְׂמֵדִיחַ בּוֹ חֲלָבִים.

(80) ועושה באחד מהם סימן (רש"י שם).

יט. וְאִסּוּר לְטֶבַח לְפָרְשׁוֹ⁸¹ חֶלֶב הַכֶּסֶלִים עַל הַבָּשָׂר כְּדֵי לְנָאוֹתוֹ; שֶׁהָקָרוֹם שֶׁעַל הַחֶלֶב דֵּק, וְיִתְמַעַף בְּיַד הַטֶּבַח⁸², וְיִזוּב הַחֶלֶב וְיִבְלַע בְּבָשָׂר⁸³. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ⁸⁴ אִסּוּר לַעֲשׂוֹתָן, וְאִם נַעֲשׂוּ - לֹא נֶאֱסַר הַבָּשָׂר⁸⁵. וְאִין מִפְּיָן⁸⁶ אֶת הַעוֹשָׂה, אֶלָּא מִלְּמַדְרֵין⁸⁷ אוֹתוֹ שְׂאֵל וַעֲשֵׂה.

(81) בגמרא שם: לסחוף. (82) כיון שיד הטבח ממשמשת בו. (83) יש אומרים: דוקא בעוד שהם חמים, אבל אחר שנצטננו מותר, שהרי כתוב (ויקרא ט, כ) "וישימו את החלבים על החזות" (מגיד-משנה). וכן כתבו ה'תוספות' שם. וכנראה כן דעת רבינו שכתב "טבח", היינו אחר ששחטו שער חמים (לחם-משנה). (84) אין מולחים ולא מדיחים חלב עם בשר, סכין שחתך בה חלבים לא יחתוך בה בשר, כלי שהדיח בו חלבים לא ידיח בו בשר, וכן אסור לפרוש חלב הכסלים על הבשר. (85) ויש חולקים בדין חלב הכסלים, וסוברים שבשר בלע חלב וצריך קליפה (מגיד-משנה בשם הרשב"א). ודעת רבינו שהיא בליעה מועטת ובטלה, ולפיכך אין צריך אלא הדחה כדין בשר למליחה. (86) מכות מרדות, כטבח שנמצא אחריו כזית חלב, כמו שמסיים רבינו בהכ"א. (87) משמע שאין מעבירין אותו, ראה בהכ"א.

כ. וְכֵן אִין מוֹלְחִין⁸⁸ אֶת הַבָּשָׂר קִדְּם שְׂיִסִיר מִמֶּנּוּ אֶת הַקְּרוֹמֹת וְאֶת הַחוּטִין הָאִסּוּרִין. וְאִם מְלַח - מְסִירָם אַחַר שֶׁנִּמְלְחוּ⁸⁹. וְאִפְלוּ הִיָּה בְּהֵן גֵּיד הַנְּשָׂה - מְסִירוֹ אַחַר שֶׁנִּמְלַח וּמִבְּשָׁל.

(88) לכתחילה. משמיענו כאן רבינו שגם חוטים וקרומות אסור למלוח עם בשר לכתחילה ולא רק חלב, וצריך לטרוח ולהסירם לפני מליחת הבשר. (89) ודעת הרשב"א, שצריך להסיר משהו מן הבשר כנגד כל החוטין והקרומות מפני שאוסרים בקליפה (מגיד-משנה).

כא. וְטֶבַח שְׂדִיכּוֹ לְנִקּוֹת הַבָּשָׂר, וְנִמְצָא אַחֲרָיו חוּט אוֹ קְרוֹם - מִלְּמַדְרֵין אוֹתוֹ⁹⁰ וּמִזְהִירֵין אוֹתוֹ שְׂאֵל וְיִזְלַל בְּאִסּוּרֵין. אֲבָל אִם נִמְצָא אַחֲרָיו חֶלֶב, אִם הִיָּה בְּשַׁעוֹרָה⁹¹ - מִעֲבִירֵין אוֹתוֹ. וְאִם נִמְצָא אַחֲרָיו כְּזִזַּת חֶלֶב, אֶפְלוּ בְּמִקּוֹמוֹת הַרְבֵּה - מִפְּיָן אוֹתוֹ מִפֶּת מַרְדּוֹת⁹² וּמִעֲבִירֵין אוֹתוֹ. מִפְּנֵי שֶׁהַטֶּבַח נֶאֱמָן⁹³ עַל הַחֶלֶב.

מִתֵּר לְבִשְׁלֵן בְּלֹא קְלִיפָה⁶⁵. לְאַחַר שְׁלֵשִׁים יוֹם: אִם נִרְאָה בְּהֵן חוּטִין דְּקִין אֲדָמִים⁶⁶ - בְּיָדוֹעַ שֶׁהֲלֵף בְּהֵם הַדָּם, וְלֹא יִבְשָׁל עַד שֶׁיִּקְלַף⁶⁷ אוֹ עַד שֶׁיַּחַתֵּף וְיִמְלַח, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ; וְאִם עֲדִין לֹא נִרְאוּ בְּהֵן חוּטִין הָאֲדָמִים - מִתְרִין.

(64) שם צג, ב: ביעי דגדיא. משמע דוקא בהמה דקה כמו גדי או טלה, ודינה של בהמה גסה לא נתפרש (מגיד-משנה). (65) בלא קליפת הקרום (רש"י). ואפילו נראים בהם חוטים אדומים, שאין זה אודם אלא שומן (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (66) בגמרא שם: "אי אית בהו שוריין סומקין". (67) את הקרום.

טו. וְכָל בְּנֵי מַעֲיִם שֶׁהֵמָּא כָּל סוּבָב בְּחֻלְלֵין⁶⁸ - אִין מְחִזְקִין בְּהֵן דָּם⁶⁹.

(68) כגון לחולת, קיבה, כרס ומעיים, שם קיג, א. (69) ואינם צריכים מליחה, כמו שכתב למעלה בפ"ו הי"ח, אבל הכרס ושאר המעיים צריכים מליחה (מגיד-משנה). וכתב הרשב"א, דוקא במעיים עצמם אין דם, אבל בשומן שעליהם יש דם, והעין מעידה על כך, ולפיכך שמולחים כרכשתא מולחים אותה בצד החיצון ששם נמצא השומן.

טז. יִרְאָה לִי, שֶׁבָּל אֵלוֹ הַחוּטִין וְהַקְּרוֹמֹת - אִסּוּרֵן מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁷⁰. וְאִם תֵּאֵמַר שֶׁהֵן אִסּוּרֵין מִן הַתּוֹרָה⁷¹ בְּכָל כֹּל חֶלֶב וְכָל דָּם⁷² - אִין לֹקִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִפֶּת מַרְדּוֹת; וְהִיָּו בְּחֻצֵי שַׁעוֹר⁷³, שֶׁהוּא אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה וְאִין לֹקִין עֲלָיו.

(70) שאין אלו דם גמור היוצא צלול, ואינו דומה לדם האיברים שעובר בלא-תעשה, כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ד, שחוטין וקרומות אינם קרויים דם (מגיד-משנה) וכן כתב רש"י שם צב, ב שאסורים מדרבנן. (71) רבינו אינו מכריע, אלא שדעתו נוטה שהוא מדברי סופרים. (72) שנאמר "כל", לרבות חוטין וקרומות. (73) שגם כן בא מריבוי הכתוב. וכן כתב המגיד משנה בפ"ג ה"ו שנקט רבינו לשון דומה. [וראה 'ספר המצוות' לרבינו שורש ב, הגדרה מדויקת בדברי הדינים שלמדו ב"ג מידות, איזהו מדאורייתא ואיזהו מדרבנן.]

יז. אִין מוֹלְחִין חֲלָבִים⁷⁴ עִם הַבָּשָׂר, וְלֹא מְדִיחִין⁷⁵ חֲלָבִים עִם בָּשָׂר. וְסִפִּין שֶׁחַתֵּף בְּהֵ חֲלָבִים - לֹא יַחַתֵּף בְּהֵ בָּשָׂר⁷⁶, וְכָלִי שֶׁהִדִּיחַ בּוֹ חֲלָבִים - לֹא יִדִּיחַ בּוֹ בָּשָׂר⁷⁷. לְפִיכָף צָרִיף הַטֶּבַח⁷⁸ לְהַתְקִין שְׂלֵשׁ סְפִינֵין: אַחַת - שֶׁשׁוּחֵט בְּהֵ⁷⁹, וְאַחַת - שֶׁמְחַתֵּף בְּהֵ בָּשָׂר, וְאַחַת - שֶׁמְחַתֵּף בְּהֵ חֲלָבִים.

(74) שם צז, ב. שהבשר בולע קימעה מן החלב, וגם נדבק בבשר. ואם עבר ומלח לא נאסר הבשר, כמו שיתבאר לקמן בהי"ט. ורבים חולקים בזה על רבינו, וגם לדעתו, צריך לשפשף את הבשר יפה יפה, כדי להוריד את החלב שנדבק עליו מבחוץ (מגיד-משנה). (75) שם ח, ב. (76) בלא קינוח, רש"י. (77) שם. שמא ידיח חלבים תחילה, ויקלטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָכִילָה? פְּזִיזָה. וְאִם אָכַל הַגִּיד שְׁעַל הַכֶּף פְּלוּ, אָף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ פְּזִיזָה - לֹקְהָ⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּבִרְיָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה.

(7) כעובר על איסור מדברי סופרים. (8) שכל דבר ששמו עליו כשהוא שלם, וכשאינו שלם אבד את שמו, נקרא "בריה", וגיד הנשה כשאינו שלם אינו קרוי גיד אלא חתיכת גיד.

ג. אָכַל פְּזִיזָה מִגִּיד שֶׁל יָמִין וְכִזִּית מִגִּיד שֶׁל שְׂמאל⁹, או שְׂאָכַל שְׁנֵי גִידִים כֶּלֶן אָף עַל פִּי שְׂאִין בֵּהֶן פְּזִיזָה - לֹקְהָ שְׂמוּנִים. (וְכֵן הוּא לֹקְהָ עַל כָּל גִּיד וְגִיד.)

(9) ומדובר כשהתרו על כל אכילה ואכילה בפני עצמה.

ד. הַעוֹף - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּיד הַנְּשָׂה; מִפְּנֵי שְׂאִין לוֹ כֶּף יָרֵךְ¹⁰, אֲלֵא יָרְכוּ אֶרֶץ. וְאִם נִמְצָא עוֹף שְׂיָרְכוּ כִּירֵךְ בְּהֶמְהָ שֵׁשׁ לוֹ כֶּף - גִּיד הַנְּשָׂה שֶׁלוֹ אָסוּר, וְאֵין לֹקִין עָלָיו¹¹. וְכֵן בְּהֶמְהָ¹² שִׁכַּף יָרְכָה אֶרֶץ כְּשֶׁל עוֹף - גִּיד הַנְּשָׂה שֶׁלָּהּ אָסוּר, וְאֵין לֹקִין עָלָיו.

(10) שיש לו כף, אבל אינו עגול. (11) שהיא בעיני אדם שלא נפשטה בגמרא: ואסור מספק, אבל אין לוקין על הספק. (12) גם זו בעיני אדם שלא נפשטה בגמרא.

ה. הָאוֹכֵל גִּיד הַנְּשָׂה מִבְּהֶמְהָ וְחִיָּה הַטְּמֵאִים - פְּטוּר; לְפִי שְׂאִינוֹ נוֹהֵג בְּטְמֵאָה, אֲלֵא בְּבֶהֱמָה שִׁכַּלָּה מִתְּרַת¹³. וְאֵינוֹ כְּאוֹכֵל מִשְׂאֵר גּוֹפָה, שְׂאִין הַגִּידִים מִכֶּלֶל הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. וְאִם אָכַל מִחֶלֶב שְׁעַל הַגִּיד - הָרִי זֶה כְּאוֹכֵל מִבְּשָׂרָה¹⁴.

(13) דרשו דין זה מן המקרא. ואין לומר משום שאין איסור גיד הנשה שבא אחרי שנקשרו הגידין חל על איסור בהמה טמאה שקדם לו, שהרי לדעת רבינו אין עליו איסור טמאה כלל. (14) וחייב משום בהמה טמאה.

ו. הָאוֹכֵל גִּיד הַנְּשָׂה שֶׁל נְבִלָה או שֶׁל טְרֵפָה או שֶׁל עוֹלָה - חֵיֵב שְׂתִימָם¹⁵. מִתּוֹךְ שֶׁנִּכְלַל בְּאַסוּרָה¹⁶ שְׂאֵר גּוֹפָה שֶׁהִיא מִתָּר, נִכְלַל גַּם הַגִּיד וְנוֹסֵף עָלָיו אָסוּר אַחֲרָיָה¹⁷.

(15) משום גיד הנשה ומשום נבילה או טריפה או עולה. (16) ואיסור כולל חל על איסור. (17) אין זה איסור מוסיף, אלא איסור כולל.

ז. הַנוֹטֵל גִּיד הַנְּשָׂה צְרִיף לְחַטֵּט אַחֲרָיו עַד שֶׁלֹּא יִשְׂאִיר מִמֶּנּוּ כְּלוּם. וְנֶאֱמַן הַטְּבַח עַל גִּיד הַנְּשָׂה, כְּשֶׁם שֶׁנֶּאֱמַן עַל הַחֶלֶב. וְאֵין לֹקְחִין בְּשָׂר מִכֶּלֶב טְבַח¹⁸; אֲלֵא אִם הָיָה אָדָם בְּשָׂר וּמְחִזֵּק בְּכִשְׁרוֹת - הוּא שְׂשׁוּחֵט לְעֲצָמוֹ וּמוֹכְרָיו¹⁹ וְנֶאֱמַן.

(18) מקור הדין בעבודה זרה לט: (מגיד משנה כאן), [תוספתא שם, הובאה בגמרא: אין לוקחים ימ"ח מה"ג ראשי תיבות של ישיה דברים] וכו' אלא מן המומחה,

(90) שרק בטבח שנמצא חלב אחריו, אמרו "מכין אותו" או "מעבירין אותו" מפני שחלב אסור מן התורה, אבל חוטין וקרומות שאיסורם מדרבנן - לא אמרו (מגיד-משנה). (91) חולין צג, ב. (92) מפני שעובר על "לפני עור לא תתן מכשול", אבל אינו חייב מלקות מן התורה, מפני שלא זה כולל כמה דינים, כגון: ליעץ עצה לא נכונה, ללוות ולהלוות בריבית, וכל הלאווין הכוללים כמה איסורים, אין לוקים עליהם. ולא כזה נקרא "לאו שבכללות". 'ספר המצוות' שורש ט, ולא-תעשה רצ"ח. (93) כחכמים שם, שעד אחד נאמן באיסורין, ואע"פ שיש טורח לחטט אחרי החלב, הואיל והוא איבד את נאמנותו וחשוד הוא, לפיכך מעבירין אותו. ונקט רבינו "טבח", מפני שדרכו לנקות הבשר, כמו שכתב בראש דבריו "וסומכים עליו", ולפיכך אם מצאו חלב אחריו מעבירים אותו, וכן כתב רש"י שם שדרך הטבח לנקות הבשר.

~ יום שישי י' מנחם-אב ~

פֶּרֶק שְׂמִינִי

(1) יבאר דיני גיד הנשה ובמה נוהג; טבח שיצאה טרפה מתחת ידו ומאי תקנתיה; קבוע כמחצה על מחצה דמי ואם מצא בשר בין החנויות; בשר הנעלם מן העין; ואם עושין סחורה בנבלות וטרפות.

א. גִּיד הַנְּשָׂה נוֹהֵג בְּבֶהֱמָה וְחִיָּה הַטְּהוֹרִין², וְאֵפְלוּ בְּנִבְלוֹת וְטְרֵפוֹת שֶׁלֶּהֶן. וְנוֹהֵג בְּשִׁלִּיל וּבְמִקְדָּשִׁין, בֵּין קֳדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִים בֵּין קֳדָשִׁים שְׂאִינָן נֶאֱכָלִין. וְנוֹהֵג בִּירֵךְ שֶׁל יָמִין וּבִירֵךְ שֶׁל שְׂמאל. וְאֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא שְׁעַל כֶּף הַיָּרֵךְ בְּלֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר עַל כֶּף הַיָּרֵךְ. אָכַל שְׂאֵר הַגִּיד שֶׁלְמַעַלָּה מִן הַכֶּף וְשֶׁלְמַטָּה עַד סוּפוֹ, וְכֵן חֶלֶב שְׁעַל הַגִּיד - אֵינוֹ אָסוּר אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. וְשְׁנֵי גִידֵין הֵן: הַפְּנִימִי³ הַסְּמוּךְ לְעֵצָם - אָסוּר מִן הַתּוֹרָה⁴, וְהָעֲלִיּוֹן פְּלוּ⁵ - אָסוּר מִדְּבָרֵיהֶם⁶.

(2) ולא הטמאין. ולמדו דין זה מן הפסוק: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. ודרשו: מי שבשרו מותר גידו אסור. ובמשנה שם: אמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להם. אמרו לו: בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו. (3) הגיד הארוך והוא בצד פנימי של ירך. הצד שכלפי ירך חברתה כשהבהמה מחוברת קורא לה פנימי. (4) שהוא על הכף. (5) גיד הקצר שבסוף השופי (=הבשר העב הסובב את הקולית לרחבו). וראשו מחובר בעצם אליה ויורד ומתפשט על הכף וכשמגיע למקום חיבור הקולית ועצם הירך שם הוא סמוך לעצם ומשם ואילך נכנס בצד פנימי של ירך שתחת הבשר לאורך הירך עד הארכובה התחתונה לצומת הגידין. (6) שאינו על הכף אלא מובלע בתוך בשר הכף.

ב. הָאוֹכֵל מִגִּיד הַנְּשָׂה הַפְּנִימִי מִמְּקוֹם שְׁעַל הַכֶּף - לֹקְהָ. וְאִם אָכַל מִחֶלְבּוֹ או מִשְׂאֵר הַגִּיד הַפְּנִימִי או מִכֶּלֶב הַחִיצוֹן - מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּתַח מִדְּרוֹת⁷. וְכִמְהָ שְׁעוֹר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פִּרְשׁוּ²⁹. אִם הָיוּ רַב הַמוֹכְרִים³⁰ עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת - אָסוּר, וְאִם הָיוּ רַב הַמוֹכְרִים יִשְׂרָאֵל - מִתָּר.

27) והחנניות של השחוטות ושל הנבלות הן קבועות במקומן והרי זה כספק השקול, וספק איסור של תורה אסור. 28) ואין אנו יודעים מאין בא. (29) כלומר, פירש מן הרוב, היינו מחנות כשרה ודווקא כשלא ראינו שפירש אלא מצאנוהו כך, אבל אם בפנינו לקח מחנות ולא ידענו אם המקום שממנו לקח הייתה חנות מוכרת שחוטת או חנות מוכרת נבלה, דינו כקבוע מכיוון שנולד הספק במקום קביעות. (30) של אותה עיר.

יב. וְכֵן בְּשֵׁר הַנִּמְצָא בְּיַד עוֹבֵד פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת וְאִינוּ יְדוּעַ מִמֵּי לְקַח³¹, אִם הָיוּ מוֹכְרֵי הַבְּשָׂר יִשְׂרָאֵל³² - מִתָּר. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה. וְכִבֵּר אָסוּר חֲכָמִים³³ כֹּל הַבְּשָׂר הַנִּמְצָא, בֵּין בְּשׂוֹק בֵּין בְּיַד עוֹבֵד פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת³⁴, אִף עַל פִּי שֶׁכֵּל הַשּׁוֹחֵטִין³⁵ וְכֹל הַמוֹכְרִין יִשְׂרָאֵל. וְלֹא עוֹד, אֲלָא הַלּוֹקֵחַ בְּשָׂר³⁶ וְהַנִּיחוֹ בְּבֵיתוֹ וְנִעְלַם מִן הָעֵין - אָסוּר, אֲלָא אִם כֵּן הָיָה לוֹ בּוֹ סִמָּן, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ בּוֹ טְבִיעַת עֵין³⁷ וְהוּא מְפִירוֹ וְדַאי שֶׁהוּא זֶה, אוֹ שֶׁהָיָה צָרוּר וְחָתוּם.

31) הגוי. (32) כלומר, רוב מוכרי הבשר. (33) כבשר שנתעלם מן העין. (34) בנמצא ביד גוי לא אסור רב, והטעם פירש רש"י שם הואיל שהייתה בחזקת המשתמר והוא לא שחטה וטריפה לא מכרו לו למוכרה כאן, אבל בשר המונח [=סתם, שאינו נשמר] שמה עורבים החליפוהו. אבל רבינו פוסק שאסור משום בשר שנתעלם מן העין מפני שסומך על סוגיית הירושלמי שקלים פרק ז הלכה ד, שרב מחמיר אף בנמצא ביד גוי, לפיכך ראוי להחמיר בכל אופן. והכסף משנה מיישב שיש חילוק בין אם נוהגים להכריז בעיר שיש טריפה ואז אם לא הכריזו נמצא ביד גוי מותר שכן הסתם אינו טריפה, ובכגון זה עוסקת סוגיית הגמרא שם, מה שאין כן במקום שאין מנהג להכריז, ואם כן אפילו לא הכריזו יש חשש טריפה, לפיכך אפילו נמצא ביד גוי אסור, ורבינו מדבר במקום שאין מכריזין. (35) ולא רק רובם. (36) מאדם שהוחזק בכשרות. (37) ומשמע שכל אדם נאמן לאמר טביעות עין יש לי בו ואפילו אינו תלמיד חכם, כי עד אחד נאמן באיסורין, אבל באבידה אין סומכין אלא על תלמיד חכם שאין לחשוד בו שמה משקר הוא, כי בדברי ממון אין עד אחד נאמן.

יג. תְּלָה כְּלֵי מְלֵא חֲתִיכוֹת בְּשָׂר, וְנִשְׁבַּר הַכְּלֵי וְנִפְּלוּ הַחֲתִיכוֹת לְאֶרֶץ, וְכֵן וּמִצָּא חֲתִיכוֹת וְאִין לוֹ בְּהֵן סִמָּן וְלֹא טְבִיעַת עֵין - הָרִי זֶה אָסוּר; שְׂנִישׁ לּוֹמֵר: אוֹתוֹ בְּשָׂר שֶׁהָיָה בְּכֵלֵי גְרֵרְתוֹ הָיָה אוֹ שְׂרִין, וְזֶה בְּשָׂר אַחֵר הוּא.

יד. גִּיד הַנְּשָׂה מִתָּר בִּהְנֵאָה³⁸. לְפִיכָן מִתָּר לְאָדָם לְשַׁלַּח לְעוֹבֵד פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת גְּרָף שֶׁגִּיד הַנְּשָׂה

פירוש: בני אדם שהם בחזקת כשרות ואינם חשודים להאכיל איסורים, ובשר לא נמנה בין ששת הדברים, ורק בדין שלוח על ידי נכרי נזכר בשר. אבל רבינו תפס כאן גירסת התוספתא, שבמקום "חלב" כתוב "חתיכה", היינו חתיכת בשר או חתיכת דג, לפי גירסת התוספות שם ודין בשר כדין דג]. ולקמן בפרק י"א הלכה כ"ה, השיג הראב"ד על רבינו, שהרי לא נחשדו עמי הארץ על איסורים חוץ ממצעות, ובמגיד משנה שם מבאר, שכל ששת הדברים שנמנו שם בברייתא, שאין לוקחים אותם אלא מן המומחה, רגילים עמי הארץ להקל בהם ולכן אין לוקחים מהם. ונראה שבבשר החמיר רבינו ביותר ודורש שיהיה אדם כשר ומוחזק בכשרות כי שמה אינו בקי או אינו זהיר בהלכות שחיטה. (19) אבל אם אינו מוחזק בכשרות ישחוט אחר והוא ימכור.

ח. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים? בַּחוּצָה לְאֶרֶץ²⁰; אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן שֶׁכֵּלָה לְיִשְׂרָאֵל - לּוֹקְחִין מִכָּל אָדָם.

20) שמעורבים בין הגויים ויש חשש של חילוף עם גוי או שיקנו מן הגוי.

ט. טַבַּח הַנֶּאֱמָן לְמַכֵּר בְּשָׂר, וְנִמְצָא בְּשָׂר נִבְלָה אוֹ בְּשָׂר טְרִפָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - מַחְזִיר אֶת הַדָּמִים²¹ לְבַעֲלִים, וּמְשַׁמְתִּין אוֹתוֹ וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ. וְאִין לוֹ תַקְנָה לְעוֹלָם לְקַח מִמֶּנּוּ בְּשָׂר, עַד שִׁילָף לְמִקּוֹם שֶׁאִין מְפִירִין אוֹתוֹ וְיַחְזִיר אֲבָדָה בְּדָבָר הַשּׁוֹב, אוֹ יִשְׁחוּט לְעַצְמוֹ וְיוֹצֵיא טְרִפָּה לְעַצְמוֹ בְּמִמּוֹן הַשּׁוֹב; שְׂוֵדַאי עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה בְּלֹא הַעֲרָמָה²².

21) ואף על פי שאכלו הבשר. (22) אבל אם יש ספק שהערים, אין תשובתו מועילה.

י. הַלּוֹקֵחַ בְּשָׂר וְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחַד מֵעַמֵּי הָאֶרֶץ - הָרִי זֶה נֶאֱמָן עָלָיו. וְאִף עַל פִּי שֶׁאִינוּ מַחְזִיק בְּכִשְׁרוֹת - אִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא יַחְלִיף²³. וְאִפְּלוּ עַבְדֵי יִשְׂרָאֵל²⁴ וְאִמְהוּתֵיהֶן נֶאֱמָנִין בְּדָבָר זֶה²⁵; אֲבָל לֹא לְעוֹבֵד פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת, שֶׁמָּא יַחְלִיף²⁶.

23) כיוון שאינו חשוד על הגזל לא יקח את הבשר של חבירו ויחליפו באיסור, שהרי גזולו, ואם אינו מרוויח בזה למה לו להחליף, הרי אין אדם חוטא ולא לו. (24) נכרים שנמכרו לישראל לעבדים. שבכל מקום שעד אחד נאמן אפילו עבד או שפחה נאמנין. (25) אף על פי שבכל מקום שנוגע לאיסורי תורה אין העבדים נאמנים, אך כאן נאמנים מפני שאינם חשודים על הגזל. (26) שגוי אינו נאמן כלל.

יא. עֲשׂוֹר הַנִּיזוֹת, תִּשַׁע מוֹכְרוֹת בְּשָׂר שְׁחוּטָה וְאַחַת מוֹכֶרֶת נִבְלוֹת, וְלָקַח בְּשָׂר מֵאַחַת מֵהֶן וְאִינוּ יוֹדֵעַ מֵאִיזָה מֵהֶן לָקַח - הָרִי זֶה אָסוּר; שֶׁכֵּל קְבוּעַ - כְּמַחְצָה עַל מַחְצָה דְּמִי²⁷. אֲבָל בְּשָׂר הַנִּמְצָא מְשַׁלָּף בְּשׂוֹק²⁸ - הֵלָךְ אַחֵר הָרִב; דְּכָל דְּפָרַשׁ - מִרְבָּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. הַצִּיד שֶׁנִּדְמָנוּ לוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף יָדָג טְמָאִים וְצִדָן, אוֹ שֶׁנִּצְוֵנוּ לוֹ טְמָאִים וְטְהוּרִים - מִתֵּר לְמַכְרָן. אֲכַל לֹא יִכּוֹן מְלֹאכְתּוֹ לְטְמָאִים. וּמִתֵּר לְעִשׂוֹת סְחוּרָה בְּחֵלֶב שֶׁחִלְבוּ עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְאִין יִשְׂרָאֵל רּוֹאֵהוּ וּבְגִבְיֹת הַעֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁴⁹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

49) כי חלב וגבינת גויים אסורים מדבריהם ומותר לעשות בהם סחורה, כמו שמסיים רבינו בהלכה הסמוכה. [ולמה משמיענו רבינו דין חלב וגבינת גויים לחדו? והלא כותב בהלכה יח, שכל איסורי דרבנן מותרים בסחורה? מפני שחלב וגבינות של גויים נאסרו משום שמא נתערב בהם דבר האסור מן התורה, וספק איסורי תורה אסורין בסחורה, לכן משמיענו רבינו שמותרים בסחורה, והטעם הוא, כי אין זה ספק גמור, אלא חששו רבנן לכך וגזרו עליהם איסור אכילה, אבל לא איסור סחורה].

יח. זֶה הַפֶּלֶל: פֶּלֶל שֶׁאֲסוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה⁵⁰ - אֲסוּר לְעִשׂוֹת בּוֹ סְחוּרָה; וְכֹל שֶׁאֲסוּרוֹ מִדְּבָרֵיהֶם - מִתֵּר לְעִשׂוֹת בּוֹ סְחוּרָה, בִּין בְּסַפְקוֹ בִּין בְּרִדּוֹ.

50) ואפילו בספק איסור אסור לעשות סחורה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1) יבאר בשר בחלב ואם ניער וכסה; הכחל צלוי ומבושל; ודין המעמיד בעור קיבת נבלה; ואם מותר לצרור בשר וגבינה במטפחת אחת; מליח אם הוא כרותח; ואם מעלים העוף עם הגבינה בשולחן; אם לשיין העיסה בחלב; ופת שאפאה עם הצלי; סכין שחתך בה צלי וחזר וחתך בה צנון; ואם מניחין כד של מלח בצד כד של כמך; מי שאכל גבינה אם יאכל אחריה בשר או איכא.

א. בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב - אֲסוּר לְבַשְׁלוֹ, וְאֲסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה, וְאֲסוּר בְּהִנָּאָה, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ, וְאֶפְרוֹ אֲסוּר כְּאֶפֶר כֹּל הַנִּקְבָּרִין. וּמִי שֶׁיִּבְשַׁל מְשֻׁנְיָהֶם כְּזֵית כְּאֶחָד² - לוֹקֵה³, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אִמּוֹ. וְכֵן הָאוֹכֵל⁴ כְּזֵית מְשֻׁנְיָהֶם, מִהַבֶּשֶׂר וְהַחֵלֶב שֶׁנִּבְשַׁלוּ כְּאֶחָד⁵ - לוֹקֵה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִשַׁל⁶.

2) הבשר והחלב ביחד. ואיך משערים חלב שהוא משקה בשיעור כזית? מביא כוס מלא משקין ומביא זית ונותנין לתוכו, המשקה היוצא לחוץ הוא שיעור כזית. 3) שמצטרפים, כלוי שם. 4) משמע רק אוכל, אבל נהנה אינו לוקה אף על פי שאסור מן התורה בהנאה, שעל הנאת איסור אין לוקין אפילו בבשר ובחלב. למעלה בפרק ח הלכה טז כתב רבינו שהנהנה מאיסורי הנאה אינו לוקה. ומנמק המגיד משנה, שכל הנאה מדבר מאכל הוא שלא כדרך הנאתו, ואם כן יש לשאול למה הנהנה מבשר בחלב אינו לוקה? הלא בשר בחלב אסור אפילו כדרך הנאתו, כמו שמבואר לקמן בפרק יד הלכה י? ובלחם משנה כתב שרבינו סובר כאיסי בן יהודה בחולין קטו: שלומד איסור הנאה בבשר בחלב בקל וחומר מערלה, ואין עונשין מן הדין,

בְּתוֹכָהּ. וְנוֹתֵן לוֹ הַיֶּרֶךְ שֶׁלְמָה פִּנְיֵי יִשְׂרָאֵל, וְאִין חוֹשְׁשִׁין³⁹ שְׁמָא יֹאכַל מִמֶּנָּה יִשְׂרָאֵל זֶה⁴⁰ קִדְּם שֶׁיִּטַּל הַגִּיד, שֶׁהָיָה מְקוּמוֹ נִבְרָה⁴¹. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּתָה הַיֶּרֶךְ חֲתוּכָה - לֹא תִּתְּנָה לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בְּפִנְיֵי יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּטַּל הַגִּיד, שְׁמָא יֹאכַל מִמֶּנָּה יִשְׂרָאֵל⁴².

38) במתנה או בכמירה. 39) בשלימה. 40) כלומר, ישראל שראה שהירך באה לידו [=לידי הגוי] מישראל יקנה מן הגוי ויאכל. 41) אילו ניטל הגיד. 42) שישראל הרואה סובר שכבר ניטל גידה. כי אין המקום ניכר.

טו. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה: לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ, לֹא יֹאכְלוּ, לֹא יֹאכַל - אֶחָד אֲסוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אֲסוּר הִנָּאָה בְּמִשְׁמַע, עַד שֶׁיִּפְרַט לָךְ הַכְּתוּב פֶּרֶךְ שֶׁפֶרַט לָךְ בְּנִבְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לִגְר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִּתְּנָה וְאֲכָלָה, וּכְחֵלֶב שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֹאכָה. אוֹ עַד שֶׁיִּתְּפָרֵשׁ בְּתוֹרָה שֶׁבַע לָפֶה שֶׁהוּא מִתֵּר בְּהִנָּאָה. כְּגוֹן שֶׁקָּצִים וְרִמְשִׁים וְדָם וְאֶבֶר מִן הַחַי וְגִיד הַנְּשָׂה, שֶׁכָּל אֵלוֹ מְתָרִין בְּהִנָּאָה מִפִּי הַקְּבֵלָה אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּאֲכִילָה.

טז. כָּל מְאָכַל שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִנָּאָה, אִם נִהְנֶה וְלֹא אֲכַל, כְּגוֹן שֶׁמְכַר אוֹ נָתַן לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אוֹ לְכֹלְבִים - אֵינּוּ לוֹקֵה⁴³. וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת⁴⁴, וְהַדְּמִים מְתָרִין⁴⁵. וְכֵן דָּבָר שֶׁאֲסוּר בְּאֲכִילָה וּמִתֵּר בְּהִנָּאָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתֵּר בְּהִנָּאָה - אֲסוּר לְעִשׂוֹת בּוֹ סְחוּרָה, וְלִכּוֹן מְלֹאכְתּוֹ⁴⁶ בְּדָרְכֵים אֲסוּרִים. חוּץ מִן הַחֵלֶב, שֶׁהָיָה נֶאֱמַר בּוֹ: יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֹאכָה⁴⁷. לְפִיכָךְ, אִין עוֹשִׂין סְחוּרָה⁴⁸ לֹא בְּנִבְלָוֹת וְלֹא בְּטִרְפוֹת וְלֹא בְּשִׁקְצִים וְלֹא בְּרִמְשִׁים.

43) מפני שדבר מאכל דרכו לאכילה ועיקרו לא יאכל נאמר על איסור אכילה אלא שנכלל בזה גם איסור הנאה, וכל דבר הראוי לאכילה אין דרך הנאתו אלא דרך אכילה כתקנו, ולמדנו: כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא כדרך הנאתן. לפיכך אסור מן התורה ואין לוקין עליו. 44) כמו חצי שיעור. 45) שחליפי איסורי הנאה מלבד עבודה זרה מותרים, ויש אומרים שהמוכר עצמו אסור לו ליהנות מדמיהם, אבל אחרים מותרים, ומדברי רבינו משמע, שאפילו המוכר מותר בהם. 46) לקבוע עסק, אבל אם נזדמן לו דבר איסור מותר לסחור, שהרי התורה אמרה בנבילה "או מכור לנכרי". 47) רבינו מביא ראייה מן התורה שבחלב מותר לסחור. ומוכח מזה, שאיסור סחורה בדברים האסורים הוא מן התורה, כי אם הוא מדרבנן, אין ראייה ממה שהתורה התירה מלאכה בחלב. 48) דין זה נאמר רק בדבר שהוא אסור באכילה ואינו עומד למלאכה, אבל מה שעומד למלאכה כמו חמור או גמל מותר, שהרי אין לחוש בהם לאכילה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בין בשר חיה, מפורש שבשר חיה אסור מן התורה, הפך ממה שכתב כאן, ראה לחם משנה כאן שתיריך. (13) אפילו מדרבנן, שלא גזרו חכמים אלא באכילה לבד. ומה ששינוי שבשר חיה ועוף אסור לבשל בחלב, הכוונה לבשל ולאכול, אבל בישול עצמו לא אסרו. (14) כלומר, הם יאמרו כן ויכשלו באיסור בשר בחלב. (15) באכילה. (16) אפילו בשר חיה ועוף.

ה. דגים ודגים - מותר לאכול בזה. והשיחט עוף ונמצא בו ביצים גמורות¹⁷ - מותר לאכול בזה.

(17) שיש להן חלמון וחלבון ואף על פי שהן מעורות בגדין. אבל אם אין לה אלא חלמון עדיין היא בשר ואסור לאכלה בחלב, וטעונה מליחה לבישול בקדירה כדין בשר, מגיד משנה בשם רשב"א. עיין בפרק ב הלכה ז במגיד משנה שם.

ו. המעשן והמבשל בחמי טבויא וכיוצא בהן - אין לוקין עליו¹⁸. וכן המבשל בשר במי חלב¹⁹ או בחלב מטה²⁰ או בחלב זכר²¹, או שבשל דם בחלב - פטור, ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב²². אבל המבשל בשר מטה או חלב וכיוצא בהן בחלב - לוקה על בישולו²³, ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב; שאין אסור בשר בחלב חל על אסור נבלה או אסור חלב, שאין כאן לא אסור פולל ולא אסור מוסיף²⁴ ולא אסור בת אחת.

(18) לא על הבישול משום לא תבשל ולא על האכילה אם אכל מעושן שעשנו בחלב וכן מבושל בחמי טבויא עם חלב, שלא אסרה תורה בשר בחלב אלא דרך בישול. מעושן בעיא היא בירושלמי נדרים פרק ה אם חשוב בישול. ומספק אסור ואין לוקין עליו, ומבשל בחמי טבויא אינו בישול לענין חיוב מלקות כמו ששינוי בהלכות שבת פרק ט הלכה ג: המבשל בחמי טבויא פטור. (19) מים המתחמצים מן הקפאת הגבינה ונשארים אחרי שהוציאו את הגבינה פטור ואינו לוקה, מפני שמי חלב אינם כחלב אבל אסור מדרבנן, שהרי כותח עושים ממי חלב, וקיימא לן אסור לאכול בשר בכותח. (20) בגמרא שם קיג: בחלב אמו להוציא חלב שחוטה, שכתוב אמו הראויה להיות אם ולא משנשחטה (רש"י) והוא הדין מטה. (21) אבל אסור. כל אלו שאנו ממעטים בחלב אמו הוא פטור אבל אסור. (22) אבל לוקה משום נבלה בחלב מטה. (23) שהרי לא נאסר לבשל אלא בשר בחלב בלבד, לפיכך לענין בישול אין כאן אלא איסור בשר בחלב, רש"י שם. ופסק רבינו כלשון אחרון שם קיד. שלא נחלקו כלל ר' אמי ור' אסי ושניהם סוברים שלוקה על בישולו ואינו לוקה על אכילתו. (24) ואם תשאל, הלא דעת רבינו שאיסור הנאה נקרא מוסיף, כמו שכתב בפירוש המשניות כריתות פרק ג וכאן ניתוסף איסור הנאה כשבישל החלב או הנבילה בחלב ולמה לא חל איסור בשר בחלב? יש לומר, שמפני שאין לוקין על הנאת בשר בחלב (ראה הלכה א) אין חיוב מלקות כאן גם באכילה, כי כל איסור האכילה בא מתוך שניתוסף איסור הנאה, ולא יהא טפל

כלומר, אין מטילין ענשי הגוף על עבירות שלא נאמרו בפירוש בתורה, אלא נלמדו מקל וחומר. אמנם בספר המצוות לא-תעשה קפו, כתב רבינו כדברי המכילתא פרשת משפטים, שלמדנו איסור הנאה ממה שנכפל בתורה שלש פעמים הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו". (5) שלא אסרה תורה אלא דרך בישול, שם קח. (6) אלא אחרים בישלו.

ב. לא שתק הפתוב מלאסר האכילה אלא מפני שאסר הבשול. כלומר: ואפלו בשולו אסור, ואין צריך לומר אכילתו. כמו ששתק מלאסר הבת מאחר שאסר בת הבת.

(7) זה ביאור למה שכתב בהלכה הקודמת, שהאוכל בשר בחלב לוקה והלא איסור אכילה אינו מפורש בתורה ורק נדרשת ממדות התורה ומדוע לוקה? ולזה כתב, שאכילה נכללת באיסור הבישול, ופירוש הפסוק "לא תבשל" הוא שאף הבישול אסור ואין צריך לומר האכילה, כמו באיסור הבת שהתורה כתבה רק בת הבת ונכללה בזה הבת. ואין לראות בכך מידת קל וחומר ולומר אין עונשין מין הדין, ובלשון התלמוד זה נקרא "גילוי מילתא בעלמא". וראה פרק ב מהלכות איסורי ביאה הלכה ו.

ג. אין אסור מן התורה אלא בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, שנאמר: לא תבשל גדי בחלב אמו⁸. וגדי הוא פולל⁹ ולד השור ולד השפה ולד העז, עד שיפרט ויאמר גדי עזים. ולא נאמר גדי בחלב אמו, אלא שדבר הפתוב בהמה. אבל בשר בהמה טהורה (שבשולו)¹⁰ בחלב בהמה טמאה, או בשר בהמה טמאה (שבשולו) בחלב בהמה טהורה - מותר לבשל, ומותר בהנהיגה, ואין חיבין על אכילתו משום בשר בחלב¹¹.

(8) גדי להוציא בהמה טמאה, חולין קיג: (9) שם. נאמר "וישלח יהודה את גדי העזים" וכן נאמר, "את עורות גדי העזים" ולמדנו מכאן שבכל מקום שנאמר גדי סתם, אפילו פרה ורחל במשמע. (10) בספרים אחרים אינו, והוא הנכון. (11) אלא יש בו איסור בהמה טמאה.

ד. וכן בשר חיה ועוף¹², בין בחלב חיה בין בחלב בהמה - אינו אסור באכילה מן התורה. לפיכך מותר לבשלו¹³ ומותר בהנהיגה. ואסור באכילה מדברי סופרים, כדי שלא יפגעו העם ויבואו לידי אסור בשר בחלב של תורה, ויאכלו בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, שהרי אין משמע¹⁴ הפתוב אלא גדי בחלב אמו ממש, לפיכך אסור¹⁵ כל בשר בחלב¹⁶.

(12) אין בו איסור בשר בחלב מן התורה, כרבי עקיבא במשנה שם. ה'כסף משנה' מקשה, והרי בהלכות ממרים פ"ב ה"ט כתב רבינו: "הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי וכו' שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב בין בשר בהמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפל מתר; ואם יש פתיתקה טעם חלב, אף על פי שאם תסחט הפתיתקה⁴⁰ לא ישאר בה טעם, הואיל ויש בה עתה טעם חלב - נאסרה אותה פתיתקה. ומשעריין בכלה⁴¹: אם היה בכל שיש בקדרה מן הפתיתכות והירק והמרק והתבלין פדי שתהיה פתיתקה זו אחד מששים⁴² מן הפל⁴³ - הפתיתקה אסורה⁴⁴, והשאר מתר⁴⁵.

38) כלומר, על חתיכה אחת של בשר. 39) כלומר, נכרי, כמבואר למעלה. 40) ותפלוט את החלב שבלעה, בגמרא שם: "אפשר לסוחטו אסור". 41) שהחתיכה עצמה נעשית כולה חתיכת איסור ואוסרת כל החתיכות. 42) וטעימה אינה מועילה, שהרי הבשר עצמו אסור ואי אפשר לעמוד על טעם בשר בבשר. 43) וביחד יהיה ששים ואחד כמו שבארנו. 44) שהיא כבר נעשית דבר אסור, כיון שהיה בה טעם חלב, בלשון התלמוד והפוסקים: "חתיכה נעשית נבילה", ולהלן נשתמש במשפט זה. 45) ואם אין ששים הכל אסור.

י. במה דברים אמורים? בשלא נער את הקדרה בתחלה⁴⁶ פשנפל החלב אלא לבסוף⁴⁷, ולא פשה⁴⁸; אכל אם נער מתחלה ועד סוף⁴⁹, או שפשה משעת נפילה עד סוף - הרי זה בנותן טעם⁵⁰. וכן אם נפל חלב לתוך המרק או לכל הפתיתכות ולא נודע לאי זו חתיכה נפל - נוער⁵¹ את הקדרה פלה עד שישנוב ויתערב הפל. אם יש בקדרה פלה טעם חלב⁵² - אסורה, ואם לאו - מתרת. אם לא נמצא נכרי שישטעם ונסמך עליה⁵³ - משערים בששים. בין פשר לתוך חלב בין חלב לתוך פשר, אחד מששים - מתר, פחות מששים - אסור.

46) הרי זאת החתיכה כדבר נפרד בפני עצמו והחלב אינו מפעפע לשאר החתיכות ולמרק ולפיכך בה לבדה משערים, ואם אין בחתיכה ששים כנגד החלב נעשית כל החתיכה כנבלה. 47) אחר שכבר נאסרה זאת החתיכה, זה הניעור גורם לכך, שהחתיכה שנאסרה חוזרת ואוסרת כל מה שבקדרה אם אין בכולה ששים כנגדה, שאם לא ניער כלל אינה פולטת כלום לתוך הקדירה, מכיון שהיא כדבר נפרד, כמו שאמרנו למעלה, שמטעם זה אין שאר החתיכות מצטרפות לבטל את טיפת החלב. 48) בתחלה. 49) והטור ביורה דעה סימן צב כתב, שמספיק אם ינער או יכסה מיד בשעת נפילה ואפילו פסק אחר כך מלנער כבר נתערב הטעם בכל מה שבקדירה ונתבטל, ובכסף משנה כאן מפרש, שגם דעת רבינו כך. 50) אם הטיפה נותנת טעם בכל הקדרה אוסרת, ואם אין בה כדי ליתן טעם בכלה, הכל מותר אף על פי שיש בה כדי ליתן טעם באותה חתיכה לבדה, שכיון שניער או כיסה מיד בשעת נפילה באותה שעה נעשה כל דבר שבקדרה כחתיכה אחת. 51) מיד כשראה נפילת הטיפה לקדירה ולא השגיח על איזו חתיכה נפלה ימחר לנער או לכסות ובזה מצטרף כל מה שבקדרה

חמור מן העיקר. ובפירוש המשניות הנ"ל מבאר רבינו בעצמו טעמו של דבר ואומר, שמכיון שאיסור הנאה בבשר וחלב כלול באיסור אכילה, לפיכך אם לא חל איסור אכילה, לא נקרא שם בשר בחלב עליו ומותר בהנאה ואין כאן "מוסיף", אבל מדסתם רבינו כאן ולא כתב "מותר בהנאה" כמו שכתב בהלכה ג גבי בשר בהמה טמאה, משמע שאסור בהנאה. וכנראה חזר בו מדבריו שבפירוש המשניות. כידוע רבים הם המקומות ביד החזקה המנוגדים לפירוש המשניות, שחיבר בצעירותו).

ז. המבשל שליל²⁵ בחלב - חיב²⁶. וכן האוכלו. אכל המבשל שליא²⁷ או עור וגידין²⁸ ועצמות ועגרי קרנים²⁹ וטלפים הרפים בחלב - פטור. וכן האוכלן - פטור.

25) עובר. 26) ששליל גם כן נקרא גדי. 27) מפני שאינה ראויה לאכילה וכן כתב רבינו פרק ד הלכה יח. 28) שם קיד. לא נזכר בביריתא שם, אלא ודאי עור כדין גידים ועצמות שמשוה אותם בכל מקום. 29) בביריתא שם, קרנים, וכן כתב רבינו שם ולמה כתב כאן עיקרי קרנים? אפשר שקרנים יבשים שם ואין בהם כל לחוחית ולא צריך להשמיענו. ולכן כתב, שהכוונה עיקריהם הדקים וכן כתב בטלפים הרכים, אבל עור מדובר בקשה, שהרי עורות רכים דינם כבשר.

ח. פשר שנפל לתוך החלב או חלב שנפל לתוך הפשר ונתבשל עמו - שעורו בנותן טעם³⁰. ביצד? חתיכה של פשר שנפלה לקדרה רותחת³¹ של חלב - טועם הנכרי³² את הקדרה: אם אמר שיש בה טעם פשר - אסורה, ואם לאו - מתרת. ואותה חתיכה - אסורה³³. במה דברים אמורים? שקדם והוציא את החתיכה קדם שתפלט חלב שבלעה³⁴; אכל אם לא סלק - משערים אותה³⁵ בששים³⁶, מפני שהחלב שנבלע בה ונאסר יצא ונתערב עם שאר החלב³⁷.

30) בבשר שנפל לתוך חלב אם יש בבשר כדי לתת טעמו בחלב, ובחלב שנפל לתוך בשר אם יש בחלב כדי לתת טעמו בבשר. 31) שהצונן אינו בולע ואינו פולט. 32) בגמרא שם צז. גרסין "קפילא ארמאה", היינו נכרי מומחה בטעמי המאכלים. מדברי רבינו משמע שכל נכרי נאמן, אבל בתוספות שם דבור המתחיל קפילא, כתבו, שרק מומחה נאמן, כי חושש הוא שמא יערער את האיומן במומחיותו או בנאמנותו, ולפיכך לא ישקר. 33) שהרי נבלע בה חלב. 34) לא ביאר רבינו כמה זמן תשהה. 35) את החתיכה. 36) אם יש בקדרה ששים כנגדה, היינו שביחד יהיו ששים ואחד, וראה פרק טז הלכה יז. 37) ואי אפשר להבחין בטעמו, כי טעמם שוים ולפיכך משערים בששים, וידוע היה לחז"ל, שביותר מששים אין נתינת טעם (והסמיכו זאת על דין זרוע בשילה באיל נזיר, שם צח).

ט. נפל חלב לתוך קדרה של פשר³⁸ - טועמין את החתיכה³⁹ שנפל עליה חלב: אם אין בה טעם חלב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשֵׁשִׁים כִּכְרֵי שֹׁנֶה⁶⁹; שֶׁהִפְחֵל עֲצָמוֹ שְׁנֵתִישָׁל נַעֲשֶׂה כַּחֲתִיכָה הָאֶסוּרָה⁷⁰. וְאִין מְשַׁעְרִין בּוֹ אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא⁷¹ בַּעַת שְׁנֵתִישָׁל, לֹא כְּמוֹת שֶׁהָיָה בְּשַׁעַה שְׁנַפְּלִי⁷².

(66) מוסב על ההלכה הקודמת. (67) מפני שהבשר נתן טעם בחלב שבתוך החלב, רש"י שם. והר"ן מפרש: מפני מראית העין. (68) בין שיש ששים ובין שאין ששים. (69) ששים ביחד עם החלב. (70) כיון שאסורה חכמים היא אוסרת עד ששים, שם מימרא של ר' יצחק. (71) שם צו: בדידה משערין. (72) אין משערים את הפרש הכמות שבין שעת הנפילה ובין השעה שהביאוהו לפנינו, אלא משערים לפי כל כמותו כמו שהוא לפנינו, כך פירש במגיד משנה.

יֵד. אִין צוֹלִין אֶת הַפְּחֵל שֶׁחֲתָכוּ⁷³ [לְמַעֲלָה] מִן הַבֶּשֶׂר⁷⁴ בְּשִׁפּוּד; וְאִם צָלְהוּ - הִפְּל מִתְּר⁷⁵.

(73) כלומר, שקרעו כדין כחל לצליה, ראה בהלכה הקודמת. (74) אף על פי שחתכו אסור לכתחילה שעדיין נוסף חלב מן החלב על הבשר (שם קיא). ובקרעו וחתכו וטחו, מותר אפילו למעלה מן הבשר (כסף משנה). (75) כמרימר שם. הכל מותר אפילו הבשר ואין אומרים הרי החלב ודאי נבלע בבשר ואסור - כיון שכחל איסורו מדברי סופרים לא גזרו אלא לכתחילה.

טו. קִבְּה שֶׁבְּשֹׁלָה בְּחֵלֶב שֶׁבָּה⁷⁶ - מִתְּרָת; שְׁאִינּוּ חֵלֶב, אֶלָּא הָרִי הוּא כְּטַנְפֶּת⁷⁷, שֶׁהָרִי יִשְׁתַּנֶּה בְּמַעֲשִׂים.

(76) המכונס בה. (77) בגמרא: "חלב המכונס בה פירשא בעלמא הוא". ומשמע אפילו אם החלב צלול גם כן פרש הוא, ולא כשיטת רבינו תם שבחלב צלול עדיין שם חלב עליו ואסור (כסף משנה).

טז. אֶסוּר לְהַעֲמִיד הַגְּבִינָה בְּעוֹר הַקֶּבֶה⁷⁸ שֶׁל שְׁחוּטָה. וְאִם הַעֲמִיד - טוֹעֵם⁷⁹ אֶת הַגְּבִינָה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם בֶּשֶׂר - אֶסוּרָה, וְאִם לֹא - מִתְּרָת. מִפְּנֵי שֶׁהַמַּעֲמִיד⁸⁰ דָּבַר הַמִּתְּרָה הוּא, שֶׁקֶבֶת שְׁחוּטָה הִיא, וְאִין כָּאן אֶלָּא אֶסוּר בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב⁸¹, שֶׁשְׁעוּרוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם. אֲבָל הַמַּעֲמִיד בְּעוֹר קֶבֶת נִבְלָה וְיִטְרַפָּה וְיִבְהַמָּה טְמֵאָה, הוֹאִיל וְהַמַּעֲמִיד דָּבַר הָאֶסוּר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ - נֶאֱסָרָה הַגְּבִינָה מִשּׁוּם נִבְלָה, לֹא מִשּׁוּם בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב. וּמִפְּנֵי חֲשֵׁשׁ זֶה אֶסְרוּ גְּבִינַת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמְזֻלּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(78) שבשר גמור הוא (פי' הרדב"ז). (79) נכרי. (80) שלא תאמר הרי כלל בדידנו שדבר המעמיד אסור בכל שהוא ועור הקיבה מעמיד הוא, לפיכך מבאר רבינו שזה נאמר כשהמעמיד הוא דבר האסור, אבל כשהוא בפני עצמו מותר כגון בשר בחלב, אסור בנותן טעם בלבד. (81) ואם אינו נותן טעם אין זה בשר בחלב.

יז. הַבֶּשֶׂר לְבָדוּ מִתְּרָה, וְהַחֵלֶב לְבָדוּ מִתְּרָה, וְיִבְהַתְּעַרְב

לבטל את החלב. (52) יטעום נכרי. (53) מזה הלשון משמע שלא כל נכרי נאמן, אלא "קפילא ארמאה" שעליו אנו סומכים וזה מנוגד למה שנתבאר למעלה בהלכה ה, וצריך עיון.

יא. קְדָרָה שֶׁבְּשָׁל בָּהּ בֶּשֶׂר - לֹא יִבְשָׁל בָּהּ חֵלֶב. וְאִם בִּשָׁל - בְּנוֹתֵן טַעַם⁵⁴.

(54) אם יש נכרי טועם ואם אין משערים בששים, גמרא שם.

יב. הִפְחֵל⁵⁵ אֶסוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵⁶; שְׁאִין בֶּשֶׂר שְׁנֵתִישָׁל בְּחֵלֶב שְׁחוּטָה⁵⁷ אֶסוּר מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. לְפִיכָּה, אִם קָרְעוּ וּמָרְקוּ⁵⁸ הַחֵלֶב שָׁבוּ - מִתְּרָ לְצֻלוֹתָיו וּלְאֲכֹלוֹ. וְאִם קָרְעוּ שְׁתֵּי יָעָרְבוּ⁵⁹ וְטָחוּ בְּכֶתֶל⁶⁰ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בּוֹ לְחִלּוּחִית חֵלֶב - מִתְּרָ לְבִשְׁלוֹ עִם הַבֶּשֶׂר. וְכִחַל שֶׁלֹּא קָרְעוּ, בֵּין שֶׁל קִטְנָה שֶׁלֹּא הִנִּיקָה⁶¹ בֵּין שֶׁל גְּדוּלָּה - אֶסוּר לְבִשְׁלוֹ. וְאִם עָבַר וּבִשְׁלוֹ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ⁶² - מִתְּרָ לְאֲכֹלוֹ; וְאִם בִּשְׁלוֹ עִם בֶּשֶׂר אַחֲרָי⁶³ - מְשַׁעְרִין אוֹתוֹ⁶⁴ בְּשֵׁשִׁים, וְכִחַל מִן הַמִּנְיָן⁶⁵.

(55) שד הבהמה. (56) שם קט: רבינו כותב בראש ההלכה: "אסור מדברי סופרים" ולאחר מכאן הוא מברר את פרטי דין הכחל. (57) החלב שנשאר בכחל אחרי שחיטת הבהמה. (58) ומיצה. (59) שלבישול עם בשר לא די במריקה משום טעם בשר הנבלע בחלב שבכחל ויש בו טעם בבשר בחלב. (60) לחצו בכוח אל הכותל והוציא כל מה שעומד לצאת. (61) שם קי. כחל של מניקה שניתה לו. וראה שם בתוספות. (62) ואינו אסור אפילו מדברי סופרים כר' זירא אמר רב, כלשון ראשון, שם קט: כיון שאפילו נסחט ויצא ממנו חלב שחוטה אסור רק מדרבנן, וזה שמובלע ולא פירש אפילו מדברי סופרים מותר (רש"י שם) (אמנם דרכו של רבינו לפסוק כלשון אחרון, אבל כאן פסק כלשון ראשון מפני ששנינו בברייתא כמותו). (63) ולא קרעו. (64) כל הכחל לא רק בחלב שיצא ממנו, כי אין אנו יודעים כמה חלב פלט, שם צו. (65) כלומר, אם יש חמשים ותשעה נגד הכחל, מצרפים גם את הכחל עצמו ומתבטל בששים. ובפרק טו הלכה יח מבאר רבינו: הואיל והכחל מדבריהם, כמו שביארנו, הקלו בשיעורו. ויש מפרשים, מפני שלא הכחל אוסר אלא החלב שבו, לפיכך הכחל עצמו שהוא בשר, מצטרף לבטל את החלב. (רבו הפירושים בסוגיא של כחל, ודעתו של רבינו, כפי פירושו של המגיד משנה כאן, היא: לכתחילה צריך לצלי קריעה ומירוק, ולבישול אפילו לבדו צריך קריעה שתי וערב וטחו בכותל, ובדיעבד בין צלאו בין בישלו לבדו אפילו בלא קריעה כלל מותר, אבל אם בשלו עם בשר ולא קרעו שתי וערב וטחו בכותל, אסור אם אין ששים נגדו).

יג. פִּיעֵד⁶⁶? אִם הָיָה הִפְּחֵל כְּמוֹ שֵׁשִׁים בְּפְחֵל - הִפְּחֵל אֶסוּר⁶⁷, וְהִשְׁאַר מִתְּרָ; וְאִם הָיָה בְּפָחוֹת מִשֵּׁשִׁים - הִפְּחֵל אֶסוּר. וּבֵין פֶּה וּבֵין פֶּה⁶⁸, אִם נָפַל לְקִדְרָה אַחֲרָת - אֶסְרָה אוֹתָהּ, וּמְשַׁעְרִין בּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. אָסוּר לְהַעֲלוֹת הָעוֹף¹⁰⁰ עִם הַגְּבִינָה עַל הַשְּׁלֶחַן שֶׁהוּא אוֹכֵל עֲלָיו¹⁰¹. גָּזְרָה מִשּׁוּם הַרְגֵל עֲבָרָה¹⁰², שֶׁמָּא יֵאָכֵל זֶה עִם זֶה¹⁰³. אָף עַל פִּי שֶׁהָעוֹף בְּחֶלֶב אָסוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁰⁴.

100) משנה שם קד: וכבית הלל שאוסרים, שהלכה זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. 101) אבל שלחן שמסדר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש (משנה שם). 102) מביא לידי עבירה. 103) העוף עם הגבינה. 104) כלומר, מדברי סופרים בלבד כמבואר בהלכה ד. כאן בדין זה ובדומה לו עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה שקרוב לבוא לידי איסור תורה ולאכול גם בשר בהמה שאינו גדי מפני שבתורה נאמר רק גדי (רדב"ז). יוצא מלשונו של רבינו שהגזירה היא העלאת עוף משום אכילתו ואכילתו משום אכילת בשר בהמה עם הגבינה, אבל בגמרא כאן משמע שהגזירה היא: העלאה של עוף משום העלאה ואכילה של בשר בהמה, ופירש רש"י שהעלאה ואכילה נחשבות כגזירה אחת (וראה לחם משנה).

כא. שְׁנֵי אֲכָסְנָאִין שְׁאִינָם מְפִירִין זֶה אֶת זֶה - אוֹכְלִין עַל שְׁלֶחַן אֶחָד זֶה בְּשֵׁר בְּהֵמָה וְזֶה גְּבִינָה; מִפְּנֵי שְׁאִין זֶה גַּם לְבוֹ בְּזָה כְּדִי שְׁאִיכֵל עִמּוֹ.

כב. אֵין לְשִׁין הָעֶסָה בְּחֶלֶב. וְאִם לֶשׁ - כָּל הַפֶּת אָסוּרָה¹⁰⁵, מִפְּנֵי הַרְגֵל עֲבָרָה, שֶׁמָּא יֵאָכֵל בָּהּ בְּשֵׁר. וְאֵין טְשִׁינָה¹⁰⁶ אֶת הַתַּנּוּר בְּאֵלֶיהָ¹⁰⁷. וְאִם טֶשׁ - כָּל הַפֶּת אָסוּרָה¹⁰⁸ עַד שִׁיטִּיק¹⁰⁹ אֶת הַתַּנּוּר, שֶׁמָּא יֵאָכֵל בָּהּ חֶלֶב. וְאִם שְׁנָה¹¹⁰ בְּצוּרַת הַפֶּת עַד שֶׁתְּהִיָּה נִפְרָת, כְּדִי שְׁלֵא יֵאָכֵל בָּהּ לֹא בְּשֵׁר¹¹¹ וְלֹא חֶלֶב¹¹² - הֲרִי זֶה מִתָּר.

105) ואפילו לאכלה במלח (רש"י). 106) טחים. 107) שומן. 108) שהשומן נותן טעם בקרקעית התנור ונותן טעם בלחם (רש"י). 109) הא הוסק כבר נאבד טעם השומן, שם ל: 110) שם לו. "עבדינהו כעין תורא", וכפירוש הר"ף דהיינו שינה תבנית הפת. 111) אם לש עיסה בחלב. 112) אם אפה פת בתנור שטח בשומן אליה. ואם לש עיסה בחלב ושינה תבנית הפת ואפה עיסה אחרת בתנור שטח בשומן ושינה תבנית הפת בצורה אחרת מותר לאכול כל אחת לפי צורתה ואין חוששים שמא יטעה (רדב"ז).

כג. פֶּת שְׁאֶפְאָה עִם הַצְּלִי¹¹³, וְדָגִים שֶׁצִּלְאָן עִם הַבְּשֵׁר¹¹⁴ - אָסוּר לְאָכְלָן בְּחֶלֶב¹¹⁵. קַעֲרָה שֶׁאָכְלוּ בָּהּ בְּשֵׁר¹¹⁶ וּבְשֵׁל¹¹⁷ בָּהּ דָּגִים - אוֹתָן הַדָּגִים מִתָּר לְאָכְלָן בְּכוֹתָח¹¹⁸.

113) בתנור אחד ואינם נוגעים זה בזה (רדב"ז). 114) לשון הגמרא פסחים עו: "ביניתא דאטוי בהדי בישרא". 115) רש"י שם מפרש הטעם: משום "ריחא מילתא היא" פירושו: הריח ממשות יש בו. ורבינו בפרק טו

שְׁנִיחָן עַל יְדֵי בְשׁוּל - יֵאָסְרוּ שְׁנִיחָם. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? שְׁנַתְּבִשְׁלוּ שְׁנִיחָם⁸² בִּיחָד, אוֹ שְׁנַפֵּל חֵם לְתוֹךְ חֵם⁸³, אוֹ צוּגָן לְתוֹךְ חֵם⁸⁴; אָבֵל אִם נָפֵל אֶחָד מִשְׁנִיחָם וְהוּא חֵם לְתוֹךְ הַשְּׁנִי וְהוּא צוּגָן - קוֹלָף הַבְּשֵׁר כְּלוּ⁸⁵ שְׁנַנֵּעַ בּוֹ הַחֶלֶב, וְאוֹכֵל הַשְּׂאֵר. וְאִם נָפֵל צוּגָן לְתוֹךְ צוּגָן - מְדִיחָ⁸⁶ הַחֲתִיכָה וְאוֹכְלָהּ. לְפִיכָף⁸⁷ מִתָּר לְצַרֵּר בְּשֵׁר וּגְבִינָה בְּמִטְפַּחַת אַחַת, וְהוּא שְׁלֵא יַגְעוּ זֶה בְּזֶה. וְאִם נָגְעוּ - מְדִיחָ הַבְּשֵׁר⁸⁸ וּמְדִיחָ הַגְּבִינָה⁸⁹ וְאוֹכֵל.

82) גמרא שם קח. "דרק בישול אסרה תורה". 83) שכולע, והרי הוא כבישול. 84) כשמואל פסחים עו. שסובר תתאה גבר (התחתון גובר), וכיון שלמטה חם הרי הוא בולע. ואף על פי שבכל מקום הלכה כרב באיסורים, כאן הלכה כשמואל ששנינו ממותו בברייתא שם. 85) שעד אשר הצונן שהוא למטה מקרר את החם שעליו, בולע החם קצת המצונן והבליעה מתפשטת עד כדי קליפה. ורק הבשר צריך קליפה שהוא דבר שאפשר לקלוף אותו אבל החלב שאין שייך בו קליפה מותר. 86) להסיר את החלב שיש בעין על הבשר (שם). 87) מפני שצונן בצונן מספיקה הדחה מותר לצרור וכו' ואין חוששין שמא יאכל בלי הדחה, מפני שהיא טירחה קלה (רדב"ז). 88) שם בסוגיא: "הדחה מי לא בעי". 89) וגבי חלב שלא שייך בו הדחה אין צריך שום דבר ומותר כמו שנתבאר למעלה.

יח. מְלִיחָ שְׁאִינוּ נֶאֱכָל⁹⁰ מַחֲמַת מְלָחוֹ - הֲרִי הוּא כְּרוֹתָח⁹¹. וְאִם נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא⁹², כְּמוֹ הַפּוֹתָח⁹³ - אֵינוּ כְּרוֹתָח⁹⁴.

90) כמליחת בשר לשימור, שאינו נוח להאכל מרוב מלח שבו עד ששורים ומדיחים אותו במים. 91) ובולע ופולט ואוסר. 92) בלא הדחה. 93) שנאכל אף על פי שמליח הוא. ולשון הגמרא הוא שם קיב. "האי כותחא הרי נאכל מחמת מלחו הוא". כותח יש בו נסיוב של חלב והוא מליח ועשוי לטבל בו. 94) והוא כצונן שצריך קליפה או הדחה כמבואר בהלכה יז.

יט. עוֹף שֶׁחוּט שְׁנַפֵּל לְחֶלֶב אוֹ לְכוֹתָח שְׁיֵשׁ בּוֹ חֶלֶב⁹⁵: אִם חִי הוּא - מְדִיחוֹ וּמִתָּר⁹⁶; וְאִם צָלִי - קוֹלְפוֹ⁹⁷. וְאִם הָיָו בּוֹ פְּלָחִים פְּלָחִים⁹⁸, אוֹ שֶׁהִיָּה מְתָבֵל בְּתַבְלִין⁹⁹, וְנָפֵל לְחֶלֶב אוֹ לְכוֹתָח - הֲרִי זֶה אָסוּר.

95) אף על פי שהכותח מליח הוא כיון שנאכל מחמת מלחו אינו כרותח אלא הוא כצונן. 96) כדין צונן בצונן. 97) בבית יוסף יו"ד סימן צא הביא בשם הרא"ש, שאפילו צלי צונן צריך קליפה, כי הוא רך ובולע. והר"ן אומר שהגמרא עומדת בצלי חם. ורבינו סתם ולא נתבררה דעתו. 98) בגמרא שם "פילי פילי" ורש"י מפרש: בקעים בקעים. 99) שהתבלין מרככים אותו נוח לבלוע, וכשנפל לכותח היה צמא לבלוע ונבלע (רש"י שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכוחה לתוך החומץ יבטל בששים, אבל במלח ניכר הכוחה הסמיך במקומו ולפיכך אינו מתבטל. ברור, שרבינו אינו גורס בגמרא את המשפט: האי איתיה לאיסורא בעיניה והאי ליתיה לאיסורא בעיניה (וראה ראב"ד וכסף משנה).

כו. מי שאכל גבינה או חלב תחלה - מתר לאכל אחריו בשר מיד. וצריך שידית ידיו¹²⁶ ויקנח פיו¹²⁷ בין הגבינה ובין הבשר. ובמה מקנח פיו¹²⁸? פת או בפרות, שלועסן ובלוען או פולטן. ובפל מקנחין את הפה, חוץ מתמרים או קמח או ירקות, שאין אלו מקנחין יפה.

(126) רש"י פירש מדיח שאומרים בית הלל, היינו הדחת פה, ורבינו מפרש "מדיח" שאמרו בית הלל, היינו הדחת ידים. (127) לדעת הר"ף ורש"י צריך גם הדחת הפה וגם קינוחו. (128) שם בסוגיא.

כז. במה דברים אמורים? בבשר בהמה או תיה¹²⁹; אבל אם אכל בשר עוף אחר שאכל הגבינה או החלב - אינו צריך לא קנוח הפה ולא נטילת ידים.

(129) צריך קנוח והדחה, אף על פי שבשר חיה בחלב אסור רק מדברי סופרים כמו שכתב רבינו בהלכה ד. ומה ההבדל בן בשר חיה לבשר עוף, יש לומר משום שבשר חיה דומה לבשר בהמה, לכן עשו חיה כבהמה (כסף משנה בשם הר"ף). ובתוספות שם קד: ד"ה עוף, כתבו בשם רבינו חם שאגרא החיר בשר עוף בלבד מפני שאינו נדבק בחניכיים, אבל בשר חיה נדבק ולכן אסור לאכול אחריו גבינה.

כח. מי שאכל בשר בתחלה, בין בשר בהמה בין בשר עוף¹³⁰ - לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן גדי שעור סעדה אחרת¹³¹, והוא כמו שיש שעות, מפני הבשר של בין השנים¹³² שאינו סר בקנוח.

(130) צריך להמתין שיעור האמור כאן. (131) "אמר מר עוקבא וכו' בסעודתא אחרייתא אכילנא". ובין סעודה לסעודה הפסק של שש שעות. וכתב הר"ף שכן צריך לנהוג ורבינו הולך בשיטתו ומחמיר גם בבשר עוף לחכות שש שעות ולאחר ששהה שש שעות נתעכל הבשר הזה. (132) ולטעם זה אפילו לא בלע אלא לעס להאכיל לתינוק גם כן צריך לחכות שש שעות. ויש מפרשים שטעם הבשר נמשך בפה כשיעור הזה. ולדבריהם אם לעס ולא בלע מותר לאכול גבינה אחרי קינוח והדחה (וראה כסף משנה וטור יורה דעה סימן פט).

פרק עשירי

1) יבאר דיני החדש וכלאי הכרם והערלה, ואם נוהגים בארץ ובחוצה לארץ; נטע רבעי ופדיונו ואם נוהג בארץ ובחוץ לארץ; האוכל כזית טבל; וטבל שיש בו מיתה או לא; משקין היוצאין מהטבל והחדש וספיחי שביעית כו'.

א. כל אסורין שאמרנו² הן במיני נפש תיה³. ויש

פוסק, ריחא לאו מילתא היא ואף על פי כן אסור כאן כדעת הר"ף בחולין סימן תתכב, שאפילו לדעת האומרים ריחא לאו מילתא היא, כאן אסור מכמה טעמים: א. שזה כמו לכתחילה, ב. זה כמו דבר שיש לו מתירין, מפני שאפשר לאכלו עם בשר, ודבר שיש לו מתירין אסור במשהו ואפילו באלף אינו בטל וריח משהו יש בו. (116) אפילו שבישלו בה בשר, ונקט שאכלו, כדי שלא יטעו לומר דוקא בישלו במים מותר, שהן בן בנו של נ"ט. (117) בחולין קיא: "עלו", והוא הדין אם נתבשלו הדגים בקערה. (118) כשמואל שם, שאביי פסק הלכה כמותו, והטעם: משום שהוא נותן טעם בן נותן טעם, שהבשר נותן טעמו בקערה והקערה נותנת טעם בדגים, ועדיין הכל היתר. בלשון הפוסקים: נ"ט בר נ"ט, ולא נעשה בשר בחלב. ורק בבשר וחלב מותר נ"ט בר נ"ט, לפי שכל אחד מותר בפני עצמו, אבל לא בשאר איסורים (רדב"ז ובית יוסף יורה דעה סימן צה, בשם הר"ן והרשב"א). והכלל הוא: נ"ט בר נ"ט היתירא-מותר, נ"ט בר נ"ט דאיסורא - אסור.

כד. ספין שחתך בה בשר צלי¹¹⁹, וחזר וחתך בה צנון וכיצא בו מדברים חריפין¹²⁰ - אסור לאכלן בכותח¹²¹. אבל אם חתך בה בשר, וחזר וחתך בה קשות או אבטיח - גורד מקום החתך¹²² ואוכל השאר בחלב.

(119) שהוא חם. צלי לאו דוקא והוא הדין בשר מבושל חם (כסף משנה ורדב"ז). (120) כגון שומים ובצלים. (121) שם קיא: הלכה בשם אביי. וטעמו של דבר, שהצנון בולע משמנונית הסכין הקרושה עליה ולפעמים אינה ניכרת ויש כאן טעם הבא מן הממש ואינו בגדר נ"ט. ורש"י שם קיב. מוסיף עוד טעם, מפני שהדבר חריף בולע יותר מדגים חמים. ומשמע מדברי רבינו, שכל הצנון אסור לאכלו בחלב וכן דעת הרשב"א ור"ן, ויש חולקים עליהם ואוסרים רק כדי קליפה או נטילה (כעובי אצבע, ראה בית יוסף יורה דעה סימן צו). (122) בגמרא שם. וזה רק בחתך בשר חם, אבל בחתך בשר צנון מספיקה הדחת הקישות, מפני שלא נדבקה שמנונית הרבה על הסכין. (וגרידה פחותה מקליפה שבהלכה יז, קליפה עבה קצת, כדי שתוכל להינטל כולה כאחת (ר"ן)).

כה. אין מניחין פד של מלח בצד פד של כמך¹²³, מפני ששואב ממנו¹²⁴, ונמצא מבשל הבשר במלח זה שיש בו טעם החלב. אבל מניח פד החמץ בצד פד הכמך, שאין החמץ שואב ממנו¹²⁵.

(123) כותח בלשון הגמרא בצורה ארמית - כמכא, ורבינו נתן לה צורה עברית, שם קיב. (124) דרך דפנות הכלים שואב המלח מן הכותח. כתב הרדב"ז, לפי טעם רבינו אסור רק בכדים של חרס, אבל כלי מתכות מותר מפני שאין שואבים זה מזה. אבל לפירוש רש"י ותוספות שאסור להניח שמא יפול מן הכותח לתוך המלח והוא לא ידע וימלח ממנו בשר, אין חילוק בין כדי חרס לכדי מתכות. (125) רש"י ותוספות מפרשים לפי גירסתם בגמרא, שאפילו אם יפול מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. האוכל לחם וקל¹⁶⁹ וקרמל¹⁷, פזית מפל אחד ואחד - לוקה שלש מלקיות¹⁸; שנאמר ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו. מפי השמועה למדו¹⁹, ששלתן בלאוין חלוקין זה מזה.

אסורין אחרים של תורה בזרע הארץ, והן: החדש, וכלאי הכרם, והטבל, והערלה⁴.

2) בתשעת הפרקים הקודמים. 3) כלומר, בבעלי-חיים וחלקי הגוף שלהם. 4) בהלכות שלפנינו, מפרש רבינו לפי הסדר את כל דיני האיסורים הללו. וישנם עוד איסורים אחרים בזרע הארץ, כגון תרומה, תרומת מעשר וביכורים, אלא שאיסורם מוגבל לזרים, אבל לכהנים מותרים. ורבינו קבע להם הלכות מיוחדות בספר זרעים. ויש גם איסורים במיני בעלי-חיים שלא נתבארו בתשעת הפרקים הקודמים, וכולם במוקדשין - כגון פיגול, נותר וטמא, ונתבארו בספר עבודה.

16) גרעיני תבואה קלויים באש. 17) שבלים קלויים. 18) ודוקא בשלש התראות, ואם לאו אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז). ואע"פ ששלשתם נכללו בלאו אחד, וכלל בדיניו "אין לוקין על לאו שבכללות", כאן לוקין - מפני שמצאו חכמים (כריתות ה) פסוקים מיותרים, ופירשו שבאו לחלק לשלשה לאוין. וזה שסיים רבינו "מפי השמועה למדו". 19) רצונו לומר, כל לימוד שאינו יוצא ברור מן המקרא שחז"ל מסתמכים עליו, אומר רבינו: מפי השמועה למדו (יד מלאכי, כללי הרמב"ם). וראה מה שכתב רבינו בשורש תשיעי מ'ספר המצוות'.

ב. החדש פיצד? פל אחד מחמשה מיני תבואה בלבד⁵ אסור לאכל מהחדש שלו קדם שיקרב העמר בששעה עשר פניסן, שנאמר: ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו⁶. וכל האוכל פזית חדש⁷ קדם הקרבת העמר - לוקה מן התורה, בכל מקום⁸ ובכל זמן, בין בארץ בין בחוצה לארץ⁹, בין בפני הפית¹⁰ בין שלא בפני הפית. אלא שבזמן שיש מקדש - משיקרב העמר הפך החדש בירושלים, והמקומות הרחוקין¹¹ מתרין אחר חצות¹², שאין בית דין מתעצלין בו עד אחר חצות; ובזמן שאין בית המקדש - פל היום פלו אסור מן התורה¹³. ובזמן ההוא, במקומות שעושין שני ימים טובים - החדש אסור פל יום שבעה עשר בניסן עד לערב¹⁴, מדברי סופרים¹⁵.

ד. פל תבואה שהשרישה קדם הקרבת העמר²⁰, אף על פי שלא נגמרה אלא אחר שקרב - מתרת באכילה²¹ משקרב העמר. ותבואה שהשרישה אחר שקרב העמר, אף על פי שהיתה זרועה²² קדם שקרב העמר - הרי זו אסורה עד שיקרב העמר של שנה הבאה. ודין זה בכל מקום²³ ובכל זמן²⁴ מן התורה.

5) חלה פ"א, מ"א: החיטים, והשעורים, והכוסמים, ושיבולת ועל, והשיפון. 6) ומסיים הפסוק: עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם וגו', והיינו קרבן עומר שהקריבו בט"ז בניסן. ובמנחות ע, ב - דריש, אתיא "לחם" "לחם" ממצה, בחדש כתוב לחם וקלי, ובמצה כתוב לחם עני, מה מצה הלחם הנאכל בפסח אינו בא אלא מחמשת מינים, אף חדש נוהג בחמשת המינים בלבד (פירוש המשניות חלה פ"א, מ"א). 7) שכל איסורי אכילה בכזית, כמבואר בכמה מקומות. 8) משנה, ערלה פ"ג, מ"ט. 9) פירוש של בכל מקום. 10) פירוש של בכל זמן (משנה מנחות סח). 11) שאינם יודעים אם כבר קרב העומר או לא. 12) שם: מפני מה הרחוקים מותרים מחצות היום ולהלן? מפני שהן יודעים שאין בית-דין מתעצלים בו. 13) שנאמר (ויקרא כג): "עד עצם היום הזה" עד עיצומו של יום, היינו כל היום. פלוגתא של אמוראים שם: ופסק כרבינא שהוא אחרון (כסף-משנה). 14) ואם תאמר: והרי רבינו סובר "חדש אסור מן התורה" אפילו בחוץ לארץ, ואם-כן אסור מפני הספק, שמא הוא יום טז, ולמה אמר "מדברי סופרים" ולא אמר שזה ספק איסור תורה? יש לומר שעכשיו בקיאים אנו בקביעות החודש, ואין אנו מסופקים ביום יז שמא הוא טז לחודש, ומה שאנו עושים שני ימים-טובים הוא, כדי שלא לשנות מנהג אבותינו, לפיכך אומר רבינו שאסור רק מדברי סופרים (רדב"ז). 15) כרבינא, שם.

20) אע"פ שכבר נקצר העומר, כרבי יונה מנחות ע, ב. 21) משנה, חלה פ"א מ"א, ומנחות שם, אם השרישו קודם לעומר - העומר מתירן. 22) שם. 23) [אפילו במקומות שזמני הזריעה וההשרשה שונים מזמנים שבארץ ישראל]. 24) אע"פ שאין העומר קרב, תבואה שהשרישה קודם לטז בניסן, מותרת ביז בניסן לערב, ותבואה שלא השרישה עד טז בניסן, אסורה עד יז בניסן בערב לשנה הבאה.

ה. תבואה שהשרישה אחר העמר²⁵, וקצרה, וזרע מן החטים בקרקע, ואחר פך קרב העמר הבא²⁶ ועדין החטים בקרקע²⁷ - הרי אלו ספק²⁸ אם התירן העמר²⁹ באלו היו מנחין בכד³⁰, או לא יתיר אותן מפני שפלטו בקרקע³¹. לפיכך, אם לקט מהם ואכל - אינו לוקה, ומפני אותו מפת מרדות³². וכן שבלת שהביאה שליש³³ מלפני העמר, ועקרה ושתלה אחר שקרב העמר, והוסיפה - הרי זו ספק³⁴ אם תהיה אסורה³⁵ מפני התוספת³⁶ עד שיבוא העמר הבא, או לא תהיה אסורה, שהרי השרישה קדם העמר³⁷.

25) ולא התירה העומר העבר. 26) שהיה מתיר את החיטים לולא זרען. 27) ולא הושרשו (כסף-משנה). 28) אם החיטים שנזרעו מותרות, בעיא היא במנחות סט, א - ולא איפשטא. 29) הבא. 30) ולא זרען. 31) והרי זו זריעה חדשה, ולא השרישו קודם העומר הבא ואינו מתירן. 32) כדין כל ספק 'איסור תורה'. 33) שליש בישול הגרעינין, שזה חשוב כגמר פרי והעומר מתיר, ואם לא הביאה שליש ועקרה, הרי זה כקוצר שחת ולא תבואה ואין העומר מתיר (רש"י שם). 34) בעיא, שם. 35) כולה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

49) הפרשה מתחילה: וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל. ומונים משעת נטיעה. 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"ב (כסף-משנה). אבל אינו יוצא מאיסור ערלה עד חנטת הפירות בטו בשבט של השנה הרביעית, והפירות שחנטו לפני כן אף-על-פי שנגמרו אחרי טו בשבט, אסורים משום ערלה (ראה ראש-השנה י:). (50) ברייתא, קידושין נו, ב. (51) אבל הנהגה אינו לוקה, כמו שכתב רבינו בפ"ח הט"ז. (52) שסתם אכילה בכזית, כמבואר בכמה מקומות.

י. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּנוֹטֵעַ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שְׁנָאֵמַר: כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ⁵³ וְגוֹמַר; אֲבָל אֲסוּר עֲרֵלָה בְּחוּצָה לְאָרֶץ - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה, מְסִינֵי⁵⁴, שְׁוֹדָאֵי הָעֲרֵלָה בְּחוּצָה לְאָרֶץ אֲסוּרָה, וְסִפְקָה מִתְרֵי⁵⁵. וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי יִתְבָּאֵר דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם עֲרֵלָה וּדְבָרִים הַמְתְּרִין.

53) משעת ביאה (פ"י מהל' מעשה שני ה"ט). ואפילו ב"ד שנים שכבשו וחילקו את ארץ ישראל, נוהגת ערלה במקומות שכבשו (ערלה פ"א, מ"ב). (54) כך נאמרה: ודאה אסור, ספיקה מותר (קידושין ט.ט). (55) ובסוריא - ראה הלכה הבאה.

יא. סִפְקַ עֲרֵלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם: בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אֲסוּר; בְּסוּרְיָא, וְהִיא אֲרָצוֹת שְׁכַבְשׁ דְּיֹד⁵⁶ - מִתְּר. בְּיַצֵּד? הִיָּה פְרֹם⁵⁷ וְעֲרֵלָה⁵⁸ וְעֵנְבִים נִמְכְּרוֹת חוּצָה לוֹ, הִיָּה יִרְק זְרוּעַ בְּתוֹכוֹ⁵⁹ וְיִרְק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ, שְׁמָא מְמַנְיֹ⁶⁰ הוּא זֶה שְׁמָא מֵאֲחֹר - בְּסוּרְיָא מִתְּר. וּבְחוּצָה לְאָרֶץ, אֲפִלּוּ רָאָה הָעֵנְבִים יוֹצְאוֹת מִכֶּרֶם עֲרֵלָה, אוֹ יִרְק יוֹצֵא מִן הַכֶּרֶם - לֹקְחָ מִהֶן⁶¹; וְהוּא שְׁלֵא יִרְאָה אוֹתוֹ בּוֹצֵר מִן הָעֲרֵלָה אוֹ לֹקֵט הַיִּרְק בְּיָדוֹ⁶².

56) מתוך לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ונקראת כיבוש יחיד ולא נתקדשה בקדושת הארץ, ולפיכך ספיקה מותר. (57) שאינו כלאים. (58) והכרם הוא ערלה. (59) והירק אסור משום כלאי הכרם, כמו שנתבאר בה"ו. (60) כלומר, מאותו הכרם שאילנותיו ערלה או מהירקות שגדלו בו האסורים משום כלאים. (61) שאפילו ספק כמו זה, שאין שני הצדדים שקולים, והדעת נוטה שהפירות הם מכרם זה שהוא ערלה או כלאים, אלא שיש אפשרות רחוקה שהפירות האלו הם מכרם אחר והובאו לכאן, התיירה ההלכה, שכך נאמרה - כל מיני ספקות מותר (רדב"ז בה"ג). (62) שזהו ודאי ערלה או כלאי הכרם, ואסור אפילו בחוצה לארץ. הרמ"ך משיג על רבינו שהשווה דין ערלה לכלאי הכרם, והלא בגמרא קידושין לו, ב - אמרו שלדעת הסוברים ערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני, אין דין ספיקם שווה. ורבינו סובר הלכה למשה מסיני, ולמה השווה כאן דינם? והר"ן שם מתרץ שרבינו סובר כמו בריה דרבינא שפוסק להקל בשניהם. ובתשובות הרמב"ם המסופחות לספר קדושה, הוצאת שולזינגר סימן כב, מסתמך רבינו על ה'ירושלמי' ואומר: "למדנו התלמוד, שהדין בערלה ובכלאי הכרם שווין, דהיינו ודאין אסור בכל

36) שהולכים אחר התוספת, גמרא שם. (37) והולכים אחר העיקר.

ו. כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בְּיַצֵּד? מִיִּן מְמַנְיֵי תְבוּאָה אוֹ מִיִּן יִרְקוֹת³⁸ שְׁזָרְעוּ עִם הַגֶּפֶן, בֵּין שְׁזָרַע יִשְׂרָאֵל בֵּין שְׁזָרַע נְכָרִי³⁹, בֵּין שְׁעָלוּ מֵאֲלֵיהֶן בֵּין שְׁנוֹטַע הַגֶּפֶן בְּתוֹךְ הַיִּרְק⁴⁰ - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין בְּאֲכִילָה וּבְהִנְיָה. שְׁנָאֵמַר: פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וְתִבְנוּת הַכֶּרֶם. כְּלוֹמַר: פֶּן תִּתְרַחֵק⁴¹ וְתֵאָסֵר שְׁנֵיהֶם.

38) משמע אפילו מין אחד בגפן, אסור באכילה ובהנאה. ואע"פ שרבינו פסק בפ"ה מהל' כלאים ה"א, שאינו חייב על זריעת כלאי הכרם עד שזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, על אכילתם לוקה אפילו זרע רק מין אחד בכרם, ואפילו עלו מאליהם (לחם-משנה ורדב"ז). (39) שאין אסור האכילה תלוי באיסור זריעה. ב'ירושלמי' קידושין פ"א ה"ח, שנינו: "נוהג בגויים", כנראה מפרש רבינו, בין אם זרע גוי ובין אם הכרם הוא של גוי. (40) 'ירושלמי' כלאים פ"א ה"ח. (41) בראש הפסוק כתוב "לא תזרע כרמך כלאים", ומפרש רבינו: פן תתרחק מהם כי תאסור שניהם. ובחולין קטו, א - דרשו איסור אכילה והנאה מן "פן תקדש" "תוקדש" ששצטרך לשורפן, ונפלא הדבר למה לא הביא רבינו דרשה זו (וראה רדב"ז).

ז. וְהָאוֹכֵל פְּזִית⁴² מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם, בֵּין מִן הַיִּרְק בֵּין מִן הָעֵנְבִים - לֹקְחָ מִן הַתּוֹרָה⁴³. וְשֵׁנֵיהֶם מִצְטְרְפִין⁴⁴ זֶה עִם זֶה.

42) אע"פ שלא נזכר בו לשון אכילה, שאיסור אכילה נלמד מ'פן תקדש', שיעורו כשאר איסורי אכילה, שסתם אכילה בכזית. (43) שנאמר "פן תקדש", וכלל הוא בידינו (מכות יג, ובמקבילות) השמר, פן, אל - לא-תעשה. (44) אם אכל חצי זית ירק, וחצי זית ענבים - מצטרפים לכזית, שהכל איסור אחד הוא.

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁזָרְעוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵; אֲבָל בְּחוּצָה לְאָרֶץ - כִּלְאֵי הַכֶּרֶם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁴⁶. וּבְהִלְכוֹת פְּלִאִים⁴⁷ יִתְבָּאֵר: אִי זֶה מִיִּן אֲסוּר בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם וְאִי זֶה מִיִּן אֵינוֹ אֲסוּר, וְהִיאֵךְ יֵאָסֵר, וְהִיאֵךְ יֵאָסֵר, וְאִי זֶה דְּבַר מִקְדָּשׁ⁴⁸ וְאִי זֶה אֵינוֹ מִקְדָּשׁ.

45) שכלאי הכרם הוא מסוג המצוות התלויות בארץ, ואינן נוהגות אלא בארץ (משנה, קידושין סוף פ"א). (46) משנה, ערלה פ"ג, מ"ט. (47) בספר זרעים, וכאן אנו עוסקים רק בדיני איסור אכילה והנאה של כלאי הכרם. (48) כלאי הכרם שאסורים מן התורה באכילה ובהנאה וטעונים שריפה, על-פי לשון הכתוב: "פן תקדש".

ט. הָעֲרֵלָה בְּיַצֵּד? כִּלְ הַנוֹטֵעַ אֵילָן מֵאֲבָל - כִּלְ פְרוֹת שְׁעוֹשָׂה אוֹתוֹ אֵילָן שְׁלֵשׁ שָׁנִים⁴⁹ מִשְׁנוֹטַע הָרִי הֵן אֲסוּרִין בְּאֲכִילָה וּבְהִנְאָה⁵⁰, שְׁנָאֵמַר: שְׁלֵשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָבָל. וְכִלְ הָאוֹכֵל⁵¹ מֵהֶם פְּזִית⁵² - לֹקְחָ מִן הַתּוֹרָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַנְּכָרִי בְּשָׁנֵי עֲרָלָה עַד שְׁיֵאכַל יִשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד
אוֹתָן הַפְּרוֹת. אִם הִתְנוּ כֶּזֶה - אָסוּר, שְׁהָרִי זֶה
כְּמַחֲלִיף פְּרוֹת עֲרָלָה.

69) ע"ז כב, א. (70) ומתעסק בנטיעה באותן השנים (רש"י שם). (71) ואינו כנהנה מערלה, שכן המשפט לפי התנאי שהגוי יאכל בשני ערלה שהתעסק בנטיעות, והישראל בשנות היתר כשהוא עובד. (72) שנהנה מחליפת אכילת שני ערלה באכילת שנים המותרות. (73) ואפילו התנו כך, מכיון שמחשבים פירות כנגד פירות, הרי זה חילופי פירות ערלה ממש, וערלה חליפיה אסורים, כמו שמסיים רבינו.

טו. יִרְאֶה לִי, שְׁאִין דִּין נָטַע רְבִיעֵי נוֹהֵג בְּחוּצָה
לְאֶרֶץ⁷⁴, אֲלֵא אוֹכַל פְּרוֹת שְׁנָה רְבִיעֵית בְּלֹא פְדִיּוֹן
כָּלָל; שְׁלֹא אָמְרוּ אֲלֵא הָעֲרָלָה. וְקָל וְחִמֵּר
הַדְּבָרִים: וּמָה סוּרְיָא, שְׁהִיא חִיבַת בְּמַעֲשֵׂוֹת
וּבְשִׁבְעֵית מְדַבְּרִיהֶם, אֵינָה חִיבַת⁷⁵ בְּנָטַע רְבִיעֵי,
כְּמוֹ שְׁתִּיבְאָר בְּהַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי; חוּצָה לְאֶרֶץ -
לֹא כָּל שֶׁכֵּן שְׁלֹא יִהְיֶה נָטַע רְבִיעֵי נוֹהֵג בָּהּ? ! אֲכַל
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - נוֹהֵג בָּהּ בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת בֵּין שְׁלֹא
בְּפָנֵי הַבַּיִת⁷⁶. וְהוּרוּ מְקֻצֵּת גְּאוּנִים⁷⁷, שְׁפָרָם רְבִיעֵי
לְבַדוֹ⁷⁸ פּוֹדִין אוֹתוֹ⁷⁹ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה
מִתָּר בְּאֶכִּילָה. וְאִין לְדַבֵּר זֶה עֲקָר.

74) טעמו מפני שלומדים נטע רבעי ממעשר שני ב'גזירה-
שוה' "קודש" "קודש" בקידושין נד, א. יש ללמוד גם מה
מעשר שני אין נוהג בחוצה לארץ, כך נטע רבעי אינו נוהג
בחוץ לארץ (כסף-משנה בשם הרשב"א). ולפי זה, גם כרם
רבעי אינו נוהג בחוץ לארץ, שגם כרם רבעי לומדים שם
מ'גזירה-שוה' "קודש" "קודש". וחלקו על רבינו כמה
מגדולי הפוסקים, ומחלקים בין כרם רבעי לנטע רבעי (שאר
אילנות, לא גפנים) וסוברים שכרם רבעי נוהג בחוץ לארץ,
אבל לא בשאר אילנות. וכן כתבו ה'תוספות' ברכות לה, א.
ד"ה ולמאן. (75) רבינו למד דין סוריא, מ'ירושלמי' מעשר
שני פ"ה (ר"ן סוף קידושין). (76) מעשר שני פ"ה מ"ב,
וכן משמע מגמרא ביצה ה, א. בכרם רבעי של רבי אליעזר,
והרי הוא היה אחרי חורבן בית שני. (77) רב אחאי גאון
(כסף-משנה). (78) כלומר, רק בכרם ולא בשאר אילנות,
ראה מה שכתבנו למעלה בזה. (79) מחליין אותו על שוה
פרוטה ושוחק ומטיל לנהר, שאילתות דרב אחאי פרשת
קדושים סי' ק. וכן כותב רבינו בה"ז בארץ ישראל בזמן
הזה.

טז. פְּרוֹת שְׁנָה רְבִיעֵית⁸⁰ כְּלָה⁸¹ - אָסוּר לְאָכַל מִהֵן
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד שְׁיִפְדוּ. וּבְהַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי
יִתְבָּאֵר מִשְׁפָּטֵי פְדִינָן, וְדִין אֶכִּילָתוֹ, וּמֵאִמְתֵי מוֹנִין
לְעֲרָלָה וְלְרְבִיעֵי.

80) של כל אילנות ולא רק כרם רבעי (ברכות לה).
81) אפילו אם חנטו ברביעית ונכנסו לחמישית, אין אוכלים
אותם בלא פדיון (רדב"ז).

מקום, אבל ספקן הוא אסור בארץ ישראל ומותר בסוריא
וכו' עד שנראה לקיטתן". רבינו גילה איפוא כאן את מקור
שיטתו, והסיר את ההשגה.

יב. כָּרֶם שֶׁהוּא סִפֵּק עֲרָלָה⁶³ או סִפֵּק כְּלָאִים⁶⁴:
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אָסוּר, וּבְסוּרְיָא - מִתָּר⁶⁵, וְאִין צְרִיף
לוֹמַר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ.

63) ספק עבר על הכרם שלש שנים. 64) ספק אם נזרע
בכרם ירק קודם או לא. 65) משמע מותר בכל אופן,
אפילו ראה אותו בוצר או לוקט בידו. בהלכה הקודמת
מדובר בכרם שהוא ודאי ערלה או כלאים, והספק נפל
בפירות אם הם מאותו הכרם או ממקום אחר, ולפיכך אם
רואה אותו קוצר או לוקט ביד, הרי זה ודאי ערלה או
כלאים, ואסור אפילו בחוצה לארץ, ובסוריא אסור אפילו
אם ראה הפירות יוצאים מכרם זה ולא ראה הלקיטה. אבל
כאן מדובר כשהספק בכרם עצמו, אם הוא ערלה או כלאים,
ולכן אפילו רואה אותו קוצר או לוקט ביד, הוא עומד
בספקו - והלכה "ספק בחוץ לארץ ואפילו בסוריא מותר"
(כסף-משנה).

יג. חִבִּית יֵינ הַנְּמֻצָּאֵת טְמוּנָה בְּפִרְדֵּס⁶⁶ שֶׁל עֲרָלָה -
אָסוּרָה בְּשִׁתְיָה⁶⁷ וּמִתָּרַת בְּהִנְיָה; שְׁאִין הַגֵּנֵב גּוֹנֵב⁶⁸
מִמָּקוֹם וְטוֹמֵן בוֹ. אֲכַל עֲנָבִים הַנְּמֻצָּאִין טְמוּנִים שָׁם
- אָסוּרִים; שְׁמָא מִשָּׁם נִלְקְטוּ וְהִצְנִיעָן שָׁם.

66) בבא-בבא-בבא, כד, א. (67) כך היא גירסת הב"ח ב'טור'
יו"ד סי' רצד. ובספרים אחרים הגירסא: מותרת בשתיה
ומותרת בהנאה, וכן גורסים ה'לחם משנה' והרדב"ז. וכן
משמע ממה שכתב רבינו "אבל ענבים וכו' אסורים",
ולגירסת הב"ח - הלא גם יין אסור, ומה "אבל"? ואם
תשאל: למה אין אסורים היין משום חשש יין נסך?
ה'תוספות' שם הקשו כך, ותיצו: רוב גנבי ישראל ניגהו
(עבודה זרה ע.ו). פירוש: רובם של הגנבים הם יהודים,
אמנם בזמנו ובמקומו של רבינו נשתנה המצב, ולפיכך אומר
רבינו לקמן בסוף פ"ב בחבית שפתחוה גנבים: אם רוב
גנבי העיר ישראל - היין מותר, ואם לאו - אסור. וכאן עוסק
רבינו בדיני ערלה בלבד, ולא נכנס לדיני יין נסך, וסומך על
מה שכתב שם (וראה לחם-משנה ורדב"ז). (68) בגמרא
בבא-בבא, כד, א. אומר זה הטעם למאן-דאמר רוב וקרוב
הולכים אחר הקרוב, ואם כן לולא הטעם שאין הגנב טומן
שם, היה אסור משום שפרדס זה של ערלה הוא הקרוב והוא
כוודאי ערלה, כמו שמפרשים ה'תוספות' (ובלחם-משנה
מתמה, הלא בגמרא שם נאמר טעם זה להסוברים רוב וקרוב
- הולכים אחר הקרוב, ודעת רבינו היא שהולכים אחר
הרוב, ראה שם).

יד. נְכָרִי וְיִשְׂרָאֵל שְׁהִיו שְׁתַּפִּין בְּנִטְיעָה⁶⁹: אִם
הִתְנוּ מִתְחֵלֶת הַשְּׁתַּפּוֹת שְׁיִהְיֶה הַנְּכָרִי אוֹכַל שְׁנֵי
עֲרָלָה⁷⁰ וְיִשְׂרָאֵל אוֹכַל שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִשְׁנֵי הַתָּר
כְּנֶגֶד שְׁנֵי הָעֲרָלָה - הָרִי זֶה מִתָּר⁷¹; וְאִם לֹא
הִתְנוּ מִתְחֵלָה - אָסוּר⁷². וּבְלִבְדָּה שְׁלֹא יָבֵאוּ
לְחִשְׁבוֹן⁷³. פִּיצֵד? כְּגוֹן שְׁיִחַשְׁבַּת פְּרוֹת אֲכַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. הטבֵּל פִּיצֵד? פֵּל אֲכַל שֶׁהוּא חֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמָה וּמַעֲשָׂוֹת - קִדְּם שִׁפְרִישׁ מִמֶּנּוּ נִקְרָא טָבֵל, וְאִסּוּר לְאָכַל מִמֶּנּוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת קִדְּשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר יְרִימוּ לַיהוָה. פֵּלֹמֶר: לֹא יִנְהָגוּ בָּהֶן מְנַהֵג חֲלִין וְעֵדִין קִדְּשִׁים שֶׁעֲתִידִין לְהִתְרַם לֹא הוֹרְמוּ. וְהֵאֱכִיל בְּזִיתָיו⁹¹ מִן הַטָּבֵל קִדְּם שִׁפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמָה גְדוּלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - חֵיב מִיתָה בִּידי שְׂמִימִים⁹²; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִחַלְלוּ⁹³ אֶת קִדְּשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּגּוֹמֵר, וְהִשְׂיֵאוּ אוֹתָם עֹון אֲשָׁמָה.

- נקודות משיחות קודש -

"ולא יחללו את קדשי בני ישראל וכו' והשיאו אותם עון אשמה".

והוא כדרשת הגמרא (סנהדרין פג, א.) "בעתידים לתרום הכתוב מדבר", אבל רש"י בפירושו על התורה (ויקרא כב, טו.) פירש הפסוק "שהוא איסור להאכילו לזרים". ולכאורה צ"ע כיון שאיסור טבל הוא מצד התרומה המעורבת בו, למה דחק רש"י לפרש שהוא איסור להאכיל תרומה לזרים, ולא פירש כהגמרא שמדבר באיסור אכילת טבל, ונקרא "קדשי בני ישראל" מצד חלק התרומה שבו.

ויש לומר שלשיטת רש"י בפשוטו של מקרא, יש חילוק בין טבל לתרומה גדולה ומעשר הטבול לתרומת מעשר, כי בפשוטו של מקרא לא מסתבר לומר שרק מצד החיוב להפריש תרומה כבר ישנו בפועל חלק תרומה בטבל, ולכן אי אפשר לפרש הכתוב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" על איסור טבל כי אין כאן קודש. משא"כ לגבי מעשר שכבר נעשית פעולת ההפרשה, הרי בהפרשה זו כבר נכללת גם הפרשת תרומת מעשר, אלא שהיא מעורבת במעשר, ופעולת הלוי היא רק שמברר חלק תרומת מעשר מן המעשר, ולכן לא מצינו בפשוטו של מקרא חיוב מיתה על אכילת טבל, כי בגמרא סנהדרין (שם) למדו "חילול חילול מתרומה", לחייבו עונש מיתה (או מ' והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם") אבל לפי רש"י לא איירי שם בטבל.

⁹¹ (לקוטי שיחות חלק ל"ח עמוד 69 הערה 56)
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

91) משנה, מכות פ"ג מ"א, כחכמים. 92) סנהדרין סג, א. 93) ולומדים "חילול" "חילול" מטמא שאכל תרומה טהורה, שנאמר בו (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" (רש"י שם).

כ. אֲכַל הָאוֹכֵל מִדְּבַר שֶׁנִּשְׁטְלָה מִמֶּנּוּ תְרוּמָה גְדוּלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְעֵדִין לֹא הַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשָׂוֹת⁹⁴, וְאִפְלוּ לֹא נִשְׂאָר בּוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר עֲנִי⁹⁵ - הֲרִי זֶה

יז. פִּיצֵד פּוֹדִין פְּרוֹת נִטְע רְבִיעֵי בְּזִמְן הַזֶּה? אַחַר שְׂאוּסָף אוֹתָן⁸² מִבְּרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פְּדוּיָן נִטְע רְבִיעֵי. וְאַחַר כֵּן פּוֹדֶה אֶת כֻּלָּן, וְאִפְלוּ בְּפְרוּטָה אַחַת⁸³, וְאוֹמֵר: הֲרִי אֵלוּ פְּדוּיִין בְּפְרוּטָה זוֹ. וּמִשְׁלִיךְ אוֹתָהּ פְּרוּטָה לַיָּם הַמֵּלַח⁸⁴. אוֹ מְחַלְלֵן עַל שְׁוֵה פְּרוּטָה מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת, וְאוֹמֵר: הֲרִי כֹל הַפְּרוֹת הָאֵלוּ מְחַלְלִין⁸⁵ עַל חֲטִיִּים אֵלֶי⁸⁶ אוֹ עַל שְׁעוּרִים אֵלוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. וְשׁוֹרֵף אוֹתָן, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיוּ תַקְלָה לְאַחֲרֵים⁸⁷. וְאוֹכֵל כֹּל הַפְּרוֹת.

82) שאין פודים במחובר לקרקע כדאיחא בתוספתא (כסף-משנה). 83) שבזמן הזה מותר אפילו לכתחילה לחלל שוה מנה על שוה פרוטה כמו בהקדש (ערכין כט). 84) כדי שלא ימצאנה אדם ויבוא לידי תקלה. 85) [הראב"ד משיג, שהרי נטע רבעי למדנו ממעשר שני, ואין פודים מעשר שני אלא בכסף. וביותר קשה, שרבינו עצמו אומר בהל' מעשר שני פ"ד ה"ט: אין פודין מעשר שני אלא בכסף. אולם באותו פרק עצמו ה"ב, הוא כותב: וכן אם רצה לחלל על פירות אחרות יעלו וכו' בירושלים, וראה רדב"ז שם שמחלק בין פדיון לחילול, פדיון רק בכסף - וחילול מותר רק על פירות. וראה סיני כרך מה, מאמר פדיון מעשר שני, מאת משה רייך]. 86) אף-על-פי שחייטים הוא אינו מינו, ומעשר שני אין מחללין מין על שאינו מינו, כמו שפסק בפ"ג מהל' מעשר שני, כיון שבזמן שבית-המקדש קיים - בדיעבד אם חיללו מחולל, מחללים בזמן הזה לכתחילה (כמו שכתב הסוף-משנה כאן לתרץ השגת הראב"ד, וכן כתב ביו"ד סי' שלא) (לחם-משנה). 87) ואם תאמר, בכל דבר שהוא משום תקלה - ההלכה היא שקוברים ולא שורפים, ראה עבודה זרה סב, ב. ושנינו במשנה תמורה לד, א: כל הנקברים לא ישרפו, וכן פסק רבינו. ולמה כתב כאן "ושורף אותן"? אולם רבינו למד מגמרא עבודה זרה סב, ב - שכתבואה אין הקבורה מונעת את התקלה, כי המוצא אותה יחשוב שגנבים הטמינוה ויאכלוה (ראה שם).

יח. הוֹרוּ מִקְצַת הַגְּאוּנִים, שְׂאָף עַל פִּי שֶׁפְּדָה פְּרוֹת שְׁנֵה רְבִיעֵית אוֹ חֲלָלָן - אִסּוּר לְאָכְלָן עַד שֶׁתִּפְגַּס שְׁנֵה חֲמִישִׁית. וְדָבָר זֶה אֵין לוֹ עֶקֶר. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁזוֹ שְׁנֵה שְׁנֵה הַחֲמִישִׁית. וְהִטְעַם⁸⁸: לְפִי שֶׁפְּתוּב: וּבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי⁸⁹. וְאֵין עֲנִיָּן הַפְּתוּב אֶלָּא שֶׁבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ פְּרִי⁹⁰ בְּלֹא פְּדוּיָן, כְּכֹל חֲלִין שֶׁפְּעוּלָם. וְאֵין רְאוּי לְחַשׁ לְהוֹרְאָה זוֹ.

88) כלומר, טעמם של מקצת הגאונים. 89) ופירשו שהכתוב מדבר בפירות שנה רביעית, ואמרה תורה לאכול אותם בשנה החמישית אחרי שפדאם, ולא ברביעית. 90) פירוש, פירות של השנה החמישית ובלא פדיון, אבל פירות של הרביעית שנפדו - אוכלים אותן גם ברביעית.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנאתם. וכן פסק בפס"ו. ולכך לוקין על המשקין היוצאים מהם שאסורים כמותם (לחם-משנה). [ואולם נשאר עוד לבאר למה כתב רבינו בתחילת הלכה זו שאין לוקין על משקה היוצא מירקות שנזרעו בכרם כפי שפירשונו שם דבריו, והלא דינם כדיון הענבים. והרגיש בזה הל' לחם משנה' עצמו. ונראה שרבינו נוקט כאן שיטתו של אב"י בפסחים כד, ב - שמיין פירות "זיעה בעלמא", כלומר אין בו ממשות האיסור. וראה רש"י תמורה לג, ב - שלמדנו ערלה טעונה שריפה מכלאי הכרם בהיקש. ומכאן אפשר ללמוד כלאי הכרם מערלה לענין מלקות ביין, בלי כל הפלפול של הל' לחם משנה].

כג. ויש פקדשים אסורין אחרים במאכלות, וכלן של תורה הן. פגון אסורין שישו פאכילת תרומות ובפירות וחקלה ומעשר שני, ואסורין שישו פקדשי מזבח, פגון פגול ונותר וטמא. וכל אחד מהן תבאר במקומו.

כד. ושעור פל אכילה מהן - פזית, בין למלקות בין לכת. וכבר בארנו אסור חמץ בפסח ודיניו בהלכות חמץ ומצה¹⁰⁸. אכל אסור אכילה ביום הפפורים - אסור מין בפני עצמו¹⁰⁹; וכן אסור יוצא מגפן על הנזיר אינו שוה בכל. ולפיכך¹¹⁰ תבאר אסור פל אחד מהן ושעורו ודיניו במקומו הראוי לו.

(108) ולפיכך לא נכתבו כאן. (109) שאין שם איסור על המאכל, אלא שביום זה נאסרה אכילה ושתייה בכלל. (110) מפני שישנם הבדלים עקרוניים בין אלה ובין שאר איסורי אכילה.

~ שבת קודש י"א מנחם-אב ~

פרק אחד עשר

1) יבאר יין שנחנסך לעבודה זרה וסתם יינם; וגוי שנגע ביין שלא בכונה; ודין הלוקח עבדים מהגוי ומלו וטבלו וגר תושב, שנגעו ביין; אם נתערב ביין ישראל מעט דבש ומעט שאור; גוי שדרך וישראל עומד על גביו, וחומץ הגוי; הכשר כלי הגויים אשר לחרש ולעץ ולאבן; בזמן הזה אין לוקחין אלא מאדם שהחזק בכשרות; והמתארח אצל בעל הבית.

א. יין? שנתנסף לעבודת פוכבים - אסור בהנחה, והשותה ממנו פל שהוא - לוקה מן התורה³. וכן האוכל פל שהוא מתקרבת⁴ עבודת פוכבים, מבשר או מפרות, אפלו מים ומלח, האוכל מהן פל שהוא - לוקה; שנגמר: אשר חלב זבחימו יאכלו, ושתו יין נסיכם, יקומו וגומר⁵.

2) ניסוך יין הוא אחת מארבע עבודות של עבודה זרה שחייבין עליהן סקילה אפילו אם אין דרך עבודתו של אותו אליל בכך. 3) שתי מלקות, אחת משום לא תביא תועבה אל ביתך ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם.

לוקה משום אוכל טבל⁶, ואין בו מיתה; שאין עין מיתה אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר⁷.

94) כגון שעבר והפריש תרומת מעשר מן הכרי לפני שהפריש מעשר ראשון. 95) אע"פ שאין בו קדושה, ומותר לזרים ונאכל בכל מקום (רש"י). 96) שם טז, ב. להלן בהכ"א מבאר רבינו שהאזהרה לאוכל טבל, למדנו מן הכתוב (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך, ולהלן הוא אומר הגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו (שם יד, כט), וזהו מעשר עני. וזהו פירושו של הפסוק: לא תוכל לאכול טבל בעור שהמעשר שכתוב בו "בשעריך" - בתוכו (רש"י שם) ולפיכך לוקה משום לאו ד"לא תוכל לאכול". 97) שזר חייב על אכילתן מיתה בידי שמים, אבל מעשרות אין בהם מיתה. ואפילו לרבי מאיר האוסר מעשר ראשון לזרים - אין חיוב מיתה על אכילתו, ולמדו זה ביבמות פו, א - ממה שכתוב בתרומה "ומתו בו כי יחלוהו", ודרשו: "בו" ולא במעשר.

כא. אזהרה לאוכל טבל שלא הורמו ממנו מעשרות - בכלל שנגמר: לא תוכל לאכל⁸ בשעריך מעשר דגנך וגומר. ובהלכות תרומות ומעשרות⁹ תבאר: אי זה דבר חייב בתרומה ובמעשרות ואי זה דבר פטור, ואי זה דבר הוא חייב מן התורה ואי זהו החייב מדברי סופרים. והאוכל פזית מטבל של דבריהם או מפלאי הפרם¹⁰ וערלה של חוצה לארץ¹¹ - מפין אותו מכת מרדות.

98) ראה מה שכתבנו בהלכה הקודמת. 99) בספר זרעים. 100) בחוץ לארץ - מדברי סופרים, כמ"ש בה"ה. 101) ערלה בחוץ לארץ אסורה - הלכה למשה מסיני, כמבואר בה"י, אבל כיון שאין כאן לאו מפורש בתורה, אינו לוקה מלקות מן התורה אלא מכת מרדות, כדן חצי שיעור. וכן כתב רבינו למעלה בפ"ג ה"י. ובכמה מקומות אחרים.

כב. הטבל והקדש וההקדש וספיהי שביעית והפלאים¹² והערלה - משקין היוצאין מפרותיהן¹³ אסורים פמותם¹⁴, ואין לוקין עליהן¹⁵. חוץ מיין ושמן של ערלה¹⁶ ויין של פלאי הפרם¹⁷, שלוקין עליהן פדרף שלוקין על הזיתים ועל הענבים שלהן.

102) פירוש, הירק הנזרע בכרם שאסור משום כלאי הכרם. ואין לפרש שהמדובר בכלאי זרעים, שהרי כלאי זרעים מותרים באכילה (ראה פ"א מהל' כלאים ה"ז). 103) כגון: תותים, תאנים ורמונים. 104) חולין קכ, ב. 105) שהוא שלא כדרך אכילתו, ואין לוקין עליו כמ"ש הרב המגיד למעלה בפ"ח הט"ז לדעת רבינו בדין אין לוקין על הנאה. 106) שלמדים בגזירה-שוה' "פרי" "פרי" מביכורים, וביכורים מתרומה, ובתרומה כתיב "תירוש ויצהר", תירוש הוא יין, ויצהר הוא שמן, כמבואר שם קכא, א. וגזירה-שוה' היא כמפורש בתורה, ולפיכך לוקים על יין ושמן. 107) דקיימא-לן כלאי הכרם לוקה עליהם אפילו שלא כדרך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֶה אֶסוּר¹³, שְׁמָא נִסְף אוֹתוֹ¹⁴; שְׁמַחְשֶׁבֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְעֹבֵדוֹת פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת¹⁵. הָא לְמִדְתָּ¹⁶, שְׁיִין יִשְׂרָאֵל שְׁנַגַע בּוֹ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - דִּינוֹ כְּסִתָּם יֵינָם שֶׁהוּא אֶסוּר בְּהִנְיָה.

12) נגיעה משמעותה שכשוך. 13) בגמרא אמרו, רבא שהתיר בהנאה חזר בו. 14) אם נגע בו בכוונה וידע שזוהו יין. 15) אפילו שלא בפני עבודה זרה. 16) שלא יין של גוי בלבד אסור אלא אפילו יין של ישראל שנגע בו גוי ואין הישראל יכול לומר לו אין בכוחך לאסור ייני שלא בהסכמתי. ולפיכך חוששים שמא נסך ודינו כסתם יינם.

ה. עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שְׁנַגַע בֵּינָם שְׁלֹא בְּכוֹנָה¹⁷, וְכֵן תִּינוּק¹⁸ עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שְׁנַגַע בֵּינָם - אֶסוּר בְּשִׁתְיָה¹⁹ וּמִתָּר בְּהִנְיָה²⁰. הַלּוֹקֵחַ עֹבְדִים מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וּמְלוֹ וְטַבְלוֹ - מֵיָד אֵין מְנַסְכִּין, וְיֵין שְׁנַגַעוּ בּוֹ מִתָּר בְּשִׁתְיָה, וְאָף עַל פִּי שְׁעוּדֵין לֹא נִהְגוּ בְּדַתִּי יִשְׂרָאֵל וְלֹא פָּסְקָה עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים מִפִּיהֶם²¹.

17) שלא כיוון לנגוע ביין ונגע במקרה. או שהושיט ידו לחבית וחשב שיש בה שמן ונמצא יין. 18) לא תינוק ממש אלא כל שאינו יודע בטיב עבודה זרה ומשמשיה, דינו כך. 19) והטעם משום הרחקת עבירה כמבואר בגמרא: "לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב" (לנזיר אומרים: לך מסביב לכרם ואל הכרם לא תקרב) להרחיקו מן העבירה, שהנזיר אסור ביין. 20) ודאי לא נתנסך כיון שהיה שלא בכוונה. 21) כרב, ולא כשמואל שאומר עושן יין נסך עד שתשקע [=תישכח] עבודה זרה מפייהם. וטעמו של דבר מכיוון שמלו וטבלו ודאי לא ניסכו לשם עבודה זרה.

ו. בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת הָעוֹבְדוֹת פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שְׁנוּלוֹדוּ בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל וּמְלוֹ וְעַדִּין לֹא טַבְלוּ²² - הַגְּדוֹלִים אוֹסְרִין הֵיִינן כְּשִׁינְגְעוּ בּוֹ, וְהַקְּטָנִים אֵינָן אוֹסְרִין²³.

22) אבל אם לא מלו ולא טבלו אפילו קטנים אוסרים במגעם לשתייה כדן גוי קטן. 23) דווקא בני שפחות שמלו ולא טבלו שגדלו ברשות ישראל, קטנים אינם אוסרים, אבל הלוקח עבד מן הגוי ומלו ולא טבלו אפילו קטנים עושים יין נסך לאסור בשתייה כשאר גוי קטן.

ז. גַּר תּוֹשֵׁב, וְהוּא שְׁקִבֵּל עָלָיו שְׁבַע מְצוֹת כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנָה²⁴ - יֵינּוּ אֶסוּר בְּשִׁתְיָה וּמִתָּר בְּהִנְיָה²⁵. וְכֵן כָּל גּוֹי שְׁאִינוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, כְּגוֹן אֵלוֹ הַיִּשְׁמַעֲאֵלִים²⁸ - יֵינָן אֶסוּר בְּשִׁתְיָה וּמִתָּר בְּהִנְיָה. וְכֵן הוֹרֵי כָּל הַגְּאוּנִים, אֲבָל אוֹתָם הָעוֹבְדִים עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - סִתָּם יֵינָם אֶסוּר בְּהִנְיָה.

24) "אי זה הוא גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות שנצטוו בני נח". 25) והטעם שגזירה ראשונה על יין גויים משום בנותיהם, בשתייה

ואף על פי שכתב כאן סתם "לוקה" נתכווין לשתי מלקות. 4) מה שמקריבים לעבודה זרה. 5) ומה שהביא כאן פסוק זה, הרי זה רק כדי ללמוד ממנו שייך נסך דינו כזבחה.

~ נקודות משיחות קודש ~
"הַאִכֵּל מִהֵן כֹּל שֶׁהוּא - לֹקֵה כּוֹי".
ידוע הכלל ש"העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו" ולכן, אם פוגע אדם בענין כללי ואפי' במשהו קטן ממנו הוא פוגע בכולו.
על פי נגלה, מתבטא הדבר באיסור משהו, שכאשר נוגעים במשהו נוגעים בדבר כולו ולכן הדין בעבודה-זרה שאיסורה במשהו "לא ידבק בידך מאומה".
ומסביר הרמב"ם במו"נ שיש שני אופני "משהו", משהו המתחלק ממהו אחר, ומשהו שאינו מתחלק ואינו נפרד כי בכל נקודה ונקודה ממנו נמצא עצם הדבר. וי"ל שכך הוא גם בעבודה-זרה שאיסורה חודר בכל נקודה ונקודה שבה ולכן נאסרה גם במשהו.
על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 155
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. יֵין שְׁנַתְנַסֵּף לָהּ - כְּזֹבַח שְׁקָרֵב לָהּ. וְכֵינָן שְׁאִסוּר זֶה מִשּׁוּם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים הוּא - אֵין לוֹ שְׁעוּר⁶, שְׁנַאֲמַר בְּעֹבְדוֹת פּוֹכְבִים: וְלֹא יִדְבַק בִּידֵיךָ מֵאוּמָה מִן הַחֲרָם⁷.

6) טעם למה שאמר בהלכה הקודמת, שלוקה אפילו בכל שהוא ואין צריך שיעור. 7) בעיר הנידחת שהיא גם כן מעין עבודה זרה.

ג. יֵין הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים שְׁאִין אֲנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְנַסֵּף אוֹ לֹא נִתְנַסֵּף, וְהוּא הַנִּקְרָא סִתָּם יֵינָם⁸ - אֶסוּר בְּהִנְיָה כְּמוֹ יֵין שְׁנַתְנַסֵּף⁹. וְדָבָר זֶה מְגֻזְרוֹת סוֹפְרִים הוּא¹⁰. וְהַשּׁוֹתָה מִסִּתָּם יֵינָם רְבִיעִית¹¹ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת.

8) ודניאל פירש ממנו שנאמר: "אשר לא יתגאל בפתג המלך וביין משתייו". 9) משום חומרת איסור עבודה זרה עשאוהו חכמים כיון נסך גמור שנתנסך לעבודה זרה שאסור מן התורה. 10) גזרו החכמים על יינם של גויים משום בנותיהם. פירושו: שתיית יין מביא לקירוב לבבות ויביא לחיתון עם בנותיהם. והיא אחת משמונה עשר גזירות שגזרו בעליית חנניא בן גוריון: וגזרו מתחילה על השתייה בלבד, אבל בית דין שלאחריהם ראו שהגויים מרבים בניסוך וגזרו איסור הנאה אף בסתם יינם. 11) אבל השותה פחות מרביעית אינו לוקה מכת מרדות ואף על פי שעל יין נסך ממש לוקה בכל שהוא וסתם יינם עשו חכמים כיון נסך, לא החמירו חכמים לעניין שיעורו, מפני שלא נאסר משום עבודה זרה אלא משום חשש חיתון.

ד. וְכֹל יֵין שְׁיַנְגַע¹² בּוֹ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - הֲרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתמרים או משעורים ואין דרכם לנסכו לעבודה זרה, שלא אסרו שכר של גויים, אלא משום שחוששים שמא תהא ממנו נחש, וגויים אינם מקפידים לכסות, אבל לא אסרוהו משום בנותיהם או משום גזירת יין נסך, ולפיכך אם ידוע שלא נתגלה או במקומות שאין נחשים מצויים מותר לשתותו.

יא. מאימתי יאסר יין העובד פוכבים ומזלות?
משדרף ומשף היין³⁶. אף על פי שלא ירד לבור, אלא עדין הוא פגת - הרי זה אסור. לפיכך אין דורכין עם העובד פוכבים פגת, שמא יגע בידו³⁷ וינסף. ואפלו היתה פפות³⁸. ואין לוקחין ממנו גת דרוכה³⁹, ואף על פי שעדין היין מערב עם התרצנים וזגין ולא ירד לבור.

(36) מימרא של רב הונא: ופירש רש"י הגת עשויה כמדרון ומשעה שהיוצא מן הענבים נמשך מצד העליון לצד התחתון נקרא יין ונגיעת גוי אוסרתו ואף על פי שעדיין הוא בגת. ורבינו תם מפרש משהתחיל היין לקלח מן הגת אל הבור, וקודם לכן הם ענבים דרוכים ולא יין ולפיכך אינם נעשים יין נסך. (37) משמע שאם ניסך ברגלו שהוא דורך בה אינו יין נסך שכלל בידינו ניסוך ברגל אינו נקרא ניסוך... ומותר בהנאה, אבל בשתייה אסור. [=והטור סימן כג נוקט שיטה אחרת לגמרי, ודעתו שניסוך ברגל אסור בהנאה וכאן מותר בהנאה מפני שהגוי טרוד בדריכה ואינו מנסך, אבל נגיעה ברגל שלא אגב דריכה אוסרת כמו ביד]. (38) ידיו קשורות שגוזרים כפות משום אינו כפות ואסור אפילו בהנאה. (39) והיין מושך מחלק העליון לתחתון.

יב. עובד פוכבים ומזלות שדרף היין ולא נגע בו, והרי ישראל עומד על גביו⁴⁰, וישראל⁴¹ הוא שפנסו בקבית - הרי זה אסור בשתייה.

(40) ומשמרו שלא יגע בידו. (41) לבדו.

יג. החמץ של עובדי פוכבים ומזלות - אסור בהנהיה, מפני שעששה יין נסך קדם שיהמין. עובד פוכבים ומזלות שהיה דורס ענבים בקבית, אף על פי שהיין צף על גבי ידיו - אין חוששין משום יין נסך. היתה אוכל מן הסלים⁴² והותיר פסאה וכסאותים וירקן פגת, אף על פי שהיין מגתו⁴³ על הענבים - אין עוששה יין נסך⁴⁴.

(42) שהביאו ענבים לגת. (43) בדפוס רומי ר"מ וכן בתוספתא שם: מנתו. וכן נכון. (44) תוספתא שם: גוי שהיה מעלה ענבים בסלים ובדרורין לגת אף על פי שניפצן לגת והיין מנתו על גבי ענבים מותר שאין דרכם מנסכין כן.

יד. התרצנים והזגין של עובדי פוכבים ומזלות - אסורים⁴⁵ פל שנים עשר חדש⁴⁶; ולאחר שנים עשר חדש - פבר נכשו ולא נשארה בהן לחלוחית, ומתריץ פאכילה. וכן שמרים של יין שניכשו לאחר

בלבד אסרו וגזירה זו כוללת גם גר תושב. אבל איסור הנאה בסתם יינם שגזרו בית דין שלאחריהם משום חשש ניסוך, לא גזרו אלא בעובד עבודה זרה בלבד. (26) מניח בחנותם זמן מה עד שילך כדי מיל בערך. והטעם, כיון שאינו עובד עבודה זרה, אינו נוגע ביין ולא ינסך וגם לא יניח לגוי אחר לנגוע ולנסך, שהרי אין לו כל הנאה בזה. (27) בביתו לזמן מרובה, שמא יחליף יין זה ביינו, ויינו אסור בשתייה. אבל בזמן מועט אין חוששים לחילוף. (28) ומה שכתב רבינו בתחילת הלכה זו "שקיבל עליו שבע מצוות" ומשמע מדבריו שאם קיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה בלבד אסור בהנאה, זה נאמר רק בגר תושב בן אומה עובדת עבודה זרה, אבל אם כל אומתו אינה עובדת עבודה זרה, אינו אסור במגעו בהנאה וגם לא צריך קבלה בפני שלושה חברים.

ח. פל מקום שנאמר בענין זה²⁹ שהיין אסור, אם היתה העובד פוכבים ומזלות שנאסר היין בגללו עובד עבודת פוכבים ומזלות - הרי הוא אסור בהנהיה; ואם אינו עובד עבודת פוכבים ומזלות - הרי הוא אסור בשתייה בלבד. וכל מקום שנאמר נכרי סתם - הרי זה עובד עבודת פוכבים ומזלות.

(29) בענין ניסוך היין.

ט. אין מתנסף לעבודת פוכבים ומזלות אלא יין שראוי להקריב על גבי המזבח. ומפני זה, כשגזרו על סתם יינם וגזרו על כל יין שנגע בו שיהיה אסור בהנהיה - לא גזרו אלא על היין הראוי להתנסף. לפיכך, יין מבשול³⁰ של ישראל שנגע בו העובד פוכבים ומזלות - אינו אסור. ומתן לשתותו עם העובד פוכבים ומזלות³¹ ככוס אחד. אבל יין מוזג³² ויין שהתחיל להחמין ואפשר שישתה³³, אם נגע בו - נאסר.

(30) מאימתי נקרא מבושל? משהרתיה על גבי האש. (31) וכתב הרא"ש: הדבר תמוה כיון שגזרו על יינם בשתייה משום בנותיהם וכי משום שהרתיהו לא שייך לגזור בזה? ואפשר לפי שהמבושל אינו מצוי כל כך ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים. [=ואולי אפשר לומר שיין מבושל אינו גורם לקירוב לבבות]. (32) במים, אם יש בו טעם ומראה יין. (33) שלושה ימים הראשונים יש בו משום יין נסך, שכל שלושה ימים הראשונים עדיין טעמו טעם יין.

י. הורו גאוני המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש או מעט שאור, הואיל ואינו ראוי למזבח³⁴ - הרי הוא פמבשל או פשקר³⁵, ואינו מתנסף, ומתן לשתותו עם העובד פוכבים ומזלות.

(34) הרמב"ן, הרא"ש והר"ן חולקים על רבינו ואוסרים, ונימוקם, שהרי הגויים מקריבים פירות לעבודה זרה שאסורים להקרבה על גבי המזבח, גם יין מוזג פסול למזבח ויש בו משום יין נסך. (35) סתם שכר בתלמוד הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

[שואבים] בו מן הבור. (64) למרות שהם ישנים, מספיק שכשוך.

שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ - מִתְרִין ; שֶׁהָרִי לֹא נִשְׂאָר בְּהֵן רִיחַ יֵינוּ, וְהָרִי הֵן כְּעֶפֶר וְכֹאדְמָה⁴⁷.

יח. וְכֵן כּוֹס שֶׁל חֶרֶס שֶׁשְׁתָּה בוּ הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - אָסוּר לְשִׁתּוֹת בוּ. הִדְיָחוּ פַעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית - מִתָּר, שֶׁכָּבֵר הִלְכוּ צִחְצוּחֵי הַיַּיִן שְׂבוּ⁶⁵. וְהוּא שֶׁהָיָה מְצֻפָּה בְּאֶבֶר⁶⁶, כְּדָרָךְ שֶׁהִיוּצָרִין⁶⁷ עוֹשִׂין, אוּ שֶׁהָיָה מְזֻפְתָּ⁶⁸; אֲבָל שֶׁל חֶרֶס⁶⁹ - צָרִיךְ הִדְחָה⁷⁰.

(45) אפילו בהנאה. (46) שהם לחים, כחכמים, שאמרו לחים אסורים, יבשים מותרים. ופירושו בגמרא: לחים - כל י"ב חודש, יבשים - לאחר י"ב חודש. (47) משמע אפילו לא נתן עליהם מים מותרים ולא כדעת רבינו תם.

(65) אבל בפעם ראשונה ושנייה נשארו עוד טיפות זעירות של יין. (66) בבדיל. (67) עושי כלי חרס. (68) ובכלים ישנים, צריכים שלוש הדחות. (69) בלא ציפוי ואינו מזופת. (70) פעם אחת בלבד. שיותר בולע מצופה באבר או מזופת מאינו מצופה באבר, והמדובר כשאין הציפוי חלק כל כך, אבל כאשר הוא חלק לגמרי בולע פחות מחרס ונקרא "שוע" שיתבאר דינו בהלכה ט.

טו. נִאדוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְנִקְנְגִיחֵן שֶׁהִכְנִיסוּ בְּהֵן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת יֵינָם - אָסוּר לִתֵּן לְתוֹכָן יֵינוּ עַד שֶׁיִּשְׁיָנֵן שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ⁴⁸; אוּ עַד שֶׁיִּחְזוּרִין לְאוּר⁴⁹ עַד שֶׁיִּתְרַפֶּה הַזֹּפֶת⁵⁰ שֶׁעֲלִיחֵן אוּ שִׁיחְמוּ⁵¹; אוּ עַד שֶׁיִּתֵּן לְתוֹכָן מִיָּם שֶׁלֶשָׁה יָמִים מַעַת לַעֲת⁵², וּמַעֲרָה הַמִּיָּם וּמַחְלִיף מִיָּם אַחֲרֵי כֵן מַעַת לַעֲת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשִׁלְשַׁת הַיָּמִים. בֵּין שֶׁהָיָה הַפְּלִים שְׁלֵחֵן בֵּין שֶׁהָיָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁאֵלוֹ אוֹתָן וְהִכְנִיסוּ בְּהֵן יֵינָם. וְאִם נָתַן לְתוֹכָם יֵינוּ⁵³ קֹדֶם שֶׁיִּטְהַר אוֹתָן - הָרִי זֶה אָסוּר בְּשִׁתְיָה.

יט. פְּלֵי חֶרֶס הַשְּׂוֹעִים⁷¹ בְּאֶבֶר שֶׁנִּשְׁתַּמְשׂוּ בְּהֵן בֵּינֵן נִסְף; אִם הָיוּ לְבָנִים אוּ אֲדָמִים⁷² אוּ שְׁחֹרִים - מִתְרִין⁷³; וְאִם הָיוּ יִרְקִין - אֲסוּרִין⁷⁴, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בּוֹלְעִים. וְאִם יֵשׁ בָּהֶם מְקוֹם מְגֻלָּה שֶׁל חֶרֶס⁷⁵, בֵּין לְבָנִים בֵּין יִרְקִים - אֲסוּרִים⁷⁶, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בּוֹלְעִין. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאֵין הִדְבָּר אֵלָּא בְּשִׁכְנוֹסוֹ בָּהֶם לְקִיּוּם⁷⁷; אֲבָל לֹא כְּנוֹסוֹ בָּהֶם לְקִיּוּם - מְדִיחֵן וּמִתְרִין וְאֶפְלוֹ הֵם שֶׁל חֶרֶס⁷⁸.

(48) ואז יוצא ריח היין מהם ומתנדף. (49) שהחזירן לכבשן האש. (50) שבפנים וזהו סימן שנתלבנו הכלים. (51) אם אין הכלים מזופתים אבל הוחמו בשיעור כזה, שאילו היו מזופתים היה הזפת מתרפה. (52) שהמים יהיו בכלים שלושה ימים מעת לעת. (53) מלשון רבינו נראה שאפילו נתן בהם רק לזמן קצר גם כן אסור.

71) חלקים ומצופים יפה. (72) בגמרא נזכר רק לבנים ושחורים. (73) בהדחה בלבד. (74) "משום דמיצריף". [פירש רש"י, שיש בהם תערובת קרקע של מחפורת צריף, היינו נתר שבולע הרבה. ומשמע מדבריו, שאפילו הגעלה ברותחים אינה מועילה. ... ומכל שכן שמילוי ועירוי או יישון אינם מועילים. אולם רבינו כאן בדין "מקום מגולה" כלל ביחד ירוקים ולבנים ומשמע שמשווה דינם, ולבנים בוודאי שמועיל בהם עירוי ויישון. (75) היינו שיש בקעים וסדקים בציפוי. (76) ואפילו כמה הדחות אינן מועילות וצריכים מילוי ועירוי ג' מעת לעת או יישון. (77) כלומר, בכלים העשויים להכניס בהם לקיום. ... כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בו חכמים. ולבנים ושחורים שאין בהם מקום מגולה אפילו במכניסם לקיום מותרים בשכשוך בעלמא שהם ככלי מתכות מפני שהם מצופים באבר, ומדבריו למדנו שכלי מתכות אפילו במכניס לקיום אין צריך מילוי ועירוי אלא בהדחה בעלמא די. (78) פירוש: אף על פי שהם של חרס.

טז. וּמִתָּר לִתֵּן לְתוֹכָן שְׂכָר⁵⁴ אוּ צִיר⁵⁵ אוּ מוּרִיס⁵⁶ מִיָּד⁵⁷, וְאֵין צָרִיךְ לְכֹלָם. וּמִתָּר לִתֵּן הַיַּיִן לְתוֹכָן אַחַר שְׁנוֹתָן הַצִּיר אוּ הַמוּרִיס⁵⁸, שֶׁהִמְלַח שׁוּרְפָן.

(54) כי השכר מבטל טעמו של היין. (55) המתמצה מדגים שנמלחו. (56) שומן של דגים. (57) ואף על פי שלא מילאוהו מים, מפני שהם שורפין את היין הנבלע בכלים ומכלין אותו. (58) ואין צריך הכשר קודם נתינת היין, מפני שהמלח שבציר ובמורייס שורף את היין שהיה מובלע בכלים, אבל אם נתן שכר טעון הכשר אם רצה לתת בו יין, שהשכר רק מבטל טעם היין אבל אינו מכלהו.

כ. גַּת שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל עֵץ שֶׁדָּרָךְ בְּהֵן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁷⁹, אוּ גַת שֶׁל אֶבֶן שֶׁזֻּפְתָּה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁸⁰ אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא דָרָךְ בָּהּ - מְדִיחֵן⁸¹ בְּמִיָּם וּבְאֶפֶר אַרְבַּע פְּעָמִים⁸² וְדוֹרָךְ בְּהֵן. וְאִם הִיָּתָה בָּהֶם לְחִלּוּחִית - מְקַדִּים הָאֶפֶר⁸³ לְמִיָּם; וְאִם לֹא - מְקַדִּים הַמִּיָּם⁸⁴.

יז. הַלּוֹקַח פְּלִים חֲדָשִׁים שֶׁאֵינָם מְזֻפְתִּים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - נוֹתֵן לְתוֹכָן יֵינוּ מִיָּד⁵⁹, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא נִתְּנוּ בְּהֵן יֵינוּ נִסְף. וְאִם הָיָה מְזֻפְתִּין - מְדִיחֵן⁶⁰, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן חֲדָשִׁים⁶¹. וְכֵן פְּלֵי שְׁנִתְּנוּ בוּ יֵינוּ נִסְף וְאֵין מְכַנְסוֹ לְקִיּוּם⁶², כְּגוֹן פְּלֵי שְׁחוּשָׁף⁶³ אוּ הַמְשֻׁפֵּף וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - מְשַׁכְּכוּ⁶⁴ בְּמִיָּם וְדִיו.

(59) ואין צריכים הדחה. (60) ואין צריך עירוי מים שלוש פעמים, כיוון שהגוי לא הכניס לתוכם יין לקיום, כי אחרת לא היו נראים הכלים כחדשים, מספיקה הדחה לבדה. (61) כלומר, נראים כחדשים. (62) הגוי אינו מכניס בהם יין על מנת לשהותו בהם זמן רב. (63) כלי שדולים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַדְּפִיץ¹⁰³ וְהַעֲדִישׁ וְהַלּוֹלְכִין¹⁰⁴ - מְדִיחִין¹⁰⁵.
הַעֲקָלִין¹⁰⁶: שֶׁל נְסָרִין וְשֶׁל בַּצְּבוּץ¹⁰⁷ - מְנַגֵּב; שֶׁל
שִׁיפָה¹⁰⁸ וְשֶׁל גָּמִי - מְלִשְׁנָן שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ. וְאִם
רָצָה לְטַהֵר מִיָּד - מְגַעֲלֵן בְּרוֹתְחִין, אוֹ חוֹלְטֵן בְּמִי
זֵיתִים¹⁰⁹, אוֹ מְנִיחֵן תַּחַת צְנור שְׁמִימִיו מְקַלְחִין¹¹⁰
אוֹ בְּמַעַן שְׁמִימִיו רּוֹדְפִין¹¹¹ שְׁתֵּים עֶשֶׂר שְׁעוֹת¹¹²,
וְאַחַר כֵּן יִתְרַוֶּה¹¹³.

(79) ואינם זפותים. (80) ודרך לשים בגת מעט יין כדי להעביר את ריח העשן של הזפת. (81) כדי להעביר צחצוחי היין שעל הזפת. ודווקא גת של אבן שזפתה די בהדחה, אבל גת של עץ אם זפתה אף על פי שלא דרך בה צריך לקלוף את הזפת, מפני שנבלע בה הרבה יין. (82) כלומר, שתי פעמים מים ושתי פעמים אפר. (83) היינו, נותן אפר ומים אפר ומים. (84) נותן מים ואפר מים ואפר.

(103) כעין דלת שנותנים על הענבים. (104) מטאטא שמאספים בו את הענבים המתפורים, או שמנקים בו את הגת. (105) במים. (106) שקושרים בהם את הקף סביב הזיתים שלא יתפזרו בשעת הדריכה. וכנראה גם בגת השתמשו בכלי כזה שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה. (107) קנבוס שבוולע יותר. (108) מין עשב הגדל במים. (109) דרך לבשל זיתים להיות רכים להוציא שומנם. (110) בזרם חזק בלתי פוסק. (111) שוטפים. (112) עונה, יום או לילה בתקופת תשרי וניסן שהיום והלילה שווים, והעיקר שישוהו במים שתיים עשרה שעות. (113) שקילוח המים ורדיפתם במשך י"ב שעות מבטל ומפליט את היין.

כא. גת של אבן מוזפתת⁸⁵ שֶׁדָּרַךְ בָּהּ הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזוֹלוֹת, אוֹ גַת שֶׁל עֵץ זְפוֹתָה אֶף עַל פִּי שְׁלֹא דָרַךְ בָּהּ - צָרִיךְ לְקַלְף⁸⁶ אֶת הַזְּפֵת. וְאִם יִשְׁנָה שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ אוֹ נָתַן בָּהּ מִיִּם שְׁלֹשָׁה יָמִים מַעַת לַעַת - אֵינּוּ צָרִיךְ לְקַלְף. לֹא תִהְיֶה הַגַּת חֲמוּרָה⁸⁷ יְתָר מִן הַתְּנַקְנִים. לֹא נֶאֱמַר יְקַלֵּף אֶלָּא לְהַתִּירָה מִיָּד⁸⁸.

(85) שאפילו גת של אבן בולעת הרבה אם דרך בה הגוי. (86) אפילו בגת של עץ. (87) שהרי בגת אין מעכבים את היין כל כך כמו בקנקנים. (88) בלי יישון ועירוי.

כה. בְּזִמְן שֶׁהִיָּתָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלֶה לְיִשְׂרָאֵל - הָיָה לוֹקְחִין הַיִּין מִכָּל אֶדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וּבַחֲצוּצָה לְאֶרֶץ לֹא הָיָה לוֹקְחִין אֶלָּא מֵאֶדָם שֶׁהַחֲזֹק בְּכַשְׁרוֹת; וּבְזִמְן הַזֶּה - אֵין לוֹקְחִין יִין בְּכָל מְקוֹם אֶלָּא מֵאֶדָם שֶׁהַחֲזֹק בְּכַשְׁרוֹת. וְכֵן הַבֶּשֶׂר וְהַגְּבִינָה וְחִתִּיכַת דָּג שְׂאִין בָּהּ סִימָן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

כב. גַּת שֶׁל חֲרֹס⁸⁹, אֶף עַל פִּי שֶׁקַּלְף אֶת הַזְּפֵת - אֲסוּר לְדָרֹךְ בָּהּ מִיָּד, עַד שְׂיַחֵם אוֹתָהּ בְּאֵשׁ עַד שִׁיִּרְפָּה הַזְּפֵת⁹⁰. וְאִם יִשְׁנָה שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ אוֹ נָתַן בָּהּ מִיִּם שְׁלֹשָׁה יָמִים - מִתְּרַת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(89) במשנה שם: ושל חרס אף על פי שקלף את הזפת הרי זו אסורה. והקליפה אינה מתיירה אותה. (90) הראב"ד תמה הלא המדובר בקלף ואין כאן זפת? אבל רבינו דייק בלשונו וכתב "עד שייחם אותה באש עד שירפה" וכוונתו עד שיתחמם כדי שיתרפה הזפת אילו היה נמצא שם.

כו. הַמִּתְאַרֵחַ אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זִמְן, וְהִבִּיא לוֹ יִין אוֹ בֶּשֶׂר אוֹ גְבִינָה וְחִתִּיכַת דָּג - הָרִי זֶה מִתְּרַת¹¹⁴, וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְשַׂאֵל עָלָיו, אֶף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְפִירוֹ, אֶלָּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יְהוּדִי בְּלֶבֶד. וְאִם הַחֲזֹק שְׂאִינוֹ בֶּשֶׂר וְלֹא מְזַדְקֵק בְּדָבָרִים אֲלוֹ - אֲסוּר לְהַתְאַרֵחַ אֶצֶלוֹ. וְאִם עֶבֶר וְנִתְאַרֵחַ אֶצֶלוֹ - אֵינּוּ אוֹכֵל בֶּשֶׂר וְלֹא שׂוֹתָה יִין עַל פִּיו עַד שֶׁיעֲדֵי לוֹ אֶדָם בֶּשֶׂר עָלֶיהֶם.

כג. מְשַׁמְרֵת⁹¹ שֶׁל יִין שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזוֹלוֹת: אִם הִיָּתָה שֶׁל שְׁעָר⁹² - מְדִיחָה⁹³ וּמְשַׁמֵּר בָּהּ; וְאִם הִיָּתָה שֶׁל צֶמֶר⁹⁴ - מְדִיחָה בְּמִים וּבְאֶפְר⁹⁵ אֲרֻבַּע פְּעָמִים, וּמְנִיחָה עַד שֶׁתִּגָּבַב וּמְשַׁמֵּר בָּהּ; וְאִם הִיָּתָה שֶׁל שֵׁשׁ⁹⁶ - מְלִשְׁנָה שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קֶשְׁרִים - מְתִירִין⁹⁷. וְכֵן כָּלִי חֲלָף⁹⁸ וְהוֹצִים⁹⁹ וּכְיוֹצֵא בָּהֶן מְכַפִּיפוֹת¹⁰⁰ שְׂדוּרְכִין בָּהֶן יִין: אִם הָיוּ תְּפוּרִין בְּחִבְלִים - מְדִיחִין; וְאִם הָיוּ אֲחוּזוֹת זוּ בְּזוֹ בְּסֻבּוֹף קֶשֶׁה - מְדִיחִין בְּאֶפְר¹⁰¹ וּבְמִים אֲרֻבַּע פְּעָמִים, וּמְנַגֵּב וּמְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן; וְאִם הָיוּ תְּפוּרוֹת בְּפִשְׁתָּן - מְלִשְׁנָן שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קֶשְׁרִים - מְתִירִין¹⁰².

(91) מסנת. (92) משמע כל מיני שער, ורש"י פירש שער אדם. (93) שהשער אינו בולע כלל. (94) בולע קצת. (95) היינו ניגוב. (96) של פשתן. (97) ואחר כך מנגבן שהיין נבלע בקשרים. (98) מין צמח. (99) סיבים הנכרכים סביב הדקלים. (100) סלים קלועים. (101) מנגבן שהיין מתעכב יותר. (102) ואחר כך מנגבן.

(114) שסתמו אוכל כשר ונותן לו ממה שהוא אוכל. אבל אין לוקחים דברים אלו בחוץ לארץ ובארץ ישראל בזמן הזה אלא ממי שהחזק בכשרות, מפני שעמי הארץ אינם מקפידים על לפני עיוור לא תיתן מכשול ושמה קנה מהגוי ומוכרם לישראל ואינו מקפיד על מה שהישראל יאכל דבר אסור.

פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) יבאר כיצד היא הנגיעה, שאוסר בה הגוי היין; וניצוק אי הוי חיבור; המניח יינו בקרון או בספינה ונכנס לעיר לעשות צרכיו; היה שוהה עם הגוי ושמע קול תפלה ויצא; גודד שנכנס למדינה דרך שלום או מלחמה; חבית שצפה בנהר כנגד עיר שרובה ישראל.

כד. כָּלִי הַגַּת שֶׁדָּרַךְ בָּהֶן הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזוֹלוֹת יִין נְסָף, פִּיצֵד מִטְּהֵרִין אוֹתָן כְּדִי שִׁיִּדְרֹךְ בָּהֶן הַיִּשְׂרָאֵלִי?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) אפילו בשתיה, שהרי לא נגע בו ולא שכשכו. ראה ההלכה הקודמת. 16) מימרא של רב פפא ע"ז ס. כיון שננדג בשעת הקילוח הרי הוא כנוגע בקנה. תוספות שם דיבור-המתחיל ואי. כלומר, כנוגע על ידי דבר אחר בקילוח (הגהות מיימוניות). ואין לומר שמשום הנדנדג נאסר היין שבכלי, כמו שמשמע מפשטות לשונו של רבינו, שהרי נענוע קל אינו אוסר, אלא שכשוך כמו שנתבאר למעלה.

ד. כלי סתום¹⁷ - מִתֵּר לְטַלְטְלוֹ הַעֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלֹת מִמְקוֹם לְמִקוֹם, וְאֵף עַל פִּי שְׁהִינן מִתְנַדְגֵּד; שְׁאִין זֶה דְרָף הַנְּסוּף. הַעֲבִיר נוֹד שֶׁל יַיִן מִמְקוֹם לְמִקוֹם וְהוּא אוֹחֵז פִּי הַנּוֹד בִּידוֹ¹⁸, בִּין שְׁהִיָּה הַנּוֹד מְלֵא אוֹ חֶסֶר - מִתֵּר, וְאֵף עַל פִּי שְׁהִינן מִתְנַדְגֵּד. הַעֲבִיר כְּלֵי חֶרֶס פְּתוּחַ מְלֵא יַיִן - אֶסוּר, שְׁמֵא נִגַּע בּוֹ¹⁹. וְאֵם הִיָּה חֶסֶר²⁰ - מִתֵּר, אֶלֶא אִם כֵּן שִׁכְשְׁכוּ²¹.

17) מבואר למעלה. 18) הרי הוא כסתום, וכן אם פיו קשור. ירושלמי שם: והוא דקטור פומיה. 19) שם: כיון שהוא מלא יין ופתוח, קרוב הדבר שיגע ביין. ודווקא שהעביר כלי בידיו, אבל אם העבירו בחוט או דרך טבעות מותר, שאין לחשוש שמא נגע בו. 20) אין לחשוש שמא נגע בו. 21) נתבאר למעלה בהלכה א, ששכשוך בכלי פתוח אוסר אפילו בלא נגיעה ביין עצמו.

ה. עֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלֹת שֶׁנִּגַּע בְּיַיִן וְלֹא נִתְפַּנֵּן לָזֶה - הָרִי הַיַּיִן מִתֵּר בְּהִנְיָה בְּלִבָּד²². פִּיֶּצֵד? כְּגוֹן שֶׁנִּפְלַע עַל נוֹד שֶׁל יַיִן²³, או שְׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לְחִבִּית עַל מְנַת²⁴ שְׁהִיא שְׁמֵן וְנִמְצָאת יַיִן.

22) אבל אסור בשתיה, כמו שנתבאר בפרק יא, הלכה ה. 23) פתוח. 24) כלומר, נדמה היה לו שהיא של שמן.

ו. כָּא הַיַּיִן מִפְּחוֹ שֶׁל עֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלֹת בְּלֵא פְּנֵה, הוֹאִיל וְלֹא נִגַּע בְּיַיִן - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּשִׁתִּיה²⁵. פִּיֶּצֵד? כְּגוֹן שֶׁהִגְבִּיָּה כְּלֵי שֶׁל יַיִן וְיִצֵּק לְכֵלֵי אַחֵר, וְהוּא מְדַמָּה שֶׁהוּא שֶׁכֵּר אוֹ שְׁמֵן - הָרִי זֶה מִתֵּר.

25) אפילו בשתיה. כוחו של גוי בלי נגיעה ביין מותר מן התורה, וחכמים אסרוהו וגזרו על כוחו בכוונה בלבד, אבל שלא בכוונה לא אסרו חכמים, שם.

ז. נִכְנַס הַעֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלֹת לְבֵית אוֹ לְחֻנּוֹת לְבִקֵּשׁ יַיִן, וּפְשַׁט יָדוֹ כְּשֶׁהוּא מְחַפֵּשׁ וְנִגַּע בְּיַיִן²⁶ - אֶסוּר; שְׁהִרִי לַיַּיִן נִתְפַּנֵּן²⁷, וְאִין זֶה נִוְגַע בְּלֵא פְּנֵה.

26) בנגיעה האוסרת, כלומר, על ידי שכשוך. שם נז: מעשה שהיה במחזוא, ונפסקה הלכה שאסור בהנאה. 27) אף-על-פי שבשעת הנגיעה לא ידע שבחבית זו יין, שהרי היה מחפש יין, אין זה נוגע שלא בכוונה, כיון שנתכוין ליין בכלל. והראב"ד סובר שמה שאמרו בגמרא שם "שכשך ביה", פירושו שכשך אחרי שהכיר שבחבית זו יש יין, אבל אם אחר שנודע הוציא ידו ולא שכשך מותר, כמו

וּמְזֻלֹת² הַיַּיִן? הוּא שֶׁנִּגַּע בְּיַיִן עֲצָמוֹ³, בִּין פִּידוֹ בִּין בְּשֶׁאֵר אֵיבְרֵיו שְׁדַרְכֵּן לְנִסְף⁴ בְּהוֹן, וְיִשְׁכְּשֶׁף⁵. אֶבֶל אִם פֶּשַׁט יָדוֹ לְחִבִּית⁶, וְתִפְסוּ אֶת יָדוֹ קִדְם שְׁוֹצִיֵּאָה וְלֹא יִנְדָּה, וּפְתַחוּ הַחִבִּית מִלְמַטָּה עַד שְׁיִצֵּא הַיַּיִן וְיִרַד לְמַטָּה מִיָּדוֹ - לֹא נֶאֱסַר⁷ הַיַּיִן. וְכֵן אִם אָחֵז כְּלֵי פְתוּחַ שֶׁל יַיִן וְשִׁכְשְׁכוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיָּה⁸ הַכְּלֵי וְלֹא נִגַּע בְּיַיִן - נֶאֱסַר הַיַּיִן⁹.

2) אפילו בהנאה. 3) אבל אם נגע בנוד שיש בו יין, ופי הנוד סתום ואפילו אינו מלא והניע דפנותיו זה לזה והיין התנדנד על ידי ההנעה מותר. 4) אבל ברגל אין דרך ניסוך בכך, ואם נגע גוי ביין ברגלו אין היין נאסר, כמו שנתבאר למעלה בפרק יא, הלכה יא. 5) וינדנד ויניע היין בחוזק, אבל נגיעה בלא שכשוך, ואפילו נענוע קל הבא על ידי הכנסת היד בלבד - אינם אוסרים בהנאה, אבל בשתיה אסור. 6) עבודה זרה נט: מעשה שהיה. 7) בהנאה, אבל בשתיה אסור, כמו שנתבאר למעלה. 8) שהגבהה לא מעלה ולא מורידה, בין לאיסור ובין להיתר, והעיקר נדנדד היין ופי הכלי פתוח. רבינו למד דין זה מגמרא שם ס. בדין גוי הנושא נאד יין, והתיר רב אשי מפני שאין דרך ניסוך בכך, ופירש רבינו שהמדובר בנאד סגור ואין דרך ניסוך בכלי סגור, ומכאן שבכלי פתוח דרך ניסוך בשכשוך. 9) והרשב"א בתורת הבית חולק, וסובר שאין דרך ניסוך בכך לנסך בהנעת כלי בין פתוח בין סתום, אלא על ידי שכשוך גופו של יין באחד מאבריו, שדרכם לנסך בהם או על ידי דבר אחר. וכן כתב הטור ביורה-דעה סימן קכה בשם הרא"ש.

ב. נִטַּל כְּלֵי שֶׁל יַיִן¹⁰ וְהִגְבִּיָּהוּ¹¹ וְיִצֵּק הַיַּיִן, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁכְשֶׁף¹² - נֶאֱסַר; שְׁהִרִי כָּא הַיַּיִן מִפְּחוֹ¹³. הִגְבִּיָּה וְלֹא שִׁכְשֶׁף וְלֹא נִגַּע - מִתֵּר¹⁴.

10) פתוח. 11) נתבאר למעלה, שהגבהה אינה קובעת כלל, ומשום שדרך יציקה על ידי הגבהה, כתב "והגביהו". 12) אפילו בהנאה. 13) והרי הוא כאילו נגע בו. (רבינו סתם ולא פירש אם גם היין שנשארו בכלי שממנו יצק נאסר, או רק היין שיצא ממנו. בגמרא שם מפרש רב ששת, שגוי המערה מכלי אל כלי נאסר רק היין שיצא מן הכלי, אבל הנשארו מותר, מפני שאיסורו כוחו הוא רק מדרבנן, גזרו רק ביין שיצא. וכתב רבינו ירוחם, שמשמע מלשונו של רבינו שהכל אסור. אבל הרא"ש והמרדכי מתירים את הנשארו אפילו בשתיה, וכן דעת רש"י שם ותוספות שם ס. דיבור-המתחיל גוי.) 14) גיטין נג. שהגבהה בעצמה אינה ניסוך עד שיעשה מעשה ניסוך. ומותר אפילו בשתיה, ואין זה דומה לפשט ידו בחבית שבהלכה הקודמת, מפני ששם נגע ביד אלא שלא שכשך, אבל כאן לא נגע כלל, והגבהה אינה אוסרת.

ג. עֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלֹת שְׁהִיָּה אוֹחֵז הַכְּלֵי בְּקַרְקַע, וְיִשְׁרָאֵל יִצֵּק לְתוֹכוֹ יַיִן - הַיַּיִן מִתֵּר¹⁵. וְאִם יִרְדַּד הַעֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלֹת הַכְּלֵי - נֶאֱסַר הַיַּיִן¹⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לתוך כלי שבו יין נסך בקילוח בלתי פוסק, נאסר כל היין, והיין שלמעלה מתחבר עם היין שלמטה, וכל-שכן כאן שכל היין מחובר, לא אסרו כאן מה שלמטה מן הנקב, מפני שהיין שלמעלה מן הנקב נאסר רק מדרבנן כבא מכוחו, לא אסרו חיבורו, וגם לא אסרוהו משום שמתערב היין התחתון בעליון.

יא. מינְקַת פּוֹפּוּפָה⁴², שְׁעוּשִׁין אוֹתָהּ מִמִּתְכַּת אוּ מִזְכוּכִית וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, שְׁהֵינִי רֹאשָׁה לְתוֹךְ הַיֵּין שְׁבַחְבִּית וְהָרֹאשׁ הָאֲחֵר חוּץ לְחִבִּית, וּמִצֵּץ הַיֵּין וְהַתְּחִיל הַיֵּין לִירֵד פְּדִרְךָ שְׁעוּשִׁין תְּמִיד, וְכֹא הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים וְהֵנִיחַ אֶצְבְּעוֹ עַל פִּי הַמֵּינְקַת וּמִנַּע הַיֵּין מִלִּירֵד - נֶאֱסַר כֹּל הַיֵּין שְׁבַחְבִּית; שֶׁהַכֹּל הִיָּה יוֹצֵא וְנִגְרָר⁴³ לולֵי יָדוֹ, וְנִמְצָא הַכֹּל כְּבֹא מִכַּחוֹ.

42) בגמרא שם עב: "גישתא ובת גישתא". 43) והרי הוא כנוגע בחבית ממש, שזו היא כמו חבית ארוכה. ומשום ניצוק אינו אסור היין כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, כיון שאינו נוגע ממש, ונאסר רק כבא מכוחו, וגם אין כאן כוונה לנסך, לא אסרו בו חכמים משום ניצוק חיבור.

יב. הַמְעָרָה יֵין לְתוֹךְ פְּלִי שְׁיֹשׁ בּוֹ יֵין עוֹבְדֵי פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת⁴⁴ - נֶאֱסַר⁴⁵ כֹּל הַיֵּין שְׁבַכְלֵי הַעֲלִיּוֹן; שֶׁהָרִי הַעֲמוּד הַנְּצוּק⁴⁶ מִחִבְרָר⁴⁷ בֵּין הַיֵּין שְׁבַכְלֵי הַעֲלִיּוֹן וּבֵין הַיֵּין שְׁבַכְלֵי הַתְּחִתוֹן. לְפִיכָךְ, הַמּוֹדֵד לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת לְתוֹךְ פְּלִי שְׁבִידוֹ - יִנְפֹץ נִפְיָה⁴⁸ אוּ זִרְק זִרְיקָה⁴⁹, פְּדִי שְׁלֵא יְהִיָּה נְצוּק חִבּוֹר וְיֶאֱסַר עֲלָיו מָה שְׁיִשְׂאָר בְּכִלֵי הַעֲלִיּוֹן.

44) (אפילו סתם יינם, והרשב"א בשם הגאונים, מובא בטור יורה-דעה סימן קכה, כתב, שניצוק אוסר רק ביין נסך ממש, אבל בסתם יינם מותר אפילו בשתיה. וראה בית-יוסף שם). 45) בהנאה. והראב"ד משיג ואומר שאסור בשתיה בלבד. 46) עמוד של יין המקלח. 47) (47) כרב הונא, ומעשה רב של רב חסדא שם. 48) שיפסיק ראש העליון של הניצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי, כדי שלא יחבר את היין שבשני הכלים. 49) מרחוק. בגמרא שם: "קטפי קטופי או נפצי נפוצי". ומפרש רבינו ש"קטפי" היינו זריקה, ו"נפצי" משמעותה להפסיק. ורש"י פירש להיפך.

יג. מִשְׁפָּךְ⁵⁰ שְׁמֵדֵד בּוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת, אִם יֵשׁ בְּקֶצֶה הַמִּשְׁפָּךְ עֶכְבֵּת יֵין⁵¹ - לֹא יִמָּדֵד בּוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַד שְׂדִיחָנוּ וְיִנְגַב⁵². וְאִם לֹא הִדִּיחַ⁵³ - הָרִי זֶה אֶסוּר.

50) כלי שלמעלה פיו רחב ומלמטה נקב קצר, ומושיבים אותו על פי צלוחית של לוקחים שפיה צר, ושופכים היין מן המידה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית. 51) (51) מקום שמתעכבת שם טיפת יין. והיא אסורה משום ניצוק חיבור. 52) סתם ניגוב האמור בגמרא היינו במים ואפר, כמו שנתבאר בפרק יא הלכה ג. ובלא עכבת יין אין צורך ניגוב, ומספיקה הדחה בלבד, ומה ששינונו בברייתא שם עד.

שהביא הטור בשמו. וזו היא כוונת דבריו בהשגתו על רבינו כאן. ובזה מיושבת תמיהת ה'כסף משנה' על הראב"ד.

ח. חִבִּית שְׁנִסְדָּקָה לְאַרְקָה, וְקִדְם הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת וְחִבְקָה²⁸ פְּדִי שְׁלֵא יִתְפָּרְדוּ הַחֲרָסִים²⁹ - הָרִי זֶה מִתָּר בְּהֵנִיָּה³⁰. אֲבָל אִם נִסְדָּקָה לְרַחְבָּה, וְתַפְס בְּסִדֵּק הַעֲלִיּוֹן פְּדִי שְׁלֵא יִפֹּל - הָרִי זֶה מִתָּר בְּשִׁתְיָה; שֶׁהָרִי אֵין הַיֵּין עַל כַּחוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת³¹.

28) לחצה בין זרועותיו, וחבר חלקי החרס שלא ישפך היין, רש"י שם (ראה ערוך, ערך חבק). 29) המדובר בחבית של חרס. 30) כנוגע שלא ככוונה, שהרי נתכוין להציל היין בלבד. 31) שהרי גם בלי מעשה הגוי אין היין נשפך, כל זמן שלא נפל החלק העליון, והוא רק מכביד עליו, כדי שלא יפול. בגמרא שם: מעשה לבניה קעביד, פירוש כאילו ניתנת לבניה על החבית, כדי להכביד. ורש"י מוסיף ואומר שאף-על-פי שיוצא מעט יין, מותר בשתיה.

ט. עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת שְׁנִפְּל לְבוֹר שֶׁל יֵין³² וְהַעֲלוּהוּ מִשֵּׁם מֵת, אוּ שְׁמֵדֵד הַבוֹר שְׁיֹשׁ בּוֹ הַיֵּין בְּקֶנֶה³³, אוּ שֶׁהִתִּיז אֶת הַזְּכוּב וְהִצְרָעָה מְעֲלִיּוֹ³⁴ בְּקֶנֶה, אוּ שֶׁהִיָּה מִטְּפַח³⁵ עַל פִּי הַחִבִּית הַרוֹתַחֶת³⁶ פְּדִי שֶׁתְּנוּחַ הַרְתִּיחָהּ³⁷, אוּ שְׁנִטַּל חִבִּית וְזִרְקָה בְּחִמְתוֹ לְבוֹר³⁸ - הָרִי זֶה מִתָּר בְּהֵנִיָּה בְּלִבְד. וְאִם עָלָה הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת חִי³⁹ - הַיֵּין אֶסוּר בְּהֵנִיָּה.

32) משנה שם: ואף-על-פי שנגע ממש ביין מותר בהנאה, מכיון שהוא נוגע שלא ככוונה, כמו שנתבאר בהלכה ה. 33) שמורדין בו את היין. ונגיעה על ידי דבר אחר אוסרת בשתיה אבל לא בהנאה, ואין זה דומה לכוחו שלא ככוונה שבהלכה ו, שהרי כאן נתכוון לנגוע ביין. 34) מעל היין. 35) בידו. 36) התוססת ומעלה בועות, והגוי מטפח בידו על הרתיחות (הבועות). 37) אין דרך ניסוך בכך. 38) שם: "זה היה מעשה והכשירו". ומפרש רבינו, והכשירו בהנאה אבל בשתיה אסור. והטעם מפני שזה נגיעה על ידי דבר אחר, אבל שלא בחמתו חוששים שמא נגע בידו ביין, ואסור גם בשתיה. (וראה כסף-משנה, רדב"ז ולחם-משנה, שהאריכו בדברי רבינו אלה, כדי להסיר מעליו השגת הראב"ד, וראה ט"ז יורה-דעה סימן קכה, סעיף-קטן ה' וש"ך שם). 39) הוא שמח שניצול, ומודה לאליל שלו ומנסך לו את היין. שם: אמר רב פפא, דמי עליה כיום אידם, וכפירוש רש"י שם.

י. חִבִּית שֶׁהִיָּה נֶקֶב בְּצִדָּה, וְנִשְׁמַט הַפֶּקֶק מִן הַנֶּקֶב, וְהֵנִיחַ הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת אֶצְבְּעוֹ בְּמָקוֹם הַנֶּקֶב פְּדִי שְׁלֵא יֵצֵא הַיֵּין. כֹּל הַיֵּין שְׁמֵרֹאשׁ הַחִבִּית עַד הַנֶּקֶב⁴⁰ - אֶסוּר, וְשִׁתַּחַת הַנֶּקֶב - מִתָּר בְּשִׁתְיָה⁴¹.

40) אפילו בהנאה. והטעם, שאילו לא הניח אצבעו, היה יוצא כל אותו היין ונמצא כולו בא מכוחו. 41) ואף שרבינו פוסק בהלכה ב ניצוק חיבור, שאם יוצקים יין כשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממיל. ורבינו גורס כדי מיל, וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וכן מפרש רש"י במשנה. (64) פירוש, שיפתח את כל פי הכד. (65) ויטתמו במגופה אחרת. (66) ותתייבש, אבל אם שהה כדי לעשות חור במגופה ולסותמה לא נאסר, כרבן שמעון בן גמליאל שם. (67) שמא פתחו את פי הכד ונגעו ביין ואחר-כך סתמוהו, אבל בהנאה מותר, מפני שחתימת הכד הרי הוא כחותם אחד, ורבינו פוסק להלן בפרק יג הלכה ט, שיין המופקד אצל גוי בחותם אחד, אסור בשתיה ומותר בהנאה. (68) אפילו בשתיה.

יז. וכן המניח עובד פוכבים ומזלות בחנותו, אף על פי שהוא יוצא ונכנס כל היום כלו - היין מתר⁶⁹; ואם מודיעו שהוא מפליג⁷⁰, ושהה כדי שיפתח ויגוף ותגב - היין אסור בשתיה. וכן המניח יינו בקרון או בספינה עם העובד פוכבים ומזלות, ונכנס לעיר לעשות צרכיו⁷¹ - היין מתר; ואם הודיעו שהוא מפליג, ושהה כדי שיפתח⁷² ויגוף⁷³ ותגב - היין אסור בשתיה. וכל הדברים האלו בחביות סתומות⁷⁴; אבל בפתוחות, אפלו לא שהה, מאחר שהודיען שהוא מפליג - היין אסור.

(69) אפילו בשתיה, שמתירא הגוי לנגוע ביין, פן יכנס הישראל. (70) שהוא מתרחק. (71) במשנה: הלך לו בקפנדריא נכנס לעיר ורוחץ. פירוש, הלך בדרך עקלתון קצרה. ורבינו לא הזכיר קפנדריא, ומשמע שאפילו הלך בדרך הרגילה מותר, וקפנדריא שאמרו במשנה לאו דוקא, ואין בזה כל ניגוד לדברי רבא שם: שהמדובר רק בבא בדרך עקלתון, כי דבריו נאמרו לענין טהרות הטעונות על החמור, והפועלים עמי הארץ ומטמאים בנגיעתם, אבל לענין יין נסך לא צריכים דרך עקלתון. והטעם, כתב הכסף-משנה, שבטהרות בנגיעה בלבד כהרף עין נטמאות, מה שאין-כן ביין אינו נאסר אלא אם-כן יגע הגוי וישכשך, וחושש הוא שמא בינתיים יבוא הישראל ויראהו, ונוסף לכך, הרי כאן המדובר בחביות סתומות כמו שמסיים וצריך זמן מסוים כדי לפתוח ולסתום, ולכן מותר אפילו אם לא בא הישראל דרך עקלתון, ומותר בשתיה. והר"ן והרא"ש חולקים על רבינו, וסוברים שגם ביין נסך רק בדרך עקלתון מותר בשתיה. (72) החבית. (73) יעשה מגופה חדשה. (74) בסוף המשנה: חביות פתוחות אסורות, סתומות מותרות. משמע שעל כל חביות מוסבים הדברים.

יח. ישראל שהיה אוכל עם העובד פוכבים, והניח יין פתוח על השלחן ויין פתוח על הדולפקי⁷⁵ ויצא - שעל השלחן אסור⁷⁶, ושעל הדולפקי מתר. ואם אמר לו: מזג ושתה⁷⁷ - כל היין הפתוח שפבית אסור.

(75) כגירסת הערוך. ופירושו, כלי עץ שמניח בו כלי יין. (76) שמתירא הגוי לנגוע בו, פן יכנס הישראל. (77) הואיל שחזק את ידיו ברשות במקצת, סומך דעתו ונוגע בכל היין.

יט. היה שותה עם העובד פוכבים⁷⁸, ושמע קול

המשפך של עץ ושל אבן ינגב, ומשמע אף-על-פי שאין שם עכבת יין, היינו במשפך של גוי שנשתמש בו הרבה, אבל משפך של ישראל שאין בו עכבת יין, ומדד בו פעם אחת לגוי, מדיחו ודיו. (הכסף-משנה מדייק מלשונו של רבינו, שכתב "ידיחנו וינגב", שניגוב לבדו אינו מועיל, ומתוך כך נכנס לפירוש דחוק קצת, אבל מפירושו הקצר של הלחם-משנה משמע שאין כל קושי, ומה שאמר רבינו שדיחנו וינגב היינו סתם ניגוב, האמור כגמרא, שהוא הדחה וניגוב, ולהלן בהלכה כז כותב רבינו גם כן "להדיח וינגב"). (53) אבל אם הדיח, אף-על-פי שלא ניגב, מותר בדיעבד.

יד. כלי שיש לו פמין שני חטמין⁵⁴ ויצאין ממנו, כמו הפלים שנוטלין בהם לידים, שהיה מלא יין בנד ישראל, והיה ישראל מוצץ ושותה מהטם זה, והעובד פוכבים ומזלות מוצץ ושותה מן החטם השני - הרי זה מתר⁵⁵. והוא שנקדים הישראל ויפסק ויעדן העובד פוכבים ומזלות שותה; שמשפסק העובד פוכבים ומזלות - יחזר היין שישאר בחטם⁵⁶ לכלי ויאסר כל מה שישאר בו, שהרי בא היין מכחו⁵⁷.

(54) בגמרא שם עב: קנישקנין. (55) ואין זה דומה לניצוק שבהלכה יב, מפני ששם כל היין סופו לרדת באותה דרך, אבל כאן הקילות הנמשך לפיו של ישראל, שוטף בכיוון אחר מזה שנמשך לפיו של הגוי. (56) אף-על-פי שלא נגע בפיו הגוי. ורש"י שם מפרש שהיין הנוגע בפיו גוי חוזר למטה. (57) לשיטתו שחוששים ליין שנשאר בחוטם, אבל לשיטת רש"י שחוששין ליין שנגע בפיו שחוזר למטה, אין צריך לזה, אלא פשוט משום שמתערב היין בכל החבית.

טו. עובד פוכבים ומזלות שמוצץ היין מן החבית במינקת⁵⁸ - אסר כל היין שבה; שמשפסק - יחזר היין שעלה במינקת⁵⁹ במציצתו ויפל לחבית ויאסר הכל⁶⁰.

(58) קנה חלול שנותנים לחבית דרך נקב שבמגופה, ומוצצים בו ומעלה יין. (59) ואפילו לא הגיע לפיו נאסר משום שבא מכחו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. ושיטת רש"י משום שמעלה במינקת היין עד לפיו. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד. (60) אפילו בהנאה.

טז. עובד פוכבים ומזלות שהיה מעביר עם ישראל כדי יין במקום למקום, והוא הולך אחריו לשרון⁶¹, אפלו הפליגו⁶² ממנו כדי מיל⁶³ - הרי אלו מתרות; שאימתו עליהן, ואומר: עתה יצא לפנינו ויראה אותנו. ואם אמר להם: לכו ואני אבוא אחריכם - אם נתעלמו מעיניו כדי שיפתחו⁶⁴ פי הפד ויחזרו ויגפיו⁶⁵ אותה ותגב⁶⁶ - הרי היין כלו אסור בשתיה⁶⁷; אם פחות מכן - מתר⁶⁸.

(61) במשנה: אם היה בחזקת המשתמר. (62) התרחקו. (63) בגירסתנו שם בכרייתא כתוב: אפילו הפליג מהם יותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַפְּלֵה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְיָצֵא - אִף הַיַּיִן הַפְּתוּחַ מִתֵּר. שְׁהַנְּכִירי אֹמֵר: עֵתָה יִזְכֵּר הַיַּיִן וְיָבוֹא בְּמַהֲרָה, וְיִמְצָא אוֹתִי נֹגֵעַ בַּיַּיִן, וְלִפִּי זֶה אֵינִי זֶה מִמְקוֹמוֹ, וְאֵין נֹאֶסֶר אֲלֵא מֵהַשְּׁלֵפְנִי בְּלִבִּי.⁷⁹

78) שם ע. מעשה שהיה, והתיר רבא. (79) ומה שלפניו אסור, שהרי שותה עמו. כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, שעל השולחן אסור.

90) שם, מעשה שהיה. גם כאן הגירסא בגמרות שלפנינו: מחמרא דישיראל. ורבינו גורס: דישיראל ודגוי. (91) פונדק הוא מחסן גדול ובו כמה אוצרות, היינו פינות להעמיד בהן יין. בדין שלפנינו, היה באותו פונדק אוצר יין של ישראל וגם אוצר יין של גוי, ומצאו את הגוי עומד בין החביות הפתוחות של הישראל. (92) והסימן שנבהל כשנמצא, ואף-על-פי שנכנס ברשות לפונדק, מתיירא הוא מפני שנכנס לאוצר שאינו שלו. (93) בין שנתפס כגנב, בין שלא נתפס כגנב. (94) מפני שעיקר מגע התינוק אינו אוסר היין אלא בשתיה (ראה למעלה פרק יא הלכה ה), לפיכך אם הדבר ספק אם נגע או לו, מותר אפילו בשתיה, דכיון שאין לו דעת לנסך, אינו טורח ליגע ביין. והראב"ד בהשגתו סובר שרק שנתפס כגנב מותר, ויאם לא נתפס כגנב אפילו בתינוק אסור.

79) עובד פוכבים וישיראל שהיו דרין בקוצר אמת, ויצאו שניהם⁸¹ בכהלה לראות חתן או הספד וחרור העובד פוכבים וסגר הפתח⁸², ואמר קף ישיראל - הרי היין הפתוח שבבית ישיראל בהתרו⁸³; שלא סגר העובד פוכבים אלא על דעת שפכר נכנס הישיראלי לביתו ולא נשאר אדם בחוץ, וכמדומה לו שהוא קדמו⁸⁴.

כד. גְּדוּד שְׁנֹכְנֵס לְמַדִּינָה דְרָךְ שְׁלוֹם⁹⁵ - פֶּל הַחֲבִיּוֹת הַפְּתוּחוֹת שֶׁבְּחַיִּיטוֹ⁹⁶ אֲסוּרוֹת, וְסִתּוּמוֹת מִתְרוֹת⁹⁷. וּבְשֻׁעַת מְלַחְמָה, אִם פִּשְׁט הַגְּדוּד בְּמַדִּינָה וְעֵבֶר - אֵלֹו וְאֵלֹו⁹⁸ מִתְרוֹת, שְׁאִין פְּנָאֵי לְנִסְפָּה⁹⁹.

80) שם, מעשה שהיה. (81) ולא סגר הישראל את ביתו. (82) של החרור. (83) כמו שהיה קודם לפני יציאתו בכהלה, ראה לקמן פרק יג הלכה א. ואין חוששין שמה נכנס הגוי לביתו של ישראל ונגע בינו, מכיון שסגר את הפתח בפניו. (84) שמתוך הבהלה אינו מרגיש בו, אם חזר או לא. בגמרא המדובר, כשישראל גר למעלה והגוי למטה. ורבינו סתם, ומשמע שגם בשני בתים סמוכים זה לזה, הדין כך. ודעת רש"י שעלינה ותחתונה דוקא, והיין בתחתונה והישראל וראהו מלמעלה.

95) במשנה: בשעת שלום. (96) משמע מלשון רבינו, שהחביות הפתוחות שבבתים מותרות. (97) שאילו פתוחן לא טרחו לסתמן, שאין אימת אדם עליהם. ודוקא סתומות במגופה של טיט, אבל בפקק של עץ אסורות, מפני שבני אדם רגילים להחזיר את הפקק למקומו, ואין זוה כל טורח. ולפיכך אע"פ שהחביות סתומות, אפשר שפתוחן ונגעו ביין וחזרו ופקקו. (98) בין סתומות בין פתוחות. (99) ודוקא פתוחות מתחילתן, אבל סתומות שנפתחו - חוששים להן ואסורות, שהרי אנו רואים שהיה להם פנאי לפתוח.

80) שם, מעשה שהיה. (81) ולא סגר הישראל את ביתו. (82) של החרור. (83) כמו שהיה קודם לפני יציאתו בכהלה, ראה לקמן פרק יג הלכה א. ואין חוששין שמה נכנס הגוי לביתו של ישראל ונגע בינו, מכיון שסגר את הפתח בפניו. (84) שמתוך הבהלה אינו מרגיש בו, אם חזר או לא. בגמרא המדובר, כשישראל גר למעלה והגוי למטה. ורבינו סתם, ומשמע שגם בשני בתים סמוכים זה לזה, הדין כך. ודעת רש"י שעלינה ותחתונה דוקא, והיין בתחתונה והישראל וראהו מלמעלה.

כה. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׁנֹמְצָא עוֹמֵד בְּצַד הַבּוֹר שֶׁל יַיִן: אִם יֵשׁ לוֹ מְלוֹה עַל אוֹתוֹ הַיַּיִן¹⁰⁰ - הֲרִי זֶה אֲסוּר¹⁰¹; מִפְּנֵי שְׁלִבּוֹ גַם בּוֹ, שׁוֹלֵחַ יָדוֹ וּמְנַסֵּךְ; וְאִם אֵין לוֹ עֲלָיו מְלוֹה - הַיַּיִן מִתֵּר בְּשִׁתָּה¹⁰².

כא. יין של ישיראל ושל עובד פוכבים בבית אחד⁸⁵, והיו חביות פתוחות⁸⁶, ונכנס העובד פוכבים לבית ונעל הדלת בעדו - נאסר פל היין⁸⁷. ואם יש חלוץ⁸⁸ בדלת שמוסתכל ממנו העומד אחורי הפתח ורואה נגדו - פל החביות שפנגד החלוץ מתרות, ושמן הצדדין אסורות; שהרי מפחד מן הרואה אותו.

100) במשנה כתוב: "אם יש לו עליו מלוה". ושמואל שם בגמרא אומר: והוא שיש לו מלוה על אותו יין, ופירש רש"י, שהישראל שיעבד לו על אותו היין לגבות ממנו, ולפיכך סומך דעתו ונוגע בו ואינו מתיירא. אבל לא היתה לו מלוה על אותו יין, אף-על-פי שיש לו מלוה על בעליו, מותר בשתיה שמפחד ואינו נוגע. (101) כיון שיש לו מלוה עליו, אינו נתפס כגנב. (102) אם נתפס עליו כגנב.

85) שם בגמרא שלפנינו הגירסא: ההוא ביתא דיתיב ביה חמרא דישיראל, על גוי. אולם רבינו גורס "דיתיב ביה חמרא דישיראל וגוי", וכן היא גירסת הרי"ף והרשב"א. (86) אבל בסתומות אינו אסור אלא אם שהה כשיעור שיפתח ויגוף ותיבש, כמו בהלכה יז. (87) שהרי אין הגוי מפחד שמה יראה אותו ישראל, ובוודאי נסך. (88) שם. שהרי מפחד - נימוק להיתרן של החביות שכנגד החלוץ.

כו. זוֹנָה עוֹבֵדֶת פּוֹכְבִּים בְּמִסְבָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הַיַּיִן מִתֵּר; שְׁאִימְתָן עֲלֶיהָ וְלֹא תִגַּע¹⁰³. אֲבָל זוֹנָה יִשְׂרָאֵלִית בְּמִסְבַּת עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים - יֵינָה שְׁלֵפְנִיהָ בְּכִלְיָה אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נֹגֵעִין בּוֹ שְׁלֵא מִדַּעְתָּה¹⁰⁴.

כב. וכן אם שאג ארי⁸⁹ וכיוצא בו, וברח העובד פוכבים ונחבא בין החביות הפתוחות - היין מתר; שהוא אומר: שמה ישיראל אחר נחבא כאן, והוא רואה אותי פשאגע.

101) כיון שיש לו מלוה עליו, אינו נתפס כגנב.

89) שם, מעשה שהיה.

כג. אוצר של יין⁹⁰ שהיו חביותיו פתוחות, ויש לעובד פוכבים חביות אחרות באותו הפנדק⁹¹, ונמצא העובד פוכבים עומד בין חביות ישיראל הפתוחות: אם נבהל פשאגע ונתפש עליו כגנב⁹²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישראל לדרוך לו יינו בטהרה למוכרו לישראל; אם היה היין ברשות הרבים או בבית הפתוח לרשות הרבים; חותם בתוך חותם באיסור תורה, וחותם אחד באיסור דרבנן; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין בהם איסור נחסוך כלל; ודין דבר שהוא בהנייה ועבר ומכרו; גר וגוי שירשו את אביהם גוי; המוכר יינו לגוי ומודד לו בכליו או בכלי הגוי; גוי שנגע בינו של ישראל לאונסו.

א. הַלֹּקֶחַ בֵּיתָּא או שְׁשֻׁכְרֵי בֵּית פְּחָצְרוּ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְלֹאָהוּ יֵינן; אִם הָיָה הַיִּשְׂרָאֵלִי דָר בְּאוֹתָהּ חָצֵר, אָף עַל פִּי שֶׁהִפְתַּח פְּתוּחָא³ - הַיֵּינן מְתָר; מְפָנִי שֶׁהָעוֹבֵד פּוֹכְכִים מִפְּחַד תְּמִיד וְאוֹמֵר: עֲתָה יִכְנַס לְבֵיתוֹ פְּתָאִים וְיִמְצָא אוֹתִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם הָיָה דָר בְּחָצֵר אַחֲרֵת - לֹא יֵצֵא עַד שִׁיסְגַר הַבַּיִת, וְיִהְיֶה הַמְּפָתֵחַ וְהַחֲתוּם בְּיָדוֹ.⁴ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִזְהַף הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים מִפְּתַח הַבַּיִת.

2) עבודה זרה סא, א. 3) בברייתא שם: ואף-על-גב שאין מפתח וחותר בידו. 4) מפתח וחותר הם שני סימנים, והרי זה כחותם בתוך חותם (ר"ן). ועיין לקמן בה"ח וב'לחם משנה' שם, ה"ט. 5) כיון שהיין של ישראל, מתיירא הוא לזייף שמא ירגיש בו הישראל הדר בחצר אחרת. פסק כרבי מאיר שם: ואע"פ שחכמים חולקים עליו שם לפי מה שפירשו בגמרא דבריהם, ורבינו דרכו לפסוק כחכמים נגד רבי מאיר, אבל כאן הוא מסתמך על הסוגיא שם דף לא, א - שממנה יש ללמוד שחכמים מתיירים ביין של ישראל כשמפתח וחותר ביד ישראל (לחם-משנה).

ב. יֵצֵא וְלֹא סִגַר הַפְּתַח, או שְׁסִגַר וְהֵנִיחַ הַמְּפָתֵחַ בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְכִים - הָרִי הַיֵּינן אֲסוּר בְּשִׁתְיָהּ⁶; שֶׁמָּא נִכְנַס הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים וְנִסְף, שֶׁהָרִי אֵינן הַיִּשְׂרָאֵלִי שֵׁם. וְאִם אָמַר לוֹ: אֲחֹזִי לִי מִפְּתַח זֶה עַד שֶׁאָבּוּא - הַיֵּינן מְתָר; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ שְׁמִירַת הַבַּיִת, אֲלֵא שְׁמִירַת הַמְּפָתֵחַ.⁷

6) ובהנאה מותר מן הספק, דיינו שנאסור בשתיה עד שנדע שוודאי נגע (רדב"ן). בהלכה זו מדובר בדין השני שבהלכה הקודמת, היינו כשהישראל גר בחצר אחרת. 7) אבל לא שמירת הבית, ולפיכך הגוי מפחד ליכנס בבית שלא יהיה נתפס כגנב, שם ע, ב - מעשה שהיה. וסובר רבינו שהתירו בשתיה רק כשאמר לגוי בפירוש אחוז לי מפתח זה, אבל כשמסר לו סתם את המפתח - אין הגוי מפחד להכנס לבית, משום שהישראל מסר לו שמירת הבית. [וה'כסף משנה' כתב, שהמדובר בבית של גוי המושכר לישראל, ומכיון שיש לו קצת שייכות בבית, וגם נמסר לו המפתח - אינו מפחד להכנס, אבל כשהבית של ישראל מותר בשתיה אפילו אם לא אמר כלום לגוי בשעת מסירת המפתח].

ג. עוֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁשֻׁכְרֵי יִשְׂרָאֵל⁸ לְדַרְךָ לוֹ יֵינן בְּטָהֳרָה פְּדִי שִׁיחָהּ מְתָר לְיִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּהוּ מִמֶּנּוּ, וְהָיָה הַיֵּינן בְּבֵיתוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁹; אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל זֶה שֶׁשׁוֹמֵר הַיֵּינן דָר בְּאוֹתָהּ חָצֵר¹⁰ - הַיֵּינן

103) בגמרא נותן טעם: אמנם יצר הזנות תקפם, אבל יצר של עבודה-זרה לא, וכיון שאין מסכימים לניסוך, מפחדת הזונה הגויה מפניהם ואינה נוגעת ביין. 104) כלומר, שלא ברשותה ואינם מתייראים מפניה, הואיל והיא זולה בעיניהם, והיא נגרת אחריהם. ופירש רש"י שהיא אינה מוחה בהם כשמנסכים את היין.

כז. עוֹבֵד פּוֹכְכִים הַנְּמָצָא בְּבֵית הַגֵּת¹⁰⁵: אִם יֵשׁ שֵׁם לְחִלּוּחִית יֵינן פְּדִי לְבָלֵל הַפֶּה¹⁰⁶ עַד שֶׁתְּבַלֵּל הַפֶּה לְכַף שְׁנֵיהֶ - צְרִיף לְהַדִּיחַ כָּל בֵּית הַגֵּת וְיִגְנַב¹⁰⁷; וְאִם לֹא - מְדִיחַ בְּלִבָּד. וְזוֹ הִרְחֵקָה יְתָרָה¹⁰⁸.

105) שאין בו יין, שם ס: 106) להרטיב את כף היד. בגמרא: טופח על-מנת להטפוח. 107) במים ואפר. ראה למעלה פרק יא, הלכה כ. 108) מפני שאם אין טופח על-מנת להטפוח לא נחשב יין כלל ולמה צריך הדחה, אלא משום הרחקה יתרה.

כח. חֵבִית שֶׁצִּפְפָּה בְּנֶהֱרָ: אִם נִמְצְאָת פְּנֵגֵד עֵיר שְׂרָפָה יִשְׂרָאֵל - מְתָרַת בְּהֵנִיה¹⁰⁹; כְּנֵגֵד עֵיר שְׂרָפָה עוֹבְדֵי פּוֹכְכִים - אֲסוּרָה.

109) כרב, נגד דעת שמואל, בהתאם למקובל שהלכה כרב נגד שמואל באיסורים. (בגמרא שם אמרו, שרב התיר רק במקרה שהספינות הבאות ממקומות רחוקים קשה להן להגיע למקום שנמצאה החבית (מפני מכשולות שברדך - בלשון הגמרא: "דאיכא עקולי ופשוורי") אבל כשאין עיכובים, הולכים אחר רוב הסביבות, כר' חנינא שרוב וקרוב הולכים אחר הרוב. וראה לחם-משנה שתמה, למה סתם רבינו ולא חילק בין יש עקולי ופשוורי או אין).

כט. מְקוֹם שֶׁהָיָה רַב מוֹכְרֵי הַיֵּינן בּוֹ יִשְׂרָאֵלִים¹¹⁰, וְנִמְצְאוּ בּוֹ פְּלִים גְּדוֹלִים מְלֵאִים יֵינן, וְהֵם פְּלִים שֶׁדַּרְךָ הַמוֹכְרִין לְבָדֵם לְכַנֵּס בָּהֶם הַיֵּינן - הָרִי אֵלוֹ מְתָרִין בְּהֵנִיה¹¹¹. חֵבִית שֶׁפְּתַחוּהָ גְּנָבִים: אִם רַב גְּנָבֵי הָעֵיר יִשְׂרָאֵל - הַיֵּינן מְתָר בְּשִׁתְיָהּ¹¹²; וְאִם לֹא - אֲסוּר.

110) שם: רוב שפוכאי ישראל. 111) הקנקנים והיין. (אף-על-פי שרוב תושבי העיר הם גוים, הולכים רוב המוכרים, משום שרק מוכרים משתמשים בכלים כאלה, ורוב המוכרים הם ישראלים. ובשתיה אסור, מפני שרוב התושבים הם גויים. דין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, וגם שם התיר בהנאה בלבד ולא בשתיה, מפני רוב הסביבות שתושביהן גויים. וראה כסף-משנה שצידד לפרש, שרבינו התיר את הקנקנים בלבד ולא את היין. ונראה שאין כן דעת הלחם-משנה והרדב"ן.) 112) (קשה למצוא את הסברא המבדילה בין דין זה לדין שלמעלה ושבהלכה כח, למה שם אסר בשתיה וכאן התיר, ולא חילק בין רוב תושבי העיר ישראלים ובין רוב גויים).

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר

1) יבאר השוכר בית בחצרו של גוי ומלאה יין; גוי ששכר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. וְאִשְׁפָּה וְחָלוֹן²³ וְדָקֵל אֶף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ פְּרוֹת²⁴ - הָרִי אֵלֹי פְּרִשׁוֹת הַרְבִּים; וְחִבִּית יַיִן שָׁם²⁵ וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים הַנִּמְצָא שָׁם - אֵינּוּ אוֹסְרָהּ; וְכִית הַפְּתוּחַ לְשָׁם - הָרִי הוּא כְּפִתוּחַ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים.

(23) מימרא של רב יוסף, שם. גם בהלכה זו מדובר כשהיין לא נכנס עדיין לרשותו של הגוי. (24) בגמרא שם: "פסיק רישיה". (25) רבינו מפרש, מה שאמרו בגמרא: "אשפה חלון ודקל", היינו בין כשהיין נמצא שם, ובין אם מקומו של היין פתוח להם. בשני המקרים האלה, דינם כמו בהלכה הקודמת.

ז. חֲצֵר הַחֲלוּקָה²⁶ בְּמִסְפִּיס²⁷, וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים בְּצַד זֶה וְיִשְׂרָאֵל בְּצַד אַחֵר; וְכֵן שְׁנֵי גִינֵי, שֶׁהֵיָה גַג יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְגַג הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְמַטָּה²⁸, אוֹ שֶׁהֵיָה זֶה בְּצַד זֶה וְיִשׁ בִּינֵיהֶן מִסְפִּיס²⁹; אֶף עַל פִּי שְׂיֵד הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים מַגְעַת לְחֶלֶק יִשְׂרָאֵל - אֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם יַיִן וְסָפָה³⁰ וְלֹא מִשּׁוּם טְהוֹרוֹת³¹.

(26) שם ע, ב. (27) מחיצה נמוכה (רש"י שם). וה'ערוך' פירש בשם גאון, כותל שיש בו חלונות (כסף-משנה). (28) ואע"פ שהגוי אינו מפקח כל-כך להושיט ידו ולנגוע ביין מפני שיוכל להתנצל בטענה שכוונתו היתה להתמודד או למדוד הגובה - היין מותר, וכל-שכן כשגג גוי למעלה ושל ישראל למטה (ב"ח יו"ד סי' קט). (29) בבבלי שם לא נזכר מסיפס גבי שני גגים, אלא גבי חצר שחלקו. וסובר רבינו שגם בשני גגים הסמוכים זה לזה, הדין כך. [ובבית יוסף יו"ד סי' קט, פירש שגם בגג גוי למעלה ושל ישראל למטה, מותר רק כשיש מחיצה, וכן פסק באותו סי' סט"ז בשולחן ערוך]. (30) מפני שנתפס עליו כגנב אם ישלח ידו לגג אחר או לחצר אחרת כדי לנגוע ביין. (31) פסק כרבנן שם החולקים על רבי שמעון בן גמליאל (ראה כסף-משנה ולחם-משנה).

ח. מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיד יַיִנוּ בְּכֵלֵי סְתוּם בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים. וְהוּא שֶׁהֵיָה לוֹ בּוֹ שְׁנֵי סִמְנֵי³². וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא חוֹתֵם בְּתוֹף חוֹתֵם³³. בְּצִדָּה? סְתָם הַחִבִּית בְּכֵלֵי שְׂאִינוּ מְהֵדֵק, בְּדֶרֶךְ שְׁפוֹתְמִין פֶּל אָדָם, וְטָח בְּטִיט - הָרִי זֶה חוֹתֵם אֶחָד³⁴; הֵיָה פְּלֵי מְהֵדֵק וְטָח עָלָיו מְלַמְעֵלָה - הָרִי זֶה חוֹתֵם בְּתוֹף חוֹתֵם. וְכֵן אִם צָר פִּי הַנּוֹד - הָרִי זֶה חוֹתֵם אֶחָד; הֵפֶף פִּי הַנּוֹד לְתוֹכוֹ וְצָר עָלָיו - הָרִי זֶה חוֹתֵם בְּתוֹף חוֹתֵם. וְכֵן פֶּל שְׁנֵי³⁵ שְׁמֻשָּׁה מְדַבְּרִים שְׂאִין דֶּרֶךְ פֶּל אָדָם - הָרִי הֵן פְּחוֹתֵם אֶחָד, וְהִטִּיחָה אוֹ הִקְשִׁיחָה - חוֹתֵם שְׁנֵי.

(32) שם לא, א. מחלוקת של רבי אליעזר ורבנן. וכתב הר"ן שם שנראה שרבינו גורס בבבלי שם "מפתח וחותם בידו", שהם שני סימנים, כמו שנתבאר למעלה בה"א בשם הר"ן. וכן היא גם גירסת ה'תוספות' שם ד"ה ותרווייהו. ופסק רבינו כרבי אליעזר, משום שבגמרא שם אמרו: הלכה כרבי

מִתֵּר, וְאֶף עַל פִּי שֶׁהִפְתַּח פְּתוּחַ¹¹ וְהַשּׁוֹמֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא; וְאִם הָיָה הַשּׁוֹמֵר דֶּר בְּחֵצֵר אַחֶרֶת¹² - הַיַּיִן אֲסוּר, וְאֶף עַל פִּי שֶׁהִמְפַתַּח וְהַחֹתֵם בְּיַד יִשְׂרָאֵל. שְׂפִינֵן שֶׁהַיַּיִן שָׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים וְכִרְשׁוֹתוֹ, אֵינּוּ מְפַחֵד לְזַיְתָּה¹³ וְלִהְפָּנֵס לַבַּיִת, וְיֵאמֵר: וְיֵהִי מָה, אִם יִדְעוּ בּוֹ - לֹא יִקְחוּ מִמֶּנִּי¹⁴.

(8) משנה וברייתא שם סא, א. (9) אפילו בכיתו של גוי (רדב"ז). (10) הרי הוא כשומר קבוע, שדי ביוצא ונכנס (רבינו-רם ב'תוספות' שם ד"ה המטה). רבינו סובר ששני התנאים מעכבים, היינו א. ישראל יוצא ונכנס. ב. ישראל דר באותה חצר. (11) כרבי יוחנן שם שאמר: אע"פ שאין מפתח וחותם בידו. (12) אינו שומר קבוע, ומשום כך לא מועיל יוצא ונכנס (לחם-משנה). והבדל זה בין שומר קבוע לאינו קבוע, אנו לומדים מלשון המשנה שם על-פי הגירסא בספרי המשניות: "עד שיושיב שומר", ולא כגירסתנו במשנה שבגמרא "עד שישב ומשמר", והיינו שיהיה שומר ממונה וקבוע. ודעת הראב"ד שם ישראל יוצא ונכנס, היין מותר בשתיה אפילו אם הוא דר בחצר אחרת. (13) להתקין מפתח אחר. (14) ולא ייתפס כגנב, מכיון שהיין שלו.

ד. אֶפְלוּ קָתַב הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים¹⁵ לְיִשְׂרָאֵל שְׁנֵתְקַבֵּל מִמֶּנּוּ הַמְעוֹת¹⁶ לְמַפְר לוֹ בְּהֵן יַיִן, הוֹאִיל וְאִין הַיִּשְׂרָאֵלִי יְכוֹל לְהוֹצִיאָו מִרְשׁוֹת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים עַד שְׂתֵתָן לוֹ הַמְעוֹת - הָרִי הוּא שָׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים וְאֲסוּר¹⁷, אֶלֹא אִם הָיָה הַשּׁוֹמֵר דֶּר שָׁם בְּחֵצֵר. וְאִין הַשּׁוֹמֵר צָרִיף לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר תְּמִיד, אֶלֹא נִכְנָס וְיוֹצֵא¹⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁹. בֵּין בְּרִשׁוֹת בַּעַל הַיַּיִן בֵּין בְּרִשׁוֹת עוֹבֵד פּוֹכְבִים אַחֵר²⁰.

(15) משנה, שם. (16) והיין נשאר ביד הגוי כמשכון (רש"י). (17) משמע, אפילו אם מפתח וחותם ביד ישראל. והטעם, כיון שיש לו מלוה על אותו היין, אינו מתיירא הגוי לנגוע בו, שהרי יש לו שייכות בו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ב הכ"ה. (18) כמו שביארנו למעלה, שצריך שני דברים, גם דר בחצר וגם יוצא ונכנס, ואם לאו - אסור. (19) בהלכה הקודמת. (20) גמרא שם: מפני שחוששים לגומלים, ואין גוי אחד מתיירא מפני גוי חברו, כי הפעם הוא אינו מפריע לנפקד, ובפעם אחרת כשיופקד בידו יין של אותו הנפקד - לא יפריע לו לנסך.

ה. הָיָה יַיִן זֶה הַטְּהוֹר²¹ שָׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים מִנְּחַן בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים אוֹ בְּכִית הַפְּתוּחַ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְיִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים וְשׁוֹבִים - מִתֵּר; שְׁעֲדִין לֹא נִכְנָס בְּרִשׁוֹת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים²².

(21) במשנה שם. ומותר אפילו כשאין מפתח וחותם ביד ישראל, וגם לא כתב לו התקבלתי (לחם-משנה). (22) ולפיכך הוא מתיירא פן יראוהו ישראל העוברים ושבים ויתפס כגנב. ורש"י פירש אחרת, ראה שם. אבל כשנכנס לרשותו, נתבאר כבר בה"ג שאינו מפקח פן ייאסר יינו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אליעזר. (33 שם, כרבי יוחנן. (34 שם. (35 שהגוי לא יטרח לזייף כל-כך.

יב. אַבְל הַמִּפְקִיד יַיִן בְּיַד גֵּר תּוֹשֵׁב⁴⁷, או שְׁשֻׁלְחוֹ עִמּוֹ וְהַפְּלִיג, או שְׁהֲנִיחַ בֵּיתוֹ פְּתוּחַ בְּחֶצֶר גֵּר תּוֹשֵׁב - הָרִי זֶה אָסוּר בְּשִׁתְּיָהּ⁴⁸. שְׁפָל חֶשֶׁשׁ שֶׁל חֲלוּף וְזִינְף - יִרְאֶה לִי, שְׁפָל הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִים שְׁוִים בּוֹ. הוֹאִיל וְנַעֲשֶׂה הַיַּיִן בְּרִשְׁוֹתָי⁴⁹, נֶאֱסַר בְּשִׁתְּיָהּ עַל כָּל פְּנִים.

ט. וְאִם הִפְקִיד בְּיַד עוֹבֵד פוֹכְבִים בְּחוֹתָם אֶחָד - הָרִי זֶה אָסוּר בְּשִׁתְּיָהּ וּמִתָּר בַּהֲנִיָּה. וְהוּא שְׁיַחֵד לוֹ קָרָן זְוִיָּת³⁶.

(36 שאם לא כן, אין הגוי מפקד לנגוע בו, ואסור אפילו בהנאה (גמרא שם). אבל אסור בשתיה, כי רבי אליעזר מתייר בשתיה רק כשיש בו שני סימנים, היינו חותם בתוך חותם.

(47 שקיבל עליו שבע מצוות, ודינו כגוי שאינו עובד אלילים, כמו שנתבאר בפ"א ה"ז. (48 שמא יחליף ביינו, שאסור משום סתם יינם. (49 יכול הוא להחליף מבלי שירגיש בזה הישראל.

י. יַיִן מְבֻשֵׁל וְהַשְׁכָּר, או יַיִן שְׁעָרְכוּ עִם דְּבָרִים אַחֲרֵיהֶם³⁷, כְּגוֹן דְּבַשׁ וְשֶׁמֶן, וְכֵן הַחֲמִיץ³⁸ וְהַגְּבִינָה³⁹ וְהַחֲלָב וְכָל שְׂאֵסוּרוֹ מַדְבְּרֵי סוּפְרִים, שְׁהַפְקִידוֹ בְּיַד עוֹבֵד פוֹכְבִים - אֵינוֹ צָרִיף שְׁנֵי חוֹתְמוֹת, אֲלֵא חוֹתָם אֶחָד בְּלִבָּד דִּי⁴⁰. אַבְל הַיַּיִן⁴¹ וְהַבְּשֵׁר וְחִתִּיכַת דָּג שְׂאִין פֶּה סִמְקִין⁴² שְׁהַפְקִידֵן בְּיַד עוֹבֵד פוֹכְבִים - צָרִיכִין שְׁנֵי חוֹתְמוֹת⁴³.

(37 שאין בהם משום ניסוך, כמבואר למעלה בפ"א ה"ט-י. (38 למעלה שם. (39 למעלה פ"ג. (40 גמרא שם לט, ב. כדי לנסך, טורח ומזייף חותם אחד, אבל כדי להחליף לא יטרח, ולפיכך חותם אחד מועיל ביין מבושל וחומץ יין, אבל יין הראוי לניסוך טרח ומזייף ומנסך. וברשב"א, הובא ב'טור', מרחיב הדברים ומבאר: כל דבר שאם הוחלף יש בו איסור תורה, כגון בשר שאם הוחלף בכשר נבילה, ורג שהוחלף בדג טמא, ודאי צריך שני חותמות. אבל דבר שאם הוחלף אין בו אלא איסור מדברי סופרים, כגון גבינה שהוחלפה בגבינת גוי, וכן בחומץ שהוחלף בחומץ של גוי שהיה יין מתחילתו האסור משום סתם יינם, אין חוששים לחלוף בחותם אחד שלא יטרח הגוי בזה (לחם-משנה). (41 אע"פ שסתם יינם אינו אסור אלא מדברי סופרים, החמירו בו כמו בשל תורה, משום שחביב על הגוי ניסוך, וטורח ומזייף בחותם אחד (כסף-משנה). (42 ואפשר להחליפה בחתיכת דג טמא. (43 כמו שביארנו, שאלה הם איסורי תורה, וחוששים שמא יחליף.

יג. יֵשׁ דְּבָרִים שְׂאִין בָּהֶם אָסוּר נְסוּף כָּלָל, וְאָסוּר אוֹתָם חֲכָמִים כְּדִי לְהַרְחִיק מִן הַנְּסוּף⁵⁰. וְאֵלוֹ הֵן: לֹא יִמְזַג⁵¹ הָעוֹבֵד פוֹכְבִים הַמַּיִם לְתוֹף הַיַּיִן שְׁפִיד יִשְׂרָאֵל, שְׂמָא יָבוא לְצוּק הַיַּיִן לְתוֹף הַמַּיִם. וְלֹא יוֹלִיף הָעוֹבֵד פוֹכְבִים⁵² עֲנָבִים לְגַת, שְׂמָא יָבוא לְדָרְף אוֹ לְגַע. וְלֹא יִסַּע לְיִשְׂרָאֵל⁵³ בְּשַׁעַה שְׁמָרִיק מִכְּלֵי לְכָלִי, שְׂמָא יִנִּיחַ הַכְּלֵי בְּיַד הָעוֹבֵד פוֹכְבִים וְנִמְצָא הַיַּיִן בָּא מִכְּאוּ. וְאִם יִסַּע אוֹ מִזַּג הַמַּיִם אוֹ הִבִּיא עֲנָבִים - מִתָּר⁵⁴.

(50 משום הרחקת עבירה. (51 שם נח, ב. משום לך לך אמרין נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב. (52 שם נט, א. (53 שם עב, ב. וראה למעלה פ"ב ה"ג. (54 דעת רבינו שאסור רק לכתחילה משום הרחקת עבירה, ובדיעבד מותר. ושיטת רש"י שם נח, ב - שיין שמזוג גוי, אסור בשתיה ובהנאה מותר. ו'בתוספות' שם ד"ה שמסכו, כתבו שהיין אסור אף בהנאה. [בגמרא שם: אמר רבי יוחנן, יין שמזוגו גוי אסור, משמע שגם בדיעבד אסור, ורבינו פסק שכל מה שאסור משום לך לך אמרין נזירא וכו' מותר בדיעבד, ולמד זאת מדין הולכת ענבים לגת, שם נט, ב - שאסור משום לך לך אמרין וכו', ואמרו שם בפירוש שבדיעבד מותר. וכן משמע גם בדין סיוע, שם עב, ב - שאם לא הניח הכלי ביד הגוי - מותר (כסף-משנה)].

יא. יִרְאֶה לִי, שְׁפָל מְקוּם שְׂאֵמְרָנוּ בְּעִנְיָן זֶה בְּיַיִן שְׁלָנוּ שֶׁהוּא אָסוּר בְּשִׁתְּיָהּ וּמִתָּר בַּהֲנִיָּה מִפְּנֵי צַד נִגְיָעָה⁴⁴ שְׁנַנַּע בּוֹ הָעוֹבֵד פוֹכְבִים - כְּשִׁתְּיָהּ הָעוֹבֵד פוֹכְבִים עוֹבֵד עֲבוֹדַת פוֹכְבִים; אַבְל אִם הָיָה אָסוּרוֹ בְּגִלְל עוֹבֵד פוֹכְבִים שְׂאִינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת פוֹכְבִים, כְּגוֹן יִשְׁמַעְאֵל⁴⁵ שְׁנַנַּע בְּיַיִן שְׁלָנוּ שְׁלֹא בְּכוּנָה אוֹ שְׁטַפַּח עַל פִּי הַחֲבִית - הָרִי זֶה מִתָּר בְּשִׁתְּיָהּ⁴⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

יד. וְכֵן מִתָּר שְׁפִירִית הָעוֹבֵד פוֹכְבִים⁵⁵ בְּחִבִּית שֶׁל יַיִן שְׁלָנוּ. וּמִתָּר לְיִשְׂרָאֵל⁵⁶ לְהָרִית בְּחִבִּית שֶׁל יַיִן נְסוּף, וְאִין בְּזָה שֶׁם אָסוּר; שְׂאִין הָרִית כְּלוּם, לְפִי שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ⁵⁷.

(55 ולא נחשב כנגיעה, שם סו, ב. (56 כרבא, שם. (57 בגמרא שם: "ריחא לאו מילתא", ומפרש רבינו, שאין בו ממש. וזה נאמר רק בדברים שעיקרם אינם להריח, כמו יין וכדומה, אבל בדברים שעיקרם להריח, כגון מיני בושם - לא אמרו. ולפיכך פוסק רבינו בהל' מעילה סוף פ"ה, שהמריח בקטורת של הקדש, חייב אשם מעילות. ראה רש"י ו'תוספות' פסחים כו, א. ולמעלה בפ"ט הכ"ג, כתב רבינו: פת שאפאה עם הצלי, אסור לאכלה בחלב. והסתמך בזה

(44 כגון גוי שנגע ביין שלא בכוונה, וכן תינוק גוי שנגע ביין, פ"א ה"ה, ופי"ב ה"ה; חבית שנסדקה וקדם הגוי וחבקה, שם ה"ח, וכדומה. (45 רבינו גילה בכמה מקומות, ולמעלה בפ"א ה"ז, שמאמיני דת מוחמד, אינם עובדי עבודה-זרה. (46 שאין כאן איסור של חתנות מפני

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - שבת קודש י"א מנחם-אב - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנתערבה חבית יין נסך ביין של היתר, שהדין הוא שיוליך חבית אחת מהן לים המלח והשאר מותרות, מפני ששם ההיתר היה מובדל מן האיסור בתחילה ואחר-כך נתערב, ולפיכך מותר למוכרו לגוי ויותר לו על דמי יין נסך שבו, ונמצא שאינו נהנה מן האיסור כלל, אבל כאן שלא נתברר מעולם שכר ההיתר לבדו ולא נבדל מעולם שכר האיסור, שהרי מתחילה שכרו בשכירות אחת, מאה חביות במאה פרוטות, הרי כל פרוטה ופרוטה היא גם שכר של יין נסך, שהכל שכירות אחת היא (מגדל עוז) בשם רבותינו (הראשונים).

יט. אָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי חֲבִית בְּפוּטָה חֲבִית בְּפוּטָה⁷², וְהַעֲבִיר, וְנִמְצָא בִּינֵיהֶן חֲבִית שֶׁל יֵין - שֶׁכֶר חֲבִית שֶׁל יֵין אָסוּר, וְשֶׁאֵר שֶׁכֶר מִתֵּר.

(72) שם סה, א.

כ. אָמַנִי יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁלַח לָהֶם עוֹבֵד פּוֹכְבִים חֲבִית שֶׁל יֵין בְּשֶׁכֶר - מִתֵּר שֶׁיֵּאמְרוּ לוֹ⁷³: תָּן לָנוּ אֶת דְּמֵיהָ. וְאִם מִשְׁנֹכְנֶסָה לְרִשׁוֹתָן - אָסוּר⁷⁴.

(73) שהאומנים לא קנו את היין, והגוי חייב להם מעות, ולפיכך המעות שיתן להם אינם חליפים של יין ששלח להם (משנה, שם עא.). (74) כיון שהיין נכנס כבר לרשות האומנין, קיבלוהו בשכרם. וכשיתן להם הגוי כסף ויקח את היין בחזרה, הרי הכסף חליפי יין נסך ואסור.

כא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵיךְ נוֹשֶׂה⁷⁵ בְּעוֹבֵד פּוֹכְבִים מְנָה, הִלָּךְ הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְכָר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וְיֵין נֶסֶךְ וְהֵבִיא לוֹ דְּמֵיהֶן - הָרִי זֶה מִתֵּר⁷⁶. וְאִם אָמַר לוֹ קִדְּם שְׂיִמְכֶר: הַמִּתֵּן לִי עַד שֶׁאֶמְכֶר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים אוֹ יֵין נֶסֶךְ שֶׁיֵּשׁ לִי וְאֵבִיא לָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סִתֵּם יֵינִי⁷⁷, וּמְכָר וְהֵבִיא לוֹ - הָרִי זֶה אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהֵיִשְׂרָאֵלִי רוֹצֵה בְּקִיּוּמֵוּ בְּדִי שֶׁיִּפְרַע מִמֶּנּוּ חוֹבוֹ.

(75) שם סד, א. (76) מימרא של רב נחמן: דמי עבודה-זרה ביד גוי מותרים. (77) גם בסתם יינם אסור כשרוצה בקיומו.

כב. וְכֵן גַּר וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁷⁸ שֶׁהָיוּ שֹׁתְפִין וּבָאוּ לְחֶלֶק - אֵין הֵגֵר יְכוֹל לִזְמַר לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים: טַל אֶתָּה עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וְאֵנִי מְעוֹת, אֶתָּה יֵין וְאֵנִי פְרוֹת; שֶׁהָרִי רוֹצֵה בְּקִיּוּמֵוּ בְּדִי שֶׁיִּטַּל פְּנִגְדֵּךְ. אֲבָל גַּר וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁷⁹ שֶׁרָשׁוּ אֶת אֲבֵיהֶן עוֹבֵד פּוֹכְבִים - יְכוֹל לִזְמַר לוֹ: טַל אֶתָּה עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וְאֵנִי מְעוֹת, אֶתָּה יֵין וְאֵנִי שְׂמֵן. קַל הוּא שֶׁהִקְלוּ בִּירִשׁוֹת הֵגֵר, בְּדִי שֶׁלֹּא יִחְזַר לְסוּרוֹ. וְאִם מִשְׁפָּאוּ לְרִשׁוֹת הֵגֵר - אָסוּר⁸⁰.

(78) שם סד, ב. (79) שם. (80) זוהו חילופי עבודה-זרה ממש, ולא הקילו כל-כך אפילו בגר. [בגמרא שם הקדימו דין ירושה לדין שתופת, ורבינו החליף את הסדר, כדי

על דעת רביה דרביה, הרי"ף, שאפילו רבא מודה בזה (כסף-משנה). וראה לחם-משנה כאן.]

טו. כְּכָר בְּאַרְנוֹ⁵⁸, שֶׁפָּל דָּכָר שֶׁהוּא אָסוּר בְּהִנְיָה, אִם עֲבַר וּמְכָרוּ - דְּמֵיו מִתֵּרִין, חוּץ מִעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמִשְׂמִיטָה⁵⁹ וְתִקְרַכַת שְׁלֵה וְיֵין שֶׁנִּתְּנָסַף לָהּ⁶⁰. וְהַחֲמִירוּ חֲכָמִים בְּסִתְּם יֵינָם לְהֵיוֹת דְּמֵיו אָסוּרִין בְּדְמֵי יֵין שֶׁנִּתְּנָסַף לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים. לְפִיכָף⁶¹, עוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁשָּׁכַר אֶת יִשְׂרָאֵל לְעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּיֵין⁶² - שֶׁכֶר אָסוּר⁶³.

(58) בהל' אישות פ"ה ה"ב. (59) שאסורים בהנאה כעבודה-זרה. ראה הל' עבודה זרה ה"ב. (60) כולם אסורים בהנאה משום עבודה-זרה, שנאמר "והיית חרם כמוהו". ודרשו חז"ל: כל מה שאתה מהווה ממנו, הרי הוא כמוהו (קידושין נח:). (61) כיון שהחמירו חכמים באיסור סתם יינם, ואסרו דמיו (לחם-משנה). (62) סתם יינם. (63) שקנסוהו חכמים, כמו בעושה יין נסך ששכרו אסור (עבודה זרה סב.).

טז. וְכֵן הַשׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהֵבִיא עָלָיו יֵין, אוֹ שֶׁשָּׁכַר סְפִינָה לְהֵבִיא בָּהּ יֵין - שֶׁכֶר אָסוּר⁶⁴. אִם מְעוֹת נִתְּנוּ לוֹ - יוֹלִיכֵן לָיִם הַמְּלָחֶס; וְאִם נִתְּנוּ לוֹ בְּשֶׁכֶר פְּסוֹת אוֹ פְּלִים אוֹ פְרוֹת - הָרִי זֶה יִשְׂרָף אוֹתָן וְיִקְבַר הָאֶפֶר⁶⁶ בְּדִי שֶׁלֹּא לְהַנּוֹת בוֹ.

(64) אף-על-פי שהישראל עצמו אינו עושה כלום בגופו (שם:). (65) ולא ישליכם במקום שאפשר לישראל למצוא אותם ולהיכשל בהנאתם. (66) אבל לקברם כמו שהם, אסור - פן ימצאם ישראל ויהנה מהם, שלא ידע שהם שכר עבודה-זרה ויבוא לידי תקלה (שם).

יז. שֶׁכֶר לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁶⁷ חֲמוֹר לְרִכְבַּ עָלָיו, וְהִנִּיחַ עָלָיו לְגִיז שֶׁל יֵין⁶⁸ - שֶׁכֶר מִתֵּר. שֶׁכֶר לְשֶׁכֶר בְּדִי יֵין נֶסֶךְ⁶⁹ - שֶׁכֶר מִתֵּר. וְתָבוֹא עָלָיו בְּרִכְהָ⁷⁰, מִפְּנֵי שֶׁמִּמַּעַט בְּתַפְלָה.

(67) משנה, שם. ביין נסך, והוא-הדין לסתם יינם. במשנה כתוב "שכר" סתם, והכוונה שהגוי שכר, וסגנונו של רבינו כאן קשה קצת, ואולי נפלה שגיאה קלה, וצריך להיות: השכיר לגוי או שכר הגוי, כלשון המשנה. (68) במשנה, שם: והניח לגינו עליו, ופירש ה'עורך', וכן רש"י בשבת קלט, ב - כדים גדולים. (69) שינה ואמר יין נסך, ולא סתם יין כבבא ראשונה - לרבותא, שאפילו ביין נסך והישראל רוצה בקיומם של הכדים שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא ויטול שכרו (ע' רש"י ע"ז סג:) - שכרו מותר, כמו שמסיים רבינו. (70) לשון הגמרא שם.

יח. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי מֵאֶה חֲבִית שֶׁל שֶׁכֶר בְּמֵאָה פְרוּטוֹת, וְנִמְצָא אֶחַת מֵהֶן יֵין - שֶׁכֶר כָּלוּ אָסוּר⁷¹.

(71) אפילו של תשעים ותשע חביות של היתר. ואין זה דומה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קודם ששלח את הפועל אליו, הרי הוא כאילו קנה מהחנוני מה שיתן לפועל, ונמצא שהפועל אוכל משל בעל-הבית. (94) ופורע חוב מזונותיו מיין נסך. (95) שנמצא בעל-הבית פורע חוב מזונות הפועל מפירות שביעית שקנה מן החנוני. (96) וחשוד על המעשרות. (97) כלומר, שאסור לבעל-הבית לעשות כן. ולשון רבינו כאן אינו ברור.

כו. אָבֵל אִם אָמַר לָהֶם: אֲכָלוּ וּשְׂתוּ בְּדִינְךָ זֶה, או שְׂאֵמַר לָהֶם: אֲכָלוּ וּשְׂתוּ עָלַי מִן הַחֲנוּנִי וְאֵינִי פּוֹרֵעַ, אָף עַל פִּי שְׁנִשְׁמַעְבֵּד, הוֹאִיל וְלֹא נִתְיַחַד שְׁעָבוּדִי⁹⁸ - הֲרִי זֶה מִתֵּר, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ לֹא מְשֻׁם יֵינִי נִסְךָ וְלֹא מְשֻׁם שְׁבִיעִית וְלֹא מְשֻׁם מַעֲשֶׂר.

(98) שלא שעבד לחנוני מעות מסוימות, ולפיכך לא קנה בעל-הבית מה שיתן החנוני לפועל, ונמצא שהפועל אינו אוכל משל בעל-הבית, כפי פירושו של רב פפא שם.

כז. מִלֶּךְ שֶׁהֵינָה מְחַלֵּק⁹⁹ יֵינוּ לְעֵם וְלוֹקַח מֵהֵן דָּמִיו כְּפִי מַה שִּׁיִּרְצֶה - אֵל יֹאמֵר אָדָם לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים: הֵא לָךְ מֵאֲתִים זֶו וְהַכֶּנֶס תַּחֲתֵי בְּאוֹצֵר הַמֶּלֶךְ¹⁰⁰, כְּדִי שִׁיִּקַּח הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים הַיֵּינִי¹⁰¹ שֶׁתִּכְתּוּ בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וְיִתֵּן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים הַדְּמִים לְמֶלֶךְ. אָבֵל אוֹמֵר לוֹ: הֵא לָךְ מֵאֲתִים זֶו וּמְלֻטְנֵי מִן הָאוֹצֵר¹⁰².

(99) כן מפרש רבינו הברייתא שם ע"א, א. והסוגיא שם. (100) גירסת רבינו בגמרא: אצר באל"ף, אבל בגירסתנו: עוצר בעי"ן. ופירושו, שוטר. וראה רש"י שם. (101) שנמצא שהישראל מוכר לגוי את יינו שצריך לקבל מאת המלך (רדב"ז). (102) שהרי ישראל חייב לאוצר מעות, והגוי פטרו מחיוב זה, ואין הישראל מוכר לו יין, והגוי מקבל את היין לא בשליחותו, מה שאין-כן באומר לו הכנס במקומי.

כח. עוֹבֵד פּוֹכְבִים שְׁנֵעַ עֵינוּ¹⁰³ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְאַנְסוֹ - מִתֵּר לְמִכְרָא¹⁰⁴ אוֹתוֹ יֵינִי לְאוֹתוֹ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים שְׂאֵסְרוֹ לְבָדוֹ. שְׁפִינֵן שְׁנֵחָפוֹן¹⁰⁵ זֶה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְהִזְיָקוֹ וְלְאַסְרוֹ יֵינוּ - הֲרִי זֶה פָּמוֹ שֶׁשְׂבָרוֹ אוֹ שְׂרָפוֹ¹⁰⁶ שְׁחֵיב לְשֵׁלֵם; וְנִמְצָאוּ הַדְּמִים שְׁלוֹקַח מִמֶּנּוּ דְמֵי הַהִזְקָה¹⁰⁷, וְלֹא דְמֵי הַמְכִירָה.

(103) שם נט, ב. (104) בגמרא שם, לא אמרו "מותר למכור", אלא: שרי ליה למשקל דמיה (פירוש: מותר לו לבעל היין לקבל דמיו מהגוי), מאי טעמא? מיקלא קלייה (שרפו), וקשה להבין למה נקט רבינו לשון זה, הלא טעם ההיתר הוא מפני שאין כאן מכירה אלא גביית דמי הזיקן. (105) ואם נגע שלא בכוונה להזיק, אינו חייב לשלם לו, מפני שזה היזק שאינו ניכר. כלומר, לא נשתנה היין כלל על-ידי מעשיו, ורבינו פוסק בפ"א מהל' חובל ומזיק ה"ג, שהיזק שאינו ניכר בשגגה או באונס - פטור. (106) בגמרא: מקלא קלייה. (107) ודמי יין כשר נוטל (רש"י שם).

להשלים את רשימת האסורים, ואחריה הוא מביא רק דין של היתר].

כג. יִשְׂרָאֵל שֶׁמְכַר יֵינוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁸¹: פְּסָק⁸² עַד שְׁלֹא מְדַד לוֹ - דָּמִיו מִתְרִין. שְׁמִשְׁפָּסַק סְמָכָה דַּעְתוֹ⁸³, וּמִשְׁמִשְׁף קָנָה⁸⁴, וְיֵינִי נִסְךָ אִינוּ נִעְשָׂה עַד שִׁיִּנֵּעַ בוֹ. נִמְצָא בְּשַׁעַת מְכִירָה⁸⁵ הִיָּה מִתְרִין⁸⁶. מְדַד לֹא⁸⁷ עַד שְׁלֹא פָּסַק הַדְּמִים - דָּמִיו אֲסוּרִין. שְׁהָרִי לֹא סְמָכָה דַּעְתוֹ⁸⁸ אָף עַל פִּי שְׁמִשְׁף, וְנִמְצָא כְּשִׁנְעַע עַדִּין לֹא סְמָכָה דַּעְתוֹ לִקַּח, וְנִאָסֵר הַיֵּינִי בְּנִגְיעָתוֹ, וְהָרִי זֶה כְּמוֹכֵר סֵתֵם יֵינִים.

(81) משנה, שם ע"א, א. (82) קבע מחיר היין. (83) לקנות, כיון שיודע מחירו. (84) והכסף נשאר בהלוואה אצל הגוי, שגוי קונה במשיכה. וכן כתב הרב המגיד בדעת רבינו בפ"א מהל' זכיה ומתנה. (85) בשעה שנגמר הקנין. (86) והדמים אינם חליפי יין נסך. (87) ונתן לגוי, ומשכו לפני שפסק דמיו. (88) שמא יבקש ממנו דמים מרובים ויבטל את הקניה.

כד. בְּמַה הֲבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁמְדוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִי לְכָלִּי; אָבֵל אִם מְדַד לְכָלִּי הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁸⁹ או לְכָלִּי יִשְׂרָאֵל שְׁבִיד הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁹⁰ - צָרִיךְ לִקַּח אֶת הַדְּמִים⁹¹ וְאַחֵר כֶּף יְמֵדוֹ. וְאִם מְדַד וְלֹא לִקַּח דְּמִים, אָף עַל פִּי שְׁפָּסַק - דָּמִיו אֲסוּרִים; שְׁמִשְׁיִנֵּיעַ לְכָלִּי נִאָסֵר⁹² כְּסֵתֵם יֵינִים.

(89) שהיה בו קצת יין שלו, ונאסר היין בנפילתו לכלי קודם שקנהו הגוי, שהרי עוד לא משך. וכשלוקח הדמים, דמי יין אסור הוא לוקח. (90) שאוחזו באויר ומתנדנד הכלי, ואוסר היין בנדרודו שהוא כנגיעה, כמו שנתבאר בפ"ב ה"ג (כסף-משנה). (91) והגוי קונה את היין בכסף והיין נעשה שלו מיד, וסובר רבינו שגוי קונה בין במשיכה ובין בכסף, כמ"ש הרב המגיד פ"א מהל' זכיה ומתנה (כסף-משנה). שאם לא כן, הרי הדמים שבידי ישראל עודם קנינו של הגוי, וכשנגע ביין ואסור, נעשו הדמים שבידי ישראל דמי יין נסך למפרע כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה שקילו. (92) משום ניצוק חיבור, כמבואר בפ"ב ה"ב. ורבינו לשיטתו הולך, שניצוק אפילו בסתם יינם אסור בהנאה.

כה. הַנּוֹתֵן דִּינָר לְחֲנוּנִי עוֹבֵד פּוֹכְבִים⁹³, וְאֵמַר לְפוֹעֵלוֹ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים: לָךְ וּשְׂתָהּ וְאָכַל מִן הַחֲנוּנִי וְאֵינִי מְחַשֵּׁב לוֹ - הֲרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא יִשְׂתָּה יֵינִי, שְׂזָה כְּמִי שֶׁקָּנָה לוֹ יֵינִי נִסְךָ וְהִשְׁקָהוּ⁹⁴. וּכְנִגְדָּה זֶה בְּשְׁבִיעִית⁹⁵ - אֲסוּר. כְּגוֹן שֶׁנָּתַן דִּינָר לְחֲנוּנִי יִשְׂרָאֵל עִם הָאֲרִיץ⁹⁶, וְאֵמַר לְפוֹעֵלוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִי: לָךְ וְאָכַל וְאֵינִי מְחַשֵּׁב לוֹ. וְאִם אָכַל הַפוֹעֵל דְּבָר שְׂאִינוּ מַעֲשֶׂר - אֲסוּר⁹⁷.

(93) שם סג, ב - כשהקדים לו דינר. כיון שנתן לחנוני מעות

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

11) בשכר האכילה בלבד. (12) כי כל עוד שהוא אוכל עמהם אין להם למהר ולקצר בברכות, ומברכים כמותו (ברכות, שם). וכיום מברכים לעולם כל ארבע ברכות, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך, ועל דעת כן שוכרים פועלים שיברכו כל הברכות ('הגהות מיימוניות' לעיל פ"א; שו"ע או"ח סי' קצא).

ג. ברפת הארץ, צריך לומר הודיה בתחלתה ובסופה¹³, וחותם בה "על הארץ ועל המזון"¹⁴. וכל שלא אמר "ארץ חמדה טובה ורחבה" בברפת הארץ, לא יצא ידי חובתו¹⁵. וצריך להזכיר בה ברית ותורה¹⁶, ולהקדים ברית לתורה; שהברית הזאת, שאומרים בברפת הארץ, היא ברית מילה, שנקרתה עליה שלש-עשרה בריתות¹⁷, והתורה כלה נקרתה עליה¹⁸ שלש בריתות, שנאמר: אלה דברי הברית וגו' מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב, אתם נצבים וגו' לעברך בברית וגו'.

13) שמתחיל בה: נודה לך וכו', ומסיים בה: ועל כולם... אנו מודים לך כו', ראה ב"סדר התפילות" לרבינו. 14) כולה חתימה אחת היא: ארץ המוציאה לנו מזון (ברכות מט.). 15) שארץ ישראל נשתבחה בלשונות אלו (ירמיה ג, יט; שמות ג, ח). 16) ברכות מח, ע"ב. ברית - שעל-ידי ברית מילה ניתנה הארץ לאברהם (בראשית יז, ח) ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך, וכן ע"י התורה ומצוותיה זכו לארץ ישראל, שנאמר (דברים ח, א): כל המצוה... תשמרון לעשות למען תחיון... ובאתם וירשתם את הארץ (רש"י שם). וב"ירושלמי" (ברכות פ"א, ה"ו) אמרו: משום שנאמר (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים - מפני מה - בעבור ישמרו חקותי ותורותיו יצורו. 17) והן מנויות לקמן, הלכות מילה פ"ג, ה"ט. 18) על קיום מצוותיה, השווה דברי רבינו שם.

ד. ברכה שלישית פותח בה: "רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך", או: "נחמנו ה' אלהינו בירושלים עירך", וחותם בה "בונה ירושלים", או "מנחם עמו ישראל בכנין ירושלים"¹⁹. ולפיכך נקראת ברכה זו 'נחמה'. וכל מי שלא אמר מלכות בית דוד בברכה זו, לא יצא ידי חובתו²⁰, מפני שהיא ענין²¹ הברכה, שאין נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות בית דוד.

19) שבנין ירושלים הוא נחמת ישראל, שנאמר (תהלים קמז, ב): בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס - אימתי בונה ירושלים? בזמן ש"נדחי ישראל יכנס" (ברכות מט.). 20) שם. וב"אבן ירחי" מביא בשם מדרש (מצאתיו ב"לקוט

~ יום ראשון ה' מנחם-אב ~

הלכות ברכות

פרק שני

1) סדר ברכות המזון ומי תיקנן; התוספות שבברכת המזון כשבתות וכימים טובים ובבית האבל; נוסח ברכת חתנים; מי ששכח ולא הזכיר מעין היום בברכת המזון מה דינו.

א. סדר ברפת המזון כך היא: ראשונה - ברפת "הזן", שנייה - ברפת הארץ, שלישית - "בונה ירושלים", רביעית - "הטוב והמטיב"²². ברכה ראשונה - משה רבנו תקנה²³; שנייה תקן יהושע²⁴; שלישית תקן דוד ושלמה בנו²⁵; רביעית - חכמי משנה תקנה²⁶.

2) ונוסח כל הברכות, מביאו רבינו ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף ספר זה. 3) ברכות מח, ע"ב. בשעה שירד להם המן. 4) כשנכנסו לארץ. 5) דוד תיקן - על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תיקן - על הבית הגדול והקדוש, כי אע"פ שעיקר ברכת המזון מן התורה היא מטבע הברכות תקנת נביאים היא (כסף-משנה בשם הרמב"ן). 6) ברכות מח, ע"ב: "אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה "הטוב והמטיב", הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה" (ששמחו שזכו לקבורה ושלא הסריחו, רש"י לבבא-בבא קמא:). וקבעוה בברכת המזון, שכולה הודאה היא (רא"ש לברכות פ"ז). וב"ירושלמי" (הובא ברא"ש שם) אמרו: כשנחרבה ביתר, נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד, ולכך סמכה אצל בונה ירושלים". וראה מדרש תנחומא פרשת מסעי אות ר'.

ב. הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית ואכלו פתן - אין מברכין לפניו²⁷; ומברכין לאחר סעודתן²⁸ שתי ברכות בלבד, כדי שלא יבטלו מלאכת בעל הבית: ברכה ראשונה - בתקונה; שנייה - פותח בברפת הארץ, וכולל בה "בונה ירושלים"²⁹, וחותם בברפת הארץ³⁰. ואם היו עושין בסעודתן³¹ בלבד, או שהיה בעל הבית מסב³² עמהן - מברכין ארבע ברכות בתקונן, כשאר כל אדם.

7) שאינה מן התורה (ברכות טז. וברש"י שם). 8) שברכה לאחרית מן התורה היא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א). 9) כי אין מגין הברכות שאחר המזון מן התורה, ולפיכך יכולים לכלול ולקצרן (כסף-משנה). וב"ירושלמי" (ברכות פ"ב, ה"ה) אמרו: "מכאן משמע שאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך". 10) כגירסת התוספתא, ברכות פ"ה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תדיר - תדיר קודם, וברכת שבת תדירה משניהם. (29) שהנוכה חלה בו. (30) שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה כאמור.

ז. **בְּרָכָה רְבִיעִית, צְרִיף לְהַזְכִּיר בְּהַ שְׁלֹשׁ מְלָכוֹת³¹.**
וְכִשְׁמִבְרָךְ הָאוֹרַח אֲצֵל בְּעַל הַבַּיִת, מוֹסִיף בְּהַ בְּרָכָה לְבַעַל הַבַּיִת. פִּיצֵד? אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן שְׁלֹא יָבוֹשׁ בְּעַל הַבַּיִת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִפְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא וְכוּ'. וַיֵּשׁ לוֹ רִשׁוֹת לְהוֹסִיף בְּבִרְכַת בְּעַל הַבַּיִת וְלְהַצְרִיף בְּהַ³².

(31) ברכות מט, ע"א. שאומר: ברוך אתה... מלך העולם.. אבינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב וכו', וטעם מלכות אלו, מפני שהזכיר מלכות בית דוד בברכה השלישית, אין זה מדרך הנימוס שלא יזכיר גם מלכות שמים - וגם אין להזכירה בברכה שלישית כדי שלא להשוות מלכות בית דוד למלכות שמים - לפיכך תקנוה בברכה הרביעית, ואגב אזכרה זו, הוא חוזר להזכיר "שתי מלכויות" שהחסידין בברכת הארץ ובברכת ירושלים כאמור (שם). והטעם שלא הזכיר "מלכות" בברכת הארץ במקומה, מפני שהיא ברכה הסמוכה לחברתה (הראשונה) ונפטרה ב"מלכות" שבראשונה, ראה לעיל פ"א, ה"ד. (32) ברכות מו, ע"א. ושם הוסיפו: "ויצילח מאד בכל נכסיו... ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו ואל יזדקק לפנינו שום דבר חטא ועוון, מעתה ועד עולם.

ח. וְכִשְׁמִבְרָכִין בְּבֵית הָאֵבֶל, אֹמֵר בְּבִרְכָה רְבִיעִית: הַמְלִיךְ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמְטִיב, אֵל אֱמֶת, דִּין אֱמֶת, שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק, שְׁלִיט בְּעוֹלָמוֹ לְעִשׂוֹת בּוֹ כְּרִצּוֹנוֹ, שְׁאֵנְחָנו עִמּוֹ וְעַבְדּוֹ, וּבְכָל אֲנַחְנו חַיְבִין לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ. וּמִבְּקֵשׁ רְחִמִים עַל הָאֵבֶל לְנַחְמוֹ, כְּפִי מַה שְׁפִרְצָה³³, וְגוֹמֵר "הַרְחֵמֵנוּ" וְכוּ'.

(33) כגון: "גודר פרצות ישראל, הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל הזה לחיים ולשלום" (ברכות מו: ובשינוי קצת ע"פ ה'טור' או"ח סי' קפט).

ט. בְּבֵית חֲתָנִים³⁴ מְבָרְכִין בְּרִפְת חֲתָנִים אַחַר אֲרֻבַּע בְּרָכוֹת אֵלּוּ, בְּכָל סְעוּדָה וְסְעוּדָה שְׂאוּכְלִים שָׁם. וְאִין מְבָרְכִין בְּרָכָה זו, לֹא עַבְדִּים וְלֹא קִטְנִים³⁵. עַד כְּמָה³⁶ מְבָרְכִין בְּרָכָה זו? אִם הִיא אֶלְמוֹן שְׁנֵשָׂא אֶלְמָנָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בְּלֶבֶד; וְאִם בְּחֹר שְׁנֵשָׂא אֶלְמָנָה אוֹ אֶלְמוֹן שְׁנֵשָׂא בְּתוּלָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ כָּל שְׁבַעַת יְמֵי הַמְשָׁתָה³⁷.

(34) כשהחתן נושא את ארוסתו ומכניסה לחופה. (35) שאפילו לצירוף עשרה אינם מצטרפים, ראה לעיל הל' תפילה פ"ח, ה"ד. כל-שכן שאינם כשרים לברכה (כסף-משנה). (36) ימים. (37) כתובות ז, ע"ב.

י. בְּרָכָה זו שְׁמוֹסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים³⁸ הִיא בְּרָכָה אַחְרֹנָה מְשַׁבַּע בְּרָכוֹת שֶׁל גְּשׁוּאִין. בְּמָה דְּבָרִים

שמעוני" שמואל-א ח): "בימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בשלשה דברים: במלכות בית דוד, ובבנין בית-המקדש ובמלכות שמים, שנאמר (דה"י י"ב טז): "ראה ביתך דוד" - זה שמאסו במלכות בית דוד ובבנין הבית, "איש לאהליך ישראל" - אל תקרא לאהליך אלא "לאלהיך", שמאסו במלכות שמים, ואין נגאלים עד שיבקשו שלשתם, שנאמר (הושע ג, ח): "ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו אל ה' ואל טובו, טובו - זה בית המקדש, ולפיכך אנו מזכירים את שלשתם בברכת "רחם". (21) תוכן.

ה. בְּשַׁבְּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים מִתְחִיל בְּנַחְמָה וּמְסִים בְּנַחְמָה²², וְאֹמֵר קִדְשֵׁת הַיּוֹם בְּאֲמִצֵּעַ. פִּיצֵד? מִתְחִיל "נַחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּצִיּוֹן עֵירָךְ", או "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עֵירָךְ", וּמְסִים "מִנַּחֵם עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם", או "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְאֹמֵר בְּאֲמִצֵּעַ, בְּשַׁבַּת: אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ²³ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשַּׁבָּעִי, הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא מְלִפְנֵיךָ. נְשַׁבַּת בּוֹ וְנִנְחַת בּוֹ בְּאֵהָבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ. בְּרִצּוֹנָךְ הַנַּח²⁴ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאֵל תְּהֵא עֲלֵינוּ צָרָה וְרָעָה וְיִגוֹן וְאֲנַחָה בְּיוֹם מְנוּחָתָנוּ. וּבְיָמִים טוֹבִים אֹמֵר "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁵, וְכֵן פְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בְּאֲמִצֵּעַ בְּרָכָה שְׁלִישִׁית "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁶.

(22) הכוונה, שאינו מסיים בשל שבת, אלא חותם ברכתו כבחול (ברכות מח: ובי'תוספות' שם). (23) זרזנו, כמו: נחלין חושים (במדבר לב, יז) רש"י לעירובין לט. וראה 'מדרש רבה' ויקרא פ' לד. (24) תן לנו מנוחה. (25) וחולה שיש בו סכנה שאוכל ביום הכיפורים, מזכיר מעין המאורע ("רצה והחליצנו" - אם חל בשבת, וכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, שהרי בהיתר הוא אוכל, ויום הכיפורים אצלו הרי הוא כשאר ימים-טובים ('הגהות מיימוניות'). ובעירובין מ: אמרו: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה". וגם - לרבות ראש-השנה ויום-הכיפורים לברכה, ופירש רבינו חננאל: לברכה - בברכת המזון שמזכיר מעין המאורע, הרי שיום-הכיפורים דינו כשאר יום-טוב. (26) שבת כד, ע"א.

ו. בְּחַנְפָה וּבְפּוֹרִים מוֹסִיף בְּאֲמִצֵּעַ בְּרִפְת הָאָרֶץ "עַל הַנְּסִים", פְּדִיךָ שְׁמוֹסִיף תְּתַפְּלֶה²⁷. וְיוֹם-טוֹב אוֹ רֵאש־חֲדָשׁ שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת, מְזַכֵּר "רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ" תַּחֲלָה וְאַחֲרֵיכָּה "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁸. וְכֵן רֵאש־חֲדָשׁ טַבְּתָה²⁹ שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת, מְזַכֵּר "עַל הַנְּסִים" בְּבִרְכַת הָאָרֶץ, וְ"רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ" וְ"יַעֲלֶה וְיִבּוֹא" בְּנַחְמָה³⁰.

(27) בברכת הודאה, ש"על הניסים" אינה תפילה אלא הודאה, ולפיכך מזכיר אותה ב"ברכת הארץ" גם היא אינה אלא הודאה, ולא בברכת "בונה ירושלים" שהיא תפילה ובקשה (שם). (28) על-פי הכלל: "תדיר (תמיד) ושאינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונקבה, ושלימות מין האנושי בנשמתו ושכלו. (46) גם דמות תבניתו - שהיא מכוונת לחוה אשת אדם הראשון - נוצרה בצלם אלהים ("עבודת ישראל"). (47) מגופו ומצלעותיו. (48) בנין נוהג לדורות, שהוה נקראת בנין ככתוב: ויבן את הצלע (רש"י כתובות ת.ו). (49) מכיון לירושלים שהיא בחורבנה כעקרה, ומצוה להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו. כלשון הכתוב (תהלים קלז, ו). (50) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו, בהיותם עוד בגן-עדן. (51) ובנוסח כת"י התימנים, וכן בדפוס שונצניו וונציה, כתוב: "משמח עמו ובונה ירושלים". (52) מלשון הכתוב ירמיה לג, י. (53) לא מנה כאן רבינו אלא שש ברכות בלבד, ובתחילת ההלכה פתח בשבע. אולם בהל' אישות פ"י ה"ד, אומר: "ואם יהיה שם יין, מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות". (54) הקפנו הלכה זו בסוגריים, מפני שבנוסח כת"י תימנים ב' אין כל הלכה זו, כי אין כאן מקומה, ומקומה בהל' אישות, ואמנם בהלכות אישות פ"י ה"ג, הביא רבינו כל נוסח הברכות האלו.

יב. שֶׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר בְּשֶׁבַח אוּ בְיוֹם-טוֹב קִדְשַׁת הַיּוֹם⁵⁵: אִם נִזְכַּר קִדְם שְׂתַחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - בְּשֶׁבַח אוֹמֵר: בְּרוּךְ ה' אֱשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹת וּלְבָרִית קִדְשׁ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדְּשׁ הַשֶּׁבַח. בְּיוֹם-טוֹב אוֹמֵר: בְּרוּךְ אֱשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׂמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדְּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמַנִּים⁵⁷. וּמְתַחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שְׂתַחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - פּוֹסֵק וְחוֹזֵר לְרֵאשׁ, שֶׁהוּא בְּרִפְתַּי הַזֶּה⁵⁸.

(55) המבוארת לעיל ה"ה. (56) ומזכיר גם מלכות, שאומר בה "מלך העולם" כי כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות - אינה ברכה (לעיל פ"א, ה"ה). וכן דעת רוב המפרשים בדברי רבינו (לחם-משנה ושו"ע או"ח סי' קפח ס"ו). ובכת"י התימנים, הנוסח: ברוך אשר נתן וכו' בלי הזכרת השם באמצע, וכן הנוסח ברי"ף לברכות פ"ז. (57) ברכות מט, ע"א. ואם חל יום-טוב בשבת, ושכח קדושת היום של שניהם, כולל את שניהם ואומר: בא"י, אמ"ה, אשר נתן שבתות לעמו ישראל וכו' ויום-טוב לששון וכו' בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים, וכן בשבת וראש-חודש, אלא שאינו חותם בשל ראש-חודש, כמבואר בסמוך ה"יג ('הגהות מיימוניות'). (58) פרט לברכת הזימון, שאינו חייב לחזור ולזמן (כסף-משנה, וכן ב'כלבו' הובא ב'בית יוסף' או"ח סי' קפח).

יג. בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים שֶׁכַּח וְלֹא אָמַר "יַעֲלֶה וְיָבוֹא": אִם נִזְכַּר קִדְם שְׂתַחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אֱשֶׁר נָתַן רֵאשֵׁי חֲדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן. וְאִינוּ חוֹתֵם בָּהּ⁵⁹, וּמְתַחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שְׂתַחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - גּוֹמֵר אוֹתָהּ וְאִינוּ חוֹזְרִים⁶⁰. וְכֵן בְּחָלוּ שֶׁל מוֹעֵד⁶¹ וּבְחַנּוּכָה

אֲמוּרִים³⁹? כְּשֶׁהָיוּ הָאוֹכְלִין, הֵם שְׁעָמְדוּ בְּבִרְכַּת נְשׂוּאִין וְשָׁמְעוּ הַבְּרִכּוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ הָאוֹכְלִין אַחֲרֵים, שְׁלֹא שָׁמְעוּ בְּרִפְתַּי נְשׂוּאִין בְּשַׁעַת נְשׂוּאִין - מְבַרְכִין בְּשִׁבְלֵם אַחַר בְּרִפְתַּי מְזוּזָן שֶׁבַע בְּרִכּוֹת, כְּדִרְבֵּי שְׁמַרְכָּיִן בְּשַׁעַת נְשׂוּאִין⁴⁰; וְהוּא שְׂיֵהָיו עֲשָׂרָה⁴¹, וְחֲתָנִים מִן הַמְּנַנִּין⁴².

(38) על שם שהארוסה עוברת ליום נישואיה מבית אביה לבית בעלה, והוא עיקר כניסתה לחופה (ראה לשון רבינו בהל' אישות פ"י, ה"א) - נקרא מקום הנישואין - בית חתנים. (39) היא ברכת "אשר ברא" הנזכרת בסמוך הלכה יא. (40) שאין מברכים אלא ברכה אחת בלבד. (41) ורבינו אברהם, בנו של רבינו, יאמר: "ואעתיק מאבא מארי זצ"ל ש"פנים חדשות" - לא פחות משנים, כי פנים לשון רבים, והפחות שבלשון רבים בלשוננו - שנים, כמו שנאמר (שמות כח, ה): והם יקחו את הזהב, אשר הם בצלאל ואהליאב (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם, הוצ' מק"ג סימן ק"י). ומנהגנו היום שאפילו היו האוכלים בשעת ברכת נישואין ושמעו ברכת נישואין, מברכים בשבילם שבע ברכות בשעת הסעודה אחרי ברכת המזון, אם לא אכלו שם עד עתה, ועל-כל-פנים בסעודה הראשונה שאחרי הנישואין מברכים שבע ברכות אפילו היו כולם במעמד הנישואין (שו"ע אבן-העזר סי' פב). ושבת - חשובה פנים חדשות, שאמרו ב'מדרש' (הובא ב'תוספות' כתובות ז:): "מזמור שיר ליום השבת - אמר הקב"ה: פנים חדשות באו לכאן, אמרו שירה". (כתובות ז). שנאמר (רות ד, ב): ויקח עשרה אנשים... ויאמר שבו פה וישבו. (42) שם, ח, ע"ב.

יא. וְאֵלוּ הֵן שֶׁבַע בְּרִכּוֹת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם⁴³. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בְּרֵאשׁ לְכַבּוּדוֹ⁴⁴. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם⁴⁵ בְּצַלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דְמוּת תְּבִנִיתוֹ⁴⁶, וְהִתְקִין לוֹ מַמְנַנִּין⁴⁷ בְּגִזְזֵי עֲדֵי עֲדָה⁴⁸. בְּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הָאָדָם. שׂוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגַּל עֲקָרָה⁴⁹ בְּקַבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה. שְׂמַח תְּשַׂמַּח רַעִים וְאֶהוּבִים, בְּשִׂמְחָה יִצְרָף בְּגֵן עֲדָן מְקַדְּם⁵⁰. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמַּח חֲתָן⁵¹ וְכֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּרֵאשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֲתָן וְכֵלָה, גִּילָה וְרִנָּה, דִּיצָה וְחִדּוּה, אֶהְבָּה, אַחְוָה, שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם⁵², קוֹל שִׁשּׁוֹן וְקוֹל שְׂמִחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל פֵּלָה, קוֹל מְצַהֲלוֹת חֲתָנִים [מִחֻפְתָּם] וְנִעָרִים מְגַנְיָתָם. בְּרוּךְ⁵³ אַתָּה ה', מְשַׂמַּח חֲתָן עִם הַכֵּלָה⁵⁴.

(43) כנוסח כת"י התימנים א'. ובנוסח אחר, החליפו והקדימו ברכת "יוצר האדם" לברכת "שהכל", שלא כהלכה. ראה הל' אישות פ"י, ה"ג. (44) ברכת הודאה על יצירת האדם בכלל. (45) ברכה זו מכוונת על יצירת היוזוג של זכר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האפער בלע"ז, והוא מין דגן שזרעונו מארכים ומחודדים כזנב השועל, ומתמשים בו ביחוד למספוא לסוסים (מילון - י. גור). (4) דרע רוגגצן בלע"ז, ונזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (5) פסחים לה, ע"א. ויצא מזה לענין הפרשת תרומה, שאין תרומים ממין על שאינו מינו (רש"י שם). וכן כשאמרה תורה (דברים ח, ח): ארץ חטה ושעורה וגו' ואכלת ושבעת וברכת - הכוונה לכל המינים האלה שהם ממשפחת החיטים והשעורים. (6) והנודר מן התבואה, אסור בכל אלה (נדרים פ"ז, מ"ב). (7) חובטים השבילים להוציא גרעניהן. (8) ברוח, נלקותן מפסולתן. (9) ודגן האמור בתורה (דברים יד, כג ועוד) כולל את חמשת מיני תבואה אחרי זריתם. (10) לענין ברכת המוציא וברכת המזון לאחריה כמבואר בסמוך, וכן לענין עירובי חצרות, ראה ה' עירובין פ"א, ה"ח. ובירושלמי חלה (פ"א, ה"א) דרשו דרך רמז את הפסוק (ישעיה כח, כח): ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו, כל חמשת המינים מנויים בפסוק זה: שורה - זו שבולת שועל, שהיא עשויה כשורה. נסמן - זה השיפון. וכוסמת - זה הכוסמין. גבולתו - עד כאן גבולו של לחם, לומר שאין שאר המינים נקראים לחם. (11) שם נוסף, כי הפת ממין אחר אינה נקראת פת סתם, אלא בשמה הנוסף כגון פת אורז או פת דוחן.

ב. האוכל פת, חיב לברך לפניו: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המוציא¹² לחם מן הארץ, ולאחריה - ארבע ברכות¹³. אכל דגן שלוק¹⁴ כמו שהיא¹⁵ - מברך לפניו "בורא פרי האדמה", ולאחריו "בורא נפשות רבות"¹⁶. אכל קמח - מברך לפניו "שהפל"¹⁷, ולאחריו "בורא נפשות רבות".

(12) ברכות לח, ע"ב. ואין לומר "מוציא" כמו "בורא" פרי הגפן, כדי שלא לערב האותיות של העולם - מוציא. שאות מ' תיבלע במבטא ("ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). ומה שאנו אומרים לחם - מן הארץ, אין להקפיד, שכך הנוסח בתהלים (קד, יד): להוציא לחם מן הארץ ('תוספות' ברכות לח:). (13) מנויות לעיל פ"ב, ה"ב. (14) מבושל. (15) כמו שהוא בא מן הגורן, שלא הוסרה קליפתו ולא חלקן אותו לשנים. (ברכות לו:). "הכוסס את החיטה מברך עליה בורא פרי האדמה", וסובר רבינו שאפילו היא מבושלת, הואיל ולא הוסרה קליפתה, אין אכילתה חשובה (כסף-משנה). (16) שם. שלא נאמרה שם ברכה לאחריה, משמע שאין מברך אחריה אלא בורא נפשות בלבד (הגר"א אר"ח סי' רח). ובכת"י התימנים, הנוסח: נפשות רבות על כל מה שברא ברחמיו חי העולמים. וראה לקמן פ"ח ה"א, ובביאורנו. (17) ואפילו לא נטחן דק ויש בו עדיין טעם חיטה, או קמח של קליות שראוי קצת לאכילה, מברך "שהכל" משום שאין דרך בני אדם לאכול קמח (ברכות לו. ובר"י שם). וראה 'טור' אר"ח סי' רח.

ג. קמח של אחד מתמשת המינין, ששלקוהו¹⁸ וערבו במים או בשאר משקים - אם היתה עבה, פדי שיהיה ראוי לאכילה וללעסו, מברך עליו בתחלה "בורא מיני מזונות", ולבסוף "על המחה ועל

ובפורים, שכח ולא הזכיר הענין בברכת המזון⁶² - אינו חוזר⁶³.

(59) ברכות מט, ע"א. כי הואיל וראש-חודש מותר במלאכה, אינו חשוב כל-כך לחתום בו. (60) ואע"פ שאם שכח של ראש-חודש בתפילה מחזירים אותו (ראה לעיל הלכות תפילה פ"י, ה"י) יש לחלק בין תפילה שהיא חובה, לברכת המזון שאינה אלא רשות, שהרי אם לא רצה לאכול פת בראש-חודש רשאי, ולפיכך אינו חוזר. אבל בשבת ויום-טוב אכילת פת חובה, ולפיכך חוזר (ברכות שם:). (61) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו' (לחם-משנה), ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש-חודש. (62) בברכת הארץ, כמבואר לעיל ה"ו. (63) אפילו עוד לא התחיל בברכת ירושלים, מפני שחנכה ופורים אינם אלא מדברי סופרים, ויש סוברים שבכלל אינו מזכיר על הנסים בברכת המזון (שבת כד). אלא שאנו פוסקים כדעת המחייבים, ועכ"פ אינם חמורים שיצטרך לחזור עליהם (כסף-משנה).

יד. מי שאכל, ושכח ולא ברך⁶⁴ - אם נזכר קדם שיתעפל המאכל שבמעיו⁶⁵, חוזר ומברך; נתעפל המזון שבמעיו - אינו חוזר ומברך. וכן אם נעלם ממנו ולא ידע אם ברך או לא ברך - חוזר ומברך⁶⁶, והוא שלא נתעפל המזון שבמעיו.

(64) ברכת המזון. (65) וכל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה, סימן שעדיין לא נתעפל (ברכות נג: ובפירוש המשנה לרבינו שם). נתעפל - נטחן המאכל ונהפך לחמרי המזון. (66) ירושלמי ברכות פ"א, ה"א. כי ברכת המזון מן התורה. וספק תורה לחומרא. ובנוגע לשאר ספק ברכות - ראה לקמן פ"ח, ה"ב.

~ יום שני ו' מנחם-אב ~

פרק שלישי

(1) כמה מיני דגן הם החייבים בברכת "המוציא" ובברכת המזון; דין העיקר והטפלה בברכות; פת הבאה בכיסנין ודין אורז שבשלו לענין ברכה; נוסח ברכת "מעין שלוש".

א. תמשה מינין הן: החטין, והשעורין, והפסמין², ושבלת שועל³, ושיפון⁴. הפסמין - ממין החטין, ושבלת שועל ושיפון - ממין השעורים⁵. ותמשה מינין האלו, כשהן שבלים, נקראים תבואה בכל מקום⁶; ואחר שדשיין וזורין⁸ אותן, נקראין דגן⁹; וכשטוחנין אותן ולשין את קמחן ואופין אותן, נקראין פת¹⁰. והפת הנעשה מאחד מהן, היא הנקראת פת בכל מקום בלא לוי¹¹.

(2) הם חיטים מדבריות (פירוש המשנה לרבינו, כלאים פ"א, מ"א) ונזכרים ביחזקאל (ד, ט). ויש מפרשים: כיסמים - שפעל בלע"ז ('הערוך השלם'). (3) היא השעורה המדברית (פירוש המשנה לרבינו, שם). ויש מפרשים:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(33) מין ירק גנים, ריבע בלע"ז. (34) להקפותו ולעשותו סמין. (35) שם, לט, ע"א. (36) שכל דבר העשוי לטעם, אינו בטל (ביצה לח:). (37) כגון עמילן, שמשמשים בו לכביסה, והשווה הל' חמץ ומצה (פ"ד, הלכה יא).

ז. **כיצד היא הטפלה שאינה מערבת? הרי שצריך לאכל דג מליח³⁸, ואכל הפת עמו פדי שלא יזיק המלח גרונו ולשונו - הרי זה מברך על המליח ופוטר את הפת, מפני שהפת טפלה לו³⁹, וכן כל פיוצא בזה.**

(38) כגון שאכל פירות מתוקים, וצריך לאכול מליח אחריו להסיר את הליחות המתדבקת ונקבצת באיסטומכא (קביה). מלשון פירוש המשנה לרבינו (ברכות ו, ז). (39) שם, מד, ע"א.

ח. **הפת שפנתת אותה פתים⁴⁰, ובשלה בקדרה או לשה במרק: אם יש בפתייתין פזית⁴¹, או שגפר שהן פת, ולא נשתנה צורתה⁴² - מברך עליה בתחלה "המוציא"⁴³; ואם אין בהן פזית⁴⁴, או שעברה צורת הפת בפשוט⁴⁵ - מברך עליה בתחלה "בורא מיני מזונות"⁴⁶.**

(40) פיררה לפרורים. (41) אע"פ שנשתנית צורתה. (42) ואז אפילו אין בהם כזית. (43) כל זה מדובר בלישה במרק ולא בבישול, כי בלישה במרק אין צורת הפת עוברת ממנה לגמרי אלא נשתנית במקצת, ולפיכך אם יש בהם כזית, ברכתם - המוציא. ולמד רבינו דין זה מדברי חז"ל (ברכות לז:): חביצה (פירורין שנילושו במרק, הערוך) - מברכים עליה המוציא אע"פ שאין בפירוריה כזית, כדברי רב ששת, שם. (44) אע"פ שנשארה צורתה. וכאן חוזר רבינו לפרש הדין של פת שבשלה. (45) ואפילו יש בהם כזית, הואיל ועברה צורתה לגמרי, כי ע"י בישול עלולה צורת הפת לעבור לגמרי, וזה שהדגיש רבינו: "בבישול", לומר שכאן מדובר בבישול, לא בלישה במרק. (46) שם, לז, ע"א. פירוש זה הוא ע"פ הכסף-משנה, וכן הובא ברדב"ז ח"ד שני אלפים קמו. הלכה זו, נתבלטו בה חכמי הדורות, שהרי לכאורה דברי רבינו סותרים את עצמם מראשם לסופם, שמתחילה אמר: אם יש בפתייתין כזית או שניכר וכו' משמע מזה שמעלה אחת מספיקה לחייבם ברכת המוציא: או כזית, או אפילו פחות מכזית ובלבד שלא תשתנה צורתם, ואח"כ אמר: ואם אין בהם כזית, או שעברה וכו' משמע שמעלה אחת אינה מספיקה לחייבם ברכת "המוציא", ורק כשיש בהם כזית, וגם לא נשתנית צורתם אז מברכים עליהם "המוציא". וכבר נשאלה הלכה זו בבית מדרשו של רבי יצחק אבהוב בפומבי רבתי, במעמד חכמים גדולים ובכללם הנשר הגדול רבי יצחק אברבנאל, ואמרו בזה פירושים שונים (ראה כסף-משנה). ובי'תומת ישרים' סימן כת, הביא נוסחא בשם 'ספר הבתים' שצ"ל: "אם" במקום "או", וכך כתוב שם: אם יש בפתייתין כזית אם ניכר שהם פת וכו' שאמנם שתי מעלות דרושות: כזית, וגם צורתו קיימת, ומעתה אין כל סתירה מה'רישא' ל"סיפא"

הַפְּלֵלָה¹⁹; וְאִם הָיָה רֶךְ, פְּדֵי שְׂהִיָּה רְאוּי לְשִׁתְּיָה²⁰ - מְבָרֵךְ עָלָיו בְּתַחֲלָה "שֶׁהַכֹּל"²¹, וְלִבְסוּף "בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת"²².

(18) ובכת"י התימנים, הנוסח: שקלהו. (19) היא ברכה אחת מעין שלש, ומפורשת לקמן הלכה יג. (20) כמו שעושים לרפואה. (21) כיון שאינו עשוי לסעוד אלא לשותת (ברכות לח. וב'תוספות' שם). (22) זה הכלל: כל שאין מברכים לפניו "בורא מיני מזונות" - אין מברכים לאחריו "על המחיה ועל הכלכלה", וראה לקמן הלכה יא.

ד. **קמח של אחד מחמשת המיניו²³ שבשלו בקדרה - בין לבדו, בין שערבו עם דברים אחרים, כגון לביבות²⁴ וכיוצא בהן; וכן הדגן שחלקו²⁵ או כתשו²⁶ ובשלו בקדרה, כגון הריפות²⁷ ונגרש²⁸ הפרמל וכיוצא בהן; וכל זה הוא הנקרא מעשה קדרה; וכן כל תבשיל²⁹, שערב בו מחמשת המיניו, בין קמח בין פת - בתחלה מברך עליו "בורא מיני מזונות"³⁰.**

(23) שהם מזינים, והאדם חי עליהם. (24) עוגת סולת מרובכת במים רותחים תחילה ואחר-כך בשמן (שמואל-ב יג, ח וברש"י שם) וכיום נקראים גם כן כסי בצק ממולאים בשר, או גבינה. (25) לשנים. (26) במכתשת להרבה חלקים. (27) חיטים קלופות וכתושות, ונזכרות בשמואל-ב (יז, ט). (28) חטים טחונות בטחנה של גרוסות, מלשון הכתוב (ויקרא ב, יד). (29) שלא מחמשת המינים. (30) ברכות לז, ע"א.

ה. **במה דברים אמורים³¹? כשהיה המין הזה חשוב אצלו ולא היה טפלה; אבל אם היה אחד מחמשת המיניו שערב טפלה - אינו מברך אלא על העקר, ופוטר את הטפלה. וזה קלל בפרכות: כל שהוא עקר ועמו טפלה - מברך על העקר ופוטר את הטפלה³², בין שהיתה הטפלה מערבת עם העקר, בין שלא היתה מערבת.**

(31) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו: "בורא מיני מזונות". (32) ברכות מד, ע"א.

ו. **כיצד היא הטפלה המערבת? כגון לפת³³ או כרוב, שבשלו וערב בו קמח של אחד מחמשת המיניו פדי לזבקה³⁴ - אינו מברך עליו "בורא מיני מזונות", שהלפת הוא העקר וקמחו טפלה. שכל דבר שמערבין אותו לזבקה או פדי לתן ריח או פדי לצבוע את התבשיל, הרי זו טפלה³⁵. אבל אם ערב פדי לתן טעם בפערובות, הרי הוא עקר³⁶. לפיכך, מיני דבש שמבשלוין אותן, ונותנין בהן חלב הטה³⁷ פדי לזבקה, ועושין מהן מיני מתקה, אינו מברך עליו "בורא מיני מזונות", מפני שהדבש הוא העקר.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזונות", ולא הזכירה גם דוחן, נראה מכאן שאין דין דוחן בכלל אורז לענין ברכה, ואינו מברך עליהם "בורא פרי האדמה", מפני שנשנתו ע"י אפייתם ויצאו מתורת פרי, וגם אין דרך לאכלם פת ואין זו דרך הנאתם - מברכים עליהם "שהכל" שהיא ברכה כוללת הכל, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"י). (60) כי כל שמברכים לפניו "שהכל", מברך לאחריו "בורא נפשות" (לקמן פ"ח, ה"ח).

יא. **כָּל שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "הַמּוֹצֵיא", מְבָרְכִין לְאַחֲרָיו בְּסוֹף בְּרַפְת הַמְזוֹן פְּסֻדָּה, אַרְבַּע בְּרֻכּוֹת⁶¹; וְכָל שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מִיְּמֵי מְזוֹנוֹת", מְבָרְכִין בְּסוֹף לְאַחֲרָיו בְּרַכָּה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁶², חוּץ מִן הָאֲרִיזוֹת⁶³.**

(61) תוספתא ברכות, פ"ד. (62) מפורשת בסמוך הלכה יג. (63) שאף-על-פי שמברך עליו בתחילה "בורא מיני מזונות", מברך אחריו "בורא נפשות" (ברכות לז.).

יב. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁴? שְׂאֵכֵל מִפְּנֵי ת וְלִמְעַלָּה⁶⁵; אֲבָל אֲכָל פְּחוֹת מִפְּנֵי ת, בֵּין מִן הַפֶּתַח⁶⁶, בֵּין מִשְׁאֵר אֲכָלִין⁶⁷; וְהַשּׁוֹתָה פְּחוֹת מְרִבֵּיעִית⁶⁸, בֵּין מִן הַיָּד, בֵּין מִשְׁאֵר מִשְׁקִין - מְבָרְךָ בְּתַחֲלָה בְּרַכָּה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמְיֻן⁶⁹, וְלִבְסוֹף אֵינוֹ מְבָרְךָ כְּלָל⁷⁰.**

(64) שכל שמברך לפניו, מברך לאחריו. (65) וכזית שאמר, לא קטן ולא גדול אלא בינוני (ברכות לט.). (66) ברכות מה, ע"א. (67) שם, לט, ע"א. (68) שהוא השיעור החייב עליו בשתיית משקין אסורים - כגון רביעיית יין לגזיר, וכן רביעיית דם - כמו שיעור כזית במאכלות אסורים, ופחות מרביעיית במשקין הוא כפחות מזית באוכלין (כסף-משנה). (69) שאסור ליהנות בלא ברכה (ברכות לה). והחמירו בברכה שלפניה שהיא מדברי סופרים, יותר מברכה שלאחריה, הגם שהיא מן התורה. שמה ימלך בדעתו ויאכל כשיעור, ונמצא שהיה צריך לברך ואין בידו לתקן, ובברכה לאחריה אין לחוש לכך כמובן (כסף-משנה). (70) אפילו בורא נפשות רבות ('טור' אור"ח ס' רי').

יג. **וְזוֹ הִיא בְּרַכָּה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁷¹: בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הַעוֹלָם, עַל הַמַּחֲיָה וְעַל הַכִּפְלָה⁷² וְעַל אֲרֵץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲמָה⁷³ שְׂרָצִית וְשֶׁנִּחַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ⁷⁴ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁפַּן כְּבוֹדְךָ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ, וְנִבְרַכְךָ עָלֶיךָ בְּקִדְשָׁה וּבִטְהָרָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֲרֵץ וְעַל הַמַּחֲיָה⁷⁵. וּבִשְׁבֹתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים אֲוֹמַר בְּבְרַכָּה זֶה בְּכִלְלָהּ מֵעֵין קִדְשַׁת הַיּוֹם⁷⁶, בְּדִרְךָ שֶׁמְזַכֵּיר בְּבְרַפְת הַמְזוֹן⁷⁷.**

(71) ברכות, שהיא כוללת את תמצית שלש ברכות הראשונות שבברכת המזון. (72) כנגד "ברכת הזון". (73) כנגד "ברכת הארץ". (74) כנגד ברכת "בונה ירושלים". (75) ברכות מד, ע"א בשינויים קלים, וברי"ף

והכל מכוון בין לבישול בין ללישה במרק. וסיים שם, שזהו הנוסח האמיתי, והחשוב למצוא פירוש לפי הנוסח האחר, אין זה אלא חריפות יתירה. וראה ברדב"ז הנ"ל שגם הוא סובר, שיש כאן טעות סופר, ומציע תיקון אחר.

ט. **עֶסֶה שְׁנֹאֲפִית בְּקִרְקַע, כְּמוֹ שֶׁהָעֲרֵבִים שׁוֹכְנֵי הַמְדְּבָרוֹת אוֹפִים - הוֹאִיל וְאֵין עָלֶיךָ צוֹרַת פֶּת, מְבָרְךָ עָלֶיךָ בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מִיְּמֵי מְזוֹנוֹת"⁴⁷. וְאִם קָבַע מְזוֹנוֹ עָלֶיךָ - מְבָרְךָ "הַמּוֹצֵיא"⁴⁸. וְכֵן עֶסֶה שְׁלֹשָׁה בְּדָבָשׁ אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּחֶלֶב, אוֹ שְׁעָרַב בֵּה מִיְּמֵי תְּבִלִין⁴⁹ וְאֶפְאָה, וְהִיא הַנְּקָרָאת פֶּת הַבָּאָה בְּכִסְיוֹן⁵⁰ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פֶּת, מְבָרְךָ עָלֶיךָ "בּוֹרָא מִיְּמֵי מְזוֹנוֹת"⁵¹. וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלֶיךָ - מְבָרְךָ "הַמּוֹצֵיא"⁵².**

(47) ברכות לח, ע"א. "כובא דארעא" - בורא מיני מזונות, ומפרש רב האי גאון (הובא ברשב"א שם) שזוהי פת הנאפית בקרקע. (48) שם. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו, ה"ו) כותב רבינו, שיוצאים במצה זו, ידי חובת מצה בפסח, ובוודאי כשקבע עליה מזון נתכוין, וסמך על מה שפירש כאן ('מעשה רוקח'). (49) מיני מרקחים הנותנים טעם. (50) ברכות מא, ע"ב וברש"י שם. ורבינו חננאל (הובא ב'הערוך') מפרש: כסנין - פת עשויה כמין כיסים מלאים סוכר ושקדים ואגוזים... שעושים אותה כמין כעכים ולועסים אותה בכתי משתאות. ונקודים ובקבוק דבש (מלכיסא יד, ג) מתרגם ונותן: כסנין וזלוע דבש. (51) ברכות מב, ע"א. שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתם עליה, ואפילו נתן בעיסה מים הרבה, כל שהדבש והשמץ נתנו בה טעמם, מברכים עליה: "בורא מיני מזונות" (כסף-משנה בדעת רבינו). (52) וגם צריך ליטול ידיים לפני אכילתה ('אור"ח סי' קנח, ס"א. וראה לקמן פ"ו, ה"א).

י. **אֲרִז שֶׁבְּשָׁלוֹ אוֹ שֶׁעֲשָׂה מִמֶּנּוּ פֶּת⁵³ - בְּתַחֲלָה מְבָרְךָ עָלָיו "בּוֹרָא מִיְּמֵי מְזוֹנוֹת"⁵⁴, וְלִבְסוֹף "בּוֹרָא נְפֻשׁוֹת"⁵⁵; וּבְלִבְדֹ שְׁלֵא יְהֵא מְעָרַב עִם דְּבַר אַחֵר, אֲלֵא אֲרִז לְבַד⁵⁶. אֲבָל פֶּת דְּחִין⁵⁷, אוֹ פֶּת שֶׁל שְׁאָר מִיְּמֵי קְטָנִית⁵⁸ - בְּתַחֲלָה מְבָרְךָ "שֶׁהַכֹּל"⁵⁹, וְלִבְסוֹף "בּוֹרָא נְפֻשׁוֹת רַבּוֹת"⁶⁰.**

(53) שטחנו ואפאו. (54) ברכות לז, ע"ב. והטעם, כי הוא מזין וסועד הלב ('טור' אור"ח סי' רח). (55) ברכות, שם: "לבסוף ולא כלום". וקיימא-לן שכל "לבסוף ולא כלום" מברך בורא נפשות רבות (רי"ף, ע"פ דברי רב אשי שם, מד). (56) לא כחמשת המינים המעורבים בתבשיל אחר שמברכים עליו "מיני מזונות" (לעיל ה"ד) כי אין האורז מזין כל-כך שיהא חשוב אפילו בתערובת (ברכות לז.). (57) הירזע בלע"ז, ורבינו בפירושו המשנה (שביעיית פ"ב, מ"ז) מפרש מ"ל בלע"ז. וזכר ביחזקאל (ד, ט). (58) זרעוני ירק שפריו עגול ומונח בתרמיל (הערבסין בלע"ז). (59) רי"ף לברכות פ"ו, ממשמעות דברי התלמוד (שם, לז). שבכל מקום רגילים אורז ודוחן להיות נזכרים כאחד, וכאן אומרת הברייתא "על אורז מברך בורא מיני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במזיד וכשנוכח לא חזר ובירך בדרך כבית הלל (אגב, מכאן ראייה שאפילו במזיד אם בירך במקומו בדרך - יצא לפי בית הלל, וזה מקור לפסק רבינו לעיל) וקרהו אסון, הרי שיש לחוש לדברי בית שמאי לברך במקום שאכל. וכן השיבו (שם) בית שמאי לבית הלל: "לדבריכם, מי ששכח ארנק בראש הכירה (מגדל גבוה) לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן".

ב. מי שנסתפק לו אם בירך "המוציא" או לא בירך "המוציא", אינו חוזר ומברך, מפני שאינו מן התורה¹¹. שכתב לברך "המוציא" - אם נזכר עד שלא גמר סעודתו, חוזר ומברך¹²; ואם נזכר לאחר שגמר - אינו חוזר ומברך¹³.

11) אלא מדברי סופרים כלעיל פרק א, הלכה ב, וספק ברכות מדבריהם - אינו חוזר (ברכות דף כא עמוד א).
12) ברכת המוציא לפני שיגמור סעודתו (שם, דף נא עמוד א) כי "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שהיא ריחו נודף?" כלומר: וכי מפני שאכל בלא ברכה, יוסיף ויאכל בלי ברכה? (13) (שם).

ג. היה אוכל בבית זה, ופסק סעודתו¹⁴ והלך לבית אחר; או שהיה אוכל, וקראוהו חברו לזכור עמו, ויצא לו לפתח ביתו¹⁵ וחזר - הואיל ושנה מקומו, צריך לברך¹⁶ למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך בתחלה "המוציא", ואחר-כך יגמר סעודתו¹⁷.

14) ועדיין לא גמרה. (15) אף על פי שלא הלך לבית אחר. (16) ברכת המזון. (17) (פסחים דף קא עמוד ב ותוספתא ברכות פרק ד) שכל המשנה את מקומו הרי פסק אכילתו, והרי זה כגמרה וחייב לברך אחריה ברכה אחרונה. וממילא חייב לברך בתחילה המוציא, שאין הברכה של הסעודה הקודמת עולה לו לסעודה זו, שהיא סעודה חדשה לגמרי.

ד. חברים שהיו יושבים לאכל, ויצאו לקראת חתן או לקראת פלה¹⁸: אם הניחו שם זקן או חולה - חוזרין למקומן וגומרין סעודתן, ואינן צריכין לברך שניה¹⁹; ואם לא הניחו שם אדם - פשהו יוציאין, צריכין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין, צריכין ברכה לכתחלה²⁰.

18) לקבל את פניהם. (19) לא למפרע על מה שאכלו, ולא בתחילה על מה שיאכלו, שהואיל ונשאר מקצתם לא בטלה קביעותם הקודמת והרי הם באמצע סעודתם, והוא הדין אם הניחו שם צעיר או בריא שאין קביעותם בטילה, אלא שכן דרך העולם שרק הזקן והחולה נשארים במקומם מחמת תשות כוחם (כסף משנה). (20) (פסחים דף קא עמוד ב) ואם לא בירכו למפרע כשיצאו, צריכים לברך למפרע כשיחזרו, כמבואר בסמוך.

ה. וכן אם היו מסבין בשתיה או לאכל פרות²¹. שכל המשנה מקומו²², הרי פסק אכילתו, ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך שניה

(שם). וראה לקמן פ"ח, ה"ד. (76) ירושלמי (ברכות פ"ו, ה"א) שסמוך לחתימתה, אומר: "ורצה והחליצנו ביום השבת הזה", וביום טוב אומר: "ושמחנו ביום (פלוני) הזה". ובחנוכה ובפורים (שהם מדברי סופרים בלבד) אינו צריך לכלול מעין המאורע (הגהות מיימוניות). (77) לעיל פ"ב, ה"ה.

~ יום שלישי ז' מנחם-אב ~

פרק רביעי

1) שצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל; חברים שאכלו ויצאו באמצע סעודתם לקראת חתן וכלה מה דינם לעניין ברכה; דין המברך על אוכל ונפל מידי ונשרף; דברים הבאים בתוך הסעודה מה דין ברכתם.

א. כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת מעין שלש², צריך לברך אותה במקום שאכל. אבל כשהוא מהלך - יושב במקום שפסק ויברך. אבל כשהוא עומד - יושב⁴ במקומו ויברך⁵. שכתב לברך ברכת המזון, ונזכר קדם שיתעפל המזון שבמעיו - מברך במקום שנוזפר⁶. ואם היה מזיד - חוזר למקומו ומברך⁷. ואם בירך במקום שנוזפר⁸ - יצא ידי חובתו. וכן אם בירך כשהוא עומד או כשהוא מהלך - יצא ידי חובתו. ולכתחלה לא יברך ברכת המזון ולא ברכה שמעין שלש, אלא כשהוא יושב ובמקום¹⁰ שאכל.

2) שמברכים אחרי שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל המנויים בפסוק (דברים פרק ח, פסוק ח) חוץ מהפת שמברכים אחריה ברכת המזון, ראה לקמן פרק ת, הלכות א, יד. (3) שטרם שעומד ללכת יברך במקומו (פסחים דף קא עמוד ב וכפירוש הרשב"ם). (4) כדי שיברך ככוונה. (5) (ברכות דף נא עמוד ב) ובתוספות שם כתבו רמז לזה: ואכלת ושבעת וברכת - שב - עת וברכת. (6) ואינו מחוייב לחזור למקום אכילתו. (7) קנסוהו חכמים על שלא בירך במקומו (שם, דף נג עמוד ב). ואם הוא רחוק ממקומו שעד שיחזור שם יתעכל בינתיים המזון שבמעיו, מוטב שיברך בריחוק מקום (מגן אברהם אורח חיים סימן קפד). (8) הלשון דחוקה במקצת, שאם מזיד הוא אין לומר בו "נוכר" שזה שייך רק בשכח, וראה רדב"ז חלק ב, בלשונות הרמב"ם סימן קה. ואפשר שרבינו מדבר במי שיצא במזיד ממקום שאכל על מנת לברך במקום אחר ובינתיים שכח, ושוב נזכר שעוד לא בירך. ומעניין שבטור סימן קפד כתוב: בירך במקום השני. (9) שאין כל הדברים הללו אמורים אלא לכתחילה משום הידור מצוה וכמבואר בסמוך. (10) נתכוון רבינו להדגיש שאף על פי שהלכה היא כבית הלל שאם שכח, מברך במקום שנוכח (ברכות דף נג עמוד ב) בכל זאת ישתדל לחזור ולברך אפילו כששכח, משום מעשה שהיה המסופר (שם): "שני תלמידים היו, אחד שכח לברך במקומו ונזכר וחזר כדברי בית שמאי (המחייבים לחזור ולברך) ומצא ארנק של זהב. ואחד לא בירך במקומו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאִינִים רְשָׁאִים, צְרִיכִים לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ תְּחִלָּה³⁸ "בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן" וְאַחֲרֵיכֶן לְשִׁתּוֹ. אָכַל אִם אָמְרוּ: בּוֹאוּ וּנְבַדִּיל³⁹! - אֵין צְרִיכִין לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ⁴⁰.

33 בסוף אכילתם. 34 יום השבת. 35 ואין צורך לומר לאכול. 36 ברכת המזון, שמאחר שקיבלו עליהם לברך ברכת המזון הרי הם כאילו התחילו בברכה, ואסור להפסיק בה כלל (פסחים דף קג עמוד ב). 37 כי אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש, כמבואר (שם דף ק עמוד א וראה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה ה). ואפילו לא אמרו: בוא ונקדש קידוש היום, נאסרו באכילה ושתיה אם כבר החשיך היום ונכנסה השבת, וכאן ידובר כשעדיין לא החשיך היום והם רוצים לקבל עליהם השבת מבעוד יום, ולפיכך אמירתם: "בואו ונקדש" קובעת לאסורם באכילה ושתיה עד שיקדשו (כסף משנה, והשווה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה י"א). 38 כי באמירתם גילו דעתם שגמרו סעודתם, ואין הברכה הקודמת פוטרם, כמבואר לעיל הלכה ז. 39 הבדלה במוצאי שבת. 40 (פסחים דף קה עמוד א) "אין יציאת השבת קובעת להבדלה", שאם התחילו סעודתם מבעוד יום אינם צריכים להפסיק אכילתם במוצאי שבת, אלא יגמרוה ואחר כך יבדילו, ולפיכך, אפילו אמרו: "בואו ונבדיל" אין זה חשוב הפסק לחייבם לחזור ולברך (בית יוסף אורח חיים סימן רצט).

ט. הֵיוּ מְסַבִּין לְשִׁתּוֹת יַיִן, וְכָא לְהֵם מִיֵּן יַיִן אַחֲרֵי, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹתִין אֲדָם וְהִבְיָאוּ שְׁחֹזֵר, אוּ יִשֶּׁן וְהִבְיָאוּ חֲדָשׁ - אֵינֶן צְרִיכִין לְבָרֵךְ בְּרִפְתַּי הַיַּיִן פְּעַם שְׁנִיָּה; אָכַל מְבָרְכִין: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב⁴¹.

41 הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי (ברכות דף נט עמוד ב; ירושלמי שם, פרק ו, הלכה ח, ודווקא כשאחרים מסובים עימו, אבל כששותה יחידי אינו מברך ברכה זו, ולפיכך הדגיש רבינו לומר: "היו מסובים לשתות"). ואפילו כשהמין השני אינו משובח כראשון מברך הטוב והמטיב כי על ריבוי היינות הוא מברך, לא על המשובח שבהם. והטעם שקבעו ברכה זו דווקא על היין ולא על הפת? מפני שהיין סועד ומשמח, והפת אינה אלא סועדת (תוספות ברכות דף נט עמוד ב).

י. אֵין מְבָרְכִין עַל אָכַל מִן פֶּל הָאֶכְלִין וְלֹא עַל מִשְׁקָה מִן פֶּל הַמְּשֻׁקֵּין, עַד שְׁיִבּוֹא לְפָנָיו. וְאִם בָּרַךְ, וְאַחֲרֵיכֶן הִבְיָאוּ לְפָנָיו - צְרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ⁴². נִטַּל אָכַל וּבָרַךְ עָלָיו, וְנִפְּל מִיָּדוֹ וְנִשְׁרַף⁴³, אוּ שִׁטְפוּ נֶהָר - נוֹטַל אַחֲרֵי וְחֹזֵר וּמְבָרֵךְ עָלָיו, אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְאוֹתוֹ הַמִּיָּן⁴⁴; וְצְרִיף לוֹמַר: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלַכּוֹתָו לְעוֹלָם וָעֶד" עַל בְּרַכָּה רְאשׁוֹנָה, כְּדִי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא שֵׁם שְׁמַיִם לְבִטְלָה⁴⁵. עוֹמֵד אֲדָם עַל אֲמַת⁴⁶ הַמַּיִם, וּמְבָרֵךְ וְשׁוֹתָהּ, אַף-עַל-פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהָיוּ לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַבְּרַכָּה אֵינָם הַמַּיִם שֶׁשָּׁתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁלְּכֹף נִתְּפַן תְּחִלָּה⁴⁷.

לְבִתְחִלָּה עַל מַה שֶׁהוּא צְרִיף לְאָכַל. וְהַמְּשֻׁנָה מְקוּמוֹ מִפְּנֵי לְפָנָה בְּבֵית אֶחָד, אֵינּוּ צְרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ²³. אָכַל בְּמִזְרְחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה²⁴, וְכָא לְאָכַל בְּמַעְרָבָה - צְרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ²⁵.

21 אף על פי שאין מסיבתם קבועה כל כך כמו מסיבת אכילת פת, בכל זאת אם נשאר אחד מהם לא בטלה קביעותם ואינם צריכים לברך בשנייה (מגן אברהם אורח חיים סימן קעח). 22 זה חוזר על כל מה ששנוי בהלכות ד-ה. 23 (פסחים דף קא עמוד ב) שאין זה שינוי מקום, ואין כאן הפסק סעודה. 24 עץ התאנה. 25 (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה ח) וכגון שלא היה בדעתו מתחילה לאכול במערבה. ומכיוון שעץ התאנה מפסיק בין העומד במזרחה - למערבה, הרי זה חשוב כשינוי מבית לבית, אבל מפינה לפינה הואיל ורואה בפינה השנייה את מקומו הראשון וגם כתלי הבית מקיפים את שתייהן, הרי הן חשובות כמקום אחד (כסף משנה).

ו. בָּרַךְ עַל הַפֶּת - פֶּטַר אֶת הַפְּרָפֶרֶת שְׁאוּכְלִין בְּהֵן הַפֶּת, מִמִּינֵי הַתְּבַשְׁלִיל וּפְרוֹת²⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אָכַל אִם בָּרַךְ עַל הַפְּרָפֶרֶת, לֹא פֶטַר אֶת הַפֶּת²⁷. בָּרַךְ עַל מַעֲשֵׂה קִדְרָה²⁸ - פֶּטַר אֶת הַתְּבַשְׁלִיל²⁹. בָּרַךְ עַל הַתְּבַשְׁלִיל, לֹא פֶטַר אֶת מַעֲשֵׂה קִדְרָה³⁰.

26 המלפתים בהם את הפת. 27 שאין ברכת הפרפראות - שאינן מזינות ומשביעות - חשובה לפטור את הפת המזינה ומשביעה (ברכות דף מב עמוד א). 28 כגון הריפות וגרש כרמל וכל מיני דגן שנתבשלו בקדירה כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ד, וברכתם: "בורא מיני מזונות". 29 שאינו ממיני דגן, ואינו מזין כמעשה קדירה. 30 מאחר שאינו מזין אין ברכתו חשובה לפטור מעשה קדירה המזין (שם). ובירושלמי (ברכות פרק ו הלכה ה) אמרו: "הכול מודים שאין ברכת הפרפרות פוטר את מעשה קדירה".

ז. גָּמַר בְּלִבּוֹ מִלְאָכַל אוּ מִלְשִׁתוֹת, וְאַחֲרֵיכֶן נִמְלָךְ לְאָכַל אוּ לְשִׁתּוֹת - אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא שָׁנָה מְקוּמוֹ, חֹזֵר וּמְבָרֵךְ³¹. וְאִם לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ, אֶלְא דַּעַתּוֹ לְחֹזֵר לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת - אֶפְּלוּ פֶסֶק כֹּל הַיּוֹם פְּלוּ, אֵינּוּ צְרִיף לְבָרֵךְ שְׁנִית³².

31 ברכה שלפניה, שמאחר שהסיח דעתו מלאכול עוד, כבר נסתלקה הברכה הראשונה שבאכילתו הקודמת וחייב לברך על אכילתו מחדש (ברכות דף מב עמוד א; פסחים דף קג עמוד ב). אבל אינו חייב לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל, כי אין היסח הדעת חשוב כגמר סעודה לחייבו ברכה למפרע (טור אורח חיים סימן קעט). 32 ובלבד שלא יצא בינתיים למקום אחר כמבואר לעיל הלכה ג.

ח. הָיוּ שׁוֹתֵינִי³³, וְאָמְרוּ: בּוֹאוּ וּנְבַרֵךְ בְּרַכַּת הַמְּזוֹן! אוּ: בּוֹאוּ וּנְקַדֵּשׁ קִדּוּשׁ הַיּוֹם³⁴! - נֶאָסַר עָלֵיהֶם לְשִׁתּוֹת³⁵ עַד שְׁיִבְרְכּוּ³⁶ אוּ יְקַדְּשׁוּ³⁷. וְאִם רָצוּ לְחֹזֵר וּלְשִׁתּוֹת קִדְּם שְׁיִבְרְכוּ אוּ יְקַדְּשׁוּ - אַף-עַל-פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א שהיו שותים אחרי הקזה לרפואה. ובית המרחץ - מרומז בנדרים דף לח עמוד ב ובנוסח התלמוד שלפנינו (ברכות דף מב עמוד ב) הסיפור: "הקזה ובית המרחץ, שאדם קובע סעודתו אחריהם על היין", והיא הוספת הגאונים (רא"ש). (57) לפני התחלת הסעודה, מנהגם היה לשתות יין לפני האכילה משום תיאבון (ברכות דף מג עמוד א). (58) (שם, דף מב עמוד ב) הואיל וידע שישתה יין לאחר הסעודה - דעתו עליו מתחילה בשעת ברכה. (59) שהואיל ואין קביעותו בכך לא הייתה עליו דעתו מתחילה (שם). ויין שבתוך הסעודה מברך עליו "בורא פרי הגפן" ואין ברכת הפת פוטרתו, מפני שחשוב הוא, שהרי גורם ברכה לעצמו (שם עמוד ב) כלומר: בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף על פי שלא היו צריכים לשתותו, כגון: "קידוש" ו"ברכת אירוסין" (רש"י שם). אולם ברכת היין שלפני המזון פוטרתו וכן יין של קידוש פוטרו (אורח חיים סימן קעד סעיף ג). (60) ואין האחד מוציא את כולם. (61) שאין לב המסובים אל המברך אלא לבלוע (ברכות דף מג עמוד א). (62) שהראשון בא רק לשרות המזון שבמעיו ואינו חשוב לפטור את השני (שם דף מב עמוד ב).

~ יום רביעי ח' מנחם-אב ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) מי החייב בכרכת הזימון; ברכת הסועד בבית חתנים וכן סעודה שעושים אותה אחר הנישואין מחמת הנישואין.

א. נְשִׁים וְעֶבְרִים חֲכִיבִין בְּכִרְתַּת הַמְּזוּזָה. וְסִפֵּק יֵשׁ בְּדָבָר אִם הֵן חֲכִיבִין מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שְׂאִין קְבוּעַ לָהּ זְמַן,³ או אֵינָם חֲכִיבִין מִן הַתּוֹרָה. לְפִיכֵן אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוֹלִים יְדֵי חוֹבְתָן.⁴ אֲבָל הַקְּטָנִים חֲכִיבִין בְּכִרְתַּת הַמְּזוּזָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים,⁵ כְּדֵי לְחַנְּקָן בְּמַצּוֹת.

(2) ברכות כ, ע"ב. (3) שאחרי כל אכילה בין ביום ובין בלילה מצוה לברך, וכל מצוה שאין לה זמן קבוע - נשים חייבות (קידושין כט). (4) מפני שנאמר בה: על הארץ הטובה אשר נתן לך (דברים ח, י) והארץ לא ניתנה לבנות להתחלק (ברכות שם וברש"י). (5) שכבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"א), שהמברך החייב רק מדברי סופרים - אינו מוציא את החייב מן התורה. (6) כלומר: זה ודאי שאין הקטנים חייבים לברך אלא מדברי סופרים בלבד.

ב. שְׁלֹשָׁה שְׂאֵכְלוּ פֶת פְּאָחַד, חֲכִיבִין לְכִרְתַּת בְּרִית הַזְּמַן⁷ קִדְּם בְּרִית הַמְּזוּזָה. וְאֵיזִיזוּ הִיא בְּרִית הַזְּמַן? אִם הִיוּ הָאוֹכְלִים מְשַׁלְּשָׁה עַד עֲשָׂרָה - מְבָרֵךְ אֶחָד מֵהֶם וְאוֹמֵר: נְכַרְךָ⁸ שְׂאֵכְלָנוּ מְשָׁלוּ! וְהַפֵּל עוֹנֵין: כְּרֹךְ שְׂאֵכְלָנוּ מְשָׁלוּ וְכַטּוּבֵי חֲיִינוּ;⁹ וְהוּא חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: כְּרֹךְ שְׂאֵכְלָנוּ מְשָׁלוּ וְכַטּוּבֵי חֲיִינוּ.¹⁰

(7) שאחד מהם מזמין את חבריו לברך עמו כאחד בלשון רבים, כמבואר בסמוך. וחז"ל (ברכות מה). סמכוה על הפסוק: גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו (תהלים לד, ג),

(42) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (43) או נאבד, ראה אורח חיים סימן רנ. (44) (ירושלמי שם), כי כשבירך לא הייתה דעתו אלא על זה שבירך. (45) (שם) "שהרי הכתוב מצווה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כח, נח) ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה ימהר מייד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא ייזכר לבטלה" (לשון רבינו הלכות שבועות פרק יב, הלכה יא). ואם אמר ברוך אתה ה' ועוד לא אמר "אלוקינו" יסיים: "למדני חוקך" (תהילים פרק קיט, פסוק יב) שנראה כקורא פסוק, ואין כאן מוציא שם-שמים לבטלה (הגהות מיימוניות). (46) תעלה, שמימיה שוטפים. (47) למים שיבואו בסוף ברכתו (ירושלמי שם).

יא. דְּבָרִים הַבְּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְהֵן מִחֲמַת הַסְּעוּדָה,⁴⁸ אֵינָן צְרִיכִין בְּרִכָּה לְפָנֵיהֶם⁴⁹ וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם; אֲלֹא בְּרִית "הַמוֹצִיא" שֶׁבְּתַחֲלָה וּבְרִית הַמְּזוּזָה שֶׁבְּסוֹף פּוֹטֵרֵת הַפֵּל, שֶׁהַפֵּל טָפַל לְסְעוּדָה⁵⁰. וְדְבָרִים שְׂאִינָן מִחֲמַת הַסְּעוּדָה⁵¹, שְׂבָאוּ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, טְעוּנִין בְּרִכָּה לְפָנֵיהֶם⁵² וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם⁵³. וְדְבָרִים הַבְּאִים לְאַחַר הַסְּעוּדָה⁵⁴ - בֵּין מִחֲמַת הַסְּעוּדָה, בֵּין שְׁלֹא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרִכָּה לְפָנֵיהֶם וְלְאַחֲרֵיהֶם⁵⁵.

(48) כגון, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הפת. (49) אפילו אם אכלם בלא פת. (50) לאכילת הפת. (51) כגון תאנים וענבים שאין רגילים ללפת בהם את הפת ואינם באים להשביע אלא לעכל את המאכל. (52) כיוון שאין הם מעיקר הסעודה אין ברכת הפת פוטרתם. (53) שברכת המזון פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה. (54) כלומר: כל אלה הדברים אם הובאו אחרי שמשכו את ידיהם מן הפת, כי היה מנהגם לאחר גמר סעודתם לקבוע עצמם לאכילת פירות וכל מיני פרפראות. (55) שאין ברכות "המוציא" וה"מזון" פוטרות אלא דברים הנאכלים בתוך עיקר הסעודה (ברכות דף מא עמוד ב וכפירוש התוספות שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואין הדין האחרון נוהג בימינו, כי אין אנו מושכים את ידינו מן הפת עד ברכת המזון (תוספות שם ואורח חיים סימן קעז סעיף ב).

יב. בְּשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים, וּבְסְעוּדַת הַקְּזָת הַדָּם, וּבְשַׁעֲרָה שְׂעִיזָה מִן הַמְּרַחֵץ, וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, שְׂאֵדָם קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עַל הַיַּיִן⁵⁶ - אִם בְּרַךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלְּפָנֵי הַמְּזוּזָה⁵⁷, פֹּטֵר אֶת הַיַּיִן שֶׁשָּׂתָה לְאַחַר הַמְּזוּזָה, קִדְּם שְׂיִכְרָה בְּרִית הַמְּזוּזָה⁵⁸; אֲבָל בְּשִׂאֵר הַיָּמִים, צְרִיךְ לְחַזֵּר וּלְכַרְךָ בְּתַחֲלָה עַל הַיַּיִן שֶׁל אַחַר הַמְּזוּזָה⁵⁹. כֹּא לָהֵן יַיִן בְּתוֹךְ הַמְּזוּזָה - כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ⁶⁰, שְׂאִין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנוּי שְׂעִינֵנו אָמֵן⁶¹; וְאֵינוּ פּוֹטֵר אֶת הַיַּיִן שֶׁלְאַחַר הַמְּזוּזָה⁶².

(56) שאחרי סעודתם לפני ברכת המזון קובעים את עצמם לשתית יין, והקזה - מפורש במסכת שבת דף קכט עמוד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גדלו - הרי שנים, אתי - הרי שלשה. שבזמן ששלשתם מברכים את ה' כאחד, יש בזה משום הידור ורוממות שמו. מעין זה בפירוש המשנה לרבינו (ברכות ז, ב.) ושנינו בברייתא (שם, מח:): "וברכת... את ה' אלהיך - זו ברכת הזימון". ולדעת ה'קריית ספר' הדברים מכוונים לזימון בעשרה שהוא בשם, וזימון בשלשה, ודאי אינו אלא מדברי סופרים. (8) ומדרך המוסר, לכל מי שיברך, שיטול רשות מן הגדולים המסובים עמו, ואומר ברשות רבותי נברך וכו' ('כל בו'). (9) ברכות נ, ע"א. ובמדרש בראשית רבה (פ' מג) אמרו: "היה אברהם אבינו מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושתיים היה אומר להם: ברכו! והם אומרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו". (וראה מסכת סוטה י:). (10) ברכות מו, ע"ב: "להיכן הוא חוזר? למקום שפסק" וכפירוש ה'תוספות' שם.

ג. וְאַחֲרָיָהּ אָמַר: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הֵן אֶת הָעוֹלָם כָּלּוּ בְטוֹבוֹ", עַד שֶׁגִּוַמְרָא אָרְבַּע בְּרֻכּוֹת¹¹, וְהֵן עוֹנִין אֲמֵן אַחַר כָּל בְּרֻכָּה וּבְרֻכָּה¹².

ו. הַכֹּל חֲזָבִין בְּבִרְכַת הַזִּמּוֹן, כְּדָרְךָ שֶׁחֲזָבִין בְּבִרְכַת הַמְּזוּן. אֶפְלוּ כִּהְנִים שֶׁאֶכְלוּ קֶדְשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים¹⁹ בְּעֶזְרָה²⁰; וְכֵן כִּהְנִים וְיִשְׂרָאֵלִים שֶׁאֶכְלוּ כְּאַחַד, וְאֶכְלוּ הַכֹּהֲנִים תְּרוּמָה וְיִשְׂרָאֵל חֲלִין²¹ - חֲזָבִין בְּזִמּוֹן²², כְּחִיבֵן בְּבִרְכַת הַמְּזוּן²³.

19) כגון שירי מנחות שהן קדשי קדשים. (20) חצר המקדש שהיא מקום אכילתם, אע"פ שיש מצוה באכילתם, ככתוב (שמות כט, ג): "ואכלו אותם אשר כופר בהם - הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והיה מקום לומר, שאין זה בכלל "ואכלת" שמשמעה אכילת רשות, בכל זאת "ושבעת" כתוב, כל שהוא שבע (ערכין ד.). ויש מפרשים: הואיל ואסור לשבת בעזרה (יומא כה.) והכהנים אוכלים קדשיהם בעמידה, הייתי אומר שאין כאן קביעות באכילתם ולא נתחייבו בזימון הנהוג רק באכילה בחבורה, משמיענו שאין הישיבה מעכבת (אדר"ת, וראה ב'תוספות' לזבחים טז. ובמשנה-למלך הלכות מעשה הקרבנות פ"י, ה"ג). (21) אע"פ שאין ישראל יכול לאכול בתרומתו של הכהן, כי זר אסור בתרומה. (22) הואיל והכהן יכול לאכול גם מן החולין שביד ישראל, הרי הוא מצטרף עמו לברכת הזימון (ערכין ד.). חולין - תבואה שהורמו ממנה הפרשותיה כדין. ומכאן יש ללמוד, שאם כהן וישראלים אוכלים כאחד, הכהן אוכל תרומה, והישראלים אוכלים פת של גויים, והכהן נזהר מלאכול פת של גויים - שאינם מצטרפים לזימון, הואיל ואין האחד יכול לאכול משל חבירו ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצו, ס"ג). (23) ובכת"י התימנים, הנוסח: "נשים ועבדים וקטנים, חייבים בזימון כחייבן בברכת המזון".

11) המנויות לעיל פ"ב, ה"א. (12) שכל העונה אמן אחר המברך, הרי זה כמברך (לעיל פ"א, ה"א). והוא-הדין אם לא ענו אמן, אלא ששמעו כל הברכות - יצאו ידי חובתם. אלא שהעונה אמן שכרו גדול יותר (כסף-משנה).

ד. הֵיוּ הָאוֹכְלִין מַעֲשֶׂרָה וְלִמְעָלָה - מְזַמְּנִין בְּשֵׁם¹³. מִיֵּצֵד? הַמְּבָרֵךְ אָמַר: נְבָרֵךְ לְאַלְהֵינוּ¹⁴ שֶׁאֶכְלוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵן עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֶכְלוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חִינּוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאָמַר: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֶכְלוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חִינּוּ, וּמִתְחִיל בְּרֻכַת הַמְּזוּן¹⁵.

13) ברכות מט, ע"ב. (14) ובשו"ע או"ח סימן קצב, כתוב: אין לומר לאלהינו בלמ"ד, אלא "אלהינו", כי לא מצינו למ"ד השימוש בברכה, וכן כתוב (תהלים ס', ה): ברכו עמים אלהינו. ורבינו נמשך אחרי לשון המשנה (ברכות פ"ז, ג) שכך היתה הגירסא לפניו, כדבריו בפירוש המשנה שם. (15) וסדר ברכת המזון, נמצא לקמן בנוסח "תפילות כל השנה" לרבינו.

ה. הַסּוֹעֵד בְּבֵית חֲתָנִים - מְשִׁיתְחִילוֹ לְהַתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי סְעוּדַת נִשׁוּאִין וְלְהִכְנִיחָהּ, עַד שְׁלִישִׁים יוֹם אַחַר הַנִּשׁוּאִין, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֶכְלוּ¹⁶ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִים: בְּרוּךְ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֶכְלוּ מִשְׁלוֹ וְכוּ'. וְאִם הָיוּ עֹשְׂרָה, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ לְאַלְהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֶכְלוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה וְכוּ'. וְכֵן סְעוּדָה שְׁעוֹשִׁין אוֹתָהּ אַחַר הַנִּשׁוּאִין, מְחַמַּת הַנִּשׁוּאִין, עַד שְׁנַיִם-עָשָׂר חֲדָשִׁים¹⁷, מְבָרֵךְ "שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ"¹⁸.

ז. נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקֹטְנִים אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶן²⁴, אֲבָל מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. וְלֹא תֵּהָא חֲבוּרָה שֶׁל נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקֹטְנִים, מְפָנִי הַפְּרִיצוֹת²⁵; אֲבָל נָשִׁים מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן²⁶ אוֹ עַבְדִּים לְעַצְמָן²⁷; וּבִלְבַד שְׁלֹא יִזְמְנוּ בְּשֵׁם²⁸. אֲנִדְרוּגִינּוּס²⁹ מְזַמֵּן לְמִינוֹ, וְאֵינוֹ מְזַמֵּן, לֹא לְנָשִׁים וְלֹא לְאֲנָשִׁים, מְפָנִי שֶׁהוּא סִפְקָן³⁰. וְהַטְּמֵטוּם³¹ אֵינוֹ מְזַמֵּן כָּלֵל³². קֶטֶן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, מְזַמְּנִין עֲלָיו, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כָּבֵן שְׁבַע אוֹ כָּבֵן שְׁמוֹנֶה³³; וּמְצַטְרֵף, בֵּין לְמִנְיָן שְׁלֹשָׁה, בֵּין

16) שם. (17) שם. (18) שם. (19) שם. (20) שם. (21) שם. (22) שם. (23) שם. (24) שם. (25) שם. (26) שם. (27) שם. (28) שם. (29) שם. (30) שם. (31) שם. (32) שם. (33) שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ה'גהות מיימוניות'). (43) שם. אמנם הרשות בידו למחול על כבודו וליתן לאחרים לברך, כמבואר שם. וכן מצוה להקדים כהן תלמיד חכם, שנאמר: וקדשתו (ויקרא כא, ח) - "לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון" (גיטין נט:). וכן נפסק להלכה (שו"ע אורח חיים סי' רא').

י. **שְׁלֹשָׁה שְׂאֵכְלוּ כְּאַחַד, אֵינָן רִשְׁאִין לְחַלֵּק⁴⁴, וְכֵן אַרְבָּעָה וְכֵן חֲמִשָּׁה⁴⁵. וְשִׁשָּׁה - יֵשׁ לָהֶם⁴⁶ לְחַלֵּק⁴⁷, עַד עֶשְׂרִים⁴⁸. מִעֶשְׂרִים וְלַמַּעְלָה - אֵינָם רִשְׁאִין לְחַלֵּק, עַד עֶשְׂרִים; שֶׁכֵּל זֶמַן שִׁיחֲלֶקוּ, וְתִהְיֶה בְּרַפְתְּ הַזְּמַן לְכָל חֵלֶק וְחֵלֶק בְּזִמְוֹן הַכֹּל, יֵשׁ לָהֶם לְחַלֵּק⁴⁹.**

(44) לברך כל אחד בפני עצמו, שהרי נתחייבו בברכת הזימון. (45) אסור לשלשה מהם לזמן לעצמם, והשנים יברכו בלא זימון. (46) הרשות בידם אם ירצו (שו"ע אור"ח סי' קצג, סעיף א). (47) שיזמנו שלשה לעצמם, ושלשה אחרים לעצמם. (48) ולא עשרה בכלל, שהרי בעשרה נתחייבו בזימון בשם, ואיך יחלקו ויזמנו בלא הזכרת השם. (49) ברכות נ, ע"א.

יא. **שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם, שֶׁבָּאוּ מִשְׁלַשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, אֵינָן רִשְׁאִין לְחַלֵּק⁵⁰. וְאִם כָּבַד זֶמַן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם בְּחֲבוּרָה שְׁלוֹשׁ⁵¹ - רִשְׁאִין לְחַלֵּק⁵², וְאֵינָן חִיבִין בְּזִמְוֹן, שֶׁכָּבַד זֶמְנוֹ עֲלֵיהֶן⁵³. שְׁלֹשָׁה שִׁישְׁבוּ לְאֶכָל פֶּת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁכֵּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹכֵל מִשְׁלוֹ, אֵינָן רִשְׁאִין לְחַלֵּק⁵⁴.**

(50) שכבר חלה עליהם חובת זימון באכלם בחבורותיהם, ומברכים בזימון אע"פ שלא אכלו שלשתם יחד משנתחברו מחדש (ברכות נ). ומדובר כשאכלו כולם בבית אחד ושניו מקומם מפינה לפינה, כי אחרת מחוייב כל אחד מהם לחזור ולברך במקום שאכל. ראה לעיל פ"ד, ה"ה. וכך ביאר מרן ה'בית יוסף' (אור"ח סי' קצג). (51) לא זימן ממש, אלא נצטרף לזימון, כגון שיצא לשוק והשנים הנשארים קראו לו וזימנו עליו. ראה בסמוך ה"ג. (52) אפילו אכלו שלשתם אחרי שנתחברו, הואיל ולא נועדו יחד בתחילת סעודתם (ראב"ד, וכן בפירוש 'תלמידי רבינו יונה' ברכות פ"ז). (53) 'ופרחה מהם חובת זימון' (ברכות נ:). (54) כי אין הפת מצרפתם, אלא קביעתם לאכול בחבורה מחייבתם בזימון (שם).

יב. **שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין בְּבֵית אֶחָד - בְּזִמְוֹן שֶׁמְקַצְתָּן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ, מְצַטְרְפִין לְזִמְוֹן אֶחָד⁵⁵; וְאִם לֹא - אֵלּוּ מְזַמְנִין לְעַצְמָן וְאֵלּוּ מְזַמְנִין לְעַצְמָן. וְאִם יֵשׁ שָׂמֵשׁ אֶחָד בְּיִנְיָהֶם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וּמְשַׁמֵּשׁ מִחֲבוּרָה זֹאת לְחֲבוּרָה זֹאת - מְצַטְרְפִין לְזִמְוֹן אֶחָד⁵⁶, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין מְקַצֵּת אֵלּוּ רוֹאִין אֶת אֵלּוּ; וְהוּא⁵⁷, שִׁישְׁמְעוּ שִׁתִּיחֶן כָּל דְּבָרֵי הַמְּבָרָךְ⁵⁸ בְּבִאוּרָה⁵⁹.**

(55) שם. (56) שם, ע"ב. (57) ובלבד. (58) המזמן. (59) בבהירות (שם). והוא-הדין כשאכלו בחבורה אחת

לְמִנְיָן עֶשְׂרִים, לְזִמְוֹן עֲלֵיהֶם³⁴. וְהַעֲפוּ"ם אֵין מְזַמְנִין עֲלֵיהֶם³⁵.

(24) אין מצרפים אותם לזימון (ברכות ז, ב). (25) של עבדים בנשים, וכן של עבדים בקטנים (שם, מה:). (26) (שם). וכן אם אכלו עם אנשים, הן יוצאות בברכת הזימון של האנשים (ה'גהות מיימוניות', וכן בשו"ע אור"ח סי' קצט). (27) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח של ה'טור' אור"ח (סימן קצט) בדברי רבינו. (28) כי אין דבר שבקדושה אלא בעשרה אנשים גדולים ובני חורין (לעיל פ"ח, ה"ד. וראה מגילה כג:). (29) יש לו סימני זכרות ונקבות כאחד. (30) תוספתא ברכות פ"ה. כי בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה (יבמות פג:). וגרוע הוא משניהם (כסף-משנה). (31) שאין לו לא סימני זכרות ולא סימני נקבות אלא אטום הוא (הל' אישות ב, כד). (32) אפילו למינו (תוספתא ברכות, שם) כי טומטום לפעמים הוא נקרע (ע"י ניתוח) ונמצא זכר, ולפעמים נמצא נקבה, ולפיכך אינו מצטרף לבני מינו, שמה יקרעו הם וימצאו זכרים והוא ימצא נקבה (כסף-משנה). (33) ברכות מח, ע"א. (34) ואנו נוהגים שאין מצרפים קטן לזימון כלל, עד שיהא בן שלש-עשרה שנה (הגהות הרמ"א אור"ח סי' קצט). (35) אע"פ שמל ועומד להתגייר, הואיל ולא סבל עדיין, גוי הוא (ברכות מז:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה (פ"יג, ה"ו). וראה הל' תלמוד תורה (פ"ז, ה"ד) שאין מזמנים על המנודה ועל המוחרם.

ח. **אֵין מְזַמְנִין, אֶלְאָ עַל מִי שֶׁאֵכֵל בְּזֵית פֶּת וְלַמַּעְלָה³⁶. שֶׁבָּעָה שְׂאֵכְלוּ פֶּת, וְשִׁלְשָׁה אֶכְלוּ עִמָּהֶן יָרֵק אוֹ צִיר³⁷ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מְצַטְרְפִין לְזִמְוֹן בְּשֵׁם; וְהוּא שִׁיחֵה הַמְּבָרָךְ מְאוֹכְלֵי הַפֶּת. אֶבֶל שִׁשָּׁה שֶׁאֵכְלוּ פֶּת וְאַרְבָּעָה יָרֵק, אֵין מְצַטְרְפִין, עַד שִׁיחֵה אוֹכְלֵי הַפֶּת רַב הַנְּבָרָה³⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּעֶשְׂרֵה, אֶבֶל בְּשִׁלְשָׁה, צִרִיף שִׁיאֵכְלוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן בְּזֵית³⁹ פֶּת, וְאַחַר-כֵּן מְזַמְנִין.**

(36) ברכות פ"ז, מ"א. ידובר כאן בזימון שלשה, כמבואר בסוף ההלכה. (37) מיץ היוצא ממאכלים כבושים או מלוחים. ובלשון התלמוד (שם, מח). הנוסח: "אפילו לא טבל עמהם אלא בציר". (38) והוא משבעה ולמעלה (שם). (39) ר"ף, שם.

ט. **שְׁנַיִם שֶׁאֵכְלוּ, וְגִמְרוּ מְלֹאכֵל, וְבָא שְׁלִישִׁי וְאֵכֵל - אִם יְכוֹלִין לְאֶכֶל עִמָּו⁴⁰ כָּל-שֶׁהוּא, וְאֶפְלוּ מִשְׁאֵר אֶכְלִין⁴¹, מְצַטְרְף עִמָּהֶן⁴². וְחֹכֵם גְּדוֹל שֶׁבְּמִסְבִּין הוּא שֶׁמְבָרָךְ לְכֻלָּם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא בָּא אֶלְאָ בְּאַחֲרוֹנָה⁴³.**

(40) שאין בטנם מלאה. (41) שאינם דברי פת, אלא באים לקינוח סעודה בעלמא. (42) ברכות מז, ע"א. אבל אם כבר אמרו: "הב לנו ונברך", הסיחו דעתם מלאכול, ואין השלישי מצטרף עמהם, וכן כבר נטלו מים אחרונים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גדולה, כל שאין קול המברך נשמע היטב אין מצטרפים, ועליהם לזמן בחבורות קטנות (כסף-משנה).

יג. **שְׁלֹשָׁה שְׁאָכְלוּ, וַיֵּצֵא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - קוֹרְאִין לוֹ, פְּדִי שִׁכְוֹן לְשִׁמְעָה מַה שֶּׁהֵן אוֹמְרִים, וּמְזַמְּנִין עֲלֵיוֹ**⁶⁰ **וְהוּא בְּשׁוּק, וַיּוֹצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ; וְלִכְשִׁיחֲזֹר לְבֵיתוֹ, יַחֲזֹר וַיְבָרֵךְ בְּרִפְתַּת הַמְּזוּזָן לְעִצְמוֹ. אָבֵל עֲשֶׂרָה שְׁאָכְלוּ, וַיֵּצֵא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - אֵין מְזַמְּנִין עֲלָיו, עַד שִׁיחֲזֹר לְמִקְוָמוֹ וַיֵּשֶׁב עִמָּהֶן**⁶¹.

יז. **הַנִּכְנָס אֶצֶל אֲחֵרִים, וּמִצָּאָן מְבָרְכִין בְּבִרְפַת הַזְּמִין: אִם מִצָּא הַמְּבָרֵךְ אוֹמֵר "נְבָרֵךְ" - הוּא עוֹנֶה "בְּרוּךְ הוּא וּמְבָרֵךְ"⁷²; וְאִם מִצָּא הָאוֹכְלִים עוֹנִין "בְּרוּךְ שְׁאָכְלָנוּ מִשְׁלוֹ" - הוּא עוֹנֶה אֲחֵרֵיהֶן אִמָּן**⁷³.

72) ברכות מה, ע"ב. ואינו אומר: "שאכלנו משלו", שהרי לא אכל עמהם, ואם הם עשרה ומצא את המברך אומר: "נברך אלהינו שאכלנו משלו", הוא עונה: "ברוך הוא אלהינו ומבורך שמו וכו' (הגהות מיימוניות, וכן בשו"ע או"ח סי' קצח). (73) ברכות מה, ע"ב.

~ יום חמישי ט' מנחם-אב * ~

פְּרָק שְׁשִׁי

1) נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנוטל ידיו צריך להיזהר בהם.

א. **כָּל הָאוֹכֵל הַפֶּת שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו "הַמוֹצֵיא", צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם תְּחִלָּה וְסוֹף**². **וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא פֶת חֲלִיץ**³, **וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין יָדָיו מְלַכְלָכוֹת**⁴, **וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהֵן טְמֵאָה**⁵ - **לֹא יֹאכֵל עַד שִׁטֵּל שְׁתֵּי יָדָיו**⁶. **וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁטְּבוּלוֹ בְּמִשְׁקִין**⁷, **צָרִיךְ נְטִילַת יָדָיִם**⁸ **תְּחִלָּה**⁹.

2) לפני האכילה ואחריה (חגיגה יח; חולין קו.). 3) שאין הידים שהן שניות לטומאה פוסלות בהן, כי כלל הוא אין שלישי לטומאה בחולין, וקל-וחומר לפת של תרומה, שהשני עושה בה שלישי לטומאה. 4) שיצטרכו נטילה משום נקיות. 5) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. 6) משום סרך תרומה, כי סתם ידים פוסלות את התרומה אם לא נטלן. 7) סתם ידים עסקניות הן, ונוגעות בבשרו, וגנאי הוא לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות, והיא נמאסת על אוכליה (שבת יד. וברש"י שם). וכדי שיתרגלו אוכלי תרומה ליטול ידיהם, תיקנוה אף בחולין (חולין קו.). וחז"ל סמכוה על הפסוק: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שוטף במים... וטמא עד הערב (ויקרא טו, יא) וכי מי שנגע בזב אינו טעון אלא שטיפת ידים במים, והרי כל גופו טעון טבילה? אלא כך אמר הכתוב: הנוגע בזב, ומי שאינו שוטף את ידיו - שניהם טמאים, זה כדינו וזה כדינו (שם). 7) אפילו פירות וירקות, אם טבלם במשקין כגון מים יין

יד. **שְׁלֹשָׁה שְׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וַיְבָרֵךְ לְעִצְמוֹ**⁶² - **מְזַמְּנִין עָלָיו; וַיּוֹצֵאוּ הַשָּׂנִים יָדֵי חוֹבַת זְמוּן, וְהוּא לֹא יֵצֵא בְּזְמוּן זֶה, שֶׁאֵין זְמוּן לְמַפְרָע**⁶³.

60) ובמקום מעמדו עונה עמהם ברכת הזימון (ברכות מה:) ובפירוש רבינו יונה שם. 61) שם. כיון שצריכים להזכיר שם שמים (לעיל ה"ד) אין זה כבודו להזכירו בפחות מעשרה ובמקום אחד.

62) בלא זימון. 63) משבירך ברכת המזון (ברכות נ.).

טו. **שָׂנִים שְׁאָכְלוּ כְּאֶחָד - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעִצְמוֹ**⁶⁴. **וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ וְאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ - זֶה שִׁיּוֹדֵעַ מְבָרֵךְ בְּקוֹל רֹם, וְהַשָּׂנִי עוֹנֶה אִמָּן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וַיּוֹצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ**⁶⁵. **וּבִין מְבָרֵךְ לְאֲבִיו, וְעַבְד מְבָרֵךְ לְרַבּוֹ, וְאִשָּׁה מְבָרְכַת לְבַעְלָהּ, וַיּוֹצֵאִין יָדֵי חוֹבְתָן. אָבֵל אִמְרוּ חֲכָמִים: תְּבוּא מְאֵרָה**⁶⁷ **לְמִי שֶׁאֲשַׁתּוֹ וּבָנָיו מְבָרְכִין לוֹ**⁶⁸.

64) שם, מה, ע"ב. אע"פ שבברכת המוציא פוטר אחד את חבריו. והטעם, כי הואיל והם יושבים לאכול יחד, דעתם להצטרף אחד בברכת חבריו, אבל בברכת המזון שהיא בגמר הסעודה בטל הקבע ומסתלקים זה מזה ('תוספות' שם; שו"ע או"ח סי' קצג). 65) שאז הוא כמברך בעצמו (לעיל פ"א, ה"יא). 66) קטן, פחות משלש-עשרה שנה. 67) קללה. 68) שלא למד, ואם למד תבוא לו מארה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה (סוכה לח. וברש"י). ובירושלמי (שם, פ"ג, ה"ט) אמרו: "תבוא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר".

טז. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוֹרִים שִׁיּוֹצֵאוּ יָדֵי חוֹבְתָן? בְּזְמַן שְׁאָכְלוֹ וְלֹא שֶׁבְּעוֹ, שֶׁהֵן חֲתִיבִים לְבָרֵךְ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים**⁶⁹, **וְלִפְיֶכָּה מוֹצֵיאִין אוֹתָן קֶטֶן אוֹ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה מִיָּדֵי חוֹבְתָן**⁷⁰; **אָבֵל אִם אָכַל וְשָׁבַע, שֶׁהוּא חֲתִיב בְּבִרְכַת הַמְּזוּזָן מִן הַתּוֹרָה - בֵּין אִשָּׁה, בֵּין קֶטֶן אוֹ עֶבֶד, אֵין מוֹצֵיאִין אוֹתוֹ, שֶׁכָּל הַחֲתִיב בְּדָבָר מִן הַתּוֹרָה, אֵין מוֹצֵיאִין אוֹתָן מִיָּדֵי חוֹבְתָן, אֲלֵא הַחֲתִיב בְּאוֹתוֹ דָּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתוֹ**⁷¹.

(* השיעור של תשעה באב - ללמוד במוצאי היום.)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויצהרך (דברים יח, ד) 'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (21) הגאונים. כי מראה בזה שהוא מדקדק במצוות למעלה מן המדה (חולין שם). ודוקא שנוטלן בתורת חיוב, אבל אם נטלן משום נקיות, שלא היו ידיו נקיות - מותר (או"ח סי' קנח, ס"ה). (22) ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל את המלה צריך נטילת ידים" וכו', ופירושו מדד (כלשון הכתוב ישעיה מ, יב: וכל בשליש עפר הארץ) מלה אף-על-פי שלא אכלו. ונוסח זה מכונן ע"פ דברי התלמוד (חולין קה:). (23) וחכמינו אמרו (ברכות מ:). "אחר כל אכילתך אכול מלח". (24) היוצא למלחמה. (25) ואין מטריחים עליהם לבקש מים (עירובין פ"א, מ"י). וכלשון "פירוש המשנה" (שם). (26) עירובין יז, ע"ב.

ד. עד היכן היא נטילת ידים? עד הפרק²⁷. וכמה שעור המים? רביעית לכל שתי ידים²⁸. וכך שחוצצים בטבילה²⁹, חוצץ בנטילת ידים³⁰. וכך העולה³¹ למדת מקוה³², עולה לשעור רביעית³³.

(27) מקום חיבור היד והזרוע (חולין קו:). וכרי"ף לברכות פ"ח. (28) ידים פ"א, מ"א; חולין קז. ושעור רביעית, נתבאר בביאורנו לעיל הל' קריאת שמע פ"ג, ה"י. (29) בטבילת הגוף, כגון בצק או טיט המודבקים על בשר אדם ומבדילים בינו למים, שלא עלתה לו טבילתו ונשאר טמא כמו שהיה. וכל הדברים החוצצים - מנויים בהל' מקואות פ"א-ב. (30) חולין קו, ע"ב. (31) המשלים. (32) ששיעורו ארבעים סאה, כגון השלג והברד וטיט הנדוק שנפלה מהם סאה אחת לתוך מקוה של שלשים ותשע סאה השלימתו, והרי המקוה כשר ושלם (מלשון רבינו הל' מקואות פ"ז, ג"א). (33) זבחים כב, ע"א.

ה. כל הצריך נטילת ידים, והטביל ידיו במי מקוה³⁴ - אינו צריך דבר אחר³⁵. ואם הטבילין במים שאין בהם שעור מקוה³⁶, או במים שאובין שפברקע³⁷ - לא עשה כלום, שאין המים שאובין מטהרין את הנדים אלא בנטילה³⁸.

(34) שיש בהם ארבעים סאה. (35) לא הגבחת ידים הנזכרת בסמוך הלכה טז, ולא ניגוב ידים הנזכר לקמן ה"כ (תוספתא ידים פ"ב). (36) ודוקא במים שאינם נובעים, אבל מי מעין מטהרים את הידים בטבילה, כל שיש בהם כדי לכסות את הידים בבת אחת (כסף-משנה על-פי דברי רבינו בהל' מקואות פ"ט, ה"ח). (37) שנשאבו בכלי ונשפכו לתוך הקרקע. (38) תוספתא מקואות פ"א. ודוקא שנשפכו ישר מהכלים לתוך בור הקרקע, אבל אם נשפכו מן הכלים על הארץ וממנה נמשכו והגיעו לתוך הבור שבקרקע - הרי הם "שאובים שהמשיכום" וכשרים לטבילת ידים (כסף-משנה).

ו. כל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים: במים עצמן, שלא יהיו פסולין לנטילת ידים³⁹, ובשעור, שיהיה בהן רביעית לכל שתי ידים, ובפלי, שיהיו המים שנוטלין בהן פכלי, ובנוטל, שיהיו המים באין מפני נותן.

שמן דבש וחלב, ועוד המשקין עליהם. (8) פסחים קטו, ע"א. מפני שהמשקין הנוגעים בסתם ידים נעשים ראשון לטומאה ומטמאים אפילו בחולין (פרה פ"ח, מ"ז) החמירו בהם (רש"י שם). ולפיכך אנו נוטלים ידיו בסדר ליל הפסח לאכילת ירק שאנו טובלים אותו במשקה. השווה הל' חמץ ומצה (פ"ח, ה"א-ב). (9) אבל לא לאחריו, כי הטעם של 'מים אחרונים' המבואר בסמוך ה"ג, אינו שייך בו.

ב. כל הנוטל ידיו - בין לאכילה, בין לקריאת שמע⁴⁰, בין לתפילה⁴¹ - מברך תחלה: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם; שְׂוֹז⁴³ מִצְוֹת חֻקִּים, שְׁנִצְטוּיָנוּ מִן הַתּוֹרָה לְשִׁמְעַ מְהֵרָה⁴⁴, שְׁנִאָמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ⁴⁵. וּמִיָּם אַחֲרוֹנִים אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, שְׁאֵינָם אֱלָא מִפְּנֵי הַסַּפָּה⁴⁶. וּלְפִיכָף⁴⁷ חַיֵּב אָדָם לְהִזְהַר בְּהֵן בְּיוֹתֵר⁴⁸.

(10) ראה לעיל הלכות קריאת-שמע (פ"ג, ה"א). (11) לעיל הל' תפילה (פ"ד, ה"ב). (12) לפי שצריך ליטול ידיו מן הכלי (ראה לקמן ה"ו) והכלי המיוחד לנטילת ידים שמו "נטלא" בלשון חז"ל (חולין קז), לפיכך תיקנו לומר: "נטילת ידים" ולא "רחיצת ידים" (רא"ש למס' ברכות פרק ט, וראה לקמן הלכה ט"ז בביאורנו). (13) נטילה זו. (14) חולין קו, ע"א. (15) והרי זה כאילו ציוונו הקב"ה בעצמו (שבת כג.). (16) כמבואר בסמוך ה"ג. "ודברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם, הא למה זה דומה? למי שסינן את המים ואחר-כך שתה בלילה - מפני סכנת עלוקה, שאינו מברך וצונו לסנן את המים" (לשון רבינו לקמן פרק יא, ה"ד). וכן דעת רב עמרם גאון, מובאת ברבינו יונה לברכות פ"ח. (17) הואיל והם באים למנוע סכנה. (18) ע"פ הכלל: "חמורה סכנה מאיסור" (חולין י).

ג. נטילת ידים בין תבשיל לתבשיל - רשות⁴⁹: רצה - נוטל, רצה - אינו נוטל. ופרות של חלין אינן צריכין נטילת ידים, בין בתחלה, בין בסוף⁵⁰. וכל הנוטל ידיו לפרות, הרי זה מגסי הרוח⁵¹. כל פת שהמלח בו⁵², צריך נטילת ידים באחרונה, שמא יש בו מלח סדומית, או מלח שטבעו קמלח סדומית, וינעביר ידיו על עיניו ויסמא. מפני זה חזקין לטל ידים בסוף כל סעודה, מפני המלח⁵³. ובמחנה⁵⁴ פטורים מנטילת ידים בתחלה, מפני שהן טרודים במלחמה⁵⁵; וחזקין באחרונה, מפני⁵⁶ הספנה.

(19) שם, קה, ע"ב. וראה הל' מאכלות אסורות (פ"ט, ה"כו). והרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים משום סכנה ('טור' או"ח סי' קעג, ע"פ דברי התלמוד פסחים עו:). ואנו נוהגים לאכול דבר ביניהם ולשתות, משום קינוח הפה והדחתו (יו"ד סי' קטז, ס"ג). (20) חולין קו, ע"א. ולא גזרו בהם משום סרך תרומה, מפני שאין תרומת פירות מן התורה אלא הענבים אחרי שיעשה מהם יין, והזיתים אחרי שיעשה מהם שמן, כמו שכתוב: ראשית דגנך תירושך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גזרו עליהם אלא בניטלה, שלא יבואו לזלול בה. (55) שאינם ראויים לשתיית כלב מפני שהם מרים (רבינו יונה לברכות שם). (56) חולין קו, ע"א. כדין מים שבקרקעות. (57) כגון שהמשיך מהם מים לתוך תעלה ואין בה ארבעים סאה שיעור מקוה המטהר בטבילה. (58) ואינם מחוברים למי המעיינות. (59) שאחרי האכילה, כי אין המים מעבירים את הזוהמה מפני שרותחים הם, ואינו יכול לשפשף בהם כמבואר בסמוך הט"ז. (60) זה מוסב על הראשונים שאינם כשרים אלא כשהם ראויים לשתיית בהמה (לחם-משנה). ומים חמים הנובעים ממעיינות אחרים שאינם מרים וראויים לשתיית כלב, כשרים למים ראשונים (או"ח סי' קס, ס"ה).

י. יש לנוטל לתן על ידיו מעט מעט⁶¹, עד שיתן בפשעור. ואם נתן הרביעית פלה בשטיפה אחת - כשעור⁶². נוטלין ארבעה או חמשה, זה פצד זה⁶³, או יד זה על-גבי זה, בשטיפה אחת⁶⁴; ובלבד שיורפו⁶⁵ ידיהן, פדי שיבוא ביניהן המים, ויהיה באותה השטיפה פדי רביעית לכל אחד ואחד⁶⁶.

(61) כדי שהמים הבאים יטהרו את המים הראשונים שנטמאו מחמת הידים. (62) ידים פ"ב, מ"א. כדעת החכמים החולקים שם על רבי מאיר. (63) כגון שאחד יוצק על ידיהם. (64) אע"פ שהמים העליונים נטמאו בידי העליונות, הן חוזרות ומטהרות את הידים התחתונות, מפני שכולן נידונות כיד אחת (שם, פרק ד, וכמו שפירש רבינו שם). (65) שלא ידחקו ידיהם זו תחת זו. (66) חולין קז, ע"א. וראה "פירוש המשנה" לרבינו (ידים פרק א, משנה א).

יא. אין נוטלין מים לידיים, לא בדרךנות הפלים⁶⁷, ולא בשולי המחץ⁶⁸, ולא בחרסים⁶⁹, ולא במקנפות⁷⁰ החרבית. ואם תתן המקנפה⁷¹ לנטילה, נוטלין מקנפה לידיים. וכן החמת⁷² שתקנה⁷³, נוטלין מקנפה לידיים. אבל שק יקפה⁷⁴ שתקנה⁷⁵ - אין נוטלין מהן לידיים⁷⁶. ולא יתן לחברו בחפניו, שאין חפניו פלי⁷⁷. וכלים שגשברו שבירה המטהרת אותן מידי טמאה⁷⁸, אין נותנין בהם לידיים, מפני שהן שברי כלים⁷⁹.

(67) שנשברו, ויש בדפנותיהם לקבל מים, אבל מתוך שאינם מקבלים אלא מסומכים (שאם בא להושיבם בלא סמיכה על דבר אחר, היו מימיהם נשפכים) אין בית קיבולם חשוב כשאר כלים בעלי בית קיבול. (68) כלי חרס גדול הנקרא בערבית אל מחגייר, ובשוליו בולט כדמות בית יד והוא חקוק להכניס בו היד בעת הגבהת המחץ (מפירוש המשנה לרבינו, כלים פ"ב, מ"ג). ומתוך שלא נעשה לקבלת מים אין נוטלים בו. (69) שברי כלי חרס, שאינם מקבלים מים אלא כשהם מסומכים. (השווה ה' כלים פרק יח, ה"י). (70) מכסה שעל פי החבית, ואע"פ שיש לה בית קיבול, אבל מתוך שבסיסה משופע אינה מקבלת מים אלא מסומכת

(39) מבואר בסמוך ה"ז. וכן שאר הדברים מתוארים והולכים בהלכות הבאות.

ז. ארבעה דברים פוסלין את המים: שנוי מראה, וגלוי, ועשית מלאכה בהן, והפסד, שמונע את ההקמה מלשתות מהן⁴⁰. כיצד? מים שגשבתנו מראיתן - בין בכלים, בין בקרקעות, בין מחמת דבר שגפול לתוכן⁴¹, בין מחמת מקומן - הרי אלו פסולין⁴². וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתייה⁴³ - נפסלו לנטילת ידיים⁴⁴.

(40) כגון שהיו מרים או ריחם רע, כמבואר בסמוך ה"ט. (41) כגון הדיו וקנקנתום (ידים פ"א, מ"ג). (42) חולין קז, ע"א. שצריך שיהיה בהם מראה מים, כמו במימי הכיור, שנאמר בהם (שמות ל, ג): ירחצו מים, ואם נשתנו מראיהם - פסולים (סוטה טו:), כי "מים" בהויתם משמע (ב"י או"ח סי' קס בשם הרא"ה). (43) שמא שתה מהם נחש, והטיל בהם ארסו (ע"ז ל:) והשווה ה' רוצח ושמירת נפש פ"א, ה"ר"ד. (44) ע"ז, שם. וכיום שאין אנו חוששים לגילוי (שאין נחשים מצויים בנינו) כשרים אף לנטילה ('טור' או"ח סי' קס).

ח. כל מים שגששה בהן מלאכה, נעשו שופכין, ופסולין לנטילת ידיים. כיצד? מים שאובין⁴⁵ שהדיח בהן פלים או ששרה בהם פתו, וכיוצא בזה - בין בכלים, בין בקרקעות - פסולין לנטילת ידיים⁴⁶. הדיח בהן פלים מודחין או חדשים - לא פסולין⁴⁷. מים שהנחתום⁴⁸ מטבל בהן את הפעכים⁴⁹ - פסולין, ושהוא חופן מהן בשעת לישה⁵⁰ - כשרים; שהמים שגשפניו הן שגששו בהן מלאכה, אבל המים שחפן מהם הרי הן בכשרותן⁵¹.

(45) פרט למי מעין או מקוה שאינם שאובים בכלים. (46) ידים פ"א, מ"ג. (47) שם. (48) האופה. (49) עוגה יבשה ועגולה, ובלשון המשנה (שם, מ"ה) "הגלוסקים", והן ככרות לחם נקי. (50) לאחר עריכת הלחם טחים פניו במים, פעמים שמטבילים הלחם במים, פעמים שטובל ידיו במים וטח בהם פני הלחם (ר"ש שם). (51) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וכל מים שגשפלו משתיית פלב, כגון שהיו מרים או מלוחים או עכורין⁵², או ריח רע, עד שלא ישתה מהן הפלב⁵³: בכלים - פסולין לנטילת ידיים, ובקרקעות - כשרים להטביל⁵⁴. חמי טבריא⁵⁵, במקומן, מטבילין בהם את הידיים⁵⁶; אבל אם נטל מהן בכלי, או שהפליג מהן אמה⁵⁷ למקום אחר⁵⁸ - אין נוטלין מהן, לא ראשונים ולא אחרונים⁵⁹, מפני שאינן ראויין לשתיית בהמה⁶⁰.

(52) דלוחים מחמת טיט המעורב בהם וכיו"ב. (53) שם, מ"ג. וכפירושי הר"ף לברכות פ"ח. (54) את הידים, שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן פשעור⁹⁵ או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין⁹⁶; ספק נטל ידיו, ספק לא נטל ידיו - ספקו טהור⁹⁷, שכל ספק שבטירת ידים טהור⁹⁸.

95) שנטל ידיו, ומסופק אם היה בהם כשיעור ('מגן אברהם' סי' קס). 96) שהמים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה (ידים ב, ד). 97) מקוואות פ"ב, מ"ב. 98) מס' ידים, שם.

טז. מים הראשונים - צריך שיגביה ידיו⁹⁹ למעלה¹⁰⁰, עד שלא יצאו מים חוץ לפרק¹⁰¹ ויחזור ויטמאו את הידים¹⁰²; ואחרונים - צריך שישפיל ידיו למטה, כדי שיצא כל פח המלח מעל ידיו¹⁰³. מים ראשונים נטלים, בין על-גבי כלי בין על-גבי קרקע, ואחרונים אינן נטלין אלא על-גבי כלי¹⁰⁴. מים ראשונים נטלין, בין בחמי האור¹⁰⁵ בין בצונן, ואחרונים אינן נטלין בחמין. והוא, שיהיו חמים שהיך סולדת¹⁰⁶ בהן, מפני שאין מצבירין את הזחמא¹⁰⁷, שאינו יכול לשפשף בהן¹⁰⁸. אבל היו פושרין, נוטלין מהן באחרונה¹⁰⁹.

99) מסוף נטילתן עד שינגבן. 100) רמז לדבר: ויטלם וינשאם (ישעיה סג, ט). 101) שהיו בתחילה לפני הפרק, ויצאו אח"כ חוץ לפרק (חיבור היד והזרוע). 102) שהרי נטמאו בעודם תוך הפרק כשנגעו בידי הטמאות, ואפילו ישפוך עליהם מים שניים לא יטהרום, שכלל הוא: אין המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודם תוך הפרק (סוטה ד:; ידים פ"ב, מ"ג). ומובן שאם היה זהיר והשפיל ידיו מתחילת הנטילה ועד סופה, באופן שבכלל לא הגיעו המים מתוך הפרק חוצה לו, אין צורך להגביהן כלל. וכאן ידובר בסתם נוטלי ידים השופכים מים בשפע והם מתפזרים חוץ לפרק שאז עליו להגביהן כדי שלא יחזור וכו' (ב"י או"ח סי' קסב). 103) סוטה ד, ע"ב. 104) מתחיתם לקבלם, משום רוח רעה השורה עליהם (חולין קה:), ובכת"י התימנים, הנוסח כאן: "ואחרונים אינם ניטלים על גבי קרקע", ולפי זה אינם צריכים כלי, ואם נטלם על גבי קסמים שעל הקרקע - מותר, כלשון הראשונה שבש"ס חולין שם. 105) שהוחמו באש, פרט למי טבריה, כמבואר לעיל הלכה ט. 106) נכזית. 107) חולין, שם. 108) ובתלמוד שם, אמרו: "מפני שחמים מפעפעים את הידים" מרכיבים את הידים ומבליעים בהן את זוהמת התבשיל (רש"י שם). 109) אפילו לכתחילה.

יז. נוטל אדם ידיו שחרית¹¹⁰, ומתנה עליהן¹¹¹ כל היום, ואינו צריך לטל את ידיו לכל אכילה ואכילה¹¹²; והוא, שלא יסיח דעתו מהן¹¹³. אבל אם הסיח דעתו מהן, צריך לטל ידיו בכל עת שצריך לנטילה¹¹⁴.

(ידים פ"א, מ"ב). 71) שהרחיבה מלמטה והיא מקבלת רביעית מים אע"פ שאינה מסומכת (חולין קז). 72) נאד של עור. 73) שעשה לה בית מושב. 74) סל. 75) שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזיפתם בזפת עד שהם מקבלים מים. 76) לפי שאינם עשויים לקבל מים אלא דברים יבשים בלבד (חולין שם). 77) מס' ידים, שם. 78) כגון כלי חרס שניקב "ככונס משקה" (שאם מושיבו על המשקין נכנסים לתוכו דרך הנקב) שנטהר מידי טומאתו (חולין קז). ושאר הכלים כל אחד לפי שיעורו המפורש בהלכות כלים פרק יט. ואין הדברים אמורים אלא שניקב הכלי בשוליו או בדפניו למטה, שאינו מקבל רביעית מים אבל אם לא ניקב אלא באמצע הדופן ומקבל רביעית מים למטה מן הנקב, מותר ליטול ידיו דרך הנקב אבל לא דרך פיו, שלמעלה מן הנקב אינו חשוב כלי (שו"ע או"ח סי' קנט, פ"ב). 79) וכשם שבטלו מתורת כלים לענין קבלת טומאה, כך אינם נקראים כלים לענין נטילת ידים.

יב. בכל הפלים נוטלים לידים, ואפלו כלי גללים⁸⁰ וכלי אדמה⁸¹; והוא שיהיו שלמים. כלי שאינו מחזיק רביעית⁸² או אין בו רביעית, אין נותנין ממנו לידים⁸³.

80) עשויים מגללי בקר. 81) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, אע"פ שאינם חשובים כלים לענין קבלת טומאה, ראויים הם לנטילת ידים הואיל ושלמים הם (ידים פ"א, מ"ב). 82) אע"פ שמחזיק רביעית. 83) חולין קז, ע"א.

יג. הפל פשרים לתן לידים, אפלו חרש⁸⁴, שוטה וקטן⁸⁵. אם אין שם אחר - מניח הפלי בין ברכיו⁸⁶ וצק על ידיו, או יטה החבית על ידיו ויטל⁸⁷, או נוטל ידו אחת וצק בזה על זה, וחזור וצק⁸⁸ בראשונה על השנייה. והקוף נוטל לידים⁸⁹.

84) שאינו שומע ואינו מדבר. 85) אף-על-פי שאינם בני דעת. 86) וברכיו מסייעות ביציקה (ידים פ"א, מ"ה. וכפירוש הרע"ב). 87) והרי הם "באים מכח נותן" (לעיל ה"ו) הואיל והמים נשפכים מכח הטייתו. 88) בכלי שביד. 89) מס' ידים, שם. כי אין אנו מצריכים "כח אדם" אל "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. השקת⁹⁰, שדולה אדם בידו או בגלגל ונותן לתוכה⁹¹, והמים נמשכין ממנה⁹² באמה⁹³ והולכין ומשקין הירקות או הבהמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ושטפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין כאן נותן על ידיו⁹⁴. ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מפח נתינת האדם - עלתה לו נטילה.

90) אבן חלולה שעל שפת המעיין או הבאר. 91) בדלי מן הבאר. 92) דרך חור שבדפנה. 93) בתעלה. 94) חולין קז, ע"א. שכבר פסק מהם כח הדולה והם נמשכים מאליהם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחתור בית האסורים אתה צריך? שפך חציים ונתן לו (חציים, כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע! אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויים בחיך (שאין לי אלא מה שאתה נותן לי)?) סח לו כל אותו המאורע, אמר לו: תן לי מים שאטול ידי, אמר לו: לשתות אין מגיעים, ליטול ידיך מגיעים? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהם מיתה. מוטב אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דעת חברי, אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו" (עירובין כ:א).
ורב חסדא אמר (שבת סב:): "אני נטלתי מלא חפני מים, ונתנו לי (מן השמים) מלא חפנים טובה".

כ. צְרִיף אָדָם לְנֹגֵב אֶת יָדָיו, וְאַחֲרָיָהּ יֵאָכֵל. וְכָל הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגֻב יָדָיו, כְּאוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא¹²⁵. וְכָל הַנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחְרוֹנָה, מְנַגֵּב וְאַחֲרָיָהּ מְבָרֵךְ. וְתִקְףָה לְנִטְיֵילַת יָדָיו - בְּרֶפֶת הַמְזוּז. לֹא יִפְסִיק בֵּינֵיהֶם בְּדַבַּר אַחֵר. אֶפְלוּ לְשִׁתּוֹת מִיָּם אַחֵר שֶׁנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחְרוֹנָה אֲסוּר, עַד שְׂיִבְרֶךְ בְּרֶפֶת הַמְזוּז¹²⁶.

(125) סוטה ד, ע"ב. שנאמר (יחזקאל ד, יג): ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא - "לחמם טמא" בגימטריא "בלא נגוב ידיים". ויש מפרשים: "לחמם" - לח - מים וכו' ('טור' או"ח סי' קנח). (126) ברכות מב, ע"א: "תיכף לנטילת ידיים ברכה", שנאמר (תהלים קלד, ב): שאו ידיכם קדש וברכו את ה' (מדרש תהלים שם: ירושלמי ברכות פ"א, ה"א). וכן הדין אם אמרו: "בואו ונברך ברכת המזון", אע"פ שלא נטלו ידיהם, כמבואר לעיל (פ"ד, ה"ח).

~ יום שישי י' מנחם-אב ~

פְּרָק שְׁבִיעִי

(1) מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובימים טובים; שאין מפסידים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה.

א. מְנַהֲגוֹת רְפוּת נְהָגוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּסַעֲוֵדָה, וְכָלן דָּרָךְ אֲרִיץ². וְאֵלוּ הֵן: כְּשֶׁנִּכְנָסִין לְסַעֲוֵדָה - הַגְּדוֹל שֶׁבְכֵלֵן נוֹטֵל אֶת יָדָיו תְּחִלָּה. וְאַחֲרָיָהּ נִכְנָסִין³ וְיוֹשְׁבֵין מְסַבִּין⁴. וְגְדוֹל מְסַב בְּרֵאשׁ⁵, וְשָׁנִי לוֹ - לְמִטָּה הַיְמָנוּ⁶. הֵיוּ שְׁלֹשָׁה מְטוֹת - גְּדוֹל מְסַב בְּרֵאשׁ, וְשָׁנִי לוֹ - לְמַעְלָה הַיְמָנוּ⁷, וְשְׁלִישִׁי לוֹ - לְמִטָּה הַיְמָנוּ⁸.

(2) מנהג העולם ונימוסי החברה. (3) למקום אכילתם. (4) רגילים היו לאכול בהסיבה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). (5) תחילה. (6) מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. (7) מיטתו לצד מראשותיו של גדול. (8) ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י).

ב. בַּעַל הַבַּיִת מְבָרֵךְ "הַמּוֹצֵיא", וּמְשַׁלֵּים הַבְּרָכָה

(110) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון תפילה וכדומה. (111) שנטילת ידיים צריכה כוונה, וכשמתנה הרי הוא מכוין 'מגן אברהם' סי' קסד, ס"ק ב'. (112) חולין קו, ע"ב. (113) שיהיה מלטנפן ומלטמאן (רש"י שם). (114) כגון לקריאת שמע או לתפילה או לאכילה, כמבואר לעיל ה"א ובביאורנו. והנפנה לצרכיו ורוצה לסעוד, נטילה אחת עולה לו לכאן ולכאן, ומברך "אשר יצר" ואחריה "על נטילת ידיים" וסועד, ואין ברכת "אשר יצר" נקראת הפסק בין נטילה לאכילה, כיון שגם היא באה לטהרת ידיים, והרי זה דומה למי שבירך על הפת וקודם שיאכל אמר תנו מאכל לבהמה, שאין זה הפסק (לעיל פ"א, ה"ח). הואיל ומצרכי הסעודה היא (הגהות מיימוניות; וראה או"ח סי' קסה).

יח. לְט¹¹⁵ אָדָם אֶת יָדָיו בְּמִפְּהָ וְאוֹכֵל בְּהֵן פֶּת אוֹ דָּבָר שֶׁטְבוּלוֹ בְּמִשְׁקָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִטֵּל יָדָיו¹¹⁶. הַמְּאָכֵל לְאַחֲרֵים אֵינוֹ צְרִיף נְטִילַת יָדָיו¹¹⁷; וְהָאוֹכֵל צְרִיף נְטִילַת יָדָיו, אֶף-עַל-פִּי שְׁאַחֵר נֹתֵן לְתוֹף פִּיו, וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּמִאֲכָל¹¹⁸. וְהוּא הִדִּין לְאוֹכֵל בְּמִגְרָפָה¹¹⁹, שֶׁצְרִיף נְטִילַת יָדָיו¹²⁰.

(115) עוטרף. וכן לשון המקרא (שמואל-א כא, י): והנה היא לוטה בשמלה. (116) ואין חוששים שמה יגע בידי (חולין קז:; והשווה דברי רבינו בהל' אבות הטומאה פ"ח, ה"ט). ולדעת הכסף-משנה בדברי רבינו אין זה אלא במי שאין לו מים. אבל כל שאפשר לו למצוא מים, לא יאכל בלא נטילה, כמבואר בסמוך הלכה יט ובביאורנו. (117) שלא תיקנו נטילה אלא לאוכל עצמו (חולין שם). (118) שם. (119) כלי שיש לו שיניים כעין מזלג (רמ"א לאו"ח סי' קסג, ס"ב) ונזכר במשנה תמיד פ"ב, א ועוד. את המזלגות ואת היעים (במדבר ד, יד) מתרגם אונקלוס: ית צנוריתא וית מגרופיתא. (120) כי כך היתה תקנת חז"ל לא לאכול בלי נטילה.

יט. אֲסוּר לְהֵאָכֵל מִי שְׁלֹא נִטֵּל יָדָיו¹²¹, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא נֹתֵן לְתוֹף פִּיו. וְאֲסוּר לְזוֹלֵל בְּנִטְיֵילַת יָדָיו¹²². וְצוּוּיִים הִרְבֵּה צוּוּ חֲכָמִים וְהִזְהִירוּ עַל הַדְּבָר¹²³. אֶפְלוּ אֵין לוֹ מִיָּם אֲלֹא כְּדֵי שְׁתִּיה, נוֹטֵל יָדָיו בְּמִקְצָתָן, וְאַחֲרָיָהּ אוֹכֵל וְשׁוֹתָה מְקֻצָּתָן¹²⁴.

(121) חולין קח, ע"ב משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (רבינו יונה' ברכות פ"ח). (122) עדיות פ"ה, מ"ו: "את מי נידו? (את) אלעזר בן חנוך שפקפק (זלזל) בנטילת ידיים". וראה סוטה ד: (123) שאמרו (שבת סב:): שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הם... והמזלזל בנטילת ידיים, וכן אמרו (יומא פג:): "מים ראשונים האכילו בשר חזיר". (פונדק ישראל היה מוכר לישראל דברים המתורים ומאכילם, ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול, נתן לפניו בשר חזיר. רש"י שם). (124) "מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה ר' יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים, אמר לו: היום מימך מרובים, שמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן שלא ירד בשבת (הזוהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה), גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן – חייב בלחם משנה (רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט עמוד ב). (25) (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא.

ה. הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד²⁶, והאחר נוטל פידו. ואין הבוצע נותן פיד האוכל, אלא-אם-כן היה אכל²⁷. והבוצע, הוא פושט ידיו²⁸ תחלה ואוכל. ואין המסבין רשאים לטעם עד שיטעם המברך. ואין הבוצע רשאי לטעם, עד שיטעם אמן²⁹ מפי רב המסבין. ואם רצה הבוצע³⁰ לחלק פכוד לרבו או למי שהוא גדול ממנו בכמה, ויניחנו לפשט ידו קדם לו - הרשות בידו.

(26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (27) הרשב"א בתשובותיו חלק א סימן רעז כתב שהיה לו מקור לזה בדברי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמז תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול – פורס מנחם ונותן לאבל (בידו ממש), שנאמר: פרשה ציון בידה אין מנחם לה. ואילו היה לה מנחם – פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). (28) לקחת הפרוסה לפיו. (29) שאחרי ברכת המוציא. (30) אחרי שבצע תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה).

ו. שנים ממתניין זה לזה בקערה³¹; שלשה אין ממתניין. גמר³² מהן שנים - השלישי מפסיק³³ עמהן. גמר אחד מהן - השנים אין מפסיקין לו³⁴, אלא אוכלין והולכין עד שגומרין. אין משיחין בסעודה, פדי שלא יבוא לידי סכנה³⁵. ומפני זה, אם בא להם זין בתוך המזון, פל אחד ואחד מברך לעצמו; שאם ברוך אחד, ועונה העונה אמן בשעת הבליעה, יבוא לידי סכנה³⁶. ואין מסתפלין בפני האוכל ולא למנתו, שלא לבזש³⁷.

(31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך לחם – חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו יונה). (32) הפסיקו. (33) מפני הנימוס. (34) שאינו ברין שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם). (35) "שמא יקדים קנה לוושט", שייכנס המאכל שצריך להיכנס לתוך הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י שם). (36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם). (37) כעין זה בירושלמי (עולה פרק א הלכה ג) "האוכל משל חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו".

ז. השמש שעומד לפני המסבין, אינו אוכל עמהן³⁸. ודרך רחמנות הוא לתן לתוך פיו מכל תבשיל ותבשיל, פדי לישב דעתו³⁹. ואם נתנו לו זין, מברך

ואחר-כך בוצע⁹. והאורח מברך פרשת המזון¹⁰, פדי שיברך לבעל הבית¹¹. ואם היו כלן בעלי הבית - הגדול שבהן בוצע, והוא מברך פרשת המזון¹².

(9) פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתיכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). (10) ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן קסז, סעיף קטן לג). (11) הברכה הנזכרת לעיל פרק ב, הלכה ז. אבל לעניין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע בעין יפה (שם, דף מז עמוד א). (12) (שם, דף מז עמוד א וכדעת התוספות שם דף מז עמוד א).

ג. אין הבוצע רשאי לבצע עד שיביאו מלח או לפת¹³ לפני פל אחד ואחד¹⁴; אלא-אם-כן נתפגנו לאוכל פת חרבה¹⁵. ואינו בוצע, לא פרוסה קטנה, מפני שהוא נראה כצריעין¹⁶, ולא פרוסה גדולה יותר מפביצה, מפני שנראה כרעבתן¹⁷. ובשבת יש לו לבצע פרוסה גדולה¹⁸. ואינו בוצע אלא ממקום שנתבשל¹⁹ יפה יפה²⁰.

(13) כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן ("הערור" ערך בשש). (14) (ברכות דף מ עמוד א) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם נאכלת בלי מלח וליפתן. (15) כגון שהיא פת נקייה מקמח לבן ואינה צריכה ליפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י). ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבנך תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש (מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז סעיף קטן טו). (16) רע עין, קמצן. והרי אמרו (ברכות דף מ עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה". (17) (מסכת דרך ארץ פרק ו). (18) שתפסיק לו לכל הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן (ברכות דף לט עמוד ב). (19) נאפה. (20) (סנהדרין דף קב עמוד ב).

ד. מצוה מן המבחר לבצע כפר שלמה²¹. אם היתה שם שלמה של שעורים ופרוסה של חטים - מניח שלמה בתוך פרוסה²² ובוצע משתייהן, פדי שיבצע מחטים ומשלמה²³. בשפתות ובקמים טובים חייב לבצע על שתי כפרות²⁴ - נוטל שתייהן פידו ובוצע אחת מהן²⁵.

(21) ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד לט עמוד ב). (22) בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה בתוך שלימה" – תחת השלימה, כלשון רש"י שם. (23) וחז"ל בברכות שם אמרו: "וירא שמים יוצא ידי שניהם". (24) (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותו לבהמה", משום ביזוי אוכלין, ונראה כבועט בטובה שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שוך אדם פיתו ביין ונותנה על גב העין" (מגן אברהם אורח חיים סימן קצא סעיף קטן א).

י. אָסוּר לְאוֹרְחִים לְטַל פְּלוּם מִמָּה שֶׁלְפָנֵיהֶם וּלְתַן בֵּיד בְּנוֹ אוֹ כְּתוֹ שֶׁל בְּעַל הַפֵּית, שְׁמָא יִתְבַּיֵּשׂ בְּעַל הַסְּעוּדָה, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ אֶלָּא מָה שֶׁהֵבִיא לְפָנֵיהֶם⁵⁹, וְנִמְצָאוּ הַקְּטָנִים נוֹטְלִים אוֹתָם וְהוֹלְכִים⁶⁰. לֹא יִשְׁלַח אָדָם לְחֻבְרוֹ חֲבִית יַיִן וְשִׁמֹן צָף עַל פִּיהָ⁶¹, שְׁמָא יִשְׁלַח לוֹ אָדָם⁶² חֲבִית שֶׁלֶּלָה יַיִן, וַיִּדְמָה שֶׁהוּא שֶׁל שְׁמֹן⁶³, וְשִׁמֹן הוּא שֶׁעַל פְּנֵיהָ בְּלֶבֶד, וַיִּזְמַן אוֹרְחִים⁶⁴ וַיִּתְבַּיֵּשׂ⁶⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדַבְרִים אֱלוֹ, הַמְבִיאִים לַיָּדִי בּוֹשָׁה לְבַעַל הַסְּעוּדָה, אָסוּרִין⁶⁶.

(59) והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה שלפניהם. (60) (חולין דף צד עמוד א). (61) אף על פי שיודיעו שהוא יין. (62) אחר. (63) הואיל ולא הודיעו שהוא יין. (64) שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה רוב מאכלם. (65) (שם), וכפירוש הרדב"ז ב"לשונות הרמב"ם" חלק א אות נח). (66) ובטור אורח חיים סימן קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ, וכדאי לציין אחד מהם: "נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימם". מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י.

יא. גָּמְרוּ מְלֶאכֶל - מְסַלְקִין אֶת הַשְּׁלַחַן, וּמְכַבְּדִין אֶת הַמְּקוֹם שֶׁאָכְלוּ בוֹ⁶⁷, וְאַחֲרֵי־כֵן נוֹטְלִין אֶת יְדֵיהֶם⁶⁸; שְׁמָא יִשְׁירוּ שֵׁם פְּרוּרִין שֶׁלֶּשׁ בְּהֵן פְּזִית, שֶׁאָסוּר לְהַלֵּךְ בְּהֵן וּלְחַץ עֲלֵיהֶן⁶⁹. אָבֵל פְּרוּרִין שְׂאִין בְּהֵן פְּזִית, מֵתָר לְאֶבְדָן בְּיָד⁷⁰.

(67) (ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות": שאין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל בימינו שכולנו סמוכים אל שולחן אחד אין לסלק המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א אמרו: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וראה אורח חיים סימן קפ. (68) מים אחרונים. (69) משום הפסד אוכלין (ברכות שם). (70) (שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להזהר גם בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס (חולין דף קה עמוד ב).

יב. הֵבִיאוּ לְהֵם מִים לְנִטְלָה⁷¹ - כָּל שֶׁמְבַרְךָ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן הוּא נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשָּׁב הַגְּדוֹל⁷² וַיִּדְיוּ מְזֻהָמוֹת עַד שֶׁיִּטַּל אַחֵר; וְשֶׁאֵר הַסּוֹעֲדִין נוֹטְלִין יָדָן בְּסוּף, זֶה אַחֵר זֶה. וְאֵין מְכַבְּדִין בְּדַבְּרֵי זֶה⁷³, שְׂאִין מְכַבְּדִין בְּיָדִים מְזֻהָמוֹת, וְלֹא בְּגָשְׁרִים,

עַל כָּל פּוֹס וְכוּס שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין שֶׁתְּתִיתוּ תְּלוּיָהּ בְּרִצּוֹנוֹ אֶלָּא בְּרִצּוֹנָם⁴⁰.

(38) אלא אחרי שיקומו המסובים. (39) (כתובות דף סא עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין (שמתאווה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון - דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו". והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח. (40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסיח דעתו מן השתייה (חולין דף קז עמוד ב).

ח. יִצָּא אָחָד מִן הַמְּסַבִּין לְהִשְׁתִּין מִים - נוֹטֵל יָדוֹ אַחַת⁴¹ וְנִכְנָס⁴². דְּבָר עִם חֻבְרוֹ וְהִפְלִיג⁴³ - נוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו וְנִכְנָס⁴⁴. אִם הָיוּ מְסַבִּין לְשִׁתְיָה - נִכְנָס וַיּוֹשֵׁב בְּמִקוֹמוֹ וְנוֹטֵל יָדָיו⁴⁵, וְאַחֲרֵי־כֵן מְחַזֵּיר פְּנָיו לְאוֹרְחֵי⁴⁶. וְלָמָּה נוֹטֵל בְּמִקוֹמוֹ? שְׁמָא יֵאמְרוּ לֹא נִטַּל יָדָיו, מִפְּנֵי שְׂאִין שֵׁם אֶכְלָה⁴⁷.

(41) אותה ששיפף בה ניצוצות. (42) למקום המסיבה. (43) שהה. (44) שהסיח דעתו מסעודתו ולא נזכר לשמור את ידיו והן עסקניות (יומא דף ל עמוד א וברש"י שם). (45) דרכם הייתה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשתות ולפיכך צריך ליטול ידיו (רבינו יונה לברכות סוף פרק ח). (46) שכשנטל ידיו החזיר פניו מהם הואיל ואין דרך ארץ לרחוץ ידיים על השולחן (כסף משנה). (47) אבל אם הם מסובים לאכול, הכול יודעים שנטל ידיו בחוץ, כי אין אדם חשוד לאכול בלי נטילת ידיים מפני אגנינות הדעת (יומא שם).

ט. אֵין מְנַיְחִין בְּשֵׁר חֵי⁴⁸ עַל הַפֶּת⁴⁹, וְאֵין מְעַבְרִין פּוֹס מְלֹא עַל הַפֶּת⁵⁰, וְאֵין סוֹמְכִין אֶת הַקְּעָרָה בַּפֶּת⁵¹, וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַפֶּת⁵², וְלֹא אֶת הַחֲתִיכוֹת וְלֹא אֶת הָאֶכְלִין שְׂאִין לְהֵן קְלָפִין, כְּגוֹן תּוֹתִים⁵³ וְעֵנְבִים וְתַאֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִמְאָסִין⁵⁴. וּמֵתָר לְמִשְׁךְ אֶת הַיַּיִן בְּצַנּוּרוֹת בְּבִתֵּי חֲתָנִים⁵⁵, וְזוֹרְקִין לְפָנֵיהֶם קְלִיּוֹת וְאֶגְזוּזִים בַּיְמּוֹת הַחֲמָה⁵⁶, אָבֵל לֹא בַּיְמּוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְאָסִין. וְאֵין נוֹטְלִין יָדֵיהֶן בֵּינֵן - בֵּין חֵי, בֵּין מְזוּג⁵⁷. וְכֵן אֵין מְפַסְדִּין שְׂאֵר אֶכְלִין וּמְשַׁקֵּין דְּרָף בְּזוּי וּבַעֲטָה⁵⁸.

(48) בלתי מבושל. (49) שלא תימאס. (50) שמא יישפך מהכוס עליה ותימאס. (51) שמא יישפך המרק עליה. (52) משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). (53) פרי עץ ש"עליו" נתונים למאכל לתולעי המשי, ונזכר במשנה (מעשרות פרק א משנה ב). (54) הואיל והם רכים (ברכות שם). (55) משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון, לפי שמקבלים אותו בראש פי הצינור בכלי (שם, וברש"י). (56) שאין טיט בדרכים. (57) (ברכות שם). (58) כמו שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכילין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִיָּמִים⁸⁹, כְּדֵי שֶׁיְהֵא עָרֵב לְשִׁתְּיָהּ⁹⁰. וְאֵין מְשִׁיחִין עַל כּוֹס שֶׁל בְּרַפְת הַמְזוֹן, אֲלֵא הַכֹּל שׁוֹתְקִים עַד שֶׁתְּכַלֶּה בְּרַפְת הַמְזוֹן וּבְרַפְת הַיַּיִן, וְלִשְׁתּוּי⁹¹.

86) כמבואר בפסחים דף קיז עמוד ב, ודעת התוספות (שם, דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה – טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קפב על פי ה"זוהר" למגילת רות. 87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקיייה שיש בה "שיורי כוסות", אבל אם היא נקיייה אינו צריך (הגהות מיימוניות). 88) בלתי מזוג במים. 89) (ברכות שם, וכגירסת ה"ר"ף שם). 90) להראות בזה שבח ארץ ישראל שייך שלה חזק וצריך למזוג במים (רבינו יונה). 91) מכוס של ברכה.

~ שבת קודש י"א מנחם-אב ~

פְּרָק שְׁמִינִי

1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בירך או לא בירך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונוסחתה.

א. כָּל פְּרוֹת הָאֵילָן מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בְּתַחֲלָה "בוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"² וּלְכַסּוֹף "בוֹרֵא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת"³, חוּץ מִחֲמִשֵּׁת הַמִּינִין הַתְּנוּבִין בַּתּוֹרָה⁴, וְהֵם: עֲנָבִים וְרַמְיָנִים וְתַאֲנִים וְזֵיתִים וְתַמְרִים, שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בְּסוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁵. וְעַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ וְהַיָּרְקוֹת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בְּתַחֲלָה "בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה"⁶ וּלְכַסּוֹף "בוֹרֵא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת"⁷. דְּבָרִים שֶׁאֵין גְּדוּלָן מִן הָאֶרֶץ, כְּגוֹן בֶּשֶׂר וּגְבִינָה וְדָגִים וּבִיציִים וּמִים וְחֶלֶב וְדָבֶשׁ⁸ וְכִיּוּצָא כֶּהֵן - בְּתַחֲלָה מְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל"⁹ וּלְכַסּוֹף "בוֹרֵא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת". וְהַשּׁוֹתָה מִים שֶׁלֹּא לְרוּוֹת צְמָאוֹ¹⁰, אֵינוֹ טְעוֹן בְּרָכָה, לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו.

2) ברכות לה, ע"א. 3) שם, מד, ע"א. ונוסחו המלא, מובא בפירוש המשנה לרבינו (שם, פ"ג, מ"ח) ברוך אתה ה'... "בורא נפשות רבות וחסרונן (כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלעדם) על כל מה שברא (שאפילו אם לא בראם אפשר להתקיים בלעדם כמו תפוחים וכיוצא בהם שהם לתענוג בעלמא. 'תוספות' ברכות לז). ברוך אל חי העולמים. 4) דברים ח, ת. 5) תמצית של שלש ברכות שבברכת המזון (ברכות מד). ונוסחה מובא לעיל פ"ג, ה"ג. ולקמן ה"ד. ופירות הללו הואיל והם חשובים ובהם נשחבתה ארץ ישראל – קובעים ברכה מיוחדת לעצמם. 6) ברכות לה, ע"א. 7) שם, מד, ע"ב. 8) דבש דבורים. 9) שם, מ, ע"ב. 10) ששונה לבלוע מאכל או עצם שנתחב בגרונו (שם, מה). וכן אם שותה מים לרפואה. אבל בשאר משקין אפילו כששותם לרפואה, הואיל ונהנה מהם – מברך. כמבואר בסמוך ('מעשה ויקח').

ב. הַסּוֹחֵט פְּרוֹת וְהוֹצִיא מֵהֶן מִשְׁקִין - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בְּתַחֲלָה "שֶׁהַכֹּל"¹¹ וּלְכַסּוֹף "בוֹרֵא נְפִשׁוֹת"; חוּץ

וְלֹא בְּדָרְכִים⁷⁴, אֲלֵא בְּפֶתַח הָרְאוּי לְמִזְוָה⁷⁵, וּבִשְׁעַת כְּנִיסָה⁷⁶.

71) למים אחרונים. 72) שהוא המברך, כמבואר לעיל הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א). 73) להקדים אחד את חבירו הגדול ממנו. 74) לומר לגדול ממנו לך לפני. 75) ואפילו שאינו חייב במזוזה, כגון: בית כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א). 76) פרט לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטא: "לכניסה הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי שאול קצנלבווגן ז"ל מוילנה אמר, שזה מרומז בספר יחזקאל (פרק מו, פסוק י'): והנשיא, בתוכם כבואם יבוא ובצאתם יצאו – לומר: שבכניסה – הנשיא קודם, ובשעת יציאה – העם לפניו (הגהותיו לברכות דפוס וילנה).

י.ג. גְּמָרוּ לְטַל יְדִיהֶן, וּנְגַבּוּ יְדֵיהֶן, וּבְרַכּוּ בְּרַפְת הַמְזוֹן, וְהִבִּיאוּ אֶת הַמְּגַמְרָה⁷⁷ - מִי שֶׁבָּרַךְ בְּרַפְת הַמְזוֹן, הוּא מְבָרֵךְ עַל הַמְּגַמְרָה⁷⁸, וְכֵלֶן עוֹנֵין אִמָּן.

77) היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת רוכלים על גחלי-אש במחתות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מוגמר. גחלי אש (ויקרא פרק טז, פסוק יב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק 1) מתורגם: מתגמרא מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). 78) הואיל והתחיל בברכות אחרונות – יגמרן (ברכות שם, וברש"י). ונוסח ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב.

י.ד. אִם הָיָה שָׁם יַיִן⁷⁹, מְבִיאִין כּוֹס מִחֲזִיק רְבִיעִית או יָתֵר עַל רְבִיעִית, וּמְבִיאִין בְּשִׁמְמִים⁸⁰, וְאוֹחֵז אֶת הַיַּיִן בְּיָמֵינוֹ⁸¹ וְאֵת הַבְּשָׂמִים בְּשִׂמְלָלוֹ, וּמְבָרֵךְ בְּרַפְת הַמְזוֹן. וְאַחֲרֵיכֵן מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן⁸², וְאַחֲרֵיכֵן מְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים⁸³. אִם הָיָה הַבְּשָׂמִים שָׁמֵן עָרֵב וְכִיּוּצָא כּוֹ - טַחוּ בְּרֹאשׁ הַשְּׂמֶשֶׁשׁ⁸⁴; וְאִם הָיָה הַשְּׂמֶשֶׁשׁ תְּלֻמִּיד חָכֵם, טַחוּ בְּכַתֵּל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא מִבֶּשֶׂם לְשׁוֹק⁸⁵.

79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזר אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. 80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עז עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). 81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. 82) ששונה אחרי ברכת המזון. 83) ואוחזם בימינו בשעת הברכה. 84) כדי שלא יצא בידיים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. 85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב.

טו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בְּרַפְת הַמְזוֹן צְרִיכָה יַיִן⁸⁶ - אִם בָּרַךְ עַל הַיַּיִן כְּמִנְהַג שְׂאֲמָרְנוּ, צְרִיךְ שִׁידִיחַ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה מִבְּפָנִים וְלִשְׁטֹף אוֹתוֹ מִבְּחוּץ⁸⁷. וְיִמְלֶאֱנוּ יַיִן חֵי⁸⁸, וְכִיּוֹן שֶׁהַגֵּיעַ לְבְּרַפְת הָאֶרֶץ, נוֹתֵן לְתוֹכוֹ מַעַט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גַּרְעִינִין שְׁלֵהֶן וְעִשָּׂאֵן כְּמוֹ עֶסֶה - מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן תַּחֲלָה "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"²⁹ וּלְבִסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁשֵׁל.

(26 ברכות לט, ע"א. ודוקא שלא בישלם עם בשר, אבל אם בישלם עם הבשר – טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר ומברך עליו שהכל (הרא"ש ש"ס). (27 ואין זה דומה למשקין הנסחטים מפירות שמברך עליהם שהכל, לעיל ה"ב, שהמשקה אין לו טעם הפרי, ומרק השלקות יש לו טעם הירק (הרא"ש ש"ס). (28 ברכות לח, ע"א. (29 ש"ס.

ה. הַקְּנִים הַמְּתוּקִים, שְׁסוֹחֲטִין אוֹתָן וּמְבַשְּׁלִין מִימֵיהֶן עַד שְׁיִקְפֹּא וְיִדְמָה לְמֶלַח³⁰ - כָּל הַגְּאוּנִים אוֹמְרִים, שְׁמְבַרְכִין עֲלָיו "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה", וּמְקַצְתָּם אֲמָרוּ - "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"³¹; וְכֵן אֲמָרוּ³², שְׁהַמּוֹצֵץ אוֹתָם קָנִים, מְבַרְךָ "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה". וְאֵי אוֹמְרֵי, שְׁאֵין זֶה פְּרֵי, וְאֵין מְבַרְכִין עֲלָיו אֶלָּא "שְׁהַפְּלִ", שְׁלֹא יִהְיֶה דְּבַשׁ אֶלּוּ הַקְּנִים³³, שְׁנִשְׁתַּנְּהוּ עַל-יְדֵי³⁴ אוֹר, גְּדוּל מְדַבֵּשׁ תְּמָרִים, שְׁלֹא נִשְׁתַּנְּהוּ עַל-יְדֵי הָאוֹר, וּמְבַרְכִין עֲלָיו "שְׁהַפְּלִ".

(30 הכוונה לשופר שלנו. (31 דעת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ברא"ש ש"ס. וזהו "יערת הדבש" הנזכר בשמואל-א יד, כז וכפירושו רש"י ש"ס, שבערבית קוראים לדבש זה סוקריא. (32 הגאונים סוברים שהקנים פרי אדמה הם. (33 כלומר: אפילו אם נניח שהוא פרי העץ, והמוצצם מברך "בורא פרי העץ", עכ"פ הסוכר היוצא ממנו ברכתו שהכל. (34 ע"י הבישול באש. וב'טור' או"ח סי' ר"ב משיג על דברי רבינו, שאין לדמות דין הסוכר לדין דבש הזב מתמרים, שהתמרים הן בעצמן פרי ועיקר נטיעתן על מנת לאכלן כמו שהן, ולפיכך כשנשתנו נשתנית ברכתן כדין כל המשקין הנסחטים מן הפירות, אבל הקנים האלו אינם ראויים לאכילה כמו שהם, ועיקר נטיעתם על דעת דבשם הוא וזהו פריים, לפיכך מברכים עליו "בורא פרי העץ". והכסף-משנה משיב, שאילו היו הקנים בארצו של ה'טור' לא היה טוען כך, שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרבות למצצם כמו שהם, ולכן דין מימיהם כשאר מי פירות שברכתם "שהכל".

ו. הַקּוֹר, וְהוּא רֹאשׁ הַדֶּקֶל³⁵, שְׁהוּא כְּמוֹ עֵץ לֶבָן³⁶ - מְבַרְךָ עֲלָיו תַּחֲלָה "שְׁהַפְּלִ"³⁷. קִפְרָס שֶׁל צֶלֶף³⁸, מְבַרְךָ עֲלָיו "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה", מִפְּנֵי שְׁאֵינוֹ פְּרֵי³⁹. וְהָאֲבִינֹת⁴⁰ שֶׁל צֶלֶף, הֵן הַפְּרִי, שֶׁהֵן פְּצוּרוֹת תְּמָרִים דְּקִים קֹטְנִים - מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"⁴¹.

(35 עץ התומר. (36 והוא רך ומתוק לחיך. (37 ברכות לו, ע"א. שסופו להקשות כעץ, ומתחילה לא נטעו את הדקל על דעת אכילת הקור. (38 אילן קטן-קומה (קפרסטרורך), ובערבית – אל-קפאר. ונזכר במשנה (מעשרות פרק ד, מ"ו). והקפרס – הם העלים שלו ואינם יוצאים מן העץ

מִן הָעֲנָבִים וְהַיִּתִּים, שְׁעַל הַיַּיִן הוּא מְבַרְךָ "בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן"¹², וּלְבִסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁשֵׁל¹³, וְעַל הַשֶּׁמֶן, בַּתַּחֲלָה הוּא מְבַרְךָ "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"¹⁴. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִיא חוֹשֵׁשׁ בְּגוֹרָנֶיהָ¹⁵, וְשֶׁתָּה מִן הַשֶּׁמֶן עִם מֵי הַשְּׁלֵקוֹת¹⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁהָרִי נִהְיֶה בְּשִׁתְּוֹ; אֲבָל אִם שִׁתָּה הַשֶּׁמֶן לְבִדּוּד¹⁷, אוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה חוֹשֵׁשׁ בְּגוֹרָנֶיהָ¹⁸ - מְבַרְךָ עֲלָיו "שְׁהַפְּלִ", שֶׁהָרִי לֹא נִהְיֶה בְּטַעַם הַשֶּׁמֶן¹⁹.

(11 ברכות לח, ע"א: "דבש תמרים מברך עליו שהכל – זיעה בעלמא הוא" וכדעת ה'תוספות' (ברכות לח.). (12 ש"ס, לה, ע"ב. הואיל וסועד ומשמה, חשוב הוא לקבוע לו ברכה לעצמו. (13 שמחמשת המינים הוא. (14 ש"ס. (15 כואב בגרונו, ושתיית השמן מרככתו ומרפאתו. (16 שעירבו עם מי ירקות שלוקים [מבושלים] שיש הנאה בשתייתו. (17 שאין בו שום טעם והנאה. (18 שאז אפילו אם עירבו עם מי השלקות, אין השמן חשוב עיקר ובטל לגבי המים. (19 ש"ס, לו, ע"א. ולדעת הרי"ף ש"ס, אינו מברך כלל על שתיית השמן לבדו, כי אין זה נהנה אלא מזיק את גופו ואין זה בכלל "ואכלת... וברכת" (ש"ס, לא; שו"ע או"ח סי' רב, סעיף ד).

ג. פְּרוֹת אוֹ יִרְקוֹת שְׁדַרְפָּן לְהַאֲכִיל חַיִּים - אִם בְּשֵׁלֶן אוֹ שְׁלֵקוֹן²⁰, מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן תַּחֲלָה "שְׁהַפְּלִ"²¹ וּלְבִסּוֹף "בּוֹרֵא נִפְשוֹת". וְיִרְקוֹת שְׁדַרְפָּן לְהַאֲכִיל שְׁלֹקִין, כְּגוֹן פְּרוֹב וּלְפֶתֶת²² - אִם אֶכְלֵן חַיִּין, מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן בַּתַּחֲלָה "שְׁהַפְּלִ"²³ וּלְבִסּוֹף "בּוֹרֵא נִפְשוֹת רְבוֹת". וְאִם בְּשֵׁלֶן אוֹ שְׁלֵקוֹן - מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה"²⁴ וּלְבִסּוֹף "בּוֹרֵא נִפְשוֹת רְבוֹת". דְּבָרִים שְׁדַרְפָּן לְהַאֲכִיל חַיִּין וּמְבַשְּׁלִין - אֶכְלֵן, בֵּין חַיִּין בֵּין מְבַשְּׁלִין - מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן בַּתַּחֲלָה בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן: אִם הָיוּ פְּרוֹת עֵץ, מְבַרְךָ "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ", וְאִם הָיוּ פְּרוֹת הָאֲדָמָה אוֹ יִרְקוֹת, מְבַרְךָ "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה"²⁵.

(20 בישלם הרבה עד שנימוחו. שלוק – יותר ממבושל, כמבואר בחולין קיא. וכן ב'תוספות' פסחים לט: אולם בירושלמי תרומות פ"י, ה"ו אמרו, ששלוק הוא פחות מבישול. (21 שהורידם מחשיבותם הקודמת, הואיל ואין דרכם להאכל מבושלים (ברכות לח:). (22 מין ירק גנים (ריב"ע). (23 שאין זה דרך אכילתם. (24 שזהו דרך אכילתם, והוא עיקר פריים (ש"ס, ברש"י). (25 ש"ס: "שלקות מברך עליהם פרי האדמה" ואין שינוים (ע"י הבישול) מורידם מברכתם הראויה להם.

ד. יִרְקוֹת שְׁדַרְפָּן לְהַשְּׁלֵק - שְׁלֵקוֹן, מְבַרְךָ עַל מִי-שֶׁלֶק שְׁלֵהֶן "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה"²⁶; וְהוּא שְׁשֵׁלֶקוֹן לְשִׁתּוֹת מִימֵיהֶן, שְׁמִימֵי הַשְּׁלֵקוֹת פְּשֵׁלֶקוֹת²⁷ בְּמָקוֹם שְׁדַרְפָּן לְשִׁתּוֹתָן. דְּבַשׁ תְּמָרִים - מְבַרְכִין עֲלָיו תַּחֲלָה "שְׁהַפְּלִ"²⁸; אֲבָל תְּמָרִים שְׁמַעֲכָן בְּיַד וְהוֹצִיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

61) שגם האילן יונק מן האדמה, ובכלל פירות האדמה הוא (ברכות פ"ו, מ"ב. וכפירוש 'רבינו יונה' שם). 62) שאין פירות האדמה בכלל פירות האילן (שם). וחז"ל נתנו סימן לידע בו איזהו פרי עץ ואיזהו פרי אדמה: כל פרי שאתה קוטפו, והענף של העץ נשאר ומוציא פרי לשנה הבאה - זהו פרי העץ. וכל שאתה נוטל את הפרי, ואין הענף נשאר לחזור ולהוציא פירות לשנה הבאה - פרי האדמה הוא (ברכות מ:). 63) שם, פ"ו, מ"ב. ולפיכך כל דבר שמסופק בו מה לברך עליו, יברך "שהכל" ויצא ידי חובתו (הגהות מיימוניות). 64) ברכות מ, ע"ב.

יא. לקח כוס של שקר בידו, והתחיל הברכה⁶⁵ על-מנת לומר "שהכל", וטעה ואמר "בורא פרי הגפן" - אין מחזירין אותו⁶⁶. וכן אם היו לפניו פרות הארץ, והתחיל הברכה על-מנת לומר "בורא פרי האדמה", וטעה ואמר "בורא פרי העץ" - אין מחזירין אותו. וכן אם היה לפניו תבשיל של דגן, ופתח על-מנת לומר "בורא מיני מזונות", וטעה ואמר "המוציא" - יצא; מפני שבטעה שהזכיר את השם והמלכות, שהן עקר הברכה, לא נתפון אלא לברכה הראויה לאותו המין, והואיל ולא היה בעקר הברכה טעות, אף-על-פי שטעה בסופה, יצא ואין מחזירין אותו⁶⁷.

65) בשם ומלכות. 66) שיברך שנית כהלכה. 67) שם יא, ע"א. וגירסא אחרת היתה לרבינו באותה סוגיא, והיא: נקט כסא דשיכרא בידו, פתח ובירך אדעתא דשיכרא, וסיים בדחמרא (יין) וכו' (כסף-משנה הל' קריאת שמע פ"א, ח"ח).

יב. כל הברכות האלו⁶⁸, אם נסתפק לו בהם אם ברוך או לא ברוך - אינו חוזר ומברך, לא בתחלה ולא בסוף, מפני שהן מדברי סופרים⁶⁹. שכת והכניס אכלין לתוך פיו בלא ברכה - אם היה משקין⁷⁰, בולעין⁷¹, ומברך עליהן בסוף⁷². ואם היו פרות, שאם זרקן⁷³ למאסו, כגון תותים וענבים - מסלקן לצד אחד⁷⁴ ומברך, ואחר-כך בולען. ואם אינן נמאסין, כגון פולים ואפונים - פולטן מפיו, עד שיברך ופיו פנוי⁷⁵, ואחר-כך אוכל.

68) המנויות בפרק זה שהן מדברי סופרים, פרט לברכת המזון שהיא מן התורה, שחוזר עליה מספק כמבואר לעיל פ"ב, הלכה יד. 69) וספק דבריהם - להקל (שבת לד. וראה ברכות כא.). 70) שאם יפלטם מפיו יופסדו, וכן א"א לסלקם לאחד מלוגמיו. 71) בלא ברכה. 72) ברכה אחרונה. 73) מפיו. 74) שבפיו. 75) משום שנאמר (תהלים עא, ח): ימלא פי התלתן, כל הפה צריך להיות פנוי בשעת ברכה (ברכות נא). וכפירוש 'רבינו חננאל' שם.

יג. היו לפניו מינין הרבה - אם היו ברכותיהן שוות⁷⁶, מברך על אחת מהן ופוטר את השאר; ואם

עצמו אלא מן האדמה (הערוך). 39) אלא שומר הפרי. 40) גרגירים קטנים והם עיקר פרי. 41) ברכות לו, ע"א. ז. הפלפלין והזנגביל⁴² - בזמן שהן רטבין⁴³, מברך עליהן "בורא פרי האדמה"⁴⁴, אכל יבשין, אין טעונין ברכה, לא לפנייהם ולא לאחריהם, מפני שהן תבלין⁴⁵ ואינו אכל. וכן אכלין שאין ראויין לאכילה ומשקין שאינן ראויין לשתיה, אינן טעונין ברכה, לא לפנייהן ולא לאחריהן.

42) מין קנמון, ששרשו היבש ניתן כבשמים לתוך מאכלים שונים. 43) וראויים לאכילה. 44) ואע"פ שהפלפלין גדלים על העץ, מכיון שאין דרך בני אדם לנטעו על דעת לאכלם כמו שהם אלא ע"י תערובת בתבשיל, ראוי לשנות ברכתם במקצת (כסף-משנה). 45) עשויים לתבל בהם את התבשיל, ואינם נאכלים בפני עצמם (ברכות לו:).

ח. הפת שעפשה⁴⁶, והיין שהקרים⁴⁷, ומבשיל שעברה צורתו⁴⁸, והנובלות, שהן פגין⁴⁹, והשכר⁵⁰, והחמץ, והגובאי⁵¹, והמלח, והכמהין⁵², והפטטריות - על פלן מברך תחלה "שהכל"⁵³. וכל המברכין לפניו "שהכל", לאחרונה מברך "בורא נפשות"⁵⁴. וכל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו⁵⁵.

46) שהעלתה טחב ורקבון, מלשון: עבשו פרות (יואל א, יז), שהבי"ת נחלפת בפ"א (הערוך). 47) שהעלה קרום על פניו מחמת חימוצו, ובכתי"י התימנים כתוב: והקריס, ופירושו: החמץ, שכן ברומית נקרא חומץ - אקריס, וכן הוא בנוסח הש"ס כתי"י פריז (ברכות מ:). שהקריס (הערוך, ערך קריס). 48) שנתקלקל. 49) פירות שהשירתם הרוח קודם שנתבשלו. 50) שעושים מתמרים או משעורים (ב"ב צו:). 51) מין חגבים שהורים. 52) מין מימיני הפטריות הגדל באדמה רטובה, אלא שהפטריות גדלות על האדמה, והכמהין גדלים בתוך האדמה ואחר חפירתה נראים (הערוך). 53) ברכות מ, ע"ב. וכמהין ופטטריות אף-על-פי שגדלים מן האדמה, מברכים עליהם "שהכל", הואיל ועיקר יניקתם מן האויר הוא (שם). 54) שם, מד, ע"ב. 55) שם. ויש שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו, כגון ריח של בושם.

ט. שמרים⁵⁶, שנתן עליהם שלשה⁵⁷ והוציא מהן ארבעה⁵⁸ - מברך עליהן "בורא פרי הגפן", שזה יין מזוג הוא⁵⁹. הוציא פחות מארבעה - אף-על-פי שיש בהם טעם יין, מברך עליהן "שהכל" תחלה⁶⁰.

56) שמרי יין. 57) שלש מדות מים. 58) שנמזג יין השמרים עם המים. 59) שלשה חלקים מים ואחד יין. 60) בבא-בבא צו, ע"ב.

י. ברוך על פרות האילן "בורא פרי האדמה" - יצא⁶¹; ועל פרות האדמה "בורא פרי העץ" - לא יצא⁶². ועל פלם אם ברוך "שהכל"⁶³ - יצא, ואפלו על הפת ועל היין⁶⁴.

מתוך מהדורת חזק

המזון בלבד.

(83) המפורשת לעיל פרק ג, הלכה יג. (84) ברכות מד, ע"א. (85) והראב"ד סובר שחזקתו על היין: "על הארץ ועל פרי הגפן". וכן אנו נוהגים. (86) של ארץ ישראל, להדגיש שבח הארץ. (87) שבברכת המזון ('רבינו אלפס' למסכת ברכות פ"ו).

טו. שתה יין, ואכל תמרים, ואכל תבשיל של חמשת מיני דגן - מברך באחרונה: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, על המחיה ועל הפלפלה, ועל הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה וכו', וחזתם: ברוך אתה ה', על הארץ ועל המחיה ועל הפרות⁸⁸.

(88) הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חזקתו חתימה מיוחדת ליין, שבכלל הפירות הוא. וכן דעת רבינו חננאל' הובאה ב'תוספות' (ברכות מד.).

טז. אכל אם אכל בשר ושתה יין - מברך בסוף על זה בפני עצמו⁸⁹ ועל זה בפני עצמו⁹⁰. אכל תאנים או ענבים, ותפוחים ואגסים וכיוצא בהן - מברך בסוף ברכה אחת מעין שלש, והיא כוללת הכל, מפני שכלן פרות העץ, וכן כל כיוצא בזה⁹¹.

(89) מעין שלש. (90) בורא נפשות. (91) כגון ששתה יין ואכל עמו תפוחים, שברכה אחרונה שעל היין פוטרת את הפירות, והואיל וחזקתם בה: "על הארץ ועל הפירות" (דעת הרשב"א בדברי רבינו, הובאה ב'בית יוסף' סי' רח).

אין ברכותיהם שוות - מברך על כל אחת מהן ברכה הראויה לו, ואיזה מהם שירצה להקדים⁷⁷ מקדים⁷⁸. ואם אינו רוצה בזה יותר מזה - אם יש ביניהם אחד משבעת המינים, עליו הוא מברך תחלה. וכל הקודם בפסוק - קודם בברכה. והשבעה, הן האמורים בפסוק זה: ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש. ודבש זה הוא דבש תמרים⁷⁹. והתמרים⁸⁰ קודמין לענבים, שהתמרים שני ל"ארץ"⁸¹, והענבים שלישי ל"ארץ"⁸².

(76) כגון תפוח וזית. (77) שחביב עליו יותר. (78) ואפילו כשהמין השני הוא משבעת המינים המיוחדים בתורה. (79) שלא לטעות בדבש דבורים. (80) אע"פ שנכתבו באחרונה. (81) שניה הנזכרת בסוף הפסוק. (82) הנזכרת בראש הפסוק.

יד. ברכה אחת שהיא מעין שלש, של חמשת המינים של פרות, ושל יין, היא של מיני הדגן⁸³; אלא שעל הפרות הוא אומר: על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה⁸⁴ וכו', ועל היין הוא אומר: על הגפן ועל פרי הגפן, וחזתם בשתייהן: על הארץ ועל הפרות⁸⁵. ואם היה בארץ ישראל - חזתם: על הארץ ועל פרותיה⁸⁶. ויש מי שמוסיף בברכה שמעין שלש, קדם חתימה: "פי אל טוב ומטיב אתה", שהוא מעין ברכה רביעית⁸⁷. ויש מי שאמר, שלא תקנו ברכה רביעית אלא בברכת

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ה' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה נב. נג.

נה. נד. שנדר. שם. שסא.

פוגעין בו, ונדקא בתנאים שאמרו, והם: שיבעול בפרהסיא ובשעת מעשה וכמעשה שהיה (בדיוק כפי שהתרחש אצל פנחס וזמרי) אכל אם לא עשה זה בפרהסיא, או שפרש ולא פגעו בו קנאים — הרי הוא מחיב פרת. אכל לא נתבאר בו פרת זה בלשון התורה. אמרו: "לא פגעו בו קנאים מהו?" ונתבאר שהוא בכרת, שאמר: "כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב וגו' יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער וענה" (מלאכי ב, יא-יב), אמרו: מקלל דבכרת. כשמתבאר אם פן שאדם בעל ארמית בעדים ונתראה — לוקה מדאורייתא, ודע זאת. וכבר נתבאר דיני פלג-הדברים האלה בעבודה זרה (לו): וקסנהדרין (פב).

המצוה הנ"ג — האזהרה שהזמרנו מלהתחמם בזכרי

המצוה הנ"ב — האזהרה שהזמרנו מלהתחמם בכופרים, והוא אמרו ותעלה: "ולא תתחמם בם" (דברים ז, א), ובאר ההתחממות מה היא ואמר: "בתוך לא-תתן לבנו ובתו לא-תקח לבנד" (שם) ובפרוש אמרו במסכת עבודה זרה (לו): "דרך חתנות אסרה תורה". העובר על לאו זה יש בענישו הפרש והוא: אם בא עליה בפרהסיא (לעיני רבים) — הרי ההורגו בשעה שהוא עושה את-העברה, כבר קיים את-ענישו כמו שעשה פינחס בזמרי (במדבר כה, ח) אמרו (סנהדרין פא): הבעל ארמית קנאין

~ יום שני ו' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה קסא. קסב.

מצות עשה לח. מצות לא תעשה קס.

קנח. קנט.

המצוה הקס"א — האזהרה שהזהר בהן גדול בלבד מלשא אלמנה, והוא אמרו ותעלה: "אלמנה וגרושה וחללה זנה את-אלה לא יקח" (ויקרא כא, יד) וכפל (באיטור מיוחד לכהן גדול) אזהרה זו בכהן גדול בגרושה וחללה וזונה (למרות שכבר הוא מזהר על כך בכל כהן הדיוט) לענין שבארוהו בגמרא קדושין (עו). והוא: שאם ארע שתהיה אשה אחת אלמנה וגרושה וזונה וחללה, ובצלה בהן גדול — לוקה ארבע מלקיות; ואם בצלה בהן הדיוט — לוקה שלש. ושם אמרו: "אלמנה וגרושה וחללה זונה בזמן שהן פסדר — תיב על פל-אחת ואחת", ובארו שהן באשה אחת. וענין אמרם "פסדר", שחלו אלו הענינים לפי הסדר שבפסוק, שתהיה תחלה אלמנה, ואחר-כך גרושה, ואחר-כך תהיה חללה, ואחר-כך תהיה זונה. והצרכנו לזה, מפני שהיא אשה אחת ובבצילה אחת אנו רוצים לתיב ארבע מלקיות אלו. וכלל הוא אצלנו (שם עו): אין אסור חל על אסור אלא-אם-כן היה אסור מוסיף (שהאסור שבא אחרון מוסיף חומרה יתרה בפרטי האיטור): או אסור כולל (שאיטור האחרון הוא איטור שמקיף יותר "נאסרים"; איטור השולט על תחום רחב יותר) או אסור בת אחת (שהאיטורים חלים יחדיו באותו מעשה ובאותה יחידת זמן ואין אחד מקדים), כמו שבארנו במקומו במסקת כרתות בפרושנו ("פירוש המשניות" פרק ג משנה ד); ואם יהיו על הסדר (ברוגמה שלנו ב"סדר" זה), יהיה בכלם אסור מוסיף, כמו שנתבאר שם. אבל אם היו גופים רבים (נשים שונות), כגון שבעל אשה אלמנה ואשה אחרת חללה ואשה אחרת זונה ואשה אחרת גרושה — אין צריך לומר שהוא לוקה על כל-אחת ואחת. ואפשר שתקשה ותאמר: כיון שהכלל אצלנו: אין לוקין על לאו שבכללות — מדוע לוקה על כל-אחת ואחת, והרי כלן מזהר עליהן בלאו אחד? דע שבגלל ענין זה כפל את-הלאו בכהן גדול על גרושה וזונה וחללה — להשמיענו שדינו בהן כמו דין בהן הדיוט שלוקה על כל-אחת ואחת, ונתתיב בהן הדיוט מלקות על כל-אחת ואחת, כיון שנתחדה אחת מהן בלאו אחד, נעשו כלן לחלק, והוא אמרו: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (שם כא, ז). הואיל ויחד הגרושה בלאו, והרי היא לוקה על הגרושה בפני עצמה, כך לוקה על זונה בפני עצמה, ועל חללה בפני עצמה. וזהו ענין אמרם בגמרא קדושין (עו): "כשם שחלוקה גרושה

(גברים של) עמוז ומואב דוקא — אפלו אחר שנתגירו, והוא אמרו ותעלה: "לא-יבא עמוזי ומואבי בקהל ה'" (דברים כג, ד) העובר על לאו זה — לוקה, כלומר: שאר עמוזי ומואבי שבעל ישראלית בנשואין — לוקין שניהם מלקות דאורייתא וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ח' מיבמות (עו) ובסוף קדושין (עד).

המצוה הנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהרחיק את-המצרים ומלהתרחק מלהתחתן בהם אחר שנתגירו, והוא אמרו ותעלה: "לא-תתעב מצרי" (שם, ח) וכבר נתבאר דיני שתי המצות האלה, כלומר: דיני מצרי ואדומי (אזהרה נד, נדפסה לקמן), בפסק ח' מיבמות (שם) ובסוף קדושין (עו).

המצוה הנ"ד — אזהרה שהזהרנו מלהרחיק זרע עשו אחר שנתגירו, כלומר: שאנו מזהרים לכל התרחק מלהתחתן בהם אחר שנתגירו, והוא אמרו ותעלה: "לא-תתעב אדמי כי אחיך הוא" (שם).

המצוה השנ"ד — האזהרה שהזהר הממזר מלבוא על בת ישראל, והוא אמרו ותעלה: "לא-יבא ממזר בקהל ה'" (שם, ג). והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ח' מיבמות (עה) ובסוף קדושין (עד).

המצוה הש"ס — האזהרה שהזהר מלבוא על בת ישראל מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד, והוא אמרו ותעלה: "לא-יבא פצוע-דכא וכרות שפכה בקהל ה'" (שם, ב). ואם בעל בת ישראל אחרי הקדושין — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ט' מיבמות (עו).

המצוה השס"א — האזהרה שהזהרנו מלהשחית את אברי התשמיש של זכרים מכל-מין של בעלי החיים ושנה בהם האדם וזולתו, והוא אמרו ותעלה אחר שהזכיר מעוף וכתות ונתוק וכרות — "ובארצכם לא תעשו" (ויקרא כב, כד), בא הפרוש (ספרא אמור): "ובככם לא תעשו". והעובר על לאו זה — לוקה, כלומר: המסרס משהו מאיזה מין שיהיה. ובפסק שמונה שרצים (שבת ק"י) אמרו: "תנאי מנין לסרוס באדם שהוא אסור? תלמוד לומר: "ובארצכם לא תעשו". ואפלו מסרס אחר מסרס — תיב. דאמר רבי חייא בר אבון אמר רבי יוחנן: הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא תיב, שנגאמר: "לא תאפה חמץ" (שם ו, י) ו"לא תעשה חמץ" (שם ב, יא); במסרס אחר מסרס שהוא תיב, שנגאמר: ומעוף וכתות וכו'. אם על פרות תיב, על נתוק לא כל-שכן! אלא להביא נותק אחר כורת שהוא תיב". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשפת (שם) ויבמות (עה).

מתוך מהדורת חזק

עשה". ובאר את-זה, כגון: שבעל כהן גדול מי שאינה בתולה — שהיא אסורה עליו בעשה. לפי שהכלל הוא אצלנו: לאו הבא מכלל עשה — עשה. הנה נתבאר שהיא מצות עשה. ואמרו עוד (הוריות יא): "ומצוה על הבתולה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' מיבמות (כט), ובמקומות בכתבות (צו): וקדושין (סח).

המצוה המשלימה מאה וששים — האזהרה שהזהר הפכה מלשא מאישה לא יקח" (שם, ז) וכשבא (ויש גורסין: בל-ימן שבא) עליה — חייב מלקות.

המצוה הקנ"ח — האזהרה שהזהר הפכה מלשא זונה (שאינה בת ישראל או שנבעלה מישראל האסור לה), והוא אמרו: "אשה זנה וחקלה לא יקחו" (ויקרא כא, ז) וכשבא (ויש גורסין: בל-ימן שבא) עליה — חייב מלקות.

המצוה הקנ"ט — האזהרה שהזהר הפכה מלשא חללה (שנולדה מן הפסולים לכהונה וכן כשנבעלה לפסול מכהונה — מתחלת), והוא אמרו: "אשה זנה וחקלה" (שם); וכשבא (ויש גורסין: כנ"ל) עליה — חייב מלקות.

~ יום שלישי ז' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה שנה.

מצות עשה קמט.

המצוה השנ"ג — האזהרה שהזהרנו מלהתענג באחת מפל-העצרות ואפלו בלי ביאה, כגון החבויק והנשיק וכיוצא בהן מפעלות הזנות, והוא אמרו יתעלה באזהרה על זה: "איש איש אל-כל-שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה" (ויקרא יח, ו) באלו אמר: לא תתקרבו אליהם קרבה המביאה לגלות ערוה. ולשון ספרא (אחרי שם): "לא תקרבו לגלות ערוה", אין לי אלא שלא יגלה, מניין שלא יקרב? תלמוד לומר: "ואל-אשה בנות טמאתה לא תקרב" (שם, יט), אין לי אלא גדה כל תקרב וכל תגלה, ומניין בכל-העצרות שהן בכל תקרבו וכל תגלו? תלמוד לומר: "לא תקרבו לגלות ערוה". ושם (שם כט) נאמר: "ונקרתו הנפשות העשת", מה תלמוד לומר? לפי שנגאמר: "לא תקרבו" יכול יהיו חייבין פרת על הקריבה — תלמוד לומר "העשת", לא הקרבות. וכבר נפול הלוא באסור הדברים המכערים האלה ואמר: "לבלתי עשות מחקות התועבת" (שם, ל) אבל אמרו: (בפסוק שנאמר בהקדמה לאיסור כל העריות) כמעשה ארץ-מצרים אשר ישבתם-בה לא תעשו וכמעשה ארץ-כנען וגו' לא תעשו" (שם, א), אינו מזהיר בשני לאוין אלו מחקות התועבת בלבד, אלא מזהיר בהם מהתועבת עצמן שבאר אחר כך, כלומר שהביא

מחללה זונה ככהן הדיוט. כף חלוקה ככהן גדול". ושם נתבאר, שאם הנשים גופין מחלקין לוקה על כל-אחת ואחת, בין שהיו על הסדר או שלא על הסדר. הנה נתבאר לך שהלאו על כל-אחת מהן מצוה בפני עצמה, ולפיכך לוקה על כל-אחת ואחת. ושם (עח) נתבאר, שאין כהן הדיוט חייב מלקות משום אחת מהן עד שיקח (יקדש) ויבעול, והוא אמרם: "בעל — לוקה, לא בעל — אינו לוקה"; (הכתובים: "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח .. ולא יחלל זרעו בעמיו" — מובנם לגבי כהן הדיוט הוא): מה-טעם קאמר: (כלומר): מה-טעם "לא יקח"? משום "לא יחלל" (ואין ב"לא יחלל" אזהרה על הקידושין). וכבר נתבאר דיני ארבע מצות אלו (קנח-קסא) בשמות ביבמות וקדושין.

המצוה הקס"ב — האזהרה שהזהר כהן גדול מלבוא על האלמנה אפלו בלי קדושין, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יחלל זרעו בעמיו" (שם, טו). ופרשו שכהן הדיוט נאסרו עליו הנשואין (ב"גרושה" זונה" ו"חללה" — האסורים על כהן הדיוט), שנגאמר: "לא יקחו" (שם ז), ולקוחין הם הקדושין, אלא שאינו לוקה עד שיבעול, כמו שבארנו לעיל (ובהמשך: לא תעשה קנח, קס ובסוף קסא); אבל אם בעל בלי קדושין, אף-על-פי שנה אסור ומזהר עליו (מצד "לא תהיה קדשה" ופסלה (עשאה חללה לכהונה ולתרומה) — אינו לוקה משום זה, כיון שלא נתפרשה אזהרה לכהן. אבל כהן גדול באו בו שני לאוין: אחד "לא יקח" והוא אסור הנשואין, והשני "ולא יחלל זרעו" והוא אסור הביאה אפלו בלי קדושין. ובגמרא קדושין (עח) אמרו: "ומודה רבא ככהן גדול באלמנה, שאם בעל ולא קדש שולוקה, "ולא יחלל זרעו" אמר רחמנא — והרי חלל". ושם אמרו: "כהן גדול באלמנה — לוקה שתיים: לוקה משום "לא יקח", ולוקה משום "לא יחלל". ולא נתיחד זה באלמנה (על אף שבפשות הכתובים מתייחס לכל הקבוצה שבפסוק שלפניו) אלא לפי שהיא המיוחדת בלאו על כהן גדול והיא כשרה לכהונה ובבעילה זו חללה ופסלה לכהונה. אבל גרושה זונה וחקלה הרי דינו בשלשותן כדיון כהן הדיוט, כלומר: שכל-אחת מהן פסולה לכהונה מתחלתה (ולא עשה כאן הכהן הגדול חלול מעיקרו), ולא ככל אסורן על כהן גדול (לצורך איסור נוסף של חילול, או כדי לאסור גם בביאה) אלא לענין שהזכרתי לך (אזהרה קסא — כדי לייחד לאו לכל אחד).

המצוה הל"ח — הצווי שנגצטנה כהן גדול לשא בתולה (שלא נבעלה) בבתוליה והוא אמרו יתעלה: "והוא אשה בבתוליה יקח" (שם, יג) ובפרוש אמרו (כתובות ל) "עושה הנה רבי עקיבא ממזר אפלו מחייבי

~ יום רביעי ח' מנחם-אב ~

מצות עשה קנ. קנא. קנב.

מצות לא תעשה קעב. קעד.

המצוה הק"ן — הצווי שנוצטוינו לבידק גם בסמני העוף, והוא שרק כמה מינים ממנו יהיו מתרים. וסמני העוף לא נאמרו מן-התורה אלא השגו בתקירה, כי פאָשר אָנו מתבוננים בכל-המינים שנתבאר אסורם (בתורה, ובפרטות) אָחד אָחד, מוצאים אָנו בהם דברים הפוללים אותם ("צד השווה" — פרטים משותפים), והם סמני עוף טמא וזה שנוצטוינו לדון בעופות ולומר: זה טמא וזה טהור — הוא מצות עשה. ולשון ספרי: "כל-צפור טהרה תאכלו (דברים יד, יא) — זו מצות עשה". הנה נתבאר מה-שרמנו עלי; וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת חלין (טו.).

המצוה הקנ"א — הצווי שנוצטוינו לבידק גם בסמני חגבים, והם המפרשים בתורה: "אָשר לו כרעים ממעל לרגליו" (ויקרא יא, כא). וענין מצוה זו כמו שבארנו במצוה שלפניה, והפסוק שנגאמר בה הוא אמרו: "את-זה תאכלו מכל שרץ העוף". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסוק ג' ממסכת חלין (זו.).

המצוה הקנ"ב — הצווי שנוצטוינו לבידק בסמני דגים והם מפרשים בתורה והוא אמרו: "את-זה תאכלו מכל אָשר במים" (שם שם, ט) ויכפוש אָמרו בגמרא חלין (טו): "שאוכל דג טמא עובר בעשה ולא-תעשה. כי ממה שאמר 'זה אָכול' שומע אָני שזולתו לא תאכל, ולא הבא מכלל עשה — עשה. הנה נתבאר, שאָמרו "את-זה תאכלו" — מצות עשה. והענין באָמרנו שהיא מצות עשה הוא כמו שהזכרתי לך, שאָנו נצטוינו לדון בסמנים אלו ונאמר: זה מתר לאָכלו וזה אינו מתר, כמו שבאר הכתוב ואמר: "והבדלתם בין-הבהמה הטהרה לטמאה וגו'" (שם ב, כה) לא תהא הבדלה אלא בסמנים — לפיכך יהיה כל-מין ומין מארבעת מיני הסמנים האלה מצוה בפני עצמה, כלומר: סמני בהמה ותייה, וסמני העוף, וסמני חגבים, וסמני דגים. וכבר באָרנו לשונם, שאָראו לכל-אָחד עשה לבדו. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו, כלומר: סמני דגים, בפסוק ג' ממסכת חלין (שם).

המצוה הקע"ב — האזהרה שהזכרנו מלאָכול בהמה טמאה ותייה טמאה, והוא אמרו (דברים יד, ה): "אָף את-זה לא תאכלו ממעלי הגרה וגו' את-הגמל ואת-האונבת ואת-השפן ואת-החזיר". אָבל שאָר בהמה טמאה לא בא בהן לאו בפרוש, אָבל ממה שאָמר:

שני לאוין פלליים על כל-העצרות. וכאָשר הזהיר על מעשה אָרץ מצרים ומעשה אָרץ כנען — וזה כולל כל-מה-שהיו עושים, השחיתות ועבודת האַדמה ומרעה המקנה וישוב האָרץ גם כן, לפיכך חזר ויבאר שאָתם המעשים שהזכרתיך מהם הם אלו ואלו: עצרות לא תגלה ועצרות לא תגלה (כלומר, פרט כל תועבה בפני-עצמה), וכמו שבאר בסוף הענין ואמר: "כי את-כל-התועבת האל עשו אנשי-האָרץ" (שם, כז). ולשון ספרא (שם): "יכול לא יבנו בנינות ולא יטעו פרמים כמותם (וגם זה, לכאורה, כולל ב"מעשה ארץ כנען לא תעשו") — תלמוד לומר: "ובחוקתיהם לא תלכו" (שם, ג), לא אמרתי אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם". ושם אמרו: "ומה היו עושין? האיש נושא איש והאשה נושאה אשה ואשה נשאת לשני אנשים". הנה נתבאר שהלאוין האלה שהם כמעשה אָרץ מצרים וכמעשה אָרץ כנען לא תעשו הם אזהרה על ביאת כל-העצרות על דרך הכלל. וחזרו וכפל את-הלאו בהן, כל-עצרה לבידה. וכבר באָרנו אָנו את כל-דיני המצוה הזאת בפסוק ז' מסנהדרין (משנה ד) בפרוש המשנה ובארנו שלוקין עליהם. וממה-שאָתה צריך לדעת, שכל-אשה שחבים על ביאתה כרת — הרי הנולד מאותה הביאה יש בה חיוב כרת נקרא: ממזר, והוא שאָראו ה' ממזר, בין שאָתה הביאה בזדון בין בשגגה — הולד ממזר, חוץ מן-הנדה בלבד שהולד ממנה אינו ממזר אלא נקרא: בן-הנדה. וכבר נתבאר ענין זה בפסוק ד' מיבמות (מט.).

המצוה הקמ"ט — הצווי שנוצטוינו לבידק בסמני (הכשרות של) בהמה ותייה, הינו: שיהיו מעלי גרה ופרסתן סדוקה, ואז מתר לאָכלו. וזה שאָנו מצוים לבידק אותן בסמנים אלו — הוא מצות עשה, והוא אמרו: "זאת החיה אָשר תאכלו וגו'" (שם יא, ב). ולשון ספרא (פרשת שמיני): אתה תאכלו — אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה, כלומר: את שיש-בה סמנים אלו — היא שמתר לאָכלה, משמע מזה, שאָת שאין בה סמנים אלו — אסור לאָכלה, וזה לאו הבא מכלל עשה, שהוא עשה לפי הכלל שבדינינו לפיכך אמרו בסמוך ללשון זה: "אין לי אלא בעשה, מנין בלא-תעשה? תלמוד לומר: את-הגמל" — כמו שנתבאר במצות לא-תעשה (קעב). הנה נתבאר, שאָמרו "אתה תאכלו" — מצות עשה. והכונה במצוה זו היא מה שהזכרתי לך, והוא: שאָנו נצטוינו לדרוש סמנים אלו בכל-בהמה ותייה, ואז יהא מתר לאָכלה, ודין זה — הוא המצוה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורות (ו) ובמסכת חלין (נט.).

מתוך מהדורת חזק

המצוה הקע"ה — האזהרה שהזהרנו מלאכול שרץ העוף, כגון הזבובים והדבורים והצרעים וזולתם מן המינים האלה, והוא אמרו במשנה תורה: "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (דברים יד, ט). ולשון ספרי: "וכל שרץ העוף וכו' — מצות לא-תעשה", והאזכרם — לוקה.

המצוה הקע"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול שרץ הארץ, כגון התולעים והחפושיות והדומה להם, וזהו הנקרא: שרץ הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וכל-השרץ השרץ על-הארץ שקץ הוא לא יאכל" (ויקרא יא, מא). והאזכר מהם משהו (אם היתה זו בריה שלמה) — חזב מלקות.

המצוה הקע"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול השרץ המתהנה מן-העפושיים, אף-על-פי שאינו מין מסויס ואינו נולד מזכר ונקבה, והוא אמרו: "ולא תטמאו את-נפשתיכם בכל-השרץ הרמש על-הארץ" (שם, מד). ולשון ספרא (פרשת שמיי): "השרץ הרמש על-הארץ — אף-על-פי שאינו פורה ורובה", וזהו החלוק שיש בין אמרו "השרץ השרץ על הארץ" (לעיל אזהרה קעו) ובין אמרו "השרץ הרמש". לפי שהשרץ השורץ — הוא השרץ שיש בו פח המוליד את המין והרי הוא משרץ (מוליד שרצים) על הארץ; והשרץ הרומש — הוא השרץ המתהנה מן-העפושיים שאינו מוליד כמוהו, וגם האזכר ממנו — לוקה.

המצוה הקע"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול בעלי החיים המתהווים בתוף הנרעים והפרות משיצאו וירמשו על פני אותו הנרע או אותו הפרי, אפלו מצאנום אחר-כך בתוף האכל — אסור לאכלם, והאזכרם — לוקה, והוא אמרו: "לכל-השרץ השרץ על-הארץ לא תאכלום פי-שקץ הם" (שם יא, מב). ולשון ספרא (פרשת שמיי): "להביא את שפרשו לארץ וחרו".

~ יום שישי ' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה קעט.

קפ. קפה.

המצוה הקע"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול אינה שרץ שיהיה, בלי יחוד (ללא הבדל המין) בין שרץ העוף בין שרץ המים בין שרץ הארץ, והוא אמרו יתעלה: "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם" (ויקרא יא, מג). זה לאו בפני עצמו ולוקין עליו, והוא כעין אסור כולל. לפיכך האזכר

"וכל-בהמה מפרסת פרסה וגו', מעלת גרה בבהמה אהה תאכלו" (שם יד, נ), ידענו שכל-מה שאין בו שני הסימנים יחד מזוהרים על אכילתו, אלא שהוא לאו הבא מכלל עשה שנתבאר שהוא עשה, ויכלל הוא אצלנו: לאו הבא מכלל עשה — עשה, ואין לוקין עליו. אכל נאסרה עלינו שאר בהמה וחייה טמאה וחיבנו על אכילתן מלקות בקל וחרמ, שאנו אומרים: ומה חזיר וגמל שיש בהן סימן טהרה אחר — לוקין עליו, קל וחרמ לשאר בהמה וחייה שאין בהן סימן טהרה כלל — שולוקין עליהן. ושמע לשון ספרא (פרשת שמיי) בכל-זה, אמרו: "אתה תאכלו" — אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה. אין לי אלא בעשה, בלא-תעשה מנין? פלמוד לומר: "את-זה לא תאכלו מפעלי הגרה", אין לי אלא אלו בלבד, שאר בהמה טמאה מנין? ודין (קל וחומר) הוא: מה אלו שיש בהן סימן טהרה הרי הן בלא-תעשה על אכילתן, שאר בהמה טמאה שאין בהן סימן טהרה, אינו דין שתהא בלא-תעשה על אכילתן! נמצאו: הגמל והארנבת והשפן והחזיר — מן-הכתוב, ושאר בהמה טמאה — מקל-וחרמ: ונמצאת מצות עשה שלחן — מן-הכתוב (בלאו הבא מכלל עשה — עשה), ומצוה בלא-תעשה — מקל-וחרמ. אלא שקל-וחרמ זה לגלויי מלתא בעלמא הוא (כלומר: ה"קל וחומר" מגלה את הנעלם לכאורה "בין השורות" והרי זה נחשב כאילו כתבה זאת התורה במפורש), כדרך שאמרו בבתו", כמו שנגבאר במקומו (לא תעשה שלו — שיעור פח). ולפיכך כל-האזכר פזית מבשר בהמה או חייה טמאה מאיזה מין מהן שיהיה — לוקה מדאורייתא. ודע זאת (כלומר: כיון שעיקר האיטור אנו יודעים גם מבלי ללמוד "קל וחומר" — אין זה בסתירה ל"אין מזהירין מן הדין" — ולוקה).

המצוה הקע"ד — האזהרה שהזהרנו מלאכל עוף טמא, והוא אמרו באותם המינים: "ואת-אלה תשקצו מן-העוף לא יאכלו" (ויקרא יא, ג). וגם האזכר מהם פזית מבשרם — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו עם השתים שלפניה כפרק ג' מחלין (נט).

~ יום חמישי ט' מנחם-אב* ~

מצות לא תעשה קעג. קעה.

קעו. קעז. קעה.

המצוה הקע"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול דג טמא, והוא אמרו באותם המינים מן הדגים: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת-נבלתם תשקצו" (ויקרא יא, יא). והאזכר מבשרם פזית — לוקה.

(* השיעור של תשעה באב - ללמוד במוצאי היום.

משום "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ". ומחמת שלא זה כולל שרץ הארץ לא לוקה על שרץ הארץ שמים, לפי שאפלו באו לנו אלה לאוין מפרשים כלם ב"שרץ הארץ" — אינו לוקה עליהן אלא מלקות אחת, לפי שכלם נכפלו בענין אחד בעצמו, ואפלו אמר: "שרץ הארץ לא תאכלו", "שרץ הארץ לא תאכל", "שרץ הארץ לא יאכל", כך אלה פעמים — לא יתחייב עליו אלא מלקות אחת. האם ראית שאלה שקבעו את-הכלל המשבש הזה סוברים שהלובש שעטנו לוקה שמים בינו שבאו בו שני לאוין (ויקרא יט, יט. דברים כב, יא). מפרשים? לא ראיתי שהם סוברים כן אלא זה הנה מוזר בעיניהם אלו אמרו מי שהוא, ואין דבריהם מוזרים בעיניהם באמרם ששרץ הארץ או שרץ העוף לוקין עליו שמים: אחת מחמת הלאו המפרש בו ואחת משום "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ". וזה ברור בתכלית עד שלא יעלם אפלו מן-החרשים והאלמים. אחרון להשלים את-הענין שהתחלתי לכאור ואמר (לשיטת רבינו כדי להוסיף לאו, כל לאו צריך להיות מכון ל"חלק" או "תוספת" של תכונה. לולא כן הרי זה כפילות שאין לוקין (לשיטת רבינו) יותר מפעם אחת על אותו חלק של איסור. והדברים הבאים הם הקדמה לפירוש רבינו במאמר הגמרא): שאם ארע שנתנה חי באיזה נרע מן הזרעים או בפרי מן הפרות ויצא לאויר העולם, אף-על-פי שלא נגע בפני האדמה — הרי האוכלו חייב מלקות אחת, לפי שנגמרו בו לאו בפני עצמו, כמו שבארנו במצנה שקדמה לזו (לא תעשה קעו), ואם רחש על פני הארץ ורמש בה ("רמש" הוא איסור מיוחד בשרץ שאינו מוליד) — חייב על אכילתו שמים: אחת משום: "לכל-השרץ השרץ על הארץ לא תאכלו כי-שקץ הם" (שם, מב) — (לא תעשה קעו), ואחת משום: "ולא תטמאו את-נפשתיכם בכל-השרץ הרמש על הארץ" (ויקרא שם, מד) — (לא תעשה קעו), ["וכל-השרץ השרץ על-הארץ שקץ הוא לא יאכל" (שם, מא)] ואם ארע נוסף לאלו [שלא יחא] שיהא פורה ורובה — חייב עליו שלש מלקיות: השמים שהזכרנו לעיל, ושלישית משום: "וכל-השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל" (שם) — (לא תעשה קעו) ["ולא תטמאו את-נפשתיכם בכל-השרץ הרמש על הארץ" (שם, מב)], ואם נוסף לך שיהא מעופף יתחייב עליו מלקות רביעית משום: "כל-שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכל" (דברים יד, יט) — (לא תעשה קעו) ואם נוסף לך שיהא שוחה במים עם שהוא מעופף, כמו שאנו רואים תמיד במינים רבים — יתחייב עליו חמש מלקיות, מלקות חמישית זו משום: שרץ המים, שבא לאו הכוללו והוא אמרו: "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ ולא תטמאו בהם" (שם,

דבר משרץ הארץ — לוקה שמים: אחת משום "וכל-השרץ השרץ על-הארץ שקץ הוא לא יאכל" (שם, מא), ואחת משום "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ". וכן האוכל דבר משרץ העוף — לוקה שמים: אחת משום "שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (דברים יד, טו) — (לא תעשה קעו), ואחת משום "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ". ואם אכל בעל חי אחד בלבד והיה אותו החי מעופף ושרץ על הארץ, כך שהוא שרץ העוף ושרץ הארץ — יהיה חייב עליו ארבע מלקיות (רבו חולק להלן על שיטה זו במנין המלקות). ואם נוסף על כך שהוא גם משרץ המים — יהיה חייב עליו שש מלקיות: המלקות החמישית משום דג טמא שנגמרו בו: "מבשרם לא תאכלו" (ויקרא יא, יא) — (לא תעשה קעו), והמלקות הששית משום "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ", לפי שהוא כולל גם שרץ המים. ואין לנו פסוק לאסור שרץ המים חוץ ממה שנגמרו: "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ". ולפי הכללים האלה אמרו בגמרא מכות (טו): "אכל פוטיטא (שרץ המים). ולהלן מתאר בו רבינו תכונות של שרצים נוספים כדי לקיים מאמר הגמרא לפי שיטתו) — לוקה ארבע; נמלה — לוקה חמש; צרעה — לוקה שש". זהו הפרוש שפרש כל-מי ששמעתי פרושו או ראיתי דבריו בענין זה שהוא: אכל פוטיטא וכו' (שיטה זו — עליה חולק רבנו — מחייבת מספר מלקות גם מבח לאו אחד — כשהצטרפו כמה איסורים שאצל כל אחד מהם בנפרד היה הלאו האמור קיים. וכמספר האיסורים שהצטרפו — לוקה). וזה פרוש שאינו נכון, לא יהיה ולא יתקיים אלא בהפוך הכללים האמתיים המבארים בלשון התלמוד. והוא: שאם תתבונן במה שהקדמנו כאן תמצא שחייבו שלש מלקיות מלאו אחד והוא: "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ". וכבר נתבאר בטול דבר זה, ושאין לוקין שתי מלקיות על לאו אחד בשום פנים, כמו שבארנו בגמרא חלין (קב): וכבר הקדמנו כלל זה ובארנוהו כמה פעמים, ויבואו לך מנוו דגמאות לקמן (לא תעשה קצה, שיח"ט).

והדבר הנכון שלא תסתפק בו ולא תשתבש הוא: שהאוכל בעל חי שהוא בעצמו שרץ העוף ושרץ המים ושרץ הארץ — לוקה שלש בלבד: אחת משום שרץ העוף שנתבאר בו הלאו, ואחת משום שרץ הארץ שגם בו נתבאר הלאו, ואחת משום "אל-תשקצו את-נפשתיכם", שגם שרץ המים נאסר בכלל "כל-שרץ", והוא אמרו: "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ". ואם אכל שרץ הארץ בלבד — לוקה אחת משום שרץ הארץ. וכך גם על שרץ העוף — אחת משום שרץ העוף. וכך על שרץ המים לבדו — אחת

מתוך מהדורת חזק

בלבד, שלא בא עליו לאו מיוחד חוץ מזה. והבן זאת. המצוה המשלימה מאה ושמונים — האזהרה שהזהרנו מלאכול את המתה, והוא אמרו: "לא תאכלו כל-נבלה" (דברים יד, כא) והאוכל מבשר נבלה פזית — לוקה.

המצוה הקפ"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול בשר שור הנסקל (בעל חי שחייב סקילה, כגון שהרג אדם) ונאפלו נשחט קדם סקילתו, לפי שמשונגמר דינו נאסר באכילה אף-על-פי שנשחט שחיטה כשרה, והוא אמרו: תעלה: "ולא יאכל את-בשרו" (שמות כא, כח). וישוין המכלתא (פרשת משפטים): "שור שיצא לסקל וקדמו הבצלים וישחטוהו — בשרו אסור באכילה", לכך נאמר: "ולא יאכל את-בשרו". והאוכל מבשרו פזית — לוקה.

~ שבת קודש י"א מנחם-אב ~

מצות לא תעשה קפא. קפב.

קפד. קפה. קפג.

המצוה הקפ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכל את-הטרפה, והוא אמרו: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (שמות כב, ל), פשט הכתוב הוא במה-שהזכירו במכלתא (פרשת משפטים שם), והוא אמרו: "דבר הכתוב בהנהיך (כתב "שדה" מפני שהוא המציאותי ביותר), מקום שרב בהממות (דרכם) להטרף": אכל בא בקבלה (חולין סח). שיש לפסוק זה גם באור (בעל משמעות הלכתית) וכן הוא: "ובשר בשדה טרפה" הוא — ולפיכך לא תאכלנו. כונתם בזה, שכל-בשר בין שיצא חוץ למחיצתו נעשה כטרפה, כגון בשר קדשי קדשים אם יצא חוץ לעזרה, או בשר קדשים קלים אם יצא חוץ לחומה, או בשר הפסח אם יצא חוץ לחבורה, או אם הוציא העבד את-ידו, כמו שנתבאר בפרק ד' מחלין (סח). — שכל-סוגי בשר אלו נקראים: טרפה, והאוכל מהם פזית לוקה מן-התורה וכן גם בשר מן-החי נקרא: טרפה והאוכלו — לוקה. ובגמרא חלין (קב) אמרו: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו — זה בשר מן-החי ובשר מן-הטרפה". וכבר נכפל הלאו במצוה זו עם שלפניה (לא תעשה קפ) גם בפניהם, והוא אמרו בפניהם: "נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה-בה" (ויקרא כב, ח), וכפל בהם לאו זה, מפני שהכתוב צוה אותם לאכול חטאת העוף והיא המליקה (שנמלק ראשה בצפורן), והמליקה בלי ספק בחלין אינה שחיטה אלא נבלה; והנה עולה בדעתנו שמתרת להם אכילת המליקה אפלו בחלין והוא הדין לכל-שחיטה פסולה, לפיכך באר שהם נשארים בכלל ישראל באזהרה מלאכול נבלה וטרפה, וכך פרשו חקמים נוסף על דין אחר שהעירו עליו מפסוק זה, שאין

(ג) — (לא תעשה הנוכחי). ואם נוסף לכך שיהא חי זה בעצמו המתנה מן האוכל גם עוף — יתחייב במלקות ששית משום: "ואת-אלה תשקצו מן-העוף ואכלו" (שם, יג) — (לא תעשה קעד). ואל תתמה על כך שיתנהג עוף מעפוש הפרות, לפי שאנו רואים לעתים קרובות עופות מתהוים מן-העפושים והם יותר גדולים מן האגוז הקטן ואל תתפלא על שמין אחד בעצמו הוא עוף טמא והוא שרץ העוף — פי אין זה דבר רחוק, שיהיה לו תכונות העוף ופעולותיו ותכונות שרץ העוף. הלא תראה פרושי כל-הראשונים שמנו בכלל אלו השש מלקיות דג טמא ושרץ המים, וזה נכון ולא אכחישנו, לפי שאפשר שיהא דג ויהיה שרץ המים, כך גם-כן יהיה עוף ויהיה שרץ העוף, וזהו הפוטיתא, שהיה עוף ושרץ העוף ושרץ הארץ ושרץ המים — ולפיכך חבין עליה ארבע, והנמלה לוקה עליה חמש. ונמלה זו האמורה, היא הנמלה המעופפת המתנהגת מעפוש הפרות שאינה פורה ורובה — חייב עליה אחת משום: שרץ שפרש מן-האכל (לא תעשה קעה), ואחת משום: שורץ על הארץ (לא תעשה קעו), ואחת משום: רומש על הארץ (לא תעשה קעז), ואחת משום: שרץ העוף (לא תעשה קעה), ואחת משום: שרץ המים (לא תעשה קעט) והצרעה שגם היא מתנהגת מן-העפוש, נוסף בה על אלו שהיא עוף ושרץ העוף. ואין מן הנמנע שתתנהג הצרעה או הנמלה וזולתן ממיני המעופפים והשורצים מן-העפושים וכתוף הפרות אלא אצל ההמון, שאין להם ידיעה במדעי הטבע, אלא מדמים שכל-מין אי אפשר שיתנהג דבר ממנו אלא מזכר ונקבה כיון שהם רואים שהדבר כך על הרב. וזכור כללים אלו והבן ענין זה, לפי שהוא דבר דבר על אפניו (משלי כה, יא). וכבר בארתי לך את הענינים שבהם תבחון ותאמר: בעל חי זה חייב על אכילתו כך וכך מלקיות, וזה אין חייבין עליו אלא כך וכך. ומן הלשונות האלה יתבאר לך שהאוכל בעל חי שלם אין חוששין לשעורו ואין אומרים בו "פזית", אלא אפלו אוכל יתוש — לוקה שלש: משום שרץ השרץ, ומשום רומש, ומשום שרץ העוף. ואמרו עוד (מכות טז): המשהה נקביו — עובר משום: אל-תשקצו את-נפשתיכם. וכן מאן דשתי מנא (השותה מים) בקרנא דאמנא, והוא כלי של מקיז דם — עובר משום: אל-תשקצו את-נפשתיכם. והוא הדין באכילת הלכלוכים ודברים המאוסים ושתיית דברים המגעלים, שנפש רב בני אדם קהה מהם — כל-זה מזהירים עליו. אכל אין חייבין עליו, מלקיות, לפי שפשיטה דקרא אינו אלא בשרץ בלבד: אכל מכין אותו על אלו מפת מרדות. הנה נתבאר לך מכל-מה-שקדמנו שפסוק זה, שהוא "אל-תשקצו את-נפשתיכם", למדנו ממנו אסור שרץ המים

מתוך מהדורת חזק

מַעֲנִין מֵאֲמָרָנוּ זֶה לְהִזְכִּירוֹ (דינים נוספים לגבי טומאה בחולין ק: ובנדה מב:). אַכְל הַבְּהֵמָה אוֹ הַחַיָּה שְׁגוּלָדוֹ בְּהֵן אַחַת הַטְּרָפוֹת שְׁגוּלָדוֹ בְּאַחַת הַמְּדוּת (שהתורה נדרשת בהן, וטרפה דרבנן) הָרִי אַכְלֵתָּה אֲסוּרָה, אֲפִלוּ נִשְׁחָטָה כְּרֹאֵי, וְהַשְׁחָטָה שְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה וְאֶכְל מִבְּשָׂרָה — לֹא־קָה מִדְּרַבְּנָן (וחזר בו הרמב"ם בספר היד). וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ לְךָ הַטְּרָפוֹת בְּפָרֶק ג' מַחֲלִין. וּבְפָרֶק זֶה וְגַם בְּפָרֶק אַחֲרוֹן דְּמִכּוֹת וּבְפָרֶק א' מִכְּבוֹרוֹת נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי תִשַׁע מִצְוֹת אֵלּוּ שֶׁקָּדְמוּ לְמִצְוָה זוֹ (לא תעשה קעא-קפא).

הַמִּצְוָה הַקַּפ"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכֹל אֶת-הַדָּם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכַל-דָּם לֹא תֹאכְלוּ" (ויקרא ז, כו). וּכְבֵר נִכְפַל בּוֹ הִלְאוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וּפְרַשׁ שֶׁהוּא בְּכֵרֶת וְאָמַר: "כַּל-אֲכִלְיוּ יִכְרֹת" (שם יז, יד). אִם הוּא מִזִּיד: וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרֶק ה' מִכְּרָתוֹת.

הַמִּצְוָה הַקַּפ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכֹל חֲלָבֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה אָמַר יִתְעַלֶּה: "כַּל-חֲלָב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכְלוּ" (שם ז, כג), וְגַם בְּזֶה נִכְפַל הִלְאוּ וְעִנְשׁ בּוֹ בְּפִרוּשׁ כְּרַת כַּמָּה דְּכָרִים אֲמוּרִים? אִם הוּא מִזִּיד: וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חֲבִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרֶק ז' מַחֲלִין (צג:).

הַמִּצְוָה הַקַּפ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכֹל אֶבֶר מִן הַחֵי, וְהוּא שֶׁנִּתְחַוֶּה מִמֶּנּוּ אֶבֶר (שלם) כְּשֶׁהוּא חֵי וְנֹאכַל מְאוֹתוֹ הָאֶבֶר כְּכִרְתּוֹ (כשהוא מכיל גם גידים ועצמות — למרות שבשאר איסורים לא מצטרפים לבשר) כְּפִי, וְאֲפִלוּ הִיָּה בּוֹ בְּשׂוֹר כַּל-שֶׁהוּא — הָאוֹכְלוֹ לֹא־קָה. וְהַאֲזַהְרָה עַל כֶּף הִיא אָמְרוּ: "וְלֹא-תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם-הַבְּשָׂר" (דברים יב, כג), וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פרשת ראה שם): "לֹא-תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם-הַבְּשָׂר — זֶה אֶבֶר מִן-הַחֵי". וְכֵן נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא חֲלִין (קב:), וְשֵׁם אָמְרוּ: "אֲכַל אֶבֶר מִן-הַחֵי וּבְשָׂר מִן-הַחֵי — חֲבִיב שְׁתִּים". פְּרוּשׁוֹ: לְפִי שֶׁהֵם שְׁנֵי לְאוֹיִן. הִלְאוּ הָאֶבֶר: "לֹא-תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם-הַבְּשָׂר" שֶׁהוּא אֲסוּר הָאֶבֶר, וְהִלְאוּ הַשְּׁנֵי: "וּבְשָׂר בְּשָׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ" שֶׁהוּא אֲסוּר בְּשָׂר מִן-הַחֵי, כְּמוֹ

המשך ביאור למס' גיטין ליום וביעי עמ' ב

שאף אם אין חתומים בגט שני עדים, אלא יש בו פתב סופר ועד כְּשֶׁר הַחֲתוּם עֲלָיו, מִצְטָרְפִים כְּתִיבַת הַסּוֹפֵר וְחִתְמַת עַד אַחַד כְּשֵׁנֵי עֲדִים וְהַגֵּט כְּשֶׁר. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָהוּ עַל מִשְׁנֵה זֶה, הֵתָם סוֹפֵר שְׁנֵינּוּ — אִין דִּי בְּכִתְבִית הַסּוֹפֵר אֵת הַגֵּט לְהַצְטָרֵף עִם הַעֵד לְעִדוּת, אֵלֹא חִתְמַת הַסּוֹפֵר הִיא שְׁנֵינּוּ שֶׁמִּצְטָרֵפֵת לְעִדוּת, שֶׁנִּמְצָא שְׁנַיִם חֲתוּמִים עַל גֵּט זֶה. וְאָמַר רַב חֲסָדָא, מִתְּנִיתִין — מִשְׁנֵה זֶה הַסּוֹבֵרֵת שְׁחִתְמַת הַסּוֹפֵר כְּשִׂירָה מְנִי — כְּשִׂיטָת מִי נִאֲמָרָה,

לשם כך ומועילה השליחות, ובכך מודה רבי יוסי. ומעתה מבואר שזהו החסרון ברישא של משנתנו אשר מחמתו הגט בטל, והיינו משום שאמר 'כתובו' ולא אמר 'אמרו לפלוני ויכתוב'. שואלת הגמרא: אֵי הָבִי — אם אכן כשאמר 'אמרו' יכולים הם לומר לסופר שיכתוב, מדוע נאמר בסיפא שאין הכתיבה כשירה אלא עד שיאמר הבעל עצמו לסופר שיכתוב, והלוא עד שיאמר 'אמרו' מִיָּעֵי לִיה. וְעוֹד מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא, מִי מוֹדֵה רַבִּי יוֹסִי בְּאִמְרָא אָמְרוּ ד'מילי מימסרי לשליח, וְהִתְנַן — הִלְאוּ שְׁנֵינּוּ בְּמִשְׁנֵה לְהִלֵּן (פא:).

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' א

'מהיום' איני יודע והלכה איבועי מיניה — אשאל אותך כמי ההלכה, כלומר אי אפשר שאסבור שהלכה כמותו מאחר שאיני מבין טעם דבריו. אָמַר לִיה רַב הוֹנָא לְרַב נַחֲמָן, אֵת קְעֵי מִיְנִיה הִלְכָה — אֵתָה תִשְׁאֵל אוֹתוֹ כְּמִי הַהִלְכָה, וְאֵילוּ אֵת מְעָמָה דְּרַבִּי יוֹסִי, אֵנָּה אֲמִינָא לָךְ — אֵנִי אֲבֹאֵר לָךְ. קְעֵי מִיְנִיה — שֵׁאל רַב נַחֲמָן אֵת רַבָּה בְּרַב אֲבוּהָ הֵאֵם אִכֵּן הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי. אָמַר לִיה רַבָּה בְּרַב אֲבוּהָ, הָבִי — כִּךְ אָמַר רַבִּי, הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי. לְבִתְרָה דְּנִפְסָק — לְאַחַר שִׁיצַא מְרַבָּה בְּרַב אֲבוּהָ, אָמַר לִיה רַב הוֹנָא לְרַב נַחֲמָן, הִינֵנוּ מְעָמָה דְּרַבִּי יוֹסִי — זְהוּ טַעְמֵנוּ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי שֶׁאִין צָרִיךְ לְכַתּוֹב 'מהיום', מִשׁוּם דְּקָבְכֵר זְמַנּוּ שֶׁל שְׁפָר מוֹכֵיחַ עָלָיו. הָרִי שְׁקִיבֵל רַב הוֹנָא שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי. מִתְרַצַת הַגְּמָרָא בְּאוֹפֵן אַחַר, אֵלֹא מְסַפְקָא לִיה לְרַב הוֹנָא

שכוונתו לגרשה היום, אם כן גט גמור הוא והליצה נמי לא תיבועי — גם לחליצה לא תודקק, שהרי אינה אשת המת. וְכִי תִיָּמָא — ואם תאמר, שהטעם שחולצת ואינה מתייבמת הוא משום דמספקא ליה לְרַב הוֹנָא אֵי הַלְכָתָא כְּרַבִּי יוֹסִי שְׁחַל הַגֵּט מִחַיִּים, אוֹ אִין הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי ואִין הַגֵּט חַל אֵלֹא לְאַחַר מִיְתָה, וְלִכֵּן סוֹבֵר שְׁצָרִיכָה לְחִיצָה מִסְפָּק, וְכִי מְסַפְקָא לִיה — הֵאֵם מִסּוֹפֵק רַב הוֹנָא כְּמוֹ מִי הַהִלְכָה, וְהָא רַבָּה בְּרַב אֲבוּהָ חָלַשׁ — חִלָּה, עוֹל לְנִפְיָה — נִכְנַסוּ אֵלָיו רַב הוֹנָא וְרַב נַחֲמָן, אָמַר לִיה רַב הוֹנָא לְרַב נַחֲמָן, קְעֵי מִיְנִיה (וְ-תִשְׁאֵל) מְרַבָּה בְּרַב אֲבוּהָ, הֵאֵם הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי, אוֹ אִין הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי. אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן לְרַב הוֹנָא, מְעָמָה דְּרַבִּי יוֹסִי לֹא יִדְעָנָא — הִלָּא אֵת טַעְמֵנוּ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי שֶׁאִין צָרִיךְ לְכַתּוֹב בְּשִׁטְר

נביאים

יחזקאל פרק-לח יז-כג

יז פה-אמר אדני יהוה האתה-הוא אשר-דברתי בימים קדמונים ביד עבדכי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא אתך עליהם: (ס) יח והיה | ביום ההוא ביום בוא גוג על-אדמת ישראל נאם אדני יהוה תעלה חמתי באפי: יט ובקנאתי באש-עברתי דברתי אם-לא | ביום ההוא יהיה רעש גדול על אדמת ישראל: כ ורעשו מפני דגני הים ועוף השמים וחיית השדה וכל-הרמש הרמש על-האדמה וכל-האדם אשר על-פני האדמה ונהרסו ההרים ונפלו המדרגות וכל-חומה לארץ תפול: כא וקראתי עליו לכל-הרי חרב נאם אדני יהוה חרב איש באחיו תהיה: כב ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש אש ונפרית אמטיר עליו ועל-אנפיו ועל-עמיה רבים אשר אתו: כג והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי-אני יהוה: (ס)

רש"י

העפר באמצע להגביה התל ועשוי מדרגות מדרגות אשקלונ"ש בלע"ז כדי שיעמוד העפר ולאחר שנכבש יפה נוטלים המלבנים מעמידי המדרגה: (כא) וקראתי עליו לכל הרי חרב. לבוא חרב בהם עליו, וקראתי וזימנתי ומה היא החרב שאקרא עליו חרבם של עצמם חרב איש באחיו: (כב) ואבני אלגביש. אבני ברד המאירות כאבנים טובות ששםם גביש כענין שנא' (איוב כ"ח) ראמות וגביש. ורבותינו אמרו אל גב איש אבני ברד שהתחילו לירד על מצרים ועמדו באויר על גב האיש משה שהתפלל שלא ירדו כענין שנא' (שמות ה) לא נתן ארצה לא הגיע לארץ:

(יז) האתה הוא. באותן הימים יאמר הקב"ה האתה הוא אותו אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל כגון יחזקאל וזכריה שאף הוא נתנבא על מלחמות גוג ומגוג ואספתי את כל הגוים וגו' (זכריה יד) ורבותינו אמרו אלדד ומידד הם נתנבאו עליו וזהו שנים האמור כאן אל תיקרי שנים אלא שנים (בפת"ח) שני נביאים נתנבאו נבואה אחת בפרק אחד (אבל לא בסגנון אחד): (יח) והיה ביום ההוא ביום בוא גוג על אדמת ישראל וגו': (יט) רעש גדול. על ידי קולות ורעמים כמו שהוא אומר: (כ) ונפלו המדרגו'. אני שמעתי שהם סלעי הזקופי' ותלויים ונראים כנופלים, ואני אומר הם תלי מגדלי' שחופרים סביב וזורקים

מצודת ציון

(יז) ובקנאתי. ענין כעס: עברתי. מל' עברה וזעם: (כ) ורעשו. ענין נדנדו ותנועה חזקה: הרמש. כן יקראו בריות קטניות קצרי הרגל וכן רמש וצפור כנף (תהלים קמח): המדרגות. ענין מעלות כמו בסתר המדרגה (ש"ה ב): (כב) ונשפטתי. ענין ויכוח כמו כי באש ה' נשפט (ישעיה טו): אלגביש. אבני ברד דומות אל אבן יקר הנקרא גביש וכן ואתנה אבני אלגביש (לעיל יז): וגפריית. שם המין הבורע:

הנה אתה הוא. הנה אתה הוא אשר דברתי עליך בימים קדמונים ביד עבדי נביאי וכו' ועל ישעיה ויחזקאל וזכריה יאמר: שנים. ר"ל זה שנים רבות כי בבואו יעבור זמן רב מימי הנביאים ההם: (יט) ובקנאתי. בעבור קנאתי דברתי באש עברתי: אם לא. הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר: (כ) ורעשו וגו'. הוא ענין מליצה ור"ל חרדה גדולה תהיה בעולם: ונפלו המדרגות. הנעשים לעלות בהן על העליות והכל הוא ענין מליצה ויורה על גודל החרדה: (כא) וקראתי עליו. על גוג אקרא שיבוא החרב אל כל הרי מקום שהוא שם כמ"ש למעלה תבוא וגו' על הרי ישראל: חרב איש באחיו. החרב הבאה תהיה חרב איש בלב אחיו לגודל המהומה שיבוא בהם: (כב) ונשפטתי אתו. אתווכח עמו בהבאת עליו דבר ושפיתך דם וגשם שוטף וכו' להומם ולאברם וזה תחשב לויכוח כי בזה יודיע שפשעו לו: (כג) והתגדלתי. ואז אהיה מגודל ומקודש ונודע ומפורסם לעיני גוים רבים וידעו הכל שאני ה' ואין עוד זולתי:

מצודת דוד

הנה אתה הוא. הנה אתה הוא אשר דברתי עליך בימים קדמונים ביד עבדי נביאי וכו' ועל ישעיה ויחזקאל וזכריה יאמר: שנים. ר"ל זה שנים רבות כי בבואו יעבור זמן רב מימי הנביאים ההם: (יט) ובקנאתי. בעבור קנאתי דברתי באש עברתי: אם לא. הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר: (כ) ורעשו וגו'. הוא ענין מליצה ור"ל חרדה גדולה תהיה בעולם: ונפלו המדרגות. הנעשים לעלות בהן על העליות והכל הוא ענין מליצה ויורה על גודל החרדה: (כא) וקראתי עליו. על גוג אקרא שיבוא החרב אל כל הרי מקום שהוא שם כמ"ש למעלה תבוא וגו' על הרי ישראל: חרב איש באחיו. החרב הבאה תהיה חרב איש בלב אחיו לגודל המהומה שיבוא בהם: (כב) ונשפטתי אתו. אתווכח עמו בהבאת עליו דבר ושפיתך דם וגשם שוטף וכו' להומם ולאברם וזה תחשב לויכוח כי בזה יודיע שפשעו לו: (כג) והתגדלתי. ואז אהיה מגודל ומקודש ונודע ומפורסם לעיני גוים רבים וידעו הכל שאני ה' ואין עוד זולתי:

כתובים

דברי הימים א פרק כח יח-כא

יה ולמזבח הקמרת זהב מזוקק במזשקל ולתבנית המרפצה הפרבים זהב לפרשים וסככים על-ארון ברית-יהוה: יט הכל בכתב מיד יהוה עלי השפיל כל מלאכות התבנית: (פ) כ ויאמר דויד לשלמה בנו חזק ואמץ ועשה אל-תירא ואל-תחת ב' יהוה אלהים אלהי עמך לא ירפך ולא יעזבך עד-לכלות כל-מלאכת עבודת בית-יהוה: כא והנה מחלקות הפהנים והלוים לכל-עבודת בית האלהים ועמך בכל-מלאכה לכל-גדיב בחכמה לכל-עבודה והשרים וכל-העם לכל-דברך: (ם)

דברי הימים א פרק כט א

א ויאמר דויד המלך לכל-הקהל שלמה בני אחד בחר-בו אלהים נער ורך והמלאכה גדולה פי לא לאדם הפירה פי ליהוה אלהים:

רש"י

(יח) זהב מזוקק. כמו כסף מזוקק. ולתבנית המרכבה. הם הכרובים שהשכינה רוכבת עליהם: לפרשים. כלומר המפורשים והסוככים על הארון כדאמר והיו הכרובים פורשי כנפים וגו' (שמות כה): (יט) הכל בכתב. פתרון הכל בכתב סידר לו סכום משקל ומשקל של כל כלי וכלי שמואל הרואה: כל מלאכות התבנית. תבנית הבית חכמני והשכינני כמו תבנית אורך ורוחב וגובה והכל דרש שמואל מן התורה ברוח הקודש כמו ששינוי הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה (שם כ"ז) דרש אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים חמשים פעמים חמשים הם כ"ה מאות נ"ל חתכם לחמש רצועות להיות חמש מאות על חמש מאות והוא מיוסד בסילוק קרובץ של שבת חנוכה המתחיל מנשה את אפרים ואפרים את מנשה והכל דרש שמואל ברוח הקודש ולמד לדוד כן: (כ) חזק ואמץ. כדי שתקיים מלכותך, כמו (לעיל כ"ח) שהבטיחך הקב"ה והכינותי מלכותו עד עולם אם יחזק לעשות מצותי וגו': (כא) והנה מחלקות הכהנים והלוים לכל עבודת בית האלהים עמך בכל מלאכה. כלומר הכל ערכתי וסדרתי וזמנתי לך מחלקות ופועלים ואין לך לעכב כ"אם מיד לבנות הבית: והשרים. הממונים על הפועלים ושוטריהם: וכל העם לכל דברך. לעשות ציוויך:

(א) שלמה בני אחד וגו'. ואפילו אם היו מאה לא די לבנותו ועוד שהוא נער ורך: והמלאכה גדולה. ואם תאמר תקטין הבית זה אי אפשר כי לא לאדם הבירה כי אם לה' אלהים הגדול והנורא אשר לא יכלכלוהו השמים ושמי השמים ואעפ"כ אל תבהל לבנות בית גדול כזה כי אני בכל כחי הכינותי לבית אלהים הזהב לזהב והכסף לכסף וגו' לפיכך אין לך טורח גדול כל כך:

מצודת דוד

(יח) ולמזבח. את המזבח שהיה מזוקק מסר לו כמה יהיה משקלו: ולתבנית המרכבה. וחזור ומפרש שהם הכרובים שעמדו בארץ להיות פורשים כנפיהם לסכך על הארון והיו דומים למעשה חיות המרכבה אשר פני אדם להנה כי גם אל הכרובים היה פני תינוק: (יט) הכל בכתב. ר"ל כן אמר דויד לשלמה הנה לך הכל מסודר בכתב אשר מיד ה' עלי השכיל ר"ל אשר באה עלי מידו להשכינני כל מלאכות התבנית של הבית וכל כליו: (כ) אל תירא. לחשוב שלא תוכל לגמור את הכל: עד לכלות. עד אשר תשלם את הכל: (כא) לכל עבודת. המופקדים לכל עבודת בית האלהים: ועמך. הם יהיו עמך לעזור בכל מלאכה: לכל גדיב. את כל מהם אשר נדבו לבו בחכמה להשכיל לעשות את כל העבודה המצטרך אל הבנין: לכל דברך. המה נכונים לעשות את כל דברך:

(א) אחד. כאומר ואיך יוכל אחר לאסוף הון רב כ"כ לבנות בית לה': בחר בו אלהים. ואף בו בחר למלוך על ישראל ויטרד מאד בדבר המלוכה: נער ורך. והוא נער בשנים ומעונג ביותר ולא ניסה לטרוח הרבה: כי לא לאדם. לא בעבור צורך אדם נעשה הבית כ"א לה' וא"כ מהצורך לפארו מאד:

מצודת ציון

(יח) מזוקק. ענין צירוף כמו מזוקק שבעתים (תהלים יב): (כ) תחת. ענין פחד ושבר: לכלות. להשלים: (א) הבירה. הארמון ועל המקדש יאמר:

משניות מסכת ביצה

ו בית שמאי אומרים: אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב, בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום; ובית הלל מתירין. אמרו להם בית שמאי גזרה שוה: חלה ומתנות מתנה לכהן, ותרומה מתנה לכהן; כשם שאין מוליכין את התרומה, כך אין מוליכין את המתנות. אמרו להם בית הלל: לא, אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה, תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן.

ז בית שמאי אומרים: תכלין נדוכין במדוך של עץ, והמלח בפך ובעץ הפרור. ובית הלל אומרים: תכלין נדוכין בדרבן במדוך של אבן, והמלח במדוך של עץ.

פירוש ברטנורא

ו אין מוליכין חלה. כו"ט. אף על פי שמותר בהפרשתה לא שרו ליה בהולכתה, אלא תיקון עיסתו התירו לו ולא יותר: מתנות. הורוע והלחיים והקיבה: נדרה שוה. לא דוקא, דכולה מדרבנן גזרו משום גזירה דאין מנביהין תרומות ומעשרות כו"ט. אלא דומיא דג"ש: מתנה לכהן. מכ"ד מתנות כהונה: בשם שאין מוליכין את התרומה וכו'. הך מתניתין אדחיא לה בנמרא, דלא נחלקו ב"ש וב"ה שמוליכין חלה ומתנות. לא נחלקו אלא בהולכת תרומה, שב"ש אומרים אין מוליכין, וב"ה אומרים מוליכין. אמרו להן ב"ה לב"ש חלה ומתנות מתנה לכהן, ותרומה מתנה לכהן, כשם שמוליכין את המתנות כך מוליכין את התרומה. אמרו להם ב"ש לא, אם אמרתם בחלה ומתנות שזכאי בהרמתן, שנתנו חכמים כח והשות בהפרשתן, לפי שהחוב שלהן בא כו"ט דלשין ושוחטין כו"ט, וכיון שהותרו אותן של יו"ט שריגן להו להולך אפילו אותן שנעשו מערב יום טוב, תאמרו בתרומה שאינו זכאי בהרמתה, שהרי א"א שיבא חיוב תרומה לכרי ביום טוב, לפי שאין חיוב תרומה אלא משעת מריחה בכרי ואין ממרחין ביום טוב, הלכך אין מוליכין תרומה ביום טוב:

ז במדוך של עץ. אבל לא של אבן. ומיהו במדוך של עץ נדוכין כדרכן וא"צ שינוי, מפני שהן מפנין טעמן אם נדוכין מאתמול: והמלח בפך. של חרס ידוכנו: או בעץ פרור. הוא הכף שמגיסין בו הקדרה. דמלח בעי שינוי, שהיה לו לדרך מאתמול שאינו מפני טעמו. והלכה שהבא לדרך מלח כו"ט מטה המדוכה על צדה ודך ע"י שינוי. והתכלין נדוכין כדרכן ואין צריכין שינוי:

משניות מבוארות – קהתי

לכהן? שזכאי בהרמתן – הואיל ומותר ללוש עיסה ולשחוט בהמה ביום טוב, מותר להפריש חלה מהעיסה ומתנות מהבהמה ביום טוב, כמו שבארנו לעיל; ומאחר שהותר להפרישן הותר גם להוליכן לכהן, ואפילו הורמו מערב יום טוב. בנמרא דוחים את משנתנו ומביאים ברייתא, שמורים בית שמאי לבית הלל שמוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב, ולא נחלקו אלא בהולכת תרומה. שבת שמאי סוברים: אין מוליכין תרומה לכהן, ובית הלל סוברים: מוליכין. אמרו להם בית הלל לבית שמאי: חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן. כשם שמוליכין את המתנות כך מוליכין את התרומה. אמרו להם בית שמאי: לא, אם אמרתם בחלה ומתנות שזכאי בהרמתן. תאמרו בתרומה שאינו זכאי בהרמתה. והלכה כבית הלל שבברייתא (גמרא; ומב"ס ה"ל יום טוב ד, כו).

ב א ו ר מ ש נ ה ז

משנתנו באה ללמד, שאף במלאכות אוכל נפש, יש מלאכות שאין לעשות ביום טוב אלא על ידי שינוי.

בית שמאי אומרים: תכלין נדוכין – ביום טוב, במדוך של עץ – ולא במדוך של אבן כדרך שנידוכין בחול; מדוך היינו קנה בעל קצה מעובה (עלי) שבו דכים במדוכה; וסוברים בית שמאי שהואיל ותכלין מפייגים טעמן כשהם נידוכים מערב יום טוב, לפיכך די בשינוי מועט שלא לדוכם ביום טוב במדוך של אבן אלא במדוך של עץ, והמלח – שאפשר לדוכו מערב יום טוב, אין לדוכו ביום טוב אלא בשינוי רב, והיינו בפך – של חרס, ולא במדוכה, ובעץ הפרור – וככף שבוחשים בה את הקדרה, ולא במדוך. ויש מפרשים: ובעץ הפרור – או בעץ הפרור, כלומר שגם במלח אין צורך בשינוי גם במדוכה וגם במדוך אלא באחד מהם: או פך במקום מדוכה או עץ הפרור במקום מדוך. ובית הלל אומרים: תכלין נדוכין בדרבן במדוך של אבן – הואיל ואי אפשר לדוכם מערב יום טוב, מפני שהם מפייגים טעמן, אינם צריכים שינוי; והמלח במדוך של עץ – ולא במדוך של אבן כדרך שדכים אותו בחול, שהואיל ואפשר היה

~ יום ראשון ~

ב א ו ר מ ש נ ה ו

בית שמאי אומרים: אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב – חלה שהופרשה מן העיסה לכהן, כמו שכתוב (במדבר טו, ט): "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", והורוע והלחיים והקיבה של בהמה שהן מתנות לכהן, כמו שכתוב (דברים יח, ג): "זוה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הורוע והלחיים והקבה", אסור להוליכן לכהן ביום טוב, בין שהורמו מאמש – שנתרמו מאתמול, מערב יום טוב, בין שהורמו מהיום – שאמנם כשם שמותר ללוש עיסה ולשחוט בהמה ביום טוב, כך מותר להפריש המתנות לכהן ביום טוב, אבל אסור להוליכן לכהן ביום טוב, כמבואר הטעם הלהלן. ובית הלל מתירין – להוליך חלה ומתנות לכהן ביום טוב, שהרי צורך כהן הוא (הר"ן). אמרו להם בית שמאי – לבית הלל, גזרה שוה – אלא שחללה שווה היא בדברים שהם מתנה לכהן (בדומה לגזירה שוה): חלה ומתנות מתנה לכהן, ותרומה מתנה לכהן – ומכאן שמצוות נתינה לכהן שווה בחלה ובמתנות ובתרומה: כשם שאין מוליכין את התרומה – ביום טוב, שהרי אין מפרישים תרומות ומעשרות ביום טוב, כך אין מוליכין את המתנות – חלה ומתנות לכהן ביום טוב. אמרו להם בית הלל – לבית שמאי: לא – אין להשוות חלה ומתנות לתרומה, אם אמרתם בתרומה – שאין מוליכין אותה לכהן ביום טוב, מפני שאינו זכאי בהרמתה – ביום טוב, שהרי אי אפשר שיחול חיוב תרומה ביום טוב, שאין חיוב תרומה אלא משנתמרח הכרי, ואם נתמרח בערב יום טוב הרי חל חיובו מערב יום טוב, וכיון שאפשר היה להפריש מערב יום טוב אסור להפריש תרומה ביום טוב; ואם לא נתמרח הכרי מערב יום טוב, הרי אסור למרחו ביום טוב; הלכך אין מוליכין תרומה ביום טוב, תאמרו במתנות – אבל מה טעם תאמרו לאסור הולכת מתנות

ח הבורר קטנית ביום טוב – בית שמאי אומרים: בורך אכל ואוכל. ובית הלל אומרים: בורך פָּדְרָבוּ פְּחִיקוּ, פְּקָנוּ וּבְתַמְחוּ, אֲבָל לֹא פִּמְבָּלָא וְלֹא בִנְפָה וְלֹא בִּפְכָרְהָ. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: אִף מִדִּיחַ וְשׁוּלָה.
ט בית שמאי אומרים: אין משלחין ביום טוב אלא מנות. ובית הלל אומרים: משלחין בהמה חיה ועוף, בין חיים בין שחומים. משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות, אבל לא תבואה. ורבי שמעון מתיר בתבואה.
י משלחין פלים, בין תפורין בין שאינן תפורין, ואף על פי שיש בהן פלאים, והן לצרף המועד; אבל לא סנדל המסמר ולא מנעל שאינו תפור. רבי יהודה אומר: אף לא מנעל לבן, מפני שצריך אמן. זה תפלל: כל שגאותין בו – ביום טוב משלחין אותו.

פירוש ברטנורא

ח בורך אוכל אוכל. מלקט האוכל אחד אחד מן הפסולת: בורך כדרבו פחיקו. ובלבד שלא יהיה טורח ברירת הפסולת מרובה על טורח ברירת האוכל, כגון שהפסולת דק ביותר, אע"פ שהאוכל מרובה בשיעורו על הפסולת, מודים בית הלל שבורר את האוכל ומניח את הפסולת, דלמעטי כטרחא עדיף: אף מדיח ושוּלָה. שנכביא כלי מלא קטנית ונותן עליו מים והפסולת צף על פני המים ומסיר אותו בירו. שולה, כמו של נעלך (שמות ג). ואין הלכה כרבן גמליאל:
ט אין משלחין ביום טוב. דרוק איש לרעהו: אלא מנות. דבר מוכן שאינו עשוי להניחו למחר, כגון חתיכות בשר ודגים; ובי"ה אומרים בו. ולא שרו בי"ה אלא לשלוח ע"י אדם אחד או שנים, אבל שלשה בני אדם או יותר נושאי מנחה אסור, דאוּשָׁא מִלְתָּא טוּבָא וּנְרָאִין כְּמִלּוּכִין לְמַכּוּר בְּשׁוּק: אֲבָל לֹא תְּבוּאָה. שאינה ראויה לאכילה, שהרי צריכה טחינה ואין טוחנין ביו"ט; ור' שמעון מתיר בתבואה. שיכול לכתשה במכתשת קטנה ויבשלה מעשה קדרה. ואין הלכה כר"ש:
י משלחין פלים תפורין. רחוו למבוש. ושאין תפורין חוו לאכסווי: פלאים. כשהן קשין שאין מחממין, מותר לשכב עליהם: סנדל מסומר. של עץ מחופה מסמרים. שגזרו חכמים עליו שלא לנעלו בשבת ויו"ט, משום מעשה שהיה שנהרגו הרגוי מלכות על ידו, כמבואר במסכת שבת פרק כמה אשה יוצאה ודף ס: ולא מנעל שאינו תפור. ואפילו הוא מחובר בידות של עץ וכיוצא בהן: אף לא מנעל לבן. באתריה דרבי יהודה לא היו נועלים מנעל לבן עד שמשחירים אותו: שצריך אומן. להשחירו: כל שנאותין בו. ה"ק, כל שנאותין בו בחול כמות שהוא ואינו צריך למלאכה אחרת, אע"פ שאין נאותין בו ביו"ט, כגון תפילי, שחבול לובשין אותן כמות שהן וביום טוב אין לובשין אותן, משלחין אותן ביו"ט:

משניות מבוארות – קהתי

משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות. – בגמרא מבואר, שכל מה שהתירו בית הלל לשלח ביום טוב לא התירו אלא על ידי אדם אחד או שניים, אבל על ידי שלשה אנשים או יותר אסור לשלח ביום טוב, לפי שנראים כמוליכים למכור בשוק (רש"י), אֲבָל לֹא תְּבוּאָה – שהרי תבואה צריכה טחינה ואסור לטחון ביום טוב, ומאחר שאינה ראויה לאכילה כמות שהיא, אסור לשלחה ביום טוב. ורַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר בְּתְּבוּאָה – ויש גורסים: אף בתבואה; וטעמו משום שאפשר לכתשה במכתשת קטנה ולעשות ממנה דייסה ומעשה קדרה ביום טוב. ואין הלכה כרבי שמעון (רמב"ם הל' יום טוב ה, ז).

~ יום שלישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ח

משלחין – ביום טוב איש לרעהו, פלים – בגדים, בין תפורין – שראויים ללבשם ביום טוב, בין שאינן תפורין – שאף על פי שאינם ראויים ללבשם, מכל מקום ראויים הם להתכסות בהם ביום טוב, וְאִף עַל פִּי שְׁשֵׁי בָּהֶן פְּלֵאִים – ואסור ללבשם, מכל מקום אפשר להשתמש בהם ביום טוב, כגון אם הבגדים קשים הם, שאינם מחממים את הגוף, מותר לישב ולשכב עליהם, וְהֵן לְצִרְף הַמוֹעֵד – כלומר שאין משלחים בגדים אלו ביום טוב אלא כשהם לצורך המועד. אֲבָל לֹא סַנְדָּל הַמְּסַמֵּר – אין משלחין ביום טוב סנדל המחופה במסמרים, לפי שאסור לנעלו ביום טוב, כמו ששנינו (שבת ו, ב): "לא יצא האיש בסנדל המסומר", ומבואר הטעם בגמרא (סו, ט). שגזרו חכמים משום מעשה שהיה בימי גזירת השמד, שהיו נחבאים במערה ושמעו קול מעל גבי המערה, כסבורים היו שבאו עליהם אויבים, דחקו זה את זה והרגו זה את זה (בסנדיהם המסומרים) יותר ממה שהרגו בהם אויבים. באתה שעה אמרו: אל יצא אדם בסנדל המסומר, וכיון שהמעשה היה בשבת לא אסרוהו אלא בשבת וביום טוב, שהם ימים של איסור מלאכה ומתכנסים בהם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות; וְלֹא מְנַעַל שְׁאִינוֹ תְּפוּר – ואין משלחין מנעל שאינו

לדוך את המלח בערב יום טוב, שהרי אינו מפיג טעמו, לפיכך אין לדוכו ביום טוב אלא במדוך של עץ, שיהא קצת שנינו. והלכה היא שהבא לדוך מלח ביום טוב די שיעשה שנינו על ידי הטיית המדוכה על צדה (רמב"ם, ברטנורא).

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה ח

משנתנו דנה בכירוי אוכל ביום טוב.

הבורר קטנית ביום טוב – לצורך אכילת יום טוב, בית שמאי אומרים: בורך אכל – מתוך הפסולת, וְאֲבָל – מיד את מה שהוא בורך, ומניח את הפסולת, שאין לברור ביום טוב אלא בשנינו. ובית הלל אומרים: בורך פָּדְרָבוּ – פסולת מתוך אוכל, פְּחִיקוּ, פְּקָנוּ וּבְתַמְחוּ – או בקנון, והוא מין סל, וּבְתַמְחוּ – או בתמחוי, היינו בקערה גדולה, אֲבָל לֹא בְּשַׁבָּלָא – אסור לברור על השולחן, וְלֹא בִּנְפָה וְלֹא בִּפְכָרְהָ – שהבורר בכלים אלו נראה כבורר לצורך מחר. בגמרא אמרו שלא התירו בית הלל לברור ביום טוב פסולת מתוך אוכל אלא כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל אם הפסולת מרובה על האוכל, אף בית הלל מודים שנוטל את האוכל ומניח את הפסולת, ואפילו האוכל מרובה בשיעורו על הפסולת, אלא שטורח ברירת הפסולת מרובה על טורח ברירת האוכל, כגון שהפסולת דקה ביותר, מודים בית הלל שבורר את האוכל כדי למעט בטורח. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: אִף מִדִּיחַ – נותן מים על הקטניות שבכלי, והפסולת צפה למעלה, וְשׁוּלָה – ומוציא את הפסולת בירו. ואין הלכה כרבן גמליאל.

ב א ו ר מ ש נ ה ט

בית שמאי אומרים: אין משלחין ביום טוב – מתנות איש לרעהו, אֲלָא מְנוֹת – דברי מזון המוכנים לאכילה, כגון חתיכות של בשר ודגים, שאפשר לאכלן ביום טוב עצמו, ובית הלל אומרים: משלחין – ביום טוב, אפילו בהמה חיה ועוף, בין חיים בין שחומים – שאף אלו אפשר להכינם לאכילה ביום טוב עצמו; וכן

פ ר ק ש נ י

א יום טוב שחל להיות ערב שבת – לא יבשל אדם בתחלה מיום טוב לשבת; אֶבֶל מְבֻשֵׁל הוא ליום טוב, ואם הותר – הותר לשבת; ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת. בית שמאי אומרים: שני תבשילין; ובית הלל אומרים: תבשיל אחד; ושון ברג וביצה שעליו שהן שני תבשילין. אֶבְלוּ או שְׂאָבְדוּ – לא יבשל עליו בתחלה; ואם שיר ממנו פל שהוא – סומך עליו לשבת.

ב חל להיות אחר השבת – בית שמאי אומרים: מטבילין את הכל מלפני השבת; ובית הלל אומרים: כלים מלפני השבת, ואדם בשבת.

פירוש ברטנורא

ב א יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחילה. כלומר לא יהא תחילת בישולו ועיקרו לשום שבת, אלא לשום יו"ט יהא תחילת בשולו ומה שמתיר יהא לשבת; ועושה תבשיל מערב יום טוב. לשם ערובי תבשילין. אית דאמרי מעמא דהאי תבשיל מערב יו"ט, משום כבוד שבת הוא, שמתוך שמערב יו"ט וזכר השבת יברור מנה יפה לשבת, ולא ישכח שבת משום טרדת יום טוב. ואית דאמרי משום כבוד יום טוב הוא, כדי שיראו שאין אופן מו"ט לשבת אלא א"כ התחיל מבעוד יום דביו"ט אינו אלא גומר, ק"ו מו"ט לחול דלגמרי אין אופן ולא מבשילין. ומבשרים על ערובי תבשילין כדרך שמבשרים על ערובי חצרות. וצריך לזכות ע"י אחר לכל מי שרוצה אחר כך לסמוך על עירובו, ואפילו שלא מדעתו, דוכן לאדם שלא בפניו: אבלו או שאבדו. אותו תבשיל שבישל, מע"ש: סומך עליו. לבשל בישולו ביו"ט לצורך שבת. אבל מתחילתו אין עירובי תבשילין פחות מכוית, בין לאחד בין למאה. ואם התחיל בעיסתו ונאבד עירובו, מה שהתחיל גומר:

ב מטבילין את הכל. שחייב אדם לטהר עצמו ברגל. וכל מה שצריך טבילה בין אדם בין כלים מטבילין מלפני השבת: כלים מלפני השבת. שכיון שהם ראויין לאחר טבילה דבר שלא היו ראויין לו קודם טבילה, אי מטביל להו בשבת וביו"ט הוה ליה מתקן מנא ואסור. ושבת דנקט הכא להודיעך כחן דבית הלל, דאפילו בשבת שרו להטביל אדם, משום דנראה כמיקר וכמצמצן ורוחץ לתענוג ולא לשם טבילה:

משניות מבוארות – קהתי

אופים ומבשלים תחילה מיום טוב לשבת, קל וחומר שאסור לגמרי לאפות ולבשל מיום טוב לחול. ויש סמכו ל"עירובי תבשילין" על הכתוב (שמות טז, כג): "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלון", שהיה לו לומר: היום יאפו ובשלו. אלא מכאן רמז ליום טוב שחל להיות בערב שבת שאין אופים בו אלא על האפוי מערב יום טוב, ואין מבשלים בו אלא על המבושל מערב יום טוב. **בית שמאי אומרים: שני תבשילין** – צריך לעשות מערב יום טוב לשם "עירובי תבשילין", ו**בית הלל אומרים: תבשיל אחד** – יש מבארים טעם מחלוקתם, שבת שמאי סוברים: הואיל ודרך בני אדם לתקן לשבת יותר מתבשיל אחד, אם לא הכין מערב יום טוב אלא תבשיל אחד אין היכר בדבר כלל שלצורך שבת נעשה; ובית הלל סוברים: הואיל ומכל מקום הרבה סומכים על תבשיל אחד אף בשבת, די לנו בתבשיל אחד לשם "עירובי תבשילין" (המאירי). **ושון** – בית שמאי ובית הלל, **ברג וביצה שעליו** – שהיו טחים ביצה על הדג כשזולים אותו (רש"י), **שהן שני תבשילין** – שנחשבים כשני תבשילים, ואף לדעת בית שמאי סומך עליהם לשבת. **אבלו** – אכל אותו תבשיל שהניח לשם "עירובי תבשילין", או **שְׂאָבְדוּ** – קודם שבישל לשבת, **לא יבשל עליו בתחלה** – אסור לו לבשל ביום טוב לשבת, שאין לו על מה לסמוך. בגמרא אמרו שאם התחיל לבשל קודם שנאכל או אבד עירובו, הריהו גומר מה שהתחיל. **ואם שיר ממנו פל שהוא, סומך עליו לשבת** – ומבשל ביום טוב לצורך שבת. בגמרא אמרו. שעירובי תבשילין צריכין כוית, בין לאחד בין למאה, ואף מה ששנינו במשנתנו: "ואם שיר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת", היינו דווקא שנשאר בו כוית (עיי' ברטנורא, סמפירוסו לא משמע כן; ועיי' יחוספות יום טוב).

~ יום רביעי ~

באור משנה ב

חל – יום טוב, **להיות אחר השבת** – ביום רביעי, **בית שמאי אומרים: מטבילין את הכל מלפני השבת** – שכן חייב אדם לטהר עצמו ברגל (גמרא ראש השנה טז, ב), והיה דרכם לטבול בערב יום טוב, כדי להיכנס ליום טוב בטהרה, וכל שכן שהיו צריכים להטביל

תפור, ואפילו הוא מחובר ביתדות של עץ וכדומה (גמרא), שמכל מקום אינו ראוי לשימוש. **רבי יהודה אומר: אף לא מנעל לבן** – אף מנעל לבן אין משלחין ביום טוב, **מפני שצריך אמן** – להשחירו; בגמרא מבואר, שבמקומו של רבי יהודה לא היו נועלים מנעל לבן עד שמשחירים אותו, הלכך אסור רבי יהודה לשלח מנעל לבן ביום טוב. **זה הפלל: פל שגאותין בו** – כל דבר שאפשר ליהנות ממנו; ובגמרא מבואר: כל שניאותין בו בחול כמות שהוא, היינו שמתוקן הוא כל צרכו, **ביום טוב משלחין אותו** – מותר לשלחו ביום טוב, כגון תפילין, הואיל ובחול מניחים אותם כמות שהם, מותר לשלחם ביום טוב (גמרא), ומפרש רש"י: הואיל ואפילו מניח אותם ביום טוב, אין בזה איסור; ברם, סנדל המסומר, אף על פי שניאותים בו בחול כמות שהוא, מכל מקום אסור לשלחו ביום טוב, הואיל ואסור לנעלו ביום טוב, וחששו חכמים שאם יתירו לשלחו יאמרו שמתור גם לנעלו.

באור משנה א

משנתנו דנה בענין "עירובי תבשילין", וכבר הבאנו פרטים בענין זה בפתיחה למסכתנו (עיי' שם).

יום טוב שחל להיות ערב שבת, לא יבשל אדם בתחלה מיום טוב לשבת – כלומר לא תהא תחילת בישולו ביום טוב לשם שבת, **אבל מְבֻשֵׁל הוא ליום טוב** – עיקר בישולו יהא לשם יום טוב, **ואם הותר – ממה שבישל ליום טוב, הותר לשבת** – היינו שהנותר יאכל בשבת; **ועושה תבשיל מערב יום טוב** – כלומר: ותקנת חכמים היא שיהא אדם עושה תבשיל מערב יום טוב לצורך שבת, **וסומך עליו לשבת** – ועל סמך תבשיל זה שעשאו מערב יום טוב, הוא מוסיף לבשל ביום טוב לצורך שבת. תבשיל זה נקרא "עירובי תבשילין", כלומר שמערבבים בערב יו"ט את התבשילים של יום טוב ושל שבת לעשותם כאחד (הראב"ד). ועיי' בפתיחה למסכתנו מה שהבאנו שם מדברי הרמב"ם. יש מבארים בגמרא טעם התקנה של "עירוב תבשילין" משום כבוד שבת, "כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב". שעל ידי שמתחיל בהכנת שבת מערב יום טוב לא ישכח את השבת מחמת טירדת יום טוב, ויכין מנה יפה גם לשבת. ויש מבארים הטעם (שם) משום כבוד יום טוב, כדי שיאמרו: אם אין

ג וְשׁוּיִן שְׁמִשְׁקִין אֶת הַמַּיִם בְּכָלִי אֶבֶן לְטַהֵרָן, אֲבָל לֹא מְטַבְּלִין; וּמְטַבְּלִין מִגֵּב לְגֵב וּמַחְבֵּרָה לְחִבּוּרָה. ד בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְבִיאִין שְׁלָמִים וְאִין סוּמְכִין עֲלֵיהֶן, אֲבָל לֹא עוֹלוֹת. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מְבִיאִין שְׁלָמִים וְעוֹלוֹת וְסוּמְכִין עֲלֵיהֶם.

פירוש ברטנורא

ג וְשׁוּיִן שְׁמִשְׁקִין אֶת הַמַּיִם בְּכָלִי אֶבֶן. מי שיש לו מים יפים לשתות ונטמאו, ממלא מהן כלי אבן שאינו מקבל טומאה ונותן במקוה מים מלוחים או עכורים עד שנושקים מים למים, נמצאו אלו ורועים ומחוכרים למי מקוה ובטלו אנביהו וטהרו. ואין טהרה במקוה לשום אוכל ומשקה אלא למים בלבד, ולא תהיה טבילה אלא בתורת וריעה: אבל לא מטבילין. שאין נותנין אותן בכלי עץ כגון שצריך טבילה לכלי, להשק בו, כדי לעלות טבילה לכלי אבן השקת מים: ומטבילין מגב לגב: מי שהטביל כלים לדעת שירדך בהן זיתים בבית הבר לשמן של חולין, ונמלך לדרוך בהן ענבים בגת ליון של תרומה, צריך להטבילן פעם שניה לשם תרומה. וכן אם הטביל כלים לשם תרומה ונמלך לעשות בהם קודש, צריכים טבילה שניה לשם קודש. ואותה טבילה יכול להטביל ביו"ט, שאין כאן תקון כלי לפי שאין טבילה זו להעלות אותן מידי טומאה אלא לתוספת טהרה: ומחבורה לחבורה. אם הטביל כלים על מנת לאכול פסחו עם חבורה זו ונמלך להימנות עם חבורה אחרת ובה הטביל כליו פעם שניה, אותה טבילה מותר לעשותה ביו"ט:

ד מְבִיאִין שְׁלָמִים בְּיו"ט. שלמו חגיגה. לפי שיש בהם צורך אכילה לאדם: ואין סומכין עליהם. שהסמיכה אסורה משום שבות, שבכל כחו היה סומך והיה ליה משתמש בבעלי חיים. אלא סומכין עליהם מעו"ט, דלית להו לב"ש תנן לסמיכה שחיתה: אבל לא עולות. חוץ מתמידין ומוספין שהן קרבן צבור ומנן קבוע. אבל לא יביא עולת יחיד שאין בה אכילה הדיוט. ואפילו עולות ראייה קרבות בשאר ימות הרגל ולא ביו"ט, דרחמנא אמר (במדבר כ"ט) עצרת תהיה לכם, לכם ולא לגבוה: ובי"ח אומרים. מביאים שלמי חגיגה ועולות ראייה. דכתיב (דברים ט"ז) עצרת לה', כל דלה'. אבל נדרים ונדבות דברי הכל אין קריבין ביו"ט לא עולות ולא שלמים:

משניות מבוארות – קהתי

טבילה מותרת היא ביום טוב (דש"י; ברטנורא). ויש מפרשים: ומחבורה לחבורה – מחבורת תרומה לחבורת שלמים ("מגיד משנה" בשם רבנו חננאל).

בארנו משנתנו כולה שמדובר בה ביום טוב, כדעת רבי בברייתא שבגמרא. וכן מפרשים המאירי ואחרים. אבל הרמב"ם מפרש משנתנו כחכמים שבברייתא, שמשקים את המים בכלי אבן לטהרם אפילו בשבת, ואין מטבילים כלי טמא על גב מימיו לטהרו בשבת; אבל ביום טוב מותר להטביל כלי על גב מימיו ויטהרו הכלי והמים כאחד.

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

שלשה קרבנות נצטוו ישראל להביא בכל רגל משלושת הרגלים: א. קרבן עולה הנקרא "עולת ראייה", שנאמר (דברים טז, טז): "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר... ולא יראה את פני ה' ריקם". – ב. קרבן שלמים הנקרא "שלמי חגיגה", ועל כך נאמר (שמות יב, יד): "והתחתם אותו חג לה'". שני הקרבנות הללו הם קרבנות חובה. – ג. קרבנות שלמים הנקראים "שלמי שמוחה". לקיים מה שנאמר (דברים כד, ז): "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמתה לפני ה' אלהיך". ואלה אינם חובה בזמן שיש בשר מקרבנות אחרים. כל קרבנות בהמה שמקריב היחיד, בין חובה בין נדבה (חוץ מן הכבוד והמעשר והפסח), טעונים סמיכה, שנאמר (ויקרא ג, ב): "וסמך ידו על ראש קרבנו", כלומר שבעל הקרבן צריך לסמוך בשתי ידיו על ראש הבהמה, בעודה בחיים, בכל כוחו (משנה מנחות ט, ז; ד-ח; רמב"ם הל' מעשה הקרבנות ג, ו; יג). משנתנו דנה בהבאת עולת ראייה ושלמי חגיגה ושמתה ביום טוב. ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

בית שמאי אומרים: מביאין – ביום טוב, שלמים – שלמי חגיגה ושמוחה, כמו שהזכרנו בהקדמה למשנתנו, לפי שיש בהם צורך לאכילת אדם, שהרי השלמים נאכלים לבעלים, ואין סומכין עליהן – ביום טוב, לפי שצריך לסמוך על ראש הבהמה בכל כוחו, כמו שבארנו לעיל, ואסור להשתמש בבעלי חיים ביום טוב, הלכך אין סומכים על שלמי חגיגה והשמוחה שמביאים ביום טוב אלא מערב יום טוב. אבל לא עולות – אין מביאים עולות יחיד ביום טוב, לפי שהן כולן למזבח, ואין בהן אכילה לאדם, ואפילו עולות ראייה, שהן צורך היום, אינן קרבות ביום טוב אלא בשאר ימות הרגל, שנאמר (שמות יב, יד; ויקרא כג, מא): "והתחתם אותו חג לה'". – חגיגה בלבד קריבה ביום טוב, אבל לא עולות ראייה (גמרא). ובית הלל אומרים: מביאין שלמים ועולות – מביאים ביום טוב בין שלמי חגיגה ושמוחה ובין עולות ראייה, שכתוב: "חג לה'" – כל שהוא לה', כלומר שכל הקרבנות שהם חובה יום טוב, מביאים אותם ביום טוב, וסומכין

את כליהם בערב יום טוב לצורך יום טוב (המאירי); וסוברים בית שמאי, שאם חל יום טוב להיות אחר השבת, מטבילים את הכל, בין אדם בין כלים, מערב שבת, לפי שאסור להטבילם בשבת. ובית הלל אומרים: פליים מלפני השבת – הטעם מבואר בגמרא, שהואיל והכלים ראויים לאחר הטבילה לדבר שלא היו ראויים לו קודם טבילה, אם מטבילים בשבת או ביום טוב הרי זה נראה כאילו הוא מתקנם, הלכך אסור להטביל כלים בשבת וביום טוב, ואדם פושט – אבל אדם מותר לו לטבול אפילו בשבת, לפי שאינו ניכר שרוחץ לשם טבילה אלא נראה כרוחץ לתענוג. ברם, בית שמאי גוזרים בטבילת אדם משום הטבלת כלים (המאירי).

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאסור להטביל כלים בשבת וביום טוב, באה משנתנו ללמד, שיש טבילות שהן מותרות ביום טוב.

ושוין – בית שמאי ובית הלל, שמשקים את המים בכלי אבן לטהרן – מי שתיה שנטמאו, ממלאים מהם ביום טוב כלי אבן, שאינו מקבל טומאה, ומכניסים את הכלי עם המים במקוה (שמו"ק א' א' א"ל). ואלה אינם חובה בזמן שיש בשר מקרבנות אחרים. כל קרבנות בהמה שמקריב היחיד, בין חובה בין נדבה (חוץ מן הכבוד והמעשר והפסח), טעונים סמיכה, שנאמר (ויקרא ג, ב): "וסמך ידו על ראש קרבנו", כלומר שבעל הקרבן צריך לסמוך בשתי ידיו על ראש הבהמה, בעודה בחיים, בכל כוחו (משנה מנחות ט, ז; ד-ח; רמב"ם הל' מעשה הקרבנות ג, ו; יג). משנתנו דנה בהבאת עולת ראייה ושלמי חגיגה ושמתה ביום טוב. ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

בית שמאי אומרים: מביאין – ביום טוב, שלמים – שלמי חגיגה ושמוחה, כמו שהזכרנו בהקדמה למשנתנו, לפי שיש בהם צורך לאכילת אדם, שהרי השלמים נאכלים לבעלים, ואין סומכין עליהן – ביום טוב, לפי שצריך לסמוך על ראש הבהמה בכל כוחו, כמו שבארנו לעיל, ואסור להשתמש בבעלי חיים ביום טוב, הלכך אין סומכים על שלמי חגיגה והשמוחה שמביאים ביום טוב אלא מערב יום טוב. אבל לא עולות – אין מביאים עולות יחיד ביום טוב, לפי שהן כולן למזבח, ואין בהן אכילה לאדם, ואפילו עולות ראייה, שהן צורך היום, אינן קרבות ביום טוב אלא בשאר ימות הרגל, שנאמר (שמות יב, יד; ויקרא כג, מא): "והתחתם אותו חג לה'". – חגיגה בלבד קריבה ביום טוב, אבל לא עולות ראייה (גמרא). ובית הלל אומרים: מביאין שלמים ועולות – מביאים ביום טוב בין שלמי חגיגה ושמוחה ובין עולות ראייה, שכתוב: "חג לה'" – כל שהוא לה', כלומר שכל הקרבנות שהם חובה יום טוב, מביאים אותם ביום טוב, וסומכין

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאסור להטביל כלים בשבת וביום טוב, באה משנתנו ללמד, שיש טבילות שהן מותרות ביום טוב.

ושוין – בית שמאי ובית הלל, שמשקים את המים בכלי אבן לטהרן – מי שתיה שנטמאו, ממלאים מהם ביום טוב כלי אבן, שאינו מקבל טומאה, ומכניסים את הכלי עם המים במקוה (שמו"ק א' א' א"ל). ואלה אינם חובה בזמן שיש בשר מקרבנות אחרים. כל קרבנות בהמה שמקריב היחיד, בין חובה בין נדבה (חוץ מן הכבוד והמעשר והפסח), טעונים סמיכה, שנאמר (ויקרא ג, ב): "וסמך ידו על ראש קרבנו", כלומר שבעל הקרבן צריך לסמוך בשתי ידיו על ראש הבהמה, בעודה בחיים, בכל כוחו (משנה מנחות ט, ז; ד-ח; רמב"ם הל' מעשה הקרבנות ג, ו; יג). משנתנו דנה בהבאת עולת ראייה ושלמי חגיגה ושמתה ביום טוב. ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

בית שמאי אומרים: מביאין – ביום טוב, שלמים – שלמי חגיגה ושמוחה, כמו שהזכרנו בהקדמה למשנתנו, לפי שיש בהם צורך לאכילת אדם, שהרי השלמים נאכלים לבעלים, ואין סומכין עליהן – ביום טוב, לפי שצריך לסמוך על ראש הבהמה בכל כוחו, כמו שבארנו לעיל, ואסור להשתמש בבעלי חיים ביום טוב, הלכך אין סומכים על שלמי חגיגה והשמוחה שמביאים ביום טוב אלא מערב יום טוב. אבל לא עולות – אין מביאים עולות יחיד ביום טוב, לפי שהן כולן למזבח, ואין בהן אכילה לאדם, ואפילו עולות ראייה, שהן צורך היום, אינן קרבות ביום טוב אלא בשאר ימות הרגל, שנאמר (שמות יב, יד; ויקרא כג, מא): "והתחתם אותו חג לה'". – חגיגה בלבד קריבה ביום טוב, אבל לא עולות ראייה (גמרא). ובית הלל אומרים: מביאין שלמים ועולות – מביאים ביום טוב בין שלמי חגיגה ושמוחה ובין עולות ראייה, שכתוב: "חג לה'" – כל שהוא לה', כלומר שכל הקרבנות שהם חובה יום טוב, מביאים אותם ביום טוב, וסומכין

ה בית שמאי אומרים: לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראויין לשתייה. ובית הלל מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה.

ו שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר, כדברי בית שמאי: אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת, ואין זוקפין את המנורה ביום טוב, ואין אופין פתין גריצין אלא רקיקין. אמר רבן גמליאל: מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין, אלא רקיקין. אמרו לו: מה נעשה לבית אביך, שהיו מחמירין על עצמן ומקלין לכל ישראל, להיות אופין פתין גריצין וחרין.

פירוש ברטנורא

ה לא יחם אדם חמין לרגליו. אוכל נפש התירה התורה, ולא להבעיר אור בשביל רחיצה: ובית הלל מתירין. דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה כשיש בה צורך איזו הנאה. ופסק הלכה דחמין שהוחמו ביו"ט רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו, דגורו יו"ט אמו שבת. וחמין שהוחמו מעו"ט, רוחץ בהן כל גופו ביו"ט:

ו אין טומנין את החמין מיו"ט לשבת. דסברי ב"ש אין אופין אלא א"כ עירב כפת, ואין מבשלין אלא א"כ עירב על התבשיל, ואין טומנין אלא א"כ היו לו חמין טמונין מעו"ט. וב"ה סברי דאופין ומבשלין וטומנין על עירוב של תבשיל בלבד. ומיהו בגמרא מוכח דב"ה נמו בעו פת ובשר. וכן הלכה: אין זוקפין מנורה. של חוליות שנתפרקו חוליותיה, אין מחוירין אותן דהיו ככונה, ויש בנין בכלים. וב"ה סברי אין בנין בכלים: גריצין. ככרות עבות: אלא רקיקין. ככרות דקות, דסברי ב"ש אין אופין פת מרובה ביו"ט משום טרוא. וב"ה אומרים אופין פת מרובה ביו"ט, שבומן שהפת מרובה היא נאפית יפה: וחרין. עיסה גדולה הנאפת ע"ג נחלים, משום דבעיא היסק גדול שהנחלים הולכות ועוממות וטרוא איכא. ואין הלכה כר"ג בכל מה שמחמיר כדברי ב"ש:

משניות מבוארות – קהית

~ יום ששי ~

באור משנה ו

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים – כענייני יום טוב, רַבֵּן גַּמְלִיאֵל מְחַמֵּיר – פוסק בהם לחומרה, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי – אף על פי שהוא היה מצאצאי הלל הזקן; ואלו הם: א. אֵין טוֹמְנִין אֶת הַחֲמִין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת – בכרייתא בגמרא מובא (ביצה ז, ב; כב, א): "בית שמאי אומרים: אין אופין (מיום טוב לשבת) אלא אם כן עירב (עשה) עירוב (תבשילין)" בפת. ואין מבשלין אלא אם כן עירב בתבשיל, ואין טומנין אלא אם כן היו לו חמין טמונין מערב יום טוב. ובית הלל אומרים: מערב אדם בתבשיל אחד ועושה בו כל צרכו". פירוש הדברים: שלדעת בית הלל מניחים עירוב תבשילין פת ותבשיל, וזה מועיל לכל דבר, היינו שמותר לאפות ולבשל ואף להטמין חמין מיום טוב לשבת. אבל לדעת בית שמאי צריכים לערב מערב יום טוב על כל מין ומין, ואין עירוב פת ותבשיל מועיל אלא לאפיה ולבישול בלבד, אבל לא להטמנת חמין. ואף רבן גמליאל פסק להחמיר ככית שמאי, שעל סמך "עירוב תבשילין" של פת ותבשיל אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת, אלא אם כן היו לו חמין טמונים מערב יום טוב. ב. וְאֵין זוֹקְפִין אֶת הַמְּנוֹרָה בְּיוֹם טוֹב – בגמרא מבואר, שמדובר כאן במנורה של חוליות שנתפרקה ביום טוב, וסוברים בית שמאי שאסור להחזיר את החוליות למקומן ולזקוף את המנורה ביום טוב, מפני שנראה ככונה. ברם, בית הלל סוברים, שאין בניין בכלים. ורבן גמליאל החמיר ככית שמאי. ג. וְאֵין אופִין – ביום טוב, פְּתִין גְּרִיצִין – כיכרות עבות וגדולות, אֶלָּא רְקִיקִין – עוגות דקות, שסוברים בית שמאי: אין אופים פת מרובה ביום טוב, משום טירחה יתירה. אבל בית הלל סוברים: אופים פת מרובה ביום טוב, לפי שהפת נאפית יפה כשהתנור מלא. ואף בזה החמיר רבן גמליאל ככית שמאי. אָמַר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל: מִימֵיהֶן שֶׁל בֵּית אַבָּא לֹא הָיוּ אופִין פְּתִין גְּרִיצִין, אֶלָּא רְקִיקִין – כסיוע לדבריו בא רבן גמליאל להעיד, שגם בכית אביו, רבן שמעון בן גמליאל הזקן, היו מחמירים למעשה לא לאפות ביום טוב כיכרות עבות אלא דקות, אָמְרוּ לוֹ – חכמים: מַה נַּעֲשֶׂה לְבֵית אַבִּיךָ, שְׁהָיוּ מְחַמְרִין עַל עַצְמָן וּמְקַלִּין לְכָל יִשְׂרָאֵל, לְהִיּוֹת אופִין פְּתִין גְּרִיצִין וְחָרִי – שאף על פי

עֲלֵיהֶם – הואיל והקרבנם מותרת ביום טוב, מותרת גם הסמיכה עליהם, שסוברים בית הלל: תיכף לסמיכה שחיטה (משנה מנחות ט, ח). אבל בית שמאי אינם סוברים תיכף לסמיכה שחיטה. ברם, בקרבנות של נדרים ונדבות, אף בית הלל מודים, שאינם קרבים ביום טוב, לא עולות ולא שלמים, הואיל ואין זמנם קבוע, ואפשר להביאם ביום אחר.

באור משנה ה

משנתנו דנה בהבערת אש ביום טוב שלא לצורך אוכל נפש אלא לצורך הנאה אחרת של האדם. **בֵּית שְׁמַאי אומרים: לא יחם אדם חמין לרגליו** – לא יחמם אדם מים ביום טוב רחיצת רגליו, שלא התירה התורה מלאכה ביום טוב אלא לצורך אוכל נפש בלבד; והוא הדין שאסור, לדעת בית שמאי, לחמם מים רחיצת פניו וידיו, אלא שנקטה המשנה "לרגליו" כדי להשמיענו כוח היתרם של בית הלל, כדלהלן בסיפא (המאירי), **אֶלָּא כֵּן רְאוּיִין לְשַׁתֵּיהּ** – שאם הוחמו לשתייה, מותר להשתמש בהם גם לרחיצת פניו, ידיו ורגליו. יש מפרשים, שאף אם חמין ראויים לשתייה אינו משתמש בהם לרחיצה אלא אם כן שמה מהם תחילה (תוספות). **ובית הלל מתירין** – לחמם מים ביום טוב אפילו לרחיצת רגליו, ומכל שכן לצורך פניו וידיו, שסוברים בית הלל: מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה גם שלא לצורך אכילה, כשיש בה צורך איזו הנאה לאדם. יש מפרשים, שלא התירו בית הלל אלא רחיצת פניו ידיו ורגליו, לפי שהוא צורך השווה לכל נפש, אבל רחיצת כל גופו אסורה, שאינה צורך השווה לכל נפש (תוספות; המאירי). "כלל הדברים" – כותב הרמב"ם בפירושו למשנתנו – "כי חמין שהוחמו ביום טוב, רוחץ בהם פניו ידיו ורגליו, ואינו רוחץ כל גופו, אלא אם כן הוחמו מערב יום טוב; וחמין שהוחמו מערב שבת רוחץ בהם בשבת פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו". **עושה אדם מדורה** – ביום טוב, ומתחמם כנגדה – בגמרא מבואר לפי הברייתא, שזו דעת בית הלל, הסוברים שהצורך להתחמם צורך כל נפש הוא, ומתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה, הותרה גם שלא לצורך אכילה, כמו שבארנו לעיל, אבל בית שמאי אוסרים לעשות מדורה בשביל להתחמם כנגדה, אף על פי שיש בזה משום הנאת כל הגוף.

ז אף הוא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים לְהַקְלֵ: מִכְבְּדִין בֵּין הַמְטוֹת, וּמְנִיחִין אֶת הַמְּגֹמֵר בְּיוֹם טוֹב, וְעוֹשִׂין גְּדִי מְקַלֵּם בְּלִילֵי פֶסַחִים. וְחֻכְמִים אוֹסְרִין.

ח שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְתִיר, וְחֻכְמִים אוֹסְרִין: פָּרְתוּ יוֹצֵאָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קַרְנֵיהָ, וּמְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, וְשׁוֹחְקִין אֶת הַפְּלִלִין בְּרַחֲמִים שְׁלָהֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִין מְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שְׁעוֹשָׂה חֲבוּרָה, אֲבָל מְקַרְצְפִין. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אִין מְקַרְדִּין, אִף לֹא מְקַרְצְפִין.

פירוש ברטנורא

ז **מכבדין בין המטות.** שאוכלין שם. שרגלים להסב ולאכול ע"ג מטות. ומפני שהוא מקום מועט לא חיישינן שמא ישוב גומות כדחיישינן גבי בית שהוא גדול וא"א שלא יהיה שם גומא: מוגמר. לבונה על גבי גחלים להרחיק בה. אבל לגמר את הכלים דברי הכל אסור: מקולס. כרעיו ובני מעויו תלויין חוצה לו [בצדו] כשצולחו, והיו עושים זכר לפסח דכתיב ביה (שמות י"ב) ראשו על כרעיו ועל קרבו. מקולס כגבור זה שכלי זיינו עמו. תרגום וכוכע נחשת, וקולסא דנחשא. ורמב"ם פירש מקולס מכובד, לשון קולוס: וחכמים אוסרין. בשלשתן. כיבוד, משום אשוויי גומות. ומוגמר, משום דלאו צורך לכל נפש הוא, שאינו אלא למפונקים ולמעוננים ולמי שררחו רע. מקולס, מפני שנראה כאוכל קרשים בחוץ. והלכה כחכמים:

ח **פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה.** לנוי. ואמרו חכמים משאוי הוא ואינו תכשיט לה. ולא פרתו של ר"א בן עזריה היתה אלא של שכנתה, ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו: ומקרדין ביר"ט. כמין מגירה קטנה של ברזל ששיניה דקות ומחככין ומגרדין בה הבהמה, ואע"ג דעביד חבורה: ברחים שלחן. קמנות העשויות לכך: מקרצפין. במגרה של עץ ששיניה גסות. ואין עושין חבורה: אף לא מקרצפין. דגורין קרצוף אמו קירוד. ואין הלכה כראב"ע בשלשה דברים הללו, אלא במקרדין את הבהמה בלבד, משום דבהא קם ליה בשמתייה דרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר, וקיי"ל כוותיה. וחכמים דפליגי

משניות מבוארות – קהתי

~ שבת קודש ~

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה ללמד על "שלשה דברים", שנחלקו בהם רבי אלעזר בן עזריה וחכמים.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְתִיר, וְחֻכְמִים אוֹסְרִין – ואלו הם: א. **פָּרְתוּ יוֹצֵאָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קַרְנֵיהָ** – לרשות הרבים בשבת. ואמנם האדם מצווה מן התורה על שבידת בהמתו בשבת, ואסור לו לתת לבהמתו שתצא בשבת לרשות הרבים בדבר שהוא משא על גופה (עיין הקדמתנו לשבת ה. א). אלא שרבי אלעזר בן עזריה התיר שתצא הפרה ברצועה שבין קרניה, העשויה לה לנוי. ברם, חכמים אסרו בה גם רצועה שהיא לנוי, לפי שאין כל הפרות רגילות בכך, והרי זה נחשב כמשא. כגמרא מובאת בריתא (ביצה כג, א): "לא שלו היתת" (לא היתתה זו פרתו של רבי אלעזר בן עזריה), אלא של שכנתו היתת. ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו" (עיין שבת ה, ד). ב. **וּמְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב** – מותר לגרד את הבהמה במגרדת של ברזל ששיניה דקות, אף על פי שהמגרדת עושה בה לפעמים חבורה, שדבר שאין מתכוון הוא. ג. **וְשׁוֹחְקִין אֶת הַפְּלִלִין** – ביום טוב, ברחמים שלָהֶם – המיוחדות לשחיקת פלפלים, אף על פי שהן גדולות ויש טורח מרובה. אבל חכמים אינם מתירים שחיקת פלפלים ביום טוב אלא במדוכה קטנה של אבן או של עץ וכדומה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִין מְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב** – כמו שבארנו לעיל, מפני שְׁעוֹשָׂה חֲבוּרָה – רבי יהודה סובר, שדבר שאינו מתכוון אסור, הלכך אסור לגרד את הבהמה במגרדת של ברזל, לפי ששיני הברזל עושות בה חבורה, אֲבָל מְקַרְצְפִין – מגרדים אותה במגרדת של עץ. ששיניה רחבות, ואין בהן חשש חבורה. **וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אִין מְקַרְדִּין, אִף לֹא מְקַרְצְפִין** – שגוזרים חכמים בקירצוף משום קירוד, שאם יתירו לקרצף יש חשש שמא יבואו לקרד. הרמב"ם מפרש: קירוד הוא הסרת הזבובים הקטנים הנאחזים בירכות הבהמה, ועושים שם חבורה כשעוקרים אותם. קירצוף הוא הסרת הזבובים הגדולים, שאינם עושים חבורה כשמסירים אותם. והלכה בקירוד הבהמה כרבי אלעזר בן עזריה, שכן הלכה היא כרבי שמעון שדבר שאינו מתכוון מותר. ברם, ברצועת הפרה ובשחיקת פלפלים. הלכה כחכמים.

שהיו מחמירים על עצמם, מכל מקום היו מקילים לאחרים, שיותר לאפות ביום טוב כיכרות עבות, ואפילו חזירי, היינו חרות גדולות הנאפות על גבי גחלים וטרחתם מרובה. והלכה בכל שלשת הדברים כבית הלל. ולא כדעת רבן גמליאל (ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב").

באור משנה ז

כיון שלמדנו במשנה הקודמת, שרבן גמליאל היה מחמיר בשלשה דברים כדברי בית שמאי, מביאה משנתנו שלשה דברים, שהיה רבן גמליאל מקל בהם וחולק על דברי חכמים.

אִף הוּא – רבן גמליאל, אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים לְהַקְלֵ – ואלו הם: א. **מִכְבְּדִין בֵּין הַמְטוֹת** – שהיו רגילים להסב בסעודה על המיטות, וסוכר רבן גמליאל, שמתור לטאטא ביום טוב את פירורי האוכל שנפלו בין המיטות; שכן חכמים אסרו לטאטא את הבית בשבת וביום טוב, גזירה שמא ישווה גומות, והרי זה כבונה, אבל רבן גמליאל סובר, שאין לאסור אלא בטיאטוא הבית כולו, אבל בין המיטות, והאיל וזה מקום מועט, ומטאטאים שם כל יום שלא יעלה אבק למסובים, מן הסתם אין שם גומות, ולכן מותר לטאטא שם משום כבוד סעודת יום טוב (חמאירי). ברם, חכמים אוסרים לטאטא גם בין המטות, שלא יבוא לטאטא כל הבית. ב. **וּמְנִיחִין אֶת הַמְּגֹמֵר בְּיוֹם טוֹב** – נוהגים היו להניח לבונה (ממין הבשמים) על גחלים, כדי להעלות למסובים ריח נעים של הבשמים; עשן הבשמים העולה מן הגחלים נקרא "מוגמר"; והתיר רבן גמליאל לעשות כן אף ביום טוב, משום שיש בוזה הנאת הגוף, והרי זה כצורך אוכל נפש שמתור ביום טוב. אבל חכמים אוסרים להניח את המוגמר ביום טוב, מאחר שאינו צורך השווה לכל נפש, שאין נזקקים למוגמר אלא עשירים ומפונקים, או אנשים שריחים רע. ג. **וְעוֹשִׂין גְּדִי מְקַלֵּם בְּלִילֵי פֶסַחִים** – גדי מקולס היינו גדי שהוא כולו צלוי, ראשו על כרעיו ועל קרבו, ובני מעויו תלויים לו חוצה לו, כדרך שהיו צולים את קרבן הפסח בירושלים (מקולס): מפרש הרמב"ם: מכובד. ויש מפרשים: לפי שהמעיים היו תלויים ככובע על גוף הגדי, והיה נראה כגבור שנשקו עליו, שכן "כובע נחושת" הکتוב בגליית – שמואל א' יז, ה – תרגומו: וקולס דנחט: וסובר רבן גמליאל, שעושים גדי מקולס בליל חג הפסח אף בזמן הזה, זכר לקרבן הפסח. **וְחֻכְמִים אוֹסְרִין** – בכל שלשת הדברים הללו: בשני הדברים הראשונים, כמו שבארנו הטעם למעלה, ר"גדי מקולס" אוסרים חכמים, משום שנראה כאוכל קרשים בחוץ. והלכה כחכמים.

ט הַרְחִים שֶׁל פְּלִפְלִין טְמֵאָה, מְשֹׁם שְׁלִשָּׁה פְּלִים: מְשֹׁם בְּלִי קְבוּל וּמְשֹׁם פְּלִי מִתְּכֹת וּמְשֹׁם פְּלִי כְּבֵרָה.

פירוש ברטנורא

עליה סברי כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור, ואינה הלכה:

ט משום שלשה בליים. שאם פירש אחד מהן אינן שברי כלים אלא כל אחד מהם חשוב כלי בפני עצמו וטמא, אע"פ שבעודן ברחיים הן מחוברים ונראים ככלי אחד: משום בלי קבול. התחתונה שמקבלת אבק שחיקת הפלפלים דרך גבוי הכברה, מטמאה משום כלי קבול, שכלי עץ שיש לו בית קבול הוא: ומשום בלי מתכות. העליונה שכותרתו וטוחנין בה הפלפלין, מטמאה משום כלי מתכת. דמשום כלי עץ ליכא לטמוייה, דפשוטיהן טהורין, אלא משום ציפוייה התחתון שהוא של מתכת: ומשום בלי כברה. אמצעית שהיא מקפת את הכברה. משום כלי עץ לא מטמאה דאין קבולה קבול, אלא חכמים גורו טמאה על הכברה משום כלי ארוג. ואפילו אין הכברה של מתכת מטמאה משום כלי כברה:

משניות מבוארות – קהתי

הפלפלים השחוקים, טמא משום שהוא כלי קיבול, שכלי עץ שיש לו בית קיבול מקבל טמאה; ומשום פְּלִי מִתְּכֹת – החלק העליון שבו כותשים את הפלפלים, טמא משום שהוא כלי מתכת, וכלי מתכת מקבל טמאה אפילו כשאין לו בית קיבול; ומשום פְּלִי כְּבֵרָה – החלק האמצעי שהוא של עץ, יש בו כברה המוציאה את אבק הפלפלים ועוצרת בה את החלקים הגסים, הלכך חשובה אף היא ככלי קיבול (תוספות; דמביים; ועיין רש"י וברטנורא שמפרשים, שכלי כברה אינה מטמאה משום כלי קיבול, לפי שאין קיבולה קיבול, אלא שגורו חכמים טמאה בכברה משום כלי ארוג).

ב א ו ר מ ש נ ה ט

אגב ההלכה במשנה הקודמת, ששחוקים הפלפלים ברחיים שלהם, נשנית במשנתנו הלכה בענין טמאה הנוגעת לאותן ריחיים.

הַרְחִים שֶׁל פְּלִפְלִין טְמֵאָה, מְשֹׁם שְׁלִשָּׁה פְּלִים – שיש בריחיים שלשה חלקים, וכל חלק נחשב ככלי בפני עצמו לענין טמאה, ואם נשבר אחד מהם, האחרים עדיין מקבלים טמאה; ויש מפרשים, שאם נטמא זה לא נטמא זה אפילו בשעת מלאכה שהם כולם יחד, הואיל וכל אחד ראוי למלאכה לבדו (תוספות), ואלו הם: מְשֹׁם פְּלִי קְבוּל – החלק התחתון של הריחיים שהוא של עץ ומקבל את

המשך מעמוד 3

וכיון שגדול כח החלטות הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועינים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצותי,

התועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט"ב ועכ"פ: בחמשה עשר באב, ובשבת "שלו" שלאחריו, ובשבת שלאחרי שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו.

ובשלש פעמים הוי חזקה – חזקת תורה ומצוותי ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים.

בברכה להצלחה רבה בכהנ"ל,

והרי כ"ז גם ימהר ויחיש שבקרוב ממש יקויימו
היעודים-ההבטחות שיהפכו ימים דאזלינן מינייהו
לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו
(אהבת ישראל) וידעו כי אתה שמך הוי' לבדך עליון
על כל הארץ,
בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו

מ. שניאורסאהן.

ג.ב. הש"ק שלאחרי ט"ו במני"א – הוא כ"ף במני"א, יום היא"צ וההילולא של אאמו"ר לוי יצחק בן הרב אא"י ברוך שניאור ז"ל – זה ארבעים שנה.

ועלי החוב והזכות גדול להציע ולבקש וכו' – ללמוד בהתועדות מתורתו, ולנדב ביומא דין לז"נ, שמסר נפשו על הפצת היהדות בתוככי בניי "מאחורי מסך הברזל", ועי"ז הי' חבוש בבית האסורים ונשפט לגלות ומת בגולה ושם מ"כ, זכותו יגן עלינו ועכ"י – שליט"א.

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף ז עמוד ב. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, גדולה שמושה של תורה - גדולה מעלתו של המשמש תלמיד חכם, יותר מלמודה - יותר ממי שלומד תורה מרבו, אך אינו משמשו ואינו רואה את הנהגותיו. שהלומד מהנהגות רבו יודע לפסוק מכך הלכה למעשה, ואילו הלומד תורה מרבו ואינו משמשו, כשיבא מעשה לידו לא ידע כיצד לנהוג. שנאמר (מלכים ב' ג יא), 'פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו', ומבאר הגמרא, אשר 'למד' על ידי אליהו לא נאמר בפסוק, אלא נאמר 'יצק' מים על ידי אליהו, כלומר ששימשו, לשון זה מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה, שהרי כוונת הפסוק לציין את מעלת אלישע, ואף

עת רצון. אלמא יש שעה שהיא של רצון: כביר לא ימאס. תפלת הרבים לא ימאס: מקרב לי. ממלחמות הבאות עלי: כי ברבים היו עמדי. שהתפללו עמי: פדה בשלום. זה שעסק בדברי שלום דהיינו תורה דכתיב וכל נתיבותיה שלום (משלי ג) וכן גמילות חסדים נמי שלום הוא שמתוך שגומל חסד בגופו לחבירו הוא מכיר שהוא אוהבו ובא לידי אהוה ושלום:

שגם למד לפני אליהו, לא הוזכרה מעלה זו, אלא רק מעלתו ששימש את אליהו.

הגמרא מביאה מעשה בענין חשיבותה של תפילה בציבור: אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן, מאי טעמא לא אתי מר לבי פנישתא לצלוני - מדוע אינך בא להתפלל בבית הכנסת. אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק, לא יכילנא - איני יכול לבא מפני חולשתי. אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן, אף שאין ביכולתך לבוא לבית הכנסת, לכנפי למר עשרה וליצלי - יאספו לך עשרה אנשים שיתפללו עמך בביתך. אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק, טריחא לי מלתא - דבר זה כרוך בטרחה ולכן איני עושה כן. אמר לו רבי יצחק לרב נחמן, ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא - אמור לשליח הציבור, בעידנא דמצלי צבורא, לייתי ולודעיה למר - שבשעה בה מתפללים הציבור בבית הכנסת, יבוא ויודיעך, כדי שתוכל לכיין שעת תפילתך עמהם. אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק, מאי פולי האי - מהו כל ענין זה, ומדוע עלי לטרוח בכך. אמר ליה, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מאי דכתיב (תהלים סט יד) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון', כלומר, יהי רצון שהשעה שאני מתפלל לפניך תהיה עת רצון, ויש לברר, אימתי היא עת רצון. ביאר רבי שמעון בן יוחי, בשעה שהצבור מתפלל, שבשעה זו אף תפילת היחיד מקובלת. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא למדנו דבר זה, שנאמר (ישעיה מט ח) 'בה אמר ה', בעת רצון עניתך', כלומר, בעת רצון כשהציבור מתפללים לפני, אז 'עניתך', שגם תפילת היחיד נענית בשעה זו. רבי אחא ברבי חנינא אמר, מהכא, שנאמר (איוב לו ה) 'הן אל כביר ולא ימאס כביר פח לב', כלומר שה' לא ימאס את תפילת הרבים. ובתיב (תהלים נה יט) 'פדה בשלום נפשי מקרב לי, כי ברבים היו עמדי', שאמר דוד המלך, הקב"ה פדה אותי בשלום מהמלחמות הבאות עלי, מפני שהיו רבים שהתפללו עמי. תניא נמי הכי, רבי נתן אומר, מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, שנאמר 'הן אל כביר ולא ימאס'. ובתיב 'פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' כי ברבים היו עמדי'. דורש רבי נתן פסוק זה, אמר הקדוש ברוך הוא, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים שהם דברים המביאים לידי שלום, ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מביין אומות העולם.

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' א

5 בדרכם למקום שנמצא בו דקל, נתחכך בו אשמדאי והפילו. מטא
6 לביתא, שדייה - בהמשך דרכם הגיעו לבית, נתחכך אשמדאי גם
7 בו והפילו. מטא גמי פוקא דתהיא ארמלתא - הגיעו ליד צריף קטן
8 השייך לאלמנה, נפקא - יצאה אליו האלמנה,

1 השלשלת. אמר ליה בניהו בן יהודע לאשמדאי, שקא דמךך עקה,
2 שקא דמךך עקה - שמו של אדונך (הקדוש ברוך הוא) עליך, ששם
3 ה' חקוק על השלשלת. כי נקיפ ליה ואתי - כאשר נטלו בניהו בן
4 יהודע להביאו אל שלמה. מטא דיקלא, חף ביה, שדייה - הגיעו

56 בראשית, אשר אין דבר קשה יכול לעמוד מפניה ושומר שמה,
 57 דאיתיה - שהביא ברייה זו משה לצורך אבני אפוד, לחקוק את
 58 שמות השבטים באבני האפוד, שהיה משה כותב בדיו ומעביר
 59 עליהם את השמיר מבחוץ, והיו האבנים נבקעות מאליו כפי
 60 צורת האותיות שבהן. וכמו כן תוכל גם אתה להכין בעזרת
 61 השמיר את אבני הבנין. אמר להו שלמה לחכמים, תיבא אישתכח
 62 - היכן נמצאת תולעת שמיר זו. אמרו ליה החכמים לשלמה, אף
 63 אנו אין אנו יודעים מקום השמיר, אלא זאת עשה, אייתי שידה
 64 ושידתין - הבא שד ושידה, בפשינהו אהרדי - כפה אותם ביסורים,
 65 אפשר דיעי ויגלו לה - ייתכן שיודעים הם את מקומה, ויגלו לה.
 66 אייתי שידה ושידתין בפשינהו אהרדי - הביא שלמה שד ושידה,
 67 וכפאם ביסורין.
 68 אמרי - אמרו לו השדים, אמן לא ידעין - אנו איננו יודעים. דילמא
 69 אשמדאי מלאך דשידי ידע - אולי אשמדאי מלך השדים יודע. אמר
 70 להו שלמה לשדים, תיבא איתיה - היכן נמצא אשמדאי. אמרי ליה,
 71 איתיה בטורא פלן - והיהו בהר פלוני, ושם פריא ליה בריא, ומלאי
 72 ליה מניא, ומיפסקיא מנינרא, ותחמיה פגושפנקיה - כרה לו אשמדאי
 73 בור, ומילא אותו במים, וכיסה אותו באבן, וחתם את כסיו הבור
 74 בחותמו. וכל יומא סליק לרקיע ונמר מתיבתא דרקיעא - ובכל יום
 75 עולה אשמדאי לרקיע ולומד בישיבה של מעלה, ונהית לארעא
 76 ונמר מתיבתא דארעא - ולאחר מכן יורד ולומד בארץ בישיבה של
 77 מטה, ואיתי סירי ליה לפגושפנקיה - ומגיע אל בורו ובודק את חותמו
 78 שלא נגע בו אדם. ומגלי ליה, ופתי, ומכפי ליה וקתיס ליה ואיל -
 79 ומגלה את בורו, ושוחה ממנו, וחוזר ומכסה אותו וחותם אותו
 80 בחותמו, והולך משם.
 81 שדריה - שלח שלמה המלך לבניהו בן יהוידע שהיה מן השרים
 82 והמושלים עוד מזמן מלכות דוד, והב ליה - ונתן לו דברים אלו,
 83 שושילתא דחקיק עלה שם - שלשלת שחקוק עליה שם ה', ועוקתא
 84 דחקיק עלה שם - וטבעת שחקוק עליה שם ה', ונכבי דעמרא -
 85 וגיוות של צמר, וזיקי דחקמרא - ונודות יין. אול ברא מתיבתא
 86 - הלך בניחו בן יהוידע לאותו הר שבו נמצא בורו של אשמדאי,
 87 וחרפ בור במורד ההר תחת בורו של אשמדאי, ושפניהו למיא -
 88 הריק את מי בור העליון לתוך הבור התחתון דרך נקב שנקב בין
 89 שני הבורות, וסתמינהו בנכבי דעמרא - ולאחר שעברו המים
 90 מהבור העליון לבור התחתון החדש, סתם את הנקב בגיזי הצמר
 91 שבידו. וברא בריא מעיליא - לאחר מכן כרה בור נוסף במעלה
 92 ההר מעל בורו של אשמדאי, וגם שם נקב נקב בין בור זה אל הבור
 93 של אשמדאי שמתחתו, ושפניהו לחמרא - ושפך את היין שעמו
 94 אל הבור העליון, ומשם הלכו דרך הנקב, לבורו של אשמדאי,
 95 וסמיניהו - לאחר מכן סתם את שני הבורות האלו החדשים בעפר,
 96 על מנת שלא יבחיץ בהם אשמדאי ויבין את הנעשה.
 97 לאחר מכן סליק יתיב באילנא - עלה משם בניחו בן יהוידע וישב
 98 על האילן והמתין לבואו של אשמדאי אל בורו. כי אהא - כאשר
 99 הגיע אשמדאי לשם, ספיריה לנושפנקא - בדק את חותמו לראות
 100 שאכן לא גילה איש את בורו, גלייה, אשפניהו חמרא - גילה את
 101 הבור ומצא בתוכו יין. אמר אשמדאי, פתיב בגנות היין (משלו ב כ א)
 102 לין תנין הפה שבר וכל שנה בו לא יחפם. וכתביב (הושע ד יא) ונות
 103 ויין ותירוש יקה לב, וכתובים אלו מגנים את היין ובשל כך ראוי
 104 להתרחק משתייתו, לכן לא אשתיה - לא שתה ממנו אשמדאי. כי
 105 צהי, לא סניא ליה, אישתיה - כאשר היה צמא מאוד, לא יכל
 106 להתאפק, ושתייה רהו וננא - השתכר ונרדם.
 107 כשראה זאת בניחו בן יהוידע, נהית אהא - ירד מן האילן ובא אצל
 108 אשמדאי, שדא ביה שושילתא, פתייה - ורק את השלשלת עליו
 109 וסגרה סביב צווארו שלא יוכל ראשו לצאת. כי אתער הנה קא
 110 מיפרול - כאשר נתעורר, ניסה והשתגע בכל כוחו לנתק ממנו את

1 איניב לן פסא דקספא - נגנב מאיתנו גביע כסף. ועלינו לבדוק
 2 שמה גבתו. פהדי דקא מעיני ואתי - תוך כדי שבדקו אשפניהו
 3 דקרבקה פסודיה - מצאו את חתיכת הבשר עם העצם כרוכה
 4 בסודרו של רב ששת. אמרי ליה - אמרו לו העבדים ריש גלותא,
 5 הוי מר, דלא מיבל קא צעי, אלא לצעין - לא לאכול רצה רב ששת
 6 אלא לצערנו.
 7 אמר להו רב ששת לעבדים, אנה מיבל אכלי - אני אכלתי מהבשר,
 8 ומעמי ביה מעמא דחוריא - וטעמתי בו טעם של בשר בעלת שחין.
 9 אמרי ליה העבדים, הורא לא עבדי לן האדנא - בהמה בעלת שחין
 10 לא שחטנו היום. אמר להו רב ששת, פדקו את הבהמה האם יש בה
 11 כחם לבן בדוקתיה - על גבי העור כנגד חתיכת הבשר שהגישו
 12 לפניו, דאמר רב חקדא (גור א), אויבמא פחוריא - כתם שחור בעור
 13 לבן, וחיוריא פאויבמא - וכתם לבן בעור שחור, לקותא - סימן
 14 שחין היא שהיה באותו מקום, ומחמת כן הנפק העור לגוון אחר.
 15 פדוק - אכן בדקו, ואשפניהו - ואכן מצאו שם סימן זה, ובכך
 16 הוכיח להם רב ששת שבעלת שחין היתה. לא נחו עבדי ריש
 17 גלותא, וביקשו בכל דרך לפגוע ברב ששת. כי קא נפיק - כאשר
 18 יצא רב ששת מבית ריש גלותא, פרו ליה פירא - כרו לו העבדים
 19 בור, וישו ליה ציפתא עילויא - והניחו מחצלת על פי הבור, ואמרי
 20 ליה העבדים לתי מר לינא - יבוא מר לנוח. נחר ליה רב חקדא
 21 מאחוריה - עשה לו רב חסדא סימן בקולו מאחוריו שיהיה בדרכו.
 22 שהיה רב ששת סגי נהור. אמר ליה רב ששת לינוקא - לתינוק,
 23 פסוק - פסוקה שלמדת בבית רבך. והיה רב ששת סבור שמתוך
 24 פסוק זה ילמד ממה עליו להיזהר. אמר ליה התינוק לרב ששת את
 25 הפסוק שנאמר (שמואל ב' כ א) בענין 'עשאהל בן צרויה' מאנשי דוד,
 26 אשר רדף אחרי אבנר בן נר שר צבא שאול, לאחר מות שאול,
 27 ויאמר לו אבנר נמה לה על מינך או על שמהלך' וכו'. למד מכך
 28 רב ששת, ואמר ליה לשמיעה - לשמשו מאי קא הוית - מה אתה
 29 רואה, אמר ליה ציפיתא דשדאי - מחצלת מונחת על הארץ. אמר
 30 ליה רב ששת לשמשו, הדר מינה - נחזר מסביבה ימין או שמאל.
 31 לבתר דנפק - לאחר שיצא רב ששת, אמר ליה רב חקדא, מנא הנה
 32 ידע מר - מנין היה ידוע לך כי הניחו לפניך מכשול. אמר ליה רב
 33 ששת, הרא - סיבה אחת, דנחר לי מר - שהרי עשית לי סימן
 34 בנחירתך מאחורי. ועוד - סיבה שניה, דפסק לי ינוקא פסוקא -
 35 מהפסוק שהשמיע בפני התינוק. ועוד - סיבה שלישית, דחשדי
 36 עבדי דלא מעלו - שהרי חשודים הם העבדים בדברים מעין אלו.
 37 היות ומשנתנו עוסקת בחולי הנגרם על ידי שידה, עוסקת הגמרא
 38 להלן בענינים נוספים של השדים והשפעתם: אמר שלמה המלך
 39 (קהלת ב) 'עשיתי לי שרים ושרות, ותענוגות בני האדם, שדה ושרות',
 40 מפרשת הגמרא, 'שרים ושרות' - אלו מיני כלי זמר. ותענוגות בני
 41 האדם - אלו פריכות ומתחצאות לרחוץ בהן. 'שדה ושרות', הקא
 42 תרימו - כאן בבבל פירשו, שידה - שד זכר, ושידתין - שד נקיבה.
 43 בפערבא אמרי - בארץ ישראל פירשו 'שדה ושרות' - שידתא -
 44 שידה, והיא עגלה משמשת כמרכבה לנשים ולשרים.
 45 אמר רבי יוחנן, שלש מאות מיני שרים היו במקום שנקרא 'שיחין',
 46 ואף שאני יודע את מקומם, מכל מקום שידה עצמה איני יודע מה
 47 היא מה דמותה ומה טיבה. אמר מר לעיל, הקא תרימו - כאן
 48 בבבל פירשו את התיבות 'שדה ושרות' שבפסוק, שידא ושידתין -
 49 שדים ושרות. מבררת הגמרא, שידה ושידתין, למאי אפיעי ליה -
 50 למה צריך היה שלמה המלך להם. מבארת הגמרא, דכתביב גבי
 51 בית המקדש שבנה שלמה (מלכים א' ח) והבית שהבניתו אכן
 52 שלמה מסע נבנה וגו' ומקבותו והצרין כל כלי ברזל לא נשמע בבית
 53 שהבניתו. כלומר, שלא סתתו את האבנים בכלי ברזל. אמר להו
 54 שלמה המלך להבני, תיבי אעבדי - איך אעשה את סיתות האבנים.
 55 אמרו ליה החכמים לשלמה, איבא שמיא - ישנה בריה מששת ימי

איניכי לן כמא דכספא — שהיו רואים אותו כרך בסודריה, ורוצין לבדוק מהו. אמר ליה — לריש גלותא. החזירא — בשר בעלת שחין. מיכל אבלי ומעמי — טעמתי. חזירא לא עבדי לן האידיא — לא שחטנו היום בהמה בעלת שחין. בריכותא — בעור היו בודקין במקום ריטנתו זו בכף הדיק, ותמצאנו בעור שהוא לבן. דאמר רב חסדא חזירא

איניכי לן קסא דכספא! בְּהַדִּי דְקָא מַעֲיִינִי וְאֵתִי, אֲשַׁפְּחוּהוּ דְכְרוּכָה בְּסוּדְרִיָּה, אֲמַרְוּ לִי: חַזֵּי מַר, דְלָא מִיכַל קָא פְעִי אֵלָא לְצַעֲרוֹן! אֲמַר לְהוּ: אָנָּה מִיכַל אֲכִלְוּ, וְטַעְמִי בִיה טַעְמָא דְחִזְרוּרָא. אֲמַרְוּ לִי: חִזְרוּרָא לָא עֲבִיד לָן הַאיִדְנָא. אֲמַר לְהוּ: בְּדַקוּ בְּדוּכְבְּתֵיהּ; דְאָמַר רַב חֲסָדָא: אוּפְמָא בְּחִזְרוּרָא וְחִזְרוּרָא אוּפְמָתָא - לְקוּתָא הוּא; בְּדוּק אֲשַׁפְּחוּהוּ. פִּי קָא נְפִיק, פְּרוּ לִיָּה בִירָא וְשָׂדוּ לִיָּה צִפְתָּא עֲלוּיָהּ, וְאֲמַרְוּ לִיָּה: לִיתִי מַר לִינָה, נְחַר לִיָּה רַב חֲסָדָא מֵאַחֲזוּרִיָּה. אֲמַר לִיָּה לְיוֹנָקָא: פְּסוּק לִי פְּסוּקוֹד, אֲמַר לִיָּה: "נְטִיָּה לָךְ עַל יוֹנָקָא אוּ עַל שְׂמֹאֲלֵךְ". אֲמַר לִיָּה לְשִׁמְעִיָּה: מַאי קָא חִזִּית? אֲמַר לִיָּה: צִפְתָּא דְשְׂרָא, אֲמַר לִיָּה: הַדְר מִינָה. לְבַתֵּר דְנִפְק, אֲמַר לִיָּה רַב חֲסָדָא: מָנָא הוּא דַעַ מַר? אֲמַר לִיָּה: חֲדָא, הַדְר לִי מַר; וְעוֹד, דְפִסַּק לִי יוֹנָקָא פְּסוּקָא; וְעוֹד, דְחִשְׁדִּי עֲבָדִי דְלָא מַעְלוּ. "עֲשִׂיתִי לִי שְׂרִים וְשָׂרוֹת וְתַעֲנַנְגוֹת בְּנֵי הָאָדָם שְׂרָה וְשָׂרוֹת", "שְׂרִים וְשָׂרוֹת" - אֵלּוּ מִינֵי יוֹמֵר, "תַּעֲנַנְגוֹת בְּנֵי הָאָדָם" - אֵלּוּ בְּרִיכּוֹת וּמְרַחְצָאוֹת, "שְׂרָה וְשָׂרוֹת" - הַכָּא תְּרַגְּמוּ: שְׂרָה וְשִׁדְתִּי, בְּמַעֲרָבָא אֲמַרְוּ: שְׂרָתָא. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִינֵי שְׂדִים הִיוּ בְּשִׁיחֵי, וְשִׁדְתָּה עֲצֻמָּה אִינִי יוֹדַע מַה הוּא. אֲמַר מַר, הַכָּא תְּרַגְּמוּ: שְׂרָה וְשִׁדְתִּי. שְׂרָה וְשִׁדְתִּי לְמַאי אִיבְעִי לִיָּה? דְקָתִיב: "וְתַפִּית בְּהַבְּנֹתוֹ אֲבָן שְׁלֵמָה מִסַּע נִבְנָה" וְגו', אֲמַר לְהוּ לְרַבְּנָן: הִיכִי אֲעִבִיד? אֲמַרְוּ לִיָּה: אִיכָּא שְׂמִירָא דְאִיתִי מִשָּׁה לְאִבְנֵי אֲפּוֹד. אֲמַר לְהוּ: הִיכָּא אִישְׁתַּפְּחָ? אֲמַרְוּ לִיָּה: אִיתִי שְׂרָה וְשִׁדְתִּי בְּכִשְׂיָהוּ אַהֲרָדִי, אֲפִשֵׁר דְדַעֲוִי וּמַגְלוּ לָךְ. אִיתִי שְׂרָה וְשִׁדְתִּי בְּכִשְׂיָהוּ אַהֲרָדִי, אֲמַרְוּ: אֲנִן לָא יְדַעְנִי, דִּילְמָא אֲשַׁמְרָא מְלָכָא דְשִׁדְתִּי יְדַע. אֲמַר לְהוּ: הִיכָּא אִיתִיָּה? אֲמַרְוּ לִיָּה: אִיתִיָּה פְּטוּרָא פְּלָן; פְּרָאִי לִיָּה בִירָא וּמְלִיא לִיָּה מַאי וּמִכִּסְיָא פְּטוּרָא וְחַתְמִיָּה בְּגוּשְׁפַּנְקִיָּה, וְכָל יוֹמָא סְלִיק לְרַקִּיעַ וְגַמְרַ מְתִיבְתָּא דְרַקִּיעָא, וְנִחִית לְאַרְעָא וְגַמְרַ מְתִיבְתָּא דְאַרְעָא. וְאִתִּי סְרִיר לִיָּה לְגוּשְׁפַּנְקִיָּה וּמַגְלוּ לִיָּה וְשָׂתִי, וּמִכִּסְיָ לִיָּה וְחַתְמִים לִיָּה וְאוּלִי. שְׂרָדִיָּה לְבַנְיָהוּ בְּן יְהוֹזָדָע, יְתֵב לִיָּה שׁוֹשְׁלִתָּא דְחִקִּיק עֲלָה שָׁם וְעוֹקְתָּא דְחִקִּיק עֲלָה שָׁם, וְגַבְבֵי דְעַמְרָא וְיוֹקִי דְחַמְרָא. אֲזֵל פְּרָא בִירָא מְתַתָּא, וְשִׁפְנִיָּהוּ לְמַאי וּסְתַמִּינְהוּ בְּגַבְבֵי דְעַמְרָא, וְכִרָא בִירָא מַעֲלִיא וְשִׁכְבִּינְהוּ לְחַמְרָא וּמְמִינְהוּ, סְלִיק יְתִיב בְּאֵלְנָא. כִּי אָתָּא סְרִירָה לְגוּשְׁפַּנְקָא, נְגִיָּה אֲשַׁכְּחִיהַ חַמְרָא, אֲמַר, פְּתִיב: "לֵין תִּינן הוֹמָה שְׂכַר וְכָל שׁוּגָה בּוֹ לֹא יְחַכְּבֵי", וּכְתִיב: "וְנִתְּנוּ וְיִתְּרוֹשׁ יִקַּח לֵב", לֹא אִישְׁתִּי. כִּי צָחִי, לֹא סָנְאָ לִיָּה, אִישְׁתִּי רוּחַ וְגַנָּא. נְחִיתָּ, אָתָּא, שְׂדָא בִיָּה שׁוֹשְׁלִתָּא, סְתַמִּיָּה כִּי אֲתַעֲרַ הוּא קָא מִפְּרָזֵל, אֲמַר לִיָּה: שְׂמָא דְמַדְרַךְ עֲלֵךְ! שְׂמָא דְמַדְרַךְ עֲלֵךְ! כִּי נְקִיטָ לִיָּה וְאֵתִי, מְטָא דִיקְלָא חָף בִּיָּה שְׂרָדִיָּה, מְטָא לְבִיתָא שְׂרָדִיָּה, מְטָא גַבְבֵי כּוּבָא דְהוּאִי אֲרַמְלָתָא, נְפָקָא אִיחַנָּא

דאמר רב חסדא אובמא בחזירא וחזירא אובמא לקותא היא - פירוש: טלאי שחור בעור לבן, או טלאי לבן בעור שחור - אין זה אלא מחמת נגע שהיה שם. הקשה רבינו תם: דבגויז בריש פרק "בית שמאי" (לא.ב.) משמע דלא מיירי רב חסדא אלא בשור שחור בין שוורים לבנים, שהשחור מגרע כולם ומתקלקל מקחם על ידו. ופרך תם ממתניתין דהתם, דמשמע שהלבן גרוע, ומסיק דרב חסדא איירי בתורא דקרמנא, דהתם שחור גרוע טפי. ואומר רבינו תם: דתרי מליי ניהו, ומילתיה דהכא איירי בטלאי שחור בעור לבן ולבן בעור שחור, והתם מיירי בשור שחור בין שוורים לבנים. ותעד, דבכל הספרים ישנים לא גרסין התם במילתיה דרב חסדא אלא: אובמא בחזירא לקותא, ותו לא. וכן גרתי. דאי גרסין תריוויהו כמו הכא, ומפש חז לטלאי וחד לשור בין השוורים - אם כן מאי פריך תם? דמנא ליה דאובמא בחזירא קאי אשור בין השוורים? נימא איפכא, ולא יקשה כלום! רבינו תם. איכא שמיר דאיתיה משה לאבני אפוד - הכא משמע דלאבני אפוד עבי שמיר, ובפרק קמא דקידושין (א.א.) גבי עובדא דדמא בן נתניה בקשו ממנו אבנים לאפוד, וזה היה בבית שני, מדקאמר: לשנה נלדה לו פרה אדומה בו. דבבית ראשון לא עשו פרה, כדאמר: שנה עשה עורא. ואם כן היה שמיר בבית שני ואין להקשות, דברק בתרא דטוטה (מח.א.) תנן: משמתו נביאים הראשונים - בטלו אורים ותומים, ומשחרב בית המקדש - בטל שמיר. דהיינו בית המקדש שני, מדנקט בית המקדש סתם, והתם במבשרא נקט בית המקדש ראשון על מליי אחרני. ועוד: מרדא עריבנהו בודאי אורים ותומים, ודאי ליה למינח: משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים והשמיר, דמשמתו נביאים הראשונים - היינו משחרב בית המקדש ראשון, בטלו אורים ותומים! וצריך לומר ששמרתו מימי שלמה עד חורבן בית שני. הקשה הרב רבינו אלחנן: במסכת עבודה זרה בפרק "רבי ישמעאל" (ב.ב.) גבי אבני מצבת ששקצום אנשי יון: ליתבריהו - "אבנים שלמות" אמר דרמנא. לינסריהו - "לא תנחף עליהם ברזל" אמר רחמנא. ולינסרינהו על ידי שמיר? ואומר רבינו יצחק: דעל ידי שמיר אין נעשין חלקות, דתגריה צפון ופסלת במובות. ודך סוניא אתיא במנא דאמר בסוטה (מח.ב.) דאיצטרך שמיר לאבני בית המקדש, ודא דכתיב מגוררות במגידה - מוקי לה באבני בית. זיל איתיה שידה בו - כי לא רצו לשאול באורים ותומים כשיבולין לשאול על ידי דבר אחר.

ותב תיב ליה שׁוֹשְׁלִתָּא דְחִקִּיק עֲלָה שָׁם, וְגַבְבֵי דְעַמְרָא וְיוֹקִי דְחַמְרָא. אֲזֵל פְּרָא בִירָא מְתַתָּא, וְשִׁפְנִיָּהוּ לְמַאי וּסְתַמִּינְהוּ בְּגַבְבֵי דְעַמְרָא, וְכִרָא בִירָא מַעֲלִיא וְשִׁכְבִּינְהוּ לְחַמְרָא וּמְמִינְהוּ, סְלִיק יְתִיב בְּאֵלְנָא. כִּי אָתָּא סְרִירָה לְגוּשְׁפַּנְקָא, נְגִיָּה אֲשַׁכְּחִיהַ חַמְרָא, אֲמַר, פְּתִיב: "לֵין תִּינן הוֹמָה שְׂכַר וְכָל שׁוּגָה בּוֹ לֹא יְחַכְּבֵי", וּכְתִיב: "וְנִתְּנוּ וְיִתְּרוֹשׁ יִקַּח לֵב", לֹא אִישְׁתִּי. כִּי צָחִי, לֹא סָנְאָ לִיָּה, אִישְׁתִּי רוּחַ וְגַנָּא. נְחִיתָּ, אָתָּא, שְׂדָא בִיָּה שׁוֹשְׁלִתָּא, סְתַמִּיָּה כִּי אֲתַעֲרַ הוּא קָא מִפְּרָזֵל, אֲמַר לִיָּה: שְׂמָא דְמַדְרַךְ עֲלֵךְ! שְׂמָא דְמַדְרַךְ עֲלֵךְ! כִּי נְקִיטָ לִיָּה וְאֵתִי, מְטָא דִיקְלָא חָף בִּיָּה שְׂרָדִיָּה, מְטָא לְבִיתָא שְׂרָדִיָּה, מְטָא גַבְבֵי כּוּבָא דְהוּאִי אֲרַמְלָתָא, נְפָקָא אִיחַנָּא

ותב תיב ליה שׁוֹשְׁלִתָּא דְחִקִּיק עֲלָה שָׁם, וְגַבְבֵי דְעַמְרָא וְיוֹקִי דְחַמְרָא. אֲזֵל פְּרָא בִירָא מְתַתָּא, וְשִׁפְנִיָּהוּ לְמַאי וּסְתַמִּינְהוּ בְּגַבְבֵי דְעַמְרָא, וְכִרָא בִירָא מַעֲלִיא וְשִׁכְבִּינְהוּ לְחַמְרָא וּמְמִינְהוּ, סְלִיק יְתִיב בְּאֵלְנָא. כִּי אָתָּא סְרִירָה לְגוּשְׁפַּנְקָא, נְגִיָּה אֲשַׁכְּחִיהַ חַמְרָא, אֲמַר, פְּתִיב: "לֵין תִּינן הוֹמָה שְׂכַר וְכָל שׁוּגָה בּוֹ לֹא יְחַכְּבֵי", וּכְתִיב: "וְנִתְּנוּ וְיִתְּרוֹשׁ יִקַּח לֵב", לֹא אִישְׁתִּי. כִּי צָחִי, לֹא סָנְאָ לִיָּה, אִישְׁתִּי רוּחַ וְגַנָּא. נְחִיתָּ, אָתָּא, שְׂדָא בִיָּה שׁוֹשְׁלִתָּא, סְתַמִּיָּה כִּי אֲתַעֲרַ הוּא קָא מִפְּרָזֵל, אֲמַר לִיָּה: שְׂמָא דְמַדְרַךְ עֲלֵךְ! שְׂמָא דְמַדְרַךְ עֲלֵךְ! כִּי נְקִיטָ לִיָּה וְאֵתִי, מְטָא דִיקְלָא חָף בִּיָּה שְׂרָדִיָּה, מְטָא לְבִיתָא שְׂרָדִיָּה, מְטָא גַבְבֵי כּוּבָא דְהוּאִי אֲרַמְלָתָא, נְפָקָא אִיחַנָּא

25 כדאמרין נכבא קמא (א,ב): מאן תרח - ניתרה שמואל. הוה קאי לחודיה - שלמה
 26 אצל אשמדאי. בתועפות ראם לו - להקדוש ברוך הוא, יש לו תועפות ראמים
 27 למשלחתה, ולפירע פורענות בשליחותו. מאי רבותיכו - שנשתבח הקדוש ברוך הוא
 28 בכס. עוקתך - טבעתו היה שם חקוק עליה. פתקה - דחחו. נגודו - לבשו. ובאיאורי
 29 טהרות דרב האי ראיתי: קודו מקדה של חרס
 30 תשלות מים (סוטה לבא). לא סריך - אינו
 31 בדבק לומר דבר אחד של שטות כל הדימים, שזה
 32 אומר: הייתי מלך, ואינו אומר דבר שטות
 33 אחרת. בדיקו בכרעיה - שרגלו של שד דמות
 34 לשל תרנגולים. במוקין קאתי - אינו בא לשכב
 35 חק אלא באנפילאות, קאלענזי בלעז. מלך
 36 והריוש - היה שלמה, לא חור שוב למלכותו.
 37 לדימא דרישא - חולי באב הראש הבא מחמת
 38 דם. שורבינא - מין ארו. כדאמרין בראש
 39 השנה (בבא, תאשור - שורבינא. ובינא -
 40 ערבה. ואסא דרא - הדס לה. חילפא -
 41 צפצפה. עץ ששמו פופלייר. וחילפי ימא -
 42 גירופלא. יבלא - מין עשב. ורדא - רוס"א.
 43 דקאי בחד דרא - כל עלין שלו מצד אחד, זה
 44 למעלה מזה. לצליחתא - כאב חצי הראש.
 45 בוויא חורא - בידני של כסף צרוף ישחטנו.
 46 להאי ניפא דכאבי ליה - שזוב חדם על חצי
 47 הראש ששם הכאב. וליתליה - לתרנגולא
 48 שחוט. כסיפי דכבא - במזוזות הפתח.
 לברוקתי

1 איחנא ליה - לימשך מעליו שלא יחוק בו. כפא לקומתיה - לצד אחר, ואיטלק עובי
 2 כתיפוי מן הבית. ולשון רבה תשבר גרם - על ידי לשון רכה, שחנה מענה רך - נשברה
 3 עצמי. אסקיה - העלהו, להטותו אל הדרך. רואי - שיכור. אסקיה - אל הדרך. הוא
 4 הרוואת דהוו פחדו לה - ראה הכנסת כלה, שהיו מרבין בשמחה מאד. אנסייה משתיא
 5 - שחה הרבה. נגידו מיכלא מיניה - משכו
 6 ידיכם מהאבילו, כי אם מעט. קניא - קנה. קנה.
 7 דמחינן ליה אשכונתיה - מאמינו בשבועתה,
 8 כשנשבעו לו להחזירו לו. דלית בהו ישוב - של
 9 זרעים ואילנות, להתפרנס שם. ופקע טורא -
 10 מתבקע מעט כמין חריץ, עד שמשליך שם. ורע
 11 האילנות, וגרלים אילנות שם ומתפרנס מהם.
 12 בדיקו קניא - בדיקו עד שהיו בקיאי היכן יש קן
 13 של דוכיפת, דהוא תרנגולא ברא. וזימא -
 14 זוכיבה, כדי שיראה את בנו ולא יוכל ליכנס
 15 אצלם, והיא צריך לשמור לבקע הדוכיפת. רמא
 16 ביה - שלוחו של שלמה, קלא. חנק נפשיה -
 17 התרגול. אסקיה - מה חששת לזו ובינא
 18 מינפר ליבם קמן - עד שיביא שתי שערות
 19 והיא ראוי לחלצה, ויודע היה זה שעתידה
 20 להמחין שלש עשרה שנה. שבעה יומי לית ליה
 21 - אינו בטוח לחיות שבעה ימים, שמא למחר
 22 ימות. אבי נוא - תחתיו היה אוצר גדול וחד
 23 ובסף טמון. תרתייה גביה - איהר אצלו שלמה
 24 לאשמדאי, "תרח" לשון ארמי איהור,

18 קמיה, אמר ליה: מפקדי ליה: הווא גברא לית ליה בהדין עלמא אלא ארבעה גרמדי, השתא כבשתייה לכולי עלמא ולא
 19 שבעת עד דבבשת נמו לדידי? - אמר ליה: לא קא בעינא מינד מדי, בעינא דאיבנייה לבית המקדש וקא מיבעי לי שמויא. אמר
 20 ליה: לדידי לא מסיר לי, לשרא דימא מסיר ליה, ולא יהיב ליה אלא לתרנגולא ברא דמחינן ליה אשכונתיה. ומאי עבד ביה?
 21 ממיט ליה לטורי דלית בהו ישוב, ומנח לה אשינא דטורא ופקע טורא, ומנקיט מייתי ביוניזי מאילני ושרי התם והוי ישוב. והיינו
 22 דמתגרמינן: נגר טורא. בדיקו קניא דתרנגולא ברא דאית ליה בגי, וחפיה לקנייה וזימא חיותי. בי אתא בעי למיעל ולא מיצי, אזל
 23 אייתי שמויא ואוחביה עלויה; קמא ביה קלא, שדויה, שקליה, אזל חנק נפשיה אשכונתיה. אמר ליה בנחיו: מאי טעמא בי חיותיה
 24 להווא סמיא דהוה קא טעי באורחא, אסקתיה לאורחיה? אמר ליה: ככריו עליה ברקיעא דצדיק גמור הוא, ומאי דעבד ליה
 25 ניהא נפשיה זכי לעלמא דאתי. - ומאי טעמא בי חיותיה להווא רווא דקמעי באורחא, אסקתיה לאורחיה? אמר ליה: מכרו עליה
 26 ברקיעא דרשע גמור הוא, ועבדי ליה ניהא נפשיה בי היכי דליכליה לעלמא. - מאי טעמא בי חיותיה להווא דוואתא, כבית?
 27 אמר ליה: בעי מימת גברא בגו תלתינו יומין, ובעיא מינטר ליבם קמן תליכרי שנין. - מאי טעמא בי שבעתיה להווא גברא דאמר
 28 ליה לאושפקא: עבדי לי מסאני לשב שני, אחיבת? אמר ליה: הווא שבעה יומי לית ליה, מסאני לשב שני בעי? - מאי טעמא
 29 בי חיותיה להווא קסמא דהוה קסים, אחיבת? אמר ליה: דהוה יתיב אבי גזא דמלכא, לקסום מאי דאיכא תותיה. תרתייה גביה
 30 עד דבנייה לבית המקדש. יומא חד הוה קאי לחודיה, אמר ליה, פתיב: "פתועפות ראם לו", ואמרין: "פתועפות" - אלו מלאכי
 31 השרת, "ראם" - אלו השדים, מאי רבותיכו מינן? אמר ליה: שקול שושילתא מינאי והב לי עיוקתך, ואחוי לך רבותאי. שקליה
 32 לשושילתא מינאי ויהיב ליה עיוקתיה, בלעיה, אוחביה לחד גפיה ברקיעא ולחד גפיה בארעא, פתקה ארבע מאה פרסי. על התיא
 33 שעתא אמר שלמה: "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש". "וזה היה חלקו מפל עמלו" מאי "וזה"? רב ושמואל, חד
 34 אמר: מקלו, וחד אמר: גונדו. היה מחור על הפתחים, כל היכא דמטא אמר: "אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים". בי
 35 מטא גבי סנהדרין, אמרו רבנן: מפקדי שוטא בחדא מילתא לא סרוד, מאי האי? אמרו ליה לבנחיו: קא בעי לך מלכא לגביה? אמר
 36 להו: לא. שלחו להו למלכותא: קאתי מלכא לגביכו? שלחו להו: איו, קאתי. שלחו להו: בדיקו בכרעיה, שלחו להו: במוקין קאתי,
 37 וקא תבע להו בנודותיה, וקא תבע לה נמי לכת שבע אימיה. אחויה לשלמה והבו ליה עוקתא ושושילתא דחקוק עליה שם,
 38 בי עייל חויה, פרח. ואפילו הכי הוה ליה בעיותא מיניה, והיינו דכתיב: "הנה מטותי שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי
 39 ישראל בולם פולם אחויה חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות". רב ושמואל, חד אמר: מלך והרדיוט, וחד אמר: מלך
 40 והרדיוט ומלך. לדימא דרישא - ליתי שורבינא ובינא ואסא דרא, וזימא וחילפא, וחילפי דימא ויבלא, ולישלונינהו בהדי הדדי, ולגמול
 41 תלת מאה כסי אהאי גיסא דרישא, ותלת מאה כסי אהאי גיסא דרישא. ואי לא, ליתי ורדא חוורא דקא בחד דרא, ולישלקיה,
 42 ולגמול שיתין כסי אהאי גיסא דרישא, ושיתין כסי אהאי גיסא דרישא. לצליחתא - ליתי תרנגולא ברא, ולישחתייה בותא חוורא
 43 אהווא גיסא דכייב ליה, ונודיהר מדמיה דלא לסמינהו לעיניה, וליתליה בסיפא דכבא, דכי עייל חיוף ביה, וכי נפיק חיוף ביה.
 לברוקתי

56 אָמַר לִיהָ בְּנֵיהּ לֹא שְׂמַדְאִי מַאי מְעָמָא בִּי חֲזִיתִיה לְהוּמָא סְמִיָּא
 57 דְּהוּהָ קָא מְעִי בְּאֹרְחָא אֶסְקִיתִיה לְאֹרְחִיהָ - מַדּוּעַ כִּאֲשֶׁר רֵאִית
 58 עֵינֵי הַתּוֹעָה בְּדַרְךָ, הֶעֱלִית אֹתוֹ לְדַרְךָ. אָמַר לִיהָ, מְכַרְוֵי עֲלִיָּה
 59 בְּרַקִּיעָא דְצִדִיק גְּמֹר הוּא, וְיֹאמַר דְּעַבֵּד לִיהָ נִיחָא נַפְשִׁיהּ וְכִי לְעֵלְמָא
 60 דְּאֵתִי - הַכְרִיזוּ עַל אֹתוֹ עֵינֵי בְּשָׂמִים, כִּי צִדִיק גְּמֹר הוּא, וְיֵי
 61 שְׁעוּשָׁה לּוֹ קוֹרֵת רוּחַ זֹכֵה לְעוֹלָם הַבָּא. וְיֹאמַר מְעָמָא בִּי חֲזִיתִיה
 62 לְהוּמָא רִינָא דְמְעָמִי בְּאֹרְחָא אֶסְקִיתִיה לְאֹרְחִיהָ. אָמַר לִיהָ, מְכַרְוֵי
 63 עֲלִיָּה בְּרַקִּיעָא דְרְשָׁע וְזִיזֵר רֹאזֵי וְחֲלִיצֵהָ כַּדִּי לְהַתִּירָה לְהִינְשָׁא
 64 דְּלִבְלִיָּה לְעֵלְמָא - הַכְרִיזוּ עֲלָיו בְּשָׂמִים כִּי רְשָׁע גְּמֹר הוּא, וְעַל כֵּן
 65 עֲשִׂיתִי לּוֹ קוֹרֵת רוּחַ עַל מִנְתַּי שִׂיאֲבַל אֶת כָּל שְׂכָרוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה,
 66 וְלֹא יִזְכֶּה לְעוֹלָם הַבָּא. מַאי מְעָמָא בִּי חֲזִיתִיה לְהוּמָא חֲדוּתָא בְּבִית.
 67 אָמַר לִיהָ, בְּעֵי מִימַת נְכָרָא בְּנֵי תַלְתֵּי יוֹמֵי וְנִבְרָא מִינְהוּ לְיָבִים קָפָן
 68 תַּלְסִירֵי שְׁנֵי - יוֹדַע הֵייתִי שֶׁחָתַן עֲשׂוּי לְמוֹת בְּתוּךְ שְׁלוֹשִׁים יוֹם,
 69 וְעַל הַכֹּהֵל יִזְהֵר לְהַתְמִין שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה עַד שִׁיגְדֵל אֲחִיו הַקָּטָן
 70 וְיִבְיָא שְׁנֵי שְׁעֵרוֹת וְזִיזֵר רֹאזֵי וְחֲלִיצֵהָ כַּדִּי לְהַתִּירָה לְהִינְשָׁא
 71 לְאַחַר, כַּדִּין שׁוֹמֵרֵת יָבִים. מַאי מְעָמָא בִּי שְׂמֵעִיתִיה לְהוּמָא נְכָרָא
 72 דְּאָמַר לִיהָ לְאוּשְׁכַּפָּא עֵבֵד לִי מְסָאנִי לְשֵׁב שְׁנֵי אַחֲבִית. אָמַר לִיהָ
 73 אֲשַׁמְדָּאִי, הוּא שְׂבַעָה יוֹמֵי לִית לִיהָ, מְסָאנִי לְשֵׁב שְׁנֵי בְּעֵי - אֹתוֹ
 74 אִדָּם, אֲפִילוֹ שְׁבַעָה יָמִים אֵינִי טְבוּחַ לְחַיִּית, שְׂמָא יְמוֹת לְמַחֵר, וְכִי
 75 צָרִיךְ הוּא מְנַעֲלִים לְשֵׁב שְׁנַיִם. מַאי מְעָמָא בִּי חֲזִיתִיה לְהוּמָא
 76 קְסָמָא דְּהוּהָ קָסִים אַחֲבִית. אָמַר לִיהָ אֲשַׁמְדָּאִי, דְּהוּהָ תִּיבֵי אֲפִי נְזָא
 77 דְּמִקְסָמָא, לְקָסִים מַאי דְּאִיפָּא תּוֹרִיתָה - מַפְנֵי שִׂידְעִתִּי שְׁחִינֵי יוֹשֵׁב עַל
 78 גְּבִי אוּצָר הַמֶּלֶךְ הַטְּמוּן מִתַּחְתָּיו, וְעַד שֶׁהוּא קוֹסֵם קְסָמֵי הִיָּה לּוֹ
 79 לְקָסוֹת קָסִים לְמַצוּא אֶת אֹתוֹ אוּצָר. תְּרַחֲמִיה גְּבִיָּה עַד דְּבְנִיָּה לְבֵית
 80 הַמְּקַדֵּשׁ - עֵיכֵב שְׁלֵמָה אֶת אֲשַׁמְדָּאִי אֲצִלּוּ, עַד שְׁבַנָּה אֶת בֵּית
 81 הַמְּקַדֵּשׁ. יוֹמָא חַד הוּהָ שְׁלֵמָה קָאֵי לְחִזְרִיהָ אֲצִל אֲשַׁמְדָּאִי. אָמַר
 82 לִיהָ, בְּתִיב (מַמְדַּבֵּר כֹּד ט) 'בְּתוֹעַפְתָּ רָאִם לוֹ', וְאִמְרִינָן בְּבִיאור פְּסוּקַי זֶה,
 83 'בְּתוֹעַפְתָּ' אֵלֹהֵי מְלֹאכֵי הַשָּׁרָת, 'רָאִם' אֵלֹהֵי הַשָּׁרִים. שְׂאֵלוֹ שְׁלֵמָה,
 84 מַאי רְבוּתֵיכֶם מֵינִי - מַה גְּדוּלְתַכֶּם מִבְּנֵי הָאָדָם. אָמַר לִיהָ אֲשַׁמְדָּאִי
 85 לְשְׁלֵמָה, שְׁקוּל שְׁוִשְׁלִיתָא מִינָא - טוֹל אֶת שְׁלֹשֶׁת הַבְּרֹדֶל מִמֶּנִּי,
 86 וְחַב לִי עֲזוּקְתְךָ - וְתוֹן לִי אֶת טַבְעַתְךָ שֶׁהָשַׂם חֶקֶק עֲלִיָּה, וְאֲחִיו לְךָ
 87 רְבוּתָאֵי - וְאִרְאֶה לְךָ גְּדוּלְתִי. שְׁקָלִיה לְשׁוֹשְׁלִיתָא מִינֵיהּ וְיַחֲבִיב לִיהָ
 88 עֲזוּקְתִיהּ, בְּלַעֲיָה - בִּלְעָה אֲשַׁמְדָּאִי אֶת שְׁלֵמָה, אוֹתְבִיהָ לְחַד גְּפִיָּה
 89 בְּרַקִּיעָא - הוֹשִׁיב כִּנְף אֶחָד מִכַּנְפֵי בְּרִיקַעֵי, וְלַחַד גְּפִיָּה בְּאַרְעָא -
 90 וְהַכְּנֵף אַחֲרָה בְּאַרְץ, פְּתִיקָה אַרְבַּע מֵאָה פְּרָסֵי - וְהַשְׁלִיךְ אֶת שְׁלֵמָה
 91 לְמַרְחָק אַרְבַּע מֵאוֹת פְּרָסָה, וְנִתְיָשֵׁב אֲשַׁמְדָּאִי עַל כִּסֵּא הַמְּלָכוֹת
 92 בְּדַמְתוֹת שְׁלֵמָה. עַל הַיָּדִים שְׁעָתָא - עַל אֹתָהּ הִשְׁעָה אָמַר שְׁלֵמָה
 93 (קְהֵלֶת א א) 'מֵת יִבְרוּן לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שְׁעָמוֹל תַּחַת הַשָּׁמַיִם', וְסִיָּים
 94 עַל עֲצַמּוֹ שֶׁשׁ (ב א) 'זֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי'. כְּלוּמַר, מְכַל עֲמוּלִי לֹא
 95 נִשְׁאַר לִי עֵתָה אֲלֵא דְבַר אֶחָד. וּמְבַרֵּרֵת הַגְּמָרָא, מַאי 'זֶה' רַב
 96 וְשְׂמוּאֵל נְחָלְקוּ בְּכָךְ. חַד אָמַר 'זֶה' הֵייתִי מְקָלוֹ שְׂבִידוֹ. וְחַד אָמַר
 97 'זֶה' הֵייתִי גְּנוּדֵי - לְבוּשׁוֹ. מִסְפַּרְתָּ הַגְּמָרָא אֶת אֲשֶׁר אִירַע עִם
 98 שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ אַחֲרַי שְׂטוֹלֵק מְכַסָּא: הָיָה שְׁלֵמָה בְּאוֹתוֹ הוֹמֵן מְחַד
 99 עַל הַתְּתִיבִים. כָּל הַיָּדֵים דְּמָטָא - כָּל מְקוֹם שֶׁאֵלָיו הִגִּיעַ, אָמַר 'אֲנִי
 100 קָהֵלֶת הֵייתִי מְלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם' (קְהֵלֶת א יב). אוֹלַם לֹא קִיבְלוּ
 101 דְּבִרְוֵי. בִּי מְטָא גְּבִי סְנַהֲדְרִין - כִּאֲשֶׁר הִגִּיעַ לִפְנֵי סְנַהֲדְרִין, אָמְרוּ
 102 רַבְּנָן, מְכַרְוֵי שׁוֹמֵת מְחַדָּא מִלְּתָא לֹא פְּרִיךְ - אִין רִכְבוֹ שֶׁל שׁוֹמֵת
 103 לְדְבוּק בְּדַבְרֵי שְׂטוֹת אֶחָד, אֲלֵא מְחַלִּיף דְּבִרֵי שְׂטוֹתוֹ מִזְמֵן לְזַמֵּן.
 104 אוֹלַם זֶה שְׂדַבְּק כָּל הוֹמֵן בְּדְבָרָיו שְׁהוּא מֶלֶךְ, מַאי חָאֵי - מַה עֲנִינוּ,
 105 שְׂמָא יֵשׁ אִמַת בְּדְבָרָיו. עַל מִנְתַּי לְדְבוּק זֹאת. אָמְרוּ לִיהָ הַסְּנַהֲדְרִין
 106 לְבְנֵיהוּ, קָא בְּעֵי לְךָ מְלָכָא לְגַבִּיהָ - הָאֵם שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ הוֹמֵן אוֹתְךָ
 107 אֲלֵינוּ בְּעַת הָאֲחִרוֹנָה. אָמַר לָהּ בְּנִיהוּ לְסְנַהֲדְרִין, לֹא שְׁלַחוּ לָהּ
 108 לְמַלְכוּתָא וְ-נְשׁוֹת הַמֶּלֶךְ, קָאֲתֵי מְלָכָא לְגַבִּיבֵי - הָאֵם הַמֶּלֶךְ בָּא
 109 אֲלֵיכֶם, שְׁלַחוּ לָהּ, אֵי, קָאֲתֵי - אֲכַן הוּא בָּא אֲצִלְנוּ. שְׁלַחוּ לָהּ,
 110 בִּידְקוּ בְּכַרְעִיהָ - בִּידְקוּ אוֹתוֹ בְּגַרְלֵיו. לְפִי שְׂרַגְלֵי הַשָּׂדִים הֵן בְּרַגְלֵי

1 אִתְּנָנָא לִיהָ - וְהַתְחַנְנָה אֵלָיו, שְׁלֵמָה לְקוֹמִיתִיה מִינֵיהּ -
 2 הֵיטָה אֶת קוֹמְתוֹ לְצַד אַחֲרָה. אִתְּבַר בִּיה נְרָמָא - נִשְׁבַּרְהָ בּוֹ עֵצִים.
 3 אָמַר אֲשַׁמְדָּאִי, הֵייתִי בְּתִיבֵי בְּמִשְׁלֵי (כֹּה טו) 'וְלִשׁוֹן רַבָּה תִּשְׁכַּר גְּרַם
 4 וְ-עֵצִים]. הוּא - רָאֵה אֲשַׁמְדָּאִי, סְמִיָּא דְּהוּהָ קָא מְעִי בְּאֹרְחָא -
 5 סוּמָא שְׁהִיָּה טוֹעָה בְּדַרְךָ, אֶסְקִיהָ לְאֹרְחִיהָ - הֶעֱלֵאוּ אֲשַׁמְדָּאִי
 6 חוֹרָה לְדְרָכּוֹ. הוּא רִינָא וְ-יִשְׁכּוּרֵן דְּהוּהָ קָא מְעִי בְּאֹרְחָא, אֶסְקִיהָ
 7 לְאֹרְחִיהָ. הוּא חֲדוּתָא דְּהוּהָ קְמַחְרֵי לָהּ - רָאֵה חֲתוּנָה שְׁחִינֵי מְרַבִּים
 8 בְּשִׂמְחָתָהּ, בְּכַה. שְׂמֵעִיהָ דְּהוּהָ נְכָרָא דְּהוּהָ קָאֲמַר לְאוּשְׁכַּפָּא עֵבֵד
 9 לִי מְסָאנִי לְשֵׁב שְׁנֵי - שָׁמַע אָדָם אוֹמֵר לְסְנַדְלָר הַתֵּקֵן לִי מְנַעֲלִים
 10 לְשֵׁב שְׁנַיִם, אַחֲרֵי - צָחָק. הוּא הוּא קְסָמָא דְּהוּהָ קָסִים - רָאֵה
 11 קוֹסֵם שְׁהִיָּה עוֹשֶׂה קְסָמִים, אַחֲרֵי - צָחָק. בִּי מְטָא לְהַתֵּם - כִּאֲשֶׁר
 12 הִגִּיעַ אֲשַׁמְדָּאִי אֲצִל שְׁלֵמָה, לֹא עֲלִיָּה לְגַבִּיהָ דְּשְׁלֵמָה עַד תַּלְתָּא יוֹמֵי
 13 - לֹא הִבִּיאָהוּוּ לְפָנָיו עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים. יוֹמָא קָמָא אָמַר לָהּ - בִּיּוֹם
 14 הָרֵאשׁוֹן אִמַר אֲשַׁמְדָּאִי, אֲמַאי לֹא קָא בְּעֵי לִי מְלָכָא לְגַבִּיהָ - מַדּוּעַ
 15 לֹא רֹצֵה אוֹתִי הַמֶּלֶךְ אֲצִלּוּ. אָמְרוּ לִיהָ, אֲנִיסָה מִיִּשְׁתָּאֵי - שְׁתִּיתוּ
 16 אַנְסָתוֹ. שְׁקָל לְבִינְתָא אוֹתִיב אַתְבַּרְתָּה - לְקַח לְבִינָה וְהוֹשִׁיבָה עַל
 17 חִבְרִיתָה. אֲתוֹ - בָּאוּ אָמְרוּ לִיהָ לְשְׁלֵמָה. אָמַר לָהּ חֵבִי אָמַר לְכוּ,
 18 הָדִיר אֶשְׁקִיָּה - כִּךְ מִרְמֵז לְכֶם אֲשַׁמְדָּאִי בְּמַעֲשֵׂה זֶה, חִיזוּרוֹ וְהַשְׁקוּ
 19 שׁוּב אֶת הַמֶּלֶךְ. לְמַחֵר חוֹר וְאָמַר לָהּ, וְאֲמַאי לֹא קָא בְּעֵי לִי מְלָכָא
 20 לְגַבִּיהָ. אָמְרוּ לִיהָ אֲנִיסָה מִיִּבְלָא - אֲכִילְתוּ אַנְסָתוֹ. שְׁקָל לְבִינְתָא
 21 מְחַבְרָתָה אוֹתְבָה אַאֲרַעָא - נָטַל אֶת הַלְבִינָה מִעַל חִבְרִיתָה,
 22 וְהוֹשִׁיבָה אֶרְצָךְ. אֲתוֹ אָמְרוּ לִיהָ לְשְׁלֵמָה. אָמַר לָהּ חֵבִי אָמַר לְכוּ,
 23 גְּנִידוֹ מִינֵיהּ מִיִּבְלָאֵי - כִּךְ מִרְמֵז לְכֶם, מִשְׁכּוֹ מִמֶּנּוּ מֵאֲכִילוּ. [לְמוֹת]
 24 תַּלְתָּא יוֹמֵי עֲזִיל לְקָמִיהָ - לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים הִכְנִיסוּ אוֹתוֹ לְפָנָיו
 25 שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ. שְׁקָל קְנִיָּא וּמִשָּׁח אַרְבָּעָה גְּרַמִּידי וְשָׂדָא קָמִיהָ - לְקַח
 26 אֲשַׁמְדָּאִי קְנָה, מַדְד עֲמוֹ שִׁיעוּר אַרְבַּע אֲמוֹת וּזְרָקוּ לְפָנָיו. אָמַר לִיהָ
 27 אֲשַׁמְדָּאִי שְׁלֵמָה, מְכַרְוֵי בִי מִיָּית הוּוּהָ נְכָרָא לִית לִיהָ בְּהַרְוֵי עֵלְמָא
 28 אֲפֵא אַרְבָּעָה גְּרַמִּידי - הָרִיר לְכַשְׁתְּמוֹת לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּעוֹלָם אֲלֵא
 29 אַרְבַּע אֲמוֹת, הַשְׁתָּא בְּבִשְׁתִּיהָ לְכוּלֵי עֵלְמָא וְלֹא שְׂבַעָתָה עַד דְּבִשְׁתָּה
 30 נְמִי לְרִידֵי - וְאִילוֹ כַּעַת, כְּבִשְׁתָּה בְּכָר אֶת כָּל הָעוֹלָם, וְלֹא תִשְׁבַּע עַד
 31 שְׁתַּכְּבֹּשׁ גַּם אוֹתִי. אָמַר לִיהָ שְׁלֵמָה לְאֲשַׁמְדָּאִי, לֹא קָא בְּעִינָא מִיָּד
 32 מִיָּד - אֵינִי רֹצֵה מִמֶּךָ דְּבַר, אֲלֵא רַק בְּעִינָא דְּאִיבְנִיָּה לְבֵית הַמְּקַדֵּשׁ
 33 וְקָא מִיָּבְעֵי לִי שְׁמִירָא - רֹצֵה אֲנִי לְבָנוֹת אֶת בֵּית הַמְּקַדֵּשׁ, וְצָרִיךְ
 34 אֲנִי לְשִׁמְרָא. אָמַר לִיהָ אֲשַׁמְדָּאִי שְׁלֵמָה, לְרִידֵי לֹא מְסִיר לִי, לְשִׁמְרָא
 35 דְּיָמָא מְסִיר לִיהָ - לִי לֹא נִמְסְרָה תּוֹלַעַת זֶה, אֲלֵא לְשַׂר הַיָּם נִמְסְרָה,
 36 וְלֹא יִתִּיב לִיהָ אֲפֵא לְתַרְגוּלָא קָרָא דְּמַחֲמִין לִיהָ אֲשַׁבְּעִיתִיה - הוּוּהָ
 37 אֵינִי מוֹסְרָה אֲלֵא לְתַרְגוּל הַבַּר הַקְּרוֹי 'דוּכִיפַת' שְׁהוּא נִאֲמָן עֲלָיו
 38 שְׁבַעָה שִׁיחִיר לוֹ תּוֹלַעַת זֶה. שְׂאֵלוֹ שְׁלֵמָה, וְיֹאמַר עֵבֵד בִּיה - מַה
 39 עוֹשֶׂה תַרְגוּל הַבַּר בְּתוֹלַעַת זֶה. הִשִּׁיב אֲשַׁמְדָּאִי, מְמַי לִיהָ לְמוֹרֵי
 40 דְּלִית בְּהוּ יָשׁוּב - מְבִיאֵו הַהִרִים שְׁאִין בְּהֵם יָשׁוּב וְזַרְעִים וְאִילָנוֹת
 41 שְׁנִיתָן לְהַתְּפָרַס מֵהֶם שֵׁם, וְיַנְחָה לָהּ אֲשִׁנָּא דְּמוֹרָא וְפָקַע מוֹרָא -
 42 מִנִּיחוּ בְּתַחֲתֵית הַהָר וּמִתְבַּקַּע הַהָר מֵעַט כַּמִּין חֲרִיץ, וּמְנַקֵּיט מִיָּיתִי
 43 בִּידְרֵי מֵאִילָנֵי וְשָׂדֵי הָתָם וְהָיוּ יָשׁוּב - וְלוֹקַח וּמְבִיא זַרְעֵי אִילָנוֹת
 44 וְנוֹתֵן שֵׁם בְּאוֹתוֹ הַחֲרִיץ, וְגִדְלִים הֵאִילָנוֹת וְנַעֲשֶׂה שֵׁם מְקוֹם יִישׁוּב.
 45 וְהִינֵנוּ דְּמַתְרַגְּמִין עַל הַתְּבוּב (וּקְרִיא י א ט) 'וְזָאת הַדוּכִיפַת' - נִגְרַ מוֹרָא,
 46 עַל שֵׁם זֶה שְׂמַבְקַע הַהָר. בְּרַקוּ וּמַצּוּא קָנָא דְּתַרְגוּלָא קָרָא
 47 דְּאִית לִיהָ בְּנֵי - קֵן שֶׁל תַרְגוּל הַבַּר שִׁישׁ לוֹ שֵׁם בְּנִים, וְחִפְסִיָּה
 48 לְקִנְיָה וְזִינְתָא חֲיוּרֵי - וְכִיסּוֹ אֶת הַקֵּן בְּזוּכוּכִית לְבִנָּה. בִּי אֲתָא, בְּעֵי
 49 לְמִיעַל וְלֹא מְעִי - כִּאֲשֶׁר בָּא הַתַּרְגוּל וְלֹא יָכַל לִיכְנֵס, אֲוִל אוֹיְתִי
 50 שְׁמִירָא וְאוֹתְבִיהָ עֲלִיָּה - הֶלֶךְ וְהִבִּיא אֶת הַשְּׁמִירָא וְהוֹשִׁיבוּ עַל
 51 הַזּוּכוּכִית עַל מִנְתַּי לְבוֹקְעָה. כִּאֲשֶׁר הַבַּחֲזִין בְּכַךְ שְׁלַחוּ שֶׁל הַמֶּלֶךְ
 52 שְׁלֵמָה, קָמָא בִּיה קָלָא - נָתַן בּוֹ אֶת קוֹלוֹ, שְׁרִיָּה - הַשְׁלִיךְ הַתַּרְגוּל
 53 אֶת הַשְּׁמִירָא, שְׁקָלִיה - נָטַל שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ אֶת הַשְּׁמִירָא עַל מִנְתַּי
 54 לְהִבְיָאָה אֵלָיו. אֲוִל (וְהַתַּרְגוּל) תַּנְק נַפְשִׁיהָ אֲשַׁבְּעִיתִיה - הֶלֶךְ וְחָזַק
 55 עֲצָמוֹ, כִּיּוֹן שְׁלֵא קִיָּים שְׁבוּעָתוֹ לְשַׂר הַיָּם לְהַשִּׁיב הַשְּׁמִירָא אֵלָיו.

56 רגלו הימנית, וְיַגְדֹּל תַּרְתֵּי פְתִילָתָא דְעֶמְרָא - ויעשה שתי פתילות
57 של צמר, וְיַטְמִישׁ בְּטִינָא - ישרה אותם בטיט, וְיַתִּיב בְּנַחְרֵיהּ -
58 ויתנם בנחיריו. וְאִי לֹא, לִיתִיב תוּרֵי מְרוּבָא - ישב תחת מרוב, וְנִיתָו
59 מְיָא וְלִישְׁרוּ עֲלֵיהּ - ויביאו מים דרך המרוב ויפלו עליו, וְלִמְרוּ -
60 ויאמרו לו, כִּי הִכִּי דְפִסְקֵי הֵנִי מְיָא לִפְסוּק דְמֵיהּ דְפִלְגֵי בַר
61 פְּלִיגֵיתָא' - כשם שפסקו מים אלו לזוב מן המרוב, כך תיפסק זיבת
62 דמו של פלוני. בְּלוּשׁ בִּן פְּלוֹנִית.
63 לְדָמָא דְאֵתִי מְפִימָא - דם הזוב מן הפה, בְּדַקִּין לִיהּ בְּגִילָא דְחִישְׁתָא
64 - בודקין את הדם בקש של חיטה. אִי סְרִיף - אם הקש נדבק אל
65 הדם, סִימֵן הוּא דְמְרִיָּאָה קְאָתִי וְאִית לִיהּ תַּקְנָתָא - שמקור הדם
66 מהריאות ויש תקנה לחולי זה. וְאִי לֹא - אם אין הקש נדבק אל
67 הדם, מְכַבְּדָא קְאָתִי וְלִית לִיהּ תַּקְנָתָא - מקורו בכבד ואין תקנה
68 לדבר.
69 מְקַשָּׁה אֲגִמְרָא, אָמַר לִיהּ רַב אָמִי לְרַב אֲשִׁי, וְהָאֲנִי אִיפְכָא תַנֵּן -
70 והלא בחולין (בב. שנינו להיפך, שאם נִטְמַל הַכְּבֵד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר
71 הַיְמִנָה כְּלוּם, או הַרְיָאָה שְׁנִיקְבָה או שְׁחִפְרָה - נתחסר משהו מעוביה
72 או חללה, הבהמה טריפה. הרי שלגבי ה'כבד' אין הבהמה נטרפת
73 אלא עד שינטל כולה, ואילו לגבי ה'ריאה' אפילו בנקב או חסרון
74 משהו כבר נטרפת הבהמה, ומוכח שחולי הריאה חמור מחולי
75 הכבד, ולא כפי ששינונו כאן שחולי הכבד קשה יותר ואין לו תקנה.
76 מתרצת הגמרא, אָמַר לִיהּ רַב אֲשִׁי לְרַב אָמִי, בִּינֵן דְמְפִימֵיהּ קְאָתִי
77 אִימַר אִיתְמַחֵי אִיתְמַח - היות ודם הכבד אשר מקומו למטה מן
78 הריאה עלה ויוצא דרך הפה, בהכרח שנימוח לגמרי, ודם הגוצר
79 מהכבד הנימוח נכנס לקנה הכבד המחובר לקנה הריאה, ודרך
80 הריאה יוצא דם זה מן הפה. ובאופן זה שהכבד נימוח לגמרי
81 ונתכלה, ודאי חמור הוא מנקב הריאה, ולכן לדם הזוב מן הפה ובא
82 מן הכבד, אין תקנה.
83 הגמרא שבה לרפואת חולי דם הזוב מהפה: אָמַר מַר, אִי מְרִיָּאָה
84 קְאָתִי - אם מן הריאה בא הדם הזוב מן הפה, אִית לִיהּ תַּקְנָתָא -
85 יש לו תקנה. מבררת הגמרא, מְיָא תַּקְנָתֵיהּ - מזה תקנתו. מבאר
86 הגמרא, לִיתִי שְׁבָעָה בּוֹנֵי מְפִרְמָא דְסִילְקָא - יביא שבעה מלא
87 אגרופים מעלי תרדים חתוכים, וְשְׁבָעָה בּוֹנֵי פִירְמָא דְכַרְתִּי -
88 ושבעה מלא אגרופים של עלי כרתי חתוכים, וְחִמְשָׁה בּוֹנֵי פִירְמָא
89 - וחמשה אגרופים ממין עשב הנקרא 'פִּירְמָא', וְתִלְתָא בּוֹנֵי
90 דְסִילְפִי - ושלושה אגרופי עדשים, וְכוּנָא דְכַפּוּמָא - ואגרוף כמון,
91 וְכוּנָא דְחַבְלֵי - ואגרוף חבלים ירק. וְכַשֵּׁינָן - כשיעור כל אלו, יקח
92 בְּנִתָא פְּטִירָתָא - שומן המעיים של בהמה בכורה, וְלִבְשִׁיל לִיבּוּל
93 - ויבשל את כולם ויאכל, וְלִישְׁתִּי אֲפִתְרִיהּ - אחר אכילה זו ישתה
94 שִׁיבְרָא חֲרִיפָא דְמַבְּת - ישתה שיכר חריף מהטוב והמשובח.
95 לְכַבָּא - לחולי שיניים הפנימיים, אָמַר רַבָּה בַר רַב הוּנָא, לִיתִי תוּמָא
96 וְחִידְיָאָה - יביא ראש שום שלא היה בו אלא צלע אחד, וְיַנְיָרְסִיהּ
97 בְּמִישְׁחָא וְיַמְלִחָא - יטחן אותו עם שמן ומלח, וְנִתְבִּיָּה אֲמוּפְרָא
98 דְאִילּוּנָא דְהוּאָה יָרִיבָא דְכִרִיב לִיהּ - ויתן אותו על ציפורן בודן היד
99 של אותו צד שכואב לו, וְנִתְדַר לִיהּ גְּדַפְּפָא דְלִישָׁא - ויתקן סביב
100 תערובת השום טבעת של עיסת בצק, וְיַנְיָדְחַר לְבִישְׁרֵיהּ דְקִישִׁי
101 לְחִירָא - כדי שיהרר שלא תיגע התערובת בבשרו, לְפִי שְׁהַדְבַר
102 קשה לצרעת.
103 לְחִינְבִי - חולי אבעבועות שבגרון, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חוּמְתִי - עלין
104 של צמח הנקרא 'חומתי' מועיל הוא לחולי זה כִּי מְרוּ - כמו עשב
105 הנקרא 'ממרר' ו-שגורו. וְעִנְקָא דְחוּמְתִי - אמנם השורש של צמח
106 ה'חומתי' עֲרִיף מְמַרְוּ - טוב הוא יותר מן הצמח הנקרא 'ממררו'.
107 וְיַנְיָקוּשׁ בְּפּוּמֵיהּ הֵנִי לְאוּקוּמֵי - יקח את העלים האלו בפיו,
108 להעמיד עצמו שלא יתנפחו אבעבועות יותר מדי.
109 לְבִשְׁוֹלֵי - על מנת להבשיל את האבעבועות, שְׁהַלִּיחָה שְׁלוֹן
110 תַקְבֵץ לְתוּכָן וְתַהִיָּה מוּכְנָה לְצַאת כְּשִׁיבְקֵאוּ אוֹתָהּ, לִיתִי פְּאָרִי

1 לְכַרְיָקְתִי - לחולי העין, לִיתִי עֲקֶרְבָּא דְשֵׁב חוּמְרִי - יביא לרפואתו
2 עקרב מנומר בשבע גוונים מחמת זקנה, וְיַנְיָבְשִׁיה בְּטוּלָא - וייבש
3 אותו בצל ולא בחום השמש, וְיַנְיָשְׁחוֹק תַּרְתֵּי מְנַתָּא בּוּחֵלָא וְחָדָא
4 מְנַתָּא מִינֵיהּ - וישחוק שתי מנות כחול, ומנה אחת מהעקרב
5 המנומר, ומתערובת זו לִימְלִי תִלְתָּא מַכְּחֵי בְּהָא עֵינָא, וְתִלְתָּא
6 מַכְּחֵי בְּהָא עֵינָא - יתן שלש מנות של מכחול בעין אחד וכן בעין
7 השנייה, מְפִי לֹא לִימְלִי - יותר מכך לא יתן בעין, דְּאִי לֹא - שאם
8 לא יזחר, מְפִקֵי עֵינֵיהּ - תצא ויעזר ממקומה מחמת חריפות סם זה.
9 לְשִׁבְרֵיהּ דְלִילָא - סנוורים המופיעים אצל אדם בלילה, נִיתִי
10 שוּדְרָא בְּרָקָא - יביא חבל העשוי משער בהמה ונב סוס ופרה,
11 וְיַסֵּר חָדָא בְּרָקָא מִינֵיהּ וְחָדָא בְּרָקָא מְכַלְבָּא - יקשור קצה אחד של
12 החבל לרגלו והקצה השני יקשור לרגל של כלב, וְיַנְיָרְפּוּ וְיַנְיָקֵי
13 חֲסַפָּא אֲפִתְרִיהּ - יקשקשו תינוקות מאחוריהם בחלקי חרסים,
14 וְלִמְרוּ לִיהּ אָסָא פְּלַבָּא אָסָא אָסָא תַרְנַנְוּלָא - יאמרו לחש זה זקן כלב
15 שוטה תרנגול. וְלֹאֲחַר מְכוּן, לִינְבִי שֵׁב אוּמְצֵי מְשַׁבְּעָה בְּתִי - יאסוף
16 שבע חתיכות בשר משבעה בתים, וְלִיתְבִּינְהוּ נִתְלִיהּ בְּצִינּוּרָא
17 דְרִשָּׁא - יניחו בני אותם הבתים את הבשר בחור שבמפתן פתח
18 ביתם, במקום שהדלת סובבת עליו, וְיַנְיָלִינְהוּ פְּקִלְקוּלֵי דְמָתָא -
19 ויאכל חתיכות בשר אלו באשפות אותה העיר. בְּתַר הִכִּי לְפִשְׁטֵי
20 שוּדְרָא בְּרָקָא - לאחר מכן יחלוץ את החבל הקשור בו, וְיַמְרוּ הִכִּי
21 - יאמרו בני הבתים לחש זה 'שְׁבִירֵיהּ דְפִלוּנִי בַר פְּלוֹנִיתָא שְׁבִקְנִיהוּ
22 לְפִלוּנִי בַר פְּלוֹנִיתָא וְלִיחְרוּ לְכַלְבָּא בְּבִיתָא דְעֵינֵיהּ' - סנוורים של
23 פלוני בן פלוני, עזבו את פלוני בן פלוני, ולכו לדקור את הכלב
24 בבבת עינו.
25 לְשִׁבְרֵיהּ דִּימָטָא - סנוורים הבאים על האדם ביום, לִיתִי שְׁבָעָה
26 סוּמְקֵי מְנוּוָא דְחִירָתָא - יביא שבעה טחולים מתוך בהמות,
27 וְיַנְיָמִינְהוּ אַחַסְפָּא דְאוּמָנָא - יצלו אותם על כלי חרס מאוס
28 שמקוים לתוכו דם, וְלִיתִיב אִיהוּ מְנוּוָא - ישב החולה בתוך הבית,
29 וְאִנְיֵשׁ אַחְרֵינָא מְאָפְרִי - ואדם אחר שעניו בריאות יהיה מחוץ
30 לבית, וְיַמְרָא לִיהּ עוּרָא, הַב לִי דְאִיבּוּל - ויאמר לו העיור לבריא,
31 תן לי מנות טחולים ואוכל. וְיַמָּא לִיהּ הַאִיד פְּתִיחָא, סַב אִיבּוּל -
32 וישב לו הבריא שעניו פתוחות, הסב ואכול. וְבְתַר דְאָכִיל
33 לִיתְבְּרִיהּ לְחֲסַפָּא - לאחר שיאכל ישבור את כלי החרס, דְּאִי לֹא,
34 הַרְרִי עֲלֵיהּ - שאם לא יעשה כן, יחזור החולי לעינו.
35 לְחוּלֵי שֵׁל דְמָא דְאֵתִי מְנַחְרִי - דם הזוב מנחירי אפו, לִיתִי בְּנָרָא בְּהֵן
36 דְשִׁמְיָה לִי - יביא אית כהן ששמו לוי, וְלִיבְתוּב לִיהּ לִי לְמַפְרַע -
37 יכתוב לו הכהן את השם 'לוי' מהסוף להתחלה. וְאִי לֹא - אם לא
38 מצא כהן ששמו לוי, לִיתִי אִינְיֵשׁ מְעֻלְמָא, וְיַנְיָבְתוּב לִיהּ - יביא סתם
39 אדם מן השוק, ויכתוב לו אִנְיֵשׁ מְפִי שִׁלָּא בַר סוּמְקִי לְמַפְרַע -
40 מהסוף להתחלה, ומין לחש הוא. וְאִי לֹא, נִיבְתוּב לִיהּ הִכִּי - יכתוב
41 לחש זה 'מַעַם דְלִי בְּמִי בְּפַח מַעַם דְלִי בְּמִי פְּנִם', וְאִי לֹא - ואם אינו
42 עושה כן, לִיתִי עִיבְרָא דְאֲסַפְסָתָא - יביא שורש של שחת ו-מאכל
43 בהמה, וְאִשְׁלָא דְפִירְרִיא עֲתִיקָא - וחבל של מטה ישנה, וְכוּמְרָמָא
44 נִייר העשוי מדבר רך, וְמוּרְבִי - כרכום, וְסוּמְקָא דְלוּלְבָא - סיב
45 אדום שגול בתוך הלולב, וְנִקְלִינְהוּ בְּהַרְי הַרְדִּי - ישרוף כל אלו
46 יחד, וְלִיתִי נְבָבָא דְעֶמְרָא, וְיַנְיָדוּל תַּרְתֵּי פְתִילָתָא - יביא פקעת של
47 צמר ויעשה ממנה שתי פתילות, וְלְטְמִישׁ פְּחֵלָא - ישרה אותם
48 בחומץ, וְיַנְיָדְבַל בְּקוּמְטָא הַרְדִּי, וְיַתִּיב בְּנַחְרֵיהּ - יגלגל הפתילות
49 באפר זה של התערובת ששרף, ויתן אותם בנחיריו. וְאִי לֹא, לִיתִי
50 אַמַּת הַמִּים דְאוּלַּת מְמוּרָח בְּלִפְי מַעְרָב - יראה אמת המים שבמימיה
51 הולכים ממזרח למערב, וְנִפְסַע וְנִיקוּם חַד בְּרָעָא לְהָא יָרִיבָא וְחַד
52 בְּרָעָא לְהָא יָרִיבָא - ויעמיד רגלו האחת בצד אחד של האמה ורגל
53 שניה בצד השני, וְיַנְיָשְׁקוּל מִטָּא בְּרִיָּה דְמִינָא מְוִתִּי בְּרָעָא
54 דְשִׁמְאָלִיהּ - ויקח בידו הימנית טיט מתחת רגלו השמאלית, וְכַרְדִּיהּ
55 דְשִׁמְאָלָא מְוִתִּי בְּרָעָא דְמִינֵיהּ - ובידו השמאלית יקח טיט מתחת

1 לברוקתי - חולי שבעין, שקורין טייליא. דשב חומרי - מנומר בשבע גזוזן מחמת זקנה.
2 וניבשה כפולא - כלומר, שלא מחמת שמש. תרתי מנתא כוחלא וחדא מנתא מיניה
3 - שני חלקים כחול חזק אחד ממנו. תלתא מבחלי - מבחול הוא כנף עוף או כף רוח
4 דק של עץ שנטול בו הכחול ונתן בעין. תלתא מבחלי - שלשה פעמים. ליבלי - ישום
5 בעינו. דאי לא - מידודה, דלא לימלי טפי -
6 פקע עיניה. לשבריו דליליא - סטורים הבאות
7 על האדם בלילה. שורדא ברקא - חבל של
8 שיער בהמה, ושל זנב סוס ופרה. וניסר חדא
9 ברקא מיניה וחדא ברקא מבכלא - יקשר אחד
10 מרגליו ורגל החבל בשני ראשי החבל. ונשרפו
11 ינוקא חספא אבתריה - יקשקשו תינוקות שברי
12 חרסים אחריו. ויאמרו - לחש זה. אכא כלבא
13 אכפא תרגול - זקן כלב, שטסה תרגול. אומצי
14 - חתיכות בשר. ונתנינהו ניהליה - בני הבתים
15 להנך אומצי בעינורא דדשא. קלקלי - אשפות.
16 ליפשוט - יתיר הקשר מרגלו. מבכיתא דעיניה
17 - בכתב עינו. סומקי - טחולים. אחספא
18 דאומנא - כלי חרס מנוול, שמקוין לתוכו דם.
19 ונימא ליה עוריא - לפתוחה. הב לי איכול. פפי
20 שילא כו' - לחש הוא. מעם דלי בני כפא -
21 לחש הוא. אשלא דפוריא - חבל של מיטה.
22 וקורשפא נייר של מוכן. ומוריקא - קרנב
23 וסופקא דלולבא - דבר ארום הגדול בלולב
24 ונגיל פתילתא - לשון גדילים, יעשה פתילה
25 מן הצמר. ולמשיש בחלא - ישרה בחומץ.
26 וניבביל - יגלגלו באפר. וידבק האפר בו.
27 ונשוו עליה - דרך מרוב. סרך - נדבק הקס
28 ברם. גילא - אישטרייס. בין - דדמא אכברא
29 שהיא תלויה למטה מן היראה, עולה למעלה
30 ונפיק דרך הפה. אימר אתמוחי אתמא - כולה
31 כבדא, ולא נשתיר הימנה כלום. ונפל לריאה
32 דרך קנה הכבד, שמחובר לקנה של ריאה. כוני
33 - מלא אגרוף. פירטא דסילקא - קניבת
34 תרדים, מצנידורא. פירדא - מין עשב, וש
35 אומרים: מדיירישרש. וכנגנו - כשיעור כל
36 אלו. כנתא פפירטא - אנטריייל של בהמה
37 שהיתה פטר רחם לאמה. לכבא - חולי השנים
38 הפנימים. תומא חירא - ראש שום שלא היה
39 בו אלא צלע אחד. ונמרסה - ישחקנו. אפופירא
40 דאליוט - על צפורן של בתן יד. וניודרה
41 לבשריה - שלא יגע אותו שום בשרו. דקשי
42 לחיווא - צרעת. לחינבי - אבעבועות
43 הגדולים גרזן כמין גלטיס, ובלשון רומי
44 אשטרנגיליון. חומתי כי פמרו - עלי של חומם
45 = פילטרו. טוב לרפואה זו, כמין עשב שקורין
46 "ממרז" בלשון ארמי. ועיקרא דחומתי - שורש
47 החימום, פילטרו. עדיף - לרפואה מממרז,
48 ממרו - שברמזניא. לשון מורי. הני - חומתי
49 וממרו. לאוקימי - החולי שלא ינפח יותר מדאי.
50 לבשולי - האבעבועות, שתקבץ לחש שלחן
51 לתוכן, שתהא יוצאה כשיבקעו אותו. פארי
52 דריש נפיא - טובים גדולים שצפון למעלה
53 בנפה כשמרסקין. ומלפחי בעפרייהו - עדשים
54 עם עפר שנתלשו בהן. ושבלוליתא - לתתן פינגרי. וחופרתא דכשותא - פרח שבכשות, הומלוך. כאמנווא - כשיעור אגוז. לפתוחי - האבעבועות של אשטרנגיליון, שביקעו
55 ותצא הליחה. לינפח ליה - בגרונו. בגילא דחישתא - שהוא חלול, ויכנס ורע השחלים לתוכו בראשו אחד וכניסנו בתוך פיו של חולה עד הבליעה, וינפח תכירו בראש האחר ויצאו
56 החולים ופתחו. וחתו על החולי. לאוקימי - להעלות בשר לרפאות הביקע. פמולא דבית הכסא - מתחת על אבנים המסדרות לבית הכסא בשדות, ומתוקנות כען מושב. וביכסם
57 - חולי שקורין צורייר, והוא בא מן הארש דרך החוטם. כי פיסתקא דנשור - כשיעור גלגט של ארז, מסס נשדור שקורין אמוניקא. חלכניא דובשניא - חלכנה מתוקה, שקורין
58 גלמא. תרוואא - כף. נפלא - כלי מחוקק רביעית. חמרא נקידא - יין צלול יפה, שאינו ארום. וכי בשיל נשדור בשיל בוליה - זה סימן יהיה לך: לכשיבשל הנשדור - בידוע ששאר
59 סמנן מבושלו, לפי שהוא חמה.

1 לברוקתי - הכא משמע דיש לה רפואה, וכן בפרק "דמוציא יין" (שבת ע"א) נמי קאמר:
2 שכן כחולין לברוקתי. וקשה: דבבכורות (ל"ח.) חשיב ליה גבי מומין הקבועין
3 ואומר רבינו יצחק: דכל מה שאינו עובר ממאלין, או על יד רפואה קלה - חשיב מום קבוע
4 אי נמי, רפואה דהכא וד"המוציא" - היינו בתחלת החולי, אבל בסוף החולי - אין לו רפואה.
5 **לכבא** - שינים, כדפירש בקונטרס כאן, ולא
6 כמו שפירש בעלמא (עבודה זרה כ"א.)
7 דהיינו חניכיים. מדאמרין בערבי פסחים
8 (ק"ג, א): לח עקר כבא, וכן בחולין (נ"ט.) נתור
9 ככי ושיני דגברי - זה לא שייך לומר בחניכיים.
10 רב

1 לברוקתי - ליתי עקרנא דש'ב חומרי וניבשה כפולא,
2 ונישחוק תרתי מנתא פוחלא וחדא מנתא מיניה,
3 ולימלי תלתא מבחלי בהאי עינא ותלתא מבחלי בהאי
4 עינא, טפי לא לימלי, דאי לא - פקע עיניה. לשבריו
5 דליליא - נתי שורדא ברקא וניסר חדא ברקא מיניה
6 וחדא פרקא מפלכא, וניטרפו וניקי חספא אבתריה, ולימרו ליה: "אסא פלכא אכסא
7 תרגולא", ולינבי שב אומצי משבעה פתי וליתכניהו ניהליה פצינורא דדשא, וניכלניהו
8 בקלקולי דמחא. פתר הכי לפשוט שורדא ברקא ונימרו הכי: "שבריו דפלוני בר פלוניא
9 שבקיניהו פלוני בר פלוניא וליחרו לכלכא בבכיתא דעיניה". לשבריו דיממא - ליתי שבקע
10 סומקי מנווא דחיותא וניטוניהו אחספא דאומנא, וליתיב איהו מנווא ונימא איניש אחרניא מאפרא,
11 ונימא ליה: "עוריא, הב לי דאיכול", ונימא ליה האיד: "פתחיא, סב איכול", וכתר דאיכול
12 ליתבריה לחספא, דאי לא - הדרו עליה. לדמא דאתי מנחירא - ליתי גברא פתן דשמיא
13 לוי, ולכתוב ליה לוי למפרע. ואי לא, ליתי איניש מעלמא, וניכתוב ליה: "אנא פפי שילא
14 בר סומקי" למפרע. ואי לא, וניכתוב ליה הכי: "מעם דלי בני כפא טעם דלי בני פנם". ואי
15 לא, ליתי עיקרא דאכספסתא, ואשלא דפוריא עתקא, וקורשפא, ומוריקו וסופקא דלולבא,
16 ונקלניהו בהרי הדר, וליתי גבבא דעמרא וניגדול תרתי פתלתא, ולמשיש בחלא וניגדבל
17 בקיטמא דרין, וניתיב בנחיריה. ואי לא, ליחוי אמת המים דאילת ממוזרח פלפי מערב, ונפסע
18 וניקום חד פרקא להאי גיסא וחד פרקא להאי גיסא, ונישקול מינא פידיה דימינא מתותי
19 פרקא דשמאלא, ובדיה דשמאלא מתותי פרקא דימיניה, וניגדול תרתי פתלתא דעמרא
20 וניטמיש בטינא, וניתיב בנחיריה. ואי לא, ליתבי תותי מרובא ונייתו מיא ולישדו עליה,
21 ולימרו: "כי היכי דפסקי הני מיא, ליפסוק דמיה דפלניא בר פלניא". לדמא דאתי מפומא
22 דקרונין ליה בגילא דחישתא, אי סריך - מריאה קאתי ואית ליה פתנתא, ואי לא - מפכדא
23 קאתי ולית ליה פתנתא. אמר ליה רב אמי לרב אשי, והאנן איפקא תנן: ניטל תכבד ולא
24 נשתיר הימנה כלום, הריאה שניקבה או שחסרה! אמר ליה: פיון דמפומיה קאתי, אימר
25 איתמוחי איתמוח. אמר כר: אי מריאה קאתי אית ליה פתנתא. מאי פתנתיה? ליתי שבקע
26 פוני מפרמא דסילקא, ושבעה פוני פרמא דכרתי, והמשה פוני פרידא, ותלתא פוני דטלפחי,
27 וכוונא דכמונא וכוונא דחכלי, וכנגדן כנתא פטירתא, וליבשיל וליכול, ולישתי אבתריה שיקרא
28 הריפא דטבת. לכבא - אמר רבה בר רב הונא: ליתי תומא וחידיאה ונימריסיה במישחא
29 ומילחא, ונתביה אטופרא דאליונא דההוא גיסא דכייב ליה, ונתדר ליה גרנפא דלישא,
30 וניודרה לבישריה דקשי לחירא. לחינבי - אמר רבי יוחנן: חומתי פי ממוז, ועיקרא דחומתי
31 עדיף ממומרו, וניקוט בפומיה; הני לאוקומי. לבשולי - ליתי פארי דריש נפיא, ומלפחי
32 בעפרייהו, ושבלוליתא וחופרתא דכשותא, וניקוט פאמנווא בפומיה. לאיתוחי - לינפח ליה
33 כהריה תחלי חירתא בגילא דחישתא. לאפסוי - ליתי עפרא ממוזא דבית הכסא, וניגבול
34 ברובשא וניכול, דמעלי ליה. לברסם - ליתי פי פיסתקא דנישדור, וכי אמונא דחלכניא
35 דובשניא, ומלי תרוואא דובשא חירא, ומלי נפלא פת ממוזא חמרא נקידא, ונישלוקניהו
36 בהרי הדר, וכי בשיל נשדור בשיל ליה בוליה. ואי לא, ליתי רביעתא דחלכא דעינא חיוורת

וניטפיה

40 להדיה מחלא - דחולה. בניתיא - דג. ונטייה בנרא דבי נפחא - יצלנו בגחלים שלפני
 41 הנפת. מיא דבי נפחא - אותם שמכבה ברוך את הברזל. ליפתח חביתא דהמרא לשמיה
 42 - יקנה חבית של יין לשתיתו. כלומר, ישנה יין טוב תמיד הרבה. לא ארי קמי דרי -
 43 לשאל רפואה, שהיין רפואה לו. לרשחחא - חתנותיו. אקויא - עשב ששמו קקל"י.

44 אילוא - אלואיין. אספריא - כסף חי. מרתבא
 45 - קונג'ין. והוא מפסולת הכסף. מקום שחופרין
 46 כסף מן הקרקע ויוצקים אותו ומעלה ירחתא,
 47 והוא מרתבא. חופרתא דפילון - בוטון
 48 שהנשים תולות בוואריקון. של זהב או של כסף,
 49 ונתן בו שמן שמעורב בו מין ברשם ששמו פילון,
 50 ודומה לעלי גפנים. כדתיבא בתורת כהנים: שלא
 51 יערב קימס במר, מי גלובקיא בשמן. עלי גפנים
 52 בפילון. ושייפא דחמימתא - צואת יונים, ולשון
 53 מורי: צואת תרנגולין. וניקוש - כל אלו. בשחקי
 54 דכתנא - שהם קרים בקייטא. ודבערפא גופנא -
 55 שזן חמים בסתוא. וישם באותו מקום. לשניטא
 56 - חולי הירכים והקלבות, שקורין דנקיא.
 57 פתיא דמוני - כלי מלא ציר דגים קטנים.
 58 ולגנדיה שתין זמני אהא מפחחא - יגלגלו
 59 ששים פעמים על ירך זה למעלה. בקלבות
 60 שקורין הנקיא. לצמרתא - אבן הגדולה בגיד,
 61 ועוצרת השתן. ניטופייתא - טיפות משהא
 62 דבופיא - ספולת של זפת, והוא עיטרן. איצרא
 63 דכרתי - סחטת כרישין. חמרא נקרא - יין
 64 נקי. אונא דויקא - און של נד. חומא
 65 דחוריתא שדתייה דופה בת דופה - חוט של
 66 חורית שטואתו אשה חשודה בת חשודה.
 67 אסיכנא בישיחא - על סנה יבש. ועיין
 68 בחומרתא דנפקא מיניה - ידא והיר באבן
 69 היוצאת ממנו לשומרה. דמעלי לכולה צפרי -
 70 חולי שקורין פיורי. גריבי - סאין. סופלי -
 71 גרעיני תמרים. אפרה אדרא - עלץ של עץ
 72 ששמו אדר. משיכלי - עריבות. וכי שתי -
 73 דקיימא לן: הרוחץ בחמין שותה מהם, והם
 74 רפואה לו. במסכת שבת (מא.א). ממיא דאדרא
 75 - לישתי, אבל ממיא דסופלי - לא לישתי.
 76 דמעקרי - עושין אותו עקר מלהוליד. בוני -
 77 מלא יד. משב משארי - משבעת ערוגות.
 78 בעפשייתו - עפר העולה בשרשיהם.
 ענבי

1 ונטייפיה אתלת קלחי דכרמא - יטיפנו על שלשה קלחי כרוב כבלי. ונחשיה בנווא
 2 דמרתמין - יגיס את הקדירה בקיסם של עץ ששמו מרמחין. נפקא דכלבא חיורא -
 3 צואה של כלב לבן. ונגבול כנפשא - צרי. וכמה דאפשר - לו ברפואה אחרת, או
 4 להתאפק בחוליו. ונפקא לא ניבול - לא יאכל צואת הכלבים. דמפרק - מנתק אבריו.

5 לנירא - חזי של שקורין אשפונט"א. נירא
 6 דליליתא - חזי של לילית, אבן שעשויה כחץ
 7 ונופלת עם הברד. ונפביה - העוקץ למטה ובית
 8 יד למעלה. ונודהר מגילויא - שיהו במקום
 9 שאין נחש מצוי. אנפקא - חזו רביעית. וכן שם
 10 הכלי. למורסא - קל"ג. אהלא תלאנא -
 11 אתלות אדום. כמין תולעת שני. לפירחא דליבא
 12 - שלבו פורח, פשמייר בלע"ז. ברושייתא -
 13 חלות. ונשמרינהו בכפמא - ישרה אותם
 14 בכותה. טרכנריי"ד בלע"ז. ולא עבר עליה
 15 אריבעין זמין - שנעשה הכותה. מרקא - מזוג
 16 במים הרבה. דפרח ליבית - שדברים חלשים הן
 17 כל אלו ומתושר כחו של אדם. לויקרא דליבא
 18 - שלבו כבד עליו. לצרחא דליבא - כאב הלב.
 19 גניא - מינטי"ה. מהני דיון - פולפלין שלנו.
 20 לבריצא - תולעים שבנעים. אפרשא דעריא -
 21 עלה של עץ ארע, שקורין לורייר ופריו קורין
 22 בייש. בורא דגלגילא - זרע אורוגיא. ונציירה
 23 בשיסתו - שקרנו בחיכתו בגד של צמר גפן.
 24 וניודהר מבינתא - חדר שלא יבלע את גרגיר
 25 הדורע. למעינייה - למיניה. למיסר - לעצור את
 26 השלשול. סיסין - פוליאוריל. למשרי - לשלשל
 27 עלה של עץ ארע, שקורין לורייר ופריו קורין
 28 בייש. בורא דגלגילא - זרע אורוגיא. ונציירה
 29 וכשואו לח סוכרין בו נהרות - כך הלח סותם.
 30 לפחא - שחטולו שלו נפוח וגדול, מחמת חולי.
 31 שב בני דמיא - שבע עוקלות של מים. בלעו
 32 שנשוא"ש. ציפירתא דלא איתתא - עז שלא
 33 לידה. וניקי להדיה - יעמוד בגדו. ואי לא -
 34 אי ליבא תנורא. נישחיה - להחיות טחלא. בני
 35 אוריבי - יטיח אותו בכותל, וידבק בין שורות
 36 הכותל, ויבש שם. וליטא הכי - כי הכי דביש
 37 האי חטלא כו'. ליבין שכמא - יטרח עד שידע
 38 היכן יש מת שמת בשבת. ליבין - לשון
 39 בקיאות. ונשקליה לידיה - דשכבא. וניתב

29 היכי דבייש האי טחלא, גייבש טחליא דפלוני בר פלוניתא". ואי לא, ניטחיה בני אוריבי דבייתא חדתא, וגימא הכי. ואי לא,
 30 ליבין שכמא דשכיב בשבתא, ונישקליה לידיה ונתבהא אמחליה, וגימא: כי היכי דבייש הא דיא, גייבש טחליא דפלוני בר
 31 פלוניתא. ואי לא, נתיי ביניתיא וניטווייה בי נפחא, וניכליה במיאי דבי נפחא ונישתי במיאי דבי נפחא. הריא עינא דהות שתייא
 32 מיא דבי נפחא, אישתחיש ולא אישתפח לה טחלא. ואי לא, ליפתח חביתא דחמרא לשמיה. אמר ליה רב אהא בריה דרבא
 33 לרב אשי: אי אית ליה חביתא דחמרא, לא אתי לקמיה דמר! אלא, מרגל בפת שחרית, דמעליא לכולי גופיה. לרשחחא -
 34 ליתי אקיא ואילווא, ואספירבא ומרתבא, וחומרתא דפילון ושייפא דחמימתא, וניקט בשחקי דכיתנא בקייטא ודעמר גופנא
 35 בקיטוא. ואי לא, לישתי שיכרא מרקא. לשיגורנא - ליתי פתיא דמוני, וגינדיה שיתין זמני אהא מסיחתייה, ושיתין זמני
 36 אהא מסיחתייה. לצמירתא - נתי תלת ניטופייתא מישחא דכופרא, ותלת ניטופייתא איצרא דכרתי, ותלת ניטופייתא דחמרא
 37 נקדרא, ולישרי ליה לאיש באמה ולאשה באותו מקום. ואי לא, ליתי אונא דויקא, ולתלי ליה לאיש באמה ולאשה בדדון.
 38 ואי לא, ליתי חומא דחוריתא דשדתייה דומה בת דומה, ולתלי ליה לאיש באמה ולאשה בדדון. ואי לא, ליתי כינה דוכר
 39 ונקבת, ולתלי ליה לאיש באמה ולאשה באותו מקום, וכי משתיין - נשתיין אסיכנא ובישחא בצניורא דדשא; ונעין בחומרתא
 40 דנפקא מיניה, דמעליא לכולהו צימרא. לצמירא ברא - ליתי תלתא גריבי סופלי ותלתא גריבי אמרף אדרא, ונישלוקיהו פל
 41 חד לחודיה ולתיב בינייהו, ולתבינהו בתרתי משיכלי וניתי פתורא ונח עילוייה, וניקום מעילוי האי ולתיב עילוי האי, ומעילוי
 42 האי ולתיב עילוי האי, עד דניסק ביה תכלא, ולסחי מינייהו. וכי שתי, ממיאי דאדרא לישתי, ממיאי דסופלי לא לישתי, משום
 43 דמעקרי. לצמירא גונא - ליתי שבעה בוני דסילקא משב משארי, ונישלוקיהו בעפרייהו וניכול. ונישתי אמרף אדרא בשכרא או
 ענבי

56 שוכרים בו הנחרות בעודו לה, כך הלח סותם את המשלשל.
57 לְטַחֵלֵא - טחול הנפוח מחמת חולי, לְיָתִי שָׁב בִּינֵי דְמַיָּא - יביא שבע
58 עלוקות המצויות במים, וְיִנְיָשְׁנִיהוּ בְּמִילָא - וייבשם בצל, וְכָל
59 יוֹמָא נִישְׁתֵּי תְרַתֵּי וְתִלְתָּא בְּחַמְרָא - כל יום ישתה שתיים או שלוש
60 מהם כאשר הם שרויים ביין.
61 וְאִי לֹא, לְיָתִי מְחֵלֵא דְצִיפְרִיתָא דְלֵא אִיפְתָּח - יביא טחול של עז
62 שלא ילדה, וְנִשְׁתֵּי אֲנִינְרָא - ויטגנו בתנור, וְנוֹקִי לְהִדִּיה - ויעמוד
63 מול התנור וְיִנְיָא - ויאמר לחש זה, כִּי הִיכִי דְיִבִּישׁ הָאִי מְחֵלֵא נִיבִישׁ
64 מְחֵלֵא דְפִלוֹנֵי בְּרַ פְּלוֹנִיתָא - כשם שמתייבש טחול זה, כך יתייבש
65 טחול של פלוני בן פלונית, וְאִי לֹא - אם אין לו תנור, נִישְׁתֵּי בִּינֵי
66 אֲוִרְבֵּי דְבִיתָא דְתָתָא - יטיח את הטחול בשרות שבין אבני כותל
67 של בית חדרש וייתייבש שם, וְיִנְיָא הָבִי - ויאמר את הלחש האמור
68 למעלה.
69 וְאִי לֹא, לִיבְקִי שְׁכָבָא דְשְׁכִיבֵי בְּשַׁבְתָּא - יטרח לחפש היכן יש מת
70 שנפטר בשבת, וְנִישְׁקֵלִיה לְיָדֵיהּ וְנִוְתַבְהָ אֲמַחֲלִיה - יטול את יד המת
71 ויניחנה על מקום טחול החולה, וְיִנְיָא - יאמר לחש זה, כִּי הִיכִי
72 דְיִבִּישׁ הָאִי יָדָא, נִיבִישׁ מְחֵלֵא דְפִלוֹנֵי בְּרַ פְּלוֹנִיתָא - כשם
73 שנתייבשה יד זו, כך יתייבש הטחול של פלוני בן פלונית.
74 וְאִי לֹא, נִיתֵי בִּינִיתָא - יביא דג, וְנִישְׁנוּוֹיָהּ בִּי נִפְחָא - יצלה אותו
75 בגחלים שבבית מלאכתו של הנפח, וְנִקְלִיָּה בְּמִיָּא דְבִי נִפְחָא -
76 ישרה את הדג במים שבהם מכבה הנפח את הברזל המלוכלך,
77 ויאכלנו, וְנִישְׁתֵּי מְמִיָּא דְבִי נִפְחָא - לאחר מכן ישתה מן המים הללו
78 שאצל הנפח.
79 תְּהִיא עֵינָא דְתַתֵּי שְׁתֵּי מִיָּא דְבִי נִפְחָא - היתה עז ששתתה ממים
80 אלו שאצל הנפח, אִישְׁתַּחֲסִי וְלֹא אִישְׁתַּבַּח לָהּ מְחֵלֵא - שחטוה ולא
81 מצארה טחול, מחמת חוקם של מים אלו שמצמקים הטחול.
82 וְאִי לֹא, לִפְתַּח חֲבִיתָא דְחַמְרָא לְשְׁמִיה - יפתח עבורו חבית יין,
83 כלומר, ירגיל עצמו תמיד בשתיית יין משובה, שהיין מועיל לחולי
84 זה.
85 אֲמִר לִיה רַב אַחָא בְּרִיה דְרַבָּא לְרַב אֲשִׁי, אִי אִית לִיה חֲבִיתָא דְחַמְרָא
86 - אם יש לו חבית של יין, לֹא אֲתִי לְקַמֵּיה דְרַב - לא היה בא לפניך
87 לבקש רפואה, לפי ששתיית היין רפואה היא לו. אֲלֵא מִי שֶׁאִין לוֹ
88 יִין, מְרַגַל בְּפִת שְׁחֵרִית דְמַעְלֵיא לְכֹלֵי גּוֹפִיה - ירגיל עצמו באכילת
89 פת שחרית, לפי שמביאה רפואה לכל הגוף. לְרִישְׁתָּא - חולי
90 התחתוניות ו-טחורים, לְיָתִי - יקח מהצמחים אֲנִינְרָא וְאִינְוֵא, וְכֵן
91 יקח אֲסִינְרָא - כסף חי שאינו מעובד, וְיִמְרָבָא - פסולת הכסף
92 העולה בשעה שמרחינים את הכסף כשפורים אותו מן הקרקע,
93 והוֹמֵרָא דְפִילִין - כלי קטן העשוי מכסף או זהב שטולות הנשים
94 על צווארון ונותנות בתוכו שמן מעורב בבושם ששמו 'פִּילִין',
95 וְשִׂיפְרָא דְחַמְרָא - צואת יונים. וְיִנְיָא - ויטול כל סממנים אלו
96 בְּשִׁחְקֵי דְבִיתָא בְּנִינְרָא - בתוך בלאות של בגדי פשתן קרים,
97 בימות הקיץ, וְדַעֲמָא בְּסִיתָא - ובבגדי צמר גפן חמים בימות
98 החורף, ויתן סממנים אלו באותו מקום. וְאִי לֹא, לִישְׁתֵּי שִׁיבְרָא
99 מְרָא - ישתה שיכר מוזג במים.
100 לְשִׁינְרָא - חולי הירכיים והמותניים, לְיָתִי פְּתִיָּא דְמוֹנֵי - יביא
101 כלי מלא ציר של דגים קטנים, וְנִישְׁנִידֵיהּ שִׁיתִין זִמְנֵי אַחָא מְטַחְתִּיה
102 - יגלגלו ששים פעמים על יריכו זה, למעלה במותנו, וְשִׁתִּין זִמְנֵי
103 אַחָא מְטַחְתִּיה.
104 לְצִמְרִיתָא - אבן הגדילה בגיד האמה ועוצרת השתן, נִיתֵי תִלְתֵּי
105 נִישְׁפִּירָא מִשְׁחָא דְבוֹרָא - יביא שלוש טיפות מפסולת הזפת
106 הנקרא 'עֵיטֵר', וְתִלְתֵּי נִישְׁפִּירָא אִינְרָא דְכָרְתֵי - ושלוש טיפות
107 שנסחטו מירק הנקרא 'כְּרִישִׁין', וְתִלְתֵּי נִישְׁפִּירָא דְחַמְרָא מְרָא -
108 ושלוש טיפות של יין צלול, לְיִשְׁדֵּי לִיה - ומתערבת זו ישים לְאִישׁ
109 בְּאִמָּה, וְלֵאשָׁה הַלּוֹקָה בְּכַךְ, ישים ממנו בְּאוֹתוֹ מְקוּם. וְאִי לֹא, לְיָתִי
110 אֲוִנָא דְיֹקָא - יביא אוזן ו-בית יד של נוד, וְלְתֵלֵי לִיה - יתלה את

1 וְנִישְׁפִּירָא אֲתֵלֵת קִלְחֵי בְּרָבָא - ויטיף על שלשה קלחי בְּרָבָא,
2 וְנִישְׁפִּירָא בְּנוֹנָא דְמַרְמְהִין - ויבחוש את הקדירה בקיסם של עץ
3 ששמו 'מַרְמְהִין', וְכִי פְּשִׁיל גְּוִוָּא דְמַרְמְהִין בְּשִׁיל לִיה בּוֹלִיה - כאשר
4 יראה כי בשל קיסם זה, סימן הדבר כי הכל מבושל. וְאִי לֹא, לְיָתִי
5 בְּנִי דְכִלְבָּא חִינְרָא - יביא צואת כלב לבן, וְנִישְׁבֹּל בְּנִשְׁפָּא - יערב
6 אותו ב'ציר', וְכִמָּה דְאֲפִשְׁר נִשְׁפָּא לֹא נִישְׁבֹּל - אולם אם אפשר לו
7 ברפואה אחרת, לֹא יאכל צואת כלבים זו, כִּיּוֹן דְמַפְרִיק - שמנתק
8 איבריו.
9 לְיָתִי - כאב חזק כעין דקירה, לְיָתִי גִירָא דְלִילְתָא - יביא חץ של
10 לילית, והינינו מין אבן העשויה כחץ ונופלת היא עם הברד, וְנִישְׁפִּירָא
11 - יהפוך האבן באופן שהחוד יהיה כלפי מטה והאחידה למעלה,
12 וְנִשְׁדֵּי מִיָּא עֵלְוִיהּ וְנִשְׁתֵּי - וישפוך עליו מים ושתה אותם. וְאִי לֹא,
13 לְיָתִי מְמִיָּא דְאִישְׁתֵּי מִינִיּוּהוּ בְּלִילָא - יביא ממים ששתה
14 מהם הכלב בלילה, וְנִישְׁדֵּר מִינִיּוּא - ויזהר שמים אלו לא יהיו
15 מגולים במקום שמצויים בו נחשים.
16 לְיָתִי - שתה מים מגולין שהטיל בהם נחש את ארסו, אֲנִינְרָא
17 דְחַמְרָא חִיָּא - ישתה רביעית יין שאינו מוזג.
18 לְמוֹרְפָא - בועה המתגדלת על הברש, אֲנִינְרָא דְחַמְרָא - ישתה
19 רביעית יין המעורב בְּאֵהָלָא תּוֹלְאָא - מין צמח אדום הנקרא
20 'אהלות'.
21 לְפִישְׁתָּא דְלִיבָא - אדם ש'פרח לבו' ו-התעלף, לְיָתִי תִלְתֵּי
22 בְּרוֹשִׁינְרָא דְשַׁעֲרֵי - יביא שלוש חלות העשויות משעורים,
23 וְנִישְׁפִּירָא בְּכַמְרָא דְלֵא עֵבֵר עֵלְוִיהּ אֲרַבְעִין זִמְנֵי - ישרה אותם
24 בכותח שעדיין לא עברו עליו ארבעים יום משעת עשייתו, וְנִישְׁבֹּל
25 - יאכל חלות אלו, וְנִישְׁתֵּי אֲבַתְרִיּוּהוּ חַמְרָא מְרָא - וישתה
26 אחריהם יין מוזג.
27 אֲמִר לִיה רַב אַחָא מִדְּפִתֵי לְרַבִּינָא, וְכָל שְׁבֹן דְפִרַח לִיבִיה - הלא
28 מאכלים אלו מחלישים, והרי יתשווהו יותר. אֲמִר לִיה, אֲנָא - אכן
29 אני לְיֹקָא דְלִיבָא אֲמִרֵי - למי שליבו כבד עליו אמרתי, שיאכל
30 מאכלים אלו המתחילים את הלב, אולם לְפִרְחָא דְלִיבָא - למי
31 שליבו חלש עליו, לְיָתִי תִלְתֵּי בְּרוֹשִׁינְרָא דְחִיפֵי - יביא שלוש חלות
32 של חיטים, וְנִישְׁפִּירָא בְּדוֹבְשָׁא וְנִישְׁבֹּל - וישרה אותם בדבש
33 ויאכלם, וְנִישְׁתֵּי אֲבַתְרִיּוּהוּ חַמְרָא חִיָּא - וישתה לאחריהם יין חי.
34 לְבִרְחָא דְלִיבָא - החש כאב בליבו, לְיָתִי תִלְתֵּי בִיעֵי נִינְיָא - יביא
35 כשיעור שלוש ביצים מצמח הנקרא 'נִינְיָא', וְצִינְרָא דְכְּמוֹנָא -
36 וכשיעור ביצה 'כמון', וְצִינְרָא דְשׁוֹמְשִׁמִּי - וכשיעור ביצה
37 שומושמי, וְלִיבֹל.
38 לְכָבֵא מַעֵי - מעיים, לְיָתִי תִלְתֵּי מֵאָה פְּלִפְלֵי אֲרִיבְתָא - יביא שלוש
39 מאות פלפלין ארוכים, וְכָל יוֹמֵי נִשְׁתֵּי מֵאָה מִינִיּוּהוּ בְּחַמְרָא - וכל
40 יום ישתה יין ששרה בו מאה מאותן פלפלין.
41 רְבִין - שם חכם, דְמֵן - הבא מְרַשֵׁ, עֵבֵר לָהּ לְבִרְתִּיה - הכין לבתו
42 דְרַב אֲשִׁי, מֵאָה וְחַמְשִׁין פְּלִפְלִין מְהֵנִי דִרְבִין - מאלו הגדלים אצלינו
43 ולא דווקא מאלו הארוכים המוכרים למעלה, וְאִתְפָּא -
44 ונרפאה. לְבִרְחָא - תולעים שבמעיים, ישתה אֲנִינְרָא דְחַמְרָא -
45 רביעית יין, המעורב בְּאֲמִרָא דְעִרְאָה - עלה של עץ הער,
46 לְבִרְחָא חִינְרָא - לתולעים לבנות שבמעיים, לְיָתִי בִּירָא גְּלִילָא -
47 יביא זרע הנקרא 'גלילא', וְנִישְׁפִּירָא בְּשִׁיחְתָּא - יקשרנו בחתיכת
48 בגד העשוי מצמר גפן, וְנִישְׁתֵּי בְּמִיָּא וְנִשְׁתִּיה - ישרה אותו במים
49 וישתה, וְנִישְׁדֵּר מִינְרָא - וזהר שלא יבלע את הזרע עצמו, דְאִי לֹא
50 - שאם לא יזהר, מְנַקְבָא לָהּ לְמַעֲיֵנֶיהּ - חוקו של זרע זה עשוי
51 לנקב את מעייו.
52 לְמִסְרָא - לעצור השלשול, מִסִּין רְמִיבָא מְמִיָּא - יאכל עשב הנקרא
53 'סִיסִין' בעודו לה, עם מים. ואילו לְמִישְׁרָא - לשלשל אדם שנעצרו
54 נקביו, וְיִשְׁתָּא מְמִיָּא - יאכל 'סִיסִין' כשהוא יבש, עם מים. וְסִיסְמִינְד
55 לדבר זה הוא, אִינְרָא רְמִיבָא דְסִיסְמִינְדָא - 'איצא' הוא עשב

56 שליש מלאים באכילה ושתיה, והשליש הנוסף יתמלא מחמת
 57 הכעס. שאם תמלא כריסך לגמרי, הרי שאם תכעוס, תתנפח הכרס
 58 ותיבקע.
 59 תני רבי חיאי, הרוצה שלא יבא לדי חולי מעיים, יזהר בדברים אלו,
 60 יהא רגיל בטיבול מאכליו בחומץ, או טיבול פיתו בין קנין וחוץ.
 61 וכן סעודתו שתנאמו מטה ועריבה היא לך, משוך ירך תימנה ואל
 62 תמלא בה את כריסך. ואל תשנה עצמו בשינה שאמה צריך
 63 לנקבה, אלא התפנה מיד לעשות צרכיך.
 64 אמר רב עוקבא, האי מאן דשתי מיליא חורא - מי ששותה מין יין
 65 לבן רע, אחותו ויתק - חולשה. וכעין זה אמר רב הסדא, שיתין מיני
 66 חמרא הוו - ששים מיני יין יש, מעליא דכולהו סופקא ריחנתא -
 67 הטוב שבכולם, הוא יין אדום שריחו טוב. גריעא דכולהו מיליא
 68 חורא - הגרוע שבכולם, הוא יין לבן רע.
 69 אמר רב יהודה, האי מאן דתיב בצפרני נסן נבי נורא - מי שיושב
 70 בבקרים של ימי חודש ניסן אל מול האש, ושינה משחא ונפיק ותיב
 71 בשמשא - ומושח עצמו בשמן, ויוצא ויושב בשמש, אחותו ויתק
 72 - חולשה.
 73 תני רבנן, הקיז דם ולאחר מכן שימש מפתו, הוויין לו בנים ויתקון
 74 - חלשים. ואם הקיז שניהם, ושימשו, הוויין להן בנים בעלי ראתו -
 75 חלשים ביותר מחמת מין שרץ שיש להם במוחם. אמר רב פפא,
 76 לא אמרו, אלא דלא טעים מיד - כשלא טעם כלום בין הקזה
 77 לתשימש. אבל טעים מיד, לית לן בה, ואינו מוסיף לולד.
 78 אמר רבה בר רב הונא, כא מן הדרדך ושימש מפתו, הוויין לו בנים
 79 ויתקון.
 80 תני רבנן, תפיס מביית הכסא, אל שימש מפתו עד שישיח שיעור
 81 הליכת חצי מיל, מפני ששד בית הכסא מלווה עמו. ואם שימש, הוויין
 82 לו בנים נכפים - לוקים בחולי הגורם לנפילה.
 83 תני רבנן, תשימש מפתו מעומד, אחותו עוית - חולי המביאו לדי
 84 רתת. מיושב, אחותו דלריא - חולי של נפחות הבטן. וכן אם היא
 85 מלמעה והוא מלמעה, אחותו דלריא. מבררת הגמרא, מאי
 86 רפואתו של דלריא, אמר רבי יהושע בן לוי, סם רפואתו של חולי
 87 דלריא הוא דרדרא, ומאי דרדרא, אמר אבין, מודיקא דחוחי - כרכום
 88 הגדל בגדר העשוי מקוצים. רב פפא, אלים ובלע ליה - לעס ובלע
 89 רפואה זו, ואילו רב פפי, אלים ושדו ליה - לעס וזרקת.
 90 אמר אבין, מי שאינו בקי בדרדך ארין, כלומר, מי שאין בו כח לשמש
 91 מיטתו, ליתי תלת פתיו - יביא שלשה כלים לבני ג' לוגין כל אחד
 92 עם קורטמי דחוחי - כרכום הגדל בקרקע מוזולת בזבל הצאן,
 93 וינדויקנהו - יכתשם הדק, ונישליקנהו בתמרא ונישתי - ויבשלם
 94 בין ושתה. אמר רבי יוחנן, הן הן התורוני לגנורתי - סממנים אלו
 95 השיבו את כחי כבימי נערותי.
 96 שלשה דברים מבחישים כהו של אדם, ואלו הן, פחד - דאגת
 97 העתיד. דרך - טרחת הדרכים. ועון - דאגת עון שעשה. מבאר
 98 הגמרא, פחד, דתיב (תהלים לח יא) 'לפי סחרך עובני כחי. ותיבת
 99 'סחרך' פירושה מוקף דאגה, ואמר דוד המלך שמחמת הדאגה
 100 עזבו כוחו. דרך, דתיב (שם קב כד) 'ענה בדרך כחי, שהדרך מענה
 101 ומכחשת כחה. עון, דתיב (שם לא יא) 'כשלא פעוני כחי, שבגין העוון,
 102 כשל כחה.
 103 שלשה דברים מתוין גופו של אדם, כלומר, מוסיקין לקיום הגוף, ואלו
 104 הן, אכל מעומד, ושתה מעומד, ושימש מפתו מעומד.
 105 חמשה דברים, העושים אחד מוקף קרובין למיתה יותר מן החיים,
 106 ואלו הן, אכל ועמד מיד לאחר האכילה, וכן שתה ועמד, הקיז דם
 107 ועמד, ישן ועמד, שימש מפתו ועמד.
 108 ששה דברים העושה אותן כאחת, מיד מת. ואלו הן, תפיס בדרך
 109 ונתוונע, ובעודו יגע הקיז דם, ומיד נכנס לבית המרחץ, ושתה יין
 110 ונתפטר, וישן על גבי קרקע, ושימש מפתו. אמר רבי יוחנן, והוא

1 עובי תאלא - עובי גפן המודלת על גבי עץ דקל, קמים.
 2 לחותא - לשחין, ליתי שב חמי ארונותא - יביא שבע חיטים
 3 גסים, וניקלינהו אמרא חתא - ויקלה אותם על ברזל של מעדר
 4 חדש, ונפיק משחא מיניהו ונשוף - עד שיצא מהם שמן, ומשחנו
 5 על השחין. מספרת הגמרא, רב שימי בר אשי, עבד ליה להוא
 6 עובד פוכים לדר אחר - הכין רפואה זו לעובד כוכבים לחולי
 7 הצרעת, ואיתפי - ונרפא על ידי כך.
 8 אמר שמואל, האי מאן דמחו ליה פאלונכי דפרסאי - מי שהכוחו
 9 ברומח של פרסיים, שמצרפין אותו במי סם המוות וממיתים בו
 10 אדם, מתייא לא חיי - לא יחיה אחר מכה זו. אדהכי והכי -
 11 ביתנים עד מותו, ניפסו ליה בשרא שמינא אנומרי וחמרא חייא -
 12 יאכילו אותו בשר שמן העשוי על גחלים ויין חי, אפשר דחיי
 13 פורתא ומפקדי לבייתיה - יתכן שיחיה מעט, ויסיפק לצוות לבני
 14 ביתו.
 15 אמר רב אידי בר אבין, האי מאן דבלע וינורא מיחייא לא חיי - מי
 16 שבלע צירעה לא יחיה. אדהכי והכי - ביתנים עד מותו, נשקיה
 17 רביעיתא דחלא שמנן - נשקה אותו רביעית חומץ חזק, אפשר דחיי
 18 פורתא ומפקדי לבייתיה - יתכן שיחיה מעט ויסיפק לצוות לבני
 19 ביתו.
 20 אמר רבי יהושע בן לוי, אבל כשר שוד פירק הנקרא לפת, וכן בחוץ
 21 תחת הלבנה בלילי ארבעה עשר או חמשה עשר בתקופת תמוז,
 22 אחותו חולי הנקרא אחילו (להלן תפרש הגמרא מהו חולי זה).
 23 דבר נוסף המביא לדי חולי זה: תנא, והממלא כריסו מקל דבר
 24 שמתוק לחיכו, אחותו חולי הנקרא אחילו. אמר רב פפא, אפילו
 25 מתמרי - תמרים. שואלת הגמרא, פשיטא. משיבה הגמרא, סלקא
 26 דעתך אמנא, הואיל ואמר מר שתמרי הינם משכעין - משביעות,
 27 ומשחנן - מחממות, ומשקלן - משלשלות, ומאשרן - ונותנות כח,
 28 ולא משכעין - ומאידך אינם מענגות את האוכלים להביאו לדי
 29 איסטנסיות אף שטעמם מתוק, אמא לא - שמה אינם בכלל אלו
 30 שאכילה מרובה מהם מביאה לדי חולי זה, קא משמע לן.
 31 מבררת הגמרא, מאי אחילו. אמר רבי אלעזר, אש של עצמות. מאי
 32 - ומהו אש של עצמות. אמר אבין, אש גרמי - חולי הקדחת. מאי
 33 אסותיה - מהי רפואתו של חולי זה. אמר אבין, אמרה לי אם -
 34 אומנתיו, בולחו שקניני - כל המשקים ששותה אדם לרפואתו, יש
 35 להם מניין ימים שיש לשותחם, יש שניתלן תלתא - שלשה ימים,
 36 ויש שניתלן שבועא ימים, ותרירך - ויש ששנים עשר יום. והאי -
 37 אולם התרופה לחולי זה כמו שיבואר בסמוך, יטול עד דמתפי -
 38 עד שיעובנו החולי. ויחלוק נוסף, שבלחו שקניני אליבא ריקנא -
 39 כל המשקין ניטלים כאשר 'ליבו ריק', כלומר, כריסו ריקה. והאי -
 40 אולם משקין הניתלים לצורך חולי זה, שעת נטילתן היא ברת
 41 דאכל ושתו ועייל לביית הכסא ונפיק ומשי דיה - לאחר שאכל
 42 ושתה ונפנה לבית הכסא ויצא ורחץ ידיו. ולרפואתו מיתו ליה
 43 בונא דשתיתא המלפתי - יביאו לו מלוא אגרוף מן מאכל העשוי
 44 מקמח עדשים ומלח, ובונא דחמרא עתיקא - ומלוא אגרוף יין ישן,
 45 וניפלניהו פתרי דרדי וניבול - יערבם זה בזה ויאכלם. וניכרוך
 46 בפרייה וניגנייה - לאחר מכן יעטוף גופו בסדינים וישן, וליכא
 47 דנוקמיה עד דקא מנפשייה - ואיש לא יעירו משנתו עד שיקום
 48 מעצמו, ששינה זו טובה עבורו שמוע בתוכו, ובי קאי - וכאשר
 49 יקום, לישקליה לסדניה מיניה - יטלו הסדינים ממנו, ואי לא - שאם
 50 לא יעשו כן, תרד עולויה - תחזור עליו המחלה.
 51 עד כה עסקה הגמרא ברפואות לחולאים שונים. מכאן ואילך
 52 מובאות עיצות לשמירת הגוף:
 53 אמר ליה אלהו הנביא לרבי נתן, אכול כדי מילוי שלישי מחלל
 54 הכרס, וכן שתה כדי שלישי מהכרס, והנח שלישי ריק, כדי
 55 שלששתבעים או תעמוד על מילואך - תהיה בטנך מלאה, שהרי שני

1 ענבי תאלא — ענבי גפן המודלת בדקל. לחזייתא — ילפת. חימי ארזייתא — חטין גסים. 1
2 אמרא חרתא — על ברזל של פשוטייר חדש. ונישוף — ימשה. לדבר אחר — צרעת. 2
3 באלונבי פריא — בנובליות של פריים, שמצרפין אותן במי סם המות. דפסקיד אביתא 3
4 — צוואה על נכסיו. חלא שמוג — חמוץ חזק. מכל דבר — שהוא טוב לו ומתוך לחיכו 4
5 ואוכל ממנו כל תאוותו — מביאו לידי חולי 5
6 ששמו אחילו. הואיל ואמר מר — שהחמרים 6
7 יפין לגוף כל כך. משחנן — מהממונת. משלשן 7
8 — משלשלות. מאשחן — גונותו כח. ולא מפגנן 8
9 — אין מתנגעות את הלב להיות אטיטניט, ואף 9
10 על פי שחן מתוקות. כל שקיני — כל משקל 10
11 שאדם שותה לרפואה — יש להן מנין ימים 11
12 לשתותם; יש מןן שלשה, יש מןן שבעה, יש 12
13 מןן שנים עשר. בונא דשתייתא דמלפחי — מלא 13
14 אגרוף מן שתייתא — שם מאכל העשוי מקמח 14
15 ערשים ומלת. ונכרוך גופיה בפנינים — כדי 15
16 שיתחמם גופו וידיע. ולכא דנוקמיה — ולא יהיה 16
17 אדם שיקצנן, לפי שהוועה יפה לו. אכול שליש 17
18 — מלא מערך שליש, ושתי שליש, והנח שליש 18
19 בטנן ריקס. ולבשתכעוס — ומלא בטנן כעס — 19
20 תעמוד על מילואן, אבל אם תמלא מערך 20
21 אכילה ושתייה, לבשתכעוס — תבקע. כפיכול — 21
22 לטובל בחומין או פת ביון. שהנאתך — שערב 22
23 לך. משוך ידי היטב — שלא תמלא את כריסך. 23
24 טיליא — יין רע. ויתק — חלשות. ריחמא — 24
25 שיש לו ריח טוב מאד. בצפתי = לבקרים. חויין 25
26 לו — אם נתעברה באותו תשימש. בעלי ראתן 26
27 — חלשים הרבה, מחמת שיש להן שרץ בנותן 27
28 דראמרין בכתובות (עו.א). ולא טעים מדי — 28
29 בין הקוה לתשימש. נכפים — נופלין מאותו 29
30 חולי. עוית — קרפוא. סם דלריא — סם 30
31 רפואתה של דלריא ורדריא שמה. קורבטי 31
32 דחוי — קרריג הגדול בקרקע מוזבל בובל הצאן. 32
33 מויקא דחוי — קרריג הגדול בגרר של היונים, 33
34 שקורין שבייל. אלים — לועט בשנינו. בירך ארין 34
35 — שאין לו כח לשמש. קפוא — כלי מחוקק 35
36 שלש רביעיות. וניוקינתו — יכתשם הדק. 36
37 לנערותי — בתשימש. פחד — דאנה, שדואג על 37
38 דבר העתיד, כגון טירוד מוונות או פחד אויב, 38
39 וקורין סיישא. סחירד — מוקף דאנה. אבל 39
40 ועמד — מיד, קודם ששהה מעט. העושה אותן 40
41 — כולן כאחת. מעורת — שם אשה. ומיעומן 41
42 יפה — כשיש לאדם מעט מהם — יפה לגופו 42
43 לרפואה, וטוב שיהא לו קצת משלא יהא לו 43
44 כלום. אבל רובן קשה — כשיש לו הרבה. דרך 44
45 — להלך ברחבים. ודרך ארין — תשימש. עושה 45
46 מיעוטו יפה ורובו קשה, שמבטלו מתלמדו 46
47 תורה ומגביה לבבו. חפין — לרחוק ולשתות. 47
48 נתק — צרעת. נגדניות — איילנדר"א. שלא 48
49 במונה — לקמיה מפרש. והקות דם למשה — 49
50 היא ממעטת כפלים כבולן. 50

1 רב שימי בר אשי עבד ליה להחזא גוי כו' - הקשה הרב רבינו אלחנן: אמאי לא אסוד 1
2 לרפאות הגוי, כדאמרין בפרק "אין מעמידך" (עבודה זרה כ"א) גבי מילדת ומניקה 2
3 אפילו בשכר לפי שמגדלו לעבודה זרה! ואומר רבינו יצחק: דשמא כדי להתחכם ברפואה 3
4 שרי, כדי שידע לרפאות ישראל על ידי כן. אי נמי: הגוי היה יודע שהיה בקי ברפואה זאת, 4
5 ושירי משום איבה. או שמא לא שייך כן באן מוגל כן 5
6 לעבודה זרה כמו במילדת ומניקה. דרך ועון - 6
7 דאגת העון. אי נמי: עונש העון. 7
8 חמשה קרובין למיתה אכל ועמד בו' - 8
9 משמע אפילו עושה אחד מהן בלבד, מרלא 9
10 קאמרין עלה דבעינן כסדרן. 10
11 דחגיגי

ענבי תאלא במינס לחזייתא - ליתי שב חימי ארזייתא 1
2 וניקלינהו אמרא חרתא, ונפיק משחא מינייהו ונישוף. 2
3 רב שימי בר אשי עבד ליה להחזא גוי לדבר אחר, 3
4 ואיתפסי. אמר שמואל: האי מאן דקחוי ליה באלונבי 4
5 דפרסאי מיחייא לא חיי, אדחכי והכי ניספו ליה 5
6 בשירא שמינא אגומרי וחמרא חייא, אפשר דחיי 6
7 פורתא ומפקיד אביתיה. אמר רב אידי בר אבין: האי מאן דבלע זיבורא מיחייא לא חיי, 7
8 אדחכי והכי נשקיה רביעתא דחלא שמוג, אפשר דחיי פורתא ומפקיד לביתיה. אמר רבי 8
9 יהושע בן לוי: אכל בשר שור בלפת, ולן בלכנה בלילי ארבעה עשר או חמשה עשר 9
10 בתקופת תמוז - אחותו אחילו. תנא: והממלא פריסו מכל דבר - אחותו אחילו. אמר רב 10
11 פפא: אפילו מתמרי - פשיטא! - סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר מר: תמרי - משפגנן 11
12 ומשחנן ומשלשן ומאשחן ולא מפגנן, אימא לא, קא משמע לן. מאי אחילו? אמר רבי 12
13 אלעזר: אש של עצמות. מאי אש של עצמות? אמר אבוי: אש גרמי. מאי אסותיה? אמר 13
14 אבוי, אמרה לי אם: פולחן שקיני - תלתא ושבעא ותרסר, והאי - עד דמתפסי; פולחן 14
15 שקיני - אליבא ריקנא, והאי - בתר דאכל ושתי ועילי לבית הכפא ונפיק ומשי ידיה, ומייתו 15
16 ליה בונא דשתייתא דמלפחי ובוניא דחמרא עתיקא, וניגבלינהו בהרי הדרי וניכול, וניכרוך 16
17 בכדיניה וניגיה, ולכא דנוקמיה עד דקאי כנפשיה, וכי קאי לישיקליה לרזיניה מיניה, ואי 17
18 לא - הדר עילויה. אמר ליה אליהו לרבי נתן: אכול שליש ושתייה שליש והנח שליש, 18
19 לכשתכעוס תעמוד על מילואך. תני רבי חייא: הרוצה שלא יבא לידי חולי מעיים, יהא 19
20 רגיל במיבול קיין וחורף, סעודתך שהנאתך ממנה משוך ירך הימנה, ואל תשהה עצמך 20
21 בשעה שאתה צריך לנקבד. אמר מר עוקבא: האי מאן דשתי טיליא חזירא - אחותו ויתק. 21
22 אמר רב חסדא: שיתין מיני חמרא הוו, מעליא דכולהו - סומקא ריחמא, גרעא דכולהו - 22
23 טיליא חזירא. אמר רב יהודה: האי מאן דתיב בצפתי ניסן גבי נורא, ושייף משחא ונפיק 23
24 ותיב בשמשא - אחותו ויתק. תנו רבנן: הקיז דם ושימש מפתו - הוויין לו גנים ויתקין, 24
25 הקיזו שניהם ושימשו - הוויין להן גנים בעלי ראתו. אמר רב פפא: לא אמרן אלא דלא 25
26 טעים מידי, אבל טעים מידי לית לן בה. אמר רבה בר רב הונא: בא מן הדרך ושימש 26
27 מפתו - הוויין לו גנים ויתקין. תנו רבנן: הקא מבית הכפא, אל ישימש מפתו עד שיששה 27
28 שיעור חצי מיל, מפני ששד בית הכפא מלוח עמו, ואם שימש - הוויין לו גנים נכפים. תנו 28
29 רבנן: המשימש מפתו מעומד - אוחזתו עוית, מיושב - אוחזתו דלריא, היא מלמעלה והוא 29
30 מלמטה - אוחזתו דלריא. מאי דלריא? אמר רבי יהושע בן לוי: סם דלריא - דרדרא. מאי 30
31 דרדרא? אמר אבוי: מוריקא דחוחי. רב פפא אלים ובלע ליה; רב פפי אלים ושדי ליה. אמר 31
32 אבוי: מי שאינו בקי בדרך ארץ, ליתי שלשה קפיו קורממי דחוחי, ונידוקינהו ונישליקינהו 32
33 בחמרא ונישתי. אמר רבי יוחנן: הן הן החזרוני לנערותי. שלשה דברים מכחישים פחו של 33
34 אדם, ואלו הן: פחד, דרך, ועון. פחד, דכתיב: "לפי סחרחר עובני כחי"; דרך, דכתיב: "ענה 34
35 בדרך פחי"; ועון, דכתיב: "כשל בעוני כחי". שלשה דברים מתזוין גופו של אדם, ואלו הן: 35
36 אכל מעומד, ושתי מעומד, ושימש מפתו מעומד. חמשה קרובין למיתה יותר מן החיים. 36
37 ואלו הן: אכל ועמד, שתי ועמד, הקיז דם ועמד, לן ועמד, שימש מפתו ועמד. ששה 37

38 העושה אותן - מיד מת, ואלו הן: הקא בדרך ונתייגע, הקיז דם, ונכנס לבית המרחץ, ושתי ונשתפר, וישן על גבי קרקע, ושימש 38
39 מפתו. אמר רבי יוחנן: והוא שעשאן כסידרן. אמר אבוי: כסידרן - מת, שלא כסידרן - חליש. איני? והא מעורת עברה ליה 39
40 לעברה תלת מינייהו ומיתו! - ההוא כהוש רובן קשה ומיעומן יפה, ואלו הן: דרך, ודרך ארץ, עושר, ומלאכה, וין, 40
41 ושניה, חמין, והקות דם. שמונה כמעטים את הזרע, ואלו הן: המלח, והרעב, והתנתק, בכייה, ושניה על גבי קרקע, ונגדניות, 41
42 וכשות שלא בזמנה, והקות דם למטה - כפלים. תנא: כשם שקשה למטה כפלים, כך יפה למעלה כפלים. אמר רב פפא: 42

למטה

1 למטה מן הביצים - כמו ברגלי ובשוקי. למעלה מן הביצים - בכתיבם ובצואר
 2 ובקלבוסת. כותבין ונותנין נש לאלטר - ואפילו בתוך חוליו, הואיל ואמר קודם לכן.
 3 ולא אמרינן שטת הוא, ואינו יכול לגרש. אימילובי ביה - ליטול רשות. האי מחוסר
 4 מעשה - שצריך רפואה, כברא סומקא אגומרי. לאו סמיה בידן - אין סם רפואתו בידני.
 5 מניד - מחוקק בחתיכות, לשון "גודו אלנא"
 6 (דניאל ד). צילתא היא - צלולה היה דעתה,
 7 אלא שכח כחו מלהוציא דבר בפיו. שנישאת
 8 - תרגום של מהומה, כלומר: דעת מבולבל. וני
 9 אמר שמואל - שחט בו שנים כותבין גט
 10 לאשתו, אלמא: גט מחיים הוא. מעידין עליו -
 11 שמת, להשיא את אשתו. חי הוא - וניטו
 12 מחיים, אבל סופו למות, לכך מעידין עליו לאחר
 13 זמן להשיא את אשתו, היכא דלא גירשה. אלא
 14 פעתה - הואיל וסופו למות. היא נולדה על ידו
 15 - השחטו בשוגג. הרוח בבללתו - ואלמלא
 16 הרוח לא מת. הוא קירב את מיתתו - על ידי
 17 שפירסם, ונמצא שלא הרגו זה. אבל מכל מקום
 18 סופו למות. שיחיא דלאו לאו נקטיה - חולי של
 19 שגוען, המלמדו תמיד להרכין ראשו בהרכנתו.
 20 לאו או הין, ואינו משיב על דברי שאלתו.
 21 שיחיא - השתחיה. בסירוגין - ממתנין בין
 22 הרכנה לשאלה שעה, וחוזין ושואלין לו
 23 אותה שאלה עצמה. שיחיא דסירוגין - לשחות
 24 ולהרכין בענין זה לשעות. הכי גרסינן: חד לאו
 25 ותנין הין ותנין לאו וחד הין - דכי הך שחיא
 26 לא נקטיה. אוסריס - לו - כשבדקן אותו על
 27 לאו שואלין לו אם מבקש דברים הראין לו
 28 פניות החמה, ועכשיו ימות הגשמים. גלופיקין
 29 - קט"א בלעז. ופדיני - יאם יכסודו בסדיני
 30 פשתן בימות הגשמים. דלמא קורא אחריה -
 31 בימות החמה, ואף על פי שמשב הין על
 32 הגלופיקין - לאו שטת הוא.
 כפירי

1 **דקתני** אין בדבריו האחרונים כלום - מיתור הלשון דייק דהוה ליה למימר: הרי אלו
 2 יכתבו ויתנו. אי נמי דייק מדלא תנא: אין צריך לבודקו פעם שניה, דהוה משמע
 3 שממתנים מיהא עד שיתפת. **ובי** אמר רבי יוחנן הכי והא אמר שמואל שחט בו שנים
 4 כי - וראי תמור: השתא דמדמי ליה לאחוז קורדייקוס - תקשי ליה מתניתין, דקתני: מי
 5 שאחוז קורדייקוס ואמר "כתבו גט לאשתי" - לא
 6 אמר כלום, היכא בשחט בו שנים ואמר "כתבו"
 7 הרי אלו יכתבו ויתנו יש לומר: דהא פשיטא
 8 דבשעה שאמר "כתבו" - אכתי דעתא צילוחא
 9 היא ולא דמי לאחוז קורדייקוס. אבל קודם
 10 שכתבו ויתנו יתחיל ויתקלקל, ועל שעת תנינה
 11 נראה לו לדמות לאחוז קורדייקוס, וקשה לרבי
 12 יוחנן דאמר אין כותבין ונותנין, וקשה לרבי
 13 הקשה הרב רבי אלחנן: דאמאי פריך לרבי יוחנן?
 14 לרש לקשי נמי תקשי, דהא טעמא דרש לקשי
 15 באחוז קורדייקוס משום דסמיה בידיה. היכא דאין
 16 סמיה בידיה - מודה ריש לקשי דאין כותבין
 17 ונותנין, דמדמי ליה לשתו! ולספריים דלא גרסי
 18 "ומי אמר רבי יוחנן הכי" אתי שפיר, דפריך
 19 לתרוייהו. אי נמי, נקט רבי יוחנן - משום דקאמר
 20 בדהיא: אין כותבין.
 21 **ורמו** ואמר כתבו גט לאשתי - כגון שאמרו לו:
 22 "כתבו גט לאשתי", והרכין בראשו.
 23 ושמא אין צריך לבודקו כמו במתניתין, משום
 24 דאית ביה דעתא צילוחא, כדאמרינן בסמוך.
 25 **התם** דעתא צילוחא היא - לא ידע רבינו
 26 יצחק עד מתי יחשב דעתא צילוחא. הליכא
 27 למימר דבדקוהו בשעת תניית הגט - דאם כן לא
 28 דהוה פריך מדי לרבי יוחנן, ושמא עד שיועד
 29 שנטרפה דעתו יחשב דעתא צילוחא. ובגט שכיב
 30 מרע אמר רבינו יצחק דצריך ליהדר שלא
 31 יתקלקל בין כתיבה לתנייה, דאם נתקלקל
 32 בינתיים, אפילו נתפק לבסוף - אין מועיל, אפילו
 33 לרש לקשי, דהא לא סמיה בידיה, ופעמים
 34 ששכיב מרע אינו בדתו, ומספקא אי חשבין ליה
 35 כשטת או שמא תונבא בעלמא הוא דנקטיה,
 36 וכישר דמי. **ואי** סלקא דעתך חי הוא אמאי
 37 מעידין בו - וסלקא דעתך דמעידין עליו שכבר
 38 מת קאמר. מתי שחיזו לו וסופו למות, אלטר, קודם
 39 שיתיהר ביה דין לנישא. **אלא** מעתה דהא
 40 גולה על ידו - לשמואל פריך, דכתיב דקאמר דמת
 41 אלטר - היה לו לגלותו ולאן אשניעו דחי הוא
 42 וסופו למות פריך, דכל שן אי חשבת ליה כר
 43 מת דקשה שפי, דקא סלקא דעתך גלות תלי במת
 44 אלטר, ואם לא מת אלטר - אינו גולה. וסלקא
 45 דעתך דכתיב תלי, דלישבת דכתיב גבי גלות "ויפל
 46 עליו ימות" (במדבר לו) משמע ליה אלטר. אף
 47 על פי שבמודי חייב אפילו לא מת אלטר - יש
 48 חילוק בין מיתה גלולה, כדמפלגי בגלות בין דרך
 49 ירידה לדרך עליה, ובמודי אין שום חילוק. ולית
 50 ליה השתא דהא פריך "באלו נערו" (כתובות
 51 לגב, נמאי דבמודי "ונקה המכה" - מקטלא? ודלמא בשוגג, ומאי "ונקה" - מגלות? דמשמע דחייב גלות אפילו לא מת אלטר. **היישינן** שמא הרוח בבללתו - דווקא בגלות חיישנן
 52 להני טעמי, אבל במודי לעולם חייב. ושמא יש שום דרשא גבי גלות כמו שיש חילוק בין גלות למיתה לענין דרך ירידה ועליה. והא דמשמע "באלו נערו" (שם) כיומי "ונקה המכה" אשוגג
 53 דחייב גלות אפילו לא מת אלטר - מיידי בביתא דשישא ובגון דלא פירכס. **כביתא** דשישא או דלא פירכס - מר חשיב בבלול הרוח קירוב מיתה יורת מפרכוס, ומר חשיב פרכוס קירוב
 54 מיתה יורת מבלבול הרוח. ותרוייהו בעו שימות מחמת הרוח, ולא מחמת דבר אור. אי נמי: מר חשיב פרכוס מחמת רוח, משום דכל ארם דרבו לפרכס מחמת שיטתו. ומר חשיב בבלול
 55 רוח מחמת רוח, משום דאתי ממילא. אי נמי: לא פליגי הני לישינן, ואינו חייב אלא בביתא דשישא ולא פירכס. והתלמוד מפרש נפקותא אין הך טעמי. (שייך לעיל סו"ב) **בדקין** אותו
 56 שלש פעמים - פירוש: שלש פעמים על לאו, ושלוש פעמים על הבל, ובגמרא דקאמר וניחוש ולמא שיחיא דלאו לאו נקטיה, אי נמי שיחיא דין הן - לאו משום
 57 דלא ניבעי תרוייהו, דתרוייהו בעינן כדפירשנו. אלא כלומר: ובחד מוקן, או בלאו או בהן, אינו בדתו. ויש ספרים דלא גרסי "אי נמי". ובדיקה זו מפרש בירושלמי כיצד בודקין לאו הין: אמורים
 58 לה: כתוב גט לאשתי - אומר הן, לאמך - אומר לאו, לאחתיך - אומר לאו, לבתך - אומר לאו כו'. **רבי** רבי ישמעאל תנא - אין נראה לומר דפליגי, דבדיקה דמתניתין למא לא תועיל?
 59 אלא דקתני בדיקה עדיפא טפי הכי, וליכא למימר ביה דשיחיא דלאו לאו או דהן הן נקטיה, שהיא חכמה גדולה, כיון שאינו טועה בין ימות החמה לימות הגשמים - אפילו בעינן. שלשה
 60 לאו ושלושה הן סירוגין - לא בעי. **וניחוש** שמא קריתא אחריה - ולמא לנו לחושבו כשטת, וגאמר שאינו גט, ונענן אותו חמו

הוא דאתחילה ביה, הקא דעתא שגישתא היא. ומי אמר שמואל הכי? והאמר רב יהודה
 אמר שמואל: שחט בו שנים או רוב שנים וקרח - מעידין עליו; ואי סלקא דעתך חי הוא,
 אמאי מעידין עליו? - אמרי: חי הוא וסופו למות. - אלא מעתה, והא גולה על ידו! אלמא
 תניא: שחט בו שנים או רוב שנים - הרי זה אינו גולה? - הא איחבר עלה, אמר רבי הושעיא:
 חישינן שמואל הרוח בבללתו, אי נמי, הוא קירב את מיתתו. מאי בינייהו? איכא בינייהו,
 דשחטיה בביתא דשישא ופירכס, אי נמי, דשחטיה בכרא ולא פירכס. "גששתק, ואמרו לו
 נכתוב גט לאשתיך" כו'. וליחוש דלמא שיחיא ד"לאו לאו" נקטיה, אי נמי שיחיא ד"הן הן"
 נקטיה! אמר רב יוסף פרי מניימי אמר רב נתנן: דאמרינן ליה בסירוגין, - וליחוש דלמא שיחיא
 דסירוגין נקטיה! - דאמרינן ליה חד לאו ותרין הן, ותרין לאו וחד הן. דכי רבי ישמעאל תנא:
 אמורים לו דברים של ימות החמה בימות הגשמים, ושל ימות הגשמים בימות החמה. מאי
 ניהו? אילמא גלופיקרי ופדיני - ליחוש דלמא קורא אחריה, אי נמי חמה אחריה!
 אלא

אלא

60 ויכולה אשתו לינשא לאחר, שודאי ימות מחמת כן. וְאִי קָלָאָא
61 דְעָתְדָהּ הִי הוּא - ואם תעלה בדעתך לומר שאדם זה עדיין נידון כחי
62 ויכולים ליתן גט לאשתו, אִמְרֵי מַעֲרִיזֵי עֲלֵיו שְׂמַת, והלא נחשב הוא
63 כחי. מִתְרַצַת הַגְּמָרָא: אִמְרֵי - אמרו בבית המדרש, הִי הוּא, וְסוּפֵי
64 לְמוֹת, ולכן ניתן להעיד עליו לאחר זמן, ולהתיר את אשתו.
65 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵלָּא מַעֲתָה מִי שְׁחַטְוּ בְּשׁוּגַג יְהוָה גִּזְלָה עַל יְדוֹ
66 לעיר מקלט, כיון שסופו למות על ידו, וְאֵלְמָא תִּנְיָא - ומדוע שנינו,
67 שֶׁאֵם שְׁחַט בּוֹ שְׁנַיִם - שני סימני שחיטה, אִי רֹבֵב שְׁנַיִם בְּשׁוּגַג, הֲרִי
68 זֶה הַשּׁוֹחֵט אֵינּוּ גִזְלָה עַל יְדוֹ, ומוכח שאין סופו ודאי למות ולכן
69 אינו גולה על ידו, ואם כן מדוע אמר שמואל שמעידין עליו שמת.
70 מִתְרַצַת הַגְּמָרָא: מֵה שֶׁאִמְרָה הַבְּרִייתָא שֶׁאֵינּוּ גִזְלָה עַל יְדוֹ, הוּא
71 מִטַעַם אַחַר, דְהָא אִתְקַמְרַת עֲלָהּ - שהרי שנינו על הברייתא הזאת,
72 מֵה טַעַם שֶׁאֵינּוּ גִזְלָה, אִמְרֵי רַבִּי הוֹשִׁיעָא, מִשׁוּם דְחֵיִשְׁיָנָן שְׂמַת הַרוּחַ
73 הַנוֹשֶׁבֶת בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם לְבַלְתָּהּ וּבְלֵאל הַרוּחַ לֹא הִידָה מֵת. אִי נָמִי -
74 טַעַם נֹסֵף שֶׁאֵינּוּ גִזְלָה, כִּיּוֹן שֶׁשֶׂמָּה הוּא - הַנְּהַרְג עֲצֻמוֹ קְרִיב 74
75 מִיָּתְתוֹ עַל יְדֵי שְׁפִירְכַס. ואף שסופו היה למות גם בלא שפירכס,
76 אולם כיון שקירוב המיתה בא על ידו, אין גולה על ידו. מִבְּרַרְת
77 הַגְּמָרָא: מֵאִי בִינְיָהוּ - מהו הנפקא מינה בין שני טעמים אלו, אם
78 נִתְקַרְבָּה מִיתָתוֹ עַל יְדֵי הַרוּחַ, או שְׁקִירָב הוּא מִיתָתוֹ עַל יְדֵי
79 פִּירְכּוּס. מִבְּאֵרְת הַגְּמָרָא, אִיֵּאָא בִּינְיָהוּ, דְשִׁחְטִיה בְּיָתֵי דְשִׁישְׂמָא -
80 שֶׁחַטוּ בַתּוֹךְ בַּיִת שֶׁל שֵׁשׁ, שְׁהוּא טַחוּם בִּיּוֹתֵר אִין הַרוּחַ מִגִּיעָה
81 לְשֵׁם, וְפִירְכּוּס. שֶׁמֵה טַעַם שֶׁפְּטוּר מִגְּלוּת הוּא מִשׁוּם שֶׁמֵה הַרוּחַ
82 בְּלַבְלָתוֹ אִין זֶה שִׁירָב כּוּן, ואם משום פירכוס הרי הוא פטור. אִי
83 נָמִי - נִפְקָא מִינָה נֹסֵפְתָּ, דְשִׁחְטִיה בְּקֵרָא וְלֹא פִירְכּוּס - באופן
84 שֶׁחַטוּ בַחוּץ בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ רוּחַ אֲךָ רֵאִינוּהוּ שֶׁלֹּא פִירְכּוּס:
85 שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: נִשְׁתַּתְק וְאִמְרוּ לוֹ נִתְּנוֹב גַּם לְאִשְׁתְּךָ כּוּן וְהִרְכִּין
86 בְּרֵאשִׁי, בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה פַעַמִּים, אִם אִמְרַת עַל לֹא לֹא וְעַל הָן
87 הָן, הִרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ: מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִנֵּין לְנוּ שֶׁהֲרִכְנַת הָרֵאשׁ
88 אוֹת הַסַּכְמָה הִיא, וְלִיְחֹשׁ דְלִמָּא שִׁחְטֵיהּ דְלֹא לֹא נִקְטִיָּה, אִי נָמִי
89 שִׁחְטֵיהּ דִּתְּנֵן הֵן נִקְטִיָּה - נִחְשׂוּשׁ שְׂמַת אַחַז אוֹתוֹ חוּלִי שֶׁל נִעְנוּ
90 הָרֵאשׁ בְּאוֹת הָן אוֹ חוּלִי שֶׁל נִעְנוּ הָרֵאשׁ בְּאוֹת לֹא, ואינו מתכוין
91 בְּהִרְכַּנַת הָרֵאשׁ לְהַסְכִּים לְגִירוּשֵׁין. מִתְרַצַת הַגְּמָרָא: אִמְרֵי רַב יוֹסֵף
92 בְּרַבִּינֵי אִמְרֵי רַב נַחֲמָן, בְּדִיקָה זֹו נַעֲשִׂית בְּאוֹפֵן דְאִמְרִין לִיה
93 בְּפִירְיָנִין, כְּלוּמַר, מִמִּתְיָנִין בֵּין הֲרִכְנָה לְשִׁאִילָה שְׁעָה, וְאִזּוּ חוּזִין
94 וְשׂוֹאֲלִין לוֹ אוֹתָהּ שִׁאִילָה עֲצֻמָּה. ואם השיב כראוי הרי זה סימן
95 שְׁהוּא בְּדַעְתּוֹ וְאִין לְחוּשׁ שְׂמַת אַחַז חוּלִי שֶׁל נִעְנוּ הָרֵאשׁ, כִּיּוֹן
96 שֶׁשֶׁמֵה לְאוֹתוֹ שֶׁלש פַעַמִּים בְּהַפְסְקוֹת וְלֹא רֻצְפֵין. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא:
97 וְלִיְחֹשׁ דְלִמָּא שִׁחְטֵיהּ בְּפִירְיָנִין נִקְטִיָּה - עֲדִיין נִחְשׂוּשׁ אִף בּוּה שְׂמַת
98 אַחַז חוּלִי שֶׁל הִרְכַּנַת הָרֵאשׁ בְּפִירָי זִמְן קְצוּבִים בְּהַפְסְקַת שְׁעָה בֵּין
99 הִרְכַּנָה לְהִרְכַּנָה. מִתְרַצַת הַגְּמָרָא: הַבְּדִיקָה נַעֲשִׂית בְּאוֹפֵן דְאִמְרִין
100 לִיה חַד לֹא וְתִרְיָן הָן, וְתִרְיָן לֹא וְחַד הֵן - שׂוֹאֲלִים אוֹתוֹ שִׁאִילָה אַחַת
101 שֶׁתְּשׁוּבָתָהּ לֹא וְלֹאֲחַר מִכֵּן שְׁתֵּי שִׁאִלוֹת תְּשׁוּבוֹתֶיהָ הָן. וְשׁוּב שְׁתֵּי
102 שִׁאִלוֹת תְּשׁוּבוֹתֶיהָ לֹא, וְשִׁאִילָה אַחַת תְּשׁוּבוֹתָהּ הָן. ואם השיב על
103 כָּל אֵלּוּ כְּרֵאִוִי, שׁוּב אִין לְחוּשׁ שְׂמַת הוּא מִחַמַת חוּלִי הִרְכַּנַת
104 הָרֵאשׁ, לִפִּי שֶׁאֵין חוּלִי כּוּן שֶׁמַּחְמַתוֹ יִרְכִּין הַחֹלֵה רֵאשׁ לִפִּי סֹדֵר
105 מִעֵין זֶה. הַגְּמָרָא מִבְּאֵרְת אֵלּוּ שִׁאִלוֹת שׂוֹאֲלִין אוֹתוֹ לְבִדְקָה: דְבִי רַבִּי
106 יִשְׁמַעְיָאֵל תִּנְיָא, אִמְרֵי לֹא - שׂוֹאֲלִים אוֹתוֹ אִם זִקוּק הוּא לְדַבְרִים שֶׁל
107 יְמוֹת תְּחַפָּה כְּשֶׁעֲבָשׂוּ הוּא בְּיְמוֹת תְּחַפָּשִׁים, וְכֵן אִם זִקוּק לְדַבְרִים
108 שֶׁל יְמוֹת תְּחַפָּשִׁים כְּשֶׁעֲבָשׂוּ הוּא בְּיְמוֹת תְּחַפָּה, ואם משיב על
109 שִׁאִלוֹת אֵלּוּ כְּרֵאִוִי, אִזּוּ אוֹת הִיא שְׁדַעְתּוֹ צְלוּלָה. מִבְּרַרְת הַגְּמָרָא:
110 מֵאִי נִיהוּ - מה הן הדברים של יְמוֹת תְּחַפָּשִׁים וְיְמוֹת תְּחַפָּה, אֵלְיָמָא
111 אִם נִאֲמַר שְׁדַבְרִים שֶׁל יְמוֹת תְּחַפָּשִׁים הֵם לְגוֹפְקֵי - טְלִית שֶׁל
112 צִמְרָה מִחַמַּת וְרֵאִוִי לִיְמוֹת תְּחַפָּשִׁים, וְדַבְרִים שֶׁל יְמוֹת תְּחַפָּה
113 הֵם קְרִינֵי - סִדִּין פִּשְׁתָן הָרֵאִוִי לִיְמוֹת תְּחַפָּה, וּבִאֵלּוּ בּוֹדֵקִים אוֹתוֹ,
114 וְלִיְחֹשׁ דְלִמָּא קִרְיָא אֶתְדִיָּה - נִחְשׂוּשׁ שְׂמַת אַחַז צִינָה בִיְמוֹת
115 תְּחַפָּה וּמַחְמַת כֵּן נֹזֵק הוּא לְבִגְד חֵם. אִי נָמִי - וכמו כן נִחְשׂוּשׁ
116 שְׂמַת בִיְמוֹת תְּחַפָּה חֵם אֶתְדִיָּה - אַחַז חוּם וְזִקוּק הוּא לְבִגְד קָל
117 שֶׁל פִּשְׁתָן. ואם כן אִף אִם הִשִּׁיב עַל דַּבְרִים אֵלּוּ הָן אִף שֶׁלֹּא
118 בְּעוֹנֵת מִנֵּין לְנוּ שֶׁאֵין הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְמֵה מוֹעִילָה בְּדִיקָה זֹו.

1 מֵה שֶׁנִּינוּ שֶׁהִקּוּה לְמַעַבָּה קֶשֶׁה כְּפִלִים, הֵינּוּ לְמַעַבָּה מִן הַבְּרִיָּצִים.
2 כְּגוֹן, בְּרַגְלִיִּים וּבְשׂוּקִיִּים. וְמֵה שֶׁנִּינוּ שֶׁלְמַעַבָּה יִפֵּה כְּפִלִים, הֵינּוּ
3 לְמַעַבָּה מִן הַבְּרִיָּצִים. כְּגוֹן, בְּכַתְּפִיִּים בְּצוּאָר וּבְמַתְנִיִּים. שֶׁנִּינוּ לְעֵיל
4 בֵּין הַדְּבָרִים הַמְּמַעֲטִים אֶת הַזֶּרַע, וְכִשְׁוֹת שְׂלֵאָה בְּזִמְנָה. תִּנְיָא, בְּשֵׁם
5 שְׂאִבְלִת הַכְּשׁוֹת קֶשֶׁה שְׂלֵאָה בְּזִמְנָה וּמִמַּעֲטַת אֶת הַזֶּרַע, כִּד רַבָּה
6 אִבְלִיתָהּ בְּזִמְנָה. וְמֵהוּ זִמְנָה, אִמְרֵי רַב פִּסְפָּא, זִמְנָה בִימֵי תַּמּוּז. וְשֵׁלֵא
7 בְּזִמְנָה בִימֵי מַטְבָּה. וְאֵילּוּ בִּיּוֹמֵי נִסָּן וְיוֹמֵי תִּשְׁרֵי, לֹא מַעֲלֵו וְלֹא קֶשׁוּ
8 - אִבְלִיתָם אֵינָה מוֹעִילָה וְאֵינָה מוֹזִיקָה:
9 שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנֵינוּ: אִמְרֵי בְּתָבוּ גַּם לְאַשְׁתֵּי וְאִחָזוּ קוֹרְדִיִּיקוּס, וְחֹדֵר
10 וְאִמְרֵי אֵל תְּבַתְּבוּ אִין דְּבָרֵי הַאֲחֵרוּנִים כְּלוּם: אִמְרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
11 לְקִישׁ, בְּאוֹפֵן זֶה שֶׁחֹדֵר בּוֹ מֵהִגֵּט לְאַחַר שֶׁאִחָזוּ קוֹרְדִיִּיקוּס, אִין
12 מִמַּתְנִים שִׁיתְּרַפָּא, אֵלָּא בּוֹתְבִין וְגוֹתְבִין גַּם לְאַחֲרָה אִפִּילוּ בַּחוּלִי,
13 שֶׁאֵין הוּא כְּשׁוֹטָה שֶׁאֵינּוּ יִכּוֹל לְגַרְשׁ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמְרֵי, אִין בּוֹתְבִין
14 אֵלָּא לְכַשְׁשִׁשְׁתָּפָה - כְּשִׁיתְּרַפָּא וְיַחֲזוּר לְשִׁפּוּתוֹ. מֵאִי מַעֲמָא דִּירִישׁ
15 לְקִישׁ. מִשׁוּם דְקָתְגִי בְּמַתְנֵינֵין אִין בְּדַבְרֵי הַאֲחֵרוּנִים כְּלוּם, וּמִשְׁמַע
16 שְׁכוּתִבִים וְנוֹתְנִים לְאַלְתֵּר. וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמְרֵי לָהּ, שְׁכוּתֵי הַמִּשְׁנָה
17 הִיא אִין בְּדַבְרֵי הַאֲחֵרוּנִים כְּלוּם, דְלִבִּי מִתְּצִיל - שְׁכֵאשֶׁר יִתְּרַפָּא
18 לֹא צְרִיךְ לְמִתְהַדֵּר אִיִּמְלוּכֵי בֵּיה - אִין צוּרְךָ לְחֹזֵר וּלְקַבֵּל אֶת רִשׁוֹתוֹ
19 לְכַתּוּב הֵגֵט, כִּיּוֹן שֶׁכָּל עוֹד הוּא בַּחוּלִי אִין דְּבַרְבְּרֵוּ כְּלוּם, וְעוֹלָם
20 אִין בּוֹתְבִין אֵלָּא לְכַשְׁשִׁשְׁתָּפָה. מִבְּרַרְת הַגְּמָרָא: מֵאִי מַעֲמָא לְרַבִּי
21 יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ. מִבְּאֵרְת הַגְּמָרָא, רִישׁ לְקִישׁ מְדַמֵּי לִיה - מִדְּמָה
22 אֶת מִי שֶׁלֹּאֵהוּ קוֹרְדִיִּיקוּס לְיִשָּׁן, שִׁיכּוֹל הַשְּׁלִיחַ לְכַתּוּב וְלִיתֵן הֵגֵט
23 אִף כְּשֶׁמִּשְׁלַחַו יִשָּׁן. וְרַבִּי יוֹחָנָן מְדַמֵּי לִיה לְשׁוּפָה, שֶׁאִף אִם מִינָה
24 שְׁלִיחַ קוֹדֵם שֶׁנִּשְׁתַּטָּה אִין יִכּוֹל הַשְּׁלִיחַ לְכַתּוּב הֵגֵט כָּל זִמְן
25 שֶׁהִמְשַׁלַּח שׁוֹטָה. מִבְּרַרְת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יוֹחָנָן נָמִי לְדַמְיָה לְיִשָּׁן -
26 וְרַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מֵה לֹא יִדְּמָה אִף הוּא קוֹרְדִיִּיקוּס לְיִשָּׁן. אִמְרֵי לָךְ
27 רַבִּי יוֹחָנָן שֵׁשׁ לְחַלֵּק שִׁישׁ לֹא מְחֻפֵּר מַעֲשָׂה אֵלָּא מִתְעוֹרֵר הוּא
28 מֵאִלּוּ. אוֹלַם הֵאֵי - הַחֹלֵה בְּקוֹרְדִיִּיקוּס, הִרִי הוּא מְחֻפֵּר מַעֲשָׂה
29 כִּד לְשׁוֹב לְבְרִיאָתוֹ, שֶׁצְרִיךְ לְעוֹשׁוֹת לוֹ רְפוּאָה, וְלִכֵּן סוֹבֵר רַבִּי
30 יוֹחָנָן שְׁהוּא כְּשׁוֹטָה וּפְסוּל הוּא לְתִנְיַת הֵגֵט. וְרִישׁ לְקִישׁ נָמִי
31 נִדְּמִיָּה לְשׁוּפָה - וְרִישׁ לְקִישׁ, מִפְּנֵי מֵה לֹא יִדְּמָה אִף הוּא
32 קוֹרְדִיִּיקוּס לְשׁוֹטָה. אִמְרֵי לָךְ רִישׁ לְקִישׁ שֵׁשׁ לְחַלֵּק שְׁשׁוּפָה לֹא
33 סְפִיָּה בְּרִין - אִין סַם רְפוּאָתוֹ בִּידְּוֵנו. אוֹלַם הֵאֵי מִי שֶׁאִחָזוּ
34 קוֹרְדִיִּיקוּס, סְפִיָּה בְּרִין - רְפוּאָתוֹ בִּידְּוֵנו, וְהִיא כְּפִי שֶׁנִּינוּ לְעֵיל
35 (סו). בִּישְׂרָאֵל סוּפְקָא אֲנוּמְרֵי, וְתַקְרָא מְרַקָּא. וכיון שרפואתו בידנו,
36 סוֹבֵר רִישׁ לְקִישׁ שְׁהוּא דוֹמָה יוֹתֵר לְיִשָּׁן וְלֹא לְשׁוֹטָה, וְכִשֶׁר הוּא
37 לְתִנְיַת הֵגֵט. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְמֵי אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן הֲכִי, שֶׁאִין כּוֹתֵב
38 אֶת הֵגֵט אֵלָּא אִם הִמְשַׁלַּח צְלוּל בְּדַעְתּוֹ, וְהָאִמְרֵי רַב יְהוּדָה אִמְרֵי
39 שְׂמוּאֵל לְגַבִּי אָדָם הַיּוֹצֵא לִיהֵרָג, שֶׁאֵם שְׁחַט בּוֹ הַזֶּרַע שְׁנַיִם אוֹ רוֹב
40 שְׁנַיִם מִסִּימְנֵי שְׁחִיטָה שֶׁבְּצוּאָרוֹ שֶׁהֵם הַקְּנָה וְהוֹשֵׁט, וְעֲדִיין הוּא חֵי
41 אֵלָּא שְׁמִיתָתוֹ קְרוּבָה, וְרִמּוּ וְאִמְרֵי הַנְּשַׁחַט בְּתָבוּ גַּם לְאַשְׁתֵּי, הֲרִי אֵלּוּ
42 יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ, ואף שֶׁעַד שְׁעַת כְּתִיבָה וְנִתְּיָנָה וְדֵאִי יִיחַלֵּשׁ הַבַּעַל,
43 מִכָּל מִקּוֹם כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִים אֶת הֵגֵט. וְתִנְיָא - וכעין זה שנינו
44 בְּבְרִיתָא, רְאוּזוֹ לְאָדָם כְּשֶׁהוּא מְגוּיָד - גּוֹפֵן מִחוּתָר לְחַתִּיכוֹת
45 וְעֲדִיין לֹא יֵצֵא נִשְׁמָתוֹ, אוֹ צְלוּב עַל הַצְּלִיבָה - עוֹמֵד בְּעַמּוּד
46 הַהֵרָגָה וְכִבְר הַחֹלּוּ בְּרִיָּיתוֹ, וְרִמּוּ וְאִמְרֵי בְּתָבוּ גַּם לְאַשְׁתֵּי, הֲרִי
47 אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ. ואף שֶׁעַד שְׁעַת כְּתִיבָה וְנִתְּיָנָה וְדֵאִי יִיחַלֵּשׁ
48 הַבַּעַל, מִכָּל מִקּוֹם כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִים אֶת הֵגֵט, וְהֵאִין סֹבֵר רַבִּי יוֹחָנָן
49 שֶׁמִּי שֶׁאִחָזוּ קוֹרְדִיִּיקוּס אִין כּוֹתְבִין הֵגֵט אֵלָּא לְכַשְׁשִׁשְׁתָּפָה. מִתְרַצַת
50 הַגְּמָרָא: הֲכִי הַשְּׂתָא - וכי מי שֶׁאִחָזוּ קוֹרְדִיִּיקוּס דוֹמָה לְיוֹצֵא
51 לִיהֵרָג, חֵלֵל הָתָם לְגַבִּי מִי שֶׁהַתְּחִילוּ בְּהִרְיָתוֹ, דְעָתָא צִילוּתָא -
52 דַּעְתּוֹ צְלוּלָה הִיא, וְרַק כְּחִישׁוּתָא הוּא, דְאֶתְחַלְּלָהּ בֵּיה - שֶׁהַתְּחִיל
53 גּוֹפֵן לְהִיחַלֵּשׁ מַחְמַת תְּחִילַת הַהֵגֵט, וְהַחֲמַת כֵּן אִין בּוֹ הַכַּח
54 לְהוֹצִיא דְבַר בְּפוּי אֵלָּא מִזְּמִינָה, וְהַבּוֹפֵן זֶה הוּא רֵאִוִי לְתִנְיַת הֵגֵט.
55 אוֹלַם הֲכֵא לְגַבִּי מִי שֶׁאִחָזוּ קוֹרְדִיִּיקוּס, דְעָתָא שְׁגִישְׁתָּהּ הִיא - דַּעְתּוֹ
56 מְבוֹלְבַלַת עַלֵיו כְּשׁוֹטָה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל דְּבַרֵי שְׂמוּאֵל שֶׁהוֹצֵא
57 לִיהֵרָג נֹתְנִים הֵגֵט עַל פִּי: וְמֵי אִמְרֵי שְׂמוּאֵל הֲכִי, וְהָאִמְרֵי רַב יְהוּדָה
58 אִמְרֵי שְׂמוּאֵל הַיּוֹצֵא לִיהֵרָג וְשְׁחַט בּוֹ שְׁנַיִם אוֹ רוֹב שְׁנַיִם סִימְנֵי
59 שְׁחִיטָה, וְכִרְחַ הַהֵרָג מִמְּקוֹם הַהֵרָגָה, מַעֲרִיזֵין עֲלֵיו בֵּית דִּין שְׂמַת,

56 נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו הרי זה יכתבו ויתנו, שנינו
 57 בברייתא, **כִּשְׁם שְׁבוּדָקִין אוֹתוֹ** אם הוא פיקח, **לְגִיטִין, כִּךְ בּוּדָקִין**
 58 **אוֹתוֹ לְמִשְׁאוֹת וְלִמְתָנוֹת** - אם פיקח הוא לענין משא ומתן,
 59 **וְלַעֲדוּת, וְלִירוּשׁוֹת** ובסמוך תבאר הגמרא כל אחד מאלו הדברים,
 60 מסיימת הגמרא את קושייתה, **קְתַנֵּי מִיָּתֵהּ** - על כל פנים שנינו
 61 בברייתא שבדוקין אותו בהרכנת הראש אף לענין עֲדוּת, והיינו,
 62 שאם ימצא שהוא פיקח הרי הוא כשר להעיד מתוך הכתב, וזה
 63 שלא כדברי הברייתא לענין שבועת העדות שמיעטה 'אם לא
 64 יגיד' פרט לאילם שאינו יכול להגיד. מתרצת הגמרא, **אֲמַר רַב**
 65 **יוֹסֵף בְּרַ מְנוּמֵי אֲמַר רַב שֶׁשֶׁת**, מה ששנינו כאן שבדוקין אותו
 66 לעדויות מדובר בְּעֵדוּת אִשָּׁה - להעיד על אשה שמת בעלה
 67 להתירה להינשא, **דְּאִקְלוּ בָּהּ רַבָּנָן** - שהקילו רבנן בעדות זו
 68 להכשיר בה פסולי עדות, כגון, עד אחד, קרוב ושפחה, והקילו בה
 69 רבנן גם בעדות מתוך הכתב, אבל לשאר עדויות אכן לא ניתן
 70 להעיד מתוך הכתב.
 71 הגמרא מוסיפה להקשות מברייתא זו: **וְהָא קְתַנֵּי שְׁבוּדָקִין אוֹתוֹ**
 72 **לְירוּשׁוֹת, וּבפְשׁוּתוֹ** הכוונה להעיד על ירושות שהוריש אדם
 73 לחבירו בעלמא, ואם כן הרי מוכח שאף לענין עדות ממון ניתן
 74 להעיד מתוך הכתב. מתרצת הגמרא, **אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ**, מה ששנינו
 75 בברייתא 'ירושות', הכוונה לענין ירושת גְּזוּ הַבְּכוֹר - אם רוצה
 76 שבנו הבכור יטול בנכסים שבוה עם שאר אחיו ולא יטול פי שנים,
 77 ולענין זה בודקים אותו אם הוא פיקח, שכל שהוא פיקח יכול
 78 לחלק נכסיו לבניו מחיים אף אם נשתתק.
 79 הגמרא מוסיפה עוד להקשות מברייתא זו: **קְתַנֵּי מִיָּתֵהּ, שְׁבוּדָקִין**
 80 **אוֹתוֹ לְמִשְׁאוֹת וְלִמְתָנוֹת**. סבורה הגמרא, **מֵאֵי לֹא, לְעֵלְמָא** - האם
 81 לא נשנה דין זה לענין עדות, שבדוקין אותו אם פיקח הוא להעיד
 82 בעניני משא ומתן שבין בני אדם. דוחה הגמרא, **לֹא** לענין עדות
 83 לעלמא בודקין אותו אלא לְיָדִידָהּ - לעצמו. כלומר, בודקים אותו
 84 אם ראוי הוא לשאת וליתן בנכסיו שלו.
 85 הגמרא מקשה קושיא מברייתא אחרת על דברי רב: **מִיָּתֵיב, חֲרַשׁ**
 86 **שאינו שומע ואינו מדבר, לֹא הִלְכוּ בּוֹ אַחַר רְמִיזוּתוֹ וְאַחַר**
 87 **קְפִיצוֹתוֹ** -[ונתנת עקימת שפתיו] וְאַחַר פֶּתַח דָּוִד, להחשיבו
 88 כפיקח ולעשות מעשה על פיו, **אֵלָא כְּמַמְלָטִין אֲבָל לֹא לְגִיטִין** -
 89 אם נשא אשה כאשר היה פיקח ונתחרש. וקשה על רב שאמר
 90 שפיקח ונתחרש אם יכול לדבר מתוך הכתב כותבים ונותנים גט
 91 לאשתו.
 92 מתרצת הגמרא, אכן תִּנְיָא הִיא - דברי רב במחלוקת תנאים
 93 שנויים. דְּתִנְיָא בהמשך אותה ברייתא, **אֲמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל,**
 94 **בְּמָה דְּבָרִים אֲמָרִים שאין הולכים אחר רמיוותיו ואחר כתב ידו**
 95 **לגיטין, בְּחֲרַשׁ מְעַקְרוֹ** - שלא היתה בו דעת צלולה מימיו ומעולם
 96 לא כתב דבר בעודו פיקח, ולפיכך אף אם הוא יכול לדבר מתוך
 97 הכתב אין לסמוך על כך שהוא פיקח. **אֲבָל פִּיקְחָא** - שלמד לכתוב
 98 מדעת צלולה ונתחרש, הוא בּוֹתֵב את הגט בעודו חרש וְהָן - עדים
 99 אחרים הוֹתְמִין. כלומר, יש לסמוך עליו שפיקח הוא מזה שיכול
 100 לדבר מתוך הכתב, וכותבים ונותנים גט על פיו וכדונו של רב. הרי
 101 שדינו של רב שנוי במחלוקת תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל.
 102 הגמרא תמחה על דברי רבן שמעון בן גמליאל: **וְכִי חֲרַשׁ מְעַקְרוֹ**
 103 **לֹא** יכול לגרשה מתוך הכתב, הרי אם נדונו כשוטה נמצא שגם
 104 בשעת נישואיו היה שוטה, ושנינו במסכת יבמות (ק"ב) **כִּשְׁם**
 105 **שְׁבוּדָקִין בְּרִמְיָהּ בהיותו חרש, כִּךְ מוֹצִיאָה בְּרִמְיָהּ, ואיך העמיד רבן**
 106 **שמעון בן גמליאל את דברי הברייתא שחרש לא הלכו אחר**
 107 **רמיוותיו לגיטין בחרש מעיקרו.**
 108 מתרצת הגמרא, **אֵי בְּאִשְׁתּוֹ** - אם מדובר בגירושי אשתו, **הִכִּי נָמִי**
 109 - אכן יכול החרש לגרשה ברמיוה, אך **הִקָּא בְּמֵאֵי עֲקָרִין** -
 110 הברייתא שאמרה 'אבל לא לגיטין', מדברת בגירושי בְּמֵאֵהוּ -

1 **אֵלָא** בודקין אותו בְּפִי - ששואלין אותו אם הפך הוא בפרי
 2 שאינו מצוי בתקופה זו, ואם השיב 'כן' הרי לנו שאינו בדעתו.
 3 פיקח שנשא פקחת ונתחרש, אינו מוציאה עולמית. לפי שאין בכח
 4 גירושי החרש, להפקיע נישואין ארורייתא.
 5 **אֲמַר רַב כְּהֵנָּא אֲמַר רַב**, פיקח שנשא אשה, ולאחר הנישואין נעשה
 6 **חֲרַשׁ אלא שְׁכּוֹל לְדַבֵּר מִתּוֹךְ הַכְּתָב** - שידוע לכתוב 'כתבו ותנו גט
 7 לאשתי אתם פלוני ופלוני', פוֹתְבִין וְנוֹתְנִין גַּם לְאִשְׁתּוֹ, שזו ראייה
 8 שפיקח הוא. **אֲמַר רַב יוֹסֵף, מֵאֵי קָא מְשַׁמַּע לָן רַב**, הלא תִנְיָא -
 9 שנינו דין זה במשנתנו, נִשְׁתַּתַּק - נעשה אילם וְאָמְרוּ לוֹ נִכְתּוּב גַּם
 10 **לְאִשְׁתּוֹ, וְהָרַבִּין בְּרַאשׁוֹ** לאות הסכמה, בּוּדָקִין אוֹתוֹ **שְׁלִשָּׁה פְעָמִים**
 11 כסדר הבריכות שנתבארו לעיל (ע"ב) **אִם אֲמַר הוֹשִׁיב עַל לֹא, לֹא,**
 12 **וְעַל הֵן הֵן, הֲרִי אֵלָיו יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ.** ומבואר במשנה שניתן לגרש אשה
 13 על פי רמיות הבעל אף כשהוא אילם, וממשנה זו נשמע שכמו כן
 14 ניתן לגרש אשה על פי כתיבת הבעל אף כשהוא חרש.
 15 מתרצת הגמרא, **אֲמַר לִיה רַבִּי יוֹסֵף, אֵלִם קְאָמַרְתָּ** - וכי
 16 הינך סבור לדמות דין חרש לדין אילם של משנתנו, **שֶׁאִינוֹ אֵלִם** -
 17 שונה דינו של האילם מהחרש, דְּתִנְיָא, **מְדַבֵּר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ, וְהוּוֹ חֲרַשׁ.**
 18 **שׁוֹמֵעַ וְאִינוֹ מְדַבֵּר, וְהוּוֹ אֵלִם.** וְהוּוֹ זֶה - החרש והאילם הֲרִי הֵן
 19 **כְּפִיקְחִין לְכָל דְּבָרֵיהֶם** - דינם כפיקחים לכל דבר. ועל כן לענין
 20 גירושי אשה שנינו במשנה שאם נשתתק, דהיינו שנעשה אילם, די
 21 בהסכמה שבהרכנת הראש. ואילו החרש שהשווהו חכמים בכל
 22 מקום לשוטה שאין בו דעת, ואשר כלפיו נאמר דינו של רב, הוא
 23 חרש שאינו שומע ואינו מדבר, ואשר על פי הוצרך רב להשמיענו
 24 שאף שהוא אינו יכול לגרש ברמיוה בעלמא, מכל מקום יכול הוא
 25 לגרש אם הוא יכול לדבר מתוך הכתב, שזה מוכיח שהוא כפיקח.
 26 **וּמָמַי** - ומנין לנו דְּמְדַבֵּר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ וְהוּוֹ חֲרַשׁ, וְשׁוֹמֵעַ וְאִינוֹ מְדַבֵּר
 27 **וְהוּוֹ אֵלִם.** מבארת הגמרא, **דְּבָתֵיב (תהלים לח י"ד), 'וְאִנִּי כְחֲרַשׁ לֹא**
 28 **אֲשַׁמְעַ וּכְאֵלִם לֹא יִפְתַּח פִּי,** הרי שחרש זהו מי שאינו שומע,
 29 ואילם זהו מי שאינו מדבר. **וְאֵי בְּעֵית אֲמַי, מקור נוסף שמי שאינו**
 30 **מדבר קרוי אילם, בְּדַאמְרֵי אִנְשֵׁי** - על פי לשון בני אדם, שרגילים
 31 לומר 'אֲשַׁמְעִל מִלּוּלֵיהּ' על אדם שניטל דיבורו. ותיבת 'אילם'
 32 היא נוטריקון ו-קיצורו של 'אֲשַׁמְעִל מִלּוּלֵיהּ'.
 33 **אֲמַר רַבִּי יוֹרְא, אֵי קְשִׁיא לִי** על דברי רב, **הָא קְשִׁיא לִי, דְּתִנְיָא לענין**
 34 **שבועת העדות, שאמרה תורה שאם אמר פלוני לשנים 'בואו**
 35 **והעידו לי עדות' והם נשבעו לו שאינם יודעים להעיד לו, ונמצא**
 36 **אחר כך שידעו להעיד לו, חייבים בקרבן אשם.** ודרשו חכמים
 37 בברייתא, נאמר (ויקרא ה' א') **אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עוֹנוֹ,** ומשמע שיכול
 38 להעיד ואינו מעיד, **פָּרַט לְאֵלִים** - למעט אילם שפטור מקרבן
 39 שבועת העדות, **שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהַעִיד.** ומקשה רבי יורא, לדברי רב,
 40 **אֲמַי אֵלִם אינו בכלל הגדה, הָא יָכוֹל לְהַגִּיד מִתּוֹךְ הַכְּתָב** - הלא
 41 יכול הוא להגיד עדותו על ידי כתב, והגדה על ידי כתיבה הגדה
 42 מעולה היא, כמו שאמר רב שחרש שיכול לדבר מתוך הכתב
 43 כותבים ונותנים גט לאשתו, וכיון שהוא בר הגדה אם כן אף הוא
 44 בכלל 'אם לא יגיד' ויתחייב קרבן שבועת העדות.
 45 **אֲמַר לִיה אֲבָי רַבִּי יוֹרְא, עֲדוֹת קְאָמַרְתָּ** - וכי הינך סבור לדמות
 46 דין הגדת עדות לדין הגדת הבעל לכתוב גט לאשתו, **שְׁאִנִּי עֲדוּת,**
 47 **דְּרַחֲמָנָא אֲמַר** - שאמרה תורה (דברים יט ט"ז) **'עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים וְגו'**
 48 **קָדוּם דְּבַר,** ומשמעות הפסוק היא שעדות צריכה להיות מִפִּיהֶם
 49 של העדים **וְלֹא מִפִּי כְתָבָם,** ואילו לגבי גט לא אמרה תורה דין
 50 הגדה, אלא שהבעל יגרש מדעתו, ולכך אף שלגבי גט מועילה
 51 בחרש הגדה מתוך הכתב כדי להחזיק בפיקח גמור שגירושי
 52 גירושי, מכל מקום לגבי עדות צריך דווקא הגדה בפה ולא מתוך
 53 הכתב.
 54 הגמרא מקשה על דברי הברייתא שמהפסוק 'אם לא יגיד'
 55 מנמטים אילם: מִיָּתֵיב, על מה שאמרה המשנה נשתתק ואמרו לו

1 **בפירי** — שאינם מצוים באותה שעה, כגון צריש"ש בימות הגשמים, ובימות החמה
 2 נישפלה"ה. חרש — שהיה פיקח שכבסנה, וקדושו קידושין גמורין, ותנון ביבמות (ק"ב,א).
 3 נתורש הוא או נשתטה — לא יוציא עולמית. לפי שאין כח בגירושי חרשות להפקיע
 4 קידושי חכמה. וקאמר רב דאם יכול לדבר מתוך הכתב, ידוע לכתוב על הקלף "כתבו
 5 ותנו גט לאשתי אתם פלוני ופלוני" ומטר להם
 6 — פיקח גלום הורא, וכותבין ונותנין. אלם קאמרת
 7 **שאני אלם** — דכיון דשומע הוא — הרי הוא
 8 כפיקח לכל דבריו. אבל חרש שאינו שומע ואינו
 9 מדבר, אי לאו דיכול לדבר מתוך הכתב —
 10 ברמיה לא מפיח, ואי לאו דאשמעינן רב — לא
 11 היה ידענא. חרש המדבר ואינו שומע והו' חרש
 12 — ולא ודו חרש שרברו בו בחמים בכל מקום
 13 והשווהו לטוטה. דהוה כפיקח לכל דבריו,
 14 כדקתני בהרי"א. אבל חרש דרב כהנא — (אינו)
 15 לא שומע ולא מדבר. אישקיל מילוליה —
 16 נטריקון דאלם. **אי קשיא לי** — בהא דרב כהנא.
 17 **פרט** גלום הורא — שאינו חריב קרבן שבעה על
 18 שבעת העדות, אם השביעו והרכיבן בראשו
 19 שאינו יודע. הרי יכול להגיד מתוך הכתב — ואם
 20 איתא לדרב כהנא — ליהייב מפיחם — "על פי
 21 שנים עדים". ולא מפי כתבם — ועידו בבית דין,
 22 דלא דמי לשטר שחתמוהו בימנו — הדהוא
 23 אורחיה להכי. כשם שבדוקים — אנשתתק
 24 והרכיבן בראשו קאי. למשאות ומתנת — למכור
 25 בכספו. לעידות ולירושות — כולוה מפרש
 26 ואילו. קתני מירא לעידות — שיעיד עדותו מפי
 27 הכתב. והאמרתו מפיחם, וזה נאלמו בעדות אשה
 28 — להשיאה. דאקילו בה — בעד אחד, קרב
 29 ושפחה. ופרכינן: קתני ירושות — וקא סלקא
 30 דעתך להעיד על ירושה שהוריש אדם מעלמא.
 31 **אמר רבי אבהו** — מנאי ירושות — בנו דידה, אם
 32 רצה להשוות את הבכור כאחד מבניו. ולהכי
 33 נקט ירושת בנו הבכור, דאם לא לשנות על
 34 משפט הירושה של תורה הוא בא — למה לנו
 35 לדבריה? הירושה מאיליה תפלו: מאי לאו
 36 דעלמא — דהיינו עדות. לא הלכו אחרי רמיותו
 37 — לחשבו כפיקח. אבל לא לנישון — היבא
 38 לקידושיה היו קידושין גמורין. ותויבתא דרב
 39 כהנא. כמה ירושים אפורים — דלא הלכו בו
 40 בניסין. כהרש מעיקרו — שאין לו תבד ד של
 41 דעת, שלא היה לו דעת צלולה ממוה. ולקמיה
 42 פריך: וכיון דדרש מעיקרו הוא — הרי נכס
 43 ברמיה, ולא היו קידושין גמורין ומוקי לה
 44 ביבם. אבל פיקח — שלמד לכתוב מדעת
 45 צלולה. הוא כותב — גט, ואחרים חותמין. והיינו
 46 כרב כהנא. כשם שבכנס ברמיה כו' — משנה
 47 היא ביבמות, דחרש שנשא אשה, אם רצה —
 48 יוציא. ביבמות — שקידושיה גמורין, וזיקתה
 49 גמורה, והוא אין יכול לחלוץ — לפי שאינו
 50 ב"עומד ואמר לא הפצתי לקחתה" (דברים כה).
 51 וכונס ואינו מוציא לעולם, דגט ידירה לא מפקע
 52 זיקה דאורייתא. **אשתו נמי** — נייגור אטו יבמתו,
 53 שקידושיה גמורין. יבמתו ביבמות — אשת אחיו פיקח באשת אחיו חרש. ומי גורין —
 54 אחיו חרש אטו פיקח?

אָלָא בְּפִירֵי. אָמַר רַב כְּהֵנָא אָמַר רַב: חֲרָשׁ שִׁכּוֹל לְדַבֵּר מִתּוֹךְ הַכֶּתֵב, כּוֹתֵבִין וְנוֹתְנִין גֵּט לְאִשְׁתּוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קָא מְשַׁמַּע לָן? תְּנִינָא: גִּשְׁתַּתְק, וְאָמְרוּ לוֹ "נִכְתּוֹב גֵּט לְאִשְׁתְּךָ" וְהִרְכִּין בְּרָאשׁוֹ, בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ שְׁלִישָׁה פְּעָמִים, אִם אָמַר עַל לָאו וְעַל הֵן הֵן — הֲרִי אֵלָיו יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ! אָמַר לִיה רַבִּי יוֹרְא: אֵלֶם קְאָמְרַת? שְׂאֵנִי אֵלֶם, דְּתִנָּא: מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ — וְהוּ חֲרָשׁ, שׁוֹמֵעַ וְאִינוּ מְדַבֵּר — וְהוּ אֵלֶם, וְהוּ וְהוּ הֲרִי הֵן כְּפִקְחִין לְכָל דְּבִרְהֵם. וּמֵמָא דְּמְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ וְהוּ חֲרָשׁ, שׁוֹמֵעַ וְאִינוּ מְדַבֵּר וְהוּ אֵלֶם? דְּתִיב: "וְאִינוּ כְּחֲרָשׁ לֹא אֲשַׁמְעוּ וְכֹאֲלֵם לֹא יִפְתַּח פִּי". וְאִי בְּעִיַת אִימָא, כְּדָאֲמַרִי אִינְשֵׁי: אִישְׁתְּקִיל מִלּוּלֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹרְא: אִי קָשְׁיָא לִי הָא קָשְׁיָא לִי, דְּתִנָּא: "אִם לֹא יִגִּיד" — פֶּרְט לְאֵלֶם שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְהִגִּיד; אִמָּאי? הָא יִכּוֹל לְהִגִּיד מִתּוֹךְ הַכֶּתֵב! אָמַר לִיה אֲבִי: עֲדוּת קְאָמְרַת? שְׂאֵנִי עֲדוּת, דְּרַחֲמָנָא אָמַר: מְפִיחֵם — וְלֹא מְפִי כְּתָבָם. מִיתִיבִי: כְּשֵׁם שְׁבוּדִיקִין אוֹתוֹ לְגִישׁוֹן, כְּדְּ בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ לְמִשְׁאוֹת וְלִמְתָנוֹת, וְלְעִדוּת וְלִירוּשׁוֹת; קְתַנִּי מִיַּת עִדוּת! אָמַר רַב יוֹסֵף בְּר מַנְיּוֹמֵי אָמַר רַב שֶׁשֶׁת: בְּעֲדוּת אִשָּׁה, דְּאָקִילוּ בַּה רַבְנָן. — וְהָא קְתַנִּי יְרוּשׁוֹת! אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: יְרוּשַׁת בְּנוֹ הַבְּכוֹר. — קְתַנִּי מִיַּת לְמִשְׁאוֹת וְלִמְתָנוֹת, מַאי לָאו לְעֵלְמָא? — לֹא, לְיָדִידָה. מִיתִיבִי: חֲרָשׁ, לֹא יִדְּבַר בּוֹ אַחֵר רְמִיזוֹתוֹ וְאַחֵר קְפִיצוֹתוֹ וְאַחֵר כְּתִב יָדוֹ אֶלָּא בְּמַטְמָלְתָּו, אֲבָל לֹא לְגִישׁוֹן! — תִּנָּאִי הִיא; דְּתִנָּאִי, אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בְּמַה דְּבָרִים אֲמִירוֹם — בְּחֲרָשׁ מְעִיקְרוֹ, אֲבָל פִּיקַח וְנִתְחַרְשׁ — הוּא כּוֹתֵב וְהוּ חוֹתְמִין. — וְחֲרָשׁ מְעִיקְרוֹ? לֹא? כְּשֵׁם שְׁבוּדִיקָה בְּרִמְיָה כְּדְּ מוֹצִיָּאָה בְּרִמְיָה! — אִי בְּאִשְׁתּוֹ הָכִי נְמִי, הָכִא בְּמָאִי עֲסָקִינָן — בִּיבְמָתוֹ. — יְבַמְתוּ מֵמָאִן? אִילִימָא דְּנִפְלָה לִיה מֵאֲחִיו חֲרָשׁ? כְּשֵׁם שְׁכִנְסִיתָהּ בְּרִמְיָה כְּדְּ יוֹצִיאָתָה בְּרִמְיָה! אֶלָּא דְּנִפְלָה לִיה מֵאֲחִיו חֲרָשׁ, וְגִזְרָה אֲחִיו חֲרָשׁ אֲפִו אֲחִיו פִּיקַח. — אִי הָכִי, אִשְׁתּוֹ נְמִי! — יְבַמְתוּ בִיבְמָתוֹ מִיחְלָפָא, אִשְׁתּוֹ בִיבְמָתוֹ לֹא מִיחְלָפָא. — וּמִי גִזְרִין חֲרָשׁ אֲפִו פִּיקַח? וְהִתְנַן;

1 **אלא בפירי** — אין לפרש ששואלין לו אם רוצה פירי של ימות הגשמים בימות החמה או
 2 איפכא. ואומר "חך" — כי זה אפשר למצוא בכבושים בדבש, או בעיני אחר. אלא
 3 ששואלין לו אם רוצה שילקטו לו מן האילן. **אמר** רב יוסף מאי קא שמעע לן תנינא
 4 נשתתק כו' — תימה לרבינו יצחק: אדרבה, דתיקשי ליה מתניתין כיון דאינו מחלק בין אלם
 5 לחרש — דלמה לי יכול לדבר מתוך הכתב?
 6 בהרכנה טניו ואומר רבינו יצחק: דהא ודאי
 7 דבחרש לא סגי בהרכנה, אף על פי שכותבין לו
 8 "כתבו גט לאשתך" ומרכיבן בראשו, ובדוקין אותו
 9 שלש פעמים לאו ודן, אלא דמדמי רב יוסף
 10 להרכנה אלם לכתביה דחרש, כמו שאלם על ידי
 11 הרכנה ניכר שזמבין ומתרה. ועל ידי לא כותבים
 12 גט — הוא הדין חרש ששאלוהו בכתב החשב
 13 בכתב — יש הוכחה שהוא מבין כטוב, אף על פי
 14 שאם שאלוהו בכתב והרכיבן בראשו — אינו מועיל
 15 כלום.
 16 **אמר** רבי יודא אי קשיא כו' — תימה לרבינו
 17 יצחק: דמשמע דפריך לרב כהנא,
 18 מדקאמר: ודאי יכול לדבר מתוך הכתב, ואמאי לא
 19 פריך אמנתין דהרי יכול להגיד על ידי הרכנה?
 20 ואומר רבינו יצחק: דמתניתין לא קשיא ליה,
 21 דפשיטא ליה דגבי גט אין צריך הגדה בפה, רק
 22 שמתרה, כמו שצריך גבי עדות דבור. אבל לרב
 23 כהנא, דחשיב יכול לדבר מתוך הכתב אפילו
 24 בחרש — אם כן דבור מעליא הוא, ויש לחושבה
 25 הגדה. ויש מפרשים: דאמתניתין לא קשיא ליה,
 26 דאיכא למימר דהא דאמר "פרט לאלם שאינו
 27 יכול להגיד" — היינו אלם שאינו שומע, היינו
 28 חרש, אבל אלם לא שמעע הכי. **והא** יכול
 29 לדבר מתוך הכתב — דהגדה חשיבה על ידי
 30 הכתב, כדפרישית. אף על גב דמעמע חרש
 31 וחרשת מחליליה לפי שאינם ב"אמר" ו"אמר" —
 32 אמירה ודאי לא הוי אלא בפה. ועוד דהתם יליף
 33 "וענתה" מיעונה הלויים שצריך לשון הקדש,
 34 חרש, אבל אלם לא שמעעין בפה כמו בלויים.
 35 **מפיחם** ולא מפי כתבם — בפרק שני
 36 דכתובות (בב). הארכתי בה. **קתני** מידת
 37 עדות — אמאי דקתני: פרט לאלם שאינו יכול
 38 להגיד, פריך. ומיהו, לרבינו יצחק נראה דהאי
 39 פירכא נמי הויא לרב, דהא יתיבתא דבבא הכי
 40 הויא לדידיה. הכי פירושא בשלמא אי לאו דרב,
 41 אף על פי שלענין עדות חשיבה הגדה מה שמרכיב
 42 בראשו, כדקתני הבא בדוקין אותו לעדות —
 43 מכל מקום פטר קרא אלם שאינו יכול להגיד,
 44 דלענין קרבן שבעה לא חשיבה הגדה, אלא
 45 הגדה נמי מעליא. אלא לרב, דחשיב דיכול לדבר
 46 מתוך הכתב עדות מעליא, כיון דאפילו בחרש
 47 מהני, אף על גב דהרכנה לא מהניא ביה כלל —
 48 ואם כן צריך לומר דאמעט קרא אלם שאינו
 49 יכול להגיד, אף על פי שיכול לדבר מתוך הכתב
 50 — משום דרחמנא אמר "מפיחם" ולא מפי כתבו,
 51 ואם כן איך בודקין אותו לעדות? הא בעינן מפיחם
 52 ולא מפי כתבם? ולמאי דפרישונו פרט לאלם שאינו
 53 יכול להגיד, דהיינו חרש — אתי שפיר, דאי לאו דרב כהנא טני בהרכנה בכל דבר, אבל חרש
 54 לא סגי, אפילו יכול לדבר מתוך הכתב — לא לענין גט, ולא לענין עדות. אבל לרב, אף על
 55 גב דפסול לענין עדות — כשר גבי גט, תקשי ליה, דהא הבא מכשרינן עדות כמו גט.
 56 **והא** קתני ירושות — השתא דקסבר ירושות דעלמא, ומשאות ומתנות דעלמא, ולענין עדות קאמר — צריך לומר דסלקא ידעתה דפרושי קאמר
 57 עדות. אי נמי הוי מצי למימר: ולטעמך היינו עדות! **ירושת** בנו הבכור — פירש רש"י: שהשוה בכור לפשוט. ואין נראה לרבינו יצחק, אם כן הוה ליה למימר: שריבא לוח מועט לוח! אלא
 58 ואומר רבינו יצחק: דהיינו שאומר על בן הבנים שהוא בכור, וקא משמע לן דנאמן לכך על ידי הרכנה. **תנאי** היא דתניא אמר רבן שמעון בן גמליאל כו' — לא בעי לשנויי דרב מיירי
 59 בפיקח מעיקרו, ובריתא בחרש מעיקרו, כמו שמחלק רבן שמעון בן גמליאל. משום דקיס לן דרבן שמעון בן גמליאל פליג על הך ברייתא, כדאמר רבי יוחנן בסמוך.
 60 **אי**

אי נמי לכדריבי יצחק - אבי נמי דייק "עולמית" לכדריבי יצחק בפרק "ורחי" (יבמות ק"ג). דקאמר הוב: אף אנו נמי נתיבא כדריבי יצחק, ודייק מדקתני "עולמית" גבי נשתתה, ולא תנא גבי נישתת ד"א. אלא דרבא דייק מדקתני "עולמית" אתרוייהו, אנתורש ונשתתה; דא דקתני ליה אחרש - אשמועינן אפילו יכול לדבר על ידי כתב, ואנשתתה - לכדריבי יצחק.

ורב פיה דחי, ומכל מקום איכא למימר דלא

אתא "עולמית" אלא לכדריבי יצחק גרידא.

הבא במאי עסקינן דלא אמר תנו - ואם

תאמר: וכי לא ידע שיקשה לו "עד"

שיאמר תנו מיבעי ליה? דמכח זה דקדק תחלה

דסיפא כרבי יוסי, מדקתני "עד שיאמר לסופר

כתבו" ולא קתני: עד שיאמר "תנו" ויש לומר:

דהמתרץ סבר דלהכי לא תנא: עד שיאמר "תנו"

- משום דכבר שמעינן ליה מדיוקא דרישא דקתני

"כתבו", ממעט: דא אמר "תנו" - נותנין. ולהכי

אשמועינן בסיפא דב"כתבו" לא מהני עד שיאמר

לסופר "כתבו". טעמא דרישא קמפרש, דלהכי

לא מהני מזה טעמו אחרים בלשון "כתבו" -

משום דמילי לא מימסרן לשליה, ולא מהני עד

שיאמר לסופר "כתבו" ולעדים "חתמו". ופרקי:

עד שיאמר "תנו" מיבעי ליה, דכיון דלא שמעינן

ליה אלא מדיוקא דרישא - הוה ליה למיתני

בסיפא בהדיא: עד שיאמר "תנו".

הבא במאי עסקינן דלא אמר לתלתא - הכא

נמי תימה: וכי לא ידע שיקשה לו, עד

שיאמר "לשלשה מיבעי ליה? ועוד: דאי ברלא

אמר לתלתא - מאי איריא "כתבו" "תנו" נמי לא

מהני? ויש לומר: דהשתא מוקי רישא בכל ענין, בין

אמר לשנים בין אמר לשלשה, ומשום שלשה נקט

"כתבו", דהא אם אמר "תנו" - נותנין. ולהכי לא

מצי למיתני בסיפא "עד שיאמר לשלשה", דהא

בשלשה נמי מיירי, ד"כתבו" לא מהני אפילו

בשלשה, ומכל מקום פרי: דהוה ליה למיתני

בסיפא, ולפרש דהודיא: עד שיאמר לשלשה "תנו".

הבא במאי עסקינן דלא אמר אגרו - סלקא

דעתא דלא שייך לאקשווי "עד שיאמר

"אמר" מיבעי ליה", דנתיבא ליה למינקט דומיא

דרישא, שובעל מצוה לעדים עצמם לעשות.

אבל אמר "אמר" - אמר לאחרים שיאמר

לעדים לעשות, ואם תאמר: השתא דבדוק לה

כרבי יוסי - אמאי נקט "כתבו"? הוה ליה למינקט

"תנו", וכל שכן "כתבו" ועוד: כיון ד"כתבו" לאו

דוקא, והוא הדין "תנו" - נימא דהווא הדין נמי

"אמר", ותייתי שפיר סיפא: עד שיאמר לסופר

כתוב כו' ויש לומר: דלא חש למיתני "תנו",

דסיפא שמעינן דהווא הדין "תנו", מרלא תנא: עד

שיאמר "תנו".

ומשום

סופר ועד - קשר, ואמר רבי ירמיה: חתם סופר שנינו, ואמר רב הסדא: מתניתין מני?

והתנן: שני אחין חרשין נשואין שתי אהיות פיקחות,

או שתי אהיות חרשות, או שתי אהיות אחת פיקחת

ואחת חרשת, וכן שתי אהיות חרשות נשואות לשני

אחין פיקחין, או לשני אחין חרשין, או לשני אחין

אחד פיקח ואחד חרש - הרי אלו פטורות מן החליצה

וכן היבום, ואם היו נכריות - וכן, ואם רצו להוציאן

- ויצאו! אלא, מתוורתא פרשנין מעיקרא. אמר רבי

יוחנן: חלוקין עליו חביריו על רבן שמעון בן גמליאל.

אמר אביי, אף אנו נמי תנינא: נישטת - לא ויציא,

נתחרש הוא או נשתתה - לא ויציא עולמית; מאי

"עולמית"? לאו אף על גב דכול לדבר מתוך הפתח?

אמר רב פפא: אי לאו דאשמועינן רבי יוחנן, הוה

אימנא, רבן שמעון בן גמליאל לפרושי טעמא דתנא

קמא הוא דאתא, ומאי "עולמית"? אף על גב דתנינא

ליה דתרוף; אי נמי, לכדריבי יצחק, דאמר רבי יצחק:

דבר הורה שוטפה מתגששת, מידי דהוה אפיקחת בעל

כרחה, ומה טעם אמרו אינה מתגששת? שלא יתנו

בה מנהג הפקר. משנה אמרו לו "כתוב גט

לאשתך"? ואמר להן "כתוב", אמרו לסופר וכתב

ולעדים והתמו, אף על פי שכתבוהו והתמוהו ונתנהו

לו וחזר ונתנו לה - הרי הגט במל, עד שיאמר לסופר

"כתוב" ולעדים "חתמו". גמרא טעמא דלא אמר

"תנו", הא אמר "תנו" - נותנין, מני? רבי מאיר היא,

דאמר: מילי מימסרן לשליה; אימא סיפא: עד שיאמר

לסופר "כתוב" ולעדים "חתמו", אתאן לרבי יוסי,

דאמר: מילי לא מימסרן לשליה; רישא רבי מאיר

וסופא רבי יוסי? אין, רישא רבי מאיר וסיפא רבי יוסי.

אביי אמר: כולה רבי מאיר היא, והכא במאי עסקינן

- דלא אמר "תנו" - אי הכי, "עד שיאמר תנו" מיבעי

ליה! אלא הכא במאי עסקינן - דלא אמר לבי הלל.

- אי הכי, "עד שיאמר לשלשה" מיבעי ליה! אלא

פולח רבי יוסי היא, והכא במאי עסקינן - דלא אמר

"אמרו". - אי הכי, "עד שיאמר אמרו" מיבעי ליה! וְעוֹד,

מי מודה רבי יוסי באומר "אמרו"? והתנן: פתב

רבי

שני אחין חרשים - כיון דהם חרשים לא איכפת לן בנשותיהן אם הן אחת פקחות, דמכל מקום הם לא נכנסו אלא ברמיזה, וכן שתי אהיות חרשות - לא איכפת לן בפקחות של בעלים, דוק לא נכנסו אלא ברמיזה, לפיכך פטורות מן החליצה, וירצאה משום אחות אשה, דכל עריות פטורות מן החליצה, ואם היו נכריות - ומת אחד מן - השני אינו יכול לחלוץ, מפני שהוא חרש או שהיא חרשת

ואינה יכולה לומר "מאן יבמך", אלא יבסח. ואם רצו להוציאן - אחרי כן - ויצאו, דאחי גט חרש ומפקע זיקת קידושי חרש, אלמא, היבא נדפלה ליה מאחיו חרש - מפיק, ולא גזרינן אטו אחיו פקח: ברשני מעיקרא - נדפלה ליה מאחיו פקח. חלוקין עליו חביריו - דאפילו פקח ונתחרש אינו יכול לגרש, ואפילו יודע לכתוב, ולא תימא רבן שמעון בן גמליאל מפרש מילתיה דתנא קמא, דהכי שמעינן ליה לרבי יוחנן דמיפלג פליג, נישטת - היא, מנישתה, לא יוציא - אסור להוציאה, ואף על פי שפקחת ומתגרשה ויצאה, דאשה לא בעינן דעתה, שהרי יוצאה לרצונה ושלא לרצונה - היבא נדשטת אמור רבנן לא ויציא, דכיון שאינה יודעת לשמור עצמה - יתנובה בה הפקר בנות, וכן מפרש לקמן, ואף על גב דחרשי - אבל מדבר מתוך הכתב - לא ממשע. אי נמי - האי "עולמית" לכדריבי יצחק אתא למידוק מינה, מדקתני סיפא עולמית, ורישא לא תנא עולמית - משום דרישא דרבנן כדריבי יצחק, וסיפא דאורייתא. דגבי מגרש בעינן דעתה, שהיאש אינו מוציא אלא לרצונה. אפיקחת בעל כרחא - מתגרשת, ואף על פי שלא מרתה, משנה אמרו לו - לבריא, או לשכיב מרע חכם. נכתוב גט לאשתך - שלא תזיק לביבם. ואמר להם כתובו - והם אמרו לו לסופר כו'. גמרא טעמא דלא אמר להם תנו - בלא כדבר שלא יאמרו לאחר וכתבו, שבשתי הוא לו לגלות שאינו יודע לכתוב גט, ובהא אפילו רבי מאיר מודה, לקמן בפרק "התקבל" שאם אמר "כתבו גט לאשתי", אפילו אמר לבית דין - לא עשאו בית דין להרשות את אחרים על כך. הא אמר תנו - גט לאשתי, ולא אמר "כתבו" - אמורים לאחרים וכתבו ויתנו, דעשא בית דין. ועל כרחין כגון שהיו שלשה, דאילו לשנים - אפילו רבי מאיר מודה שאפילו לא אמר "כתבו" אלא "תנו" צריכים הם עצמם לכתוב. דהכי תנן לקמן: אמר לשנים "תנו" - לאשתך" - משמע דתנו גט לאשתי" - יכתבו הם עצמם ויתנו. אבל אמר לשלשה "תנו" - יאמרו לאחרים וכתבו ויתנו, מפני שעשאו בית דין, דברי רבי מאיר, ופליגי רבי יוסי עליה, דאפילו לשלשה נמי, אף על גב דלא אמר "כתבו" - צריכין הם עצמם לכתוב. ומתניתין נקט "כתבו" - משמע דאי לא אמר "כתבו" לא היו פסיל האי גיטא, וכגון שהיו שלשה, ורבי מאיר היא. דאמר מילי מימסרן לשליה - דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים, והוה נמי דבברים שלוחו של אדם כמותו. הלכך היבא דהוה שלשה, דאיכא למימר עשאן בית דין, לומר לאחרים: אמרו לסופר וכתבו, ולעדים וחתמו. עד שיאמר לסופר כתוב, אלא השומע מפיו הוא כתוב, ואפילו שלשה, ואפילו לא אמר "כתבו". הכא במאי עסקינן - דף סיפא דקתני: עד שיאמר לסופר עצמו. דלא אמר תנו - בלא "כתבו". והכי קאמר: האומר "כתבו" אינו כשר, אלא אם כן אמר לסופר עצמו. אי הכי - כיון דאיכא צד היתר לומר לאחרים, הכי איבעי ליה למיתני: אינו גט עד שיאמר "תנו", בלא "כתבו", וכל שכן שפיטא דכי אמר לסופר עצמו אלא דאי דוקא קאמר סיפא באומר "תנו", והכא במאי עסקינן דלא אמר לשלשה - ובשנים מודה רבי מאיר דאפילו אמר "תנו" - כתובין כן, ולא עשאו בית דין. אלא כולה רבי יוסי היא - והא נקט ברישא "כתוב" - לאו למידק דאילו אמר "תנו" בלא "כתבו" אמורים לאחרים וכתבו, אלא היינו טעמא דפסול - דלא אמר "אמרו". והכי דייקת מינה: טעמא דלא אמר "אמרו", הא אמר לשנים "אמרו לפלוני וכתבו, ולפלוני ופלוני וחתמו", ואמרו לאורו סופר וכתב, ולאורו עדים וחתמו - שפיר דמי, דמודי רבי יוסי היא. שהרי עשאן שלוחין לכך. ואמר רבי ירמיה חתם סופר שנינו - לא תימא דמכתב גט בחתימתו עד אחד וכתב יד סופר שני, אלא הכי קאמר: חתם הסופר בגט עד, ועד שני עמו - כשר. ואמר רב חסדא - מתניתין דמכשר להחתים סופר בגט.

הבא במאי עסקינן דלא אמר לתלתא - הכא נמי תימה: וכי לא ידע שיקשה לו, עד שיאמר "לשלשה מיבעי ליה? ועוד: דאי ברלא אמר לתלתא - מאי איריא "כתבו" "תנו" נמי לא מהני? ויש לומר: דהשתא מוקי רישא בכל ענין, בין אמר לשנים בין אמר לשלשה, ומשום שלשה נקט "כתבו", דהא אם אמר "תנו" - נותנין. ולהכי לא מצי למיתני בסיפא "עד שיאמר לשלשה", דהא בשלשה נמי מיירי, ד"כתבו" לא מהני אפילו בשלשה, ומכל מקום פרי: דהוה ליה למיתני בסיפא, ולפרש דהודיא: עד שיאמר לשלשה "תנו".

הבא במאי עסקינן דלא אמר אגרו - סלקא דעתא דלא שייך לאקשווי "עד שיאמר "אמר" מיבעי ליה", דנתיבא ליה למינקט דומיא דרישא, שובעל מצוה לעדים עצמם לעשות. אבל אמר "אמר" - אמר לאחרים שיאמר לעדים לעשות, ואם תאמר: השתא דבדוק לה כרבי יוסי - אמאי נקט "כתבו"? הוה ליה למינקט "תנו", וכל שכן "כתבו" ועוד: כיון ד"כתבו" לאו דוקא, והוא הדין "תנו" - נימא דהווא הדין נמי "אמר", ותייתי שפיר סיפא: עד שיאמר לסופר כתוב כו' ויש לומר: דלא חש למיתני "תנו", דסיפא שמעינן דהווא הדין "תנו", מרלא תנא: עד שיאמר "תנו".

ומשום

סופר ועד - קשר, ואמר רבי ירמיה: חתם סופר שנינו, ואמר רב הסדא: מתניתין מני? רבי

54 שְׁכֵתָבוּהוּ אֶת הַגֵּט וְהִתְקַמְתוּהוּ וְנִתְּנָהוּ לוֹ – לְבַעַל, וְהוּא הָיָה חֹדֶר וְנִתְּנָהוּ
55 לָהּ – לְאִשָּׁה, הָרִי הִנֵּט בְּמַלְאָה, עַד שֵׁיִאמֵר הַבַּעַל עֲצֻמוֹ לְסוֹפֵר כְּתוּב,
56 וְלְעֵדִים חֲתוּמוֹ:

נמרא

57 שנינו ברישא של המשנה, שאם הבעל אמר להם 'כתובו' והם
58 אמרו לסופר שיכתוב, הגט פסול. מדייקת מכך הגמרא: **סָמְמָא** –
59 הטעם שהגט בטל הוא משום **דְּלֵא אָמַר 'תְּנִנוּ בְּלַבַּד**, אלא הוסיף
60 ואמר 'כתבו' שנראה מדבריו שמקפיד שיהיו הם כותבים, משום
61 שמתבייש הוא בדבר זה שאינו יודע לכתוב הגט. ומשמע **הָא אָמַר**
62 'תְּנִנוּ' נִתְּנָתָן – שאם היה אומר להם תנו גט לאשתי ולא אמר
63 'כתבו', הרי הוא עושה אותם 'בית דין' הממונים לכך ובאופן שהיו
64 שם שלשה אנשים כ'בית דין', והם יכולים לומר לאחר שיכתוב,
65 שהרי הרשות בידם לצורך כך, ובאופן זה הגט כשר. מבררת
66 הגמרא, **מְנִי** – כשיטת מי נשנתה משנה זו, **רַבִּי מֵאִיר הֵיִא דְאָמַר**
67 'מִיִּלִּי מִמְּסַרְןָ לְשִׁלְיָה' – שיכול למסור אמירתו לשליח שיאמר כן
68 במקומו, שאף בזה 'שלוחו' של אדם כמותו'. ולכך כשאמר להם
69 הבעל 'תנו' רצונו שהם יהיו כבית דין הממונים על נתינת גיטו,
70 ויכולים לומר לסופר שיכתוב. אך כשאמר 'כתבו' אין יכולים לומר
71 לסופר שיכתוב, כיון שמקפיד הבעל שרק אלו יכתבו. ואפילו אם
72 אומר זאת בפני בית דין, לא נתן לבית דין את הרשות למנות
73 אחרים על הכתיבה. מקשה הגמרא: **אִימָא סִיפָא** – הלא בסיפא של
74 המשנה שנינו שאין כתיבת הסופר כשירה **עַד שֵׁיִאמֵר הַבַּעַל לְסוֹפֵר**
75 **כְּתוּב וְלְעֵדִים חֲתוּמוֹ**, משמע שאם לא אמר כן הבעל לסופר
76 מפורש, אלא אמר לאחרים 'תנו' והם אמרו לסופר שיכתוב,
77 כתיבתו פסולה, וסיפא זו בהכרח **אֶתָּא** – נאמרה לדעת רבי יוסי
78 **דְאָמַר דְּמִילִי לֵא מִמְּסַרְןָ לְשִׁלְיָה** – בדבר שצריך אדם לומר, אינו
79 יכול למסור אמירתו לשליח שיאמר כן במקומו, שבוזה לא נאמר
80 ש'שלוחו של אדם כמותו'. לפיכך לא תועיל כתיבת הסופר אלא
81 אם ציוה אותו המגרש עצמו לכתוב הגט. נמצא אם כן, שהרישא
82 **רַבִּי מֵאִיר, וְסִיפָא רַבִּי יוֹסֵפִי**. מתרצת הגמרא: **אֵין** – אכן יש לנו לומר
83 כן שרישא **רַבִּי מֵאִיר, וְסִיפָא רַבִּי יוֹסֵפִי**. **אֲבֵי אָמַר, בּוֹלָה רַבִּי מֵאִיר**
84 **הֵיִא, וְהָא מַה שִׁמְבוּאָר בְּסִיפָא שְׂאִין הַכְּתִיבָה כְּשִׁירָה אֲלֵא אִם**
85 **אִמַר הַבַּעַל לְסוֹפֵר שִׁיכְתוּב, בְּמֵאִי עֶסְקִינָן** – מדובר באופן **דְּלֵא**
86 **אָמַר 'תְּנִנוּ בְּלַבַּד**, אלא אמר 'כתבו ותנו'. שואלת הגמרא: **אֵי הָבִי**
87 **שְׂאֲכָן מוּדָה הִתְנַא שְׂאֵם אִמַר לְהֵם הַבַּעַל 'תְּנִנוּ בְּלַבַּד** יכולים הם
88 למנות סופר אחר על הכתיבה, **עַד שֵׁיִאמֵר תְּנִנוּ מִיִּבְעֵי לֵיהּ** – היה
89 לתנא לכתוב, שאין כתיבת הסופר כשירה אלא עד שיאמר להם
90 הבעל 'תנו' בלבד. משיבה הגמרא: **אֶלָּא הָכָא** – בסיפא **בְּמֵאִי**
91 **עֶסְקִינָן** – מדובר באופן **דְּלֵא אָמַר לְבִי תִלְתָּא** – לשלשה אנשים
92 'תנו' אלא רק לשנים, ובאופן זה מודה רבי מאיר שאפילו שאמר
93 'תנו' בלבד, מכל מקום כיון שאינם בית דין, אין להם הרשות
94 למנות אחרים על הכתיבה. שואלת הגמרא: **אֵי הָבִי עֵדִין קְשָׁה**,
95 והלא **עַד שֵׁיִאמֵר לְשִׁלְשָׁה מִיִּבְעֵי לֵיהּ** – היה לתנא לכתוב 'עד'
96 שיאמר לשלשה תנו'.
97 **אֶלָּא בּוֹלָה** – כל משנתינו כשיטת רבי יוסי **הֵיִא הַסוֹבֵר שְׂמִילִי לֵא**
98 **מִמְסַרִי לְשִׁלְיָה**, ולכך אין מועיל כתיבת הסופר אלא אם אמר לו
99 הבעל עצמו שיכתוב. וברישא של המשנה אין הטעם שאינם
100 יכולים לומר לסופר שיכתוב משום שהבעל אמר להם 'כתבו' ולא
101 אמר 'תנו' כפי שדייקה הגמרא בתחילה, אלא **הָכָא בְּמֵאִי עֶסְקִינָן**
102 – מדובר באופן **דְּלֵא אָמַר לְהֵם הַבַּעַל בְּמִפְרֹשׁ 'אָמַר' וּבְאופֵן** זה
103 הוא שסובר רבי יוסי ד'מילי לא מימסרי לשליח'. ולכך אין השליח
104 יכול למנות מדעתו אחרים על הכתיבה. אולם כאשר אומר
105 במפורש לשלוחו 'אמרו לפלוני ויכתוב' הרי עשה אותו שליח

1 וְהִתְּנִן בִּיבְמוֹת (ק"ב). אִם הָיוּ שְׁנֵי אֶחָיו תְּרִשָׁן נְשׂוּאִין עַל יַדִּי רְמִיזָה
2 לְשִׁתִּי אֶחָיוּת פִּיקְחָת, אוּ שְׁהָיוּ אֲחִים אֲלוֹ נְשׂוּאִים עַל יַדִּי רְמִיזָה
3 לְשִׁתִּי אֶחָיוּת חֲרִשׁוֹת, אוּ לְשִׁתִּי אֶחָיוּת אַחַת פִּיקְחָת וְאַחַת תְּרִשָׁת.
4 וְכֵן הַדִּיפֵר, אִם הָיוּ שְׁתֵּי אֶחָיוּת חֲרִשׁוֹת נְשׂוּאוֹת עַל יַדִּי רְמִיזָה לְשִׁנֵּי
5 אֶחָיו פִּיקְחָת, אוּ שְׁהָיוּ אֲחִיוּת אֲלוֹ נְשׂוּאוֹת לְשִׁנֵּי אֶחָיו תְּרִשָׁן, אוּ
6 נְשׂוּאוֹת לְשִׁנֵּי אֶחָיו אֶחָד פִּיקְחָת וְאַחַד תְּרִשָׁת, וּמֵת אֶחָד מִן הָאֲחִים
7 בְּלֹא בָנִים, הָרִי אֲלוֹ פְטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וְכֵן הַיְבּוּם, מִשּׁוּם שֶׁאִשֶׁת
8 הַמֵּת אֶסְוֶרָה עֲלָיו בְּאִסּוּר עֲרוּהָ, שְׁהִיא אַחַת אֲשֶׁתָּהּ, וְעֲרִיּוֹת
9 פְטוּרוֹת מִן הַיְבּוּם וְהַחֲלִיצָה. וְאִם הָיוּ נְשׂוֹת הָאֲחִים נְקָרִיט –
10 שְׂאִינִם אֲחִיוּת, וְנִפְלָה אַחַת מֵהֶם לַיְבּוּם, יִנְכְּסוּ – צִרְיָן הַיְבּוּם הַחֲרַשׁ
11 לְכוּנְסָה וְלַיְבּוּמָה, וְאִינוּ יִכּוּל לְהַפְקִיעַ אֶת זִיקַת הַיְבּוּם בַּחֲלִיצָה. וְאִם
12 רָצוּ אַחַר הַיְבּוּם לְהוֹצִיאָן בְּגֵט, יוֹצִיאֻהוּ. כִּיּוֹן שֶׁאֵף גֵּט שֶׁל חֲרַשׁ יִכּוּל
13 לְהַפְקִיעַ נִישׂוּאֵי הַיְבּוּם שֶׁבָּאוּ מִחֲמַת קִידוּשׁ רְמִיזָת חֲרַשׁ שֶׁל אֲחִיו
14 הַמֵּת. וּמוּכַח מִכֵּךְ, שֶׁלֹּא כְּתִירוּץ הַגְּמָרָא לְעִיל (ע"ב) שְׂגוּרוֹ חֲכָמִים
15 הֵאֱסוּר עֲלָיו לְגַרְשָׁה כְּדִי יִטַע שֶׁלֹּא יִטַע שֶׁאֵף אִם מִיבֵם אִשֶׁת אֲחִיו
16 הַפִּיקָח יִכּוּל לְגַרְשׁ. מִסְּקַנַּת הַגְּמָרָא: אֶלָּא מִחֲמַת קוּשִׁיא זֹו מְתוּרָה
17 – מִתְּבַרֵר שִׁישׁ לְשׁוּב וְלִתְרַץ בְּדִשְׁנֵין מְעִירָא – כְּמוֹ הַתִּירוּץ
18 שֶׁתִּירְצָה הַגְּמָרָא לְעִיל (ע"ב) בַּתְּחִילָה, שֶׁהָדִין שֶׁחֲרַשׁ מְעִיקְרוֹ אִינוּ
19 מְגַרֵשׁ מִפִּי הַכְּתָב נִאֲמַר רַק בִּיבְמָה שֶׁנִּפְלָה לְפָנֵי הַחֲרַשׁ מֵהֵאֱחָ
20 הַפִּיקָח, וְלִכְךָ אִינוּ יִכּוּל לְגַרְשָׁה.

21 חוורת הגמרא לדון במה שהובא לעיל (ע"ב). שאמר תנא קמא
22 שאין מועיל בגט כתב יד של חרש, ועל זה אמר רבן שמעון בן
23 גמליאל 'במה דברים אמורים בחרש מעיקרו, אבל פיקח ונתחרש
24 הוא כותב והן חותמין': **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, דברי רבן שמעון בן גמליאל
25 לא נאמרו כפירוש על דעת תנא קמא. אלא **הָלוּקִין עֲלָיו חֲבִירֵי** –
26 תנא קמא על רבן שמעון בן גמליאל, וסבורים שאפילו פיקח
27 ונתחרש אינו יכול לגרש, אף אם יודע לכתוב. **אָמַר אַבְיִי, אָף אֶמָּן**
28 **נְפִי תִינָא** כן ביבמות (ק"ב). אשה שנישאה ולאחר מכן נישאת –
29 נשתטית, **לֹא יוֹצִיא** – אינו יכול לגרשה. ואם נשא האיש בהיותו
30 פקח ונתחרש הוא או נשתתה, **לֹא יוֹצִיא עוֹלָמִית** – אינו יכול
31 לגרשה. ומבאר אביי מאי – מה באו להוסיף במה שאמרו 'עוֹלָמִית',
32 **לֹא לְהַשְׁמִיעֵנוּ דָאָף עַל גַּב דְּיָכּוּל פַּקַּח זֶה שׁוֹתַחֲרֵשׁ דְּדַבֵּר מֵתוּךְ**
33 **הַקְּתָב**, אינו מגרשה. ומוכח אם כן, שמשנה זו אינה סוברת כדברי
34 רבן שמעון בן גמליאל. דוחה הגמרא את ראיית אביי: **אָמַר רַב**
35 **פְּסָא, אֵי לֹא דְאִשְׁמִיעֵנָן רַבִּי יוֹחָנָן** – אם לא שהשמיענו רבי יוחנן
36 שחולקים חביריו של רבן שמעון בן גמליאל עליו, הוּהוּ **אֶמִינָא** –
37 היינו סבורים שרבן שמעון בן גמליאל אינו חולק, אלא **לְפָרוּשֵׁי**
38 **מְעִמָּא דְתִנָּא קָמָא הוּא דְאֶתָּא** – לפרש דעת תנא קמא הוא בא,
39 ולדעת כולם חרש המדבר מתוך הכתב יכול לגרש. ואת הראיה
40 שהביא אביי יש לדחות. דמאי **לֹא יוֹצִיא עוֹלָמִית**, דָאָף עַל גַּב
41 **דְּתוּינָא לֵיהּ דְּתִרְיָף** – אף אם הוא נראה בעינינו כחריף ופקח, אינו
42 יכול לגרשה על ידי רמיזה, אולם מתוך הכתב יכול לגרש. **אֵי נְפִי,**
43 **הַלְשׁוֹן** לֹא יוֹצִיא עוֹלָמִית בא להשמיענו שדין תורה הוא ששוטה
44 אינו מגרש, מה שאין כן ברישא שנסתטית היא, הוא מדרבנן
45 בלבד. **וּבְרַבִּי יִצְחָק, דְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, דְּבַר תּוֹרָה שׁוֹטָה מִתְּגַרְשָׁת,**
46 **שְׁהִיא אֵין צִרְיָן אֶת דַּעַת הָאִשָּׁה לְגִירוּשֵׁי, מִיַּד דְּהוּהוּ אֶפִּיקְחָת עַל**
47 **כְּרָחָה** – כשם שפיקחת מתגרשת אף בעל כרחיה. ומה **מַעַם אָמְרוּ**
48 **הַכְּמִים שְׁשׁוּטָה אֵינָה מִתְּגַרְשָׁת**, משום שרצו שתהיה תחת בעלה
49 **וְלֹא יִתְּנֵנוּ בָּהּ הָאֲנָשִׁים מִנְּהַג הַפְּקָרִי:**

משנה

51 **אָמְרוּ לוֹ לְכַרְיָא אוּ לְשַׁכִּיב מַרְעַ שְׁהִיא צִלּוּל בְּדַעְתּוֹ, נְכֵתוּב גַּם**
52 **לְאִשְׁתָּהּ** כְּדִי שְׂאֵם יִמּוֹת, לֹא תִיּוֹדֵק אֲשֶׁתּוֹ לַיְבּוּם, וְאָמַר לְהָן
53 'כְּתוּבוּ', וְהֵם אָמְרוּ לְסוֹפֵר וְכָתַב, וְלְעֵדִים וְחֲתָמוּ, אָף עַל פִּי

54 אך אם אמר זה גיטך מהיום אם מתי, או מעכשיו אם מתי, כלומר, 55
 56 בתנאי שאמות אחר כך, הרי זה גט, משום שהרי זה גט מחיים. 57
 58 האומר הרי זה גיטך מהיום ולאחר מיתה, יש להסתפק בדבריו, אם 59
 60 כוונתו שיחול הגט היום בתנאי שימות אחר כך, והרי היא 61
 62 מגורשת, או שכונתו לחזור בו, ותיקן דבריו שרוצה שיחול רק 63
 64 לאחר מיתה, ואין גט לאחר מיתה, ולכך הרי זה גט ואינו גט - ספק 65
 66 גט, ואם מתי בלא בנים הרי אשתו חולצת ולא מתייבמת, שמא גט 67
 68 הוא ואסורה על היבם כדן גרושת אחיו. 69
 70 האומר לאשתו זה גיטך מהיום, אם מתי מחמת חולי זה, ולאחר 71
 72 מכן עמד מחליו והלך פשוט, ושוב חלה ומת, אומדין אותה מאיזה 73
 74 חולי מתה, אם מחמת חולי הראשון מתי, הרי נתקיים התנאי והרי זה 75
 76 גט. ואם לאו, אלא מחמת חולי אחר שתקפו, אינו גט וצריכה יבום.

גמרא

66 שואלת הגמרא, ממה ששנינו במשנה 'זה גיטך אם מתי לא אמר 67
 68 כלום' אלמא - מוכח שאמירת 'אם מתי' משמעותה פאמירת 69
 70 'לאחר מיתה' דמי, ולכך אינו גט. ואילו הדר תני - בהמשך המשנה 71
 72 שנינו, זה גיטך מהיום אם מתי, וכן מעכשיו אם מתי הרי זה גט, 73
 74 אלמא - משמע מכך שאמירת 'אם מתי', לאו פאמירת 'לאחר 75
 76 מיתה' דמי, שאין זה ספק גט, כמו באמר 'מהיום ולאחר מיתה'. 77
 78 ונמצאו דיני המשנה סותרים זה את זה. 79
 80 מתרצת הגמרא, אמר אביי, לשון 'אם מתי' שתי לשונות משמע, 81
 82 משמע באומר מעכשיו יחול הגט אם יתקיים תנאי זה שאמות, 83
 84 ומשמע גם פאמירת 'לאחר מיתה', לכך בהמשך המשנה שהבעל 85
 86 אמר לה לאשה הרי זה גיטך 'מהיום אם מתי', כיון שהוסיף 'מהיום' 87
 88 אין כוונתו שיחול אחר מיתה אלא הרי זה כפאן דאמר לה 89
 90 'מעכשיו' דמי, ומגורשת מהיום על תנאי שימות אחר כך. אך 91
 92 בתחילת המשנה שאמר 'הרי זה גיטך אם מתי' ולא אמר לה 93
 94 'מהיום', הרי זה כפאן דאמר לה 'הרי זה גיטך לאחר מיתה' דמי. 95
 96 שנינו במשנה, אמר לאשתו זה גיטך אם מתי, לא אמר כלום: אמר 97
 98 רב הונא, באופן זה שאמר 'זה גיטך אם מתי' הרי זה ספק גט, ולכך 99
 100 הרי היא חולצת ולא מתייבמת, אם מת בעלה בלא בנים. 101
 102 שואלת הגמרא, והא 'לא אמר כלום' קתני במשנה, ומשמע שודאי 103
 104 אינו גט, ומדוע שלא תתייבם. מיישבת הגמרא, כוונת התנא 105
 106 שאמר 'לא אמר כלום' היינו רק לענין דאסירא ועלמא שמא לא חל 107
 108 הגט, אולם עדיין יש כאן ספק שמא חל הגט, ולכן ליבם נמי אסירא, 109
 110 ולכך רק חולצת לו. שואלת הגמרא, והא מדקסיפא - הלא מהסיפא 111
 112 ששנינו שהאומר 'מהיום ולאחר מיתה' חולצת ולא מתייבמת, 113
 114 מקבל - משמע דרישא ששנינו שלא אמר כלום' היינו דייבומי נמי 115
 116 מיישבת הגמרא, רב הונא אמר את דבריו לשיטת רבי יוסי 117
 118 החולק על משנתו. ששנינו בבבא בתרא (קלז) שנחלקו חכמים 119
 120 ורבי יוסי, באדם הכותב כל נכסיו במתנה לבנו על מנת שיקבלם 121
 122 לאחר מותו, אם צריך שיכתוב בשטר שמתנה זו תחול 'מהיום' 123
 124 ולאחר מיתה, או שאין צריך לכתוב כן, כיון שזמנו של שטר 125
 126 מוכיח עליו, שהרי בשטר כתוב זמן של יום הכתיבה והוא מוכיח 127
 128 שכוונת האב להקנות לבנו את נכסיו כבר מעכשיו. ולפי זה יש 129
 130 לומר, שמתניתין - משנתנו שאם אמר 'זה גיטך אם מתי לא אמר 131
 132 כלום', היא פשיטת רבנן הסבורים שכל שלא אמר בפירוש 'מהיום' 133
 134 הרי זה שטר וגט לאחר מיתה שאינו כלום. ורב הונא שאמר שאם 135
 136 אמר 'זה גיטך אם מתי' אף שלא אמר 'מהיום' הרי זה ספק גט 137
 138 וחולצת ולא מתייבמת, זה משום דאמר - שטור פשיטת רבי יוסי, 139
 140 דאמר שאף אם לא אמר 'מהיום' זמנו של שטר מוכיח עליו, וכיון 141
 142 שבזמן הכתוב בשטר היה הבעל בחיים, הרי זה גט מחיים. 143
 144 שואלת הגמרא, אי רב הונא סבר כרבי יוסי שהזמן הכתוב מוכיח

1 רבי יוסי היא, דאמר 'מילי לא מימסרן לשליח'. שאילו לדעת רבי 2
 3 מאיר הסובר ש'מילי מימסר לשליח', אין להחתיים את הסופר 4
 5 כלל, כיון שיש לחשוש לתקלה, שמא יצוה הבעל לשנים 'אמרו 6
 7 לפלוני שיכתוב הגט, ולפלוני ופלוני שיחתימו'. ושליחים אלו 8
 9 יאמרו לסופר שיחתום, כדי שלא לביישו, ונמצא שחתם הסופר 10
 11 שלא כרצון הבעל. אולם לדעת רבי יוסי הסובר ש'מילי לא מימסר 12
 13 לשליח', אין לחשוש לכך, שהרי לא יכתוב הסופר את הגט אם לא 14
 15 ישמע מפי הבעל. ואם ירצה הבעל ימנה אותו אף על החתימה. 16
 17 ומעתה מקשה הגמרא, אי סלקא דעתך שמודה רבי יוסי פאומר 18
 19 'אמרו' שבאופן זה 'מילי מימסר לשליח', אם כן אף לדעתו יש 20
 21 לחשוש דנפיק מינה חידקא - עלול לצאת מכך אותה תקלה, 22
 23 דוימנין (-נעמיים) דאמר להו לשנים 'אמרו לסופר ויכתוב, ולפלוני 24
 25 ופלוני ויחתימו, ומשום כיוסא דסופר הייש ומחתימי ליה - לסופר, 26
 27 ובעל לא אמר קמי - שהסופר יחתום, ולכך אף לדעת רבי יוסי יש 28
 29 לפסול חתימת סופר, שהרי עלולה לבוא מכך תקלה. ומוזה שמצינו 30
 31 שלדעת רבי יוסי חתימת הסופר כשירה, בהכרח שאף באומר 32
 33 'אמרו' סובר רבי יוסי ד'מילי לא מימסר לשליח'. ואם כן אי אפשר 34
 35 לתרץ שגם הרישא במשנתנו היא לדעת רבי יוסי, והשמיענו 36
 37 שדווקא אם אמר 'כתובו' פסול אבל אם אמר 'אמרו' הגט כשר. 38
 39 אלא מהחידקא - מתברר כפי שתירצנו לעיל, שהרישא נאמרה 40
 41 לדעת רבי מאיר, ולכך רק אם אמר להם 'כתבו' אינם יכולים לומר 42
 43 לאחרים שיכתבו, אך אם אמר להם 'תנו' בלבד, יכולים הם לומר 44
 45 לסופר שיכתוב משום ש'מילי מימסר לשליח', והסיפא נאמרה 46
 47 לדעת רבי יוסי הסובר ש'מילי לא מימסר לשליח' ולכן הבעל 48
 49 עצמו ימנה את הסופר. 49
 50 תירוץ נוסף: רב אשי אמר, פולח - כל המשנה רבי יוסי היא. ומה 51
 52 ששנינו ברישא 'אמר להם כתובו' אינו בדווקא, אלא אפילו 'תנו' 53
 54 אינו מועיל. והתנא, בדרך לא מיבעיא קאמר, כלומר, לא מבעיא - 55
 56 לא צריך להשמיענו היבא דלא אמר 'תנו' אלא רק 'כתבו', ואלא 57
 58 אפילו אמר להם 'תנו', לא - אינו מועיל שיאמרו לאחר שכתבו 59
 60 וכן לא מיבעיא היבא שאמר 'תנו' אך דלא אמר לבי תלתא - שלא 61
 62 אמר כן בפני שלשה שאינו מועיל, אלא אפילו אמר לבי תלתא - 63
 64 בפני שלושה 'תנו' לא מועיל שיאמרו לאחר לכתוב. ולא מיבעיא 65
 66 היבא דלא אמר 'אמרו לפלוני ויכתוב' שאינו מועיל שיאמרו לאחר 67
 68 לכתוב, אלא אפילו אמר 'אמרו' נמי לא מועיל, וזהו ששנינו בסיפא 69
 70 שאינו מועיל עד שיאמר הבעל לסופר 'כתוב' ולעדים 'חתומו'. 71
 72 תניא בנותיה דרב אשי, כתב סופר לשמה - לשם אשה זו, וכן חתמו 73
 74 עדים לשמה, אף על פי שכתבוהו וחתמוהו ונתנהו לו - לבעל, 75
 76 והבעל נתנו לה, הרי הגט כשר, עד שישמענו קולו של הבעל שיאמר 77
 78 לסופר כתוב, ולעדים חתומו. ומבאר הגמרא את ההוכחה מן 79
 80 הברייתא, מה שאמר התנא תיבת 'שמעו', כוונתו לאפוקי 81
 82 (-להוציא) ממאן דאמר, מודה רבי יוסי פאומר 'אמרו', אלא אף 83
 84 כאשר אומר 'אמרו' הגט פסול, וצריך שישמענו מהבעל עצמו 85
 86 שאומר לכתוב. ומה שאמר התנא תיבת 'קולו', כוונתו לאפוקי 87
 88 מדרב כהנא אמר רב, שאמר לעיל (עא) שחרש שיכול לדבר מתוך 89
 90 הכתב כותבים ונותנים גט לאשתו. ומכאן אנו למדים שאין 91
 92 כותבים עד שישמענו את קולו המצוה להם. 93
 94 **משנה** 95
 96 האומר לאשתו זה גיטך אם מתי - אם אמות, ומשמע שרצונו 97
 98 שיחול הגט לאחר שימות, או שאמר זה גיטך מחולי זה, כלומר, 99
 100 לאחר שאקום ממיסת חוליי, וכיון שמת מחולי זה, נמצא שאין 101
 102 הגט יכול לחול אלא לאחר מיתה, וכן אם אמר זה גיטך לאחר 103
 104 מיתה, לא אמר כלום, כיון שאין גט חל לאחר מיתה. 105
 106

1 **ומשום** כיסופא דסופר חישי ומחממי ליה - הוה מצי לשנויי: כיון דאמר כשר ולא
 2 תעשה בו, ולאסוקי בדמסיב"ב דהקבל" (גיטין סז.א). אלא לפי ששבר דקדק, ולא
 3 חש לחזור ולהאריך. ומכאן יש לחובי דפרק "מי שאחזו" סדרו אחר דהקבל". **לא** מביעא
 4 היכא דלא אמר לבי תלתא בו - "לא מביעא" קמא אתי אפילו לרבי מאיר, דקאמר לא
 5 מביעא "כתב"ר אלא אפילו "תנ"ר, כיון דמייח
 6 בשנים, כדקאמר בת"ר הכי: לא מביעא היכא דלא
 7 אמר לבי תלתא. אף על גב דקאי לרבי יוסי - אין
 8 לחוש, דמקדוק כל "לא מביעא" שיכול לומר.
 9 ויש ספרים דגרסי: לא מביעא היכא דלא אמר
 10 לבי תלתא "תנ"ר, אלא אפילו אמר לבי תלתא
 11 "תנ"ר. **תניא** כותיה דרב אשי - לכאורה
 12 משמע דלא מיימי מיינה ראייה אלא דלא מודה
 13 רבי יוסי באומר "אמר". אבל הרב רבי אלחנן
 14 פירש בשם רבי יצחק דמוכח מיינה ד"לא מביעא"
 15 קאמר, כדמשני רב אשי. הודאי אי היה תני:
 16 "כתבוט גט לאשתך" בו - הוה דייקון: הא אמר
 17 "תנ"ר - נותני, כדדייק אמנותיך, חזי רישא רבי
 18 מאיר. אבל השתא דנקט כתב הסופר לשמו,
 19 דמשמע: הא אמר לשום אדם - מהני, והא
 20 ליתא. דאפילו לרבי מאיר לא מהני. אלא ודאי
 21 לא מביעא קאמר, לא מביעא לא אמר "כתב"ר
 22 אלא אפילו אמר "כתב"ר, ולא מביעא דלא אמר
 23 "תנ"ר בו, כדדייק אמנותיך. **קולו** לאפקוק
 24 מדרב כהנא בו - ואם תאמר: ואמאי נקט מדרב
 25 כהנא? ממתניתין נמי אתיאי לאפקוק, ומכשרה
 26 בהרכנת הראש בלא קולו ויש לומר: דמסתברא
 27 דהרכנה דמתניתין מהני כמו קול, כיון דקיס לן
 28 שנתורגא - לא בעינן שמיעת הקול. כמו יתן גט
 29 זה לאשתך" אם היה זכות לה - לא היה יכול
 30 לחזור בו, ואף על פי שהיא אינה אומרת כלום,
 31 כיון שהיא מתורגא בלא שמיעת קולה - הי'
 32 שלוחה. ודברייך דנקט "עד שישמעו קולו" - לא
 33 שנה אלא למעטוי חרש דרב כהנא, דמסתבר
 34 למעטוי.

35 **מהיום** אם מתי מעכשיו אם מתי הרי זה גט -
 36 כתב רבינו תם: "מהיום אם מתי" אם מת
 37 בו ביום - לא ידענא מהו ארון בה. ולרבינו אלחנן
 38 נראה ד"מהיום" הי' כמו "מעכשיו", ודעתו שיהא
 39 דמסתמא דלכך נותן גט, שימא לומר,
 40 וכי אין לו לירא שמא ימות בו ביום? אלא ודאי
 41 לאלתר קאמר שיהא גט. ומכל מקום נכון
 42 להחמיר. **הכי** אמר רב הילכה רבי יוסי - והא
 43 דאמרין בפרק תרוא (גיטין פה.ב). התקין רב
 44 בגיטא "מן יומא דגן ועלמס" ולאפקוק מדרבי יוסי
 45 - אין זה אלא לשופרא בעלמא, דהא רבי יוסי
 46 סבירא ליה, כדאמר הכא. ואית דגרסי לקמן
 47 "רבא", לפי זה צריך לומר נמי דלשופרא דשטרא
 48 תקן, דהא אמר בסמוך ולרבא פשטא ליה
 49 דהלכה רבי יוסי אפילו בעל פה. וכן פירש
 50 בקונטרס לקמן.

אי

1 רבי יוסי היא - הלכך ליכא למיחש לחורבא. דאילו לרבי מאיר - איכא למיחש, דלמא
 2 דמנינ דאמר לשנים "אמר לפלוני וכתוב לפלוני ופלוני ויחתמו" ואולי הני שלוחי
 3 חישי לכיסופא דסופר, ומחמתי ליה בלא דעת הבעל. אבל לרבי יוסי - ליכא למיחש
 4 להכי, שהרי לא יכתוב סופר גט אלא אם כן ישמעו מפי הבעל עצמו. ואי סלקא דעתך
 5 מודה רבי יוסי באומר אמרו - דך חורבא גופא
 6 לרבי יוסי יתא. כולה רבי יוסי היא - ורישא
 7 דאמר "כתב"ר - לאו דווקא, דאפילו "תנ"ר נמי
 8 פסול, כדקתני סיפא: עד שיאמר לסופר ויכתוב.
 9 ואורחא דתנא למימתי ולאסופי, ונקט למילתיה
 10 בלשון: לא מביעא הך, אלא אפילו הא נמי
 11 פסיל עד שיאמר בו. **תניא** כותיה דרב אשי -
 12 דבאומר "אמר" נמי פסיל רבי יוסי. **לאפקוק**
 13 מדרב כהנא - דאמר לעיל (עא.א). חרש שיכול
 14 לדרב מתוך הכתב - כותבין ונותנין גט לאשתו.
 15 **משנה** אם מתי לא אמר כלום - דמשמע
 16 לכשאמות, ואין גט לאחר מיתה. זה ניכר מחולי
 17 זה - משמע מחולי זה ואילך, וכיון שמת מתוך
 18 החולי - נמצא שאין הגט חל אלא לאחר
 19 מיתה. מהיום ולאחר מיתה נש ואינו נש -
 20 מספק לן אי תנאה הוי: מהיום אם אמות, וכיון
 21 שמת - נתקיים התנא, ונמצא שהוא גט משעת
 22 נתינתו. ואי חזקה הוי, שחור בו ממאי דאמר
 23 "מהיום" ואמר "לאחר מיתה יהא גט" ואינו
 24 כלום. דבשלמא גבי מתנה - איכא למימר גופא
 25 מהיום ופירא לאחר מיתה, אבל הכא - ליכא
 26 למימר הכי. ואי משום תנאה - הוה ליה למימר
 27 "מהיום אם מתי". ובגמרא פריך: מאי שנא
 28 מרישא. חולצת - שמא אינו גט. ולא מתיבמת
 29 - שמא גט הוה, והואי לה גרשת אחיו, וקיימא
 30 עליה בכרת הואיל ולא החזירה. **גמרא** והדר
 31 תני בו' אלמא לאו כלאחר מיתה דמי - דאילו
 32 ב"מהיום ולאחר מיתה" תני סיפא: גט ואינו גט.
 33 משמע כמעכשיו - אם יתקיים תנאי זה שאמות,
 34 וכשמת הוה גט למפרע. אבל לאחר מיתה -
 35 לא משמע תנאה, וספוקי מספקא לן, וחולצת -
 36 כלומר: אסורה להתיבם, ומספקא ליה אי תיה
 37 גט אי לא. ולקמיה מפרש ואיל. והא מדיסיפא
 38 גבי "מהיום ולאחר מיתה" תנא: חולצת,
 39 וברישא לא תנא. ממלל דדוקא קתני מתיבתין
 40 - דבעי "מהיום" ברבנן - דפליגי עליה דרבי
 41 יוסי ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלו.א). דקא תני:
 42 הכותב כל נכסיו לבנו צריך שיכתוב "מהיום
 43 ולאחר מיתה", ואי לא - הוה ליה מתנה לאחר
 44 מיתה, והכא נמי גט לאחר מיתה הוא. ורב הונא
 45 רבי יוסי דאמר - התם: אינו צריך, דקא סבה
 46 זמנו של שטר מוכיח עליו דמהיום נתן לו את
 47 גוף הקרקע, והפירות יאכל הוא בחייו. דאם לא
 48 נתן לו הגוף מעכשיו - למה נכתב זמן בשטר
 49 המתנה? חליצה נמי לא ליבעי - דהא אמר: אף
 50 על גב דלא כתב "מהיום" - כמאן דכתב מהיום
 51 דמי, ומהיום אם מתי" תנן במתניתין דכ"ס
 52 טעמא דרבי יוסי לא ידענא - אמאי קאמר אין
 53 צריך.

1 **רבי יוסי היא, דאמר: מילי לא מיימסרן לישליח; ואי**
 2 **סלקא דעתך מודה רבי יוסי באומר "אמר", נפיק**
 3 **מינה חורבא, דיומנין דאמר להו לשנים "אמרו לסופר**
 4 **ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו", ומשום כיסופא**
 5 **דסופר חישי ומחמתי ליה, ובעל לא אמר הכי! אלא**
 6 **מחזירי תא, רישא רבי מאיר וסיפא רבי יוסי. רב אשי**
 7 **אמר: פולה רבי יוסי היא, ולא מביעא קאמר; לא**
 8 **מבעיא היכא דלא אמר "תנ"ר", אלא אפילו אמר "תנ"ר"**
 9 **- לא; ולא מביעא היכא דלא אמר לבי תלתא, אלא**
 10 **אפילו אמר לבי תלתא - לא; ולא מביעא היכא דלא**
 11 **אמר "אמר", אלא אפילו אמר "אמר" - נמי לא.**
 12 **תניא פותיה דרב אשי: קתב סופר לשמה וחתמו**
 13 **עדים לשמה, אף על פי שכתבוהו וחתמוהו ונתנהו**
 14 **לו ונתנו לה - הרי הגט בטל, עד שישמעו קולו**
 15 **שיאמר לסופר "כתוב" ולעדים "חתמו"; ושמעו -**
 16 **לאפקוק מפיא דאמר: מודה רבי יוסי באומר "אמר";**
 17 **קולו - לאפקוק מדרב כהנא אמר רב. משנה "זה**
 18 **גיטך אם מתי", "זה גיטך מחולי זה", "זה גיטך**
 19 **לאחר מיתה" - לא אמר כלום; "מהיום אם מתי",**
 20 **"מעכשיו אם מתי" - הרי זה גט; "מהיום ולאחר**
 21 **מיתה" - גט ואינו גט, ואם מתי - חולצת ולא**
 22 **מתיבמת. "זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה",**
 23 **ועמד והלך בשוק ויחלה וימת, אומדין אותו, אם**
 24 **מחמת חולי הראשון מתי - הרי זה גט, ואם לאו -**
 25 **אינו גט. גמרא אלמא "אם מתי" כ"לאחר מיתה"**
 26 **דמי; והדר תני "מהיום אם מתי" "מעכשיו אם מתי",**
 27 **אלמא "אם מתי" לאו כ"לאחר מיתה" דמי! אמר**
 28 **אביי: "אם מתי" - שתי לשונות משמע, משמע**
 29 **כ"מעכשיו" ומשמע כ"לאחר מיתה"; אמר לה**
 30 **"מהיום" - כמאן דאמר לה "מעכשיו" דמי, לא אמר**
 31 **לה "מהיום" - כמאן דאמר לה "לאחר מיתה" דמי.**
 32 **"זה גיטך אם מתי" - לא אמר כלום". אמר רב הונא:**
 33 **וחולצת. - והא "לא אמר כלום" קתני! - לא אמר**
 34 **כלום, דאסירא לעלמא, וליבם נמי אסירא. - והא**
 35 **מדיסופא חולצת, מפלל דרישא ובומו נמי מיבמה! -**
 36 **מתניתין פרבנן, ורב הונא דאמר - פרבי יוסי, דאמר:**
 37 **ומנו של שטר מוכיח עליו. - אי רבי יוסי, חליצה נמי**
 38 **לא תיבעי! וכי תימא, מספקא ליה לרב הונא אי הלכתא פרבי יוסי**
 39 **- ומי מספקא ליה? והא רבה בר אבהו חלש, עול לגביה רב הונא ורב נחמן; אמר ליה רב**
 40 **הונא לרב נחמן: בעי מיניה מרבה בר אבהו, הלכתא פרבי יוסי או אין הלכתא פרבי יוסי**
 41 **מיניה? אמר ליה: את בעי מיניה הלכתא, ומעמיה דרבי יוסי אגא אמינא לך; בעי מיניה. אמר ליה, הכי אמר רב: הלכתא פרבי יוסי;**
 42 **לבתר דנפק אמר ליה: היינו טעמא דרבי יוסי, דקסבר: ומנו של שטר מוכיח עליו! אלא מספקא ליה**

בעל

1 **א** אמר רבי יוסי בעל פה - אם מבטל בדבור הוכחת זמן השטר, כיון שאין כתוב בו
 2 "מהיום", **לרבא** פשיטא ליה - מכאן קשה על רבינו שמואל בן מאיר, דפירש ב"ש
 3 נחליף (בבא בתרא קלו"א) גבי: בעי מיניה רבא מרב נחמן: בהקנאה מהו, פירוש: אם מועיל
 4 הקנאה במו "מהיום", אמר ליה: בהקנאה אינו צריך, ופירש רבינו שמואל בן מאיר: היינו דלא
 5 כרבי יוסי, והכא משמע דסבר רבא כרבי יוסי!
 6 ואומר רבינו יצחק: הדהם מיידי באין כתוב זמן
 7 בשטר, ומתוקם כרבי יוסי.
 8 **אמר** רב הונא גיטו כמתנתו מה מתנתו כר' -
 9 פירש רש"י ורבינו חננאל: מה מתנת שכיב
 10 מרע בלא שום תנאי - חזור, אף גיטו נמי, אם
 11 עמד, חזור ומתעלם - בלא שום תנאי. ומסקי דרבה
 12 ורבא לא סבירא ליה דרב הונא. ודבין דאם
 13 עמד חזור, וכי מייית הויא גיטא - אמרי יש גט לאחר
 14 מיתה, כמו מתנה שאינה חלה עד לאחר מיתה,
 15 כמו בן גט. ואין לחקשות לפירוש: דבין דבסתם
 16 אם עמד חזר - מה צריך במתניתין למיתני
 17 "מהיום אם מת" מעכשיו אם מת? בסתם נמי הוי
 18 כמדיהו וכמעכשיו דאיצטרך לאשמעינן איזה
 19 לשון משמע מחיים ואיזה לאחר מיתה. אבל קשה:
 20 דאמאי הוצרך שמואל לתקן בגט דשכיב מרע
 21 לקמן בפרקין (גיטין ע"ה.ב). אם ימות - היא גט,
 22 ואם לאו - לא היא גט, כיון דבסתם נמי חזר אם
 23 עמד! ומיהו, יש לומר: שמואל לא סבר כרב הונא
 24 אלא כרבה ורבא. ומיהו, קשה: דהא אמרינן
 25 ב"אזוהו נשך" (בבא מעטיא ס"א): הווא שכיב
 26 מרע דכתב גט לדביתיהו, איתנהו, אמרה ליה
 27 דביתיהו: אמאי קא מיתנתה? אי קיימת - דידך
 28 אנא. וקאמר דפטומי מילי ניהו. ופריך: פשיטא!
 29 ואמאי פשיטא? והא רב הונא אית ליה הכא אם
 30 עמד חזרו על כן נראה לרבינו תם: שכיב מרע
 31 שנתן גט ולא התנה, דאם עמד - אינו חזר. ולא
 32 דמי למתנת שכיב מרע דאם עמד חזר. דמתנה
 33 אינה חלה כלל אלא לאחר מיתה, אבל גט - חל
 34 מדיחיהו, ודעתו שחולו מיד - והלכך אינו חזר אם
 35 לא פירש. וגיטו כמתנתו דקאמר רב הונא - אומר
 36 רבינו תם: מדקאמר "גיטו", ולא קאמר "גט שכיב
 37 מרע" - משמע דקאי אמתניתין ד"מהיום אם מת
 38 מחולי זה". וקאמר: מה מתנתו, אפילו בלא תנאי,
 39 אם עמד - חזור, אף גיטו בתנאי, אם עמד - חזר
 40 ממילא, שאין כאן עוד תנאי, כיון דעמד, אף על
 41 פי ששוב חזר ונפל באותו חולי הראשון ומת. רבה
 42 ורבא לא סבירא ליה דרב הונא, דאפילו עמד
 43 והלך בלא משענת, כיון דשוב מת מאותו חולי -
 44 אינו חזר, והוה גט, דאי לא הוי גט אף על פי שמת
 45 מאותו חולי - אימרו שאין תנאי החולי הזה גורם
 46 אף על פי שהתנה, שהרי עם זה מאותו חולי, אלא
 47 מיתה גורמת, ולכך לא הוי גט כשעמד, ויש גט
 48 לאחר מיתה. אבל השואל דעמד אינו חזר, כיון
 49 דמת מאותו החולי יאמרו שתנאי החולי גורם,
 50 ולא מיתה. ופריך: אם אמרת אם עמד חזר - למה
 51 לי אומדנא? לפירוש רש"י פריך מכל שכן, דבין
 52 דאמרת אם עמד חזר, אף כשנתן גט סתם - כל
 53 שכן דהיכי דפירש מהיום אם מת. ולפירוש רבינו
 54 תם פריך בפשיטות.

והא

1 **א**י אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּעַל פֶּה אִי לֹא אָמַר. - וְכִי מִסְפָּקָא
 2 לִיהִי? וְהִתְנִן: "הֲרִי זֶה גִּיטָךְ אִם לֹא בְּאִתִּי מִכָּאן וְעַד
 3 שְׁנַיִם עָשָׂר הַדֵּשׁ", וְכִתְּבֵהוּ בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר הַדֵּשׁ - אִינוּ
 4 גָּט, וְתִנֵּי עֲלֶיהָ: רְבוּתֵינוּ הַתִּירוּהָ לְהִישָׂא; וְאִמְרִינוּ:
 5 מֵאֵן רְבוּתֵינוּ? אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: בִּי דִּינָא
 6 דְּשָׂרוּ מוֹשְׁעָא, וְסָבְרִי לֶהּ כְּרַבִּי יוֹסִי, דְּאָמַר: וְמִנּוּ שֶׁל
 7 שְׂמֵר מוֹכִיחַ עֲלֵינוּ! אֵלָא מִסְפָּקָא לִיהִי אִי הִלְכָה כְּרַבִּי
 8 יוֹסִי בְּעַל פֶּה אוֹ אֵין הִלְכָה. - וְכִי מִסְפָּקָא לִיהִי?
 9 וְהָאֵמַר רַבָּא: "הֲרִי זֶה גִּיטָךְ אִם מוֹתִי" וְ"שְׂאֵנִי מוֹת" -
 10 הֲרִי זֶה גָּט, "כְּשִׂאֲמוֹת" וְ"לֹאֲחֵר מִיתָה" - אֵין זֶה גָּט; וְכִי
 11 הִיכִי דְּמִי? אֵילִימָא דְּאָמַר לֶהּ "מַהִיּוֹם" וְרַבְּנָן, צְרִיבָא
 12 לְמִיּוּרִי? וְהִתְנִן: "מַהִיּוֹם אִם מוֹתִי" - הֲרִי זֶה גָּט!
 13 וְאֵלָא לֹאֵו דְּלֹא אָמַר לֶהּ "מַהִיּוֹם" וְרַבִּי יוֹסִי, שְׂמַע
 14 מִיָּה הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי! - לְרַבָּא פְּשִׁיטָא לִיהִי, לְרַב
 15 הוֹנָא מִסְפָּקָא לִיהִי. וְאֵיבְעִית אֵימָא: לְעוֹלָם דְּאָמַר לֶהּ
 16 "מַהִיּוֹם" וְרַבְּנָן, וְהִנֵּי לִישְׁנֵי אֵיבְטְרִיבִי לִיהִי, "שְׂאֵנִי מוֹת"
 17 בִּיאֵם מוֹתִי" דְּמִי, "כְּשִׂאֲמוֹת" כִּי לֹאֲחֵר מִיתָה" דְּמִי.
 18 וְאֵיבָא דְּמִתְנִי לֶהּ אֵסְפָּא: "זֶה גִּיטָךְ לֹאֲחֵר מִיתָה"
 19 - לֹא אָמַר כְּלוּם; אָמַר רַב הוֹנָא: וְלְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי
 20 חוֹלְצָת. - פְּשִׁיטָא, מְדִסְיפָא לְרַבְּנָן חוֹלְצָת, רִישָׁא נְמִי
 21 לְרַבִּי יוֹסִי חוֹלְצָת! - מוֹהוּ דְּתִימָא, רַבִּי יוֹסִי בְּהָא
 22 כְּרַבִּי סְבִירָא לִיהִי, דְּאָמַר: גִּיטָא מְעֵלְיָא הוּוּ, וְחִלְצִיָּהּ
 23 נְמִי לֹא תִיבְעִי, קָא מוֹשְׁמַע לָהּ, דְּלֹא רַבִּי סְבִירָא לֶהּ
 24 כְּרַבִּי יוֹסִי וְלֹא רַבִּי יוֹסִי סְבִירָא לֶהּ כְּרַבִּי, רַבִּי לֹא
 25 סְבִירָא לֶהּ כְּרַבִּי יוֹסִי, דְּקִתְּנִי "כּוֹה גָּט" לְמַעוּטֵי דְּרַבִּי
 26 יוֹסִי; וְרַבִּי יוֹסִי לֹא סְבִירָא לֶהּ כְּרַבִּי, דְּקִתְּנִי "כּוֹה גָּט"
 27 לְמַעוּטֵי דְּרַבִּי. רַבִּי מָאִי הוּוּ? דְּתִנֵּי: "מַהִיּוֹם וְלֹאֲחֵר
 28 מִיתָה" - גָּט וְאִינוּ גָּט, דְּכַרְבִּי חֲקָמִים, רַבִּי אוֹמְרִי:
 29 כּוֹה גָּט. רַבִּי יוֹסִי מָאִי הוּוּ? דְּתִנֵּי: "כְּתִבּוּ וְתִנּוּ גָּט
 30 לְאִשְׁתִּי אִם לֹא בְּאִתִּי מִיּוֹן וְעַד שְׁנַיִם עָשָׂר הַדֵּשׁ",
 31 כְּתִבּוּהוּ בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר הַדֵּשׁ וְתִנּוּ לֹאֲחֵר שְׁנַיִם
 32 עָשָׂר הַדֵּשׁ - אִינוּ גָּט, רַבִּי יוֹסִי אוֹמְרִי: כּוֹה גָּט. "זֶה
 33 גִּיטָךְ מַהִיּוֹם אִם מוֹתִי מִחוּלֵי זֶה, וְעַמְד וְהִלֵּךְ בְּשׂוּק"
 34 כו'. אָמַר רַב הוֹנָא: גִּיטוּ כְּמִתְנָתוּ, מוֹה מִתְנָתוּ אִם
 35 עַמְד חוּזָר, אִף גִּיטוּ אִם עַמְד חוּזָר; וְמוֹה גִּיטוּ אִף
 36 עַל גַּב דְּלֹא פְּרִישׁ, מִיּוֹן דְּאָמַר "כְּתִבּוּ" - אִף עַל
 37 גַּב דְּלֹא אָמַר "תִּנּוּ", אִף מִתְנָתוּ מִיּוֹן דְּאָמַר "תִּנּוּ"
 38 - אִף עַל גַּב דְּלֹא קִנּוּ מִיָּהִי. תִּנּוּ: "זֶה גִּיטָךְ מַהִיּוֹם
 39 אִם מוֹתִי מִחוּלֵי זֶה", וְעַמְד וְהִלֵּךְ בְּשׂוּק וְחִלְה וְכִתְּבֵהוּ,
 40 אוֹמְדִים אוֹתוּ, אִם מִתְּמַת חוּלֵי הָרֵאשׁוֹן מוֹת - הֲרִי

41 זֶה גָּט, אִם לֹא - אִינוּ גָּט; וְאִי אָמַרְתָּ אִם עַמְד חוּזָר, לְמַה לִּי אוֹמְדָנָא? הֲרִי עַמְד!
 42 אָמַר מֶר בְּרִיהִי דְּרַב יוֹסֵף מְשִׁמְיָה דְּרַבָּא: שְׁנִיתָךְ מִחוּלֵי לְחוּלֵי. - וְהָא "עַמְד" קִתְּנִי!
 43 - עַמְד מִחוּלֵי זֶה וְנִפְל לְחוּלֵי אַחֵר. - וְהָא "הִלֵּךְ בְּשׂוּק" קִתְּנִי! - הִלֵּךְ עַל מְשַׁעְנָתוּ.
 44 וְהָא

1 בעל פה - כגון גבי גט שכתב כהלכתו, וכשמוסרו לה אומר "זה גיטך אם מתי". הלכך
 2 לא דמי לשטר, שכיון שכתב התנאי אצל הזמן בשטר - איכא למימר דזמן מוכיח
 3 דמהיום קאמר, אבל על פה - דלמא כי מסריה ניהלה הדר ביה מומן דשטרא, ומסריה
 4 ניהלה על מנת לאחור מיתה, הואיל ולא אמר "מהיום", אינו גט - דהא לא שוייה גט עד
 5 שנים עשר חדש, והוה ליה גט לאחור מיתה. כי
 6 דינט דשרוי משהא - רבי יהודה לאחור מיתה שהתיר
 7 שמנן של גוים, במסכת עבודה זרה (ל"א.א). אם
 8 מתי ושאיני מות - איזה משתי לשונות הללו,
 9 דלשון תנאי הם. שאמות - משמע: לכשאמות
 10 היא גט. צריבא למייר - דהא בהדיא תנן לה
 11 במתניתין: מהיום אם מתי - בהרי זה גט. ורבי
 12 יוסי - ואשמעינן רבא ודבעל פה מימי אמה רבי
 13 יוסי, והלכתא כותיה. דמתני לה - לדרב הונא
 14 לעיל. ולדברי רבי יוסי - דאמרו: כי לא אמר
 15 "מהיום", נמאן דאמר "מהיום" דמי. חולצת -
 16 דזמן השטר הזה ליה כ"מהיום", וכי מסריה
 17 ניהליה דמי אומר: "זה גיטך לאחור מיתה" - מספקא
 18 לן אי תנאה הוא, אי חזרה הוא. מדיספא - כי
 19 אמר "מהיום ולאחור מיתה" תנא מתניתין
 20 חולצת לרבנן, מכלל דלאחור מיתה" לרבי יוסי
 21 - נמי חולצת, דהא לרבי יוסי כ"מהיום ולאחור
 22 מיתה" דמי. ורבי יוסי ורבנן לא אפילו אלא
 23 ביהא לתורה, לדברי רבי יוסי בלאו "מהיום"
 24 כ"מהיום", ולרבנן יש חילוק. כרבי סבירא ליה
 25 - דאמר לקמן: גט הוא, ופליג אדרבנן, וקסבר
 26 נתנה הוא. והואיל ואשכחן לרבי דפליג -
 27 אימא רבי יוסי נמי פליג, דהא שמעינן ליה
 28 דמיקל בתנאי. דקתני כוה גט - במילתיה דרבי,
 29 למעוטי דרבי יוסי - היכא דלא אמר "מהיום",
 30 דכיון דקתני "כוה" - משמע דכי האי גוונא הוא
 31 דמכשר, אבל בלאו "מהיום" - פסול. דקתני
 32 כוה גט - רבי יוסי גבי תנאי, לקמן (ע"א). ועל
 33 כרחק למעוטי אתא, ולא אשכחן דלמעוטיה אי
 34 דאף על גב דגבי מתנה כשר - התם הוא דהכי
 35 קאמר ליה: גופא מהיום, ופירי לאחר מיתה.
 36 אבל בגט, כיון דלאו לשון תנאי הוא - היא
 37 ליה ספק תנאה ספק חזרה. רבי יוסי פאי הוא -
 38 היכא קתני "כוה גט"? רבי יוסי אומר כוה גט -
 39 מדכחיה ליה למימר: האם לא באתי כתבו ותנו,
 40 ואמר "כתבו ותנו אם לא באתי" - הכי קאמרה:
 41 כתבו עכשיו, ותנו אם לא באתי. והלך גרסינן.
 42 גיטו - דשכיב מרע, כמתנתו. מה מתנתו -
 43 אמרינן בבבא בתרא (ק"א.א): אם עמד - חזר.
 44 אף גיטו אם עמד חזר - דהא עמד חזר לא אפילו
 45 דאמר "אם מתי" - דהא לא מתי, אלא אפילו
 46 לא אמר "אם מתי", אלא יחב לה גט סתמא, אם
 47 עמד - חזר, דמסתמא אדעתא דמיתה יחב
 48 לה, והא לא מתי. אף על גב דלא אמר תנו -
 49 דכתבן ב"האומר התקבל" (גיטין ס"ה.א) רבי
 50 דאמר שזורי אמור: אף ההמטוב, כיון דאמר
 51 "כתבו" אף על גב דלא אמר "תנו" - אדעתא
 52 למיתב קאמר. הרי עמד - ובטל הגט מאלי.
 53 שניתק מחולי לחולי - ואין זו עמידה, אלא אם
 54 כן בא לכלל פרואה שעה אחת. על משענתו -
 55 נשען על מקלו, ולעולם חולה הוא. והא דנטק
 56 הלך - לאו משום דעמידה היא, דתיחף מינה;
 57 אם עמד אינו חזר, אלא הא קמשמע לך: טעמא
 58 דהלך הוא דבעי אומדנא אם מחמת חולי
 59 הראשון מת, דאיכא למיחש. הואיל והלך -
 60 יעצל מאותו החולי, ומת מחולי אחר, והוא
 61 יעצל מאותו החולי, ומת מחולי אחר, והוא אמר מחולי זה. אידך - מי שלא הלך בשוק, מסתמא אף על פי שניתק לחולי אחר - יש בו מחולי הראשון, ולא בעי אומדנא מתנתו

56 חולצת ולא מתייבמת. שהרי מקסיפא לרבנן חולצת – כשם
 57 שבסיפא של המשנה לדעת חכמים, כאשר אומר בפירוש 'מהיום
 58 ולאחר מיתה' חולצת ולא מתייבמת, רישא נמי שאמר 'הרי זה
 59 גיטין לאחר מיתה', לדעת רבי יוסי הרי זה כאומר 'מהיום ולאחר
 60 מיתה', וחולצת ולא מתייבמת. משיבה הגמרא: מהו דתניא – בלא
 61 דברי רב הונא היינו אומרים דרבי יוסי כהא – באומר 'מהיום
 62 ולאחר מיתה' פרבי סבירא ליה, דאמר שבאופן זה ניטא מעליא הו
 63 – גט גומר הוא, וְחִלְצָה נְמִי לֹא תִכְפְּעוּ – ואף חליצה אינה צריכה,
 64 מפני שסובר שזה לשון תנאי ולא חזרה, ושלא כדעת רבנן במשנה
 65 שהוא ספק תנאי ספק חזרה וחולצת, קא משמע לן רב הונא, דלא
 66 רבי סבר לה פרבי יוסי לענין זמנו של שטר מוכיח עליו, ולא רבי
 67 יוסי סבר לה פרבי לענין 'מהיום ולאחר מיתה', ומבאר הגמרא
 68 מנין לו לרב הונא שחלוקים הם בשיטתם, רבי לא סבר לה פרבי
 69 יוסי, דקתני – שהרי בברייתא המובאת בגמרא להלן אמר רבי
 70 לענין מהיום ולאחר מיתה 'כזה גט', ומהלשון 'כזה' משמע
 71 שדווקא כשאמר 'מהיום' הגט כשר, ולמעוטי דרבי יוסי – להוציא
 72 משיטת רבי יוסי הסובר שאף אם לא אמר 'מהיום' הרי זה גט. וכן
 73 רבי יוסי לא סבר לה פרבי, דקתני – שהרי אף רבי יוסי אמר
 74 בברייתא להלן לענין תנאי בגט 'כזה גט', ומשמע שכונתו למעוטי
 75 דרבי – להוציא משיטת רבי הסובר ש'מהיום ולאחר מיתה' הוא
 76 תנאי והרי זה גט, אלא כשיטת רבנן שהוא ספק תנאי ספק חזרה
 77 והרי זה ספק גט וחולצת. רבי מאי רבי – היכן אמר רבי 'כזה גט',
 78 דתניא, הרי זה גיטך 'מהיום ולאחר מיתה', הרי זה גט ואינו גט – ספק
 79 גט, כיון שהוא ספק תנאי ספק חזרה, דרבי חכמים. רבי אומר, כזה
 80 גט – הרי זה ודאי גט, כיון שהוא תנאי ולא חזרה. רבי יוסי מאי היא
 81 – היכן אמר 'כזה גט', דתנן במשנה להלן (עו). שאם אמר הבעל
 82 לשלוהו 'כתבו ותנו גט לאשתי אם לא פאתי ממדינת הים מיכן
 83 ועד שנים עשר חדש', וכתבוהו השליחים את הגט בתוך שנים עשר
 84 חדש, ונתנו לאשה לאחר שנים עשר חדש, אינו גט, כיון שלא כן
 85 אמר, אלא שאף יכתבו הגט לאחר שנים עשר חדש. רבי יוסי
 86 אומר, כזה גט – הרי זה גט, כיון שהבעל הקדים לומר 'כתבו ותנו'
 87 קודם 'אם לא באתי', הרי שכונתו כתבו עכשיו ותנו לאחר שנים
 88 עשר חודש אם לא באתי:
 89 שנינו במשנה: זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה, ועמד והלך בשוק
 90 בו' וחלה ומת, אומדין אותו, אם מחמת חולי הראשון מת, הרי זה
 91 גט, ואם לאו אינו גט: אמר רב הונא, שכיב מרע, דין גיטו הוא כדין
 92 מתנתו. מה פתנתו שנותן לאחר מחמת חליו, אם עמד ונתרפא
 93 מחליו, חזר – יכול לחזור בו ובטלה מתנתו, כיון שלא נתן המתנה
 94 אלא על דעת שימות, אף גיטו שנתן לאשתו מחמת חליו, אם עמד
 95 ונתרפא מחוליו, חזר בו ובטל הגט, שלא נתן לה הגט אלא מפני
 96 שהיה ירא שימות ותיפול אשתו ליבו. וכן דין מתנתו כדין גיטו,
 97 ומה גיטו של שכיב מרע, אף על גב דלא פריש – אף שלא פירש
 98 דבריו, אלא כיון דאמר כתובו, אף על גב דלא אמר תנו את הגט
 99 לאשתי, כותבים ונותנים אותו לאשתו, שאנו אומרים שכונתו
 100 היתה לומר אף 'תנו', אלא שמחמת פחד המיתה לא פירש דבריו,
 101 אף במתנתו של שכיב מרע, כיון דאמר תנו לפלוני מנכסי, אף על
 102 גב דלא קנו מיניה – אף שלא קנו מידו בקנין לזכות במתנה עבור
 103 אותו פלוני, מתנתו מתנה, כיון שתקנו חכמים שדברי שכיב מרע
 104 אף בלא קנין הרי הם ככתובין וכמסורין. מקשה הגמרא על רב
 105 הונא: תנן במשנתנינו, שאם אמר זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה,
 106 ועמד והלך בשוק, ושוב הלך ומת, אומרים אותו, אם מחמת חולי
 107 הראשון מת הרי זה גט, ואם לאו, אינו גט. ואי אמרת ששכיב מרע
 108 שנתן גט, אם עמד ונתרפא מחליו, חזר ובטל הגט, למה לי אומדין
 109 מחמת איזה חולי מת. הרי עמד הווי מחליו, ובטל הגט מאלו.
 110 מתרצת הגמרא: אמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא, משנתנינו

1 אי אמר רבי יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו אף כאשר בשעת
 2 מסירה אמר לה בעל פה 'אם מתי', אי לא אמר כן אלא באופן
 3 שכתוב בשטר עצמו 'אם מתי', שאז הזמן הכתוב בשטר מוכיח
 4 שבמה שכתב 'אם מתי' אין כוונתו לקבוע זמן גירושין אחר
 5 המיתה, אבל אם אמר לה בעל פה 'אם מתי', אפשר שחזר בו מן
 6 הזמן הכתוב בשטר, וכוונתו לגרשה אחר מיתה. וכיון שמסתפק
 7 רב הונא בדבר זה, לכך מצריכה חליצה אורסה גיבום. ודוחה
 8 הגמרא: ומי מספקא ליה לרב הונא בדבר זה, ונתנן להלן (עו).
 9 האומר הרי זה גיטך אם לא פאתי – אם לא אחזור ממדינת הים
 10 מפני ועד שנים עשר חדש, ומת הבעל בתוך שנים עשר חדש, אינו
 11 גט. שהרי אמר שיחולו הגירושין לאחר שנים עשר חודש, וכיון
 12 שמת קודם זמן זה, אין גט לאחר מיתה. ולכך זקוקה היא ליבו.ם.
 13 ונתני עלה בתוספתא, שרפוזיניו נחלקו על משנה זו, והתירוה
 14 להנישא לכל אדם, משום שהגט כשר הוא. ואמרינן – ושאלו על
 15 כך, וסאי רפוזיניו המתירים אותה לינשא, ואמר רב יהודה אמר
 16 שמואל, אלו הם פי דינא דשרו מישקא – הבית דין של רבי יהודה
 17 הנשיא שהתיר שמנן של עובדי כוכבים. והטעם שהתירוה
 18 להנישא, משום דסברי לה פרבי יוסי דאמר 'זמנו של שטר מוכיח
 19 עליו', ולכך אף שאמר בעל פה 'עד שנים עשר חודש', כיון שכתוב
 20 בגט זמן נתינת הגט, הרי הזמן הכתוב מוכיח שרוצה לגרשה מיד,
 21 והרי היא מגורשת קודם מיתתו ואינה זקוקה ליבו.ם. ומוכח שסובר
 22 רבי יוסי זמנו הכתוב בשטר מוכיח אף על הנאמר אחר כך בעל
 23 פה. מתרצת הגמרא: אלא מספקא ליה לרב הונא אי הלכה פרבי
 24 יוסי אף כאשר אמר בעל פה 'אם מתי', או אין הלכה כמותו אלא
 25 כשכתוב בגט 'אם מתי', ולכך סבר שחולצת ואינה מתייבמת.
 26 שואלת הגמרא: ומי מספקא ליה לרב הונא בדבר זה, והאמר רבא,
 27 האומר הרי זה גיטך אם מתי, וכן הרי זה גיטך שאני מת, משמעות
 28 דבריו שכונתו לגרשה מיד בתנאי שימות, ולכך הרי זה גט. אך אם
 29 אמר הרי זה גיטך בשאמור, וכן הרי זה גיטך לאחר מיתה,
 30 משמעות דבריו שרוצה שיחולו הגירושין אחר מיתתו, ולכך אין זה
 31 גט, שאין גט לאחר מיתה. ומבשרת הגמרא, היכי דמי – באיזה אופן
 32 אמר רבא שאם אמר 'אם מתי' הרי זה גט. אילימא דאמר לה 'מהיום
 33 אם מתי', וברבנן הסוברים שרק אם אמר מפורש 'מהיום' הרי זה
 34 גט, וכי צריקא למימר דין זה, ונתנן בפירוש במשנתנינו, שאם אמר
 35 'מהיום אם מתי' הרי זה גט. ואילא לאו רבא דיבר באופן דלא אמר
 36 לה 'מהיום', אלא אמר בסתם 'אם מתי', וברבי יוסי הסובר שזמנו
 37 של גט מוכיח שכונתו לגרשה מהיום. אם כן שמע מינה שהלכה
 38 פרבי יוסי זמנו הגט מוכיח אף אם אמר בעל פה 'אם מתי'. משיבה
 39 הגמרא: אמנם לרבא פשיטא ליה שהלכה כרבי יוסי אף כשאמר
 40 בעל פה, אך לרב הונא מספקא ליה, ומשום כך סובר שחולצת
 41 ואינה מתייבמת. הגמרא מיישבת באופן אחר: ואי פצית אימא שאין
 42 ראייה כלל מדברי רבא, כיון שאפשר לומר דלעולם רבא דיבר
 43 באופן דאמר לה 'מהיום אם מתי', וכדעת רבנן הסוברים שרק אם
 44 אמר כן בפירוש הגט כשר. ואף שכבר שנינו דין זה במשנתנינו, הני
 45 לישני איצטריכי ליה – משום אותם לשונות האחרים שהזכיר רבא
 46 הוצרכו דבריו, והשמיענו שלשון 'שאני מת' ב'אם מתי' דמי. ולשון
 47 'בשאמור' ב'לאחר מיתה' דמי. מבאיזה הגמרא לשון אחרת: ואימא
 48 דמתני לה את דברי רב הונא אפיסא – על הסיפא של הרישא של
 49 משנתנינו, באומר זה גיטך לאחר מיתה, לא אמר כלום. ועל כך אמר
 50 רב הונא, ודקרי רבי יוסי הסובר שזמנו של גט מוכיח עליו, וכאילו
 51 אמר בפירוש 'מהיום ולאחר מיתה', הרי זו חולצת ולא מתייבמת,
 52 כיון שיש להסתפק אם מה שאמר 'לאחר מיתה' תנאי הוא, ורצונו
 53 שיחול הגט מהיום אם ימות. והרי זה גט, או שהוא חזרה ממה
 54 שאמר בתחילה 'מהיום' ומעתה אין רצונו שיחול הגט מהיום אלא
 55 לאחר מיתה, ואין זה גט. שואלת הגמרא: פשיטא שלדעת רבי יוסי

מביאה הגמרא להוכיח שדין הסיפא משובש, שכן היה מעשה
בבבלי, באדם שאמר לאשתו 'הרי זה גיטך אם לא אעמוד מחולי
זה, ואכלו ארי, והסתפקו אם הגט קיים או בטל, ושלאו שאלה זו
לארץ ישראל, וְלָחֵזוּ מִתָּמָּם - מארץ ישראל להשיב, שבְּאֶבְלֵי אֲרִי,
אֵין לָנוּ שִׂיחָא גַט, כיון שאינו שכיח, ולא העלה הבעל על דעתו
לגרש את אשתו באופן זה. וכיון שמצינו שפסקו שהגט בטל, יש
לנו לומר שהסיפא של הברייתא דין משובש הוא, והעיקר הוא
כהרישא.

מביאה הגמרא נידון בענין מעין זה: מעשה בההוא נְבָרָא דְּזִבְיָן
אֲרֵעָא לְחֶבְרִיָּה - אדם שמכר שדה לחבירו, וקביל עליה המוכר
אחריות, על כָּל אֲוִנְסָא דְּמִתְלִיד בְּשֵׂדָה. ולפום, אֲפִיקוּ בְּהַ נְהָרָא -
הטו את הנהר שיעבור בשדה זו על פי צווי המלך. אָתָּא הַלֹּקַח
לְקַמְיָה דְּרִבְנִינָא, ותבע שהמוכר יתן לו שדה אחרת כפי האחריות
שקבל עליו. אָמַר לִיה רְבִינָא לְמוֹכֵר, וְיָל שְׂפִי לִיה - לך והעמד לו
שדה ראוי, דְּהָא קְבִילַת עֲלֶיךָ אַחְרִיתוֹ כָּל אֲוִנְסָא דְּמִתְלִיד בְּשֵׂדָה
זו. אָמַר לִיה רַב אֶהָא כִּרְמִילָא דְּרִבְנִינָא, הלא אֲוִנְסָא דְּלֵא שְׂכִיחַ
הוא, ולא העלה המוכר על דעתו לקבל אחריות על אונס זה.
אֵינְלִיל מִלִּיתָא וְיִטְמָא לְקַמְיָה דְּרַבָּא - נתגלגל מקרה זה ובא לפני
רבא. אָמַר לִהּ רַבָּא, אֲבָן אֲוִנְסָא דְּלֵא שְׂכִיחַ הוּא, ולא קיבל המוכר
אחריות על אונסים מעין אלו, ולפיכך פטור הוא.

אִיתִיבֵיהּ - הקשה לְרִבְנִינָא לְרַבָּא מהסיפא של הברייתא שהובאה
לעיל, שאם אמר 'הרי זה גיטך אם לא אָעֲמֹד מחולי זה, ונָפַל עָלַי
בֵּית אֹרְחִינִי נָחֵשׁ, הֲרֵי זֶה גִּטִּי. הרי שכונת הבעל אף לאונס שאינו
שכיח, ומדוע נגבי שדה הינך סבור שאונס שאינו שכיח אינו בכלל
האחריות שקיבל עליו.

אָמַר לִיה רַבָּא, עַד שֵׁאתָ מִקְשָׁה עָלֶי מְהִיטָא שֶׁל הַבְּרִייתָא,
וְאִימָא - תוכיח כדברי מהר"ש של אותה ברייתא, שאם אמר 'הרי
זה גיטך מחולי זה ונפל הבית עליו או הכישו נחש, אֵינְו גַּט, משום
שעל דעת אונס שאינו שכיח לא גירשה, והוא הדין לגבי שדה לא
קיבל אחריות באונס שאינו שכיח.

אָמַר לִיה רַב רַבָּא מְדַפְּתֵי לְרִבְנִינָא, מדוע דחה רבא את הקושיא
שהקשו עליו מהסיפא, וְכִי מְשֹׁם דְּקָשָׁא סְתִירָה מְהִירָשָׁא אֲפִיפָא,
לֵא מוֹתְבִינֵן תִּיּוֹבְתָא מִיָּה - אין להקשות על דבריו מהסיפא. אָמַר
לִיה רְבִינָא. אֵין - אכן, כִּינֵן דְּקָשָׁא רִישָׁא אֲפִיפָא, לֵא אִיתְמַר בֵּי
מְדַרְשָׁא - הרי זה מוכיח שברייתא זו לא נשנתה בבית המדרש,
שבו יושבים תלמידי חכמים שיתרצוה, ובהכרח מְשַׁבְּשָׁתָא הֵיא,
ואין להקשות ממנה ולא לסייע ממנה. וכיון שאין להוכיח מן
הברייתא, וְיָל בְּתֵר קְרָבָא - יש לילך בזה אחר הסברא שאין אדם
מעלה על דעתו אונס שאינו שכיח, ולא קיבל עליו אחריות על זה.
רַב פָּפָא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, (ובן) [זבון] שוּמְשָׁמֵי אֲגִידָא
דְּנְהָר מְלָבָא - קנו שומשמן על שפת נהר המלך, וְאֲגִידָא מְלָחִי
לְעַבְדֵינְהוּ - שכרו ספנים שיליכו את השומשמן לביתם בספינה
דרך הנהר, והמוכרים קבילו עֲלֵיהוּ אַחְרִיתוֹ עַל כָּל אֲוִנְסָא
דְּמִתְלִיד בְּדֶרֶךְ. לְפֻם אִיסְתַּפֵּר נְהָר מְלָבָא - הוקם 'סכר' בנהר
המלך ולא יכלו הספינות לעבור בו. אָמְרוּ לְהוּ - אמרו רב פפא ורב
הונא למוכרים, אֲגִידוּ חֲמָרֵי אֲפִקְעִינְהוּ נִיחָלָן - שכרו חמורים
להוציא את הסחורה מן הנהר ולהוליכה לביתנו, דְּהָא קְבִילִיתוּ
עָלֵיכוּ כָּל אֲוִנְסָא דְּמִתְלִיד - שהרי קיבלתם על עצמכם כל אונס
שיוולד בדרך. אָתוּ לְקַמְיָה דְּרַבָּא שִׁפְסוּק לַחַם אַתְּ הַדִּין, אָמַר לְהוּ
רבא לרב פפא ורב הונא. קָאֲרִי חֲיוּרֵי - אווזים לבנים, מְשַׁלְחֵי לְחִמֵּי
דְּאִינְשֵׁי - המפשיטים בגדיהם של אנשים מעליהם, כלומר פוסקים
אתם שלא כדין לטובתכם, אֲוִנְסָא דְּלֵא שְׂכִיחַ הוּא - סכירת הנהר
הוא אונס שאינו שכיח, ולא קיבלו המוכרים עליהם אחריות
מאונס שאינו שכיח, ולכך פוטרם הם מלשלם לכם את הוצאות
שכירות החמורים.

יבזה שנקט התנא הלך על משנתנו הָא קָא מְשַׁמְעֵ לָן - השמיענו
דְּהַלְךְ עַל מְשַׁנְתוֹ הוּא דְּבַעֲיָן אֲוִמְדָנָא - צריך לאומדו אם מת
מחמת חוליו הראשון אם לא, כיון שיש רגלים לדבר שלא מת
מחמת חוליו הראשון כלל כיון שהלך על משנתו, אבל אֵיךְ -
מי שלא הלך על משנתו, אפילו אֲוִמְדָנָא נְפִי לֵא בְּעֵינָן, ומחוקקים
אותו שאף שניתק לחולי אחר יש בו עדיין מחולי הראשון.
מדייקת הגמרא, שְׁמַעְתָּ מִיָּה - ממשנתינו ששָׁכִיב מַרְעֵ שְׁנָתָן מִתְנָה
לפלוגי, אף שְׁנִיתָק מְחֹלֵי לְחֹלֵי וּמֵת מִחֻמַּת הַחֹלֵי הַשְּׁנִי, מִתְנָתוּ
מִתְנָה, שהרי לדעת רב הונא מדובר במשנתנו שניתק מחולי
לחולי, ומשמע שדווקא כשפירש 'אם מתי מחולי זה' הצריכה
המשנה לבדוק אם מת מהחולי הראשון או השני, אבל אם נתן
מתנה בסתם, אף שמת מחולי אחר הרי היא מתנה. אומרת
הגמרא, אֵין - אכן כך הדין, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מְשַׁמֵּיה דְּרַב, שְׁכִיב
מַרְעֵ שְׁנִיתָק מְחֹלֵי לְחֹלֵי מִתְנָתוּ מִתְנָה.
הגמרא חוזרת לעיקר דינו של רב הונא (לעיל עב), ששכיב מרע
שנתן גט ועמד, חוזר אפילו כשלא התנה בשעת נתינת הגט 'אם
מתי, ומביאה הגמרא שְׁבָה דְּרַבָּא, לֵא כְּבִירָא לְהוּ הָא דְּרַב הוּנָא,
ולדעתם אם השכיב מרע לא אמר 'אם מתי', אף שמסתבר לנו
שנתן הגט רק על דעת שימות, מכל מקום אם עמד מחוליו אין
הגט בטל, משום גְּזִירָה דְּרַבְנָן, שחששו שְׁמָא כשיראו בני אדם
שהנותן גט בסתם, אין הגט חל אלא אם מת, אבל אם עמד מחוליו
הגט בטל, יִמְרֹו שִׁישׁ גַּט לְאַחַר מִיתָה, ויכשירו גט אף באופן
שאמר בפירושו 'זה גיטך לאחר מיתה', והם אינם יודעים שכשנתן
בסתם כוונתו שיחול הגט מעבשיו אם ימות והרי זה גט מחיים,
ולכך תיקנו חכמים שאפילו אם עמד מחוליו מגורשת.
מקשה הגמרא, וְכִי אִיכָּא מִרֵי דְּמְדַאֲרִיתָא לֵא הֵו גִּיפָא - וכי יש
אופן שמן התורה הגט בטל, וּמְשֹׁם גְּזִירָה דְּרַבְנָן שְׁרִינֵן אִישׁ
לְלֵבָא - מתירים אשת איש לינשא. שהרי כאן כיון שיש לו גט
ליבטל מן התורה כיון שעמד מחוליו, אין תגורש בו מחמת גזירה
דרבנן.

מתרצת הגמרא, אֵין - אכן יש כח ביד חכמים להתיר אשת איש,
משום דְּבָל דְּמְקַדְּשָׁא אִשָּׁה, אֲדַעְתָּא דְּרַבְנָן מְקַדְּשָׁ - הרי הוא תולה
קידושו בדת משה וחכמי ישראל וכשאומר 'הרי את מקודשת לי
כדת משה וישראל', ובמקום הצורך אֲפִקְעִינְהוּ רַבְנָן לְקִדְּוִשֵׁן
מִיָּה - הפקיעו רבנן את קידושו למפרע.
אָמַר לִיה רְבִינָא לְרַב אִשֵׁי, תִּינַח דְּקִדְּוִשׁ בְּכֶסֶף - אמנם באופן
שקידשה בכסף מובן שיכולים חכמים להטיל את הקידושין על ידי
שיפקירו את מעותיו שנתן לה בשעת הקידושין, שהרי 'הפקר בית
דין הפקר'. אך אם קִדְּוִשׁ אִשָּׁה בְּכֶסֶף בִּיאָה, מֵאִי אִיכָּא לְמִימַר - מה
הפקיעו חכמים, וכי בעילתו שבעל מה תהא עליה. אָמַר לִיה רַב
אִשֵׁי, אף באופן שקידשה בבִּיאָה, כיון שתלה קידושו על דעת
חכמים, שְׁוִיָּה רַבְנָן לְבַעֲלִיתָ לְבַעֲלִיתָ זְנוּת - עשו חכמים את בעילתו
בעילת זנות, ולא חשו שבעילתו תהיה בעילת זנות ולא בעילת
קידושין.

הגמרא מביאה ברייתא שדנה באופן דומה לנידון משנתנו: תְּנִי
רַבְנָן, אֲמַר לַאֲשֵׁתוֹ זֶה גִּיטְךָ מְחִיב, אִם מְתִי מְחֹלֵי זֶה, וְלִבְסוּף נָפַל
בֵּית עָלָיו, אוּ שְׁהִיבֵשׁוּ נָחֵשׁ וּמֵת, כיון שלא העלה על דעתו מיתה
מעין זו, שאינה שכיחה הרי שלא נתכוין לגרשה באופן זה ואֵינוּ
גַּט. אולם אם אמר 'זה גיטך אם לא אָעֲמֹד מחולי זה, ונָפַל עָלַי
בֵּית אוּ הַכִּישׁוּ נָחֵשׁ, הֲרֵי זֶה גִּטִּי, שהרי לבסוף לא עמד מחוליו.
שואלת הגמרא, מֵאִי שְׁנָא רִישָׁא וְמֵאִי שְׁנָא סִיפָא - אם מבואר
בסיפא שהבעל מעלה בדעתו לגרשה אף באונס זה שאינו שכיח,
אם כן מדוע ברישא אינו גט, ואם טעם הרישא שטל הגט מדוע
משום שאין הבעל מעלה בדעתו לגרש באופן זה, אם כן מדוע
בסיפא הגט כשר.

1 והא קא משמע לן דהלך על משענתו - פירוש: בשלמא בדקא סלקא דעתין דהלך ממש,
2 ואם עמד אינו חורר - נידא, דנקט הלך לרובא, אף על גב דהלך ממש - עריך
3 אומדנא, כיון דעמד אינו חורר. אבל למאי דקאמר דהלך לאו ממש, אלא על משענתו - אם
4 כן פשיטא דעריך אומדנא, ולהכי קאמר: קא משמע לן דהלך על משענתו כו'. מאי שנא
5 רישא ומאי שנא סיפא - בירושלמי מפרש: טעמא
6 רבה איכא, דברישא הרי לא מת מחולי זה, אבל
7 בסיפא "אם לא עימוד" קאמר - והרי לא עמד,
8 ד"לא עמד" משמע בין על ידי החולי בין על ידי
9 דבר אחר. אבל גמרא שלנו אינו סובר דילוק זה,
10 אלא ככולם משמע ליה שימות מתוך חולי זה.

11 **איתבייה** רבינא לרבא אם לא אעמוד מחולי
12 זה ונפל עליו הבית - תימה: מאי
13 פריך ליה רבינא לרבא מוגז? הא אית ליה לרבא
14 בפרק קמא דכתובות (בב) ללשנא קמא, שהוא
15 עיקר, כדמוכח ב"השולח" (גיטין לד, א). דאין
16 טענת אונס בגיטין, כדמפרש התם: משום צנעות
17 ומשום פרוצות! ומאי מהדר ליה רבא נמי: ואמאי
18 מרישא דאינו נגז? והא סבר רבא התם דאין טענת
19 אונס בגיטין! ואפילו באונסא דלא שכיחא איירי
20 התם, דשכיח אמרינן התם לדבולי עלמא אין
21 אונס, דמייתי מהא דפסקיה מברא, ודחי: אונס
22 דשכיח שאני, דהוה ליה לאסוקי אדעתיה, ואומר
23 רבינו יצחק, דאיכא שלשה גוונין אונס; דאונס
24 דשכיח לגמרי - לכולי עלמא אין אונס, ואונס
25 דלא שכיח כלל, כגון דשמעתין - אפילו לרבא יש
26 אונס, אפילו בגיטין, דליכא למגמר משום צנעות
27 דסברא דאניס - כיון דלא שכיח כלל, ומשום
28 פרוצות נמי לא גוזר רבנן, כיון דלא שכיח כלל.

29 ופלוגתא דאין טענת אונס - היינו בשכיח ולא
30 שכיח, ועוד אומר רבינו יצחק: דאפילו הוה הכא
31 אונס שכיח כי הווא דכתובות - פריך שפיר
32 רבינא, דרוקא גבי "אם לא באתי מכאן עד שנים
33 עשר חדש" אמרינן אין טענת אונס בגיטין - משום
34 צנעות ומשום פרוצות, אף על גב דלא אסיק
35 אדעתיה אונס דלא שכיח - מכל מקום הוה בכלל
36 משמעות לשון ד"אם לא באתי" - משמע בכל
37 ענין שלא יבא, אבל "אם מת מחולי זה" או "לא
38 עימוד מחולי זה" - משמע שרוצה לומר שאם
39 ימות על ידי החולי - היא גז, אבל אם ימות
40 ממזמז דבר אחר - לא יחא גז, ולא הוה פריך רבינא:
41 דאם איתא דלא אסיק אדעתיה אונס דלא שכיח,
42 משום צנעות ופרוצות אין לנו לומר שיהא גז,
43 דמי לחובא ואטולואל, דכיון דבכלל משמעות
44 לשון נמי לא הוה נפילת בית או נשיכת נחש. אלא
45 דאי כל אונס מסיק אדעתיה, וכיון דאסיק
46 אדעתיה דעתו לפטורא בכל ענין שימות, ומתוך
47 חולי זה הוא קאמר, ולא מחמת חולי זה. ורבא
48 מהדר ליה דמשבושת דהא, דהא קשיא רישא
49 לסיפא, ולא משום סיעתא דנפשיה קאמר.

50 **לא** תתייחד עמו אלא בפני עדים - לפירוש
51 הקונטרס נידא, דפירש: מה היא באתן הימים -
52 מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה,
53 ולא משום גז ישן, שדרי כבר היה גז משעת נתינה. אבל לפירוש רבינו תם ורבינו חננאל, דמפרשי ד"מה היא באתן הימים" קאי ארישא - א"מהיום אם מת", ואפילו הכי לרבי יתודה הוה
54 היא כאשת איש לכל דבריה, ואינה מגורשת עד שעה אחת סמוך למיתה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר
55 רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.

56 **והא קא משמע לן, דהלך על משענתו הוא דבעינן**
57 **אומדנא, אידך - אומדנא נמי לא בעינן, שמעת מיניה:**
58 **שכיח מרע שניתק מחולי לחולי - מהנתו מהנתו?**
59 **- אין, דאמר רבי אלעזר משמיה דרב: שכיח מרע**
60 **שניתק מחולי לחולי - מהנתו מהנתו, רבה ורבא לא**
61 **סבירא להו הא דרב הונא, גזירה שפא יאמרו יש גז**
62 **לאחר מיתה. - ומי איפא מידי, דמדאורייתא לא הו**
63 **גימא, ומשום גזירה שרינן אשת איש לעלמא? - אין,**
64 **כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן**
65 **לקדושין מיניה. אמר ליה רבינא לרב אשי: תינה**
66 **דקדוש בקספא, קדוש בביאה מאי איפא למימר?**
67 **אמר ליה: שוויה רבנן לבעילתו בעילת גזרת. תנו**
68 **רבנן: "זה גיטין מהיום אם מתי מחולי זה", ונפל**
69 **הבית עליו או הפישו נחש - אינו גז; "אם לא**
70 **אעמוד מחולי זה", ונפל עליו בית או הפישו נחש -**
71 **הרי זה גז; מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? שאלו**
72 **מתם: אכלו ארי, אין לנו. ההוא גברא דיבין ארעא**
73 **לחבריה, קביל עליה כל אונסא דמתיליה, לסוף אפיקו**
74 **בה נהרא; אתא לקמיה דרבינא, אמר ליה: זיל שפי**
75 **ליה, דהא קבילת עלך כל אונסא דמתיליה. אמר ליה**
76 **רב אחא בר תחליפא לרבינא: אונסא דלא שכיח**
77 **הוא! אינלג מילתא וממא לקמיה דרבא, אמר ליה:**
78 **אונסא דלא שכיח הוא. איתבייה רבינא לרבא: "אם**
79 **לא אעמוד מחולי זה", ונפל עליו בית או הפישו נחש**
80 **- הרי זה גז! אמר ליה רבא: ואימא מרישא: אינו גז.**
81 **אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: ומשום דקשיא**
82 **רישא אסיפא, לא מותבינן תיובתא מיניה? אמר ליה:**
83 **אין, כיון דקשיא רישא אסיפא - לא איתמר בי**
84 **מדרישא, ומשפשטא היא, זיל בתר סברא. רב פפא**
85 **ורב הונא בריה דרב יהושע זבן שומשמי אגידא**

86 **דנהר מלפא, אגור מלחי לעבורינהו, קבילו עלייהו כל אונסא דמתיליה, לסוף איתפך נהר**
87 **מלפא, אמרו להו: אגורו חמרי אפקעינהו גיהלן, דהא קבילתו עליכו כל אונסא דמתיליה;**
88 **אתו לקמיה דרבא, אמר להו: קאקי חיוורי מושלחי גלימי דאינישי, אונסא דלא שכיח הוא.**
89 **משנה לא התייחד עמו אלא בפני עדים, אפילו על פי שפחה, חוץ**
90 **משפחתה, מפני שלפיה גם בה בשפחתה. מה היא באתן הימים? רבי יהודה אומר:**

91 **מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.**

92 **מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.**

93 **מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.**

94 **מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.**

95 **מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.**

מיתתו מהנתו - אם מת מחולי האחר, דהא אמרת: לאו עמידה היא. וגבי גז דמתניתין
הוא דבעינן אומדנא - משום ד"מחולי זה" קאמר לה. לא סבירא להו הא דרב הונא -
דהיבא דלא אמר לה "אם מת" סבירא להו דאם עמד - אינו חורר. נתינה שפא יאמרו
יש גז לאחר מיתה - דאי עמד חורר, אתו למימר לא הוה גז עד דמיית, וקא חוונן דלכי

מיתתו הוה גיטא, שמע מינה: יש גז לאחר מיתה,
ואתי לאבשורי "זה גיטין לאחר מיתה". ולא
ידעו דכיון דלא פרוש מידי - ולהכי היבנא
ניחלה, שיהא גז מעבשיו, ועל מנת שימות. לא
הוה ניפא - דהא אדעתא דמיית יבא לה, והא
לא מת. אינו גז - דאונסא דלא שכיח הוא ולא
מסיק אדעתיה, ולא אמר אלא דימות על ידי

החולי. מאי שנא רישא כו' - אי אונסא דלא
שכיח אסיק אדעתיה - ורישא נמי ליהו גיטא,
דהא מתוך אותו חולי מת. ד"מחולי זה" לא
משמע אלא מתוך חולי זה. שלחו מתם - על
ידי מעשה שאירע באחד שאמר "אם לא אעמוד
מחולי זה" ואכלו ארי, ושלחו הדבר לארץ

ישראל, והשיבו. אין לנו שיהא גז, דאונסא דלא
שכיח לא אסיק אדעתיה. קביל עליה - המוכר.
כל אונסא דמתיליה בה - שיפצה את הילוקתה,
אפיקו בה נהרא - צוה המלך שיעבירו את
הנהר דרך אותה שדה. שפי ליה - העמידה
לפניו בשופי, ואימא מרישא - אדמותבת לי
מסיפא, תסייע לי מרישא. לא איתמר בי

מדרישא - במקום ישיבת תלמידי חכמים
שיתרוצו. זיל בתר סברא - ומסתבר דאונסא
דלא שכיח לא אסיק אדעתיה. זבן שומשמינן
לקחו שומשמינן. אגור מלחי - שכרו להם ספינים
להלוים לביתם. קבילו עלייהו - המוכרים. כל
אונסא דמתיליה - עלייהו בדרך. איתמר נהר
מלכא - ולא יכלו ספינות לעבור, שעשו בו סכר

שקורין קבילושקיא. אמרו להו - רב פפא ורב
הונא למוכרים: אגורו חמרי כו'. קאקי חיוורי
אוחים לבנים, לפי שהיו זקנים. משלחי גלימי -
מפשיטין בגדי אנשים. כלומר, פוסקים עליהם
דין להנאתן. משנה לא התייחד עמו - זה
שנתן גז ואמר לה "מהיום אם מת" - לא
תתייחד עמו, שמא יבא עליה. דאיכא למאן

דאמר חישינן שמא בעל לשם קדושין, וצריכה
גז שני. ולמאן דלא חישי נמי, מכל מקום פניה
היא, ואסור להתייחד עם הפניה.
כאשת

96 **מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.**

97 **מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.**

98 **מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.**

99 **מילתא באפי נפשה היא, אבל ב"זה גיטין מהיום אם מת" דרישא - לכולי עלמא הוה גז משעת נתינה, וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי תלי טעמא בגמרא משום חששא דקידושין, כיון דעדיין אינה מגורשת? ואומר רבינו יצחק: דודאי לרבי יתודה הוה טעמא משום גז ישן, אבל לרבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת, ולרבי מאיר דאמר בגמרא דבעילתה תלויה - איכא למחשד לקדושין.**

1 **ראוה** שנתייחדה עמו באפילה - ב"חורק" (גיטין פא.א.) תנן: המגרש את אשתו ולנה
2 עמו בפונדק, ובסמוך מייתי לה. הוא הדין נתייחדה עמו באפילה כדמשמע
3 הבא. **נתן** לה כספים חוששין משום זנות - פירוש: אפילו ראוה שנבעלה, כיון
4 שנתן לה כספים. פירש רש"י: דבנות אין שייך לשון "חוששין", דלכונה כבר נפסלה

5 - שהרי היא גרושה, ולתרומה לא מיפסלא
6 בת כהן הלא אבא עבירה, שנבעלה לכוהני
7 הלל, נתן, ממזר. ואגב קידושין נקט חוששין.
8 ומיהו, לרבי אלעזר דאמר: פנוי הבא על הפנויה
9 שלא לשם אישות עשאה זונה - נקט נמי שפיר
10 "חוששין" בנות. ומיהו, טמא דתלמודא ביבמות
11 (א.א.) לא אשכח משנה או ברייתא כרבי אלעזר.
12 **אם** כן מאי אף - דהני תרי מילי סתרין אהודי,
13 דאי חוששין לזנות - אין חוששין לקדושין.
14 **תנא** ובלבד שימות - פירש בקונטרס: הא
15 דקאמר רבי יוסי מגורשת ואינה מגורשת - היינו
16 אם מת לבסוף, ובשעת מיתה הוויא מגורשת
17 גמורה, כדאמרין: ולכי מית - הוי גיטא. אבל
18 אם לא מת - איגלאי מילתא דלאו גיטא הוא,
19 הדיב חטאת, וטעמא דרבי יוסי מפרש הקונטרס
20 בסמוך - משום דאין ברייה, ולא אמרינן לשמעת
21 הוברר הדבר שמתחלה היו אותן שעות רחוקות
22 מן המיתה, והיתה אשת איש בודאי. אלא, אף
23 ברייה, ונחשבה משעת נתניה ועד שעת מיתה
24 ספק גרושה. ואין נראה לרבינו יצחק, דאי סבר
25 אין ברייה אם כן כי הדין דעד שעת מיתה הוויא
26 ספק מגורשת, אף על גב שהוברר הדבר לבסוף
27 שאותן שעות היו רחוקות מן המיתה, משעת
28 ברייה, ונחשבה משעת נתניה ועד שעת מיתה
29 על פי שהוברר הדבר לבסוף שאותה שעה היתה
30 סמוכה למיתה, כיון דבשעה שהיה לגט לחול לא
31 היה מבורר. ולעיל בריש פרק "כל הגט" (גיטין
32 ה.ב.) דייקנין בהדיא דיש ברייה, כיון דכי מיית
33 הוי גט, ואפילו לא מת מאותו חלי - יהיה לנו
34 לומר שתזאת מגורשת מספק כל אותם הימים,
35 ולא נאמר הוברר הדבר שלא חלו כלל הגירושין.
36 תעוד: דבפרק "בבל מעריב" (עירובין ל.ב.) אמר
37 דלמנא דאמר אין ברייה - לא חייל עירוב כלל,
38 ואם כן - הבא נמי לא היה להם לגירושין לחול
39 כלל, אף על גב שהוברר הדבר לבסוף. על כן
40 נראה לרבינו יצחק, טעמא דרבי יוסי דאמר:
41 מגורשת ואינה מגורשת - משום דמספקא לן אם
42 חליק הגירושין משעת נתניה כרבי מאיר, או חליק
43 שעה אחת קודם מיתה כרבי יהודה. וכן פירש
44 ריב"ם. **אמר** רבה באומר מעת שאני בעולם
45 - פירש בקונטרס: שאמר בפירוש "הרי זה גיטך
46 מעת שאני בעולם". ומילתא באפי נפשיה היא,
47 ולא קאי ארישא א"ה"י זה גיטך מדיוחם אם מתי,
48 והתם לכוילי עלמא מגורשת משעת נתניה. ואין
49 נראה לרבינו תם, דלישנא ר"מה היא באותן הימים" משמע דקאי אמאי דאיירי לעיל.
50 ועוד אמר רבינו יצחק: דבתוספתא בהדיא משמע דקאי א"מדיחם אם מתי", דקתני: "הרי
51 זה גיטך מדיחם אם מתי מחולי זה" - הדמים שבינתים בעלה ובאי במציאתה כו', ומייתי
52 פלוגתא דהנך תנאי דבסמוך. ונראה לרבינו תם כמו שכתוב בפירוש רבינו חננאל: נעשה
53 "באומר" בכ"ף "מעת שאני בעולם". כלומר, "מדיחם" דקאמר - היינו מחיים, שדעתו
54 לאחר הגט כל מה שיוכל, רק שיהיו מחיים שעה אחת סמוך למיתתו. ואף על גב דקאי
55 ארישא, א"מדיחם אם מתי", פריך שפיר: הוי אין גט לאחר מיתה, כיון דקתני: הרי היא
56 באשת איש לכל דבריה - אם כן אין גט, ואל משעת נתניה אלא לאחר מיתה. דאף על
57 גב דאמר "מדיחם". וכן רבי יוסי דאמר מגורשת ואינה מגורשת - אינה מגורשת דאי
58 אלא משעת מיתה ואילך, והא אין גט לאחר מיתה ואם תאמר: הוא דאמר: כל היוצא
59 למלחמת בית דוד נט כריתות כותב לאשתו, ופירש בקונטרס שהיה כותב גט על הנאי
60 אם

1 **באשת איש** - והבא עליה במויד בחנן ובשוגג בחטאת, ואף על גב דמת מאותו חולי,
2 לפי שלא גירשה אלא סמוך למיתה. ובגמרא מוקי לה באומר לה במסירת הגט "הרי זה
3 גיטך והתגרשי בו מעת שאני בעולם אם מתי". הלכך רבי יהודה סבר: סמוך למיתה הוא
4 דהוי גט ומקמי הכי אשת איש היא. ורבי יוסי סבר: מכי יהב גט כאל שעתא מספקא

5 לן בימעת שאני בעולם", הלכך ספקא היא
6 והבא עליה באשם תלוה. **גמרא** דבר אחר -
7 בתשמשי. וחוששין משום זנות - שמא בא
8 עליה. ולקמן פריך: מאי קאמר? ואין חוששין -
9 שמא בעל לשם קידושין, להצריכה גט שני. **מאי**
10 **קאמר** - קתני: אין חוששין שמא נתעסקו דובר
11 אחר. והדר תני: חוששין משום זנות חוששין
12 משום קידושין - וצריכה גט שני משום קידושין,
13 ואין כאן טעם גין ישן שכבר מסרו לה קודם לכן,
14 אלא טעם קידושין הללו מצריכין אותה גט. נתן
15 לה כספים - אחר בעילה. חוששין משום זנות
16 - כלומר, תולין ביאה זו בזנות. ואין חוששין
17 לקדושין - להצריכה גט. דאי לשם קידושין בעל
18 - לא היה יודב לה אתנן. והאי חוששין דנות
19 - לאו דווקא, דמאי חששא איכא? אי משום
20 בהונה - הא גרושה היא. ונפסלה ואי לתרומה
21 - בת כהן לא מיפסלא אלא בביתא עבירה,
22 בגט גוי חלל נתן וממזר והנך דמפרשי ביבמות
23 ובקדושין. אלא איירי דהנך "אין חוששין"
24 כסיפא, נקט לשון חוששין ברישא. **אף בוו** -
25 שנתון לה כספים - חוששין משום קידושין,
26 דלמא יתי' כספים לאו אתנן ניתנו אלא מנתה.
27 **במאן אולא** הא - דאוקי רבי יוחנן ב"חורק"
28 וחלוקת בית שמואי ובית הלל בגמרא את
29 אשתו ולנה עמו בפונדק, דמצריכי לה בית הלל
30 גט שני - בשראוה שנבעלה, אבל לא ראוה -
31 לא חיישין. **במאן כדברי** הכל - דבין לתנא
32 קמא בין לרבי יוסי אמרינן: היבא דלא ראוה -
33 לא חיישין, והיבא דראוה - חיישין, אי לאו
34 משום כספים. **מדי כספים קתני** - אי אתניה
35 לתנא כספים - לא הוה טעי בגירסא למינשייה
36 לגמרי. **אף חוששין** - לקמיה פריך: מאי אף?
37 **במאן אולא** הא - דאוקי רבי יוחנן אליבא דבית
38 הלל, דהיבא דראוה צריכה גט. כרבי יוסי כרבי
39 יהודה - דאילו לתנא קמא לא נתחלקו בית
40 שמואי ובית הלל בדבר זה. דלא שביק בית הלל
41 וסתים בבית שמואי. אבל רבי יוסי סבר לה כרבי
42 יוחנן, ולא במאן דמוקי פלוגתיהו אף בשלא
43 ראוה שנבעלה, דהא הבא כי לא ראוה -
44 כולוה מדרו דלא חיישין. **מאי אף** - דהא
45 חששא דנות לאו דווקא חששא, אלא קולא
46 היא, לומר: תולין אותה בזנות ואין חוששין
47 לקדושין. ורבי יוסי הוה ליה למימר: חוששין
48 לקדושין ואין תולין להקל בזנות. **אף לא ראוה**
49 בו' - דכיון שראוה שנתייחדה - עדי החיזו הן הן עדי ביאה, דכיון דגייסי אהרדי -
50 חוששין לביאה. **דלא כחד** - דאי לתנא קמא - אפילו ראוה נמי, האמר: תולין בזנות,
51 ואינה צריכה גט. ואי לרבי יוסי - כי לא ראוה נמי קאמר חוששין. וסבירא ליה במאן
52 דמוקי התם פלוגתיהו בשלא ראוה, וקמצריכי לה בית הלל גט. **תנא ובלבד שימות** -
53 אבל אי לא מת - איגלאי מילתא דלאו גיטא הוא, וחיבי חטאת. ופרכינן: בין לרבי יוסי
54 דמשווי לה אשת איש ספק, בין לרבי יהודה דמשווי לה אשת איש ודאי, ולכי מיית הדיב
55 מיתה ויגטא? הא לדידהו לא הוי גט למפרע משעת מסירה, אם כן לא הוי גט עד לאחר
56 מיתה ומשנ: **אמר** רבה - מנתיחן לאו באומר "מדיחם אם מתי" - דהויא ודאי לכי
57 מיית איגלאי מילתא דהוי גט משעת נתניה. והבא עליה פטור. אלא באומר "מעת שאני
58 בעולם להוי גט". הלכך, לרבי יהודה סמוך למיתה חייל גיטא, ומעיקרא אשת איש היא.
59 ורבי יוסי סבר: משעת נתניה מספקא לן דלמנא זו היא שעה הסמוכה למיתה. והוי גט ספק,
60 ואף על גב דהוי טפי - אין ברייה. **שכינתים** - בין נתניה למיתה.

55 שבעלה משום קידושין. רבי יוסי גרבי יהודה אומר, אף חוששין
 56 שבעלה משום קידושין. מבררת הגמרא לדעת אביי: כמאן אולא הא
 57 דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, שמחלוקת בית שמאי ובית
 58 הלל היא רק בשראונה שנגעלה, אבל לא ראוה שנגעלה, דברי הכל
 59 אין צריכה הימנו גט שני. מבארת הגמרא, שכיון שביאר אביי
 60 שלדעת תנא קמא אפילו אם ראוה שנבעלה אין חוששים
 61 לקידושין, בהכרח כמאן אמר רבי יוחנן שלבית הלל שהלכה
 62 כמותם, כשראוה שנבעלה חוששין לקידושין. גרבי יוסי גרבי
 63 יהודה שאמר בראוה שנבעלה 'אף חוששין משום קידושין'. שאלו
 64 תנא קמא שאמר שאין חוששים לקידושין, בהכרח יאמר הוא
 65 שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה כלל, שהרי אם נחלקו,
 66 נמצא שהוא סובר בבית שמאי שאין הלכה כמותם. מקשה הגמרא
 67 על אביי: מתקיף לה רבא, אם כן שהמחלוקת בברייתא בראוה
 68 שנבעלה, שדעת תנא קמא שתולים בביאת זנות, ורבי יוסי ברבי
 69 יהודה חושש לביאת קידושין, אם כן מאי 'אף' - מהו הלשון שאמר
 70 רבי יוסי ברבי יהודה 'אף חוששין משום קידושין' שמשמעה
 71 שחוששין לזנות ואף לקידושין, והרי הם שני דברים הסותרים זה
 72 את זה, שהרי תולים בזנות להקל שאין צריכה גט שני, וחוששין
 73 לקידושין להחמיר ולהצריכה גט שני. מכח קושיא זו מבאר רבא
 74 את דברי הברייתא באופן אחר: אלא אמר רבא, הכי קאמר, ראוה
 75 שנבעלה, חוששין משום זנות ואין חוששים משום קידושין. רבי
 76 יוסי בר רבי יהודה אומר, אף אם לא ראוה שנגעלה אלא שנתיהודה
 77 עמו, חוששין משום קידושין, ומשום שנידו היחוד הן הן עידי
 78 ביאה, כלומר, חזקה שבה עליה כיון שרגילים הם זה בזו. מבררת
 79 הגמרא לדעת רבא: כמאן אולא הא דאמר רבה בר בר חנה אמר
 80 רבי יוחנן, שמחלוקת בית הלל ובית שמאי היא רק בשראונה
 81 שנגעלה, אבל אם לא ראוה שנגעלה דברי הכל אינה צריכה הימנו
 82 גט, מבארת הגמרא, הרי שלפי ביאורו של רבא, כמאן אמר רבי
 83 יוחנן שלבית הלל שהלכה כמותם, כשראוה שנבעלה חוששין
 84 לקידושין, בהכרח דלא כדך - לא כדעת תנא קמא ולא כדעת רבי
 85 יוסי ברבי יהודה. שהרי לדעת תנא קמא אף אם ראוה שנבעלה
 86 אין חוששין לקידושין אלא תולים בזנות, ואין נאמר שתנא קמא
 87 יסבור בבית שמאי. ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה, אפילו אם לא
 88 ראוה שנבעלה אלא שנתיהודה גם חוששין לקידושין, ואילו רבי
 89 יוחנן אמר שאם לא ראוה שנבעלה דברי הכל אין חוששין
 90 לקידושין. אלא בהכרח שרבא מעמיד את מחלוקת בית שמאי
 91 ובית הלל באופן שלא ראוה שנבעלה, ולבית הלל חוששין
 92 לקידושין וצריכה גט, והוה כדברי רבי יוסי ברבי יהודה.
 93 שנינו במשנה, מה היא באותן הנמים, רבי יהודה אומר, באשת איש
 94 לכל דבריה. רבי יוסי אומר, מגורשת ואינה מגורשת: תנא - שנינו
 95 ובלבד שימות - מה שאמר רבי יוסי שהיא ספק מגורשת, אין זה
 96 אלא אם לבסוף מת הבעל, שנמצא שכל שעה היה ספק שמא היא
 97 שעה הסמוכה למיתה, אולם אם לבסוף לא מת, הרי נתגלה
 98 למפרע שאין זה גט, ונמצא שבה על אשת איש. בתחילה סברה
 99 הגמרא שבסיפא מדובר באופן שאמר 'הרי זה גיטך מהיום אם
 100 מתי', ואפילו שהוא אמר 'מהיום' לא אומרים שהגט חל משעת
 101 מסירתו, אלא לרבי יהודה ודאי אשת איש היא, ולרבי יוסי ספק
 102 אשת איש היא. אם כן מקשה הגמרא, ולכי מית חיו גיטא - וכי
 103 לאחר שימות הבעל יחול הגט, והא קיימא לן דאין גט לאחר מיתה.
 104 מתרצת הגמרא: אמר רבה, באופן שאמר 'מהיום אם מתי' ודאי
 105 לכשמת מתגלה למפרע שהגט חל משעת נתינתו, והבא עליה
 106 פטור מכלום שהרי פנויה היא, אלא מדובר בסיפא באומר 'הרי זה
 107 גיטך אם מתי מחולי זה, והתגרשתי בו מעת שאני בעולם'. ובהו
 108 סוברת המשנה שכונתו שיחול הגט שעה אחת קודם מיתתו ולא
 109 משעת נתינת הגט, אלא שלדעת רבי יהודה כל שלא מת הוברר

1 הרי היא באשת איש לכל דבריה, ואם בא עליה אחר במזיד חייב
 2 חנק ובשווג חייב חטאת. מפני שאין דעת הבעל שיחול הגט אלא
 3 סמוך למיתתו ולא משעת נתינת הגט. רבי יוסי אומר, שאמנם
 4 דעתו שיחול הגט סמוך למיתה, אך כל שעה ושעה ספק הוא אם
 5 זו היא השעה הסמוכה למיתתו, ולכך באותם ימים היא מגורשת
 6 ואינה מגורשת - ספק מגורשת, והבא עליה חייב אשם תלוי.

גמרא

8 שנינו במשנה, שאשה שגירשה בעלה מהיום אם ימות, אסורה
 9 להתיהוד עמו. מביאה הגמרא על כך ברייתא, תנו רבנן, ראוה
 10 לאשה זו שנתיהודה עמו - עם בעלה באפילה, או שישנה עמו תחת
 11 מרגלות המטה, אין חוששין שמה נתעסקו דבר אחר - בתשמיש.
 12 וחוששין משום זנות - שמא בא עליה בזנות ויבואר להלן בגמרא,
 13 ואין חוששין שמא בא עליה משום קידושין, ולכך אין צריכה ממנו
 14 גט שני אחר גט ראשון שכבר נתן לה. רבי יוסי גרבי יהודה אומר,
 15 אף חוששין משום קידושין וצריכה ממנו גט שני משום קידושין
 16 אלו. מבררת הגמרא: מאי קאמר - מה הביאור בדברי התנא
 17 בברייתא. שבתחילה אמר שאין חוששים לדבר אחר, ואחר כך
 18 אמר שחוששים לזנות ולא לקידושין. ושלשה אמוראים נחלקו
 19 בביאור ברייתא זו: אמר רב נתן אמר רבה בר אבבה, הכי קאמר -
 20 יש להוסיף בדברי הברייתא וכך אמר התנא, ראוה שנתיהודה אין
 21 חוששין שבה עליה, ואם ראוה שנגעלה, חוששין משום קידושין -
 22 שמא לשם קידושין בעל אותה. אך אם ראו שנתן לה כספים אחר
 23 ביאה זו, חוששין - ותולים שביאה זו שבה עליה קודם לכן משום
 24 זנות היא, דאמרינן שכספים אלו באתניה נתן לה - ניתנו לה בתורת
 25 'אתנן' תמורת הזנות, ולכן אין חוששין משום קידושין. רבי יוסי
 26 גרבי יהודה אומר, אף בביאה זו שאחריה נתן לה כספים, חוששין
 27 משום קידושין וצריכה הימנו גט. כיון שנחלקו בברייתא תנא קמא
 28 ורבי יוסי ברבי יהודה, האם חוששים לביאת קידושין או שתולים
 29 שהיתה זו ביאת זנות, מביאה הגמרא את דין המשנה להלן (פא).
 30 ומבארת כשיטת מי נאמרה: שנינו צריכה אינה המגרש את אשתו ולנה
 31 עמו בפונדק, בית שמאי אומרים אינה צריכה ממנו גט שני, ובית
 32 הלל אומרים צריכה גט שני. ואמר רבה בר בר חנה בשם רבי
 33 יוחנן, שמחלוקת זו היא רק כאשר ראו שנבעלה לו. שבית שמאי
 34 סוברים, עושה אדם בעילתו בעילת זנות ואין חוששים שמא ביאת
 35 קידושין היא זו, ובית הלל סוברים שאין אדם עושה בעילתו
 36 בעילת זנות, וביאת קידושין היא זו, ולפיכך צריכה ממנו גט שני.
 37 אולם, אם לא ראו שנבעלה לו אלא שנתיהודה עמו, דברי הכל
 38 אינה צריכה ממנו גט שני. מבררת הגמרא, כמאן אולא - כשיטת
 39 מי נאמר הא דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, שמחלוקת בית
 40 שמאי ובית הלל במשנה זו היא רק בשראונה שנגעלה, אבל אם לא
 41 ראוה שנגעלה, דברי הכל אין צריכה הימנו גט שני. מבארת הגמרא,
 42 הרי שלפי ביאורו של רבה בר אבבה את הברייתא, כמאן אמר רבי
 43 יוחנן שלבית הלל שהלכה כמותם, כשראוה שנבעלה חוששין
 44 לקידושין וצריכה הימנו גט, דברי הכל - בין לדעת תנא קמא ובין
 45 לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, שהרי שניהם מודים שאם ראוה
 46 שנבעלה חוששים לקידושין, ואם לא ראוה שנבעלה אין חוששים
 47 לקידושין, ולא נחלקו אלא באופן שנתן לה כספים אחר שנבעלה.
 48 מקשה הגמרא על ביאורו של רבה בר אבבה בדברי הברייתא:
 49 מתקיף לה אביי, מיד כספים קתני - וכי הוזכר בברייתא 'נתינת
 50 כספים' שנפרש שבוה נחלקו התנאים, והלא ודאי שאם בזה נחלקו
 51 התנאים לא היה טועה התנא בגירסתו להשמיט ענין זה לגמרי
 52 מתוך דברי הברייתא. מכח קושיא זו מבאר אביי את דברי
 53 הברייתא באופן אחר: אלא אמר אביי, הכי קאמר - כך אמר התנא,
 54 ראוה שנגעלה, חוששין - ותולים שבעלה משום זנות, ואין חוששין

53 שכל אמירת לה כשמתה אף אם הוא כהן. כללו של דבר, באותם ימים
 54 הרי היא פאשתו לכל דבר, אלא שאינה צריכה הימנו גט שני, והרי
 55 היא מגורשת סמוך למיתתו בגט שניתן לה, דברי רבי יהודה. רבי
 56 מאיר אומר, כשאמר הרי זה גיטר מעת שאני בעולם, כוונתו
 57 לגרשה בשעת הנתינה שהיא שעה שהוא בעולם, וכיון שתלה
 58 הגט בתנאי שימות מחולי זה, לכך אם בן העליה אחר באותם
 59 הימים, דין בעילתה תלוייה ועומדת, אם מת הבעל מאותו חולי,
 60 נמצא שהיתה גרושה בשעה שבה עליה, ופטור מן הקרבן. ואם לא
 61 מת מאותו חולי, הרי שהיתה אשת איש באותם הימים, והבא
 62 עליה חייב חטאת. רבי יוסי אומר שכונתו מעת שאני בעולם
 63 שתהא מגורשת סמוך למיתתו, אך כיון שמומן נתינת הגט אנו
 64 מסופקים על כל שעה ושעה שמא זו שעתו האחרונה בעולם והרי
 65 זה זמן הסמוך למיתה, לכך בעילתה על ידי אחר באותם הימים
 66 הוא ספק ביאת אשת איש, ואם מת הבעל, מביא הבעל אשם
 67 תלוי, ואם לא מת הבעל, הבא עליה חייב חטאת. והקמים אומרים
 68 אף הם כדעת רבי יוסי, שמגורשת ואינה מגורשת - ספק מגורשת
 69 והבא עליה חייב אשם תלוי, ובקרבן שומות - רק אם מת הבעל
 70 מחולי זה מתחייב הבא עליה באשם תלוי. אך אם לא מת מחולי
 71 זה, הרי הבעל חייב חטאת.
 72 מבררת הגמרא, מאי איתא חילוק בין רבי מאיר האומר בעילתה
 73 תלוייה לרבי יוסי האומר בעילתה ספק, שהרי לדעת שניהם בשעת
 74 הבעילה היה ספק אם מגורשת היא. אמר רבי יוחנן, חיוב אשם
 75 תלוי איתא בינייהו, לרבי מאיר כשמת הבעל הוברר שהיתה גרושה
 76 משעת נתינת הגט, לכך לא מיייתי - לא מביא הבעל אשם תלוי
 77 אלא פטור לגמרי, שהרי בשעה שבה עליה גרושה היא. ולרבי יוסי
 78 מיתת הבעל לא מבררת שבשעת הביאה היתה גרושה, כיון
 79 שעדיין אנו מסופקים אם שעה זו היתה סמוך למיתתו, ולכך מיייתי
 80 - מביא הבעל אשם תלוי.
 81 שנינו בברייתא, והקמים אומרים מגורשת ואינה מגורשת. שואלת
 82 הגמרא, והקמים היינו רבי יוסי, שהרי לדעת שניהם אם מת הבעל
 83 הרי הבעל חייב באשם תלוי. משיבה הגמרא, איתא בינייהו -
 84 חלוקים הם לענין דינו דרבי יורא. דאמר רבי יורא אמר רבא בר
 85 ירמיה אמר שמואל, כל מקום שאמר חקמים לשון של מגורשת
 86 ואינה מגורשת, בעלה חייב במזונותיה. ולכך חכמים קבעו את דינה
 87 בלשון מגורשת ואינה מגורשת לומר שאף באשה זו בעלה חייב
 88 במזונותיה. ורבי יוסי שאף הוא סובר את דינו של רבי זירא, מטעם
 89 זה אינו קורא אותה מגורשת ואינה מגורשת, לפי שסבור שאין
 90 לה מזונות באותו הזמן;

משנה

40 אמר לאשתו הרי זה גיטר על מנת שתתני לי מאתים זוז, הרי זו
 41 מגורשת, ותתן לו את המאתים זוז שהתנה עמה. ואם אמר, הרי זה
 42 גיטר על מנת שתתני לי סכום מסוים מיכן - מעכשיו ועד שלשים
 43 יום, הרי שאם נתנה לו סך זה בתוך שלשים יום, מגורשת. ואם לאו,
 44 אינה מגורשת. אמר רבן שמעון בן גמליאל, מעשה בצידון - שם
 45 מקום באחד שאמר לאשתו הרי זה גיטר על מנת שתתני לי
 46 אצטמלית - בגד מסוים, ואבדה אצטמליתו, ואמר חקמים יכולה
 47 היא לקיים את התנאי על ידי שתתן לו את דמייה - את השווי של
 48 אותו הבגד;

גמרא

49 שנינו במשנה, הרי זו מגורשת ותתן. מבררת הגמרא, מאי ותתן.
 50 רב הונא אומר, שכונת המשנה שמגורשת מיד בשעת קבלת הגט
 51 והיא תתן אחר כך את המאתים זוז כדי לקיים את התנאי, משום

1 אַם ימות במלחמה. והא אמרין הכא: הרי היא כבשת איש לכל דבריה. לפירוש רבינו תם,
2 דקאי א'מהיום אם מתי! ומיהו, ולפירוש הקונטרס לו: לומר: שהיו מפרשין בהדיא (שמהיום)
3 תהיה מגורשת. אבל קשה: דאפילו לפירוש הקונטרס דהכא, דב'מהיום אם מתי' הוא
4 מגורשת לאלתר משעת נתינה - מכל מקום קשה: דהא אילו לא נהרג אוריה - היתה בת
5 שבע אשת איש ועוד קשה: דאם לא היה נתון גט
6 אלא על תנאי אם ימות - אם כן מאי 'היוצא'?
7 הלא לא היה צריך תנאי זה אלא למי שאין לו
8 בנים יש לו אתו ומיהו, זה יש לומר דלא דווקא
9 נקט "אם ימות", אלא כלומר: אם לא יבא בסוף
10 המלחמה, ומשום עיגונא. ומראה לרבינו תם: שהיו
11 חכמים נתן גמור בלא שום תנאי, בעינא, וכשהיה
12 חזרו מן המלחמה - היה כוונתה: והיתה בת שבע
13 פניה. והא דאמרין ב'החוב' (בבא מציעא נט,א):
14 מוטב שיבעול אדם ספק אשת איש ולא לביין פני
15 החבירו ברבים, מנן לן - מרוד. קרי לה ספק אשת
16 איש, אף על גב שהיתה פניה גמורה - לפי
17 שורשה בעינא, ולא היה ציוד לעולם אם היא
18 מגורשת אם לא. **אשם** תלוי איבא בנייהו -
19 דלרבי מאיר דאמר בעלתה תלויה - לא מייתי
20 אשם תלוי, אלא הדבר תלוי ועמוה, אם מת
21 מאותו חולי - מגורשת משעת חתיבה, ואם לא
22 מת - חייב חטאת. ושוא אי הוה מספקא לן אם
23 מת מאותו חולי אם לא - היה לרבי מאיר מייתי
24 נמי אשם תלוי.
25 **רבי יוסי** אומר בעלתה ספק - ומביא אשם תלוי.
26 ולא בעי רבי יוסי חתיבה משתי חתיבות.
27 והכי נמי סבר בסוף פרק 'דמ' שחיטה' (ברכות
28 כג,א).
29 **רב הונא** אמר והיא תתן - וכן הלכה. דקיימא לן
30 כרבי, דכל האומר "על מנת" כאומר
31 "מעבשיו" דמי, דבפרק קמא קידושין (ח,א)
32 פסקין הלכתא כרבי אלעזר דאמר: 'הדקדוש לי
33 בנתי' ונתן לה מנה חסר דינר - הרי זו מקדשת,
34 ושלשים, דבמנא דאמר "על מנת" דמי, כדבר הונא
35 אמר רב: דכל האומר "על מנת" כאומר "מעבשיו"
36 דמי.

איבא

1 ו**מטמא** לה - אי כהן הוא. שאינה צריכה הימנו גט שני - אם מת, דסמוך למיתה הוי
2 גט. בעלתה תלויה - הדבר תלוי עד שימות או עד שיעמוד מחולי זה, אם מת מן החולי
3 הבא עליה פטור. דלרבי מאיר משמע ליה "מעת שאני בעולם" - היינו משעת נתינה.
4 והכי קאמר לה: הרי זה גיטך מעת שאני בעולם אם מתי. הלכך כשמת איגלאי מילתא
5 גררשה הואי בשעת ביאה, ואם לא מת - הבא
6 עליה בחטאת. רבי יוסי אומר בעלתה ספק -
7 לכשימות. דמשמע ליה: מעת שאני בעולם.
8 ומיהו מספקא לן על שעת ביאה אי גררשה הואי
9 אי לא, שמא זו היא שעה הראויה ליסמך
10 למיתה שמא אינה זה. ואינה גררשה. הילכך, אם
11 ימות - מביא הבא עליה אשם תלוי, ואם לא
12 ימות - בחטאת ודאי. מגורשת ואינה מגורשת
13 ובכלר שימות - והיינו נמי כרבי יוסי, דמייתי
14 אשם תלוי, דספקא משוה לה. ולקמן מפרש:
15 מוזני איבא בנייהו. לא מייתי אשם תלוי - אם
16 ימות, אלא פטור לגמרי, כדפרשית לעיל. ולרבי
17 יוסי - אם ימות - מביא זה אשם תלוי. איבא
18 בנייהו דרבי יורא - כלומר, איבא בנייהו מוזני,
19 וכד' יורא. ולא דפליגי דרבי יורא, דתרייהו
20 אית להו דרבי יורא, ומשום הכי לא קרי לה רבי
21 יוסי "מגורשת ואינה מגורשת" - דקסבר ליה
22 לה מוזני. ואף על גב דרבי יוסי דמתניתין תנא
23 "מגורשת ואינה מגורשת" - תרי תנאי אוליבא
24 דרבי יוסי, והיינו חכמים דברייתא.
25 **משנה** מעשה בצידו - בגמרא פריך: מאי
26 תנא דהנא מעשה. **גמרא** שנתקיע הגט -
27 קודם מתן מעות. והיא תתן - תנאי בעלמא
28 הוא, וכי מקיימא ליה - איגלאי מילתא
29 דמשעת נתינה גיטא הוי, דכל "על מנת"
30 מעבשיו הוא. ועל מנת כן דליקיים. צריכה גט
31 שני - דלכשתתן כבר אול היה גיטא. שפשיב
32 ידה כו' - קודם מתן מעות. מקיים תנאה ואילו
33 - הווי קידושיו קידושין למפרע, ועל שני אינו
34 כלום. דלקריבה קאתי - הילכך, מעבשיו קאמר
35 לה. משעה שחפץ בה. אבל גט דלרחוקה קאתי
36 - ומסתמא בקושי הוא מגרשה, הילכך
37 לכשתתן קאמר, וקסבר: אדהכי והכי מפייסנא
38 לה. לא כסוף למתבעה - מעותיו, והילכך לא
39 צריך ליה למתלי גיטא במתן מעות, ומעבשיו
40 קאמר לה. ולאחר לא תנשא עד שתתן -
41 דדילמא לא יהבה, ונמצא גט בטל. נתנה - לפני
42 מותה, אינה זקוקה ליבם. לא נתנה זקוקה ליבם
43 - ולא טגי לה ליתן לירשים. וטר כבר - רבי
44 שמעון. לי - משמע אפילו לירשים, כשאני.
45 אבל דבולי עלמא תנא הוי - ולא תלה הגט
46 בשעת מתן מעות, ודאי לכשתתן קאמר, נתי נמי
47 דל'י' ואפילו לירוש משמע - מיהו הוה ליה
48 גט לאתר מיתה. כאמר מעבשיו דמי - דהכי
49 קאמר: מעבשיו הוא גט על מנת שתקיימי
50 התנאי. לא תחלו - אלא ב'מהיום ולאחר
51 מיתה" - רבנן מספקא להו אי תנא הוה אי חזרה
52 הוי, ולרבי דאי תנא הוי.

והתניא

1 **ותן; ואיתמר:** מאי "ותן"? רב הונא אמר: והוא ותן, רב יהודה אמר: **לכשיתן**, מאי
2 בנייהו? איבא בנייהו, שפשיבמה דיה וקריבא קידושין מאחר, רב הונא אמר והוא ותן, תנאה
3 בעלמא הוא, מקיים תנאה ואילו, רב יהודה אמר לכשיתן, לכי תיבי לה הוא דהווי קידושין,
4 השתא לא הווי קידושין. וצריבא; דאי אשמעינן גבי קידושין, בהא קאמר רב הונא והוא ותן,
5 משום דלקריבה קאתי, אבל גבי גירושין דלרחוקה קאתי - אימא מודה ליה לרב יהודה; ואי
6 אשמעינן גבי גירושין, בהא קאמר רב הונא והוא ותן, משום דלא פסיף למיתבעה, אבל גבי
7 קידושין דכסיפא למיתבעה - אימא מודה ליה לרב יהודה; ואי אשמעינן גבי קידושין, בהא
8 קאמר רב יהודה לכשיתן, משום דכסיפא למיתבעה, אבל גבי גירושין דלא פסיף למיתבעה
9 - אימא מודה ליה לרב הונא; ואי אשמעינן גבי גירושין, בהא קאמר רב יהודה לכשיתן,
10 משום דלרחוקה קאתי, אבל גבי קידושין דלקריבה קאתי - אימא מודה ליה לרב הונא,
11 צריבא. מיתבי: "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים וזו", אף על פי שנקרע הגט או
12 שצאבד - מגורשת, ולאחר לא תנשא עד שתתני; ועוד תנאי: "הרי זה גיטך על מנת שתתני
13 לי מאתים וזו" ומת, נתנה - אינה זקוקה ליבם, לא נתנה - זקוקה ליבם. רבן שמעון בן
14 רבי יוחנן אמר: נתנת לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים; עד פאן לא פליגי, אלא דמר סבר: לי - ולא לירוש, וקר סבר: לי

40 **גמליאל** אומר: נתנת לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים; עד פאן לא פליגי, אלא דמר סבר: לי - ולא לירוש, וקר סבר: לי
41 - ואפילו לירוש, ופולי עלמא מיהא תנאה הוי, תיובתא דרב יהודה! אמר לך רב יהודה: הא מני? רבי היא, דאמר רב הונא אמר
42 רבי: כל האומר "על מנת" כאומר "מעבשיו" דמי, ופליגי רבנן עליה, ואנא דאמרי - ברבנן. ואמר רבי יורא: כי הוינן כבבל, אמרינן,
43 הא דאמר רב הונא אמר רבי: כל האומר "על מנת" כאומר "מעבשיו" דמי - פליגי רבנן עליה. כי סליקי, אשכחתייה לרבי אסי
44 דיתבי וקאמר משמיה דרבי יוחנן: הפל מודים פאומר "על מנת" פאומר "מעבשיו" דמי, לא נחלקו אלא ב'מהיום ולאחר מיתה".
והתניא:

1 והתניא - בניחוחא. דשמעין מינה, מדאצטריכו לאיפלוגי בהא - מכלל דב"על מנת" 1
 2 מודו. ולרב יהודה - אדמיפלגי בהך מתניתא ב"מהיום ולאחר מיתה" - לאשמעינן 2
 3 דב"על מנת" פסלי רבנן, וכל שכן הוא ומשנה: להכי אפילו בהכי - להודיעך כחו דרבי. 3
 4 מיהו, רבנן ב"על מנת" נמי פסלי. מאי תנא - לעיל מינה בדמיים, דקתני: מעשה בצינן 4
 5 כו', מאי אריה: אין שונין מעשה במשנה אלא 5
 6 לרביה. תתן את דמיה - דלא איכון אלא 6
 7 להרווחה דידיה. מהו - מי היא הך מחילה 7
 8 קיום תנאי, כאילו נתנתן לו או לא: תיבעי לרבנן 8
 9 - דאמרי: דמיים לאו במקום איצטלית קיימי, 9
 10 דמיים לאו איצטלית הן. אבל הכא - הא 10
 11 אחלינהו, הווי כאילו קבל מנת ממש, דמחילה 11
 12 קבלה. קונם שאתה נתנה לי - קונם תהא 12
 13 עליך כל הנאה שתהנה ממני. אף זה - אם רצה 13
 14 הנודד - יכול להתירו אמילוי, בלא שאלת 14
 15 התרת חכם, ואומר לו: הריני כאילו התקבלתי. 15
 16 לצורך מחילה קבלה. משום הרווחה - שהיה 16
 17 צריך לצורך בנו. תלתא דליווא - כל שאר 17
 18 האריסים שבמקום זה משקן התבואה שלש 18
 19 פעמים בשנה. ושקלי ריבעא - ומנהג האריסן 19
 20 לישול רביע התבואה. בשביל טורח חרישה 20
 21 חריעה וניכוש והשקאה וכל צרכי השדה. את 21
 22 דלי ארבע - השקא את השדה ארבעה פעמים. 22
 23 אחא מצרביא - בזמן השקאה רביעייה. הא לא 23
 24 דלה - ולא שקיל אלא ריבעא, כמנהג המקום. 24
 25 הא לא איצמריד - ומולו גרם. כרבן שמעון - 25
 26 דדמיים במקום אצטלית, הכא נמי - מטר 26
 27 במקום השקאה. הלבאת כרבה - בכל מקום 27
 28 שנחלק עם רב יוסף, חוץ משרה ענין ומחצה. 28
 29 אין הלכה כרבן שמעון - דאמר לקמן: חוץ 29
 30 מערב וצידן וריאה אחרונה. הכי גרסינן: אלא 30
 31 לעולם כרבנן - כלומר, תריוויהו אליבא דרבנן 31
 32 אמרי לה. ולצעורה איבון - דסתם מגרש את 32
 33 אשתו מתוך איבה הוא מגרשה, הלכך מספיקא 33
 34 אמרי" לצעורה איבון, ולא תלינן למימר 34
 35 להרווחה איבון, לקולא. תנן התם - במס' 35
 36 ערכין (לא.א). היה נשפן - הקונה בית בעיר 36
 37 הנומה היה נשפן יום שנים עשר חדש, שלא 37
 38 ימצאו המוכר לתת מעותיו, כדי שיהא חלול 38
 39 לו, כדכתיב (ויקרא כה): "ואם לא חלוט עד 39
 40 מלאת לו גור, חולש - וזרק, כמו "חולש על 40
 41 גוים" (ישעיה יד) - מטיל גורל. ללשכה - 41
 42 מתוקנת לכך, ויהא שובי הדלת - של ביתו 42
 43 ונכנס. מתקנתו של חלל - דאיצטרך לתקוני 43
 44 נתינה על כרחו תהא נתינה. 44

מכלל

1 ארבעה ואכול תילתא. לסוף אתא מיטרא. אמר רב יוסף: הא לא דלה, רבה אמר: 1
 2 הא לא איצטרביא. לימא, רב יוסף דאמר פרבנו, ורבה דאמר פרבנו שמעון בן גמליאל? 2
 3 - ותיסברא? והא קיימא לן הילכתא פויתיה דרבה, ורבה אין הלקה פרבנו שמעון בן 3
 4 גמליאל! אלא לעולם פרבנו, רב יוסף פרבנו, ורבה אמר לך: אגא דאמרי אפילו לרבנו, 4
 5 עד פאן לא קאמרי רבנו התם - אלא דלצעורה קא מיפוין, אבל הכא משום הרווחה 5
 6 הוא, והא לא איצטרביד. תנן התם: בראשונה הוה נמכין יום שנים עשר חדש, כדי שיהא 6
 7 חלוט לו, התקין הלל תקון שיהא חולש את מעותיו ללשכה, והא שובר את הדלת 7
 8 ונכנס, ואימתי שייצה הלך יבוא ויפול את מעותיו. ואמר רבא: מתקנתו של הלל נשמע: 8
 9 "הרי זה גיטף על מנת שתתני לי מאתים זו", ונתנה לו מעותו - מגורשת, על פורחו 9
 10 - אינה מגורשת; מדאצטרביד ליה להלל לתקוני נתינה בעל פורחיה דהווי לה נתינה, 10

מכלל

1 מכאן משמע דבבבלי התלמוד הלבאת כרבה לגבי רב יוסף, מודא קאמרי: והא בהא קיימא לן כרבה, כדקאמר "ובחא לא קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל". ודלא כאומר: הא דקאמר הלבאת 1
 2 כרבה לגבי רב יוסף בר משה ענין ומחצה - היינו דוקא במילי דאיפלוגי בבבא בתרא. והא דאיצטרך התלמוד לטפוק הלכה בקידושין בפרק קמא (ט.א) כרבה גבי שיראי לא צריכי שומא - 2
 3 פירשנו שם ודיבור המתחיל והילכתא.

מכלל

1 איכא בניידו שפשטה ידה וקבלה כו' - ולעיל גבי גט הזה מצי למימר נמי שפשטה ידה 1
 2 כו, והכי נמי הוה מצי למימר שנקרע שטר קידושין. אבל לא מצי למימר שנתאבלו 2
 3 נשות של קידושין, דאף על גב דנתאבלו - מקודשת. דברשותא דידה קא מתאבלו, כדאמרנן 3
 4 בריש "האומר" (קידושין ט.א).

1 וְהִתְנִיָּא: "מֵהַיּוֹם וְלֵאחֵר מִיְתָה" - גַּט וְאִינוּ גַּט, דְּכָרִי 1
 2 חֲכָמִים, רַבִּי אוֹמֵר: כִּזֶּה גַּט. וְלֵרַב יְהוּדָה דְאָמַר: 2
 3 ב"עַל מִנְתָּ" פְּלִיגִי, אֲדִמְיַפְּלִגִי ב"מֵהַיּוֹם וְלֵאחֵר מִיְתָה", 3
 4 לִפְלִגִי ב"עַל מִנְתָּ"! - לְהוֹדִיעַךְ כְּחוֹ דְרַבִּי. - וְלִפְלִגִי 4
 5 ב"עַל מִנְתָּ" וְלְהוֹדִיעַךְ פְּהֵן דְרַבְּנָן! - פְּהֵ דְהִיתְיָדָא 5
 6 עֲדִיף לִיה. "עַל מִנְתָּ שִׁתְּנִי לִי מִפְּאֵן וְעַד שְׁלֹשִׁים 6
 7 יוֹם" וכו'. פְּשִׁטָא! - מַהוּ דְתִימָא: קְפִידִיה לְאוּ קְפִידָא 7
 8 וְלִרְיָה קְאִתִּי, קָא מְשַׁמַּע לִן. "אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן 8
 9 גַּמְלִיאֵל: מַעֲשֵׂה בְּצִינִן" כו'. מַאי תֵּנָא דְקִתְּנִי מַעֲשֵׂה? 9
 10 - חֲפֻרֵי מִיחֲפָרָא וְהִכֵּי קִתְּנִי: אִם אָמַר לֵה "עַל מִנְתָּ 10
 11 שִׁתְּנִי לִי אֲצִטְלִיתִי" וְאֶבְרָה אֲצִטְלִיתִי, אֲצִטְלִיתִי 11
 12 דְּוָקָא קְאָמַר לֵה. רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: תִּתֵּן 12
 13 לִי אֵת דְמִיָּה; וְאָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַעֲשֵׂה 13
 14 נָמִי בְּצִינִן, בְּאֶחָד שְׁאֲמַר לְאִשְׁתּוֹ "הֲרִי זֶה גִּיטְךָ עַל 14
 15 מִנְתָּ שִׁתְּנִי לִי אֲצִטְלִיתִי" וְאֶבְרָה אֲצִטְלִיתִי, וְאָמַרְוּ 15
 16 חֲכָמִים: תִּתֵּן לִי אֵת דְמִיָּה. בְּעָא מִיְנִיה רַבִּי אֲסִי 16
 17 מְרַבִּי יוֹחָנָן: "הֲרִי זֶה גִּיטְךָ עַל מִנְתָּ שִׁתְּנִי לִי מֵאֵתִים 17
 18 זוּז", וְחֹרֵן וְאָמַר לֵה "מַחֲוִילִים לָךְ", מַהוּ? תִּיפְעִי 18
 19 לְרַבְּנָן, תִּיפְעִי לְרַבְּנָן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, תִּיפְעִי לְרַבְּנָן: 19
 20 עַד פְּאֵן לֹא קְאָמְרִי רַבְּנָן הֵתֵם - אֲלֵא דְלֵא אַחֲלָה 20
 21 גְּבַה, אֲבָל הִכָּא - הָא קְאָמַר לֵה "מַחֲוִילִים לָךְ". 21
 22 אוּ דְלִמָּא אֲפִילוּ רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לֹא קְאָמַר 22
 23 אֲלֵא דְקָא מְפִיִּסָה לִיה בְּדַמִּי, אֲבָל לְגַמְרִי - לֹא? 23
 24 אָמַר לִיה: אֵינָה מְגוֹרְשָׁת. אֵימִיבִיבִי: הָאוּמַר לְחִבְרִו 24
 25 "קוֹנָם שְׁאֵתָה נְהַנְה לִי אִם אִי אֵתָה נוֹתֵן לְבְנֵי כּוֹר 25
 26 אַחֵר שֶׁל חֲפִזִּן וְשִׁתִּי חֲבִיזֵת שֶׁל יוּז", רַבִּי מֵאִיר 26
 27 אוֹמֵר: אֲסוּר עַד שִׁימֵן, וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִף זֶה יִכּוֹל 27
 28 לְהִתְיַר אֵת נְדָרוֹ שְׁלֵא עַל פִּי חֲכָם, וְאוֹמֵר: הֲרִינִי 28
 29 כְּאִילוּ הִתְקַבְּלִיתִי! - הִכִּי הִשְׁתָּא?! הֵתֵם לְצַעֲוִיָּה קָא 29
 30 מְבִינִן וְלֹא צִיעֲוִיָּה, הִכָּא מְשׁוּם הִרְוּחָה הוּא וְהָא 30
 31 לֹא אֲצִטְרִיָּד! הֵהוּא גְּבַרָא דְאָמַר לִיה לְאַרְיִסִיָּה: פּוֹלִי 31
 32 עֲלִמָּא דְלוּ תִלַּת דְלִוּוֹתָא וְאֲכַלִּי רִיבְעָא, אֵת דְלִי 32
 33 אֲרִבְעָה וְאֲכוֹל תִּילְתָא. לְסוּף אֵתָא מִיטְרָא. וְאִם תִּימָר: 33
 34 דְבַרְפַּק "הָאוֹמֵר" (בבא מציעא עו.א) 34
 35 - וְתִיסְבְּרָא? וְהָא קְוִימָא לָן הִילְכְתָא פְּוִיתִיה דְרַבְּה, וְרַבְּה אֵין הִלְכָה פְּרַבְּנָן שְׁמַעוֹן בֶּן 35
 36 גַּמְלִיאֵל! אֲלֵא לְעוֹלָם פְּרַבְּנָן, רַב יוֹסֵף פְּרַבְּנָן, וְרַבְּה אָמַר לָךְ: אֲנָא דְאָמְרִי אֲפִילוּ לְרַבְּנָן, 36
 37 עַד פְּאֵן לֹא קְאָמְרִי רַבְּנָן הֵתֵם - אֲלֵא דְלְצַעֲוִיָּה קָא מִיפּוּיִן, אֲבָל הִכָּא מְשׁוּם הִרְוּחָה 37
 38 הוּא, וְהָא לֹא אֲצִטְרִיָּד. תִּנְנִי הֵתֵם: בְּרֵאשׁוֹנָה הָוֵה נְמַכִּין יוֹם שְׁנַיִם עֶשְׂרִי חֲדָשׁ, כְּדִי שִׁיְהָא 38
 39 חֲלוּט לוּ, הִתְקִין הֵלֵל הִתְקִין שִׁיְהָא חוֹלֵשׁ אֵת מַעוֹתָיו לְלִשְׁכָּה, וְהָא שׁוֹבֵר אֵת הַדְּלֵת 39
 40 וְנִכְנַס, וְאֵימִתִּי שִׁיְיָצָה הֵלֵךְ יְבוֹא וְיִפּוֹל אֵת מַעוֹתָיו. וְאָמַר רַבָּא: מִתְקַנְתּוֹ שֶׁל הֵלֵל נְשַׁמַּע: 40
 41 "הֲרִי זֶה גִּיטְךָ עַל מִנְתָּ שִׁתְּנִי לִי מֵאֵתִים זוּז", וְנָתְנָה לוֹ מַעוֹתוֹ - מְגוֹרְשָׁת, עַל פּוֹרְחוֹ 41
 42 - אֵינָה מְגוֹרְשָׁת; מְדִאֲצִטְרִיָּד לִיה לְהֵלֵל לְתַקּוּנִי נְתִינָה בְּעַל פּוֹרְחִיה דְהוּוִי לֵה נְתִינָה, 42

1 רבא אמר הא לא איצטרביד - ואם תאמר: 1
 2 דברפך "האומר" (בבא מציעא עו.א) 2
 3 אמרינן: שבר את הפועלים ואתא מטר - הפסד 3
 4 דפעליהו ויש לומר: דשגני התם, שאינו אלא 4
 5 שכרי יום, שלא שברו בעל הבית אלא לדלות, 5
 6 וכיון שלא הוצרך - אינו שכרו. אבל הכא, שהוא 6
 7 אריס ועושה כל מלאכות בשבדה, ויש לו חלק 7
 8 בקרקע כמו בעל השדה, ומיד כשהתנה עמו 8
 9 לדלות ארבעה - וזה בשליש שדה, ואפילו אמת 9
 10 מטרא ולא איצטרביד, כמו שאר אריסים דמשמע 10
 11 דנטי לרבעא ואפילו לא יצטרבו לדלות, ורב יוסף 11
 12 סבר: כיון דמשנה עצמו משאר אריסות - אמרינן 12
 13 הא לא דלה. הא קיימא לן הלבאת כרבה - 13
 14 מכאן משמע דבבבלי התלמוד הלבאת כרבה לגבי רב יוסף, מודא קאמרי: והא בהא קיימא לן כרבה, כדקאמר "ובחא לא קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל". ודלא כאומר: הא דקאמר הלבאת 14
 15 כרבה לגבי רב יוסף בר משה ענין ומחצה - היינו דוקא במילי דאיפלוגי בבבא בתרא. והא דאיצטרך התלמוד לטפוק הלכה בקידושין בפרק קמא (ט.א) כרבה גבי שיראי לא צריכי שומא - 15
 16 פירשנו שם ודיבור המתחיל והילכתא.

56 תִּבְעֵי לְרַבֵּנּוּ, כִּיּוֹן שֶׁאִפְשֵׁר לומר שְׁעַד כָּאֵן לֹא קָאָמְרִי רַבֵּנּוּ הָתָם -
 57 במשנתנו שאינה מקיימת את התנאי על ידי נתינת מעות, אִלָּא
 58 משום דְּלֹא אֶחְלָה נֶגְהָ - לא מחל על הבגד עצמו, ונתינת המעות
 59 אינה נחשבת כקיום התנאי. אִבְל הָכָא, הָא קָאָמְרֵי לָהּ - הרי אמר
 60 לאשה מחולים לך מעות אלו, ואפשר שהמחילה, כמוה כקבלת
 61 המעות. וכן יש להסתפק להיפך, או דְּלִמְאָ, שֶׁאִפְּלוּ רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
 62 גַּמְלִיאֵל הַסּוֹבֵר שמתקיים התנאי בנתינת דמי הבגד, לֹא קָאָמְרֵי אֵת
 63 דינו אִלָּא באופן זה, כִּיּוֹן דְּקָא מְפִיִּיקָה לִיהִי האשה לבעל בְּרַמֵּי
 64 הבגד, ומשום כך נחשב כקיום התנאי. אִבְל כְּשֶׁמַּחֵל לָהּ, כִּיּוֹן
 65 שְׁלִמְרֵי אֵין כָּאֵן נתינה, אפשר שמודה רבי שמעון בן גמליאל שלא
 66 התקיים התנאי באופן זה ואין הגט כשר. פושטת הגמרא, אִמְרֵי לִיהִי
 67 רבי יוחנן שאין המחילה נחשבת כקבלת מעות, ולכך אִינְהָ
 68 מְגוֹרְשָׁתָא.
 69 מקשה הגמרא על רבי יוחנן. אִיִּיתִיבָה ממה ששינוי בנדרים (אב),
 70 הָאוּמֵר לְהַכִּירוּ הריני נודר קוֹנֵם שִׂיאֵסר עֲלֵיךְ כִּכְרֹבֵן כַּל מֵה שֶׁאִתְּהָ
 71 נֶהְנֶה לִי אִם אֵי אִתְּהָ נֹתֵן לְבִנִי בֹרַח אֶחָד שֶׁל חֲפִזִּין וְשִׁתִּי כְּבוֹיֵת שֶׁל
 72 יוֹ. רַבִּי מֵאִיר אֹמְרֵי, אִסּוּר לְמוֹדֵר לְהַנּוֹת מִמֶּנּוּ עַד שִׁתְּוֵן לוֹ הַחִיטִים
 73 וְהִיָּין. וְהַכְּמִים אֹמְרִים, אִף עַל - הַנּוֹדֵר יִכּוֹל לְהַתִּיר אֵת נְדָרוֹ בְּעַצְמוֹ,
 74 שְׁלֹא עַל פִּי הַתֵּרֵת חֶכֶם, וְאוּמֵר הַנּוֹדֵר 'הַרְיֵי בְּאִילוֹ הַתְּקַבְּלָתִי', הַרִי
 75 זֶה כִּמוֹ שֶׁקִּיבַל הַחִיטִים וְהִיָּין וְמוֹתֵר לְמוֹדֵר לְהַנּוֹת מִמֶּנּוּ. וּמְדוּעַ
 76 סָבַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁבִּמְחִילַת הַבַּעַל עַל הַמְּעוֹת שֶׁנִּתְחַיֵּבָה הָאִשָּׁה,
 77 אֵינוֹ נֶחֱשָׁב כְּמִי שֶׁקִּיבֵלָם, וְאֵין כָּאֵן קִיּוֹם הַתְּנַאי.
 78 מֵתֵרַת הַגְּמָרָא, הֵכִי תִשְׁקָא - כִּךְ צִרִיךְ לְחַלֵּק, הָתָם - בְּדִינוֹ שֶׁל
 79 רַבִּי יוֹחָנָן לִגְבֵי גֵט הַמּוֹתֵנָה בְּקַבְּלַת מְעוֹת מִן הָאִשָּׁה, כִּיּוֹן שֶׁבִּשְׁעַת
 80 הַתְּנַאוֹת לְצַעֲרֵיהָ קָא מְכַוֵּין וְלִהְפָסִיד אוֹתָהּ מְעוֹת. וְכִשְׁמַחֵל לָהּ,
 81 נִמְצָא שְׁלֹא צִיָּעֲרָה וְלֹא נִתְקִיִּים הַתְּנַאי. אִולַם הָכָא - בְּמִדֵּיר אֵת
 82 חֲבִירוֹ הַנָּהָא עַד שִׁיתֵן לְבִנּוֹ חִיטִים וְיִין, מִשּׁוּם שֶׁרוּצָה תְּרוּוּחָה לְבִנּוֹ
 83 הוּא עוֹשֶׂה כֵן, וְאִם מַחֵל עַל כֵּךְ מוֹכֵחַ שֶׁהָא לֹא אִיצְטְרִיךְ - שֶׁאֵין
 84 בְּנוֹ צִרִיךְ לְכַךְ, כִּיּוֹן שִׁישׁ לוֹ רוּוּחָה אִף בְּלִי קַבְּלַת מְעוֹת אִלוֹ,
 85 וְנֶחֱשָׁב שֶׁנִּתְקִיִּים תְּנַאוֹ.
 86 הַהוּא נִבְרָא, דְּאָמְרֵי לִיהִי לְאִרְיִסְיָה וְהַנְּשֹׁכֵר לְעַבּוּדַת הַשְּׂדֵה בְּשֹׁכֵר
 87 קַבְּלַת חֵלֶק מִן הַתְּבוּאוֹת בְּפִילֵי עֲלָמָא - כֹּל הָאִרְיִסִים בְּעוֹלָם דְּלוֹ
 88 תְּלַת דְּלוֹתָא - מִשְׁקִים אֵת הַשְּׂדֵה שֶׁלֵּשׁ הַשְּׁקָאוֹת בְּשֵׁנָה, וְאִבְלִי
 89 רִבְעָא - וּבְשֹׁכֵר זֶה נוֹטִילִים רַבַּע מִן הַתְּבוּאוֹת. אִבֵּל אֵת - אֵתָהּ
 90 נִשְׁכֵּר לִי בְּאוֹפֵן אַחֵר, דְּלִי אֲרִבְעָה וְאִבְלִי תִילְתָא - הַשְּׁקָה אֵת
 91 הַשְּׂדֵה אַרְבַּע פַּעֲמִים, וְטוֹל שְׁלִישׁ מִן הַתְּבוּאוֹה בְּשֹׁכֵר. לְסוֹף -
 92 כִּשְׁהִיַּע זְמַן הַשְּׁקָאָה הַרְבִּיעִית אִתְּהָ מִיִּתְרָא - יֵרֵד גֶּשֶׁם וְנִמְצָא
 93 שֶׁאֵין צוֹרֵךְ בַּהֲשָׁקָה זֶה. אִמְרֵי רַב יוֹסֵף, כִּיּוֹן שֶׁהַרִי הָא לֹא דִּלְהָ אִלַּא
 94 שֶׁלֵּשׁ פַּעֲמִים, דִּינוֹ שִׁיטוֹל רַבַּע בְּמַנְהַג כּוֹלָם, שֶׁמִּשְׁקִים שֶׁלֵּשׁ
 95 וְנוֹטִילִים רַבַּע. וְרַבֵּי אִמְרֵי, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁסּוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הָא לֹא אִיצְטְרִיבָא
 96 לְהַשְּׁקָאָה רְבִיעִית, מְזוּלוֹ גֵרַם שִׁירוּיָהּ, וְיִטוֹל שְׁלִישׁ כְּפִי שֶׁהִתְנוּ
 97 בְּתַחֲלִילָה.
 98 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, לִיִּמָּא רַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי שִׁיטוֹל רַבַּע כִּשְׂאֵר הָאִרְיִסִים,
 99 סִבְרַתוֹ בְּרַבֵּנּוּ, שֶׁאִם הַתְּנָה שִׁיחוֹל הֵגַט בְּתַנַּאי שֶׁתֵּתֵן לוֹ בְּגַד, אֵין
 100 מֵתְקִיִּים הַתְּנַאי אִם תֵּתֵן לוֹ דְּמֵי הַבְּגַד, וְלִכְךָ אִף כָּאֵן לֹא מֵתְקִיִּים
 101 הַתְּנַאוֹת בְּכֵךְ שִׁירדוֹ גֶּשֶׁם וְאֵינוֹ נוֹטֵל אִלַּא רַבַּע. וְרַבֵּי דְּאָמְרֵי
 102 שֶׁנוֹטֵל שְׁלִישׁ כְּפִי שֶׁהִתְנָה עִם בַּעַל הַבַּיִת, סִבְרַתוֹ בְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
 103 גַּמְלִיאֵל שֶׁמֵתְקִיִּים הַתְּנַאי אִף בְּנִתְיַת דְּמֵי הַבְּגַד, וְלִכְךָ אִף כָּאֵן
 104 בִּירִידַת הַגֶּשֶׁמִּים נִתְקִיִּים הַתְּנַאי, וְנוֹטֵל שְׁלִישׁ. שׂוֹאֵלַת הַגְּמָרָא,
 105 וְתִיבְרָא לומר שֶׁרַבָּה סוֹבֵר כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְהָא קִיָּיִא לִי
 106 הִלְבַּתָּא בְּנִוְתִיָּה דְּרַבָּה בְּכָל מְקוֹם שֶׁנִּחְלַק עִם רַב יוֹסֵף, חוּץ
 107 מִבְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים. - שְׂדֵה, עֵינִין, וּמַחְצָהּ, וְאִם כֵּן בְּנִידוֹן זֶה הַלְכָה
 108 הַמְּעוֹת, וְאִילוֹ בְּהָא - בְּגַט הַמּוֹתֵנָה בְּנִתְיַת בְּגַד אֵין הִלְכָה בְּרַבֵּן
 109 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כְּמִבּוּאֵר לְקַמֵּן (גה). וְאִם נֶאֱמַר שֶׁסִּבְרַתוֹיָהֶם
 110 שׂוֹת נִמְצָאוּ הַלְכּוֹת סוֹתְרוֹת זֶה אֵת זֶה.

1 מביאה הגמרא ראייה בדבריו, שרק ב'מהיום ולאחר מיתה' נחלקו
 2 חכמים. וכן הַתְּנַאי, האומר 'הרי זה גיטך מהיום ולאחר מיתה', אנו
 3 מסופקים אם כוונתו לחזור בו ולא לגרשה 'מהיום' אלא 'לאחר
 4 מיתה', או שכונתו לגרשה היום בתנאי שימות, ולכך הרי זה גֵּט
 5 וְאֵינוֹ גֵּט - ספק גט, אלו דְּרַבִּי הַכְּמִים. אִךְ רַבִּי אֹמְרֵי שֶׁבְּאוֹפֵן כִּיּוֹן
 6 וְדֵאֵי כוּוֹנְתוֹ לְגַרְשׁ 'הַיּוֹם' בְּתַנַּאי שִׁימוֹת, וְלִכְךָ הַרִי זֶה וְדֵאֵי גֵּט.
 7 וְמוֹזָה שֶׁהוּצְרָכוֹ חֲכָמִים לְחַלּוֹק עַל רַבִּי רַק בְּאוֹפֵן שֶׁאִמְרֵי 'מֵהַיּוֹם
 8 וְלֹאֲחֵר מִיְתָה', מוֹכֵחַ שֶׁבְּאוֹמְרֵי 'עַל מֵנַת' מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי שֶׁהַרִי
 9 זֶה כְּאוֹמֵר 'מַעֲבָשִׁין' וְהֵגַט כִּשְׂר.
 10 שׂוֹאֵלַת הַגְּמָרָא, וְלְרַבִּי יוֹדֵהָ דְּאָמְרֵי שֶׁאִף בְּעַל מְנַת' פְּלִיגֵי חֲכָמִים
 11 וְרַבִּי, אִם כֵּן אִדְּמִיפְּלִגֵי - עַד שֶׁנִּחְלַקוּ בְּבִרְיָתָא בְּמֵהַיּוֹם וְלֹאֲחֵר
 12 מִיְתָה', לִיפְלִגֵי בְּעַל מְנַת' - הִיָּה לְחֲכָמִים לְחַלּוֹק בְּאוֹפֵן שֶׁאִמְרֵי 'עַל
 13 מֵנַת שֶׁאִמּוֹת', וְלִחְדַּשׁ שֶׁאֵין זֶה כְּאוֹמֵר מַעֲבָשִׁין, וְאֵין גֵּט לֹאֲחֵר
 14 מִיְתָה, וְכֹל שְׂכֵן בְּמֵהַיּוֹם וְלֹאֲחֵר מִיְתָה' שֶׁאִף אִם 'מֵהַיּוֹם' הוּא
 15 בְּמַעֲבָשִׁין, מְכַל מְקוֹם יֵשׁ כָּאֵן סַפֵּק אִם בְּאִמְרֵינוֹ 'לֹאֲחֵר מִיְתָה'
 16 כוּוֹנְתוֹ לְחַזּוֹר בּוֹ וְלִגְרָשָׁה אַחֵר מִיְתָתוֹ, וְאֵין גֵּט לֹאֲחֵר מִיְתָה.
 17 מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא, הַטַּעַם שֶׁהַעֲמִידוֹ אֵת הַמַּחְלוּקַת בְּמֵהַיּוֹם, הוּא
 18 כְּדִי לְהוֹדִיעַ כִּיּוֹן דְּרַבִּי שֶׁאִפְּלוּ בְּאוֹפֵן זֶה סוֹבֵר שֶׁהֵגַט וְדֵאֵי כִּשְׂר.
 19 וְאִכּוֹן לְדַעַת חֲכָמִים אִף בְּאוֹמֵר 'עַל מֵנַת' הֵגַט פְּסוּל. שׂוֹאֵלַת
 20 הַגְּמָרָא, מְדוּעַ הַבְּרִיָּתָא הַעֲמִידָה אֵת הַמַּחְלוּקַת דּוּוֹק בְּמֵהַיּוֹם'
 21 וְלַהוֹדִיעַ כּוּחוֹ שֶׁל רַבִּי, וְלִיפְלִגֵי בְּעַל מְנַת', וְלַהוֹדִיעַ כִּיּוֹן דְּרַבֵּן שֶׁאִף
 22 בְּאוֹמֵר 'עַל מֵנַת' אֵין זֶה כְּמַעֲבָשִׁין וְפְסוּל. מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא, שֶׁכִּיּוֹן
 23 שֶׁהַתְּיָדוּשׁ בְּדַעַת חֲכָמִים הוּא לְהַחֲמִיר וּלְפְסוּל גַּט, וְאִילוֹ הַחִירוּשׁ
 24 בְּדַעַת רַבִּי לְהַכְשִׁיר גֵּט וְלַהַתִּיר אִשָּׁה לְהִינְשָׂא, לְכַךְ בְּהַ דְּהִיָּתִירָא
 25 שֶׁל רַבִּי עֲרִיף לִיהִי לְתַנָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ.
 26 שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה, הַרִי זֶה גִיטְךָ עַל מְנַת שֶׁתְּתַנֵּי לִי מְעוֹת מְכָאֵן וְעַד
 27 שְׁלִשִׁים יוֹם וְכוּ', אִם תְּנַהֵן לוֹ מְעוֹת הַלְלוּ בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם,
 28 מְגוֹרְשָׁתָא, וְאִם לֹא אֵינָה מְגוֹרְשָׁתָא. שׂוֹאֵלַת הַגְּמָרָא, פְּשִׁיטָא שְׂכֵךְ
 29 הַרִיךְ שֶׁצִּרְיָכָה הָאִשָּׁה לְקִיּוֹם אֵת הַתְּנַאי. עוֹנָה הַגְּמָרָא, מֵהוּ
 30 דְּתִיבָא שֶׁהַקְּפִידִיהּ בְּדַבְרֵינוּ שֶׁתֵּתֵן לוֹ בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם, לֹאֵי קִיָּיִא כֵּן
 31 - אֵין כוּוֹנְתוֹ לְהַקְפִּיד שֶׁלֹּא יַחֲוֹל הֵגַט אִם לֹא תַעֲשֶׂה כֵן, וְאִמְרֵי כֵּן
 32 מִשּׁוּם שֶׁלְּוִוּוָה קָאֵתִי שֶׁתִּמְהַר לִיתֵן לוֹ אֵת הַכּוֹסָף, קָא מִשְׁמַעֵן לֵן
 33 שֶׁנִּתְכוּיִן לְתַלוֹת הֵגַט בְּכֵךְ בְּדוּוֹקָא, וְאִם לֹא תְנַהֵן הַמְּעוֹת בְּתוֹךְ
 34 שְׁלִשִׁים יוֹם אֵינָה מְגוֹרְשָׁתָא.
 35 שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה, אִמְרֵי רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מַעֲשֶׂה בְּצִדוֹן בֹּי' בְּאַחַד
 36 שֶׁאִמְרֵי לֹאֲשֵׁתוֹ הַרִי זֶה גִיטְךָ עַל מֵנַת שֶׁתְּתַנֵּי לִי אִיצְטְלִיתִי, וְאִבְרַה
 37 אִיצְטְלִיתוֹ, וְאִמְרוּ חֲכָמִים תֵּתֵן לוֹ אֵת הַמֵּנָה; מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, כִּיּוֹן
 38 שֶׁאֵין דְּרַךְ הַמִּשְׁנָה לְשִׁנּוֹת מַעֲשֶׂה אִלַּא לְצוֹרֵךְ רֵאִיָּה כְּשִׁיטָה
 39 שֶׁנִּחְלַקוּ בַּהּ קוֹדֵם לְכֵן, אִם כֵּן מֵאֵי תְּנָא הַסּוֹבֵר שֶׁמוֹעִיל נִתְיַת דְּמֵי
 40 הַחֶפֶץ, דְּקָתְנֵי בְּמִשְׁנַת מַעֲשֶׂה שֶׁהוּא רֵאִיָּה לְדַבְרֵינוּ. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא,
 41 תְּפוּרֵי מִיִּתְקַרָא בְּגִירַתַּת הַמִּשְׁנָה וְהֵכִי קָתְנֵי - וְכִךְ צִרִיךְ לְהוֹסִיף
 42 בְּדַבְרֵי הַמִּשְׁנָה, אִם אִמְרֵי לָהּ הַרִי זֶה גִיטְךָ עַל מְנַת שֶׁתְּתַנֵּי לִי
 43 אִיצְטְלִיתִי, וְאִבְרַה אִיצְטְלִיתוֹ, דַּעַת חֲכָמִים שֶׁאִיצְטְלִיתִי דְּוָקָא קָאִמְרֵי
 44 לָהּ, וְבִנְתִּינַת דְּמֵי הַבְּגַד אֵינָה מְקִיִּימַת אֵת הַתְּנַאי. וְאִילוֹ רַבֵּן שְׁמַעוֹן
 45 בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמְרֵי, שֶׁאִף אִם תֵּתֵן לוֹ אֵת דְּמֵיהָ הַתְּקִיִּים הַתְּנַאי וְהֵגַט
 46 קִיּוֹם. לְפִי שֶׁהִתְנַחַן כֵּן כְּדִי לְהִירוּחַ. וְאִף עַל יְדֵי קַבְּלַת הַמְּעוֹת הַרִי
 47 הוּא מְרוּיָה. וְאִמְרֵי רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שִׁישׁ רֵאִיָּה כְּשִׁיטַתוֹ
 48 מִמַּעֲשֶׂה נְפִי שֶׁהִיָּה בְּצִדוֹ, בְּאַחַד שֶׁאִמְרֵי לֹאֲשֵׁתוֹ הַרִי זֶה גִיטְךָ עַל מְנַת
 49 שֶׁתְּתַנֵּי לִי אִיצְטְלִיתִי, וְאִבְרַה אִיצְטְלִיתוֹ, וְאִמְרוּ חֲכָמִים תֵּתֵן לוֹ אֵת
 50 דְּמֵיהָ וְעַל יְדֵי כֵךְ מֵתְקִיִּים הַתְּנַאי וּמְגוֹרְשָׁתָא.
 51 מִסְתַּפַּקַת הַגְּמָרָא, בְּעָא מִיָּיָה רַבִּי אִסִּי מְרַבֵּי יוֹחָנָן, אִמְרֵי לֹאֲשֵׁתוֹ הַרִי
 52 זֶה גִיטְךָ עַל מְנַת שֶׁתְּתַנֵּי לִי מֵאֵתִים זֶוּן, וְחִזּוֹר וְאִמְרֵי לָהּ מַחֲוִילִים לָךְ
 53 הַמְּעוֹת, מֵהוּ - הָאִם מַחֲוִילָה זֶוּ נִחְשָׁבַת כְּקִיּוֹם הַתְּנַאי וּמְגוֹרְשָׁתָא אוֹ
 54 לֹא, וּמוֹסִיפָה הַגְּמָרָא, שֶׁתִּיבְעֵי - יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק כֵּן לְדַעַת רַבֵּן
 55 בְּמִשְׁנַתֵּינוּ, וְכֵן תִּיבְעֵי - יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק לְדַעַת רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל.

סוגיית 'בר קמצא

54 אָמַר נִירוֹן קִיסַר בְּלִיבּוֹ קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא בְּעֵי - רוצה לְהַרְוִיב בִּיתִיה
 55 וכפי שהראו החיצים שנפלו על ירושלים, וּבְעֵי לְכַפּוּרֵי יְרִידָה בְּהוּא
 56 נְבָרָא - ורוצה לקנח את ידיו ולהטיל את האשמה עלי ולהענישני,
 57 וכפי שנאמר בפסוק שאמר התינוק, עָרַק - ברח וְאוֹל וְאִינְיִיר -
 58 והלך והתגייר, וְנִפְק מִיַּנְיָה רַבִּי מֵאִיר - ויצא רבי מאיר מזרעו.
 59 כאשר ראה הקיסר שנירון קיסר ברח, שְׂרָרִיה עֲלוּיָוִיהוּ לְאַסְפִּינְיוֹם
 60 קִיסַר, אָתָא אֶסְפְּסִינוֹס, צָר עָלָה תְּלַת שָׁנֵי - עשה מצור על
 61 ירושלים שלוש שנים.
 62 הוּוּ בְּה הִנְהוּ תְּלַתָּא עֲתִירִי - בירושלים היו שלשה עשירים
 63 מופלגים, נְקִדְמִוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, וְכֵן פְּלָבָא שְׁבוּעָה, וְכֵן צִיצִית הַכֶּסֶת.
 64 נְקִדְמִוִּין בֶּן גּוּרְיוֹן נִקְרָא כֵן עַל שֵׁם שְׁנַקְדָה לוֹ חֲמַת פְּעֻבְרוֹ - שזרחה
 65 השמש בעברו. בֶּן פְּלָבָא שְׁבוּעָה הִיָּה נִקְרָא כֵן עַל שֵׁם שְׂכָל עֵנִי
 66 הַנִּכְנֵם לְבִיתוֹ בְּשָׂהוּא רַעֲב כְּכֹלֵב, הִיָּה יוֹצֵא בְּשָׂהוּא שְׂבַע, בֶּן צִיצִית
 67 הַכֶּסֶת הִיָּה נִקְרָא כֵן כְּשֵׁם שְׂהִיה הוֹלֵךְ עַל גְּבִי כִסְתוֹת, וְהִתְהַה
 68 צִיצִיתוֹ נִגְרַת עַל גְּבִי כִסְתוֹת. אִיקָא דְאַמְרִי - יש אומרים ששמו היה
 69 בן ציצית, והטעם שנקרא שמו הכסת, על שם שִׁכְשְׁהִיה הוֹלֵךְ
 70 לרומי הִתְהַה כֶּסֶתוֹ - כסאו מוֹסַלֶּת בֵּין גְּדוּלֵי רוֹמֵי.
 71 עֲשִׂיר חַד אָמַר לְהוּ, אָנָּא וְיִנְיָא לְהוּ בְּחִישִׁי וְשַׁעֲרִי - אני און את
 72 תושבי העיר בחיטים ושעורים. וְחַד אָמַר לְהוּ, בְּהַתְרָא וּבְכַלְמָתָא
 73 וּמְשַׁתָּא - יין מלח ושמן. וְחַד אָמַר לְהוּ בְּדִיצְבִי - עצים להסקה.
 74 וְשִׁכְחוּ רַבְּנָן לְדִיצְבִי - ושיבחו חכמים את העשיר שסיפק עצים, לפי
 75 שהשימוש בעצים הוא רב ביותר, דְּרַב הַתְּרָא אַת כָּל אֶקְלִידִי -
 76 מפתחותיו הוּוּ מְסַר לְשַׁמְעִיה - היה מוסר למשרתו, פֶּר מְדִיצְבִי
 77 חוץ מהמפתחות של אוצר החיטים, דְּאָמַר רַב הַתְּרָא, אֶכְלָבָא דְחִישִׁי
 78 - בשביל להשתמש באוצר חיטים אחד, בְּעֵי שִׁיתִין אֶכְלָבִי דִיצְבִי -
 79 צריך שישים אוצרות עצים, שבהם יסיקו את התנור ויאפו
 80 מהחיטים פת.
 81 הוּוּ לְהוּ לְעֲשִׂירִים אֵלוֹ אוֹצְרוֹת לְמִין - לזון את העיר במשך
 82 עֲשָׂרִים חַד שְׁתָּא - שנים.
 83 הוּוּ בְּהוּ בִירוּשָׁלַיִם הִנְהוּ בְּרִיוִנֵי - אנשים ריקים ופוחים, אָמְרוּ לְהוּ
 84 רַבְּנָן, נִישּׁוּק וְנִישּׁוּקֵי שְׁלָמָא בְּהַרְוִיחֵיהוּ - נצא ונעשה שלום עם
 85 הרומאים, לֹא שְׂבָקִינְהוּ - לא הניחום, אָמְרוּ לְהוּ הַבְּרִיוִנִים נִישּׁוּק
 86 וְנִישּׁוּקֵי קְרָבָא בְּהַרְוִיחֵיהוּ - נצא להלחם ברומאים, אָמְרוּ לְהוּ רַבְּנָן לֹא
 87 מְסַתְּרִינְיָא מִלִּיתָא - לא נוכל לנצחם, קָמוּ הַבְּרִיוִנִים, שְׂרַצוּ הַכְּרִיחַ
 88 את תושבי העיר להלחם ברומאים, וְקָלְנְהוּ לְהִנְהוּ אֶמְבְּרִי דְחִישִׁי
 89 וְשַׁעֲרִי - ושרפו את אוצרות התבואה והעצים, וְהוּוּ כְּפָנָא - ונהיה
 90 רעב.
 91 מְרַתָּא בַת בְּרִיתוֹס, עֲתִירָתָא דִירוּשָׁלַיִם הוּוּא - היתה עשירת
 92 ירושלים, שְׂרָרְתָה לְשְׁלוּחָה - שלחה את שלוחה וְאָמְרָה לִיה וִיל
 93 אִייתִי לִי סְמִידָא - לך וקנה לי סולת, אֲדָאוּל - עד שהלך, אִיזְדַּבְּנִי -
 94 נמכרה כל הסולת, אָתָּא אָמַר לָה - בא ואמר לה סְמִידָא לִיכָא -
 95 אין סולת, חִירְתָּא אִיכָא - יש עוֹזִין פת נקיה, אָמְרָה לִיה, וִיל אִייתִי
 96 לִי - לך והבא לי אותה, אֲדָאוּל אֲזַדְּבֵנָה גַם הַפַּת הַנְּקִיָּה, אָתָּא וְאָמַר
 97 לָה, חִירְתָּא לִיכָא, נוֹשְׁקָרָא אִיכָא - פת נקיה אין, אך יש פת קיבר.
 98 אָמְרָה לִיה, וִיל אִייתִי לִי, אֲדָאוּל אֲזַדְּבֵנָה גַם פַּת הַקִּיבֵר. אָתָּא וְאָמַר
 99 לָה, נוֹשְׁקָרָא לִיכָא, קְוִמָתָא דְשַׁעֲרִי - קמח שעורים אִיכָא. אָמְרָה
 100 לִיה, וִיל אִייתִי לִי. אֲדָאוּל אִיזְדַּבְּנִי, מִרְתָּא בַת בִּיתוֹס הוּוּ שְׁלִיפָא
 101 מְסַתְּנָא - היתה הולכת בלא מנעלים, אָמְרָה, אִיפּוּק וְאִיזְדַּבְּנִי אִי
 102 מְשַׁבְּתָנָא מִיַּד לְמִיבַל - אצא לראות האם אמצא דבר מה למאכל,
 103 אִיתִיב לָה פְּתָתָא בְּכַרְעָא - נבדק לה צואת בהמה ברגלה וּמְתָה
 104 מחמת גועל. קָרִי עָלָה רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן יוֹנָאי את הפסוק (דברים כח נ)
 105 'הַרְבֵּה כָּד הִעֲנַנְתָּ אֶשֶׁר לֹא נִסְתָּה כָּף רִזְלָה הִצַּעַל הָאָרֶץ מִחֲתַעֲנַג
 106 וּמִרְוּחַ'. אִיכָא דְאַמְרִי, בְּרִיוֹתֵי דְרַבִּי צְדוֹק אֶכְלָה, וְאִינְוִיסָא וּמְתָה -

1 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי דְקָתִיב (משלי כח ד) 'אֶשְׂרֵי אָדָם מִפְחַד תְּמִיד,
 2 וּמִקְשָׁה לְבוֹ יִפּוֹל בְּרַעְוָה'
 3 פסוק זה מרמז לעובדות הבאות, אֶמְבְּרָא וְכֵן קִמְצָא - בגלל שני
 4 יהודים שנקראו קמצא ובר קמצא חרוב ירושלים. אֲתִרְנַנְוִילָא
 5 וְתִרְנַנְוִילָתָא - בגלל תרנגול ותרנגולת חרוב טור מְלָכָא. אֶשְׂקָא
 6 דְרִיסְפַּק - בגלל דופן של מרכבת נשים חרוב בִּיתָר.
 7 אֶמְבְּרָא וְכֵן קִמְצָא חֲרוֹב יְרוּשָׁלַיִם. דִּהוּא נְבָרָא דְרַחֲמִיה - שאהבו
 8 הִיָּה קִמְצָא, וּבְעַל דְּכִבְיָה - ושונאו היה בר קִמְצָא. עָבַד סְעוּדָתָא -
 9 עשה סעודה, וְאָמַר לִיה לְשַׁמְעִיה - למשרתו וִיל אִייתִי לִי קִמְצָא -
 10 לך תביא את קמצא לסעודתי, אָוֹל - הלך המשרת, וְאִייתִי לִיה -
 11 הביא לסעודתי את בר קִמְצָא, כאשר אָתָּא - בא בעל הסעודה,
 12 אֶשְׂבַּחִיהָ - מצא את בר קמצא דְהִנְהוּ וְתִיב - שהיה יושב בסעודה,
 13 אָמַר לִיה, מְכַדִּי - מאחר שההוא נְבָרָא - אדם זה וכלומר אתהו,
 14 עָלִי דְכָבָא דִּהוּא נְבָרָא הוּא - אויבו של אותו אדם זה וכלומר
 15 אויבו, מֵאִי וּבְעַל דְּכִבְיָה - מה רצונך כאן בסעודתי. קוּם מִמְקוֹמְךָ
 16 פּוּק - וצא מביתי. אָמַר לִיה בר קמצא, הוּאִיל וְאִתָּא - הואיל וכבר
 17 באתי לסעודתך, שְׂבָקָן - הניחני להשאר בסעודתך, וְיִחְבֵּנָא לָךְ
 18 דְמֵי מַה דְאַכִּילְנָא וְשִׁתִּינָא - ואשלם לך את מה שאוכל ואשתה.
 19 אָמַר לִיה בעל הבית, לֹא - אינני מסכים שתשאר בסעודתי, אָמַר
 20 לִיה בר קמצא, וְיִחְבֵּנָא לָךְ דְמֵי פְּלָנָא דְסְעוּדָתִיךָ - אשלם לך חצי
 21 מהוצאות סעודתך, אָמַר לִיה בעל הבית, לֹא. אָמַר לִיה בר קמצא,
 22 וְיִחְבֵּנָא לָךְ דְמֵי בּוֹלָה סְעוּדָתִיךָ - אשלם לך את כל הוצאות
 23 הסעודה, אָמַר לִיה בעל הבית, לֹא. נְקִמְתָה, אַחוּז בְּנִדְיָה, וְאִוקְמִיה
 24 - והקימו ממקומו וְאֶפְקִיָה - והוציאו מביתו.
 25 אָמַר בר קמצא בליבו, הוּאִיל וְהוּוּ יִתְבִי רַבְּנָן - מכיון שחכמי
 26 ישראל ישבו בסעודה, וְלֹא מַחוּ בִיה בְּבַעַל הַבֵּית, שְׂמַע מִינָה קָא
 27 נִקְרָא לְהוּ - הרי שהיה נוח להם בביוני. אִוִּיל - אלך איכול בְּהוּ
 28 קוֹרְבָנָא בִי מְלָכָא - להלשינם בבית המלך.
 29 אָוֹל - הלך ואמר לִיה לְקִיסַר מְרִדוּ בְּדִי הוֹדָא. אָמַר לִיה הקיסר מֵי
 30 יִימֵר - מי יאמר לי שאנתה צודק, אָמַר לִיה בר קמצא, שְׂרַד לְהוּ
 31 קוֹרְבָנָא - שלח להם קרבן, וְהוּוּת אִי מְקַרְבִין לִיה - ותראה אם
 32 יקריבו אותה, אָוֹל שְׂרַד בְּרִידָה עֲלָלָא תְּלַתָּא - הלך הקיסר ושלח
 33 בידו עגל מובחר שנולד שלישי לאמו.
 34 בְּרִידָה דְקָתִי - בהיותו בדרך שְׂרָא בִיה מוּסָא - הטיל בו מום בְּנִיב
 35 שְׂפִיתִים - בשפתו העליונה. וְאָמְרִי לָה - יש אומרים שהטיל המום
 36 בְּרִזְקִין שְׁלַעֲזָן - בקרום המכסה את העין. שוּה בִדּוּקָתָא דְלִדְרִין -
 37 במקום שלשטנתו היהודים הוּוּ מוּסָא, וְלִדְרִידָהוּ - הגויים לֹא
 38 מוּסָא הוּא מְכִיוֹן שְׂאִינוּ מְחוּסַר אַבְר.
 39 כְּבוֹד רַבְּנָן לְקְרוּבִיָה עִם מוֹמוֹ, מַשּׁוּם שְׁלוֹם מְלָכוּת. אָמַר לְהוּ רַבִּי
 40 זְכַרְיָה בֶּן אֶבְקֹלָס, אִם יִקְרִיבוּהוּ יִאֲמְרוּ הַרואִים שְׂבַעֲלִי מוּמִין
 41 קְרִיבִין לְנַפְשִׁי מוּסָה. כְּבוֹד רַבְּנָן לְמִיקְטִילִיה את בר קמצא, דְלֹא לִוִּיל
 42 וְלִמָּא - בכדי שלא ילך לקיסר לומר לו. אָמַר לְהוּ רַבִּי זְכַרְיָה, אִם
 43 נהרגו יִאֲמְרוּ הַרואִים שְׂהַמְטִיל מוּם בְּקַדְשֵׁים יִהְרִי.
 44 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עֲנֻתְנוּתוֹ שֶׁל רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן אֶבְקֹלָס, הִתְרִיבָה אֵת
 45 בֵּיתֵנוּ, וְשָׂרְפָה אֵת הִיכְלֵנוּ, וְהִלְחִינוּ מֵאַרְצֵנוּ.
 46 הֵבִין הַקִּיסַר שֶׁהַיְהוּדִים מִרְדוּ בוֹ, שְׂרַד עֲלוּיָוִיהוּ לְגִירוֹן קִיסַר - שלח
 47 עליהם את נירון קיסר למלחמה, בִּי קָאֲתִי - כאשר בא נירון קיסר,
 48 עשה לעצמו סימן וקסם לראות אם ינצח במלחמתו, שְׂרָא נִירָא -
 49 זרק חץ לְמִרְדָּה, אָתָּא - בא החץ ונָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. זֶרַק חֵץ לְמַעַרְב,
 50 אָתָּא חֵץ וְנָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. זֶרַק חֵץ לְכָל אַחַת מֵאַרְבַּע רִחוּת
 51 הַשָּׁמַיִם, אָתָּא נָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. אָמַר לִיה נירון קיסר לִינְקָא, פְּסוּק אִי
 52 פְּסוּקִיךָ - אמור לי את הפסוק שלמדת, אָמַר לִיה הַינוּקָא לִי
 53 הַפְּסוּק (יחזקאל כח ד) 'וְנָתַתִּי אֵת נְקִמָתִי בְּיָדֶיךָ בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְגו'.

והכוונה לבית המקדש שמלבין את עוונותיהם של ישראל, 59
 ודקאמרת - וכאשר לטענתך אי מלכא אמא אמאי לא קאתית 60
 לנבאי עד האידינא, הסיבה שלא באתי אליך היא, פרויני דאית בן 61
 לא שבקנין - הבריונים שנמצאים בינינו אינם מניחים לנו לצאת, 62
 אמר ליה אספסיינוס, אילו היתה חכית של דבש, ודרקון פרויני עליה 63
 - ונחש דבוק עליה, וכי לא היו שזקנין את החכית בשביל שלך 64
 הדרקון, כך גם היה לכם להשוות את חומת העיר ולשורפה באש 65
 כדי להשליך את הבריונים מתוכה. אישתיק רבן יוחנן. קרי עליה 66
 רב יוסף ואיתימא - ויש אומרים שרבי עקיבא קרא עליו כן, משיב 67
 חכמים אחור ודעתם יסבל (ישעיהו מר כח), הקב"ה נטל את חכמתו 68
 של רבן יוחנן, שכן איבעי ליה למימר ליה - היה עליו לומר לו שאין 69
 צריך לשבור את החכית, אלא שקלין צבתא - נוטלים צבת, 70
 ושקלין ליה לדרקון וקפלין ליה, ונוטלים את הדרקון והורגים 71
 אותו, וחכמתא שבקנין לה - ואת החכית מניחים ואין צריך 72
 לשבורה, ולכן ציפוינו שאלו נובל לנצחם ולהוציאם מן העיר ללא 73
 צורך בשבירת החומה, ואחר כך היינו משלימים אתר. 74
 אדהכי אתי פרוסתקא עליה מרומי - בינתים הגיע שליח מרומי, 75
 ואמר ליה לאספסיינוס קום, דמית ליה קיסר - משום שמת הקיסר, 76
 ואמר הנהו חשיבי דרומי לאותיך ברשא - והחליטו חשובי רומי 77
 למנותך לקיסר ולהושיבך בראש. 78
 בזמן ששמע אספסיינוס בשורה זו, הנה פייס חד מסאני - היה נועל 79
 מנעול אחד, וכאשר פנא למסטימא לאחרינא - רצה לנעול את 80
 מנעול האחר, לא עייל - לא הצליח להכניס את רגלו למנעול, פנא 81
 למשלפא לאידך - רצה לחלוץ את הנעל הראשונה שנעל כבר, לא 82
 נפק - לא הצליח להוציא את רגלו מהמנעול, לפי שרגלו נתרחבה, 83
 אמר אספסיינוס, מאי האי - מה זה, מדוע קרה לי דבר כזה, אמר 84
 ליה רבן יוחנן בן זכאי, לא תצטער על כך שרגליך התרחבו, לפי 85
 שאין זה מחמת חולי, אלא משום ששמועה מוכה אתאי לך - משום 86
 ששמעת שמועה טובה, ונתדשנו ונתרחבו עצמותיך, וכדכתיב 87
 (משל י טו ז) 'שמועה מוכה תרשן - מרחיבה עינים'. 88
 שאל אותו אספסיינוס, אמר מאי תפנתיה - מה תקנתי, כיצד 89
 אצליח לנעול את מנעולי, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, ליתי איניש 90
 דלא מתבא דעתה מיניה - יביאו אדם שאין דעתך נוחה ממנו, 91
 ולחליף קפה - ויעבור לפניך, ועל ידי כן רגלך תחזור לקדמותה, 92
 וכדכתיב (משל יז ב) 'ורוח נבאה תיבש גרם' - ורוח שבורה תיבש 93
 עצם, ולכן כאשר יעבור לפניך שונאך ורוחך תישבר, תתיבש 94
 רגלך ותהיה צרה כמקודם. עבד הכי - עשה כן אספסיינוס, 95
 והעבירו לפניו אדם ששונאו, ואכן עייל - רגלו השנייה נכנסה 96
 למנעול. 97
 אמר ליה אספסיינוס לרבן יוחנן בן זכאי, ומאחר דתקמיתו בוילי האי 98
 - ומאחר שהינכם חכמים כה מופלגים, מדוע לא התחכמתם ועד 99
 האידינא אמאי לא אתיתו לנבאי - ולא באתם אלי עד עכשיו, 100
 להשלים עמי. אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, וכי לא אמרי לך שלא 101
 יכולתי לבוא מחמת הבריונים, אמר ליה אספסיינוס, אמא נמי אמרי 102
 לך - אף אני ענית לך במשל, שהייתם צריכים להחריב את 103
 החומה ולסלק מכם את הבריונים, ולבוא אלי. 104
 אמר ליה אספסיינוס לרבן יוחנן בן זכאי, מאור שנעשיתי למלך, 105
 מייל אוילינא - הריני הולך לרומי, ששם מקום המלכות, ואיניש 106
 אחרינא משרדנא - ואשלח שר צבא אחר שילחם עם ישראל 107
 ויכניעם, אלא בעי מינאי מידי דאתון לך - תבקש ממני דבר שאותו 108
 אתן לך. אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, שלוש בקשות יש לי ממך: א. 109
 תן לי נבנה ותקמיה שלא תחריבה ולא תהרוג את חכמיה. ב. 110
 ושליחא דרבן נמיאל - אל תהרוג את משפחת רבן גמליאל 111
 הנשיא, ובכך יאיר זכר למלכות בית דוד. ג. ואפיוותא דמסין ליה 112
 לרבי צדוק - ורופאים מאנשיך תן לי, שירפאו את רבי צדוק, 113
 שנתקצרו מעיו מרוב תעניותיו, ולא היה יכול לבלוע אוכל. קרי 114
 עליה רב יוסף, ואיתימא ויש אומרים שרבי עקיבא קרא עליו כן, 115
 משיב חכמים אחור ודעתם יסבל (ישעיהו מר כח), איבעי למימר ליה 116

ומתה מחמת איסטניסותה שלא היתה יכולה לסבול את ריח חוליו 1
 של רבי צדוק. ומבאר הגמרא מה הם גרוגרות דרבי צדוק, דרבי 2
 צדוק ותיב ארבעין שנין בתעניתא דלא ליתרב וירושלים ונעשה גופו 3
 כחוש עד כדי כך דמי הוה אכיל מידי - שכאשר היה אוכל דבר, 4
 הוה מיתתי מאכרא - היה הדבר נראה מחוץ לגרונו, וכי הוה 5
 פריא - וכאשר גמר את תעניתו ורצה להבריא את גופו, מיתתי 6
 ליה גרוגרות - היו מביאים לו תאנים יבשות, מייץ מיהו - והיה 7
 מוצץ את מימיהם, ושדי להו - זורק את גוף התאנים, וגרוגרות 8
 אלו זורק רבי צדוק לאחר שמצץ את מימיהם מצאה מרתא. פי 9
 הוה קא ניחא נפשה - כאשר יצאה נשמתה של מרתא בת בייתוס, 10
 אפיקתא לכל דהבא ובספא - הוציאה את כל זהבה ובספה, 11
 ושדיתיה בשווא זורקה אותם בשוק, ואמרה, האי למאי מיבעי לי - 12
 לשם מה אני זקוקה להם. והיינו דכתיב (חזקאל יט ו) 'בספם פחוצות 13
 ישליכו וזהבם לנדה יהיה, בספם וזהבם לא יוכל להצילם ביום 14
 הצרת ה', נפשמם לא ישבעו, ומעיהם לא ימלאו, פי מכשול עונם 15
 יהיה'. 16
 אמא סקרא ריש פרויני דירושלים, בר אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי הוה 17
 - היה בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי, שלח ליה רבן יוחנן בן זכאי 18
 תא בצניעא לנבאי - בא אלי בסתר, אתא - בא אבא סיקרא לרבן 19
 יוחנן בן זכאי, אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, עד אימת עבדיתו הכי - 20
 עד מתי תעשו כך, וקפליתי ליה לעלמא בכפנא - ותהרגו את 21
 הציבור ברעב, אמר ליה אבא סיקרא מאי אעביד - מה אעשה, דאי 22
 אמיתי להו מידי - אם אומר לבריונים דבר, קפלו לי - הם הירגו 23
 אותי, אמר ליה רבן יוחנן בן 24
 זכאי, הוי לי תפנתא לדידי - תמצא לי עצה דאיפיק - שאוכל 25
 לצאת מהעיר, ועל ידי כן אפשי דהוי תפנתא פורתא - יתכן שתהיה 26
 הצלה מועטת לעיר, אמר ליה אבא סיקרא, נקוש נפשך בקצירי - 27
 תפרסם שאתה חולה, וליתי בוילי עלמא ולשחילו לך - ויבואו כל 28
 הציבור וישאלו בשלומך ואיתי מידי פרתא - ותביא דבר מסריה, 29
 ואניי נפק - ותשכבו לידך, ולימרו דנה נפשך - ויאמרו שאתה מת 30
 ומסרתי, וליעילו לך תלמידך - ויכנסו תלמידך לשאת את מיטתך, 31
 ולא ליעול לך איניש אחרינא - ולא יכנס אצלך איש אחר, דלא 32
 לרגיש לך דקליל את - שלא ירגישו שמיטתך קלה כשל אדם חי, 33
 דאינהו דיעו דתייא קליל מתימא - שיודעים הם שהחי יותר קל 34
 מהמת, ויבחינו שהינך חי, עבדי הכי - עשה כן רבן יוחנן בן זכאי, 35
 ונכנס בו רבי אליעזר לשאת את מיטתו מצד אחד, ורבי יהושע מצד 36
 אחר, כי מטו לפיתקא - כאשר הגיעו לפתח החומה, בעו למקבריה 37
 - רצו הבריונים לקדור את גופו של רבן יוחנן בן זכאי, בכדי 38
 לראות שהוא אכן מת ואינו מערים, אמר להו אבא סיקרא, אם 39
 תעשו כן יאמרו עליכם הרומאים 'רבן דקרו, בעו למדחפיה - רצו 40
 הבריונים לדחוף את גופו של רבן יוחנן בן זכאי לראות אם יצעק, 41
 אמר להו אבא סיקרא, אם תעשו כן יאמרו עליכם 'רבן דחפוי, 42
 פתחו ליה נבא - פתחו לו את השער, נפק - יצא רבן יוחנן בן זכאי 43
 פי מטא להתם - כאשר הגיע רבן יוחנן בן זכאי לאספסיינוס, אמר 44
 לו רבן יוחנן בן זכאי שלמא עלק מלכא - שלום עליך מלך, וחור 45
 ואמר שלמא עלק מלכא. אמר ליה אספסיינוס, מתיבת תרי קפלא 46
 - הינך חייב שתי מיתות, חדא משום דלאו מלכא אמא - שאיני 47
 מלך, וקא קרית לי מלכא - ולעגת לי בכך שקראת לי מלך. ותו - 48
 ומיתה נוספת הינך חייב משום דאי מלכא אמא, עד האידינא אמאי 49
 לא אתית לנבאי - מדוע עד עכשיו לא באת אלי, אמר ליה רבן 50
 יוחנן בן זכאי דקאמרת לאו מלכא אמא - טענתך שאינך מלך אינה 51
 נכונה, לפי 52
 שאיברא מלכא את - באמת מלך אתה עתיד להיות, דאי לאו 53
 מלכא את - שלולא שאתה עתיד להיות מלך לא מימקרא ירושלים 54
 בידך - לא היתה ירושלים נמסרת בידך, דכתיב (ישעיהו יד) 'ותקלגון 55
 באדיר פול, ואין אדירי אלא מלך, דכתיב (ירמיהו ל בא) 'ותיה אדירי 56
 ממנו וגו' וגושלו מקרבו יצא, הרי שאדיר הוא מושל, ואין לקלגון 57
 אלא בית המקדש, שנאמר (דברים ג כח) 'ההר הטוב הזה והקלגון, 58

קלה - מדוע נקרא היתוש בריה קלה, משום דמְעַלְמָא אית לה - 59
 שיש לה פה להכניס את האוכל, ומְעַלְמָא לית לה - ואין לה פתח
 להוציא הרעי, עלה ליבשה, ותעשה עמה מלחמה, ונראה מי ינצח.
 עלה טיטוס ליבשה, בא יתוש, ונכנס בחוטמו - באפו, ונקר במוחו
 שבע שנים, יומא חד, הנה קא חליף אבא דבי נפחא - יום אחד,
 עבר טיטוס לפני פתח של בית נפחים, ושמע היתוש את קל
 ארופתא - קול דפיקות הקורנס, שהיה הנפח דופק בו, ואשתיק - יש לי
 ופסק היתוש מלנקר במוחו. אמר טיטוס, איבא תפנתא - יש לי
 תקנה ודרך כיצד להפסיק את ניקורו של היתוש. כל יומא מיתו
 נפחא - בכל יום היו מביאים אליו נפח, וקחו קמיה - והיו דופקים
 לפניו. לנפח נכרי, יהיב ליה - נתן טיטוס בשכרו ארבע זוזי, ולנפח
 ישראל לא שילם מאומה. ואמר ליה מיסתניד - דייך בשכר זה דקא
 חיות בסנאד - שאתה רואה את שונאך מצטער. עד תלתין יומין
 עבר הכי - במשך שלושים יום עשה טיטוס כך, ושחק היתוש
 מחמת קול דפיקות הקורנס, מפאן ואילף - לאחר שלושים יום שוב
 לא הועילה תקנה זו, משום שפיין דרש - שהורגל היתוש לקול
 דפיקות הקורנס, דש - התרגל, ושוב לא פסק מניקורו מחמת קול
 דפיקות הקורנס.
 תניא, אמר רבי פנחס בן ערובא, אני הייתי בין גדולי וחשובי רומי,
 ובשמת טיטוס פגעו את מוחו ופתחוהו, ומצאו בו את היתוש,
 שהיה גדול בצפור דרוו, והיה במשקל שני סלעים. במתנתא תנא
 שהיה גדולו של היתוש כגודל בן שנה, והיה במשקל שני ליטרין.
 אמר אביו נקמנין - קבלה יש בידינו, שפיו היה של חנושה,
 וצפורינו היו של פנול.
 כי הוה קא מית - כאשר עמד טיטוס למות, צויה ואמר להו
 לאנשי, לאחר מיתתי ילקייהו ליהוא נברא - שישרפו את אותו
 אדם, כלומר אותי, ולקברי לקומיה אשב ימי - ויפזרו את אפרו
 בשבע ימים, בשביל שלא לשקחיה אלהא דיהודאי, ולקומיה דבינא
 - שלא ימצאנו אלהי היהודים ויעמידו ברין.
 אונקלוס בר קלונימוס, בר אחתיה לטיטוס הוה - היה בן אחותו של
 טיטוס, בעי לאיניו - ורצה להתגייר, אול, אסקיה לטיטוס בנגידא
 - הלך והעלה את טיטוס באוב, ואמר ליה - שאל אונקלוס את
 טיטוס, מאן חשיב ביהוא עלמא - מי חשוב בעולם הבא. אמר ליה
 - ענה לו טיטוס, ישראל. חזר אונקלוס ושאל את טיטוס, מהו
 לאידיבוקי בהו - האם כדאי להדבק בהם, ולהתגייר, אמר ליה
 טיטוס, לא תוכל לעמוד בכך, שכן מילייהו נפשיין - מצוותיהם
 מרובות, ולא מצית לקומיניהו - ולא תוכל לקיים. אלא את
 איצט, זיל איגרי בהו ביהוא עלמא - לך התגרה בהם בעולם הזה,
 והוית רישא - ותיעשה לראש, דכתבי (איכה א ה) הו צריה לראש
 וגו', והיינו שכל המיצר לישראל - העושה צרות לישראל נעשה
 לראש. אמר ליה - שאל אונקלוס את טיטוס, דיניה דההוא נברא,
 במאי - מה דינו של אותו אדם, כלומר מה עונשו. אמר ליה טיטוס
 לאונקלוס
 עונשו של אותו אדם, כלומר העונש שלי, הוא במאי דפסיק
 אנפשיה - במה פסק הוא על נפשו בחייו, והיינו שבכל יומא -
 בכל יום יום, מכנשי ליה לקומיה - אוספים את אפרו, ודייני ליה
 - ודנים אותו, וקלו ליה - ושורפים אותו, ומבדרו אשב ימי -
 ומפזרים את אפרו על פני שבעת הימים.
 אול - הלך אונקלוס, אסקיה לכלעם בנגידא - והעלה את בלעם
 באוב, אמר ליה - שאל אונקלוס את בלעם, מאן חשיב ביהוא
 עלמא - מי חשוב בעולם הבא, אמר ליה בלעם, ישראל הם
 החשובים בעולם הבא, שאל אותו אונקלוס, מהו לאידיבוקי בהו -
 האם כדאי לדבוק בהם, כלומר להתגייר, אמר ליה בלעם, לא
 תדרוש שלוקם ומזבחתם של ישראל כל הנמים, אמר ליה אונקלוס
 לבלעם, דיניה דההוא נברא במאי - עונשי של אותו אדם, כלומר
 שלך, במה הוא, אמר ליה בלעם, בשכבת רע רותחת.
 אול - הלך אונקלוס אסקיה בנגידא - העלה באוב לאחד ממשעי
 ישראל, אמר ליה - שאל אותו אונקלוס, מאן חשיב ביהוא עלמא

1 רבן יוחנן בן זכאי היה צריך לומר לקיסר לשקניניהו קרא וימא
 2 - שיעזוב את ירושלים בפעם זו. מבארת הגמרא מדוע רבן יוחנן
 3 לא ביקש כן מאספיניוס, והוא - רבן יוחנן בן זכאי סבר, דלמא כולי
 4 האי לא עביר - אולי אם יבקש בקשה גדולה כזו, לעזוב את
 5 ירושלים, לא יעשה אספיניוס את בקשתו. ונמצא שאפילו הצלה
 6 פורתא -מועתת) נמי לא הו - גם לא תהא, ולכן ביקש את
 7 הדברית האלו, בכדי שלפחות תהא הצלה מועטת.
 8 מבררת הגמרא, אפוקתא דמסין ליה לרבי צדוק, מאי היא - כיצד
 9 ריפאו הרופאים את רבי צדוק ממחלתו, יומא קמא אשקניה מיא
 10 דפארי - ביום הראשון השקוהו מים ששרו בהם טובין, שהם קלים
 11 ביותר, שיכול היה רבי צדוק לבלוע. למחר השקוהו מיא דסיפוקא
 12 - מים ששרו בהם טובין גסים יותר, ושמעורב בהם קמח. למחר
 13 השקוהו מיא דקומיהא - מים ששרו בהם קמח, שהם סמיכים יותר,
 14 עד דרוח מיציה - עד שמיעו החרטבו פורתא פורתא - מעט מעט,
 15 והיה יכול לאכול כל מיני מאכל.
 16 אול אספיניוס, שדריה לטיטוס - ושלח את טיטוס שילחם עם
 17 ישראל.
 18 נאמר בתורה (דברים לב לו) 'ואמר אי אלהימו צור חסיו בו' - והיינו
 19 שהאויב שיבוא על ישראל יאמר היכן אלוהיהם הזוק שהם
 20 חוסים בו, זה הוא טיטוס הרשע, שחירף ונידף כלפי מעלה ואמר
 21 שהקב"ה כביכול אינו נמצא.
 22 מה עשה טיטוס הרשע, תפש וזנה בידו, ונכנס עמה לבית קרשי
 23 הקרשים, והציע ספר תורה תחתיהם, ועבר עליה עבירה וזנה עמה
 24 שם, ונמל סוף ו-חרבו ונידף את הפרוכת - וחתך את הפרוכת,
 25 ונעשה נס, והיה דם מבצבץ ויוצא, ובספור טיטוס הרשע שהרג את
 26 עצמו - כביכול את הקב"ה, שנאמר (תהלים עד) 'שאגו צרירך בקרב
 27 מועריך - שאגו שונאך בתוך בית מקדשך שמו אותם אותות' -
 28 וכשבגרה ידם החרטבו, אמרו שהסימנים שלהם הם סימנים
 29 אמיתיים, וכן היה טיטוס הרשע סבור שסימנו שהרג את עצמו
 30 הוא סימן אמיתי.
 31 אבא תנן אומר פסוק זה (תהלים טו ט) יש לדרוש על מעשה זה, מי
 32 כמודח חסין יה, ופירושו 'מי כמודח חסין' - מתאפק וקשה, שאתה
 33 שומע את יוצאו ונידופו של אותו רשע, ושזתק.
 34 דבי רבי ישמעאל תנא, נאמר בתורה (שמות טו א), 'מי כמכה פאלים
 35 ה', ויש לדרוש שהפירוש הוא מי כמכה פאלים שאינם עונים
 36 למחרפהם.
 37 הגמרא משיכה לספר את מעשיו של טיטוס הרשע: מה עשה
 38 טיטוס הרשע, נמל את הפרוכת, ונשאז כמין גרנותני - סל גדול,
 39 והביא את כל הפלים שבמקדש, והניח בהן - בפרוכת, והושיכן
 40 בספינה, לילך להשתבח בעירו.
 41 הגמרא דורשת על מעשה זה פסוק, שנאמר (קהלת ח ט) 'וכן ראיתי
 42 רשעים קברים ובאו, ומקום קדוש יהלכו, וישתבחו בעיר אשר בן
 43 עשו, ודורשת הגמרא, אל תיקרי 'קבורים' אלא 'קבוצים', ואל
 44 תיקרי
 45 'וישתבחו' אלא 'וישתבחו', וביאור הפסוק הוא, שהרשעים נקבצו
 46 ובאו ממקום המקדש, בכדי להשתבח בעירם על מעשי הגבורה
 47 שעשו בבית המקדש. איבא דאמרי - יש שדרשו את התיבה
 48 'קבורים' ככתיבתה, והיינו קבורים ממש, דאפילו מילי דמטמין -
 49 מטמונם של ישראל שהיה קבור ומוסתר, אינלייא להון - נתגלה
 50 להם.
 51 בעורו מפליג בספינה, עמד עליו נחשול - רוח סערה שבים ואיימה
 52 לזובעו, אמר טיטוס הרשע במדומה אני, שאלהיהם של ישראל
 53 אלו, אין גבורתו אלא במים. והראיה, שבא פרעה, טבעו במים של
 54 ים סוף, וכא סירא, טבעו במים של נחל קישון, ולכן אף הוא עומד
 55 עלי כעת, ורוצה לטובעני במים, אם גבור הוא, געלה ליבשה, ונעשה
 56 עמי שם מלחמה, ונראה מי ינצח.
 57 יצתה בת קול מהשמים, ואמרה לו, רשע בן רשע, בן בנו של עשו
 58 הרשע, ברה קלה יש לי פעולמי, ויתוש שמה, אמאי קרי לה ברה

ונעשה לי נס, **הא ויזמא אישקניהו** - אעזוב את היהודים בפעם
 זו, ולא אלחם בהם, **שקניהו ואול** - עזב הקיסר וצבאו את
 היהודים והלך לעירו. מרוב שמחה על כך שעזבם הקיסר, **איזקור**
 - רקדו היהודים, **ואכלו ושתו, ואליקו שרני** - והדליקו נרות, **עד**
דאייתו בליוזא דגושפנקא ברחוק מילא - עד שמרוב הארת הנרות
 שהודלקו, יכלו אנשי חיל הקיסר לראות בלילה צורה המוטבעת
 בטבעת, במרחק של מיל מהעיר. וכשראו כן הליה **אמר, מיחיא**
קא חרו בי יהודאי - היהודים שמחים ומשחים בכך שלא יכולתי
 לנצחם. **הדר אתא עליהו** - חזר הקיסר ובא עליהם למלחמה.
אמר רבי אסי, תלת מאה אלפי שליפי סיפא - שלש מאות אלף
 חיילים עם חרבות שלופות בידיהם, **עילו לטור מלכא** - נכנסו
 ובאו להר המלך, **וקמלו בה תלתא יומי ותלתא ליליות** - והרגו
 בה במשך שלשה ימים ושלושה לילות, **וכהה גיסא הלילי וחנוני** -
 ובצדה השני היו היהודים מעמידים חופות ומחולות, שהיו שמחים
 על נצחונם שהניחם הקיסר והלך לארצו, **ולאו הוו ידעי בני כהני** -
 ולא ידעו האנשים החוגגים שבצד זה, בהריגת אנשי הצד השני.
 נאמר במגילת איכה (א) **פלע ח' ולא קמל את כל נאות יעקב, כי**
אתא רבין - כאשר בא רבין מארץ ישראל לבלב **אמר בשם רבי**
יוחנן, נאות יעקב - אלו ששים רבוא עיירות - שש מאות אלף
 עיירות שהיו לו **לינאי המלך בחר המלך, והקב"ה בילע אותם ולא**
 חמל עליהם. **דאמר רב יהודה, אמר רבי אסי, ששים רבוא עיירות**
היו לו לינאי המלך בחר המלך, וכל אחת ואחת מעיירות אלו, היו
דרים בה אנשים הרבה כיוצא מצרים - שהיו שש מאות אלף
 איש, **היו משלש עיירות, שהיו בהן מליון ומאתיים אלף איש, שהם**
בפלים במספר יוצא מצרים, ואלו הן, כפר ביש, כפר שיחללים,
כפר דכריא.
 ומבאר הגמרא מדוע נקראו כן: **כפר ביש נקרא ביש, והיינו רע,**
 משום **דלא יחבי ביתא לאושפיוא** - שלא נתנו בית ומקום לינה
 לאורחים. **כפר שיחללים נקרא כן לפי שהיה נתפס מן מאכל**
הנקרא שחללים. כפר דכריא, אמר רבי יוחנן, כבר זה היה נקרא
דכריא שהוא בארמית דכרים, לפי שהיו נשוחתין ויולדות זכרים
תחלה, ויולדות נקבה אחת באתרונה, ופוסקות מלהוליד.
אמר עולא, לדידי הוי לי - אני בעצמי ראיתי **ההוא אתרא** - את
 אותו מקום הנקרא הר המלך, **ואפילו שיתין ריבונותא קני לא מחזיק**
 - ואינו יכול להכיל בגודלו אפילו שש מאות אלף קנים וכלומר,
 שאינו מקום גדול כלל.
אמר ליה ההוא צדוקי לרבי חנינא - אמר אותו צדוקי לרבי חנינא,
שקורי משקירתי - משקרים הנכב, במה שהנכם אומרים שרר
 המלך היה מקום כה גדול שהיו בו שישים ריבוא עיירות שבכל
 אחת ואחת היו שישים ריבוא איש, שהרי אין בכל גודלו של מקום
 זה בכדי להכיל אפילו שש מאות אלף קנים, **אמר ליה רבי חנינא**
לצדוקי, אכן, בזמן הזה שארץ ישראל חריבה אין מקום זה יכול
להכיל אפילו שישים ריבוא קנים, אולם בזמן ישוב הארץ היו בו
שישים ריבוא עיירות, ואל תתמה על כך, לפי שארץ צב' קתיב
בה - ארץ ישראל נקראת ארץ הצב' (דניאל יא מא), על שם
שחכונותיה צבב, מה צב' זה אין עורו מחזיק את בשרו - כשם
שהצבי אין עורו בגודל כל בשרו, ומשהופשט ממנו עורו שוב אין
יכולים לחזור ולכסות את כל גופו על ידי עורו, כך אף ארץ
ישראל, בזמן שישראל יושבין עליה, ורוחא - הרי היא מרווחת, **ויש**
בה מקום להרבה אנשים, ובזמן שאין ישראל יושבין עליה, נמדא -
 הרי היא מתכווצת, **ואין מקום להרבה אנשים לגור בה.**
רב מניומי בר חלקיה, ורב חלקיה בר טוביה, ורב הונא בר חיאי, הוו
יתבי גבי הדרי - היו יושבים יחדיו, **ואמרי, אי איכא דשמעי ליה**
מילתא מקבר ככניא של מצרים - אם יש מי ששמע אודות אנשי
 כפר סכניא של מצרים, אם אנשים צדיקים היו או רשעים, **לינא**
 - שיאמר. **פתח חד מנייהו** [אחד מהם] **ואמר, מעשה בארם**
וארוסתו מאנשי כפר סכניא, שנשבו לבין העובדי בוכבים, והשאובם
זה לזה, אמרה לו הארוסה לארוס, בכקשה מקור, אל תפע בי, לפי

1 - מי חשוב בעולם הבא, **אמר ליה, ישראל** הם החשובים בעולם
 2 הבא, **שאל אותו אונקלוס, מהו לאדבוקי בהו** - האם כדאי לדבוק
 3 בהם, כלומר להתגייר, **אמר ליה אותו פושע, מוכתם דרוש, דעתם**
 4 **לא תירוש'** משום שכל הנוגע בהן - בישראל להרע להם ולהצר
 5 להם, הרי זה כאלו נוגע נכבד עינו ומזיק לראייתו, כלומר שגורם
 6 רעה לעצמו, **אמר ליה אונקלוס, דיניה דההוא נברא פמאי** - מהו
 7 עונשך בשמים, **אמר ליה אותו פושע, מענישים אותי בצואה**
 8 **רותחת. דאמר מר - לפי שאמרו במסכת עירובין (א), כל המלעיג**
 9 **על דברי חכמים, נידון - מענישים אותו בצואה רותחת.**
 10 **הא חוי** - בא וראה ממעשה זה, **מה בין פושעי ישראל, שאע"פ**
 11 **שבחיהם היו פושעים, מכל מקום לאחר מותם הרי הם ממליצים**
 12 **לעשות טוב עם בני ישראל, לנביאי אומות העולם עובדי עבודה**
 13 **זרה, שאע"פ שבחיהם נגלית עליהם השכינה ונתנבאו, מכל מקום**
 14 **הרי הם מרשיעים לדבר כנגד ישראל אפילו לאחר מותם.**
 15 **תניא בברייתא, אמר רבי אלעזר, בא וראה כמה גדולה כחה של**
 16 **בושה, שהרי סניע תקדוש ברוך הוא את פר קמצא שביישו בעל**
 17 **הסעודה, וסייעו הקב"ה לבצע את נקמתו, ותקריב את ביתו ושרף**
 18 **את היכלו.**
 19 הגמרא מספרת על חורבן הר המלך, ומבאר את מה שאמר רבי
 20 יוחנן (לעיל ג) **שאתרנגולא ואתרנגולתא חריב טור מלכא** - בגלל
 21 מעשה שאירע בתרנגול ותרנגולת, נחרב טור מלכא ו-הר המלך.
 22 וכך היה סיפור המעשה, **דהוו חניני** - שהיו אנשי הר המלך נוהגים,
 23 **כי הוו מפקי התנא וכלתא** - שכאשר היו מוציאים חתן וכלה
 24 לחופתם, **מפקי קמיהו תרנגולא ותרנגולתא** - היו מוציאים
 25 לפניהם תרנגול ותרנגולת, לסימן טוב, **כלומר** - כאומרים לחתן
 26 ולכלה **פרו ורבו בתרנגולים.**
 27 מספרת הגמרא, **וימא חר** - יום אחד, כשהיו היהודים מוציאים
 28 תרנגול ותרנגולת לפני חתן וכלה, **הות קא מליף גונדא דרומאי** -
 29 עבר גדול של רומאים באותו מקום, **ושקלינתו מיניהו** - ולקחו
 30 אנשי הגדוד את התרנגולים מאיתם, **נפלו עליהו** - התנפלו יהודי
 31 המקום על אנשי הגדוד הרומאים וקנהו - והיכו אותם, **אתו** -
 32 באו ואמרו **ליה לפוסר, מרדו בה היתאי** - היהודים מרדו בה, כיון
 33 ששמע הקיסר זאת **אתא עליהו** - בא הקיסר וצבאו למלחמה על
 34 בני טור מלכא.
 35 **הות בהו** - היה ביהודי הר המלך, **ההוא** - אותו אדם הנקרא **פר**
 36 **דיומא, דהנה קפיין מילא** - שהיה קופץ למרחק של מיל וקמיל בהו
 37 והורג ברומאים. **שקליה קיסר לתאניה** - נטל קיסר רומי את
 38 בתו, **ואתניה אתאניא** - והניחו על הר הארץ, **ואמר, ריבניה דעלמא**
 39 **בוליה** - אדון כל העולם, **אי ניקא לך** - אם נח הדבר ונכון לפניך,
 40 **לא תמסריה לתהוא נברא** - אל נא תמסור את אותו אדם, כלומר
 41 אותי, **לדידיה ולמלכותיה** - אותו ואת מלכותו, כלומר אותי ואת
 42 מלכותי, **פדיה דחד נברא** - בידי אדם אחד. **אכשליה פומיה לבר**
 43 **דיומא** - פיו של בר דיומא הכשילו לדבר שלא כהוגן **ואמר להלא**
 44 **אתה אלהים ונתחננו ולא תצא אלהים בצבאותינו** והיינו שאינו
 45 זוקקים לעזרת האלהים במלחמות צבאינו, ונצח את אויבינו גם
 46 אם האלהים נח אותנו.
 47 שואלת הגמרא, מה פגם היה בדבריו של בר דיומא, והרי **דוד נמי**
 48 **אמר ה' - דוד המלך אמר גם הוא כך בתהלים (ס יב), ומדוע היה**
 49 **אסור לבר דיומא לומר כן. עונה הגמרא, דוד באומרו פסוק זה**
 50 **בתהלים, לא נתכוין חלילה לומר שאינם זוקקים לעזרת האלהים**
 51 **במלחמותיהם, אלא אתמתיי קא מתמה** - אמר כן בלשון תמיחה
 52 ושאלה, והיינו ששאל את הקב"ה **מדוע זנחת אותנו ואיך יוצא**
 53 **בצבאותינו, אולם בר דיומא אמר זאת בניהותא, והיתה כוונתו**
 54 **שאף כשאתה אלהים זנחתנו ואיך יוצא בצבאותינו, מנצחים אנו**
 55 **את אויבינו. על לבית הכפסא** - כשנכנס בר דיומא לבית הכסא,
 56 **אתא דרקונא** - בא נחש שמטיה לכרכשיה - וקרע לו את
 57 החלחולת, **ונח נפשיה** - ומת בר דיומא. כשראה הקיסר שנענתה
 58 תפלתו ומת בר דיומא, **אמר, הואיל ואיתרשיש לי ניסא** - היות

59 הנשים אשר לה, הלכו עבדיה קצו ארזא ועילו לה - וקצצו עץ
 60 ארו ששתל יהודי בלידת בנו והביאו לה, בכדי לתקן את דופן
 61 המרכבה, אתו, נפול עליהו מהונחו - באו היהודים, והתנפלו
 62 עליהם והכו אותם, אתו אמרו ליה לקיסר קרוו בך יהודאי - באו
 63 ואמרו לקיסר שמרדו בו היהודים, אלא עליהו - בא עליהם
 64 הקיסר למלחמה.
 65 נאמר באיכה (א) צדע פחרי אף כל קרן ישראל, אמר רבי ירמא,
 66 אמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן, אלו שמונים [אלף] קרני מלחמה -
 67 ראשי גייסות המלחמה, שהיו תוקעים בקרן כדי לאסוף אליהם את
 68 אנשי הצבא למלחמה, שנבנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוה, והרגו
 69 בה אנשים ונשים וטף, עד שהלך דמן ונפל לים הגדול, שמה תאמר
 70 קרוכה היתה העיר ביתר לים הגדול, ולכן נפלו דמי אנשי העיר
 71 לים הגדול, זה אינו אמת, אלא קרוכה היתה העיר ביתר מהים
 72 הגדול מרחק מיל ובכל זאת מפני ריבוי הדם הלך הדם ונשפך בים
 73 הגדול.
 74 תניא, רבי אליעזר הגדול אומר, שני נחלים יש בקבוצת דים - במקום
 75 הנקרא בקעת ידיים, נחל אחד מושף את מימיו אילך - לצד אחד,
 76 ונחל אחד מושף את מימיו אילך - לצד שני, וכאשר נהרגו אנשי
 77 ביתר ונשפך דמם, נפל דמם לנחלים אלו ושערו חכמים שהיו
 78 בנחלים שני נחלים מים ואחד דם - שני שליש מים, ושליש אחד
 79 של דם מרוב דם אנשי העיר שנשפך אליהם.
 80 במתניתא תנא - בבביתא שנינו, שבע שנים בצרו עוקדי פוכבים
 81 את ברמיהו, מרדמן של ישראל, בלא שהוצרכו ובל לזבל את
 82 הכרמים.
 83 הגמרא מספרת שנהרגו רבים מישראל בידי נבוראדן, בימי חורבן
 84 בית המקדש הראשון. וזו נקמת ה' על שבציוויו של יואש מלך
 85 יהודה הרגו שריו את זכריה בן יהוידע הכהן, בעזרה שבבית
 86 המקדש, כאשר הוכיחם שהשתחוו ליואש ועשאוהו אלוה, כמו
 87 שנאמר בדברי הימים (ב יד-ז).
 88 אמר רבי חיאי בר אבין, אמר רבי יהושע בן קרחה, סח לי זמן אחד
 89 מאנשי ירושלים, בבקעה זו הרג נבוראדן רב מכותים - שר ההורגים
 90 שתחת נבוכדנצר מלך בבל, מאתם ואחת עשרה רבוא - שתי
 91 מיליון מאה ועשר אלף נפשות מישראל, וברישללים הרג נבוראדן
 92 תשעים וארבע רבוא - תשע מאות וארבעים אלף נפשות מישראל
 93 על אבן אחת, עד שהלך דמן של האנשים שהרג נבוראדן ועלה
 94 לעזרה שבבית המקדש, ונגע דמם בדמו של יכריה בן יהוידע הכהן,
 95 שהרגוהו בעזרה, לקיים מה שנאמר (דושע ד) אלה וכחש ורצח
 96 ונגב ונאף פרצו ודמים בדמים נעו, ונגעו הדמים ששפך נבוראדן,
 97 בדמו של זכריה הכהן ששפכו ישראל.
 98 אשכתייה - מצא נבוראדן לדמיה דכריה - את דמו של זכריה,
 99 וראה הנהו קא מרתח וסליק - שהיה דמו רותח ועולה, אמר -
 100 שאל נבוראדן את היהודים, מאי האי - מה הסיבה שדם זה רותח,
 101 אמרו ליה היהודים, דם זה הוא דם של זכרים דאשתפוך - שנשפך
 102 ללא קיום מצוותם בוריקה על המזבח, ולכן הדם רותח, אייתי דמי
 103 - הביא דם בהמות ולא אידמו - ולא היה דם בהמות דומה לדם
 104 זה. הבין נבוראדן שלא אמרו לו היהודים את האמת איה דם
 105 הוא זה, אמר להו נבוראדן ליהודים, אי אמריתו לי - אם תאמרו
 106 לי של מי דם זה, הרי מופת, ואי לאו - ואם לא תאמרו לי,
 107 מפריקנא לבשרייכו במסרתי דפרולי - אסרוק את בשרכם במסרתי
 108 ברול. אמרי ליה היהודים, מאי נימא לך - אין לנו מה לומר לך
 109 אלא את האמת נבאי הנה בן - נביא היה בנו דהנה קא מוכח לו
 110 במילי דשמיא - שהרגוהו בעניני שמים קמינו עליהו וקמלינו
 111 ליה - קמנו עליו והענינו, והא פמה שנין לא קא ניח דמיה - וזה
 112 כמה שנים מאז שהרגוהו ודמו עדיין לא נח. אמרי להו נבוראדן,
 113 אנא מפיסקנא ליה - אני אפיס את דמו של זכריה, אייתי - הביא
 114 נבוראדן את חכמי סנהדרין גדולה וחכמי סנהדרין קטנה, קטל
 115 עילוייה - והרג אותם על דמו של זכריה הכהן, ועדיין לא נח דמו
 116 של זכריה והמשך לרותחו. הביא נבוראדן פחויים וכתולות, וקטל

1 שאין לי בתוכה מפה, ואסורה אני לך, ולא נגע פה הארוס עד יום
 2 מותו, וכשמת הארוס אמרה להן הארוסה, סיפרו לאדם זה ששפמפט
 3 - זלזל ביצרו ולא החשיבו, אלא נתגבר עליו, יותר ממה שזלזל
 4 יוסף ביצרו, במעשה אשת פוטיפר. בשלשה דברים היה נסיונו של
 5 ארוס זה גדול יותר מנסיונו של יוסף: ראילו ביוסף לא הנה אלא
 6 יהא שעמא - הנסיון של יוסף לא היה אלא שעה אחת, והאי כל
 7 יוסף ויוסא - וארוס זה נתנסה והתגבר על יצרו כל יום ויום, ואילו
 8 יוסף לא פחדא ממה - לא שכב עם אשת פוטיפר במטה אחת,
 9 והאי פחדא ממה - וארוס זה שכב עם ארוסתו במטה אחת, ולא
 10 נגע בה. ואילו לגבי יוסף אשת פוטיפר לאו אשתו היתה, והא אשתו
 11 - ואילו כאן ארוסתו היתה, והיה לו שייכות עמה, ובכל זאת לא
 12 נגע בה.
 13 פתח אידך -[אחר] ואמר, מעשה בכפר סכניא, ועמדו ארבעים
 14 מודיות של תבואה פשווי דינר, והיה שובע לפי שהתבואה היתה
 15 בולה, ולפתע נתסר השער מודיא אחת - נתיקרה התבואה ומכרו
 16 רק שלשים ותשע מודיות בדינר, וכדקו אנשי כפר סכניא מדוע
 17 נענשו משמים בהתייקרות התבואה, ומצאו אב וכונו שבאו על
 18 נערה מאורקה ביום הפפורים, והביאום לבית דין וסקלום, והורו
 19 השער למקומו והזולה התבואה ושוב יכלו לקנות ארבעים מודיות
 20 של חיטים בדינר.
 21 פתח אידך -[אחר] ואמר, מעשה בכפר סכניא באדם אחד, שנתן
 22 עינו באשתו לנרשה - שרצה לגרש את אשתו, והיתה פתופתה
 23 מיוכה והסכום שהתחייב לתת לאשתו בתובתה לא יגרשה
 24 היה סכום גדול, ולא רצה לשלם לה, מה עשה, הלך וזימן את
 25 שושבינו - הזמין את חבריו הקרובים, והאבינו והשקן, שיכרן ביין,
 26 והשיבנו על מיפה אחת יחד עם אשתו, והביא לובן ביצה - החלק
 27 החיצון של הביצה, שהוא דומה במראהו לשכבת זרע, והמיל
 28 ביניהן כדי להוציא קול שבאו על אשתו, והעמיד להן עדים שיראו
 29 אותם שוכבים עם אשתו במטה אחת, ונא לבית דין וטען שרוצה
 30 לגרש את אשתו לפי שזנחה עם קרוביו, ואינו מחויב באופן זה
 31 ליתן לה את כתובתה, הנה שם -[בבית הדין] זמן אחד, מתלמידי
 32 שמאי הוקן, וקמא בן פומא שמו, אמר להן, כך מקובלני משמאי
 33 הוקן, לובן ביצה סולד מן האור - מתייבש ומגליד כאשר שמים
 34 אותו קרוב לאש, ושכבת זרע דוחה מן האור - נכנסת ונבלעת
 35 בבגד, אך אינה מגלדת, ויש עצת לבדוק האם אכן היה במטה
 36 שכבת זרע, או לא, כך דקו ומצאו פדכריו - בדקו כדבריו ומצאו
 37 שאין זה שכבת זרע, כי אם לובן של ביצה המגליד באש, והביאוהו
 38 לאדם זה שרצה לגרש את אשתו ללא תשלום כתובתה לבית דין,
 39 והלקוהו והגבוהו פתופתה ממנו - והכריחוהו לשלם לה את
 40 כתובתה.
 41 אמר ליה אבני לרב יוסף, ומאחר דהו צדיקים בולי האי - היות והיו
 42 אנשי כפר סכניא כל כך צדיקים, מאי מעמא איענוש - מדוע
 43 נענשו, שנחרב כפר סכניא, אמר ליה - השיב לו רב יוסף, משום
 44 הלא איבול על ירושלים - שלא התאבלו על חורבן ירושלים,
 45 דכתיב בישעיה (סו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו
 46 אתה משוש כל המתאבלים עליה אבל אלו שאינם מתאבלים עליה
 47 לא יזכו לשוש בי אם להחריב.
 48 הגמרא מספרת על חורבן העיר ביתר, ומבארת את מה שאמר רבי
 49 יוחנן (לעיל נה) אשקא דרספק הריב ביתר - בגלל מעשה שאירע
 50 בדופן של מרכבת נשים, נחריבה העיר ביתר, דהו נהיגי - שהיו
 51 אנשי ביתר נוהגים, בי הנה מתוליד ינוקא - שכאשר היה נולד להם
 52 נילוק זכר, שתלי ארזא - היו שותלים עץ ארז, ואילו כאשר היתה
 53 נולדת ינוקא - תינוקת נקבה, שתלי תורניתא - היו שותלים מין
 54 עץ ארז ונקבה הנקרא שיטה, וכי הו מייכניב - וכאשר היו גינשאים
 55 בני העיר זה לזה, קייצי להו - היו קוצצים אילנות אלו, ועקדו וננא
 56 - והיו עושים מהם חופה.
 57 יוסא תי הנה קא הלפא ברתיה דקיסר - יום אחד עברה בתו של
 58 הקיסר בעיר ביתר, אהבר שקא דרספק - ואשבר דופן מרכבת

59 **בְּבֹלֵי עֲלָמָא** - סלע אחד ירד ברומי, והסלע השני התחלק בכל
60 העולם. נמצא שברומי יש כמות פז גדולה כמו כל הפז שיש
61 בעולם כולו. ואם כן אין לפרש את כוונת הפסוק שבני ציון היו
62 מיוחדים ומשובחים בתכשיטי הפז שלהם, לפי שלאנשי רומי היה
63 יותר פז. עונה הגמרא, אלא פירוש הפסוק שֶהָיוּ בני ציון מְגִנְיָן אֶת
64 הַפֶּז בְּיוֹפֵיָן - מביא את יופי הפז, מכיון שהם היו יותר יפים ממנו,
65 היה יופי הפז מתבזה לעומתם, כפי שיטופר להלן. **מְעַלְמָא** -
66 בתחילה, הפז החורבן **הַשִּׁבְי דְרֹמְאֵי** - האנשים החשובים
67 ברומי, כשהיו רוצים שנשותיהם תתעברנה ילדים יפים, הָיוּ נִקְטְמֵי
68 בְּלִינָא דְגוּשְׁפִּיקָא - היו תופסים צורות נאות עשויות מפז
69 שמוטבעות בטבעותיהם, ומְשַׁמְשֵׁי עֲרִיבֵיהוּ - וכנגדן היו משמשים
70 מיטתם. **מְכַאן וְאֵלֶיךָ** - מוזמן החורבן ששבו את בני ישראל, מִיִּיתוּ
71 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - היו הרומאים מביאים יהודים שהיו יותר יפים, וְאִפְרִי
72 בְּכִרְעֵי דְפִרְוֵיהוּ - וקושרים אותם בגרלי מיטותיהם, ומְשַׁמְשֵׁי -
73 ומשמשים כנגדם. הרי שיופי היהודים יותר גדול מיופי הפז, והיו
74 מעדיפים את יופים עליו. אָמַר לִיהָ חַד לְהַכְרִיחָהּ - שאל יהודי אחד
75 את חברו, הֵא - צרה זו וְיִכְא בְּתִיבָא - היכן כתובה בתורה. אָמַר
76 לִיהָ, דבר זה נרמז בפסוק (דברים כח טו) **יָצַם כָּל חַלְדֵי וְכָל מַכָּה אֲשֶׁר**
77 **לֹא כְתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הִואֵת יַעֲלֵם ה'** עֲלֶיךָ עַד הַשְּׁמֹרֶת; הַתּוֹרָה
78 רומזת לצרה זו שהיא דבר מוגנה, ואי אפשר לכתובה בתורה
79 בפירוש. אָמַר - שאלו שנית, **כְּמָה מְרַחֲקָא מְדוּכָתָא פִּלְן** - כמה
80 המרחק בין המקום שאני ארוח בלימודי, למקום שכתוב בתורה
81 פסוק זה. אָמַר לִיהָ - השיב לו חברו, אֵינְנֵי - מעט המרחק, והוא
82 פוֹרְקָא וְפִלְנָא - דף וחצי בלבד. אָמַר לִיהָ הַשּׁוּאֵל, אֵי מְטָאֵי לְגַבֵּיהָ
83 - אם הייתי מגיע לפסוק זה, לֹא אֵיצְמִרְכִּי לָךְ - לא הייתי צריך
84 לשאול אותך הייתי יודע מעצמי שצרה זו נרמזה כאן.
85 אָמַר רב יהודה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשׁוּם רַבִּין שְׁמַעוֹן בְּן גַּמְלִיאֵל, מֵאֵי
86 דְּכֵתִיב - מזה שכתוב באיכה (ג א) **'עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשֵׁי מִכָּל בְּנוֹת**
87 **עִיר'** - עיני ניוולה את נפשי מרוב בכי על שנשאיתי לבדי מכל
88 בנות עירי. דרש רבן שמעון בן גמליאל פסוק זה על עצמו, שנשאר
89 לבדו מכל התינוקות שהיו בביתו בעת החורבן. מספרת הגמרא,
90 אַרְבַּע מֵאוֹת בְּתֵי גְּנֻסִיּוֹת הָיוּ בְּכַרְךָ בֵּיתְךָ, וְכָל אַחַת וְאַחַת מִבְּתֵי
91 כְּנִסְיוֹת אֵלוֹ הָיוּ כֹּה אַרְבַּע מֵאוֹת מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת, וְכָל אַחַד וְאַחַד
92 מִמְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת אֵלוֹ, הָיוּ לְפָנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין,
93 וְכִשְׁתֵּי אֹיִב נִכְנָס לָשֵׁם - לכרך ביתו, הָיוּ תִּינוּקוֹת דוֹקְרִין אוֹתוֹן
94 בְּחֻמְרֵיהֶן - במקלותיהם. וְכִשְׁנַבְּר הָאֹיִב עַל אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ, וְלְכָדוּם
95 - ולכדו את התינוקות, כְּרָבִיב בְּסַפְרֵיהֶם - עטפו אותם בספרי
96 תלמודם, וְהַצִּיתוּם בָּאֵשׁ - הוציתם באש את הספרים עם הילדים.
97 ולא נשארו מכל התינוקות אלו כי אם רבן שמעון בן גמליאל בלבד
98 תָּנּוּ רַבִּין, מַעֲשֵׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, שֶׁחָלַף לְכַרְךָ גְּדוֹל שְׂרָוּמֵי.
99 אָמְרוּ לוֹ, תִּינוּק אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, יִפְּחֵ עֵינַיִם
100 וְיִבּוֹב רֹאֵי - יפה תואר, וקווצותיו - שערותיו כדורות לו תלוליים.
101 הֲלָךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה וְעָמַד עַל פֶּתַח בֵּית הָאֲסוּרִים שֶׁבוּ הָיָה
102 שְׂבוֹי תִינוּק זֶה, ורצה לבדוק אם תינוק זה חכם הוא, אָמַר - שאל
103 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה בִּלְשׁוֹן הַפְּסוּק (ישעיה מב כד), **'מִי נָתַן לְמִשְׁפָּה**
104 **יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבָנִים'** - מי נתן את יעקב למרמס ואת ישראל
105 לאנשים בוזים. עָנָה אוֹתוֹ תִינוּק וְאָמַר אֵת הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּק 'הֲלוֹא ה' **ה'**
106 **זו הַטָּמְאֵנוּ לוֹ** - חטאינו לה' הם שגרמו את השיסוי והבוזיה, וְלֹא אָבּוֹ
107 **בְּרַבְרֵי הֲלוֹךְ** - וגם שלא רצו אבותינו ללכת בדרכי ה' וְלֹא שְׁמַעוּ
108 **בְּתוֹרָתִי**. כששמע רבי יהושע בן חנניה את תשובת התינוק אָמַר
109 מִיִּבְחָטְנֵי בּוֹ - בתינוק חכם זה שמוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. נשבע רבי
110 יהושע בן חנניה, הַעֲבֹדָה - לשון שבועה שְׂאֵינִי זֶה מְכַאן עַד
111 שְׂאֵפְדֵנּוּ. מבית האסורים כָּל מְזוּן שְׁפִסְקוֹן עָלָיו - בכל מחיר
112 שירשו שוביו. אָמַר, לֹא זֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה מִיָּשָׁם, עַד שְׂפָרְאֵי
113 מבית האסורים כְּמִזְמוֹן תְּרַבָּה, וְלֹא הָיוּ יָמִים מוֹעֲמָיִם - ולא עברו
114 מעט ימים עַד שֶׁחֹרְהָ הַתִּינוּק הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וּמֵיָּהוּ תִינוּק
115 זֶה, רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן אֱלִישֶׁעַ.
116 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבִּי, מַעֲשֵׂה כְּבָנוּ וְכִבְתּוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן

1 **בְּרַךְ הוּא עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה** שעלי לחוס ולא לחלל את שמו,
2 **אֲפִסְקוּהוּ לְמִיָּקְמָלִיהָ** - הוציאוהו להריגה, אָמְרָה לְהוֹ אִמְיָה - אמרה
3 להם אמו, יִהְבְּוּהוּ נִיחֵלֵי וְאֵינְשִׁיקָהּ פּוֹרְתָא - תנו לי אותו ואנשקוהו
4 מעט. אָמְרָה לוֹ, בְּנִי, לְכוּ וְאָמְרוּ לְאֶבְרָהָם אֲבִיכֶם, אַתְּהָ עֲקַרְתָּ עַל
5 הַמּוֹנֵה בֶן אַחֵךְ, וְאֵינִי עֲקַרְתִּי שְׁבַעֵה בְּנִים עַל שְׂכָעָה מְזוּבָּחוֹת. אַף
6 הוּא עָלְתָה לָגֵן וְנִפְלָה וְזָמְתָה, יָצָתָה בַת קוֹל וְאָמְרָה, אִם הַכְּנִים
7 שְׂמִחָה (תהלים קיג ט).
8 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר הִסִּיבָה שְׁהוֹרְגֵנוּ כֹּל הַיּוֹם זֶה מִצוֹת מִלְּךָ,
9 שְׁנִיתָנָה - שמצוותה למול את התינוק ביום השְׁמִינִי ללידתו,
10 כשעלול למות ועל זה נאמר הפסוק **'כִּי עֲלֶיךָ הֲרַגְנוּ כֹּל הַיּוֹם**.
11 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ אָמַר, כוונת פסוק זה על אֵלוֹ הַתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים,
12 שְׂמִרְאִין הַלְבוּת שְׁחִיטָה בְּעַצְמָן - שמראים על צוארם כיצד צריך
13 להטו, דָּאֵמַר רַבָּא כָּל מִילֵי לִיחֻזֵי אֵינִישׁ גְּנַפְשִׁיחָה - כל דבר יכול
14 אדם להראות על עצמו, כִּר - חוץ מְשִׁחִיטָה שְׂמֵא יִתְקַע הַסִּבֵּן
15 בגרונה, וְדָבָר אַחֵר - צרעת ונגעים, שעלולים לבוא עליו כשמראה
16 אותם על עצמו, ועל זה נאמר הפסוק **'כִּי עֲלֶיךָ הֲרַגְנוּ כֹּל הַיּוֹם**.
17 רַב נַחְמָן כִּר יִצְחָק אָמַר, כוונת פסוק זה על אֵלוֹ הַתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים
18 שְׂמִמְתִּין עַצְמָן עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, וְכִדְרֵי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ. דָּאֵמַר רַבִּי
19 שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, אֵין דְּבָרֵי תוֹרָה מְתַקְיָיִן אֵילָא כְּמִי שְׂמִמְתִּי עַצְמִי
20 עֲלֵיהֶם, שְׂנֵאֲמַר 'זֹאת הַתּוֹרָה, אָדָם כִּי יוֹמֵת כְּאֵהֵל וְגו'' - והכוונה
21 שהתורה מתקיימת כאשר האדם ממית את עצמו בעבודה באהלי
22 תורה, ועל זה נאמר הפסוק **'כִּי עֲלֶיךָ הֲרַגְנוּ כֹּל הַיּוֹם**.
23 אָמַר רַבָּה כִּר כִּר חֲנֵה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַרְבָּעִים סָאָה
24 שֶׁל קְצוּצֵי תְּפִילִין - בתי תפילין, נִמְצְאוּ בְּרֵאשִׁי הַרוּגֵי בֵּיתְךָ. רַבִּי
25 יֵנְאִי כְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אָמַר, נִמְצְאוּ שְׁלֹשׁ קוֹפּוֹת שֶׁל בְּתֵי תְּפִילִין, שֶׁל
26 אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים סָאָה - כל אחת מהקופות היתה במשקל ארבעים
27 סאה. ומשקלם הכולל של בתי התפילין היה מאה ועשרים סאה.
28 כְּמִתְנִיתָא תָּנָא - בברייתא שנינו שנמצאו אַרְבָּעִים קוֹפּוֹת שֶׁל בְּתֵי
29 תְּפִילִין, שֶׁל שְׁלֹשׁ סָאִין - ובכל אחת מהקופות היה שלש
30 סאה. גַּם לִפִּי הַבְּרִייתָא מִשְׁקַלֵּם הַכּוֹלֵל שֶׁל בְּתֵי תְּפִילִין הָיָה מֵאָה
31 ועשרים סאה. ולבאורה דברים אלו שונים ממה שאמר רבי יוחנן
32 שנמצאו ארבעים סאה של בתי תפילין בראשי הרוגי ביתו. וְלֹא
33 פְּלִיגֵי - הברייתא ורבי ינאי שאמרו שנמצאו מאה ועשרים סאה
34 של בתי תפילין, אינם חלוקים על רבי יוחנן שאמר שנמצאו
35 ארבעים סאה של בתי תפילין בראשי הרוגי ביתו. מִשׁוּם שְׁהָא -
36 דברי הברייתא ורבי ינאי בְּדִרְשֵׁיא - בתפילין של ראש שהם
37 גדולים, וְהָא - דברי רבי יוחנן בְּדִרְשֵׁיא - בתפילין של יד שקטנים
38 מתפילין של ראש ולכן נמצא מהם כמות קטנה.
39 אָמַר רַבִּי אֲסִי, אַרְבָּעָה קָבִין מוֹחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁנַהֲרָגוּ בְּחוֹרְבַן בֵּית
40 ראשון נִמְצְאוּ עַל אָבֶן אַחַת. עוֹלָא אָמַר, תִּשְׁעַת קָבִין שֶׁל מוֹחַ
41 נִמְצְאוּ. אָמַר רַב כְּהֵנָא, וְאִיתִימָא - ויש אומרים ששילא כִּר מְרִי
42 אמר זאת, מֵאֵי קְרָאָה - מזה הפסוק המרמז שהבבליים רצצו את
43 ראשי ישראל על אבן בחורבן בית ראשון. נִאֲמַר (תהלים קלו ח) **'בַּת**
44 **כָּבֵד הַשְּׂוֹדֵה אֲשֶׁרֵי שִׁשְׁלֵם לָךְ וְגו''** אֵת גְּמוּלָךְ שְׂגַמְלַת לָנוּ' - דוד
45 המלך מקלל את בני בבל ששיבּוּ להם כשמשוּחַ הפסוק (שם ט) **'אֲשֶׁרֵי שִׂאֲחוּ וְנָשְׁן**
46 **לִישְׂרָאֵל בְּיַמֵּי הַחֹרְבָן**, וממשיך הפסוק (שם ט) **'אֲשֶׁרֵי שִׂאֲחוּ וְנָשְׁן**
47 **אֵת עַלְלֹךְ אֵל הַפְּלֵעַ'** - מאושר יהיה מי שיאוחז וינפץ את ראשם
48 של בניך הקטנים על גבי הסלע. מכך שהפסוק מפרש שעונש זה
49 הוא מדה כנגד מדה, הרי זו הוכחה שכך עשו בני בבל לישראל
50 בזמן החורבן.
51 נִאֲמַר באיכה (ד א) **'כִּנֵּי צִיּוֹן תִּקְרִיבִים הַמִּסְקָלַיִם בְּפוֹ** - המשובחים
52 בְּפוֹ. שואלת הגמרא מֵאֵי מִסְקָלַיִם בְּפוֹ - מדוע נאמר שהם
53 משובחים ב'פּוֹ' שמשמעו שהיו משובחים על ידי הפּוֹ, ולא נאמר
54 שהם משובחים ב'פּוֹ' שהיו משובחים יותר מהפּוֹ. אֵילִימָא - אם
55 תרצה לומר דְּהוּוּ מְחַפֵּי בְּפִינָא - שהיו מכוסים בתכשיטי זהב, וזה
56 הראה את שבחם ואת ערכם, וְהָאֲמַרֵי דְּבִי רַבִּי שִׁילָא - והרי אמרו
57 בבית מדרשו של רבי שילא, תְּרַמֵּי מְתַקְלֵי אִיסְתִּירֵי פִּינָא נְהוּת
58 בְּעֲלָמָא - שני משקלות של סלעי פז ירדו לעולם, תְּרַא בְּרוּמֵי תְּרַא

1 (רמיהו ב) 'בת עמי' - עדת עמי חגרי שקי, והתפלגו
 2 - נפגשו שני האדונים במקום אחד, והיה אדון זה אומר, יש לי עבד
 3 שאין ביופיו ככל העולם, ואדון זה היה אומר, יש לי שפחה שאין
 4 בכל העולם כולו ביופיה, אמרו זה לזה, בוא ונשיאם זה לזה - נחתן
 5 את העבד עם השפחה, ונחלק ביוולדות נחלק בינינו את ילדיהם.
 6 הכניסום לחדר - הכניסו את שניהם לחדר אחד על מנת שינשאו
 7 זה לזה, זה יושב בקרן וזוהי זה - ישב בנו של רבי ישמעאל כהן גדול
 8 בפניה זו של החדר, וזו יושבה בקרן וזוהי זה - וישבה בתו של רבי
 9 ישמעאל כהן גדול בפניה זו של החדר. זה - בנו של רבי ישמעאל
 10 כהן גדול אומר, אני פהן פן בהנים גדולים, כיצד אשא שפחה
 11 לאשה. והיתה זאת - בתו של רבי ישמעאל כהן גדול אומרת, אני
 12 בהנתת בת בהנים גדולים, כיצד אגשא לעבד. וככו כל הלילה. בין
 13 שעה עמוד השחר והתחילה השמש לזרוח הפירו זה את זה, ונפלו
 14 זה על זה, ונעו בכבדה, עד שמרוב כביה יצאה נשמתן. ועליהן קונן
 15 ירמיה ואמר את הפסוק (איכה א טו) 'על אלה אני בוכה עיני ירדה
 16 מים'.
 17 אמר ריש לקיש, מעשה באשה אחת, וצפנת בת פניאל היה שמה.
 18 נקראה צפנת על שם שהפיל צופין ביופיה, ונקראה בת פניאל על
 19 שם שהיתה בתו של פהן גדול, ששימש לפני ולפנים. שנשבתה ביד
 20 גוי, ותעלה פה השבאי כל הלילה. למחר, הלבישה השבאי שקעה
 21 הלוקים, והוציאה לשוק למוכרה לשפחה, בא אדם אחד שהיה
 22 מוכר ביתה,
 23 אמר המוכר לו - לשבאי, הפשיטה והראני את יופיה, אמר לו
 24 השבאי ריקא - אדם ריק שכמותך, אם אתה רוצה ליפח אשה יפה
 25 קח אשה זו, לפי שאין ביופיה בכל העולם כולו. אמר לו המוכר,
 26 אף על פי כן חפץ אני לראות את יופיה, הפשיטה השבאי ששה
 27 הלוקים, ושביעי קרעתה - קרעה אותו האשה ונתפלשה באפר -
 28 והתגוללה בעפר, ואמרה לפניו - לפני הקדוש ברוך הוא. רבונו של
 29 עולם, אם עלינו - על כבודנו לא חסרת, על קדושת שמך תגבול למה
 30 לא תחום - למה אינך מראה את גבורתך. ועליה קונן ירמיה ואמר

1 - הדס לה, וזתא - זית, וחילפא - עץ ששמו צפצפה, וחילפי דימא
 2 - מין בשם, וקלא - מין עשב, ולישוקניהו בתיי חרדי - ויבשלם
 3 יחד, ולנמול תלת מאה פסי אהאי ניסא דרישא ותלת מאה פסי
 4 אהאי ניסא דרישא - ויתן שיעור שלוש מאות כוסות על צד זה של
 5 הראש ושלש מאות כוסות על צד האחר של הראש. ואי לא - ואם
 6 אין בידו לעשות כן, ליתי וירדא חיונה דקאי פחד דרא - יקח ורד
 7 לבנה שהעלים שלה גדלים רק בצד אחד, ולישקניה - יבשלה,
 8 ולינמול שיתין פסי אהאי ניסא דרישא ושיתין פסי אהאי ניסא
 9 דרישא - ויתן שיעור ששים כוסות מן הורד השלוקה בצד זה של
 10 הראש, וששים כוסות בצד האחר של הראש. לצליחא - לכאב
 11 חצי הראש, ליתי תינגולא ברא - יקח תרנגול הבר - דוכיפתו,
 12 ולישחמיה פוזא חיונה - בדינר כסף, אההוא ניסא דכייב ליה - על
 13 אותו הצד הכואב לו, וינדרה מדמיה דלא לסמינהו לעיניה - ויזהר
 14 שלא יכנס מהדם לעיניו ויעורנה, וליתליה בסופא דקבא - ויתלה
 15 את התרנגול במזוזות הפתח, דכי עייל חיונה ביה וכי נפיק חיונה ביה
 16 - שכאשר יכנס ויצא, יתחבר בו.

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' ב

1 התרנגולים. שלחו להו, כמוך קאתי - כשמעלי בד לרגליו הוא
 2 בא. ועוד שקא תבע להו בגידותיהו - והוא תובע אותנו למשכב
 3 אף בעת גידותינו, וקא תבע לה נמי לבת שבע אימיה - ואף הוא
 4 תובע למשכב את בת שבע אמו. כיון ששמעו כך הסנהדרין, הבינו
 5 כי אין זה שלמה היושב על כס המלך כי אם אשמדאי. ואו אתיה
 6 לשלמה, והבו ליה עוקתא ושושילתא דחקוק עליה שם - הביאו את
 7 שלמה, ונתנו בידיו טבעת ושלשלת אשר חקוק עליהם השם, כדי
 8 שיאסור בהם שוב את אשמדאי. כי עייל חויה, פרה - ראה אותו
 9 אשמדאי ופרח. ואפילו הכי הנה ליה בעיתתא מיניה - היה לו
 10 לשלמה פחד ממנו. והיינו דכתיב - ועל פחד זה נאמר בשיר
 11 השירים (1-2) 'הנה מפתו של שלמה ששים נגזרים סביב לה מגבורי
 12 ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפתח
 13 כלימות, רב ושמאלי, חד מהם אמר, מלך יהודי, שבתחילה מלך
 14 ואחר כך כאשר סילקו אשמדאי היה הדיוט. וחד מהם אמר, מלך
 15 יהודי ומלך, שלאחר שפרח אשמדאי חזר למלוך. הגמרא חוזרת
 16 לטעוק בענייני הרפואות: לדימא דרישא - לחולי כאב הראש הבא
 17 מחמת דם, ליתי שורבינא - יקח מין ארו, ובינא - ערבה, וקסא דרא

18 - הדס לה, וזתא - זית, וחילפא - עץ ששמו צפצפה, וחילפי דימא
 19 - מין בשם, וקלא - מין עשב, ולישוקניהו בתיי חרדי - ויבשלם
 20 יחד, ולנמול תלת מאה פסי אהאי ניסא דרישא ותלת מאה פסי
 21 אהאי ניסא דרישא - ויתן שיעור שלוש מאות כוסות על צד זה של
 22 הראש ושלש מאות כוסות על צד האחר של הראש. ואי לא - ואם
 23 אין בידו לעשות כן, ליתי וירדא חיונה דקאי פחד דרא - יקח ורד
 24 לבנה שהעלים שלה גדלים רק בצד אחד, ולישקניה - יבשלה,
 25 ולינמול שיתין פסי אהאי ניסא דרישא ושיתין פסי אהאי ניסא
 26 דרישא - ויתן שיעור ששים כוסות מן הורד השלוקה בצד זה של
 27 הראש, וששים כוסות בצד האחר של הראש. לצליחא - לכאב
 28 חצי הראש, ליתי תינגולא ברא - יקח תרנגול הבר - דוכיפתו,
 29 ולישחמיה פוזא חיונה - בדינר כסף, אההוא ניסא דכייב ליה - על
 30 אותו הצד הכואב לו, וינדרה מדמיה דלא לסמינהו לעיניה - ויזהר
 31 שלא יכנס מהדם לעיניו ויעורנה, וליתליה בסופא דקבא - ויתלה
 32 את התרנגול במזוזות הפתח, דכי עייל חיונה ביה וכי נפיק חיונה ביה
 33 - שכאשר יכנס ויצא, יתחבר בו.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצייונים - הלכות שבת ~

ה וכן דבר שלא היה ראוי מבין השמשות מחמת עצמו ולא מחמת איזה אפור מג ונעשה ראוי מששכה, שהוא אסור במלטול כל השבת פלה אם נדחה בידי אדם [מ] מלהיות ראוי בין השמשות,

ביאורי הלכה

[מב] שלא היה ראוי – לא היה ראוי לשום שימוש בשבת.⁵¹
[מנ] איזה איסור – בגדים שהיו שרויים במים והניחום לייבוש במכונה או בשמש קודם כניסת השבת – מותרים בטלול לאחר שהתייבשו קצת.⁵²

[מד] בידי אדם – אבנים ועפר וכל דבר שהיה מוקצה בכניסת השבת מחמת חסרון הכנה, אסור בטלול כל השבת גם אם בשבת עצמה יוחדו לשימוש, ואפילו לא נדחו בידיים.⁵³

צייונים והוספות

הבגד הרטוב (כדלעיל על סי' שא הערה תפב; וצ"ע אם הוא בגדר של ראויים ואינם ראויים), ועוד להעיר, שבגד שלא רגילים לסחטו מותר בטלול, וכיום רוב הבגדים לא רגילים לסחטם בידיים אלא לסחטם ולייבשם במכונה או מול השמש.

53) בתהלה לדוד (ס"ק ב) הסיק בדעת שו"ע"ר שגם במוקצה מחמת שאינו ראוי, לא אמרינן 'הואיל ואתקצאי' אלא בדחיה בידיים (ומשמע שהבין בשו"ע"ר שאבנים ועפר אינם בכלל דחיה בידיים), והשאר בצ"ע, והנה, כבר בשו"ת דברי נחמיה (סי' כ אות יט) תמה מדוע צריך לדחיה בידיים במוקצה מחמת עצמו, ומכח שאלה זו (א) דחה את הבנתו שמטרת הדחיה בידיים כדי שאיסור הטלול לא יהיה 'אריה דרכיב עליה' (ראה לעיל הערה ג) אלא היא תנאי בעצם ההקצאה ש'אילולי דאיהו גרם להם אין ראוי' שהקצה דבר זה מדעתו כלל, עם שודאי אינו נותן דעתו על זה אבל גם-כן לא נתן דעתו להקצות וכו', (ב) ביאר שעניין מוקצה מחמת איסור אין מקומו כאן, ולא בא אלא בתורת הקדמה ללמד שצריך דחיה בידיים גם במוקצה מחמת עצמו הנלמד ממנו, (ג) חילק בין דחיה בידיים הדוחה וגורעת הדבר מכפי שהיה (דלעיל סעיף ב) לבין דחיה בידיים שתכליתה שהקצאה תהיה מדעתו (סעיף ה), (ד) חילק בין דין מוקצה בדבר הראוי ואינו ראוי דלעיל סעיף ב שאינו אלא בגרוגרות וצימוקים לבין דין מוקצה מחמת עצמו שבסעיף ה בו הגרוגרות וצימוקים לא הובאו אלא בתור דוגמא בעלמא. ע"כ מתוכן דבריו. ובדא"פ אפשר לומר בדרך הפשט, שנקט בסעיף ה בגרוגרות וצימוקים כדוגמא למוקצה מחמת עצמו כי בהם יש הקצאה

51) ב'אינו ראוי' נכלל דבר שאינו ראוי כלל אף שהוא מיוחד לאכילה כמו גרוגרות וצימוקים כשהם סרוחים, וגם דבר המיוחד לאכילה וראוי מצד עצמו אלא שבעיניו אינו ראוי (כמו גרוגרות וצימוקים הראויים קצת, וכדלהלן הערה נד, או מוקצה מחמת חסרון כיס (ראה לעיל על סי' שח הערה רסה)), וכן דברים שראויים בעיניו לשימוש אלא שלא הוכחו וזומנו לזה כמו אבנים ועפר (ראה המבואר בגדר 'אינו ראוי' לעיל על סי' שח הערה תקצו, ולהלן הערה נג הנפק"מ בין גרוגרות וצימוקים שצריכים הקצאה, לאבנים ועפר האסורים בטלול אף ללא הקצאה), וכן דברים שראויים בעיניו והוכחו לזה אלא שהשימוש בהם נאסר בשבת וממילא אינם ראויים לכלום (כמו בעלי חיים דלהלן סעיף ו, ועד"ז שמן שבנר דלעיל סעיף ד).

52) באמת אין על זה איסור מוקצה מפני שזה לא נקרא מוקצה מפני שאפשר לטלול אותו ע"י שיעמוד אצלו אחר ויוכירנו כמו שאין קורין לאור הנר, ואין זה נקרא מוקצה כי הדבר בעצמו מותר בטלול, ורק זהו אקרקפתא דגברי מונח ולא על הבגד, כי הוא בעצמו גם כמו שהוא איננו מנוגב ג"כ ראוי לאיזה דבר, ומפני זה לא נק' זה מוקצה, והאם זהו כמו עצים ואבנים אתמהה (קובץ 'גדיל תורה' ברוקלין חוברת עא עמ' רז מהגר"ש ברוק) (וסברא מעין זו נמצאת גם בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' פא ובשש"כ פט"ו הערה סג, אך ראה לעיל על סי' שא הערה תצז); ועפ"ז הוא הדין בכל דבר האסור מחמת גזירה כמו כירה שנשברה אחת מירכותיה (סי' שח סמ"ו) ודומה קצת לפירות שבבית סגור (דלעיל הערה מד), וראה לעיל על סי' שא הערה תפ), ולהעיר, מהא שבמקום שאין לו בגד אחר, רשאי ללבוש

בְּגוֹן גְּרוּגְרוֹת וְצִמּוּקִים שְׁלֹא הָיוּ רְאוּיִן בְּבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת מֵחַ [מה] וּבְשֵׁבֶת נִתְיַבְּשׁוּ לְגַמְרֵי וְנִעְשׂוּ רְאוּיִן, שְׁפִינְ שְׁבִיבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת הָיוּ מְקֻצֵין מִדַּעַת הָאָדָם שֶׁהִקְצֵם מִדַּעַתוֹ [מ] בְּשֵׁהֲכִנִּינֵן לְיַבֶּשֶׁן - הִקְצוּ לְכָל הַשֵּׁבֶת כְּלָה [מ]: חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף ה:

ביאורי הלכה

שלא היה ראוי בין השמשות, נאסר בטלטול לכל השבת גם אם ודאי שיהיה ראוי במשך השבת⁵⁶, ואם בשעת בין-השמשות היה ראוי לשימוש בשעת הדחק עכ"פ – מותר בטלטול, אף אם לא יהיה ראוי לגמרי בשבת עצמה⁵⁷. ואם עשה מעשה המכין את הדבר להיות ראוי לשימוש, וידע שיהיה ראוי באמצע שבת – מותר בטלטול⁵⁸ – אף שאינו ראוי כעת לכלום⁵⁹.

[מה] בבין השמשות – ראויין ואינן ראויים, וכל-שכן אם לא היו ראויים כלל⁵⁴.
[מ] שהקצם מדעתו – תאנים וענבים שלא היה בדעתו לייבשם בגרוגרות וצימוקים אלא שהסריחו מחמת ששהו בשמש ולא היו ראויים בכניסת השבת – אסורים בטלטול בשבת, ואם התייבשו ונעשו ראויים קצת באמצע השבת – מותרים בטלטול⁵⁵.
[מ] לכל השבת כולה – דבר שנאסר בטלטול מחמת

ציונים והוספות

כרחו' לעניין מוקצה מחמת עצמו, ולכאורה כי רחוק ביותר שדבר הראוי לאכילה יסריח מעצמו ויחזור לתיקונו.
(56) העיקר שהוקצה מדעתו לבין השמשות (ולעניין המבואר בסי' תצה סי"ג שההקצה בגרוגרות וצימוקים היא מצד שזה לזמן מרובה, ראה לעיל הערה כד), ואם אין איסורו בין השמשות אלא מחמת 'בסיס לדבר האסור' יש להקל בשעת הדחק אם ידע בוודאי שיהיה ראוי (ראה לעיל הערה מח לעניין מכשיר חשמלי שפעל בערב שבת והוא הדין לדלת שהייתה מחוברת למערכת אזעקה).
(57) כל-שכן מגרוגרות וצימוקים דלהלן סעיף ט.
(58) כי במעשה שעשה לתקנו ביטל הקצאתו בידיים, ועוד שייחדו לשימוש קודם בין השמשות.
(59) דבר שבידו לתקנו ולעשותו ראוי בו ביום (גמרו בידיים) מותר בטלטול אפילו בשעה שאינו ראוי לכלום (להלן סי' שכה ס"ו) ועפ"י המניח קדירה ובה דג חי על האש קודם כניסת השבת, מותרת בטלטול גם קודם בישולו, ומ"ש בתהל"ד סי' רנט ס"ק י שהקדירה אסורה בטלטול והביא ראייה מפת שהונחה בתנור שקודם שנאפתה אסורה משום מוקצה, יש לחלק שכיון שהונחה בשבת עצמה אינה בגדר 'גמרו בידיים' ועוד שהפת נאסרה באכילה בכל עניין והרי היא מוקצה מחמת איסורה.

מדעתו, היינו שהם מיוחדים לאכילה אלא שעדיין אינם ראויים (לגמרי), בשונה מאבנים ועפר שאינם מיוחדים וממילא אינם בגדר 'מוקצים' (אלא גרועים ממוקצה בזה שאסורים כל השבת גם ללא דחיה, כי אין בהם סברת "אריה דרכיב עליה") וכדלעיל הערה נא, ועפ"י הסברא שצריך לדחיה בידיים משום 'אריה דרכיב עליה' במקומה עומדת, שהרי גם מוקצה מחמת עצמו הוא דבר שייחדו לאכילה ואפילו הניחו לייבוש כדי שיהיה ראוי לזה, ומה שאינו ראוי כעת הוא "בעל כרחו" ואין לאסרו כשהיה ראוי באמצע שבת ללא שנדחה בידיים (וזהו טעם דחיה בידיים גם בסעיף ב, כדלעיל הערה כז), וסימן שי לא בא אלא לדברים המוקצים (מחמת איסור או מחמת עצמם) ולא לדברים האסורים בטלטול אף ללא הקצאה (הגרועים ממוקצה).

(54) אם לא היו ראויים כלל הרי הם מוקצים מחמת איסור טלטול והוא בכלל המבואר לעיל סעיף ד, והחידוש הוא כשהיו ראויים ואינם ראויים והיו אסורים בטלטול כי לא רצה לאוכלם עד שיהיו ראויים לגמרי.
(55) במוקצה מחמת איסור, פירט רבינו דוגמאות לדחיה בידיים (שמן שבנר דלעיל סעיף ד) ולמוקצה בעל כרחו (בעלי חיים דלהלן סעיף ו), אך לא פירט 'מוקצה בעל

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

חי כו' ישתבח כו' וחותרם ברוך אתה ה' כו' הבוחר כו' ומנהג העולם כשני הפירושים וכמו שיתבאר.

וצריך לומר עליו גם כן הלל הגדול דהיינו מהודו לה' כי טוב עד על נהרות בבל שהם כ"ו כי לעולם חסדו ולא יאמר רננו צדיקים (ויש אומרים דהיינו מהללויה הללו את שם ה' עד על נהרות בבל וכן נהגו עכשיו).

ומנהג העולם במדינות אלו לומר הלל הגדול באמצע ברכת השיר דהיינו שמיד אחר גמר הלל אומרים יהללך עד אתה

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תפ סדר כוס רביעי:

א אחר ששתה כוס של ברכת המזון צריך למזוג כוס רביעי לגמור עליו ההלל וההגדה ומתחיל מלא לנו בלא ברכה עד סוף ההלל.

ואחר כך אומר עליו ברכת השיר יש מפרשים דהיינו יהללך וחותרם ברוך אתה ה' מלך כו' ויש אומרים דהיינו נשמת כל

משקה כדי שלא יעבור מפיו טעם מצה של האפיקומן חוץ ממים וכיוצא בהם כגון מי זנגביל (שקורין אינגבר וואשר) ומי שורש (שקורין לאקרוין) ומי תפוחים (שקורין עפיל מראנק) שמבשלים מים עם תפוחים אבל עפיל מראנק שעושים באשכנו שכותרשן התפוחים בבית הבר ויש לו טעם גדול אינו כמים ואסור לשתות.

ויש לחוש לדבריהם אם לא לצורך הרבה כגון שהוא איסטנים או שתאב הרבה לשתות יש לסמוך על סברא הראשונה להתיר לו לשתות שאר המשקין שאינן משכרין ואם אין לו שאר משקין רק יין יש להתיר לו לשתות כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול ונשמת וישתבח עד החתימה והוא שלא יאמרם על כוס רביעי.

ובליל ב' יש לסמוך על סברא הראשונה לשתות כל המשקין שאינן משכרין אף שלא לצורך הרבה לפי שמעיקר הדין אין איסור לאכול ולשתות בליל ב' אחר כוס שלישי ואחר כוס רביעי אלא שהמהדרין נוהגין ליל ב' כליל א' והאוכל והשותה אין עליו כלום אלא שנמצא מוציא עצמו מכלל המהדרין ועובר על דברי חכמים שאמרו לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל.

אבל בשאר הדברים הנוהגין כלילה זה אין חילוק בין ליל א' לליל ב' בשום ענין:

ב נוהגין שלא לקרות על מטתו רק ברכת המפיל ופרשת שמע שפרשה זו מוזכרת בנגמרא אבל לא שאר דברים שנוהגין לקרות בשאר לילות כדי להגן כי לילה זה לילה המשומרת היא מן המזיקין, ומכל-מקום אם כשקרא קריאת שמע בבית הכנסת לא היה עדיין לילה ממש צריך לחזור ולקרות כל הג' פרשיות על מטתו כמו שנתבאר בס' רל"ה עיי' שם:

~ יום שלישי ~

חלק ג סימן תפב דין מי שאין לו מצה שמורה:

א מי שאין לו מצה שמורה משעת לישה ואילך כי אם כוית אחד בלבד לא יאכלנו בתחלת הסעודה קודם אכילת מרור אלא יאכלנו אפיקומן אחר גמר כל הסעודה כדי שישאר טעם מצה בפיו ויברך עליו על אכילת מצה ובתחלת הסעודה יברך המוציא בלבד על לחם משנה שלימות ממצה שאינה שמורה ויאכל ממנו כוית מיד כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה כמו שנתבאר בס' רע"ג ואח"כ יברך על אכילת מרור ויאכל ממנו כוית אחד ואין צריך עוד כוית לכרכו עם מצה כיון שאינה שמורה אינו יוצא בה ידי חובת כריכה ואותו כוית השמור אי אפשר לכרכו עם מרור שלא יבטל מצות עשה של אכילת מצה מן התורה שאינו יוצא ידי חובת מצה באכילת כריכה זו לפי שמצה בומן הזה מן התורה והמרור הוא מדברי סופרים ומבטל המרור את טעם המצה כמו שנתבאר בס' תע"ה:

אל ואינו חותם ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשכחות מאחר שעתידי לחתום אחר ישתבח ברוך אתה ה' אל מלך גדול (ומהולל) בתשכחות ולמה יחתום ב' פעמים בענין אחד ואם שכח וחתם בהללך לא יחתום ברוך אתה ה' בישתבח ואח"כ אומרים הלל הגדול ואח"כ נשמת כו' ישתבח כו' וחותם ברוך אתה ה' כו' הכוהר כו'.

ויש נוהגין שלא לומר יהללך מיד לאחר גמר הלל אלא אומרים הלל הגדול מיד לאחר גמר ההלל ואח"כ נשמת וישתבח עד ועד עולם (אתה אל) ואינו חותם בחתימת ישתבח אלא אומר יהללך כולו עד סופו עם החתימה של יהללך ואם שכח וחתם בישתבח יאמר אחר כך יהללך בלא חתימה:

ב אין צריך לגמור הלל במקום הסעודה אלא יכול לגמרה אף בבית אחר ואף שאינו שותה הר' כוסות במקום אחד אין בכך כלום:

ג יש אומרים שצריך לשתות הכוס מיד לאחר חתימת ישתבח או יהללך שלאחר ישתבח קודם אמירת הפיוטים שנוהגין לומר שהרי תקנת חכמים היתה לגמור ההלל וברכת השיר על כוס ד' וא"כ אין להפסיק ביניהם בפיוטים שאינן מתקנה כלל אבל אין נוהגין כן במדינות אלו:

ד נוהגין לומר שפוך חמתך וגו' קודם שמתחיל לא לנו ופותחין הדלת כדי לזכור שהוא ליל שימורים ואין מתיראין משום דבר וכוזות אמונה זו יבא משיח וישפוך הקב"ה את חמתו על הגוים:

ה ובקצת מקומות נוהגין שלא לנעול החדרים שישינים שם בליל פסח כי הוא ליל שמורים לכל בני ישראל לדורותם להוציאם מגלות הזה ואם יבא אליהו ימצא פתח פתוח ונצא לקראתו במהרה ואנו מאמינים בזה ויש באמונה זו שכר גדול ובמקומות שמצויין גנבים אין לסמוך על הנס כמו שנתבאר בס' תל"ג.

ונוהגין במדינות אלו למוזג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא:

~ יום שני ~

חלק ג סימן תפא שלא לשתות אחר ארבע כוסות:

א אחר ד' כוסות נהגו כל ישראל מדורות הראשונים שלא לשתות יין או שאר משקה המשכר לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שינה ואם יהא מותר לו לשתות יש לחוש שמא ישתכר ולא יעסוק ויספר כלל אבל לאחר שחטפתו שינה מותר לו לשתות.

ויש חולקין על זה ואומרים שמעיקר הדין אסור לשתות כל

כמו שנתבאר בס' תע"ה וכזית שלישי יאכל מהשלימה בכריכה עם מרור ולא מהפרוסה לפי שיש אומרים שגם ברכת המוציא היא על הפרוסה ולפי דבריהם לא נעשית עדיין שום מצוה במצה השלימה ולכתחלה יש לעשות בכל מצה מצוה אחת כמו שנתבאר בס' תע"ה ואחר גמר כל הסעודה יאכל אפיקומן מחתיכה שפרס בין המוציא לעל אכילת מצה:

ה ואם אפשר לו לשייר פרוסה קטנה כזית מליל ראשון ישייר ויניחנה בליל שני בין שתי השלימות שכן צריך לעשות לכתחלה שיהיה לו לחם משנה מלבד הפרוסה שמברך עליה על אכילת מצה כמו שנתבאר בס' תע"ה:

~ יום חמישי ~

ו (וכל זה כשאין לו רק שלש מצות שמורות לשני הלילות אבל אם יש לו עוד מצה אחת שאינה שמורה לשם מצוה יניחנה לליל שני ובליל ראשון יברך המוציא ועל אכילת מצה ויבצע כזית מהשלימה להמוציא וכזית לעל אכילת מצה מהפרוסה שתחתיה מטעם שנתבאר בס' תע"ה והאפיקומן והכריכה יעשה גם כן מהפרוסה ומה שנשאר מהשלימה העליונה עם השלימה התחתונה יניח לליל שני עם מצה השלימה שאינה שמורה כלל ויניח השמורה מלמטה ושאונה שמורה מלמעלה וביניהן יניח הפרוסה שנשארה מהשלימה של ליל ראשון לאחר שבצע אפיקומן מפרוסה זו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויבצע מטעם מהעליונה להמוציא וכזית מהפרוסה לעל אכילת מצה והכריכה יעשה מהתחתונה השמורה):

ז מי שאין לו רק שלש מצות שמורות לשני הלילות ואין מצה אחת מספקת לו בליל ראשון לחלק ממנה לכל בני ביתו שלשה כזיתים לאכילת מצה ולכריכה ולאפיקומן יפרוס מצה אחת חציה לאכילת מצה וחציה לאפיקומן ואחר אכילת המרור יעשה כריכה בחצי מצה ממצות השלימות וישתיירו לו מצה אחת ומחצה לליל שני ויברך המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה שעל גבי השלימה ויחלק ממנה כזית לכל אחד מבני ביתו דכיון שהוא שעת הדחק יש לסמוך על האומרים שבליל פסח אין צריך לחם משנה שלימות כמו שנתבאר בס' תע"ה ומהשלימה יעשה הכריכה והאפיקומן:

חלק ג סימן תפג דין מי שאין לו יין:

א מי שאין לו יין ולא שום משקה שהוא חמר מדינה יקדש על הפת קודם אמירת ההגדה וקודם קידוש יבצע מצה האמצעית לשנים חציה יצניע לאפיקומן וחציה ישים בין שתי השלימות ויאחו שלשתן בידו דהיינו שיאחו בעליונה מלמעלה ובתחתונה מלמטה והפרוסה בנייהן ויברך המוציא ואח"כ יכול להשמיט ידו מתחת התחתונה ויניח שתי ידיו על גבי העליונה ויאמר קידוש היום ושהחיינו ואם הל במוציא שבת אומר יקנה"ז ואח"כ יאחו בעליונה ובפרוסה

ב אבל אם יש לו כמה זיתים ממצה שמורה משעת לישא אלא שאין לו מצה שמורה משעת קצירה כי אם כזית אחד בלבד יניח אותו כזית בין שתי השלימות ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל אותו כזית עם כזית מהשלימה ואח"כ יברך על אכילת מרור ויאכל ממנו כזית אחד ואח"כ יאכל ממנו כזית שני בכריכה עם מצה שמורה משעת לישא ואחר גמר כל הסעודה יאכל האפיקומן ממצה שמורה משעת לישא.

ואף שלא ישאר בפיו טעם מצה שמורה משעת קצירה מכל מקום כיון שמעיקר הדין די בשימור משעת לישא א"כ מוטב שישאר בפיו טעם שמורה משעת לישא והשמורה משעת קצירה יברך עליה לתיאבון בתחלת הסעודה ויאכלנה קודם אכילת המרור ממה שיאכלנה שלא לתיאבון אחר גמר כל הסעודה בלא ברכה ויצטרך לברך על אכילת מצה על מצה שמורה משעת לישא קודם אכילת המרור כדי לצאת ידי חובת מצה קודם שיצא ידי חובת מרור וגם כדי לאכלה לתיאבון וגם כדי לפטור בכריכה זו את הכזית מצה שמורה משעת לישא שיאכל בכריכה עם מרור דכיון שיש לו מצה שמורה משעת לישא שהיא כשירה מעיקר הדין על כן חייב הוא לאכול ממנה לתיאבון קודם אכילת המרור ולעשות ממנה כריכה וחייב גם כן לברך עליה מעיקר הדין:

~ יום רביעי ~

ג (מי שאין לו מצה כלל אפילו שאינה שמורה כי אם כזית אחד בלבד שמור משעת לישא או משעת קצירה וכן) חולה שאינו יכול לאכול מצה כי אם כזית אחד בלבד יאכל תבשילו ושאר סעודתו בלא נמילת ידים והמוציא ואחר גמר סעודתו יטול ידיו בלא ברכה ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל אותו כזית כדי שישאר טעם מצה שמורה בפיו ולא יטעום אחר כך כלום.

במה דברים אמורים כשקידש על היין אבל אם אין לו יין ולא שאר משקה שהוא חמר מדינה וצריך לקדש על הפת כמו שיתבאר בס' תפ"ג אם כן מתחילה יאכל אותו כזית ואחר כך יאכל תבשילו ושאר סעודתו:

ד מי שאין לו לשני הלילות רק שלש מצות בלבד שמורות משעת לישא או משעת קצירה ויברך ליל ראשון המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה שפרס ממנה כבר כזית לאפיקומן ויאכל ממנה מהשאר כזית אחד להמוציא ועל אכילת מצה וכזית שני יאכל ממנה בכריכה עם מרור וישתיירו לו שתי מצות שלימות ללחם משנה לליל ב'.

ולא יבצע פרוסה לאפיקומן בליל ב' עד לאחר ברכת המוציא קודם ברכת על אכילת מצה כדי שיברך המוציא על לחם משנה שלימות ועל אכילת מצה יברך על הפרוסה שהפרוסה היא לחם עוני ובה הוא יוצא ידי חובת מצה ולכן יאכל ממנה כזית אחד וכזית אחד יאכל מהשלימה שבירך עליה המוציא

שנתבאר בס' קפ"ב.

אבל כשאין לו רק כוס אחד בלבד מקדש עליו ואינו מניחו לברכת המזון ומקדש על הפת לפי שיש אומרים שאין מקדשין על הפת כלל כמו שנתבאר בס' ער"ב:

~ שבת קודש ~

ו ואם יש לו ג' כוסות מקדש על אחד ואומר ההגדה על אחד וברכת המזון על אחד ואינו מניח אחד להלל שלאחר ברכת המזון (כדי לומר עליו יהללך) לפי שאין מעבירין על המצות.

ואם יש לו ארבע כוסות ישתה כולם בליל ראשון ולא יניח אחד מהם לליל שני לפי שליל ראשון הוא עיקר שאנו בקיאות בקביעת החודש ויודעין אנו שיום ראשון הוא קודש והשני חול ואין אנו נוהגין בו קודש אלא כדי שלא לזלזל במנהג אבותינו:

חלק ג סימן תפד מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים:

א מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים לפי שאין בהם מי שיודע לקדש ולומר ההגדה והלל וברכת המזון וצריך להוציאם ידי חובתם כיצד יתנהג יעשה הסדר תחלה בביתו עד לאחר שתיית כוס ברכת המזון ואז אם ירצה לילך לבית אחר יקח כוסו של אחד מבני הבית ויברך עליו בורא פרי הגפן וקידוש היום ושהחיינו ויחזיר להם הכוס וישתו כל אחד מכוסו אבל הוא לא יטעום כלום מהכוס שהרי כבר אכל האפיקומן בביתו וגם עדיין לא גמר ההלל בביתו ואסור לשנות יין קודם גמר ההלל.

ואף על פי כן יכול הוא לברך להם בורא פרי הגפן אף שאינו טועם עמם כלום לפי שברכת בורא פרי הגפן זו שעל כוס של קידוש אינה כשאר ברכות הנהגין שאינן חובה על האדם ולכן אם הוא אינו נהנה כלום אינו יכול לברך כדי להוציא את מי שאינו יודע לברך כמו שנתבאר בס' קס"ז אבל ברכת בורא פרי הגפן זו היא חובה כמו קידוש ולכן דינה כמו קידוש עצמו שיכול לקדש לאחרים שאינן יודעין לקדש אף שהוא עצמו אין צריך לקידוש זה כמו שנתבאר בס' רע"ג ע"ש:

ב ואחר כך יאכילם ירקות במיבול ויברך להם בורא פרי האדמה אם אין בהם מי שיודע לברך ואף שהוא לא יטעום מהירקות שהרי כבר אכל האפיקומן אף על פי כן יכול לברך להם לפי שגם ברכת בורא פרי האדמה זו אינה כשאר ברכת הנהגין שהן רשות אלא היא כמו חובה מחמת תקנת חכמים שתקנו לאכול ירק קודם ההגדה ואי אפשר לאכול בלא ברכה ולכן דינה כבורא פרי הגפן של קידוש שיכול לברך להם אף שאינו טועם כלום עמם:

שתחתיה ויברך על אכילת מצה ויבצע משתיהן יחד ויאכל כוית מזו וכוית מזו כמו שנתבאר בס' תע"ה עיין שם הטעם לכל זה.

ולמה אינו מברך על אכילת מצה מיד אחר המוציא לפי שקידוש היום הוא תדיר יותר מברכת על אכילת מצה שהוא נוהג בכל יו"ט ושבת וכל התדיר מחבירו קודם את חבירו:

~ יום שישי ~

ב ואחר שאכל השני כויתים מצה לא יאכל יותר קודם אמירת ההגדה אלא מיד יקח ירקות ויאכלם במיבול ויברך עליהם בורא פרי האדמה אם הם ממני ירקות שאין דרך ללפת בהם את הפת שאין ברכת הפת פוטרם (עיין סימן קע"ז) ואחר כך אומר מה נשתנה וכל ההגדה עד סוף ברכת גאל ישראל ואחר כך מברך על המרור ואוכל אח"כ הכריכה.

ולמה אינו אוכל המרור מיד אחר אכילת המצה קודם ההגדה לפי שמן הדין אין נכון כלל לאכול מצה ומרור קודם ההגדה (שהרי במצות ההגדה נאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה ודרשו חכמים בעבור זה בעבור מצה ומרור המונחים לפניך ואם כבר אכל מהם האך שייך לומר בעבור זה) אלא שמצה מוכרה הוא לאוכלה קודם ההגדה כיון שצריך הוא לקדש על הפת ואי אפשר לו לקדש אחר ההגדה לפי שלא יוכל לאכול הירקות קודם ההגדה שאסור לטעום כלום קודם קידוש:

ג ואחר הכריכה אוכל כל סעודתו ואח"כ אפיקומן וברכת המזון וגומר ההלל וההגדה ולא יאמר הברכה שבחתימת יהללך או שבחתימת ישתבח לפי שהברכה זו לא נתקנה בליל פסח אלא על הכוס משא"כ ברכת אשר גאלנו שמברך אותה אף בלא כוס לפי שנתקנה כנגד ברכת שעשה נסים לאבותינו שמברכין על כל הנסים בלא כוס:

ד וכל זה כשאין לו יין כלל ולא שום משקה שהוא חמר מדינה אבל אם יש לו כוס אחד יין או חמר מדינה יקדש עליו ולא יקדש על הפת אף אם בשאר ימים טובים ושבתות הוא מקדש על הפת, מכל מקום בלילה זה כשתקנו חכמים ד' כוסות תיקנו לקדש על היין ולא על הפת:

ה ואם יש לו שני כוסות יקדש על הראשון ואח"כ יאמר ההגדה בלא כוס וברכת המזון יברך על כוס השני.

ואף שאין מעבירין על המצות והיה ראוי לומר ההגדה על כוס שני, מכל מקום כיון שתקנו חכמים בליל זה כוס לברכת המזון וכוס להגדה ושני כוסות הללו שקולין הן ששניהם מתקנת חכמים בלילה זה א"כ כשלא נשאר לו רק כוס אחד ראוי יותר לברך עליו ברכת המזון שאף בלא תקנה זו יש אומרים שכל ברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד כמו

~ 'לקוטי תורה' פרשת ואתחנן - הפרשה החסידית ~

וידעת היום [א]¹

אמונה, שהרי זה נרגש בכחינת ראיה; הגם שאינו רואה בעיני בשר, הרי זה כאילו רואה. ועל זה נאמר (אי"ב י"ב, כו) "ומבשרי אמונה אלוה", "אמונה" דייקא, והיינו "מבשרי": שכלו ב"בשרי", בשביל שרואה חיות הגוף וקיימו - יודע ומרגיש כי נפשו היא בו, שהיא היא המחיה את הגוף ובלעדה אין חיות וקיום לגוף; כך "אמונה אלוה" - מאחר שרואין את העולמות, שהם כמו גוף גדול⁶, "מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו"⁷; וכן אפילו דברים רוחניים, כמו מלאכים ונשמות כו', הן בגוף לגבי החיות שבתוכם מאין-סוף ברוך-הוא המתווה והמחיה אותם ומקיימם, כמו שכתוב (ישעיה מ, כו): "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". וידיעה זו מורגשת פאלו רואה כו', וזהו לשון "אמונה".

ולכן אין זה נקרא בשם "אמונה" בלשון-הקודש, אלא בשם "דעת": כי דעת הוא לשון הכרה והרגשה⁸, וגם דעת הוא העמקת-הלב, שלא יסיח דעתו מזה, ויהיה לו לזכרון לפניו תמיד, שלא ישכח ויסור מלבו. מה שאין כן הרהור בעלמא לא עביד מיד⁹, ד"הרהור לאו כדבור דמי"¹⁰.

ב. אף הנה דעת והרגשה זו היא בכחינת 'ממלא כל עלמין' (ולכן נקרא בחינת 'ממלא כל עלמין' בשם 'עלמא-דאתגליא'¹¹). אבל בכחינת 'סוכב כל עלמין' פתיב (מלאכי ג, ו): "אני הוי"ה לא שניתי"¹², ו"אתה הוא קודם שנברא העולם כו"¹³ - שאינו בגדר 'עלמין' כלל; רק בחינת 'מלכותך' לכדה היא 'מלכות כל העולמים'¹⁴. דהיינו בחינת זו והארה ממתת מלכותו

"וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'" (פרשתנו ד, לט): הנה יש להבין: הלא כבר נאמר (שם, לח): "אתה הראת לדעת וגו'", ומהו עוד "וידעת"? גם, מהו "היום"?

אך הנה, אחר מתן-תורה שראו "פנים אל פנים", ושמעו בעצמם עשרת-הדברות², אמרו (פרשתנו ה, כא-ב): "אם יוספים אנחנו לשמוע וגו', קרב אתה ושמע וגו'". והקדוש ברוך-הוא הסכים על ידם ואמר (שם, כד-כ): "היטיבו כל אשר דברו וגו', לך אמור להם וגו'". ובתיב (שם ו, א): "וזאת המצוה וגו', לעשות בארץ וגו'" - עד: "ארץ זבת חלב ודבש". ובתיב בתריה (שם, דה): "שמע ישראל, הוי"ה אלקינו, הוי"ה אחד. ואהבת וגו'", שהיא המצוה הראשונה שנגזרו אחר עשרת-הדברות מפי משה.

וצריך להבין: למה הקדים לומר "וזאת המצוה וגו', לעשות בארץ וגו'", דהא פרשה "שמע" חובת הגוף היא, ונהגת בין בארץ כו'³.

ולהבין כל זה, צריך להקדים ביאור ענין דעת וענין אמונה - שהם שתי מצות. כי הנה פתיב: "דע את אלהי אביך וגו'" (בדברי הימים א' כ"ה, ט'), (דרצונו לומר: בחינת דעת והשנה ממש⁴) - ובתיב (בשלח יד, לא): "ויאמינו בהוי"ה"⁵.

והענין:

כי באמת, זה שהעולם קורין בשם "אמונה", להאמין מה שהקדוש ברוך-הוא מחיה את כולם, הוא ברא את כל העולמות מאין ליגש - טועים הם, שאין צריך לזה

8. (נסמן לעיל ואתחנן ב, א).
9. (והר חלק ג' קה, א).
10. (ברכות כ, ב).
11. כמו שנתבאר בדבור המתחיל "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (לעיל אזור לא, ג).
12. (וענין זה חלק ב, סוף פרשת תרומה, קע"ו, א'. חלק ג', קל"ו, ב').
13. (תנא רבי אליהו רבה פרק טא. נסח התפלה "עד שלא נברא העולם").
של"ה ג, ב).
14. (תהלים קמה, יג: "מלכותך מלכות כל עלמים").

1. (נאמר שבת פרשת ואתחנן, נחמו, ט"ו מנחם אב חס"ה. הנחת כבוד קדושת ארמו"ר האמצעי נרפסה בספר המאמרים חס"ה חלק ב' עמוד תשכח).
2. (פרשתנו ה, ד. יטיב: "פנים בפנים דבר ה' עמכם דבר... כשקעכם את הקול... ותאמרו הן הראנו ה' אלקינו את כבודו ואת גדלו ואת כלו שמענו").
3. ("בין בחיין לארץ". קדושין לו, א).
4. ועל דרך זה פירש בשל"ה, בפרק "בעשרה מאמרות", מאמר א'.
5. (וענין ברבות: בשלח, פרשה כ"ג, על פסוק "תשורו מראש אמונה". ובשור השורים רבה, בפסוק (ד, ח): "אתי מלבנו").
6. (ראה אבות דרבי נתן פרק לא. ובמורה נבוכים חלק א' פרק ע"ב).
7. (תנינא יג, א. וירושלמי ברבות פרק ט הלכה א).

ג. והנה פתיב (תהלים לו, ג): "שכן ארץ ודעה אמונה". פירוש "ורעה" – מפרנס, שצריך לפרנס ולהמשיך מזון להגדיל את האמונה, עד שתהיה קבועה בלב האדם גם כן בבחינת דעת והרגשה, וכאלו רואה כו'.

וכמו שיהיה לעתיד לבא, פדכתיב (ישעיה יא, ט): ו"מלצה הארץ דעה", פירוש: "הארץ" היא האמונה, שנקראת בשם "ארץ" – שהיא המדרגה התחתונה, שאין בה גילוי אלא אמונה בלבד. כי "נעוץ תחלתן בסופן"²³, שאין גילוי תחלתן אלא בבחינת סופן. ובחינת אמונה זו תהיה מלצה דעה, שתהיה בבחינת הפרה והרגשה, וכאלו רואה וכו'. וכמו שכתוב (ישעיה מ, ה): "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כו'".

והמשכה זו להיות הגדלת האמונה – הוא על ידי תורה ומצוות²⁴, שעליהם נאמר (בראשית א, כו): "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". רמ"ח מצוות – הם "רמ"ח אברין דמלכא"²⁵, בחינת "אדם" – "אדמה לעליון"²⁶, שהם הן רמ"ח המשכות מבחינת 'סוכב כל עלמין'.

ודרך כלל נחלקין רמ"ח מצוות לג' קוין: ימין ושמאל ואמצע. והם: תורה ועבודה וגמילות חסדים²⁷:

תורה הוא "שמותיו של הקדוש ברוך הוא"²⁸; "קורא בתורה"²⁹ הוא כמו שקורא בשם וכו'³⁰.

וגמילות חסדים – זו צדקה, "להחיות רוח שפלים" (ישעיה נו, טו), על ידי אתערותא דלתתא – אתערותא דעליון³¹ להיות המשכת 'סוכב כל עלמין' בבחינת

יתברך, כמאמר¹⁵: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", "שם כבוד מלכותו" ולא "מלכותו" עצמה. ועל זה אמרו רז"ל¹⁶: "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמדו בלבד", שגם "שמו" – היא מדת מלכותו – היא בבחינת "לבדו". וכמו שכתוב¹⁷: "כי נשגב שמו לבדו", רק "הודו" וזיוו של שמו "על ארץ כו"¹⁸.

ונקרא הוא יתברך בשם 'סוכב כל עלמין' – שאין העולמות תופסים מקום נגדו; שחיותו המתפשט תוך העולמות אינו פדמיון הנשמה, המתלבשת ממש תוך הגוף, ומתפעלת ממקרי הגוף וממקרי המקום והזמן, קוד וחום כו'. אבל לפניו יתברך, הגם שנמצא למטה כמו למעלה, אינו נתפס בגדר מקום חסושלום, ומעלה ומטה שוין. ואין הפירוש 'סוכב כל עלמין' שהוא מלמעלה מן העולמות, אלא הוא נמצא בתוך העולמות גם כן, ואף על פי כן הוא בבחינת 'סוכב כל עלמין'.

וזהו "הקדוש בשמים ובארץ"¹⁹: שלפי שהוא קדוש ומובדל, הוא בחינת 'סוכב כל עלמין', לכן הוא שוה ממש "בארץ מתחת"²⁰ כמו "בשמים ממעל"²¹ – שאינו בגדר "עלמין", ואין העולמות פועלים בו שום שינוי חסושלום, וכמו מקודם שנגבר העולם.

ובבחינה זו לא שייך דעת והרגשה – שאין נתפס בשום שכל והשגה אף אין שינוי לפניו יתברך, אלא זו היא בחינת אמונה – להאמין בה' שהוא יתברך אינו בגדר "עלמין", ולפניו "כחשיכה פאורה"²²:

15. (פסחים נו, א: "פתח יעקב אבינו ואמר").

16. (פרקי דרבי אליעזר פרק ג).

17. (תהלים קמח, יג: "כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים").

18. (וענין מנה: בדבור המתחיל "לכן אמור לפני ישראל" (תורה אור נו, ב). ובדבור המתחיל "קחו מאתכם תרומה" (תורה אור פו, ב). ובדבור המתחיל "כיבאו לבוש מלכות" (תורה אור ג, ג). ובדבור המתחיל "וכבאו לפני המלך". ובדבור המתחיל "שיר השירים" (לעיל שיר השירים א, ג). ובדבור המתחיל "קול דודי" (לעיל שיר השירים ד, ג)).

19. (ברכת "שתבח": "שתבח שמך לעד מולפני, האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ").

20. (המשך הפסוק: "ודעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים מופעל ועל הארץ מתחת אין עוד").

21. ("המלך הגדול" היינו בחינת 'ממלא כל עלמין', התפשטות גדולת מלכותו יתברך. כי "ולגדולתו אין חקר" (תהלים קמח, ג) פתיב, וכתוב (דניאל ג, א): "אלף אלפים כו' (שמשושה, ורבו רבון קדמוהי יקומו)).

וענין פיהר חלק א': דף רל"ט, א'. ונשגב דף ר"ו, עמוד כ'. וחי, דף רל"ו, א'. חלק ג': דף קע"א, סוף עמוד א'.

22. (תהלים קל"ט, יב). (וענין מה שנתפאר מנה, בדבור המתחיל "וירא ישראל

כו' ויאמינו בהו"ה" (תורה אור בשלח סא, ד ואילך)).

23. (ספר יצירה פרק א משנה ז).

24. (וענין מה שנתפאר בדבור המתחיל "להבין ענין הברכות" (תורה אור ג, א). וב"אגרת הקדוש" (ס"א), על פסוק "חגרה כעוז מתנית". וענין מה שנתפאר בדבור המתחיל "ואתנה אצל אמון" (לעיל בפדבר ה, ד ואילך) – אמון – פרגוה. ובדבור המתחיל "משה ידבר", גבי "בצלמנו כדמותנו" (תורה אור יתרו סח, ב)).

25. (ראה תקוני זתר תקון ל).

26. (ישעיה יד, יר. של"ה ג, א. שם תורה שבכתב פרוש צאן יוסף שא, ב).

27. (אבות א, ב).

28. (זתר חלק ב פו, א. הקדמת הרמב"ן על התורה. וינת אלם פרק כט: "כל הקורא בתורה – כאלו קורא בשמותיו של הקדוש ברוך הוא").

29. (ברכות יג, א. ועוד).

30. ("פירוש: שעל ידי עסק התורה קורא להקדוש ברוך הוא לבוא אליו ככבוד, כאדם הקורא לחבירו שביא אליו, וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוותא חדא, ולא ליפרד ממנו ולשאר יחידו". חגיגה סוף פרק לו).

31. (ראה זתר חלק א פת, א. קסד, א. רלה, א. רמד, א. ועוד).

יְרִידָה וְהַשְׁפָּלָה לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים.

"וְדַבַּשׁ" הוא בחינת מתיקות ותענוג, כמו שפתיב (ישעיה נה, יד): "אִזּוּ תִתְעַנֵּג עַל ה'".

והיינו מבחינת 'סוכב כל עלמין': דהיינו, כאשר יתבונן כי "אני הו"ה לא שנית" (מלאכי ג, ו), ו"אתה הוא קודם שנברא העולם כו"³⁷, ורק "הודו על וגו'", ועם כל זה, הגה ויירם קרן לעמו" ו"לכני ישראל עם קרובו" ממש - אי לזאת יגיל וישמח לבו ויתענג על ה' ממש.

וזהו "וצדיק באמונתו יחיה" (תקוה ב, ד) - מלשון תענוג, ופיקוח־נפש³⁸: כמו "בורא נפשות רבות, וחסרונם על כל מה שפראת, להחיות בהם נפש כל חי"³⁹: שפירוש "חסרונם" - דבר החסר לאדם לקיום חיותו, "להחיות בהם נפש כל חי" - שאינו אלא להתענג ופיקוח־נפש; וכך "יחיה באמונתו", להשיב את נפשו יותר מכל התענוגים ו"מרוכב כל" (תבוא כה, מו). וכמו שפתיב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמד לא חפצתי וגו'".

(וזהו "ורעה אמונה [...] והתענג על ה'" (תהלים לו, גיד), והיינו על ידי "נעשה טוב" (תהלים לו, טו))⁴⁰ :

ד. אך בחינות אלו של "חלב ודבש" עדיין לא הגיעו למעלת ומדרגת ו"מלאה הארץ דעה", שיהיה לעתיד־לבא בבחינת דעת והרגשה ממש, מה שאין בן "חלב ודבש" הם בבחינת האמונה עדיין. והענין:

כי הגה אנו רואים שה'עולם כמנהגו נוהג'⁴¹ בבחינת 'ממלא כל עלמין', שיש "לכל עת כו"⁴²: כי הנחש הטיל זחמא בתורה⁴³, בחינת פנסת־ישראל; ובמתן־תורה פסקה וזהמתן⁴⁴; ואחר כך בחטא העגל חזר כו'; ואחר כך בימי יהושע עבדו את ה'⁴⁵; ובימי שפוט השופטים

ועבודה - זו קרבנות, בחינת "רשפי אש" שלמטה ליכלל באש שלמעלה³². וכן בתפלה, שכנגד הקרבנות, תקנו "ברוך שאמר" ופסוקי־דומרה, להגדיל מדורת האש האהבה שממטה־למעלה, באומרו "ברוך שאמר והיה העולם", דהיינו "במאמר אחד"³³, ואחר כך נפרט על ידי ט' מאמרות כו'; וכן ב"הללויה": "כי נשגב שמו לבדו", רק "הודו גו', ויירם קרן לעמו וגו', לכני ישראל עם קרובו וגו'" (תהלים קמח, גיד); וכיצא בזה משאר פסוקים, שמהם נמשך רשפי־אש והתלהטות הלב, ועל ידי זה "כפיום הפנים לפני וגו'" (משלי כו, ט) - ממשך למטה בחינת 'סוכב כל עלמין', שתהיה אמונה זו קבועה ותקועה בלב ונפש האדם.

וזהו "וזאת המצוה וגו', לעשות בארץ וגו', ארץ זבת חלב ודבש" - "שמע ישראל וגו'":

כי הגה ענין פרשת "שמע ישראל" הוא, ש"הו"ה", 'סוכב כל עלמין', שהוא "אלהינו", שאנחנו מאמינים בו בבחינת אמונה לבדה - יהיה בבחינת "אִתָּךְ", בבחינת גילויי בשבעה רקיעים ובארץ³⁴, בבחינת דעת והרגשה³⁵, להיות ביטול ויחוד אמיתי בבחינת יחודא־עילאה, ביטול במקצאות ממש;

ונעשה ונמשך בחינה זו על ידי המשכת המצות לבחינת "אִתָּךְ" - היא בחינת אמונה, ואמונה זו היא בחינת "ארץ זבת חלב ודבש":

"חלב" הוא בחינת הגדלת המדות, שתגדל האהבה המסותרת בלב ותצא מהעולם אל הגילוי.

(כי הגדלת המדות היא על ידי בחינת אמונה מבחינת 'סוכב כל עלמין' דייקא, מה שאין בן מבחינת 'ממלא כל עלמין', לא התגדל אהבתו ויראתו לה' מפאשר תוכל נפשו שאת³⁶).

38. (ראה במור שלחן ערוך אורח חיים סימן רו).
39. (נפש ברבית בורא נפשות).
40. (וענין זהר חלק ג, פינהס, דף רכ"ה, ב' - מענין זה. ובפרשת בהר, דף ק"י, עמוד ב'. ובפירוש הרמ"א שם - מענין "טוב" חלק ב': תרומה, ק"ע, עמוד א', על פסוק "מזמור לדוד ה' ויעי". ודף קע"א, א').
41. (על פי עבודה ירה גר, ב).
42. (קהלת ת, ו: "לכל חפץ יש עת". שם ג, א: "ועת לכל").
43. (שבת קמז, א).
44. (ראה שבת שם. אור חיים ברבית לה, ג).
45. (יהושע כד, א).

32. (ברכות כו, ב. וראה בראשית רבה פרשה סח, ט).
33. (אבות ה, א: "בעשרה מאמרות נברא העולם... והלא בפאמר אחר יכול להבראות". ראה הפירוש במדרש שמואל).
34. (ספר מנצח קטן סימן קד. הובא בבית יסף אורח חיים ריש סימן סא).
35. (וכן כתב ב"פרי עין חיים", שער הקריאת־שמע, פרק י"א, בענין "הו"ה אהר", שהוא המשכת הדעת־עליון כו').
36. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "באתי לגני", בפירוש "ויני עם חלבי" (לקטן שיר השירים לב, ג). וסוף דבור המתחיל "הכלילי עינים", גבי "רוחצות בחלב" (תורה אור ויחי). ובזהר חלק ג, קל"ו, ב'.
37. (תנא דבי אליהו רבה פרק כא. נפש התפלה "עוד שלא נברא העולם"). ש"ה ג, ב).

והנה בבית דראשון, בהתגברות סטרא דקדושה היה גילוי שכינה, ארון וכוונת. וכך ב"זה לעומת זה", בהתגברות סטרא דקליפה מחמת החטא, היה התגברות כנגד אמונת אלהות, והנשים שהיו מכבות את התמוז⁵¹ אמרו: מעת הדלנו לקטר למלכת שמים חסרנו⁵² וגו'. וכך היו נביאי השקר (כמו שכתוב בירמיה סימן כ"ו, פסוק ו"דט"ו), דהיינו אמונות בזכות בנביא להאמין במה שלא דבר ה'.

מה שאין כן בבית דשני, ש"חסרו ה' דברים"⁵³, לא היתה גם כן בלעומת זה התגברות הקליפה כל כך, והיה האמונה רעה - במיליד עולם, להאמין באנשי רביל, לשנוא את חבירו, שהשנאה ההיא היא שנאת חנם, שחבירו לא עשה לו רעה באמת; פי אם לא היה מאמין באנשי רביל, בוודאי לא היה איש שזנא לרעהו כלל. שזה כנגד הטבע שישנא אחד לחבירו חנם - אם יודע באמת שחבירו לא פשע בו:

וזהו 'יודעת היום והשבות אל לבבך וגו':

פי להיות הידיעה והרגשה בבחינת 'ממלא כל עולמין', כבר נאמר "אתה הראת לדעת וגו'" - כבר "הראת בו". אבל להיות 'יודעת' - בבחינת 'סוכב כל עולמין', דהיינו "בשמים ממעל", "שמים" - בחינת סוכב;

כמו השמים שהם כדורים, וכמו הארץ, שהיא בתוך השמים והשמים מקיפין לה⁵⁴ - כך הנה "דבר ה'", הוא בחינת 'ממלא כל עולמין', היא מוקפת בבחינת 'סוכב כל עולמין', שאין דבר חוץ ממנו. וכמשל הדבור פעודו ככה הנפש, שעדיין לא יצא ונפרד בו.

ידיעה זו הוא דוקא "היום", כמו "היום לעשותם" (פרשתנו ג, יא) - ולא למחר בעולם הבא⁵⁵:

שהעולם הבא הוא בחינת 'ממלא כל עולמין', השתלשלות המדרגות מעילה לעלול, מדרגה אחר מדרגה. וכמשל פרצוף - שיש בו ראש, ויד, ורגל בו,

קלקלו; ובימי דוד ושלמה היו במעלה העליונה⁴⁶; ואחר כך בחטא ירבעם בו; וכך בכל דור ודור נשתנה לפי הענין; וגם בימי התנאים והאמוראים אין זמן אחד דומה לחבירו; וכל העתים משתנים, והזמנים מתחלפין ומתהפכין.

ותיינו לפי שהם בבחינת 'ממלא כל עולמין' - שהם בחינת פרצוף: ראש, ויד, ורגל, ושאר אברים, שאין אחד דומה לחבירו, ופעולת האברים משתנים, גם לפעמים פואב אחד מהאברים או נחלש בו, וכיוצא בזה שינויים מקרים⁴⁷.

וכן בכל אדם בפרטיות: לפעמים נופל במחשבה, דבור ומעשה - אשר לא טוב; ולפעמים יפול לו הרהורי תשובה ומעשים טובים, פי "לכל עת וגו'", "ולאום מלאום יאמין" (תולדות כה, כג) - "בשנה קם בו; לא נתמלאה צור כו"⁴⁸. ועל כן אל יפול לב האדם עליו בראותו שנופל בו, פי כך הוא סדר תהפוכות הזמן, ויכול הוא לחזור ולשנות את מעמו מרע לטוב. וכל זה הוא בבחינת 'ממלא כל עולמין'.

אך להיות בחינת 'סוכב כל עולמין', בבחינת גילוי, בבחינת דעת והרגשה ממש, צריך להיות "בערת הרע וגו'"⁴⁹ (ראה ג, ו), שזה יהיה לעתיד לבא, שיקייים "את רוח הפומאה אעביר מן הארץ" (זכריה ג, ב).

מה שאין כן בזמן חורבן הבית, שבית ראשון היו בו נביאי השקר, ובית שני היה בו שנאת חנם⁵⁰, שהם הם בחינת 'זה לעומת זה' (קהלת ג, ד), כנגד בחינת אמונה שהיא למעלה מן הדעת.

והענין:

פי כמו שיש בסטרא דקדושה - בחינת אמונה, שהיא למעלה מן הדעת, כך היה אז בין ישראל אמונות בזכות (כמבואר בירמיה, סימן מ"ד, פסוק י"ז"ח), והם "זה לעומת זה".

50. (יומא ט, ב, ראה ירושלמי יומא פרק א הלכה א).
 51. (חוקאל ה, ד: "הנשים ישבות מכבות את התמוז").
 52. (ירמיה מו, יח: "זמן או הדלנו לקטר למלכת השמים ותסד לה נסכים, חסרנו כל, ובחרב וברעב תמנו").
 53. (יומא כא, ב).
 54. (ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי המצוה הזאת", גבי "לא בשמים היא" (לקמן נזכרים מה, ד)).
 55. (עבודה זרה ד, ב).

46. (זהר חלק א קג, א, שמות רבה טו, כו).
 47. (ענין זהר חלק א': ויחי, דף רכ"א, א': "דאשתניא מנונא לגוונא". וסוף פרשת אמור, דף ק"ו. זהר חלק ג', תצא, רפ"א, א'. וענין ב"פרדים", שער אבי"ג, סוף פרק א').
 48. ("בשנה קם זה נופל. וכן הוא אמר (חוקאל כו, ב): "ענן אשר אמרה צר על ירושלם בו, אמלאה חרבה" - לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלם". רש"י על הפסוק).
 49. (וכמו שנתבאר מזה בביאור על פסוק "כי על כל כבוד חופה" (לקיטו תורה שיר השירים מו, ב)).

(61 רבות: כפרשה ואתחנן על פסוק ד' וידעת היום", ובפרשה ואת הברכה (יא, ה), וסוף פרשה ויקרא, סוף פרשה ו', על פסוק (ה, א) "והוא עד, או ראה או ידע": "או ראה" - "אתה הראת לדעת", "או ידע" - "וידעת היום". ויש לפרש על פי האמור:

דפסוק "אתה הראת לדעת" - והו על בחינת 'ממלא כל עלמין', שעל זה נאמר (איוב יב, כו): "ומבשרי אחזה", "שאו מרום עיניכם וראו" (ישעיה מ, כו) - והו "או ראה" - "אתה הראת".

אבל פסוק "וידעת היום" קאי על האמונה וידעת בבחינת 'סובב כל עלמין', מה שאינו בדרך עלמין כלל, ועל זה נאמר "וידעת היום" כנ"ל - והו "או ידע כו".

והו שיש בפסוק ראשון דקריאת "שמע" ע' רבתי, וכן ד' ד"אחד" - שהוא ענין "עד", דתינו בחינת "אתם עדי" (ישעיה מו, יב), כמו שכתוב שם בפרש' ותינו על ידי אתה הראת לדעת", "וידעת היום כו" וכנ"ל.

וגם יש לומר, ע' רבתי ד"שמע": עין - בחינת ראיה, "הראת לדעת", ו"שמע", לשון הכנה⁶² - בחינת "וידעת".

והו "על פי שנים עדים" [..] יקום דבר" (שופטים יב, טו), פי "עדות" - אורחות "דעות"⁶³, ו"שנים עדים" תינו בחינת "או ראה או ידע" הנ"ל. ועל ידי זה "יקום דבר" - הוא בחינת "דבר ה'", ועל זה מרמזו חר' רבתי ד"אחד". :

כך יש מדרגות רבות - גודעו עליו, וגודעו תחתיו כו'. ולכן המעשים ודיבורים ומחשבות נעשו "לבושין צואים" לעולם הבא, ואין יכול לפשוט אותם, וכאלו קשור בשק; אם לא על ידי פתיחולע וכיצא בזה - להתיר ולהפקיע הקשר וכו'⁵⁶;

מה שאין כן "היום": "והשבות אל לבבך" - "בשני יצריך"⁵⁷, בבחינת אתפניא ואתהפכא כו', ש"היום" יכול לברר ולהפריד הרע על ידי המשכה מבחינת 'סובב כל עלמין', על ידי 'והיו הדברים האלה אשר אנכי' (פרשתו ה, ו) - "מי ושאנכי"⁵⁸, "מצודת היום" דוקא. שהתורה והמצות הם מבחינת 'סובב כל עלמין'.

ועל ידי זה "וידעת היום" [..] פי הו"ה הוא האלהים": "הו"ה" הוא בחינת גילוי "האלהים", בחינת הסתר וצמצום. פי כמו שיש בחינת הסתר וצמצום בבחינת 'ממלא כל עלמין', בחינת עליות וירידות לפי זמנים מתחלפים כנ"ל - כך יש בבחינת 'סובב כל עלמין', בחינת "הו"ה" - זה גילוי, ובחינת "אלהים" תינו הסתר וצמצום, בהתגברות "זה לעומת זה";

וצריך להיות "וידעת היום והשבות אל לבבך", בבחינת אתפניא ואתהפכא, שיקויים "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (ברכה יג, ב), ועל ידי זה תהיה ו"מלאה הארץ דעה וגו'", והארץ תרצה את עונה⁵⁹ דתינו שזדונות יהיו פזכות⁶⁰.

60. (יקרא פו, ב).

61. (בגמרא נזיר פסוק "וידעת היום": ראש השנה ל"ב, ב'. גיטין ג"ז, ב'.

62. (כמו שכתוב "דבר פי שמע עבדך". וראה גם פן ברכות יג, א).

63. (פרדים בערכי הפנינים ערך עדות. ראה גם פן מאורי אור אות ע' סעיף

ט).

56. (וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "צו את בני ישראל כו' את קרבני לחמו" (לעיל פניהם עה, ג).

57. (ראה ברכות פרק ט משנה ה).

58. (נמסן לעיל דברים א, ב).

59. ("או תרצה הארץ .. כל ימי השמה .. או תשבת הארץ והרצת". בחקותי כו, לד).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

שהוסיפו לו ט"ו שנים וכה"ג) עכ"ז לשנות הצירופי' דמע"ב שכבר נמשכו במע"ב כמו הרפוא' לחולה המסוכן שזהו כתפלת חזקי' שהוסיפו לו ט"ו שנים וכה"ג לפקוד העקרות כמו ויעתר יצחק לה' כו' וכתפלת חנה וכה"ג אם כן בהכרח

(לו) וזהו שאדם נידון בכל יום הכל במד' לפי משפט התורה דוקא אבל הבקשה בתפלה להמשיך חיי שעה ביתר מכפי המדה דתורה כנ"ל זהו בהכרח למעלה ממקור הראשון דחכמה דתורה (שזהו כתפלת חזקי')

בעצם הגשמי בלי שינוי המהות כלל כמ"ש כי טל אורות
 מלך טל שיחיו בו המת' (שהוא מלא דניסף מע"י עצמו כמו
 שהוא ולא כטל שנמשך על המן שנתגשם ודכו במדוכה
 והיה למוזן גשמי עכ"פ רק שלא היה בו פסולת כלל ונק'
 מוזנא דחכמ' כו' ולא כלחם הפנים כו' וסעודה דשבת שנק'
 סעודתא דע"י או סעודה דליותן וכה"ג שהרי העוה"ב אין
 בו אכילה ושתיה כלל אפי' באכילה רוחניו' רק חיותם מאור
 האלקי עצמו וכמו משה בהר שלא אכל לחם כלל כי שרשו
 מעה"ח בפנימית ע"י כו' משא"כ באצילי בני"י שאמר ויחזו
 את האלקי' ויאכלו כו' כמו ישבעו ויתענגו כו') וזהו כמו
 שהיה בגילוי אלקות במשה גם בגופו כמו בנשמתו בלי שינוי
 המהות כלל כמאמר שכינה מדברת מתוך גרונו כו' ולא
 כשאר הנביאים שהי' בהם ביטול היש בגופם עכ"פ ובמשה
 א' כאשר ידבר איש אל רעהו פא"פ בלי בטול גם בגופו כלל
 (וגם בחנוך ואליהו הגם שהיו בגופים ועלו למעלה הרי היה
 בהם בחי' הביטול והתכללות כמ"ש ויתהלך חנוך כו' ואיננו
 כי לקח אותו אלהים ולא היה יכול להיות' בגופו למטה ביש
 גמור כו'). וזהו הטעם שכתפלה צריך להיות הביטול
 בחיצוניות הגוף בכריעת הראש ושדרה שהוא בחי' הכלי
 להיות בו השראת אור המקיף שהוא טל העליון שיחי'
 המתים שלמעלה מן החכמה דעכשיו בחי' החכמה מחיה
 הכל מאין ליש בשינוי המהות אבל לע"ל יהיה עיקר המחיה
 מבחי' המקיף דכתר שזהו מיש ליש מיש האמיתי ליש גמור
 וע"כ גם המתים יחיו רק שישאר בחי' הכלי היותר חיצון
 כעצם א' בשדרה וע"כ מאן דלא כרע במודים ב"ח לא יקום
 בתח"ה כי אין כלי המחויק אור הזה אף עפ"י שהגשמה
 בבחי' ביטול פנימי אין זה הכלי לתח"ה שיאיר מלמעלה מן
 החכ' והגשמה לא יגיע רק לשרשה בחכמה וע"כ א' ר"ח
 מחזיקנא כו' דמנפשי' כרע גם בלא ביטול פנימי כלל כי
 הביטול בכלי חיצוני שרשו במקיף דכתר כנ"ל וד"ל:

שא"א להיות המשכה כוז עפ"י סדר ההשתלשלות דחכ'
 ומדות שנמשך ע"י צמצום מאין ליש שלא יוכל להיות חילוף
 הצירוף' מדין לחסד וכה"ג אלא שצריך להיות המשכה זו
 מלמעלה מן ההשתלשלות דאין ליש כמו שא' רחב"ד מי
 שאמר לשמן וידליק כו' שמהפך הצירוף דשמן לחומץ וכך
 הי' רחב"ד מתפלל על חולה המסוכן שיחי' שזהו א"א כ"א
 ממקור המקיפי' העליונים שהוא בחי' סובב הכללי המקיף
 לד' עולמות דאבי"ע בשוה עד שמעלה ומטה שוין שאינו בא
 ונמשך ע"י צמצום דקו"ח אלא כמו שהוא למעלה נמשך
 למטה דשם שוין רוחניות וגשמייות אצילות ועשי' ע"כ יהופך
 מצירוף לצירוף (כמו בקי"ם שהפך ים ליבשה כידוע) וזהו
 עיקר התפל' שמחבר ראש וסוף כא' ממש וכמו שיהי' לע"ל
 בעוה"ב שיהי' התגלו' עצמות א"ם למטה כמו למעלה ממש
 שזהו למעלה מסדר ההשתלשלות שנמשך מאין ליש אלא
 הוא כמו בחי' ד"ע שנמשך מבחי' יש האמיתי כמו שהוא
 גם למטה ביש גמור בלי ממוצע כלל כמו להנחיל אוחבי יש
 במורגש מעדן הנעלם שבעצמות א"ם ממש (משא"כ עכשיו
 נמשך ע"י צמצום והסתר העצמות בשם אלקי' שנק' מאין
 ליש צ"ל בטול היש לאין כגרעין בארץ וכולד הנולד מטפה
 שנקלטת כו' כנ"ל) וכמו בתח"ה כעצמות שהחי' יחזקאל
 שרוח האלקי עצמו כמו שהוא בעצמות א"ם יומשך בעצמות
 היבשות ויחיו חיי עולם הרי בחי' יש נפרד בגוף יקבל מיש
 האמיתי שלא ע"י אמצעי כלל וע"כ לא יצטרך להיות ביטול
 היש לאין כלל כי הרי יחיו מחיי החיים בגופי' כמו שהן בבחי'
 יש גמור כמו בחיות גשמי דעכשיו בדם הוא הנפש החיונית
 המורגש' שנמשך ע"י המאכל כו' רק עכשיו נמשך הרוחניות
 בגשמייות ע"י אמצעי שזהו מבחי' גשמייות שברוחניו' נעש'
 רוחניו' בגשמייות בדם הוא הנפש שבא מחיים הרוחניים
 בשינוי המהות להיות חיי בשר וכמ"כ מכח הצומח הרוחני
 להיות צמיחה בגשמייות כו' אבל בתח"ה יומשך מחיי החיים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור לד"ה קדושים

שלא הי' מאיר בחכמה כלל שהוא למעלה מהיות מתלבש
 בכלי החכמה ועכשיו הוא מאיר ומתלבש תוכו ולכאורה אינו
 מובן איך שייך לומר שהת"ת מלביש לאור החכמה מאחר
 שאינו ממהותו כלל כמו שלא יתכן לומר שכח השכל יפעול

ב. ועתה יובן ענין הקדוש הא' שהוא מה שהת"ת הנק' ו'
 עולה לקבל הארה מחכמה הנק' קדש ונעשה
 קדוש כו', והענין כי הכוונה שכלי הת"ת עולה ומלביש לאור
 החכמה וממילא כלי החכמה עולה יותר ומלביש להאור

מ"מ מצד מעלת האור עצמו הוא נבדל מהן בתכלית כנ"ל) ולכן יתכן ענין עליי' כלי הת"ת לקבל בתוכו אור החכמה: (הג"ה: ועיי"ל כי בת"ת יש מוחין חב"ד היינו חב"ד דו"א לכן שפיר י"ל שהת"ת עולה בחכמה היינו חב"ד דת"ת מלבישים החכמה וגם כי יסוד דאבא הוא דעת עליון דו"א לכן א"ש עליית הדעת שבת"ת לקבל מהחכמה, עכ"ה): ועליי' זו הוא ע"י אהבת ככל מאדך שמעורר למעלה בחי' מאד העליון שהוא האור א"ס שלמעלה מהתפשטות והתלבשות בכלים עדיין מפני שא"א בהכלים להגבילו ולהכילו עדיין, וע"י התעוררו' זו אזי עולה החכמה לקבל האור א"ס שלמעלה מהכלים שעיי"ל יאיר ויזרח בכלי החכמה הפנימי' שהיא כלי קבלה לקבל האור כנ"ל ואז עולה ג"כ הת"ת לקבל האור שהי' מאיר תחלה בפנימי' כלי החכמה שהוא ג"כ עכ"פ ראשית גילוי האא"ס שבאצי' ונק' קדש ממש וגם מקבל כלי הת"ת מהארת אא"ס שלמעלה מהכלי שמאיר עתה בכלי החכמה וזהו בחי' קדוש הא' שקדש העליון בחי' האא"ס שלמעלה מהכלים מאיר בבחי' הוי"ו שהוא הת"ת כו' ע"י שהת"ת עולה בחכמה כנ"ל, וזהו מן המיצר קראתי ענני במרחב, פי' דמה שהוא עליית החכמה לקבל ממרחב העליון שהוא האא"ס שלמעלה מהאור המתלבש בכלים הוא רק לפי שקראתי מן המיצר דוקא בבחי' מאדך וזהו כמו ענין תקיעת שופר שתוקעין בשופר שצדו הא' קצר והולך ומתרחב קצת עד שבצדו הב' הוא רחב וכשנותן הקצר בפיו הקול יוצא בדוחק והולך ומתרחב עד שבסופו שחללו רחב הוא מתרחב מאד ונמצא סיבת התרחבות הקול בסופו הוא מפני שהיתה יציאתו מתחלה מתוך הדוחק שאם הי' רחב ג"כ מתחלתו לא הי' הקול מתחזק כ"כ בסופו כי כל חוזק בא מחמת מיצר ודוחק בתחלה, כמ"כ ענין מן המיצר קראתי שאז בא לבחי' צעקת הלב והוא בחי' אהבת דבכל מאדך שהיא כהתרחבות גדול עד אשר לא תכיל הלב הצעקה ועיי"ז נעשה ג"כ למעלה העליי' בהאור א"ס שלמעלה מהגבלת הכלים וזהו ענין הקדוש הראשון כנ"ל:

בכלי אחר זולתי המוח כו' אך הענין מובן ע"פ מה שנת"ל שהאורות מצד עצמן הם למעלה מבחי' כלים כי האור מעין המאור הפשוט בתכלית הפשוטות ולא שייך לומר בו בחי' חכמה וחסד אלא אחר התלבשותו בכלי החכמה אז הוא מחיה בחי' חכמה וכיון שצמד עצמו הוא פשוט בתכלית ע"כ יכול להאיר ג"כ בבחי' חסד או בבחי' ת"ת כמו שמאיר בחכמה שהרי אינו ממהות החכמה ג"כ כמו שאינו ממהות ת"ת והוא כמשל אור השמש שמאיר בזכוכית לבנה ואם יסירו זכוכית זו וישימו אחרת תחתיה יאיר אותו והיו עצמו בה (והיינו משום שגם בעודו לתוך הזכוכית הראשונה לא נשתנה מהות היוו לפי האמת להיות כמראה הזכוכית הנ"ל אלא שלעין הרואה הי' היוו כן ולכן יכול לצאת ולזרוח בזכוכית שמראיתה מראה אחרת וכ"ה באורות המאירים בכלים שעם היות שנעשים כח וחיות להכלי אעפ"כ הם באמת פשוטים כמו שהיו ואין השינוי בהם אמיתי ולכן יכול להיות אחליפו דוכתייהו אור החסד בכלי הגבורה) כמו שהי' מאיר בזכוכית הראשונה אע"פ שזו זכוכית לבנה וזו אדומה ויהי' נראה כראשונה היוו נוטה ללובן ובשני' נוטה לאודם והיינו משום שהיוו עצמו מופשט באמת מב' המראות כו' אלא שנעשה בו גוון לפי הכלי שזורח בו וכן הוא במים שמשנתנים לפי גוון הכלי שהם בו מאודם ללובן וכה"ג. (ובחי' הארה כזו אין לקרותה אפי' בלשון התלבשות הגם שהלבוש רחוק מן המתלבש בו יותר מהגוף לנשמה כנ"ל מ"מ הרי הלבוש עשוי לפי מידת המלוכש בו ויש לו זרועות ובתי ידים כחמונת הגוף משא"כ בחי' הזכוכית לגבי זיו השמש אין לו ערך ויחס כלל וכן בחי' הכלים לגבי האורות כיון שהאור הא' יכול להתלבש בכלי החסד ובכלי הגבורה א"כ אין לומר שכלי זה היא דוקא שייכה לו ולא אחרת והיינו משום שבאמת האור הוא מעין המאור שאין הכלים ערוך לו כלל וכלל, רק שמ"מ הכלים נק' גופין להאור שהם קרובים יותר אפי' מלבושי' והיינו משום שמ"מ האור מחיה אותן כנשמה שמחיה את הגוף ולא כמו הלבושים שהם נפרדים כו' אבל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

וידבר כו' ויצוום

אבל בתיקון שנתלכשו בכלים רבים בבחי' פרצוף אזי נעשה בחי' זו מצד הכלים שיש ברגל מה שאין בראש כו', וכדוגמא זו דנסכ"ת שהו"ע מכלי אשר ימצא ראש וסוף שיש מעלה

ב) והנמשל יובן ההפרש בין עגולים דתהו ליושר דתיקון, דבתהו היו זה תחת זה ולא היו בבחי' פרצוף ע"כ לא הי' נמצא בהם בחי' זו דנעוץ סופן בתחילתן כו',

ת"ת כו', אשר זהו מפני שיש מעלה במעשה שהוא בחי' נה"י בחי' רגלין מה שלמעלה גם מח"ע, וע' באנה"ק סי' א' בענין חגרה בעזו מתני' שנה"י שרשם מהכתר, ולכן גם ההדיוט שבישראל המקיים איזהו מצוה מעשיות בלי כוונות וסודות רק מפני שכך צוה הקב"ה, ויכל להיות שיהי' זה יקר בעיני השם בבחי' אחת מכמה כוונות והשנות שבצדיקים כו', כי יש מעלה בבחי' תמכין דאורייתא יותר מעיני העדה, וכנ"ל במשל הרגל לגבי הראש. והוה שארו"ל בפ"ק דב"ב ד"ט ע"ב גדול העושה צדקה בסתר ממושה רבינו ע"ה, דאילו במשה כתי' כי יגורתי כו' ובצדקה בסתר כתי' מתן בסתר יכפה אף כו', להיות כי בפרט אחד יש מעלה בתמכין כו' הוא בחי' רגל, ולכן כשחמאו ישראל כו' נא' למשה לך רד כו' כלום נתתי לך גדולה אלא כו', וניטל ממנו אלף אורות כו' כמ"ש במ"א, והיינו הגם כי הם היו בחי' רגל משה כמ"ש שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב, מ"מ הם היו מעמיד' הראש עד"מ הרגל כנ"ל שמעמיד ומולך כו'. והוה דוקא מצד עולם התיקון ששם נעשה בחי' זו דנסב"ת, והיינו לפי שבתיקון הוא ריבוי הכלים, ומצד הכלים דוקא נמצא בחי' זו כנ"ל, משא"כ בתהו היו האורות מרובים והכלים מועטים לא הי' בחי' זו כלל.

בסוף מה שאינו בראש, ונמצא כי בבחי' זו הסוף הוא ראש כו', יובן זה במעשה המצות ג"כ. כי הנה כתי' זאת התורה אדם שנמשלו התומ"צ לבחי' אדם, ולכן כמו שיש רמ"ח איברים באדם כמארו"ל במשנה ספ"א דאהלות, כך במצות רמ"ח מ"ע, וכמו שהגידים שבאדם הם שפ"ה כן יש ל"ת שפ"ה, וענין מה שנמשלו לבחי' אדם הוא להיותם בחי' התיקון כו'. והנה כמו באדם בחי' המעשה הוא כח היותר אחרון כו' (והילוך שברגל י"ל שזהו גם במעשה כח היותר אחרון כו'), ומ"מ הרי יש מעלה במעשה ההילוך שברגל שנושא את הראש וכנ"ל, עד"ז יובן כנמשל במעהמ"צ שיש מעלה במצוות מעשיות שהם גבוהים בבחי' א' יותר מן התורה. והגם שהתורה היא בבחי' פנימיות והמצות הם בבחי' חיצוניות ככלל בחי' מעשה, מ"מ בבחי' א' מצות מעשיות גבוהים יותר מבחי' תורה כו', שהרי מבטלים ת"ת לצורך מצוה שא"א להתקיים ע"י אחרים וכמארו"ל בירושלמי ספ"ק דפ"א, ובגמ' דידן כמ"ק דף ט' ריש ע"ב, רמו קראי כו' חפצין כו' הא חפצי שמים ישונו בה, וכת' כל חפצים, ל"ק כאן במצוה שאפשר להתקיים ע"י אחרים וכאן במצוה שא"א להתקיים ע"י אחרים כו', הרי עכ"פ דמצוה שא"א להתקיים ע"י אחרי' נפסק הלכה למעשה שמבטלים

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וידבר משה אל ראשי המטות, ש"פ מטות, תער"ג

רק שבא בהתחלקות מצד התגבורת כו'. וכמו"כ בחי' המשכת העצמות שהוא בתגבורת דוקא ה"ז בא בבחי' התחלקות פרטים, וא"ו התחלקות כי הכל מהות א', וההתחלקות הוא רק מצד התגבורת כו'. והו"ע פרטי המצות כמו ציצית ותפילין וכה"ג שזהו בחי' התחלקות הפרטים מצד התגבורת העצמות והכל הוא בחי' עצמות א"ס כו', רק שבחי' העצמות אינו בא בפרט א' כ"א בריבוי פרטים מצד התגבורת והכל הוא בחי' עצמות כו', וזהו ג"כ המדידה באופן המצוה שהתורה מפרש ומבאר את המצות שצ"ל באופן כך וכך, דמאחר שבא בבחי' התחלקות פרטים הרי יש מדידה באיזה אופן נמשך כו', והיינו כשהמצוה היא באופן כך וכך נמשך בזה המשכת העצמות כו', וגם בתו' גופא היא המשכת העצמות וצ"ל בזה מדידה שמצד התגבורת כו'. והוה שהמדידה דתו' היא בבחי' גבו' הן בהמשכת התו' שזהו בבחי'

קנט) והנה המדידה דתורה הוא בחי' גבו' (והיינו שא"ז כמו שהחכ' מקבלת מבחי' חסד דעת"י כ"א זהו בחי' פנימי ועצמו' החכ' שמקבלת מבחי' גבו' דעתיק כו', והו"ע פנימי' אבא פנימי' עתיק כו' וכמשי"ת), הגם שהתו' היא תו' חסד יש בזה ג"כ גבו' וכמ"ש מימינו אש דת כו', אך הגבו' היא בחי' תגבורת כח כו', והוא להיות שהתו' היא המשכת העצמות כו', ובכדי שיהי' המשכת העצמות צ"ל בבחי' תגבורת כח כו', הא' מפני שהעצמות אינו בנגד המשכת ובנגד גילוי, וע"כ בכדי שיהי' המשכת וגילוי העצמות ה"ז בבחי' תגבורת כח כו', הב' שהעצמות אינו בערך שיתקבל בעולמות כמא' הוא מקומו ש"ע ואין העולם מקומו כו', ולזאת צ"ל תגבורת כח כו'. וידוע דכל תגבורת בא בהתחלקות פרטים וכמו גבורות גשמים שיורדים טיפין טיפין וכמו מעין המתנבר שנובע טיפין טיפין, והכל הוא מהות א'

נה"י דאצי, ובפע"ח דמקרא בעשי' ומשנה ביצי' ותלמוד בברי' כו', הרי המקרא שבעשי' הוא בחי' חב"ד דאצי' (רק שמתגלה ממנה בחי' נה"י לבד כו' וכמ"ש במ"א). וזהו הטעם מה שבמקרא יש קדושה יותר מבתושבע"פ, וגם יש בזה גילוי אלקות יותר שהאלקות מאיר בגילוי כו', שזהו לפי שמקרא חב"ד דאצי' ומשנה ותלמוד ברי' ויצי' כו' (וזהו דמקרא שזה לכל ישראל דגם מי שאין לו רק בחי' נפש דעשי' מ"מ ה"ה שייד למקרא ומכרך נותן התורה כו', והיינו לפי שמקרא חב"ד דאצי' וירדה בעשי' כו', ומשנה ותלמוד הן דוקא לבעלי מוחין (ובפרט"י משנה היא פסק הלכה והו"ע המדות ותלמוד פלפול בטעמי ההלכות כו'), כמו שהתלמוד בברי' (כו'), ומ"מ הרי הכל בחי' אצי' רק שירדו כבי"ע כו'. וכמו"כ כללות התו' היא באצי' וירידתה למטה הוא המשכת אור האצי' למטה כו', שז"ע מ"ש במד"ר דפ' וארא הנ"ל דבמ"ת עמד ובטל הגזירה כו', ובפ' האזינו ובקהלת ע"פ ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים כו' (קהלת ג' י"ד) אי' ברא הקב"ה את העליונים לעליונים ואת התחתונים לתחתונים כו', בא משה ועשה את התחתונים לעליונים ואת העליונים לתחתונים שכך כתיב ומשה עלה אל האלקים, וירד ה' על ה"ם, והיינו דבמ"ת נתחדש זאת שיהי' גילוי האצי' למטה כו' דבמ"ת הי' ממש גילוי אצי' למטה וכדאי' במכילתא ע"פ וירד ה' על הר סיני הרכין הקב"ה השמים ושמי השמים העליונים והציען על ההר, דשמים הו"ע בחי' אצי', ושמי השמים זהו בחי' אוא"ם שלמע' מאצי' כו', שהי' במ"ת בגילוי ממש למטה כו', וכ"ה בכללות ענין התו' שזהו המשכת עצמות אצי' ממש למטה כו'.

קיצור. והמידה דתורה היא בחי' גבו', והוא תגבורת כה להיות המשכת העצמות, וגם שהמשכה היא כבי' לא במקומו העצמי, הנה ה' יוצא ממקומו, מקומו העצמי היא בידיעתו העצמית, חוץ למקומו העצמי, הוא בידיעת הנמצאים, וכל תגבורת בא בהתחלקות, והכל הוא העצמית, וזהו ג"כ פרטי המצות, ומה שיש תורת האצי' ותורת הברי' זהו באופן ההתגלות, ומ"מ בכ"מ הוא המשכת העצמית, דו"ע התורה להיות עצמיות האצי' בבחי' המשכה והתגלות, וזהו מקרא חב"ד דאצי' וירד בעשי' והגילוי הוא בבחי' נה"י, וגם משנה ותלמוד הוא מאצי', וזהו כללות מ"ת המשכת אצי' כבי"ע.

תגבורת העצמות והן באופני המשכות דמצות כו', והכל הוא המשכת העצמות כו'. ומה שיש חילוקים בתו' כמו תורת אצי' ותו' הברי' כו' זהו באופני הגילויים בעולמות כו', וכמו ער"מ באדם שיש לו מקומו שהוא נמצא שם ויכול להיות עצמותו נמצא שלא במקומו וזה שיהי' נמצא שלא במקומו זהו בתגבורת כה כו', והחילוק הוא שבמקומו הוא בהתגלות ושללא במקומו אינו בהתגלות כו', וגם בזה יש חילוקים שבמקום זה הוא בהתגלות יותר ובמקום זה שאינו בהתגלות כ"כ כו', דבכללות הוא דשללא במקומו אינו בהתגלות כמו במקומו רק שבוה גופא יש חילוקים אם שמתגלה יותר או שאינו מתגלה כ"כ כו'. והדוגמא הוא למע' כבי' דכתי' ברוך כבוד הוי' ממקומו וכת' כי הנה ה' יוצא ממקומו שיש בחי' מקומו העצמי שבבחי' התגלות העצמות כו', וזאת אין אנו יודעים מהו מקומו העצמי ואיך הוא התגלות העצמות כו' (ואפ"ל שזהו כמו בידיעתו העצמי' שהכל הוא מקומו העצמי ובבחי' התגלות העצמות ממש כו', וצריכים לומר שזהו למע' גם מבחי' ידיעת עצמו כו'), וכמו שיוצא ממקומו כבי' בבחי' התגלות חוץ למקומו היינו בעולמות (שבידיעתן הן חוץ למקומו העצמי שו"ע אין העולם מקומו כו') שיש בזה חילוק שמתגלה יותר או שאינו מתגלה כ"כ כו', והו"ע תו' האצי' ותו' הברי' כו', והכל הוא המשכת העצמות שנמשך ומתגלה בעולמות כו', דזהו ההתחדשות דמ"ת להיות בחי' המשכת העצמות כו'. והענין הוא דהנה כל ענין התו' הוא להיות המשכת אור האצי' ממש כו', ולא כמו בס' השתל' ע"פ מא' קו המדה שאין אור האצי' מאיר כבי"ע והיינו דאור הקו שזהו בחי' ש' מ"ה דאיהו אורח האצי' כו' אינו מאיר כלל כבי"ע כו', שהרי יש פרסא המפסקת בין אצי' לברי' ומה שמאיר בברי' הוא אור של תולדה לבד כו', וגם לא כמו ההמשכה של האבות שהוא להיות גילוי אור האצי' כו', ה"ז רק כמו שאצי' הוא בחי' הפרשת הארה לבד כו', אבל ענין התו' היא להיות גילוי אור האצי' ממש כבי"ע כו', והיינו בחי' פנימיות האצי' שנת"ל פקל"ו. וע"ה שג"ז בא בס' והדרגה באופן הגילוי וכנ"ל בענין ועל תורתך שלמדנתנו, דתורתך היא תורת האצי' ושלמדנתנו הוא תו' הברי' כו', ומ"מ גם בתו' שלמטה נמשך מהות אור האצי' ממש כו', דכשם שפרטי חלקי התו' מקרא משנה ותלמוד אי' בע"ח דמקרא חב"ד דאצי' ומשנה חג"ת ותלמוד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

תשובה, והו משל למה"ד למלך שהיו לו בנות הרבה, הם הנשמות המתלבשים בנוף, מהם נשואות במקום קרוב הם הצדיקים העוסקים בתו"מ, ומהם נשואות למקום רחוק הם הבע"ת שהיו רחוקים ונתקרבו ראוי' היתה עצרת של חג שתהא רחוקה ג' יום כנגד עצרת של פסח, דכפסח הוא יצי"מ היציאה מהרע וסופרים מ"ט יום בהכירור דמדות ואח"כ הוא העצרת מ"ת, וכן הי' ראוי להיות גם בעצרת של חג, אמנם בעצרת ש"פ יוצאים מחורף לקיץ בעבודה בסדר והדרגה במעלת הצדיקים, אבל בעצרת של חג שיוצאים מקיץ (פון דעם ברען פון תשובה דיוהכ"פ) לחורף בהעבודה דבע"ת אינו שייך העבודה בסדר והדרגה, ולכן אמר המלך עד דאינון כולן הכא נעביד כולן חד יו"ט דיום א' באו כולן לדרוש בשלום המלך אביהם הוא היום דיוהכ"פ דכל ישראל שוין, ולכן מקדים המלך לאביהם דע"י הצעקה אבא אבא בר"ה וצעקת אבינו מלכנו ביוהכ"פ ממשיכים המלך הקדוש, נעביד חד יו"ט ונחדי הוא שמחת תורה דאז מתעוררים כל ישראל בקירוב להוי' להיות היא הכלי האמיתי הנצחית לאור וברכה, ועושין זה בשמע"צ שהוא זמן השמחה להיות השמחה היא כלי להמשכת הטוב בטוב הנראה ונגלה, והוא המשכת השמחה על כל השנה בקיום התומו"צ. קיצור. יבאר דלהגיע לכה ההיולי העצמי ושהוא עצמו יהי נמשך זהו דוקא ע"י העיון והיגיעה, יתריץ הקושיות שהקשה.

נה) והנה זהו טעם הדבר מה דשמח"ת הוקבע בשמע"צ דוקא, דעצרת הוא ל' קליטה, דאז הוא זמן קליטת האור כי טוב מכל ההמשכות כלליות שנמשכים בר"ה יוהכ"פ וחג הסוכות שהוא זמן שמחתינו, ואז עושין שמח"ת שהיא הכלי לכל המיני אור טוב והשמחה היא באותיות התורה שבה כל ישראל שוין, וכשם שבגשמיות הרי בשמח"ת הוא שאוהזים בעץ החיים של הס"ת ומרקדים בשמחה גדולה, כל ישראל אפי' פשוטים ביותר ולפעמים גם רחוקים מקיום התומו"צ ר"ל, והיינו דבשמח"ת גם הם מתעוררים להתקרב, הנה כמו"כ ישנו בעבודה האלקית שיש בזה דרגות שונות, דבד"כ בהגיע ימי אלול שאז שערי רחמים נפתחים הנה זה פועל התעוררות כללי, דהתעוררות זו היא מזכירו על כללות הטבעתו בעניני עולם וריחוקו מעניני תורה מצות ואלקות, כמאמר העולם, עם איז אלול אויף דער וועלט, דאם איז עם מעורר אויף זיין כללותדיגע פארהאוועמקייט און פארטרונקענקייט אין וועלטיקע ענינים און זיין כללותדיקע א'גיטראגינקייט פון א גישמאק אין לערנען תורה, מקיים זיין א מצוה, און פון א דערהער אין השמחה פרטית און געמליכקייט, ואח"כ ימי הסליחות מעוררים יותר, וכן הוא יוצא מעט מעניני הגשמי ומתנער מהאבק שנתקבץ עליו במשך השנה ומתעורר בר"ה בקבעומו"ש, ואח"כ בעשי"ת, וכן הוא הולך ועולה מדרגא לדרגא ביוהכ"פ וכן בחגה"ס, וישנם כאלו שבשמח"ת מתעוררים בהתעוררות

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

ליל י"ט וליל כ' כסלו, תרצ"ד

העולם ישנו החג הזה. החג "י"ט כסלו" נקבע לרגל שחרורו של הרבי הראשון של חסידי חב"ד¹ ממאסר, בו ישב² חמשים ושנים-שלשה ימים בערך, וביום י"ט כסלו (בשנת תקנ"ט) שוחרר.

א. "י"ט כסלו" הוא חג הגאולה, שהרבה עשרות אלפי משפחות - כן ירבו - בישראל שמחות בו. "י"ט כסלו" הוא יום של משתה ושמחה בקרב חלק גדול של בני ישראל בכל מרחבי תבל - חג כל-עולמי. השנה היא השנה ה-135 מאז שליהודים שיחיו בכל

(2) בפטרבורג במבצר הנקרא "פטרפאוולאווסקי קרעפאסט".

(1) כ"ק אדמו"ר ר' שניאור זלמן נבג"מ בעל התניא והשו"ע הנקרא בפי חסידי חב"ד בשם אדמו"ר הזקן.

אבי לוינה אל אחד הפרופסורים הגדולים. כדי לקבוע את האבחנה היה על הפרופסור לדעת במדויק סדר יומו של אבי, כמה שעות הוא עובד וכיצד מתבצעת העבודה.

הפרופסור התעכב על השאלה: חסידות מה היא? ענה לו אבי:

– תוכן החסידות הוא שעל המוח לתת ללב להבין מה עליו לרצות, ועל הלב להביא בחיים את מה שהמוח מבין.

שאל הפרופסור: כיצד עושים זאת? הרי המוח והלב שני חלקי עולם נפרדים הם, שים גדול מפריד ביניהם? ענה לו אבי:

– העבודה היא להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לפחות למתוח ביניהם חוטי חשמל וטלפון כדי שהאור שבמוח יגיע ללב, ובהסתמך על בחינה מדוקדקת, מוכרחני לומר שחומר המוח וחומר הלב של החסידים מתולדותם, מסוגלים מבחינה פסיכולוגית ללימוד זה ולעבודה זו.

מאסרו ושחרורו של הרבי, לא זו בלבד שיש בהם הנהגה של השגחה פרטית, אלא יש בכך, ודאי, משום לימוד והוראה בדרכי עבודת ה'.

אין שום ספק וספק ספיקא שכל אשר מוח בקדקדו, מבין בבחינות, שמאסרו ושחרורו של הרבי, הם מהפלאות האלקיות שהתרחשו בעם ישראל, כאשר סוף הדבר הביא אושר מסויים ומיוחד לכלל ישראל.

זה מאה חמשים ושמונה שנה – משנת תקל"ו – מאז נתגלתה – בחסדי א-ל עליון יתברך ויתעלה – תורת החב"ד, שתוכנה הפנימי הוא "הגברת הצורה על החומר", באמצעות העבודה של "מוח שליט על הלב", שההבנה תעבד את המדות שבלב. אמנם זו עבודה די קשה, אך חסידות חב"ד מגישה את כל החומר שבו אפשר לבצע עבודה זו. וההתחלה היא – להסתכל על כל דבר בשכל ודעת בלי להט המדות. מאה וחמשים שנות עבודת החסידים פעלו – ברוך השם – שעצם חומר המוח וחומר הלב: עוצבו בצורה כזו שסייעו זה לזה.

היה זה בחורף תרס"ג, בגלל מצב בריאות רופף, נסע

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק כג

בשבת ערב סליחות, היה ר' אברהם שאול בארשע, שם כיהן כ'מגיד' העירוני העילוי ממליציץ, ר' נחמן פרוש, בכל הסביבה הלך שמו לפניו כנואם בחסד, העיקר היה אצלו להסביר על-ידי משל, ומשל כזה שכולם יכולים להבין, כאשר שמע ר' אברהם שאול את דברי ה'מגיד' העירוני (= של ארשע – ר' נחמן) נדהם מאד, והוא (= ר' אברהם שאול) נשאר לעמוד כאילו דבקה לשונו לחיכו, הוא לא מצא לעצמו מקום היכן להניח את עצמו מרוב חרפה.

בטרם הספיק ר' אברהם שאול להתאושש, החל ה'מגיד' (= ר' נחמן פרוש) להכריז שהיום בלילה (= מוצאי-שבת) יתחילו לומר סליחות, וחייבים לעשות תשובה, אלו ישעשו תשובה ימחל להם בורא העולם, ויתן להם, לנשותיהם וילדיהם שנה טובה, ואילו לאלו שלא ישעו תשובה – יעניש בורא העולם אותם, נשותיהם וילדיהם בשנים שחורות משחור ובמחלות, וה'מגיד' החל לקלל בקללות מוות, אשר עשו על ר' אברהם שאול רושם רע מאד.

ביום הראשון של סליחות, היה נוהג ר' אברהם שאול – עוד משנות בחרותו – לצום, לכן נשאר באותו יום בבית-המדרש מלפני אמירת הסליחות עד למחרת לאחר מעריב, וביום השני של סליחות נסע לביתו, תיכף בבואו (= לדובראוונא) והיתה זו שעת מנחה מאוחרת, לא יכול היה ר' אברהם שאול להתאפק והלך לבית-המדרש הגדול, שם פגש קהל גדול, זה אמנם הפליא אותו במקצת שביום חול רגיל כזה יתאסף קהל כה גדול, בינתיים הגיע זמן תפילת ערבית, לאחר

מעריב החל להתאסף קהל נוסף משאר בתי המדרש, אז נודע לר' אברהם שאול שה'מגיד' (= ר' מרדכי) יאמר דרוש.

דרשת תשובה נלהבת, אמר ה'מגיד' (= ר' מרדכי) על הפסוק "ונפש כי תחטא", כל קהל הנוכחים בבית-המדרש געה בבכי ובקול. וכאשר לב קהל השומעים היה כבר מספיק חם ושבור, החל ה'מגיד' (= ר' מרדכי) לדבר בקול תחנונים ולנחמם, באמרו, שבורא העולם שומע תפלת כל פה ובוחר לבות, והיות שעושים תשובה באמת, הרי הבורא ב"ה סולח ומוחל ויתן לכל אלה שעשו תשובה שנה טובה ומאושרת, ואלו שעדיין לא עשו תשובה, הרי בזכות אלו שכן עשו תשובה, ירחם הבורא (=יחידו של עולם) על אלה שלעת-עתה לא עשו תשובה, ויתן להם התעוררות הלב לעשות תשובה כדי שתהיה להם ולבני ביתם שנה טובה ומאושרת.

ר' אברהם שאול היה בהתפעלות מאד גדולה מהדרשה של (= המגיד - ר' מרדכי) בכלל, ומ'אהבת ישראל' של ה'מגיד' (= ר' מרדכי) בפרט, ניכר שהוא (= המגיד - ר' מרדכי) נזהר בכמה מיני זהירות שחלילה לא תיפלט ממנו מלה קשה אפילו על כאלו ש(= לעת עתה) אינם שומרי תורה ומצוות.

אח! איזה הברל - חושב לעצמו ר' אברהם שאול - יש בין ה'מגיד' של העיר ארשע (= ר' נחמן פרוש), ובין ה'מגיד' הזה (= ר' מרדכי), ה'מגיד' של העיר ארשע מדבר מה שאינו ראוי להישמע, ובמשלים כאלה שטותיים, מקלל קללות נמרצות ומרות. ואילו ה'מגיד' הזה (= ר' מרדכי) אומר חידושי תורה אמיתיים, פנינים יקרות, כולם מבינים זאת ומגיש זאת בצורה מובנת יותר על-ידי משליו המבריקים, ואומר זאת בכזו אהבה וחיבה, שזה ממש מחי' (= נפשות) לשמוע זאת, 'מגיד' זה (= ר' מרדכי) מקרב באמת את לבן של ישראל לאביהן שבשמים.

אבל - מנקרת בראשו של ר' אברהם שאול, ורקותיו בוערות - הרי 'מגיד' זה (= ר' מרדכי) הוא תלמיד הבעל-שם-טוב, הוא (= ר' מרדכי) עצמו סיפר שהוא למד שם (אצל הבעל-שם-טוב) זמן ניכר. ולפי מה שהוא (= ר' אברהם שאול) שמע - ביריד בבריסק, וגם מהלמדנים שנסעו (= יחד אתו) לשקלאוו - אין העניין עם הבעל-שם-טוב ברור לחלוטין.

הוא - ר' אברהם שאול - חושש אפילו לחשוב על המילים ששמע - בבריסק, ובדרכו לשקלאוו - אודות הבעל-שם-טוב ותלמידיו, ואם ה'מגיד' (= ר' מרדכי) גם הוא תלמיד הבעל-שם-טוב - ועובדת היותו אצל הבעל-שם-טוב הרי זה דבר ודאי, הוא (= ר' מרדכי) עצמו סיפר זאת, אך אם הוא אמנם תלמידו (= של הבעל-שם-טוב) - הרי זה רע ומר. אלא, יכול להיות - מהרהר לעצמו ר' אברהם שאול - שהוא (= ר' מרדכי) כן למד אצל הבעל-שם-טוב, ולמרות זאת אין הוא נחשב לתלמידו. אך אם הוא (= ר' מרדכי) חלילה כן תלמידו (= של הבעל-שם-טוב), הרי זה מאד לא טוב.

ועם כאלו מחשבות נוגות הגורמות לעגמת נפש ולא ברורות, עמד ר' אברהם שאול ושמע את דרשתו של ה'מגיד'. וכאשר סיים ה'מגיד' (= ר' מרדכי) את המילים הערבות ומלאות האהבה והניחומים ש"גם אלו שעדיין אינם כדבעי, יתעוררו בתשובה על-ידי זכותם של אלו שכן חזרו בתשובה", הרי מילים אלו השפיעו כל-כך על ר' אברהם שאול עד שכמעט ודיבר לעצמו, שאדם כזה כמו ה'מגיד' אינו יכול להיות תלמידו של אחד כזה כפי שתואר הבעל-שם-טוב על ידי אנשי בריסק והלמדנים שנסעו עמו לשקלאוו.

תוך כדי כך, הרי הוא שומע איך שה'מגיד' אומר: "ועכשיו אספר לכם מעשה שקרה בזמן היותי אצל הרבי (= הבעל שם טוב)".

ר' אברהם שאול הבחין, שתיכף שה'מגיד' אמר מילים ספורות אלו ש"עכשיו הוא יספר משהו שהתרחש בזמן היותו אצל רבו (= הבעל שם טוב)", השתררה דממה מוחלטת בבית המדרש, דבר שהפליא מאד את ר' אברהם שאול. הוא (= ר' אברהם שאול) הרי מכיר היטב את אנשי דובראוונא, אך כזו הדרת כבוד של דרך-ארץ שישנה כלפי ה'מגיד' הוא לא ראה אף פעם בדובראוונא. אפילו בעבר הרחוק לפני חמישים שנה, כאשר הוא (= ר' אברהם שאול) הגיע לדובראוונא, ואז היה ר' ברוך יקותיאל ברכה'ס ראש המדברים, וחותנו – ר' אבלי פעפער – היה הקצין, לא היתה לאנשי דובראוונא כזו דרך-ארץ כלפם, כפי שישנה כעת לפני ה'מגיד', וכל זה – חושב לעצמו ר' אברהם שאול – קרה במשך חודש זה שהוא (= ר' אברהם שאול) היה בדרכים. קודם, בהתחלה זה לא היה כך.

החל מהשבת הראשונה בחודש אלול, הנהיג ה'מגיד' מנהג שלאחר הדרשה שהוא אומר בשבת לפני מנחה, מספר הוא סיפור מעשה שהתרחש אצל רבו (= הבעל שם טוב), בעת שהוא (= ר' מרדכי) למד שם. הוא – ה'מגיד' – מספר את המעשה, ונותן להבין את ה"מוסר השכל" הנלמד מהסיפור.

בשבת הראשונה, סיפר ה'מגיד' על לימודיו בישיבת סמארגאן עם עוד הרבה בחורי ישיבה, אך (= במיוחד) "שלתנו, אני – אשר כוניתי בישיבה מרדכי באיעווער – בעריל קאבילניקער, וחיים מאזירער – הריהו הגאון ר' חיים רעסאסנער (= ה'פרוש') – לאחר חתונתי, היתה לי פרנסה טובה, ועלה בי הרצון לערוך גלות".

אני – מספר ה'מגיד' – חשבתי שלפי גודל למדנותי וצדקותי הגדולה, מגיע לי גילוי אליהו, אך כאשר לא היה לי גילוי אליהו, תליתי שהסיבה לזה היא "שכינתא בגלותא", והתחלתי ללמוד קבלה, וכך למדתי כמה שנים, וברוך-השם התעליתי רבות בלימוד הקבלה, ותשוקתי לגילוי אליהו גברה, והשאלה מדוע אין לי גילוי אליהו נהייתה קשה יותר, ולכן חשבתי לעצמי שאני צריך להיות במשך כמה שנים ללא הפסק במצב של "לא פסיק פומי מגירסא".

במשך הזמן – מספר ה'מגיד' – הספקתי ב"ה ללמוד כמה פעמים את הבבלי ואת הירושלמי, את הרמב"ם לעסתי היטב ולמדתי הרבה קבלה, גם ספרי מוסר למדתי רבות, והייתי בטוח מאד בשלימות ידיעותי בתורה ובצדיקותי, והייתי מאד תמה על כך שאין לי גילוי אליהו, או לפחות לקבל איזושהי דרישת שלום ממתבתא דרקייעא, לכן החלטתי לצאת לגלות, והיות ובכל הסביבה והגליל היה לי ב"ה שם מפורסם כגאון מקובל וצדיק, לכן נדרתי למרחקים.

כאשר הגעתי לסביבת קיעו (= ממשיך ה'מגיד' לספר) פגשתי יהודים לומדים, הם סיפרו לי שהלאה קרוב יותר לבוקאוניע ישנו גאון גדול, צדיק ובעל מופת. בשבועות הראשונים, לא הרשים אותי מידע זה. בהמשך הליכתי הגעתי לעיירה זאסלעוון, ונכנסתי – כדרכי תמיד – לבית המדרש. היה זה בזמן הקיץ בתחילת חודש אב, ביום שלישי בצהריים. בהכנסי לבית המדרש, הבחנתי ביהודי שעומד עטוף בטלית ותפילין, לתומי חשבתי שוודאי הרי יהודי זה הוא אחד מעשרה בטלנים, שלומד כל היום עטוף בטלית ותפילין, הנחתי את שקי והתיישבתי לנוח, ואז

שומע הנני שיהודי זה מתפלל, ואוחז בברכת קריאת-שמע. אצלי היה זה חידוש, בימי חיי לא ראיתי, שבצהרי קיץ יאחזו רק בברכת קריאת-שמע.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

לכתוב לאיזה מקומות שאשאל אצל אנשי שיי על זה. ועתה הנני מבקשו להודיעני מה נעשה במחנם קאלישק, האם יש אגודה מאנשי שיי שלומדי דא"ח, ואם רק בש"ק או גם בחול, מה לומדים, מי ומי הן המה שאפשר הי לעוררם על זה, האם יש אצלם מי מהתלמידים של תומכי תמימים. ויכתוב נא לי בארוכה, האם יש אצלם חדרים או תלמוד תורה כמה נערים נמצאים, והאם יש להם די בספרים. יכתוב נא בארוכה, ואם קשה לפניו הכתיבה יבקש את מי שיכתוב הכל. וכן האם מקבצים כסף רמב"ן, מי הוא הגבאי על זה, והאם עוסקים בזה כחוץ, או שהוא בהתרשלות. ויכתוב על אדרעס שלי.

ידידו,

אד"מ

בי"ה ב' ז"ך מ"ח רפ"ב

הנכבד מו"ה משה אידל שיי

שלום וברכה

שילוחו על עניני צדקה בצירוף הפ"נ אשר שלח לבן רבינו שליט"א (חותם הפאסט 11/3) בסך עשרים א"ר התקבל, ונמסר לקופת הצדקה כפי ראות עיני בן הרב שליט"א. וע"ד הסך חמשים א"ר אשר שלח ע"י ידידנו רבי"ש שיי הכהן הנה בטח יכנס זה בחשבון המעות שהתקבלו ממאסקווא שאין עליהם עדיין חשבון מפורט, אשר ע"כ לא אוכל לידע עוד בבירור, ויטיב לכתוב מתי נתן לרבי"ש שיי סך הנ"ל ואשאל אצלו.

בן רבינו שליט"א חפץ לדעת מהנעשה בערי מושב ידידנו אנשי שיי האם יש אגודה מלימוד דא"ח, וכן לימוד בנגלה גמרא משניות ואגדה, וביקש אותי אשר בהזדמן לי

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' א

14 דְּמַעְלֵי לֵיהּ - יגבל עפר זה בדבש ויאכלו, ויועיל לרפואת בשרו.
 15 לְבָרְכָם - לחולי הבא כריר מן הראש וזב דרך החוטם, לֵיתֵי בִי
 16 פִּיסְתָקָא - יביא כשיעור פרי הגדל בעץ האלון הנקרא 'פיסתקא'
 17 דְּנִישְדוּר - מסם הנקרא 'נישדור', וְכִי אֲמַנּוּא - וכשיעור אגוז
 18 דְּחֶלְבְּנִיתָא דִּבְשָׁנִיתָא - מחלבנה מתוקה, וּמְלֵי תְרוּנְדָא דִּבְשָׁא
 19 חוּרְדָא - ומלוא כף דבש לבן, וּמְלֵי נְמֵלָא בַת מְחוּזָא חֲמֵרָא נְקוּדָא -
 20 ומלוא כלי הקרוי נטלא מעיר 'מחוזא' של יין צלול שאינו אדום,
 21 וְנִישְלוּקִינְהוּ בְּהַרְי הַרְדֵי - ויבשלם כולם יחדיו, וְכִי בְשֵׁיל נְשְדוּר
 22 בְשֵׁיל לֵית פּוּלְיָה - ובאשר ה'נישדור' מבושל, יהיה זה סימן שכולן
 23 נתבשלו.
 24 וְאִי לֵא, לֵיתֵי רִבְעֵתָא דְּחֶלְבָא דְּעִינָא חִינּוּרְתֵי - יקח רביעית מחלב
 25 של עז לבנה,

1 דְּרִישׁ נְפִיָא - יביא סובין גדולים שצפין בראש הנפה כשמרקדין
 2 בה את הקמה, וּמְלֵפְחֵי בְּעַפְרֵייהוּ - ועדשים עם העפר שעליהם
 3 משעת תלישתן, וְשׁוּבְלִילְתָא - מין צמח הנקרא 'תלתן', וְחוּמְרָתָא
 4 דְּכִשׁוּתָא - ופרח הנמצא בכשות, וְנִינְקוּט בְּאֲמַנּוּא בְּפּוּמִיָה - ויקח
 5 מהם בפיו כשיעור אגוז.
 6 לְאִיפְתוּחֵי - על מנת לפתוח את האבעבעות ותצא מהם הליחה,
 7 לְיַנְפַח לֵיהּ חֲבֵרִיָה תְחֵלֵי חוּרְתָא בְּגִילָא דְּחִיטָתָא - יתחוב זרע
 8 שחליים לבן לקש חיטה חלול, ויכניס את הקש לתוך פי החולה עד
 9 בית הבליעה, וינפח חבירו מבחוץ עד שתצאנה השחליים ויפלו
 10 על האבעבעות שבגרון החולה, ובכך תבקענה.
 11 לְאִסּוּבֵי - על מנת להעלות בשר במקום בקיעת האבעבעות
 12 לרפאותם, לֵיתֵי עַפְרָא מְטוּלָא דְּבֵית חֶפְסָא - יביא עפר הנמצא
 13 תחת צילם של אבני בית הכסא שבשדות, וְנִינְבּוּל דְּדוּבְשָׂא וְנִינְבוּל

הלכות בית הבחירה

המקדש היה "במעלה ההר" – בעבודת ה'

ריש פרק ו

הַמִּקְדָּשׁ כָּלוּ לֹא הָיָה בְּמִישׁוֹר אֲלָא בְּמַעְלָה הָהָר. כְּשֶׁאָדָם נִכְנָס מִשְׁעַר מִזְרְחֵי שְׁל הַר הַבַּיִת מְהֵלֵךְ עַד סוֹף הַחֵיל בְּשׂוּהָ. וְעוֹלָה מִן הַחֵיל לְעֶזְרַת הַנְּשִׁים בְּשָׂתַיִם עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת רוּם כָּל מַעְלָה חֲצִי אֲמָה וְשְׁלֹחָה חֲצִי אֲמָה:

שהמקדש מוכרח להיות "במעלה ההר", תניא לעיננו, כי אם שכך היתה המציאות בפועל.³

[דוגמא לדבר: מה שכתוב "וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה'" – "מלמד שבית המקדש גבוה מכל המקומות",⁴ דאין זה דין בה"חפצא" דבית המקדש שצריך להיות "גבוה מכל המקומות", כי אם שכך היא המציאות בפועל].

והטעם שפותח בהקדמה זו (אף שמוכן מאליהו מהמשך הדברים) – יש לומר בפשטות – שמודיע תחילה כללות הענין, ואחר כך הפרטים שבו, כדי להקל על הלומד ("בלשון ברורה . . לקטן ולגדול"⁵), וכדרכו ברבוי מקומות: להקדים המספר הכללי, לתועלת הזכרון,⁶ וכיוצא בזה.

ב. וביאור ענין הכניסה להמקדש בעבודת האדם ("לתקן הדעות"⁷) – ובהקדם:

כללות עבודתם של ישראל היא "ועשו לי מקדש"⁸, "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"⁹, כולל ובמיוחד – הכניסה להמקדש בשביל להקריב בו קרבנות, בן בנוגע לעצמו, "אדם כי יקריב מנחם קרבן לה"¹⁰, וכן בנוגע לחלקו בעולם וכללות העולם, שמברר ומזכך הענינים הגשמיים שבעולם שיתעלו לקדושה על דרך ובדוגמת קרבן¹¹, היינו, שנכנס בעצמו למקדש, ומכניס עמו גם חלקו בעולם, ועד –

א. כתב הרמב"ם: "המקדש כולו לא היה במישור אלא מעלה ההר. כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשוה. ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת הנשים בשוה ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחילת העזרה בחמש עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה כו' ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח כו' ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות כו' והאולם וההיכל כולו בשוה".

וצריך להבין:

כיון שהולך ומפרט החילוקים בגובה חלקי המקדש, למה הוצרך להקדים ש"המקדש כולו לא היה במישור אל במעלה ההר"?

לכאורה יש מקום לומר, שכוונת הרמב"ם לפסוק הלכה שהמקדש צריך להיות "במעלה ההר" דוקא, אבל על פי זה דרוש ביאור מקורו של הרמב"ם דפרט זה בהמקדש הוי לעיננו¹, ואדרבה, "הדברים שהם עיקר בבנין הבית . . קדש וקדש הקדשים . . אולם . . עזרה" הם בדוגמת המשכן², והרי המשכן היה במישור דוקא, ולא במעלה ההר!?

ולכן, מסתבר לומר שבכתבו "המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר" אין כוונתו לפסוק הלכה

(6) יד מלאכי כללי הרמב"ם אות לד. וראה אגרת תח"מ להרמב"ם (ע' עד – בהוצאת אפחם).
(7) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.
(8) תרומה כה, ת.
(9) הל' ביהב"ח פ"ו הי"ט.
(10) ויקרא א, ב. וראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך. ובכ"מ.
(11) ראה גם תניא פל"ד: בקרבנות היה כל החי עולה לה' על ידי בהמה אחת, וכל הצומח ע"י עשרון סולת אחד בלול בשמן כו'.

(1) דאף ש"הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דברי הימים א כה, יט), הרי כו"כ פ"טס בהמקדש הם למצוה ולא לעיננו (ויתירה מזה מצנינו בפועל בכל המקדש, ש"היו הקהל עניים עושים אותם אפילו של בדיל, ואם העשירו עושין אותם של זהב", (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ט)).
(2) שם פ"א ה"ה. וראה לקו"ת שם ע' 306. וש"נ.
(3) ויומתק יותר שהמשך ההלכה היא בנוגע לניטות והליכת האדם להמקדש, ולא בנוגע לאופן הבנין.
(4) פ' שופטים יז, ח ובפרש"י.
(5) הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד.

לאחר עליה: משער הר הבית והחיל לעזרת נשים, מעזרת נשים לעזרת ישראל, ומעזרת ישראל לעזרת הכהנים, ששם נכנסין ישראל בשעת צרכיהם¹³.

ומזה מובן גם בנוגע עבודה הרוחנית דביאת מקדש (כללות העבודה) – שסדר העבודה הוא באופן ש"מהלך כו' ועולה כו' מהלך כו' ועולה", ב"מעלה ההר", בעילוי אחר עילוי.

ועוד ועיקר: גם לאחר הביאה המקדש (להמקום הכי נעלה ומקודש שיכול לבוא) בשלימותה – הרי שלימות זו אינה אלא בערך וביחס למעלת המקדש (העבודה הרוחנית) במצב החוה, אבל בערך וביחס לדרגא נעלית יותר במקדש (שבודאי יבוא לזה בעתיד) נחשבת דרגתו בהוה מצב של חסרון, ועד על דרך ובדוגמת מצב דהיפך הטרהה שאינו יכול להיכנס למקדש, ויתירה מזה – שלגבי הדרגא הנעלית בהמקדש (בעתיד) נחשב מצב ההוה לחסרון במציאות המקדש וכליו, ולכן זקוק תחילה לשלימות בבנית ותיקון המקדש וכליו (בדרגא נעלית יותר), ולאחרי זה תהיה ביאת המקדש בשלימות הדרושה¹⁴, וכן בעילוי אחר עילוי, עד אין סוף.

(משיחת ש"פ בהר ה'תשמ"ט)

כללות העולם, עד שהעולם כולו נעשה לו דירה לו יתברך¹².

ועוד: גם כאשר מעיקר הדין אין הכרח בביאה למקדש "במעלה ההר", "מהלך כו' ועולה כו' מהלך כו' ועולה כו'", וגם בלאו הכי חשיב ביאה למקדש (בשלימות), מכל מקום המציאות היא ש"המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר", ולכן המציאות היא ש"כשהאדם נכנס כו' מהלך כו' ועולה כו'", הן בנוגע לעלית חלקי המקדש עצמו, והן בנוגע לעליה לדרגא נעלית יותר במקדש.

וההסברה בזה:

מלשון הרמב"ם "כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשונה, ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשמים עשרה מעלות. . ומהלך כל עזרת הנשים בשוה, ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחילת העזרה בחמש עשרה מעלות. . ומהלך כל עזרת ישראל בשוה, ועולה ממנו לעזרת הכהנים. . ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח ובין האולם ולמזבח בשוה, ועולה משום לאולם בשמים עשרה מעלות. . והאולם וההיכל כולו בשוה" –

נמצא, שהסדר דביאת המקדש היא באופן של עליה

(הל' ביהב"ח ספ"ד וספ"ז) דכניסת האומנין (בתיבות כו') להיכל ולקדש הקדשים "לבנות ולתקן", שבעת הצורך (כשאין אחרים) נכנס אפילו ישראל טמא "לבנות ולתקן" ההיכל וקדש הקדשים. ואעפ"כ ביאה זו אינה בערך לביאת המקדש בשלימותה, כפשוטו.

12) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדבר"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

13) הל' ביהב"ח פ"ו ה"ט.

14) אף שכבר היה אצלו הענין דביאת המקדש – ביחס לדרגא הקודמת דמקדש, ומעין דוגמא לדבר בביאת המקדש כפשוטו – הדין

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' א

12) והקנות דם.
13) שמונה דברים ממשמים באדם את הורע, ואלו הן, אכילת הפלח,
14) והרעב, והנתק – צרעת. בכ"ה, ושינה על גבי מרצע, ואכילת
15) הדיניזות – כוסברא, ואכילת פשות – מין זרע שמטילין לתוך
16) השכר שלא בזמנה – שלא בזמן שראויה לאכילה ויבואר להלן
17) בגמרא. והקנות דם הנעשית בחלק הגוף שלמטה ויבואר להלן
18) בגמרא ממעטת הזרע בפלגים מכולין.
19) תנא, בשם שקששה הקות הדם למטה בגוף למעט הזרע בפלגים, כך
20) יפה הקות דם למעלה – בחלק העליון של הגוף, בפלגים מכל מקום
21) אחר.
22) אמר רב פפא,

1) שעשאן פסידין שנשנו בזה אחר זה. אמר אב"י, אכן רק פסידין הוא
2) מיה, אך אף אם עשאן שלא פסידין, הוא תליש – נחלש גופו. מקשה
3) הגמרא, איני – וכי אין מת אלא העושה כסדרן, והא – והרי אשה
4) ששמה מעורת, עבדה ליה לעבדה תלת מיניהו – עשתה לעבד
5) שלה שלושה מן הדברים האלו, ומיה, מתרצת הגמרא, והוא
6) פחוש הוה – אותו עבד חלש היה, אולם אדם בריא, אינו מת אלא
7) אם עשה כולם כסידרם.
8) שמונה דברים ריבן קשה – עשיית כל אחד מהן באופן מרובה הוא
9) קשה לגופו, ומיעוץ יפה – אך באופן מועט הוא רצוי לרפואת
10) גופו. ואלו הן, דרך – הליכה בדרכים, ודרך ארץ – תשמיש המיטה,
11) עושר נבסיהם, ומלאכה, שתיית יין, ושינה רחיצת ושתית חמין,

לַעֲשׂוֹת מִצְוָה בְּאַהֲבָה

הנהגה טובה בדרכי התורה והמצוות, צריכה להעשות מתוך רגש של חם ואהבה להשם; וההתרחקות מהדברים הלא טובים צריכה להיות מתוך רגש של יראת ופחד מפעשה לא רצוי.

כאשר עושים משהו מתוך רגש של אהבה ויראה להשם - גם דבר קטן שנעשה עם מעט הבנה, הרי הוא טהור וקדוש ויש לו כוח עוד יותר מהדבר הכי גדול שנעשה ללא אהבה ויראה. לפי זה נבין את הספור הבא:

פעם אחת ביום הכפורים ראה הבעל שם טוב שהמשפט והדין קשה ביותר, ולא רוצים לתת לבני ישראל את כל הברכות וכל הדברים הטובים שהם צריכים במשך השנה, ולכן הוא התאמץ בתפלתו במרירות ובכיות בדבקות יתרה, וכן התלמידים, בראותם את גדל המרירות והבכיות של הבעל שם טוב בתפלתו, הגבירו גם הם את דבקותם בתפלה, אך כל זה לא הועיל.

וכך התקרב הזמן לסיום יום הכפורים, כאשר בעוד זמן מה יגמר ויקבע פסק הדין על כל השנה כלה. בבית הכנסת שבו התפלל הבעל שם טוב, היה נוכח באותה שעה ילד יהודי, שהוריו לא שלחו אותו ל'חדר' או 'שיבה, ולכן גדל מבלי לדעת מאומה מעניני יהדות, תורה ומצוות, אך פיון שהיה ילד יהודי, עם לב יהודי חם - כשראה שמסביבו עומדים יהודים ובוכים בתפלתם, ובכיתם הולכת ומתגברת, רצה גם הוא להתפלל ולבקש מהשם... אבל פיון שהיה "עם הארץ", מבלי לזכות באשר ללמוד בתלמוד תורה ושיבה - לא ידע להתפלל, ואפילו לא לקרא את האותיות, כה, שלא הייתה לו בררה אלא להביע זאת בדרכו הוא, לפי הרגש שלו.

ובכן: בהיותו בן כפר, מצא חן בעיניו ביותר קריאתו של התרנגול בכל בקר: "קוקוריקו". ולכן, בראותו שכלם מתפללים מתוך הסדור והמחזור מתוך רגש רב ובכי - נדלק גם לבו היהודי ברשפי אש של אהבה להשם, וזעק בכל הכוחות: "קוקוריקו"...

אחר כך ספר הבעל שם טוב, שמה שלא יכלו לפעל כל התפלות, פיון שלא היו מעמק הלב כל כך, ולכן לא הגיעו כל כך למעלה - הנה הצעקה הפשוטה "קוקוריקו" של הילד שלא ידע מאומה, אפילו לא קריאת האותיות, אבל צעק ברשפי אש של אהבה להשם, ומתוך יראה מפני הדין והמשפט - הרי זה קרע את רע גזר הדין, ופעל שפסקו למעלה שתהיה שנה מברכת לכל בני ישראל.

"וזהו הלמוד לכל אחד מאתנו ולכל בני ישראל: צריף לעשות כל דבר מתוך רגש של אהבה לכל הדברים הטובים, ורגש של יראת מפל הדברים הבלתי רצויים, ואז מקבל השם מתוך תענוג גדול ביותר אפילו פעלה קטנה, וגם ממלא את כל הבקשות של המתפלל אליו וההולך בדרכיו, בכל המצטרף לו, להתברך בכל עניניו".

(מעובד ע"פ תורת מנחם חכ"ח עמ' 240 ואילך. מתוך 'שמעתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור פרשת ואתחנן

ואלו האקלת הבן היא דבר טבעי, שהאב עושה (כאלו) בכת עצמו, אף שבאמת הקב"ה הוא הזן את כל העולם.
(לקוטי שיחות לו עמ' 91)

(ישראל) שני ה' ראה | למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני יהוה אלהי לעשות פן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה: ושמרתם ועשיתם פי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה: ופי מייגוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו ביהוה אלהינו בכל קראנו אליו: ה ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: ע"ב במחנה שבת ובהר' ח רק השומר לד' ושומר נפשו מאד פן תשפח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב באמר יהוה אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בנייהם ילמדון: י ותקרבו ותעמדון תחת ההר וההר בער פאש ערלב השמים חשך ענן וערפל: י וידבר יהוה אליכם מתוך האש קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול: י ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים וכתבתם על שני לוחות אבנים: י ואתי צוה יהוה בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשותם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: י ונשמרתם מאד

ג ואתחנן אלי יהוה בעת ההוא לאמר: כ אדני יהוה אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכבורתך: כ אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון: (לד) ויתעבר יהוה בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר יהוה אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: כ עלה | ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה: כ וצו את יהושע וחזקוהו ואמרוהו כי הוא יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה: כ ונשב בגיא מול בית פעור: פ ד «ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את הארץ אשר יהוה אלהי אבותיכם נתן לכם: ג לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם: ג עיניכם הראות את אשר עשה יהוה בעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו יהוה אלהיך מקרבך: ד ואתם הדבקים ביהוה אלהיכם חיים כלכם היום:

~ נקודות משיחות קודש ~

כבר את אביך ואת אמך

"לכבוד הבורא צוה לכבוד האב, המשפחה ביצירה" (רמב"ן). יש לבאר את הדין "ביצירה", ולא כתב גם כפי שכתבו המפרשים ש"השקוהו והאכילוהו והלבישוהו", שכן יצירת הנולד היא שפופת גלויה עם הקב"ה, שנותן בו נשמה;

מִשֵּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצְאָתָּ כִּי תִדְרָשׁוּנִי
 בְּכָל־לִבְכֶּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: 5 בְּצַר לָךְ וּמִצְאָוֶךָ כָּל
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי: 6 כִּי אֵל רַחוּם
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁפֹּחַ
 אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָהֶם: 7 כִּי
 שְׁאַל־נָא לַיָּמִים רֵאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמַן
 הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים | אָדָם עַל־הָאָרֶץ
 וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קִצְהַ הַשָּׁמַיִם הַנְּהִיחַ
 בְּדַבַּר הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנְּשַׁמַּע כְּמֹהוּ: 8 הַשְּׁמַע
 עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר־
 שָׁמַעְתָּ אֶתְּהָ וַיְחִי: 9 אוֹ | הַנְּפֹחַ אֱלֹהִים לְבֹא
 לְקַחַת לּוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמִסַּת בְּאֶתֶת
 וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה וּבְזוּרַע נְטוּיָה
 וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: 10 אֶתְּהָ הִרְאֵתָ
 לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אִין עוֹד מִלְּבָדוֹ:
 11 מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַךָ אֶת־קוֹל לְיִסְרָךָ וְעַל־
 הָאָרֶץ הִרְאֵךָ אֶת־אִשׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבַרְיוֹ שָׁמַעְתָּ
 מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: 12 וְתַחַת כִּי אָהַבְתָּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ
 וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֲךָ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל
 מִמִּצְרַיִם: 13 לְחֹרֵשׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ
 מִפְּנֵיךָ לְחִבּוּיָךָ לְתַת־לָךְ אֶת־אֲרָצָם נַחֲלָה
 כִּיּוֹם הַזֶּה: 14 וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשְּׁבַת אֶל־לִבְכֶּךָ
 כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־
 הָאָרֶץ מִתַּחַת אִין עוֹד: 15 וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקּוֹ
 וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה לַיּוֹם אֲשֶׁר יִטַּב
 לָךְ וּלְבְנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תִּאָּרֶיךָ יָמִים עַל־
 הָאָדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל־

הַיָּמִים: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כַּפֵּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

יש לשאול, מה בין אב ואם, שחייבים בכבודם, לכווכבים ומזלות, שאין ראוי לכבודם, אף שעל־ידם מנהיג הקב"ה את

לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה כִּיּוֹם
 דִּבַּר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּהַרְבֵּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: 16 פֶּן־
 תִּשְׁחַתּוּן וְעִשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סִמּוֹל
 תְּבִנִית זָכָר אוֹ נִקְבָּה: 17 תְּבִנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
 בָּאָרֶץ תְּבִנִית כָּל־צְפוּר פְּנֵף אֲשֶׁר תַּעֲרֹף
 בְּשָׁמַיִם: 18 תְּבִנִית כָּל־רִמָּשׁ בְּאֲדָמָה תְּבִנִית
 כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: 19 וּפְנֵי־תִשְׂא
 עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיְמָה וְרְאִיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הַיָּרֵחַ
 וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צִבְאֵ הַשָּׁמַיִם וְגִדְחַתָּ
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעַבַּדְתֶּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֲתֶם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם:
 20 וְאֲתַכֶּם לְקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרוֹז
 מִמִּצְרַיִם לְהָיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה כִּיּוֹם הַזֶּה:
 21 וַיְהוָה הִתְאַנֵּף־כִּי עַל־דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי
 עֲבֹרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה: 22 כִּי אָנֹכִי
 מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינְנִי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאֲתֶם
 עֹבְרִים וַיִּרְשַׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:
 23 הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכַּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וְעִשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל
 תְּמוּנַת כָּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: 24 כִּי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֲכָלָה הוּא אֵל קָנָא: 25 כִּי־
 תוֹלִיד בָּנִים וּבָנֵי בָנִים וְגוֹשַׁתֶּם בָּאָרֶץ
 וְהִשְׁחַתֶּם וְעִשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל וְעִשִׂיתֶם
 הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: 26 הַעִידְתִּי
 בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אֲבַד
 תֵּאבְדוּן מֵהָרַע מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים
 אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכּוּ יָמִים
 עָלֶיךָ כִּי הִשְׁמַד תִּשְׁמַדוּן: 27 וְהַפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם
 בְּעַמִּים וּנְשַׂאֲרֶתֶם מִתִּי מִסָּפָר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג
 יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה: 28 וְעַבַּדְתֶּם־שָׂם אֱלֹהִים
 מֵעֵשָׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וְאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא
 יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאָכְלוּן וְלֹא יִרְחִיחוּ: 29 וּבְקַשְׁתֶּם

העולם ומשפיע אלינו. ומבאר על כך בהסידות, שלצבא השמים אין בחירה להשפיע או לא להשפיע, והם רק 'בגרונן' ביד החוצב בו'; ואלו הורים בעלי-בחינה הם ו'שוטפים' להקב"ה ביצירת הנלד, ולכן נצטוינו לכבדם.

(לקוטי שיחות לו עמ' 93)

שלישי מאז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש: מכ לנס שמה רוצח אשר ירצח את-רעהו בבלי-דעת והוא לא-שנא לו מתמל שלשם ונס אל-אחת מן-הערים האל וחי: ^{מא} את-בצר במדבר בארץ המישר לראובני ואת-ראמת בגלעד לגדי ואת-גולן בפשן למנשי: ^{מב} וזאת התורה אשר-שם משה לפני בני ישראל: ^{מג} אלה העדת והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל-בני ישראל בצאתם ממצרים: ^{מד} בעבר הירדן בנאי מול בית פעור בארץ סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון אשר הפה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים: ^{מה} ויירשו את-ארצו ואת-ארץ א עוג מלך-הפשן שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן מזרח שמש: ^{מז} מערער אשר על-שפת-נחל ארנן ועד-הר שיאן הוא חרמון: ^{מח} וכל-הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה תחת אשדות הפסגה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כבד את אביך ואת אמך

'רב יוסף, כי הנה שמע קל כרעא דאימיה, אמר: איקום מקמי שכינה דאתנא' (קידושין לא, ב). יש לכאר דברי רב יוסף על פי המבאר בהסידות, שכלל ההולדה הוא כח בלי גבול, להוליד עד אין סוף, וגם עצם ההולדה הוא כעין יש מאין. וכח זה הרי לא נמצא בנברא, בעל גבול, מצד עצמו, אלא מצד הקב"ה, שהוא בלי גבול, והוא שקבע כח זה בטבע האדם.

(לקוטי שיחות לו עמ' 94)

רבי ה' א ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר

אלהם שמע ישראל את-החקים ואת- המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשותם: יהוה אלהינו כרת עמנו ברית בחרב: לא את- אבותינו כרת יהוה את-הברית הזאת כי אבותינו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים: פנים | בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש: אנכי עמד בין-יהוה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את-דבר יהוה כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר: ס * אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על-פני לא תעשה-לך פסל | כל-תמונה אשר בשמים | ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים | מתחת לארץ לא-תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על-בנים ועל-שלישים ועל-רבעים לשנאי ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: ס לא תשא את-שם-יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקח יהוה את אשר-ישא את-שמו לשוא: ס שמור את- יום השבת לקדשו כאשר צוה | יהוה אלהיך ששת ימים תעבד ועשית כל-מלאכתך ויום השביעי שבת | ליהוה אלהיך לא תעשה כל-מלאכה אתה ובנך ובעדך ואת-מלתך ושורך וחמורך וכל-בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואת-מלתך פמוך וזכרתך כיעבד היית | בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם ביד חזקה וזרע נטויה על-פני צוה יהוה אלהיך לעשות את-יום השבת: ס כבד את-אביך ואת-אמך כאשר צוה יהוה אלהיך למען | יאריכון ימך ולמען ייטב לך על האדמה

(*) במעם עליון

כִּי מִיִּיתֶן וְהָיָה לְבַבְכֶם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי
 וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כְּלִי־יָמִים לְמַעַן יֵיטֵב
 לָהֶם וּלְבַנְיָהֶם לְעֹלָם: כו לָךְ אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ
 לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם: כז וְאַתָּה פֹה עֹמֵד עִמּוֹדִי
 וְאַדְבַּרְהָ אֵלֶיךָ אֶת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֲקִים
 וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּלְמָדֵם וְעָשׂוּ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר
 אֲנִי נָתַן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: כח וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תִסְרוּ
 יְמִין וּשְׂמָאל: כט בְּכָל־הַדְּרֹךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם תִּלְכוּ לְמַעַן תַּחֲיוּן וְטוֹב לָכֶם
 וְהֵאֲרַכְתֶּם יָמִים בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּירְשׁוּן:
 ו ׀ וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ
 אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ד לְמַעַן
 תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו
 וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ אֹתָהּ וּבְנֶךָ וּבְנֵי־בְנֶךָ
 כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יֵאָרְכַן יְמִיךָ: ז וּשְׁמַעְתָּ
 יִשְׂרָאֵל וּשְׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וְאֲשֶׁר
 תִּרְבּוֹן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ
 אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כפד את אביך ואת אמך

"תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה
 סימן ברכה בתלמודו... ואביו מוחה בו... אינו צריך
 לשמוע לאביו בזה" (שו"ע י"ד ס"מ). ויש לשאול, מדוע
 מופיעה הלכה זו בהלכות פבוד אב ואם, אף שמקומה,
 לכאורה, בהלכות תלמוד תורה. ויש לומר, כי גם סימן
 ברכה לבן בתלמודו, הוא פבוד אב ואם.

(לקוטי שיעור כב עמ' 214)

ששי - שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה | אחד:
 ה וְאַהֲבַת אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־
 גַּפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
 אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל־לִבְבְּךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְבְנֵי־יָדְךָ
 וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ

אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ס לֹא
 תִרְצַח: ס וְלֹא תִנְאָף: ס וְלֹא תִגְנֹב: ס וְלֹא־
 תַעֲנֶה בְרַעְיוֹן עַד שְׂוֹא: ס וְלֹא תַחְמוֹד אֶשֶׁת
 רֵעֶךָ: ס וְלֹא תִתְאֹהֵב בֵּית רֵעֶךָ שְׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ
 וְאִמְתּוֹ שׂוֹרוֹ וְחִמּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרַעְיוֹן: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כפד את אביך ואת אמך

כתב הרמב"ם (ממרים ו, ד): "והאב שהיה תלמיד בנו, אין
 האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד מפני אביו". ועוד כתב
 (שם יא), ש"אפילו היה אביו רשע... מכבודו ומתירא ממנו".
 ואזיל לשיטתו, שבכבוד אב ואם, אין נפקא מינה מצלתם
 ודרגתם של ההורים. ונמתק על-פי המבאר בהסידות,
 שהקשר של אב ובן הוא עצם עם עצם, ואינו משתנה
 על-ידי שנוי בגלויים.

(לקוטי שיעור ה עמ' 310)

חמישי יט אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־
 קְהִלָּתְכֶם בְּהַר מִתְוֶה הָאֵשׁ הַעֲנַן וְהָעֶרְפֶּל קוֹל
 גְּדוֹל וְלֹא יִסַּף וַיְכַתְּבֶם עַל־שָׁנֵי לַחַת אֲבָנִים
 וַיִּתְּנֶם אֵלַי: כ וַיְהִי בְשָׁמְעֶכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתְוֶה
 הַחֹשֶׁךְ וְהַחֵר בַּעַר פֶּאֶשׁ וַתִּקְרְבוּ אֵלַי כָּל־
 רֵאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם וּזְקֵנֵיכֶם: כא וַתֹּאמְרוּ הֵן הָרֵאֲנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבוֹדוֹ וְאֶת־גְּדֻלּוֹ וְאֶת־קוֹלוֹ
 שָׁמַעְנוּ מִתְוֶה הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רֵאֲנוּ כִּי־יִדְבֵר
 אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וְחַי: כב וְעַתָּה לָמָּה נִגְמוֹת כִּי
 תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יִסָּפִים |
 אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד
 וְמָתְנוּ: כג כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל
 אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתְוֶה־הָאֵשׁ כְּמִנּוּ וַיְחַי:
 כד קָרַב אַתָּה וּשְׁמַע אֶת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ וְאַתָּה | תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר יִדְבֵר
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וּשְׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ: כה וַיִּשְׁמַע
 יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבָרֵיכֶם בְּדַבְּרֶכֶם אֵלַי וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֵלַי שְׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה
 אֲשֶׁר דִּבְרוּ אֵלַיךָ הֵיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבְרוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

כַּבֵּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

”עֲשֹׂר מִצְוֹת נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִרְיָה, שֶׁבַע שֶׁקִּבְלוּ עָלֵיהֶן בְּגִי נח . . . וְכַבֵּד אָב וְאִם” (מנהדרין נו, ב). וְקָשָׁה, מִדּוּעַ נִצְטוּוּ עַל־כֵּן אֲבִינֵנוּ עַל שֶׁלֹּא קָנִים כַּבֵּדוּ אָב, וְהָרִי בְּגִי נח לֹא נִצְטוּוּ עַל כָּךְ. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּהִנֵּה בְּגִי נח נִצְטוּוּ עַל הַדִּינִין, וְלִפִּי שִׂיטַת הַרַמְבַּ”ן נִקְלָלַת בְּמִצְוָה זוֹ כֹּל מִה שֶׁנֶּחֱזַק לִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם; וְהָרִי כַּבֵּדוּ אָב נֶחֱזַק לִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם.

(לקוטי שיחות ה עמ' 155)

שְׁבִיעִי ז א כִּי יִבְרָאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה כֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים | מִפְּנֵיךָ הַחַתִּי וְהַגְרָגְשִׁי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּנִעֲנִי וְהַפְּרָזִי וְהַחַוִּי וְהַיְכֹסִי שֶׁבָּעָה גּוֹיִם רַבִּים וְעִצּוּמִים מִמֶּךָ: ב וְנִתַּנְּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהַפִּיתֶם הַחֶרֶם תַּחֲרִיב אֹתָם לֹא־תִכְרַת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תִחַנְּם: ג וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתוֹךְ לֹא־תִתֵּן לִבְנֵוֹ וּכְתוֹ לֹא־תִקַּח לְבָנֶיךָ: ד פִּי־יִסִּיר אֶת־בְּנֶיךָ מֵאֲחֵרָי וְעִבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה בְּכֶם וְהִשְׁמִידֶךָ מִהָר: ה כִּי אִם־פָּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתְּצוּ וּמִצְבֹּתֵיכֶם תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשִׁירֵיהֶם תִּגְדַּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ: ו כִּי עִם קְדוּשַׁת אֹתָהּ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בְּחָר | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהוֹיֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ז לֹא מִרְבַּכֶּם מִכָּל־הָעַמִּים חֲשֵׁק יְהוָה בְּכֶם וַיִּבְחַר בְּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְעֻט מִכָּל־הָעַמִּים: ח כִּי מֵאֲהַבְתָּ יְהוָה אֹתְכֶם וּמִשְׁמְרוּ אֶת־הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם הוֹצִיא יְהוָה אֹתְכֶם בְּיַד חֲזָקָה וַיַּפְּדֶךָ מִבְּיַת עַבְדִּים מִיַּד פְּרָעָה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם: ט וַיַּדְעֹתָ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנְּאֻמָּן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו וְלִשְׁמֵרֵי כְּתִיב מִצְוֹתוֹ קְרִי מִצְוֹתָיו לְאַלְפֵי דָוָר: יוּמְשַׁלְּם לְשִׁנְאוֹ אֶל־פְּנֵי אֱלֹהֵינוּ לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחַר לְשִׁנְאוֹ אֶל־פְּנֵי יִשְׁלָם־לוֹ: יא וְשִׁמְרֹתָ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־

וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: ה וְקִשְׁרֹתֶם לְאוֹת עַל־יְדֶיךָ וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ: ו וְכִתְבֹתֶם עַל־מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: ז וְהָיָה כִּי־יִבְרָאֲךָ | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לְתַת לָךְ עַרְיִם גְּדֻלַּת וְטוֹבַת אֲשֶׁר לֹא־בְנִיתָ: ח וּבְתֵימִים מְלֵאִים כְּלִי־טוֹב־ אֲשֶׁר לֹא־מְלֵאֲתָ וּכְרַת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא־חֲצַבְתָּ כְּרַמִּים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נִטְעַתָּ וְאִכְלַתָּ וּשְׁבַעְתָּ: ט השְׁמֹר לָךְ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים: י אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאִתּוֹ תַעֲבֹד וּבְשִׁמּוֹ תִשְׁבַּע: יא לֹא תִלְכֹּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם: יב כִּי אַל קִנְיָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ פֶּן־יִחָרָה אַף־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ וְהִשְׁמִידֶךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: יג לֹא תִנְסֹו אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִפְסִיתֶם בְּמִסְפָּה: יד שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־ מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֲדַתּוֹ וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוְּךָ: יו וְעֲשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וּבָאֵת וַיִּרְשֵׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם: יז לְהַדְרִיךְ אֶת־כָּל־אִיבֹד מִפְּנֵיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: יח כִּי־יִשְׁאַלְךָ בֶּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֹתְכֶם: יט וְאָמַרְתָּ לְבָנֶיךָ עַבְדִּים הָיִינוּ לְפְרָעָה בְּמִצְרַיִם וַיִּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: כ וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתוֹת וּמִפְּתוֹת גְּדֻלִים וְרַעִים | בְּמִצְרַיִם בְּפְרָעָה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ: כא וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הִבִּיא אֹתָנוּ לְתַת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם: כב וַיִּצְנַנּוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־ הַחֲקִים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֵּינוּ כִּתְיוֹם הַזֶּה: כג וְצִדְקָה תְהִיָּה־לָנוּ כִּי־נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לְפָנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוְּנוּ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּבֵד אֶת אֲבִיד וְאֶת אֲמִיד

תַּעֲתִיק בְּפֶסֶת נָיִר אֶת הַדְּבֹר "כָּבֵד אֶת אֲבִיד" גו' עַד סוּפוֹ, וַיִּהְיֶה זֶה בְּכִסֵּף (לְבַד בְּשֶׁבֶת, פְּמִיבֶן), וּמִזְמַן לְזְמַן תִּקְרָא אוֹתוֹ. עַד חַג הַשְּׁבוּעוֹת, הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹכָה. (מענה לשאלה - לקו"ש לט עמ' 239)

מִפְטִיר מ וַיִּדְעַת פִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנְּאֻמָּן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאֶהֱבֵיו וְלִשְׁמֵרֵי כְּתִיב מִצְוֹתוֹ קִרִי מִצְוֹתָיו לְאֵלֶיךָ דָּוָר: וּמִשְׁלָם לְשִׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו לְהֶאֱבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לְשִׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יִשְׁלַם־לוֹ: "וְשִׁמְרַתְּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם: פַּפֵּה

קו"ח פסוקים, עזרא"ל סימן.

הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם: פַּפֵּה

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אִמֵּן בְּעֲלָמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פְּוֶרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָה. אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֲנָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמַם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִידָא הוּא. אִמֵּן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרִין בְּעֲלָמָא, וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עַיִנַיִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּהּ מְאֹשֶׁר. דְּרַכֵּיָּה דְרַכֵּי־נַעַם, וְכַל־נִתְיַבְתִּיָּהּ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְאוּלָּהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יִי הַפֶּן לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדֵּל תּוֹרָה וַיֵּאָדִיר: מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים מְזֻכָּרִים וַרְצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמָּרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר). שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

א אתם הנביאים נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: ב דברו על-לב ירושלים וקראו אליה פי מלאה צבאה נחמלא זמן גלותה פי נרצה נחפז עונה על ידי תשובה וזכות וגם פי לקחה פורענות מינד יהנה כפלים גלות ככל וזה הגלות, בעבור ככל חטאתיה: ג כאלו קול קורא מקריז במדבר ואומר פנו דרך יהנה להשיב בו בני הגולה ישרו עשו דרך ישר בערבה מסלה לאלהינו פי הוא יחד לפניהם: ד כל-גי' עמק יגש'א ויש'א ירום וכל-תר וגבעה ישפלו להיות הדרד ישר ושה יהיה דרך העקב העקום, יהיה למישור והרכסים הרים הסמוכים זה לזה, ומתוך סמיכותן מורד שביניהם זקוף יהיו לבקעה ארץ חלקה ושה: ה אז כשיצאו מהגלות ונגלה ונגלה כבוד יהנה אז וראו כל-בשר פלם יחדו פי פי יהנה דבר הואיל ונתקמו הנחמות: ו קול מאת הקדוש ברוח הוא אמר אלי קרא והכה ברבים ואמר רוחי אליו מה אקרא והקול משיבו זאת קרא כל-הבשר כל העמים שיבואו עם גוג על ירושלים למלחמה יבולו ויכמשו בחציר שהם יבשים במהרה וכל-חסדו ואף מי מהם עשה חסד מה, יהיה כציון כפרת השדה הנופל גם ברוח הנושבת: ז לוח יבש ותבשו בחציר נבל כמוש כציון פי רוח יהנה נשבה בו אכן באמת יהיה בחציר העם שעם גוג: ח העם הזה יבש ותבש בחציר נבל ציון וכלם יאבדו ודבר אלהינו שהבטיח על ידי הנביאים יקום לעולם: ט על הר-גבה עלי-לך להשמיע הקול למרחוק מבשרת ציון הרימי כפח קולך מבשרת ירושלים את ציון המבשרת הרימו אלהינו מלבשר אמרו לערי יהודה הגה אלהיכם בא לגאול אתכם ויבדו ישוב לירושלים: י הגה ארני יהוה

א נחמו נחמו עמי, אתם נביאי, נחמו את עמי. והכפל "נחמו נחמו" הוא לחזק. ב על לב, דברים המתקבלים על הלב. פי מלאה צבאה, פי נשלים הזמן הנצב לה, דמינו קץ הגלות. פרוש אחר, פי התמלאה ירושלים מצבאה ששבו מהגלות. פי נרצה עונה, פי נשלים כפרת עונת. "נרצה", נשלים, כמו "אז תרצה הארץ את שבתותיה" (ויקרא טו.ד). פי לקחה, פי קבלה ענש. כפלים, שתי גליות, גלות ככל וגלות ארום. ג קול קורא במדבר, קול קורא בציון שהיא שוממת כמדבר. פנו דרך ה', פנו הדרך לשבים לארץ הקדש. פנו הדרך לשבים לארץ הקדש בערבה, היא ארץ ישראל שהיא בזמן הגלות כמו ערבות מדבר. ד כל-גי' עמק יגש'א ויש'א, ירום וישפלו, יגמבו (כלומר, הגוים שהיו בגובה יהיו שפלים). העקב, המקום שהיא מעקם וקעות. והרכסים, ההרים הסמוכים זה לזה, ומתוך כך הגיא שביניהם זקוף מאד. לבקעה, לארץ חלקה וישרה. ה ונגלה כבוד ה' וגו', אז יגלה כבוד ה' וכלם יראו פי פי ה' דבר את הנחמות האלה, הואיל והתקמו. ו קול קורא אמר קרא, קול נבואה אומר לנביא, קרא והקרו ברבים. ואמר מה אקרא, והנביא שאל ואמר מה אקרא. כל הבשר חציר, וקול הנבואה משיב לנביא, שיאמר, כל הבשר חציר, כלומר, הגוים שיבואו עם גוג ומגו על ירושלים למלחמה יבולו ויכמשו בחציר. וכל חסדו כציון השדה, וכל עניני חסד שעשו בעבר יהיו נחשבים כפרת השדה שיבול מהה פון שבאו לתרע לישראל. (ועל-דרך הכתוב "וחסד לאמים חפאת" (משלי יד. טז.) ז אכן חציר העם, באמת שהעם שעם גוג ומגו ותבש כחציר. ח יבש חציר וגו', ככל ושלש לחזק הענין. ודבר אלהינו יקום לעולם, ודבר ה' שהבטיח על ידי הנביאים יתקום לעולם ולא יבול לבטל דבריו. ט על הר גבה עלי לך, להשמיע הקול למרחוק. מבשרת ציון, ערת הנביאים המבשרים את הנאמה לציון. פרוש אחר, את ציון המבשרת. (וכן הפרושים ב'מבשרת ירושלים'). הרימו אל תיראי, הרימו את קולך, ואל תפחדו מלבשר את המבשרת. הגה אלהיכם, הגה בא הקב"ה לגאול אתכם. י בחזק יבוא, בכה

הפטרה לפרשת ואתחנן לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק מ

מ א נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם:

ב דברו על-לב ירושלים וקראו אליה

פי מלאה צבאה פי נרצה עונה פי

לקחה מינד יהנה כפלים ככל-

חטאתיה: ג קול קורא במדבר פנו דרך

יהנה ישרו בערבה מסלה לאלהינו:

ד כל-גי' עמק יגש'א וכל-תר וגבעה ישפלו

והיה העקב למישור והרכסים

לבקעה: ה ונגלה כבוד יהנה וראו

כל-בשר יחדו פי פי יהנה דבר: ו קול

אמר קרא ואמר מה אקרא כל-הבשר

חציר וכל-חסדו כציון השדה: ז יבש

חציר נבל ציון פי רוח יהנה נשבה בו

אכן חציר העם: ח יבש חציר נבל ציון

ודבר אלהינו יקום לעולם: ט על הר-

גבה עלי-לך מבשרת ציון הרימי כפח

קולך מבשרת ירושלים הרימו אל-

תיראי אמרו לערי יהודה הגה

אלהיכם: י הגה ארני יהוה בחזק יבוא

בחזק בכה ובנדה יבוא על האמות לפרע מהם חזקו משלה לו לא יתה צרף לערות וולתו הגה שכרו שיתן לפוטמים בו בגלות איתו ופעלתו ישוב לירושלים: י הגה ארני יהוה בחזק יבוא, בכה

בחזק בכה ובנדה יבוא על האמות לפרע מהם חזקו משלה לו לא יתה צרף לערות וולתו הגה שכרו שיתן לפוטמים בו בגלות איתו ופעלתו ישוב לירושלים: י הגה ארני יהוה בחזק יבוא, בכה

שי למורא

ובגבורה יבוא להפדע מן הגוים. וזרעו משלה לו, כלומר, לא יצטרך לשום עזרה מואלתו. הנה שכרו אתו, שכר המעשה מוזמן אתו לשלם לכל אהר כנמולו. ופעלתו לפניו, ושכר הפעלה מוזמנת לפניו. (הוא כפל לשון).

יא) בזרעו יקבץ מלאים ובחיקו ישא, בזרעו ולא במקל, יקבץ את המלאים שבצאן וישאם בחיקו. עלות ינהל, ויצאן המיניקות ויחל גננת. מן יליכם הקב"ה גננת בשוקם מהגולה. יב) מי מדר בשעלו מים, כלומר, אל תתמהו איד יהיו הדברים האלה, שהרי הקב"ה שברא את העולם מאן, וכל לעשות הכל. לפיכך אמר, מי מדר בקמצו מים, להעלות הצים למעלה ויחצים למטה, ושם אותם במקומם וידע מדהם, ואמר בדרך משל בלשון בני אדם שמופדים המים. ושמים בזרת תבן, שגמח את השמים פורעה וידע מדהם, כי הוא בראם בגבורתו כפי החקמה, וכאלו מדרם בזרת. וכל בשלש עפר הארץ, ומדר במדת "שליש" את גרל פדור הארץ. וקל", ומדר, ויחמו בעמר" (שמות טו. יח) תרומו וקלו". "בשלש", במדה הנקראת קד, כמו "בדמעות שלישי" (תהלים יט. פרוש אחר, ומדר את פדור הארץ בשלישיות, שלישי מדר, שלישי ישוב, שלישי ימים ונהרות. ושקל בפלם הרים, "פלם" הוא מוט גדול שמקנים עליו נקודות לדעת בהם המשקל. וכל הר מתאם לפי האדמה שתחתיו, הר קבר באדמה קשה, והר קל באדמה רכה. ונגבעות במאונים, והנגבעות כמו נשקלו במאונים, וכלם בראם בשעור

שכר הפעולה לצדיקים לפניו: יא ברעה טוב שעדרו ירעה פורעו לא כמקל יקבץ מלאים ובחיקו ישא עלות הקמנות שהם ינהל אותם גננת, מן יליכם המקום גננת בשוקם מהגולה: יב מירמדר בשעלו באנרופו עמק המים בים ושמים רחב השמים בזרת תפן מדר וכל ומדר בשלש

מדה גדולה עפר הארץ ושקל בפלם מטה הפחול המסמן לדעת המשקל הרים ונגבעות במאונים כף המשקל: יג מירתפן מטה את רוח יהנה אחר דעתו ואיש מי הוא אשר עצתו וידענו להקדוש ברוך הוא: יד אתמי עם מי נועץ נתעין ומי ויבניהו השכילו בינה וילמדוהו ללכת בארח בדרך משפט ומי וילמדוהו דעת ודרך תבונות ודיענו: טו הן גבורות הגוים נחשב למולו כמדר מטה מדלי ששואבים בו מים וכשחק פאבק הנשחק מעפש מאונים של נחשת נחשבו הן איים אי תים בדיק פאבק דק ויפול ישליו, ואמרו, איד ועמדו למולו למחות ברו מלהוציא את ישראל מתוכם: טז ולבנוז אין די עצים בער להקעיר בהם אש מוכחו ותהיו של לבנוז אין די מים להעלות עולה לכפר על עון האומות: יז כלהגוים פאון כלא דבר נגדו פחות מאפס ותהו וחלל ריק נחשבו לו למולו: יח ואלמי תדמיון אל הלא האל לא נמצא לו דמיו כלל ומהדדמות ומהו הדמיון אשר תערכו לו תשו לו: יט וכי תדמו לו את הפסל אשר נסד חרש התיכו ממתכת וצרף בזהב ורקענו ורדר עליו מפעל

וזרעו משלה לו הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו: יא ברעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ מלאים ובחיקו ישא עלות ינהל: יב מירמדר בשעלו מים ושמים בזרת תפן וכל בשלש עפר הארץ ושקל בפלם הרים ונגבעות במאונים: יג מירתפן את רוח יהנה ואיש עצתו ודיענו: יד אתמי נועץ ויבניהו וילמדוהו בארח משפט וילמדוהו דעת ודרך תבונות ודיענו: טו הן גוים כמדר מדלי וכשחק מאונים נחשבו הן איים בדיק ויפול: טז ולבנוז אין די בער וחיתו אין די עולה: יז כלהגוים פאון נגדו מאפס ותהו נחשבו לו: יח ואלמי תדמיון אל ומהדדמות תערכו לו: יט הפסל נסד חרש וצרף בזהב ורקענו ורתקות כסף צורף: כ המספן תרומה

ורתקות שלשלאות כסף יעשה הצורף למשכו בהם פי ממקומו לא ימוש: כ המספן יעני שאינו יכול להפריש תרומה מכספו על הפסל כמו העשירים, הנה עץ חוק אשר לא ירקב בחר חרש חכם יבקשילו להכין פסל ללמד מינו בינה. בארח משפט, בדרך תבונות העולם וסדרו תנהגותיו. דעת, לדעת העתידות. ודרך תבונות, דרכי התבונה וארוחותיה. טו) הן גוים כמדר מדלי, הרי גבורת כל הגוים נחשבת כמטה מדה המטפת משולי הדלי כששואבים מים מן הבור, שהמטה היא דבר מועט ללא חשיבות נגד הדלי. וכשחק מאונים נחשבו, בעיני הקב"ה נחשבים הם כמו אבק תבא משחיקת קערות המאונים, שהוא דבר מועט מאד פי כנפיהה מעומה יצא משם. הן איים, הרי את אי תים. בדיק ויפול, פאבק דק ישאם ויפלים ויחבקים. טז) ולבנוז, שם יער פארץ וישראל. אין די בער, אין די בעציו להקעיר בהם אש על מוכחו. ותהו, בהממות והעופות שביער הלבנון. אין די עולה, אין די בהם להקריבם עלות לפניו. יז) פאון, כלא דבר. מאפס ותהו נחשבו לו, הגוים נחשבים לפניו כאלו הם פחות מאפס ותהו. יח) תדמיון, תדמו ותשוו. תערכו לו, תחשיבו לנגדו. יט) הפסל נסד חרש, וכי תדמו לו את הפסל אשר האמן התיכו ממתכת. וצרף בזהב ורקענו, והצורף ורדר עליו צפוי שקבת זהב. ורתקות כסף צורף, ושרשרות כסף יחבר לו הצורף. כ) המספן

שלא ימוט שלא יתפרדו חלקיו: כא הלאו תדעו מדעתכם מי הוא ארון העולם הלאו תשמעו מן המורה אשר חקר מדעתו הלאו הגד מן התקלה איש מפי איש מראש מניזם קדמונים לכם הלאו הבינותם האם תוכלו להבין מוסדות וסודות הארץ על פה היא עומדת, אם לא נגזרת המקום:

כב הלא הוא הישב על-חוג הארץ על השמים המסבבים את הארץ וישביה יושבי הארץ המה בעניו פתגבים הלא הוא הנזטה כדל פקרום שמים וימתתם פרשם פאהל לשבת תתמי: כג הוא הנותן רוזנים שרים לאין שפמי ארץ שמתנאים בגדלתם פתחו עשה אותם: כד פלךד יתנם לאין, עד שאמרו הרי הם אף בל כמו שלא נטעו מעולם אף פאלו בל-זרעו מעולם אף פאלו בל שרש בארץ לזעם ולא יחזרו לקדמונם, וגם נשף בהם בנפיה קלה ויכשו וסערה רוח סערה פקש תשאם ממקומם: כה ואלמי תדמיוני תוכלו לדמות אותי ואשנה לו יאמר האל הקדוש: כו שאומרום עיניכם וראו מירכא אלה הפוכבים והמזלות המוציא במספר צבאם ככל זום, לכלם לזל פוכב בשם יקרא בעבור מרב אונים התגלות הפח ואמיץ והתמדת פח לזן איש לא נעדר אחר מהם כל ימי עולם:

עין לא ירקב יבחר חרש חכם יבקש לו להבין פסל לא ימוט: כא הלאו תדעו הלאו תשמעו הלאו הגד מראש לכם הלאו הבינותם מוסדות הארץ: כב הישב על-חוג הארץ וישביה פתגבים הנזטה כדל שמים וימתתם פאהל לשבת: כג הנותן רוזנים לאין שפמי ארץ פתחו עשה: כד אף בל-זרעו אף בל-זרעו אף בל-שרש בארץ לזעם וגם נשף בהם ויכשו וסערה פקש תשאם: כה ואלמי תדמיוני ואשנה יאמר קדוש: כו שאומרום עיניכם וראו מירכא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמיץ פח איש לא נעדר:

תרומה, הממחה להפריש ולהקדיל בין סוגי העצים. "המסכן" המקור ורגיל, מלשון "המסכן הספתי" (במדבר 27:2). פרוש אחר, "המסכן תרומה", המסכן ועני שאינו יכול להפריש מבכסו לעשות פסל יקר כמו העשירים. לא ימוט, להזקו במספרים וכיצא בזה, שלא ימוטט ותתקלקל. וכאמר, אם מהצדך להזקו,

אף ימחו לעלוין. כא הלאו הבינותם מוסדות הארץ, הרי גם מבינתכם תוכלו להבין מוסדות הארץ. פלוטר, אם יש בכם דעת להבין, תוכלו להבין מוסדיו הארץ ומהשמים ומערכת הפוכבים, שיש בורא לעולם, ובראו ומנהיגו בסדר מסדר, ולא נפל במקרה. והאדם שהוא בעל שכל ירש לדעת מי הוא ארון העולם ומה רצונו שנעשה בעולם, כדי שלא יחטא לעבר על פקדתו, כי את כל מעשה האדם וביא האלחים בפשטט על כל נעלם. כב הישב על חוג הארץ, הלא הבורא הוא יושב בשמים שהם כמו העגול הנעשה במחוגה סביב הנקדה שהיא פדור הארץ. וישביה פתגבים, וישבי הארץ הם בעניו פתגבים. ואמר פדור משל, פדור האדם היושב ממעל בגבה רב, שכל מה שמתחתיו נדמה בעניו לקטן. הנזטה כדל שמים, הלא הוא הנזטה את השמים פאדם הנזטה יריעה או קרום. וימתתם פאהל לשבת, פרש אותם כמו אהל שפורשים בשביל לשבת תתמי. כג הנותן רוזנים לאין, העושה שרים גדולים שהיו

לאין ואפם. פתחו עשה, עשה אותם להיות תהו. כד אף בל נטעו, אותם הרוזנים והשופטים, הרי הם אפלו פאלו לא נטעו מעולם. אף בל זרעו, ואפלו פאלו לא נזרעו מעולם, שהוא פחות ממניעה. אף בל שרש בארץ לזעם, לכשיעקרו לא ישרש תגע בארץ לחתלף ענפים. פלוטר, לא יחזרו לקדמותם. וגם נשף בהם ויכשו, וגם בנשיפת רוח בהם ויתכשו ויאבדו. וסערה פקש תשאם, ורוח סערה תשאם ממקומם פתגן הנשא ברוח. כה ואל מי תדמיוני ואשנה יאמר קדוש, הקב"ה שהוא הקדוש והנבדל מכל נשם ומכל דמיון, הוא מצד עצמו יאמר "ואל מי תדמיוני ואשנה", הלא אין לי דמות ודמיון כלל. כו מי כרא אלה, מי ברא את כל צבא הפוכבים אשר תראו פכרום. המוציא בצבאם, ומי הוא מוציא ככל זום במספר את צבא הפרום. לכלם בשם יקרא, פלוטר, לכל אחר מהם יקרא שם הראוי לו לפי הדבר שבעבורו נברא. מרב אונים ואמיץ פח איש לא נעדר, מרב האון שיש לו ושהוא אמיץ בת, על פן איש מהצבא לא נעדר שלא יקרא לו בשם, ושיהיה כל אחר מהם קנס כל ימי עולם.

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריה, ודבר אחד מדבריה אחר לא

יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נֶאֱמָן וּרְחֹמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֹת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שִׂמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבַנּוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכַבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יֵי וְהָיָה | עַקֵּב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמּוֹשְׁפָטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אִתְּם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ: ^י וְאֶהְבֶּךָ וּבִרְכֶכָּה וְהִרְבֶּכָּה וּבִנְךָ פְּרִי־בִטְנֶךָ וּפְרִי־אֲדָמְתְךָ דִּגְגֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ שְׁנֵי־אֲלָפִיךָ וַעֲשִׂיתָ עִצְיֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ לְתַת לָךְ: ^י בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה כֶּךָ עֶקֶר וַעֲקָרָה וּבְבִהֲמֹתֶיךָ: ^י וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל־חֲלוֹי וְכָל־מִדּוֹי מִצְרִים הָרָעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁמַם כֶּךָ וּנְתַנֶּם בְּכָל־שָׁנָיִךְ: ^י וְאִכַּלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תַחֲוֶם עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ^י כִּי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם:

יֵי לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל־מִצְרָיִם: ^י הַמַּסַּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתַת וְהַמַּפְתִּים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזֵּרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יֵרָא מִפְּנֵיהֶם: ^י וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲכַד הַנְּשֹׂאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפְּנֵיךָ: ^י לֹא תַעֲרִץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גְּדוֹל וְנוֹרָא: ^(יב) וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוֹכֵל כָּלְתֶם מֵהָר פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה: ^י וּנְתַנֶּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מֵהוּמָה גְדֹלָה עַד הַשָּׁמַדִּם: ^י וּנְתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהִאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מֵהַחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְצַב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד

הַשְּׂמֹרֶה אֹתָם: כה פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן
 בְּאֵשׁ לֹא־תִחְמוֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחַתְךָ לָךְ
 פֶּן תִּגְקֹשׁ בּוֹ כִּי תֹעֵבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא:
 וְלֹא־תִבְיֵא תֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חֶרֶם
 כְּמֹהוּ שֶׁקָּץ | תִּשְׁקָצְנוּ וְתַעֲב | תִּתְעַבְנוּ
 כִּי־חֶרֶם הוּא: פ ח « כָּל־הַמְצוֹה אֲשֶׁר אָנֹכִי
 מְצוֹה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחְיִין
 וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
 נִשְׁפַע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם: כ וּזְכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדְּרוֹךְ
 אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה
 בְּמִדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת־אֲשֶׁר
 בְּלִבְכֶךָ הַתִּשְׁמֹר כְּתִיב מְצוֹתוֹ קְרִי מְצוֹתָיו אִם־לֹא:
 וַיַּעֲנֶךָ וַיִּרְעַבְךָ וַיֹּאכַלְךָ אֶת־הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא־
 יָדַעְתָּ וְלֹא יָדַעְוּ אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא־

עַל־הַלְחָם לְבַדּוֹ יְחִיָּה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצֵא
 כִּי־יְחִיָּה יְחִיָּה הָאָדָם: (ישראל) - שְׂמֹלְתְךָ לֹא
 בְּלַתָּה מֵעֲלִיךָ וְרִגְלְךָ לֹא בְצִקָּה זֶה אַרְבָּעִים
 שָׁנָה: ה וַיִּדְעַתָּ עִם־לִבְכֶךָ כִּי פֶאֶשֶׁר יִיפֹר אִישׁ
 אֶת־בְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרְךָ: ו וְשִׁמְרַתְּ אֶת־
 מְצוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְיִרְאָה
 אֹתוֹ: י כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֶךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה
 אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲמֹת יִצְאִים בַּבִּקְעָה
 וּבַחֵר: ה אֶרֶץ חֲטָה וְשַׁעֲרָה וְגִפְוּ וְתַאֲנָה וְרַמּוֹן
 אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ: ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בַמִּסְפָּנָה
 תֹּאכְלֶנָּה לֶחֶם לֹא־תִחְסַר כָּל בֹּהַ אֶרֶץ אֲשֶׁר
 אֲבַנְיָה בְּרוּל וּמַהֲרִיָּה תִחְצַב נַחֲשָׁת: י וְאִכַּלְתָּ
 וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַּתְּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ
 הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ: ק"ב בחול

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' א

1 כל זמן שלא נתן לה המעות. אבל גבי גירושין כיון דלא כפייה
 2 לְמִתְבַּעַה - שאחר הגירושין אין הבעל בוש לתבוע ממנה את
 3 המעות שהתנה עמה, ואינו נצרך לעכב את הגירושין עד שתתן לו
 4 את המעות, אִמָּא מוֹדָה ליה רב יהודה לְרַב הוּנָא - שיחולו
 5 הגירושין עם נתינת הגט, לכך צריך רב יהודה להשמיענו שלא
 6 חלים הגירושין אלא עד נתינת המעות.
 7 וְאִי אֲשַׁמְעִינָן רב יהודה את דינו רק גבי גירושין היה מקום לומר
 8 שרק בְּהָא קְאָמַר רב יהודה שאין הגירושין חלים אלא לְכַשְׁתַּתְּן את
 9 המעות, מִשּׁוּם דְּלְרִחוּקָה קְאָתִי וּרְוַחָה לעכב ריחוק זה שמה
 10 יפייסנה בינתים ויבטל הגט. אבל גבי קידושין דְּלְקְרוּבָה קְאָתִי וּרְוַחָה
 11 בנישואין אלו שיחולו כבר מעתה, אִמָּא מוֹדָה ליה רב יהודה לְרַב
 12 הוּנָא שחלו הקידושין מיד. לכך צְרִיכָא - צריך רב יהודה
 13 להשמיענו שאף הקידושין אינם חלים עד נתינת המאתים זה.
 14 מקשה הגמרא על שיטת רב יהודה, מִיִּתְבָּב, שנינו בברייתא, אמר
 15 לאשתו חרי זה ינשך על מְנַת שְׁתַּתְּנִי לִי מֵאֵתִים זו, אף על פי שְׁנִקְרַע
 16 הַגִּט אוֹ שְׁנִאֲבַד קודם נתינת המעות, הרי היא מְגוֹרְשָׁת. ואף
 17 שמגורשת היא משעת נתינת הגט, עדיין לֹאֲחַר לא תִּנְשָׂא עַד שְׁתַּתְּנִי
 18 את המעות, משום שחוששין שמה לא תתן לעולם ונמצא הגט
 19 בטל. וזה שלא כדברי רב יהודה הסובר שאין הגירושין חלים עד
 20 נתינת המעות.
 21 קושיא נוספת: ועוד מקשה הגמרא, תִּנְיָא בְּרִייתָא אַחֲרָת, אמר
 22 לאשתו חרי זה ינשך על מְנַת שְׁתַּתְּנִי לִי מֵאֵתִים זו, ומה בלא בנים,
 23 אם נִתְּנָה לו את המעות לודם שמת, הרי שקיימה את התנאי
 24 וגרשה היא, וְאִינָה וְקוּקָה לִיבָם, אולם אם לא נִתְּנָה לו את המעות
 25 ומת, כיון שלא נתקיים התנאי הרי היא אשתו בשעה שמת בלא
 26 בנים וְקוּקָה לִיבָם - להנשא לאחיו מדין יבום. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
 27 גַּמְלִיאֵל אָמַר, עדיין יכולה היא לפטור עצמה מן היבום ולקיים את
 28 הגט על ידי שהיא נִזְתַּנְתָּ את המעות לְאִבּוֹ אוֹ לְאִמּוֹ אוֹ לְאָחִי מִן
 29 הַקְּרוּבִים. מדייקת הגמרא, עַד כַּאֵן לֹא פְּלִיגי תנא קמא ורבן שמעון
 30 בן גמליאל, אִלָּא, דְּמַר - תנא קמא כְּבָר שבהתנתתו עמה שתתן

מאתים זו, נתכוין לי ולא ליוֹרְשֵׁי. ולכך אין הנתינה ליוֹרְשֵׁי
 מועלת, והגט בטל. וְפַר - רבי שמעון בן גמליאל כְּבָר, שאינו
 מקפיד על הנתינה דווקא לו, אלא לי וְאִפְּלוּ לְיוֹרְשֵׁי, ולכך בנתינה
 ליוֹרְשֵׁי נתקיים התנאי והגט חל. וְכּוּלֵי עֲלָמָא - אולם כולם מודים
 שכוונתו לגרשה משעת קבלת הגט, שהרי אם הגט חל רק בשעת
 נתינת המעות, אפילו אם נאמר שכוונתו היתה לי וליוֹרְשֵׁי, מכל
 מקום הרי זה גט לאחר מיתה ואינו, אלא בהכרח הגט חל מיד,
 ונתינת המעות מִיִּתָּא תִּנְיָא הוּי ואפשר לקיימו אף לאחר מיתה.
 ולכך קשה תְּיוּבָתָא דְּרַב יְהוּדָה.
 מתרצת הגמרא, אָמַר לְךָ רַב יְהוּדָה, הָא מְנֵי רַבִּי הִיא - ברייתות
 אלו שמוכח מהם שהגירושין חלים מיד כדעת רבי נאמר, דְּאָמַר
 רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי, כָּל הָאוּמֵר עַל מְנַת פְּאוּמֵר מַעֲכָשׁוּ דְּמִי - האומר
 שיחול דבר 'על מנת' שיתקיים התנאי, אין אמירתו מתפרשת שלא
 יחול הדבר עד שיתקיים התנאי, אלא דבריו מתפרשים שיחול
 'מעכשיו' על מנת שיתקיים התנאי אחר כך. וְפְּלִיגי רַבֵּן עֲלִיָּה -
 וחולקים עליו חכמים וסוברים שאין הדבר חל אלא עם קיום
 התנאי. וְאִנָּא דְּאָמְרֵי כְּרַבֵּן - ואני רב יהודה סובר כחכמים שאין
 המעשה חל אלא עם קיום התנאי, ולכן אין הגט והקידושין חלים
 אלא לאחר נתינת המעות.
 מביאה הגמרא שיטה אחרת במחלוקת רבי ורבנן. וְאָמַר רַבִּי וְרַבָּא,
 כִּי תִיּוֹנֵן כְּכֹבֵל - כאשר הייתי בבבל, אָמְרִין - אמרת שם הָא דְּאָמַר
 רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי כָּל הָאוּמֵר עַל מְנַת פְּאוּמֵר מַעֲכָשׁוּ דְּמִי, וְפְּלִיגי
 רַבֵּן עֲלִיָּה - חכמים חולקים עליו בדבר זה. כִּי סְלִיְקִי - כאשר
 עליתי לארץ ישראל, אֲשַׁכְּחֵתִּיה - מצאתיו לְרַבִּי אִפְּי דְּיָתִיב וְקָאָמַר
 מְשִׁמִּיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן שאין מחלוקת בדבר זה, אלא הִבֵּל - הן חכמים
 והן רבי מודים פְּאוּמֵר עַל מְנַת שְׁהָרִי הוּא פְּאוּמֵר מַעֲכָשׁוּ דְּמִי. לא
 נִחְלְקוּ אִלָּא פְּאוּמֵר שיחול הדבר מִיִּהוּם וְלֹאֲחַר מִיָּתָה, שלדעת
 רבנן יש כאן ספק אם כוונתו שיחול מיד בתנאי שימות, או כוונתו
 לחזור בו שלא יחול היום אלא לאחר מיתה, ולדעת רבי הוא ודאי
 תנאי והל מעכשיו.

ביאורים לפרקי אבות

פרק ד, משנה ב

בְּנֵי עֲזַאי אָמְרִים: הָיוּ רֵץ לְמִצְוָה קְלָה, וּבֹרַח מִן הָעֲבָרָה, שְׂמִימָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְעֲבָרָה גּוֹרֶרֶת עֲבָרָה, שְׂשֹׁכֵר מִצְוָה מִצְוָה, וְשֹׁכֵר עֲבָרָה עֲבָרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

אלא חיות ושמחה בלתי מוגבלות המתאפשרות רק מתוך ביטול נעלה ביותר לקדוש ברוך הוא.

[והסיבה לכך שעל כל אחד מוטל החיוב לרוץ לדבר מצוה – אף שאין הוא בדרגה זו של "יציאה מן הכלים": כיון שההרגל לרוץ לקיום המצוה בחיות ובשמחה, זה עצמו יסייע לו ויקרבו אל הדרגה שבה ה"ריצה" היא במשמעותה האמיתית – חיות ושמחה בלתי מוגבלת בעבודת ה'!].

(לקוטי שיחות ח"י, ע' 371.)

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

הפירוש הפנימי ב"שכר מצוה מצוה" הוא שהמצוה עצמה – "מצוה" מלשון "צוותא וחיבור"⁵ – דהיינו החיבור עם הקדוש ברוך הוא שנעשה על ידי קיום המצוה, הוא הוא השכר על המצוה. והנה, מלשון המשנה "הוי רץ למצוה קלה", נראה לכאורה כי דוקא על ידי קיום "מצוה קלה" בא לידי ביטוי שכר המצוה בשלימותו – הצוותא והחיבור עם הקדוש ברוך הוא.

כאשר יהודי מבין בשכלו את ההבדל (על פי תורה) בין "מצוה קלה" ל"מצוה חמורה", ובשכלו ("שכל דקדושה") הוא אף יכול למצוא נימוקים הלכתיים לדחות מצוה (קלה) מסויימת, באופן זמני⁶, ועם כל זה הוא איננו "שוקל במצוותיה של תורה", אלא הוא זהיר לקיים "מצוה קלה" זו מתוך "קבלת עול" (לפי שהיא רצון ה') – זהו קיום מצוה בדרגה הנעלית ביותר, התקשרות והתחברות להקדוש ברוך הוא ("צוותא וחיבור").

לכן "הוי רץ למצוה קלה" – דוקא הריצה ל"מצוה קלה", שעל פי שכלו ("שכל דקדושה") איננה חמורה כל כך, היא זו שמביאה את התוצאה של "שכר מצוה – מצוה", שלימות הצוותא והחיבור עם הקדוש ברוך הוא.

(99 השיחות תשמ"ט, ע' 646.)

מתוך שערי אבות בהוצאת היכל מנחם)

יש להבין: הלא הלכה פסוקה היא בשולחן ערוך¹ – "מצה לרוץ כשהולך לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה" ומה שייכותו לפרקי אבות שענינו "מילי דחסידותא"? בביאור הענין יש לומר:

ענין הזריזות בכלל לקיום מצוה, מבטא שמחה וחפץ לב "למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו"². וכאשר לא מסתפקים בזריזות אלא קיום המצוה נעשה אף בריצה, הרי זו הוכחה שהשמחה והחיות אצל מקיים המצוה הן למעלה מכל מדידה והגבלה, אין הוא מסתפק בהליכה רגילה, אפילו לא הליכה בזריזות, אלא הוא מתאמץ ורץ מעל ומעבר לכוחותיו הרגילים.

שמחה וחיות זו, המתבטאת (כאמור) בריצה לדבר מצוה – מאפיינות יהודי שהביא את עצמו לדרגת ביטול גמור לקב"ה, עד שאינו מרגיש את מציאותו שלו. כי אם עדיין הוא מרגיש את ישותו ומציאותו – הרי אף אם יעשה את המצוה בשמחה, תהיה שמחתו מוגבלת – לפי הבנתו והשגתו האישית – ולא תהיה כאן "ריצה" ו"יציאה מן הכלים". רק כאשר הוא רץ לקיים את המצוה, יש בכך הוכחה ששמחתו פורצת גבולות עד לביטולו העצמי (כאשר הוא גם "משפיל עצמו ומיקל גופו"³).

לפי זה, נבין את ההבדל בין ההלכה שנפסקה ב'שולחן ערוך' ולפיה "מצוה לרוץ לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה", ובין הוראת בן עזאי במשנתנו – "הוי רץ למצוה": ב'שולחן ערוך' מדובר על ריצה כפשוטה, כלומר אף מי שאינו בדרגה של יציאה מהגבלותיו ושל ביטול מציאותו, מכל-מקום עליו לרוץ בפועל לכל דבר מצוה בהתאם לחיבתו המצוה מצד האמת.

הוראת בן עזאי, לעומת זאת, היא ממדת חסידות והיא איננה שווה לכל נפש⁴. הוראה זו מכוונת לא רק לריצה כפשוטה, אלא בעיקר לתוכנה הפנימי של ה"ריצה", שהיא החיות והשמחה שבקיום המצוה; לא סתם חיות,

(1) אורח חיים סימן צ, סעיף יב. שולחן ערוך רבינו הזקן, שם סעיף יג. על פי ברכות ו, ב. (2) אגרת הקודש סימן כא. (3) לשון הרמב"ם (הלכות לולב, פרק ח הלכה טו) במעלת עבודת ה' בשמחה. (4) ולכן כתב הרמב"ם (הלכות לולב שם) על עבודת ה' בשמחה, שזו היא "עבודה גדולה". (5) לקוטי תורה, בחוקתי מה, ג. (6) אם זו אינה מצוה שהזמן גרמא או מצוה עוברת.

לוח זמנים לשבוע פרשת ואתחנן - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת	כניסת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:52	5:55	8:38	8:41	9:17	9:19	10:29	10:30	13:22	13:22	19:43	19:39	19:20	20:19
חיפה (ק)	5:47	5:51	8:35	8:37	9:15	9:17	10:27	10:28	13:21	13:21	19:48	19:44	19:12	20:22
ירושלים (ק)	5:49	5:53	8:36	8:38	9:15	9:17	10:27	10:28	13:20	13:20	19:47	19:43	19:04	20:18
תל אביב (ק)	5:50	5:54	8:37	8:40	9:17	9:19	10:28	10:29	13:22	13:22	19:45	19:41	19:19	20:21
אוסטריה, וינה (ק)	5:18	5:26	8:04	8:11	9:07	9:11	10:27	10:29	13:40	13:39	20:43	20:36	21:15	21:32
אוסטריה, מלבורן (ח)	7:28	7:24	9:17	9:15	9:56	9:53	10:47	10:46	12:57	12:57	17:27	17:31	17:11	18:11
אוקראינה, אודסה (ק)	5:27	5:34	8:15	8:21	9:13	9:17	10:31	10:33	13:42	13:41	20:40	20:33	20:16	21:26
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	4:53	5:00	7:39	7:46	8:42	8:46	10:01	10:03	13:14	13:13	20:17	20:09	19:53	21:05
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ק)	5:03	5:10	7:48	7:55	8:52	8:56	10:11	10:14	13:25	13:24	20:29	20:22	21:02	21:19
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:21	5:29	8:03	8:12	9:14	9:18	10:35	10:37	13:51	13:50	21:02	20:54	20:37	21:54
אוקראינה, קייב (ק)	5:13	5:21	7:54	8:03	9:06	9:10	10:27	10:30	13:44	13:43	20:55	20:47	20:31	21:48
ארה"ב אמריקות, אבו דאבי (ח)	5:47	5:49	8:30	8:32	9:06	9:07	10:15	10:16	13:03	13:02	19:11	19:08	18:49	19:45
איטליה, מילאנו (ק)	5:57	6:03	8:45	8:50	9:41	9:44	10:59	11:01	14:08	14:07	21:05	20:58	20:39	21:48
אקוודור, קיטו (ח)	6:17	6:17	8:47	8:47	9:17	9:17	10:19	10:19	12:51	12:51	18:24	18:24	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:54	7:50	9:48	9:46	10:25	10:23	11:18	11:17	13:30	13:30	18:08	18:12	17:52	18:50
ארגנטינה, ברילינה (ח)	9:01	8:56	10:44	10:41	11:25	11:22	12:15	12:13	14:22	14:22	18:43	18:48	18:29	19:32
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:58	6:04	8:47	8:51	9:34	9:36	10:48	10:50	13:49	13:49	20:27	20:22	20:05	21:07
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:44	5:50	8:33	8:37	9:21	9:24	10:36	10:38	13:39	13:38	20:20	20:14	19:57	21:01
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	5:44	5:50	8:34	8:38	9:22	9:24	10:37	10:38	13:39	13:39	20:21	20:15	19:58	21:02
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:16	6:22	9:05	9:09	9:55	9:58	11:11	11:13	14:16	14:15	21:01	20:55	20:38	21:43
ארה"ב, הווסטון (ק)	6:35	6:39	9:21	9:24	10:00	10:01	11:10	11:11	14:02	14:02	20:21	20:18	19:59	20:55
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:57	6:02	8:45	8:48	9:26	9:28	10:38	10:39	13:34	13:33	19:59	19:55	19:38	20:36
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:43	6:46	9:27	9:29	10:03	10:04	11:12	11:13	14:01	14:01	20:12	20:09	19:51	20:46
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:38	5:44	8:27	8:31	9:16	9:19	10:31	10:33	13:35	13:34	20:18	20:12	19:55	20:59
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:09	6:14	8:58	9:02	9:46	9:48	11:00	11:02	14:03	14:02	20:44	20:38	20:21	21:24
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:35	5:41	8:25	8:29	9:14	9:17	10:30	10:32	13:34	13:33	20:18	20:12	19:55	21:00
בוליביה, לה-פס (ח)	7:00	6:58	9:16	9:16	9:48	9:47	10:46	10:46	13:09	13:09	18:18	18:20	18:02	18:53
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:54	6:02	8:33	8:43	9:49	9:53	11:10	11:13	14:28	14:28	21:43	21:35	21:18	22:37
בלגיה, בריסל (ק)	5:56	6:04	8:36	8:46	9:50	9:54	11:11	11:14	14:29	14:28	21:42	21:33	21:17	22:35
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:46	6:43	8:55	8:54	9:28	9:26	10:24	10:23	12:43	12:43	17:45	17:48	17:25	18:18
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:33	6:30	8:42	8:41	9:15	9:14	10:12	10:11	12:31	12:31	17:30	17:32	17:14	18:07
בריטניה, לונדון (ק)	5:11	5:19	7:49	7:59	9:07	9:11	10:28	10:31	13:47	13:46	21:04	20:56	20:40	21:57
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:10	5:19	7:32	7:52	9:10	9:10	10:33	10:36	13:56	13:55	21:20	21:11	20:57	22:19
גרמניה, ברלין (ק)	5:12	5:21	7:45	7:58	9:10	9:15	10:32	10:35	13:53	13:52	21:15	21:06	21:50	22:10
גרמניה, פראנקפורט (ק)	5:42	5:50	8:24	8:33	9:35	9:39	10:55	10:57	14:11	14:10	21:21	21:13	20:57	22:13
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:51	6:49	8:57	8:56	9:31	9:29	10:26	10:25	12:44	12:44	17:43	17:46	17:21	18:15
הודו, מומבאי (ח)	6:12	6:14	8:53	8:55	9:26	9:28	10:34	10:35	13:18	13:18	19:18	19:16	18:58	19:51
הודו, פונה (ח)	6:09	6:11	8:50	8:51	9:23	9:24	10:30	10:31	13:14	13:14	19:13	19:11	18:53	19:46
הונגריה, בודפשט (ק)	5:10	5:17	7:57	8:03	9:01	9:01	10:17	10:19	13:29	13:28	20:30	20:22	20:06	21:18

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:47	4:53	7:37	7:41	8:25	8:28	9:40	9:42	12:43	12:43	19:20	19:26	19:03	20:07
יוון, אתונה (ק)	6:20	6:25	9:09	9:13	9:54	9:56	11:08	11:09	14:07	14:08	20:37	20:42	20:20	21:22
מולדובה, קישיניב (ק)	5:33	5:40	8:20	8:26	9:20	9:23	10:38	10:40	13:49	13:49	20:42	20:49	20:25	21:36
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:09	6:11	8:50	8:52	9:24	9:25	10:31	10:32	13:15	13:15	19:13	19:16	18:56	19:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	7:59	7:52	9:31	9:28	10:15	10:12	11:04	11:02	13:06	13:06	17:14	17:20	17:01	18:07
נפאל, קטמנדו (ח)	5:22	5:25	8:07	8:09	8:44	8:45	9:54	9:55	12:44	12:44	18:58	18:55	18:38	19:33
סין, בייג'ין (ח)	5:04	5:09	7:53	7:57	8:40	8:43	9:55	9:57	12:57	12:57	19:32	19:37	19:13	20:17
סינגפור, סינגפור (ח)	7:06	7:06	9:36	9:36	10:06	10:06	11:09	11:09	13:42	13:42	19:16	19:17	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:43	4:52	7:17	7:30	8:40	8:45	10:02	10:05	13:22	13:22	20:32	20:41	20:16	21:37
פרו, לימה (ח)	6:29	6:28	8:49	8:49	9:20	9:19	10:20	10:19	12:45	12:45	18:01	18:02	17:44	18:35
צרפת, ליון (ק)	6:13	6:20	9:01	9:07	9:58	10:01	11:16	11:18	14:25	14:25	21:21	21:24	20:57	22:06
צרפת, פריז (ק)	6:12	6:19	8:57	9:04	10:02	10:06	11:22	11:24	14:36	14:36	21:43	21:36	21:17	22:32
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:53	8:25	8:25	8:56	8:56	10:00	9:59	12:34	12:34	18:13	18:13	17:55	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	5:57	6:03	8:46	8:51	9:38	9:41	10:55	10:57	14:01	14:01	20:53	20:47	20:27	21:34
קנדה, מונטריאול (ק)	5:28	5:34	8:16	8:21	9:12	9:15	10:30	10:32	13:38	13:38	20:34	20:28	20:10	21:18
קפריסין, לינקה (ק)	5:48	5:52	8:36	8:39	9:18	9:20	10:31	10:32	13:27	13:27	19:55	19:51	19:34	20:33
רוסיה, לובאוויטש (ח)	4:50	5:00	-	7:18	8:54	8:59	10:18	10:21	13:44	13:44	21:15	21:04	20:48	22:17
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:18	4:28	-	-	8:25	8:30	9:50	9:53	13:18	13:18	20:57	20:46	20:26	21:59
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	4:48	4:55	7:36	7:42	8:36	8:39	9:54	9:57	13:06	13:06	20:06	19:59	19:42	20:54
שווייץ, ציריך (ק)	5:53	6:00	8:40	8:46	9:40	9:44	10:59	11:01	14:11	14:11	21:16	21:09	20:47	21:59
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:00	6:02	8:38	8:40	9:11	9:11	10:17	10:17	12:57	12:57	18:49	18:47	18:30	19:21

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצערנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מן כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פונעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שיי הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי הלציהם

צבי ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבני

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב